

BAŞLANGIÇ SEVİYESİ

İÇİNDEKİLER

RİSALE-İ NUR	1
SÖZLER	2
Yirmisekizinci Söz.....	2
Yirmidokuzuncu Söz.....	9
Otuzuncu Söz	39
Otuzbirinci Söz.....	62
Otuzikinci Söz	91
Otuzüçüncü Söz.....	149
PIRLANTA	275
ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER-4	276
Edepli nedir? Edepli olmak ne demektir? Kimlere ve nasıl edepli davranılır?	276
Teveessülü anlatır mısınız? Şer'an caiz olan ve olmayan yönleri nelerdir, izah eder misiniz?	291
Şefaah hak mıdır? Kimler ne ölçüde şefaah edebilirler, izah eder misiniz?	298
“Felâ uksimü bimevakiinnücûm” âyetinde, yıldızların yerlerine kâsem edilmesinin hikmeti nedir?	304
Tevbe-i nasuh nedir?	314
“İn ecriye illâ alellah” ⁶⁶ âyetinin ifade ettiğî neşr-i hak için enbiyâyâ ittibâ ifade eden istiğna düsturu dolayısıyla tebliğ ve irşad vasıtaları olan şeylerden şahsî kazanç temini olabilir mi?	324
<i>Efendimiz'in başka şehir değil de, hususiyile İstanbul'un fethini müjdelemesi ve bunun bizim dedelerimizin eliyle olması neye binaendir? Dinî ve tarihî yönüyle izah eder misiniz?</i>	329
Siddikiyet mertebesinin şehitlik mertebesinden üstün olmasının sırrı ve hikmeti nedir?	334
“Malınızla, canınızla cihad ediniz.” buyruluyor. Hâlbuki biz imkânlarımız nispetinde veremiyoruz. Bunun sebebi nedir?	344
Allah'a hakkıyla asker olmayı, askerlik anlayışı içinde anlatır mısınız?	354
<i>İbadetlerden feyiz almak, ibadetin tam olarak yapılmasına bağlı mıdır? Meselâ namazlarda tadil-i erkân olmazsa, mânevî dereceler elde etmeye tesiri olur mu?</i>	357
Sıyamım yok, kıyamım yok, gözde yaş, gönülde heyecanım yok. Hizmette görünme riyakârlığı mevcut. Kapıdan da ayrılamıyoruz... ..	368
Cenâb-ı Hak hem bir tane hem de her yerde, izahı nedir?	377
Kalb-i selim nedir?	383
İslâmiyet'in kısa zamanda yayılmasının, 1300 sene gibi uzun zaman Yahudi ve Hıristiyan dünyası tarafından mağlup edilemediğinin sebeplerini anlatır mısınız? Ayrıca bugünkü mağlubiyet ve hezimetimizin sebebi nedir?	389
Fetret devrinden bahsediliyor. Biz fetret devri insanı mıyız? Fetret devrinin hükmü nedir?.....	402
A'raf neresidir? Hakkında bilgi verir misiniz?.....	409
Cehennem'in, Cehennem'de insanları terbiye edici rolü var mı?	412
Dünyada nelerle imtihan olmaktadır? Birlik ve beraberliğin bozulmasıyla imtihan olunur mu? Sahabe birbiriyle imtihan olmuş mudur?	414
Bugünkü şartlarda dünyayı değerlendirme nasıl olmalıdır? Dünya-ahiret muvazenesi kuramıyoruz, Asr-ı Saadet'te nasıl kurmuşlardı?	427
Bir Müslüman'ın müsamaha ölçüsü ne olmalıdır?	437
“Dinde zorlama yoktur.” âyetini izah eder misiniz?	441
Kur'ân-ı Kerim, “Ulû'l-emre itaat edin.” buyuruyor. “Ulû'l-emr” ifadesini nasıl anlamalıyız? Onlara itaatteki ölçümüz ne olmalıdır?	445
Boş kaldığımız zaman şeytan çok çeşitli şüphe, tereddüt ve sıkıntılarla hücum ediyor. İrademiz hislerimizin elinde oyuncak oluyor. Ve bu gibi durumlarda mâsiyete karşı sabrımız azalıyor, tavsiyeleriniz?	454
Fuhşun zararlarını anlatır mısınız?	460
Osmanlı'nın yıkılışında medrese ve zaviyenin tesiri var mıdır?	469
Bazı mü'minlerde, dindarlıklarıyla alay edilmesi neticesinde meydana gelen ezikliği nasıl telafi edebiliriz?	474
<i>Bakara sûresi 155. âyetini nasıl anlamalıyız?</i>	478
“Yoktan var olmaz, vardan da yok olmaz.” diyorlar. Zamanımızda geçerli midir?	482
Darvin nazariyesinin bu kadar çok yara almasına rağmen ısrarla yaşatılmaya çalışılmasının temelindeki ana düşünce nedir? ²¹²	490
Cenâb-ı Hak'ın huzuruna girerken ne gibi fikrî bir hazırlık yapmalı ve O'nun huzurunda neler düşünmeliyiz?.....	497

“Allahümmecalnâ minessâbirîn” diye dua ediyoruz. Belâlara karşı sabır istendiğinden, bu durum zımnen belâ istemek mânâsına gelir mi?	504
KURAN EZBER	508
MEAL	512
KUR'ÂN-I HAKÎM'İN AÇIKLAMALI MEALİ	513
KEHF SÛRESİ	513
MERYEM SÛRESİ	528
TÂ HÂ SÛRESİ	539
ENBİYÂ SÛRESİ	554
HAC SÛRESİ	569
MÜ'MİNÜN SÛRESİ	584
NUR SÛRESİ	595
FURKAN SÛRESİ	607
ŞUARÂ SÛRESİ	616
NEML SÛRESİ	631
FIKİH	643
BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ	644
HAC BÖLÜMÜ	644
KURBAN BÖLÜMÜ	684
HADİS	700
RİYÂZUS-SÂLİHİN	701
BÖLÜM: 82	701
YÖNETİCİLERİN HAYIRLI KİMSELERİ YARDIMCI EDİNMESİ	701
BÖLÜM: 83	702
YÖNETİCİLİK İSTEMEKTE HIRSLI OLANA GÖREV VERMEMEK	702
BÖLÜM: 84	702
UTANMA DUYGUSU VE ONA TEŞVİK	702
BÖLÜM: 85	703
SIR SAKLAMA	703
BÖLÜM: 86	706
SÖZÜNDE DURUP VADİNİ YERİNE GETİRMEK	706
BÖLÜM: 87	707
ALIŞILAN İYİLİKLERE DEVAM ETMEK	707
BÖLÜM: 88	708
MÜSLÜMANLARA KARŞI GÜLER YÜZLÜ VE TATLI DİLLİ OLMAK	708
BÖLÜM: 89	709
DİNLEYENİN ANLIYABİLMESİ İÇİN AÇIK KONUŞMAK; GEREKİRSE TEKRAR ETMEK	709
BÖLÜM: 90	710
KONUŞAN KİMSENİN DİNLEYENLERİ SUSTURMASI	710
BÖLÜM: 91	710
NASİHATTA ÖLÇÜLÜ OLMAK	710
BÖLÜM: 92	712
AĞIRBAŞLI VE VAKÛR OLMAK	712
BÖLÜM: 93	712
İBADET VE İLİM GİBİ ŞEYLERİ AĞIRBAŞLILIKLA YERİNE GETİRMEK	712
BÖLÜM: 94	713
MİSAFİRE İKRAM ETMEK	713
BÖLÜM: 95	715
HAYIRLI İŞLER DOLAYISIYLA MÜJDELEMELİK VE TEBRİK ETMEK	715
BÖLÜM: 96	720
YOLCULUK VE BENZERİ AYRILIŞLARDA VEDALAŞMAK	720
BÖLÜM: 97	722
İSTİHARE VE İSTİŞARE	722
BÖLÜM: 98	723
BAZI İBADET VE KULLUK YAPTIĞIMIZ ŞEYLERE FARKLI YOLLARDAN GİDİP GELMEK	723
BÖLÜM: 99	724
BAZI İŞLERDE SAĞDAN BAŞLAMAK	724
BÖLÜM: 100	726

YEMEK YEME USÛL VE ÂDÂBÎ	726
BÖLÜM: 101	728
YEMEKTE KUSUR ARANMAYACAĞI	728
BÖLÜM: 102	729
SOFRADA BULUNUP ORUÇLU OLAN YEMEK YEMEDİĞİ TAKDİRDE NE SÖYLEMELİ?	729
BÖLÜM: 103	729
DAVETE GİDEN KİMSEYE BİRİ TAKILIRSA NE YAPACAK?	729
BÖLÜM: 104	729
SOFRA ADABI VE BİLMEYENE ÖĞRETİLMESİ	729
BÖLÜM: 105	730
HURMA VE BENZERİ ŞEYLERİ İKİŞER YEMEMEK	730
BÖLÜM: 106	730
YEMEĞE DOYMAYAN KİMSE NE YAPMALI	730
BÖLÜM: 107	731
YEMEK KABİNİN ORTASINDAN DEĞİL KENARINDAN YEMEK	731
BÖLÜM: 108	732
YASLANARAK YEMEK YEMEMEK	732
BÖLÜM: 109	732
SOFRA VE YEMEK ADABI	732
BÖLÜM: 110	734
KALABALIKTA YEMEK YEMEK	734
BÖLÜM: 111	734
İÇECEKLERLE İLGİLİ EDEB VE KURALLARI	734
BÖLÜM: 112	735
SU TULUMUNUN AĞZINDAN SU İÇİLMEMESİ	735
BÖLÜM: 113	736
MEŞRUBAT KAPLARINA ÜFLEMENEK	736
BÖLÜM: 114	737
AYAKTA SU İÇİLEBİLECEĞİ, OTURARAK İÇMENİN DAHA UYGUN OLDUĞU	737
BÖLÜM: 115	738
TOPLUMA SU DAĞITANIN EN SON İÇECEĞİ	738
BÖLÜM: 116	738
ALTIN VE GÜMÜŞ HARİCİNDE TEMİZ KAPLARDA SU İÇMEK, AKARSUDAN NASIL SU İÇİLECEĞİ	738
BÖLÜM: 117	742
YASAKLANAN VE TAVSİYE EDİLEN RENKLER VE ELBİSE TÜRLERİ	742
BÖLÜM: 118	745
GÖMLEK GİYMEK	745
BÖLÜM: 119	745
GİYECEKLERİN UZUNLUK VE KISALIK ÖLÇÜLERİ VE KİBİR İÇİN GİYİLEN GİYSİ ŞEKİLLERİ	745
BÖLÜM: 120	751
TEVAZU SEBEBİYLE LÜKS ELBİSE GİYMEMEK	751
BÖLÜM: 121	751
ORTA YOLLU ELBİSELER GİYMEK	751
BÖLÜM: 122	751
İPEK KULLANMANIN ERKEKLERE HARAM OLUŞU	751
BÖLÜM: 123	753
UYUZ HASTALIĞI OLANIN İPEK GİYEBİLECEĞİ	753
BÖLÜM: 124	753
YIRTICI VE VAHŞİ HAYVAN DERİLERİNİ KULLANMAK	753
BÖLÜM: 125	754
YENİ ELBİSE VE AYAKKABI GİYİLİNCE NASIL DUA EDİLECEĞİ	754
BÖLÜM: 126	754
ELBİSE GİYERKEN DE SAĞDAN BAŞLAMANIN MÜSTEHAP OLUŞU	754
BÖLÜM: 127	754
UYKU ADABI	754
BÖLÜM: 128	756
OTURMA VE YATMA ADABI	756

BÖLÜM: 129	757
TOPLANTI VE TOPLANTI YERLERİNDE OTURMA ADABI	757
BÖLÜM: 130	761
RÜYA VE EDEBLERİ	761
BÖLÜM: 131	763
SELAM VE SELAMI YAYMAK	763
BÖLÜM: 132	765
SELAM ALIP VERMENİN ŞEKLİ	765
BÖLÜM: 133	767
SELAMIN ADABI	767
BÖLÜM: 134	767
SELAMI TEKRARLAMAK	767
BÖLÜM: 135	768
EVİNE GİREN KİMSENİN SELAM VERMESİ	768
BÖLÜM: 136	768
ÇOCUKLARA SELAM VERİLMESİ	768
BÖLÜM: 137	769
ERKEĞİN KADINA SELAM VERMESİ	769
BÖLÜM: 138	769
İNANMAYANLARA SELAM VERİP ALMAK	769
BÖLÜM: 139	770
AYRILIRKEN SELAM VERMEK	770
BÖLÜM: 140	771
EVLERE GİRME KAİDE VE EDEBLERİ	771
BÖLÜM: 141	772
BİR YERE GİRMEK İÇİN İZİN İSTEYEN KİMSENİN “KİM O” SORUSUNA ADINI SÖYLEYEREK CEVAP VERMESİ GEREKTİĞİ	772
BÖLÜM: 142	773
AKSİRANA “YERHAMUKELLAH” DEMEK GEREĞİ	773
BÖLÜM: 143	775
KARŞILAŞINCA TOKALAŞMAK YAPMAK	775
BÖLÜM: 144	777
HASTA ZİYARETİ VE CENAZE UĞURLAMAK	777
HADIS EZBER	780
TESBİHAT VE EVRAD	784
VAAZ	786
AHLAK VAAZLARI	787
AHLAK HUTBELERİ	787

RISALE-I NUR

SÖZLER

Yirmisekizinci Söz

Şu söz, Cennet'e dairdir. Şu Söz'ün iki makamı var. Birinci Makam, Cennet'in bazı letaifine işaret eder. Fakat Onuncu Söz'de on iki hakikat-ı katîa ile, gayet kat'î bir surette ve bu Söz'ün İkinci Makamında Onuncu Söz'ün hülâsası ve esası, müteselsil gayet metin arabî bir bürhan-ı kat'î ile gayet parlak bir tarzda vücudu isbat olunan Cennet'in isbat-ı vücudundan bahis değil, belki şu makamda yalnız sual ve cevaba ve tenkide medar olan birkaç ahval-i Cennet'ten bahseder. Eğer tevfik-i İlahî refik olsa sonra azîm bir söz, o muazzam hakikata dair yazılacaktır, inşâallah.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَنُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَهُمْ فِيهَا أزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Cennet-i bâkiyeye dair bazı suallere kısa cevablardır.

Cennet'e dair, Cennet'ten daha güzel, hurilerinden daha latif, selsebilinden daha tatlı olan beyanat-ı âyât-ı Kur'aniye kimseye söz bırakmamıştır ki, fazla birşey söylensin. Fakat o parlak, ezeli ve ebedî, yüksek ve güzel âyetleri fehme takrib için bazı basamakları, hem o cennet-i Kur'aniyeden nümune için bazı çiçeklerin nümunesi nev'inden bazı nükteleri söyleyeceğiz. Beş rumuzlu sual ve cevabla işaret edeceğiz. Evet, Cennet bütün lezaiz-i maneviyeye medar olduğu gibi, bütün lezaiz-i cismaniyeye de medardır.

Sual: Kusurlu, noksanıyetli, mütegayyir, kararsız, elemli cismaniyetin ebediyetle ve Cennet'le ne alâkası var? Madem ruhun âli lezaizi vardır; ona kâfidir. Lezaiz-i cismaniye için, bir haşr-i cismanî neden îcabediyor?

Elcevab: Çünkü nasıl toprak suya, havaya, ziyaya nisbeten kesafetli, karanlıklıdır; fakat masnuat-ı İlahiyenin bütün enva'ına menşe' ve medar olduğundan bütün anasır-ı sairenin manen fevkine çıktığı gibi.. hem kesafetli olan nefis-i insaniye; sırr-ı câmiyet itibariyle, tezekki etmek şartıyla bütün letaif-i insaniyenin fevkine çıktığı gibi.. öyle de,

cismaniyet; en câmi', en muhit, en zengin bir âyine-i tecelliyat-ı esma-i İlahiyedir. Bütün hazain-i rahmetin müddeharatını tartacak ve mizana çekecek âletler, cismaniyettedir. Meselâ: Dildeki kuvve-i zaika, rızık zevkinde enva'-ı mat'umat adedince mizanlara menşe' olmasaydı; herbirini ayrı ayrı hissedip tanımazdı, tadıp tartamazdı. Hem ekser esma-i İlahiyenin tecelliyatını hissedip bilmek, zevkedip tanımak cihazatı, yine cismaniyettedir. Hem gayet mütenevvi ve nihayet derecede ayrı ayrı lezzetleri hissedecek istidadlar, yine cismaniyettedir. Madem şu kâinatın Sâni, şu kâinatla bütün hazain-i rahmetini tanıttırmak ve bütün tecelliyat-ı esmasını bildirmek ve bütün enva'-ı ihsanatını tattırmak istediğini; kâinatın gidişatından ve insanın câmiyetinden, -Onbirinci Söz'de isbat edildiği gibi- kat'î anlaşılıyor. Elbette şu seyl-i kâinatın bir havz-ı ekberi ve bu kâinat tezgâhının işlediği mahsulâtın bir meşher-i a'zamı ve şu mezraa-i dünyanın bir mahzen-i ebedîsi olan dâr-ı saadet, şu kâinata bir derece benzeyecektir. Hem cismanî, hem ruhanî bütün esasatını muhafaza edecektir. Ve o Sâni'-i Hakîm ve o Âdil-i Rahîm; elbette cismanî âletlerin vezaifine ücret olarak ve hidematına mükâfat olarak ve ibadat-ı mahsusalarına sevab olarak, onlara lââyık lezaizi verecektir. Yoksa hikmet ve adalet ve rahmetine zıd bir halet olur ki, hiç bir cihetle onun cemal-i rahmetine ve kemal-i adaletine uygun değildir, kabil-i tevfiğ olamaz.

Sual: Cisim, eğer hayatî olsa; ecza-yı bedenî daim terki ve tahlildedir, inkıza mahkûmdur, ebediyete mazhar olamaz. Ekl ve şüreb, beka-yı şahsî ve muamele-i zevciye ise beka-yı nev'î içindir ki; şu âlemde birer esas olmuşlar. Âlem-i ebediyette ve âlem-i uhrevîde, şunlara ihtiyaç yoktur. Neden Cennet'in en büyük lezaizi sırasına geçmişler?

Elcevab: Evvelâ, şu âlemde cism-i zîhayatın inkıza ve mevte mahkûmiyeti ise, vâridat ve masarîfın müvazenesizliğindedir. Çocukluktan sinn-i kemale kadar vâridat çoktur; ondan sonra masarîf ziyadeleşir, müvazene kaybolur.. o da ölür. Âlem-i ebediyette ise; zerrat-ı cism sabit kalıp terki ve tahlile maruz değil veyahut müvazene sabit kalır, (Haşiye)vâridat ile masarîf müvazenedir. Devr-i daimî gibi cism-i zîhayat; telezzüat için, hayat-ı cismaniye tezgâhının işlettirilmesiyle beraber ebedîleşir. Ekl ve şüreb ve muamele-i zevciye gerçi bu dünyada bir ihtiyaçtan gelir, bir vazifeye gider. Fakat o vazifeye bir ücret-i muaccele olarak öyle mütenevvi lezzet lezzet içlerine bırakılmıştır ki, sair lezaize tereccuh ediyor. Madem bu dâr-ı elemde, bu kadar acib ve ayrı ayrı lezzetlere medar; ekl ve nikâhtır. Elbette dâr-ı lezzet ve saadet olan Cennet'te o lezzetler; o kadar ulvî bir suret alıp ve vazife-i dünyeviyenin uhrevî ücretini de lezzet olarak ona katarak ve dünyevî ihtiyacı dahi

uhrevî bir hoş iştiha suretinde ilâve ederek, Cennet'e lâyük ve ebediyete münasib, en câmi' hayatdar bir maden-i lezzet olur.

Evet وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ sırrınca, şu dâr-ı dünyada, camid ve şuursuz ve hayatsız maddeler, orada şuurlu hayatdardırlar. Buradaki insanlar gibi orada da ağaçlar, buradaki hayvanlar gibi oradaki taşlar; emri anlar ve yapar. Sen bir ağaca desen "Filan meyveyi bana getir", getirir. Filan taşına desen "Gel", gelir. Madem taş, ağaç, bu derece ulvî bir suret alırlar. Elbette ekl ve şürb ve nikâh dahi hakikat-ı cismaniyelerini muhafaza etmekle beraber; Cennet'in dünya fevkındaki derecesi nisbetinde, dünyevî derecelerinden o derece yüksek bir suret almaları iktiza eder.

Sual: الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ sırrınca: "Dost, dostuyla beraber Cennet'te bulunacaktır." Halbuki basit bir bedevi, bir dakikada sohbet-i Nebeviyede Lillah için bir muhabbet peyda eder; o muhabbetle, Cennet'te Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın yanında bulunması lâzım gelir. Halbuki gayr-ı mütenahî feyze mazhar Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın feyzi, bir basit bedevi feyziyle nasıl birleşir?

(Haşiyeye): Şu dünyada cism-i insanî ve hayvanî, zerrat için güya bir misafirhane, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; camid zerrelere ona girerler, hayatdar olan âlem-i bekaya zerrat olmak için liyakat kesb ederler, çıkarlar. Âhirette ise إِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ sırrınca, nur-u hayat orada âmmdır. Nurlanmak için o seyrüsefere ve o talimat ve talime lüzum yoktur. Zerrelere demirbaş olarak sabit kalabilirler.

Elcevab: Bir temsil ile, şu ulvî hakikata şöyle bir işaret ederiz ki, meselâ: Gayet güzel ve şaşaalı bir bağda muhteşem bir zât gayet büyük bir ziyafet, gayet müzeyyen bir seyrangâh öyle bir surette ihzar etmiş ki: Kuvve-i zaikanın hissedecek bütün lezaiz-i mat'umatı câmi', kuvve-i bâsıranın hoşuna gidecek bütün mehasini şamil, kuvve-i hayaliyeyi keyiflendirecek bütün garaibi müştemil ve hâkeza.. bütün havass-ı zahire ve bâtınayı okşayacak ve memnun edecek herşeyi içine koymuştur. Şimdi iki dost var. Beraber o ziyafete giderler. Bir locada, bir sofrada oturuyorlar. Fakat birisinin kuvve-i zaikası pek az olduğundan cüz'î zevk alır. Gözü de az görüyor. Kuvve-i şâmmesi yok. Sanayi-i garibeden anlamaz. Hârîka şeyleri bilmez. O nüzhetgâhın, binden ve belki milyondan birisini, kabiliyeti nisbetinde ancak zevkederek istifade eder.

Diğeri ise bütün zahirî ve bâtinî duyguları, akıl ve kalb ve his ve latifeleri, o derece mükemmel ve o mertebe inkişaf etmiştir ki; o seyrangâhtaki bütün incelikleri, güzellikleri ve letaifi ve garaibi ayrı ayrı hissedip zevkederek, ayrı ayrı lezzet aldığı halde o dost ile omuz omuzadır. Madem bu karmakarışık, elemli ve daracık şu dünyada böyle oluyor. En küçük ile en büyük beraber iken, seradan süreyyaya kadar fark oluyor. Elbette dâr-ı saadet ve ebediyet olan Cennet'te bittarîk-ıl evlâ dost dostu ile beraber iken, herbirisi istidadına göre sofrâ-i Rahmanürrahîm'den, istidadları derecesinde hisselerini alırlar. Buldukları cennetler ayrı ayrı da olsa, beraber bulunmalarına mani olmaz. Çünkü Cennet'in sekiz tabakası birbirinden yüksek oldukları halde, umumun damı Arş-ı A'zam'dır. Nasılki mahrutî bir dağın etrafında, birbiri içinde, birbirinden yüksek, kaidesinden zirvesine kadar surlu daireler bulunsa; o daireler birbirinin üstündedir fakat birbirinin güneş görmelerine mani olmaz, birbirinden geçebilir, birbirine bakar. Öyle de Cennetler de buna yakın bir tarz ile olduğu, ehadîsin mütenevvi rivayâtı işaret ediyor.

Sual: Ehadîste denilmiş: "Huriler yetmiş hulleyi giydikleri halde, bacaklarının kemiklerindeki ilikleri görünüyor." Bu ne demektir? Ne manası var? Nasıl güzelliştir?

Elcevab: Manası pek güzeldir ve güzelliği pek şirindir. Şöyle ki: Şu çirkin, ölü, camid ve çoğu kışır olan dünyada; hüsün ve cemal, yalnız göze güzel görünüp, ülfete mani olmazsa, yeter. Halbuki güzel, hayatdar, revnakdar, bütün kışırsız lüb ve kabuksuz iç olan Cennet'te; göz gibi bütün insanın duyguları, latifeleri cins-i latif olan hurilerden ve huriler gibi ve daha güzel, dünyadan gelme, Cennet'teki nisa-i dünyeviyeden ayrı ayrı hisse-i zevklerini, çeşit çeşit lezzetlerini almak isterler. Demek en yukarı hullenin güzelliğinden tut, tâ kemik içindeki iliklere kadar, birer hissini birer latifenin medar-ı zevki olduğunu hadîs işaret ediyor. Evet "Hurilerin yetmiş hulleyi giymeleri ve bacaklarındaki kemiklerin ilikleri görünmesi" tabiriyle hadîs-i şerif işaret ediyor ki: İnsanın ne kadar hüsünperver ve zevkperest ve zînete meftun ve cemale müştak duyguları ve hassaları ve kuvaları ve latifeleri varsa, umumunu memnun edip doyuracak ve herbirisini ayrı ayrı okşayıp mes'ud edecek, maddî ve manevî her nevi zînet ve hüsn-ü cemale huriler câmi'dirler. Demek huriler Cennet'in aksam-ı zînetinden yetmiş tarzını, bir tek cinsten olmadığından birbirini setretmeyecek surette giydikleri gibi; kendi vücudlarından ve nefis ve cisimlerinden, belki yetmiş mertebeden ziyade ayrı ayrı hüsün ve cemalin aksamını gösteriyorlar. **وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ** işaretinin hakikatını gösteriyorlar. Hem Cennet'te lüzumsuz, kışırlı ve fuzuli maddeler olmadığından; ehl-i Cennet'in ekl ve şürbünden sonra kazurâtı olmadığını, hadîs-i şerif beyan ediyor. Madem şu süflî dünyada, en âdi

zîhayat olan ağaçlar, çok tegaddi ettikleri halde kazuratsız oluyorlar. En yüksek tabaka-i hayat olan Cennet ehli, neden kazuratsız olmasın?

Sual: Ehadîs-i şerifede denilmiştir ki: "Bazı ehl-i Cennet'e, dünya kadar bir yer veriliyor, yüzbinler kasr, yüzbinler huri ihsan ediliyor." Birtek adama bu kadar şeylerin ne lüzumu var, ne ihtiyacı var, nasıl olabilir ve ne demektir?

Elcevab: Eğer insan yalnız camid bir vücud olsaydı veyahut yalnız mideden ibaret nebatî bir mahluk olsaydı veyahut yalnız mukayyed, ağır ve muvakkat ve basit bir zât-ı cismaniye ve bir cism-i hayvanîden ibaret olsaydı; öyle çok kasırlara, çok hurilere lâyıık ve mâlik olmazdı. Fakat insan, öyle câmi' bir mu'cize-i kudrettir ki; hattâ şu dünya-yı fânide, şu kısa bir ömürde, şu inkişaf etmemiş bazı letaifinin ihtiyacı cihetiyle bütün dünyanın saltanatı, serveti ve lezaizi verilse belki hırsı tok olmayacaktır. Halbuki ebedî bir dâr-ı saadette, nihayetsiz istidada mâlik, nihayetsiz ihtiyaçlar lisanıyla, nihayetsiz arzular eliyle, nihayetsiz bir rahmetin kapısını çalan bir insan; elbette ehadîste beyan olunan ihsanat-ı İlahiyeye mazhariyeti makuldür ve haktır ve hakikattir. Ve şu hakikat-ı ulviyeye bir temsil dûrbîniyle rasad edeceğiz. Şöyle ki:

Bu dere bahçesi gibi, (Haşiye)şu Barla bağ ve bahçelerinin herbirinin

(Haşiye): Sekiz sene kemal-i sadakatla bu fakire hizmet eden Süleyman'ın bahçesidir ki, bir veya iki saat zarfında şu Söz orada yazıldı.

ayrı ayrı mâliki bulunduğu halde; Barla'da gıdası itibariyle ancak bir avuç yeme mâlik olan herbir kuş, herbir serçe, herbir arı "Bütün Barla'nın bağ ve bostanları, benim nüzhetgâhım ve seyrangâhımdır" diyebilir. Barla'yı zabtedip daire-i mülküne dâhil eder. Başkalarının iştiraki onun bu hükmünü bozmaz. Hem insan olan bir insan diyebilir ki: "Benim Hâlıkım bu dünyayı bana hane yapmış, güneş benim bir lâmbamdır, yıldızlar benim elektriklerimdir, yeryüzü çiçekli-miçekli halılarla serilmiş benim bir beşiğimdir" der, Allah'a şükreder. Sair mahlukatın iştiraki, onun bu hükmünü nakzetmez. Bilakis mahlukat onun hanesini tezyin eder. Hanenin müzeyyenatı hükmünde kalırlar. Acaba bu daracık dünyada, insan insanıyet itibariyle, hattâ bir kuş dahi böyle bir daire-i azîmede bir nevi tasarruf dava etse, cesîm bir nimete mazhar olsa; geniş ve ebedî bir

dâr-ı saadette, ona beşyüz senelik bir mesafede bir mülk ihsan etmek, nasıl istib'ad edilebilir?

Hem nasilki şu kesafetli, karanlıklı, dar dünyada güneşin pek çok âyinelerde bir anda aynen bulunması gibi, öyle de: Nurani bir zât, bir anda çok yerlerde aynen bulunması -Onaltıncı Söz'de isbat edildiği gibi- meselâ, Hazret-i Cebrail Aleyhisselâm bin yıldızda bir anda hem Arş'ta, hem huzur-u Nebevîde, hem huzur-u İlahîde bir vakitte bulunması; hem Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın haşirde bir anda ekser etkîya-ı ümmetiyle görüşmesi ve dünyada hadsiz makamlarda bir anda tezahür etmesi ve evliyanın bir nevi garibi olan ebdalların bir vakitte çok yerlerde görünmesi ve avamın rü'yada bazan bir dakikada bir sene kadar işler görmesi ve müşahede etmesi ve herkesin kalb, ruh, hayal cihetiyle bir anda pekçok yerlerle temas edip alâkadarane bulunması, malûm ve meşhud olduğundan.. elbette nuranî, kayıdsız, geniş ve ebedî olan Cennet'te, cisimleri ruh kuvvetinde ve hıffetinde ve hayal sür'atinde olan ehl-i Cennet, bir vakitte yüzbin yerlerde bulunup yüzbin hurilerle sohbet ederek yüzbin tarzda zevk almak; o ebedî Cennet'e, o nihayetsiz rahmete lâyıktır ve Muhbir-i Sadık'ın (A.S.M.) haber verdiği gibi hak ve hakikattır. Bununla beraber, bu küçük aklımızın terazisiyle o muazzam hakikatlar tartılmaz.

İdrak-i maali bu küçük akla gerekmez.

Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى حَبِيبِكَ الَّذِي فَتَحَ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ بِحَبِيبِيَّتِهِ وَ بِصَلَاتِهِ وَ أَيَّدْتَهُ أُمَّتُهُ عَلَى فَتْحِهَا بِصَلَوَاتِهِمْ عَلَيْهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ اللَّهُمَّ أَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ بِشَفَاعَةِ حَبِيبِكَ الْمُخْتَارِ آمِينَ

* * *

Cennet Sözüne Küçük Bir Zeyl

Cehennem'e Dairdir

İkinci ve Sekizinci Sözlerde isbat edildiği gibi; iman, manevî bir cennetin çekirdeğini taşıyor.. küfür dahi, manevî bir cehennemin

tohumunu saklıyor. Nasılki küfür, Cehennem'in bir çekirdeğidir. Öyle de; Cehennem, onun bir meyvesidir. Nasıl küfür, Cehennem'e duhûlüne sebebedir; öyle de Cehennem'in vücuduna ve icadına dahi sebebedir. Zira küçük bir hâkimin küçük bir izzeti, küçük bir gayreti, küçük bir celali bulunsa; bir edebsiz ona serkeşane dese: "Beni te'dib etmezsin ve edemezsin." Herhalde o yerde hapisane yoksa da, tek o edebsiz için bir hapisane teşkil edecek, onu içine atacaktır. Halbuki kâfir, Cehennem'i inkâr ile, nihayetsiz izzet ve gayret ve celal sahibi ve gayet büyük ve nihayetsiz kadîr bir zâtı tekzib ve isnad-ı acz ediyor, yalancılıkla ve acz ile ittiham ediyor, izzetine şiddetle dokunuyor, gayretine dehşetli dokunduruyor, celaline âsiyane iliştiriyor. Elbette farz-ı muhal olarak, Cehennem'in hiç bir sebep-i vücudu bulunmazsa da; şu derece tekzib ve isnad-ı aczi tazammun eden küfür için bir Cehennem halkedilecek, o kâfir içine atılacaktır.

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ قَبْلَنَا عَذَابُ النَّارِ

* * *

Yirmidokuzuncu Söz

Beka-i Ruh Ve Melaike Ve Haşre Dairdir.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ * قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي

[Şu Makam, İki Maksad-ı Esas İle Bir **Mukaddime**den İbaretir.]

Mukaddime

Melaike ve ruhaniyatın vücudu, insan ve hayvanların vücudu kadar kat'îdir, denilebilir. Evet, Onbeşinci Söz'ün Birinci Basamağında beyan edildiği gibi: Hakikat kat'iyyen iktiza eder ve hikmet yakînen ister ki; zemin gibi, semavatın dahi sekeneleri bulunsun ve zîşuur sekeneleri olsun ve o sekeneler, o semavata münasib bulunsun. Şeriatın lisanında, pekçok muhtelif-ül cins olan o sekenelere melaike ve ruhaniyat tesmiye edilir. Evet, hakikat böyle iktiza eder. Zira şu zeminimiz, semaya nisbeten küçüklüğü ve hakaretiyle beraber zîşuur mahluklarla doldurulması, arasına boşaltıp yeniden yeni zîşuurularla şenlendirilmesi işaret eder belki tasrih eder ki: Şu muhteşem burçlar sahibi olan müzeyyen kasırlar misali olan semavat dahi, nur-u vücudun nuru olan zîhayat ve zîhayatın ziyası olan zîşuur ve zevil-idrak mahluklarla elbette doludur. O mahluklar dahi, ins ve cin gibi, şu saray-ı âlemin seyircileri ve şu kâinat kitabının mütalaacıları ve şu saltanat-ı rububiyetin dellâllarıdır. Küllî ve umumî ubudiyetleri ile kâinatın büyük ve küllî mevcudatın tesbihatlarını temsil ediyorlar. Evet şu kâinatın keyfiyatı, onların vücudlarını gösteriyor. Çünkü kâinatı hadd ü hesaba gelmeyen dakik san'atlı tezyinat ve o manidar mehasin ile ve hikmetdar nukuş ile süslendirip tezyin etmesi; bilbedahe ona göre mütefekkir ve istihsan edicilerin ve mütehayyir takdir edicilerin enzarını ister, vücudlarını talep eder. Evet nasilki hüsün elbette bir âşık ister, taam ise aç olana verilir. Öyle ise, şu nihayetsiz hüsn-ü san'at içinde gıda-yı ervah ve kut-u kulûb; elbette melaike ve ruhanîlere bakar, gösterir. Madem bu nihayetsiz tezyinat, nihayetsiz bir vazife-i tefekkür ve ubudiyet ister. Halbuki ins ve cin, şu nihayetsiz vazifeye, şu hikmetli nezarete, şu vüs'atlı ubudiyete karşı, milyondan ancak birisini yapabilir. Demek bu nihayetsiz ve çok mütenevvi olan şu vezaif ve ibadete, nihayetsiz melaike enva'ları, ruhaniyat ecnasları lâzımdır ki, şu mescid-i kebir-i âlemi saflarıyla doldurup şenlendirsin. Evet şu kâinatın

herbir cihetinde, herbir dairesinde, ruhaniyat ve melaikelerden birer taife, birer vazife-i ubudiyetle muvazzaf olarak bulunurlar. Bazı rivayat-ı ehadîsiyenin işaretiyle ve şu intizam-ı âlemin hikmetiyle denilebilir ki: Bir kısım ecsam-ı camide-i seyyare -yıldızlar seyyaratından tut, tâ yağmur kataratına kadar- bir kısım melaikenin sefine ve merakibidirler. O melaikeler, bu seyyarelere izn-i İlahî ile binerler, âlem-i şehadeti seyredip gezerler ve o merkeblerinin tesbihatını temsil ederler.

Hem denilebilir: Bir kısım hayatdar ecsam, -bir hadîs-i şerifte "Ehl-i Cennet ruhları, berzah âleminde yeşil kuşların cevflerine girerler ve Cennet'te gezerler" diye işaret ettiği طيورٌ خضرٌ tesmiye edilen Cennet kuşlarından tut, tâ sineklere kadar- bir cins ervahın tayyareleridir. Onlar bunların içine emr-i Hak'la girerler, âlem-i cismaniyatı seyredip, o hayatdar cesedlerdeki göz, kulak gibi duyguları ile, âlem-i cismanîdeki mu'cizat-ı fitratı temaşa ediyorlar. Tesbihat-ı mahsusalarını edâ ediyorlar. İşte nasıl hakikat böyle iktiza ediyor, hikmet dahi aynen öyle iktiza eyliyor. Çünkü şu kesafetli ve ruha münasebeti az olan topraktan ve şu küdretli ve nur-u hayata münasebeti pek cüz'î olan sudan, mütemadiyen hummalı bir faaliyetle, letafetli hayatı ve nuraniyetli zevil-idraki halkeden Fâtır-ı Hakîm, elbette ruha çok lâyık ve hayata çok münasib, şu nur denizinden ve hattâ şu zulmet bahrinden, şu havadan, şu elektrik gibi sair madde-i latifeden bir kısım zîşuur mahlukları vardır. Hem pekçok kesretli olarak vardır.

Birinci Maksad

Melaikenin Tasdiki İmanın Bir Rükündür. Şu Maksadda Dört Nükte-i Esasiye Vardır.

Birinci Esas

Vücudun kemali, hayat iledir. Belki vücudun hakikî vücudu, hayat iledir. Hayat, vücudun nurudur. Şuur, hayatın ziyasıdır. Hayat, herşeyin başıdır ve esasıdır. Hayat, herşeyi herbir zîhayat olan şeye mal eder. Bir şeyi, bütün eşyaya mâlik hükmüne geçirir. Hayat ile bir şey-i zîhayat diyebilir ki: "Şu bütün eşya, malımdır. Dünya, hanemdir. Kâinat mâlikim tarafından verilmiş bir mülkumdür." Nasılki ziya ecsamın görülmesine sebebdir ve renklerin -bir kavle göre- sebeb-i vücududur. Öyle de: Hayat dahi, mevcudatın keşşafıdır. Keyfiyatın tahakkukuna sebebdir. Hem cüz'î bir cüz'ü, küll ve küllî hükmüne getirir. Ve küllî şeyleri bir cüz'e sığdırmaya sebebdir. Ve hadsiz eşyayı, iştirak ve ittihad ettirip bir vahdete medar, bir ruha mazhar yapmak gibi, kemalât-ı vücudun

umumuna sebebidir. Hattâ hayat, kesret tabakatında bir çeşit tecelli-i vahdettir ve kesrette ehadiyetin bir âyinesidir. Bak hayatsız bir cisim, büyük bir dağ dahi olsa yetimdir, garibdir, yalnızdır. Münasebeti yalnız oturduğu mekân ile ve ona karışan şeyler ile vardır. Başka kâinata ne varsa, o dağa nisbeten madumdur. Çünkü ne hayatı var ki, hayat ile alâkadar olsun; ne şuuru var ki, taalluk etsin. Şimdi bak küçücük bir cisme, meselâ balarısına. Hayat ona girdiği anda, bütün kâinatla öyle münasebet tesis eder ki, bütün kâinatla, hususan zeminin çiçekleriyle ve nebatatları ile, öyle bir ticaret akdeder ki, diyebilir: "Şu arz, benim bahçemdir, ticarethanemdir."

İşte zîhayattaki meşhur havass-ı zahire ve bâtına duygularından başka, gayr-ı meş'ur saika ve şaika hisleriyle beraber o arı, dünyanın ekser enva'ıyla ihtisas ve ünsiyet ve mübadele ve tasarrufa sahib olur. İşte en küçük zîhayatta hayat böyle tesirini gösterse, elbette hayat tabaka-i insaniye olan en yüksek mertebeye çıktıkça, öyle bir inbisat ve inkişaf ve tenevvür eder ki; hayatın ziyası olan şuur ile, akıl ile bir insan kendi hanesindeki odalarda gezdiği gibi, o zîhayat kendi aklı ile avalim-i ulviyede ve ruhiyede ve cismaniyede gezer. Yani, o zîşuur ve zîhayat manen o âlemlere misafir gittiği gibi, o âlemler dahi o zîşuurun mir'at-ı ruhuna misafir olup, irtisam ve temessül ile geliyorlar.

Hayat, Zât-ı Zülcelal'in en parlak bir bürhan-ı vahdeti ve en büyük bir maden-i nimeti ve en latif bir tecelli-i merhameti ve en hafî ve bilinmez bir nakş-ı nezih-i san'atıdır. Evet, hafî ve dakiktir. Çünkü enva'-ı hayatın en ednası olan hayat-ı nebat ve o hayat-ı nebatın en birinci derecesi olan çekirdekteki ukde-i hayatiyenin tenebbühü, yani uyanıp açılarak neşv ü nema bulması, o derece zahir ve kesrette ve mebzuliyette, ülfet içinde, zaman-ı Âdem'den beri hikmet-i beşeriyenin nazarında gizli kalmıştır. Hakikatı, hakikî olarak beşerin aklı ile keşfedilmemiş. Hem hayat, o kadar nezih ve temizdir ki; iki vechi, yani mülk ve melekûtiyet vecihleri temizdir, pâktır, şeffaftır. Dest-i kudret, esbabın perdesini vaz'etmeyerek, doğrudan doğruya mübaşeret ediyor. Fakat, sair şeylerdeki umûr-u hasiseye ve kudretin izzetine uygun gelmeyen nâpâk keyfiyat-ı zahiriyyeye menşe' olmak için esbab-ı zahiriyyeyi perde etmiştir.

ELHASIL: Denilebilir ki; hayat olmazsa vücud vücud değildir, ademden farkı olmaz. Hayat, ruhun ziyasıdır. Şuur, hayatın nurudur. Mademki hayat ve şuur, bu kadar ehemmiyetlidirler. Ve madem şu âlemde bilmüşahede bir intizam-ı kâmil-i ekmel vardır. Ve şu kâinata bir itkan-ı muhkem, bir insicam-ı ahkem görünüyor. Madem şu bîçare perişan küremiz, sergerdan zeminimiz, bu kadar hadd ü hesaba gelmez zevil-hayat ile, zevil-ervah ile ve zevil-idrak ile dolmuştur. Elbette sadık

bir hads ile ve kat'î bir yakîn ile hükmlünür ki; şu kusûr-u semaviye ve şu büruc-u samiyenin dahi kendilerine münasib zîhayat, zîşuur sekeneleri vardır. Balık suda yaşadığı gibi, güneşin ateşinde dahi o nurani sekeneler bulunur. Nâr nuru yakmaz, belki ateş ışığa meded verir. Madem kudret-i ezeliye bilmüşahede en âdi maddelerden, en kesif unsurlardan hadsiz zîhayat ve zîruhu halkeder ve gayet ehemmiyetle madde-i kesifeyi, hayat vasıtasıyla madde-i latifeye çevirir ve nur-u hayatı herşeyde kesretle serpiyor ve şuur ziyasıyla ekser şeyleri yaldızlıyor. Elbette o Kadîr-i Hakîm bu kusursuz kudretiyle, bu noksansız hikmetiyle; nur gibi, esîr gibi ruha yakın ve münasib olan sair seyyalat-ı latife maddeleri ihmal edip hayatsız bırakmaz, camid bırakmaz, şuursuz bırakmaz. Belki madde-i nurdan, hattâ zulmetten, hattâ esîr maddesinden, hattâ manalardan, hattâ havadan, hattâ kelimelerden zîhayat, zîşuuru kesretle halkeder ki; hayvanatın pekçok muhtelif ecnasları gibi pekçok muhtelif ruhanî mahlukları, o seyyalat-ı latife maddelerinden halkeder. Onların bir kısmı melaike, bir kısmı da ruhanî ve cin ecnaslarıdır. Melaikelelerin ve ruhanîlerin kesretle vücudlarını kabul etmek ne derece hakikat ve bedihî ve makul olduğunu ve Kur'anın beyan ettiği gibi onları kabul etmeyen, ne derece hilaf-ı hakikat ve hilaf-ı hikmet bir hurafe, bir dalalet, bir hezeyan, bir divanelik olduğunu şu temsile bak, gör:

İki adam; biri bedevi, vahşi; biri medenî, akli başında olarak arkadaş olup İstanbul gibi haşmetli bir şehre gidiyorlar. O medenî muhteşem şehrin uzak bir köşesinde pis, perişan, küçük bir haneye, bir fabrikaya rast geliyorlar. Görüyorlar ki, o hane; amele, sefil, miskin adamlarla doludur. Acib bir fabrika içinde çalışıyorlar. O hanenin etrafı da zîruh ve zîhayatlarla doludur. Fakat onların medar-ı taayyüşü ve hususî şerait-i hayatiyeleri vardır ki, onların bir kısmı âkil-ün nebattır, yalnız nebatat ile yaşıyorlar. Diğer bir kısmı âkil-üs semektir, balıktan başka bir şey yemiyorlar. O iki adam, bu hali görüyorlar. Sonra bakıyorlar ki, uzakta binler müzeyyen saraylar, âlî kasırlar görünüyor. O sarayların ortalarında geniş tezgâhlar ve vüs'atli meydanlar vardır. O iki adam, uzaklık sebebiyle veyahut göz zaîfliğiyle veya o sarayın sekenelerinin gizlenmesi sebebiyle; o sarayın sekeneleri, o iki adama görünmüyorlar. Hem şu perişan hanedeki şerait-i hayatiye, o saraylarda bulunmuyor. O vahşi bedevi, hiç şehir görmemiş adam, bu esbaba binaen görünmediklerinden ve buradaki şerait-i hayat orada bulunmadığından der: "O saraylar sekenelerden hâlîdir, boştur, zîruh içinde yoktur." der, vahşetin en ahmakça bir hezeyanını yapar. İkinci adam der ki: "Ey bedbaht, şu hakir, küçük haneyi görüyorsun ki, zîruh ile, amelelerle doldurulmuş ve biri var ki, bunları her vakit tazelandiriyor, istihdam ediyor. Bak, bu hane etrafında boş bir yer yoktur. Zîhayat ve zîruh ile doldurulmuştur. Acaba hiç mümkün müdür ki: Şu uzakta bize görünen şu

muntazam şehrin, şu hikmetli tezyinatın, şu san'atlı sarayların onlara münasib âlî sekeneleri bulunmasın? Elbette o saraylar, umumen doludur ve onlarda yaşayanlara göre başka şerait-i hayatiyeleri var. Evet, ot yerine belki börek yerler; balık yerine baklava yiyebilirler. Uzaklık sebebiyle veyahut gözünün kabiliyetsizliği veya onların gizlenmekliği ile sana görünmemeleri, onların olmamalarına hiçbir vakit delil olamaz. Adem-i rü'yet, adem-i vücuda delalet etmez. Görünmemek, olmamağa hüccet olamaz.

İşte şu temsil gibi, ecram-ı ulviye ve ecsam-ı seyyare içinde küre-i arzın hakaret ve kesafeti ile beraber bu kadar hadsiz zîruhlarnın, zîşuurların vatanı olması ve en hasis ve en müteaffin cüz'leri dahi, birer menba-ı hayat kesilmesi, birer mahşer-i huveynat olması, bizzarure ve bilbedahe ve bittarîk-ıl evlâ ve bilhads-is sadık ve bilyakîn-il kat'î delalet eder, şehadet eyler, ilân eder ki: Şu nihayetsiz feza-yı âlem ve şu muhteşem semavat, burçlarıyla, yıldızlarıyla zîşuur, zîhayat, zîruhlarla doludur. Nârdan, nurdan, ateşten, ışıktan, zulmetten, havadan, savttan, rayihadan, kelimattan, esîrden ve hattâ elektrikten ve sair seyyalât-ı latifeden halk olunan o zîhayat ve o zîruhlara ve o zîşuurlara, Şeriat-ı Garra-yı Muhammediye (Aleyhissalâtü Vesselâm), Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, "Melaik ve cânn ve ruhaniyattır" der, tesmiye eder. Melaikenin ise, ecsamın muhtelif cinsleri gibi, cinsleri muhtelifdir. Evet, elbette bir katre yağmura müekkel olan melek, şemse müekkel meleğin cinsinden değildir. Cin ve ruhaniyat dahi, onların da pekçok ecnas-ı muhtelifeleri vardır.

Şu nükte-i esasiyenin hâtimesi: Bittecrübe, madde asıl değil ki, vücud ona müsahhar kalsın ve tabi olsun. Belki madde, bir mana ile kaimdir. İşte o mana, hayattır, ruhtur. Hem bilmüşahede madde, mahdum değil ki herşey ona irca' edilsin. Belki hâdimdir, bir hakikatın tekemmülüne hizmet eder. O hakikat, hayattır. O hakikatın esası da ruhtur. Bilbedahe madde hâkim değil ki, ona müracaat edilsin, kemalât ondan istenilsin. Belki mahkûmdur, bir esasın hükmüne bakar, onun gösterdiği yollar ile hareket eder. İşte o esas; hayattır, ruhtur, şuurdur. Hem bizzarure madde lüb değil, esas değil, müstekar değil ki, işler ve kemalât ona takılsın, ona bina edilsin; belki yarılmağa, erimeğe, yırtılmağa müheyya bir kışırır, bir kabuktur ve köpüktür ve bir surettir. Görülmüyor mu ki: Gözle görülmeyen hurdebînî bir hayvanın ne kadar keskin duyguları var ki, arkadaşının sesini işitir, rızkını görür, gayet hassas ve keskin hisleri vardır. Şu hal gösteriyor ki; maddenin küçülüp inceleşmesi nisbetinde âsâr-ı hayat tezayüd ediyor, nur-u ruh teşeddüd ediyor. Güya madde incelettikçe, bizim maddiyatımızdan uzaklaştıkça ruh âlemine, hayat âlemine, şuur âlemine yaklaşıyor gibi hararet-i ruh,

nur-u hayat daha şiddetli tecelli ediyor. İşte hiç mümkün müdür ki: Bu madde perdesinde bu kadar hayat ve şuur ve ruhun tereşşuhatı bulunsun; o perde altında olan âlem-i bâtın, zîruh ve zîşuurlarla dolu olmasın. Hiç mümkün müdür ki: Şu maddiyat ve âlem-i şهادetteki mananın ve ruhun ve hayatın ve hakikatın şu hadsiz tereşşuhatı ve lemaat ve semeratının menabii, yalnız maddeye ve maddenin hareketine irca' edilip izah edilsin. Hâşâ ve kat'â ve aslâ! Bu hadsiz tereşşuhat ve lemaat gösteriyor ki: Şu âlem-i maddiyat ve şهادet ise, âlem-i melekût ve ervah üstünde serpilmiş tenteneli bir perdedir.

İkinci Esas

Melaikenin vücuduna ve ruhanîlerin sübutuna ve hakikatlerinin vücuduna bir icma'-ı manevî ile -tabirde ihtilaflarıyla beraber- bütün ehl-i akıl ve ehl-i nakil, bilerek bilmeyerek ittifak etmişler denilebilir. Hattâ maddiyatta çok ileri giden hükema-yı İşrakîyyunun Meşaiyyun kısmı, melaikenin manasını inkâr etmeyerek "Her bir nev'in bir mahiyet-i mücerrede-i ruhaniyeleri vardır" derler. Melaikeni öyle tabir ediyorlar. Eski hükemanın İşrakîyyun kısmı dahi melaikenin manasında kabule muztar kalarak, yalnız yanlış olarak "Ukûl-ü Aşere ve Erbab-ül Enva" diye isim vermişler. Bütün ehl-i edyan "melek-ül cibal, melek-ül bihar, melek-ül emtar" gibi her nev'e göre birer melek-i müekkel, vahyin ilhamı ve irşadı ile bulunduğunu kabul ederek o namlarla tesmiye ediyorlar. Hattâ akılları gözlerine inmiş ve insaniyetten cemadat derecesine manen sukut etmiş olan Maddîyyun ve Tabîyyun dahi, melaikenin manasını inkâr edemeyerek (Haşiye)"Kuva-yı Sâriye" namıyla bir cihette kabule mecbur olmuşlar.

Ey melaike ve ruhaniyatın kabulünde tereddüd gösteren bîçare adam! Neye istinad ediyorsun? Hangi hakikata güveniyorsun ki; bütün ehl-i akıl, bilerek bilmeyerek melaikenin manasının sübutuna ve tahakkukuna ve ruhanîlerin tahakkukları hakkında ittifaklarına karşı geliyorsun, kabul etmiyorsun? Mademki Birinci Esas'ta isbat edildiği gibi; hayat mevcudatın keşşafıdır, belki neticesidir, zübdesidir. Bütün ehl-i akıl, mana-yı melaikenin kabulünde manen müttefiktirler ve şu zeminimiz, bu kadar zîhayat ve zîruhlarla şenlendirilmiştir. Şu halde hiç mümkün olur mu ki: Şu feza-yı vesîa sekenelerden, şu semavat-ı latife mutavattininden hâlî kalsın. Hiç hatırına gelmesin ki: Şu hilkatte cari olan namuslar, kanunlar kâinatın hayatdar olmasına kâfi gelir. Çünkü o cereyan eden namuslar, şu hükmeden kanunlar; itibarî emirlerdir, vehmî düsturlardır, ademî sayılır. Onları temsil edecek, onları gösterecek, onların dizginlerini ellerinde tutacak melaike denilen ibadullah olmazsa;

o namuslara, o kanunlara bir vücud taayyün edemez. Bir hüviyet teşahhus edemez. Bir hakikat-ı hariciye olamaz. Halbuki hayat, bir hakikat-ı hariciyedir. Vehmî bir emr, hakikat-ı hariciyeyi yüklenemez.

ELHASIL: Madem ehl-i hikmetle ehl-i din ve ashab-ı akıl ve nakil manen ittifak etmişler ki: Mevcudat, şu âlem-i şهادete münhasır değildir. Hem madem zahir olan âlem-i şهادet, camid ve teşekkül-ü ervaha nâmuvaşık olduğu halde bu kadar zîruhlarla tezyin edilmiş. Elbette, vücud ona münhasır değildir. Belki daha çok tabakat-ı vücud vardır ki, âlem-i şهادet onlara nisbeten münakkaş bir perdedir. Hem madem denizin balığa nisbeti gibi, ervaha muvaşık olan âlem-i gayb ve âlem-i mana, ervahlar ile dolu olmak iktiza eder. Hem madem bütün emirler, mana-yı melaikenin vücuduna şهادet ederler. Elbette bilâşek

(Haşiyeye): Melaike manasını ve ruhaniyatın hakikatını inkâra mecal bulamamışlar, belki fitratın namuslarından "Kuva-yı Sâriye" diye, "cereyan eden kuvvetler" namını vererek yanlış bir surette tasvir ile bir cihetten tasdikine mecbur kalmışlar. (Ey kendini akıllı zanneden!..)

velâ şübhe, melaike vücudlarının ve ruhanî hakikatlarının en güzel sureti ve ukûl-ü selime kabul edecek ve istihsan edecek en makul keyfiyeti odur ki; Kur'an, şerh ve beyan etmiştir. O Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan der ki: "Melaike, ibad-ı mükerremdir. Emre muhalefet etmezler. Ne emrolunsa ona yaparlar. Melaike, ecsam-ı latife-i nuraniyedirler. Muhtelif nevilere münkasımdırlar." Evet nasıllı beşer bir ümmettir, "Kelâm" sıfatından gelen Şeriat-ı İlahiyenin hameleleri, mümessilleri, mütemessilleridir. Öyle de: Melaike dahi muazzam bir ümmettir ki, onların amele kısmı "İrade" sıfatından gelen Şeriat-ı Tekviniyenin hamelesi, mümessili ve mütemessilleridirler. Müessir-i Hakikî olan Kudret-i Fâtıranın ve İrade-i Ezeliyenin emirlerine tabi bir nevi ibadullahtırlar ki; ecrâm-ı ulviyenin herbiri onların birer mescidi, birer mabedi hükmündedirler.

Üçüncü Esas

Mes'ele-i melaike ve ruhaniyat, o mesailendir ki: Tek bir cüz'ün vücudu ile, bir küllün tahakkuku bilinir. Birtek şahsın rü'yeti ile umum nev'in vücudu malûm olur. Çünkü kim inkâr ederse, külliyyen inkâr eder. Bir tekini kabul eden, o nev'in umumunu kabul etmeye mecburdur. Madem öyledir, işte bak: Görmüyor musun ve işitmiyor musun ki; bütün ehl-i edyan, bütün asırlarda, zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar melaikenin

vücuduna ve ruhanîlerin tahakkukuna ittifak etmişler ve insanın taifeleri, birbirinden bahsi ve muhaveresi ve rivayeti gibi melaikelerle muhavere edilmesine ve onların müşahedesine ve onlardan rivayet etmesine icma' etmişlerdir. Acaba hiçbir ferd melaikelerden bilbedahe görünmezse, hem bilmüşahede bir şahsın veya müteaddid eşhasın vücudu kat'î bilinmezse, hem onların bilbedahe, bilmüşahede vücudları hissedilmezse, hiç mümkün müdür ki: Böyle bir icma' ve ittifak devam etsin ve böyle müsbet ve vücudî bir emirde ve şuhuda istinad eden bir halde müstemirren ve tevatüren o ittifak devam etsin. Hem hiç mümkün müdür ki: Şu itikad-ı umumînin menşe'i, mebadi-i zaruriye ve bedihî emirler olmasın. Hem hiç mümkün müdür ki: Hakikatsız bir vehim; bütün inkılabat-ı beşeriyede, bütün akaid-i insaniyede istimrar etsin, beka bulsun. Hem hiç mümkün müdür ki: Şu ehl-i edyanın, bu icma'-i azîmin senedi; bir hads-i kat'î olmasın, bir yakîn-i şuhudî olmasın. Hem hiç mümkün müdür ki: O hads-i kat'î, o yakîn-i şuhudî, hadsiz emarelerden ve o emareler, hadsiz müşahedat vakıalarından ve o müşahedat vakıaları, şeksiz ve şübhesiz mebadi-i zaruriyeye istinad etmesin. Öyle ise, şu ehl-i edyandaki bu itikadat-ı umumiyenin sebebi ve senedi, tevatür-ü manevî kuvvetini ifade eden pekçok kerrat ile melaike müşahedelerinden ve ruhanîlerin rü'yetlerinden hasıl olan mebadi-i zaruriyedir, esasat-ı kat'iyedir.

Hem hiç mümkün müdür, hiç makul mudur, hiç kabil midir ki: Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye semasının güneşleri, yıldızları, ayları hükmünde olan enbiya ve evliya, tevatür suretiyle ve icma'-ı manevî kuvveti ile ihbar ettikleri ve şehadet ettikleri melaike ve ruhaniyatın vücudları ve müşahedeleri, bir şübhe kabul etsin, bir şekke medar olsun. Bahusus onlar şu mes'elede ehl-i ihtisastırlar. Malûmdur ki; iki ehl-i ihtisas, binler başkasına müreccahtırlar. Hem şu mes'elede ehl-i isbattırlar. Malûmdur ki; iki ehl-i isbat, binler ehl-i nefy ve inkâra müreccahtırlar. Ve bilhassa kâinat semasında daim parlayan ve hiçbir vakit gurub etmeyen, âlem-i hakikatın Şemsüşşümus'u olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın ihbaratı ve risalet güneşi olan Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) şehadatı ve müşahedatı, hiç kabil midir ki, bir şübhe kabul etsin. Madem tek bir ruhaniyatın vücudu, bir zamanda tahakkuk etse, şu nev'in umumen tahakkukunu gösteriyor. Ve madem şu nev'in vücudu tahakkuk ediyor. Elbette onların suret-i tahakkukunun en ahseni, en makulü, en makbulü; Şeriatın şerhettiği gibidir, Kur'anın gösterdiği gibidir, Sahib-i Mi'rac'ın gördüğü gibidir.

Dördüncü Esas

Şu kâinatın mevcudatına nazar-ı dikkat ile bakılsa görünür ki: Cüz'iyat gibi külliyyatın dahi birer şahs-ı manevîsi vardır ki, birer vazife-i külliyesi görünüyor. Onda bir hizmet-i külliye görünüyor. Meselâ: Bir çiçek, kendince bir nakş-ı san'atı gösterip, lisan-ı haliyle esma-i Fâtır'ı zikrettiği gibi; küre-i arz bahçesi dahi, bir çiçek hükmündedir. Gayet muntazam küllî vazife-i tesbihyesi vardır. Nasılki bir meyve, bir intizam içinde bir ilânatı, tesbihatı ifade ediyor. Öyle de: Koca bir ağacın heyet-i umumiyesiyle gayet muntazam bir vazife-i fitriyesi ve ubudiyeti vardır. Nasıl bir ağaç yaprak, meyve ve çiçeklerinin kelimatı ile bir tesbihatı var. Öyle de: Koca semavat denizi dahi, kelimatı hükmünde olan güneşler, yıldızlar ve ayları ile Fâtır-ı Zülcelaline tesbihat yapar ve Sâni'-i Zülcelaline hamd eder ve hâkeza... Mevcudat-ı hariciyenin herbiri, sureten camid, şuursuz iken, gayet hayatkârane ve şuurdarane vazifeleri ve tesbihatları vardır. Elbette nasıl melaikeler bunların âlem-i melekûtta mümessilidirler, tesbihatlarını ifade ederler; bunlar dahi âlem-i mülk ve âlem-i şehadette o melaikelerin timsalleri, haneleri, mescidleri hükmündedirler. Yirmidördüncü Söz'ün Dördüncü Dalında beyan edildiği gibi; şu saray-ı âlemin Sâni'-i Zülcelal'i, o saray içinde istihdam ettiği dört kısım amelenin birincisi: Melaike ve ruhanîlerdir. Madem nebatat ve cemadat bilmeyerek ve bir bilenin emrinde gayet mühim ücretsiz hidemattadırlar. Ve hayvanat, bir ücret-i cüz'iyeye mukabilinde bilmeyerek gayet küllî maksadlara hizmet ediyorlar. Ve insan, müeccel ve muaccel iki ücret mukabilinde o Sâni'-i Zülcelal'in makasidini bilerek tevfik-i hareket etmek ve herşeyde nefislerine de bir hisse çıkarmak ve sair hademelere nezaret etmek ile istihdam edilmeleri, bilmüşahede görünüyor. Elbette dördüncü kısım, belki en birinci kısım olan hizmetkârlar, ameleler bulunacaktır. Hem insana benzer ki, o Sâni'-i Zülcelal'in makasid-ı külliyesini bilir bir ubudiyet ile tevfik-i hareket ederler. Hem insanın hilafına olarak hazz-ı nefisten ve cüz'î ücretlerden tecerrüd ederek yalnız Sâni'-i Zülcelal'in nazarı ile, emri ile, teveccühü ile, hesabı ile, namı ile ve kurbiyetiyle ihtisas ile ve intisab ile hasıl ettikleri lezzet ve kemal ve zevk ve saadeti kâfi görüp, hâlisen muhlisen çalışıyorlar. Cinslerine göre kâinattaki mevcudatın enva'ına göre vazife-i ibadetleri tenevvü' ediyor. Bir hükûmetin muhtelif dairelerde, muhtelif vazifedarları gibi, saltanat-ı rububiyet dairelerinde vezaif-i ubudiyeti ve tesbihatı öyle tenevvü' ediyor. Meselâ: Hazret-i Mikâil, yeryüzü tarlasında ekilen masnuat-ı İlahiyeye Cenab-ı Hakk'ın havliyle, kuvvetiyle, hesabıyla, emriyle bir nâzır-ı umumî hükmündedir. (Tabir caizse) umum çiftçi-misal melaikelerin reisidir. Hem Fâtır-ı Zülcelal'in izniyle, emriyle, kuvvetiyle, hikmetiyle umum hayvanatın manevî

çobanlarının reisi, büyük bir melek-i müekkelidir. İşte madem şu mevcudat-ı hariciyenin, her birisinin üstünde, birer melek-i müekkel var olmak lâzım gelir. Tâ ki o cismin gösterdiği vezaif-i ubudiyet ve hidemat-ı tesbihîyesini âlem-i melekûtta temsil etsin, dergâh-ı uluhiyete bilerek takdim etsin. Elbette Muhibir-i Sadık'ın rivayet ettiği, melaikeler hakkındaki suretler gayet münasibdir ve makuldür. Meselâ: Ferman etmiş ki: "Bazı melaikeler bulunur, kırk başı veya kırkbin başı var. Her başta kırkbin ağız var, herbir ağızda kırkbin dil ile, kırkbin tesbihat yapar." Şu hakikat-ı hadîsiyenin bir manası var, bir de sureti var.

Manası şudur ki: Melaikenin ibadeti, hem gayet muntazamdır, mükemmeldir, hem gayet küllîdir, geniştir.

Ve şu hakikatın sureti ise şudur ki: Bazı büyük mevcudat-ı cismaniye vardır ki, kırkbin baş, kırkbin tarz ile vezaif-i ubudiyeti yapar. Meselâ: Sema güneşlerle, yıldızlarla tesbihat yapar. Zemin tek bir mahluk iken, yüzbin baş ile, her başta yüzbinler ağız ile, her ağızda yüzbinler lisan ile vazife-i ubudiyeti ve tesbihat-ı Rabbaniyeyi yapıyor. İşte küre-i arza müekkel melek dahi, âlem-i melekûtta şu manayı göstermek için öyle görülmek lâzımdır. Hattâ ben, mutavassıt bir badem ağacı gördüm ki: Kırka yakın baş hükmünde büyük dalları var. Sonra bir dalına baktım, kırka yakın dili hükmünde küçük dalları var. Sonra o küçük dalının bir diline baktım, kırk çiçek açmıştır. O çiçeklere nazar-ı hikmetle dikkat ettim, herbir çiçek içinde kırka yakın incecik, muntazam püskülleri, renkleri ve san'atları gördüm ki; herbiri Sâni'-i Zülcelal'in ayrı ayrı birer cilve-i esmasını ve birer ismini okutturuyor. İşte hiç mümkün müdür ki, şu badem ağacının Sâni'-i Zülcelal'i ve Hakîm-i Zülcemal'i, bu camid ağaca bu kadar vazifeleri yükletsin; onun manasını bilen, ifade eden, kâinata ilân eden, dergâh-ı İlahiyeye takdim eden, ona münasib ve ruhu hükmünde bir melek-i müekkelidir ona bindirmesin?

Ey arkadaş! Şuraya kadar beyanatımız, kalbi kabule ihzar etmek ve nefsi teslime mecbur etmek ve akli iz'ana getirmek için bir mukaddeme idi. Eğer o mukaddemeyi bir derece fehmettin ise, melaikelerle görüşmek istersen hazır ol. Hem evham-ı seyyiden temizlen. İşte Kur'an âlemi kapıları açıktır. İşte Kur'an cenneti "müfettehat-ül ebvab"dır; gir bak. Melaikeyi o Cennet-i Kur'aniye içinde güzel bir surette gör. Herbir âyet-i Tenzil, birer menzildir. İşte şu menzillerden bak:

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا * فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا * وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا * فَالْفَارِقَاتِ فَرَقًا * فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا * وَالنَّازِعَاتِ غُرْقًا *
وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا * وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا * فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا * فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا * تَنْزِيلُ الْمَلَكِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ
عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَ يَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

Hem dinle: **سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ * لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ** senalarını işit.

Eğer cinnîlerle görüşmek istersen: **قُلْ أُوْحَىٰ إِلَىٰ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ** surlu sureye gir, onları gör, dinle ne diyorlar? Onlardan ibret al. Bak, diyorlar ki:

إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا * يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا

* * *

İkinci Maksad

[Kıyamet Ve Mevt-i Dünya Ve Hayat-ı Âhret Hakkındadır.]

Şu Maksadın Dört Esası Ve Bir Mukaddime-i Temsiliyesi Vardır.

Mukaddime

Nasılki bir saray veya bir şehir hakkında biri dava etse: "Şu saray veya şehir, tahrib edilip yeniden muhkem bir surette bina ve tamir edilecektir." Elbette, onun davasına karşı altı sual terettüb eder:

Birincisi: Niçin tahrib edilecek? Sebeb ve muktezi var mıdır?

Eğer "Evet var" diye isbat etti,

İkincisi: şöyle bir sual gelir ki: "Bunu tahrib edip, tamir edecek usta muktedir midir? Yapabilir mi?"

Eğer "Evet yapabilir" diye isbat etti,

Üçüncüsü: şöyle bir sual gelir ki: "Tahribi mümkün müdür? Hem, sonra tahrib edilecek midir?"

Eğer "Evet" diye imkân-ı tahribi, hem vukuunu isbat etse; iki sual daha ona vârid olur ki:

"Acaba Őu acib saray veya Őehrin yeniden tamiri műmkűn műdűr? Műmkűn olsa, acaba tamir edilecek midir?"

Eğer "Evet" diye bunları da isbat etse;

O vakit bu mes'elenin hiębir cihette hiębir kűşesinde bir delik, bir menfez kalmaz ki, Őek ve Őűbhe ve vesvese girebilsin.

İŐte Őu temsil gibi; dűnya sarayının, Őu kâinat Őehrinin tahrib ve tamiri ięin muktezi var. Fâil ve ustası muktedir. Tahribi műmkűn ve vaki' olacak. Tamiri műmkűn ve vaki' olacaktır. İŐte Őu mes'eleler, **Birinci Esastan** sonra isbat edilecektir.

Birinci Esas

Ruh, kat'iyyen bâkidir. Birinci maksaddaki melaike ve ruhanîlerin vűcudlarına delalet eden hemen bűtűn deliller, Őu mes'elemiz olan beka-i ruha dahi delildirler. Bence mes'ele o kadar kat'îdir ki, fazla beyan abes olur. Evet Őu âlem-i berzahta, âlem-i ervahta bulunan ve âhirete gitmek ięin bekleyen hadsiz ervah-ı bâkiye kafiileri ile bizim mabeynimizdeki mesafe o kadar ince ve kısadır ki, bűrhan ile gűstermeęe lűzum kalmaz. Hadd ű hesaba gelmeyen ehl-i keŐfin ve Őuhudun onlarla temas etmeleri, hattâ ehl-i keŐf-el kuburun onları gűrmeleri, hattâ bir kısım avamın da onlarla muhaberelele ve umumun da rű'ya-yı sadıkada onlarla műnasebet peyda etmeleri, muzaaf tevatűrler suretinde âdetâ beŐerin ulűm-u műtearifesi hűkműne geęmiŐtir. Fakat Őu zamanda maddiyyun fikri herkesi sersem ettięinden, en bedihî bir Őeyde zihinlere vesvese vermiŐ. İŐte Őűyle vesveseleri izale ięin; hads-i kalbînin ve iz'an-ı aklînin pek ęok menba'larından, bir mukaddime ile dűrt menbâna iŐaret edeceęiz.

Mukaddime

Onuncu Sűz'űn Dűrdűncű Hakikatında isbat edildięi gibi; ebedî, sermedî, misilsiz bir cemal, elbette âyinedar műŐtakının ebediyetini ve bekasını ister. Hem kusursuz, ebedî bir kemal-i san'at, műtefekkir dellâlının devamını talep eder. Hem nihayetsiz bir rahmet ve ihsan, muhtaę műteŐekkirlerinin devam-ı tena'umlarını iktiza eder. İŐte o âyinedar műŐtak, o dellâl műtefekkir, o muhtaę műteŐekkir; en baŐta ruh-u insanîdir. Őyle ise, ebed-űl âbâd yolunda; o cemal, o kemal, o rahmete refakat edecek, bâki kalacaktır.

Yine Onuncu Söz'ün Altıncı Hakikatında isbat edildiği gibi; değil ruh-u beşer, hattâ en basit tabakat-ı mevcudat dahi, fena için yaratılmamışlar; bir nevi bekaya mazhardırlar. Hattâ ruhsuz, ehemmiyetsiz bir çiçek dahi, vücud-u zahirîden gitse, bin vecihle bir nevi bekaya mazhardır. Çünkü sureti, hadsiz hâfızalarda bâki kalır. Kanun-u teşekkülâtı, yüzer tohumcuklarında beka bulup devam eder. Madem bir parçacık ruha benzeyen o çiçeğin kanun-u teşekkülü, timsal-i sureti, bir Hafız-i Hakîm tarafından ibka ediliyor. Dağdağalı inkılablar içinde kemal-i intizam ile, zerrecikler gibi tohumlarında muhafaza ediliyor, bâki kalır. Elbette gayet cem'iyetli ve gayet yüksek bir mahiyete mâlik ve haricî vücud giydirilmiş ve zîşuur ve zîhayat ve nurani kanun-u emrî olan ruh-u beşer, ne derece kat'iyetle bekaya mazhar ve ebediyetle merbut ve sermediyetle alâkadar olduğunu anlamazsan, nasıl "Zîşuur bir insanım" diyebilirsin? Evet, koca bir ağacın bir derece ruha benzeyen programını ve kanun-u teşekkülâtını, bir nokta gibi en küçük çekirdekte dercedip muhafaza eden bir Zât-ı Hakîm-i Zülcelal, bir Zât-ı Hafız-i Bîzeval hakkında "Vefat edenlerin ruhlarını nasıl muhafaza eder" denilir mi?

BİRİNCİ MENBA':Enfûsîdir. Yani, herkes hayatına ve nefesine dikkat etse, bir ruh-u bâkiyi anlar. Evet herbir ruh, kaç sene yaşamış ise o kadar beden değiştirdiği halde, bilbedahe aynen bâki kalmıştır. Öyle ise; madem cesed gelip geçicidir. Mevt ile bütün bütün çıplak olmak dahi ruhun bekasına tesir etmez ve mahiyetini de bozmaz. Yalnız müddet-i hayatta tedricî cesed libasını değiştiriyor. Mevtte ise birden soyunur. Gayet kat'î bir hads ile belki müşahede ile sabittir ki, cesed ruh ile kaimdir. Öyle ise ruh, onun ile kaim değildir. Belki ruh, binefsihi kaim ve hâkim olduğundan; cesed istediği gibi dağılıp toplansın, ruhun istiklalîyetine hâlel vermez. Belki cesed, ruhun hanesi ve yuvasıdır, libası değil. Belki ruhun libası bir derece sabit ve letafetçe ruha münasib bir gılab-ı latifi ve bir beden-i misalîsi vardır. Öyle ise, mevt hengâmında bütün bütün çıplak olmaz, yuvasından çıkar, beden-i misalîsini giyer.

İKİNCİ MENBA':Âfâkîdir. Yani, mükerrer müşahedat ve müteaddid vakıat ve kerrat ile münasebattan neş'et eden bir nevi hükm-ü tecrübîdir. Evet tek bir ruhun ba'de-l memat bekası anlaşılrsa, şu ruh nev'inin külliyetle bekasını istilzam eder. Zira fenn-i mantıkça kat'îdir ki: Zâtî bir hassa, birtek ferdde görünse; bütün efradda dahi o hassanın vücuduna hükmedilir. Çünkü zâtîdir. Zâtî olsa, her ferdde bulunur. Halbuki değil bir ferd, belki o kadar hadsiz, o kadar hesaba, hasra gelmez müşahedata istinad eden âsâr ve beka-i ervaha delalet eden emarat, o derece kat'îdir ki; bize nasıl Yeni Dünya, yani Amerika var ve orada insanlar bulunur; o insanların vücudlarına hiç vehim hatıra gelmez. Öyle de şübhe kabul etmez ki, şimdi âlem-i melekût ve ervahta; ölmüş, vefat etmiş insanların

ervahı pekçok kesretle vardır ve bizimle münasebettardır. Manevî hedayamız onlara gidiyor, onların nurani feyizleri de bizlere geliyor. Hem hads-i kat'î ile vicdanen hissedilebilir ki; insan öldükten sonra esaslı bir ciheti bâkidir. O esas ise ruhtur. Ruh ise, tahrib ve inhilale maruz değil. Çünkü basittir, vahdeti var. Tahrib ve inhilal ve bozulmak ise; kesret ve terki edilmiş şeylerin şe'nidir. Sâbıkan beyan ettiğimiz gibi; hayat, kesrette bir tarz-ı vahdeti temin eder, bir nevi bekaya sebebiyet verir. Demek vahdet ve beka, ruhta esastır ki, ondan kesrete sirayet eder. Ruhun fenası, ya tahrib ve inhilal ile. O tahrib ve inhilal ise, vahdet yol vermez ki girsin, besatet bırakmaz ki bozsun. Veyahut i'dam ile. İ'dam ise Cevvad-ı Mutlak'ın hadsiz merhameti müsaade etmez ve nihayetsiz cûdu bırakmaz ki, verdiği nimet-i vücudu o nimet-i vücuda pek müştak ve lâyıf olan ruh-u insanîden geri alsın.

ÜÇÜNCÜ MENBA':Ruh zîhayat, zîşuur, nuranî, vücud-u haricî giydirilmiş, câmi', hakikatdar, külliyyet kesbetmeğe müstaid bir kanun-u emrîdir. Halbuki en zaîf olan kavanin-i emriye, sebat ve bekaya mazhardır. Çünkü dikkat edilse, maruz-u tegayyür olan bütün nevilerde birer hakikat-ı sabite vardır ki, bütün tegayyürat ve inkılabat ve etvar-ı hayat içinde yuvarlanarak suretler değiştirip, ölmeyerek, yaşayarak bâki kalıyor. İşte herbir şahs-ı insanî, mahiyetinin câmiyetiyle ve küllî şuuruyla ve umumî tasavvuratiyle bir şahıs iken, bir nev' hükmüne geçmiştir. Bir nev'e gelen ve cari olan kanun, o şahs-ı insanîde dahi caridir. Madem Fâtır-ı Zülcelal, insanı câmi' bir âyine ve küllî bir ubudiyetle ve ulvî bir mahiyetle yaratmıştır. Her ferddeki hakikat-ı ruhiye, yüzbinler suret değiştirse, izn-i Rabbanî ile ölmeyecek, yaşayarak geldiği gibi gidecek. Öyle ise o şahs-ı insanînin hakikat-ı zîşuuru ve unsur-u zîhayatı olan ruhu dahi, Allah'ın emriyle, izni ile ve ibkasıyla daima bâkidir.

DÖRDÜNCÜ MENBA':Ruha bir derece müşabih ve ikisi de âlem-i emirden ve iradeden geldiklerinden masdar itibariyle ruha bir derece muvafık, fakat yalnız vücud-u hissî olmayan nevilerde hükümran olan kavanine dikkat edilse ve o namuslara bakılsa görünür ki: Eğer o kanun-u emrî, vücud-u haricî giyse idi, o nevilerin birer ruhu olurdu. Halbuki o kanun daima bâkidir. Daima müstemir, sabittir. Hiçbir tegayyürat ve inkılabat, o kanunların vahdetine tesir etmez, bozmaz. Meselâ: Bir incir ağacı ölse, dağılsa; onun ruhu hükmünde olan kanun-u teşekkülâtı, zerre gibi bir çekirdeğinde ölmeyerek bâki kalır. İşte madem en âdi ve zaîf emrî kanunlar dahi böyle beka ile, devam ile alâkardır. Elbette ruh-u insanî, değil yalnız beka ile, belki ebed-ül âbâd ile alâkadar olmak lâzım gelir. Çünkü ruh dahi Kur'anın nassı ile, **قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي** ferman-ı celili ile

âlem-i emirden gelmiş bir kanun-u zîşuur ve bir namus-u zîhayattır ki; kudret-i ezeliye, ona vücud-u haricî giydirmiş. Demek nasilki sıfat-ı iradeden ve âlem-i emirden gelen şoursuz kavanin, daima veya ağleben bâki kalıyor. Aynen onların bir nevi kardeşi ve onlar gibi sıfat-ı iradenin tecellisi ve âlem-i emirden gelen ruh, bekaya mazhar olmak daha ziyade kat'îdir, lâyıktır. Çünkü zîvücuttur, hakikat-ı hariciye sahibidir. Hem onlardan daha kavîdir, daha ulvîdir. Çünkü zîşuurdur. Hem onlardan daha daimîdir, daha kıymetdardır. Çünkü zîhayattır.

İkinci Esas

Saadet-i ebediyeye muktezi vardır ve o saadeti verecek Fâil-i Zülcelal de muktedirdir. Hem harab-ı âlem, mevt-i dünya mümkündür. Hem vaki' olacaktır. Yeniden ihya-yı âlem ve haşir, mümkündür. Hem vaki' olacaktır. İşte bu altı mes'eleyi, birer birer aklı ikna edecek muhtasar bir tarzda beyan edeceğiz. Zâten Onuncu Söz'de kalbi, iman-ı kâmil derecesine çıkaracak derecede bürhanlar zikredilmiştir. Şurada ise, yalnız aklı ikna' edecek, susturacak, Eski Said'in "Nokta Risalesi"ndeki beyanatı tarzında bahsedeceğiz.

Evet saadet-i ebediyeye muktezi mevcuttur. O muktezinin vücuduna delalet eden bürhan-ı kat'î "On Menba' ve Medar"dan süzülen bir hadstir.

BİRİNCİ MEDAR: Dikkat edilse, şu kâinatın umumunda bir nizam-ı ekmel, bir intizam-ı kasdî vardır. Her cihette reşhat-ı ihtiyar ve lemaat-ı kasd görünür. Hattâ herşeyde bir nur-u kasd, her şe'nde bir ziyayı irade, her harekette bir lem'a-i ihtiyar, her terkipte bir şu'le-i hikmet, semeratının şehadetiyle nazar-ı dikkate çarpıyor. İşte eğer saadet-i ebediye olmazsa, şu esaslı nizam, bir suret-i zaîfe-i vahiyeden ibaret kalır. Yalancı, esassız bir nizam olur. Nizam ve intizamın ruhu olan maneviyat ve revabit ve niseb, heba olup gider. Demek nizamı nizam eden, saadet-i ebediyedir. Öyle ise nizam-ı âlem, saadet-i ebediyeye işaret ediyor.

İKİNCİ MEDAR: Hilkat-i kâinata bir hikmet-i tâmme görünüyor. Evet inayet-i ezeliyenin timsali olan hikmet-i İlahiye, kâinatın umumunda gösterdiği maslahatların riayeti ve hikmetlerin iltizamı lisanı ile, saadet-i ebediyeyi ilân eder. Çünkü saadet-i ebediye olmazsa, şu kâinata bilbedahe sabit olan hikmetleri, faideleri, mükâbere ile inkâr etmek lâzım gelir. Onuncu Söz'ün Onuncu Hakikatı, bu hakikatı güneş gibi gösterdiğinden, ona iktifaen burada ihtisar ederiz.

ÜÇÜNCÜ MEDAR: Akıl ve hikmet ve istikra ve tecrübenin şahadetleri ile sabit olan hilkat-ı mevcudattaki adem-i abesiyet ve adem-i israf, saadet-i ebediyeye işaret eder. Fıtratta israf ve hilkatta abesiyet olmadığına delil, Sâni'-i Zülcelalin herşeyin hilkatinde en kısa yolu ve en yakın ciheti ve en hafif sureti ve en güzel keyfiyeti ihtiyar ve intihab etmesidir ve bazan bir şeyi, yüz vazife ile tavzif etmesidir ve bir ince şeye bin meyve ve gayeleri takmasıdır. Madem israf yok ve abesiyet olmaz, elbette saadet-i ebediye olacaktır. Çünkü dönmemek üzere adem, herşeyi abes eder, herşey israf olur. Umum fıtratta, ezcümle insanda, Fenn-i Menafi'-ül Aza şahadetiyle sabit olan adem-i israf gösteriyor ki; insanda olan hadsiz istidat-ı maneviye ve nihayetsiz âmâl ve efkâr ve müyulât dahi israf edilmeyecektir. Öyle ise, insandaki o esaslı meyl-i tekemmül, bir kemalin vücudunu gösterir ve o meyl-i saadet, saadet-i ebediyeye namzed olduğunu kat'î olarak ilân eder. Öyle olmazsa insanın mahiyet-i hakikiyesini teşkil eden o esaslı maneviyat, o ulvî âmâl, hikmetli mevcudatın hilafına olarak israf ve abes olur, kurur, hebaen gider. Şu hakikat, Onuncu Söz'ün Onbirinci Hakikatında isbat edildiğinden kısa kesiyoruz.

DÖRDÜNCÜ MEDAR: Pekçok nevilerde, hattâ gece ve gündüzde, kış ve baharda ve cevvi havada hattâ insanın şahıslarında, müddet-i hayatında değiştirdiği bedenler ve mevte benzeyen uyku ile haşir ve neşre benzer birer nevi kıyamet, bir kıyamet-i kübranın tahakkukunu ihsas ediyor, remzen haber veriyorlar. Evet meselâ: Haftalık bizim saatimizin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan çarklarına benzeyen; Allah'ın dünya denilen büyük saatındaki yevm, sene, ömr-ü beşer, deveran-ı dünya, birbirine mukaddeme olarak birbirinden haber veriyor, döner işlerler. Geceden sonra sabahı, kıştan sonra baharı işledikleri gibi, mevttten sonra subh-u kıyamet, o destgâhtan, o saat-ı uzmadan çıkacağını remzen haber veriyorlar. Bir şahsın müddet-i ömründe başına gelmiş birçok kıyamet çeşitleri vardır. Her gece bir nevi ölmekle, her sabah bir nevi dirilmekle emarat-ı haşriye gördüğü gibi, beş-altı senede bil-ittifak bütün zerratını değiştirerek, hattâ bir senede iki defa tedricî bir kıyamet ve haşir taklidini görmüş. Hem hayvan ve nebat nevilerinde üçyüzbenden ziyade haşir ve neşir ve kıyamet-i nev'iyeyi her baharda müşahede ediyor. İşte bu kadar emarat ve işaret-ı haşriye ve bu kadar alâmat ve rumuzat-ı neşriye elbette kıyamet-i kübranın tereşshatı hükmünde, o haşre işaret ediyorlar. Bir Sâni'-i Hakîm tarafından nevilerde böyle kıyamet-i nev'iyeyi yani bütün nebatat köklerini ve bir kısım hayvanları aynen baharda ihya etmek ve yaprakları ve çiçekleri ve meyveleri gibi sair bir kısım şeyleri aynıyla değil, misliyle iade ederek bir nevi haşir ve neşir yapmak; herbir şahs-ı insanîde kıyamet-i umumiye içinde bir kıyamet-i şahsiyeye delil olabilir. Çünkü insanın birtek şahsı, başkasının bir nevî

hükmündedir. Zira fikir nuru, insanın âmâline ve efkârına öyle bir genişlik vermiş ki, mazi ve müstakbeli ihata eder. Dünyayı dahi yutsa tok olmaz. Sair nevilerde ferdlerin mahiyeti cüz'iyedir, kıymeti şahsiyedir, nazarı mahduddur, kemali mahsurdur, lezzeti ve elemi ânîdir. Beşerin ise mahiyeti ulviyedir, kıymeti galiyedir, nazarı âmmdır, kemali hadsizdir, manevî lezzeti ve elemi kısmen daimîdir. Öyle ise, bilmüşahede sair nevilerde tekerrür eden bir çeşit kıyametler ve haşirler; şu kıyamet-i kübra-yı umumiyede, her şahs-ı insanî aynıyla iade edilerek haşredilmesine remz eder, haber verir. Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatında iki kerre iki dört eder derecesinde kat'iyet ile isbat edildiğinden burada ihtisar ederiz.

BEŞİNCİ MEDAR: Beşerin cevher-i ruhunda derc edilmiş gayr-ı mahdud istidadat ve o istidadatta mündemiç olan gayr-ı mahsur kabiliyetler ve o kabiliyetlerden neş'et eden hadsiz meyiller ve o hadsiz meyillerden hasıl olan nihayetsiz emeller ve o nihayetsiz emellerden tevellüd eden gayr-ı mütenahî efkâr ve tasavvurat-ı insaniye, şu âlem-i şehadetin arkasında bulunan saadet-i ebediyeye elini uzatmış, ona gözünü dikmiş, o tarafa müteveccih olmuş olduğunu ehl-i tahkik görüyor. İşte hiç yalan söylemeyen fitrat ve fitrattaki şu kat'î ve şedid ve sarsılmaz meyl-i saadet-i ebediye, saadet-i ebediyenin tahakkukuna dair vicdana bir hads-i kat'î veriyor. Onuncu Söz'ün Onbirinci Hakikatı, bu hakikatı gündüz gibi gösterdiğinden kısa kesiyoruz.

ALTINCI MEDAR: "Rahman-ı Rahîm" olan şu mevcudatın Sâni'-i Zülcemalinin rahmeti, saadet-i ebediyeyi gösteriyor. Evet nimeti nimet eden, nimeti nîkmetlikten halas eden ve mevcudatı, firak-ı ebedîden hasıl olan vaveylâlardan kurtaran saadet-i ebediyeyi; o rahmetin şe'nindedir ki, beşerden esirgemesin. Çünkü bütün nimetlerin re'si, reisi, gayesi, neticesi olan saadet-i ebediye verilmezse, dünya öldükten sonra âhîret suretinde dirilmezse, bütün nimetler nîkmetlere tahavvül ederler. O tahavvül ise, bilbedahe ve bizzarure ve umum kâinatın şehadetiyle muhakkak ve meşhud olan rahmet-i İlahiyenin vücudunu inkâr etmek lâzım gelir. Halbuki rahmet, güneşten daha parlak bir hakikat-ı sabitedir. Bak rahmetin cilvelerinden ve latif âsârından olan aşk ve şefkat ve akıl nimetlerine dikkat et. Eğer firak-ı ebedî ve hicran-ı lâyezalîye, hayat-ı insaniye incirar edeceğine farz etsen; görürsün ki: O latif muhabbet, en büyük bir musibet olur. O leziz şefkat, en büyük bir illet olur. O nurani akıl, en büyük bir bela olur. Demek rahmet, (çünkü rahmettir) hicran-ı ebedîyi, muhabbet-i hakikiyeye karşı çıkaramaz. Onuncu Söz'ün İkinci Hakikatı, bu hakikatı gayet güzel bir surette gösterdiğinden burada ihtisar edildi.

YEDİNCİ MEDAR: Şu kâinatta görünen ve bilinen bütün letaif, bütün mehasin, bütün kemalât, bütün incizabat, bütün iştiyakat, bütün terahhumat; birer manadır, birer mazmundur, birer kelime-i maneviyedir ki: Şu kâinatın Sâni'-i Zülcelalinin lütuf ve merhametinin tecelliyatını, ihsan ve kereminin cilvelerini bizzarure, bilbedahe kalbe gösterir, aklın gözüne sokuyor. Madem şu âlemde bir hakikat vardır. Bilbedahe hakikî rahmet vardır. Madem hakikî rahmet vardır, saadet-i ebediye olacaktır. Onuncu Söz'ün Dördüncü Hakikatı, İkinci Hakikatı ile beraber şu hakikatı gündüz gibi aydınlatmıştır.

SEKİZİNCİ MEDAR: İnsanın fitrat-ı zîşuuru olan vicdanı, saadet-i ebediyeye bakar, gösterir. Evet, kim kendi uyanık vicdanını dinlerse "Ebed!.. ebed!" sesini işitecektir. Bütün kâinat o vicdana verilse, ebede karşı olan ihtiyacının yerini dolduramaz. Demek o vicdan, o ebed için mahluktur. Demek bu vicdanî olan incizab ve cezbe, bir gaye-i hakikiyenin ve bir hakikat-ı cazibedarın yalnız cezbi ile olabilir. Onuncu Söz'ün Onbirinci Hakikatının hâtimesi bu hakikatı göstermiştir.

DOKUZUNCU MEDAR: Sadık, masduk, musaddak olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtu Vesselâm'ın ihbarıdır. Evet o zâtın (A.S.M.) sözleri, saadet-i ebediyenin kapılarını açmıştır ve onun (A.S.M.) kelâmları saadet-i ebediyeye karşı birer penceredir. Zâten bütün Enbiyanın (Aleyhimüsselâm) icmâını ve bütün evliyanın tevatürünü elinde tutmuş, bütün kuvvetiyle bütün davaları; tevhid-i İlahîden sonra şu haşır ve saadet noktasında temerküz ediyor. Acaba, şu kuvveti sarsacak bir şey var mıdır? Onuncu Söz'ün Onikinci Hakikatı, şu hakikatı pek zahir bir surette göstermiştir.

ONUNCU MEDAR: Onüç asırda yedi vecihle i'cazını muhafaza eden ve Yirmibeşinci Söz'de isbat edildiği üzere kırk aded enva'-ı i'cazıyla mu'cize olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın ihbarat-ı kat'iyyesidir. Evet o Kur'anın nefs-i ihbarı, haşr-i cismanînin keşşafıdır ve şu tılsım-ı muğlak-ı âlemin ve şu remz-i hikmet-i kâinatın miftahıdır. Hem o Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın tazammun ettiği ve mükerreren tefekküre emredip nazara vaz'eylediği berahin-i akliye-i kat'iyye, binlerdir. Ezcümle: Bir kıyas-ı temsilîyi tazammun eden

وَ قَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ve قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ gibi pekçok âyet ile haşr-i cismanîdeki saadet-i ebediyeyi gösterecek pekçok dûrbînleri, nazar-ı beşerin dikkatine vaz'etmiştir. Kur'anın sair âyetler ile izah ettiği şu وَ قَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ve قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ deki kıyas-ı temsilînin hülâsasını "Nokta" risalesinde şöyle beyan etmişiz ki: Vücut-u insan, tavırdan tavıra geçtikçe acib ve muntazam

inkılablar geçiriyor. Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan azm ve lâhme, azm ve lâhmden halk-ı cedide yani insan suretine inkılabı, gayet dakik düsturlara tâbi'dir. O tavırların herbirisinin öyle kavanin-i mahsusa ve öyle nizam-ı muayyene ve öyle harekât-ı muttarideleri vardır ki; cam gibi, altında bir kasd, bir irade, bir ihtiyar, bir hikmetin cilvelerini gösterir. İşte şu tarzda o vücudu yapan Sâni'-i Hakîm, her sene bir libas gibi o vücudu değiştirir. O vücudun değiştirilmesi ve bekası için inhilal eden eczaların yerini dolduracak, çalışacak yeni zerrelerin gelmesi için bir terkibe muhtaçtır. İşte o beden hüceyreleri, muntazam bir kanun-u İlahî ile yıkıldığından yine muntazam bir kanun-u Rabbanî ile tamir etmek için rızık namıyla bir madde-i latifeyi ister ki, o beden uzuvlarının ayrı ayrı hacetleri nisbetinde Rezzak-ı Hakikî, bir kanun-u mahsus ile taksim ve tevzi ediyor. Şimdi O Rezzak-ı Hakîm'in gönderdiği o madde-i latifenin etvarına bak, göreceksin ki; o maddenin zerrati bir kafele gibi küre-i havada, toprakta, suda dağılmış iken birden hareket emrini almışlar gibi bir hareket-i kasdîyi işmam eden bir keyfiyet ile toplanıyorlar. Güya onlardan herbir zerre, bir vazife ile, bir muayyen mekâna gitmek için memurdur gibi gayet muntazam toplanıyorlar. Hem gidişatından görünüyor ki, bir Fâil-i Muhtar'ın bir kanun-u mahsus ile sevk edilip, cemadat âleminden mevalide, yani zîhayat âlemine girerler. Sonra nizam-ı muayyene ve harekât-ı muttaride ile ve desatir-i mahsusa ile rızık olarak bir bedene girip; o beden içinde dört matbahta pişirildikten sonra ve dört inkılabat-ı acibeyi geçirdikten sonra ve dört süzgeçten süzüldükten sonra bedenın aktarına yayılarak bütün muhtaç olan âzaların muhtelif, ayrı ayrı derece-i ihtiyaçlarına göre Rezzak-ı Hakikî'nin inayetiyle ve muntazam kanunları ile inkısam ederler. İşte o zerrattan hangi zerreye bir nazar-ı hikmetle baksan göreceksin ki: Basîrane, muntazamane, semîane, alîmane sevk olunan o zerreye, kör ittifak, kanunsuz tesadüf, sağır tabiat, şursuz esbab, hiç ona karışamaz. Çünkü herbirisi unsur-u muhitten tut, tâ beden hüceyresine kadar hangi tavra girmiş ise, o tavrın kavanin-i muayyenesi ile güya ihtiyaren amel ediyor, muntazaman giriyor. Hangi tabakaya sefer etmiş ise, öyle muntazam adım atıyor ki; bilbedahe bir Saik-i Hakîm'in emri ile gidiyor gibi görünüyor. İşte böyle muntazam tavırdan tavıra, tabakadan tabakaya git gide hedef ve maksadından ayrılmayarak tâ makam-ı lâyıkhına, meselâ Tevfik'in gözbebeğine emr-i Rabbanî ile girer, oturur, çalışır. İşte bu halde, yani erzaktaki tecelli-i rububiyet gösteriyor ki; ibtida o zerreler muayyen idiler, muvazzaf idiler, o makamlar için namzed idiler. Güya herbirisinin alnında ve cebhesinde "Filan hüceyrenin rızık olacak" yazılı gibi bir intizamın vücudu, her adamın alnında kalem-i kader ile rızık yazılı olduğuna ve rızık üstünde isminin yazılı olmasına işaret eder. Acaba mümkün müdür ki: Bu derece nihayetsiz bir kudret ve muhit bir hikmet ile rububiyet eden ve zerrattan tâ seyyarata kadar bütün mevcudatı

kabza-i tasarrufunda tutmuş ve intizam ve mizan dairesinde döndüren Sâni'-i Zülcelal, "Neş'e-i uhra"yı yapmasın veya yapamasın! İşte çok âyât-ı Kur'aniye, şu hikmetli neş'e-i ûlâyı nazar-ı beşere vaz'ediyor. Haşir ve kıyametteki neş'e-i uhrayı ona temsil ederek istib'adı izale eder. Der: **قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ** Yani: "Sizi hiçten bu derece hikmetli bir surette kim inşa etmiş ise, odur ki, sizi âhirette diriltecektir."

Hem der ki: **وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ** Yani: Sizin haşirde iadeniz, dirilmeniz, dünyadaki hilkatinizden daha kolay, daha rahattır." Nasilki bir taburun askerleri, istirahat için dağılsa, sonra bir boru ile çağrılrsa kolay bir surette tabur bayrağı altında toplanmaları; yeniden bir tabur teşkil etmekten çok kolay ve çok rahattır. Öyle de: "Bir bedende birbiriyle imtizac ile ünsiyet ve münasebet peyda eden zerrat-ı esasiye, Hazret-i İsrâfîl Aleyhisselâm'ın Sûr'u ile Hâlık-ı Zülcelal'in emrine "Lebbeyk" demeleri ve toplanmaları; aklen birinci icaddan daha kolay, daha mümkündür. Hem, bütün zerrelere toplanmaları belki lâzım değil. Nüveler ve tohumlar hükmünde olan ve hadîste "Acb-üz zeneb" tabir edilen ecza-i esasiye ve zerrat-ı asliye, ikinci neş'e için kâfi bir esastır, temeldir. Sâni'-i Hakîm, beden-i insanîyi onların üstünde bina eder.

Üçüncü âyet olan **وَ مَا رُبُّكَ بِظَالِمٍ لِّلْعَبِيدِ** gibi âyetlerin işaret ettikleri kıyas-ı adlînin hülâsası şudur ki:

Âlemde çok görüyoruz ki: Zalim, fâcir, gaddar insanlar gayet refah ve rahatla ve mazlum ve mütedeyyin adamlar gayet zahmet ve zillet ile ömür geçiriyorlar. Sonra ölüm gelir, ikisini müsavi kılar. Eğer şu müsavat nihayetsiz ise, bir nihayeti yoksa, zulüm görünür. Halbuki zulümden tenezzühü, kâinatın şهادetiyle sabit olan adalet ve hikmet-i İlahiye, bu zulmü hiçbir cihetle kabul etmediğinden; bilbedahe bir mecma'-i âheri iktiza ederler ki; birinci, cezasını; ikinci, mükâfatını görsün. Tâ şu intizamsız, perişan beşer, istidadına münasib tecziye ve mükâfat görüp adalet-i mahzaya medar ve hikmet-i Rabbaniyeye mazhar ve hikmetli mevcudat-ı âlemin bir büyük kardeşi olabilsin. Evet şu dâr-ı dünya, beşerin ruhunda mündemiç olan hadsiz istidadların sünbüllemesine müsaid değildir. Demek başka âleme gönderilecektir. Evet insanın cevheri büyüktür. Öyle ise, ebede namzeddir. Mahiyeti âliyedir, öyle ise cinayeti dahi azîmdir. Sair mevcudata benzemez. İntizamı da mühimdir. İntizamsız olamaz, mühmel kalamaz, abes edilmez, fena-yı mutlak ile mahkûm olamaz, adem-i sırfa kaçamaz. Ona Cehennem ağzını açmış bekliyor. Cennet ise ağış-u nazdanesini açmış gözlüyor. Onuncu Söz'ün Üçüncü Hakikatı bu ikinci misalimizi gayet güzel gösterdiğinden burada kısa kesiyoruz.

İşte misal için şu iki âyet-i kerime gibi pekçok berahin-i latife-i akliyeyi tazammun eden sair âyetleri dahi kıyas eyle, tetebbu' et. İşte menabi-i aşere ve on medar; bir hads-i kat'î, bir bürhan-ı kat'îyi intaç ediyorlar ve o pek esaslı hads ve o pek kuvvetli bürhan, haşır ve kıyamete dâî ve muktezinin vücuduna kat'iyen delalet ettikleri gibi, Sâni'-i Zülcelal'in dahi -Onuncu Söz'de kat'iyen isbat edildiği üzere- Hakîm, Rahîm, Hafîz, Âdil gibi ekser esma-i hüsnası, haşır ve kıyametin gelmesini ve saadet-i ebediyenin vücudunu iktiza ederler ve saadet-i ebediyenin tahakkukuna kat'î delalet ederler. Demek haşır ve kıyamete muktezi o derece kuvvetlidir ki, hiçbir şek ve şübheye medar olamaz.

Üçüncü Esas

Fâil, muktedirdir. Evet nasıl haşrin muktezisi, şübhesiz mevcuddur. Haşri yapacak zât da nihayet derecede muktedirdir. Onun kudretinde noksan yoktur. En büyük ve en küçük şeyler, ona nisbeten birdirler. Bir baharı halk etmek, bir çiçek kadar kolaydır. Evet bir Kadîr ki: Şu âlem; bütün güneşleri, yıldızları, avalimi, zerratı, cevahiri nihayetsiz lisanlarla onun azametine ve kudretine şehadet eder. Hiçbir vehim ve vesvesenin hakkı var mıdır ki, haşr-i cismanîyi o kudretten istib'ad etsin. Evet bilmüşahede bir Kadîr-i Zülcelal şu âlem içinde, her asırda birer yeni ve muntazam dünyayı halkeden, hattâ her senede birer yeni seyyar, muntazam kâinatı icad eden, hattâ her günde birer yeni muntazam âlem yapan; daima şu semavat ve arz yüzünde ve birbiri arkasında geçici dünyaları, kâinatları kemal-i hikmet ile halkeden, değiştiren ve asırlar ve seneler, belki günler adedince muntazam âlemleri zaman ipine asan ve onunla azamet-i kudretini gösteren ve yüzbin çeşit haşrin nakışlarıyla tezyin ettiği koca bahar çiçeğini küre-i arzın başına birtek çiçek gibi takan ve onunla kemal-i hikmetini, cemal-i san'atını izhar eden bir zât, "Nasıl kıyameti getirecek, nasıl bu dünyayı âhiretle değiştirecek" denilir mi? Şu Kadîr'in kemal-i kudretini ve hiçbir şey ona ağır gelmediğini ve en büyük şey en küçük şey gibi onun kudretine ağır gelmediğini ve hadsiz efrad, birtek ferd gibi o kudrete kolay geldiğini, şu âyet-i kerime ilân ediyor: مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْزُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ Şu âyetin hakikatını Onuncu Söz'ün Hâtimesinde icmalen ve "Nokta Risalesi"nde ve Yirminci Mektub'da izah etmişiz. Şu makam münasebetiyle üç mes'ele suretinde bir parça izah ederiz.

İşte kudret-i İlahiye zâtiyedir. Öyle ise acz tahallül edemez. Hem melekûtiyet-i eşyaya taalluk eder. Öyle ise mevani' tedahül edemez. Hem

nisbeti kanunîdir. Öyle ise cüz', külle müsavi gelir ve cüz'î, küllî hükmüne geçer. İşte şu üç mes'eleyi isbat edeceğiz.

BİRİNCİ MES'ELE: Kudret-i ezeliye, Zât-ı Akdes-i İlahiyenin lâzime-i zaruriye-i zâtiyesidir. Yani, bizzarure zâtın lâzimesidir. Hiç bir cihet-i infikâki olamaz. Öyle ise, kudretin zıddı olan acz, o kudreti istilzam eden zâta bilbedahe ârız olamaz. Çünkü o halde cem'-i zıddeyn lâzımgelir. Madem acz, zâta ârız olamaz; bilbedahe o zâtın lâzımı olan kudrete tahallül edemez. Madem acz, kudretin içine giremez; bilbedahe o kudret-i zâtiyede meratib olamaz. Çünkü herşeyin vücud meratibi, o şeyin zıddlarının tedahülü iledir. Meselâ: Hararetteki meratib, bürudetin tahallülü iledir; hüsündeki derecat, kubhun tedahülü iledir ve hâkeza kıyas et... Fakat mümkünatta, hakikî ve tabiî lüzum-u zâtî olmadığından, mümkünatta zıddlar birbirine girebilmiş. Mertebeler tevellüd ederek ihtilafat ile tegayyürat-ı âlem neş'et etmiştir. Mademki kudret-i ezeliyede meratib olamaz. Öyle ise, makdurat dahi, bizzarure kudrete nisbeti bir olur. En büyük en küçüğe müsavi ve zerreler, yıldızlara emsal olur. Bütün haşr-i beşer, birtek nefsin ihyası gibi; bir baharın icadı, birtek çiçeğin sun'u gibi o kudrete kolay gelir. Eğer esbaba isnad edilse; o vakit birtek çiçek, bir bahar kadar ağır olur.

Şu Söz'ün İkinci Makamı'nın Dördüncü "Allahü Ekber" mertebesinin âhir fıkrasının haşiyesinde, hem Yirmiikinci Söz'de, hem Yirminci Mektub'da ve zeylinde isbat edilmiş ki: Hilkat-i eşya Vâhid-i Ehad'e verilse, bütün eşya, bir şey gibi kolay olur. Eğer esbaba verilse; bir şey, bütün eşya kadar külfetli, ağır olur.

İKİNCİ MES'ELE ki; kudret, melekûtiyet-i eşyaya taalluk eder. Evet, kâinatın âyine gibi iki yüzü var. Biri, mülk ciheti ki; âyinenin renkli yüzüne benzer. Diğeri, melekûtiyet ciheti ki; âyinenin parlak yüzüne benzer. Mülk ciheti ise, zıddların cevelangâhıdır. Güzel çirkin, hayır şer, küçük büyük ağır kolay gibi emirlerin mahall-i vürûdudur. İşte şunun içindir ki: Sâni'-i Zülcelal esbab-ı zahirîyi, tasarrufat-ı kudretine perde etmiştir. Tâ dest-i kudret, zahir akla göre hasis ve nâ-lâyık emirlerle bizzât mübaşeretini görünmesin. Çünkü azamet ve izzet, öyle ister. Fakat o vesait ve esbaba hakikî tesir vermemiştir. Çünkü vahdet-i ehadiyet öyle ister. Melekûtiyet ciheti ise, her şeyde parlaktır, temizdir. Teşahhusatın renkleri, müzahrefatları, ona karışmaz. O cihet, vasitasız kendi Hâlıkına müteveccihdir. Onda terettüb-ü esbab, teselsül-ü ilel yoktur. Ona illiyet, ma'luliyet giremez. Eğribügrüsü yoktur. Maniler müdahale edemezler. Zerre, şemse kardeş olur.

ELHASIL: O kudret hem basittir, hem nâmütenahîdir, hem zâtîdir. Mahall-i taalluk-u kudret ise, hem vasıtasız, hem lekesiz, hem isyansızdır. Öyle ise, o kudretin dairesinde büyük küçüğe karşı tekebbürü yok. Cemaat ferde karşı rüchanı olamaz. Küll cüz'e nisbeten, kudrete karşı fazla nazlanamaz.

ÜÇÜNCÜ MES'ELEki; kudretin nisbeti kanunîdir. Yani: Çoğa-aza, büyüğe-küçüğe bir bakar. Şu mes'ele-i gamızayı birkaç temsil ile zihne takrib edeceğiz.

İşte kâinatta "şeffafiyet" "mukabele" "müvazene" "intizam" "tecerrüd" "itaat" birer emirdir ki; çoğu aza, büyüğü küçüğe müsavi kılar.

Birinci Temsil: "Şeffafiyet" sırrını gösterir.

Meselâ: Şemsin feyz-i tecellisi olan timsali ve aksi, denizin yüzünde ve denizin herbir katresinde aynı hüviyeti gösterir. Eğer küre-i arz, perdesiz güneşe karşı muhtelif cam parçalarından mürekkebe olsa; şemsin aksi, herbir parçada ve bütün zemin yüzünde müzahametsiz, tecezzisiz, tenakussuz bir olur. Eğer faraza şems, fâil-i muhtar olsa idi ve feyz-i ziyasını, timsal-i aksini iradesiyle verse idi; bütün zemin yüzüne verdiği feyzi, bir zerreye verdiği feyzden daha ağır olamazdı.

İkinci Temsil: "Mukabele" sırrıdır. Meselâ:

Zihyat ferdlerden (yani insanlardan) tereküb eden bir daire-i azîmenin nokta-i merkeziyesindeki ferdin elinde bir mum ve daire-i muhitteki ferdlerin ellerinde de birer âyine farzedilse; nokta-i merkeziyenin muhit âyinelerine verdiği feyiz ve cilve-i aks, müzahametsiz, tecezzisiz, tenakussuz, nisbeti birdir.

Üçüncü Temsil: "Müvazene" sırrıdır. Meselâ:

Hakikî ve hassas ve çok büyük bir mizan bulunsa; iki gözünde iki güneş veya iki yıldız veya iki dağ veya iki yumurta veya iki zerre herhangi bulunursa bulunsun, sarf olunacak aynı kuvvet ile o hassas azîm terazinin bir gözü göğe, biri zemine inebilir.

Dördüncü Temsil: "İntizam" sırrıdır. Meselâ:

En azîm bir gemi, en küçük bir oyuncak gibi çevrilebilir.

Beşinci Temsil: "Tecerrüd" sırrıdır. Meselâ:

Teşahhusattan mücerred bir mahiyet, bütün cüz'iyatına en küçüğünden en büyüğüne tenakus etmeden, tecezzi etmeden bir bakar, girer. Teşahhusat-ı zahiriye cihetindeki hususiyetler, müdahale edip şaşırtmaz. O mahiyet-i mücerredin nazarını tağyir etmez. Meselâ: İğne gibi bir balık, balına balığı gibi o mahiyet-i mücerredeye mâliktir. Bir mikrop, bir gergedan gibi mahiyet-i hayvaniyeyi taşıyor.

Altıncı Temsil: "İtaat" sırrını gösterir. Meselâ: Bir kumandan, "Arş" emri ile bir neferi tahrik ettiği gibi, aynı emir ile bir orduyu tahrik eder.

Şu temsil-i itaat sırrının hakikatı şudur ki: Kâinata, bittecrübe herşeyin bir nokta-i kemali vardır. O şeyin, o noktaya bir meyli vardır. Muzaaf meyil, ihtiyaç olur. Muzaaf ihtiyaç, iştihak olur. Muzaaf iştihak, incizab olur ve incizab, iştihak, ihtiyaç, meyil; Cenab-ı Hakk'ın evamir-i tekviniyesinin, mahiyet-i eşya tarafından birer habbe ve nüve-i imtisalidirler. Mümkinat mahiyetlerinin mutlak kemali, mutlak vücuddur. Hususî kemali, istidadlarını kuvveden fiile çıkaran ona mahsus bir vücuddur. İşte bütün kâinatın "Kün" emrine itaatı, birtek nefer hükmünde olan bir zerrenin itaatı gibidir. İrade-i ezeliyeden gelen "Kün" emri-ezelîsine mümkünatın itaatı ve imtisalinde, yine iradenin tecellisi olan meyil ve ihtiyaç ve şevk ve incizab; birden, beraber mündemiçtir. Latif su, nazik bir meyille incimad emrini aldığı vakit demiri parçalaması, itaat sırrının kuvvetini gösterir.

Şu altı temsil; hem nâkıs, hem mütenahî, hem zaîf, hem tesir-i hakikîsi yok olan mümkünat kuvvetinde ve fiilinde bilmüşahede görünse; elbette hem gayr-ı mütenahî, hem ezeli, hem ebedî, hem bütün kâinatı adem-i sırfıtan icad eden ve bütün ukûlü hayrette bırakan, hem âsâr-ı azametiyle tecelli eden kudret-i ezeliyeye nisbeten şübhesiz herşey müsavidir. Hiç şey ona ağır gelmez (Gaflet olunmaya). Şu altı sırrın küçük mizanlarıyla o kudret tartılmaz ve münasebete giremez. Yalnız fehme takrib ve istib'adı izale için zikredilir.

Üçüncü Esas'ın Netice Ve Hülâsası: Madem kudret-i ezeliye gayr-ı mütenahîdir. Hem Zât-ı Akdes'e lâzime-i zaruriyedir. Hem herşeyin lekesiz, perdesiz melekûtiyet ciheti, ona müteveccihdir. Hem ona mukabildir. Hem tesavi-i tarafeynden ibaret olan imkân itibariyle müvazenettir. Hem şeriat-ı fitriye-i kübra olan nizam-ı fitrata ve kavanin-i âdetullaha muti'dir. Hem manilerden ve ayrı ayrı hususiyetlerden melekûtiyet ciheti mücerred ve safidir. Elbette en büyük şey, en küçük şey gibi, o kudrete ziyade nazlanmaz, mukavemet etmez.

Öyle ise haşirde bütün zevil-ervahın ihyası, bir sineğin baharda ihyasından daha ziyade kudrete ağır olmaz. Öyle ise **مَا خَلَقْنَاكُمْ وَلَا نَبْعُثُكُمْ إِلَّا نَفْسٍ وَاحِدَةً** fermanı mübalağasızdır, doğrudur, haktır. Öyle ise, müddeamız olan "Fâil muktedirdir, o cihette hiçbir mani yoktur" kat'î bir surette tahakkuk etti.

Dördüncü Esas

Nasıl kıyamet ve haşre muktezi var ve haşri getirecek fâil dahi muktedirdir. Öyle de: Şu dünyanın, kıyamet ve haşre kabiliyeti vardır. İşte şu mahal kabildir olan müddeamızda dört mes'ele vardır.

Birincisi: Şu âlem-i dünyanın imkân-ı mevtidir.

İkincisi: O mevtin vukuudur.

Üçüncüsü: O harab olmuş, ölmüş dünyanın, âhiret suretinde tamir ve dirilmesinin imkânıdır.

Dördüncüsü: O mümkün olan tamir ve ihyanın vuku bulmasıdır.

Birinci Mes'ele: Şu kâinatın mevti, mümkündür. Çünkü bir şey kanun-u tekâmülde dâhil ise, o şeyde alâküllihal neşvünema vardır. Neşvünema ve büyüme varsa, ona alâküllihal bir ömr-ü fitrî vardır. Ömr-ü fitrîsi var ise, alâküllihal bir ecel-i fitrîsi vardır. Gayet geniş bir istikra ve tettebbu ile sabittir ki, öyle şeyler mevtin pençesinden kendini kurtaramaz. Evet nasilki insan küçük bir âlemdir, yıkılmaktan kurtulamaz. Âlem dahi büyük bir insandır, o dahi ölümün pençesinden kurtulamaz. O da ölecek, sonra dirilecek veya yatıp sonra subh-u haşirle gözünü açacaktır. Hem nasilki kâinatın bir nüsha-i musaggarası olan bir şecere-i zîhayat, tahrib ve inhilalden başını kurtaramaz. Öyle de: Şecere-i hilkatten teşa'ub etmiş olan silsile-i kâinat tamir ve tecdid için, tahribden, dağılmaktan kendini kurtaramaz. "Eğer dünyanın ecel-i fitrîsinden evvel irade-i ezeliyenin izni ile, haricî bir maraz veya muharrib bir hâdisе başına gelmezse ve onun Sâni'-i Hakîm'i dahi ecel-i fitrîden evvel onu bozmasa, herhalde hattâ fennî bir hesab ile bir gün gelecek ki:

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ * وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ * وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ * إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ * وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ * وَإِذَا
الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۝

manaları ve sırları, Kadîr-i Ezelî'nin izni ile tezahür edip, o dünya olan büyük insan sekerata başlayıp acib bir hırıltı ile ve müdhîş bir savt ile

fezayı çınlatıp dolduracak, bağırıp ölecek; sonra emr-i İlahî ile dirilecektir.

İNCE REMİZLİ BİR MES'ELE

Nasılki su, kendi zararına olarak incimad eder. Buz, buzun zararına temeyyu eder. Lüb, kışrın zararına kuvvetleşir. Lafz, mana zararına kalınlaşır. Ruh, cesed hesabına zaîfleşir. Cesed, ruh hesabına inceleşir. Öyle de: Âlem-i kesif olan dünya, âlem-i latif olan âhiret hesabına, hayat makinesinin işlemesiyle şeffaflaşır, latifleşir. Kudret-i Fâtıra, gayet hayret verici bir faaliyetle kesif, camid, sönmüş, ölmüş eczalarda nur-u hayatı serpmesi, bir remz-i kudrettir ki; âlem-i latif hesabına şu âlem-i kesifi nur-u hayat ile eritiyor, yandırıyor, ışıklandırıyor, hakikatını kuvvetleştiriyor. Evet, hakikat ne kadar zaîf ise de ölmez, suret gibi mahvolmaz. Belki teşahhuslarda, suretlerde seyr ü sefer eder. Hakikat büyür, inkişaf eder, gittikçe genişlenir. Kışır ve suret ise eskileşir, inceleşir, parçalanır. Sabit ve büyümüş hakikatın kametine yakışmak için daha güzel olarak tazeleşir. Ziyade ve noksan noktasında hakikatla suret, makûsen mütenasibdirler. Yani: Suret kalınlaştıkça, hakikat inceleşir. Suret inceleştikçe, hakikat o nisbette kuvvet bulur. İşte şu kanun, kanun-u tekâmüle dâhil olan bütün eşyaya şamildir. Demek herhalde bir zaman gelecek ki: Kâinat hakikat-ı uzmasının kışır ve sureti olan âlem-i şehadet, Fâtır-ı Zülcelal'in izniyle parçalanacak. Sonra daha güzel bir surette tazelenecektir. **يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ** sırrı tahakkuk edecektir.

Elhasıl: Dünyanın mevti mümkün, hem hiç şübhe getirmez ki mümkündür.

İkinci Mes'ele: Mevt-i dünyanın vuku bulmasıdır. Şu mes'eleye delil: Bütün Edyan-ı Semaviyenin icmaıdır ve bütün fitrat-ı selimenin şehadetidir ve şu kâinatın bütün tahavvülât ve tebeddülât ve tegayyüratının işaretidir. Hem asırlar, seneler adedince zîhayat dünyaların ve seyyar âlemlerin, şu dünya misafirhanesinde mevtleriyle, asıl dünyanın da onlar gibi ölmesine şahadetleridir.

Şu dünyanın sekeratını, âyât-ı Kur'aniyenin işaret ettiği surette tahayyül etmek istersen, bak: Şu kâinatın eczaları, dakik, ulvî bir nizam ile birbirine bağlanmış. Hafî, nazik, latif bir rabita ile tutunmuş ve o derece bir intizam içindedir ki; eğer ecrâm-ı ulviyeden tek bir cirm, "Kün" emrine veya "Mihverinden çık" hitabına mazhar olunca, şu dünya sekerata başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecramlar dalgalanacak, nihayetsiz feza-yı âlemde milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müdhiş sadâları gibi vaveylâya başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak,

dağlar uçarak, denizler yanarak yeryüzü düzlenecek. İşte şu mevt ve sekerat ile Kadîr-i Ezelî kâinatı çalkalar; kâinatı tasfiye edip, Cehennem ve Cehennem'in maddeleri bir tarafa, Cennet ve Cennet'in mevadd-ı münasibeleri başka tarafa çekilir, âlem-i âhiret tezahür eder.

Üçüncü Mes'ele:Ölecek âlemin dirilmesi mümkündür. Çünkü İkinci Esas'ta isbat edildiği gibi; kudrette noksan yoktur. Muktezi ise, gayet kuvvetlidir. Mes'ele ise mümkünattandır. Mümkün bir mes'elenin gayet kuvvetli bir muktezisi var ise, fâilin kudretinde noksanıyet yok ise, ona mümkün değil, belki vaki' suretiyle bakılabilir.

REMİZLİ BİR NÜKTE

Şu kâinata dikkat edilse görünüyor ki: İçinde iki unsur var ki, her tarafa uzanmış, kök atmış. Hayır şer, güzel çirkin, nef' zarar, kemal noksan, ziya zulmet, hidayet dalalet, nur nâr, iman küfür, taat isyan, havf muhabbet gibi âsârlarıyla, meyveleriyle şu kâinata ezdad birbiriyle çarpışıyor. Daima tegayyür ve tebeddülâta mazhar oluyor. Başka bir âlemin mahsulâtının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor. Elbette o iki unsurun birbirine zıd olan dalları ve neticeleri, ebede gidecek; temerküz edip birbirinden ayrılacak. O vakit, Cennet-Cehennem suretinde tezahür edecektir. Madem âlem-i beka, şu âlem-i fenadan yapılacaktır. Elbette anasır-ı esasiyesi, bekaya ve ebede gidecektir. Evet Cennet-Cehennem, şecere-i hilkatten ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir ve şu silsile-i kâinatın iki neticesidir ve şu seyl-i şununun iki mahzenidir ve ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcudatın iki havzıdır ve lütuf ve kahrın iki tecelligâhıdır ki; dest-i kudret bir hareket-i şedide ile kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havuz münasib maddelerle dolacaktır.

Şu Remizli Nükte'nin sırrı şudur ki:

Hakîm-i Ezelî inayet-i sermediye ve hikmet-i ezeliyenin iktizası ile, şu dünyayı tecrübeye mahal ve imtihana meydan ve esma-i hüsnasına âyine ve kalem-i kader ve kudretine sahife olmak için yaratmış ve tecrübe ve imtihan ise neşvünemaya sebebedir. O neşvünema ise, istidadların inkişafına sebebedir. O inkişaf ise, kabiliyetlerin tezahürüne sebebedir. O kabiliyetlerin tezahürü ise, hakaik-i nisbiyenin zuhuruna sebebedir. Hakaik-i nisbiyenin zuhuru ise, Sâni'-i Zülcelal'in esma-i hüsnasının nukuş-u tecelliyatını göstermesine ve kâinatı mektubat-ı Samedaniye suretine çevirmesine sebebedir. İşte şu sırr-ı imtihan ve sırr-ı teklif iledir ki; ervah-ı âliyenin elmas gibi cevherleri, ervah-ı safilenin kömür gibi maddelerinden tasaffî eder, ayrılır.

İşte bu mezkûr sırlar gibi daha bilmediğimiz çok ince, âlî hikmetler için, âlemi bu surette irade ettiğinden şu âlemin tegayyür ve tahavvülünü dahi o hikmetler için irade etti. Tahavvül ve tegayyür için zıdları birbirine hikmetle karıştırdı ve karşı karşıya getirdi. Zararları menfaatlara mezcederek, şerleri hayırlara idhal ederek, çirkinlikleri güzelliklerle cem'ederek, hamur gibi yoğurarak şu kâinatı tebeddül ve tegayyür kanununa ve tahavvül ve tekâmül düsturuna tabi kıldı. Vaktaki meclis-i imtihan kapandı. Tecrübe vakti bitti. Esmâ-i hüsnâ hükmünü icra etti. Kalem-i kader, mektubatını tamamıyla yazdı. Kudret, nukuş-u san'atını tekmil etti. Mevcudat, vezaifini îfa etti. Mahlukat, hizmetlerini bitirdi. Herşey, manasını ifade etti. Dünya, âhiret fidanlarını yetiştirdi. Zemin, Sâni'-i Kadîr'in bütün mu'cizat-ı kudretini, umum havarik-ı san'atını teşhir edip gösterdi. Şu âlem-i fena, sermedî manzaraları teşkil eden levhaları zaman şeridine taktı. O Sâni'-i Zülcelal'in hikmet-i sermediyesi ve inayet-i ezeliyesi; o imtihan neticelerini, o tecrübenin neticelerini, o esma-i hüsnânın tecellilerinin hakikatlarını, o kalem-i kader mektubatının hakaikını, o nümune-misal nukuş-u san'atının asıllarını, o vezaif-i mevcudatın faidelerini, gayelerini, o hidemat-ı mahlukatın ücretlerini ve o kelimat-ı kitab-ı kâinatın ifade ettikleri manaların hakikatlarını ve istidad çekirdeklerinin sünbüllemesini ve bir mahkeme-i kübra açmasını ve dünyadan alınmış misalî manzaraların göstermesini ve esbab-ı zahiriyenin perdesini yırtmasını ve herşey doğrudan doğruya Hâlık-ı Zülcelal'ine teslim etmesi gibi hakikatları iktiza etti ve o mezkûr hakikatları iktiza ettiği için, kâinatı dağdağa-i tegayyür ve fenadan, tahavvül ve zevalden kurtarmak ve ebedileştirmek için o zıdların tasfiyesini istedi ve tegayyürün esbabını ve ihtilafatın maddelerini tefrik etmek istedi. Elbette kıyameti koparacak ve o neticeler için tasfiye edecek. İşte şu tasfiyenin neticesinde Cehennem ebedî ve dehşetli bir suret alıp, taifeleri **وَأَمْتَارُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ** tehdidine mazhar olacak. Cennet ebedî, haşmetli bir suret giyerek ehil ve ashabı **سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ** hitabına mazhar olacak. Yirmisekizinci Söz'ün Birinci Makamının İkinci Sualinde isbat edildiği gibi; Hakîm-i Ezelî, şu iki hanenin sekenelerine, kudret-i kâmileleriyle ebedî ve sabit bir vücud verir ki; hiç inhilal ve tegayyüre ve ihtiyarlığa ve inkıraza maruz kalmazlar. Çünkü inkıraza sebebiyet veren tegayyürün esbabı bulunmaz.

Dördüncü Mes'ele:Şu mümkün, vaki' olacaktır. Evet dünya, öldükten sonra âhiret olarak diriltilecektir. Dünya harab edildikten sonra, o dünyayı yapan zât, yine daha güzel bir surette onu tamir edecek, âhiretten bir menzil yapacaktır. Şuna delil başta Kur'an-ı Kerim binler berahin-i akliyeiyi tazammun eden umum âyâtıyla ve bütün Kütüb-ü Semaviye

bunda müttetik bulunduğu gibi; Zât-ı Zülcelal'in evsaf-ı celaliyesi ve evsaf-ı cemaliyesi ve esma-i hüsnası, bunun vukuuna kat'î surette delalet ederler ve enbiyaya gönderdiği bütün semavî fermanları ile kıyameti ve haşrin icadını va'detmiş. İşte madem va'detmiş, elbette yapacaktır. Onuncu Söz'ün Sekizinci Hakikatına müracaat et. Hem başta Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtu Vesselâm'ın bin mu'cizatının kuvveti ile, bütün enbiya ve mürselînin ve evliya ve sıddıkînin, vukuunda müttetik olup haber verdikleri gibi; şu kâinat bütün âyât-ı tekviniyesiyle, vukuundan haber veriyor.

Elhasıl: Onuncu Söz bütün hakaikiyle, Yirmisekizinci Söz İkinci Makamında Lasiyyemalardaki bütün berahiniyle, gurub etmiş güneşin sabahleyin yeniden tulû' edeceği derecesinde bir kat'iyetle göstermiştir ki: Hayat-ı dünyeviye'nin gurubundan sonra şems-i hakikat, hayat-ı uhreviye suretinde çıkacaktır.

İşte baştan buraya kadar beyanatımız, İsm-i Hakîm'den istimdad ve feyz-i Kur'andan istifade suretinde kalbi kabule, nefsi teslime, aklı iknaa ihzar için "Dört Esas" söyledik. Fakat biz neyiz ki, buna dair söz söyleyeceğiz. Asıl şu dünyanın sahibi, şu kâinatın Hâlıkı, şu mevcudatın Mâlikî ne söylüyor; onu dinlemeliyiz. Mülk sahibi söz söylerken başkalarının ne haddi var ki, fuzuliyane karışsın...

İşte o Sâni'-i Hakîm, dünya mescidinde ve arz mektebinde, asırlar arkasında oturan taifelerin umum saflarına hitaben irad ettiği hutbe-i ezeliyesinde, kâinatı zelzeleye veren

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زُلْزَالَهَا * وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا * وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا * يَوْمَئِذٍ تُخْبِتُ أَعْيُنُهَا * يَا آدَمُ أَنْزِلْ هَذَا الْأَرْضَ * يَوْمَئِذٍ يَصُدُّهُ النَّاسُ أَسْتِنَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ * فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

ve bütün mahlukatı neş'elendiren, şevke getiren

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَنُوبُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَهُمْ فِيهَا أزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

gibi binler fermanları, Mâlik-ül Mülk'ten, Sahib-i Dünya ve Âhiret'ten dinlemeliyiz. "Âmennâ ve Saddaknâ" demeliyiz.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ
مَجِيدٌ

* * *

Tılsım-ı Kâinatı Keşfeden, Kur'an-ı Hakîm'in Mühim Bir Tılsımını Halleden

Otuzuncu Söz

"Ene" ve "zerre"den ibaret bir "elif" bir "nokta"dır.

Şu Söz İki Maksaddır. **Birinci Maksad**, "Ene"Nin Mahiyet Ve Neticesinden; **İkinci Maksad**, "Zerre"Nin Hareket Ve Vazifesinden Bahseder.

Birinci Maksad

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

Şu âyetin büyük hazinesinden tek bir cevherine işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Gök, zemin, dağ tahammülünden çekindiği ve korktuğu emanetin müteaddid vücuhundan bir ferdi, bir vechi, ene'dir. Evet ene, zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar âlem-i insaniyetin etrafına dal budak salan nurani bir şecere-i tûbâ ile, müdhiş bir şecere-i zakkumun çekirdeğidir. Şu azîm hakikata girişmeden evvel, o hakikatın fehmini teshil edecek bir mukaddime beyan ederiz. Şöyle ki:

Ene, künuz-u mahfiye olan esma-i İlahiyenin anahtarı olduğu gibi, kâinatın tılsım-ı muğlakının dahi anahtarı olarak bir muamma-yı müşkilküşadır, bir tılsım-ı hayretfezadır. O ene mahiyetinin bilinmesiyle, o garib muamma, o acib tılsım olan ene açılır ve kâinat tılsımını ve âlem-i vücubun künuzunu dahi açar. Şu mes'eleye dair "Şemme" isminde bir risale-i arabiyemde şöyle bahsetmişiz ki: Âlemin miftahı insanın elindedir ve nefsine takılmıştır. Kâinat kapıları zahiren açık görünürken, hakikaten kapalıdır. Cenab-ı Hak, emanet cihetiyle insana "ene" namında öyle bir miftah vermiş ki; âlemin bütün kapılarını açar ve öyle tılsımlı bir enaniyet vermiş ki; Hallak-ı Kâinat'ın künuz-u mahfiyesini onun ile keşfeder. Fakat ene, kendisi de gayet muğlak bir muamma ve açılması müşkil bir tılsımdır. Eğer onun hakikî mahiyeti ve sırr-ı hilkati bilinse; kendisi açıldığı gibi kâinat dahi açılır. Şöyle ki:

Sani-i Hakîm, insanın eline emanet olarak, rububiyetinin sıfât ve şuuatının hakikatlarını gösterecek, tanıttıracak, işaret ve nûmuneleri câmi' bir ene vermiştir. Tâ ki o ene, bir vâhid-i kıyasî olup, evsaf-ı rububiyet ve şuuat-ı uluhiyet bilinsin. Fakat vâhid-i kıyasî, bir mevcud-u hakikî olmak lâzım değil. Belki hendesedeki farazî hatlar gibi, farz ve tevehhümle bir vâhid-i kıyasî teşkil edilebilir. İlim ve tahakkukla hakikî vücudu lâzım değildir.

SUAL: Niçin Cenab-ı Hakk'ın sıfât ve esmasının marifeti, enaniyete bağlıdır?

ELCEVAB: Çünkü mutlak ve muhit bir şeyin hududu ve nihyeti olmadığı için, ona bir şekil verilmez ve üstüne bir suret ve bir taayyün vermek için hükmedilmez, mahiyeti ne olduğu anlaşılmaz. Meselâ: Zulmetsiz daimî bir ziya, bilinmez ve hissedilmez. Ne vakit hakikî veya vehmî bir karanlık ile bir hat çekilse, o vakit bilinir. İşte Cenab-ı Hakk'ın ilim ve kudret, Hakîm ve Rahîm gibi sıfât ve esması; muhit, hududsuz, şeriksiz olduğu için onlara hükmedilmez ve ne oldukları bilinmez ve hiss olunmaz. Öyle ise hakikî nihayet ve hadleri olmadığından, farazî ve vehmî bir haddi çizmek lâzım geliyor. Onu da enaniyet yapar. Kendinde bir rububiyet-i mevhum, bir mâlikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder; bir had çizer. Onun ile muhit sıfatlara bir hadd-i mevhum vaz'eder. "Buraya kadar benim, ondan sonra onundur" diye bir taksimat yapar. Kendindeki ölçücükler ile, onların mahiyetini yavaş yavaş anlar. Meselâ: Daire-i mülkünde mevhum rububiyetiyle, daire-i mümkinatta Hâlıkının rububiyetini anlar ve zahir mâlikiyetiyle, Hâlıkının hakikî mâlikiyetini fehmeder ve "Bu haneye mâlik olduğum gibi, Hâlık da şu kâinatın mâlikidir." der ve cüz'î ilmiyle onun ilmini fehmeder ve kesbî san'atçıyla o Sâni'-i Zülcelal'in ibda-i san'atını anlar. Meselâ: "Ben şu evi nasıl yaptım ve tanzim ettim. Öyle de şu dünya hanesini birisi yapmış ve tanzim etmiş" der. Ve hakeza... Bütün sıfât ve şuuat-ı İlahiyeyi bir derece bildirecek, gösterecek binler esrarlı ahval ve sıfât ve hissiyat, ene'de münderiçtir. Demek ene, âyine-misal ve vâhid-i kıyasî ve âlet-i inkişaf ve mana-yı harfî gibi; manası kendinde olmayan ve başkasının manasını gösteren, vücud-u insanîyetin kalın ipinden şuurlu bir tel ve mahiyet-i beşerîyenin hullesinden ince bir ip ve şahsiyet-i âdemîyetin kitabından bir eliftir ki, o elif'in "iki yüzü" var. Biri, hayra ve vücuda bakar. O yüz ile yalnız feyze kabildir. Vereni kabul eder, kendi icad edemez. O yüzde fâil değil, icaddan eli kısadır. Bir yüzü de şerre bakar ve ademe gider. Şu yüzde o fâildir, fiil sahibidir. Hem onun mahiyeti, harfiyedir; başkasının manasını gösterir. Rububiyeti hayalîyedir. Vücudu o kadar zaîf ve incedir ki; bizzât kendinde hiç bir şeye tahammül edemez ve yüklenemez. Belki eşyanın derecat ve miktarlarını bildiren mizan-ül

hararet ve mizan-ül hava gibi mizanlar nev'inden bir mizandır ki; Vâcib-ül Vücut'un mutlak ve muhit ve hududsuz sıfâtını bildiren bir mizandır.

İşte mahiyetini şu tarzda bilen ve iz'an eden ve ona göre hareket eden **فَدَأْفَلَحَ مِنْ رَزِيْهَا** beşaretinde dâhil olur. Emaneti bihakkin eda eder ve o enenin dûrbîniyle, kâinat ne olduğunu ve ne vazife gördüğünü görür ve âfâkî malûmat nefse geldiği vakit, ene'de bir musaddık görür. O ulûm, nur ve hikmet olarak kalır. Zulmet ve abesiyete inkılab etmez. Vaktaki ene, vazifesini şu suretle îfa etti; vâhid-i kıyasî olan mevhum rububiyetini ve farazî mâlikiyetini terkederek. **لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ لَهُ الْحُكْمُ وَ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ** der. Hakikî ubudiyetini takınır. Makam-ı "ahsen-i takvim"e çıkar.

Eğer o ene, hikmet-i hilkatini unutup, vazife-i fitriyesini terkederek kendine mana-yı ismiyle baksa, kendini mâlik itikad etse; o vakit emanete hıyanet eder, **وَ فَدَخَابَ مِنْ دَسِيْهَا** altında dâhil olur. İşte bütün şirkleri ve şerleri ve dalaletleri tevlid eden enaniyetin şu cihetindedir ki; semavat ve arz ve cibal tedehhüş etmişler, farazî bir şirkten korkmuşlar. Evet ene ince bir elif, bir tel, farazî bir hat iken, mahiyeti bilinmezse, tesettür toprağı altında neşvünema bulur; gittikçe kalınlaşır. Vücut-u insanın her tarafına yayılır. Koca bir ejderha gibi, vücut-u insanı bel' eder. Bütün o insan, bütün letaifiyle âdeta ene olur. Sonra nev'in enaniyeti de bir asabiyet-i nev'iyeye ve milliye cihetiyle o enaniyete kuvvet verip; o ene, enaniyet-i nev'iyeye istinad ederek, şeytan gibi, Sâni'-i Zülcelal'in evamirine karşı mübareze eder. Sonra kıyas-ı binnefs suretiyle herkesi, hattâ herşeyi kendine kıyas edip, Cenab-ı Hakk'ın mülkünü onlara ve esbaba taksim eder. Gayet azîm bir şirke düşer. **إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ** mealini gösterir. Evet nasıl mîrî malından kırk parayı çalan bir adam, bütün hazır arkadaşlarına birer dirhem almasını kabul ile hazmedebilir. Öyle de "Kendime mâlikim" diyen adam, "Herşey kendine mâliktir" demeye ve itikad etmeye mecburdur.

İşte ene, şu hainane vaziyetinde iken; cehl-i mutlaktır. Binler fünunu bilse de, cehl-i mürekkeble bir echeldir. Çünkü duyguları, efkârları kâinatın envâr-ı marifetini getirdiği vakit, nefsinde onu tasdik edecek, ışıklandıracak ve idame edecek bir madde bulmadığı için sönerler. Gelen herşey, nefsindeki renkler ile boyalanır. Mahz-ı hikmet gelse, nefsinde abesiyet-i mutlaka suretini alır. Çünkü şu haldeki ene'nin rengi, şirk ve ta'tildir, Allah'ı inkârdır. Bütün kâinat parlak âyetlerle dolsa; o ene'deki karanlıklı bir nokta, onları nazarda söndürür, göstermez. Onbirinci Söz'de mahiyet-i insaniyenin ve mahiyet-i insaniyedeki enaniyetin, -mana-yı harfî cihetiyle- ne kadar hassas bir mizan ve doğru bir mikyas ve muhit bir fihriste ve mükemmel bir harita ve câmi' bir âyine ve kâinata güzel bir

takvim, bir ruzname olduğu gayet kat'î bir surette tafsil edilmiştir. Ona müracaat edilsin. O Söz'deki tafsilata iktifaen kısa keserek mukaddimeye nihayet verdik. Eğer mukaddimeyi anladınsa gel, hakikata giriyoruz.

İşte bak: Âlem-i insaniyette, zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar iki cereyan-ı azîm, iki silsile-i efkâr; her tarafta ve her tabaka-i insaniyede dal budak salmış, iki şecere-i azîme hükmünde... Biri, silsile-i nübüvvet ve diyanet; diğeri, silsile-i felsefe ve hikmet, gelmiş gidiyor. Her ne vakit o iki silsile imtizaç ve ittihad etmiş ise, yani silsile-i felsefe, silsile-i diyanete dehalet edip itaat ederek hizmet etmişse; âlem-i insaniyet parlak bir surette bir saadet, bir hayat-ı içtimaiye geçirmiştir. Ne vakit ayrı gitmişler ise, bütün hayır ve nur, silsile-i nübüvvet ve diyanet etrafına toplanmış ve şerler ve dalaletler, felsefe silsilesinin etrafına cem'olmuştur. Şimdi şu iki silsilenin menşe'lerini, esaslarını bulmalıyız.

İşte diyanet silsilesine itaat etmeyen silsile-i felsefe ki, bir şecere-i zakkum suretini alıp, şirk ve dalalet zulümatını etrafına dağıtır. Hattâ kuvve-i aklıye dalında; Dehriyyun, Maddiyyun, Tabiiyyun meyvelerini, beşer aklının eline vermiş. Ve kuvve-i gazabiye dalında; Nemrudları, Firavunları, Şeddadları (Haşiye)beşerin başına atmış. Ve kuvve-i şehevîye-i behimiye dalında; âliheleri, sanemleri ve uluhiyet dava edenleri semere vermiş, yetiştirmiş. O şecere-i zakkumun menşei ile silsile-i nübüvvetin ki bir şecere-i tûbâ-i ubudiyet hükmünde bulunan o silsilenin, küre-i zeminin bağında mübarek dalları: Kuvve-i aklıye dalında enbiya ve mürselîn ve evliya ve sıddıkîn meyvelerini yetiştirdiği gibi.. kuvve-i dafia dalında âdil hâkimleri, melek gibi melikler meyvesini veren ve kuvve-i cazibe dalında hüsn-ü sîret ve ismetli cemal-i suret ve sehavet ve keremnamdarlar meyvesini yetiştiren ve beşer nasıl şu kâinatın en mükemmel bir meyvesi olduğunu gösteren o şecerenin menşei ile beraber ene'nin iki cihetindedir. O iki şecereye menşe' ve medar, esaslı bir çekirdek olarak ene'nin iki vechini beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Ene'nin bir vechini nübüvvet tutmuş gidiyor; diğeri vechini felsefe tutmuş geliyor.

Nübüvvetin vechi olan birinci vecih: Ubudiyet-i mahzanın menşeidir. Yani ene, kendini abd bilir. Başkasına hizmet eder, anlar. Mahiyeti harfiyedir. Yani başkasının manasını taşıyor, fehmeder. Vücudu, tebaîdir. Yani başka birisinin vücudu ile kaim ve icadıyla sabittir, itikad eder. Mâlikiyeti, vehmiyedir. Yani kendi mâlikinin izni ile; surî, muvakkat bir mâlikiyeti vardır, bilir. Hakikatı, zilliyedir. Yani, hak ve vâcib bir hakikatın cilvesini taşıyan mümkün ve miskin bir zıldır. Vazifesi ise, kendi Hâlıkının sıfât ve şununatına mikyas ve mizan olarak,

şuurkârane bir hizmettir. İşte enbiya ve enbiya silsilesindeki asfiya ve evliya ene'ye şu vecihle bakmışlar, böyle görmüşler, hakikatı anlamışlar. Bütün mülkü Mâlik-ül Mülk'e teslim etmişler ve hükmetmişler ki: O Mâlik-i Zülcelal'in ne mülkünde, ne rububiyetinde, ne uluhiyetinde şerik ve naziri yoktur; muin ve vezire muhtaç değil; herşeyin anahtarı onun elindedir; herşeye Kadir-i Mutlaktır. Esbab, bir perde-i zahiriyedir; tabiat, bir şeriat-ı fitriyesidir ve kanunlarının bir mecmuasıdır

(Haşiyeye): Evet Nemrudları, Firavunları yetiştiren ve dayelik edip emziren, eski Mısır ve Babil'in ya sihir derecesine çıkmış veyahut hususî olduğu için etrafında sihir telakki edilen eski felsefeleri olduğu gibi; âliheleri eski Yunan kafasında yerleştiren ve esnamı tevlid eden felsefe-i tabiiye bataklığıdır. Evet tabiatın perdesi ile Allah'ın nurunu görmeyen insan, herşeye bir uluhiyet verip kendi başına musallat eder.

ve kudretinin bir mistarıdır. İşte şu parlak nurani güzel yüz, hayatdar ve manidar bir çekirdek hükmüne geçmiş ki; Hâlık-ı Zülcelal bir şecere-i tûbâ-i ubudiyeti ondan halketmiştir ki, onun mübarek dalları, âlem-i beşeriyetin her tarafını nurani meyvelerle tezyin etmiştir. Bütün zaman-ı mazideki zulûmatı dağıtıp, o uzun zaman-ı mazi; felsefenin gördüğü gibi bir mezar-ı ekber, bir ademistan olmadığını, belki istikbale ve saadet-i ebediyeye atlamak için, ervah-ı âfilîne bir medar-ı envâr ve muhtelif basamaklı bir mi'rac-ı münevver ve ağır yüklerini bırakan ve serbest kalan ve dünyadan göçüp giden ruhların nurani bir nuristanı ve bir bostanı olduğunu gösterir.

İkinci vecih ise: Felsefe tutmuştur. Felsefe ise, ene'ye mana-yı ismiyle bakmış. Yani kendi kendine delalet eder, der. Manası kendindedir, kendi hesabına çalışır, hükmeder. Vücudu aslî, zâtî olduğunu telakki eder. Yani zâtında bizzât bir vücudu vardır, der. Bir hakk-ı hayatı var, daire-i tasarrufunda hakikî mâliktir, zu'meder. Onu bir hakikat-ı sabite zanneder. Vazifesini, hubb-u zâtından neş'et eden bir tekemmül-ü zâtî olduğunu bilir ve hakeza.. çok esasat-ı fasideye mesleklerini bina etmişler. O esasat, ne kadar esassız ve çürük olduğunu sair risalelerimde ve bilhassa Sözlerde hususan Onikinci ve Yirmibeşinci Sözlere kat'î isbat etmişiz. Hattâ silsile-i felsefenin en mükemmel ferdleri ve o silsilenin dâhîleri olan Eflatun ve Aristo, İbn-i Sina ve Farabî gibi adamlar; "İnsaniyetin gayet-ül gayatı, "teşebbüh-ü bil-vâcib"dir.. yani Vâcib-ül Vücut'a benzemektir" deyip firavunane bir hüküm

vermişler ve enaniyeti kamçılayıp şirk derelerinde serbest koşturarak; esbabperest, sanemperest, tabiatperest, nücumperest gibi çok enva'-ı şirk taifelerine meydan açmışlar. İnsaniyetin esasında münderiç olan acz ve za'f, fakr ve ihtiyaç, naks ve kusur kapılarını kapayıp, ubudiyetin yolunu seddetmişler. Tabiata saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükrün geniş kapısını bulamamışlar.

Nübüvvet ise: Gaye-i insaniyet ve vazife-i beşeriyet, ahlâk-ı İlahiye ile ve secaya-yı hasene ile tahalluk etmekle beraber, aczini bilip kudret-i İlahiyeye iltica, za'fını görüp kuvvet-i İlahiyeye istinad, fakrını görüp rahmet-i İlahiyeye itimad, ihtiyacını görüp gına-yı İlahiyeden istimdad, kusurunu görüp afv-ı İlahîye istiğfar, naksını görüp kemal-i İlahîye tesbihhan olmaktır diye, ubudiyetkârane hükmetmişler.

İşte diyanete itaat etmeyen felsefenin böyle yolu şaşırdığı içindir ki; ene kendi dizginini eline almış, dalaletin herbir nev'ine koşmuş. İşte şu vecihteki ene'nin başı üstünde bir şecere-i zakkum neşvünema bulup, âlem-i insaniyetin yarısından fazlasını kaplamış.

İşte o şecerenin kuvve-i şehviye-i behimiye dalında, beşerin enzarına verdiği meyveler ise; esnamlar ve âlihelerdir. Çünkü felsefenin esasında, kuvvet müstahsendir. Hattâ "Elhükümü lil-galib" bir düsturudur. "Galebe edende bir kuvvet var. Kuvvette hak vardır." der.(Haşiye-1) Zulmü manen alkışlamış; zalimleri teşci' etmiştir ve cebbarları, uluhiyet davasına sevketmiştir. Hem masnu'daki güzelliği ve nakıştaki hüsnü, masnua ve nakşa mal edip, Sâni' ve Nakkaş'ın mücerred ve mukaddes cemalinin cilvesine nisbet etmeyerek, "Ne güzel yapılmış" yerine "Ne güzeldir" der. Perestişe lâıyk bir sanem hükmüne getirir. Hem herkese satılan müzahref, hodfüruş, gösterici, riyakâr bir hüsnü istihsan ettiği için riyakârları alkışlamış, sanem-misalleri kendi âbidlerine âbide(Haşiye-2) yapmıştır. O şecerenin kuvve-i gazabiye dalında, bîçare beşerin başında küçük-büyük Nemrudlar, Firavunlar, Şeddadlar meyvelerini yetiştirmiş. Kuvve-i akliye dalında, âlem-i insaniyetin dimağına Dehriyyun, Maddiyyun, Tabiiyyun gibi meyveleri vermiş; beşerin beynini bin parça etmiştir.

Şimdi şu hakikatı tenvir için, felsefe mesleğinin esasat-ı fasidesinden neş'et eden neticeleriyle, silsile-i nübüvvetin esasat-ı sadıkasından tevellüd eden neticelerinin binler müvazenesinden nümune olarak üç-dört misal zikrediyoruz.

Meselâ: Nübüvvetin hayat-1 şahsiyedeki düsturî neticelerinden **تَخَلَّفُوا** kaidesiyle "Ahlâk-1 İlahiye ile muttasıf olup Cenab-1 Hakk'a mütezellilane teveccüh edip acz, fakr, kusurunuzu bilip dergahına abd olunuz" düsturu nerede? Felsefenin teşebbüh-ü bil-Vâcib insaniyetin gayet-i kemalidir kaidesiyle "Vâcib-ül Vücut'a benzemeğe çalışınız" hodfüruşane düsturu nerede? Evet nihayetsiz acz, za'f, fakr, ihtiyaç ile yoğrulmuş olan mahiyet-i insaniye nerede? Nihayetsiz kadir, kavî, gani ve müstağni olan Vâcib-ül Vücut'un mahiyeti nerede?..

(Haşiye-1): Düstur-u nübüvvet "Kuvvet haktır, hak kuvvette değildir" der, zulmü keser, adaleti temin eder.

(Haşiye-2): Yani o sanem-misaller perestişkârlarının hevesatlarına hoş görünmek ve teveccühlerini kazanmak için riyakârane gösteriş ile ibadet gibi bir vaziyet gösteriyorlar.

İkinci Misal: Nübüvvetin hayat-1 içtimaiyedeki düsturî neticelerinden ve şems ve kamerden tut, tâ nebatat hayvanatın imdadına ve hayvanat insanın imdadına, hattâ zerrat-1 taamiye hüceyrat-1 bedenim imdadına ve muavenetine koşturulan düstur-u teavün, kanun-u kerem, namus-u ikram nerede? Felsefenin hayat-1 içtimaiyedeki düsturlarından ve yalnız bir kısım zalim ve canavar insanların ve vahşi hayvanların, fitratlarını sû-i istimallerinden neş'et eden düstur-u cidal nerede? Evet düstur-u cidali o kadar esaslı ve küllî kabul etmişler ki, "Hayat bir cidaldır" diye eblehane hükmetmişler.

Üçüncü Misal: Nübüvvetin tevhid-i İlahî hakkındaki netaic-i âliyesinden ve düstur-u galiyesinden **الْوَّاحِدُ لَا يَصْدُرُ إِلَّا عَنِ الْوَّاحِدِ** yani "Her birliği bulunan, yalnız birden sudûr edecektir. Madem her şeyde ve bütün eşyada bir birlik var, demek birtek zâtın icadıdır" diye olan tevhidkârane düsturu nerede? Eski felsefenin bir düstur-u itikadiyesinden olan **الْوَّاحِدُ لَا يَصْدُرُ عَنْهُ إِلَّا الْوَّاحِدُ** "Birden bir sudûr eder" yani "Bir zâttan, bizzât birtek sudûr edebilir. Sair şeyler, vasıtalar vasıtasıyla ondan sudûr eder" diye Ganiyy-i Ale-l-ıtlak ve Kadir-i Mutlak'ı âciz vesaitte muhtaç göstererek, bütün esbaba ve vesaitte, rububiyette bir nevi şirket verip Hâlık-1 Zülcelal'e, "akl-1 evvel" namında bir mahluku verip, âdeta sair mülkünü esbaba ve vesaitte taksim ederek bir şirk-i azîme yol açan, şirk-âlûd ve dalalet-pişe o

felsefenin düsturu nerede? Hükemanın yüksek kısmı olan İshrakiyyun böyle haltetseler; Maddiyyun, Tabiiyyun gibi aşağı kısımları ne kadar halteceklerini kıyas edebilirsiniz.

Dördüncü Misal: Nübüvvetin düstur-u hakîmanesinden

وَ إِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ sırrıyla: "Herşeyin, her zîhayatın neticesi ve hikmeti kendine ait bir ise; Sâniine ait neticeleri, Fâtırına bakan hikmetleri binlerdir. Herbir şeyin, hattâ bir meyvenin; bir ağacın meyveleri kadar hikmetleri, neticeleri bulunduğu" mahz-ı hakikat olan düstur-u hikmet nerede? Felsefenin "Herbir zîhayatın neticesi kendine bakar veyahut insanın menafi'ine aittir" diye, koca bir dağ gibi ağaca, hardal gibi bir meyve, bir netice takmak gibi gayet manasız bir abesiyet içinde gördüğü hikmetsiz hikmet-i müzahrefe düsturları nerede? Şu hakikat, Onuncu Söz'ün Onuncu Hakikatında bir derece gösterildiğinden kısa kestik. İşte bu dört misale, binler misali kıyas edebilirsiniz. "Lemaat" namındaki bir risalede bir kısmına işaret etmişiz.

İşte felsefenin şu esasat-ı fasidesinden ve netaic-i vahîmesindendir ki: İslâm hükemasından İbn-i Sina ve Farabî gibi dâhîler, şaşaa-i suriyesine meftun olup, o mesleğe aldanıp, o mesleğe girdiklerinden; âdi bir mü'min derecesini ancak kazanabilmişler. Hattâ İmam-ı Gazalî gibi bir Hücet-ül İslâm, onlara o dereceyi de vermemiş.

Hem mütekellimînin mütebahhırîn ülemasından olan Mu'tezile imamları, zînet-i surîsine meftun olup, o mesleğe ciddî temas ederek, akli hâkim ittihaz ettiklerinden, ancak fâsık, mübtedi bir mü'min derecesine çıkabilmişler. Hem üdeba-yı İslâmiyenin meşhurlarından bedbînlikle maruf Ebu-l Alâ-i Maarri ve yetimane ağlayışıyla mevsuf Ömer Hayyam gibilerin, o mesleğin nefsi emmareyi okşayan zevkiyle zevklenmesi sebebiyle, ehl-i hakikat ve kemalden bir sille-i tahkir ve tekfir yiyip; "Edebsizlik ediyorsunuz, zındıkaya giriyorsunuz, zındıkları yetiştiriyorsunuz" diye zecirkârane te'dib tokatlarını almışlar.

Hem meslek-i felsefenin esasat-ı fasidesindendir ki: Ene, kendi zâtında hava gibi zaîf bir mahiyeti olduğu halde, felsefenin meş'um nazarı ile mana-yı ismî cihetiyle baktığı için; güya buhar-misal o ene temeyyu edip, sonra ülfet cihetiyle ve maddiyata tevaggul sebebiyle güya tasallub ediyor. Sonra gaflet ve inkâr ile o enaniyet tecemmüd eder. Sonra isyan ile tekeddür eder, şeffafiyetini kaybeder. Sonra gittikçe kalınlaşıp sahibini yutar. Nev'-i insanın efkârıyla şişer. Sonra sair insanları, hattâ esbabı kendine ve nefesine kıyas edip, onlara -kabul etmedikleri ve teberri ettikleri halde- birer firavunluk verir. İşte o vakit, Hâlık-ı Zülcelal'in

evamirine karşı mübareze vaziyetini alır. **مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَ هِيَ رَمِيمٌ** der. Meydan okur gibi Kadîr-i Mutlak'ı acz ile itham eder. Hattâ Hâlık-ı Zülcelal'in evsafına müdahale eder. İşine gelmeyenleri ve nefis-i emmarenin firavunluğunun hoşuna gitmeyenleri ya red, ya inkâr, ya tahrif eder. Ezcümle:

Felasifenin bir taifesi, Cenab-ı Hakk'a "mûcib-i bizzât" demişler, ihtiyarını nefyetmişler; ihtiyarını isbat eden bütün kâinatın nihayetsiz şehadetlerini tekzib etmişler. Feyâ Sübhanallah! Şu kâinatta zerreden şemse kadar bütün mevcudat taayyünatlarıyla, intizamıyla, hikmetleriyle, mizanlarıyla Sâniin ihtiyarını gösterdikleri halde, şu kör olası felsefenin gözü görmüyor. Hem bir kısım felasife, "Cüz'iyata ilm-i İlahî taalluk etmiyor" diye ilm-i İlahînin azametli ihatasını nefyedip, bütün mevcudatın şehadet-ı sadıklarını reddetmişler. Hem felsefe, esbaba tesir verip, tabiat eline icad verir. Yirmiikinci Söz'de kat'î bir surette isbat edildiği gibi; her şeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has, parlak sikkeyi görmeyip âciz, camid, şuarsuz, kör ve iki eli tesadüf ve kuvvet gibi iki körün elinde olan tabiata masdariyet verip, binler hikmet-i âliye ifade eden ve herbiri birer mektubat-ı Samedaniye hükmünde olan mevcudatın bir kısmını ona mal eder.

Hem Onuncu Söz'de isbat edildiği gibi, Cenab-ı Hak bütün esmasıyla ve kâinat bütün hakaikiyle ve silsile-i nübüvvet bütün tahkikatıyla ve Kütüb-ü Semaviye bütün âyâtıyla gösterdikleri haşir ve âhret kapısını bulmayıp, haşri nefyedip, ervahlara bir ezeliyet isnad etmişler. İşte bu hurafatlara sair mes'elelerini kıyas edebilirsin. Evet şeytanlar, güya ene'nin gaga ve pençesiyle dinsiz feylesoflarının akıllarını havaya kaldırıp dalalet derelerine atıp dağıtmıştır. Küçük âlemde ene, büyük âlemde tabiat gibi tagutlardandır.

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Geçen hakikatı tenvir edecek bir seyahat-ı hayaliye suretinde nimanzum olarak "Lemaat"ta yazdığım bir vakıa-i misaliyenin mealini şurada zikretmeğe münasebet geldi. Şöyle ki:

Bu risalenin te'lifinden sekiz sene evvel İstanbul'da, Ramazan-ı Şerifte, meslek-i felsefe ile münasebette bulunan Eski Said'in Yeni Said'e inkılab edeceği bir hengâmdadır ki, Fatiha-i Şerife'nin âhîrinde

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ

ile işaret ettiği üç mesleği düşünürken şöyle bir vakıa-i hayaliye, bir hâdise-i misaliye, rü'yaya benzer bir hâdise gördüm ki:

Kendimi, bir sahra-yı azîmede görüyorum. Bütün zeminin yüzünü; karanlıklı, sıkıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesim var, ne ziya, ne âb-ı hayat.. hiçbirisi bulunmuyor. Her tarafı canavarlar, muzır ve muvahhiş mahluklarla dolu olduğunu tevehhüm ettim. Kalbime geldi ki: "Şu zeminin öteki tarafında ziya, nesim, âb-ı hayat var. Oraya geçmek lâzım." Baktım ki, ihtiyarsız sevk olunuyorum. Zeminin içinde, tünel-vari bir mağaraya sokuldum. Gitgide zeminin içinde seyahat ettim. Bakıyorum ki: Benden evvel o taht-el arz yolda çok kimseler gitmişler. Her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Bazılarının bir zaman seslerini işitiyordum. Sonra sesleri kesiliyordu.

Ey, hayali ile benim seyahat-ı hayaliyeme iştirak eden arkadaşı! O zemin, tabiattır ve felsefe-i tabiiyedir. Tünel ise, ehl-i felsefenin efkârı ile hakikata yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, Eflatun ve Aristo (Haşiye) gibi meşahirlerindir. İşittiğim sesler, İbn-i Sina ve Farabî gibi dâhileridir. Evet İbn-i Sina'nın bazı sözlerini, kanunlarını bazı yerlerde görüyordum. Sonra, bütün bütün kesiliyordu. Daha ileri gidememiş. Demek boğulmuş. Her ne ise, seni meraktan kurtarmak için hayalin altındaki hakikatın bir köşesini gösterdim. Şimdi seyahatıma dönüyorum.

Gitgide baktım ki benim elime iki şey verildi. Biri, bir elektrik; o taht-el arz tabiatın zulümatını dağıtır. Diğeri, bir âlet ile dahi azîm kayalar, dağ-misal taşlar parçalanıp bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki: "Bu elektrik ile o âlet, Kur'anın hazinesinden size verilmiştir." Her ne ise, çok zaman öylece gittim. Baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gayet güzel bir bahar mevsiminde bulutsuz bir güneş, ruh-efza bir nesim, hayatdar bir âb-ı leziz, her taraf şenlik içinde bir âlem gördüm. Elhamdülillah dedim.

Sonra baktım ki, ben kendi kendime mâlik değilim. Birisi beni tecrübe ediyor. Yine evvelki vaziyette o sahra-yı azîmede, boğucu bulut altında yine ben kendimi gördüm. Daha başka bir yolda bir saik beni sevk ediyordu. Bu defa taht-ez zemin değil, belki seyr ü seyahatla yeryüzünü kat'edip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyahatımda öyle acaib ve garaibi görüyordum ki, tarif edilmez. Deniz bana hiddet ediyor, fırtına beni tehdid eder, herşey bana müşkilât peyda eder. Fakat yine Kur'andan bana verilen bir vasıta-i seyahatımla geçiyordum, galebe çalıyordum. Gitgide bakıyordum, her tarafta seyyahların cenazeleri

(Haşiyeye): Eğer desen: "Sen necisin, bu meşahire karşı meydana çıkıyorsun? Sen bir sinek gibi olup da, kartalların uçmalarına karışyorsun?" Ben de derim ki: "Kur'an gibi bir üstad-ı ezeliyem varken, dalalet-âlûd felsefenin ve evham-âlûd aklın şakirdleri olan o kartallara, hakikat ve marifet yolunda, sinek kanadı kadar da kıymet vermeğe mecbur değilim. Ben onlardan ne kadar aşıağı isem, onların üstadı dahi, benim üstadımdan bin defa daha aşıağıdır. Üstadımın himmetiyle, onları garkeden madde, ayağımı da ıslatamadı. Evet büyük bir padişahın, onun kanununu ve evamirini hâmil küçük bir neferi, küçük bir şahın büyük bir müşirinden daha büyük işler görebilir."

bulunuyor. O seyahatı bitirenler, binde ancak birdir. Her ne ise... O buluttan kurtulup, zeminin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. Ruh-efza nesimi teneffüs ederek, Elhamdülillah dedim. O cennet gibi o âlemi seyre başladım.

Sonra baktım: Biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir anda o müdhiş sahraya getirdi. Baktım ki: Yukarıdan inmiş aynı asansörler gibi muhtelif tarzlarda bazı tayyare, bazı otomobil, bazı zenbil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidada göre onlara atılsa yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım, bir dakika zarfında bulutun fevkine beni çıkardı. Gayet güzel, müzeyyen, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası, dağın yarısına kadar gelmemişti. En latif bir nesim, en leziz bir âb, en şirin bir ziya her tarafta görünüyor. Baktım ki: O asansörler gibi nurani menziller, her tarafta var. Hattâ iki seyahatımda ve zeminin öteki yüzünde onları görmüştüm. anlamamıştım. Şimdi anlıyorum ki şunlar, Kur'an-ı Hakîm'in âyetlerinin cilveleridir.

İşte **وَلَا الضَّالِّينَ** ile işaret olunan evvelki yol, tabiata sapananların ve tabiiyyun fikrini taşıyanların mesleğidir ki; onda, hakikata ve nura geçmek için ne kadar müşkilât olduğunu hissettiniz. **غَيْرِ الْمَغْضُوبِ** ile işaret olunan ikinci yol, esbabperestlerin ve vesaite icad ve tesir verenlerin, Meşaiyyun hükeması gibi; yalnız akıl ile, fikir ile hakikat-ül hakaika ve Vâcib-ül Vücut'un marifetine yol açanların mesleğidir. **الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** ile işaret olunan üçüncü yol ise: Sırat-ı müstakim ehli olan ehl-i Kur'anın cadde-i nuraniyesidir ki en kısa, en rahat, en selâmet ve herkese açık, semavî ve rahmanî ve nuranî bir meslektir.

* * *

İkinci Maksad

[Tahavvülât-1 Zerrata Dair]

Şu Âyetin Hazinesinden Bir Zerreye İşaret Edecektir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ

[Şu âyetin pek büyük hazinesinden bir miskal zerre miktarında, yani zerre sandukçasında olan cevheri gösterir ve zerrenin hareket ve vazifesinden bir nebze bahseder. Şu maksad, bir "Mukaddime" ile "Üç Nokta"dan ibarettir.]

Mukaddime

Tahavvülât-1 zerrat; Nakkaş-1 Ezelf'nin kalem-i kudreti, kitab-1 kâinatta yazdığı âyât-1 tekviniyenin hengâmındaki ihtizazatı ve cevelanıdır. Yoksa Maddiyyun ve Tabiiyyunların tevehhüm ettikleri gibi tesadüf oyuncağı ve karışık, manasız bir hareket değildir. Çünkü bütün mevcudat gibi zerrelere ve herbir zerre, mebde'-i hareketinde "Bismillah" der. Çünkü nihayetsiz, kuvvetinden fazla yükleri kaldırır ve buğday tanesi kadar bir çekirdeğin koca bir çam ağacı gibi bir yükü omuzuna alması gibi... Hem vazifesinin hitamında "Elhamdülillah" der. Çünkü bütün ukûlü hayrette bırakan hikmetli bir cemal-i san'at, faideli bir hüsn-ü nakış göstererek Sâni'-i Zülcelal'in medayihine bir kaside-i medhiye gibi bir eser gösterir; meselâ, nar ve mısıra dikkat et.

Evet tahavvülât-1 zerrat; (Haşiye)âlem-i gaybdan olan herşeyin

(Haşiye): İkinci Maksad'ın tahavvülât-1 zerratın tarifine dair olan uzun cümlelerin haşiyesidir.

Kur'an-1 Hakîm'de "İmam-1 Mübin" ve "Kitab-1 Mübin", mükerrer yerlerde zikredilmiştir. Ehl-i tefsir, "ikisi birdir"; bir kısmı, "Ayrı ayrıdır" demişler. Hakikatlarına dair beyanatları muhtelifdir. Hülâsa: "İlm-i

İlahî'nin ünvanlarıdır" demişler. Fakat Kur'anın feyzi ile şöyle kanaatım gelmiş ki: "İmam-ı Mübin", ilim ve emr-i İlahînin bir nev'ine bir ünvanıdır ki, âlem-i şهادetten ziyade âlem-i gayba bakıyor. Yani zaman-ı halden ziyade mazi ve müstakbele nazar eder. Yani, herşey'in vücud-u zahirîsinden ziyade aslına, nesline ve köklerine ve tohumlarına bakar. Kader-i İlahînin bir defteridir. Şu defterin vücudu, Yirmialtıncı Söz'de, hem Onuncu Söz'ün haşiyesinde isbat edilmiştir. Evet şu "İmam-ı Mübin", bir nevi ilim ve emr-i İlahînin bir ünvanıdır. Yani, eşyanın mebadileri ve kökleri ve asılları, kemal-i intizam ile eşyanın vücudlarını gayet san'atkârane intac etmesi cihetiyle elbette desatir-i ilm-i İlahînin bir defteri ile tanzim edildiğini gösteriyor ve eşyanın neticeleri, nesilleri, tohumları; ileride gelecek mevcudatın programlarını, fihristelerini tazammun ettiklerinden elbette evamir-i İlahiyenin bir küçük mecmuası olduğunu bildiriyorlar. Meselâ: Bir çekirdek bütün ağacın teşkilâtını tanzim edecek olan programları ve fihristeleri ve o fihriste ve programları tayin eden o evamir-i tekviniyenin küçücük bir mücessemi hükmünde denilebilir. Elhasıl "İmam-ı Mübin", mazi ve müstakbelin ve âlem-i gaybın etrafında dal-budak salan şecere-i hilkatın bir programı, bir fihristesi hükmündedir. Şu manadaki "İmam-ı Mübin", kader-i İlahînin bir defteri, bir mecmua-i desatiridir. O desatirin imlâsı ile ve hükmü ile zerrat, vücud-u eşyadaki hidematına ve harekâtına sevk edilir. Amma "Kitab-ı Mübin" ise, âlem-i gaybdan ziyade, âlem-i şهادete bakar. Yani, mazi ve müstakbelden ziyade, zaman-ı hazıra nazar eder ve ilim ve emirden ziyade, kudret ve irade-i İlahiyenin bir ünvanı, bir defteri, bir kitabıdır. "İmam-ı Mübin" kader defteri ise, "Kitab-ı Mübin" kudret defteridir. Yani herşey vücudunda, mahiyetinde ve sıfât ve şuanatında kemal-i san'at ve intizamı gösteriyor ki; bir kudret-i kâmilinin desatiri ile ve bir irade-i nafizenin kavanini ile vücud giydiriliyor. Suretleri tayin, teşhis edilip; birer mikdar-ı muayyen, birer şekl-i mahsus veriliyor. Demek o kudret ve iradenin küllî ve umumî bir mecmua-i kavanini, bir defter-i ekberi vardır ki; herbir şey'in hususî vücudları ve mahsus suretleri ona göre biçilir, dikilir, giydirilir. İşte şu defterin vücudu "İmam-ı Mübin" gibi kader ve cüz'-i ihtiyarî mesailinde isbat edilmiştir. Ehl-i gaflet ve dalalet ve felsefenin ahmaklığına bak ki: Kudret-i Fâtıra'nın o Levh-i Mahfuzunu ve hikmet ve irade-i Rabbaniyenin o basîrane kitabının eşyadaki cilvesini, aksini, misalini hissetmişler. Hâşâ, "Tabiat" namıyla tesmiye etmişler, körletmişler. İşte "İmam-ı Mübin" in imlâsı ile, yani kaderin hükmüyle ve düsturu ile kudret-i İlahiye, icad-ı eşyada herbiri birer âyet olan silsile-i mevcudatı, "Levh-i Mahv-İsbat" denilen zamanın sahife-i misaliyesinde yazıyor, icadediyor, zerratı tahrik ediyor.

Demek harekât-ı zerrat; o kitabetten, o istinsahtan; mevcudat âlem-i gaybdan âlem-i şهادete ve ilimden kudrete geçmelerinde bir ihtizazdır,

bir harekâttır. Amma "Levh-i Mahv-İsbat" ise, sabit ve daim olan Levh-i Mahfuz-u A'zam'ın daire-i mümkinatta, yani mevt ve hayata, vücud ve fenaya daima mazhar olan eşyada mütebeddil bir defteri ve yazar bozar bir tahtasıdır ki, hakikat-ı zaman odur. Evet herşeyin bir hakikatı olduğu gibi, zaman dediğimiz, kâinatta cereyan eden bir nehr-i azîmin hakikatı dahi "Levh-i Mahv-İsbat"taki kitabet-i kudretin sahifesi ve mürekkebi hükmündedir. لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ geçmiş aslında ve gelecek neslindeki intizamata medar ve ilim ve emr-i İlahînin bir ünvanı olan "İmam-ı Mübin"ın düsturları ve imlası tahtında ve zaman-ı hazır ve âlem-i şhadetten teşkil ve icad-ı eşyada tasarrufa medar ve kudret ve irade-i İlahiyenin bir ünvanı olan "Kitab-ı Mübin"den istinsah ile ve seyyal zamanın hakikatı ve sahife-i misaliyesi olan "Levh-i Mahv-İsbat"ta kelimat-ı kudreti yazmak ve çizmekten gelen harekâttır ve manidar ihtizazattır.

BİRİNCİ NOKTA:İki Mebhastır.

Birinci Mebhas:Her zerrede -hem harekâtında, hem sükûnetinde- iki güneş gibi iki nur-u tevhid parlıyor. Çünkü Onuncu Söz'ün Birinci İşaretinde icmalen ve Yirmiikinci Söz'de tafsilen isbat edildiği gibi; herbir zerre, eğer memur-u İlahî olmazsa ve onun izni ve tasarrufu ile hareket etmezse ve ilim ve kudretiyle tahavvül etmezse; o vakit herbir zerrenin nihayetsiz bir ilmi, hadsiz bir kudreti, herşeyi görür bir gözü, herşeye bakar bir yüzü, herşeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelir. Çünkü anasının herbir zerresi, herbir cism-i zîhayatta muntazaman işler veya işleyebilir. Eşyanın intizamâtı ve kavanin-i teşekkülâtı birbirine muhalıftır. Onların nizamâtı bilinmezse, işlenilmez; işlenilse de yanlışsız yapılmaz. Halbuki yanlışsız yapılıyor. Öyle ise o hizmet eden zerreler, ya bir ilm-i muhit sahibinin izin ve emriyle ve ilim ve iradesiyle işliyorlar veyahut kendilerinde öyle bir muhit ilim ve kudret bulunmak lâzım geliyor. Evet havanın herbir zerresi, herbir zîhayatın cismine, herbir çiçeğin herbir meyvesine, herbir yaprağın binasına girip işleyebilir. Halbuki onların teşkilâtları ayrı ayrı tarzdadır, başka başka nizamâtı var. Bir incir meyvesinin fabrikası, faraza çuha makinesi gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da şeker makinesi gibi olacaktır ve hâkeza.. o binaların, o cisimlerin programları birbirinden başkadır. Şimdi şu zerre-i havaiye, bütün onlara girer veya girebilir ve gayet hakîmane ve üstadane yanlışsız olarak işler, vaziyetler alır. Vazifesi bittikten sonra kalkar gider. İşte müteharrik havanın müteharrik zerresi, ya nebatata ve hayvanata, hattâ meyvelerine ve çiçeklerine giydirilen suretlerin, mikdarların teşkilâtını, biçimini bilmesi lâzımgeldiği veyahut onlar, bir bilen emir ve iradesiyle memur olması lâzım geldiği gibi; sâkin toprak, sâkin olan herbir zerresi; bütün çiçekli nebatatın ve meyvedar ağaçların tohumlarına

medar ve menşe' olmak kabil olduğundan hangi tohum gelse o zerrede, yani misliyet itibariyle bir zerre hükmünde olan bir avuç toprakta kendine mahsus bir fabrika ve bütün levazımâtına ve teşkilâtına lâzım bütün cihazatı bulunduğu; o zerrede ve o zerrenin kulübeciği olan o bir avuç toprakta; eşcar ve nebatat ve çiçekler ve meyveler enva'ı adedince muntazam manevî makine ve fabrikaları bulunması veyahut mu'cizekâr, herşeyi hiçten icad eder ve herşeyin herşeyini ve her cihetini bilir bir ilim ve kudret bulunması lâzımdır veyahut bir Kadîr-i Mutlak, bir Alîm-i Küll-i Şey'in emir ve izniyle, havl ve kuvveti ile o vazifeler gördürülür.

Evet nasılkı bir acemî, ham, âmi, âdi, hem kör bir adam Avrupa'ya gitse; bütün fabrikalara, tezgâhlara girse, üstadane kemal-i intizam ile herbir san'atta, herbir binada işler, öyle eserler yapar ki nihayet derecede hikmetli, san'atlı, herkesi hayrette bırakıyor. Zerre miktar şuuru olan bilir ki: O adam, kendi başı ile işlemiyor, belki bir üstad-ı küll, ona ders verir, işlettirir. Hem nasılkı bir kör, âciz, yerinden kalkamıyor, basit bir kulübeciğinde oturmuş bir adam bulunuyor. Halbuki o kulübeciğe bir dirhem gibi küçük bir taş, kemik ve pamuk gibi birer madde veriliyor. Halbuki o kulübecikten batmanlarla şeker, toprakla çuha, binlerle mücevherat, gayet san'atlı, murassaatlı libaslar, lezzetli taamlar çıkıp gelse; zerre miktar aklı olan demeyecek mi ki: "O adam, gayet mu'cizekâr bir zâtın menşe-i mu'cizatı olan fabrikasının bir mandalı veyahut miskin bir kapıcısıdır." Aynen öyle de: Havanın zerrelere, herbiri birer mektubat-ı Samedaniye, birer antika-i san'at-ı Rabbaniye, birer mu'cize-i kudret, birer hârika-i hikmet olan nebatat ve eşcar, ezhar ve esmardaki harekât ve hidematları; bir Sâni'-i Hakîm-i Zülcelal'in, bir Fâtır-ı Kerim-i Zülcemal'in emir ve iradesiyle hareket ettiğini ve toprağın zerrelere dahi herbiri birer ayrı makine ve tezgâh, birer ayrı matbaa, birer ayrı hazine, birer ayrı antika ve Sâni'-i Zülcelal'in esmasını ilân eden birer ayrı ilânname ve kemalâtını söyleyen birer ayrı kaside hükmünde olan o tohumcuklarının, o çekirdeklerinin sünbüllerine, ağaçlarına menşe' ve medar olmaları; Emr-i Kün Feyekûn'e mâlik, her şey emrine müsahhar bir Sâni'-i Zülcelal'in emriyle, izniyle, iradesiyle, kuvvetiyle olması; iki kerre iki dört eder gibi kat'îdir. Âmennâ.

İkinci Mebhas:Zerratin harekâtındaki vazifelere, hikmetlere küçük bir işarettir.

Evet, akılları gözlerine sukut etmiş Maddiyyunların hikmetsiz hikmetleri, abesiyet esasına istinad eden felsefeleri nazarında tesadüfle bağlı olan tahavvülât-ı zerrati, bütün düsturlarına üss-ül esas tutup, masnuat-ı İlahiyeye masdar göstermişler. Nihayetsiz hikmetlerle

müzeyyen masnuatı; hikmetsiz, manasız, karmakarışık bir şeye isnad etmeleri, ne kadar hilaf-ı akıl olduğunu zerre miktar şuuru bulunan bilir.

Şimdi, Kur'an-ı Hakîm'in hikmeti nokta-i nazarında tahavvülât-ı zerratin pekçok gayeleri, hikmetleri ve vazifeleri vardır. **وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** gibi çok âyetlerle hikmetlerine ve vazifelerine işaret eder. Nümune olarak birkaçına işaret ediyoruz.

Birincisi:Cenab-ı Vâcib-ül Vücut'un tecelliyat-ı icadiyesini tecdid ve tazelandirmek için her birtek ruhu model gibi ederek, her sene mu'cizat-ı kudretinden taze birer cesed giydirmek ve her birtek kitabdan ayrı ayrı bin muhtelif kitabı, hikmetiyle istinsah etmek ve birtek hakikatı başka başka surette göstermek ve kâinatların ve âlemlerin ve mevcudatların, taife taife arkasından gelmelerine yer vermek ve zemin hazırlamak için Fâtır-ı Zülcelal kudretiyle zerratı tahrik ve tavzif etmiştir.

İkincisi:Mâlik-ül Mülk-ü Zülcelal; şu dünyayı, bahusus rûy-i zemin tarlasını bir mülk suretinde yaratmıştır. Yani neşvünemaya, taze taze mahsulât vermeğe kabil bir surette müheyya etmiştir. Tâ ki, nihayetsiz mu'cizat-ı kudretini orada ekip biçsin. İşte şu zemin yüzündeki tarlasında, zerratı hikmetle tahrik ederek, intizam dairesinde tavzif edip, her asırda, her fasılda, her ayda, belki her günde belki her saatte mu'cizat-ı kudretinden yeni yeni birer kâinat gösterir, yeryüzü avlusuna başka başka mahsulât veririr. Nihayetsiz hazine-i rahmetinin hedayasını, nihayetsiz kudretinin mu'cizatının nünunelerini harekât-ı zerrat ile izhar eder.

Üçüncüsü:Nihayetsiz tecelliyat-ı esma-i İlahiyenin nakışlarını göstermekle, o esmanın cilvelerini ifade için mahdud bir zeminde hadsiz nukuş göstermek, küçük bir sahifede nihayetsiz maânîleri ifade edecek olan hadsiz âyâtları yazmak için Nakkaş-ı Ezelî zerratı, kemal-i hikmetle tahrik edip kemal-i intizamla tavzif etmiştir. Evet, geçen senenin mahsulâtıyla şu senenin mahsulâtının mahiyetleri bir hükmündedir. Fakat, maânîleri başka başkadır. Taayyünat-ı itibariyeyi değiştirmekle, maânîleri değişir ve çoğalır. Taayyünat-ı itibariye ve teşahhusat-ı muvakkate, tebdil edildikleri ve zahiren fâni oldukları halde; onların maânî-i cemileleri muhafaza olunup, sabit ve bâki kalır. Şu ağacın geçen bahardaki yaprak ve çiçek ve meyvelerinin ruhları olmadığından, şu bahardaki emsalinin, hakikatça aynılarıdır. Yalnız teşahhusat-ı itibariyede fark var. Fakat o itibarî teşahhuslar, her vakit tecelliyatı tazelenmekte olan şununat-ı esma-i İlahiyenin maânîlerini ifade için, şu bahardakiler ayrı teşahhusatla onların yerine geldiler.

Dördüncüsü:Hadsiz âlem-i misal gibi gayet geniş âlem-i melekût ve gayr-ı mahdud sair uhrevî âlemlere birer mahsulât veya tezyinat veya levazımat gibi onlara münasib şeyleri yetiştirmek için şu dar mezraa-i dünyada, zemin yüzünün tezgâhında ve tarlasında Hakîm-i Zülcelal, zerrati tahrik edip; kâinatı seyyale ve mevcudatı seyyare ederek, şu küçük zeminde o pek büyük âlemlere pek çok mahsulât-ı maneviye yetiştiriyor. Nihayetsiz hazine-i kudretinden nihayetsiz bir seyli, dünyadan akıttırıp âlem-i gayba ve bir kısmını âhîret âlemlerine döküyor.

Beşincisi:Nihayetsiz kemalât-ı İlahiyeyi, hadsiz celevat-ı cemaliyeyi ve gayetsiz tecelliyat-ı celaliyeyi ve gayr-ı mütenahî tesbihat-ı Rabbaniyeyi şu dar ve mahdud zeminde ve mütenahî ve az bir zamanda göstermek için zerrati kemal-i hikmetle kudretiyle tahrik edip, kemal-i intizamla tavzif ederek; mütenahî bir zamanda, mahdud bir zeminde gayr-ı mütenahî tesbihat yaptırıyor. Gayr-ı mahdud tecelliyat-ı cemaliye ve celaliye ve kemaliyesini gösteriyor. Çok hakaik-i gaybiye ve çok semerat-ı uhreviye ve fânilerin bâki olan hüviyet ve suretlerinden pekçok nukuş-u misaliye ve çok manidar nüsuc-u levhiyeyi icad ediyor. Demek zerreyi tahrik eden; şu makasîd-ı azîmeyi, şu hikem-i cesîmeyi gösteren bir zâttır. Yoksa herbir zerrede, güneş gibi bir dimağ bulunması lâzım gelir.

Daha bu beş nümune gibi belki beşbin hikmetle tahrik olunan zerratin tahavvülâtını, o akılsız feylesoflar hikmetsiz zannetmişler ve hakikatta biri enfüsî, diğeri âfâkî iki hareket-i cezbekâranede zikir ve tesbih-i İlahî ile Mevlevî gibi zikreden ve deverana kalkan o zerreleri, kendi kendine, sersem gibi dönüp oynuyorlar zu'metmişler.

İşte bundan anlaşılıyor ki; onların ilimleri ilim değil, cehildir. Hikmetleri, hikmetsizliktir.

(Üçüncü Nuktada altıncı uzun bir hikmet daha söylenecektir.)

İKİNCİ NOKTA:Herbir zerrede, Vâcib-ül vücud'un vücuduna ve vahdetine iki şahid-i sadık vardır. Evet zerre acz ve cümuğuyla beraber şuurkârane büyük vazifeleri yapmakla, büyük yükleri kaldırmakla Vâcib-ül Vücud'un vücuduna kat'î şehadet ettiği gibi, harekâtında nizam-ı umumiyyeye tevfiğ-i hareket edip her girdiği yerde ona mahsus nizam-ı müraat etmekle, her yerde kendi vatanı gibi yerleşmesiyle Vâcib-ül Vücud'un vahdetine ve mülk ve melekûtun mâliki olan zâtin ehadiyetine şehadet eder. Yani zerre kimin ise, gezdiği bütün yerler de onundur. Demek zerre, -çünkü âcizdir, yükü nihayetsiz ağırdır ve vazifeleri

nihayetsiz çoktur- bir Kadîr-i Mutlak'ın ismiyle, emriyle kaim ve müteharrik olduğunu bildirir. Hem kâinatın nizam-ı külliyesini bilir bir tarzda tevfik-i hareket etmesi ve her yere manisiz girmesi; tek bir Alîm-i Mutlak'ın kudretiyle, hikmetiyle işlediğini gösterir. Evet nasilki bir nefer; takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında ve hâkeza herbir dairede birer nisbeti ve o nisbete göre birer vazifesi olduğunu ve o nisbetleri, o vazifeleri bilmekle tevfik-i hareket etmek, nizam-ı askeriye tahtında talim ve talimat görmekle bütün o dairelere kumanda eden birtek kumandan-ı a'zamın emrine ve kanununa tebaiyetle oluyor. Öyle de herbir zerre, birbiri içindeki mürekkebatla birer münasib vaziyeti, ayrı ayrı maslahatlı birer nisbeti, ayrı ayrı muntazam birer vazifesi, ayrı ayrı hikmetli neticeleri bulunduğundan elbette o zerreyi, o mürekkebatla bütün nisbet ve vazifelerini muhafaza edip netice ve hikmetleri bozmayacak bir tarzda yerleştirmek; bütün kâinat kabza-i tasarrufunda olan bir zâta mahsustur. Meselâ: Tevfik'in (*)göz bebeğinde yerleşen zerre, gözün asab-ı muharrike ve hassase ve şerayin ve evride gibi damarlara karşı münasib vaziyet alması ve yüzde ve sonra başta ve gövdede, daha sonra heyet-i mecmua-i insaniyede herbirisine karşı birer nisbeti, birer vazifesi, birer faydası kemal-i hikmetle bulunması gösteriyor ki; bütün o cismin bütün âzasını icad eden bir zât, o zerreyi o yerde yerleştirebilir. Ve bilhassa rızık için gelen zerreler, rızık kfilesinde seyr ü sefer eden o zerreler, o kadar hayret-feza bir intizam ve hikmetle seyr ü seyahat ederler ve öyle tavırlarda, tabakalarda intizamperverane geçip gelirler ve öyle şuurkârane ayak atıp hiç şaşırılmayarak gele gele tâ beden-i zîhayatta dört süzgeçle süzülüp rızka muhtaç âza ve hüceyratın imdadına yetişmek için kandaki küreyvat-ı hamraya yüklenip bir kanun-u keremle imdada yetişirler. Ondan bilbedahe anlaşılır ki: Şu zerreleri binler muhtelif menzillerden geçiren, sevk eden; elbette ve elbette bir Rezzak-ı Kerim, bir Hallak-ı Rahîm'dir ki, kudretine nisbeten zerreler, yıldızlar omuz omuza müsavidirler.

(*): *Nur'un birinci kâtibidir.*

Hem her bir zerre, öyle bir nakş-ı san'atta işler ki; ya bütün zerratla münasebettar, herbirisine ve umumuna hem hâkim ve hem herbirisine ve umumuna mahkûm bir vaziyette bulunmakla, o hayretfeza san'atlı nakışı ve hikmetnüma nakışlı san'atı bilir ve icad eder. Bu ise, binler defa muhaldir. Veya bir Sâni'-i Hakîm'in kanun-u kader ve kalem-i kudretinden çıkan, harekete memur birer noktadır. Nasilki meselâ Ayasofya kubbesindeki taşlar, eğer mimarının emrine ve san'atına tabi

olmazlarsa; herbir taşı, Mimar Sinan gibi dülgerlik san'atında bir mehareti ve sair taşlara hem mahkûm, hem hâkim olmak, yani "Geliniz, düşmemek, sukut etmemek için başbaşa vereceğiz" diye bir hüküm sahibi olması lâzımdır. Öyle de: Binler defa Ayasofya kubbesinden daha san'atlı, daha hayretli ve hikmetli olan masnuattaki zerrelere, kâinat ustasının emrine tabi olmazlarsa; herbirine Sâni'-i Kâinat'ın evsafı kadar evsaf-ı kemal verilmesi lâzım gelir.

Feyâ Sübhanallah! Zındık maddiyyun gâvurlar bir Vâcib-ül Vücut'u kabul etmediklerinden, zerrat adedince bâtil âliheleri kabul etmeğe mezheblerine göre muztar kalıyorlar. İşte şu cihette münkir kâfir ne kadar feylesof, âlim de olsa; nihayet derecede bir cehl-i azîm içindedir, bir echel-i mutlaktır.

ÜÇÜNCÜ NOKTA:Şu nokta, Birinci Nokta'nın âhirinde va'd olunan altıncı hikmet-i azîmeye bir işaretir. Şöyle ki:

Yirmisekizinci Söz'ün İkinci Sualinin cevabındaki haşiyede denilmiştir ki: Tahavvülât-ı zerratin ve zîhayat cisimlerde zerrat harekâtının binler hikmetlerinden bir hikmeti dahi, zerrelere nurlandırmaktır ve âlem-i uhreviye binasına lâyık zerrelere olmak için, hayattar ve manidar olmaktır. Güya cism-i hayvanî ve insanî hattâ nebatî; terbiye dersini almak için gelenlere bir misafirhane, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; camid zerrelere ona girerler, nurlanırlar. Âdeta bir talim ve talimata mazhar olurlar, letafet peyda ederler. Birer vazifeyi görmekle âlem-i bekaya ve bütün eczasıyla hayattar olan dâr-ı âhirete zerrat olmak için liyakat kesbederler.

Sual: Zerratin harekâtında şu hikmetin bulunması ne ile bilinir?

Elcevab: Evvelâ, bütün masnuatın bütün intizamıyla ve hikmetleriyle sabit olan Sâniin hikmetiyle bilinir. Çünkü en cüz'î bir şeye küllî hikmetleri takan bir hikmet; seyl-i kâinatın içinde en büyük faaliyet gösteren ve hikmetli nakışlara medar olan harekât-ı zerratı hikmetsiz bırakmaz. Hem en küçük mahlukatı, vazifelerinde ücretsiz, maaşsız, kemalsiz bırakmayan bir hikmet, bir hâkimiyet; en kesretli ve esaslı memurlarını, hizmetkârlarını nursuz, ücretsiz bırakmaz.

Sâniyen: Sâni'-i Hakîm, anasını tahrik edip tavzif ederek (onlara bir ücret-i kemal hükmünde) madeniyat derecesine çıkarmasıyla ve madeniyata mahsus tesbihatları onlara bildirmesiyle ve madeniyatı tahrik ve tavzif edip nebatat mertebeye-i hayatiyesinin makamını vermesiyle ve nebatatı rızık ederek tahrik ve tavzif ile hayvanat mertebeye-i letafetini

onlara ihsan etmesiyle ve hayvanattaki zerratı tavzif edip rızık yoluyla hayat-ı insaniye derecesine çıkarmasıyla ve insanın vücudundaki zerratı süze süze tasfiye ve taltif ederek tâ dimağın ve kalbin en nazik ve latif yerinde makam vermesiyle bilinir ki; harekât-ı zerrat hikmetsiz değil, belki kendine lââyık bir nevi kemalâta koşturuluyor.

Sâlisen: Zîhayat cisimlerin zerratı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerrelere öyle manevî bir nura, bir letafete, bir meziyete mazhar oluyorlar ki; sair zerrelere ve o koca ağaca bir ruh, bir sultan hükmüne geçer. İşte azîm bir ağacın bütün zerratı içinde bir kısım zerrelere şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayatında çok devirleri ve nazik vazifeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki: Sâni'-i Hakîm'in emriyle vazife-i fitrat içinde zerratın enva'-ı harekâtına göre onlara tecelli eden esmanın hesabına ve şerefine olarak birer manevî letafet, birer manevî nur, birer makam, birer manevî ders almalarını gösteriyor.

Elhasıl: Madem Sâni'-i Hakîm her şey için o şeye münasib bir nokta-i kemal ve ona lââyık bir mertebe-i feyz-i vücud tayin edip ve o şeye, o nokta-i kemale sa'yedip gitmek için bir istidad vererek ona sevk ediyor ve bütün nebatat ve hayvanatta şu kanun-u rububiyet cârî olmakla beraber, cemadatta dahi cârîdir ki; âdi toprağa, elmas derecesine ve cevahir-i âliye mertebesine bir terakkiyat veriyor ve şu hakikatta muazzam bir "Kanun-u Rububiyet" in ucu görünüyor.

Hem madem o Hâlık-ı Kerim, tenasül kanun-u azîminde istihdam ettiği hayvanata ücret olarak birer maaş gibi birer lezzet-i cüz'iyeye veriyor. Ve arı ve bülbül gibi, sair hidemat-ı Rabbaniyede istihdam olunan hayvanlara birer ücret-i kemal verir. Şevk ve lezzete medar birer makam veriyor ve şunda bir muazzam "Kanun-u Kerem" in ucu görünüyor.

Hem madem her şeyin hakikatı, Cenab-ı Hakk'ın bir isminin tecellisine bakar, ona bağlıdır, ona âyinedir. O şey, ne kadar güzel bir vaziyet olsa, o ismin şerefinedir; o isim öyle ister. O şey bilse, bilmese; o güzel vaziyet, hakikat nazarında matlubdur. Ve şu hakikattan gayet muazzam bir "Kanun-u Tahsin ve Cemal" in ucu görünüyor.

Hem madem Fâtır-ı Kerim, düstur-u kerem iktizasıyla bir şeye verdiği makamı ve kemali, o şeyin müddeti ve ömrü bitmesiyle, o kemali geriye almıyor. Belki o zîkemalin meyvelerini, neticelerini, manevî hüviyetini ve manasını, ruhlu ise ruhunu ibka ediyor. Meselâ: Dünyada insanı mazhar ettiği kemalâtın manalarını, meyvelerini ibka ediyor. Hattâ müteşekkîr bir mü'minin yediği zâil meyvelerin şükrünü, hamdini;

mücessem bir meyve-i Cennet suretinde tekrar ona veriyor. Ve şu hakikatta muazzam bir "Kanun-u Rahmet" in ucu görünüyor.

Hem madem Hallak-ı Bîmisal israf etmiyor, abes işleri yapmıyor. Hattâ güz mevsiminde vazifesi bitmiş, vefat etmiş mahlukların enkaz-ı maddiyesini bahar masnuatında istimal ediyor; onların binalarında dercediyor. Elbette **وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ** i sırıyla, **يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ** şaretiyle şu dünyada camid, şuursuz ve mühim vazifeler gören zerrat-ı arziyenin elbette taşı, ağacı, herşeyi zîhayat ve zîşuur olan âhiretin bazı binalarında derc ve istimali mukteza-yı hikmettir. Çünkü harab olmuş dünyanın zerratını dünyada bırakmak veya ademe atmak israftır. Ve şu hakikattan pek muazzam bir "Kanun-u Hikmet" in ucu görünüyor.

Hem madem şu dünyanın pek çok âsârı ve maneviyatı ve meyveleri ve cin ve ins gibi mükellefînin mensucat-ı amelleri, sahaif-i efalleri, ruhları, cesedleri âhîret pazarına gönderiliyor. Elbette o semerata ve manalara hizmet eden ve arkadaşlık eden zerrat-ı arziye dahi, vazife noktasında kendine göre tekemmül ettikten sonra, yani nur-u hayata çok defa hizmet ve mazhar olduktan sonra ve hayatî tesbihata medar olduktan sonra şu harab olacak dünyanın enkazı içinde, şu zerratı dahi öteki âlemin binasında dercetmek mukteza-yı adl ve hikmettir. Ve şu hakikattan pek muazzam bir "Kanun-u Adl" in ucu görünüyor.

Hem madem ruh cisme hâkim olduğu gibi; camid maddelerde dahi kaderin yazdığı evamir-i tekviniye, o maddelere hâkimdir. O maddeler, kaderin manevî yazısına göre mevki ve nizam alabilirler. Meselâ: Yumurtaların enva'ında ve nutfelerin aksamında ve çekirdeklerin esnafında ve tohumların ecnasında kaderin ayrı ayrı yazdığı evamir-i tekviniye cihetiyle ayrı ayrı makam ve nur sahibi oluyorlar. Ve o madde itibariyle mahiyetleri(Haşiye-1) bir hükmünde olan o maddeler, hadsiz muhtelif mevcudata menşe' oluyorlar. Ayrı ayrı makam ve nur sahibi oluyorlar. Elbette hidemat-ı hayatiye ve hayattaki tesbihat-ı Rabbaniyede defaatla bir zerre bulunmuş ise ve hizmet etmiş ise, o zerrenin manevî alnında o manaların hikmetlerini, hiçbir şeyi kaybetmeyen kader kalemiyle kaydetmesi; mukteza-yı ihata-i ilmîdir. Ve şunda pek muazzam bir "Kanun-u İlm-i Muhit" in ucu görünüyor.

Öyle ise zerreler(Haşiye-2) başıboş değiller.

Netice-i Kelâm: Geçmiş yedi kanun, yani Kanun-u Rububiyet, Kanun-u Kerem, Kanun-u Cemal, Kanun-u Rahmet, Kanun-u Hikmet, Kanun-u Adl, Kanun-u İhata-i ilmî gibi pekçok muazzam kanunların görünen uçları arkalarında birer İsm-i A'zam ve o İsm-i A'zamın tecelli-i

a'zamını gösteriyor. Ve o tecelliden anlaşılıyor ki: Sair mevcudat gibi şu dünyadaki tahavvülât-ı zerrat dahi, gayet âlî hikmetler için kaderin çizdiği hudud üzerine kudretin verdiği evamir-i tekviniyeye göre hassas bir mizan-ı ilmî ile cevelan ediyorlar. Âdeta başka yüksek bir âleme(Haşiye-3) gitmeğe hazırlanıyorlar. Öyle ise zîhayat cisimler, o seyyah zerrelere güya birer mekteb, birer kışla, birer misafîrhane-i terbiye hükmündedir. Ve öyle olduğuna bir hads-i sadıkla hükmedilebilir.

(Haşiye-1): *Evet bütün onlar bu dört unsurdan mürekkeptir. Müvellid-ül-mâ, müvellid-ül-humuza, azot, karbon gibi maddelerden teşkil olunuyorlar. Maddece bir sayılabilirler. Farkları yalnız kaderin manevî yazısındadır.*

(Haşiye-2): *Şu cevab, yedi "Madem" kelimelerine bakar.*

(Haşiye-3): *Çünkü bilmüşahede gayet cevvadane bir faaliyetle şu âlem-i kesif ve süflîde pek kesretle nur-u hayatı serpmek ve iş'al etmek, hattâ en hasis maddelerde ve taaffün etmiş cisimlerde kesretle taze bir nur-u hayatı ışıklandırmak, o kesif ve hasis maddeleri nur-u hayatla letafetlendirmek, cilâlandırmak sarahata yakın işaret ediyor ki: Gayet latif, ulvî, nazif, hayatdar diğer bir âlemin hesabına şu kesif, camid âlemi; zerratın hareketiyle, hayatın nuruyla cilâlandırıyor, eritiyor, güzelleştiriyor. Güya latif bir âleme gitmek için, zînetlendiriyor. İşte beşer haşrini aklına sığdıramayan dar akıllı adamlar, Kur'anın nuruyla rasad etseler görecekler ki: Bütün zerratı bir ordu gibi haşrecek kadar muhit bir "Kanun-u Kayyumiyet" görünüyor, bilmüşahede tasarruf ediyor.*

ELHASIL: Birinci Söz'de denildiği ve isbat edildiği gibi; her şey "Bismillah" der. İşte bütün mevcudat gibi herbir zerre ve zerratın herbir taifesi ve mahsus herbir cemaati, lisan-ı hal ile "Bismillah" der, hareket eder.

Evet, geçmiş üç nokta sırrıyla; herbir zerre, mebde'-i hareketinde lisan-ı hal ile بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ der. Yani: "Ben, Allah'ın namıyla, hesabıyla, ismiyle, izniyle, kuvvetiyle hareket ediyorum." Sonra netice-i hareketinde, herbir masnu' gibi herbir zerre, herbir taifesi, lisan-ı hal ile

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ der ki, bir kaside-i medhiye hükmünde olan san'atlı bir mahlukun nakşında, kudretin küçük bir kalem ucu hükmünde kendini gösterir. Belki herbiri; manevî, Rabbanî, muazzam, hadsiz başlı bir fonografin birer plağı hükmünde olan masnuların üstünde dönen ve tahmidat-ı Rabbanîye kasideleriyle o masnuatı konuşuran ve tesbihat-ı İlahîye neşidelerini okutturan birer iğne başı suretinde kendini gösteriyorlar.

دَعْوِيهِمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَحَمِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَ آخِرُ دَعْوِيهِمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تَكُونُ لَكَ رِضَاءً وَ لِحَقِّهِ آدَاءً وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ إِخْوَانِهِ وَ سَلِّمْ وَسَلِّمْنا وَ سَلِّمْ
دِينَنَا آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

* * *

Otuzbirinci Söz

Mi'rac-ı Nebeviyeye Dairdir (A.S.M.)

İHTAR: Mi'rac mes'elesi, erkân-ı imaniyenin usûlünden sonra terettüb eden bir neticedir. Ve erkân-ı imaniyenin nurlarından meded alan bir nurdur. Erkân-ı imaniyeyi kabul etmeyen dinsiz mülhidlere karşı elbette bizzât isbat edilmez. Çünkü Allah'ı bilmeyen, Peygamberi tanımayan ve melaikeyi kabul etmeyen veya semavatın vücudunu inkâr eden adamlara Mi'racdan bahsedilmez. Evvelâ o erkânı isbat etmek lâzım geliyor. Öyle ise biz, Mi'racda istib'ad ile vesveseye düşen bir mü'mini muhatab ittihaz ederek, ona karşı beyan edeceğiz. Arasına makam-ı istima'da olan mülhidi nazara alıp serd-i kelâm edeceğiz. Bazı sözlerde hakikat-ı Mi'racın bir kısım lem'aları zikredilmişti. İhvanlarımın ısrarı ile ayrı ayrı o lem'aları hakikatın aslıyla birleştirmek ve kemalât-ı Ahmediyenin (A.S.M.) cemaline birden bir âyine yapmak için, inayeti Allah'tan istedik.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * إِنَّ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى * عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى * ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى * وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى * ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى * فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى * فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى * مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى * أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَى * وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى * عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى * عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى * إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى * مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَعَى * لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى

Evvelki âyet-i azîmenin azîm hazinesinden yalnız **إِنَّهُ** zamirinde bir düstur-u belâgata istinad eden iki remzin mes'elemize münasebeti olduğu için, i'caz bahsinde beyan edildiği üzere yazacağız.

İşte Kur'an-ı Hakîm, Habib-i Ekrem Aleyhi Efdalüsalâtü Ve Ekmelüsselâm'ın Mi'racının mebde'i olan, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya olan seyranını zikrettikten sonra **إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ** der. Ve şu kelâm ile Sure-i **وَ النَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ** da işaret olunan münteha-yı Mi'raca remzeden **إِنَّهُ** deki zamir, ya Cenab-ı Hakk'a raci'dir veyahut Peygamberdir (A.S.M.). Peygambere göre olsa, kanun-u belâgat ve münasebet-i siyak-ı kelâm şöyle ifade ediyor ki: Bu seyahat-ı cüz'iyede bir seyr-i umumî ve bir urûc-u küllî var ki; tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ

Kab-1 Kavseyn'e kadar meratib-i külliye-i esmaiyyede gözüne, kulağına tesadüf eden âyât-1 Rabbaniyeyi ve acaib-i san'at-1 İlahiyeyi işitmiş, görmüştür, der. O küçük cüz'î seyahatı hem küllî, hem mahşer-i acaib bir seyahatın anahtarı hükmünde gösteriyor.

Eğer zamir, Cenab-1 Hakk'a raci' olsa, şöyle oluyor ki: Bir abdini bir seyahatta huzuruna davet edip, bir vazife ile tanzif etmek için, Mescid-i Haram'dan mecma-1 Enbiya olan Mescid-i Aksa'ya gönderip, enbiyalarla görüşürüp, bütün Enbiyaların usûl-ü dinlerine vâris-i mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ Kab-1 Kavseyn'e kadar mülk ve melekûtunda gezdirdi.

İşte çendan o bir abddir ve o seyahat, bir mi'rac-1 cüz'îdir. Fakat bu abdin, bütün kâinata taalluk eden bir emanet beraberindedir. Hem şu kâinatın rengini değiştirecek bir nur beraberdir. Hem saadet-i ebediyenin kapısını açacak bir anahtar beraber olduğu için, Cenab-1 Hak kendini "bütün eşyayı işitir ve görür" sıfatıyla tavsif eder. Tâ o emanet, o nur, o anahtarın cihan-şümül ve muhit ve umum kâinata âmm ve bütün mahlukata şamil hikmetlerini gösterebilir.

Bu sırr-1 azîmin "Dört Esas"ı var.

Birincisi: Mi'racın sırr-1 lüzumu nedir?

İkincisi: Hakikat-1 Mi'rac nedir?

Üçüncüsü: Hikmet-i Mi'rac nedir?

Dördüncüsü: Mi'racın semerat ve faidesi nedir?

BİRİNCİ ESAS

Mi'racın sırr-1 lüzumu:

Meselâ deniliyor ki: "Cenab-1 Hak **أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ** dir. Herşeye, herşeyden daha yakındır. Cisimden, mekândan münezzehtir. Her veli, kalbi içinde onunla görüşebilir. Neden dolayı velayet-i Ahmediye (A.S.M.) Mi'rac gibi uzun bir seyahatın neticesinden sonra, her velinin kendi kalbinde muvaffak olduğu münacata muvaffak oluyor?"

Elcevab: Şu sırr-1 gamız "iki temsil" ile fehme takrib ediyoruz. Onikinci Söz'ün sırr-1 i'caz-1 Kur'an ve sırr-1 Mi'rac hakkında olan şu iki temsili dinle:

Birinci Temsil: Bir sultanın iki çeşit mükâlemesi, sohbeti, görüşmesi vardır. İki tarzda hitabı, iltifatı vardır. Birisi: Âmi bir raiyetiyle cüz'î bir iş için, hususî bir hacete dair, has bir telefonla sohbet etmektir. Diğeri: Saltanat-ı uzma ünvanı ile ve hilafet-i kübra namıyla ve hâkimiyet-i âmme haysiyetiyle ve evamirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla, o işlerle alâkadar bir elçisiyle veya o evamir ile münasebetdar büyük bir memuru ile konuşmaktır, sohbet etmektir. Ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla bir mükâlemedir.

İşte **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** şu temsil gibi: Şu kâinat Hâlıkının ve Mâlik-ül Mülk Vel Melekût'un ve Hâkim-i Ezel ve Ebed'in iki tarzda mükâlemesi, sohbeti, iltifatı vardır. Birisi cüz'î ve has, diğeri küllî ve âmme... İşte Mi'rac, velayet-i Ahmediyenin (A.S.M.) bütün velayatın fevkinde bir külliyet, bir ulviyet suretinde bir tezahürdür ki; bütün kâinatın Rabbi ismiyle, bütün mevcudatın Hâlıkı ünvanıyla Cenab-ı Hakk'ın sohbetine ve münacatına müşerrefiyettir.

İkinci Temsil: Bir adam elindeki bir âyineyi güneşe karşı tutar. O âyine kendi miktarınca bir ışık ve yedi rengi havi bir ziyayı, bir aksi, şemsten alır. Onun nisbetinde güneşle münasebetdar olur, sohbet eder. Ve o ışıklı âyineyi karanlıklı hanesine veya dam altındaki küçük, hususî bağına tevcih etse; güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o âyinenin kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise âyineyi bırakır, doğrudan doğruya güneşe karşı çıkar, haşmetini görür, azametini anlar. Sonra pek yüksek bir dağa çıkar, güneşin pek geniş şaşaa-i saltanatını görür ve bizzât perdesiz onunla görüşür. Sonra döner, hanesinden veya bağının damından geniş pencereler açar, gökteki güneşe karşı yollar yapar, hakikî güneşin daimî ziyası ile sohbet eder, konuşur. Ve böylece minnetdarane bir sohbet edebilir ve diyebilir: "Ey yeryüzünü ışıyla yıldızlayan ve zeminin vechini ve bütün çiçeklerin yüzlerini güldüren dünya güzeli, gök nazdarı olan nazenin güneş!. Onlar gibi benim haneciğimi, bahçeciğimi ısındırdın ve ışıklandırdın, bütün dünyayı ışıklandırdığın ve yeryüzünü ısındırdığın gibi." Halbuki evvelki âyine sahibi böyle diyemez. O âyine kaydı altında güneşin aksi ise, âsârı mahduddur, o kayda göredir.

İşte Şems-i Ezel ve Ebed Sultanı olan Zât-ı Ehad ve Samed'in tecellisi, mahiyet-i insaniyeye hadsiz meratibi tazammun eden iki suretle tezahür eder:

Birincisi: Âyine-i kalbe uzanan bir nisbet-i Rabbaniye ile bir tezahürdür ki; herkes istidadına ve tayy-ı meratibde seyr ü sülûküne, esma ve sıfâtın tecelliyatına nisbeten cüz'î ve küllî o Şems-i Ezel'in

nuruna ve sohbetine ve münacatına mazhariyeti var. Galib-i esma ve sıfâtın zılalinde giden velayetlerin derecatı bu kısımdan ileri gelir.

İkincisi: İnsanın câmiyeti ve şecere-i kâinatın en münevver meyvesi olduğundan, bütün kâinata cilveleri tezahür eden esma-i hüsnayı, birden âyine-i ruhunda gösterebilmesi cihetiyle Cenab-ı Hak, tecelli-i zâtıyla ve esma-i hüsnanın a'zamî mertebede, nev'-i insanın manen en a'zam bir ferdine, tecelli-i a'zam tezahür eder ki; bu tezahür ve tecelli, Mi'rac-ı Ahmedî (A.S.M.) sırrıdır ki; onun velayeti, risaletine mebbe' olur. Velayet ki; zıllıdan geçer, ikinci temsilin birinci adamına benzer. Risalette zıll yoktur, doğrudan doğruya Zât-ı Zülcelal'in ehadiyetine bakar, ikinci temsilin ikinci adamına benzer. Mi'rac ise, velayet-i Ahmediyenin (A.S.M.) keramet-i kübrası, hem mertebe-i ulyâsı olduğundan, risalet mertebesine inkılab etmiş. Mi'racın bânını velayettir, halktan Hakk'a gitmiş. Zahir-i Mi'rac risalettir, Hak'tan halka geliyor. Velayet, kurbiyet meratibinde sülûktür. Çok meratibin tayyına ve bir derece zamana muhtaçtır. Nur-u a'zam olan risalet ise, akrebiyet-i İlahiyenin inkişafı sırrına bakar ki, bir ân-ı seyyale kâfidir. Onun için hadîste denilmiş: "Bir anda dönmüş gelmiş."

Şimdi makam-ı istima'da bulunan mülhide deriz ki: Madem bu kâinat, gayet muntazam bir memleket, gayet muhteşem bir şehir, gayet müzeyyen bir saray hükmündedir. Elbette onun bir hâkimi, bir mâliki, bir ustası vardır. Madem böyle haşmetli bir Mâlik-i Zülcelal, bir Hâkim-i Zülkemat, bir Sâni'-i Zülcemal vardır. Hem madem umum o âleme, o memlekete, o şehre, o saraya alâkadarlık gösteren ve havas ve duygularıyla umumuna münasebetdar ve nazarı küllî olan bir insan vardır. Elbette o Sâni'-i Muhteşem, o küllî nazarlı ve umumî şuurlu olan insan ile ulvî, a'zamî bir münasebeti bulunacaktır ve ona kudsî bir hitabı ve âlî bir teveccühü olacaktır. Hem madem Âdem Aleyhisselâm'dan şimdiye kadar şu münasebete mazhar olanların içinde âsârının şهادetiyle, yani Küre-i Arz'ın nısfını ve nev'-i beşerin humsunu daire-i tasarrufuna aldığı ve kâinatın şekl-i manevîsini değıştirdiğı, ışıklandırdığı gibi, en a'zamî bir mertebede o münasebeti Muhammed-i Arabî Sallallahü Aleyhi Vesellem göstermiştir. Öyle ise, o münasebetin en a'zamî bir mertebesinden ibaret olan Mi'rac, ona elyak ve ona evfaktır.

İKİNCİ ESAS

Hakikat-ı Mi'rac nedir?

Elcevab: Zât-ı Ahmediyenin (A.S.M.) meratib-i kemalâтта seyr ü sülûkünden ibarettir. Yani, Cenab-ı Hakk'ın tertib-i mahlukatta tecelli

ettirdiği ayrı ayrı isim ve ünvanlarla ve saltanat-ı rububiyetinde teşkil ettiği devair-i tedbir ve icadda ve o dairelerde birer arş-ı rububiyet ve birer merkez-i tasarrufa medar olan bir sema tabakasında gösterdiği âsâr-ı rububiyeti, birer birer o abd-i mahsusa göstermekle, o abdi, hem bütün kemalât-ı insaniyeyi câmi', hem bütün tecelliyat-ı İlahiyeye mazhar, hem bütün tabakat-ı kâinata nâzır ve saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve marziyat-ı İlahiyenin mübelliği ve tılsım-ı kâinatın keşşafı yapmak için, Burak'a bindirip, berk gibi semavatı seyrettirip, kat'-ı meratib ettirerek, kamer-vari menzilden menzile, daireden daireye rububiyet-i İlahiyeyi temaşa ettirip, o dairelerin semavatında makamları bulunan ve ihvanı olan enbiyayı birer birer göstererek, tâ Kab-ı Kavseyn makamına çıkarmış, ehadiyet ile kelâmına ve rü'yetine mazhar kılmıştır. Şu yüksek hakikata "iki temsil" dûrbîni ile bakılabilir.

Birincisi: Yirmidördüncü Söz'de izah edildiği gibi; nasilki bir padişahın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır. Meselâ: Adliye dairesinde hâkim-i âdil ve mülkiyede sultan ve askeriyede kumandan-ı a'zam ve ilmiyede halife ve hâkeza.. sair isim ve ünvanları bulunur. Herbir dairede birer manevî tahtı hükümünde olan makam ve iskemlesi bulunur. O tek padişah, o saltanatın dairelerinde ve tabakat-ı hükûmetin mertebelerinde, bin isim ve ünvana sahib olabilir. Birbiri içinde bin taht-ı saltanatı olabilir. Güya o hâkim, herbir dairede şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonu ile mevcut ve hazır bulunur, bilir. Ve her tabakada kanunıyla, nizamıyla, mümessiliyle görünür, görür. Ve her mertebede perde arkasında hükümüyle, ilmiyle, kuvvetiyle idare eder, bakar. Ve her bir dairenin başka bir merkezi, bir menzili vardır. Ahkâmı biribirinden ayırır. Tabakaları biribirinden başkadır. İşte böyle bir sultan, istediği bir zâtı, bütün o dairelerinde gezdirip, her daireye mahsus saltanat-ı şahanesini ve evamir-i hâkimanesini gösterip, daireden daireye, tabakadan tabakaya gezdirip, tâ huzuruna getirir. Sonra bütün o dairelere taalluk eden bazı evamir-i umumiye-i külliyeyi ona tevdi' eder, gönderir.

İşte bu misal gibi; Ezel ve Ebed Sultanı olan Rabb-ül Âlemîn için, rububiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı fakat birbirine bakar şe'n ve namları vardır. Ve uluhiyetinin dairelerinde başka başka fakat birbiri içinde görünür isim ve alâmetleri vardır. Ve haşmetli icraatında ayrı ayrı fakat birbirine benzer tecelli ve cilveleri vardır. Ve kudretinin tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder ünvanları vardır. Ve sıfatlarının tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı vardır. Ve e'falinin cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal

eder tasarrufatı vardır. Ve rengârenk san'atında ve masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder haşmetli rububiyeti vardır.

İşte şu sırr-ı azîme binaen kâinatı hayret-feza acib bir tertib ile tanzim etmiş. En küçük tabakat-ı mahlukattan olan zerrattan tâ semavata ve semavatın birinci tabakasından tâ arş-ı a'zama kadar birbiri üstünde teşkilât var. Her bir sema, bir ayrı âlemin damı ve rububiyet için bir arş ve tasarrufat-ı İlahiye için bir merkez hükmündedir. O dairelerde ve o tabakatta çendan ehadiyet itibariyle bütün esma bulunabilir. Bütün ünvanlarla tecelli eder. Fakat nasilki adliyede hâkim-i âdil ünvanı asıldır, hâkimdir. Sair ünvanlar orada onun emrine bakar, ona tabidir. Öyle de, herbir tabakat-ı mahlukatta, herbir semada bir isim, bir ünvan-ı İlahî hâkimdir. Sair ünvanlar da onun zımnındadır. Meselâ: İsm-i Kadîr'e mazhar Hazret-i İsa Aleyhisselâm, hangi semada Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ile görüştü ise; işte o sema dairesinde Cenab-ı Hak Kadîr ünvanıyla bizzât orada mütecellidir. Meselâ: Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın makamı olan sema dairesinde en ziyade hükümferma, Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın mazhar olduğu "Mütekellim" ünvanıdır ve hâkeza... İşte Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, çünkü ism-i a'zama mazhardır ve nübüvveti umumîdir ve bütün esmaya mazhardır. Elbette bütün devair-i rububiyetle alâkadardır. Elbette o dairelerde makam sahibi olan Enbiyalarla görüşmek ve umum tabakattan geçmek; hakikat-ı Mi'racı iktiza ediyor.

İkinci Temsil: Nasilki bir sultanın ünvanlarından olan "Kumandan-ı A'zam" ünvanı, devair-i askeriye serasker dairesi gibi küllî ve geniş daireden tut, tâ onbaşı dairesi gibi cüz'î ve hususî herbir dairede bir zuhuru, bir cilvesi vardır. Meselâ: Bir nefer; o kumandanlık ünvan-ı a'zamının nümunesini onbaşı şahsında görür, ona bakar, ondan emir alır. O nefer onbaşı olduğunda; çavuş dairesindeki kumandanlık dairesi nazarına çarpar, ona bakar. Sonra çavuş olsa, o vakit kumandanlık nümunesini ve cilvesini mülazım dairesinde görür. O makamda ona mahsus bir iskemle bulunur. Ve hakeza... Yüzbaşı, binbaşı, ferik, müşir dairelerinden her birinde, dairelerin büyük ve küçüklüğü nisbetinde o kumandanlık ünvanını görür.

Şimdi bir neferi o kumandan-ı a'zam, bütün devair-i askeriye taalluk edecek bir vazife ile tavzif etmek istese, bir müfettiş gibi her devairi görüp ve görünecek bir makam vermek istese; elbette o kumandan-ı a'zam o neferi, onbaşı dairesinden tut tâ daire-i a'zama kadar birer birer gezdirecek; tâ görsün, görülsün. Sonra huzuruna kabul edip sohbetine müşerref ederek, nişan ve ferman verip taltif ederek, tâ geldiği yere kadar bir anda gönderir.

Şu temsilde bir noktayı nazara almak lâzım ki: Padişah eğer âciz olmazsa, surî olduğu gibi, manevî cihetinde de iktidarı olsa; o vakit ferik, müşir, mülazım gibi eşhası tevkil etmez. Bizzât her yerde bulunur. Yalnız bazı perdeler altında ve makam sahibi eşhasın arkasında, doğrudan doğruya emri o verir. Bazı veliyy-i kâmil olan padişahlar; çok dairelerde, bazı eşhas suretinde icraatını yaptığı rivayet edilir.

Şu temsil ile baktığımız hakikat ise: Acz, onun içinde olmadığı için, doğrudan doğruya herbir dairede emir ve hüküm kumandan-ı a'zamdan geliyor. Onun emriyle, iradesiyle, kuvvetiyledir.

İşte şu temsil gibi; Hâkim-i Arz ve Semavat, "Emr-i Kün Feyekûn"e mâlik, Âmir-i Mutlak olan Sultan-ı Ezelî ve Ebedî, tabakat-ı mahlukatında cereyan eden ve kemal-i itaat ve intizam ile imtisal olunan, evamir ve kumandanlığının şunatı ve zerrattan seyyarata ve sinekten semavata kadar olan tabakat-ı mahlukat ve tavaif-i mevcudatta küçük-büyük, cüz'î-küllî tabakatı ve taifeleri ayrı ayrı, fakat birbirine bakar bir tarzda birer daire-i rububiyet, birer tabaka-i hâkimiyet görünüyor. Şimdi, bütün kâinattaki makasid-ı ulya ve netaic-i uzmayı anlayacak ve bütün tabakatın ayrı ayrı vezaif-i ubudiyetlerini görmekle, Zât-ı Kibriya'nın saltanat-ı rububiyetini, haşmet-i hâkimiyetini müşahede ederek, o zâtın marziyatı ne olduğunu anlamak ve onun saltanatına dellâl olmak için, alâküllihal o tabakat ve dairelere bir seyr ü sülûk olacaktır. Tâ daire-i a'zamiyesinin ünvanı olan Arş-ı A'zamına girecek, tâ Kab-ı Kavseyn'e, yani imkân ve vücub ortasında Kab-ı Kavseyn ile işaret olunan makama girecek ve Zât-ı Celil-i Zülcemal ile görüşecektir ki: Şu seyr ü sülûk ise, Mi'racın hakikatıdır. Herbir insan aklıyla hayal sür'atinde seyeranı, herbir veli kalbiyle berk sür'atinde cevelanı ve cism-i nurânî olan herbir melek ruh sür'atinde Arştan Ferşe, Ferşten Arşa deveranı, ehl-i Cennet'in insanları, Burak sür'atinde haşirden beşyüz sene fazla mesafeden Cennet'e çıkmaları olduğu gibi; nur ve nur kabiliyetinde ve evliya kalblerinden daha latif ve emvatın ruhlarından ve melaike cisimlerinden daha hafif ve cesed-i necmî ve beden-i misalîden daha zarif olan Ruh-u Muhammediye'nin (A.S.M.) hadsiz vezâifine medar ve cihazatının mahzeni olan cism-i Muhammedî (A.S.M.), elbette onun ruh-u âlîsiyle Arşa kadar beraber gidecektir.

Şimdi makam-ı istima'da olan mülhîde bakıyoruz. Hatıra geliyor ki, o mülhid kalbinden der: "Ben Allah'ı tanımıyorum, Peygamberi bilmiyorum, nasıl Mi'raca inanacağım?"

Biz de deriz ki: Madem Şu kâinat ve mevcudat var ve içinde e'âl ve icad var. Hem madem muntazam bir fiil, fâilsiz olmaz. Manidar bir kitab, kâtibsiz olmaz. San'atlı bir nakış, nakkasız olmaz. Elbette Şu kâinatı dolduran e'âl-i hakîmanenin bir fâili ve yeryüzünün mevsim-be-mevsim tazelenen hayretfeza nukuŐlarının, manidar mektubatının bir kâtibi, bir nakkaŐı vardır. Hem madem bir iŐde iki hâkimin bulunması, o işin intizamını bozuyor. Hem madem sinek kanadından tâ semavat kandiline kadar mükemmel bir intizam var. Öyle ise, o hâkim birdir. (Bir olmazsa) çünkü herşeyde san'at ve hikmet o derece acibdir ki; o Şeyin sâni, herbir Şeye muktedir olacak, herbir işi bilecek bir derecede kadîr-i mutlak olmak lâzım gelir. Öyle ise bir olmazsa, mevcudat adedince ilahların bulunması lâzım gelir. O ilahlar hem birbirine zıd, hem birbirine misil olacaklar ve o halde Şu acib intizam bozulmamak, yüzbin defa muhaldir. Hem madem Şu mevcudatın tabakatı, bir ordudan bin defa daha muntazam bir emir ile hareket ettiği bilbedahe görünüyor. Yıldızların, güneş ve kamerin muntazaman hareketlerinden tut, tâ badem çiçeklerine kadar herbir taife o kadar muntazam, o kadar mükemmel bir surette Kadîr-i Ezel'nin o taifeye verdiği niŐanları, formları, güzel libasları ve tayin ettiği harekâtı, bin defa ordudan daha muntazam bir tarzda izhar ediyor. Öyle ise Şu kâinatın mevcudatı, (onun emrine bakar ve imtisal eder) perde-i gayb arkasında bir Hâkim-i Mutlak'ı vardır. Hem madem o Hâkim, bütün yaptığı icraat-ı hakîmane Şehadetiyle, hem gösterdiği âsâr-ı haşmetle bir Sultan-ı Zülcelal'dir. Hem gösterdiği ihsanat ile, gayet Rahîm bir Rab'dir. Hem izhar ettiği güzel san'atlarıyla, san'atperver ve san'atını çok sever bir Sâni'dir. Hem gösterdiği tezyinat ve merak-aver san'atlarıyla, zîşuurların nazar-ı istihsanını âsârına celbetmek isteyen bir Hâlık-ı Hakîm'dir. Hem hilkat-i âlemde gösterdiği muhayyir-ül ukûl tezyinatın ne demek olduğunu ve mahlukat nereden gelip nereye gideceğini, rububiyetinin hikmetiyle zîşuura bildirmek istediği anlaşılıyor. Elbette bu Hâkim-i Hakîm ve Sâni'-i Alîm, rububiyetini göstermek ister. Hem madem bu kadar gösterdiği âsâr-ı lütuf ve merhamet ve garaib-i san'at ile zîşuura kendini tanıttırmak ve sevdirmek ister. Elbette zîŐuurlardan arzularını ve onlardaki marziyatı ne olduğunu, bir mübelliğ vasıtasıyla bildirecektir. Öyle ise zîŐuurlardan birisini tayin edip, onun ile o rububiyetini ilân edecektir. Ve sevdiği san'atlarını teşhir için, bir dellâlı kurb-u huzuruna müşerref edip, teŐhire vasıta edecektir. Ve o ulvî makasidini sair zîşuurlara bildirmekle kemalâtını izhar etmek için, birisini muallim tayin edecektir. Ve Şu kâinata dercettiği tılsımı ve Şu mevcudatta gizlediği muamma-i rububiyeti manasız kalmamak için, herhalde bir rehber tayin edecektir. Ve gösterdiği ve enzarın temasına neşrettiği mehasin-i san'at, faidesiz ve abes kalmamak için; onlardaki makasid ders verecek bir rehber tayin edecektir. Hem marziyatını zîşuurlara tebliğ etmek için, birisini bütün zîşuurların fevkinde bir

makama çıkaracak ve marziyatını ona bildirecek, onlara gönderecektir. Madem hakikat ve hikmet böyle iktiza ediyor ve şu vezaiye en elyak Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Çünkü bilfiil en mükemmel bir surette o vazifeleri yapmıştır. Teşkil ettiği âlem-i İslâm ve gösterdiği nur-u İslâmiyet, bir şahid-i âdil ve sadıktır. Öyle ise o zât, doğrudan doğruya bütün kâinatın fevkine çıkıp, bütün mevcudattan geçip, bir makama girmek lâzımdır ki; bütün mahlukatın Hâlıkı ile umumî, ulvî, küllî bir sohbet etsin. İşte Mi'rac dahi, bu hakikatı ifade ediyor.

Elhasıl: Madem şu azîm kâinatı mezkûr maksadlar gibi çok azîm makasîd ve çok büyük gayeler için şu surette teşkil, tertib ve tezyin etmiştir. Hem madem şu mevcudat içinde, şu umumî rububiyeti, bütün dekaikî ile; şu azîm saltanat-ı uluhiyeti, bütün hakaikî ile görecek insan nev'i vardır. Elbette o Hâkim-i Mutlak, o insan ile konuşacaktır, makasîdini bildirecektir. Madem her insan cüz'iyetten ve süfliyetten tecerrüd edip, en yüksek bir makam-ı küllîye çıkamıyor. O Hâkim'in küllî hitabına bizzât muhatab olamıyor. Elbette o insanlar içinde bazı efrad-ı mahsusa, o vazife ile muvazzaf olacaklar; tâ iki cihetle münasebeti bulunsun. Hem insan olmalı, tâ insanlara muallim olsun. Hem ruhen gayet ulvî olmalı ki, tâ doğrudan doğruya hitaba mazhar olsun. Şimdi madem şu insanlar içinde, şu kâinat Sâniinin makasîdini en mükemmel bir surette bildiren ve şu kâinat tılsımını keşfeden ve hilkatın muammasını açan ve rububiyetin mehasin-i saltanatına en mükemmel tarzda dellâllik eden Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Elbette bütün efrad-ı insaniye içinde öyle bir manevî seyr ü sülûkü olacaktır ki; cismanî âlemde seyr ü seyahat suretinde bir Mi'racı olacaktır. "Yetmiş bin perde" tabir olunan berzah-ı esma ve tecelli-i sıfât ve e'fal ve tabakat-ı mevcudatın arkasına kadar kat'-ı meratib edecektir. İşte Mi'rac budur.

Yine hatıra geliyor ki: Ey müstemi'! Sen kalbinden diyorsun ki: "Nasıl inanayım, herşeyden daha yakın bir Rabb'a binler sene mesafeyi kat'edip, yetmişbin perdeyi geçtikten sonra onunla görüşmek ne demektir?"

Biz de deriz ki: Cenab-ı Hak herşeye, herşeyden daha yakındır. Fakat herşey, ondan nihayetsiz uzaktır. Nasılki Güneş'in şuuru ve konuşması olsa, senin elindeki âyine vasıtası ile seninle konuşabilir. İsteddiği gibi sende tasarruf eder. Belki âyine-misal senin gözbebeğinden sana daha yakın olduğu halde, sen dörtbin sene kadar ondan uzaksın, hiçbir cihette ona yanaşamazsın. Eğer terakki etsen, Kamer makamına gelip, doğrudan doğruya bir mukabele noktasına çıksan, ona yalnız bir nevi âyinedarlık edebilirsin. Öyle de, Şems-i Ezel ve Ebed olan Zât-ı Zülcelal herşeye herşeyden daha yakın olduğu halde; herşey ondan

nihayetsiz uzaktır. Yalnız bütün mevcudatı kat'edip, cüz'iyetten çıkıp, külliyetin meratibinde gitgide binler hicablardan geçip, tâ bütün mevcudata muhit bir ismine yanaşır, ondan daha ileride çok meratibi kat'eder. Sonra bir nevi kurbiyete müşerref olur. Hem meselâ: Bir nefer, kumandan-ı a'zamın şahs-ı manevîsinden çok uzaktır. O nefer, kumandanını onbaşılıkta gördüğü küçük bir nümune ile gayet uzak bir mesafede, manevî çok perdeler arkasında ona bakar. Hakikî onun şahs-ı manevîsiyle kurbiyet ise; mülazımlık, yüzbaşılık, binbaşılık gibi çok meratib-i külliyyeden geçmek lâzım geliyor. Halbuki kumandan-ı a'zam; emriyle, kanunuyla, nazarıyla, hükmüyle, ilmiyle, -sureten olduğu gibi manen de kumandan ise- bizzât zâtıyla o neferin yanında bulunur, görür. Şu hakikat Onaltıncı Söz'de gayet kat'î bir surette isbat edildiğinden, ona iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Yine hatıra gelir ki: Sen kalbinden dersin: "Ben semavatı inkâr ediyorum, melaikelere inanmıyorum. Semavatta birinin gezmesine, melaikelerle görüşmesine nasıl inanayım?"

Evet, senin gibi akli gözüne inmiş ve gözüne perde çekilmiş adamlara söz anlatmak ve bir şey göstermek, elbette müşkildir. Fakat hak o kadar parlaktır ki, körler de görebildiği için biz de deriz ki: Feza-yı ulvî, bilittifak "esîr" ile doludur. Ziya, elektrik, hararet gibi sair seyyalat-ı latife, o fezayı dolduran bir maddenin vücuduna delalet eder. Meyveler ağacını, çiçekler çimenlerini, sünbüller tarlalarını, balıklar denizini bilbedahe gösterdiği gibi; şu yıldızlar dahi bizzarure menşe'lerini, tarlasını, denizini, çimengâhının vücudunu, aklın gözüne sokuyorlar. Madem âlem-i ulvîde muhtelif teşkilât var. Muhtelif vaziyetlerde muhtelif ahkâmlar görünüyor. Öyle ise o ahkâmların menşe'leri olan semavat, muhtelifdir. İnsanda cisimden başka nasıl akıl, kalb, ruh, hayal, hâfıza gibi manevî vücudlar da var. Elbette insan-ı ekber olan âlemde ve şu insan meyvesinin şeceresi olan kâinatta, âlem-i cismaniyetten başka âlemler var. Hem âlem-i arzdan, tâ Cennet âlemine kadar herbir âlemin birer seması vardır.

Hem melaike için deriz ki: Seyyarat içinde mutavassıt ve yıldızlar içinde küçük ve kesif olan küre-i arz; mevcudat içinde en kıymetdar ve nuranî olan hayat ve şuur, hesabsız bir surette onda bulunuyorlar. Elbette karanlıklı bir hane hükmünde olan şu arza nisbeten müzeyyen kasırlar, mükemmel saraylar hükmünde olan yıldızlar ve yıldızların denizleri olan gökler; zîşuur ve zîhayat ve pek kesretli ve muhtelif-ül ecnas olan melaike ve ruhanîlerin meskenleridir. Pek kat'î bir surette İşarat-ül İ'caz namındaki tefsirimde **ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ** âyetinde, semavatın hem vücudu, hem taaddüdü isbat edildiğinden ve melaike hakkında

Yirmidokuzuncu Söz'de iki kerre iki dört eder kat'iyetinde, melaikelerin vücudunu isbat ettiğimizden, onlara iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Elhasıl: Esîrden yapılmış; elektrik, ziya, hararet, cazibe gibi seyyalat-ı latifenin medarı olmuş ve hadîste **السَّمَاءُ مَوْجٌ مَّكْفُوفٌ** işaretiyle, seyyarat ve nücumun harekâtına müsaid olmuş ve Samanyolu denilen "Mecerret-üs Sema"dan tâ en yakın seyyareye kadar, muhtelif vaziyet ve teşekkülde yedi tabaka, herbir tabaka âlem-i arzdan, tâ âlem-i berzaha, âlem-i misale, tâ âlem-i âhirete kadar birer âlemin damı hükmünde birer semanın bulunması, hikmeten, aklen iktiza eder.

Hem hatıra gelir ki: Ey mülhid! Sen dersin: "Bin müşkilât ile tayyare vasıtasıyla ancak bir-iki kilometre yukarıya çıkılabilir. Nasıl, bir insan cismiyle binler sene mesafeyi birkaç dakika zarfında kat'eder, gider, gelir?"

Biz de deriz: Arz gibi ağır bir cisim, fenninizce hareket-i seneviyesiyle bir dakikada takriben yüz seksen sekiz saat mesafeyi keser. Takriben yirmibeş bin senelik mesafeyi, bir senede kat'ediyor. Acaba, şu muntazam harekâtı ona yaptıran ve bir sapan taşı gibi döndüren bir Kadîr-i Zülcelal; bir insanı, arşa getiremez mi? Şemsin cazibesi denilen bir kanun-u Rabbanî ile Mevlevî gibi etrafında pek ağır olan cism-i arzı gezdiren bir hikmet, cazibe-i rahmet-i Rahman ile ve incizab-ı muhabbet-i Şems-i Ezel ile bir cism-i insanı berk gibi arş-ı Rahman'a çıkaramaz mı?

Yine hatıra gelir ki, diyorsun: "Haydi çıkabilir, niçin çıkmış? Ne lüzumu var? Veliler gibi ruh ve kalbi ile gitse, yeter?"

Biz de deriz ki: Madem Sâni'-i Zülcelal, mülk ve melekûtundaki âyât-ı acibesini göstermek ve şu âlemin tezgâh ve menba'larını temaşa ettirmek ve a'mal-i beşeriyenin netaic-i uhreviyelerini irae etmek istemiş. Elbette âlem-i mubsıratın anahtarı hükmünde olan gözünü ve mesmuat âlemindeki âyâtı temaşa eden kulağını, Arş'a kadar beraber alması lâzım geldiği gibi; ruhunun hadsiz vezaife medar olan âlât ve cihazatının makinesi hükmünde olan cism-i mübarekini dahi, tâ Arş'a kadar beraber alması mukteza-yı akıl ve hikmettir. Nasılki Cennet'te, hikmet-i İlahiye cismi ruha arkadaş ediyor. Çünkü pekçok vezaif-i ubudiyete ve hadsiz lezaiz ve âlâma medar olan cesedir. Elbette o cesed-i mübarek, ruha arkadaş olacaktır. Madem Cennet'e cisim, ruh ile beraber gider. Elbette Cennet-ül Me'va gövdesi olan Sidret-ül Münteha'ya uruc eden Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) ile cesed-i mübarekini refakat ettirmesi, ayn-ı hikmettir.

Yine hatıra gelir ki, dersin: "Birkaç dakikada binler sene mesafeyi kat'etmek, aklen muhaldir?"

Biz de deriz ki: Sâni'-i Zülcelal'in san'atında harekât, nihayet derecede muhtelifdir. Meselâ: Savtın sür'atıyla; ziya, elektrik, ruh, hayal sür'atleri ne kadar mütefavit olduğu malûm. Seyyaratın dahi fennen harekâtı o kadar muhtelifdir ki, akıl hayrettedir. Acaba latif cismi, urucda sür'atli olan ulvî ruhuna tabi olmuş; ruh sür'atinde hareketi nasıl akla muhalif görünür? Hem on dakika yatsan, bazı olur ki bir sene kadar hâlâta maruz olursun. Hattâ bir dakikada insan gördüğü rü'yayı, onun içinde işittiği sözleri, söylediği kelimatı toplansa, uyanık âleminde bir gün, belki daha fazla zaman lâzımdır. Demek oluyor ki: Bir zaman-ı vâhid, iki şahsa nisbeten, birisine bir gün, birisine de bir sene hükmüne geçer.

Şu manaya bir temsil ile bak ki: İnsanın hareketinden, güllenin hareketinden, savttan, ziyadan, elektrikten, ruhtan, hayalden tezahür eden sür'at-i harekâtta bir mikyas olmak için şöyle bir saat farzediyoruz ki; o saatta on iğne var. Birisi, saatleri gösterir. Biri de, ondan altmış defa daha geniş bir dairede dakikayı sayar. Birisi, altmış defa daha geniş bir daire içinde saniyeleri; diğeri, yine altmış defa daha geniş bir dairede sâliseleri ve hakeza râbiaları, hâmiseleri, sâdisi, sâbia, sâmine, tâsia, tâ âşireleri sayacak gayet muntazam azîm bir dairede birer ibre farz ediyoruz. Faraza saati sayan ibrenin dairesi, küçük saatimiz kadar olsa; herhalde âşireleri sayan ibrenin dairesi, arzın medar-ı senevîsi kadar, belki daha fazla olmak lâzım gelir. Şimdi iki şahıs farzediyoruz: Biri, saati sayan ibreye binmiş gibi o ibrenin harekâtına göre temaşa ediyor. Diğeri, âşireleri sayan ibreye binmiş. Bu iki şahsın bir zaman-ı vâhidde müşahede ettikleri eşya; saatimizle arzın medar-ı senevîsi nisbeti gibi, meşhudatça pekçok farkları vardır. İşte zaman, (çünkü) harekâtın bir rengi, bir levni yahut bir şeridi hükmünde olduğundan, harekâtta câri olan bir hüküm, zamanda dahi câridir. İşte bir saatte meşhudatımız, bir saatin saati sayan ibresine binen zîşuur şahsın meşhudatı kadar olduğu ve hakikat-ı ömrü de o kadar olduğu halde; âşire ibresine binen şahıs gibi, aynı zamanda, o muayyen saatte Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm, burak-ı tevfik-i İlahîye biner; berk gibi bütün daire-i mümkinatı kat'edip, acaib-i mülk ve melekûtu görüp, daire-i vücub noktasına çıkıp, sohbeti müşerref olup, rü'yet-i cemal-i İlahîye mazhar olarak, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir.

Yine hatıra gelir ki: Dersiniz: "Evet olabilir, mümkündür. Fakat her mümkün vaki' olmuyor. Bunun emsali var mı ki kabul edilsin? Emsali olmayan bir şeyin, yalnız imkânı ile vukuuna nasıl hükmedilebilir?"

Biz de deriz ki: Emsali o kadar çoktur ki, hesaba gelmez. Meselâ: Her zînavar gözûyle yerden tâ Neptün seyyaresine kadar bir saniyede çıkar. Her zîlim akıyla kozmoğrafya kanunlarına binip, yıldızların tâ arkasına bir dakikada gider. Her zîman, namazın ef'al ve erkânına fikrini bindirip, bir nevi Mi'rac ile kâinatı arkasına atıp, huzura kadar gider. Her zîkalb ve kâmil veli, seyr ü sülûk ile, arştan ve daire-i esma ve sıfâttan kırk günde geçebilir. Hattâ Şeyh-i Geylanî, İmam-ı Rabbanî gibi bazı zâtların ihbarat-ı sadıkları ile; bir dakikada arşa kadar uruc-u ruhanîleri oluyor. Hem ecsam-ı nurani olan melaikelerin Arştan ferşe, ferşten Arşa kısa bir zamanda gitmeleri ve gelmeleri vardır. Hem ehl-i Cennet, mahşerden Cennet bağlarına kısa bir zamanda uruc ediyorlar. Elbette bu kadar nûmuneler gösteriyorlar ki: Bütün evliyaların sultanı, umum mü'minlerin imamı, umum ehl-i Cennet'in reisi ve umum melaikenin makbulü olan Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) seyr ü sülûkuna medar bir mi'racı bulunması ve onun makamına münasib bir surette olması, ayn-ı hikmettir ve gayet makuldür ve şübhesiz vaki'dir.

ÜÇÜNCÜ ESAS

Hikmet-i Mi'rac nedir?

Elcevab: Mi'racın hikmeti o kadar yüksektir ki, fikr-i beşer ulaşamıyor. O kadar derindir ki, ona yetişemiyor. O kadar incedir ve latiftir ki, akıl kendi başıyla göremiyor. Fakat bazı işaretlerle, hakikatları bilinmezse de vücudları bildirilebilir. Şöyle ki:

Şu kâinatın hâlıkı, şu kesret tabakatında nur-u vahdetini ve tecelli-i ehadiyetini göstermek için, kesret tabakatının müntehasından tâ mebde'-i vahdete bir hayt-ı ittisal suretinde bir Mi'rac ile bir ferd-i mümtazı, bütün mahlukat hesabına, kendine muhatab ittihaz ederek, bütün zîşuur namına, makasid-ı İlahiyesini ona anlatmak ve onunla bildirmek ve onun nazarı ile, âyine-i mahlukatında cemal-i san'atını, kemal-i rububiyetini müşahede etmek ve ettirmektir. Hem Sâni'-i Âlem'in, âsârın şهادetiyle nihayetsiz cemal ve kemali vardır. Cemal hem kemal, ikisi de mahub-u lizâtihîdirler. Yani bizzât sevilirler. Öyle ise, o cemal ve kemal sahibinin cemal ve kemaline nihayetsiz bir muhabbeti vardır. O nihayetsiz muhabbeti, masnuatında çok tarzlarda tezahür ediyor. Masnuatını sever, çünkü masnuatının içinde cemalini, kemalini görür. Masnuat içinde en sevimli ve en âlî, zîhayattır. Zîhayatlar içinde en sevimli ve âlî, zîşuurdur. Ve zîşuurun içinde câmiyyet itibariyle en sevimli, insanlar içinde bulunur. İnsanlar içinde istidadı tamamıyla inkişaf eden, bütün masnuatta münteşir ve mütecelli kemalâtın nûmunelerini gösteren ferd, en sevimidir... İşte

Sâni'-i mevcudat, bütün mevcudatta intişar eden tecelli-i muhabbetin bütün enva'ını; bir noktada, bir âyinede görmek ve bütün enva'-ı cemalini, ehadiyet sırrıyla göstermek için şecere-i hilkatten bir meyve-i münevver derecesinde ve kalbi, o şecerenin hakaik-i esasiyesini istiab edecek bir çekirdek hükmünde olan bir zâtı, o mebde'-i evvel olan çekirdekten, tâ münteha olan meyveye kadar bir hayt-ı ittisal hükmünde olan bir Mi'rac ile, o ferdin kâinat namına mahbubiyetini göstermek ve huzuruna celbetmek ve rü'yet-i cemaline müşerref etmek ve ondaki halet-i kudsiyeyi başkasına sirayet ettirmek için kelâmıyla taltif edip, fermanıyla tavzif etmektir.

Şimdi şu hikmet-i âliyyeye bakmak için iki temsil dûrbîni ile tarassud edeceğiz.

Birinci temsil: Onbirinci Söz'ün hikâye-i temsiliyesinde tafsilen beyan edildiği gibi: Nasılki bir Sultan-ı Zîşan'ın, pekçok hazineleri ve o hazinelerde pekçok cevahirlerin enva'ı bulunsa, hem sanayi-i garibede çok mehareti olsa ve hesabsız fûnun-u acibeye marifeti, ihatası bulunsa, nihayetsiz ulûm-u bediaya ilim ve ıtılâı olsa.. her cemal ve kemal sahibi, kendi cemal ve kemalini görüp ve göstermek istemesi sırrınca: Elbette o sultan-ı zîfûnun dahi, bir meşher açmak ister ki; içinde sergiler dizsin, tâ nâsın enzarına saltanatının haşmetini, hem servetinin şaşaaasını, hem kendi san'atının hârikalarını, hem kendi marifetinin garibelerini izhar edip göstere; tâ, cemal ve kemal-i manevîsini, iki vecihle müşahede etsin. Bir vechi: Bizzât nazar-ı dekaik-aşinasıyla görsün. Diğer: Gayrın nazarıyla baksın. Ve şu hikmete binaen elbette cesîm, muhteşem, geniş bir saray yapmağa başlar. Şahane bir surette dairelere, menzillere taksim eder. Hazinelerinin türlü türlü murassaatıyla süslendirip, kendi dest-i san'atının en güzel, en latif san'atlarıyla zînetlendirir. Fûnun ve hikmetinin en incelikleriyle tanzim eder. Ve ulûmunun âsâr-ı mu'cizekâraneleriyle donatır, tekmil eder. Sonra nimetlerinin çeşitleriyle, taamlarının lezizleriyle, her taifeye lâıyk sofraları serer. Bir ziyafet-i âmme izhar eder. Sonra raiyetine kendi kemalâtını göstermek için, onları seyre ve ziyafete davet eder. Sonra birisini Yaver-i Ekrem yapar, aşağıki tabakat ve menzillerden yukarıya davet eder; daireden daireye, üst üstteki tabakalarda gezdirir. O acib san'atının makinelerini ve tezgâhlarını ve aşağıdan gelen mahsulâtın mahzenlerini göstere göstere, tâ daire-i hususiyesine kadar getirir. Bütün o kemalâtının madeni olan mübarek zâtını ona göstermekle ve huzuruyla onu müşerref eder. Kasrın hakaikını ve kendi kemalâtını ona bildirir. Seyircilere rehber tayin eder, gönderir. Tâ o sarayın Sâniini, o sarayın müştemilâtıyla, nukuşuyla, acaibiyle, ahaliye tarif etsin. Ve sarayın nakışlarındaki rumuzunu bildirip ve içindeki san'atlarının işaretlerini öğretip, (derunundaki manzum

murassa'lar ve mevzun nukuş nedir? Ve saray sahibinin kemalâtını ve hünerlerini nasıl gösterirler?) o saraya girenlere tarif etsin ve girmenin âdâbını ve seyrin merasimini bildirip ve görünmeyen sultan-ı zîfûnun ve zîşuuna karşı, marziyatı ve arzuları dairesinde teşrifat merasimini tarif etsin.

Aynen öyle de: **وَاللَّهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Ezel-Ebed Sultanı olan Sâni'-i Zülcelal, nihayetsiz kemalâtını ve nihayetsiz cemalini görmek ve göstermek istemiştir ki: Şu âlem sarayını öyle bir tarzda yapmıştır ki; herbir mevcud, pekçok dillerle onun kemalâtını zikreder. Pekçok işaretlerle cemalini gösterir. Esmâ-i hüsnâsının herbir isminde ne kadar gizli manevî defineler ve herbir ünvan-ı mukaddesesinde ne kadar mahfî letaif bulunduğunu, şu kâinat bütün mevcudatıyla gösterir. Ve öyle bir tarzda gösterir ki: Bütün fûnun, bütün desatiriyle şu kitab-ı kâinatı, zaman-ı Âdem'den beri mütalaa ediyor. Halbuki o kitab, esma ve kemalât-ı İlahiyeye dair ifade ettiği manaların ve gösterdiği âyetlerin öşri mi'şarını daha okuyamamış. İşte şöyle bir saray-ı âlemi, kendi kemalât ve cemal-i manevîsini görmek ve göstermek için bir meşher hükmünde açan Celil-i Zülcemal, Cemil-i Zülcelal, Sâni'-i Zülkemal'in hikmeti iktiza ediyor ki: Şu âlem-i arzdeki zîşuurlara nisbeten abes ve faidesiz olmamak için, o sarayın âyetlerinin manasını birisine bildirsin. O saraydaki acaibin menba'larını ve netaicinin mahzenleri olan avalim-i ulviyede birisini gezdiresin. Ve bütün onların fevkine çıkarsın ve kurb-u huzuruna müşerref etsin ve âhiret âlemlerinde gezdiresin, umum ibadına bir muallim ve saltanat-ı rububiyetine bir dellâl ve marziyat-ı İlahiyesine bir mübelliğ ve saray-ı âlemindeki âyât-ı tekviniyesine bir müfessir gibi, çok vazifeler ile tavzif etsin. Mu'cizat nişanlarıyla imtiyazını göstereceksin. Kur'an gibi bir ferman ile o şahsı, Zât-ı Zülcelal'in has ve sadık bir tercümanı olduğunu bildiresin.

İşte Mi'racın pekçok hikmetlerinden şu temsil dûrbîniyle bir-ikisini nümune olarak gösterdik. Sairlerini kıyas edebilirsin.

İkinci Temsil: Nasılki bir zât-ı zîfûnun, mu'ciznüma bir kitabı te'lif edip yazsa.. öyle bir kitab ki, her sahifesinde yüz kitab kadar hakaik, her satırında yüz sahife kadar latif manalar, herbir kelimesinde yüz satır kadar hakikatlar, her harfide yüz kelime kadar manalar bulunsa; bütün o kitabın maânî ve hakaikları, o kâtib-i mu'ciznümanın kemalât-ı manevîyesine baksa, işaret etse, elbette öyle bitmez bir hazineyi kapalı bırakıp abes etmez. Her halde o kitabı, bazılara ders verecek. Tâ o kıymetdar kitab, manasız kalıp, beyhude olmasın. Onun gizli kemalâtı zahir olup, kemalini bulsun ve cemal-i manevîsi görünsün. O da sevin sin ve sevdiresin. Hem o acib kitabı bütün meânisiyle, hakaikıyla ders verecek

birisini, en birinci sahifeden, tâ nihayete kadar üstünde ders vere vere geçirecektir.

Aynen öyle de: Nakkaş-ı Ezelî, şu kâinatı, kemalâtını ve cemalini ve hakaik-i esmasını göstermek için öyle bir tarzda yazmıştır ki; bütün mevcudat, hadsiz cihetlerle nihayetsiz kemalâtını ve esma ve sıfâtını bildirir, ifade eder. Elbette bir kitabın manası bilinmezse hiçe sukut eder. Bahusus böyle herbir harfi, binler manayı tazammun eden bir kitab, sukut edemez ve ettirilmez. Öyle ise o kitabı yazan, elbette onu bildirecektir, her taifenin istidadına göre bir kısmını anlattıracaktır. Hem umumunu, en âmm nazarlı, en küllî şuurlu, en mümtaz istidadlı bir ferde ders verecektir. Öyle bir kitabın umumunu ve küllî hakaikini ders vermek için, gayet yüksek bir seyr ü sülûk ettirmek hikmeten lâzımdır. Yani, birinci sahifesi olan tabakat-ı kesretin en nihayetinden tut, tâ münteha sahifesi olan daire-i ehadiyete kadar bir seyeran ettirmek lâzım geliyor. İşte şu temsil ile Mi'racın ulvî hikmetlerine bir derece bakabilirsiniz.

Şimdi makam-ı istima'da olan mülhide bakıp, kalbini dinleyeceğiz; ne hale girdiğini göreceğiz. İşte, hatıra geliyor ki: Onun kalbi diyor: "Ben inanmağa başladım. Fakat iyi anlayamıyorum. Üç mühim müşkilim daha var.

Birincisi: Şu Mi'rac-ı azîm, niçin Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a mahsustur?

İkincisi: O zât, nasıl şu kâinatın çekirdeğidir? Dersiniz: Kâinat, onun nurundan halkolunmuş. Hem kâinatın en âhir ve en münevver meyvesidir. Bu ne demektir?

Üçüncüsü: Sâbık beyanatınızda diyorsunuz ki: Âlem-i ulvîye çıkmak; şu âlem-i arziyedeki âsârların makinelerini, tezgâhlarını ve netaicinin mahzenlerini görmek için uruc etmiştir. Ne demektir?

Elcevab:

Birinci müşkiliniz: Otuz aded Sözlerde tafsilen halledilmiştir. Yalnız şurada Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) kemalâtına ve delail-i nübüvvetine ve o mi'rac-ı a'zama en elyak o olduğuna icmalî işaretler nev'inde, bir muhtasar fihriste gösteriyoruz. Şöyle ki:

Evvelâ: Tevrat, İncil, Zebur gibi Kütüb-ü Mukaddeseden, pek çok tahrifata maruz oldukları halde, şu zamanda dahi, Hüseyin-i Cisrî gibi bir

muhakkik, nübüvvet-i Ahmediyeye (A.S.M.) dair yüzondört işarî beşaretleri çıkarıp "Risale-i Hamîdiye"de göstermiştir.

Sâniyen: Tarihçe sabit, Şıkk ve Satih gibi meşhur iki kâhinin, nübüvvet-i Ahmediyeden (A.S.M.) biraz evvel, nübüvvetine ve âhîrzaman peygamberi o olduğuna beyanatları gibi çok beşaretler, sahih bir surette tarihen nakledilmiştir.

Sâlisen: Veladet-i Ahmediye (A.S.M.) gecesinde Kâ'be'deki sanemlerin sukutuyla, Kısra-yı Faris'in saray-ı meşhuresi olan Eyvan'ı inşikak etmesi gibi, irhasat denilen yüzer hârîka, tarihçe meşhurdur.

Râbian: Bir orduya parmağından gelen suyu içirmesi ve câmide bir cemaat-ı azîme huzurunda, kuru direğin, minberin naklinden dolayı müfarakat-ı Ahmediyeden (A.S.M.) deve gibi enîn ederek ağlaması; **وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ** nassı ile, Şakk-ı Kamer gibi, muhakkiklerin tahkikatıyla bine balığ mu'cizatla serfiraz olduğunu tarih ve siyer gösteriyor.

Hâmisen: Dost ve düşmanın ittifakıyla ahlâk-ı hasenenin şahsında en yüksek derecede; ve bütün muamelâtının şehadetiyle secaya-yı sâmiye, vazifesinde ve tebligatında en âlî bir derecede; ve Din-i İslâm'daki mehasin-i ahlâkın şehadetiyle, şeriatında en âlî hisal-ı hamîde, en mükemmel derecede bulunduğu ehl-i insaf ve dikkat tereddüd etmez.

Sâdisen: Onuncu Söz'ün İkinci İşaretinde işaret edildiği gibi: Uluhiyet, mukteza-yı hikmet olarak tezahür istemesine mukabil, en a'zamî bir derecede Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) dinindeki a'zamî ubudiyetiyle en parlak bir derecede göstermiştir. Hem Hâlîk-ı Âlem'in nihayet kemaldeki cemalini bir vasıta ile göstermek, mukteza-yı hikmet ve hakikat olarak istemesine mukabil; en güzel bir surette gösterici ve tarif edici, bilbedahe o zâttır.

Hem Sâni'-i Âlem'in nihayet cemalde olan kemal-i san'atı üzerine enzar-ı dikkati celb etmek, teşhir etmek istemesine mukabil; en yüksek bir sadâ ile dellâllık eden, yine bilmüşahede o zâttır.

Hem bütün âlemlerin Rabbi, kesret tabakatında vahdaniyetini ilân etmek istemesine mukabil, -tevhidin en a'zamî bir derecede- bütün meratib-i tevhidi ilân eden yine bizzarure o zâttır.

Hem Sahib-i Âlem'in nihayet derecede âsârındaki cemalin işaretiyle, nihayetsiz hüsn-ü zâtîsini ve cemalinin mehasinini ve hüsnünün letaifini âyinelerde mukteza-yı hakikat ve hikmet olarak görmek ve göstermek istemesine mukabil; en şaşaalı bir surette âyinedarlık eden ve gösteren ve sevip ve başkasına sevdiren yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu saray-ı âlemin Sâni'i, gayet hârika mu'cizeleri ile ve gayet kıymetdar cevahirler ile dolu hazine-i gaybiyelerini izhar ve teşhir istemesi ve onlarla kemalâtını tarif etmek ve bildirmek istemesine mukabil, en a'zamî bir surette teşhir edici ve tavsif edici ve tarif edici yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu kâinatın Sâni'i, şu kâinatı enva'-ı acaib ve zînetlerle süslendirmek suretinde yapması ve zîşuur mahlukatına seyr ü tenezzüh ve ibret ü tefekkür için ona idhal etmesi ve mukteza-yı hikmet olarak onlara o âsâr ve sanayiinin manalarını, kıymetlerini, ehl-i temaşa ve tefekküre bildirmek istemesine mukabil; en a'zamî bir surette cin ve inse, belki ruhanîlere ve melaikelere de Kur'an-ı Hakîm vasıtasıyla rehberlik eden, yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu kâinatın Hâkim-i Hakîm'i, şu kâinatın tahavvülâtındaki maksad ve gayeyi tazammun eden tılsım-ı muğlakını ve mevcudatın "Nereden? Nereye? Ve ne oldukları?" olan şu üç sual-i müşkilin muammasını bir elçi vasıtasıyla umum zîşuurlara açtırmak istemesine mukabil, en vâzıh bir surette ve en a'zamî bir derecede hakaik-i Kur'aniye vasıtasıyla o tılsımı açan ve o muammayı halleden, yine bilbedahe o zâttır.

Hem şu âlemin Sâni'-i Zülcelal'i, bütün güzel masnuatıyla kendini zîşuur olanlara tanıttırmak ve kıymetli nimetlerle kendini onlara sevdirmesi, bizzarure onun mukabilinde zîşuur olanlara marziyatı ve arzu-yu İlahiyelerini bir elçi vasıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en a'lâ ve ekmel bir surette, Kur'an vasıtasıyla o marziyat ve arzuları beyan eden ve getiren, yine bilbedahe o zâttır.

Hem Rabb-ül Âlemîn, meyve-i âlem olan insana, âlemi içine alacak bir vüs'at-i istidad verdiğinden ve bir ubudiyet-i külliyeye müheyya ettiğinden ve hissiyatça kesrete ve dünyaya mübtela olduğundan, bir rehber vasıtasıyla, yüzlerini kesretten vahdete, fâniden bâkiye çevirmek istemesine mukabil; en a'zamî bir derecede, en eblağ bir surette, Kur'an vasıtasıyla en ahsen bir tarzda rehberlik eden ve risaletin vazifesini en ekmel bir tarzda îfa eden, yine bilbedahe o zâttır.

İşte mevcudatın en eşrefi olan zîhayat ve zîhayat içinde en eşref olan zîşuur ve zîşuur içinde en eşref olan hakikî insan ve hakikî insan içinde geçmiş vezaifi en a'zamî derecede, en ekmel bir surette îfa eden zât; elbette o mi'rac-ı azîm ile Kab-ı Kavseyn'e çıkacak, saadet-i ebediye kapısını çalacak, hazine-i rahmetini açacak, imanın hakaik-i gaybiyesini görecek, yine o olacaktır.

Sâbian: Bilmüşahede şu masnuatta gayet güzel tahsinat, nihayet derecede süslü tezyinat vardır. Ve bilbedahe şöyle tahsinat ve tezyinat, onların Sâniinde gayet şiddetli bir irade-i tahsin ve kasd-ı tezyin var olduğunu gösterir. Ve irade-i tahsin ve tezyin ise, bizzarure o Sâni'de san'atına karşı kuvvetli bir rağbet ve kudsî bir muhabbet olduğunu gösterir. Ve masnuat içinde en câmi' ve letaif-i san'atı birden kendinde gösteren ve bilen ve bildiren ve kendini sevdiiren ve başka masnuattaki güzellikleri "Mâşâallah" deyip istihsan eden, bilbedahe o san'atperver ve san'atını çok seven Sâniin nazarında en ziyade mahbub, o olacaktır.

İşte masnuatı yıldızlayan mezaya ve mehasine ve mevcudatı ışıklandıran letaif ve kemalâta karşı: "Sübhanallah, Mâşâallah, Allahü Ekber" diyerek semavatı çınlattıran ve Kur'anın nağamatıyla kâinatı velveleye verdiren, istihsan ve takdir ile, tefekkür ve teşhir ile, zikir ve tevhid ile, berr ve bahri cezbeye getiren yine bilmüşahede o zâttır.

İşte böyle bir zât ki: **السَّبَبُ كَالْفَاعِلِ** sırrınca bütün ümmetin işlediği hasenatın bir misli, onun kefe-i mizanında bulunan ve umum ümmetinin salavatı, onun manevî kemalâtına imdad veren ve risaletinde gördüğü vezaifin netaicini ve manevî ücretleriyle beraber rahmet ve muhabbet-i İlahiyenin nihayetsiz feyzine mazhar olan bir zât, elbette Mi'rac merdiveniyle Cennet'e, Sidret-ül Münteha'ya, Arş'a ve Kab-ı Kavseyn'e kadar gitmek, ayn-ı hak, nefis-i hakikat ve mahz-ı hikmettir.

İkinci Müşkil: Ey makam-ı istima'daki insan! Şu ikinci işkal ettiğin hakikat o kadar derindir, o kadar yüksektir ki, akıl ona ne ulaşır, ne de yanaşır.. illâ nur-u iman ile görünür. Fakat bazı temsilât ile, o hakikatın vücudu, fehme takrib edilir. Öyle ise, bir nebze takribe çalışacağız.

İşte şu kâinata nazar-ı hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere manasında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır. Şu şecere-i hilkatin de bir şikkı olan âlem-i süflinin; anasır dalları, nebatat ve eşcar yaprakları, hayvanat çiçekleri, insan meyveleri hükmünde görünür. Sâni-i Zülcelal'in ağaçlar hakkında câri olan bir kanunu, elbette şu şecere-i a'zamda da câri olmak, mukteza-yı

ism-i Hakîm'dir. Öyle ise mukteza-yı hikmet, şu şecere-i hilkatın de bir çekirdekten yapılmasıdır. Hem öyle bir çekirdek ki; âlem-i cismanîden başka, sair âlemlerin nümunesini ve esasatını câmi' olsun. Çünkü binler muhtelif âlemleri tazammun eden kâinatın çekirdek-i aslîsi ve menşei, kuru bir madde olamaz. Madem şu şecere-i kâinattan daha evvel, o nev'den başka şecere yok. Öyle ise ona menşe' ve çekirdek hükmünde olan mana ve nur, elbette yine şecere-i kâinata bir meyve libasının giydirilmesi, yine Hakîm isminin muktezasıdır. Çünkü çekirdek daima çıplak olamaz. Madem evvel-i fitratta meyve libasını giymemiş. Elbette, âhirde o libası giyecektir. Madem o meyve insandır. Ve madem insan içinde sâbıkan isbat edildiği üzere, en meşhur meyve ve en muhteşem semere ve umumun nazar-ı dikkatini celbeden ve arzın nısfını ve beşerin humsunun nazarını kendine hasreden ve mehasin-i maneviyesi ile âlemi, ya nazar-ı muhabbet veya hayretle kendine baktıran meyve ise: Zât-ı Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Elbette kâinatın teşekkülüne çekirdek olan nur, onun zâtında cismini giyerek en âhir bir meyve suretinde görünecektir.

Ey müstemi'!. Şu acib kâinat-ı azîme, bir insanın cüz'î mahiyetinden halkolunmasını istib'ad etme! Bir nevi âlem gibi olan muazzam çam ağacını, buğday tanesi kadar bir çekirdekten halkeden Kadîr-i Zülcelal, şu kâinatı "Nur-u Muhammedî"den (Aleyhissalâtü Vesselâm) nasıl halketmesin veya edemesin? İşte şecere-i kâinat, şecere-i tûbâ gibi, gövdesi ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olduğu için; aşağıdaki meyve makamından, tâ çekirdek-i aslî makamına kadar, nurani bir hayt-ı münasebet var. İşte Mi'rac, o hayt-ı münasebetin gılaflı ve suretidir ki: Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, o yolu açmış; velayetiyle gitmiş, risaletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki evliya-yı ümmeti, ruh ve kalb ile o cadde-i nuranide, Mi'rac-ı Nebvî'nin gölgesinde seyr ü sülûk edip istidadlarına göre makamat-ı âliyeye çıkıyorlar.

Hem sâbıkan isbat edildiği üzere: Şu kâinatın Sâniî, birinci işkalın cevabında gösterilen makasid için şu kâinatı, bir saray suretinde yapmış ve tezyin etmiştir. O makasidın medarı, Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) olduğu için, kâinattan evvel Sâni'-i Kâinat'ın nazar-ı inayetinde olması ve en evvel tecellisine mazhar olmak lâzım geliyor. Çünkü bir şeyin neticesi, semeresi; evvel düşünülür. Demek vücuden en âhir, manen de en evveldir. Halbuki Zât-ı Ahmediye, (A.S.M.) hem en mükemmel meyve, hem bütün meyvelerin medar-ı kıymeti ve bütün maksadların medar-ı zuhuru olduğundan en evvel tecelli-i icada mazhar, onun nuru olmak lâzım gelir.

Üçüncü Müşkilin o kadar genişdir ki; bizim gibi dar zihinli insanlar, istiab ve ihata edemez. Fakat uzaktan uzağa bakabiliriz.

Evet âlem-i süflînin manevî tezgâhları ve küllî kanunları, avalim-i ulviyededir. Ve mahşer-i masnuat olan küre-i arzın hadsiz mahlukatının netaic-i a'malleri ve cin ve insan semerat-ı ef'alleri, yine avalim-i ulviyede temessül eder. Hattâ hasenat Cennet'in meyveleri suretine, seyiyat ise Cehennem'in zakkumları şekline girdikleri, pek çok emarat ve pek çok rivayatin şهادeti ile ve hikmet-i kâinatın ve ism-i Hakîm'in iktizasıyla beraber, Kur'an-ı Hakîm'in işaretini gösteriyor. Evet zeminin yüzünde kesret o kadar intişar etmiş ve hilkat o kadar teşa'ub etmiş ki, bütün kâinata münteşir umum masnuatın pek çok fevkinde ecnas-ı mahlukat ve esnaf-ı masnuat, küre-i zeminde bulunur, değişir; daima dolup boşalır. İşte şu cüz'iyat ve kesretin menba'ları, madenleri elbette küllî kanunlar ve küllî tecelliyat-ı esmaiyyedir ki: O küllî kanunlar, o küllî tecelliler ve o muhit esmaların mazharları da bir derece basit ve safî ve herbiri bir âlemin arşı ve sakfı ve bir âlemin merkez-i tasarrufu hükmünde olan semavattır ki: O âlemlerin birisi de Sidret-ül Münteha'daki Cennet-ül Me'vadır. Yerdeki tesbihat ve tahmidat, o Cennet'in meyveleri suretinde (Muhbir-i Sadık'ın ihbarı ile) temessül ettiği sabittir. İşte bu üç nokta gösteriyorlar ki: Yerde olan netaic ve semeratın mahzenleri oralardadır ve mahsulâtı o tarafa gider.

Deme ki: Havaî bir "Elhamdülillah" kelimesi, nasıl mücessem bir meyve-i Cennet olur? Çünkü sen gündüz uyanık iken güzel bir söz söylersin; bazan rü'yada güzel bir elma şeklinde yersin. Gündüz çirkin bir sözün, gecede acı bir şey suretinde yutarsın. Bir gıybet etsen, murdar bir et suretinde sana yedirirler. Öyle ise, şu dünya uykusunda söylediğin güzel sözlerin ve çirkin sözlerin; meyveler suretinde uyanık âlemi olan âlem-i âhirette yersin ve yemesini istib'ad etmemelisin.

DÖRDÜNCÜ ESAS

Mi'racın semeratı ve faydası nedir?

Elcevab: Şu şecere-i tûbâ-i maneviye olan Mi'racın beşyüzden fazla meyvelerinden nümune olarak yalnız beş tanesini zikredeceğiz.

Birinci Meyve: Erkân-ı imaniyenin hakaikını göz ile görüp, melaikeyi, Cennet'i, âhireti, hattâ Zât-ı Zülcelal'i göz ile müşahede etmek; kâinata ve beşere öyle bir hazine ve bir nur-u ezeli ve ebedî bir hediye getirmiştir ki: Şu kâinatı, perişan ve fâni ve karmakarışık bir vaziyet-i mevhumeden çıkarıp, o nur ve o meyve ile, o kâinatı kudsî mektubat-ı

Samedaniye, güzel âyine-i cemal-i Zât-ı Ehadiye vaziyeti olan hakikatını göstermiş. Kâinatı ve bütün zîşuuru sevindirip mesrur etmiş. Hem o nur ve o meyve ile beşeri müşevveş, perişan, âciz, fakir, hacatı hadsiz, a'dası nihayetsiz ve fâni, bekasız bir vaziyet-i dalaletkâraneden o insanı o nur, o meyve-i kudsiye ile ahsen-i takvimde bir mu'cize-i kudret-i Samedaniyesi ve mektubat-ı Samedaniyenin bir nüsha-i câmiası ve Sultan-ı Ezel ve Ebed'in bir muhatabı, bir abd-i hassı, kemalâtının istihsancısı, halili ve cemalinin hayretkârı, habibi ve Cennet-i bâkiyesine namzed bir misafir-i azizi suret-i hakikîsinde göstermiş. İnsan olan bütün insanlara, nihayetsiz bir sürur, hadsiz bir şevk vermiştir.

İkinci Meyve: Sâni'-i Mevcudat ve Sahib-i Kâinat ve Rabb-ül Âlemîn olan Hâkim-i Ezel ve Ebed'in marziyat-ı Rabbaniyesi olan İslâmiyet'in -başta namaz olarak- esasatını, cin ve inse hediye getirmiştir ki; o marziyatı anlamak, o kadar merak-aver ve saadet-averdir ki, tarif edilmez. Çünkü herkes, büyükçe bir veliyy-i nimet, yahut muhsin bir padişahının uzaktan arzularını anlamağa ne kadar arzukeş ve anlasa ne kadar memnun olur. Temenni eder ki: "Keşki bir vasıta-i muhabere olsa idi doğrudan doğruya o zât ile konuşsa idim. Benden ne istiyor, anlasa idim. Benden onun hoşuna gidene bilse idim." der. Acaba bütün mevcudat kabza-i tasarrufunda ve bütün mevcudattaki cemal ve kemalât, onun cemal ve kemaline nisbeten zayıf bir gölge ve her anda nihayetsiz cihetlerle ona muhtaç ve nihayetsiz ihsanlarına mazhar olan beşer, ne derece onun marziyatını ve arzularını anlamak hususunda hâhişger ve merak-aver olması lâzım olduğunu anlarsın.

İşte Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) yetmiş bin perde arkasında o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in marziyatını doğrudan doğruya Mi'rac semeresi olarak hakkalyakîn iştirip, getirip beşere hediye etmiştir.

Evet beşer, Kamer'deki hali anlamak için ne kadar merak eder ki: Biri gidip, dönüp haber verse. Hem ne kadar fedakârlık gösterir. Eğer anlasa, ne kadar hayret ve meraka düşer. Halbuki Kamer, öyle bir Mâlik-ül Mülk'ün memleketinde geziyor ki: Kamer, bir sinek gibi Küre-i Arz'ın etrafında pervaz eder. Küre-i Arz, pervane gibi Şems'in etrafında uçar. Şems, binler lâmbalar içinde bir lâmbadır ki; o Mâlik-ül Mülk-ü Zülcelal'in bir misafirhanesinde mumdarlık eder. İşte Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) öyle bir Zât-ı Zülcelal'in şununatını ve acaib-i san'atını ve âlem-i bekada hazain-i rahmetini görmüş, gelmiş, beşere söylemiş. İşte beşer, bu zâtı kemal-i merak ve hayret ve muhabbetle dinlemezse, ne kadar hilaf-ı akıl ve hikmetle hareket ettiğini anlarsın.

Üçüncü Meyve: Saadet-i ebediyenin definesini görüp, anahtarını alıp getirmiş; cin ve inse hediye etmiştir. Evet Mi'rac vasıtasıyla ve kendi gözüyle Cennet'i görmüş ve Rahman-ı Zülcelal'in rahmetinin bâki cilvelerini müşahede etmiş ve saadet-i ebediyeyi kat'iyyen hakkalyakîn anlamış, saadet-i ebediyenin vücudunun müjdesini cin ve inse hediye etmiştir ki: Bîçare cin ve ins, kararsız bir dünyada ve zelzele-i zeval ve firak içindeki mevcudatı, seyl-i zaman ve harekât-ı zerrat ile adem ve firak-ı ebedî denizine döküldüğü olan vaziyet-i mevhum-e-i canhıraşanede oldukları hengâmda; şöyle bir müjde, ne kadar kıymetdar olduğu ve i'dam-ı ebedî ile kendilerini mahkûm zanneden fâni cin ve insin kulağında öyle bir müjde, ne kadar saadet-aver olduğu tarif edilmez. Bir adama, i'dam edileceği anda, onun afvıyla kurb-u şahanede bir saray verilse, ne kadar sürura sebebdir. Bütün cin ve ins adedince böyle sürurları topla, sonra bu müjdeye kıymet ver.

Dördüncü Meyve: Rü'yet-i cemalullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her mü'mine dahi mümkün olduğunu, cin ve inse hediye getirmiştir ki, o meyve, ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas edebilirsin. Yani: Her kalb sahibi bir insan; zîcemat, zîkemal, zîihisan bir zâtı sever. Ve o sevmek dahi, cemat ve kemal ve ihisanın derecatına nisbeten tezayüd eder, perestîş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar. Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Halbuki bütün mevcudattaki cemat ve kemal ve ihisan, onun cemat ve kemal ve ihisanına nisbeten; küçük birkaç lemaatın, güneşe nisbeti gibi de olmaz. Demek nihayetsiz bir muhabbete lâayık ve nihayetsiz rü'yete ve nihayetsiz bir iştiyaka elyak bir Zât-ı Zülcelali Velkemal'in saadet-i ebediyede rü'yetine muvaffak olması, ne kadar saadet-aver ve medar-ı sürur ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu insan isen anlarsın.

Beşinci Meyve: İnsan kâinatın kıymetdar bir meyvesi ve Sâni'-i Kâinat'ın nazdar sevgilisi olduğu, Mi'rac ile anlaşılmış ve o meyveyi cin ve inse getirmiştir. Küçük bir mahluk, zayıf bir hayvan ve âciz bir zîşuur olan insanı, o meyve ile o kadar yüksek bir makama çıkarır ki: Kâinatın bütün mevcudatı üstünde bir makam-ı fahr veriyor. Ve öyle bir sevinç ve sürur-u mes'udiyetkârane veriyor ki, tasvir edilmez. Çünkü âdi bir nefere denilse: "Sen müşir oldun." Ne kadar memnun olur. Halbuki fâni, âciz bir hayvan-ı nâtık, zeval ve firak sillesini daima yiyen bîçare insana, birden ebedî, bâki bir Cennet'te, Rahîm ve Kerim bir Rahman'ın rahmetinde ve hayal sür'atinde, ruhun vüs'atinde, aklın cevelanında, kalbin bütün arzularında, mülk ve melekûtunda tenezzühe, seyerana ve cevelana muvaffak olduğun gibi, saadet-i ebediyede rü'yet-i cemaline de muvaffak

olursun denildiği vakit, insanıyeti sukut etmemiş bir insan, ne kadar derin ve ciddî bir sevinç ve süruru kalbinde hissedeceğini tahayyül edebilirsin.

Şimdi, makam-ı istima'da olan zâta deriz ki: İlhad gömleğini yırt, at. Mü'min kulağını geçir ve müslim gözlerini tak. Sana iki küçük temsil ile bir-iki meyvenin derece-i kıymetini göstereceğiz.

Meselâ: Senin ile biz beraber bir memlekette bulunuyoruz. Görüyoruz ki; herşey bize ve birbirine düşman ve bize yabancı.. her taraf müdhiş cenazelerle dolu.. işitilen sesler yetimlerin ağlayışı, mazlumların vaveylâsıdır. İşte biz, şöyle bir vaziyette olduğumuz vakitte; biri gitse, o memleketin padişahından bir müjde getirse, o müjde ile, bize yabancı olanlar ahbab şekline girse.. düşman gördüğümüz kimseler, kardeşler suretine dönse.. o müdhiş cenazeler, huşu ve huzûda, zikir ve tesbihte birer ibadetkâr şeklinde görünse.. o yetimane ağlayışlar, senakârane "yaşasın"lar hükmüne girse.. ve o ölümler ve o soymaklar, garatlar terhisat suretine dönse.. kendi sürurumuz ile beraber, herkesin süruruna müşterek olsak; o müjde ne kadar mesrurane olduğunu elbette anlarsın. İşte Mi'rac-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) bir meyvesi olan nur-u imandan evvel, şu kâinatın mevcudatı, nazar-ı dalaletle bakıldığı vakit; yabancı, muzır, müz'ic, muvahhiş ve dağ gibi cirmler birer müdhiş cenaze, ecel herkesin başını kesip adem-âbâd kuyusuna atar. Bütün sadâlar, firak ve zevalden gelen vaveylâlar olduğu halde, dalaletin öyle tasvir ettiği hengâmnda; meyve-i Mi'rac olan hakaik-i erkân-ı imaniye nasıl mevcudatı sana kardeş, dost ve Sâni'-i Zülcelaline zâkir ve müsebbih; ve mevt ve zeval, bir nevi terhis ve vazifeden âzad etmek; ve sadâlar, birer tesbihat hakikatında olduğunu sana gösterir. Bu hakikatı tamam görmek istersen, İkinci ve Sekizinci Sözlere bak.

İkinci Temsil: Senin ile biz, sahra-yı kebir gibi bir mevkideyiz. Kum denizi fırtınasında, gece o kadar karanlık olduğundan, elimizi bile göremiyoruz. Kimsesiz, hâmisiz, aç ve susuz, me'yus ve ümitsiz bir vaziyette olduğumuz dakikada, birden bir zât, o karanlık perdesinden geçip; sonra gelip, bir otomobil hediye getirse ve bizi bindirse, birden cennet-misal bir yerde istikbalimiz temin edilmiş, gayet merhametkâr bir hâmimiz bulunmuş, yiyecek ve içecek ihzar edilmiş bir yerde bizi koysa; ne kadar memnun oluruz, bilirsin.

İşte o sahra-yı kebir, bu dünya yüzüdür. O kum denizi, bu hâdisat içinde harekât-ı zerrat ve seyl-i zaman tahrikiyle çalkanan mevcudat ve bîçare insandır. Her insan, endişesiyle kalbi dağdar olan istikbali; müdhiş zulûmat içinde, nazar-ı dalaletle görüyor. Feryadını işittirecek kimseyi bilmiyor. Nihayetsiz aç, nihayetsiz susuzdur. İşte semere-i Mi'rac olan

marziyat-ı İlahiye ile şu dünya, gayet kerim bir zâtın misafirhanesi, insanlar dahi onun misafirleri, memurları, istikbal dahi cennet gibi güzel, rahmet gibi şirin ve saadet-i ebediye gibi parlak görüldüğü vakit; ne kadar hoş, güzel, şirin bir meyve olduğunu anlarsın.

Makam-ı istima'da olan zât diyor ki: "Cenab-ı Hakk'a yüz binler hamd ve şükür olsun ki ilhaddan kurtuldum, tevhide girdim, tamamıyla inandım ve kemal-i imanı kazandım."

Biz de deriz: Ey kardeş! Seni tebrik ediyoruz. Cenab-ı Hak bizleri, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm'ın şefaataına mazhar etsin, âmîn.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ انْشَقَّ بِإِشَارَتِهِ الْقَمَرُ وَ نَبَعَ مِنْ أَصَابِعِهِ الْمَاءُ كَالْكَوْثَرِ صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَ مَا زَاغَ الْبَصَرُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ مِنْ أَوَّلِ الدُّنْيَا إِلَى آخِرِ الْمَحْشَرِ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * رَبَّنَا لَا تُؤْخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا * رَبَّنَا لَا تَجْعَلْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا * رَبَّنَا
أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

ONDOKUZUNCU VE OTUZBİRİNCİ SÖZLERİN ZEYLİ

"Şakk-ı Kamer" Mu'cizesine Dairdir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اِفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ وَ انْ يَرُوا آيَةً يُعْرَضُوا وَ يَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ

Kamer gibi parlak bir Mu'cize-i Ahmediye (A.S.M.) olan inşikak-ı Kamer'i, evham-ı faside ile inhisafa uğratmak isteyen feylesoflar ve onların muhakemesiz mukallidleri diyorlar ki: "Eğer inşikak-ı Kamer vuku bulsa idi umum âleme malûm olurdu. Bütün tarih-i beşerin nakletmesi lâzım gelirdi?"

Elcevab: İnşikak-1 Kamer dava-yı nübüvvete delil olmak için o davayı işiten ve inkâr eden hazır bir cemaate, gecede, vakt-i gaflette âni olarak gösterildiğinden; hem ihtilaf-1 metali' ve sis ve bulutlar gibi rü'yete mani esbabın vücudu ile beraber, o zamanda medeniyet taammüm etmediğinden ve hususî kaldığından ve tarassudat-1 semaviye pek az olduğundan; bütün etraf-1 âlemde görülmek, umum tarihlere geçmek, elbette lâzım değildir. Şakk-1 Kamer yüzünden bu evham bulutlarını dağıtacak çok noktardan şimdilik "Beş Nokta"yı dinle...

BİRİNCİ NOKTA: O zaman, o zemindeki küffarın gayet şedid derecede inadları, tarihen malûm ve meşhur olduğu halde; Kur'an-ı Hakîm'in **وَ اِنْشَقَّ الْقَمَرُ** demesiyle şu vak'ayı umum âleme ihbar ettiği halde; Kur'anı inkâr eden o küffardan hiçbir kimse, şu âyetin tekzibine, yani ihbar ettiği şu vakıanın inkârına ağız açmamışlar. Eğer o zamanda o hâdise, o küffarca kat'î ve vaki' bir hâdise olmasa idi; şu sözü serrişte ederek, gayet dehşetli bir tekzibe ve Peygamberin ibtal-i davasına hücum göstereceklerdi. Halbuki şu vak'aya dair siyer ve tarih, o vak'a ile münasebetdar küffarın adem-i vukuuna dair hiçbir şeyini nakletmemişlerdir. Yalnız **وَ يَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ** âyetinin beyan ettiği gibi, tarihçe menkul olan şudur ki: O hâdiseyi gören küffar, "sihirdir" demişler ve "Bize sihir gösterdi. Eğer sair taraflardaki kervan ve kabileler görmüşlerse hakikattir. Yoksa bize sihir etmiş." demişler. Sonra sabahleyin Yemen ve başka taraflardan gelen kabileler ihbar ettiler ki: "Böyle bir hâdiseyi gördük." Sonra küffar, Fahr-i Âlem (A.S.M.) hakkında (hâşâ) "Yetim-i Ebu Talib'in sihri semaya da tesir etti" dediler.

İKİNCİ NOKTA: Sa'd-ı Taftazanî gibi eazım-ı muhakkikînin ekseri demişler ki: "İnşikak-1 Kamer; parmaklarından su akması umum bir orduya su içirmesi, câmide hutbe okurken dayandığı kuru direğin müfarakat-ı Ahmedîye'den (A.S.M.) ağlaması umum cemaatin işitmesi gibi mütevatirdir. Yani öyle tabakadan tabakaya bir cemaat-ı kesîre nakletmiştir ki, kizbe ittifakları muhaldir. "Hâle" gibi meşhur bir kuyruklu yıldızın bin sene evvel çıkması gibi mütevatirdir. "Görmediğimiz Serendib Adası'nın vücudu gibi tevatürle vücudu kat'îdir, demişler. İşte böyle gayet kat'î ve şuhudî mesailde teşkikat-ı vehmiye yapmak, akılsızlıktır. Yalnız muhal olmamak kâfidir. Halbuki şakk-1 Kamer, bir volkanla inşikak eden bir dağ gibi mümkündür.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Mu'cize; dava-yı nübüvvetin isbatı için, münkirleri ikna' etmek içindir, icbar için değildir. Öyle ise dava-yı nübüvveti işitenler için, ikna' edecek bir derecede mu'cize göstermek lâzımdır. Sair taraflara göstermek veyahut icbar derecesinde bir bedahetle

izhar etmek, Hakîm-i Zülcelal'in hikmetine münafî olduğu gibi, sırr-ı teklife dahi muhaliftir. Çünkü "Akla kapı açmak, ihtiyarı elinden almamak" sırr-ı teklif iktiza ediyor. Eğer Fâtır-ı Hakîm inşikak-ı Kamer'i, feylesofların hevesatına göre bütün âleme göstermek için bir-iki saat öyle bıraksa idi ve beşerin umum tarihlerine geçse idi, o vakit sair hâdisat-ı semaviye gibi; ya dava-yı nübüvveti delil olmazdı, risalet-i Ahmediyeye (A.S.M.) hususiyeti kalmazdı veyahut bedahet derecesinde öyle bir mu'cize olacaktı ki; akli icbar edecek, aklın ihtiyarını elinden alacak, ister istemez nübüvveti tasdik edecek. Ebucehil gibi kömür ruhlu, Ebubekir-i Sıddık gibi elmas ruhlu adamlar bir seviyede kalıp, sırr-ı teklif zayı' olacaktı. İşte bu sır içindir ki; hem âni, hem gece, hem vakt-i gaflet, hem ihtilaf-ı metali', sis ve bulut gibi sair mevaniî perde ederek umum âleme gösterilmedi veyahut tarihlere geçirilmedi.

DÖRDÜNCÜ NOKTA: Şu hâdisiye, gece vakti herkes gaflette iken âni bir surette vuku bulduğundan etraf-ı âlemde elbette görülmeyecek. Bazı efrada görünse de, gözüne inanmayacak. İnanırsa da, elbette böyle mühim bir hâdisiye, haber-i vâhid ile tarihlere bâki bir sermaye olmayacak.

Bazı kitaplarda: "Kamer, iki parça olduktan sonra yere inmiş" ilâvesi ise; ehl-i tahkik reddetmişler. "Şu mu'cize-i bahireyi kıymetten düşürmek niyetiyle, belki bir münafık ilhak etmiş" demişler.

Hem meselâ o vakit, cehalet sisiyle muhat İngiltere, İspanya'da yeni gurub; Amerika'da gündüz; Çin'de, Japonya'da sabah olduğu gibi, başka yerlerde başka esbab-ı maniaya binaen elbette görülmeyecek. Şimdi bu akılsız muterize bak, diyor ki: "İngiltere, Çin, Japon, Amerika gibi akvamın tarihleri bundan bahsetmiyor. Öyle ise vuku bulmamış." Bin nefrin onun gibi Avrupa kâselislerinin başına...

BEŞİNCİ NOKTA: İnşikak-ı Kamer, kendi kendine bazı esbaba binaen vuku bulmuş, tesadüfi, tabiî bir hâdisiye değil ki; âdi ve tabiî kanunlarına tatbik edilsin. Belki Şems ve Kamer'in Hâlık-ı Hakîm'i, Resulünün risaletini tasdik ve davasını tenvir için hârikulâde olarak o hâdiseyi îka etmiştir. Sırr-ı irşad ve sırr-ı teklif ve hikmet-i risaletin iktizasıyla, hikmet-i rububiyetin istediği insanlara ilzam-ı hüccet için gösterilmiştir. O sırr-ı hikmetin iktiza etmedikleri, istemedikleri ve dava-yı nübüvveti henüz işitmedikleri aktar-ı zemindeki insanlara göstermemek için, sis ve bulut ve ihtilaf-ı metali' haysiyetiyle; bazı memleketin kameri daha çıkmaması ve bazılarının güneşleri çıkması ve bir kısmının sabahı olması ve bir kısmının güneşi yeni gurub etmesi gibi, o hâdiseyi görmeye mani pekçok esbaba binaen gösterilmemiş. Eğer umum onlara dahi gösterilse idi, o halde ya işaret-i Ahmediye'nin (A.S.M.)

neticesi ve mu'cize-i nübüvvet olarak gösterilecekti; o vakit risaleti, bedahet derecesine çıkacaktı. Herkes tasdike mecbur olurdu, aklın ihtiyarı kalmazdı. İman ise, aklın ihtiyarıdır. Sırr-ı teklif zayi' olurdu. Eğer sırf bir hâdise-i semaviye olarak gösterilse idi; risalet-i Ahmediye (A.S.M.) ile münasebeti kesilirdi ve onunla hususiyeti kalmazdı.

Elhasıl: Şakk-ı Kamer'in imkânında şübhe kalmadı. Kat'î isbat edildi. Şimdi, vukuuna delalet eden çok bürhanlarından altısına (Haşiye)işaret ederiz. Şöyle ki:

Ehl-i adalet olan sahabelerin, vukuuna icmaı ve ehl-i tahkik umum müfessirlerin, **وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ** tefsirinde onun vukuuna ittifakı ve ehl-i rivayet-i sadıka bütün muhaddisînin, pek çok senedlerle ve muhtelif tarîklerle vukuunu nakletmesi ve ehl-i keşif ve ilham bütün evliya ve sıddıkînin şehadeti ve ilm-i Kelâm'ın meslekçe birbirinden çok uzak olan imamların ve mütebahhir ülemanın tasdiki ve nass-ı kat'î ile dalalet üzerine icma'ları vaki' olmayan ümmet-i Muhammediyenin (A.S.M.) o vak'ayı telakki-i bilkabul etmesi; güneş gibi inşikak-ı Kamer'i isbat eder.

Elhasıl: Buraya kadar tahkik namına ve hasmı ilzam hesabına idi. Bundan sonraki cümleler, hakikat namına ve iman hesabınadır. Evet, tahkik öyle dedi. Hakikat ise diyor ki:

Sema-yı risaletin kamer-i müniri olan Hâtem-i Divan-ı Nübüvvet, nasılki mahbubiyet derecesine çıkan ubudiyetindeki velayetin keramet-i uzması ve mu'cize-i kübrası olan Mi'rac ile, yani bir cism-i Arzı semavatta gezdirmekle semavatın seknesine ve âlem-i ulvî ehline rüchaniyeti ve mahbubiyeti gösterildi ve velayetini isbat etti. Öyle de: Arz'a bağlı, semaya asılı olan Kamer'i, bir Arzlının işaretiyle iki parça ederek Arz'ın seknesine, o Arzlının risaletine öyle bir mu'cize gösterildi ki: Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) Kamer'in açılmış iki nurani kanadı gibi; risalet ve velayet gibi iki nurani kanadıyla, iki ziyadar cenah ile, evc-i kemalâta uçmuş; tâ Kab-ı Kavseyn'e çıkmış, hem ehl-i Semavat, hem ehl-i Arz'a medar-ı fahr olmuştur...

عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ الصَّلَاةُ وَ التَّسْلِيمَاتُ مِلاً لَأَرْضِ وَ السَّمَوَاتِ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ بِحَقِّ مَنْ انْشَقَّ الْقَمَرُ بِإِشَارَتِهِ اجْعَلْ قَلْبِي وَ قُلُوبَ طَلَبَةِ رَسُولِ النَّورِ الصَّادِقِينَ كَالْقَمَرِ فِي مُقَابَلَةِ شَمْسِ الْقُرْآنِ آمِينَ

آمِينَ

(Haşiyeye): Yani, altı defa icma' suretinde, vukuuna dair altı hüccet vardır. Bu makam çok izaha lââyık iken, maatteessüf kısa kalmıştır.

Otuzikinci Söz

Şu söz üç mevkıftır.

[Yirmiikinci Söz'ün Sekizinci Lem'asını izah eden bir zeyildir. Mevcudat-ı âlem, vahdaniyete şهادet ettikleri ellibeş lisanıdan (ki Katre Risalesi'nde onlara işaret edilmiş) birinci lisanına bir tefsirdir. Ve **لَوْ كَانَ** **فِيهِمَا آلهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا** âyetinin pek çok hakaikından, temsil libası giydirilmiş bir hakikattır.]

Birinci Mevkıf

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْحَيَاةُ وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ

Bir Ramazan gecesinde, şu kelâm-ı tevhidînin onbir cümlesinin herbirinde birer tevhid mertebesi ve birer müjde bulunduğunu ve o mertebelerden yalnız **لَا شَرِيكَ لَهُ** deki manayı, basit avamın fehmine gelecek bir muhavere-i temsiliye ve bir münazara-i faraziye tarzında ve lisan-ı hali, lisan-ı kal suretinde söylemiştim. Bana hizmet eden kıymetdar kardeşlerimin ve mescid arkadaşlarımların arzuları ve istemeleri üzerine o muhavereyi yazıyorum. Şöyle ki:

Bütün tabiatperest, esbabperest ve müşrik gibi umum enva'-ı ehl-i şirkin ve küfrün ve dalaletin tevehhüm ettikleri şeriklerin namına bir şahıs farzediyoruz ki: O şahs-ı farazî, mevcudat-ı âlemden bir şeye Rab olmak istiyor ve hakikî mâlik olmak dava etmektedir.

İşte o müddeî, evvelâ mevcudatın en küçüğü olan bir zerreye rast gelir. Ona Rab ve hakikî mâlik olmakta olduğunu; zerreye, tabiat lisanıyla, felsefe diliyle söyler. O zerre dahi, hakikat lisanıyla ve hikmet-i Rabbanî diliyle der ki: "Ben hadsiz vazifeleri görüyorum. Ayrı ayrı her masnua girip işliyorum, bütün o vezâifi bana gördürecek, sende ilim ve kudret varsa.. hem, benim gibi hadd ü hesaba gelmeyen zerrat içinde beraber gezip (Haşiye)iş görüyoruz. Eğer bütün emsalim o zerrelere de istihdam edip emir tahtına alacak bir hüküm ve iktidar sende varsa.. hem

kemal-i intizam ile cüz olduğum mevcudlara, meselâ kandaki küreyvat-ı hamraya hakikî mâlik ve mutasarrıf olabilirsen, bana Rab olmak dava et; beni, Cenab-ı Hak'tan başkasına isnad et. Yoksa sus! Hem bana Rab olamadığın gibi, müdahale dahi edemezsin. Çünkü vezaifimizde ve harekâtımızda o kadar mükemmel bir intizam var ki; nihayetsiz bir hikmet ve muhit bir ilim sahibi olmayan bize parmak karıştırılmaz. Eğer karışsa, karıştıracak. Halbuki senin gibi camid, âciz ve kör ve iki eli tesadüf ve tabiat gibi iki körün elinde olan bir şahıs, hiçbir cihette parmak uzatamaz."

O müddeî, Maddiyyunların dedikleri gibi dedi ki: "Öyle ise sen kendi kendine mâlik ol. Neden başkasının hesabına çalışmasını söylüyorsun?" Zerre ona cevaben der: "Eğer, güneş gibi bir dimağım ve ziyası gibi ihatalı bir ilmim ve harareti gibi şümüllü bir kudretim ve ziyasındaki yedi renk gibi muhit duygularım ve gezdiğim her yere ve işlediğim

(Haşiye): Evet müteharrik herbir şey, zerrattan seyyarata kadar, kendilerinde olan sikke-i Samediyet ile vahdeti gösterdikleri gibi, harekâtlarıyla dahi, gezdikleri bütün yerleri vahdet namına zabtederler. Kendi mâlikinin mülküne idhal ederler. Hareket etmeyen masnuat ise, nebatattan nücum-u sevabite kadar, birer mühr-ü vahdaniyet hükmündedirler ki; bulunduğu mekânı, kendi Sâniinin mektubu olduğunu gösterirler. Demek herbir nebat, herbir meyve, birer mühr-ü vahdaniyet, birer sikke-i vahdettirler ki; mekânlarını ve vatanlarını, vahdet namına Sâni'lerinin mektubu olduğunu gösterirler.

Elhasıl: Her bir şey, hareketiyle bütün eşyayı vahdet namına zabteder. Demek bütün yıldızları elinde tutmayan, birtek zerreye Rab olamaz.

her mevcuda müteveccih birer yüzüm ve bakar birer gözüm ve geçer birer sözüm bulunsa idi, belki senin gibi ahmaklık edip kendi kendime mâlik olduğumu dava ederdim. Haydi def'ol git, sen benden iş bulamazsın!"

İşte şeriklerin vekili, zerreden me'yus olunca, küreyvat-ı hamradan iş bulacağım diye, kandaki bir küreyvat-ı hamraya rast gelir. Ona esbab namına ve tabiat ve felsefe lisanıyla der ki: "Ben sana Rab ve mâlikim." O küreyvat-ı hamra, yani yuvarlak kırmızı mevcut, ona hakikat lisanıyla ve hikmet-i İlahiye dili ile der: "Ben yalnız değilim. Eğer sikkemiz ve

memuriyetimiz ve nizamatomuz bir olan kan ordusundaki bütun emsalime mâlik olabilersen, hem gezdiğimiz ve kemal-i hikmetle istihdam olunduğumuz bütun hüceyrat-ı bedene mâlik olacak bir dakik hikmet ve azîm kudret, sende varsa göster ve gösterebilirsen belki senin davanda bir mana bulunabilir. Halbuki senin gibi serser ve senin elindeki sağır tabiat ve kör kuvvetle, değil mâlik olmak belki zerre miktar karışamazsın. Çünkü bizdeki intizam o kadar mükemmeldir ki, ancak herşeyi görür ve işitir ve bilir ve yapar bir zât bize hükmedebilir. Öyle ise sus! Vazifem o kadar mühim ve intizam o kadar mükemmeldir ki; senin ile, senin böyle karmakarışık sözlerine cevab vermeğe vaktim yok" der, onu tardeder.

Sonra onu kandıramadığı için o müddeî gider, bedendeki hüceyre tabir ettikleri menzilciğe rast gelir. Felsefe ve tabiat lisanıyla der: "Zerre ve küreyvat-ı hamraya söz anlattıramadım; belki sen sözümü anlarsın. Çünkü sen, gayet küçük bir menzil gibi birkaç şeyden yapılmışsın. Öyle ise ben seni yapabilirim. Sen benim masnum ve hakikî mülküm ol." der. O hüceyre ona cevaben, hikmet ve hakikat lisanıyla der ki:

"Ben çendan küçücük bir şeyim. Fakat pek büyük vazifelerim, pek ince münasebetlerim ve bedenim bütun hüceyratına ve heyet-i mecmuasına bağlı alâkalarım var. Ezcümle: Evride ve şerayın damarlarına ve hassase ve muharrike asablarına ve cazibe, dafia, müvellide, musavvire gibi kuvvelere karşı derin ve mükemmel vazifelerim var. Eğer bütun bedeni, bütun damar ve asab ve kuvveleri teşkil ve tanzim ve istihdam edecek bir kudret ve ilim sende varsa ve benim emsalim ve san'atça ve keyfiyetçe birbirimizin kardeşi olan bütun hüceyrat-ı bedeniye tasarruf edecek nafiz bir kudret, şamil bir hikmet, sende varsa göster, sonra ben seni yapabilirim diye dava et. Yoksa haydi git! Küreyvat-ı hamra, bana erzak getiriyorlar. Küreyvat-ı beyza da, bana hücum eden hastalıklara mukabele ediyorlar. İşim var, beni meşgul etme. Hem senin gibi âciz, camid, sağır, kör bir şey, bize hiçbir cihetle karışamaz. Çünkü bizde o derece ince ve nazik ve mükemmel bir intizam (Haşiye)var ki; eğer bize hükmeden bir Hakîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak ve Alîm-i Mutlak olmazsa, intizamımız bozulur, nizamımız karışır."

Sonra o müddeî, onda da me'yus oldu. Bir insanın bedenine rast gelir. Yine kör tabiat ve serseri felsefe lisanı ile Tabiiyunun dedikleri gibi der ki: "Sen benimsin? Seni yapan benim. Veya sende hissem var." Cevaben o beden-i insanî, hakikat ve hikmet diliyle ve intizamının lisan-ı haliyle der ki: "Eğer bütun emsalim ve yüzümüzdeki sikke-i kudret ve

(Haşiyeye): Sâni'-i Hakîm, beden-i insanı gayet muntazam bir şehir hükmünde halketmiştir. Damarların bir kısmı, telgraf ve telefon vazifesini görür. Bir kısmı da çeşmelerin boruları hükmünde, âb-ı hayat olan kanın cevelanına medardırlar. Kan ise içinde iki kısım küreyvat halkedilmiş. Bir kısmı küreyvat-ı hamra tabir edilir ki, bedenin hüceyrelerine erzak dağıtıyor ve bir kanun-u İlahî ile hüceyrelere erzak yetiştiriyor (tüccar ve erzak memurları gibi). Diğer kısmı küreyvat-ı beyzadırlar ki; ötekilere nisbeten ekalliyettedirler. Vazifeleri, hastalık gibi düşmanlara karşı asker gibi müdafaadır ki, ne vakit müdafaaya girseler Mevlevî gibi iki hareket-i devriye ile sür'atli bir vaziyet-i acibe alırlar. Kanın heyet-i mecmuası ise; iki vazife-i umumiyesi var: Biri: Bedendeki hüceyratın tahribatını tamir etmek. Diğeri: Hüceyratın enkazlarını toplayıp, bedeni temizlemektir. Evride ve şerayin namında iki kısım damarlar var ki: Biri safi kanı getirir, dağıtır, safi kanın mecralarıdır. Diğer kısmı; enkazı toplayan bulanık kanın mecrasıdır ki, şu ikinci ise kanı "Ree" denilen nefesin geldiği yere getirirler.

Sâni'-i Hakîm, havada iki unsur halketmiştir. Biri azot, biri müvellid-ül humuza. Müvellid-ül humuza ise nefes içinde kana temas ettiği vakit, kanı telvis eden karbon unsur-u kesifini kehribar gibi kendine çeker. İkisi imtizac eder. Buharî hâmız-ı karbon denilen (semli havaî) bir maddeye inkılab ettirir. Hem hararet-i gariziyeyi temin eder, hem kanı tasfiye eder. Çünkü Sâni'-i Hakîm, fenn-i Kimya'da aşk-ı kimyevî tabir edilen bir münasebet-i şedideyi müvellid-ül humuza ile karbona vermiş ki; o iki unsur birbirine yakın olduğu vakit, o kanun-u İlahî ile o iki unsur imtizac ederler. Fennen sabittir ki; imtizacdan hararet hasil olur. Çünkü imtizac, bir nevi ihtiraktır. Şu sırrın hikmeti şudur ki: O iki unsurun herbirisinin zerrelerinin ayrı ayrı hareketleri var. İmtizac vaktinde her iki zerre, yani onun zerresi bunun zerresiyle imtizac eder, birtek hareketle hareket eder. Bir hareket muallak kalır. Çünkü imtizacdan evvel iki hareket idi; şimdi iki zerre bir oldu, her iki zerre bir zerre hükmünde bir hareket aldı. Diğer hareket, Sâni'-i Hakîm'in bir kanunu ile hararete inkılab eder. Zâten "hareket, harareti tevlid eder" bir kanun-u mukarreredir. İşte bu sırra binaen beden-i insanîdeki hararet-i gariziyeye, bu imtizac-ı kimyeviye ile temin edildiği gibi, kandaki karbon alındığı için kan dahi safi olur. İşte nefes dâhile girdiği vakit, vücudun hem âb-ı hayatını temizliyor, hem nâr-ı hayatı iş'al ediyor. Çıktığı vakit ağzıda

mu'cizat-ı kudret-i İlahiye olan kelime meyvelerini veriyor. فَسُبْحَانَ مَنْ تَخَيَّرَ فِي صُنْعِهِ الْعُقُولُ

turra-i fitrat bir olan bütün insanların bedenlerine hakikî mutasarrıf olacak bir kudret ve ilim sende varsa, hem sudan ve havadan tut, tâ nebatat ve hayvanata kadar benim erzakımın mahzenlerine mâlik olacak bir servetin ve bir hâkimiyetin varsa, hem ben kılıf olduğum gayet geniş ve yüksek olan ruh, kalb, akıl gibi letaif-i maneviyeyi benim gibi dar, süflî bir zarfta yerleştirerek, kemal-i hikmet ile istihdam edip ibadet ettirecek sende nihayetsiz bir kudret, hadsiz bir hikmet varsa göster, sonra "Ben seni yaptım" de. Yoksa sus! Hem bendeki intizam-ı ekmelin şهادetiyle ve yüzümdeki sikke-i vahdetin delaletiyle, benim Sâniim herşeye Kadîr, herşeye Alîm, herşeyi görür ve herşeyi işitir bir zâttır. Senin gibi sersem, âcizin parmağı, onun san'atına karışamaz. Zerre miktar müdahale edemez."

O şeriklerin vekili, bedende dahi parmak karıştıracak yer bulamaz, gider, insanın nev'ine rast gelir. Kalbinden der ki: "Belki bu dağınık, karmakarışık olan cemaat içinde; şeytan, onların e'fal-i ihtiyariye ve içtimaiyelerine karıştığı gibi, belki ben de ahval-i vücudiye ve fitriyelerine karışabileceğim ve parmak karıştıracak bir yer bulacağım. Ve onda bir yer bulup beni tardedden bedene ve beden hüceyresine hükmümü icra ederim." Onun için beşerin nev'ine, yine sağır tabiat ve sersem felsefe lisaniyla der ki: "Siz çok karışık birşey görünüyorsunuz. Ben size Rab ve mâlikim veyahut hissedarım." der. O vakit nev'-i insan, hak ve hakikat lisaniyla, hikmet ve intizamın diliyle der ki: "Eğer bütün küre-i arza giydirilen ve nev'imiz gibi bütün hayvanat ve nebatatın yüzler bin enva'ından, rengârenk atkı ve iplerden kemal-i hikmetle dokunan ve dikilen gömleği ve yeryüzüne serilen ve yüzbinler zîhayat enva'ından nescolunan ve gayet nakışlı bir surette icad edilen haliçeyi yapacak ve her vakit kemal-i hikmetle tecdid edip tazelandirecek bir kudret ve hikmet sende varsa, hem eğer biz meyve olduğumuz küre-i arza ve çekirdek olduğumuz âleme tasarruf edecek ve hayatımıza lâzım maddeleri mizan-ı hikmetle aktar-ı âlemden bize gönderecek bir muhit kudret ve şamil bir hikmet sende varsa, ve yüzümüzdeki sikke-i kudret bir olan bütün gitmiş ve gelecek emsalimizi icad edecek bir iktidar sende varsa; belki bana rububiyet dava edebilirsin. Yoksa haydi sus! Benim nev'imdeki karmakarışıklığa bakıp parmak karıştırabilirim deme. Çünkü intizam mükemmeldir. O karmakarışık zannettiğin vaziyetler, kudretin kader kitabına göre kemal-i intizam ile bir istinsahtır. Çünkü bizden çok aşağı

olan ve bizim taht-ı nezaretimizde bulunan hayvanat ve nebatatın kemal-i intizamları gösteriyor ki, bizdeki karışıklıklar bir nevi kitabettir.

Hiç mümkün müdür ki: Bir haliçenin her tarafına yayılan bir atkı ipini san'atkârane yerleştiren, haliçenin ustasından başkası olsun. Hem bir meyvenin mûcidi, ağacının mûcidinden başkası olsun. Hem çekirdeği icad eden, çekirdekli cismin sâniinden başkası olsun. Hem gözün kördür. Yüzümdeki mu'cizat-ı kudreti, mahiyetimizdeki havarik-ı fitratı görmüyorsun. Eğer görsen, anlarsın ki: Benim Sâniim öyle bir zâttır ki, hiçbir şey ondan gizlenemez, hiçbir şey ona nazlanıp ağır gelemes. Yıldızlar, zerrelere kadar ona kolay gelir. Bir baharı bir çiçek kadar sühuletle icad eder. Koca kâinatın fihristesini, kemal-i intizamla benim mahiyetimde derceden bir zâttır. Böyle bir zâtın san'atına senin gibi camid, âciz ve kör, sağır parmak karıştırabilir mi? Öyle ise, sus! Def'ol git!" der onu tardeder.

Sonra o müddeî gider zeminin yüzüne serilen geniş haliçeye ve zemine giydirilen gayet müzeyyen ve münakkaş gömleğe esbab namına ve tabiat lisanıyla ve felsefe diliyle der ki: "Sende tasarruf edebilirim ve sana mâlikim veya sende hissem var" diye dava eder. O vakit o gömlek, (Haşiye)o haliçe, hak ve hakikat namına, lisan-ı hikmetle o müddeîye der ki: "Eğer seneler, karnlar adedince yere giydirilip sonra intizam ile çıkarılıp geçmiş zamanın ipine asılan ve yeniden giydirilecek ve kemal-i intizam ile kader dairesinde programları ve biçimleri çizilen ve tayin olunan ve gelecek zamanın şeridine takılan ve intizamlı ve hikmetli, ayrı ayrı nakışları bulunan bütün gömlekleri, haliçeleri dokuyacak, icad edecek kudret ve san'at sende varsa, hem hilkat-i arzdan tâ harab-ı arza kadar, belki ezelden ebede kadar ulaşacak, hikmetli, kudretli iki manevî elin varsa ve bütün atkılarındaki bütün ferdleri icad edecek kemal-i intizam ve hikmetle tamir ve tecdid edecek sende bir iktidar ve hikmet varsa, hem bizim modelimiz ve bizi giyen ve bizi kendine peçe ve çarşaf yapan küre-i arzı elinde tutup mûcid olabilirsen, bana rububiyet dava et. Yoksa haydi dışarıya! Bu yerde yer bulamazsın. Hem bizde öyle bir sikke-i vahdet ve öyle bir turra-i ehadiyet vardır ki, bütün kâinat kabza-i tasarrufunda olmayan ve bütün eşyayı, bütün şununatıyla birden görmeyen ve nihayetsiz işleri beraber yapamayan ve her yerde hazır ve nâzır bulunmayan ve mekândan münezzeh olmayan ve nihayetsiz hikmet ve ilim ve kudrete mâlik olmayan bize sahip olamaz ve müdahale edemez."

Sonra o müddeî gider. "Belki küre-i arzı kandırıp orada bir yer bulurum"

(Haşiyeye): Fakat şu haliçe hem hayattardır, hem intizamlı bir ihtizazdadır. Her vakit nakışları kemal-i hikmet ve intizam ile tebeddül eder. Tâ ki nessacının muhtelif cilve-i esmasını ayrı ayrı göstereyin.

der. Gider, küre-i arza(Haşiyeye-1) yine esbab namına ve tabiat lisanıyla der ki: "Böyle serseri gezdiğinden, sahibsiz olduğunu gösteriyorsun. Öyle ise, sen benim olabilirsin." O vakit küre-i arz, hak namına ve hakikat diliyle, gök gürültüsü gibi bir sadâ ile ona der ki: "Haltetme... Ben, nasıl serseri, sahibsiz olabilirim? Benim elbisemi ve elbisemin içindeki en küçük bir noktayı, bir ipi intizamsız bulmuş musun ve hikmetsiz ve san'atsız görmüş müsün ki, bana sahibsiz, serseri dersin. Eğer hareket-i seneviyem ile takriben yirmibeş bin senelik(Haşiyeye-2) bir mesafede, bir senede gezdiğim ve kemal-i mizan ve hikmetle vazife-i hizmetimi gördüğüm o daire-i azîmeye hakikî mâlik olabilirsen ve kardeşlerim ve benim gibi vazifedar olan on seyyareye ve gezdikleri bütün dairelere ve bizim imamımız ve biz onunla bağlı ve cazibe-i rahmetle ona takılı olduğumuz güneşi icad edip, yerleştirecek ve sapan taşı gibi beni ve seyyarat yıldızları ona bağlayacak ve kemal-i intizam ve hikmetle döndürüp istihdam edecek bir nihayetsiz hikmet ve nihayetsiz kudret sende varsa, bana rububiyet dava et, yoksa haydi cehennem ol, git! Benim işim var. Vazifeme gidiyorum. Hem bizlerdeki haşmetli intizam ve dehşetli harekât ve hikmetli teshirat gösteriyor ki, bizim ustamız öyle bir zâttır ki; bütün mevcudat, zerrelere yıldızlara ve güneşlere kadar emirber nefer hükmünde ona mutî ve müsahhardırlar. Bir ağacı, meyveleriyle tanzim ve tezyin ettiği gibi, kolayca güneşi, seyyaratla tanzim eder bir Hakîm-i Zülcelal ve Hâkim-i Mutlak'tır."

Sonra o müddeî, yerde yer bulamadığı için gider güneşe. Kalbinden der ki: "Bu çok büyük bir şeydir, belki içinde bir delik bulup, bir yol açarım. Yeri de müsahhar ederim." Güneşe şirk namına ve şeytanlaşmış felsefe lisanıyla, Mecusilerin dedikleri gibi der ki: "Sen bir sultansın, kendi kendine mâliksin, istediğin gibi tasarruf edersin." Güneş ise, Hak namına ve hakikat lisanıyla ve hikmet-i İlahiye diliyle ona der: "Hâşâ yüzbin defa hâşâ ve kellâ!.. Ben müsahhar bir memurum. Seyyidimin

(Haşiyeye-1): Elhasıl: Zerre, o müddeîyi küreyvat-ı hamraya havale eder. Küreyvat-ı hamra onu hüceyreye, hüceyre dahi beden-i insana, beden-i insan ise nev-i insana, nev-i insan onu zîhayat enva'ından

dokunan arzın gömleğine, arzın gömleği dahi küre-i arza, küre-i arz onu güneşe, güneş ise bütün yıldızlara havale eder. Herbiri der: "Git, benden yukarıdakini zabtedebilirsen sonra gel benim zabtına çalış. Eğer onu mağlub etmezsen, beni ele geçiremezsin."

Demek, bütün yıldızlara sözünü geçiremeyen, birtek zerreye rububiyetini dinletemez.

(Haşiye-2): Bir dairenin takriben nisf-ı kutru, yüzseksen milyon kilometre olsa; o daire (kendisi) takriben yirmibeş bin senelik mesafe olur.

misafirhanesinde bir mumdarım. Bir sineğe, belki bir sineğin kanadına dahi hakikî mâlik olamam. Çünkü sineğin vücudunda öyle manevî cevherler ve göz, kulak gibi antika san'atlar var ki; benim dükkânımda yok. Daire-i iktidarımın haricindedir." der, müddeîyi takdir eder.

Sonra o müddeî döner, firavunlaşmış felsefe lisanıyla der ki: "Madem kendine mâlik ve sahib değilsin, bir hizmetkârsın; esbab namına benimsin." der. O vakit güneş, hak ve hakikat namına ve ubudiyet lisanıyla der ki: "Ben öyle birinin olabilirim ki; bütün emsalim olan ulvî yıldızları icad eden ve semavatında kemal-i hikmetle yerleştiren ve kemal-i haşmetle döndüren ve kemal-i zînetle süslendiren bir zât olabilir."

Sonra o müddeî, kalbinden der ki: "Yıldızlar çok kalabalıktırlar. Hem dağınık, karmakarışık görünüyorlar. Belki onların içinde, müekkillerim namına birşey kazanırım." der. Onların içine girer. Onlara esbab namına, şerikleri hesabına ve tuğyan etmiş felsefe lisanıyla, nücumperest olan sabiiyyunların dedikleri gibi der ki: "Sizler, pekçok dağınık olduğunuzdan, ayrı ayrı hâkimlerin taht-ı hükmünde bulunuyorsunuz." O vakit yıldızlar namına bir yıldız der ki: "Ne kadar sersem, akılsız ve ahmak ve gözsüzsün ki; bizim yüzümüzdeki sikke-i vahdeti ve turra-i ehadiyeti görmüyorsun, anlamıyorsun. Ve bizim nizam-ı âliyemizi ve kavanin-i ubudiyetimizi bilmiyorsun. Bizi intizamsız zannediyorsun. Bizler öyle bir zâtın san'atıyız ve hizmetkârlarıyız ki, bizim denizimiz olan semavatı ve şeceremiz olan kâinatı ve mesiregâhımız olan nihayetsiz feza-yı âlemi kabza-i tasarrufunda tutan bir Vâhid-i Ehad'dir. Bizler donanma elektrik lâmbaları gibi, onun kemal-i rububiyetini gösteren nurani şahidleriz ve saltanat-ı rububiyetini ilân eden ışıklı bürhanlarız. Herbir taifemiz onun

daire-i saltanatında ulvî, süflî, dünyevî, berzahî, uhrevî menzillerde haşmet-i saltanatını gösteren ve ziya veren nurani hizmetkârlarız.

Evet herbirimiz kudret-i Vâhid-i Ehad'in birer mu'cizesi ve şecere-i hilkatın birer muntazam meyvesi ve vahdaniyetin birer münevver bürhanı ve melaikelerin birer menzili, birer tayyaresi, birer mescidi ve avalim-i ulviyenin birer lâmbası, birer güneşi ve saltanat-ı rububiyetin birer şahidi ve feza-yı âlemin birer zîneti, birer kasrı, birer çiçeği ve sema denizinin birer nurani balığı ve gökyüzünün birer güzel gözü (Haşiye) olduğumuz gibi, heyet-i mecmuamızda sükûnet içinde bir sükût

(Haşiye): Cenab-ı Hakk'ın acaib-i masnuatına bakıp, temaşa edip ve ettiren işaretleriz. Yani: Semavat, hadsiz gözlerle zemindeki acaib-i san'at-ı İlahiyeyi temaşa eder gibi görünüyor. Semanın melaikeleri gibi, yıldızlar dahi mahşer-i acaib ve garaib olan arza bakıyorlar ve zîşuurları dikkatle baktırıyorlar, demektir.

ve hikmet içinde bir hareket ve haşmet içinde bir zînet ve intizam içinde bir hüsn-ü hilkat ve mevzuniyet içinde bir kemal-i san'at bulunduğundan Sâni-i Zülcelalimizi, nihayetsiz diller ile vahdetini, ehadiyetini, samediyetini ve evsaf-ı cemal ve celal ve kemalini bütün kâinata ilân ettiğimiz halde, bizim gibi nihayet derecede safi, temiz, muti', müsahhar hizmetkârları, karmakarışıklık ve intizamsızlık ve vazifesizlik hattâ sahipsizlik ile ittiham ettiğinden tokata müstehaksın." der. O müddeînin yüzüne recm-i şeytan gibi, bir yıldız öyle bir tokat vurur ki, yıldızlardan tâ cehennem dibine onu atar. Ve beraberinde olan tabiatı (Haşiye)evham derelerine ve tesadüfü adem kuyusuna ve şerikleri, imtina' ve muhaliyet zulümatına ve din aleyhindeki felsefeyi, esfel-i safilînin dibine atar. Bütün yıldızlarla beraber o yıldız **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا** ferman-ı kudsîsini okuyorlar. Ve "Sinek kanadından tut, tâ semavat kandillerine kadar, bir sinek kanadı kadar şerike yer yoktur ki, parmak karıştırısın" diye ilân ederler.

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سِرَاجٍ وَخَدِّتِكَ فِي كَثْرَةِ مَخْلُوقَاتِكَ وَ دَلَالٍ وَخَدَائِيَّتِكَ فِي مَشْهَرِ كَائِنَاتِكَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

* * *

(Haşiyeye): Fakat sukuttan sonra tabiat tövbe etti. Hakikî vazîfesi, tesir ve fiil olmadığını, belki kabul ve inşial olduğunu anladı. Ve kendisi kader-i İlahînin bir nevi defteri -fakat tebeddül ve tegayyüre kabil bir defteri- ve kudret-i Rabbaniyenin bir nevi programı ve Kadîr-i Zülcelal'in bir nevi fitrî şeriatı ve bir nevi mecmua-i kavanini olduğunu bildi. Kemal-i acz ve inkıyad ile vazife-i ubudiyetini takındı. Ve fitrat-ı İlahiye ve san'at-ı Rabbaniye ismini aldı.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

âyetinin ezeli bağından, bir çiçeğine işaret eden Arabî fıkralardır.

حَتَّىٰ كَانُ الشَّجَرُ الْمَرْهَرَةَ فَصَيْدَةٌ مَنْظُومَةٌ مُحَرَّرَةٌ

و تُنَشِّدُ لِلْفَاطِرِ الْمَدَائِحَ الْمُبَهَّرَةَ أَوْ فَتَحَتْ بِكَثْرَةِ عِيُونِهَا الْمُبَصَّرَةَ

لِتُنظَرَ لِلصَّانِعِ الْعَجَائِبِ الْمُنَشَّرَةَ أَوْ زَيَّنَتْ لِعِيدِهَا أَعْضَائَهَا الْمُخَصَّرَةَ

لِيَشْهَدَ سُلْطَانُهَا آثَارَهُ الْمُنَوَّرَةَ وَ تُشْهِرُ فِي الْمَخَصَّرَةِ مُرْصَعَاتِ الْجَوْهَرِ

وَ تُعَلِّقُ لِلْبَشَرِ حِكْمَةَ خَلْقِ الشَّجَرِ بِكَنْزِهَا الْمُدَحَّرِ مِنْ جُودِ رَبِّ الثَّمَرِ

سُبْحَانَهُ مَا أَحْسَنَ إِحْسَانَهُ مَا أَزْيَنَ بُرْهَانَهُ مَا أَبَيَّنَ تَبْيَانَهُ

حَيَالِ بَيْنَدِ آزِينَ أَشْجَارِ مَلَائِكُ رَا جَسَدُ أَمَدِ سَمَاوِي بَا هَزَارَانِ نَى .. آزِينَ نَيْهَا شَيْدَتْ هُوشِ سِنَايَشْهَائِ دَاتِ حَى ..

وَرَفْهَارَا زَيَانِ دَارُنْدِ هَمَّهُ هُوَ هُوَ دَكْرِ آرُنْدِ بَدَرِ مَعْنَايِ حَى حَى .. چُو لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ بَرَابَرِ مِيزَنْدِ هَرَشِي .. دَمَادَمْ

جُوَيْدَنْدِ يَا حَقِّ سَرَّاسَرِ كُوَيْدَنْدِ يَا حَى بَرَابَرِ مِيزَنْدِ اللَّهُ

وَ نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا

Arabî fikranın tercümesi :

Yani: Güya çiçek açmış herbir ağaç, güzel yazılmış manzum bir kasidedir ki; o kaside Fâtır-ı Zülcelal'in medayih-i bahiresini inşad edip, şâirane lisan-ı hal ile söylüyor. Veyahut o çiçek açmış herbir ağaç, binler bakar ve baktırır gözlerini açmış, tâ Sâni'-i Zülcelal'in neşir ve teşhir olunan acaib-i san'atını bir-iki gözle değil, belki binler gözlerle baksın; tâ ehl-i dikkati öyle baktırsın. Veyahut o çiçek açan herbir ağaç, umumî bayram olan baharın içindeki hususî bayramında ve resm-i geçit-misal bir anda yeşillenmiş a'zalarını en süslü müzeyyenatla süslemiş. Tâ ki, onun Sultan-ı Zülcelal'i, ona ihsan ettiği hedayayı ve letaifi ve âsâr-ı nuraniyesini müşahede etsin. Hem meşher-i san'at-ı İlahiye olan zeminin yüzünde ve bahar mevsiminde, murassaat-ı rahmetini enzar-ı halka teşhir etsin. Ve şecerin hikmet-i hilkatini beşere ilân etsin. İncecik dallarında ne kadar mühim hazineler bulunduğunu ve ihsanat-ı Rahmaniye'nin meyvelerinde ne derece mühim defineler var olduğunu göstermekle kemal-i kudret-i İlahiyeyi göstereyin.

* * *

BİRİNCİ MEVKİF'İN KÜÇÜK BİR ZEYLİ

فَاسْتَمِعْ آيَةً

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا الْح

ثُمَّ انظُرْ إِلَى وَجْهِ السَّمَاءِ كَيْفَ تَرَى سُكُوتًا فِي سُكُونَةٍ حَرَكَةً فِي حِكْمَةٍ تَلْأَلَاءٌ فِي حِشْمَةٍ تَبَسُّمًا فِي زِينَةٍ مَعَ انْتِظَامِ
الْخَلْقَةِ مَعَ انْتِزَانِ الصَّنْعَةِ تَشْعِشُعُ سِرَاجِهَا تَهْلُهْلُ مِصْبَاحِهَا تَلْأَلَاءُ مُجُومَهَا تُعْلِقُ لِأَهْلِ النَّهْيِ سُلْطَنَةً بِأَلَا انْتِهَاءِ

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا الْح

Bu âyetin bir nevi tercümesi olan **ثُمَّ انظُرْ إِلَى وَجْهِ السَّمَاءِ كَيْفَ تَرَى سُكُوتًا فِي سُكُونَةٍ** tercümesidir. Yani âyet-i kerime nazar-ı dikkati semanın zînetli ve güzel yüzüne çeviriyor. Tâ dikkat-i nazar ile, semanın yüzünde fevkalâde sükûnet içinde bir sükûtu görüp, bir Kadîr-i Mutlak'ın emir ve teshiriyle o vaziyeti aldığını anlasın. Yoksa eğer başıboş olsa idiler, birbiri içinde o dehşetli hadsiz ecrâm, o gayet büyük küreler ve gayet sür'atli hareketleriyle öyle bir velveleyi çıkarmak lâzım idi ki, kâinatın kulağını sağır edecekti. Hem öyle bir zelzele-i herc ü merc içinde karışıklık olacaktı ki, kâinatı dağıtacaktı. Yirmi camus, birbiri içinde hareket etse ne kadar velveleli bir herc ü merce sebebiyet verdiği malûm. Halbuki Küre-i

Arz'dan bin defa büyük ve top güllesinden yetmiş defa sür'atli hareket edenler, yıldızlar içerisinde var olduğunu kozmoğrafya söylüyor. İşte sükûnet içindeki sükût-u ecrandan Sâni'-i Zülcelal'in ve Kadîr-i Zülkemat'ın derece-i kudret ve teshirini ve nücumun ona derece-i inkıyad ve itaatini anla.

حَرَكَةٌ فِي حِكْمَةٍ Hem semanın yüzünde, hikmet içinde bir hareketi görmeyi âyet emrediyor. Evet gayet acib ve azîm o harekât, gayet dakik ve geniş hikmet içindedir. Nasılki bir fabrikanın çarklarını ve dolaplarını bir hikmet içinde çeviren bir san'atkâr, fabrikanın azamet ve intizamı derecesinde derece-i san'at ve meharecini gösterir. Öyle de: Koca Güneşe, seyyarat ile beraber fabrika vaziyetini veren ve o müdhiş azîm küreleri sapan taşları misillü ve fabrika çarkları gibi etrafında döndüren bir Kadîr-i Zülcelal'in derece-i kudret ve hikmeti, o nisbette nazara tezahür eder.

تَلْفَافًا فِي حِشْمَةٍ تَبَسُّمًا فِي زِينَةٍ Yani: Hem semavat yüzünde, öyle bir haşmet içinde bir parlamak ve bir zînet içinde bir tebessüm var ki; Sâni'-i Zülcelal'in ne kadar muazzam bir saltanatı, ne kadar güzel bir san'atı olduğunu gösterir. Donanma günlerinde kesretli elektrik lâmbaları, sultanın derece-i haşmetini ve terakkiyat-ı medeniyede derece-i kemalini gösterdiği gibi; koca semavat o haşmetli, zînetli yıldızlarıyla Sâni'-i Zülcelal'in kemal-i san'atını ve cemal-i san'atını, öylece nazar-ı dikkate gösteriyorlar.

مَعَ انْتِظَامِ الخِلْقَةِ مَعَ إِتْرَانِ الصَّنْعَةِ Hem diyor ki: Semanın yüzündeki mahlukatın intizamını, dakik mizanlar içinde masnuatın mevzuniyetini gör ve anla ki: Onların Sâni'i ne kadar Kadîr ve ne kadar Hakîm olduğunu bil. Evet muhtelif ve küçük cirimleri veyahut hayvanları döndüren ve bir vazife için çeviren ve bir mizan-ı mahsus ile, herbirini muayyen bir yolda sevkeden bir zâtın derece-i iktidar ve hikmetini ve hareket eden cirimlerin ona derece-i itaat ve müsahhariyetlerini gösterdikleri gibi, koca semavat o dehşetli azametiyle hadsiz yıldızlarıyla ve o yıldızlar da dehşetli büyüklükleriyle ve gayet şiddetli hareketleriyle beraber, zerre miktar ve bir saniyecik kadar hududlarından tecavüz etmemeleri, bir âşire-i dakika kadar vazifelerinden geri kalmamaları, Sâni'-i Zülcelallerinin ne kadar dakik bir mizan-ı mahsus ile rububiyetini icra ettiğini nazar-ı dikkate gösterirler. Hem de şu âyet gibi Sure-i Amme'de ve sair âyetlerde beyan olunan teshir-i Şems ve Kamer ve nücumla işaret ettiği gibi:

نَشْعُشُ سِرَاجَهَا تَهْلُهُلُ مِصْبَاحِهَا تَلْفَافًا نُجُومُهَا تُعَلِّقُ لِأَهْلِ النَّهْيِ سُلْطَنَةً بِلَا إِتْبَهَاءِ

Yani: Semanın müzeyyen tavanına, güneş gibi ışık verici, ısındırıcı bir lâmbayı takmak; gece gündüz hatlarıyla, kış yaz sahifelerinde mektubat-ı Samedaniyeyi yazmasına bir nur hokkası hükmüne getirmek ve yüksek minare ve kulelerdeki büyük saatların parlayan akrepleri misillü, kubbe-i semada Kameri, zamanın saat-ı kübrasına bir akreb yapmak; mütefavit çok hilâller suretinde her geceye güya ayrı bir hilâl bırakıp, sonra dönüp kendine toplamak, menzillerinde kemal-i mizanla, dakik hesabla hareket ettirmek ve kubbe-i semada parlayan, tebessüm eden yıldızlarla, göğün güzel yüzünü yaldızlamak, elbette nihayetsiz bir saltanat-ı rububiyetin şairidir. Zîşuura, onu iş'ar eden muhteşem bir uluhiyetin işaretidir. Ehl-i fikri, imana ve tevhide davet eder.

Bak kitab-ı kâinatın safha-i rengînine

Hâme-i zerrîn-i kudret, gör ne tasvir eylemiş.

Kalmamış bir nokta-i muzlim, çeşm-i dil erbabına

Sanki âyâtın Huda, nur ile tahrir eylemiş.

Bak, ne mu'ciz-i hikmet, iz'anrubâ-yı kâinat;

Bak, ne âlî bir temaşadır feza-yı kâinat;

Dinle de yıldızları, şu hutbe-i şirinine,

Name-i nurîn-i hikmet, bak ne takrir eylemiş.

Hep beraber nutka gelmiş, hak lisanıyla derler:

Bir Kadîr-i Zülcelal'in haşmet-i sultanına

Birer bürhan-ı nur-efşanız vücub-u Sânia, hem vahdete, hem kudrete şahidleriz biz.

Şu zeminin yüzünü yaldızlayan nazenin mu'cizatı çün melek seyranına

Bu semanın arza bakan, Cennet'e dikkat eden, binler müdakkik gözleriz biz.

Tûbâ-yı hilkatten semavat şikkına, hep kehkeşan ağsanına

Bir Cemil-i Zülcelal'in dest-i hikmetiyle takılmış, binler güzel meyveleriz biz.

Şu semavat ehline birer mescid-i seyyar, birer hane-i devvar, birer ulvî aşiyane,

Birer misbah-ı nevvar, birer gemi-i cebbar, birer tayyareyiz biz.

Bir Kadîr-i Zülkemaal'in, bir Hakîm-i Zülcelal'in, birer mu'cize-i kudret, birer hârika-i san'at-ı Hâlıkane,

Birer nadire-i hikmet, birer dâhiye-i hilkat, birer nur âlemiyiz biz.

Böyle yüzbin dil ile, yüzbin bürhan gösteririz, işittiririz insan olan insana,

Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü. Hem işitmez sözümüzü. Hak söyleyen âyetleriz biz.

Sikkemiz bir, turramız bir, Rabbimize müsahharız, müsebbihiz abîdane

Zikrederiz, kehkeşanın halka-i kübrasına mensub birer meczublarız biz...

* * *

İKİNCİ MEVKİF

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ

Şu Mevkîfın Üç Maksadı Var

BİRİNCİ MAKSAD

(Bir yıldızın tokatıyla yere sukut eden ehl-i şirk ve dalaletin vekili, zerrelere yıldızlara kadar hiçbir yerde zerre miktar şirke yer bulamadığından, o tarzdaki davadan vazgeçip, fakat şeytan gibi, vahdete

dair teşkikat yapmak için üç mühim sual ile, ehadiyete ve vahdete dair ehl-i tevhide vesvese yapmak istedi.)

BİRİNCİ SUAL: Zındıka lisanıyla diyor ki: "Ey ehl-i Tevhid! Ben, kendi müekkillerim namına bir şey bulamadım, mevcudatta bir hisse çıkaramadım, mesleğimi isbat edemedim. Fakat siz ne ile nihayetsiz bir kudret sahibi bir Vâhid-i Ehad'i isbat ediyorsunuz? Neden onun kudretiyle beraber başka eller karışmasını kabil görmüyorsunuz?"

ELCEVAB: Yirmiikinci Söz'de kat'î isbat edilmiş ki; bütün mevcudat, bütün zerrat, bütün yıldızlar, herbiri Vâcib-ül Vücut'un ve Kadîr-i Mutlak'ın vücub-u vücuduna birer bürhan-ı neyyirdir. Bütün kâinattaki silsilelerin herbiri, onun vahdaniyetine birer delil-i kat'îdir. Kur'an-ı Hakîm hadsiz bürhanlarında isbat ettiği gibi, umumun nazarına en zahir bürhanları daha ziyade zikreder. Ezcümle:

وَلَقَدْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ * وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِلاَفُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

gibi pekçok âyâtla, Kur'an-ı Hakîm; hilkat-ı arz ve semavatı, vahdaniyete bedahet derecesinde bir bürhan gösteriyor ki, ister istemez zîşuur olan her adam, hilkat-ı arz ve semavatta bizzarure Hâlık-ı Zülcelalini tasdik etmeğe mecburdur ki, لَيَقُولُنَّ اللَّهُ der.

Birinci Mevkıfta nasıl bir zerreden başladık, tâ yıldızlara ve semavata kadar sikke-i tevhidi gösterdik. Kur'an-ı Hakîm şu nevi âyâtla, yıldızlardan ve semavattan tutup, tâ zerrelere kadar, şirki tard eder. Şöyle işaret eder ve manen der:

Semavat ve arzı böyle muntazam halkeden bir Kadîr-i Mutlak'ın, elbette devair-i masnuatından olan manzume-i şemsiye bilbedahe onun kabza-i tasarrufundadır. Madem o Kadîr-i Mutlak, şemsi seyyaratıyla kabza-i tasarrufunda tutuyor ve tanzim ve teshir ve tedvir ediyor. Elbette o manzume-i şemsiyenin bir cüz'ü ve şems ile bağlanan küre-i arz dahi kabza-i tasarrufunda ve tedbir ve tedvirindedir. Madem küre-i arz, kabza-i tasarrufunda ve tedbir ve tedvirindedir; bilbedahe arzın yüzünde yazılan ve icad edilen ve yerin meyveleri ve gayatı hükmünde olan masnuat dahi, onun kabza-i rububiyetinde ve terbiyesindedir. Madem bütün zeminin yüzüne serilen ve serpilene ve yüzünü yaldızlayan ve zînetlendiren ve her zaman tazelenen, gelip giden ve zemin onlarla dolup boşalan umum masnuat, kabza-i kudret ve ilmindedir ve adl ü hikmetinin mizanıyla ölçülüp ve tanzim edilir. Madem bütün enva', onun kabza-i kudretindedir. Elbette o enva'ın muntazam ve mükemmel ferdlere ve âlemin küçük

misal-i musaggarları ve enva'-ı kâinatın blançoları ve kitab-ı âlemin küçücük fihristeleri hükmünde olan cüz'î ferdleri, bilbedahe onun kabza-i rububiyetinde ve icadındadır ve tedvir ve terbiyesindedir. Madem herbir zîhayat, kabza-i tedbir ve terbiyesindedir. Elbette o zîhayatın vücudunu teşkil eden hüceyrat ve küreyvat ve a'za ve asab; bilbedahe onun kabza-i ilim ve kudretindedir. Madem herbir hüceyre ve kandaki herbir küreyvat, onun taht-ı emrindedir ve daire-i tasarrufundadır ve onun kanunuyla hareket ederler. Elbette bütün bunların madde-i esasiyesi ve bütün onlardaki nakş-ı san'ata ve nesc-i nakşa mekikler ve yaylar hükmünde olan zerrat dahi bizzarure onun kabza-i kudretinde ve daire-i ilmindedir ve onun emriyle, izniyle, kuvvetiyle muntazam harekât yapar, mükemmel vezaif görürler. Madem herbir zerrenin hareketi ve vazife görmesi, onun kanunuyla, izniyle, emriyledir. Elbette teşahhusat-ı vechiye ve herkesin yüzünde herkesten onu temyiz edecek birer alâmet-i farika bulunması ve sîmalar gibi seslerde, dillerde ayrı ayrı farklar bulunması, bilbedahe onun ilim ve hikmetiyledir. İşte şu silsileye mebde' ve muntehayı zikrederek işaret eden şu âyete bak:

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالاختلافُ السِّنِّيُّمُ وَ الْوَانِكُمْ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ

Şimdi deriz: Ey ehl-i şirkin vekili! İşte silsile-i kâinat kadar kuvvetli bürhanlar, meslek-i tevhidi isbat eder. Ve bir Kadîr-i Mutlak'ı gösterir. Madem hilkat-ı semavat ve arz, bir Sâni'-i Kadîr'i ve o Sâni'-i Kadîr'in nihayetsiz bir kudretini ve o nihayetsiz bir kudretin, nihayetsiz bir kemalde olduğunu gösterir. Elbette şeriklerden istiğna-yı mutlak var. Yani, hiçbir cihette şeriklere ihtiyaç yok. İhtiyaç olmadığı halde neden bu zulümatlı meslekte gidiyorsunuz? Ne zorunuz var ki, oraya giriyorsunuz? Hem de şürekaya hiçbir ihtiyaç olmadığı ve kâinat onlardan müstağni-i mutlak oldukları halde, şerik-i uluhiyet gibi, rububiyet ve icad şerikleri dahi mümteni'dirler, vücudları muhaldir. Çünkü semavat ve arzın Sâniindeki kudret hem nihayet kemalde, hem nihayetsiz olduğunu isbat ettik. Eğer şerik bulunsa, mütenahî diğer bir kudret, o nihayetsiz ve gayet kemaldeki kudreti mağlub edip, bir kısım yer zabt etmek ve ona nihayet vermek ve manen âciz bırakıp, hadsiz olduğu halde tahdid etmek ve hiçbir mecburiyet olmadan bir mütenahî şey, nihayetsiz bir şeye, nihayetsiz olduğu bir vakitte nihayet vermek ve mütenahî yapmak lâzımgelir ki; bu, muhalatın en gayr-ı makulü ve mümteniâtın en katmerlisidir.

Hem şerikler "müstağniyetün anha" ve "mümteniâtün bizzât" yani hiç onlara ihtiyaç olmadığı gibi, vücudları muhal oldukları halde onları dava etmek, sırf tahakkümîdir. Yani aklen, mantıkan, fikren o davayı ettirecek bir sebep olmadığı için, manasız sözler hükmündedir. İlm-i

Usûlce "tahakkümî" tabir edilir. Yani manasız dava-yı mücerreddir. İlm-i Kelâm ve İlm-i Usûl'ün düsturlarındandır ki, denilir:

لَا عِبْرَةَ لَلْإِحْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِئِ عَنْ دَلِيلٍ وَلَا يُنَافِي الْإِمْكَانُ الدَّائِمِيُّ الْبَقِيَّةَ عِلْمِيَّ

Yani: Bir delilden, bir emareden neş'et etmeyen bir ihtimalin ehemmiyeti yok. Kat'î ilme şek katmaz. Yakîn-i hükmîyi sarsmaz." Meselâ; zâtında Barla denizi, (yani Eğirdir Gölü) imkân ve ihtimal var ki, pekmez olsun; yağa inkılab etmiş olsun. Fakat madem bir emareden, o imkân ve ihtimal neş'et etmiyor; onun vücuduna ve su olduğuna, kat'î ilmimize, tesir etmez, şek ve vesvese vermez.

İşte bunun gibi, mevcudatın her tarafından, kâinatın her köşesinden sorduk: Birinci Mevkıfta gösterildiği gibi, zerrattan yıldızlara kadar ve İkinci Mevkıfta görüldüğü gibi; hilkat-ı semavat ve arzdan, tâ sîmalardaki teşahhusata kadar hangi şeyden soruldu ise, lisan-ı hal ile vahdaniyete şahadet ve sikke-i tevhidi gösterdi. Sen de gördün... Öyle ise; kâinatın mevcudatında bir emare yok ki, bir şirk ihtimali ona bina edilsin. Demek dava-yı şirk, sırf tahakkümî ve manasız söz ve dava-yı mücerred olduğundan; şirki iddia etmek, mahz-ı cehalet, ayn-ı belâhettir.

İşte ehl-i dalaletin vekili, buna karşı diyeceği kalmıyor. Yalnız diyor ki: "Şirke emare, kâinattaki tertib-i esbabdır. Herşeyin bir sebeble bağlı olduğudur. Demek esbabın hakikî tesirleri vardır. Tesirleri varsa, şirik olabilirler?"

Elcevab: Meşiet ve hikmet-i İlahiyenin muktezasıyla ve çok esmanın tezahür etmek istemesiyle; müsebbebat, esbaba rabtedilmiş. Herbir şey, bir sebeble bağlanmış. Fakat çok yerlerde ve müteaddid Sözlerde kat'î isbat etmişiz ki: "Esbabda hakikî tesir-i icadî yok." Şimdi yalnız bu kadar deriz ki: Esbab içinde, bilbedahe en eşrefi ve ihtiyarı en geniş ve tasarrufatı en vasi', insandır. İnsanın dahi en zahir ef'al-i ihtiyariyesi içinde en zahiri; ekl ve kelâm ve fikirdir. Yani: Yemek, söylemek, düşünmektir. Şu yemek, söylemek, düşünmek ise gayet muntazam, acib, hikmetli birer silsiledir. O silsilenin yüz cüz'ünden, insanın dest-i ihtiyarına verilen ancak bir cüz'üdür. Meselâ: Yemekten, bedenin tegaddi-i hüceyratından tut, tâ semeratın teşekkülüne kadar olan silsile-i ef'al içinde, insanın dest-i ihtiyarına verilen yalnız ağızdaki dişlerin değirmenini tahrik edip onu çığnemektir. Ve söylemek silsilesinden yalnız meharic-i huruf kalıplarına, havayı sokup çıkarmaktır. Halbuki ağzında birtek kelime, bir çekirdek gibi iken, bir ağaç hükmündedir. Hava içinde milyonlar aynı kelime gibi meyveler verir.

Milyonlarla dinleyenlerin kulaklarına girer. Bu misalî sünbüle, insandaki hayalin eli ancak yetişebilir. İhtiyarın kısacık eli, nasıl yetişir? Madem esbab içinde en eşrefi ve en ziyade ihtiyar sahibi olan insan, böyle hakikî icaddan eli bağlansa, sair cemadat ve behimat ve anasır ve tabiat; nasıl hakikî mutasarrıf olabilirler? Yalnız o esbab, birer zarftır ve masnuat-ı Rabbaniyeye bir kılıftırlar ve hedaya-yı Rahmaniyeeye birer tablacıdırlar. Elbette bir padişahın hediyesinin kabı veya hediye sarılan mendil veyahut hediye eline verilip getiren nefer, o padişahın saltanatına şerik olamazlar. Ve onları şerik tevehhüm eden, saçma bir hezeyan eder. Öyle de esbab-ı zahiriye ve vesait-i suriyenin, rububiyet-i İlahiyeden hiçbir cihette hisseleri olamaz. Hizmet-i ubudiyetten başka nasibleri yoktur.

İKİNCİ MAKSAD

Ehl-i şirkin vekili, meslek-i şirki hiçbir cihette isbat edemediğinden ve onun isbatından me'yus kaldığından; ehl-i tevhidin mesleğini, teşkikiyle ve şüpheleriyle tahrib etmeğe çalışmak istediğinden; şöyle ikinci bir sual ediyor. Diyor ki:

Ey ehl-i tevhid! Siz diyorsunuz ki: **قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ** Hâlık-ı âlem birdir; Ehaddir, Sameddir. Hem, herşeyin Hâlıkı odur. Ehadiyet-i zâtiyesiyle beraber doğrudan doğruya herşeyin dizgini onun elinde; herşeyin anahtarı kabzasında, herşeyin nasiyesini tutuyor; bir iş bir işe mani olmuyor. Bütün eşyada, bütün ahvaliyle bir anda tasarruf edebilir." Böyle acib bir hakikata nasıl inanılabilir? Müşahhas bir tek zât, nihayetsiz yerlerde, nihayetsiz işleri külfetsiz yapabilir mi?

ELCEVAB: Şu suale, gayet derin ve ince ve gayet yüksek ve geniş olan bir sırr-ı Ehadiyet ve Samediyetin beyanıyla cevap verilir. Fikr-i beşer ise o sırta, ancak bir temsil dürbîniyle ve mesel rasadıyla bakabilir. Cenab-ı Hakk'ın zât ve sıfâtında misil ve misali yok. Fakat mesel ve temsil ile bir derece şuuatına bakılabilir. İşte biz de, temsilât-ı maddiye ile o sırta işaret edeceğiz.

Birinci Temsil: Şöyle ki: Onaltıncı Söz'de isbat edildiği gibi: Birtek zât-ı müşahhas, muhtelif âyineler vasıtasıyla külliyet kesbeder. Bir cüz'i-yi hakikî iken, şuuat-ı kesîreye mâlik bir küllî hükmüne geçer. Evet nasıl cismanî şeylere cam ve su gibi maddeler âyine olup, cismanî birtek şey, o âyinelerde bir külliyet kesbeder. Öyle de: Nurani şeylere ve ruhaniyata dahi, hava ve esîr ve âlem-i misalin bazı mevcudatı, âyineler hükmünde ve berk ve hayal sür'atinde birer vasıta-i seyr ü seyahat suretine geçerler ki, o nuraniler ve o ruhanîler, hayal sür'atiyle o meraya-yı nazifede ve o menazil-i latifede gezerler. Bir anda binler yerlere girerler. Ve her

âyinede, nurani oldukları ve akisleri onların aynı ve onların hâsiyetine mâlik oldukları için, cismaniyetin aksine olarak, her yerde bizzât bulunur gibi hükmederler. Kesif cismanilerin akisleri ve misalleri, o cismaniyetin aynaları olmadığı gibi, hâsiyetine dahi mâlik değil, ölü sayılırlar. Meselâ: Güneş, müşahhas bir cüz'î olduğu halde, parlak eşya vasıtasıyla bir küllî hükmüne geçer. Zemin yüzündeki bütün parlak şeylere, hattâ herbir katre suya ve cam zerreciklerine birer aksini, birer misalî güneşi, onların kabiliyetine göre verir. Güneşin hararet ve ziyası ve ziyasındaki yedi rengi ve zâtının bir nevi misali, herbir parlak cisimde bulunur. Faraza güneşin ilmi, şuuru bulunsa idi; her âyine onun bir nevi menzili ve tahtı ve iskemlesi hükmünde olup, her şeyle bizzât temas eder, her zîşuurla âyineleri vasıtasıyla, hattâ gözbebeğiyle birer telefon hükmünde muhabere edebilirdi. Bir şey, bir şeye mani olmazdı. Bir muhabere, bir muhabereye sed çekmezdi. Her yerde bulunmakla beraber, hiçbir yerde bulunmazdı.

Acaba: Bir zâtın binbir isminden yalnız Nur isminin maddî ve cüz'î ve camid bir âyinesi hükmünde olan güneş, böyle teşahhusu ile beraber, küllî yerlerde küllî işlere mazhar olsa; o Zât-ı Zülcelal, ehadiyet-i zâtiyesiyle beraber nihayetsiz işleri bir anda yapamaz mı?

İkinci Temsil: Kâinat bir şecere hükmünde olduğu için, herbir şecere, kâinatın hakaikına misal olabilir. İşte biz de şu odamızın önündeki muhteşem, muazzam çınar ağacını, kâinata bir misal-i musaggar hükmünde tutup, kâinattaki cilve-i ehadiyeti onun ile göstereceğiz. Şöyle ki:

Şu ağacın, lâakal on bin meyvesi var. Herbir meyvesinin, lâakal yüzer kanatlı çekirdeği var. Bütün on bin meyve ve bir milyon çekirdek; bir anda, beraber bir san'at ve icada mazhardırlar. Halbuki şu ağacın çekirdek-i aslîsinde ve kökünde ve gövdesinde, cüz'î ve müşahhas ve ukde-i hayatiye tabir edilen bir cilve-i irade-i İlahiye ve bir nüve-i emr-i Rabbanî ile, şu ağacın kavanin-i teşkiliyesinin merkeziyeti; her dalın başında, herbir meyvenin içinde, herbir çekirdeğin yanında bulunur ki, hiçbirinin bir şeyini, noksan bırakmayarak, birbirine mani olmayarak; onunla yapılır. Ve o birtek cilve-i irade ve o kanun-u emrî; ziya, hararet, hava gibi dağılıp her yere gitmiyor. Çünkü gittiği yerlerin ortalarındaki uzun mesafelerde ve muhtelif masnularda hiçbir iz bırakmıyor, hiçbir eseri görülüyor. Eğer intişar ile olsa idi; izi ve eseri görülecekti. Belki bizzât, tecezzi ve intişar etmeden her birisinin yanında bulunuyor. Ehadiyetine ve şahsiyetine o küllî işler, münafî olmuyor. Hattâ denilebilir ki: O cilve-i irade, o kanun-u emrî, o ukde-i hayatiye; herbirinin yanında bulunur, hiçbir yerde de bulunmaz. Güya şu muhteşem ağaçta meyveler,

çekirdekler adedince o kanun-u emrînin birer gözü, birer kulağı var. Belki ağacın herbir cüz'ü, o kanun-u emrînin duygularının birer merkezi hükmündedir ki; uzun vasıtaları perde olup bir mani teşkil etmek değil, belki telefon telleri gibi birer vesile-i teshil ve takrib olur. En uzak, en yakın gibidir.

Madem bilmüşahede Zât-ı Ehad-i Samed'in, irade gibi bir sıfatının birtek cilve-i cüz'isi, bilmüşahede milyon yerde, milyonlar işe vasıtasız medar olur. Elbette Zât-ı Zülcelal'in tecelli-i kudret ve iradesiyle, şecere-i hilkatı bütün ecza ve zerratıyla beraber tasarruf edebilmesine şuhud derecesinde yakîn etmek lâzımgelir.

Onaltıncı Söz'de isbat ve izah edildiği gibi deriz ki: Madem, güneş gibi âciz ve müsahhar mahluklar ve ruhanî gibi madde ile mukayyed nimmuranî masnular ve şu çınar ağacının manevî nuru, ruhu hükmünde olan ukde-i hayatiyesi ve merkez-i tasarrufu olan emrî kanunlar ve iradevî cilveler, nuraniyet sırrıyla bir yerde iken ve birtek müşahhas cüz'î oldukları halde, pekçok yerlerde ve pekçok işlerde bilmüşahede bulunabilirler. Ve madde ile mukayyed bir cüz'î oldukları halde, mutlak bir küllî hükmünü alırlar. Ve bir anda bir cüz'-i ihtiyarî ile, pekçok muhtelif işleri bilmüşahede kesbederler. Sen de görüyorsun ve inkâr edemezsin.

Acaba: Maddeden mücerred ve muallâ, hem kaydın tahdidinden ve kesafetin zulmetinden münezzeh ve müberra, hem şu umum envâr ve şu bütün nuraniyat onun envâr-ı kudsiye-i esmaiyesinin kesif bir gölgesi ve zılali, hem umum vücud ve bütün hayat ve âlem-i ervah ve âlem-i berzah ve âlem-i misal nim-şeffaf birer âyine-i cemali, hem sıfâtı muhita ve şununatı külliye olan birtek Zât-ı Akdes'in irade-i külliye ve kudret-i mutlaka ve ilm-i muhit ile zahir olan tecelli-i sıfâtı ve cilve-i ef'ali içindeki teveccüh-ü ehadiyetinden hangi şey saklanabilir? Hangi iş ona ağır gelebilir? Hangi yer ondan gizlenebilir? Hangi ferd ondan uzak kalabilir? Hangi şahıs külliyet kesbetmeden ona yanaşabilir? Hiç eşya ondan gizlenebilir mi? Hiç bir iş, bir işe mani olur mu? Hiçbir yer, onun huzurundan hâlî kalır mı? İbn-i Abbas Radyallahü Anh'ın dediği gibi: "Herbir mevcuda bakar birer manevî başarı ve işitir birer manevî sem'i" bulunmaz mı? Silsile-i eşya, onun evamir ve kanunlarının sür'atle cereyanlarına birer tel, birer damar hükmüne geçmez mi? Mevani' ve avaiik, onun tasarrufuna vesail ve vesait olamaz mı? Esbab ve vesait, sırf zahirî bir perde olamaz mı? Hiçbir yerde bulunmadığı halde, her yerde bulunmaz mı? Hiç tahayyüz ve temekküne muhtaç olur mu? Hiç uzaklık ve küçüklük ve tabakat-ı vücudun perdeleri, onun kurbiyetine ve tasarrufuna ve şuhuduna mani olabilir mi? Hem hiç maddîlerin,

mümkünlerin, kesiflerin, kesîrlerin, mukayyedlerin, ahdukların hassaları ve maddenin ve imkânın ve kesafetin ve kesretin ve takayyüdün ve mahdudiyetin mahsus ve münhasır lâzımları olan tegayyür, tebeddül, tahayyüz ve tecezzi gibi emirler; maddeden mücerred ve Vâcib-ül Vücut ve Nur-ul Envâr ve Vâhid-i Ehad ve kuyuddan münezze ve hududdan müberra ve kusurdan mukaddes ve noksandan muallâ bir Zât-ı Akdes'e lâhik olabilir mi? Acz, hiç ona yakışır mı? Kusur, hiç onun damen-i izzetine yanaşır mı?

İKİNCİ MAKSAD'IN HÂTİMESİ

Bir zaman ehadiyete dair bir tefekkürde bulunduğum zaman, odamın yanındaki çınar ağacının meyvelerine baktım: Arabiyy-ül ibare bir silsile-i tefekkür kalbe geldi. Nasıl gelmiş ise, öyle arabî olarak yazıp, sonra kısa bir mealini söyleyeceğim. İşte:

نَعْمَ فَالْأَمْثَارُ وَالْبُدُورُ مُعْجَزَاتُ الْحِكْمَةِ خَوَارِقُ الصَّنْعَةِ هَدَايَا الرَّحْمَةِ بَرَاهِينُ الْوَحْدَةِ بِشَائِرِ لُطْفِهِ فِي دَارِ الْآخِرَةِ شَوَاهِدُ صَادِقَةٌ بِأَنَّ خَلْقَهَا لِكُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ كُلُّ الْأَمْثَارِ وَالْبُدُورِ مَرَايَا الْوَحْدَةِ فِي أَطْرَافِ الْكَثْرَةِ إِشَارَاتُ الْقَدْرِ زُمُورَاتُ الْقُدْرَةِ بِأَنَّ تَاكُ الْكَثْرَةِ مِنْ مَنْبَعِ الْوَحْدَةِ تَصْدُرُ شَاهِدَةً لَوْحَدَةِ الْفَاعِلِ فِي الصَّنْعِ وَالْتَّصَوُّيرِ ثُمَّ إِلَى الْوَحْدَةِ تَنْتَهِي ذَاكِرَةٌ لِحِكْمَةِ الْقَادِرِ فِي الْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ وَكَذَاهُنَّ تَلْوِيحَاتُ الْحِكْمَةِ بِأَنَّ صَانِعَ الْكُلِّ بِكُلِّيَّةِ النَّظَرِ إِلَى الْجُزْئِيِّ يَنْظُرُ ثُمَّ إِلَى جُزْئِهِ إِذْ إِنْ كَانَ مَمْرًا فَهُوَ الْمَقْصُودُ الْأَطْهَرُ مِنْ خَلْقِ هَذَا الشَّجَرِ فَالْبَشَرُ مَمْرٌ لِهَذِهِ الْكَائِنَاتِ فَهُوَ الْمَطْلُوبُ الْأَطْهَرُ لِخَالِقِ الْمَوْجُودَاتِ وَالْقَلْبُ كَالنَّوَاةِ فَهُوَ الْمِرَاةُ الْأَنْوَرُ لِصَانِعِ الْكَائِنَاتِ مِنْ هَذِهِ الْحِكْمَةِ صَارَ الْإِنْسَانُ الْأَصْغَرُ فِي هَذِهِ الْمَخْلُوقَاتِ هُوَ الْمَدَارُ الْأَطْهَرُ لِلنَّشْرِ وَالْمَحْشَرِ فِي هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ وَالتَّخْرِيْبِ وَالتَّجْدِيدِ لِهَذِهِ الْكَائِنَاتِ

Bu Arabî Fıkranın Mebdei Şudur:

فَسُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَدِيثَهُ أَرْضِيهِ مَشْهَرٌ صَنْعَتِهِ مَحْشَرٌ حِكْمَتِهِ مَطْهَرٌ قُدْرَتِهِ مَزْهَرٌ رَحْمَتِهِ مَزْرَعٌ جَنَّتِهِ مَمْرٌ الْمَخْلُوقَاتِ مَسِيلٌ الْمَوْجُودَاتِ مَكِيلٌ الْمَصْنُوعَاتِ فَمَزَيْنٌ الْحَيَوَانَاتِ مَنَقَشٌ الطُّيُورَاتِ مُمَمَّرٌ الشَّجَرَاتِ مَزْهَرٌ التَّبَاتَاتِ مُعْجَزَاتِ عِلْمِهِ خَوَارِقُ صُنْعِهِ هَدَايَا جُودِهِ بِشَائِرِ لُطْفِهِ تَبَسُّمُ الْأَزْهَارِ مِنْ زِينَةِ الْأَمْثَارِ تَسْجُعُ الْأَطْيَارِ فِي نَسْمَةِ الْأَسْحَارِ تَهْزُجُ الْأَمْطَارِ عَلَى حُدُودِ الْأَزْهَارِ تَرْحُمُ الْوَالِدَاتِ عَلَى الْأَطْفَالِ الصَّغَارِ تَعْرِفُ وَدُودٌ تَوَدُّ رَحْمَنٌ تَرْحُمُ حَنَانٍ تَحْتُنُّ مَنَانٍ لِلْجَنِّ وَالْإِنْسَانِ وَالرُّوحِ وَالْحَيَوَانِ وَالْمَلَكِ وَالْجَانِّ

İşte Bu Arabî Tefekkürün Kısa Bir Meali Şudur Ki:

Bütün meyveler ve içindeki tohumcuklar; hikmet-i Rabbaniyenin birer mu'cizesi.. san'at-ı İlahiyenin birer hârikası.. rahmet-i İlahiyenin birer hediyesi.. vahdet-i İlahiyenin birer bürhan-ı maddîsi.. âhirette eltaf-ı İlahiyenin birer müjdecisi.. kudretinin ihatasına ve ilminin şümülüne birer

şahid-i sadık oldukları gibi; şunlar, âlem-i kesretin aktarında ve şu ağaç gibi tekessür etmiş bir nevi âlemin etrafında vahdet âyineleridirler. Enzarı, kesretten vahdete çeviriyorlar. Lisan-ı hal ile herbirisi der: "Dal budak salmış şu koca ağacın içinde dağılma, boğulma, bütün o ağaç bizdedir. Onun kesreti, vahdetimizde dâhildir." Hattâ her meyvenin kalbi hükmünde olan herbir çekirdek dahi, vahdetin birer maddî âyinesi oldukları gibi; zikr-i kalbi-yi hafî ile koca ağacın zikr-i cehrî suretiyle çektiği ve okuduğu bütün esmayı zikreder, okur. Hem o meyveler, tohumlar; vahdetin âyineleri oldukları gibi, kaderin meşhud işaret ve kudretin mücessem rumuzatıdır ki; kader onlar ile işaret eder ve kudret o kelimeler ile remzen der: "Nasılki şu ağacın kesretli dal ve budakları, birtek çekirdekten gelmiş ve şu ağacın san'atkârının icad ve tasvirde vahdetini gösteriyor. Sonra şu ağaç, dal ve budak salıp tekessür ve intişar ettikten sonra, bütün hakikatını bir meyvede toplar. Bütün manasını bir çekirdekte derceder. Onunla Hâlîk-ı Zülcelalinin halk ve tedbirindeki hikmetini gösterir."

Öyle de: Şu şecere-i kâinat, bir menba-ı vahdetten vücud alır, terbiye görür. Ve o kâinatın meyvesi olan insan, şu kesret-i mevcudat içinde, vahdeti gösterdiği gibi; kalbi dahi, iman gözüyle kesret içinde sırr-ı vahdeti görür.

Hem o meyveler ve tohumlar, hikmet-i Rabbaniyenin telvihatıdır. Hikmet onlarla ehl-i şuura şöyle ifade ediyor ve diyor ki: "Nasıl şu ağaca müteveccih küllî nazar, küllî tedbir, külliyetiyle ve umumiyetiyle birtek meyveye bakar. Çünkü o meyve, o ağaca bir misal-i musaggardır. Hem o ağaçtan maksud, odur. Hem o küllî nazar ve umumî tedbir, bir meyvenin içinde herbir çekirdeğe dahi nazar eder. Çünkü çekirdek, umum ağacın manasını, fihristesini taşıyor. Demek ağacın tedbirini gören zât, o tedbir ile alâkadar bütün esmasıyla, ağacın vücudundan maksud ve icadının gayesi olan herbir semereye müteveccihtir. Hem şu koca ağaç, o küçük meyveler için bazan budanır, kesilir, tecdid için bazı cihazları tahrib edilir. Daha güzel, bâki meyveler vermek için, aşılır.

Öyle de: Şu şecere-i kâinatın semeresi olan beşer; kâinatın vücudundan ve icadından maksud odur ve icad-ı mevcudatın gayesi de odur. Ve o meyvenin çekirdeği olan insanın kalbi dahi, Sâni'-i Kâinat'ın en münevver ve en câmi' bir âyinesidir. İşte şu hikmetendir ki: Şu küçücük insan, neşir ve haşir gibi muazzam inkılablara medar olmuş. Kâinatın tahrib ve tebdiline sebep olur. Onun muhakemesi için dünya kapısı kapanıp, âhîret kapısı açılır.

Madem haşrin bahsi geldi. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın haşrin isbatına dair cezalet-i beyanını ve kuvvet-i ifadesini gösteren bir nükte-i hakikatını beyan etmeğe münasebet geldi. Şöyle ki:

Şu tefekkür neticesi gösteriyor ki: Beşerin muhakemesi ve saadet-i ebediye kazanması için lüzum olsa bütün kâinat tahrib edilir ve tahrib ve tebdil edecek bir kudret görünüyor ve vardır. Fakat haşrin meratibi var. Bir kısmına iman farzdır. Marifeti lâzımdır. Diğer kısmı, terakkiyat-ı ruhiye ve fikriyenin derecatına göre görünür. Ve ilim ve marifeti lâzım olur. Kur'an-ı Hakîm, en basit ve kolay olan mertebeyi kat'î ve kuvvetli isbat için en geniş ve en büyük bir daire-i haşri açacak bir kudreti gösteriyor. İşte umuma iman lâzım olan haşrin mertebesi şudur ki: İnsanlar öldükten sonra, ruhları başka makamlara gider. Cesedleri çürüyor. Fakat insanın cesedinden, bir çekirdek, bir tohum hükmünde olacak "acb-üz zeneb" tabir edilen küçük bir cüz'ü bâki kalıp Cenab-ı Hak, onun üstünde cesed-i insanîyi haşirde halkeder, onun ruhunu ona gönderir. İşte bu mertebe o kadar kolaydır ki; her baharda milyonlarca misali görülüyor. İşte bazan şu mertebeyi isbat için âyât-ı Kur'aniye öyle bir daireyi gösteriyor ki: Bütün zerratı haşr ü neşrecek bir kudretin tasarrufatını gösterir. Bazan da bütün mahlukatı fenaya gönderip, yeniden getirecek bir kudret ve hikmetin âsârını gösterir. Bazı, yıldızları dağıtıp, semavatı parçalayabilir bir kudret ve hikmetin tasarrufatını ve âsârını gösterir. Bazı, bütün zîhayatı öldürecek, yeniden def'aten bir sayha ile diriltecek bir kudret ve hikmetin tasarrufatını ve tecelliyatını gösterir. Bazı, bütün rûy-i zeminde zîhayat olanları ayrı ayrı haşr ü neşrecek bir kudret ve hikmetin tecelliyatını gösterir. Bazan, küre-i arzı bütün bütün dağıtacak, dağları uçuracak, düzeltip daha güzel bir surete çevirecek bir kudret ve hikmetin âsârını gösterir. Demek, herkese iman ve marifeti farz olan haşirden başka, çok mertebe-i haşirleri dahi o kudret ve hikmetle yapabilir. Hikmet-i Rabbanîye iktiza etmiş ise, elbette haşr ü neşr-i insanî ile beraber umum onları dahi yapacak veyahut bazı mühimlerini yapar.

BİR SUAL: Diyorsunuz ki: "Sen Sözlere'de kıyas-ı temsili çok istimal ediyorsun. Halbuki Fenn-i Mantıkça kıyas-ı temsilî, yakîni ifade etmiyor. Mesail-i yakîniyede bürhan-ı mantıkî lâzımdır. Kıyas-ı temsilî, Usûl-ü Fıkıh ülemasınca zann-ı galib kâfi olan metalibde istimal edilir. Hem de sen, temsilâtı bazı hikâyeler suretinde zikrediyorsun. Hikâyeye hayalî olur, hakikî olmaz, vakıa muhalif olur?"

ELCEVAB: İlm-i Mantıkça çendan "Kıyas-ı temsilî, yakîn-i kat'î ifade etmiyor" denilmiş. Fakat kıyas-ı temsilînin bir nev'i var ki; mantığın yakînî bürhanından çok kuvvetlidir ve mantığın birinci şeklinin birinci darbından daha yakînîdir. O kısım da şudur ki: Bir temsil-i cüz'î

vasıtasıyla bir hakikat-ı küllînin ucunu gösterip, hükmü o hakikata bina ediyor. O hakikatın kanununu, bir hususî maddede gösteriyor. Tâ o hakikat-ı uzma bilinsin ve cüz'î maddeler, ona irca' edilsin. Meselâ: "Güneş nuraniyet vasıtasıyla, birtek zât iken her parlak şeyin yanında bulunuyor." temsiliyle bir kanun-u hakikat gösteriliyor ki, nur ve nurani için kayıd olamaz. Uzak ve yakın bir olur. Az ve çok müsavi olur. Mekân onu zabtedemez.

Hem meselâ: "Ağacın meyveleri, yaprakları; bir anda, bir tarzda kolaylıkla ve mükemmel olarak birtek merkezde, bir kanun-u emrî ile teşkili ve tasviri" bir temsildir ki, muazzam bir hakikatın ve küllî bir kanunun ucunu gösterir. O hakikat ve o hakikatın kanununu gayet kat'î bir surette isbat eder ki, o koca kâinat dahi şu ağaç gibi o kanun-u hakikatın ve o sırr-ı ehadiyetin bir mazharıdır, bir meydan-ı cevalanıdır.

İşte bütün Sözlerdeki kıyasat-ı temsiliyeler bu çeşittirler ki, bürhan-ı kat'î-yi mantıkîden daha kuvvetli, daha yakîndirler.

İKİNCİ SUALE CEVAB: Malûmdur ki: Fenn-i Belâgatta bir lafzın, bir kelâmın mana-yı hakikîsi, başka bir maksud manaya sırf bir âlet-i mülahaza olsa, ona "lafz-ı kinaî" denilir. Ve "kinaî" tabir edilen bir kelâmın mana-yı aslîsi, medar-ı sıdk ve kizb değildir. Belki kinaî manasıdır ki, medar-ı sıdk ve kizb olur. Eğer o kinaî mana doğru ise, o kelâm sadıktır. Mana-yı aslî, kâzib dahi olsa sıdkını bozmaz. Eğer mana-yı kinaî doğru değilse; mana-yı aslîsi doğru olsa, o kelâm kâzibdir. Meselâ: Kinaî misallerinden: (Filanün tavîl-ün necad) denilir. Yani: "Kılıncının kayışı, bendi uzundur." Şu kelâm, o adamın kametinin uzunluğuna kinayedir. Eğer o adam uzun ise, kılıncı ve kayışı ve bendi olmasa de, yine bu kelâm sadıktır, doğrudur. Eğer o adamın boyu uzun olmazsa; çendan uzun bir kılıncı ve uzun bir kayışı ve uzun bir bendi bulunsa, yine bu kelâm kâzibdir. Çünkü mana-yı aslîsi, maksud değil.

İşte Onuncu Söz'ün ve Yirmiikinci Söz'ün hikâyeleri gibi, sair Sözlerin hikâyeleri, kinaiyat kısmındandır ki, begayet doğru ve gayet sadık ve mutabık-ı vaki' olan hikâyelerin sonlarındaki hakikatlar, o hikâyelerin mana-yı kinaiyeleridir. Mana-yı asliyeleri, bir temsil-i dûrbînîdir. Nasıl olursa olsun, sıdkına ve hakkaniyetine zarar vermez. Hem o hikâyeler birer temsildirler. Yalnız umuma tefhim için lisan-ı hal, lisan-ı kal suretinde ve şahs-ı manevî, bir şahs-ı maddî şeklinde gösterilmiştir.

ÜÇÜNCÜ MAKSAD

Umum ehl-i dalaletin vekili, İkinci Sualine (Haşiye)karşı, kat'î ve mukni' ve mülzim cevabı aldıktan sonra, şöyle üçüncü bir soru ediyor, diyor ki: Kur'anda: " **أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** " " **أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ** " gibi kelimat, başka hâliklar, râhimler bulunduğunu iş'ar eder. Hem diyorsunuz ki: "Hâlık-ı Âlem'in nihayetsiz kemalâtı var. Bütün enva'-ı kemalâtın en nihayet mertebelerini câmi'dir." Halbuki eşyanın kemalâtı, ezdad ile bilindir; elem olmazsa lezzet bir kemal olmaz, zulmet olmazsa ziya tahakkuk etmez, firak olmazsa visal lezzet vermez ve hakeza?

(Haşiye): İkinci Maksad'ın başındaki soru demektir. Yoksa, hâtimenin âhirindeki bu küçücük soru değildir.

Elcevab: Birinci şıkka "beş işaret" ile cevap veririz:

BİRİNCİ İŞARET:Kur'an baştan başa tevhide isbat ettiği ve gösterdiği için, bir delil-i kat'îdir ki; Kur'an-ı Hakîm'in o nevi kelimeleri sizin fehmettiğiniz gibi değildir. Belki **أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** demesi, "Hâlıkıyet mertebelerinin en ahsenindedir" demektir ki, başka Hâlık bulunduğuna hiç delaleti yok. Belki Hâlıkıyetin sair sıfatlar gibi çok meratibi var. **أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** demek, "Meratib-i Hâlıkıyetin en güzel, en münteha mertebesinde bir Hâlık-ı Zülcelal'dir" demektir.

İKİNCİ İŞARET: **أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** gibi tabirler, Hâlıkların taaddüdüne bakmıyor. Belki mahlukıyetin enva'ına bakıyor. Yani "herşeyi, herşeye lâıyk bir tarzda, en güzel bir mertebede halkeder bir Hâlıktır." Nasılki şu manayı **أَحْسَنُ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ** gibi âyetler ifade eder.

ÜÇÜNCÜ İŞARET: " **خَيْرُ الْمُحْسِنِينَ** " " **خَيْرُ الْفَاصِلِينَ** " " **اللَّهُ أَكْبَرُ** " " **أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** " gibi tabirattaki müvazene, Cenab-ı Hakk'ın vaki'deki sıfât ve ef'ali, sair o sıfât ve ef'alin nümunelerine mâlik olanlarla müvazene ve tafdil değildir. Çünkü bütün kâinatta cin ve ins ve melekte olan kemalât, onun kemaline nisbeten zaîf bir gölgedir; nasıl müvazeneye gelebilir? Belki müvazene, insanların ve bahusus ehl-i gafletin nazarına göredir. Meselâ: Nasılki bir nefer, onbaşısına karşı kemal-i itaat ve hürmeti gösteriyor, bütün iyilikleri ondan görüyor; padişahı az düşünür. Onu düşünse de yine teşekküratını onbaşısına veriyor. İşte böyle bir nefere karşı denilir: "Yahu, padişah senin

onbaşından daha büyüktür. Yalnız ona teşekkür et." Şimdi şu söz, vaki'deki padişahın haşmetli hakikî kumandanlığıyla, onbaşısının cüz'î, surî kumandanlığını müvazene değil; çünkü o müvazene ve tafdil, manasızdır. Belki neferin nazar-ı ehemmiyet ve irtibatına göredir ki, onbaşısını tercih eder, teşekküratını ona verir, yalnız onu sever.

İşte bunun gibi, Hâlık ve Mün'im tevehhüm olunan zahirî esbab, ehl-i gafletin nazarında Mün'im-i Hakikî'ye perde olur. Ehl-i gaflet onlara yapışır, nimet ve ihsanı, onlardan bilir. Medih ve senalarını, onlara verir. Kur'an der ki: "Cenab-ı Hak daha büyüktür, daha güzel bir Hâlıktır, daha iyi bir Muhsindir. Ona bakınız, ona teşekkür ediniz."

DÖRDÜNCÜ İŞARET:Müvazene ve tafdil, vaki' mevcudlar içinde olduğu gibi; imkânî, hattâ farazî eşyalar içinde dahi olabilir. Nasılki ekser mahiyetlerde, müteaddid meratib bulunur. Öyle de: Esmâ-i İlahiye ve sıfât-ı kudsiyenin mahiyetlerinde de, akıl itibariyle hadsiz meratib bulunabilir. Halbuki Cenab-ı Hak, o sıfât ve esmanın mümkün ve mutasavver bütün meratibinin en ekmelinde, en ahsenindedir. Bütün kâinat, kemalâtıyla bu hakikata şahiddir. "Lehül Esmâ-ül Hüsnâ" bütün esmasını ahseniyet ile tavsif, şu manayı ifade ediyor.

BEŞİNCİ İŞARET:Şu müvazene ve müfadale; Cenab-ı Hakk'ın masivaya mukabil değil, belki iki nevi tecelliyat ve sıfâtı var.

Biri: Vâhidiyet sırrıyla ve vesait ve esbab perdesi altında ve bir kanun-u umumî suretinde tasarrufatıdır.

İkincisi: Ehadiyet sırrıyla; perdesiz, doğrudan doğruya, hususî bir teveccüh ile tasarruftur. İşte ehadiyet sırrıyla, doğrudan doğruya olan ihsanı ve icadı ve kibriyası ise; vesait ve esbabın mezahiriyle görünen âsâr-ı ihsanından ve icad ve kibriyasından daha büyük, daha güzel, daha yüksektir, demektir. Meselâ nasıl bir padişahın, -fakat veli bir padişahın-ki, umum memurları ve kumandanları sırf bir perde olup, bütün hüküm ve icraat onun elinde farzediyoruz. O padişahın tasarrufat ve icraatı iki çeşittir. Birisi: Umumî bir kanunla, zahirî memurların ve kumandanların suretinde ve makamların kabiliyetine göre verdiği emirler ve gösterdiği icraatlardır. İkincisi: Umumî kanunla değil ve zahirî memurları da perde yapmayarak, doğrudan doğruya ihsanat-ı şahanesi ve icraatı daha güzel, daha yüksek denilebilir. Öyle de: Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Hâlık-ı Kâinat, çendan vesait ve esbabı icraatına perde yapmış, haşmet-i rububiyetini göstermiş. Fakat ibadının kalbinde hususî bir telefon bırakmış ki, esbabı arkada bırakıp, doğrudan doğruya ona teveccüh etmek

için, ubudiyet-i hâssa ile mükellef edip **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** deyiniz diye, kâinattan yüzlerini kendine çevirir.

İşte " **أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ** " " **أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ** " " **اللَّهُ أَكْبَرُ** " meânîsi, şu manaya da bakıyor.

Vekilin ikinci şık sualine "Beş Remiz" ile cevabdır:

BİRİNCİ REMİZ:Sualde diyor ki: "Bir şeyin zıddı olmazsa, o şeyin nasıl kemali olabilir?"

ELCEVAB: Şu soru sahibi, hakikî kemali bilmiyor. Yalnız nisbî bir kemal zannediyor. Halbuki gayra bakan ve gayra nisbeten hasıl olan meziyetler, faziletler, tefevvuklar; hakikî değiller, nisbîdirler, zaîftirler. Eğer gayr, nazardan sâkit olsalar; onlar da sukut ederler. Meselâ: Sıcaklığın nisbî lezzeti ve fazileti, soğğun tesiri ile dir. Yemeğın nisbî lezzeti, açlık eleminin tesiri ile dir. Onlar gitse, bunlar da azalır. Halbuki hakikî lezzet ve muhabbet ve kemal ve fazilet odur ki; gayrın tasavvuruna bina edilmesin, zâtında bulunsun ve bizzât bir hakikat-ı mukarrere olsun. "Lezzet-i vücud ve lezzet-i hayat ve lezzet-i muhabbet ve lezzet-i marifet ve lezzet-i iman ve lezzet-i beka ve lezzet-i rahmet ve lezzet-i şefkat ve hüsn-ü nur ve hüsn-ü basar ve hüsn-ü kelâm ve hüsn-ü kerem ve hüsn-ü sîret ve hüsn-ü suret ve kemal-i zât ve kemal-i sıfât ve kemal-i ef'al" gibi bizzât meziyetler; gayr olsun olmasın, şu meziyetler tebeddül etmez.

İşte Sâni'-i Zülcelal ve Fâtır-ı Zülcemal ve Hâlık-ı Zülkemal'in bütün kemalâtı hakikiyedir, zâtıyedir; gayr ve masiva, ona tesir etmez. Yalnız mezahir olabilirler.

İKİNCİ REMİZ:Seyyid Şerif-i Cürcanî "Şerh-ül Mevakıf"ta demiş ki: "Sebeb-i muhabbet ya lezzet veya menfaat, ya müşakelet (yani meyl-i cinsiyet), ya kemaldır. Çünkü kemal, mahbub-u lizâtihîdir." Yani, ne şeyi seversen ya lezzet için seversin, ya menfaat için, ya evlâda meyl gibi bir müşakele-i cinsiyet için, ya kemal olduğu için seversin. Eğer kemal ise, başka bir sebep, bir garaz lâzım değıl. O bizzât sevilir. Meselâ; eski zamanda sahib-i kemalât insanları herkes sever, onlara karşı hiçbir alâka olmadığı halde istihsankârane muhabbet edilir.

İşte Cenab-ı Hakk'ın bütün kemalâtı ve esma-i hüsnasının bütün meratibleri ve bütün faziletleri, hakikî kemalât olduklarından bizzât sevilirler. "Mahbubetün Lizâtihâ"dırlar. Mahbub-u Bilhak ve Habib-i Hakikî olan Zât-ı Zülcelal, hakikî olan kemalâtını ve sıfât ve esmasının

güzelliklerini kendine lâıyk bir tarzda sever, muhabbet eder. Hem o kemalâtın mazharları, âyineleri olan san'atını ve masnuatını ve mahlukatının mehasinini sever, muhabbet eder. Enbiyasını ve evliyasını, hususan Seyyid-ül Mürselîn ve Sultan-ül Evliya olan Habib-i Ekremi sever. Yani kendi cemalini sevmesiyle, o cemalin âyinesi olan Habibini sever. Ve kendi esmasını sevmesiyle, o esmanın mazhar-ı câmiî ve zîşuuru olan o Habibini ve ihvanını sever. Ve san'atını sevmesiyle, o san'atın dellâl ve teşhircisi olan o Habibini ve emsalini sever. Ve masnuatını sevmesiyle, o masnuata karşı "Mâşâallah, Bârekâallah, ne kadar güzel yapılmışlar" diyen ve takdir eden ve istihsan eden o Habibini ve onun arkasında olanları sever. Ve mahlukatının mehasinini sevmesiyle, o mehasin-i ahlâkın umumunu câmi' olan o Habib-i Ekremi ve onun etba ve ihvanını sever, muhabbet eder.

ÜÇÜNCÜ REMİZ:Umum kâinattaki umum kemalât, bir Zât-ı Zülcelal'in kemalinin âyâtıdır ve cemalinin işaretidir. Belki hakikî kemaline nisbeten bütün kâinattaki hüsün ve kemal ve cemal, zaîf bir gölgedir. Şu hakikatın beş hüccetine icmalen işaret ederiz.

Birinci Hüccet: Nasılki mükemmel, muhteşem, münakkaş, müzeyyen bir saray; mükemmel bir ustalık, bir dülgerliğe bilbedahe delalet eder. Ve mükemmel fiil olan o dülgerlik, o nakkaşlık; bizzarure mükemmel bir fâile, bir ustaya, bir mühendise ve "nakkaş ve musavvir" gibi ünvan ve isimleriyle beraber delalet eder. Ve mükemmel o isimler dahi, şübhesiz o ustanın mükemmel, san'atkârane sıfatına delalet eder. Ve o kemal-i san'at ve sıfat, bilbedahe o ustanın kemal-i istidadına ve kabiliyetine delalet eder. Ve o kemal-i istidad ve kabiliyet, bizzarure o ustanın kemal-i zâtına ve ulviyet-i mahiyetine delalet eder.

Aynen öyle de: Şu saray-ı âlem, şu mükemmel, müzeyyen eser; bilbedahe gayet kemaldeki ef'ale delalet eder. Çünkü eserdeki kemalât, o ef'alın kemalâtından ileri gelir ve onu gösterir. Kemal-i ef'al ise, bizzarure bir fâil-i mükemmele ve o fâilin kemal-i esmasına, yani âsâra nisbeten müdebbir, musavvir, hakîm, rahîm, müzeyyin gibi isimlerin kemaline delalet eder. İsimlerin ve ünvanların kemali ise, şeksiz şübhesiz o fâilin kemal-i evsafına delalet eder. Zira sıfat mükemmel olmazsa, sıfattan neş'et eden isimler, ünvanlar mükemmel olamaz. Ve o evsafın kemali, bilbedahe şuunat-ı zâtiyenin kemaline delalet eder. Çünkü sıfatın mebdeleri, o şuun-u zâtiyedir. Ve şuun-u zâtiyenin kemali ise; biilmelyakîn zât-ı zîşuunun kemaline ve öyle lâıyk bir kemaline delalet eder ki; o kemalin ziyası, şuun ve sıfat ve esma ve ef'al ve âsâr perdelerinden geçtiği halde, şu kâinatta yine bu kadar hüsünü ve cemali ve kemali göstermiş.

İşte şu derece hakikî kemalât-ı zâtiyenin bürhan-ı kat'î ile vücudu sabit olduktan sonra, gayra bakan ve emsal ve ezdada tefevvuk cihetiyle olan nisbî kemalâtın ne ehemmiyeti kalır, ne derece sönük düşer, anlarsın...

İkinci Hüccet: Şu kâinata nazar-ı ibretle bakıldığı vakit, vicdan ve kalb bir hads-i sadıkla hisseder ki: Şu kâinatı bu derece güzelleştiren ve süslendiren ve enva'-ı mehasin ile tezyin edenin, nihayet derecede bir cemal ve kemalâtı vardır ki, şöyle yapıyor.

Üçüncü Hüccet: Malûmdur ki; mevzun ve muntazam ve mükemmel ve güzel san'atlar, gayet güzel bir programa istinad eder. Mükemmel ve güzel bir program ise, mükemmel ve güzel bir ilme ve güzel bir zihne ve güzel bir kabiliyet-i ruhiyeye delalet eder. Demek ruhun manevî güzelliğidir ki; ilim vasıtasıyla san'atında tezahür ediyor.

İşte şu kâinat, hadsiz mehasin-i maddiyesiyle, bir manevî ve ilmî mehasinin tereşşuhatıdır. Ve o ilmî ve manevî mehasin ve kemalât, elbette hadsiz bir sermedî hüsün ve cemalin ve kemalin cilveleridir.

Dördüncü Hüccet: Malûmdur ki; ziyayı verenin ziyadar olması lâzım, tenvir edenin nuranî olması gerek, ihsan gınadan gelir, lütuf latiften zuhur eder. Madem öyledir; kâinata bu kadar hüsün ve cemal vermek ve mevcudata muhtelif kemalât vermek; ışık, güneşi gösterdiği gibi, bir cemal-i sermedîyi gösterirler.

Madem mevcudat, zeminin yüzünde büyük bir nehir gibi kemalâtın lem'alarıyla parlar geçer. O nehir, güneşin cilveleriyle parladığı gibi, şu seyl-i mevcudat dahi, hüsün ve cemal ve kemalin lem'alarıyla muvakkaten parlar gider. Arkalarından gelenler aynı parlamayı, aynı lem'aları gösterdiklerinden anlaşılıyor ki: Cereyan eden suyun kabarcıklarındaki cilveler, güzellikler, nasıl kendilerinden değil; belki bir güneşin ziyasının güzellikleri, cilveleridir. Öyle de: Şu seyl-i kâinattaki muvakkat parlayan mehasin ve kemalât, bir Şems-i Sermedî'nin lemaat-ı cemal-i esmasıdır.

نَعْمَ تَفَانِي الْمِرَاتِ زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ بَحْلَى الدَّائِمِ مَعَ الْفَيْضِ الْمُلَازِمِ مِنْ أَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ أَنَّ الْجَمَالَ الظَّاهِرَ
لَيْسَ مُلْكُ الْمَظَاهِرِ مِنْ أَفْصَحِ بَيَانٍ مِنْ أَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ لِإِحْسَانِ الْمُجَدِّدِ لِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ لِلْبَاقِي
الْوُدُودِ

Beşinci Hüccet: Malûmdur ki; üç dört muhtelif yoldan gelenler, aynı bir hâdiseyi söyleseler, yakîni ifade eden tevatür derecesinde o hâdisenin kat'î vukuuna delalet eder.

İşte meşrebce ve meslekçe ve istidadca ve asırca gayet muhtelif ayrı ayrı bütün muhakkikînin muhtelif tabakatından ve evliyanın muhtelif turuklarından ve asfiyanın muhtelif mesleklerinden ve hükema-yı hakikiyenin muhtelif mezheplerinden olan bütün ehl-i keşif ve zevk ve şuhud ve müşahede, keşif ve zevk ve şuhud ile ittifak etmişler ki: Kâinat mezahirinde ve mevcudat âyinelerinde görülen mehasin ve kemalât, bir tek Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un tecelliyat-ı kemalidir ve cilve-i cemal-i esmasıdır.

İşte bunların icmaı, sarsılmaz bir hüccet-i katıadır.

Tahmin ederim ki: Şu remizde ehl-i dalaletin vekili, işitmek için kulağını kapayıp kaçmağa mecburdur. Zâten zulmetli kafaları, huffaş misillü, bu nurları görmeğe tahammül edemezler. Öyle ise bundan sonra onları, pek de nazara almayacağız.

DÖRDÜNCÜ REMİZ:Bir şeyin lezzeti, hüsnü, cemali, emsal ve ezdadına bakmaktan ziyade, mazharlarına bakarlar. Meselâ: Kerem, güzel ve hoş bir sıfattır. Kerim olan zât, başka mükrimlere tefevvuk cihetiyle aldığı lezzet-i nisbiyeden bin defa daha hoş bir lezzeti, ikram ettiği adamların telezzüzleriyle, ferahlarıyla alır. Hem bir şefkat ve merhamet sahibi, şefkat ettiği mahlukların istirahatleri derecesinde hakikî bir lezzet alır. Meselâ: Bir vâlidenin evlâdının mes'udiyetlerinden ve istirahatlerinden, şefkat vasıtasıyla aldığı lezzet, o derece kuvvetlidir ki; onların rahatı için ruhunu feda eder derecesine getirir. Hattâ o şefkatin lezzeti, tavuğu civcivlerini himaye etmek için arslana saldırtır.

İşte madem evsaf-ı âliyedeki hakikî lezzet ve hüsün ve saadet ve kemal, akran ve ezdada bakmıyor. Belki mezahir ve müteallikatına bakıyor. Elbette Hayy-ı Kayyum ve Hannan-ı Mennan ve Rahîm ve Rahman olan Zât-ı Zülcemal ve-l Kemal'in rahmetindeki cemal ise, merhumlara bakar. Merhametine mazhar olanların, hususan cennet-i bâkiyede nihayetsiz enva'-ı rahmet ve şefkatine mazhar olanların derece-i saadetlerine ve tena'umlarına ve ferahlarına göre o Zât-ı Rahmanurrahîm, ona lâyıık bir tarzda bir muhabbet, bir sevmek gibi (ona lâyıık şuunatla tabir edilen) ulvî, kudsî, güzel, münezzeh manaları vardır. "Lezzet-i kudsiye, aşk-ı mukaddes, ferah-ı münezzeh, mesruriyet-i kudsiye" tabir edilen, izn-i şer'î olmadığından yâd edemediğimiz gayet münezzeh, mukaddes şuunatı vardır ki; herbiri kâinatta gördüğümüz ve mevcudat

mabeyninde hissettiğimiz aşk ve ferah ve mesruriyetten nihayetsiz derecelerde daha yüksek, daha ulvî, daha mukaddes, daha münezzeh olduğunu çok yerlerde isbat etmişiz. O manaların birer lem'asına bakmak istersen, gelecek temsilâtın dûrbîni ile bak:

Meselâ: Nasılki sehavetli, âlîcenab, müşfik bir zât, güzel bir ziyafeti, gayet fakir ve aç ve muhtaç olanlara vermek için, seyahat eden güzel bir gemisine serer. Kendi de üstünde seyredir. O fukaranın minnetdarane tena'umları ve o aç olanların müteşekkirane telezzüzleri ve o muhtaç olanların senakârane memnuniyetleri; ne derece o kerim zâtı mesrur ve müferrah eder, ne kadar onun hoşuna gider, anlarsın.

İşte küçücük bir sofranın hakikî mâliki olmayan ve bir tevziat memuru hükmünde olan bir insanın mesruriyeti böyle ise; cin ve insi ve hayvanatı, feza-yı âlem denizinde seyr ü seyahat ettiren ve bir sefine-i Rabbanîye olan koca zeminin üstüne bindirip, yüzünde hadsiz enva'-ı mat'umatı câmi' bir sofrayı serip, bütün zîhayatı küçük bir kahvaltı nev'inde o ziyafete davet etmekle beraber, gayet mükemmel ve bütün enva'-ı lezaizi câmi', sermedî, ebedî bir dâr-ı bekada cennetleri, herbirisini birer sofrâ-i nimet ederek hadsiz lezaizi ve letaifi câmi' bir tarzda, nihayetsiz bir zamanda, nihayetsiz muhtaç, nihayetsiz müştak, nihayetsiz ibadına, hakikî yemek için ziyafet açan bir Rahman-ı Rahîm'e ait ve tabirinde âciz olduğumuz meâni-i mukaddese-i muhabbeti ve netaic-i rahmeti kıyas edebilirsin.

Hem meselâ: Mahir bir san'atperver meharecini göstermeyi sever bir usta; güzel, plâksız konuşan fonograf gibi bir san'atı icad ettikten sonra, onu kurup tecrübe ediyor, gösteriyor. O san'atkârın düşündüğü ve istediği neticeleri en mükemmel bir tarzda gösterse; onun mucidi ne kadar iftihar eder, ne kadar memnun olur, ne derece hoşuna gider. Kendi kendine "Bârekâllah" der.

İşte küçücük bir insan, icadsız, sırf surî bir san'atçı ile, bir fonografin güzel işlemesiyle böyle memnun olsa; acaba bir Sâni'-i Zülcelal, koca kâinatı, bir musikî, bir fonograf hükmünde icad ettiği gibi, zemini ve zemin içindeki bütün zîhayatı ve bilhassa zîhayat içinde insanın başını öyle bir fonograf-ı Rabbanî ve bir musika-i İlahî tarzında yapmış ki; hikmet-i beşer, o san'at karşısında hayretinden parmağını ısırıyor.

İşte bütün o masnuat, bütün onlardan matlub neticeleri, nihayet derecede ve gayet güzel bir surette gösterdiklerinden ve ibadat-ı mahsusa ve tesbihat-ı hususiye ve tahiyat-ı muayyene ile tabir edilen evamir-i tekvinîye karşı onların itaatları ve onlardan matlub olan makasid-i

Rabbaniyenin husulünden hasil olan ve iftihar ve memnuniyet ve ferahla tabir edemediğimiz maânî-i mukaddese ve şunun-u münezzeh, o derece âlî ve mukaddestir ki; bütün ukûl-ü beşer ittihad edip bir akıl olsa, yine onların künhüne yetişemez ve ihata edemez.

Hem meselâ adaletperver, ihkak-ı hakkı sever ve ondan zevk alır bir hâkim, mazlumların haklarını vermekten ve mazlumların teşekkürlerinden, zalimleri tecziye etmekle mazlumların intikamlarını almaktan nasıl memnun olur, bir zevk alır. İşte Hakîm-i Mutlak ve Âdil-i Bilhak ve Kahhar-ı Zülcelal, değil yalnız cin ve inste, belki bütün mevcudatta ihkak-ı haktan, yani herşeye hakk-ı vücudu ve hakk-ı hayatı vermekten ve vücud ve hayatını mütecavizlerden muhafaza etmekten ve dehşetli mevcudları tecavüzlerden tevkif ve durdurmaktan, hususan mahşerde ve dâr-ı âhirette cin ve insin muhakemesinden başka bütün zîhayata karşı tecelli-i kübra-yı adl ü hikmetten gelen maânî-i mukaddeseyi kıyas edebilirsin.

İşte şu üç misal gibi, binbir esma-i İlahiyenin herbirinde pek çok tabakat-ı hüsün ve cemal ve fazl ve kemal bulunduğu gibi, pek çok meratib-i muhabbet ve iftihar ve izzet ve kibriya vardır. İşte bundandır ki: "Vedud" ismine mazhar olan muhakkikîn-i evliya; "Bütün kâinatın mayesi, muhabbetir. Bütün mevcudatın harekâtı, muhabbetledir. Bütün mevcudattaki incizab ve cezbe ve cazibe kanunları, muhabbettendir." demişler. Onlardan birisi demiş:

فَلَكٌ مَسْتٌ مَلَكٌ مَسْتٌ نُجُومٌ مَسْتٌ سَمَوَاتٌ مَسْتٌ شَمْسٌ مَسْتٌ قَمَرٌ مَسْتٌ زَمِينٌ مَسْتٌ عَنَاصِرٌ مَسْتٌ نَبَاتٌ مَسْتٌ
شَجَرٌ مَسْتٌ بَشَرٌ مَسْتٌ سَرَاسِرٌ ذِي حَيَاتٍ مَسْتٌ هَمَّ ذَرَاتٍ مَوْجُودَاتٍ بَرَائِرٌ مَسْتٌ دَرْمَسْتَسْتٌ

Yani: Muhabbet-i İlahiyenin tecellisinde ve o şarab-ı muhabbetten herkes istidadına göre mesttir. Malûmdur ki: Her kalb, kendine ihsan edeni sever ve hakikî kemale muhabbet eder ve ulvî cemale meftun olur. Kendiyle beraber sevdiği ve şefkat ettiği zâtlara dahi ihsan edeni daha pek çok sever. Acaba, -sâbıkan beyan ettiğimiz gibi- herbir isminde binler ihsan defineleri bulunan ve bütün sevdiklerimizi ihsanatıyla mes'ud eden ve binler kemalâtın menbaı olan ve binler tabakat-ı cemalin medarı olan binbir esmasının müsemması olan Cemil-i Zülcelal, Mahbub-u Zülkemal, ne derece aşk ve muhabbete lâyıık olduğu ve bütün kâinat, onun muhabbetiyle mest ve sergerdan olmasının şayeste bulunduğu anlaşılabilir mi?

İşte şu sırdandır ki; "Vedud" ismine mazhar bir kısım evliya, "Cennet'i istemiyoruz. Bir lem'a-i muhabbet-i İlahiye, ebeden bize kâfidir" demişler.

Hem ondandır ki; hadîste geldiği gibi: "Cennet'te bir dakika rü'yet-i cemal-i İlahî, bütün Cennet lezaizine faiktir."

İşte şu nihayetsiz kemalât-ı muhabbet, vâhidiyet ve ehadiyet dairesinde Zât-ı Zülcelal'in kendi esma ve mahlukatıyla hasıl olur. Demek o daire haricinde tevehhüm olunan kemalât, kemalât değildir.

BEŞİNCİ REMİZ:Beş noktadır:

Birinci Nokta: Ehl-i dalaletin vekili der ki: "Ehadîsinizde dünya tel'in edilmiş, "cîfe" ismiyle yâdedilmiş. Hem bütün ehl-i velayet ve ehl-i hakikat, dünyayı tahkir ediyorlar. "Fenadır, pistir" diyorlar. Halbuki sen, bütün kemalât-ı İlahiyeye medar ve hüccet, onu gösteriyorsun ve âşıkane ondan bahsediyorsun?

ELCEVAB: Dünyanın üç yüzü var:

Birinci yüzü: Cenab-ı Hakk'ın esmasına bakar. Onların nukuşunu gösterir. Mana-yı harfiyle, onlara âyinedarlık eder. Dünyanın şu yüzü, hadsiz mektubat-ı Samedaniyedir. Bu yüzü gayet güzeldir. Nefrete değil, aşka lâyıktır.

İkinci yüzü: Âhirete bakar. Âhiretin tarlasıdır, Cennet'in mezraasıdır, rahmetin mezheresidir. Şu yüzü dahi, evvelki yüzü gibi güzeldir. Tahkire değil, muhabbete lâyıktır.

Üçüncü yüzü: İnsanın hevesatına bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyanın mel'abe-i hevesatı olan yüzdür. Şu yüz çirkindir. Çünkü fânidir, zâildir, elemlidir, aldatır. İşte hadîste vârid olan tahkir ve ehl-i hakikatın ettiği nefret, bu yüzdendir.

Kur'an-ı Hakîm'in kâinattan ve mevcudattan ehemmiyetkârane, istihsankârane bahsi ise; evvelki iki yüze bakar. Sahabelerin ve sair ehlullahın mergub dünyaları, evvelki iki yüzdendir.

Şimdi, dünyayı tahkir edenler dört sınıftır:

Birincisi: Ehl-i marifettir ki, Cenab-ı Hakk'ın marifetine ve muhabbet ve ibadetine sed çektiği için tahkir eder.

İkincisi: Ehl-i âhirettir ki; ya dünyanın zarurî işleri onları amel-i uhrevîden men'ettiği için veyahut şuhud derecesinde iman ile Cennet'in kemalât ve mehasinine nisbeten dünyayı çirkin görür. Evet Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm'a güzel bir adam nisbet edilse, yine çirkin görüldüğü gibi; dünyanın ne kadar kıymetdar mehasini varsa, Cennet'in mehasinine nisbet edilse, hiç hükmündedir.

Üçüncüsü: Dünyayı tahkir eder. Çünkü eline geçmez. Şu tahkir, dünyanın nefretinden gelmiyor; muhabbetinden ileri geliyor.

Dördüncüsü: Dünyayı tahkir eder. Zira dünya, eline geçiyor. Fakat durmuyor, gidiyor. O da kızıyor. Teselli bulmak için tahkir eder. "Pistir" der. Şu tahkir ise; o da, dünyanın muhabbetinden ileri geliyor. Halbuki makbul tahkir odur ki, hubb-u âhiretten ve marifetullahın muhabbetinden ileri gelir.

Demek makbul tahkir, evvelki iki kısımdır. Cenab-ı Hak, bizi onlardan yapsın. Âmîn bi-hürmeti Seyyid-il Mürselîn.

* * *

ÜÇÜNCÜ MEVKİF

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Şu Üçüncü Mevkıf İkinci Nokta'dır. O da İki Mebhas'tır.

BİRİNCİ MEBHAS

وَأِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

sırrınca: Herşeyden Cenab-ı Hakk'a karşı pencereler hükmünde çok vecihler var. Bütün mevcudatın hakaikı, bütün kâinatın hakikatı; esma-i İlahiyeye istinad eder. Herbir şeyin hakikatı, bir isme veyahut çok esmaya istinad eder. Eşyadaki sıfatlar, san'atlar dahi, herbiri birer isme dayanıyor. Hattâ hakikî fenn-i hikmet, "Hakîm" ismine ve hakikatlı fenn-i tıp "Şâfi" ismine ve fenn-i hendese "Mukaddir" ismine ve hâkeza herbir fen, bir isme dayandığı ve onda nihayet bulduğu gibi, bütün fünün ve kemalât-ı beşeriye ve tabakat-ı kümmelîn-i insaniyenin

hakikatları, esma-i İlahiyeye istinad eder. Hattâ muhakkikîn-i evliyanın bir kısmı demişler: "Hakikî hakaik-i eşya, esma-i İlahiyedir. Mahiyet-i eşya ise, o hakaikın gölgeleridir." Hattâ birtek zîhayat şeyde, yalnız zahir olarak yirmi kadar esma-i İlahiyenin cilve-i nakşı görünebilir. Şu ince ve dakik ve pek büyük ve geniş hakikatı, bir temsil ile fehme takribe çalışacağız. İki üç ayrı ayrı elek ile elemek suretinde tahlil edeceğiz. Ne kadar uzun beyan etsek yine kısadır. Usanmamak gerek. Şöyle:

Nasılki gayet mahir bir tasvirici ve heykeltraş bir zât, gayet güzel bir çiçekle ve insan cins-i latifinden gayet güzel bir hasna'nın suret ve heykelini yapmak istese; evvelâ, o iki şeyin umumî şekillerini bazı hatlarla tayin eder. Şu tayini, bir tanzim iledir, bir takdir ile yapıyor. Hendeseye istinaden hudud tayin ediyor. Şu tanzim ve takdir, bir hikmet ve ilim ile yapıldığını gösteriyor ki, tanzim ve tahdid fiilleri, ilim ve hikmet pergeliyle dönüyor. Öyle ise, tanzim ve tahdid arkasında, ilim ve hikmet manaları hükmediyor. Öyle ise, ilim ve hikmet pergeli, kendini gösterecek. İşte kendini gösterdi ki, o hududlar içinde, göz, kulak, burun, yaprak ve incecik püskülcükler gibi şeylerin tasvirine başladı. Şimdi görüyoruz ki: İçindeki pergelin harekâtıyla tayin edilen a'zalar, san'atkârane ve inayetkârane düşüyor. Öyle ise o ilim ve hikmet pergelini çeviren, arkada sun' ve inayet manaları var, hükmediyorlar ve kendilerini gösterecekler. İşte ondandır ki; bir hüsün ve zînete kabiliyet gösteriyor. Öyle ise; sun' ve inayeti çalıştıran, irade-i tahsin ve kasd-ı tezyindir. Öyle ise onlar hükmediyorlar ki; tezyine, tenvire başladı. Bir tebessüm vaziyetini gösterdi ve hayatdarlık heyetini verdi. Elbette şu tahsin ve tenvir manasını çalıştıran, lütuf ve kerem manasıdır. Evet o iki mana, onda o derece hükmeder ki; âdeta o çiçek bir lütf-u mücessem, o heykel bir kerem-i mütecessiddir. Şimdi bu mana-yı kerem ve lütfu çalıştıran ve tahrik eden, "teveddüd ve taarrüf" manalarıdır. Yani: Kendini, hüneri ile tanıttırmak ve halka kendini sevdirmek manaları arkada hükmediyor. Bu tanıttırmak ve sevdirmek, elbette meyl-i merhamet ve irade-i nimetten geliyor. Madem rahmet ve irade-i nimet, arkada hükmediyor. Öyle ise o heykeli, nimetin enva'ıyla dolduracak, tezyin edecek, o çiçeğin suretini de bir hediye takacak. İşte o heykelin ellerini, kucağını ve ceplerini kıymetdar nimetler ile doldurdu ve o çiçek suretini de bir mücevherata taktı. Demek bu rahmet ve irade-i nimeti çalıştıran, terahhum ve tahannündür. Yani "acımak ve şefkat etmek" manası, rahmet ve nimeti tahrik ediyor. Ve o müstağni ve hiç kimseye ihtiyacı olmayan zâtta olan terahhum ve tahannün manasını tahrik eden ve izhara sevkeden, elbette o zâttaki manevî cemal ve kemaldır ki, tezahür etmek isterler. Ve o cemalin en şirin cüz'ü olan muhabbet ve en tatlı kısmı olan rahmet ise, san'at âyinesiyle görünmek ve müştakların gözleriyle kendilerini görmek isterler. Yani cemal ve kemal, (çünkü bizzât sevilirler) her şeyden ziyade

kendi kendini severler. Hem hüsündür, hem aşkırlar. Hüsün ve aşkın ittihadı bu noktadandır. Cemal madem kendini sever, kendini âyinelerde görmek ister. İşte heykele konulan ve surete takılan sevimli nimetler, güzel meyveler, o cemal-i manevînin -kendi kabiliyetlerine göre- birer lem'asını taşıyorlar. O lem'aları hem cemal sahibine, hem başkasına gösteriyorlar.

Aynen öyle de: Sâni'-i Hakîm, cenneti ve dünyayı, semavatı ve zemini, nebatat ve hayvanatı, cin ve insi, melek ve ruhaniyatı, küllî ve cüz'î bütün eşyayı; cilve-i esmasıyla eşkalini tahdid ediyor, tanzim ediyor, birer miktar-ı muayyene veriyor. Onun ile bunlara "Mukaddir, Munazzım, Musavvir" isimlerini okutturuyor. Öyle bir tarzda şekli-umumîsinin hududunu tayin eder ki, "Alîm, Hakîm" ismini gösterir. Sonra ilim ve hikmet cedveliyle, o hudud içinde, o şeyin tasvirine başlar. Öyle bir tarzda ki, sun' ve inayet manalarını ve "Sâni' ve Kerim" isimlerini gösteriyor. Sonra san'atın yed-i beyzasıyla, inayetin fırçasıyla o suretin, -eğer birtek insan ve birtek çiçek ise- göz, kulak, yaprak, püskül gibi a'zalarına bir hüsün, bir zînet renkleri veriyor. Eğer zemin ise; maadin, nebatat ve hayvanatına bir hüsün ve zînet renkleri veriyor. Eğer Cennet ise; bağlarına, kasırlarına, hurilerine bir hüsün ve zînet renkleri veriyor ve hâkeza... Başkalarını kıyas et.

Hem öyle bir tarzda tezyin ve tenvir eder ki: Lütuf ve Kerem manaları, onda o derece hükmediyor ki; âdeta o mevcud-u müzeyyen, o masnu-u münevver; bir lütf-u mücessem, bir kerem-i mütecessid hükmüne geçer. "Latif ve Kerim" ismini zikreder. Sonra o lütuf ve keremi şu cilveye sevkeden, elbette teveddüd ve taarrüftür, yani kendini zîhayata sevdirmek ve zîşuura bildirmek şe'nleridir ki, "Latif, Kerim" isimlerinin arkalarında "Vedud ve Maruf" isimlerini okutuyor ve masnuun lisan-ı halinden işitiliyor. Sonra o müzeyyen mevcudu, o güzel mahluku, leziz meyveler, sevimli neticelerle süslendirip, zînetten nimete, lütuftan rahmete çevirir. "Mün'im ve Rahîm" ismini okutturur ve zahîrî perdeler arkasında, o iki ismin cilvesini gösterir. Sonra bu Rahîm ve Kerim'i, (Müstağni-i Ale-l itlak olan Zât'ta) bu cilveye sevkeden, elbette bir terahhum, tahannün şe'nleridir ki; ism-i "Hannan ve Rahman"ı okutturuyor ve gösteriyor. Şu terahhum, tahannün manalarını cilveye sevkeden, elbette bir cemal ve kemal-i zâtîdir ki, tezahür etmek ister. "Cemil" ismini ve Cemil isminde münderiç olan "Vedud ve Rahîm" isimlerini okutturuyor. Çünkü cemal, bizzât sevilir. Zîcemal ve cemal, kendi kendini sever. Hem hüsündür, hem muhabbettir. Kemal dahi, bizzât mahbubdur, sebbsiz olarak sevilir. Hem muhibdir, hem mahbubdur. Madem nihayetsiz derece-i kemalde bir cemal ve nihayetsiz derece-i cemalde bir kemal; nihayet derecede sevilir, muhabbete ve aşka lâyıktır.

Elbette âyinelerde ve âyinelerin kabiliyetlerine göre lemaatını ve cilvelerini görmek ve göstermekle tezahür etmek ister. Demek Sâni'-i Zülcelal'in ve Hakîm-i Zülcemal'in ve Kadîr-i Zülkemal'in zâtındaki cemal-i zâtî ve kemalât-ı zâtîyesi, terahhum ve tahannün ister ve "Rahman ve Hannan" isimlerini tecelliye sevkeder. Terahhum ve tahannün ise, rahmet ve nimeti göstermekle "Rahîm ve Mün'im" isimlerini cilveye sevkeder. Rahmet ve nimet ise; teveddüd, taarrüf şe'nlerini iktiza edip "Vedud ve Maruf" isimlerini tecelliye sevkeder. Masnuun bir perdesinde onları gösterir, teveddüd ve taarrüf ise; lütuf ve kerem manalarını tahrik eder. "Latif ve Kerim" isimlerini masnuun bazı perdelerinde okutturuyor. Lütuf ve kerem şe'nleri ise, tezyin ve tenvir fiillerini tahrik eder. "Müzeyyin ve Münevvir" isimlerini masnuun hüsün ve nuraniyeti lisaniyla okutturur. Ve o tezyin ve tahsin şe'nleri ise, sun' ve inayet manalarını iktiza eder. Ve "Sâni' ve Muhsin" isimlerini, o masnuun güzel sîmasıyla okutturur. Ve o sun' ve inayet ise, bir ilim ve hikmeti iktiza eder. Ve İsm-i "Alîm ve Hakîm"i, o masnuun intizamlı, hikmetli a'zasıyla okutturur. O ilim ve hikmet ise tanzim, tasvir, teşkil fiillerini iktiza ediyor. "Musavvir ve Mukaddir" isimlerini masnuun heyetiyle, şekliyle okutturur, gösterir.

İşte Sâni'-i Zülcelal, bütün masnuatını öyle bir tarzda yapmış ki; ekserisi, hususan zîhayat kısmı, çok esma-i İlahiyeyi okutturur. Güya herbir masnuuna ayrı ayrı, birbiri üstünde yirmi gömlek giydirmiş, yirmi perdeye sarmış. Her gömlekte, her perdede ayrı ayrı esmasını yazmış. Meselâ: Temsilde gösterildiği gibi, tek güzel bir çiçekle, insanın kısm-ı sânisinden bir ferd-i hasnanın yalnız zahirî hilkatlerinde, çok sahifeler vardır. Başka büyük ve küllî masnuatı, o iki cüz'î misale kıyas et.

Birinci sahife: Umumî şekil ve mikdarını gösteren heyettir ki: "Ya Musavvir, ya Mukaddir, ya Munazzım" isimlerini yâdeder.

İkinci sahife: Suretlerinde ayrı ayrı a'zaların inkişafıyla hasıl olan çiçek ve insanın basit heyetidir ki; o sahifede "Alîm, Hakîm" isimleri gibi çok isimler yazılıyor.

Üçüncü sahife: O iki mahlukun ayrı ayrı a'zalarına, ayrı ayrı hüsün ve zînet vermekle, o sahifede "Sâni' ve Bâri" isimleri gibi çok isimler yazılıyor.

Dördüncü sahife: Öyle bir zînet ve hüsün, o iki masnua veriliyor ki; güya lütuf ve kerem tecessüm etmiş, onlar olmuş. O sahife "Ya Latif, Ya Kerim" gibi çok isimleri yâdeder, okur.

Beşinci sahife: O çiçeğe leziz meyveler, o hasnaya sevimli evlâdlar, güzel ahlâklar takmakla; o sahife "Ya Vedud, ya Rahîm, ya Mün'im" gibi isimleri okutturuyor.

Altıncı sahife: O in'am ve ihsan sahifesinde, "Ya Rahman, ya Hannan" gibi isimler okunuyor.

Yedinci sahife: O nimetlerde, o neticelerde, öyle lemaat-ı hüsün ve cemal görünüyor ki, hakikî bir şevk ve şefkatle yoğrulmuş hâlis bir şükür ve safî bir muhabbete lâîk olur. O sahifede "Ya Cemil-i Zülkema, ya Kâmil-i Zülcemal" isimleri yazılı okunuyor.

İşte yalnız bir güzel çiçek ve hasna bir insan ve yalnız maddî ve zahir suretinde bu kadar esmayı gösterirse; acaba umum çiçekler ve bütün zîhayat ve büyük ve küllî mevcudat, ne derece ulvî ve küllî esmayı okutuyor, kıyas edebilirsiniz.

Hem insan ruh, kalb, akıl cihetiyle ve hayat ve letaif sahifeleriyle "Hayy, Kayyum ve Muhyî" gibi ne kadar esma-i kudsiye-i nuraniyeyi okur ve okutturur, kıyas edebilirsiniz.

İşte, Cennet bir çiçektir. Huri taifesi dahi bir çiçektir. Rûy-i zemin dahi bir çiçektir. Bahar da bir çiçektir. Sema da bir çiçektir; yıldızlar, o çiçeğin yaldızlı nakışlarıdır. Güneş de bir çiçektir; ziyasındaki yedi rengi, o çiçeğin nakışlı boyalarıdır. Âlem, güzel ve büyük bir insandır; nasilki insan, küçük bir âlemdir. Huriler nev'i ve ruhanîler cemaatı ve melek cinsi ve cin taifesi ve insan nev'i, birer güzel şahıs hükmünde tasvir ve tanzim ve icad edilmiştir. Hem herbiri külliyesiyle; hem herbir ferdi, tek başıyla Sâni'-i Zülcemalinin esmasını gösterdikleri gibi; onun cemaline, kemaline, rahmetine ve muhabbetine birer ayrı ayrı âyinelerdir. Ve nihayetsiz cemal ve kemaline ve rahmet ve muhabbetine birer şahid-i sadıktır. Ve o cemal ve kemalin ve rahmet ve muhabbetin birer âyâtıdır, birer emaratıdır. İşte şu nihayetsiz enva'-ı kemalât, daire-i vâhidiyette ve ehadiyette hasıldır. Demek o daire haricinde tevehhüm olunan kemalât, kemalât değildir.

İşte hakaik-i eşyanın esma-i İlahiyeye dayandığını ve istinad ettiğini, belki hakikî hakaik, o esmanın cilveleri olduğunu ve herşeyin çok cihetlerle, çok dillerle Sâniini zikir ve tesbih ettiğini anla. **وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ** nin bir manasını bil ve **سُبْحَانَ مَنْ احْتَفَى بِشِدَّةِ ظُهُورِهِ** de. Ve âyetlerin âhirlerinde olan **وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَ هُوَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ * وَ هُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ** gibi zikir ve tekrarlarındaki bir sırrı fehmet.

Eğer bir çiçekte esmayı okuyamıyorsan ve vâzıh göremiyorsan; Cennet'e bak, bahara dikkat et, zeminin yüzünü temaşa et. Rahmetin şu büyük çiçekleri olan Cennet ve bahar ve zeminde yazılan esmayı vâzıhan okuyabilirsin, cilvelerini ve nakışlarını anlar, görürsün.

* * *

İKİNCİ NOKTANIN İKİNCİ MEBHASI

Ehl-i dalaletin vekili, tutunacak ve dalaletini ona bina edecek hiçbir şey bulamadığı ve mülzem kaldığı zaman şöyle diyor ki:

"Ben, saadet-i dünyayı ve lezzet-i hayatı ve terakkiyat-ı medeniyeti ve kemal-i san'atı; kendimce, âhireti düşünmemekte ve Allah'ı tanımamakta ve hubb-u dünyada ve hürriyette ve kendine güvenmekte gördüğüm için, insanın ekserisini bu yola şeytanın himmetiyle sevkettim ve ediyorum.

Elcevab: Biz dahi Kur'an namına diyoruz ki: Ey bîçare insan! Aklını başına al! Ehl-i dalaletin vekilini dinleme! Eğer onu dinlersen hasaretin o kadar büyük olur ki, tasavvurundan ruh, akıl ve kalb ürperir. Senin önünde iki yol var:

Birisi: Ehl-i dalaletin vekilinin gösterdiği şekavetli yoldur.

Diğeri: Kur'an-ı Hakîm'in tarif ettiği saadetli yoldur. İşte o iki yolun pekçok müvazenelerini, çok Sözlerde, hususan Küçük Sözlerde gördün ve anladın. Şimdi makam münasebetiyle binde bir müvazenelerini yine gör, anla. Şöyle ki:

Şirk ve dalaletin ve fîsk ve sefahetin yolu, insanı nihayet derecede sukut ettiriyor. Hadsiz elemeler içinde nihayetsiz ağır bir yükü zaîf ve âciz beline yükletir. Çünkü insan, Cenab-ı Hakk'ı tanımazsa ve Ona tevekkül etmezse, o vakit insan, gayet derecede âciz ve zaîf, nihayet derecede muhtaç, fakir, hadsiz musibetlere maruz, elemeli, kederli bir fâni hayvan hükmünde olup, bütün sevdiği ve alâka peyda ettiği bütün eşyadan mütemadiyen firak elemelerini çeke çeke, nihayetinde, bâki kalan bütün ahabını bir firak-ı elîm içinde bırakıp, kabrin zulûmatına yalnız olarak gider. Hem müddet-i hayatında gayet cüz'î bir ihtiyar ve küçük bir iktidar ve kısacık bir hayat ve az bir ömür ve sönük bir fikir ile nihayetsiz elemeler ile ve emeller ile faydasız çarpışır ve hadsiz arzuların ve

makasından tahsiline, semeresiz boşu boşuna çalışır. Hem kendi vücudunu yüklenemediği halde, koca dünya yükünü bîçare beline ve kafasına yüklenir. Daha cehenneme gitmeden cehennem azabını çeker.

Evet şu elîm elemi ve dehşetli manevî azabı hissetmemek için, ehl-i dalalet ibtal-i his nev'inden gaflet sarhoşluğu ile muvakkaten hissetmez. Fakat hissedeceği zaman yani kabre yakın olduğu vakit birden hisseder. Çünkü Cenab-ı Hakk'a hakikî abd olmazsa, kendi kendine mâlik zannedecek. Halbuki o cüz'î ihtiyar, o küçük iktidarı ile şu fırtınalı dünyada vücudunu idare edemiyor. Hayatına muzır mikroptan tut, tâ zelzeleye kadar binler taife düşmanları, hayatına karşı tehacüm vaziyetinde görür. Elîm bir korku dehşeti içinde her vakit kendine müdhîş görünen kabir kapısına bakıyor. Hem bu vaziyette iken insaniyet itibariyle nev'-i insanî ile ve dünya ile alâkadar olduğu halde, dünyayı ve insanı Hakîm, Alîm, Kadîr, Rahîm, Kerim bir zâtın tasarrufunda tasavvur etmediği ve onları tesadüf ve tabiata havale ettiği için, dünyanın ehvali ve insanın ahvali onu daima iz'ac eder. Kendi elemiyle beraber insanların elemi de çeker. Dünyanın zelzelesi, taunu, tufanı, kaht u galası, fena ve zevali, ona gayet müz'ic ve karanlıklı birer musibet suretinde onu tazib eder.

Hem şu haldeki insan, merhamet ve şefkate lââyık değildir. Çünkü kendi kendine bu dehşetli vaziyeti veriyor. Sekizinci Söz'de kuyuya girmiş iki kardeşin müvazene-i halinde denildiği gibi; nasıl bir adam, güzel bir bahçede, güzel bir ziyafette, güzel ahablar içinde, nezahetli, tatlı, namuslu, hoş, meşru bir lezzet ve eğlenceye kanaat etmeyip, gayr-ı meşru ve mülevves bir lezzet için çirkin ve necis bir şarabı içse, sarhoş olup kendini kış ortasında, pis bir yerde ve hattâ canavarlar içinde tahayyül etse, titreyip bağırıp çağırırsa nasıl merhamete lââyık değil. Çünkü ehl-i namus ve mübarek arkadaşlarını canavar tasavvur eder, onlara karşı hakaret eder. Hem ziyafetteki leziz taamları ve temiz kapları mülevves, pis taşlar tasavvur eder, kırmağa başlar. Hem mecliste muhterem kitabları ve manidar mektubları manasız ve âdi nakışlar tasavvur eder, yırtarak ayak altına atar ve hâkeza... Böyle bir şahıs, nasıl merhamete müstehak değil, belki tokata müstehaktır. Öyle de: Sû'-i ihtiyarından neş'et eden küfür sarhoşluğu ile ve dalalet divaneliğiyle Sâni'-i Hakîm'in şu misafirhane-i dünyasını, tesadüf ve tabiat oyuncağı olduğunu tevehhüm edip ve cilve-i esma-i İlahiyeyi tazelandiren masnuatın, zamanın geçmesiyle vazifelerinin bittiğinden âlem-i gayba geçmelerini, adem ile i'dam tasavvur ederek ve tesbihat sadâlarını, zeval ve fîrak-ı ebe olan şu mevcudat sahifelerini, manasız, karmakarışık tasavvur ettiğinden ve âlem-i rahmete yol açan kabir kapısını zulümat-ı adem ağzı tasavvur ettiğinden ve eceli, hakikî ahablara visal daveti olduğu halde, bütün

ahbablardan firak nöbeti tasavvur ettiğinden; hem kendini dehşetli bir azab-ı elimde bırakıyor, hem mevcudatı, hem Cenab-ı Hakk'ın esmasını, hem mektubatını inkâr ve tezyif ve tahkir ettiğinden, merhamete ve şefkate lââyık olmadığı gibi, şiddetli bir azaba da müstehaktır. Hiçbir cihette merhamete lââyık değildir.

İşte ey bedbaht ehl-i dalalet ve sefahet! Şu dehşetli sukuta karşı ve ezici me'yusiyete mukabil; hangi tekemmülünüz, hangi fünununuz, hangi kemaliniz, hangi medeniyetiniz, hangi terakkiyatınız karşı gelebilir? Ruh-u beşerin eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğu hakikî teselliyi nerede bulabilirsiniz? Hem güvendiğiniz ve bel bağladığınız ve âsâr-ı İlahiyeyi ve ihsanat-ı Rabbaniyeyi onlara isnad ettiğiniz hangi tabiatınız, hangi esbabınız, hangi şerikiniz, hangi keşfiyatınız, hangi milletiniz, hangi bâtil mabudunuz, sizi sizce i'dam-ı ebedî olan mevtin zulûmatından kurtarıp, kabir hududundan, berzah hududundan, mahşer hududundan, sırat köprüsünden hâkimane geçirebilir, saadet-i ebediyeye mazhar edebilir? Halbuki kabir kapısını kapamadığınız için, siz kat'î olarak bu yolun yolcususunuz. Böyle bir yolcu, öyle birisine dayanır ki, bütün bu daire-i azîme ve bu geniş hududlar, onun taht-ı emrinde ve tasarrufundadır.

Hem dahi, ey bedbaht ehl-i dalalet ve gaflet! "Gayr-ı meşru bir muhabbetin neticesi, merhametsiz azab çekmektir." kaidesi sırrınca, siz, fitratınızdaki Cenab-ı Hakk'ın zât ve sıfât ve esmasına sarfedilecek muhabbet ve marifet istidadını ve şükür ve ibadat cihazatını, nefsinize ve dünyaya gayr-ı meşru bir surette sarfettiğinizden, bil-istihkak cezasını çekiyorsunuz. Çünkü Cenab-ı Hakk'a ait muhabbeti, nefsinize verdiniz. Mahbubunuz olan nefsinizin hadsiz belasını çekiyorsunuz. Çünkü hakikî bir rahatı o mahbubunuza vermiyorsunuz. Hem onu, hakikî mahbub olan Kadîr-i Mutlak'a tevekkül ile teslim etmiyorsunuz, daima elem çekiyorsunuz. Hem Cenab-ı Hakk'ın esma ve sıfâtına ait muhabbeti, dünyaya verdiniz ve âsâr-ı san'atını, âlemin esbabına taksim ettiniz; belasını çekiyorsunuz. Çünkü o hadsiz mahbublarınızın bir kısmı size Allahâısmarladık demeyip, size arkasını çevirip, bırakıp gidiyor. Bir kısmı sizi hiç tanımıyor, tanısa da sizi sevmiyor. Sevse de size bir fayda vermiyor. Daima hadsiz firaklardan ve ümitsiz dönmek üzere zevallerden azab çekiyorsunuz.

İşte ehl-i dalaletin saadet-i hayatiye ve tekemmülât-ı insaniye ve mehasin-i medeniyet ve lezzet-i hürriyet dedikleri şeylerin iç yüzleri ve mahiyetleri budur. Sefahet ve sarhoşluk bir perdedir, muvakkaten hissettirmez. "Tuh onların aklına!" de...

Amma Kur'anın cadde-i nuraniyesi ise: Bütün ehl-i dalaletin çektiği yaraları, hakaik-i imaniye ile tedavi eder. Bütün evvelki yoldaki zulümatı dağıtır. Bütün dalalet ve helâket kapılarını kapatır. Şöyle ki:

İnsanın za'f ve aczini ve fakr ve ihtiyacını, bir Kadîr-i Rahîm'e tevekkül ile tedavi eder. Hayat ve vücudun yükünü, Onun kudretine, rahmetine teslim edip; kendine yüklemeyip belki kendisi o hayatına ve nefsine biner hükmünde bir rahat makam bulur. Kendisinin "nâtik bir hayvan" değil, belki hakikî bir insan ve makbul bir misafir-i Rahman olduğunu bildirir. Dünyayı, bir misafirhane-i Rahman olduğunu göstermekle ve dünyadaki mevcudat ise, esma-i İlahiyenin âyineleri olduklarını ve masnuatı ise, her vakit tazelenen mektubat-ı Samedaniye olduklarını bildirmekle, insanın fena-yı dünyadan ve zeval-i eşyadan ve hubb-u fâniyattan gelen yaralarını güzelce tedavi eder ve evhamın zulümatından kurtarır. Hem mevt ve eceli, âlem-i berzaha giden ve âlem-i bekada olan ahbablara visal ve mülâkat mukaddemesi olarak gösterir. Ehl-i dalaletin nazarında bütün ahbabından bir firak-ı ebedî telakki ettiği ölüm yaralarını böylece tedavi eder. Ve o firak, ayn-ı lika olduğunu isbat eder. Hem kabrin âlem-i rahmete ve dâr-ı saadete ve bağistan-ı cinana ve nuristan-ı Rahman'a açılan bir kapı olduğunu isbat etmekle, beşerin en müdhiş korkusunu izale edip, en elîm ve kasavetli ve sıkıntılı olan berzah seyahatini, en leziz ve ünsiyetli ve ferahlı bir seyahat olduğunu gösterir. Kabir ile ejderha ağzını kapatır, güzel bir bahçeye kapı açar. Yani kabir ejderha ağzı olmadığını, belki bağistan-ı rahmete açılan bir kapı olduğunu gösterir.

Hem mü'mine der: "İhtiyarın cüz'î ise; kendi mâlikinin irade-i külliyesine işini bırak. İktidarın küçük ise, Kadîr-i Mutlak'ın kudretine itimad et. Hayatın az ise, hayat-ı bâkiyeyi düşün. Ömrün kısa ise; ebedî bir ömrün var, merak etme. Fikrin sönük ise; Kur'anın güneşi altına gir, imanın nuruyla bak ki: Yıldız böceği olan fikrin yerine herbir âyet-i Kur'an, birer yıldız misillü sana ışık verir. Hem hadsiz emellerin, elemelerin varsa, nihayetsiz bir sevab ve hadsiz bir rahmet seni bekliyor. Hem hadsiz arzuların, makasıdın varsa, onları düşünüp muztarib olma. Onlar bu dünyaya sığmaz. Onların yerleri başka diyardır ve onları veren de başkadır."

Hem der: "Ey insan! Sen kendine mâlik değilsin. Sen, kudreti nihayetsiz bir Kadîr, rahmeti hadsiz bir Rahîm-i Zât-ı Zülcelal'in memluküsün. Öyle ise sen, kendi hayatını kendine yükleyip zahmet çekme; çünkü hayatı veren odur, idare eden de odur. Hem dünya sahipsiz değil ki, sen kendi kafana dünya yükünü yüklettirerek ehvalini düşünüp merak etme; çünkü onun sahibi Hakîm'dir, Alîm'dir. Sen de misafirsin;

fuzulî olarak karışma, karıştırma. Hem insanlar, hayvanlar gibi mevcudat, başı boş değilller; belki vazifedar memurdurlar. Bir Hakîm-i Rahîm'in nazarındadırlar. Onların âlâm ve meşakkatlarını düşünüp, ruhuna elem çektirme. Ve onların Hâlık-ı Rahîm'inin rahmetinden daha ileri şefkatini sürme. Hem sana düşmanlık vaziyetini alan mikroptan tâ taun ve tufan ve kaht ve zelzeleye kadar bütün eşyanın dizginleri, o Rahîm-i Hakîm'in elindedirler. O Hakîm'dir, abes iş yapmaz. Rahîm'dir, rahîmiyeti çoktur. Yaptığı her işinde bir nevi lütuf var."

Hem der: "Şu âlem çendan fânidir, fakat ebedî bir âlemin levazimatını yetiştiriyor. Çendan zâildir, geçicidir; fakat bâki meyveler veriyor, bâki bir zâtın bâki esmasının cilvelerini gösteriyor. Ve çendan lezzetleri az, elemeleri çoktur; fakat Rahman-ı Rahîm'in iltifatı, zevalsiz hakikî lezzetlerdir. Elemeler ise sevab cihetiyle manevî lezzet yetiştiriyor. Madem meşru daire; ruh ve kalb ve nefsin bütün lezzetlerine, safalarına, keyiflerine kâfidir. Gayr-ı meşru daireye girme. Çünkü o dairedeki bir lezzetin bazan bin eleme var. Hem hakikî ve daimî lezzet olan iltifat-ı Rahmaniyei kaybetmeğe sebebidir."

Hem dalaletin yolunda sâbıkan beyan edildiği gibi esfel-i safilîne insanı öyle bir sukut ettiriyor ki; hiçbir medeniyet, hiçbir felsefe ona çare bulamadıkları ve o derin zulûmat kuyusundan hiçbir terakkiyat-ı beşeriye, hiçbir kemalât-ı fenniye insanı çıkaramadığı halde, Kur'an-ı Hakîm iman ve amel-i sâlih ile o esfel-i safilîne sukuttan insanı a'lâ-yı illiyyîne çıkarır ve delail-i kat'iyye ile çıkarmasını isbat ediyor ve o derin kuyuyu terakkiyat-ı maneviyyenin basamaklarıyla ve tekemmülât-ı ruhiyyenin cihazatıyla dolduruyor.

Hem beşerin uzun ve fırtınalı ve dağdağalı olan ebed tarafındaki yolculuğunu gayet derecede teshil eder ve kolaylaştırır. Bin, belki ellibin senelik mesafeyi bir günde kestirecek vesaiti gösterir.

Hem Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Zât-ı Zülcelal'i tanıttirmekle, insanı ona bir memur abd ve bir vazifedar misafir vaziyetini verir. Hem dünya misafirhanesinde, hem berzahî ve uhrevî menzillerde kemal-i rahatla seyahatini temin eder. Nasılki bir padişahın müstakim bir memuru, onun daire-i memleketinde, hem her vilayetin hududlarından sühuletle ve tayyare, gemi, şimendifer gibi sür'atli vasıta-i seyahatle gezer, geçer. Öyle de: Sultan-ı Ezel'ye iman ile intisab eden ve amel-i sâlih ile itaat eden bir insan, şu misafirhane-i dünya menzillerinden ve âlem-i berzah ve âlem-i mahşer dairelerinden ve hâkeza kabirden sonraki bütün âlemlerin geniş hududlarından berk ve burak sür'atinde geçer. Tâ

saadet-i ebediyeyi bulur. Ve Şu hakikatı kat'î isbat eder ve asfiya ve evliyaya gösterir.

Hem de Kur'anın hakikatı der ki: "Ey mü'min! Sendeki nihayetsiz muhabbet kabiliyetini, çirkin ve noksan ve Őerûr ve sana muzır olan nefs-i emmarene verme. Onu mahbub ve onun hevasını kendine mabud ittihaz etme. Belki sendeki o nihayetsiz muhabbet kabiliyetini, nihayetsiz bir muhabbete lâyık, hem nihayetsiz sana ihsan edebilen, hem istikbalde seni nihayetsiz mes'ud eden, hem bütün alâkadar olduğun ve onların saadetleriyle mes'ud olduğun bütün zâtları, ihsanatıyla mes'ud eden, hem nihayetsiz kemalâtı bulunan ve nihayetsiz derecede kudsî, ulvî, münezzeh, kusursuz, noksansız, zevalsiz cemal sahibi olan ve bütün esması, nihayet derecede güzel olan ve her isminde pek çok envâr-ı hüsün ve cemal bulunan ve cennet bütün güzellikleriyle ve nimetleriyle, onun cemal-i rahmetini ve rahmet-i cemalini gösteren ve sevimli ve sevilen bütün kâinattaki bütün hüsün ve cemal ve mehasin ve kemalât, onun cemaline ve kemaline işaret eden ve delalet eden ve emare olan bir zâtı, mahbub ve mabud ittihaz et..."

Hem der: "Ey insan! Onun esma ve sıfâtına ait istidad-ı muhabbetini, sair bekasız mevcudata verme; faidesiz mahlukata dağıtma. Çünkü âsâr ve mahlukat fânidirler. Fakat o âsârda ve o masnuatta nakışları, cilveleri görünen esma-i hüsna bâkidirler, daimîdirler. Ve esma ve sıfâtın herbirisinde binler meratib-i ihsan ve cemal ve binler tabakat-ı kemal ve muhabbet var. Sen yalnız Rahman ismine bak ki: Cennet bir cilvesi ve saadet-i ebediye bir lem'ası ve dünyadaki bütün rızık ve nimet, bir katresidir."

İşte Şu müvazene, ehl-i dalaletle ehl-i imanın hayat ve vazife cihetindeki mahiyetlerine işaret eden

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

hem netice ve akibetlerine işaret eden **فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ** olan âyete dikkat et. Ne kadar ulvî, mu'cizane, beyan ettiğimiz müvazeneyi ifade ederler. Birinci âyet, Onbirinci Söz'de tafsilen o âyetin i'cazkârane ve îcazkârane ifade ettiği hakikatı, o Sözde beyan edildiğinden, onu oraya havale ederiz. İkinci âyet ise, yalnız bir küçük işaretle göstereceğiz ki, ne kadar ulvî bir hakikatı ifade ediyor. Şöyle ki:

Şu âyet, mefhum-u muvafık ile Şöyle ferman ediyor: "Ehl-i dalaletin ölmesiyle, semavat ve zemin, onların üstünde ağlamıyorlar." Ve

mefhum-u muhalif ile delalet ediyor ki: "Ehl-i imanın dünyadan gitmesiyle, semavat ve zemin, onların üstünde ağlıyor." Yani: Ehl-i dalalet, madem semavat ve arzın vazifelerini inkâr ediyor. Manalarını bilmiyor. Onların kıymetlerini iskat ediyor. Sâni'lerini tanımıyor. Onlara karşı bir hakaret, bir adavet ettiğinden elbette semavat ve zemin, onlara ağlamak değil, belki onlara nefrin eder, onların gebermesiyle memnun olurlar. Ve mefhum-u muhalif ile der: "Semavat ve arz, ehl-i imanın ölmesiyle ağlarlar." Zira ehl-i iman ise (çünkü) semavat ve arzın vazifelerini bilir. Hakikî hakikatlarını tasdik ediyor. Ve onların ifade ettikleri manaları iman ile anlıyor. "Ne kadar güzel yapılmışlar, ne kadar güzel hizmet ediyorlar." diyor. Ve onlara lâyük kıymeti veriyor ve ihtiram ediyor. Cenab-ı Hak hesabına onlara ve onlar âyine oldukları esmaya muhabbet ediyor. İşte bu sır içindir ki, semavat ve zemin, ağlar gibi ehl-i imanın zevaline mahzun oluyorlar.

MÜHİM BİR SUAL: Diyorsunuz ki: "Muhabbet, ihtiyarî değil. Hem ihtiyac-ı fitrîye binaen, leziz taamları ve meyveleri severim. Peder ve vâlîde ve evlâdlarımı severim. Refika-i hayatımı severim. Dost ve ahbablarımı severim. Enbiya ve evliyayı severim. Hayatımı, gençliğimi severim. Baharı ve güzel şeyleri ve dünyayı severim. Nasıl bunları sevmeyeceğim? Nasıl bütün bu muhabbetleri, Cenab-ı Hakk'ın zât ve sıfât ve esmasına verebilirim? Bu ne demektir?"

Elcevab: "Dört Nükte"yi dinle.

BİRİNCİ NÜKTE: Muhabbet, çendan ihtiyarî değil. Fakat ihtiyar ile, muhabbetin yüzü, bir mahubdan diğer bir mahbuba dönebilir. Meselâ: Bir mahubun çirkinliğini göstermekle veyahut asıl lâyük-ı muhabbet olan diğer bir mahbuba perde veya âyine olduğunu göstermekle, muhabbetin yüzü, mecazî mahubdan hakikî mahbuba çevrilebilir.

İKİNCİ NÜKTE: Ta'dad ettiğin sevdiklerini, sevme demiyoruz. Belki onları Cenab-ı Hakk'ın hesabına ve onun muhabbeti namına sev, deriz. Meselâ: Leziz taamları, güzel meyveleri, Cenab-ı Hakk'ın ihsanı ve o Rahman-ı Rahîm'in in'amı cihetinde sevmek, "Rahman" ve "Mün'im" isimlerini sevmektir, hem manevî bir şükürdür. Şu muhabbet, yalnız nefis hesabına olmadığını ve Rahman namına olduğunu gösteren; meşru dairesinde kanaatkârane kazanmak ve mütefekkirane, müteşekkirane yemektir.

Hem peder ve vâlîdeyi şefkat ile teçhiz eden ve seni onların merhametli elleriyle terbiye ettiren hikmet ve rahmet hesabına onlara hürmet ve muhabbet, Cenab-ı Hakk'ın muhabbetine aittir. O muhabbet ve

hürmet, şefkat lillah için olduğuna alâmeti şudur ki: Onlar ihtiyar oldukları ve sana hiçbir faideleri kalmadığı ve seni zahmet ve meşakkate attıkları zaman, daha ziyade muhabbet ve merhamet ve şefkat etmektir.

إِنَّمَا يَبْتَلُونَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَغْلِبْ لَهُمَا أَفٍ

âyeti beş mertebe hürmet ve şefkate evlâdı davet etmesi; Kur'anın nazarında vâlideynin hukukları ne kadar ehemmiyetli ve ukukları ne derece çirkin olduğunu gösterir. Madem peder; kimseyi değil, yalnız veledinin kendinden daha ziyade iyi olmasını ister. Ona mukabil veled dahi, pedere karşı hak dava edemez. Demek vâlideyn ve veled ortasında fitraten sebab-i münakaşa yok. Zira münakaşa, ya gıpta ve hasedden gelir. Pederde oğluna karşı o yok. Veya münakaşa, haksızlıktan gelir. Veledin hakkı yoktur ki, pederine karşı hak dava etsin. Pederini haksız görse de, ona isyan edemez. Demek pederine isyan eden ve onu rencide eden, insan bozması bir canavardır.

Ve evlâdlarını, o Zât-ı Rahîm-i Kerim'in hediyeleri olduğu için kemal-i şefkat ve merhamet ile onları sevmek ve muhafaza etmek, yine Hakk'a aittir. Ve o muhabbet ise, Cenab-ı Hakk'ın hesabına olduğunu gösteren alâmet ise: Vefatlarında sabır ile şükürdür, me'yusane feryad etmemektir. "Hâlıkımın benim nezaretine verdiği sevimli bir mahluku idi, bir memlukü idi, şimdi hikmeti iktiza etti, benden aldı, daha iyi bir yere götürdü. Benim o memlukte bir zahirî hissem varsa, hakikî bin hisse onun Hâlıkına aittir. "El-hükmü Lillah" deyip teslim olmaktır.

Hem dost ve ahab ise: Eğer onlar iman ve amel-i sâlih sebebiyle Cenab-ı Hakk'ın dostları iseler, "El-hubbu Fillah" sırrınca o muhabbet dahi, Hakk'a aittir.

Hem refika-i hayatını, rahmet-i İlahiyenin munis, latif bir hediyesi olduğu cihetiyle sev ve muhabbet et. Fakat çabuk bozulan hüsn-ü suretine muhabbetini bağlama. Belki kadının en cazibedar, en tatlı güzelliği, kadınlığa mahsus bir letafet ve nezaket içindeki hüsn-ü sîretidir. Ve en kıymetdar ve en şirin cemali ise; ulvî, ciddî, samimî, nuranî şefkatidir. Şu cemal-i şefkat ve hüsn-ü sîret, âhir hayata kadar devam eder, ziyadeleşir. Ve o zaîfe, latife mahlukun hukuk-u hürmeti, o muhabbetle muhafaza edilir. Yoksa hüsn-ü suretin zevaliyle, en muhtaç olduğu bir zamanda bîçare hakkını kaybeder.

Hem enbiya ve evliyayı sevmek, Cenab-ı Hakk'ın makbul ibadî olmak cihetiyle, Cenab-ı Hakk'ın namına ve hesabınadır ve o nokta-i nazardan ona aittir.

Hem hayatı, Cenab-ı Hakk'ın insana ve sana verdiği en kıymetdar ve hayat-ı bâkiyeyi kazandıracak bir sermaye ve bir define ve bâki kemalâtın cihazatını câmi' bir hazine cihetiyle onu sevmek, muhafaza etmek, Cenab-ı Hakk'ın hizmetinde istihdam etmek, yine o muhabbet bir cihette Mabud'a aittir.

Hem gençliğin letafetini, güzelliğini; Cenab-ı Hakk'ın latif, şirin, güzel bir nimeti nokta-i nazarından istihvan etmek, sevmek, hüsn-ü istimal etmek, şâkirane bir nevi muhabbet-i meşruadır.

Hem baharı; Cenab-ı Hakk'ın nurani esmalarının en latif, güzel nakışlarının sahifesi ve Sâni'-i Hakîm'in antika san'atının en müzeyyen ve şaşaalı bir meşher-i san'atı olduğu cihetiyle mütefekkirane sevmek, Cenab-ı Hakk'ın esmasını sevmektir.

Hem dünyayı; âhiretin mezraası ve esma-i İlahiyenin âyinesi ve Cenab-ı Hakk'ın mektubatı ve muvakkat bir misafirhanesi cihetinde sevmek, -nefs-i emmare karışmamak şartıyla- Cenab-ı Hakk'a ait olur.

Elhasıl: Dünyayı ve ondaki mahlukatı mana-yı harfiyle sev. Manayı ismiyle sevmek. "Ne kadar güzel yapılmış" de. "Ne kadar güzeldir" deme. Ve kalbin bânına, başka muhabbetlerin girmesine meydan verme. Çünkü bân-ı kalb, âyine-i Samed'dir ve ona mahsustur. **اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا حُبَّكَ وَ حُبَّ** مَا يُقَرِّبُنَا إِلَيْكَ de.

İşte bütün ta'dad ettiğimiz muhabbetler, eğer bu suretle olsa, hem elemsiz bir lezzet verir, hem bir cihette zevalsiz bir visaldir. Hem muhabbet-i İlahiyeyi ziyadeleştirir. Hem meşru bir muhabbettir. Hem ayn-ı lezzet bir şükürdür. Hem ayn-ı muhabbet bir fikirdir.

Meselâ: Nasılki bir padişah-ı âlî, (Haşiye)sana bir elmayı ihvan etse, o elmaya iki muhabbet ve onda iki lezzet var: Biri; elma, elma olduğu için sevilir ve elmaya mahsus ve elma kadar bir lezzet var. Şu muhabbet padişaha ait değil. Belki huzurunda o elmayı ağzına atıp yiyen adam, padişahı değil, elmayı sever ve nefesine muhabbet eder. Bazan olur ki; padişah o nefisperverane olan muhabbeti beğenmez, ondan nefret eder. Hem elma lezzeti dahi cüz'îdir. Hem zeval bulur; elmayı yedikten sonra o lezzet dahi gider, bir teessüf kalır. İkinci muhabbet ise: Elma içindeki elma ile gösterilen iltifat-ı şahanedir. Güya o elma, iltifat-ı şahanenin nümunesi ve mücessemidir diye başına koyan adam, padişahı sevdiğini izhar eder. Hem iltifatın gılaflı olan o meyvede öyle bir lezzet

var ki, bin elma lezzetinin fevkindedir. İşte şu lezzet ayn-ı şükrandır. Şu muhabbet, padişaha karşı hürmetli bir muhabbettir.

Aynen onun gibi bütün nimetlere ve meyvelere, zâtları için muhabbet edilse, yalnız maddî lezzetleriyle gafilane telezzüz etse, o muhabbet nefsanîdir. O lezzetler de geçici ve elemlidir. Eğer Cenab-ı Hakk'ın iltifatat-ı rahmeti ve ihsanatının meyveleri cihetiyle sevse ve o ihsan ve iltifatatın derece-i lütuflarını takdir etmek suretinde kemal-i iştiha ile lezzet alsın; hem manevî bir şükür, hem elemsiz bir lezzettir...

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Cenab-ı Hakk'ın esmasına karşı olan muhabbetin tabakatı var: Sâbıkan beyan ettiğimiz gibi; bazan âsâra muhabbet suretiyle esmayı sever. Bazan esmayı, kemalât-ı İlahiyenin ünvanları olduğu cihetle sever. Bazan insan, câmiyet-i mahiyet cihetiyle hadsiz ihtiyacat noktasında esmaya muhtaç ve müştak olur ve o ihtiyaçla sever. Meselâ: Sen bütün şefkat ettiğin akraba ve fukara ve zaîf ve muhtaç mahlukata karşı, âcizane istimdad ihtiyacını hissettiğin halde; biri çıksa, istediğin gibi onlara iyilik etse, o zâtın in'am edici ünvanı ve kerim ismi ne kadar senin hoşuna gider, ne kadar o zâtı, o ünvan ile seversin. Öyle de: Yalnız Cenab-ı Hakk'ın Rahman ve Rahîm isimlerini düşün ki: Sen sevdiğin ve şefkat ettiğin bütün mü'min âbâ ve ecdadını ve akraba ve ahabını dünyada nimetlerin enva'ıyla ve Cennet'te enva'-ı lezaiz ile ve saadet-i ebediyede onları sana gösterip ve kendini onlara göstermesiyle mes'ud ettiği cihette o "Rahman" ismi ve "Rahîm"

(Haşiye): Bir zaman iki aşiret reisi, bir padişahın huzuruna girmişler, yazılan aynı vaziyette bulunmuşlar.

ünvanı, ne kadar sevilmeğe lâyıktırlar ve ne derece o iki isme ruh-u beşer muhtaç olduğunu kıyas edebilirsin. Ve ne derece, **الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَىٰ رَحْمَتِهِ وَعَلَىٰ رَحِيمِيهِ** yerindedir anlarsın.

Hem alâkadar olduğun ve perişaniyetlerinden müteessir olduğun; senin bir nevi hanen ve içindeki mevcudat, senin o hanenin ünsiyetli levazımatı ve sevimli müzeyyenatı hükmünde olan dünyayı ve içindeki mahlukatı kemal-i hikmet ile tanzim ve tedbir ve terbiye eden zâtın "Hakîm" ismine ve "Mürebbi" ünvanına senin ruhun ne kadar muhtaç, ne kadar müştak olduğunu dikkat etsen anlarsın. Hem bütün alâkadar olduğun ve zevalleriyle müteallim olduğun insanları, mevtleri

hengâmında adem zulûmatından kurtarıp şu dünyadan daha güzel bir yerde yerleştiren bir zâtın "Vâris, Bâis" isimlerine, "Bâki, Kerim, Muhyî ve Muhsin" ünvanlarına ne kadar ruhun muhtaç olduğunu dikkat etsen anlarsın.

İşte insanın mahiyeti ulviye, fitratı câmia olduğundan; binler enva'-ı hacat ile binbir esma-i İlahiyeye, herbir ismin çok mertebelerine fitraten muhtaçtır. Muzaaf ihtiyaç, iştiyaktır. Muzaaf iştiyak, muhabbettir. Muzaaf muhabbet dahi aşktır. Ruhun tekemmülâtına göre meratib-i muhabbet, meratib-i esmaya göre inkişaf eder. Bütün esmaya muhabbet dahi -çünkü o esma Zât-ı Zülcelal'in ünvanları ve cilveleri olduğundan- muhabbet-i zâtiyeye döner. Şimdi yalnız nümune olarak binbir esmadan yalnız "Adl" ve "Hakem" ve "Hak" ve "Rahîm" isimlerinin binbir mertebelerinden bir mertebeyi beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Hikmet ve adl içindeki "Rahmanurrahîm" ve "Hak" ismini a'zamî bir dairede görmek istersen, şu temsile bak: Nasilki bir orduda dört yüz muhtelif taifeler bulunduğunu farz ediyoruz ki, herbir taife beğendiği elbiseleri ayrı, hoşuna gittiği erzakı ayrı, rahatla istimal edeceği silâhları ayrı ve mizacına deva olacak ilâçları ayrı oldukları halde, bütün o dört yüz taife, ayrı ayrı takım, bölük tefrik edilmeyerek, belki birbirine karışık olduğu halde onları kemal-i şefkat ve merhametinden ve hârikulâde iktidarından ve mu'cizane ilim ve ihatasından ve fevkalâde adalet ve hikmetinden, misilsiz birtek padişah onların hiçbirini şaşırılmayarak, hiçbirini unutmuyarak, bütün ayrı ayrı onlara lâyıf elbise, erzak, ilâç ve silâhlarını muinsiz olarak bizzât kendisi verse, o zât acaba ne kadar muktedir, müşfik, âdil, kerim bir padişah olduğunu anlarsın. Çünkü bir taburda on milletten efrad bulursa, onları ayrı ayrı giydirmek ve teçhiz etmek çok müşkil olduğundan, bilmeceburiye ne cinsten olursa olsun, bir tarzda teçhiz edilir.

İşte öyle de: Cenab-ı Hakk'ın adl ve hikmet içindeki İsm-i "Hak ve Rahmanurrahîm" in cilvesini görmek istersen bahar mevsiminde zeminin yüzünde çadırları kurulmuş, muhteşem dört yüz bin milletten mürekkep nebatat ve hayvanat ordusuna bak ki; bütün o milletler, o taifeler, birbiri içinde oldukları halde, herbirinin libası ayrı, erzakı ayrı, silâhı ayrı, tarz-ı hayatı ayrı, talimatı ayrı, terhisatı ayrı oldukları halde ve o hacatlarını tedarik edecek iktidarları ve o metalibi isteyecek dilleri olmadığı halde, daire-i hikmet ve adl içinde, mizan ve intizam ile "Hak" ve "Rahman", "Rezzak" ve "Rahîm", "Kerim" ünvanlarını seyret, gör. Nasıl hiçbirini şaşırılmayarak, unutmuyarak, iltibas etmeyerek terbiye ve tedbir ve idare eder.

İşte, böyle hayret verici muhit bir intizam ve mizan ile yapılan bir işe, başkalarının parmakları karışabilir mi? Vâhid-i Ehad, Hakîm-i Mutlak, Kadîr-i Külli Şey'den başka, bu san'ata, bu tedbire, bu rububiyete, bu tedvire hangi şey elini uzatabilir? Hangi sebep müdahale edebilir?

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Diyorsun: Benim taamlara, nefsime, refikama, vâlideynime, evlâdına, ahbabıma, evliyaya, enbiyaya, güzel şeylere, bahara, dünyaya müteallik ayrı ayrı muhtelif muhabbetlerimin (Kur'anın emrettiği tarzda olsa) neticeleri, faideleri nedir?

Elcevab: Bütün neticeleri beyan etmek için büyük bir kitab yazmak lâzımgelir. Şimdilik yalnız icmalen bir iki neticeye işaret edilecek. Evvelâ, dünyadaki muaccel neticeleri beyan edilecek. Sonra âhirette tezahür eden neticeleri zikredilecek. Şöyle ki:

Sâbıkan beyan edildiği gibi; ehl-i gaflet ve ehl-i dünya tarzında ve nefis hesabına olan muhabbetlerin; dünyada belaları, elemeleri, meşakkatleri çoktur. Safaları, lezzetleri, rahatları azdır. Meselâ: Şefkat, acz yüzünden elemli bir musibet olur. Muhabbet, firak yüzünden belalı bir hirkat olur. Lezzet, zeval yüzünden zehirli bir şerbet olur. Âhirette ise; Cenab-ı Hakk'ın hesabına olmadıkları için, ya faidesizdir veya azabdır. (Eğer harama girmiş ise.)

Sual: Enbiya ve evliyaya muhabbet, nasıl faidesiz kalır?

Elcevab: Ehl-i Teslis'in İsa Aleyhisselâm'a ve Râfızîlerin Hazret-i Ali Radıyallahü Anh'a muhabbetleri faidesiz kaldığı gibi.

Eğer o muhabbetler, Kur'anın irşad ettiği tarzda ve Cenab-ı Hakk'ın hesabına ve muhabbet-i Rahman namına olsalar, o zaman hem dünyada, hem âhirette güzel neticeleri var. Amma dünyada ise leziz taamlara, güzel meyvelere muhabbetin, elemsiz bir nimet ve ayn-ı şükür bir lezzettir.

Nefsine muhabbet ise: Ona acımak, terbiye etmek, zararlı hevesattan men'etmektir. O vakit nefis sana binmez, seni hevasına esir etmez. Belki sen nefsine binersin. Onu hevaya değil, hüdaya sevkedersin.

Refika-i hayatına muhabbetin, madem hüsn-ü sîret ve maden-i şefkat ve hediye-i rahmet olduğuna bina edilmiş. O refikaya samimî muhabbet ve merhamet edersen, o da sana ciddî hürmet ve muhabbet

eder. İkiniz ihtiyar oldukça o hal ziyadeleşir, mes'udane hayatını geçirirsin. Yoksa hüsn-ü surete muhabbet nefsanî olsa, o muhabbet çabuk bozulur, hüsn-ü muaşeretini de bozar.

Peder ve vâlideye karşı muhabbetin, Cenab-ı Hak hesabına olduğu için hem bir ibadet, hem de onlar ihtiyarlandıkça hürmet ve muhabbeti ziyadeleştirirsin. En âlî bir his ile, en merdane bir himmet ile onların tul-ü ömrünü ciddî arzu edip bekalarına dua etmek, tâ onların yüzünden daha ziyade sevab kazanayım diye samimî hürmetle onların elini öpmek, ulvî bir lezzet-i ruhanî almaktır. Yoksa nefsanî, dünya itibariyle olsa, onlar ihtiyar oldukları ve sana bâr olacak bir vaziyete girdikleri zaman; en süflî ve en alçak bir his ile vücudlarını istiskal etmek, sebab-i hayatın olan o muhterem zâtların mevtlerini arzu etmek gibi vahşi, kederli, ruhanî bir elemidir.

Evlâdına muhabbet ise: Cenab-ı Hakk'ın senin nezaretine ve terbiyene emanet ettiği sevimli, ünsiyetli o mahluklara muhabbet ise; saadetli bir muhabbet, bir nimettir. Ne musibetleriyle fazla elem çekersin, ne de ölümleriyle me'yusane feryad edersin. Sâbıkan geçtiği gibi; onların Hâlıkları hem Hakîm, hem Rahîm olduğundan, onlar hakkında o mevt bir saadettir dersin. Senin hakkında da, onları sana veren zâtın rahmetini düşünürsün, firak eleminden kurtulursun.

Ahbablara muhabbetin ise: Madem "Lillah" içindir. O ahbabların firakları, hattâ ölümleri, sohbetinize ve uhuvvetinize mani olmadığı için, o manevî muhabbet ve ruhanî irtibattan istifade edersin. Ve mülâkat lezzeti daimî olur. "Lillah" için olmazsa, bir günlük mülâkat lezzeti, yüz günlük firak elemi netice verir. (Haşiye)

(Haşiye): Lillah için bir saniye mülâkat, bir senedir. Dünya için olsa; bir sene, bir saniyedir.

Enbiya ve evliyaya muhabbetin ise: Ehl-i gaflete karanlıklı bir vahşetgâh görünen âlem-i berzah, o nuranîlerin vücudlarıyla tenevvür etmiş menzilgâhları suretinde sana görüldüğü için o âleme gitmeğe tevahhuş, tedehhüş değil; belki bilakis temayül ve iştihak hissini verir; hayat-ı dünyeviyele lezzetini kaçırmaz. Yoksa onların muhabbeti, ehl-i medeniyetin meşahir-i insaniyeye muhabbeti nev'inden olsa, o kâmil insanların fena ve zevallerini ve mazi denilen mezar-ı ekberinde çürümelerini düşünmekle, elemli hayatına bir keder daha ilâve eder. Yani

"Öyle kâmilleri çürüten bir mezara, ben de gideceğim" diye düşünür; mezaristana endişeli bir nazarla bakar. "Ah!" çeker. Evvelki nazarda ise: Cisim libasını mazide bırakıp, kendileri istikbal salonu olan berzah âleminde kemal-i rahatla ikametlerini düşünür, mezaristana ünsiyetkârane bakar.

Hem güzel şeylere muhabbetin, madem Sâni'leri hesabınadır. "Ne güzel yapılmışlar" tarzındadır. O muhabbetin bir leziz tefekkür olduğu halde, hüsün-perest, cemal-perest zevkinin nazarını daha yüksek, daha mukaddes ve binler defa daha güzel cemal mertebelerinin definelere yol açar, baktırır. Çünkü o güzel âsârdan ef'al-i İlahiyenin güzelliğine intikal ettirir. Ondan esmanın güzelliğine, ondan sıfâtın güzelliğine, ondan Zât-ı Zülcelal'in cemal-i bîmisaline karşı kalbe yol açar. İşte bu muhabbet bu surette olsa, hem lezzetlidir, hem ibadettir ve hem tefekkürdür.

Gençliğe muhabbetin ise: Madem Cenab-ı Hakk'ın güzel bir nimeti cihetinde sevmişsin; elbette onu ibadette sarfedersin, sefahette boğdurup öldürmezsin. Öyle ise o gençlikte kazandığın ibadetler, o fâni gençliğin bâki meyveleridir. Sen ihtiyarlandıkça, gençliğin iyilikleri olan bâki meyvelerini elde ettiğin halde, gençliğin zararlarından, taşkınlıklarından kurtulursun. Hem ihtiyarlıkta daha ziyade ibadete muvaffakiyet ve merhamet-i İlahiyeye daha ziyade liyakat kazandığını düşünürsün. Ehl-i gaflet gibi beş-on senelik bir gençlik lezzetine mukabil, elli senede "Eyvah gençliğim gitti" diye teessüf edip, gençliğe ağlamayacaksın. Nasılki, öylelerin birisi demiş: **لَيْتَ الشَّبَابَةَ يُعُودُ يَوْمًا فَأَحْبِرُهُ بِمَا فَعَلَ الْمَشِيبُ** Yani: Keşke gençliğim bir gün dönse idi; ihtiyarlık benim başıma neler getirdiğini şekva ederek haber verecektim."

Bahar gibi zînetli meşherlere muhabbet ise: Madem san'at-ı İlahiyeyi seyran itibariyledir. O baharın gitmesiyle, temaşa lezzeti zâil olmaz. Çünkü bahar yaldızlı bir mektub gibi, verdiği manaları her vakit temaşa edebilirsin. Senin hayalin ve zaman, ikisi de sinema şeridleri gibi sana o temaşa lezzetini idame ettirmekle beraber o baharın manalarını, güzelliklerini sana tazelandirirler. O vakit muhabbetin esefli, elemli, muvakkat olmaz. Lezzetli, safalı olur.

Dünyaya muhabbetin ise: Madem Cenab-ı Hakk'ın namınadır. O vakit dünyanın dehşetli mevcudatı, sana ünsiyetli bir arkadaş hükmüne geçer. Mezraa-i âhiret cihetiyle sevdiğin için, her şeyinde, âhirete faide verecek bir sermaye, bir meyve alabilirsin. Ne musibetleri sana dehşet verir, ne zeval ve fenası sana sıkıntı verir. Kemal-i rahatla o misafirhanede müddet-i ikametini geçirirsin. Yoksa ehl-i gaflet gibi

seversen, yüz defa sana söylemişiz ki: Sıkıntılı, ezici, boğucu, fenaya mahkûm, neticesiz bir muhabbet içinde boğulur, gidersin.

İşte bazı mahbubların, Kur'anın irşad ettiği surette olduğu vakit, herbirisinden yüzde ancak bir letafetini gösterdik. Kur'anın gösterdiği yolda olmazsa, yüzden bir mazarratına işaret ettik. Şimdi şu mahbubların dâr-1 bekada, âlem-i âhirette, Kur'an-ı Hakîm'in âyât-1 beyyinatıyla işaret ettiği neticeleri işitmek ve anlamak istersen, işte o çeşit meşru muhabbetlerin dâr-1 âhiretteki neticelerini bir Mukaddeme ve dokuz İşaret"le yüzden bir faidesini icmalen göstereceğiz:

MUKADDEME:Cenab-1 Hak celil uluhiyetiyle, cemil rahmetiyle, kebîr rububiyetiyle, kerim re'fetiyle, azîm kudretiyle, latif hikmetiyle, şu küçük insanın vücudunu bu kadar havas ve hissiyat ile, bu derece cevarih ve cihazat ile ve muhtelif a'za ve âlât ile ve mütenevvi letaif ve maneviyat ile, techiz ve tezyin etmiştir ki; tâ, mütenevvi ve pekçok âlât ile, hadsiz enva'-1 nimetini, aksam-1 ihsanatını, tabakat-1 rahmetini, o insana ihsan etsin, bildirsin, tattırsın, tanıttırsın. Hem tâ binbir esmasının hadsiz enva'-1 tecelliyatlarını, insana o âlât ile bildirsin, tartırsın, sevdirdin. Ve o insandaki pek kesretli âlât ve cihazatın herbirisinin ayrı ayrı hizmeti, ubudiyeti olduğu gibi, ayrı ayrı lezzeti, elemi, vazifesi ve mükâfatı vardır. Meselâ göz, suretlerdeki güzellikleri ve âlem-i mubsıratta güzel mu'cizat-1 kudretin enva'ını temaşa eder. Vazifesi, nazar-1 ibretle Sâniine şükrandır. Nazara mahsus lezzet ve elem malûmdur, tarife hacet yok. Meselâ kulak, sadâların enva'larını, latif nağmelerini ve mesmuat âleminde Cenab-1 Hakk'ın letaif-i rahmetini hisseder. Ayrı bir ubudiyet, ayrı bir lezzet, ayrı da bir mükâfatı var. Meselâ kuvve-i şâmme, kokular tafesindeki letaif-i rahmeti hisseder. Kendine mahsus bir vazife-i şükranıyesi, bir lezzeti vardır. Elbette mükâfatı dahi vardır. Meselâ dildeki kuvve-i zaika, bütün mat'umatın ezvakını anlamakla gayet mütenevvi bir şükr-ü manevî ile vazife görür ve hâkeza... Bütün cihazat-1 insaniyenin ve kalb ve akıl ve ruh gibi büyük ve mühim letaifin böyle ayrı ayrı vazifeleri, lezzetleri ve elemeleri vardır.

İşte Cenab-1 Hak ve Hakîm-i Mutlak, bu insanda istihdam ettiği bu cihazatın elbette her birerlerine lâyıf ücretlerini verecektir. O müteaddid enva'-1 muhabbetin sâbıkan beyan edilen dünyadaki muaccel neticelerini, herkes vicdan ile hisseder ve bir hads-i sadık ile isbat edilir. Âhiretteki neticeleri ise; kat'iyyen vücudları ve tahakkukları, icmalen Onuncu Söz'ün oniki hakikat-1 katia-i satiasıyla ve Yirmidokuzuncu Söz'ün altı esas-1 bahiresiyle isbat edildiği gibi, tafsilen **أَصْدَقُ الْكَلَامِ وَأَبْلَغُ النِّظَامِ كَلَامُ اللَّهِ الْمَلِكِ الْعَزِيزِ الْعَلَامِ** olan Kur'an-ı Hakîm'in âyât-1 beyyinatıyla tasrih ve telvih ve

remiz ve işaretıyla kat'iyyen sabittir. Daha uzun bürhanları getirmeğe lüzum yok. Zâten başka Sözlerde ve Cennet'e dair Yirmisekizinci Söz'ün arabî olan ikinci makamında ve Yirmidokuzuncu Söz'de çok bürhanlar geçmiştir.

BİRİNCİ İŞARET: Leziz taamlara, hoş meyvelere şâkirane muhabbet-i meşruanın uhrevî neticesi, Kur'anın nassıyla, Cennet'e lââyık bir tarzda leziz taamları, güzel meyveleridir. Ve o taamlara ve o meyvelere müştehiyane bir muhabbettir. Hattâ dünyada yediğin meyve üstünde söylediğin "Elhamdülillah" kelimesi, cennet meyvesi olarak tecessüm ettirilip sana takdim edilir. Burada meyve yersin, orada "Elhamdülillah" yersin. Ve nimette ve taam içinde in'am-ı İlahîyi ve iltifat-ı Rahmanîyi gördüğünden o lezzetli şükr-ü manevî, Cennet'te gayet leziz bir taam suretinde sana verileceği, hadîsin nassıyla, Kur'anın işaretıyla ve hikmet ve rahmetin iktizasıyla sabittir.

İKİNCİ İŞARET: Dünyada meşru bir surette nefsine muhabbet, yani mehasinine bina edilen muhabbet değil, belki noksanîyetlerini görüp tekmil etmeğe bina edilen şefkat ile onu terbiye etmek ve onu hayra sevk etmek neticesi; o nefse lââyık mahubları, Cennet'te veriyor. Nefis, madem dünyada heva ve hevesini Cenab-ı Hak yolunda hüsn-ü istimal etmiş. Cihazatını, duygularını hüsn-ü suretle istihdam etmiş. Kerim-i Mutlak, ona dünyadaki meşru ve ubudiyetkârane muhabbetin neticesi olarak Cennet'te, Cennet'in yetmiş ayrı ayrı enva'-ı zînet ve letafetinin nümuneleri olan yetmiş muhtelif hulleyi giydirip, nefisteki bütün hasseleri memnun edecek, okşayacak yetmiş enva'-ı hüsn ile vücudunu süslendirip; herbiri, ruhlu küçük birer cennet hükmünde olan hurileri, o dâr-ı bekada vereceği, pekçok âyât ile tasrih ve isbat edilmiştir.

Hem dünyada gençliğe muhabbet, yani ibadette gençlik kuvvetini sarfetmenin neticesi: Dâr-ı saadette ebedî bir gençliktir.

ÜÇÜNCÜ İŞARET: Refika-i hayatına meşru dairesinde, yani latif şefkatine, güzel hasletine, hüsn-ü sîretine binaen samimî muhabbet ile, refika-i hayatını da naşizelikten, sair günahlardan muhafaza etmenin netice-i uhreviyesi ise: Rahîm-i Mutlak, o refika-i hayatı, hurilerden daha güzel bir surette ve daha zînetli bir tarzda, daha cazibedar bir şekilde, ona dâr-ı saadette ebedî bir refika-i hayatı ve dünyadaki eski maceraları birbirine mütelezzizane nakletmek ve eski hatıratı birbirine tahattur ettirecek enis, latif, ebedî bir arkadaş, bir muhib ve mahub olarak verileceğini va'detmiştir. Elbette va'dettiği şeyi kat'î verecektir.

DÖRDÜNCÜ İŞARET: Vâlideyn ve evlâda muhabbet-i meşruanın neticesi: (Nass-ı Kur'an ile) Cenab-ı Erhamürrâhimîn, onların makamları ayrı ayrı da olsa yine o mes'ud aileye safi olarak lezzet-i sohbeti, Cennet'e lââyık bir hüsn-ü muaşeret suretinde, dâr-ı bekada ebedî mülâkat ile ihsan eder. Ve onbeş yaşına girmeden, yani hadd-i bülüğa vâsıl olmadan vefat eden çocuklar, **وَلَدَانٌ مُّخَلَّدُونَ** ile tabir edilen Cennet çocukları şeklinde ve Cennet'e lââyık bir tarzda gayet süslü, sevimli bir surette, onları Cennet'te dahi peder ve vâlidelerinin kucaklarına verir. Veledperverlik hislerini memnun eder. Ebedî o zevki ve o lezzeti onlara verir. Zira çocuklar sinn-i teklife girmediklerinden; ebedî, sevimli, şirin çocuk olarak kalacaklar. Dünyadaki her lezzetli şeyin en a'lâsı Cennet'te bulunur. Yalnız çok şirin olan veledperverlik, yani çocuklarını sevip okşamak zevki -Cennet tenasül yeri olmadığından- Cennet'te yoktur zannedilirdi. İşte bu surette o dahi vardır. Hem en zevkli ve en şirin bir tarzda vardır. İşte kabl-el bülüğ evlâdı vefat edenlere müjde...

BEŞİNCİ İŞARET: Dünyada "El-hubbu fillah" hükmünce sâlih ahabblara muhabbetin neticesi: Cennet'te **عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ** ile tabir edilen, karşı karşıya kurulmuş Cennet iskemlelerinde oturup hoş, şirin, güzel, tatlı bir surette, dünya maceralarını ve kadîm olan hatıratlarını birbirine nakledip eğlendirmeleri suretinde; firaksız, safi bir muhabbet ve sohbet suretinde ahabblarıyla görüştüreceği, Kur'anın nassıyla sabittir.

ALTINCI İŞARET: Enbiya ve evliyaya Kur'anın tarif ettiği tarzda muhabbetin neticesi: O enbiya ve evliyanın şefaatharından berzahta, haşirde istifade etmekle beraber; gayet ulvî ve onlara lââyık makam ve füyuzattan o muhabbet vasıtasıyla istifaza etmektir.

Evet **الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ** sırrınca, âdi bir adam, en yüksek bir makama, muhabbet ettiği âlî makam bir zâtın tebaiyetiyle girebilir.

YEDİNCİ İŞARET: Güzel şeylere ve bahara meşru muhabbetin, yani "ne kadar güzel yapılmış" nazar ile, o âsârın arkasındaki ef'alın güzelliğini ve intizamını ve intizam-ı ef'al arkasındaki güzel esmanın cilvelerini ve o güzel esmanın arkasında sıfâtın tecelliyatını ve hâkeza sevmekliğin neticesi ise: Dâr-ı bekada o güzel gördüğü masnuattan bin defa daha güzel bir tarzda esmanın cilvesini ve esma içindeki cemal ve sıfâtını, Cennet'te görmektir. Hattâ İmam-ı Rabbanî (Radiyallahü Anhü) demiş ki: "Letaif-i Cennet, cilve-i esmanın temessülâtıdır." Teemmel!..

SEKİZİNCİ İŞARET: Dünyada, dünyanın âhiret mezraası ve esma-i İlahiye âyinesi olan iki güzel yüzüne karşı mütefekkirane muhabbetin uhrevî neticesi: Dünya kadar, fakat fâni dünya gibi fâni değil, bâki bir Cennet verilecektir. Hem dünyada yalnız zaîf gölgeleri gösterilen esma, o Cennet'in âyinelerinde en şaşaalı bir surette gösterilecektir. Hem dünyayı, mezraa-i âhiret yüzünde sevmenin neticesi: Dünyayı fidanlık, yani ancak fidanları bir derece yetiştiren küçük bir mezraası hükmünde olacak öyle bir Cennet'i verecek ki: Dünyada havas ve hissiyat-ı insaniye, küçük fidanlar olduğu halde, Cennet'te en mükemmel bir surette inkişaf ve dünyada tohumcuklar hükmünde olan istidadları, enva'-ı lezaiz ve kemalât ile sünbüllenecek surette ona verileceği, rahmetin ve hikmetin muktezası olduğu gibi, hadîsin nususuyla ve Kur'anın işaretleriyle sabittir. Hem madem dünyanın; her hatanın başı olan mezmum muhabbeti değil, belki esmaya ve âhirete bakan iki yüzünü, esma ve âhiret için sevmiş ve ibadet-i fikriye ile o yüzleri ma'mur etmiş, güya bütün dünyasıyla ibadet etmiş. Elbette dünya kadar bir mükâfat alması, mukteza-yı rahmet ve hikmettir. Hem madem âhiretin muhabbetiyle onun mezraasını sevmiş ve Cenab-ı Hakk'ın muhabbetiyle âyine-i esmasını sevmiş. Elbette dünya gibi bir mahub ister. O da, dünya kadar bir Cennet'tir.

Sual: O kadar büyük ve hâlî bir Cennet neye yarar?

Elcevab: Nasılki eğer mümkün olsa idi, hayal sür'atiyle zeminin aktarını ve yıldızların ekserisini gezsen, "Bütün âlem benimdir" diyebilirsin. Melaike ve insan ve hayvanların iştirakleri, senin o hükmünü bozmaz. Öyle de: O Cennet dahi dolu olsa, "O Cennet benimdir" diyebilirsin. Hadîste bazı ehl-i Cennet'e verilen beşyüz senelik bir Cennet sırrı, Yirmisekizinci Söz'de ve İhlas Lem'asında beyan edilmiştir.

DOKUZUNCU İŞARET: İman ve muhabbetullahın neticesi: Ehl-i keşif ve tahkikin ittifakıyla; dünyanın bin sene hayat-ı mes'udanesi, bir saatine değmeyen Cennet hayatı ve Cennet hayatının dahi bin senesi, bir saat müşahedesine değmeyen bir kudsî, münezzeh cemal ve kemal sahibi olan Zât-ı Zülcelal'in müşahedesi, rü'yetidir ki; (Haşiye) hadîs-i kat'î ile ve Kur'anın nassıyla sabittir. Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm gibi muhteşem bir kemal ile meşhur bir zâtın rü'yetine iştiyaklı bir merak, Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi bir cemal ile mümtaz bir zâtın şuhuduna meraklı bir iştiyak; herkes vicdanen hisseder. Acaba dünyanın bütün mehasin ve kemalâtından binler derece yüksek olan Cennet'in bütün mehasin ve kemalâtı, bir cilve-i cemali ve kemali olan bir zâtın rü'yeti, ne kadar mergub, merak-aver ve şuhudu ne derece matlub ve iştiyak-aver olduğunu kıyas edebilirsen et...

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا فِي الدُّنْيَا حُبَّكَ وَ حُبَّ مَا يُقْرَبُنَا إِلَيْكَ وَ الْإِسْتِقَامَةَ كَمَا أَمَرْتَ وَ فِي الْآخِرَةِ رَحْمَتَكَ وَ رُؤْيَتَكَ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

(Haşiye): Hadîsin nassıyla "O şuhud, bütün lezaiz-i Cennet'in o derece fevkindedir ki, onları unutturur. Ve şuhuddan sonra ehl-i şuhudun hüsn-ü cemali o derece fazlalaşır ki; döndükleri vakit, saraylarındaki aileleri çok dikkat ile zor ile onları tanıyabilirler" hadîste vârid olmuştur.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ آمِينَ

TENBİH

Şu sözün âhirinde uzun tafsilâtı uzun görme; ehemmiyetine nisbeten kısadır, daha uzun ister.

Bütün Sözlerde konuşan ben değilim. Belki, işaret-ı Kur'aniye namına hakikattir. Hakikat ise hak söyler, doğru konuşur. Eğer yanlış bir şey gördünüz, muhakkak biliniz ki: Haberim olmadan fikrim karışmış, karıştırmış, yanlış etmiş.

* * *

MÜNACAT

Yâ Rab! Nasıl büyük bir sarayın kapısını çalan bir adam, açılmadığı vakit, o sarayın kapısını, diğer makbul bir zâtın sarayca me'nus sadâsıyla çalar; tâ ona açılsın. Öyle de: Bîçare ben dahi, senin dergâh-ı rahmetini, mahbub abdin olan Üveys-el Karanî'nin nidasıyla ve münacatıyla şöyle çalıyorum. O dergâhını ona açtığın gibi, rahmetinle bana da aç.

أَقُولُ كَمَا قَالَ

إِلَهِي أَنْتَ رَبِّي وَ أَنَا الْعَبْدُ * وَ أَنْتَ الْخَالِقُ وَ أَنَا الْمَخْلُوقُ

وَ أَنْتَ الرَّزَّاقُ وَ أَنَا الْمَرْزُوقُ * وَ أَنْتَ الْمَالِكُ وَ أَنَا الْمَمْلُوكُ

وَ أَنْتَ الْعَزِيزُ وَ أَنَا الدَّلِيلُ * وَ أَنْتَ الْعَنِي وَ أَنَا الْفَقِيرُ

وَ أَنْتَ الْحَيُّ وَ أَنَا الْمَيِّتُ * وَ أَنْتَ الْبَاقِي وَ أَنَا الْفَانِي

وَ أَنْتَ الْكَرِيمُ وَ أَنَا اللَّيْمُ * وَ أَنْتَ الْمُحْسِنُ وَ أَنَا الْمُسِيءُ

وَ أَنْتَ الْعَفُورُ وَ أَنَا الْمُذْنِبُ * وَ أَنْتَ الْعَظِيمُ وَ أَنَا الْحَقِيرُ

وَ أَنْتَ الْقَوِيُّ وَ أَنَا الضَّعِيفُ * وَ أَنْتَ الْمُعْطَى وَ أَنَا السَّائِلُ

وَ أَنْتَ الْأَمِينُ وَ أَنَا الْخَائِفُ * وَ أَنْتَ الْجَوَادُّ وَ أَنَا الْمِسْكِينُ

وَ أَنْتَ الْمُجِيبُ وَ أَنَا الدَّاعِي * وَ أَنْتَ الشَّافِي وَ أَنَا الْمَرِيضُ

فَاعْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَ تَجَاوَزْ عَنِّي وَ اشْفِ امْرَاضِي يَا اللَّهُ يَا كَافِي * يَا رَبُّ يَا وَافِي * يَا رَحِيمُ يَا شَافِي * يَا كَرِيمُ يَا مُعَافِي *
فَاعْفُ عَنِّي مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَ عَافِنِي مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَارْضَ عَنِّي أَبَدًا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Otuzüçüncü Söz

Otuzüç Penceredir

[Bir Cihette Otuzüçüncü Mektub Ve Bir Cihette Otuzüçüncü Söz]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُئِرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ أَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

Sual: Şu iki âyet-i câmianın ifade ettiği vücub ve vahdaniyet-i İlahiye ve evsaf ve şununat-ı Rabbaniyeye, âlem-i asgar ve ekber olan insan ve kâinatın vech-i delaletlerini, mücmel ve kısa bir surette beyanlarını isteriz. Çünkü münkirler pek ileri gittiler. Ne vakte kadar **وَ هُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ** deyip, elimizi kaldıracamız? diyorlar.

Elcevab: Yazılan bütün otuzüç aded Sözler, o âyetin denizinden ve ifaza ettiği hakikat bahrinden otuzüç katredir. Onlara baksanız, cevabınızı alabilirsiniz. Şimdilik yalnız o denizden bir katrenin reşehatına işaret nev'inden şöyle deriz ki:

Meselâ: Nasılki bir zât-ı mu'ciznüma, büyük bir saray yapmak istese: Evvelâ temellerini, esaslarını muntazaman hikmetle vaz'eder ve ilerideki neticelerine ve gayelerine muvafık bir tarzda tertib eder. Sonra menzillere, kısımlara meharetle tefrik ve tafsil ediyor. Sonra o menzilleri tanzim ve tertib ediyor. Sonra nukuşlarla tezyin ediyor. Sonra elektrik lâmbalarıyla tenvir ediyor. Sonra o muhteşem ve müzeyyen sarayda meharetinin, ihsanatının tecdid etmek için herbir tabakada yeni yeni icadlar, tebdiller, tahviller yapıyor. Sonra herbir menzilde kendi makamına merbut bir telefon rabtedip birer pencere açarak, herbirinden onun makamı görünür.

Aynen öyle de: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Sâni'-i Zülcelal, Hâkim-i Hakîm, Adl-i Hakem ve binbir esma-yı kudsiye ile müsemma Fâtır-ı Bîmisal, şu âlem-i ekber olan kâinat sarayının ve hilkat şeceresinin icadını irade etti. Altı günde o sarayın, o şecerenin esasatını desatir-i hikmet ve kavanin-i ilm-i ezelîsi ile vaz'etti. Sonra ulvî ve süflî tabakata ve dallara ayırıp, kaza ve kader desatiri ile tafsil ve tasvir etti. Sonra her mahlukatın her taifesini ve her tabakasını sun' ve inayet düsturu ile tanzim etti. Sonra herşeyi, herbir

âlemi ona lâıyk bir tarzda, meselâ semayı yıldızlarla, zemini çiçeklerle tezyin ettiği gibi, süslendirip tezyin etti. Sonra o kavanin-i külliye ve desatir-i umumiye meydanlarında esmalarını tecelli ettirip tenvir etti. Sonra bu kanun-u küllînin tazyikinden feryad eden ferdlere Rahman-ı Rahîm isimlerini hususî bir surette imdada yetiştirdi. Demek o küllî ve umumî desatiri içinde hususî ihsanatı, hususî imdadları, hususî cilveleri var ki: Herşey, her vakit, her haceti için ondan istimdad eder, ona bakabilir. Sonra her menzilden, her tabakadan, her âlemden, her taifeden, her ferdden, herşeyden, kendini gösterecek yani vücudunu ve vahdetini bildirecek pencereler açmış. Her kalb içinde bir telefon bırakmış. Şimdi şu hadsiz pencerelerden elbette haddimizin fevkinde olarak bahse girişmeyeceğiz. Onları ilm-i muhit-i İlahîye havale edip, yalnız âyât-ı Kur'anienin lemaatı olan otuzüç pencereyi Otuzüçüncü Söz'ün Otuzüçüncü Mektubunun namazdan sonraki tesbihatın otuzüç aded-i mübarekine muvafık olmak için otuzüç pencereye icmalî ve muhtasar bir surette işaret edip, izahını sair Sözlere havale ederiz...

Birinci Pencere

Bilmüşahede görüyoruz ki: Bütün eşya, hususan zîhayat olanların pekçok muhtelif hacatı ve pekçok mütenevvi metalibi vardır. O matlabları, o hacetleri, ummadığı ve bilmediğı ve eli yetişmediğı yerden münasib ve lâıyk bir vakitte onlara veriliyor, imdada yetiştiriliyor. Halbuki o hadsiz maksudların en küçüğüne o muhtaçların kudreti yetişmez, elleri ulaşmaz. Sen kendine bak: Zahirî ve bâtinî hasselerin ve onların levazımatı gibi elin yetişmediğı ne kadar eşyaya muhtaçsın. Bütün zîhayatları kendine kıyas et. İşte bütün onlar, birer birer, vücud-u Vâcib'e şehadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla, güneşin ziyası güneşi gösterdiği gibi, o hal ve bu keyfiyet, perde-i gayb arkasında bir Vâcib-ül Vücud'u, bir Vâhid-i Ehad'i, hem gayet Kerim, Rahîm, Mürebbi, Müdebbir ünvanları içinde akla gösterir.

Şimdi ey münkir-i cahil ve ey fâsık-ı gafil! Bu faaliyet-i hakîmaneyi, basîraneyi, rahîmaneyi ne ile izah edebilirsin? Sağır tabiatla mı, kör kuvvetle mi, sersem tesadüfle mi, âciz camid esbapla mı izah edebilirsin?...

İkinci Pencere

Eşya, vücud ve teşahhusatlarında, nihayetsiz imkânât yolları içinde mütereddid, mütehayyir, şekilsiz bir surette iken, birdenbire gayet muntazam, hakîmane öyle bir teşahhus-u vechî veriliyor ki; meselâ herbir insanın yüzünde, bütün ebna-yı cinsinden herbirisine karşı birer alâmet-i

fârika, o küçük yüzde bulunduğu ve zahir ve bâtın duygularıyla kemal-i hikmetle teşhiz edildiği cihetle, o yüz gayet parlak bir sikke-i ehadiyet olduğunu isbat eder. Herbir yüz, yüzer cihetle bir Sâni'-i Hakîm'in vücuduna şehadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi, bütün yüzlerin heyet-i mecmuasıyla izhar ettikleri o sikke, bütün eşyanın Hâlıkına mahsus bir hâtem olduğunu akıl gözüne gösterir.

Ey münkir! Hiçbir cihetle kabil-i taklid olmayan şu sikkeleri ve mecmuundaki parlak sikke-i Samediyeti hangi tezgâha havale edebilirsin?...

Üçüncü Pencere

Zeminin yüzünde dörtyüzbin muhtelif taifeden (Haşiye)ibaret olan

(Haşiye): Hattâ o taifelerden bir kısım var ki; bir senedeki efradı, zaman-ı Âdem'den kıyamete kadar vücuda gelen bütün insan efradından ziyadedir.

bütün hayvanat ve nebatat enva'nın ordusu; bilmüşahede ayrı ayrı erzakları, suretleri, silâhları, libasları, talimatları, terhisatları kemal-i mizan ve intizamla hiçbir şey unutulmayarak, hiçbirini şaşırılmayarak bir surette tedbir ve terbiye etmek öyle bir sikkedir ki; -hiçbir şübhe kabul etmez- güneş gibi parlak bir sikke-i Vâhid-i Ehad'dir. Hadsiz bir kudret ve muhit bir ilim ve nihayetsiz bir hikmet sahibinden başka kimin haddi var ki, o hadsiz derecede hârika olan şu idareye karışsın. Çünkü şu birbiri içinde girift olan enva'ları, milletleri, umumunu birden idare ve terbiye edemeyen, onlardan birisine karışsa elbette karıştıracak. Halbuki **فَارْجِعِ الْبَصَرَ** **هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ** sırrı ile, hiçbir karışık alâmeti yoktur. Demek ki hiçbir parmak karışamıyor.

Dördüncü Pencere

İstidad lisanıyla bütün tohumlar tarafından ve ihtiyac-ı fitrî lisanıyla bütün hayvanlar tarafından ve lisan-ı ızdırarî ile bütün muztarlar tarafından edilen duaların makbuliyetidir.

İşte bu nihayetsiz duaların bilmüşahede kabul ve icabeti, herbiri vücuba ve vahdete şehadet ve işaret ettikleri gibi, mecmuu büyük bir

mikyasta bilbedahe bir Hâlık-ı Rahîm ve Kerim ve Mücîb'e delalet eder ve baktırır.

Beşinci Pencere

Görüyoruz ki: Eşya hususan zîhayat olanlar, defî gibi âni bir zamanda vücuda gelir. Halbuki defî ve âni bir surette basit bir maddeden çıkan şeyler, gayet basit, şekilsiz, san'atsız olması lâzım gelirken; çok meharete muhtaç bir hüsn-ü san'atta, çok zamana muhtaç ihtimamkârane nakışlarla münakkaş, çok âlâta muhtaç acib san'atlarla müzeyyen, çok maddelere muhtaç bir surette halk olunuyorlar. İşte bu defî ve âni bir surette bu hârika san'at ve güzel heyet, herbiri bir Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna şehadet ve vahdet-i rububiyetine işaret ettikleri gibi mecmu gayet parlak bir tarzda nihayetsiz Kadîr, nihayetsiz Hakîm bir Vâcib-ül Vücut'u gösterir.

Şimdi, ey sersem münkir! Haydi bunu ne ile izah edersin? Senin gibi sersem, âciz, cahil tabiatla mı? Veyahut hadsiz derece hata ederek o Sâni'-i Mukaddes'e "Tabiat" ismini verip onun mu'cizat-ı kudretini, o tesmiye bahanesiyle tabiata isnad edip, bin derece muhali birden irtikâb etmek mi istersin?

Altıncı Pencere

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Şu âyet, vücub ve vahdeti gösterdiği gibi, bir ism-i a'zamı gösteren gayet büyük bir penceredir.

İşte şu âyetin hülâsat-ül hülâsası şudur ki: Kâinatın ulvî ve süflî tabakatındaki bütün âlemler ayrı ayrı lisanla birtek neticeyi, yani birtek Sâni'-i Hakîm'in rububiyetini gösteriyorlar. Şöyle ki: Nasıl göklerde (hattâ Kozmoğrafyanın itirafıyla dahi) gayet büyük neticeler için gayet muntazam hareketler, bir Kadîr-i Zülcelal'in vücud ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Öyle de: Zeminde bilmüşahede (hattâ Coğrafyanın şehadetiyle ve ikrarıyla) gayet büyük maslahatlar için mevsimlerdeki gibi gayet muntazam tahavvülâtlar dahi, aynı o Kadîr-i Zülcelal'in vücub ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Hem nasıl berr'de ve bahr'de kemal-i rahmet ile rızıkları verilen ve kemal-i hikmet ile muhtelif şekiller giydirilen ve kemal-i rububiyetle türlü türlü

duygularla teçhiz edilen bütün hayvanat, birer birer yine o Kadîr-i Zülcelal'in vücuduna şehadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla gayet geniş bir mikyasta azamet-i uluhiyetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Öyle de: Bağlardaki muntazam nebatat ve nebatatın gösterdikleri müzeyyen çiçekler ve çiçeklerin gösterdikleri mevzun meyveler ve meyvelerin gösterdikleri müzeyyen nakışlar, birer birer yine o Sâni'-i Hakîm'in vücuduna şehadet ve vahdetine işaret etmekle beraber külliyetleriyle gayet şaşaalı bir surette cemal-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Hem nasıl cevvi semadaki bulutlardan mühim hikmetler ve gayeler ve lüzumlu faideler ve semereler için tavzif edilen ve gönderilen katreler, katreler adedince yine o Sâni'-i Hakîm'in vücubunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Öyle de: Zemindeki bütün dağların ve dağlar içindeki madenlerin ayrı ayrı hasiyetleriyle beraber ayrı ayrı maslahatlar için ihzar ve iddiharları, dağ metanetinde bir kuvvetle yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Hem nasıl sahralarda ve dağlardaki küçük küçük tepelerin türlü türlü muntazam çiçeklerle süslenmeleri, herbiri bir Sâni'-i Hakîm'in vücubuna şehadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla haşmet-i saltanatını ve kemal-i rububiyetini gösterir. Öyle de: Bütün otlarda ve ağaçlardaki bütün yaprakların türlü türlü eşkâl-i muntazamaları ve ayrı ayrı vaziyetleri ve cezbekârane mevzun hareketleri, yapraklar adedince yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Hem nasıl bütün ecsam-ı nâmiyede, büyümek zamanında muntazaman hareketleri ve türlü türlü âlât ile teçhizleri ve çeşit çeşit meyvelere şuurkârane teveccühleri, herbiri ferden-ferda yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna şehadet ve vahdetine işaret eder. Ve heyet-i mecmuasıyla gayet büyük bir mikyasta ihata-i kudretini ve şümül-ü hikmetini ve cemal-i san'atını ve kemal-i rububiyetini gösterir. Öyle de: Bütün hayvanî cesedlerde kemal-i hikmetle nefislerini, ruhlarını yerleştirmek, türlü türlü cihazat ile kemal-i intizam ile teslih etmek, türlü türlü hizmetlerde kemal-i hikmetle göndermek, hayvanat adedince belki cihazatları sayısınca yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna ve vahdetine şehadet ve işaret ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla gayet parlak bir surette cemal-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. Hem nasıl bütün kalblere, insan ise her nevi ulûm ve hakikatları bildiren, hayvan ise her nevi hacetlerinin tedarikini öğreten bütün ilhamat-ı gaybiye, bir Rabb-ı Rahîm'in vücudunu ihsas eder ve rububiyetine işaret eder. Öyle de: Gözlere kâinat bostanındaki manevî çiçekleri toplayan şuaat-ı ayniye gibi zahirî ve bâtinî bütün duyguların, ayrı ayrı âlemlere herbiri birer anahtar olmaları, yine o Sâni'-i Hakîm, o Fâtır-ı Alîm, o Hâlık-ı Rahîm, o Rezzak-ı Kerim'in vücub-u vücudunu ve vahdet ve ehadiyetini ve kemal-i rububiyetini güneş gibi gösterir.

İşte şu yukarıda geçen oniki ayrı ayrı pencerelerden, oniki vecihten bir pencere-i a'zam açılıyor ki; oniki renkli bir ziya-yı hakikat ile Cenab-ı Hakk'ın ehadiyetini ve vahdaniyetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

İşte ey bedbaht münkir! Şu daire-i arz kadar, belki medar-ı senevîsi kadar geniş olan şu pencereyi ne ile kapatabilirsin? Ve güneş gibi parlak olan şu maden-i nuru ne ile söndürebilirsin ve hangi perde-i gaflette saklayabilirsin?...

Yedinci Pencere

Şu kâinat yüzünde serpilmiş masnuatın kemal-i intizamları ve kemal-i mevzuniyetleri ve kemal-i zînetleri ve icadlarının sühuleti ve birbirine benzemeleri ve birtek fitrat izhar etmeleri, nasilki bir Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücudunu ve kemal-i kudretini ve vahdetini gayet geniş bir mikyasta gösteriyorlar. Öyle de: Camid ve basit unsurlardan, hadsiz ve ayrı ayrı ve muntazam mürekkebatın icadı, mürekkebat adedince yine o Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna şahadet ve vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla gayet parlak bir tarzda kemal-i kudretini ve vahdetini gösterdiği gibi terkiyat-ı mevcudat tabir edilen terkiyat ve tahlil hengâmındaki teceddüde nihayet derecede ihtilat ve karışma içinde nihayet derecede bir imtiyaz ve tefrik ile, meselâ topraktaki tohumların ve köklerin çok karışık olduğu halde hiç şaşırılmayarak bir surette sünbüllerini ve vücudlarını temyiz ve tefrik etmek ve ağaçlara giren karışık maddeleri yaprak ve çiçek ve meyvelere tefrik etmek ve hüceyrat-ı bedene karışık bir surette giden gıdaî maddeleri kemal-i hikmetle ve kemal-i mizanla ayırıp tefrik etmek, yine o Hakîm-i Mutlak ve o Alîm-i Mutlak ve o Kadîr-i Mutlak'ın vücub-u vücudunu ve kemal-i kudretini ve vahdetini gösterdiği gibi; zerreler âlemini hadsiz ve geniş bir tarla hükmüne getirip, her dakikada kemal-i hikmetle ekip biçip, yeni yeni kâinatlar mahsulâtını ondan almak ve o camide, âcize, cahile olan zerrata gayet şuurkârane ve gayet hakîmane ve muktedirane hadsiz muntazam vazifeleri gördürmek, yine o Kadîr-i Zülcelal'in ve o Sâni'-i Zülkemal'in vücub-u vücudunu ve kemal-i kudretini ve azamet-i rububiyetini ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir.

İşte bu dört yol ile büyük bir pencere marifetullaha açılır. Ve büyük bir mikyasta bir Sâni'-i Hakîm'i akla gösterir.

Şimdi ey bedbaht gafil! Şu halde Onu görmek ve tanımak istemezsen; aklını çıkar at, hayvan ol, kurtul...

Sekizinci Pencere

Nev'-i beşerdeki bütün ervah-ı neyyire ashabı olan Enbiyalar (Aleyhimüsselâm), bahir ve zahir mu'cizatlarına istinad ederek ve bütün kulûb-u münevvere aktabı olan evliyalar, keşf ü kerametlerine itimad ederek ve bütün ukûl-ü nuraniye erbabı olan asfiyalar, tahkikatlarına istinad ederek, birtek Vâhid-i Ehad, Vâcib-ül Vücud, Hâlık-ı Külli Şey'in vücub-u vücuduna ve vahdetine ve kemal-i rububiyetine şهادetleri, pek büyük ve nurani bir penceredir. Hem her vakit o makam-ı rububiyeti göstermektedir.

Ey bîçare münkir! Kime güveniyorsun ki, bunları dinlemiyorsun? Veyahut gündüz içinde gözünü kapamakla, dünyayı gece mi oldu zannediyorsun?

Dokuzuncu Pencere

Kâinattaki ibadat-ı umumiye, bilbedahe bir Mabud-u Mutlak'ı gösteriyor. Evet âlem-i ervaha ve bâtna giden ve ruhanî ve meleklerle görüşen zâtların şهادetleriyle sabit olan umum ruhanî ve melaikelerin kemal-i imtisal ile ubudiyetleri ve bilmüşahede bütün zîhayatların kemal-i intizamla ubudiyetkârane vazifeler görmeleri ve bilmüşahede anasır gibi bütün cemadatın kemal-i itaatla ubudiyetkârane hizmetleri, bir Mabud-u Bilhakk'ın vücub-u vücudunu ve vahdetini gösterdiği gibi, herbir taifesi icma' ve tevatür kuvvetini taşıyan bütün âriflerin hakikatlı marifetleri, bütün şâkirler taifesinin semeredar şükürleri ve bütün zâkirlerin feyizli zikirleri ve bütün hâmidlerin nimet artıran hamdleri ve bütün muvahhidlerin bürhanlı tevhidleri ve tavsifleri ve bütün muhiblerin hakikî muhabbet ve aşkları ve bütün müridlerin sadık irade ve rağbetleri ve bütün münîblerin ciddî taleb ve inabeleri, yine Maruf, Mezkûr, Meşkûr, Mahmud, Vâhid, Mahbub, Mergub, Maksud olan o Mabud-u Ezelî'nin vücub-u vücudunu ve kemal-i rububiyetini ve vahdetini gösterdiği gibi, kâmil insanlardaki bütün makbul ibadatın ve o makbul ibadatın neticesinden hasıl olan füyuzat ve münacat, müşahedat ve keşfiyat, yine o Mevcud-u Lemyezel ve o Mabud-u Lâyezal'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. İşte şu üç cihette ziyadar büyük bir pencere, vahdaniyete açılır.

Onuncu Pencere

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ *
وَسَخَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ * وَأَتَيْكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا
تُحْصُوهَا

Şu kâinattaki mevcudatın birbirine teavünü, tecavübü, tesanüdü gösterir ki; umum mahlukat, birtek Mürebbi'nin terbiyesindedirler. Birtek Müdebbir'in idaresindedirler. Birtek Mutasarrıf'ın taht-ı tasarrufundadırlar. Birtek Seyyid'in hizmetkârlarıdır. Çünkü zemindeki zîhayatlara levazımat-ı hayatiyeyi emr-i Rabbanî ile pişiren Güneş'ten ve takvimcilik eden Kamer'den tut, tâ ziya, hava, mâ, gıdanın zîhayatların imdadına koşmalarına ve nebatatın dahi hayvanatın imdadına koşmalarına ve hayvanat dahi insanların imdadına koşmalarına, hattâ a'za-yı bedeninin birbirinin muavenetine koşmalarına ve hattâ gıda zerratinin hüceyrat-ı bedeniyeinin imdadına koşmalarına kadar cari olan bir düstur-u teavün ile, camid ve şuursuz olan o mevcudat-ı müteavine, bir kanun-u kerem, bir namus-u şefkat, bir düstur-u rahmet altında gayet hakîmane, kerimane birbirine yardım etmek, birbirinin sadâ-yı hacetine cevap vermek, birbirini takviye etmek, elbette bilbedahe birtek, yekta, Vâhid-i Ehad, Ferd-i Samed, Kadîr-i Mutlak, Alîm-i Mutlak, Rahîm-i Mutlak, Kerim-i Mutlak bir Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un hizmetkârları ve memurları ve masnuları olduklarını gösterir.

İşte ey biçare müflis felsefi! Bu muazzam pencereye ne diyorsun? Senin tesadüfün buna karışabilir mi?...

Onbirinci Pencere

إِلَّا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ Bütün ervah ve kulûbün dalaletten neş'et eden ızdırabat ve keşmekeş ve ızdırabattan neş'et eden manevî elemlerden kurtulmaları, birtek Hâlık'ı tanımakla olur. Bütün mevcudatı, birtek Sâni'a vermekle necat buluyorlar, birtek Allah'ın zikriyle mutmain olurlar. Çünkü hadsiz mevcudat birtek zâta verilmezse (Yirmiikinci Söz'de kat'î isbat edildiği gibi) o zaman her birtek şeyi, hadsiz esbaba isnad etmek lâzım gelir ki, o halde birtek şeyin vücudu, umum mevcudat kadar müşkil olur. Çünkü Allah'a verse, hadsiz eşyayı bir zâta verir. Ona vermezse, herbir şeyi hadsiz esbaba vermek lâzım gelir. O vakit bir meyve, kâinat kadar müşkilât peyda eder, belki daha ziyade müşkil olur. Çünkü nasıl bir nefer yüz muhtelif adamın idaresine verilse, yüz müşkilât olur. Ve yüz nefer, bir zabitin idaresine verilse, bir nefer hükmünde kolay olur. Öyle de: Çok muhtelif esbabın birtek şeyin icadında ittifakları, yüz derece

müşkilâtli olur. Ve pek çok eşyanın icadı, birtek zâta verilse yüz derece kolay olur. İşte mahiyet-i insaniyedeki merak ve taleb-i hakikat cihetinden gelen nihayetsiz ızdırabdan kurtaracak yalnız tevhid-i Hâlık ve marifet-i İlahiyedir. Madem küfürde ve şirkte nihayetsiz müşkilât ve ızdırabat var. Elbette o yol muhaldir, hakikatı yoktur. Madem tevhidde, mevcudatın yaratılışındaki sühulete ve kesrete ve hüsn-ü san'ata muvafık olarak nihayetsiz sühulet ve kolaylık var. Elbette o yol vâcibdir, hakikattır.

İşte ey bedbaht ehl-i dalalet! Bak: Dalalet yolu ne kadar karanlıklı ve elemli!. Ne zorun var ki, oradan gidiyorsun? Hem bak: İman ve tevhid yolu ne kadar kolay ve safalı... Oraya gir, kurtul...

Onikinci Pencere

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى سırrınca: Umum eşyada hususan zîhayat masnulara hikmetli bir kalıbdan çıkmış gibi her şeye bir miktar-ı muntazam ve bir suret, hikmetle verildiği ve o suret ve o miktarda maslahatlar ve faideler için eğri büğrü hududlar bulunması; hem müddet-i hayatlarında değiştirdikleri suret-i libasları ve miktarları yine hikmetlere, maslahatlara muvafık bir tarzda mukadderat-ı hayatiyeden terki edilen manevî ve muntazam birer suret, birer miktar bulunması, bilbedahe gösterir ki: Bir Kadîr-i Zülcelal'in ve bir Hakîm-i Zülkemaal'in kader dairesinde suretleri ve biçimleri tertib edilen ve kudretin destgâhında vücudları verilen o hadsiz masnuat, o zâtın vücub-u vücuduna delalet ve vahdetine ve kemal-i kudretine hadsiz lisan ile şehadet ederler. Sen kendi cismine ve a'zalarına ve onlardaki eğri büğrü yerlerin meyvelerine ve faidelerine bak! Kemal-i hikmet içinde kemal-i kudreti gör.

Onüçüncü Pencere

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ سırrınca: Herşey lisan-ı mahsusı ile Hâlıkını yâdeder, takdis eder. Evet bütün mevcudatın lisan-ı hal ve kal ile ettiği tesbihat, birtek Zât-ı Mukaddes'in vücudunu gösteriyor. Evet fitratın şehadeti reddedilmez. Delalet-i hal ise, hususan çok cihetlerle gelse, şübhe getirmez. Bak hadsiz fitrî şehadeti tazammun eden ve nihayetsiz tarzlarda lisan-ı hal ile delalet eden ve mütedâhil daireler gibi birtek merkeze bakan şu mevcudatın muntazam suretleri, herbiri birer dildir. Ve mevzun heyetleri, herbiri birer lisan-ı şehadettir. Ve mükemmel hayatları, herbiri birer lisan-ı tesbihtir ki, Yirmidördüncü Söz'de kat'î isbat edildiği gibi, o bütün diller ile pek zahir bir surette tesbihatları ve tahiyatları ve

birtek mukaddes zâta şehadetleri, ziya güneşi gösterdiği gibi bir Zât-ı Vâcib-ül Vücut'u gösterir. Ve kemal-i uluhiyetine delalet eder.

Öndördüncü Pencere

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ * وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهَا * إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ

sırlarınca: Herşey herşeyinde ve her şeninde tek bir Hâlık-ı Zülcelal'e muhtaçtır. Evet kâinattaki mevcudata bakıyoruz ve görüyoruz ki: Za'f-ı mutlak içinde bir kuvvet-i mutlaka tezahüratı var. Ve acz-i mutlak içinde bir kudret-i mutlakanın âsârı görünüyor. Meselâ nebatatın tohumlarında ve köklerindeki ukde-i hayatiyelerinin intibahları zamanında gösterdikleri hârika vaziyetleri gibi. Hem fakr-ı mutlak ve kuruluk içinde bir gına-i mutlakın tezahüratı var: Kıştaki toprağın ve ağaçların vaziyet-i fakiraneleri ve baharda şaşaalı servet ve gınaları gibi. Hem cümud-u mutlak içinde bir hayat-ı mutlakanın tereşşuhatı görünüyor: Anasır-ı camidenin zîhayat maddelere inkılabı gibi.

Hem bir cehl-i mutlak içinde muhit bir şuurun tezahüratı görünüyor: Zerrelere yıldızlara kadar herşeyin harekâtında nizam-ı âleme ve mesalih-i hayata ve metalib-i hikmete muvafık bir tarzda hareket etmeleri ve şuurkârane vaziyetleri gibi.

İşte bu acz içindeki kudret ve za'f içindeki kuvvet ve fakr içindeki servet ve gına ve cümud ve cehil içindeki hayat ve şuur; bilbedahe ve bizzarure bir Kadîr-i Mutlak ve Kaviyy-i Mutlak ve Ganiyy-i Mutlak ve Alîm-i Mutlak ve Hayy-ı Kayyum bir zâtın vücub-u vücuduna ve vahdetine karşı her taraftan pencereler açar. Heyet-i mecmuası ile büyük bir mikyasta bir cadde-i nuraniyeyi gösterir. İşte ey tabiat bataklığına düşen gafil! Eğer tabiatı bırakıp kudret-i İlahiyeyi tanımazsan; herbir şeye, hattâ herbir zerreye, hadsiz bir kuvvet ve kudret ve nihayetsiz bir hikmet ve meharef, belki ekser eşyayı görecef, bilecek, idare edecek bir iktidar, herşeyde bulunduğunu kabul etmek lâzım gelir.

Onbeşinci Pencere

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ sırrınca: Herşeye, o şeyin kabiliyet-i mahiyetine göre kemal-i mizan ve intizam ile biçilip hüsn-ü san'at ile tertib edilip, en kısa yolda, en güzel bir surette, en hafif bir tarzda, istimalce en kolay bir şekilde, (meselâ kuşların elbiselerine ve her vakit tüylerini kolayca oynatmalarına ve istimal etmelerine bak) hem israfsız

hikmetli bir tarzda vücud vermek, suret giydirmek, eşya adedince diller ile bir Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna şehadet ve bir Kadîr-i Alîm-i Mutlak'a işaret ederler.

Onaltıncı Pencere

Rûy-i zeminde mevsim-bemevsim tazelenen mahlukatın icad ve tedbirlerindeki intizam ve tanzimat, bilbedahe bir hikmet-i âmmeyi gösterir. Sıfat, mevsufsuz olmadığından; elbette o hikmet-i âmme, bizzarure bir Hakîm'i gösterir. Hem o perde-i hikmet içinde hârika tezyinat, bilbedahe bir inayet-i tâmmeyi gösterir. Ve o inayet-i tâmme, bizzarure inayetskâr bir Hâlık-ı Kerim'i gösterir. Ve o perde-i inayette umuma şamil bir taltifat ve ihsanat, bilbedahe bir rahmet-i vasiayı gösterir. Ve o rahmet-i vasia, bizzarure bir Rahman-ı Rahîm'i gösterir. Ve o perde-i rahmet üstünde dahi bütün rızka muhtaç zîhayatların lâıyk ve mükemmel bir tarzda işeleri ve erzakları, bilbedahe terbiyekârane bir Rezzakıyet ve şefkatkârane bir rububiyeti gösterir. Ve o terbiye ve idare, bizzarure bir Rezzak-ı Kerim'i gösterir. Evet zeminin yüzünde kemal-i hikmetle terbiye edilen ve kemal-i inayete tezyin edilen ve kemal-i rahmetle taltif edilen ve kemal-i şefkatle işe edilen bütün mahlukat, birer birer bir Sâni'-i Hakîm, Kerim, Rahîm, Rezzak'ın vücubuna şehadet ve vahdetine işaret ettikleri gibi, yeryüzünün mecmuunda tezahür eden ve umumunda görülen ve kâsd ve iradeyi bilbedahe gösteren hikmet-i âmme; ve hikmeti dahi tazammun eden umum masnuata şamil inayet-i tâmme; ve inayet ve hikmeti tazammun eden ve umum mevcudat-ı arziyeye şamil olan rahmet-i vasia; ve rahmet ve hikmet ve inayeti de tazammun eden umum zîhayata şamil bir surette ve gayet kerimane bir tarzda olan rızık ve işe-i umumiyeyi birden nazara al, bak! Nasılki elvan-ı seb'a, ziyayı teşkil eder. Ve yeryüzünü tenvir eden o zıya, nasıl şübhesiz güneşi gösterir. Öyle de; o hikmet içindeki inayet ve inayet içindeki rahmet ve rahmet içindeki işe-i rızkî, nihayet derecede Hakîm, Kerim, Rahîm, Rezzak bir Vâcib-ül Vücud'un vahdetini ve kemal-i rububiyetini büyük bir mikyasta, yüksek bir derecede, parlak bir surette gösterir.

İşte ey serser münkir-i gafil! Göz önündeki bu hakîmane, kerimane, rahîmane, rezzakane terbiyeti ve bu acib ve hârika ve mu'cize keyfiyeti ne ile izah edebilirsin? Senin gibi serseri tesadüfle mi? Ve kalbin gibi kör kuvvetle mi? Ve kafan gibi sağır tabiatla mı? Ve senin gibi âciz, camid, cahil esbapla mı? Yoksa nihayetsiz derecede mukaddes, münezzeh ve müberra, muallâ ve nihayetsiz derecede Kadîr, Alîm, Semi', Basîr olan Zât-ı Zülcelal'e nihayetsiz derecede âciz, cahil, sağır, kör, mümkün, miskin olan "tabiat" namını verip nihayetsiz hata işlemek mi

istersin? Hem güneş gibi parlak şu hakikatı, hangi kuvvet ile söndürebilirsin? Hangi perde-i gaflet altında saklayabilirsin?

Onyedinci Pencere

إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ

Zeminin yüzünü yaz zamanında temaşa edip görüyoruz ki: İcad-ı eşyada müşevveşiyeti iktiza eden ve intizamsızlığa sebep olan nihayetsiz sehavet ve bir cûd-u mutlak, gayet derecede bir insicam ve intizam içinde görünüyor. İşte zemin yüzünü tezyin eden bütün nebatatı gör. Hem mizansızlığı ve kabalığı iktiza eden icad-ı eşyadaki sür'at-i mutlaka dahi kemal-i mevzuniyet içinde görünüyor. İşte zemin yüzünü süslendiren bütün meyvelere bak. Hem ehemmiyetsizliği, belki çirkinliği iktiza eden kesret-i mutlaka dahi, kemal-i hüsn-ü san'at içinde görünüyor. İşte yeryüzünü yaldızlayan bütün çiçeklere bak! Hem san'atsızlığı, basitliği iktiza eden icad-ı eşyadaki sühulet-i mutlaka dahi, nihayetsiz derecede san'atkârlık ve meharet ve ihtimamkârlık içinde görünüyor. İşte yeryüzündeki ağaç ve nebatat cihazatının sandukçaları ve programları ve tarihçe-i hayatlarının kutucukları hükmünde olan bütün tohumlara, çekirdeklere dikkatle bak. Hem ihtilaf ve ayrılığı iktiza eden uzaklık ve bu'd-u mutlak dahi bir ittifak-ı mutlak içinde görünüyor. İşte bütün aktar-ı zeminde zer'edilen her nevi hububata bak. Hem karışmayı ve bulaşmayı iktiza eden kemal-i ihtilat, bilakis kemal-i imtiyaz ve tefrik içinde görünüyor. İşte bütün yer altına karışık atılan ve madde itibariyle birbirine benzeyen tohumların sünbül vaktinde kemal-i imtiyazları ve ağaçlara giren muhtelif maddelerin yaprak, çiçek ve meyvelere kemal-i imtiyaz ile tefrikleri ve mideye giren karışık gıdaların muhtelif a'za ve hüceyrata göre kemal-i imtiyazla ayrılmalarına bak, kemal-i hikmet içinde kemal-i kudreti gör. Hem ehemmiyetsizliği, kıymetsizliği iktiza eden gayet derecede mebzuliyet ve nihayet derecede ucuzluk dahi, yeryüzünde masnuatça, san'atça nihayet derecede kıymettar ve pahalı bir keyfiyette görünüyor. İşte o hadsiz acaib-i san'at içinde yeryüzünün Rahmanî sofrasında yalnız kudretin şekerlemeleri olan dutların nevilerine bak! Kemal-i rahmeti, kemal-i san'at içinde gör.

İşte bütün rûy-i zeminde gayet kıymettarlık ile beraber hadsiz ucuzluk; ve hadsiz ucuzluk içinde hadsiz ihtilat ve karışıklık ile beraber hadsiz imtiyaz ve tefrik; ve hadsiz imtiyaz ve tefrik içinde gayet uzaklık ile beraber son derecede muvafakat ve benzeyiş; ve son derece benzemek içinde gayet derecede sühulet ve kolaylık ile beraber gayet derecede ihtimamkârane yapılış; ve gayet derecede güzel yapılış içerisinde sür'at-i mutlaka ve çabuklukla beraber gayet derecede mevzun ve mizanlı ve

israfsızlık; ve gayet derecede israfsızlık içinde son derece çokluk ve kesret ile beraber son derecede hüsn-ü san'at; ve son derece hüsn-ü san'at içinde nihayet derecede sehavet ile beraber intizam-ı mutlak.. elbette gündüz ışığı, ışık güneşi gösterdiği gibi, bir Kadîr-i Zülcelal'in, bir Hakîm-i Zülkema'l'in, bir Rahîm-i Zülcema'l'in vücub-u vücuduna ve kema'l-i kudretine ve cema'l-i rububiyetine ve vahdaniyetine ve ehadiyetine şehadet ederler, **لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى** sırrını gösterirler.

Şimdi ey bîçare cahil, gafil, muannid, muattıl! Bu hakikat-ı uzmayı ne ile tefsir edebilirsin? Bu nihayet derecede mu'cize ve hârika keyfiyeti ne ile izah edebilirsin? Bu hadsiz derecede acib şu san'atları neye isnad edebilirsin? Bu yeryüzü derecesinde geniş bu pencereye hangi perde-i gafleti atıp kapatabilirsin? Senin tesadüfün nerede, tabiat dediğin ve güvendiğin şuursuz yoldaşın ve dalalette istinadgâhın ve arkadaşın nerede? Bu işlere tesadüfün karışması yüz derece muhal değil mi? Ve şu hârika işlerin binden birinin tabiata havalesi, bin derece muhal olmuyor mu?

Yoksa camid, âciz tabiatın; herbir şeyin içinde o şeyden yapılan eşya adedince manevî makine ve matbaaları mı var?..

Onsekizinci Pencere

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ

Yirmiikinci Söz'de izah edilen şu temsile bak ki: Nasıl mükemmel, muntazam, san'atlı, saray gibi bir eser, bilbedahe muntazam bir fiile delalet eder. Yani bir bina, bir dülgerliğe delalet eder. Ve mükemmel, muntazam bir fiil, bizzarure mükemmel bir fâile ve mahir bir ustaya, bir dülgere delalet eder. Ve mükemmel usta ve dülger ünvanları, bilbedahe mükemmel bir sıfata, yani san'at melekesine delalet eder. Ve mükemmel sıfat ve o mükemmel meleke-i san'at, bilbedahe mükemmel bir istidadın vücuduna delalet eder. Ve mükemmel bir istidad ise, âlî bir ruh ve yüksek bir zâtın vücuduna delalet eder.

Öyle de: Zeminin yüzünü, belki kâinatı dolduran müteceddid eserler, bilbedahe gayet derece-i kemaalde bulunan ef'ali gösteriyor. Ve şu nihayet derecedeki intizam ve hikmet dairesindeki ef'al, bilbedahe ünvanları ve isimleri mükemmel olan bir fâili gösteriyor. Çünkü muntazam, hakîmane fiiller, fâilsiz olmadığı kat'iyyen malûm. Ve son derece mükemmel ünvanlar, o fâilin son derece kemaaldeki sıfatlarına

delalet eder. Çünkü fenn-i Sarfça nasıl ism-i fâil masdardan yapılır. Öyle de, ünvanların ve isimlerin dahi masdarları ve menşe'leri, sıfatlardır. Ve son derece-i kemalde sıfatlar, şübhesiz son derece mükemmel olan şuunat-ı zâtiyeye delalet eder. Ve kabiliyet-i zâtiye (tabir edemediğimiz) o mükemmel şuun-u zâtiye, bihakkalyakîn hadsiz derece-i kemalde olan bir zâta delalet eder.

İşte bütün âlemdeki âsâr-ı san'at ve bütün mahlukat, herbiri birer eser-i mükemmel olduğundan, herbiri bir fiile ve fiil ise isme, isim ise vasfa ve vasıf ise şe'ne ve şe'n ise zâta şehadet ettikleri için; masnuat adedince birtek Sâni'-i Zülcelal'in vücub-u vücuduna şehadet ve ehadiyetine işaret ettikleri gibi; heyet-i mecmuası ile, silsile-i mahlukat kadar kuvvetli bir tarzda bir mi'rac-ı marifettir. Hiçbir cihette içine şübhe girmeyen müteselsil bir bürhan-ı hakikattır.

Şimdi ey bîçare münkir-i gafil! Silsile-i kâinat kadar kuvvetli şu bürhanı ne ile kırabilirsin? Şu masnuat adedince hakikatın şuaını gösteren hadsiz delikli ve kafesli şu pencereyi ne ile kapatabilirsin? Hangi perde-i gafleti üstüne çekebilirsin?

Ondokuzuncu Pencere

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

sırınca: Sâni'-i Zülcelal, semavatın ecrasına o kadar hikmetler, manalar takmış ki; güya celal ve cemalini ifade etmek için semavatı; güneşler, aylar, yıldızlar kelimeleriyle süslendirdiği gibi, cev-v-i semada dahi olan mevcudata öyle hikmetler ve manalar ve maksadlar takmış ki; güya o cev-v-i semayı berkler, şimşekler, ra'dlar, katreler kelimeleriyle intak ediyor. Ve kemal-i hikmet ve cemal-i rahmetini ders veriyor. Ve nasıl zemin kafasını, hayvanat ve nebatat denilen manidar kelimeleriyle söyleştirip kemalât-ı san'atını kâinata gösteriyor. Öyle de; o kafanın birer kelimesi olan nebatları ve ağaçları dahi; yapraklar, çiçekler, meyveler kelimeleriyle intak edip yine kemal-i san'atını ve cemal-i rahmetini ilân ediyor. Ve birer kelime olan çiçekleri ve meyveleri dahi tohumcuklar kelimeleriyle konuşurup dekaik-ı san'atını ve kemal-i rububiyetini ehl-i şuura talim ediyor. İşte bu hadsiz kelimat-ı tesbihiye içinde yalnız tek bir sünbül ve tek bir çiçeğin tarz-ı ifadesine kulak verip dinleyeceğiz. Nasıl şehadet eder, bileceğiz.

Evet herbir nebat, herbir ağaç, pekçok lisan ile Sâni'lerini öyle gösteriyorlar ki; ehl-i dikkati hayretlerde bırakır ve bakanlara "Sübhanallah! Ne kadar güzel şehadet ediyor!" dedirtirler.

Evet, herbir nebatın çiçek açması zamanında ve sümbül vermesi anında, tebessümkârane manevî tekellümleri hengâmındaki tesbihleri, kendileri gibi güzel ve zahirdir. Çünkü herbir çiçeğin güzel ağzı ile ve muntazam sümbülün lisanıyla ve mevzun tohumların ve muntazam habbelerin kelimatıyla hikmeti gösteren o nizam, bilmüşahede ilmi gösteren bir mizan içindedir. Ve o mizan ise, meharet-i san'atı gösteren bir nakş-ı san'at içindedir ve o nakş-ı san'at, lütuf ve keremi gösteren bir zînet içindedir. Ve o zînet dahi, rahmet ve ihsanı gösteren latif kokular içindedir. Ve birbiri içinde bulunan şu manidar keyfiyetler, öyle bir lisan-ı şهادettir ki; hem Sâni'-i Zülcemal'ini esmasıyla tarif eder, hem evsafıyla tavsif eder, hem cilve-i esmasını tefsir eder, hem teveddüd ve taarrüfünü, yani sevdirmesini ve tanıttırılmasını ifade eder.

İşte bir tek çiçekten böyle bir şهادet işitsen, acaba zemin yüzündeki Rabbanî bağlarda umum çiçekleri dinleyebilsen, ne derece yüksek bir kuvvetle Sâni'-i Zülcelal'in vücub-u vücudunu ve vahdetini ilân ettiklerini işitsen, hiç şübhen ve vesvesen ve gafletin kalabilir mi? Eğer kalsa, sana insan ve zîşuur denilebilir mi?

Gel şimdi bir ağaca dikkatle bak! İşte bahar mevsiminde yaprakların muntazaman çıkması, çiçeklerin mevzunen açılması, meyvelerin hikmetle, rahmetle büyümesi ve dalların ellerinde, masum çocuklar gibi, nesimin esmesiyle oynaması içindeki latif ağzını gör. Nasıl bir dest-i kerem ile yeşillenen yaprakların dili ile ve bir neş'e-i lütuf ile tebessüm eden çiçeklerin lisanıyla ve bir cilve-i rahmet ile gülen meyvelerin kelimatı ile ifade edilen hikmetli nizam içindeki adilli mizan; ve adli gösteren mizan içinde bulunan dikkatli san'atlar, nakışlar ve meharetli nakışlar ve zînetler içinde rahmet ve ihsanı gösteren ayrı ayrı tatlı tatmaklar ve ayrı ayrı güzel kokular ve hoş tatmaklar içinde birer mu'cize-i kudret olan tohumlar ve çekirdekler, gayet zahir bir surette bir Sâni'-i Hakîm, Kerim, Rahîm, Muhsin, Mün'im, Mücemmil, Mufaddıl'ın vücub-u vücudunu ve vahdetini ve cemal-i rahmetini ve kemal-i rububiyetini gösterir. İşte eğer bütün rûy-i zemindeki ağaçların lisan-ı hallerini birden dinleyebilsen, **يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ** hazinesinde ne kadar güzel cevherler bulunduğunu göreceksin, anlayacaksın.

İşte ey nankörlük içinde kendini başıboş zanneden bedbaht gafil! Bu derece hadsiz lisanlarla kendini sana tanıttıran ve bildiren ve sevdiren bir Kerim-i Zülcemal, tanımak istenilmezse bu lisanları susturmalı. Mademki susturulmaz, dinlemeli. Gafletle kulağını kapasan kurtulamazsın. Çünkü sen kulağını kapamakla kâinat sükût etmez,

mevcudat susmaz, vahdaniyet şahidleri seslerini kesmezler. Elbette seni mahkûm ederler...

Yirminci Pencere

(Haşiye)

فَسُبْحَانَ الَّذِي يَبْدُو مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ * وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ * وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَاسْقَيْنَاكُمُوهُ وَ مَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ

Nasıl cüz'iyat ve neticelerde ve teferruatta kemal-i hikmet ve cemal-i san'at görünüyor. Öyle de: Tesadüfî ve karışık tevehhüm edilen küllî unsurların, büyük mahlukatın zahiren karışık vaziyetleri dahi, bir hikmet ve san'at ile vaziyetler alıyorlar. İşte ziyanın parlaması, sair hikmetli hidematının delaletiyle, yeryüzünde masnuat-ı İlahiyeyi izn-i Rabbanî

(Haşiye): Şu Yirminci Pencere'nin hakikati, bir zaman Arabî bir surette şöyle kalbe gelmişti:

تَلَاءَ الضِّيَاءِ مِنْ تَنْوِيرِكَ تَشْهِيرِكَ * تَمَوْجِ الْأَعْصَارِ مِنْ تَصْرِيفِكَ تَوْظِيفِكَ

سُبْحَانَكَ مَا أَعْظَمَ سُلْطَانَكَ * تَفَجَّرَ الْأَنْهَارُ مِنْ تَدْخِيرِكَ تَسْخِيرِكَ

تَزَيَّنَ الْأَخْجَارُ مِنْ تَدْبِيرِكَ تَصْوِيرِكَ * سُبْحَانَكَ مَا أَبَدَعَ حِكْمَتَكَ

تَبَسَّمَ الْأَزْهَارُ مِنْ تَزْيِينِكَ تَحْسِينِكَ * تَبَرَّجَ الْأَنْمَارُ مِنْ إِنْعَامِكَ إِكْرَامِكَ

سُبْحَانَكَ مَا أَحْسَنَ صُنْعَتَكَ * تَسَجَّعَ الْأَطْيَارُ مِنْ إِنْطِقِكَ إِزْفَاقِكَ

تَهَرَّجَ الْأَقْطَارُ مِنْ إِنْزَالِكَ إِفْضَالِكَ * سُبْحَانَكَ مَا أَوْسَعَ رَحْمَتَكَ

تَحَرَّكَ الْأَقْمَارُ مِنْ تَقْدِيرِكَ * تَدْبِيرِكَ تَدْوِيرِكَ تَنْوِيرِكَ

سُبْحَانَكَ مَا أَنْوَرَ بُرْهَانَكَ وَأَجْمَرَ سُلْطَانَكَ

ile teşhir ve ilân etmektir. Demek bir Sâni'-i Hakîm tarafından ziya istihdam ediliyor. Çarşı-yı âlem sergilerindeki antika san'atlarını onun ile

irae ediyor. Şimdi rüzgârlara bak ki: Sair hakîmane, kerimane faidelerinin ve vazifelerinin şهادetiyle gayet mühim ve kesretli vazifelere koşuyorlar. Demek o dalgalanmak bir Sâni'-i Hakîm tarafından bir tavsiftir, bir tasrifdir, bir kullanmaktır. Dalgalanmaları ise, emr-i Rabbanînin çabuk yerine getirilmesine sür'atle çalışmaktır.

Şimdi bak çeşmelere, çaylara, ırmaklara... Yerden, dağlardan kaynamaları tesadüfî değildir. Çünkü onlara terettüb eden âsâr-ı rahmet olan faidelerin ve semerelerin şهادetiyle ve dağlarda bir mizan-ı hacetle iddiharlarının ifadesi ile ve bir mizan-ı hikmetle gönderilmelerinin delaletiyle gösteriliyor ki; bir Rabb-ı Hakîm'in teshiriyle ve iddiharıyladır. Ve kaynamaları ise, onun emrine heyecanla imtisal etmeleridir.

Şimdi yerdeki bütün taşların ve cevahirlerin ve madenlerin enva'ına bak. Bunların tezyinatları ve menfaatlı hâsiyetleri bir Sâni'-i Hakîm'in tezyini ile, tertibi ile, tedbiri ile, tasviri ile olduğunu, onlara müteallik hakîmane faideleri ve mesalih-i hayatiye ve levazimat-ı insaniye ve hacat-ı hayvaniyeye muvafık bir tarzda ihzarları gösteriyor.

Şimdi çiçeklere, meyvelere bak! Bunların gülümsemeleri ve tadları ve güzellikleri ve nakışları ve koku vermeleri; bir Sâni'-i Kerim'in, bir Mün'im-i Rahîm'in sofrasında birer tarife, birer davetname hükmünde olarak muhtelif renk ve koku ve tadlarla her nev'e ayrı ayrı tarife ve davetname olarak verilmiştir.

Şimdi kuşlara bak! Onların söyleşmeleri ve cıvıldaşmaları, bir Sâni'-i Hakîm'in intak ve söyletmesi olduğuna delil-i kat'î ise, hayret verir bir tarzda birbirine o seslerle müdavele-i hissiyat ve ifade-i maksad etmeleridir.

Şimdi bulutlara bak! Yağmurun şıpıltıları, manasız bir ses olmadığına ve şimşek ile gök gürlemesi, boş bir gürültü olmadığına kat'î delil ise, hâlî bir boşlukta o acaibi icad etmek ve onlardan âb-ı hayat hükmündeki damlaları sağlamak ve zemin yüzündeki muhtaç ve müştak zîhayatlara emzirmek, gösteriyor ki: O şırıltı, o gürültü gayet manidar ve hikmettardır ki; bir Rabb-i Kerim'in emriyle, müştaklara o yağmur bağıyor ki, "Sizlere müjde, geliyoruz!" manasını ifade ederler.

Şimdi göğe bak! Gök içinde hadsiz ecranndan yalnız Kamer'e dikkat et! Onun hareketi, bir Kadîr-i Hakîm'in emriyle olduğu, ona

müteallik ve yeryüzüne ait mühim hikmetlerdir ki, başka yerde beyan ettiğimizden kısa kesiyoruz.

İşte ziyadan tut, tâ Kamer'e kadar saydığımız küllî unsurlar gayet geniş bir tarzda ve büyük bir mikyasta bir pencere açar. Bir Vâcib-ül Vücut'un vahdetini ve kemal-i kudretini ve azamet-i saltanatını gösterir, ilân ederler.

İşte ey gafil! Eğer bu gök gürelemesi gibi bu sadâyı susturabilirsen ve güneşin ışığı gibi parlak o ziyayı söndürebilirsen, Allah'ı unut! Yoksa aklını başına al!

سُبْحَانَ مَنْ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ de.

Yirmibirinci Pencere

وَ الشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

Şu kâinatın lâmbası olan güneş, kâinat Sâniinin vücuduna ve vahdaniyetine güneş gibi parlak ve nurani bir penceredir. Evet, manzume-i şemsiye denilen küremizle beraber oniki seyyare; cirmleri küçüklük-büyüklik itibariyle pekçok muhtelif ve mevkileri uzaklık-yakınlık noktasında pekçok mütefavit ve sür'at-i hareketleri çok mütenevvi' olduğu halde kemal-i intizam ve hikmet ile ve kemal-i mizan ile ve bir saniye kadar şaşırılmayarak hareketleri ve deveranları ve güneş ile, cazibe kanunu tabir edilen bir kanun-u İlahî ile bağlanmaları, yani onlar imamlarına iktidaları; büyük bir mikyasta bir azamet-i kudret-i İlahiyeyi ve vahdaniyet-i Rabbaniyeyi gösterir. Çünkü o camid cirmleri, o şuursuz büyük kütleleri, nihayet derecede intizam ve mizan-ı hikmet içinde muhtelif şekillerde ve muhtelif mesafelerde ve muhtelif hareketlerde döndürmek, istihdam etmek, ne derece bir kudreti ve bir hikmeti isbat ettiğini kıyas et. Bu büyük ve ağır işe zerre mikdar tesadüf karışsa, öyle bir patlayış verecek ki, kâinatı dağıtacak. Çünkü bir dakika, tesadüf birisini tevkif etse, mihverinden çıkmasına sebebiyet verir, başkaları ile müsademe etmesine yol açar. Küre-i Arzdan bin defa büyük cirmlerle müsademenin ne derece dehşetli olduğunu kıyas edebilirsin.

Manzume-i Şemsiyenin yani şemsin me'mumları ve meyveleri olan oniki seyyarenin acaibini ilm-i muhit-i İlahîye havale edip, yalnız gözümüzün önünde seyyaremiz bulunan arza bakıyoruz, görüyoruz ki: Bu seyyaremiz, bir azamet-i şevket-i rububiyeti ve haşmet-i saltanat-ı uluhiyeti ve kemal-i rahmeti ve hikmeti gösterir bir surette Güneşin

etrafında, emr-i Rabbanî ile (Üçüncü Mektub'da beyan edildiği gibi) pek büyük bir hizmet için bir uzun seyr ü seyahat ona ettiriliyor. Bir sefine-i Rabbanîye olarak acaib-i masnuat-ı İlahîye ile doldurulmuş ve zîşuur ibadullaha seyrangâh gibi bir mesken-i seyyar vaziyeti verilmiş. Ve evkat ve hesabı bildirecek saat akrebi gibi Kamer dahi dakik hesablarla, azîm hikmetlerle ona takılmış ve o Kamer'e başka menzillerde ayrı seyr ü seyahat verilmiş. İşte bu mübarek seyyaremizin şu halleri, küre-i arz kuvvetinde bir şehadetle, bir Kadîr-i Mutlak'ın vücut-u vücudunu ve vahdetini isbat eder. Madem şu seyyaremiz böyledir, manzume-i şemsiyeyi ona kıyas edebilirsin. Hem şemse kendi mihveri üstünde cazibe denilen manevî ipleri yumak yaptırmak için dolap ve çıkırık hükmünde olan güneşi, bir Kadîr-i Zülcelal'in emriyle döndürüp, o seyyaratı o manevî iplerle bağlayıp tanzim etmek ve güneşi bütün seyyaratı ile saniyede beş saatlik bir mesafeyi kestirecek kadar bir sür'atle, bir tahmine göre "Herkül Burcu" tarafına veya Şems-üş Şümus canibine sevk etmek, elbette ezel ve ebed sultanı olan Zât-ı Zülcelal'in kudretiyle ve emriyledir. Güya haşmet-i rububiyetini göstermek için, bu emirber neferleri hükmünde olan manzume-i şemsiye ordusu ile bir manevra yaptırır.

Ey kozmoğrafyacı efendi! Hangi tesadüf bu işlere karışabilir? Hangi esbabın eli buna ulaşabilir? Hangi kuvvet buna yanaşabilir? Haydi sen söyle... Hiç böyle bir Sultan-ı Zülcelal, aczini gösterip mülküne başkasını karıştırır mı? Bahusus kâinatın meyvesi, neticesi, gayesi, hülâsası olan zîhayatları, başka ellere verir mi? Başkasını müdahale ettirir mi? Bahusus o meyvelerin en câmi ve o neticelerin en mükemmeli ve zeminin halifesi ve o sultanın âyinedar bir misafiri olan insanları başıboş bırakır mı? Ve onları tabiata ve tesadüfe havale edip haşmet-i saltanatını hiçe indirir mi, kemal-i hikmetini sukut ettirir mi?

Yirmiikinci Pencere

الْمُ تَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا * وَ الْجِبَالَ أَوْتَادًا * وَ خَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا * فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

Küre-i Arz bir kafadır ki, yüzbin ağzı vardır. Herbir ağzında, yüzbin lisanı vardır. Her lisanında, yüzbin bürhanı var ki; herbiri çok cihetle Vâcib-ül Vücut, Vâhid-i Ehad, herşeye kadîr, herşeye alîm bir Zât-ı Zülcelal'in vücut-u vücuduna ve vahdetine ve evsaf-ı kudsiyesine ve esma-i hüsnasına şehadet ederler. Evet arzın evvel-i hilkatına bakıyoruz ki: Mayi haline gelen bir madde-i seyyaleden taş ve taştan toprak hakedilmiş. Mayi kalsaydı, kabil-i sükna olmazdı. O mayi taş olduktan sonra, demir gibi sert olsa idi kabil-i istifade olmazdı. Elbette buna bu vaziyeti veren, yerin sekenelerinin hacetlerini gören bir Sâni'-i Hakîm'in hikmetidir. Sonra tabaka-i turabiye, dağlar direği üzerine

atılmış, tâ içindeki dâhilî inkılablardan gelen zelzeleler, dağlarla teneffüs edip, zemini hareketinden ve vazifesinden şaşırtmasın. Hem denizin istilâsından toprağı kurtarsın. Hem zîhayatların levazımat-ı hayatiyesine birer hazine olsun. Hem havayı tarasın, gazat-ı muzırradan tasfiye etsin, tâ teneffüse kabil olsun. Hem suları biriktirip iddihar etsin. Hem zîhayata lâzım olan sair madenlere menşe' ve medar olsun.

İşte bu vaziyet bir Kadîr-i Mutlak ve bir Hakîm-i Rahîm'in vücub-u vücuduna ve vahdetine gayet kat'î ve kuvvetli şehadet eder.

Ey coğrafyacı efendi! Bunu ne ile izah edersin? Hangi tesadüf şu acaib-i masnuat ile dolu sefine-i Rabbaniyeyi bir meşher-i acaib yaparak yirmidörtbin sene bir mesafede, bir senede sür'atle çevirip, onun yüzünde dizilmiş eşyadan hiçbir şey düşürmesin?

Hem zeminin yüzündeki acib san'atlara bak! Anasırlar, ne derece hikmetle tavzif edilmişler. Bir Kadîr-i Hakîm'in emriyle zemin yüzündeki Rahman misafirlerine nasıl güzel bakıyorlar, hizmetlerine koşuyorlar.

Hem acib ve garib san'atlar içinde rengârenk acib hikmetli zemin yüzünün sîmasındaki bu nakışlı çizgilere bak! Nasıl sekenelerine enhar ve çayları, deniz ve ırmakları, dağ ve tepeleri, ayrı ayrı mahluklarına ve ibadına lâyük birer mesken ve vesait-i nakliye yapmış. Sonra yüzbinler ecnas-ı nebatat ve enva'-ı hayvanatı ile kemal-i hikmet ve intizam ile doldurup hayat vererek şenlendirmek, vakit-bevakit muntazaman mevt ile terhis ederek boşaltıp yine muntazaman "Ba'sü ba'de-l mevt" suretinde doldurmak; bir Kadîr-i Zülcelal'in ve bir Hakîm-i Zülkema'l'in vücub-u vücuduna ve vahdetine yüzbinler lisanlarla şehadet ederler.

Elhasıl: Yüzü, acaib-i san'ata bir meşher ve garaib-i mahlukata bir mahşer ve kabile-i mevcudata bir memer ve sufûf-u ibadına bir mescid ve makarr olan zemin; bütün kâinatın kalbi hükmünde olduğundan, kâinat kadar nur-u vahdaniyeti gösterir.

İşte ey coğrafyacı efendi! Bu zemin kafası yüzbin ağız, herbirinde yüzbin lisan ile Allah'ı tanıttırsa ve sen Onu tanımazsan, başını tabiat bataklığına soksan, derece-i kabahatını düşün. Ne derece dehşetli bir cezaya seni müstehak eder, bil, ayıl ve başını bataklıktan çıkar.

آَمَنْتُ بِاللّٰهِ الَّذِيْ يَبْدِئُ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ

Yirmiüçüncü Pencere

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ

Hayat, kudret-i Rabbanîye mu'cizatının en nuranisidir, en güzeldir. Ve vahdaniyet bürhanlarının en kuvvetlisi ve en parlağıdır. Ve tecelliyat-ı Samedaniye âyinelerinin en câmiî ve en berrakıdır. Evet, hayat tek başıyla bir Hayy-ı Kayyum'u bütün esma ve şununatı ile bildirir. Çünkü hayat, pekçok sıfâtın memzuç bir macunu hükmünde bir ziya, bir tiryaktır. Elvan-ı seb'a, ziyada; ve muhtelif edviyeler, tiryakta nasilki mümtezicen bulunur. Öyle de: Hayat dahi, pekçok sıfâttan yapılmış bir hakikattır. O hakikattaki sıfatlardan bir kısmı, duygular vasıtasıyla inbisat ederek inkişaf edip ayrılırlar. Kısm-ı ekseri ise hissiyat suretinde kendilerini ihsas ederler. Ve hayattan kaynama suretinde kendilerini bildirirler.

Hem hayat, kâinatın tedbir ve idaresinde hükümferma olan rızık ve rahmet ve inayet ve hikmeti tazammun ediyor. Güya hayat onları arkasına takıp, girdiği yere çekiyor. Meselâ hayat bir cisme, bir bedene girdiği vakit; Hakîm ismi dahi tecelli eder, hikmetle yuvasını güzelce yapıp tanzim eder. Aynı halde Kerim ismi de tecelli edip, meskenini hacatına göre tertib ve tezyin eder. Yine aynı halde Rahîm isminin cilvesi görünüyor ki, o hayatın devam ve kemali için türlü türlü ihsanlarla taltif eder. Yine aynı halde Rezzak isminin cilvesi görünüyor ki, o hayatın bekasına ve inkişafına lâzım maddî, manevî gıdaları yetiştiriyor. Ve kısmen bedeninde iddihar ediyor. Demek hayat bir nokta-i mihrakîye hükmünde; muhtelif sıfât birbiri içine girer, belki birbirinin aynı olur. Güya hayat tamamıyla hem ilimdir, aynı halde kudrettir, aynı halde de hikmet ve rahmettir ve hâkeza... İşte hayat bu câmi' mahiyeti itibariyle şunun-u zâtiye-i Rabbanîyeye âyinedarlık eden bir âyine-i Samediyettir. İşte bu sırdandır ki: Hayy-ı Kayyum olan Zât-ı Vâcib-ül Vücut, hayatı pek çok kesretle ve mebzuliyetle halkedip, neşir ve teşhir eder. Ve herşeyi hayatın etrafına toplattırıp, ona hizmetkâr eder. Çünkü hayatın vazifesi büyüktür. Evet Samediyetin âyinesi olmak kolay bir şey değil, âdi bir vazife değil.

İşte göz önünde her vakit gördüğümüz bu hadd ü hesaba gelmeyen yeni yeni hayatlar ve hayatların asılları ve zâtları olan ruhlar, birden ve hiçten vücuda gelmeleri ve gönderilmeleri, bir Zât-ı Vâcib-ül Vücut ve Hayy-ı Kayyum'un vücub-u vücudunu ve sıfât-ı kudsiyesini ve esma-i hüsnasını; lemaatın güneşi gösterdiği gibi gösteriyorlar. Güneşi tanımayan ve kabul etmeyen adam, nasıl gündüzü dolduran ziyayı inkâr

etmeye mecbur oluyor. Öyle de: Hayy-ı Kayyum, Muhyî ve Mümît olan Şems-i Ehadiyeti tanımayan adam, zeminin yüzünü belki mazi ve müstakbeli dolduran zîhayatların vücudunu inkâr etmeli ve yüz derece hayvandan aşağı düşmeli. Hayat mertebesinden düşüp camid bir cahil-i echel olmalı.

Yirmidördüncü Pencere

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Mevt, hayat kadar bir bürhan-ı rububiyettir. Gayet kuvvetli bir hüccet-i vahdaniyettir. **الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ** delaletince, mevt; adem, i'dam, fena, hiçlik, fâilsiz bir inkıraz değil, belki bir Fâil-i Hakîm tarafından hizmetten terhis ve tahvil-i mekân ve tebdil-i beden ve vazifeden paydos ve haps-i bedenden âzad etmek ve muntazam bir eser-i hikmet olduğu, Birinci Mektub'da gösterilmiştir. Evet nasıl zemin yüzündeki masnuat ve zîhayatlar ve hayattar zemin yüzü, bir Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna ve vahdaniyetine şahadet ediyorlar. Öyle de: O zîhayatlar ölümleriyle bir Hayy-ı Bâki'nin sermediyetine ve vâhidiyetine şahadet ediyorlar. Yirmiikinci Söz'de; mevt, gayet kuvvetli bir bürhan-ı vahdet ve bir hüccet-i sermediyet olduğu isbat ve izah edildiğinden, şu bahsi o söze havale edip yalnız mühim bir nüktesini beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Nasıl zîhayatlar, vücudları ile bir Vâcib-ül Vücut'un vücuduna delalet ediyorlar. Öyle de: O zîhayatlar, ölümleri ile bir Hayy-ı Bâki'nin sermediyetine, vâhidiyetine şahadet ediyorlar. Meselâ yalnız birtek zîhayat olan zemin yüzü, intizamı ile, ahvaliyle Sâni gösterdiği gibi, öldüğü vakit yani kış, beyaz kefeni ile ölmüş o zemin yüzünü kapaması ile nazar-ı beşeri ondan çeviriyor. Veyahut nazar, o giden bahar cenazesinin arkasından maziye gider, daha geniş bir manzarayı gösterir. Yani herbiri birer mu'cize-i kudret olan zemin dolusu bütün geçen baharlar misillü yeni gelecek birer hârika-i kudret ve birer hayattar zemin olan, bahar dolusu hayattar mevcudat-ı arziyenin gelmelerini ihsas ve vücudlarına şahadet ettiklerinden; öyle geniş bir mikyasta, öyle parlak bir surette, öyle kuvvetli bir derecede bir Sâni'-i Zülcelal'in bir Kadîr-i Zülkemaal'in, bir Kayyum-u Bâki'nin, bir Şems-i Sermedî'nin vücub-u vücuduna ve vahdetine ve beka ve sermediyetine şahadet ederler ve öyle parlak delaili gösterirler ki, ister istemez bedahet derecesinde **أَمَنْتُ بِاللَّهِ الْوَاحِدِ** dedirtir.

Elhasıl: **وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا** sırrınca; hayattar bu zemin, bir baharda Sâni'a şehadet ettiği gibi; onun ölmesiyle, zamanın geçmiş ve gelecek iki kanadına dizilmiş mu'cizat-ı kudretine nazarı çeviriyor. Bir bahar yerine binler baharı gösteriyor. Bir mu'cize yerine binler mu'cizat-ı kudretine işaret eder. Ve onlardan her bahar, şu hazır bahardan daha kat'î şehadet eder. Çünkü mazi tarafına geçenler, zahirî esbablarıyla beraber gitmişler; arkalarında yine kendileri gibi başkalar yerlerine gelmişler. Demek esbab-ı zahiriye hiçtir. Yalnız bir Kadîr-i Zülcelal, onları halkedip, hikmetiyle esbaba bağlayarak gönderdiğini gösteriyor. Ve gelecek zamanda dizilmiş hayattar olan zemin yüzleri ise, daha parlak şehadet eder. Çünkü yeniden, yoktan, hiçten yapıp gönderilecek, yere konup vazife gördürüp sonra gönderilecekler.

İşte ey tabiata saplanan ve bataklıkta boğulmak derecesine gelen gafil! Bütün mazi ve müstakbele ulaşacak hikmetli ve kudretli manevî el sahibi olmayan bir şey, nasıl bu zeminin hayatına karışabilir? Senin gibi hiç ender hiç olan tesadüf ve tabiat buna karışabilir mi? Kurtulmak istersen: "Tabiat, olsa olsa bir defter-i kudret-i İlahiyedir. Tesadüf ise, cehlimizi örten gizli bir hikmet-i İlahiyenin perdesidir" de, hakikata yanaş.

Yirmibeşinci Pencere

Nasılki madrub, elbette dâribe delalet eder. San'atlı bir eser, san'atkârı îcab eder. Veled, vâlidî iktiza eder. Tahtiyet, fevkîyeti istilzam eder ve hâkeza... Bütün umûr-u izafiye tabir ettikleri biri birisiz olmayan evsaf-ı nisbiye misillü şu kâinatın cüz'iyatında ve heyet-i umumiyesinde görünen imkân dahi, vücubu gösterir. Ve bütün onlarda görünen infial, bir fiili gösterir. Ve umumunda görünen mahlukîyet, hâlıkîyeti gösterir. Ve umumunda görünen kesret ve terkiib, vahdeti istilzam eder. Ve vücub ve fiil ve hâlıkîyet ve vahdet, bilbedahe ve bizzarure mümkün, münfail, kesîr, mürekkeb, mahluk olmayan; vâcib ve fâil, vâhid ve hâlık olan mevsuflarını ister. Öyle ise bilbedahe bütün kâinattaki bütün imkânlar, bütün infialler, bütün mahlukîyetler, bütün kesret ve terkiibler bir Zât-ı Vâcib-ül Vücut, Fa'alün-Lima Yürîd, Hâlık-ı Külli Şey'e, Vâhid-i Ehad'e şehadet eder.

Elhasıl: Nasıl imkândan vücub görünüyor, infialden fiil ve kesretten vahdet; bunların vücudu, onların vücuduna kat'iiyen delalet eder. Öyle de: Mevcudat üstünde görünen mahlukîyet ve merzukîyet gibi sıfatlar dahi, sâniyyet, rezzakîyet gibi şe'nlerin vücudlarına kat'î delalet ediyor. Şu sıfâtın vücudu dahi, bizzarure ve bilbedahe bir Hallak ve bir

Rezzak Sâni'-i Rahîm'in vücuduna delalet eder. Demek herbir mevcud, taşıdığı yüzler bu çeşit sıfatlar lisanı ile, Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un yüzler esma-i hüsnasına şehadet ederler. Bu şehadetler kabul edilmezse, mevcudatın bütün bu çeşit sıfatlarını inkâr etmek lâzım gelir...

Yirmialtıncı Pencere(Haşiye)

Şu kâinatın mevcudatı yüzünde tazelenen ve gelip geçen cemaller ve hüsunler; bir Cemal-i Sermedî cilvelerinin bir nevi gölgeleri olduğunu gösterir. Evet, ırmağın yüzündeki kabarcıkların parlayıp gitmesinden sonra arkadan gelenlerin gidenler gibi parlamaları, daimî bir şemsin şualarının âyineleri olduklarını gösterdikleri gibi; seyyal zaman ırmağında,

(Haşiye): Şu pencerenin umuma değil, ehl-i kalbe ve ehl-i muhabbete hususiyeti var.

seyyar mevcudatın üstünde parlayan lemaat-ı cemaliye dahi, bir cemal-i sermedîye işaret ederler ve onun bir nevi emareleridirler. Hem kâinat kalbindeki ciddî aşk, bir Maşuk-u Lâyezalî'yi gösterir. Evet, ağacın mahiyetinde olmayan bir şey, esaslı bir surette meyvesinde bulunmadığı delaletiyle; şecere-i kâinatın hassas meyvesi olan nev'-i insandaki ciddî aşk-ı lahutî gösterir ki; bütün kâinatta -fakat başka şekillerde- hakikî aşk ve muhabbet bulunuyor. Öyle ise kalb-i kâinattaki şu hakikî muhabbet ve aşk, bir Mahbub-u Ezelî'yi gösterir. Hem kâinatın sinesinde çok suretlerde tezahür eden incizablar, cezbeler, cazibeler; ezeli bir hakikat-ı cazibedarın cezbiyle olduğunu hüşyar kalblere gösterir. Hem mahlukatın en hassas ve nuranî taifesi olan ehl-i keşf ve velayetin ittifakıyla, zevk ve şuhuda istinad ederek, bir Cemil-i Zülcelal'in cilvesine, tecellisine mazhar olduklarını ve o Celil-i Zülcemal'in (kendini) tanıttırılmasına ve sevdirilmesine zevk ile muttali olduklarını, müttefikân haber vermeleri, yine bir Zât-ı Vâcib-ül Vücut'un, bir Cemil-i Zülcelal'in vücuduna ve insanlara kendini tanıttırılmasına kat'iyen şehadet eder. Hem kâinat yüzünde ve mevcudat üstünde işleyen kalem-i tahsin ve tezyin; o kalem sahibi zâtın esmasının güzelliğini vâzihan gösteriyor.

İşte kâinat yüzündeki cemal ve kalbindeki aşk ve sinesindeki incizab ve gözlerindeki keşf ve şuhud ve hey'atındaki hüsun ve tezyinat; pek latif, nurani bir pencere açar. Onun ile, bütün esması cemile bir Cemil-i Zülcelal'i ve bir Mahbub-u Lâyezalî'yi ve bir Mabud-u

Lemyezel'i, hüşyar olan akıl ve kalblere gösterir. İşte ey maddiyat karanlığında, evham zulümatında, boğucu şübehat içinde çırpınan gafil! Kendine gel. İnsaniyete lââyık bir surette yüksel. Şu dört delik ile bak; cemal-i vahdeti gör, kemal-i imanı kazan, hakikî insan ol!..

Yirmiyedinci Pencere

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ

Kâinatta, "esbab ve müsebbebat" görünen eşyaya bakıyoruz ve görüyoruz ki: En a'lâ bir sebep, en âdi bir müsebbebe kuvveti yetmiyor. Demek esbab bir perdedir. Müsebbepleri yapan başkadır. Meselâ; hadsiz masnuattan yalnız cüz'î bir misal olarak insan başı içinde bir hardal küçüklüğünde bir yerde yerleştirilen kuvve-i hâfızaya bakıyoruz. Görüyoruz ki: Öyle bir câmi' kitab belki kütübhane hükmündedir ki, bütün sergüzeşt-i hayatı, içinde karıştırılmaksızın yazılıyor.

Acaba şu mu'cize-i kudrete hangi sebep gösterilebilir? Telâfif-i dimağiye mi? Basit, şuursuz hüceyrat zerrelere mi? Tesadüf rüzgârları mı? Halbuki o mu'cize-i san'at, öyle bir zâtın san'atı olabilir ki; beşerin haşirde neşredilecek büyük defter-i a'malinden muhasebe vaktinde hatıra getirilecek ve işlediği her fiilleri yazıldığını bildirmek için bir küçük sened istinsah edip, yazıp aklının eline verecek bir Sâni'-i Hakîm'in san'atı olabilir. İşte beşerin kuvve-i hâfızasına misal olarak bütün yumurtaları, çekirdekleri, tohumları kıyas et ve bu câmi' küçücük mu'cizelere, sair müsebbebatı da kıyas et. Çünkü hangi müsebbebe ve masnua baksan, o derece hârika bir san'at var ki, değil onun âdi, basit sebebi, belki bütün esbab toplansa, ona karşı izhar-ı acz edecekler. Meselâ: Büyük bir sebep zannedilen güneşi; ihtiyarlı, şuurlu farz ederek ona denilse: "Bir sineğin vücudunu yapabilir misin?" Elbette diyecek ki: "Hâlâkımın ihsanı ile dükkânımda ziya, renkler, hararet çok. Fakat sineğin vücudunda göz, kulak, hayat gibi öyle şeyler var ki, ne benim dükkânımda bulunur ve ne de benim iktidarım dâhilindedir."

Hem nasılkı müsebbebdeki hârika san'at ve tezyinat, esbabı azledip Müsebbib-ül Esbab olan Vâcib-ül Vücut'a işaret ederek, **وَاللَّيْلُ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ** sırımca: Ona teslim-i umûr eder. Öyle de: Müsebbebata takılan neticeler, gayeler, faideler; bilbedahe perde-i esbab arkasında bir Rabb-ı Kerim'in, bir Hakîm-i Rahîm'in işleri olduğunu gösterir. Çünkü şuursuz esbab, elbette bir gayeyi düşünüp çalışmaz. Halbuki görüyoruz: Vücuda gelen her mahluk, bir gaye değil, belki çok gayeleri, çok faideleri, çok hikmetleri takib ederek vücuda geliyor. Demek bir Rabb-ı Hakîm ve

Kerim, o şeyleri yapıp gönderiyor. O faideleri onlara gaye-i vücud yapıyor. Meselâ, yağmur geliyor. Yağmuru zahiren intac eden esbab; hayvanatı düşünüp, onlara acıyıp merhamet etmekten ne kadar uzak olduğu malûmdur. Demek hayvanatı halkeden ve rızıklarını taahhüd eden bir Hâlık-ı Rahîm'in hikmetiyle imdada gönderiliyor. Hattâ yağmura "rahmet" deniliyor. Çünkü çok âsâr-ı rahmet ve faideleri tazammun ettiğinden, güya yağmur şeklinde rahmet tecessüm etmiş, takattur etmiş, katre katre geliyor. Hem bütün mahlukatın yüzüne tebessüm eden bütün zînetli nebatat ve hayvanattaki tezyinat ve gösterişler, bilbedahe perde-i gayb arkasında bu süslü ve güzel san'atlar ile kendini tanıttırmak ve sevdirmek ve bildirmek isteyen bir Zât-ı Zülcelal'in vücub-u vücuduna ve vahdetine delalet ederler. Demek eşyadaki süslü vaziyetler, gösterişli keyfiyetler; tanıttırmak ve sevdirmek sıfatlarına kat'iyen delalet eder. Sevdirmek ve tanıttırmak sıfatları ise; bilbedahe Vedud, Maruf bir Sâni'-i Kadîr'in vücub-u vücuduna ve vahdetine şهادet eder.

Elhasıl: Sebeb gayet âdi, âciz ve ona isnad edilen müsebbeb ise gayet san'atlı ve kıymetli olduğundan, sebebi azleder. Hem müsebbebin gayesi, faidesi dahi, cahil ve camid olan esbabı ortadan atar, bir Sâni'-i Hakîm'in eline teslim eder. Hem müsebbebin yüzündeki tezyinat ve meharetlere, kendi kudretini zîşuurlara bildirmek isteyen ve kendini sevdirmek arzu eden bir Sâni'-i Hakîm'e işaret eder.

Ey esbab-perest bîçare! Bu üç mühim hakikatı ne ile izah edebilirsin? Sen nasıl kendini kandırabilirsin? Aklın varsa, esbab perdesini yırt. "Vahdehu lâ şerîke leh" de, hadsiz evhamdan kurtul.

Yirmisekizinci Pencere

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْخِثْلَانِ وَالْحَبْلَافُ أَلَسْتَبْتِكُمْ وَ أَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ

Şu kâinata bakıyoruz, görüyoruz ki: Hüceyrat-ı bedenden tut, tâ mecmu-u âleme şamil bir hikmet ve tanzim var. Hüceyrat-ı bedene bakıyoruz, görüyoruz ki: Mesalih-i bedeni gören ve idare eden birisinin emriyle, kanunuyla o küçücük hüceyrelere ehemmiyetli bir tedbir var. Mideye, nasıl bir kısım rızık, iç yağı suretinde iddihar olunup vakt-i hacette sarfedilir. Aynen o küçücük hüceyrelere de, o tasarruf ve iddihar var. Nebatata bakıyoruz, gayet hakîmane bir terbiye, bir tedbir görünüyor. Hayvanata bakıyoruz; nihayet derecede kerimane bir terbiye ve iâşe görüyoruz. Kâinatın erkân-ı azîmesine bakıyoruz; mühim gayeler için haşmetkârane bir tedvir ve tenvir görüyoruz. Âlemin mecmuuna bakıyoruz; muntazam bir memleket, bir şehir, bir saray hükmünde âlî hikmetler, galî gayeler için mükemmel bir tanzimat görüyoruz.

(Otuzikinci Söz'ün Birinci Mevkıfında izah ve isbat edildiği üzere) bir zerreden tut, tâ yıldızlara kadar zerre mikdar şirke yer bırakmıyor. Öyle birbirlerine manen münasebetdardırlar ki; bütün yıldızları müsahhar etmeyen ve elinde tutmayan, bir zerreye rububiyetini dinlettiremez. Bir zerreye hakikî Rab olmak için, bütün yıldızlara sahib olmak lâzım gelir. Hem (Otuzikinci Söz'ün İkinci Mevkıfında izah ve isbat edildiği üzere) semavatın halk ve tesviyesine muktedir olmayan, beşerin sîmasındaki teşahhusu yapamaz. Demek bütün semavatın Rabbi olmayan, birtek insanın sîmasındaki alâmet-i fârika olan nakş-ı sîmavîyi yapamaz. İşte kâinat kadar büyük bir pencere ki; onunla bakılsa

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ

âyetleri, büyük harflerle kâinat sahifelerinde yazılı olduğu, akıl gözüyle de görülecek. Öyle ise: Görmeyenin ya aklı yok, ya kalbi yok veya insan suretinde bir hayvandır!

Yirmidokuzuncu Pencere

وَ إِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Bir bahar mevsiminde, garibane, mütefekkirane seyahata gidiyordum. Bir tepeciğin eteğinden geçerken, parlak bir sarıçiçek nazarıma ilişti. Eskiden vatanımda ve sair memleketlerde gördüğüm o cins sarıçiçekleri derhatır ettirdi. Şöyle bir mana kalbe geldi ki: Bu çiçek kimin turrası ise, kimin sikkesi ise ve kimin mührü ise ve kimin nakşı ise, elbette bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler, onun mühürleridir, sikkeleridir. Şu mühür tahayyülünden sonra şöyle bir tasavvur geldi ki: Nasıl bir mühür ile mühürlenmiş bir mektub; o mühür, o mektubun sahibini gösterir. Öyle de; şu çiçek, bir mühür-ü Rahmanîdir. Şu enva'-ı nakışlarla ve manidar nebatat satırlarıyla yazılan şu tepecik dahi, bu çiçek Sâniinin mektubudur. Hem şu tepecik dahi bir mühürdür. Şu sahra ve ova bir mektub-u Rahmanî hey'atını aldı. İşbu tasavvurdan şöyle bir hakikat zihne geldi ki: Herbir şey, bir mühür-ü Rabbanî hükmünde bütün eşyayı kendi Hâlıkına isnad eder. Kendi kâtibinin mektubu olduğunu isbat eder. İşte herbir şey, öyle bir pencere-i tevhiddir ki, bütün eşyayı bir Vâhid-i Ehad'e mal eder. Demek herbir şeyde, hususan zîhayatlarda öyle hârika bir nakış, öyle mu'cizekâr bir san'at var ki: Onu öyle yapan ve öyle manidar nakşeden, bütün eşyayı yapabilir ve bütün eşyayı yapan, elbette o olacaktır.

İşte ey gafil! Şu kâinatın yüzüne bak ki: Birbiri içinde hadsiz mektubat-ı Samedaniye hükmünde olan sahaif-i mevcudat ve her bir mektub üstünde hadsiz sikke-i tevhid mühürleriyle temhir edilmiş. Bütün bu mühürlerin şهادetlerini kim tekzib edebilir? Hangi kuvvet onları susturabilir? Kalb kulağı ile hangisini dinlesen, **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا** dediğini işitirsin.

Otuzuncu Pencere

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا * كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Şu pencere, imkân ve hudûsa müesses umum mütekellimînin penceresidir ve isbat-ı Vâcib-ül Vücut'a karşı caddeleridir. Bunun tafsilâtını, "Şerh-ül Mevakıf" ve "Şerh-ül Makasıd" gibi muhakkiklerin büyük kitaplarına havale ederek, yalnız Kur'anın feyzinden ve şu pencereden ruha gelen bir-iki şuaı göstereceğiz. Şöyle ki:

Âmiriyet ve hâkimiyetin muktezası; rakib kabul etmemektir, iştiraki reddetmektir, müdahaleyi refetmektir. Onun içindir ki; küçük bir köyde iki muhtar bulunsa, köyün rahatını ve nizamını bozarlar. Bir nahiyede iki müdür, bir vilayette iki vali bulunsa, herc ü merc ederler. Bir memlekette iki padişah bulunsa, fırtınalı bir karmakarışıklığa sebebiyet verirler. Madem hâkimiyet ve âmiriyetin gölgesinin zaîf bir gölgesi ve cüz'î bir nümunesi, muavenete muhtaç âciz insanlarda böyle rakib ve zıddı ve emsalinin müdahalesini kabul etmezse; acaba saltanat-ı mutlaka suretindeki hâkimiyet ve rububiyet derecesindeki âmiriyet, bir Kadîr-i Mutlak'ta ne derece o redd-i müdahale kanunu ne kadar esaslı bir surette hükmünü icra ettiğini kıyas et. Demek uluhiyet ve rububiyetin en kat'î ve daimî lâzımı; vahdet ve infiraddır. Buna bir bürhan-ı bahir ve şahid-i kat'î, kâinattaki intizam-ı ekmel ve insicam-ı ecmeldir. Sinek kanadından tut, tâ semavat kandillerine kadar öyle bir nizam var ki; akıl onun karşısında hayretinden ve istihsanından "Sübhanallah, mâşâallah, bârekâllah" der, secde eder. Eğer zerre miktar şerike yer bulunsa idi, müdahalesi olsa idi, **لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا** âyet-i kerimesinin delaletiyle: Nizam bozulacaktı, suret değişecekti, fesadın âsârı görünecekti. Halbuki

فَازِجِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ثُمَّ اذْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ

delaletiyle ve şu ifade ile nazar-ı beşer, kusuru aramak için ne kadar çabalasa, hiçbir yerde kusuru bulamayarak, yorgun olarak menzili olan göze gelip, onu gönderen münekkid akla diyecek: "Beyhude yorulдум,

kusur yok" demesiyle gösteriyor ki: Nizam ve intizam, gayet mükemmeldir. Demek intizam-ı kâinat, vahdaniyetin kat'î şahididir.

Gel gelelim "hudûs"a. Mütakellimîn demişler ki:

"Âlem, mütegayyirdir. Her mütegayyir, hâdistir. Her bir hâdisin, bir muhdisi, yani mûcidi var. Öyle ise bu kâinatın kadîm bir mûcidi var."

Biz de deriz: Evet kâinat hâdistir. Çünkü görüyoruz: Her asırda, belki her senede, belki her mevsimde bir kâinat, bir âlem gider, biri gelir. Demek bir Kadîr-i Zülcelal var ki, bu kâinatı hiçten icad ederek her senede belki her mevsimde, belki her günde birisini icad eder, ehl-i şuura gösterir ve sonra onu alır, başkasını getirir. Birbiri arkasına takıp zincirleme bir surette zamanın şeridine asıyor. Elbette bu âlem gibi birer kâinat-ı müteceddide hükmünde olan her baharda gözümüzün önünde hiçten gelen ve giden kâinatları icad eden bir Zât-ı Kadîr'in mu'cizat-ı kudretidirler. Elbette âlem içinde her vakit âlemleri halkedip değiştiren zât, mutlaka şu âlemi dahi O halketmiştir. Ve şu âlemi ve rûy-i zemini, o büyük misafirlere misafirhane yapmıştır.

Gelelim "imkân" bahsine. Mütakellimîn demişler ki:

"İmkân, mütesaviy-üt tarafeyn"dir. Yani: Adem ve vücud, ikisi de müsavi olsa; bir tahsis edici, bir tercih edici, bir mûcid lâzımdır. Çünkü mümkünat, birbirini icad edip teselsül edemez. Yahut o onu, o da onu icad edip devir suretinde dahi olamaz. Öyle ise bir Vâcib-ül Vücud vardır ki, bunları icad ediyor. Devir ve teselsülü, oniki bürhan yani arşî ve süllemî gibi namlar ile müsemma meşhur oniki delil-i kat'î ile devri ibtal etmişler ve teselsülü muhal göstermişler. Silsile-i esbabı kesip, Vâcib-ül Vücud'un vücudunu isbat etmişler.

Biz de deriz ki: Esbab, teselsülün berahini ile âlemin nihayetinde kesilmesinden ise, her şeyde Hâlîk-ı Külli Şey'e has sikkeyi göstermek daha kat'î, daha kolaydır. Kur'anın feyziyle bütün Pencerele ve bütün Sözlere, o esas üzerine gitmişler. Bununla beraber imkân noktasının hadsiz bir vüs'atı var. Hadsiz cihetlerle Vâcib-ül Vücud'un vücudunu gösteriyor. Yalnız, mütakellimînin teselsülün kesilmesi yoluna, (elhak geniş ve büyük olan o caddeye) münhasır değildir. Belki hadd ü hesaba gelmeyen yollar ile, Vâcib-ül Vücud'un marifetine yol açar. Şöyle ki:

Herbir şey vücudunda, sıfâtında, müddet-i bekasında hadsiz imkânât, yani gayet çok yollar ve cihetler içinde mütereddid iken, görüyoruz ki; o hadsiz cihetler içinde vücudça muntazam bir yolu takip

ediyor. Herbir sıfatı da mahsus bir tarzda ona veriyor. Müddet-i bekasında bütün değiştirdiği sıfat ve haller dahi, böyle bir tahsis ile veriliyor. Demek bir muhassısın iradesiyle, bir müreccihin tercihiyle, bir mücid-i hakîmin icadıyladır ki; hadsiz yollar içinde, hikmetli bir yolda onu sevkeder, muntazam sıfatı ve ahvali ona giydiriyor. Sonra infiraddan çıkarıp, bir terkibli cisme cüz' yapar, imkânât ziyadeleşir. Çünkü o cisimde binler tarzda bulunabilir. Halbuki neticesiz o vaziyetler içinde neticeli, mahsus bir vaziyet ona verilir ki; mühim neticeleri ve faideleri ve o cisimde vazifeleri gördürülüyor. Sonra o cisim dahi diğer bir cisme cüz' yaptırılıyor. İmkânât daha ziyadeleşir. Çünkü binlerle tarzda bulunabilir. İşte o binler tarz içinde, birtek vaziyet veriliyor. O vaziyet ile mühim vazifeler gördürülüyor ve hâkeza... Gittikçe daha ziyade kat'î bir Hakîm-i Müdebbir'in vücub-u vücudunu gösteriyor. Bir Âmir-i Alîm'in emriyle sevk edildiğini bildiriyor. Cisim içinde cisim, birbiri içinde cüz' olup giden bütün bu terkiblerde; nasıl bir nefer, takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda mütedâhil o heyetlerden herbirisine mahsus birer vazifesi, hikmetli birer nisbeti, intizamlı birer hizmeti bulunuyor. Hem nasılki senin gözbebeğinden bir hüceyre; gözünde bir nisbeti ve bir vazifesi var. Senin başın heyet-i umumiyesi nisbetine dahi, hikmetli bir vazifesi ve hizmeti vardır. Zerre miktar şaşırrsa, sıhhat ve idare-i beden bozulur. Kan damarlarına, his ve hareket asablarına, hattâ bedeninin heyet-i umumiyesinde birer mahsus vazifesi, hikmetli birer vaziyeti vardır. Binlerle imkânât içinde, bir Sâni'-i Hakîm'in hikmetiyle o muayyen vaziyet verilmiştir. Öyle de: Bu kâinattaki mevcudat, herbiri kendi zâtı ile, sıfatı ile çok imkânât yolları içinde has bir vücudu ve hikmetli bir sureti ve faideli sıfatları, nasıl bir Vâcib-ül Vücud'a şehadet ederler. Öyle de: Mürekkebatı girdikleri vakit, herbir mürekkebe daha başka bir lisanla yine Sâniini ilân eder. Git gide, tâ en büyük mürekkebe kadar nisbeti ve vazifesi, hizmeti itibariyle Sâni'-i Hakîm'in vücub-u vücuduna ve ihtiyarına ve iradesine şehadet eder. Çünkü bir şeyi, bütün mürekkebatı hikmetli münasebetleri muhafaza suretinde yerleştiren, bütün o mürekkebatın Hâlıkı olabilir. Demek birtek şey, binler lisanlarla ona şehadet eder hükmündedir. İşte kâinatın mevcudatı kadar değil, belki mevcudatın sıfat ve mürekkebatı adedince imkânât noktasından da Vâcib-ül Vücud'un vücuduna karşı şehadetler geliyor.

İşte ey gafil! Kâinatı dolduran bu şehadetleri, bu sadâları işitmemek.. ne derece sağır ve akılsız olmak lâzım geliyor? Haydi sen söyle...

Otuzbirinci Pencere

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ * وَ فِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ * وَ فِي أَنْفُسِكُمْ آيَاتٌ لِّتُبْصِرُونَ

Şu pencere insan penceresidir ve enfüsîdir. Ve enfüsî cihetinde şu pencerenin tafsilâtını binler muhakkikîn-i evliyanın mufassal kitaplarına havale ederek yalnız feyz-i Kur'andan aldığımız birkaç esasa işaret ederiz. Şöyle ki:

Onbirinci Söz'de beyan edildiği gibi: "İnsan, öyle bir nüsha-i câmiadır ki: Cenab-ı Hak bütün esmasını, insanın nefsi ile insana ihsas ediyor." Tafsilâtını başka Sözlere havale edip yalnız üç noktayı göstereceğiz.

BİRİNCİ NOKTA: İnsan, üç cihetle esma-i İlahiyeye bir âyinedir.

Birinci Vecih: Gecede zulümat, nasıl nuru gösterir. Öyle de: İnsan, za'f ve acziyle, fakr u hacatıyla, naks ve kusuru ile, bir Kadîr-i Zülcelal'in kudretini, kuvvetini, gınasını, rahmetini bildiriyor ve hakeza pek çok evsaf-ı İlahiyeye bu suretle âyinedarlık ediyor. Hattâ hadsiz aczinde ve nihayetsiz za'fında, hadsiz a'dasına karşı bir nokta-i istinad aramakla, vicdan daima Vâcib-ül Vücut'a bakar. Hem nihayetsiz fakrında, nihayetsiz hacatı içinde, nihayetsiz maksadlara karşı bir nokta-i istimdad aramağa mecbur olduğundan, vicdan daima o noktadan bir Ganiyy-i Rahîm'in dergâhına dayanır, dua ile el açar. Demek her vicdanda şu nokta-i istinad ve nokta-i istimdad cihetinde iki küçük pencere, Kadîr-i Rahîm'in barigâh-ı rahmetine açılır, her vakit onunla bakabilir.

İkinci Vecih âyinedarlık ise: İnsana verilen nûmuneler nev'inden cüz'î ilim, kudret, basar, sem', mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz'iyat ile kâinat Mâlikinin ilmüne ve kudretine, basarına, sem'ine, hâkimiyet-i rububiyetine âyinedarlık eder. Onları anlar, bildirir. Meselâ: "Ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun mâlikiyim ve idare ediyorum. Öyle de şu koca kâinat sarayının bir ustası var. O usta onu bilir, görür, yapar, idare eder ve hâkeza...

Üçüncü Vecih âyinedarlık ise: İnsan, üstünde nakışları görünen esma-i İlahiyeye âyinedarlık eder. Otuzikinci Söz'ün Üçüncü Mevkîfının başında bir nebze izah edilen insanın mahiyet-i câmiasında nakışları zahir olan yetmişden ziyade esma vardır. Meselâ: Yaradılışından Sâni', Hâlık ismini ve hüsn-ü takviminden Rahman ve Rahîm isimlerini ve hüsn-ü terbiyesinden Kerim, Latif isimlerini ve hâkeza... Bütün a'za ve âlâtı ile, cihazat ve cevahihi ile, letaif ve maneviyatı ile, havas ve hissiyatı ile ayrı

ayrı esmanın ayrı ayrı nakışlarını gösteriyor. Demek nasıl esmada bir ism-i a'zam var, öyle de o esmanın nukuşunda dahi bir nakş-ı a'zam var ki, o da insandır.

Ey kendini insan bilen insan! Kendini oku... Yoksa hayvan ve camid hükmünde insan olmak ihtimali var!

İKİNCİ NOKTA: Mühim bir sırr-ı ehadiyete işaret eder. Şöyle ki:

İnsanın nasıl ruhu bütün cesedine öyle bir münasebeti var ki: Bütün a'zasını ve eczasını birbirine yardım ettirir. Yani, irade-i İlahiye cilvesi olan evamir-i tekviniye ve o emirden vücud-u haricî giydirilmiş bir kanun-u emrî ve latife-i Rabbaniyeye olan ruh, onların idaresinde onların manevî seslerini hissetmesinde ve hacatlarını görmesinde birbirine mani olmaz, ruhu şaşırtmaz. Ruha nisbeten uzak-yakın bir hükmünde. Birbirine perde olmaz. İsterse, çoğunu birinin imdadına yetiştirir. İsterse beden her cüz'ü ile bilebilir, hissedebilir, idare edebilir. Hattâ çok nuraniyet kesbetmiş ise, herbir cüz'ü ile görebilir ve işitebilir. Öyle de: **وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى** Cenab-ı Hakk'ın madem onun bir kanun-u emri olan ruh, küçük bir âlem olan insan cisminde ve a'zasında bu vaziyeti gösteriyor. Elbette âlem-i ekber olan kâinatta o Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un irade-i külliyesine ve kudret-i mutlakasına hadsiz fiiller, hadsiz sadâlar, hadsiz dualar, hadsiz işler, hiçbir cihette ona ağır gelmez, birbirine mani olmaz. O Hâlık-ı Zülcelal'i meşgul etmez, şaşırtmaz. Bütününü birden görür, bütün sesleri birden işitir. Yakın uzak birdir. İsterse, bütününü birinin imdadına gönderir. Herşey ile her şeyi görebilir, seslerini işitebilir ve her şey ile herşeyi bilir ve hâkeza...

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Hayatın pek mühim bir mahiyeti ve ehemmiyetli bir vazifesi var. Fakat o bahis, Hayat Penceresinde ve Yirminci Mektub'un Sekizinci Kelimesinde tafsili geçtiğinden ona havale edip yalnız bunu ihtar ederiz ki:

Hayatta hissiyat suretinde kaynayan memzuç nakışlar; pekçok esma ve şununat-ı zâtiyeye işaret eder. Gayet parlak bir surette Hayy-ı Kayyum'un şununat-ı zâtiyesine âyinedarlık eder. Şu sırrın izahı, Allah'ı tanımayanlara ve daha tam tasdik etmeyenlere karşı zamanı olmadığından kapıyı kapıyoruz...

Otuzikinci Pencere

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا * قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ

Şu pencere, sema-i risaletin güneşi, belki güneşler güneşi olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın penceresidir. Şu gayet parlak ve pek büyük ve çok nurani pencere Otuzbirinci Söz olan Mi'rac Risalesiyle, Ondokuzuncu Söz olan Nübüvvet-i Ahmediye (Aleyhissalâtü Vesselâm) Risalesinde ve ondokuz işaretli olan Ondokuzuncu Mektub'da, ne derece nurani ve zahir olduğu isbat edildiğinden, o iki Sözü ve o Mektubu ve o Mektubun Ondokuzuncu İşaretini bu makamda düşünüp, sözü onlara havale edip, yalnız deriz ki:

Tevhidin bir bürhan-ı nâtıkı olan Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm risalet ve velayet cenahlarıyla, yani kendinden evvel bütün enbiyanın tevatürle icma'larını ve ondan sonraki bütün evliyanın ve asfiyanın icma'kârane tevatürlerini tazammun eden bir kuvvetle bütün hayatında bütün kuvvetiyle vahdaniyeti gösterip ilân etmiş. Ve Âlem-i İslâmiyet gibi geniş, parlak, nurani bir pencereyi, marifetullaha açmıştır. İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî, Muhyiddin-i Arabî, Abdülkadir-i Geylanî gibi milyonlar muhakkikîn-i asfiya ve sıddıkîn o pencereden bakıyorlar, başkalarına da gösteriyorlar. Acaba böyle bir pencereyi kapatacak bir perde var mı? Ve onu ittiham edip, bu pencereden bakmayanın akli var mı? Haydi sen söyle!

Otuzüçüncü Pencere

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَمَا يُجْعَلُ لَهُ عِوَجًا قِيمًا * أَلَزَّ كِتَابَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

Bütün geçmiş pencereler, Kur'an denizinden bazı katreler olduğunu düşün. Sonra Kur'anda ne kadar âb-ı hayat hükmünde olan envâr-ı tevhid var olduğunu kıyas edebilirsin. Fakat bütün o pencerelerin menbaı ve madeni ve aslı olan Kur'ana gayet mücmel bir surette, gayet basit bir tarzda bakılsa dahi, yine gayet parlak, nurani bir pencere-i câmiadır. O pencere ne kadar kat'î ve parlak ve nurani olduğunu, Yirmibeşinci Söz olan İ'caz-ı Kur'an Risalesine ve Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretine havale ediyoruz. Ve Kur'anı bize gönderen Zât-ı Zülcelal'in Arş-ı Rahmanîsine niyaz edip deriz:

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا * رَبَّنَا لَا تَجْعَلْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا * رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * وَ
تُبَّ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ الرَّحِيمُ الرَّحِيمُ

İHTAR

Şu Otuzüç Pencerele olan Otuzüçüncü Mektub, imanı olmayanı inşâallah imana getirir. İmanı zaîf olanın imanını kuvvetleştirir. İmanı kavî ve taklidî olanın imanını tahkikî yapar. İmanı tahkikî olanın imanını genişlendirir. İmanı geniş olana bütün kemalât-ı hakikiyenin medarı ve esası olan marifetullahta terakkiyat verir; daha nurani, daha parlak manzaraları açar. İşte bunun için, "Bir pencere bana kâfi geldi, yeter" diyemezsin. Çünkü senin aklına kanaat geldi, hissesini aldı ise; kalbin de hissesini ister, ruhun da hissesini ister. Hattâ hayal de o nurdan hissesini isteyecek. Binaenaleyh herbir pencerenin ayrı ayrı faydeleri vardır.

Mi'rac Risalesi'nde asıl muhatab, mü'min idi; mülhid ikinci derecede istima' makamında idi. Şu risalede ise muhatab, münkirdir; istima' makamlarında mü'mindir. Bunu düşünüp öylece bakmalı.

Fakat maatteessüf mühim bir sebebe binaen şu mektub gayet sür'atle yazıldığından ve hattâ müsvedde halinde kaldığından, elbette bana ait olan tarz-ı ifadede müşevveşiyet ve kusurlar olacaktır. Nazar-ı müsamaha ile bakmalarını ve ellerinden gelirse ıslahlarını ve mağfiret ile bana dua eylemelerini ihvanlarımdan isterim.

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى * وَالْمَلَائِكَةُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى مَنْ أَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ آمِينَ

Lemaat

مِنْ بَيْنِ هِلَالِ الصَّوْمِ وَ هِلَالِ الْعِيدِ

Çekirdekler Çiçekleri

Risale-i Nur Şakirdlerine Küçük Bir Mesnevî Ve İmanî Bir Divandır.

Tenbih

Bu Lemaat namındaki eserin sair divanlar gibi bir tarzda bir-iki mevzu ile gitmediğinin sebebi: Eski eserlerinden Hakikat Çekirdekleri namındaki kısacık vecizeleri bir derece izah etmek için, hem nesir tarzında yazılmış, hem de sair divanlar gibi hayalata, mizansız hissiyata girilmemiş olmasıdır. Baştan aşağıya mantık ile hakaik-i Kur'aniye ve imaniye olarak, yanında bulunan biraderzadesi gibi bazı talebelerine bir ders-i ilmîdir, belki bir ders-i imanî ve Kur'anîdir. Üstadımızın baştaki ifadesinde dediği gibi, biz de anlamışızdır ki: Nazma ve şiire hiç meyli ve onlarla işigali de yoktur. **وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ** sırrının bir nümunesini gösteriyor.

Bu eser, birçok meşagil ve Dâr-ül Hikmet'teki vazife içinde yirmi gün Ramazanda, günde iki veya ikibuçuk saat çalışmak suretiyle manzum gibi yazılmıştır. Bu kadar kısa zamanda ve manzum bir sahife on sahife kadar müşkil olduğu cihetle, birden dikkatsiz, tashihsiz böyle söylenmiş, tab'edilmiştir. Bizce Risale-i Nur hesabına bir hârikadır. Hiçbir nazımlı divan, bunun gibi tekellüfsüz, nesren okunabilir görülmüyor. İnşâallah bu eser bir zaman Risale-i Nur şakirdlerine bir nevi mesnevî olacak. Hem bu eser, kendisinden on sene sonra çıkan ve yirmiüç senede tamamlanan Risale-i Nur'un mühim eczalarına bir işaret-i gaybiye nev'inden müjdeli bir fihrist hükmündedir.

Risale-i Nur Şakirdlerinden

Sungur, Mehmed Feyzi, Hüsrev

İHTAR

الْمَرْءُ عَدُوٌّ لِمَا جَهِلَ kaidesiyle, ben dahi nazım ve kafiye bilmediğimden ona kıymet vermezdim. Safiye'yi kafiye feda etmek tarzında hakikatın suretini nazımın keyfine göre tağyir etmek hiç istemezdim. Şu kafiyesiz, nazımsız kitabda en âlî hakikatlere, en müşevveş bir libas giydirdim. Evvelâ: Daha iyisini bilmezdim. Yalnız manayı düşünüyordum. Sâniyen: Cesedi libasa göre yontmakla rendeleyen şuaraya tenkidimi göstermek istedim. Sâlisen: Ramazanda kalb ile beraber nefsi dahi hakikatlerle meşgul etmek için, böyle çocukça bir üslûb ihtiyar edildi. Fakat ey kari! Ben hata ettim, itiraf ederim. Sakın

sen hata etme! Yırtık üslûba bakıp o âlî hakikatlere karşı dikkatsizlik ile hürmetsizlik etme!..

İFADE-İ MERAM

Ey kari'! Peşinen bunu itiraf ederim ki: San'at-ı hat ve nazımda istidadımdan çok müştekiyim. Hattâ şimdi ismimi de düzgün yazamıyorum. Nazım, vezin ise; ömrümde bir fikra yapamamıştım. Birdenbire zihnime, nazma musırrane bir arzu geldi. Sahabelerin gazevatına dair kürdçe **قَوْلُ نَوَالِ السَّيِّبَانُ** namında bir destan vardı. Onun ilahî tarzındaki tabîî nazmına ruhum hoşlanıyordu. Ben de kendime mahsus onun tarz-ı nazmını ihtiyar ettim. Nazma benzer bir nesir yazdım. Fakat vezin için kat'iyyen tekellûf yapmadım. İsteyen adam, nazmı hatıra getirmeden zahmetsiz, nesren okuyabilir. Hem nesren olarak bakmalı, tâ mana anlaşılsın. Her kıt'ada ittisal-i mana vardır. Kafiyyede tevakkuf edilmesin. Külâh püskülsüz olur, vezin de kafiyesiz olur, nazım da kaidesiz olur. Zannımca lafz ve nazım, san'atça cazibedar olsa, nazarı kendiyle meşgul eder. Nazarı manadan çevirmemek için perişan olması daha iyidir.

Şu eserimde üstadım, Kur'andır. Kitabım, hayattır. Muhababım, yine benim. Sen ise ey kari' müstemi'sin. Müstemi'in tenkide hakkı yoktur; beğendiğini alır, beğenmediğine ilişmez. Şu eserim, bu mübarek Ramazanın feyzi (*) olduğundan, ümid ederim ki inşaallah din kardeşimin kalbine tesir eder de lisanı bana bir dua-i mağfiret bahşeder veya bir Fatiha okur.

EDDAÎ

(**)Yıkılmış bir mezarım ki, yığılmıştır içinde

Said'den yetmiş dokuz emvat (***)bâ-âsam âlâma.

Sekseninci olmuştur, mezara bir mezar taş.

Beraber ağlıyor (****)hüsrân-ı İslâm'a.

Mezar taşım la pür-emvat enindar o mezarımla

Revanım saha-i ukba-yı ferdâma.

Yakînım var ki: İstikbal semavatı, zemin-i Asya

Bâhem olur teslim, yed-i beyza-yı İslâm'a.

Zira yemin-i yümn-i imandır

Verir emn-ü eman ile enama...

(*): Hattâ tarihi **رَمَضَانَ** **وَلَدِهْلَايَ** **رَمَضَانَ** çıkmış. Yani: "Ramazanın iki hilâlinden doğmuş bir edeb yıldızıdır." (Bin üçyüz otuzyediler.)

(**): Bu kıt'a, onun imzasıdır.

(***): Her senede iki defa cisim tazelendiği için iki Said ölmüş demektir. Hem bu sene Said yetmişdokuz senesindedir. Herbir senede bir Said ölmüş demektir ki, bu tarihe kadar Said yaşayacak.

(****): Yirmi sene sonraki bu şimdiki hali, hiss-i kabl-el vuku' ile hissetmiş.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

"Tevhidin İki Bürhan-ı Muazzamı"

Şu kâinat tamamıyla bir bürhan-ı muazzamdır. Lisan-ı gayb, şahadetle müsebbihtir, muvahhidir. Evet tevhid-i Rahman'la, büyük bir sesle zâkirdir ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Bütün zerrat hüceyratı, bütün erkân u a'zası birer lisan-ı zâkirdir; o büyük sesle beraber der ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

O dillerde tenevvü' var, o seslerde meratib var. Fakat bir noktada toplar, onun zikri, onun savtı ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Bu bir insan-ı ekberdir, büyük sesle eder zikri; bütün eczası, zerrati, küçücük sesleriyle, o bülend sesle beraber der ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Şu âlem halka-i zikri içinde okuyor aşrı, şu Kur'an maşrık-ı nuru. Bütün zîruh eder fikri ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Bu Furkan-ı Celilüşşan, o tevhide nâtık bürhan, bütün âyât sadık lisan. Şuâât-barika-i iman. Beraber der ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Kulağı ger yapıştırırsan, şu Furkan'ın sinesine, derinden tâ derine, sarıhan işitirsin semavî bir sadâ der ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

O sestir gayeten ulvî, nihayet derece ciddî, hakikî pek samimî, hem nihayet munis ve mukni' ve bürhanla mücehhezdir. Mükerrer der ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Şu bürhan-ı münevverde, cihat-ı sittede şeffaf ki, üstünde münakkaştır müzehher sikke-i i'caz. İçinde parlayan nur-u hidayet der ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Evet, altında nescolmuş mühefhef mantık ve bürhan, sağında akılı istintak; mürefref her taraf, ezhan "Sadakte" der ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Yemîn olan şimalinde, eder vicdanı istişhad. Emamında hüsn-ü hayırdır, hedefinde saadettir. Onun miftahıdır her dem ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Emam olan verasında ona mesned semavîdir ki, vahy-i mahz-ı Rabbanî. Bu şeş cihet ziyadardır; bürucunda tecellidar ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

Evet vesvese-i sârik, bâvehm-i şübhe-i târik, ne haddi var ki o mârik, girebilsin bu bârik kasra. Hem şârik ki, sur sureler şâhik, her kelime bir melek-i nâtık ki:

Lâ İlahe İlla Hu...

O Kur'an-ı Azîmüşşan nasıl bir bahr-ı tevhiddir. Birtek katre, misal için birtek Sure-i İhlas.. fakat kısa birtek remzi, nihayetsiz rumuzundan. Bütün enva'-ı şirki reddeder, hem de yedi enva'-ı tevhide eder isbat; üçü menfî, üçü müsbet şu altı cümlede birden:

Birinci cümle: **قُلْ هُوَ** karinesiz işarettir. Demek ıtlakla tayindir. O tayinde taayyün var. Ey

Lâ Hüve İlla Hu...

Şu tevhid-i şuhuda bir işarettir. Hakikat-bîn nazar tevhide müstağrak olursa der ki:

Lâ Meşhude İlla Hu

İkinci cümle: **اللَّهُ أَحَدٌ** dir ki, tevhid-i uluhiyete tasrihtir. Hakikat, hak lisanı der ki:

Lâ Mabude İlla Hu...

Üçüncü cümle: **اللَّهُ الصَّمَدُ** dir. İki cevher-i tevhide sadeftir. Birinci dürrü: Tevhid-i Rububiyet. Evet nizam-ı kevn lisanı der ki:

Lâ Hâlîka İlla Hu...

İkinci dürrü: Tevhid-i Kayyumiyet. Evet seraser kâinata, vücud ve hem bekada, müessire ihtiyaç lisanı der ki:

Lâ Kayyume İlla Hu...

Dördüncü: **لَمْ يَلِدْ** dir. Bir tevhid-i celalî müstetirdir; enva'-ı şirki reddeder, küfrü keser bîştibah.

Yani tegayyür, ya tenasül, ya tecezzi eden elbet; ne Hâlık'tır, ne Kayyum'dur, ne İlah...

Veled fikri, tevellüd küfrünü **لَمْ** reddeder, birden keser atar. Şu şirktendir ki, olmuştur beşer ekserisi gümrah...

Ki İsa (A.S.) ya Üzeyr'in, ya melaik, ya ukûlün tevellüd şirki meydan alıyor nev-i beşerde gâh bâ-gâh...

Beşincisi: **وَلَمْ يُولَدْ** Bir tevhid-i sermedî işareti şöyledir: Vâcib, kadîm, ezeli olmazsa, olmaz İlah...

Yani: Ya müddeten hâdis ise, ya maddeden tevellüd, ya bir asıldan münfasil olsa, elbette olmaz şu kâinata penah...

Esbabperestî, nücumperestlik, sanemperestî, tabiatperestlik şirkin birer nev'idir; dalalette birer çâh...

Altıncı: **وَلَمْ يَكُنْ** Bir tevhid-i câmi'dir. Ne zâtında naziri, ne ef'alinde şeriki, ne sıfâtında şebihî **لَمْ** lafzına nazargâh...

Şu altı cümle manen birbirine netice, hem birbirinin bürhanı, müselseldir berahin, mürettebdir netaic şu surede karargâh...

Demek şu Sure-i İhlas'ta, kendi mikdar-ı kametinde müselsel, hem müretteb otuz sure munderiç; bu bunlara sehergâh...

لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

* * *

Sebeb Sırf Zahirîdir

İzzet-i azamet ister ki; esbab-ı tabiî, perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında.

Tevhid ve celal ister ki: Esbab-ı tabiî, dâmenkeş-i tesir-i hakikî ola (*) kudret eserinde.

* * *

Vücut, Âlem-i Cismanîde Münhasır Değil

Vücudun hasra gelmez muhtelif enva'ını, münhasır olmaz, sıkışmaz şu şhadet âleminde.

Âlem-i cismanî bir tenteneli perde gibi, şu'le-feşan gaybî avalim üzerinde.

* * *

Kalem-i Kudrette İttihad, Tevhidi İlân Eder

Eser-i itkan-ı san'at, fitratın her köşesinde bilbedahe reddeder esbabının icadını.

Nakş-ı kilkî ayn-ı kudret; hilkatın her noktasında bizzarure reddeder vesaitin vücudunu.

* * *

Bir Şey, Her Şeysiz Olmaz

Kâinatta serbeser sırr-ı tesanüd müstetir, hem münteşir. Hem cevanibde tecavüb, hem teavün gösterir

Ki yalnız bir kudret-i âlem-şümuldür yaptırır, zerreyi her nisbetiyle halkedip yerleştirir.

Kitab-ı âlemin her satırıyla her harfî hayy; ihtiyaç sevkediyor, tanıştırır.

Her nereden gelirse gelsin nida-i hacete lebbeyk-zendir, sırr-ı tevhid namına etrafı görüştürür.

Zihayat her harfi, herbir cümleye müteveccih birer yüzü, hem de nâzır birer gözü baktırır.

* * *

Güneşin hareketi cazibe içindir, cazibe istikrar-ı manzumesi içindir

Güneş bir meyvedardır, silkinir tâ düşmesin müncezib seyyar olan yemişleri.

(*): Hakikî tesirden elini çeksin, icada karışmasın, demektir.

Ger sükûtuyla sükûnet eylese, cezbe kaçır, ağlar fezada muntazam meczubları.

* * *

Küçük Şeyler Büyük Şeylerle Merbuttur

Sivrisinek gözünü halkeyleyendir mutlaka, Güneşi hem kehkeşi halkeylemiştir.

Pirenin midesini tanzim edendir mutlaka, manzume-i şemsiyeyi nazmeylemiştir.

Gözde rü'yet, midede hem ihtiyacı dercedendir mutlaka, sema gözüne ziya sürmesi çekmiş, zemin yüzüne gıda sofrası sermiş.

* * *

Kâinatın Nazmında Büyük Bir İ'caz Var

Kâinatın gör ki te'lifinde bir i'caz var. Ger bütün esbab-ı tabiiye bilfarz-ıl muhal

Ola herbiri muktedir bir fâil-i muhtar. O i'caza karşı nihayet acz ile bil-imtisal

Ederek secde ki **سُبْحَانَكَ لَا قُدْرَةَ فِينَا رَبَّنَا أَنْتَ الْقَدِيرُ الْأَزَلِيُّ ذُو الْجَلَالِ**

* * *

Kudrete Nisbet Her Şey Müsavidir

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةً

Bir kudret-i zâtiyedir, hem ezeli; acz tahallül edemez.

Onda meratib olmayıp, mevani' tedahül edemez. İsterse küll, isterse cüz' nisbet tefavüt eylemez.

Çünkü her şey bağlıdır her şey ile. Her şeyi yapamayan bir şeyi de yapamaz.

* * *

Kâinatı Elinde Tutamayan, Zerreyi Halkedemez

Tesbih gibi nazmeyleyip kaldıracak; arzımızı, şümusu, nücumu, hasra gelmez

Şu fezanın başına hem sinesine takacak öyle kuvvetli ele bir kimse mâlik olmasa

Dünyada hiçbir şeyde dava-yı halk edip, iddia-yı icad edemez.

* * *

İhya-yı Nev', İhya-yı Ferd Gibidir

Mevt-âlûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sinek, nasıl onun ihyası kudrete ağır gelmez.

Şu dünyanın mevti de, ihyası da öyledir. Bütün zîruh ihyası onda fazla nazlanmaz.

* * *

Tabiat, Bir San'at-ı İlahiyedir

Değil tabi' tabiat, belki matba'. Değil nakkaş, o belki bir nakıştır.

Değil fâil, o kabildir. Değil masdar, o mistardır.

Değil nâzım, o nizamdır.

Değil kudret, o kanundur. İradî bir şeriattır, değil haric hakikatdar.

* * *

Vicdan, Cezbesi İle Allah'ı Tanır

Vicdanda mündemiçtir, bir incizab ve cezbe. Bir cazibin cezbiyle daim olur incizab.

Cezbe düşer zîşuur, ger Zülcemal görünse. Etse tecelli daim pürşaa bâhicab.

Bir Vâcib-ül Vücut'a, Sahib-i Celal ve Cemal; şu fitrat-ı zîşuur kat'î şehadetmeab.

Bir şahidi o cezbe, hem diğeri incizab.

* * *

Fıtratın Şehadeti Sadıkadır

Fıtratta yalan yoktur; ne dediyse doğrudur. Çekirdeğin lisanı

Meyl-i nümuv der: "Ben, sünbüllenip meyvedar..." Doğru çıkar beyanı.

Yumurtanın içinde, derin derin söyler hayatın meyelânı

Ki: "Ben piliç olurum, izn-i İlahî ola." Sadık olur lisanı.

Bir avuç su, bir demir gülle içinde eğer niyet etse incimad.
Bürüdetin zamanı

İçindeki inbisat meyli der: "Genişlen, bana lâzım fazla yer." Bir emr-i bîemanî..

Metin demir çalışır, onu yalan çıkarmaz. Belki onda doğruluk, hem de sıdk-ı cenanî

O demiri parçalar. Şu meylanlar bütün birer emr-i tekvinî, birer hükm-ü Yezdanî,

Birer fitrî şeriat, birer cilve-i irade. İrade-i İlahî, idare-i ekvanî

Emirleri şunlardır: Birer birer meylan, birer birer imtisal, evamir-i Rabbânî.

Vicdandaki tecelli aynen böyle cilvedir; ki incizab ve cezbe iki musaffa cânı.

İki mücellâ camdır, akseder içinde Cemal-i Lâyezalî, hem de nur-u imanî.

* * *

Nübüvvet Beşerde Zaruriyedir

Karıncayı emîrsiz, arıları ya'subsuz bırakmayan kudret-i ezeliye elbette

Beşeri de bırakmaz şeriatsız, nebîsiz. Sırr-ı nizam-ı âlem, böyle ister elbette.

* * *

Meleklerde Mi'rac, İnsanlarda Şakk-ı Kamer Gibidir

Bir mi'racî kerametle melekler, gördüler elhak ki müselleme bir nübüvvet muazzam bir velayet var.

O parlak zât, buraka binmiş de berk olmuş. Kamervari seraser, âlem-i nuru da görmüştür.

Şu şehadet âleminde münteşir insanlara hissî büyük bir mu'cize nasilki **إِنْشَقَّ الْقَمَرُ** dir.

Bu mi'racdır, âlem-i ervahtaki sâkinlere en büyük bir mu'cize ki, **سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى** dır.

* * *

Kelime-i Şehadetin Bürhanı İçindedir

Kelime-i şehadet vardır iki kelâmı. Birbirine şahiddir, hem delil ve bürhandır.

Birincisi, sâniye bir bürhan-ı limmîdir. İkincisi, evvele bir bürhan-ı innîdir.

* * *

Hayat Bir Çeşit Tecelli-i Vahdettir

Hayat bir nur-u vahdettir. Şu kesrette eder tevhid tecelli. Evet, bir cilve-i vahdet eder kesretleri tevhid ve yekta.

Hayat bir şeyi herşeye eder mâlik. Hayatsız şey, ona nisbet ademdir cümle eşya.

* * *

Ruh, Vücut-u Haricî Giydirilmiş Bir Kanundur

Ruh bir nuranî kanundur, vücut-u haricî giymiş bir namustur; şuuru başına takmış.

Bu mevcud ruh, şu makul kanuna olmuş iki kardeş, iki yoldaş.

Sabit ve hem daim fitrî kanunlar gibi, ruh dahi hem âlem-i emir, hem irade vafından gelir.

Kudret vücut-u hissî giydirir, şuuru başına takar, bir seyyâle-i latifeyi o cevhere sadef eder.

Eğer enva'daki kanunlara kudret-i Hâlık vücut-u haricî giydirirse, herbiri bir ruh olur.

Ger vücudu ruh çıkarsa, başından şuuru indirirse, yine lâyemut kanun olur.

* * *

Hayatsız Vücut, Adem Gibidir

Ziya ile hayatın herbiri, mevcudatın birer keşşafıdır. Bak nur-u hayat olmazsa

Vücut, adem-âlûddur; belki adem gibidir. Evet garib, yetimdir; hayatsız ger Kamer'se...

* * *

Hayat Sebebiyle Karınca Küreden Büyük Olur

Ger mizan-ül vücutla karıncayı tartarsan, ondan çıkan kâinat küremize sıkışmaz.

Bence küre hayevandır, başkaların zannınca meyyit olan küreyi ger getirip koyarsan

Karıncanın karşısına, o zîşuur başının nısfı bile olamaz.

* * *

Nasraniyet İslâmiyete Teslim Olacak

Nasraniyet, ya intifa ya ıstıfa bulacak. İslâm'a karşı teslim olup terk-i silâh edecek.

Mükerreren yırtıldı, purutluğa tâ geldi, purutlukta görmedi ona salah verecek.

Perde yine yırtıldı, mutlak dalale düştü. Bir kısmı lâkin, bazı yakınlaştı tevhide; onda felâh görecek.

Hazırlanır şimdiden (*) yırtılmaya başlıyor. Sönmezse safvet bulup İslâm'a mal olacak.

Bu bir sır-ı azîmdir, ona remz u işaret; Fahr-i Rusûl demiştir: "İsa, Şer'im ile amel edip ümmetimden olacak."

* * *

Tebaî Nazar, Muhali Mümkin Görür

Meşhurdur ki: İdin hilâlîne bakardı cemaat-ı kesîre. Kimse bir şey görmedi.

Zevalî bir ihtiyar yemin etti ki: "Gördüm." Halbuki gördüğü, kirpiğinin tekavvüs etmiş beyaz bir kılı idi.

O kıl oldu onun hilâli. O mukavves kıl nerede? Hilâl olmuş Kamer nerede? Ger anladın şu remzi:

Zerrattaki harekât; kirpik-i aklın olmuş, birer kıl-ı zulmettar.. kör etmiş maddî gözü.

(*): Bu dehşetli Harb-i Umumî neticesindeki vaziyete işaret eder. Belki, İkinci Harb-i Umumîden tam haber verir.

Teşkil-i cümle enva' fâilini göremez, düşer başına dalal.

O hareket nerede? Nazzam-ı kevn nerede? Onu ona vehmetmek, muhal ender muhal!..

* * *

Kur'an Âyine İster, Vekil İstemez

Ümmetteki cumhuru, hem avamın umumu; bürhandan ziyade me'hazdaki kudsiyet şevk-i itaat verir, sevkeder imtisale.

Şeriat yüzde doksanı; müsellemat-ı şer'î, zaruriyat-ı dinî birer elmas sütundur.

İçtihadî, hilafî, fer'î olan mesail; yüzde ancak on olur. Doksan elmas sütunu, on altunun sahibi

Kesesine koyamaz, ona tâbi kılamaz. Elmasların madeni: Kur'an ve hem Hadîstir. Onun malı.. oradan, her zaman istemeli.

Kitaplar, içtihadlar Kur'anın âyinesi, yahut dûrbîn olmalı. Gölge, vekil istemez o Şems-i Mu'cizbeyan.

* * *

Mübtıl, Bâtılı Hak Nazarıyla Alır

İnsandaki fitratı mükerrem olduğundan, kasden hakkı arıyor. Bazan gelir eline, bâtıllık hak zanneder, koynunda saklıyor.

Hakikatı kazarken ihtiyarı olmadan dalal düşer başına; hakikattir zanneder, kafasına geçirir.

* * *

Kudretin Âyineleri Çoktur

Kudret-i Zülcelal'in pekçoktur mir'atleri. Herbiri ötekinden daha eşeff ve eltaf pencereler açıyor bir âlem-i misale.

Sudan havaya kadar, havadan tâ esîre, esîrden tâ misale, misalden tâ ervaha, ervahtan tâ zamana, zamandan tâ hayale,

Hayalden fikre kadar muhtelif âyineler, daima temsil eder şununat-ı seyyale. Kulağınla nazar et âyine-i havaya: Kelime-i vâhide, olur milyon kelimat!

Acib istinsah eder o kudretin kalemi.. şu sırr-ı tenasülât...

* * *

Temessülün Aksamı Muhtelifedir

Âyinede temessül, münkasım dört surete: Ya yalnız hüviyet; ya beraber hâsiyet; ya hüviyet hem şu'le-i mahiyet; ya mahiyet, hüviyet.

Eğer misal istersen, işte insan ve hem şems, melek ve hem kelime. Kesifin timsalleri, âyinede oluyor birer müteharrik meyyit.

Bir ruh-u nuranînin, kendi mir'atlarında timsalleri oluyor birer hayy-ı murtabıt; aynı olmazsa eğer, gayrı dahi olmayıp

Birer nur-u münbasit. Ger şems hayevan olaydı; olur harareti hayatı, ziya onun şuuru.. şu havassa mâliktir âyinede timsali.

İşte budur şu esrarın miftahı: Cebrail hem Sidre'de, hem suret-i Dıhye'de meclis-i Nebevî'de,

Hem kim bilir kaç yerde!.. Azrail'in bir anda Allah bilir kaç yerde, ruhları kabzediyor. Peygamber'in bir anda,

Hem keşf-i evliyada, hem sadık rü'yalarda ümmetine görünür, hem haşirde umum ile şefaitle görüşür.

Velilerin ebdalı, çok yerlerde bir anda zuhur eder, görünür.

* * *

Müstaid, Müçtehid Olabilir; Müşerri' Olamaz

İçtihadın şartını haiz olan her müstaid, ediyor nefsi için, nass olmayanda içtihad. Ona lâzım, gayre ilzam edemez.

Ümmeti davetle teşri' edemez. Fehmi, şeriattan olur; lâkin şariat olamaz. Müçtehid olabilir, fakat müşerri' olamaz.

İcma' ile cumhurdur, sikke-i şer'i görür. Bir fikre davet etmek; zann-ı kabul-ü cumhur, şart-ı evvel oluyor.

Yoksa davet bid'attır, reddedilir. Ağzına tıklır, onda daha çıkamaz...

* * *

Nur-u Akıl, Kalbden Gelir

Zulmetli münevverler bu sözü bilmeliler: Ziya-yı kalbsiz olmaz nur-u fikir münevver.

O nur ile bu ziya mezcolmazsa zulmettir, zulüm ve cehli fişkırır. Nurun libasını giymiş bir zulmet-i münevver.

Gözünde bir nehar var, lâkin ebyaz ve muzlim. İçinde bir sevad var ki, bir leyl-i münevver.

O içinde bulunmazsa, o şahm-pare göz olmaz; sen de birşey göremez. Basiretsiz basar da para etmez.

Ger fikret-i beyzada süveyda-i kalb olmazsa, halita-i dimağî ilim ve basiret olmaz. Kalbsiz akıl olamaz.

* * *

Dimağda Meratib-i İlim Muhtelifdir, Mültebise

Dimağda meratib var; birbiriyle mültebis, ahkâmları muhtelif. Evvel tahayyül olur, sonra tasavvur gelir,

Sonra gelir taakkul, sonra tasdik ediyor, sonra iz'an oluyor, sonra gelir iltizam, sonra itikad gelir.

İtikadın başkadır, iltizamın başkadır. Herbirinden çıkar bir halet: Salabet itikaddan,

Taassub iltizamdan, imtisal iz'andan, tasdikten iltizam, taakkulde bîtaraf, bîbehre tasavvurda.

Tahayyülde safsata hasıl olur, mezcine eğer olmaz muktedir. Bâtil şeyleri güzel tasvir etmek, her demde safî olan zihinleri cerhdir, hem idlâli.

* * *

Hazmolmayan İlim Telkin Edilmemeli

Hakikî mürşid-i âlim koyun olur, kuş olmaz. Hasbî verir ilmini.

Koyun verir kuzusuna hazmolmuş musaffâ sütünü.

Kuş veriyor ferhine lüab-âlûd kayyını.

* * *

Tahrib Esheldir; Zaîf, Tahribci Olur

Vücut-u cümle-ecza, şart-ı vücut-u külldür. Adem ise, oluyor bir cüz'ün ademiyle; tahrib eshel oluyor.

Bundandır ki: Âciz adam, sebab-i zuhur-u iktidar müsbete hiç yanaşmaz. Menfice müteharrik, daim tahribkâr olur.

* * *

Kuvvet Hakka Hizmetkâr Olmalı

Hikmetteki desatir, hükûmette nevarmış, hakta olan kavanin, kuvvetteki kavaid birbiriyle olmazsa müstenid ve müstemid:

Cumhur-u nâsta olmaz, ne müsmir ve müessir. Şeriatta şeair; kalır mühmel, muattal. Umûr-u nâsta olmaz, müstenid ve mu'temid.

* * *

Bazan Zıd, Zıddını Tazammun Eder

Zaman olur zıd, zıddını saklarmış. Lisan-ı siyasette lafz, mananın zıddıdır. Adalet külâhını (*)

Zulüm başına geçirmiş. Hamiyet libasını, hıyanet ucuz giymiş.

Cihad ve hem gazâyâ, bagy ismi takılmış. Esaret-i hayvanî, istibdad-ı şeytanî; hürriyet nam verilmiş. Zıdlarda emsal olmuş, suretlerde tebadül, isimlerde tekabül, makamlarda becayış-i mekânî.

* * *

Menfaatı Esas Tutan Siyaset Canavardır

Menfaat üzere çarkı kurulmuş olan siyaset-i hazıra; müfteristir, canavar.

Aç olan canavara karşı tahabbüb etsen; merhametini değil, iştihasını açar.

Sonra döner, geliyor; tırnağının, hem dişinin kirasını senden ister.

* * *

Kuva-yı İnsaniye Tahdid Edilmediğinden Cinayeti Büyük Olur

Hayvanın hilafına, insandaki kuvveler, fitrî tahdid olmamış. Onda çıkan hayr u şerr, lâ-yetenahî gider.

Onda olan hodgâmlık, bundan çıkan hodbinlik, gurur, inad birleşse; öyle günah oluyor (***) ki beşer şimdiye kadar ona isim bulmamış. Cehennem'in lüzumuna delil olduğu gibi, cezası da yalnız Cehennem olabilir.

Hem meselâ: Bir adam, tek yalancı sözünü doğru göstermek için, İslâm'ın felâketini kalben arzu eder.

(*): Bu zamanı tam görmüş gibi bahseder.

(**): Bunda da bir işaret-i gaybiye var.

Şu zaman da gösterdi: Cehennem lüzumsuz olmaz, Cennet ucuz değildir.

* * *

Bazan Hayır, Şerre Vasıta Olur

Havastaki meziyet filhakika sebebdir tevazu', mahviyete. Olmuş maatteessüf sebep tahakküme,

Tekebbüre hem illet. Fakirlerdeki aczi, âmilerdeki fakrı filhakika sebebdir ihsan ve merhamete.

Lâkin maatteessüf müncer olmuştur şimdi, zillet ve esarete. Bir şeyde hasıl olan mehasin ve şerefse;

Havas ve rüesaya o şey peşkeş edilir. O şeyden neş'et eden seyyiat ve şerr ise; efrad ve hem avama

Taksim, tevzi' edilir. Aşiret-i galibde hasıl olan şerefse: "Hasan Ağa, âferin!" Hasıl olan şerr ise,

Efrada olur nefrin. Beşerde şerr-i hazîn!..

* * *

Gaye-i Hayal Olmazsa, Enaniyet Kuvvetleşir

Bir gaye-i hayal olmazsa, yahut nisyân basarsa, ya tenâsi edilse;
elbette zihinler enelere dönerler,

Etrafında gezerler. Ene kuvvetleşiyor, bazan sinirleniyor.

Delinmez, tâ "nahnü" olsun. Enesini sevenler, başkaları sevmezler.

* * *

Hayat-ı İhtilal; Mevt-i Zekat, Hayat-ı Ribadan Çıkmış

Bilcümle ihtilalat, bütün herc ü fesadat; hem asıl, hem madeni..
rezail ve seyyiat, bütün fasid hasletler,

Muharrik ve menbâi iki kelimedir tek.. yahut iki kelâmdır. Birincisi
şudur ki: "Ben tok olsam, başkalar

Acından ölse neme lâzım!.." İkincisi: "Rahatım için zahmet çek;
sen çalış, ben yiyeyim. Benden yemek, senden emekler!"

Birinci kelimedede olan semm-i katili, hem kökünü kesecek, şâfi
deva olacak tek bir devası vardır.

O da zekat-ı şer'î ki, bir rükn-ü İslâmdır. İkinci kelimedede, zakkum-
şecer münderic. Onun ırkını kesecek, ribanın hurmetidir.

Beşer salah isterse, hayatını severse; zekatı vaz' etmeli, ribayı
kaldırmalı.

* * *

Beşer Hayatını İsterse, Enva'-ı Ribayı Öldürmeli

Tabaka-i havastan tabaka-i avama sıla-i rahm kopmuştur. Aşağıdan
fırlıyor

Sadâ-yı ihtilalî, vaveylâ-yı intikamî, kin ü hased enîni... Yukarıdan
iniyor

Zulüm ve tahkir ateşi, tekebbürün sıkleti, tahakküm sâkası...
Aşağıdan çıkmalı

Tahabbüb ve itaat, hürmet ve hem imtisal. Fakat merhamet ve
ihsan yukarıdan inmeli,

Hem şefkat ve terbiye... Beşer bunu isterse sarılmalı zekata, ribayı
tardetmeli.

Kur'anın adaleti bâb-ı âlemde durup ribaya der: "Yasaktır! Hakkın
yoktur, dönmeli!"

Dinlemedi bu emri, beşer yedi bir sille. (*)Müdhişini yemeden bu
emri dinlemeli.

* * *

Beşer Esirliği Parçaladığı Gibi, Ecîrliği De Parçalayacaktır

Bir rü'yada demiştim: Devletler, milletlerin hafif muharebesi;
tabakat-ı beşerin şedid olan harbine terk-i mevki ediyor.

Zira beşer, edvarda esirlik istemedi, kanıyla parçaladı. Şimdi ecîr
olmuştur; onun yükünü çeker, onu da parçalıyor.

Beşerin başı ihtiyar; edvar-ı hamsesi var. Vahşet ve bedeviyet,
mamlukiyet, esaret, şimdi dahi ecîrdir, başlamıştır geçiyor.

* * *

Gayr-ı Meşru Tarîk, Zıdd-ı Maksuda Gider

الْقَاتِلُ لَا يَرِثُ bir düstur-u azîmdir: "Gayr-ı meşru tarîk ile

(*): *Kuvvetli bir işaret-i gaybiyedir. Evet beşer dinlemedi, ikinci
harb-i umumî ile bu dehşetli silleyi de yedi.*

bir maksada giden zât, galiben maksudunun zıddıyla görür mücazat."

Avrupa muhabbeti, gayr-ı meşru muhabbet, hem taklid ve hem ülfet.

Akibeti mükâfat: Mahbubun gaddarane adaveti, cinayat...

Fâsık-ı mahrum bulmaz, ne lezzet ve ne necat.

* * *

Cebr Ve İtizalde Birer Dane-i Hakikat Bulunur

Ey talib-i hakikat! Maziye, hem musibet; müstakbel ve masiyet ayrı görür şeriat. Maziye, mesaibe nazar olur kadere.

Söz olur Cebriye. Müstakbel ve maasi nazar olur teklife, söz olur İtizale. İtizal ile Cebr

Şurada barışlılar. Şu bâtil mezheplerde birer dane-i hakikat mevcut münderiçtir; mahsus mahalli vardır; bâtil olan ta'mimdir.

* * *

Acz Ve Ceza' Bîçarelerin Kârıdır

Ger istersen hayatı, çareleri bulunan şeyde acze yapışma.

Ger istersen rahatı, çareleri bulunmayan şeyde ceza'a sarılma.

* * *

Bazan Küçük Bir Şey, Büyük Bir İş Yapar

Öyle şerait oluyor, tahtında az bir hareke sahibini çıkarıyor tâ a'lâ-yı illiyyîn...

Öyle hâlât oluyor ki; küçük bir hareket, kâsibini indiriyor tâ esfel-i safilîn...

* * *

Bazılara Bir An, Bir Senedir

Fıtratların bir kısmı birdenbire parlıyor. Bir kısmı tedricîdir, şey'en şey'en kalkıyor. Tabiat-ı insanî ikisine de benziyor.

Şeraite bakıyor; ona göre değişir. Bazan tedricî gider. Bazan dahi oluyor barut gibi zulmanî, birdenbire fişkırıyor.

Nuranî bir nar olur. Bazı olur bir nazar, fahmi elmas ediyor. Bazı olur bir temas, taşı iksir ediyor. Bir nazar-ı peygamber,

Birdenbire kalbeder; bir bedevi-i cahil, bir ârif-i münevver. Eğer mizan istersen: İslâm'dan evvel Ömer, İslâm'dan sonra Ömer...

Birbiriyle kıyası: Bir çekirdek, bir şecer... Def'aten verdi semer, o nazar-ı Ahmedî, o himmet-i Peygamber...

Ceziret-ül Arab'da, fahmolmuş fıtratları kalbetti elmaslara... Birdenbire serâser...

Barut gibi ahlâkı parlattırdı, oldular birer nur-u münevver.

* * *

Yalan, Bir Lafz-ı Kâfirdir

Bir dane sıdk, yakar milyonla yalanı. Bir dane-i hakikat, yıkar kasr-ı hayalî. Sıdk büyük esastır, bir cevher-i ziyalî.

Yeri verir sükûta, eğer çıksa zararlı... Yalana yer hiç yoktur, çendan olsa faydalı. Her sözün doğru olsun, her hükmün hak olmalı.

Lâkin hakkın olamaz, her doğruyu söz etmek. Bunu iyi bilmeli. **حَذِّ**
مَا صَفَا دَغَّ مَا كَدَّرَ kendine düstur etmeli.

Güzel gör, hem güzel bak. Tâ güzel düşünmeli. Güzel bil, hem güzel düşün. Tâ leziz hayatı bulmalı.

Hayat içinde hayattır, hüsn-ü zanda emeli. Sû'-i zanla yeistir: Saadet muharribi, hem de hayatın katili.

* * *

Bir Meclis-i Misalîde

Şeriatla medeniyet-i hazıra, deha-i fennî ile hüda-yı şer'î müvazeneleri

(Birinci Harbin) Mütareke başında, bir Cuma gecesinde bir rü'ya-yı sadıkada, misalî âleminde, bir meclis-i azîmde, benden sual ettiler:

"Mağlubiyet sonunda İslâm'ın âleminde ne hal peyda olacak?" Asr-ı hazır meb'usu sıfatıyla söyledim; onlar da dinlediler:

Eski zamandan beri istiklal-i İslâm'ın bekası, hem Kelimetullah'ın i'lâsı için, farz-ı kifaye-i cihadı; o lâzime-i diyanet

Deruhde ile, kendini yekvücut-u vahdanî, İslâm'ın âlemine fedaya vazifedar, hilafete bayrakdar görmüş olan bu devlet,

Şu millet-i İslâm'ın felâket-i mazisi, getirecek de elbet İslâm'ın âlemine saadet ve hürriyet. Olur geçen musibet,

İstikbalde telafi. Üçü veren, üçyüzü kazandıran, etmiyor elbette hiç hasaret. Halini istikbale tebdil eder, zîhimmet...

Zira ki şu musibet; hayatımız mâyesi olan şefkat, uhuvvet, tesanüd-ü İslâmı hârikulâde etti, inkişaf-ı uhuvvet

Tesri'-i ihtizazı. Tahrib-i medeniyet, deniyet-i hazıra sureti değışecek, sistemi bozulacak; zuhur edecek o vakit,

İslâmî medeniyet. Müslümanlar bil'ihiyar elbet evvel girecek. Müvazene istersen: Şer'in medeniyeti, şimdiki medeniyet

Esaslara dikkat et, âsârlara nazar et. Şimdiki medeniyet esasatı menfîdir. Menfî olan beş esas ona temel, hem kıymet.

Onlarla çark kurulur. İşte nokta-i istinad: Hakka bedel kuvvettir.

Kuvvet ise, şe'nidir tecavüz ve taâruz; bundan çıkar hıyanet.

Hedef-i kasdı, fazilet bedeline hasis bir menfaattır. Menfaatın şe'nidir tezahüm ve tehasum; bundan çıkar cinayet.

Hayattaki kanunu, teavün bedeline bir düstur-u cidaldır. Cidalin şe'ni budur: Tenazü' ve tedafü'; bundan çıkar sefalet..

Akvamların beyninde rabıta-i esası: Âherin zararına müntebih unsuriyet. Başkaları yutmakla beslenir, alır kuvvet.

Milliyet-i menfiye, unsuriyet, milliyet; şe'ni olur daima böyle müdhiş tesadüm, böyle feci' telatum, bundan çıkar helâket.

Beşincisi şudur ki: Cazibedar hizmeti: Heva, hevesi teşci', teshil; hevesatı, arzuları da tatmin; bundan çıkar sefahet.

O heva, hem heves, şe'ni budur daima: İnsanı memsuh eder, sîreti değiştirir. Manevî meshediyor, değişir insanıyet.

Şu medenîlerden çoğunun, eğer içini dışına çevirirsen, görürsün: Başta maymunla tilki, yılanla ayı, hıncır. Sîreti olur suret.

Gelir hayali karşına, postlarıyla tüyleri. İşte şununla görünür meydandaki âsârı. Zemindeki mevazın mizanıdır şeriat...

Şeriattaki rahmet, sema-i Kur'andandır. Medeniyet-i Kur'an esasları müsbettir. Beş müsbet esas üzere döner çark-ı saadet.

Nokta-i istinadı; kuvvete bedel haktır. Hakkın daim şe'nidir adalet ve tevazün. Bundan çıkar selâmet, zâil olur şekavet.

Hedefinde menfaat yerine fazilettir. Faziletin şe'nidir muhabbet ve tecazüb. Bundan çıkar saadet, zâil olur adavet.

Hayattaki düsturu, cidal kıtal yerine, düstur-u teavündür. O düsturun şe'nidir ittihad ve tesanüd; hayatlanır cemaat.

Suret-i hizmetinde, heva heves yerine hüda-yı hidayettir. O hüdanın şe'nidir: İnsana lâyük tarzda terakki ve refahet.

Ruha lâzım surette tenevvür ve tekâmül. Kitlelerin içinde cihet-ül vahdeti de tardeder unsuriyet, hem de menfî milliyet.

Hem onların yerine rabıta-i dinîdir, nisbet-i vatanîdir, alâka-i sınıfidir, uhuvvet-i imanî. Şu rabıtanın şe'nidir; samimî bir uhuvvet,

Umumî bir selâmet. Haric etse tecavüz, o da eder tedafü'. İşte şimdi anladın; sırrı nedir ki küsmüş, almadı medeniyet.

Şimdiye kadar İslâmlar ihtiyarla girmemiş, şu medeniyet-i hazıra.

Onlara yaramamış; hem de onlara vurmuş müdhiş kayd-ı esaret.

Belki nev'-i beşere tiryak iken zehir olmuş. Yüzde seksenini atmış meşakkat ve şekavet. Yüzde onu çıkarmış müzahref bir saadet!

Diğer onu bırakmış beyne beyne bîrahat! Zalim ekallin olmuş gelen ribh-i ticaret. Lâkin saadet odur: Külle ola saadet.

Lâakal ekseriyete olsa medar-ı necat. Nev'-i beşere rahmet nâzil olan şu Kur'an, ancak kabul ediyor bir tarz-ı medeniyet;

Umuma, ya eksere verirse bir saadet. Şimdiki tarz-ı hazır, heves serbest olmuştur, heva da hür olmuştur, hayvanî bir hürriyet.

Heves tahakküm eder. Heva da müstebiddir, gayr-ı zarurî hacatı havaic-i zarurî hükmüne geçirmiştir. İzale etti rahat...

Bedavette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç, fakir etmiştir. Sa'y-i helâl, masrafa etmemiştir kifayet.

Onda hile, harama beşeri sevketmiştir. Ahlâkın esasını şu noktadan bozmuştur. Cemaate hem nev'e vermiştir servet, haşmet.

Ferdi, şahsı ahlâksız, hem fakir eylemiştir. Bunun şahidi çoktur.

Kurûn-u ûlâdaki mecmu-u vahşet ve cinayet, hem gadr ve hem hıyanet

Şu medeniyet-i habîse tek bir defada kustu. Midesi (*)daha bulanır.

Âlem-i İslâm'daki istinkâf-ı manidar hem de bir cây-ı dikkat.

Kabulde muzdaribdir, soğuk da davranmıştır. Evet Şariat-ı Garra'da olan nur-u İlahî, hassa-i mümtazıdır: İstiğna, istiklaliyet.

O hassadır bırakmaz ki o nur-u hidayet, şu medeniyet ruhu olan Roma dehası ona tahakküm etsin. Onda olan hidayet,

Bundaki felsefe ile mezcolmaz, hem aşılınmaz, hem de tâbi' olamaz. İslâmiyet ruhunda şefkat izzet-i iman, beslediği şeriat Kur'an-ı Mu'ciz-Beyan tutmuş yed-i beyzada hakaik-i şeriat.

O yemin-i beyzada birer asâ-yı Musa'dır. Sehhar medeniyet, istikbalde edecek ona secde-i hayret...

(*): *Demek daha dehşetli kusacak. Evet iki harb-i umumî ile öyle kustu ki: Hava, deniz, kara yüzlerini bulandırdı, kanla lekeledi...*

Şimdi buna dikkat et: Eski Roma, Yunan'ın iki dehası vardı; bir asıldan tev'emdi, biri hayal-âlûddu, biri madde-perestti.

Su içinde yağ gibi imtizac olmadı. Mürur-u zaman istedi, medeniyet çabaladı. Hristiyanlık da çalıştı, temzicine muvaffak hiçbiri de olmadı.

Herbiri istiklalini filcümle hıfzeyledi. Hattâ el'an âdeta o iki ruh, şimdi de cesedleri değişmiş, Alman Fransız oldu.

Güya bir nevi tenasüh başlarından geçmişti. Ey birader-i misalî! Zaman böyle gösterdi. O ikiz iki deha, öküz gibi reddetti

Temzicin esbabını. Şimdi de barışmadı. Madem onlar tev'emdi, kardeş ve arkadaştı, terakkide yoldaştı; birbiriyle döğüştü.

Hiç de barışmadılar. Nasıl olur ki aslı, hem madeni, matlaı başka çeşit olmuştu. Kur'anda olan nuru, şeriat hidayeti

Şu medeniyetin ruhu olan Roma dehası, birbiriyle barışır hem mezc u ittihadı.

O deha ile bu hüda menşe'leri ayrıdır: Hüda semadan indi, deha zeminden çıktı. Hüda kalbde işliyor, dimağı da işletir.

Deha dimağda işler, kalbi de karıştırır. Hüda ruhu eder tenvir, taneleri sünbüllettirir. Karanlıklılı tabiat onunla ışıklanır.

İstidad-ı kemali birdenbire yol alır, nefs-i cismanî yapar hizmetkâr-ı emirber. Melek-sîma ediyor insan-ı himmetperver.

Deha ise: Evvelâ nefis u cisme bakıyor, tabiata giriyor, nefsi tarla ediyor. İstidad-ı nefsanî neşvünema buluyor.

Ruhu eder hizmetkâr, taneleri kuruyor. Şeytanın sîmasını beşerde gösteriyor.

Hüda, hayateyne saadet veriyor. Dâreyne ziya neşrediyor. İnsanı yükseltiyor.

Deccal-misal (*) dehâ-i a'ver, bir dar ile bir hayatı anlar; maddeperest olur ve dünya-perver. İnsanı yapar birer canavar.

Evet deha, sağır tabiata tapar. Kör kuvvete fermanber. Fakat hüda, şuurlu san'atı tanır, hikmetli kudrete bakar. Deha, zemine küfran perdesi çeker. Hüda, şükran nurunu serper.

Bu sırdandır: Deha, a'ma-i asamm; hüda, semî-i basîr. Dehanın nazarında, zemindeki nimetler sahipsiz ganîmettir.

Minnetsiz gasb ve sirkat, tabiattan koparmak canavarca his verir. Hüdanın nazarında; zeminin sinesinde kâinatın yüzünde

Serpilmiş olan niam, rahmetin semeratı. Her nimetin altında bir yed-i muhsin görür, şükran ile öptürür.

Bunu da inkâr etmem: Medeniyette vardır mehasin-i kesîre.. lâkin

(*): *Bunda da bir ince işaret var.*

onlar değildir ne Nasraniyet malı, ne Avrupa icadı,

Ne şu asrın san'atı.. Belki umum malıdır: Telahuk-u efkârdan, semavî şerâyi'den, hem hacat-ı fitrîden, hususan şer'-i Ahmedî,

İslâmî inkılabdan neş'et eden bir maldır. Kimse temellük etmez.

Misalîler meclisi, o meclisin reisi tekrar sordu; hem dedi: "Musibet olur her dem hıyanet neticesi, mükâfatın sebebi. Ey şu asrın adamı! Kader bir sille vurdu, kazaya da çarptırdı

Hangi e'alinizle kazaya, hem kadere şöyle fetva verdiniz ki, kaza-i İlahî musibetle hükmetti, sizleri hırpaladı?

Hata-yı ekseriyet olur sebab daima musibet-i âmmeye." Dedim: Beşerin dalalet-i fikrîsi, Nemrudane inadı,

Firavunane gururu şişti şişti zeminde, yetişti semavata. Hem de dokundu hassas sırr-ı hilKate. Semavattan indirdi

Tufan, taun misali, şu harbin zelzelesi; gâvura yapıştırdı semavî bir silleyi. Demek ki şu musibet, bütün beşer musibetiydi,

Nev'en umuma şamil. Bir müşterek sebebi; maddiyyunluktan gelen dalalet-i fikrîydi, hürriyet-i hayvanî, hevanın istibdadı...

Hissemizin sebebi; erkân-ı İslâmîde ihmal ve terkimizdi. Zira Hâlık Teâlâ yirmidört saatten bir saati istedi,

Beş vakit namaz için yalnız o saati, bizden yine bizim için emretti, hem istedi. Tenbellikle terkettik, gafletle ihmal oldu.

Şöyle de ceza gördük: Beş senede, yirmidört saatte daima talim ve meşakkatle tahrik ve koşturmakla bir nevi namaz kıldırdı.

Hem senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık, keffareten beş sene cebren oruç tutturdu.

Kendi verdiği malından, kırkından ya onundan birini zekat istedi.

Buhl ile hem zulmettik, haramı karıştırdık, ihtiyarla vermedikti.

O da bizden aldırdı müterakim zekatı, haramdan da kurtardı. Amel, cins-i cezadır. Ceza, cins-i ameldir. Sâlih amel ikiye:

Biri müsbet ve ihtiyarî, biri menfî ızdırarî. Bütün âlâm, mesaib, a'mal-i sâlihadır; lâkin menfîdir, ızdırarî. Hadîs teselli verdi.

Bu millet-i günahkâr kanıyla abdest aldı. Fiilî bir tövbe etti. Mükâfat-ı âcili, şu milletin humsu dört milyonu çıkardı

Derece-i velayet, mertebe-i şehadet ile gazilik verdi, günahı sildi. Bu meclis-i âlî-i misalî, bu sözü tahsin etti.

Ben de birden uyandım, belki yakaza ile yeni yattım. Bence yakaza rü'yadır,

Rü'ya bir nevi yakazadır. Orada asrın vekili, burada Said-i Nursî...

* * *

Cehil, Mecazı Eline Alsa Hakikat Yapar

İlmin elinden eğer cehlin eline düşse mecaz, eder inkılab hakikata, hem açar hurafata kapılar.

Küçüklüğümde gördüm ki hasf olmuştu Kamer. Sordum ben vâlidemden. Dedi: "Yılan yutmuştur." Dedim: "Neden görünür?"

Dedi: "Orada yılanlar böyle nim-şeffaf olur." İşte böyle bir mecaz hakikat zannedilmiş: Medar-ı Şems ve Kamer

Tekatu' noktaları olan re's ve zenebde Arz'ın hayluletiyle bir emr-i İlahiyle münhasif olur Kamer.

İki kavs-i mevhome tinnineyn yâdedilmiş, hayalî bir teşbih ile isim, müsemma olmuş. Tinnin ise yilandır.

* * *

Mübalâğa Zemm-i Zımnîdir

Hangi şeyi vafsetsen olduğu gibi vafset. Medhin mübalâğası bence zemm-i zımnîdir.

İhsan-ı İlahîden fazla ihsan, ihsan değildir...

* * *

Şöhret Zalimedir

Şöhret bir müstebiddir, sahibine mal eder başkasının malını.

Meşhur Hoca Nasreddin letaifi içinde, zekatı -yani, onda biri onundur- asıl malı...

Rüstem-i Sistanî onun hayal-i şanı garet etti bir asır mefahir-i İrani.
Gasb u garetle şişti o namdar hayali..

Hurafata karıştı, attı nev'-i insanı..

* * *

Din İle Hayat Kabil-i Tefrik Olduğunu Zannedenler Felâkete Sebebdirler

Şu jön-türkün hatası; bilmedi o bizdeki din hayatın esası. Millet ve
İslâmiyet ayrı ayrı zannetti.

Medeniyet müstemir, müstevli vehmeyledi. Saadet-i hayatı içinde
görüyordu. Şimdi zaman gösterdi,

Medeniyet sistemi (*) bozuktu, hem muzırdı; tecrübe-i kat'iyye
bize bunu gösterdi.

()*: Tam bir işaret-i gaybiyedir. Sekeratta olan dinsiz zalim
medeniyete bakıyor.

Din hayatın hayatı, hem nuru, hem esası. İhya-yı din ile olur şu
milletin ihyası. İslâm bunu anladı...

Başka dinin aksine, dinimize temessük derecesi nisbeten milletin
terakkisi. İhmali nisbetinde idi milletin tedennisi. Tarihî bir hakikat,
ondan olmuş tenâsi...

* * *

Mevt, Tevehhüm Edildiği Gibi Dehşetli Değil

Dalalet vehmidir; mevti dehşetlendirir. Mevt, tebdil-i câmedir, ya
tahvil-i mekândır. Sicinden bostana çıkar.

Kim hayatı isterse şehadet istemeli. Şehidin hayatına Kur'an işaret
eder. Sekeratı tatmamış herbir şehid, kendini

Hayy biliyor, görüyor. Lâkin yeni hayatı daha nezih buluyor.

Zanneder ki ölmemiş. Meyyitlere nisbeti, dikkat et şuna benzer:

İki adam, rü'yada lezaiz enva'ına câmi' güzel bahçede ikisi geziyorlar. Biri rü'ya olduğunu bilir; lezzet almıyor.

Onu müferrah etmez, belki teessüf eder. Öbürüsü; biliyor ki âlem-i yakazadır; hakikî lezzet alır, ona hakikî olur.

Rü'ya misalin zılli, misal ise berzahın zılli olmuştur. Ondan onların düsturları birbirine benziyor.

* * *

Siyaset, Efkârın Âleminde Bir Şeytandır; İstiaze Edilmeli!

Siyaset-i medenî, ekserin rahatına feda eder ekalli. Belki ekall-i zalim, kendine kurban eder ekserîn-i avamı.

Adalet-i Kur'anî; tek masumun hayatı, kanı heder göremez, onu feda edemez değil ekseriyete, hattâ nev'in umumu...

Âyet-i **مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ** iki sırr-ı azîmi vaz'ediyor nazara. Biri: Mahz-ı adalet. Bu düstur-u azîmi

Ki ferd ile cemaat, şahıs ile nev'-i beşer, kudret nasıl bir görür; adalet-i İlahî, ikisine bir bakar. Bir sünnet-i daimî.

Şahs-ı vâhid, hakkını kendi feda ediyor. Lâkin feda edilmez, hattâ umum insana. Onun ibtal-i hakkı, hem iraka-i demi,

Hem zeval-i ismeti: İbtal-i hakk-ı nev'in hem ismet-i beşerin mislidir, hem naziri. İkinci sırrı budur: Hodgâmî bir âdemî hırs ve heves yolunda bir masumu öldürse, eğer elinden gelse, hevesine mani ise harab eder dünyayı, imha eder benî-âdemi.

* * *

Za'f, Hasım Teşci' Eder. Allah Abdini Tecrübe Eder. Abd Allah'ını Tecrübe Edemez.

Ey hâif ve hem zaîf! Havf ve za'fin beyhude, hem senin aleyhinde; tesirat-ı haricî teşci' eder, celbeder.

Ey vesveseli vehham! Muhakkak bir maslahat, mazarrat-ı mevhome için feda edilmez. Sana lâzım hareket, netice Allah'ındır.

İşine karışılmaz. Allah çeker abdini meydan-ı imtihana. "Böyle yaparsan eğer, böyle yaparım ben" der.

Abd ise hiç yapamaz Allah'ını tecrübe. "Rabbim muvaffak etsin, ben de bunu işlerim" dese, tecavüz eder.

İsa'ya demiş Şeytan: "Madem herşeyi O yapar; kader birdir, değişmez. Dağdan kendini at. O da sana ne yapar?"

İsa dedi: "Ey mel'un! Abd edemez Rabbini tecrübe ve imtihan!."

* * *

Beğendiğin Şeyde İfrat Etme

Bir derdin dermanı, başka derde derd olur. Panzehiri zehir olur. Derman hadden geçerse derd getirir, öldürür.

* * *

İnadın Gözü, Meleği Şeytan Görür

İnadın işi budur: Şeytan yardım ederse birisine "melek" der, rahmeti de okutur.

Muhalif tarafında eğer meleği görse; libasını değiştirmiş, onu şeytan zanneder, adavet lanet eder.

* * *

Hakkı Bulduktan Sonra Ehak İçin İhtilafı Çıkarma

Ey talib-i hakikat, madem hakta ittifak, ehakta ihtilafıdır. Bazan hak, ehaktan ehaktır. Hem de olur hasen, ahsenden ahsen.

* * *

İslâmiyet, Selm Ve Müsalemettir; Dâhilde Niza Ve Husumet İstemez

Ey Âlem-i İslâmî! Hayatın ittihadı. Ger ittihad istersen düsturun bu olmalı:

"Hüvel Hakku" yerine "Hüve Hakkun" olmalı. "Hüvel Hasen" yerine "Hüvel Ahsen" olmalı...

Her müslim kendi meslek, mezhebine demeli: "İşte bu haktır, başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en güzelidir."

Dememeli: "Budur hak, başkaları battaldır." Ya "Yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlıştır, hem çirkindir."

Zihniyet-i inhisar, hubb-u nefisten geliyor, sonra maraz oluyor, niza ondan çıkıyor. Derd ile dermanlar

Taaddüdü hak olur, hak da taaddüd eder. Hacat ve ağdıyenin tenevvüü hak olur, hak da tenevvü eder.

İstidad, terbiyeler, tekessürü hak olur, hak da tekessür eder. Bir madde-i vâhide, hem zehir ve hem panzehir.

İki mizaca göre mesail-i fer'ide hakikat sabit değil, izafî ve mürekkeb, mükellefîn mizaclar

Ona bir hisse verip, ona göre ederek tahakkuk ve terekküb, her mezhebin sahibi mühmel mutlak hükmeder.

Mezhebinin hududu tayinini bırakır temayül-ü mizaca; taassub-u mezhebî tamime sebep olur.

Tamimin iltizamı sebep olur niza. İslâmiyet'ten evvel tabakat-ı beşerde derin uçurumlar,

Hem tebaüd-ü acibi istedi bir vakitte taaddüd-ü enbiya, tenevvü-ü şerâyi', müteaddid mezhebler.

Beşerde bir inkılab İslâmiyet yaptırdı, beşer tekarüb etti, Şer' etti ittihad, vâhid oldu Peygamber.

Seviye bir olmadı; mezheb taaddüd etti. Terbiye-i vâhide kâfi geldiği zaman, ittihad eder mezhebler...

* * *

İcad Ve Cem'-i Ezzadda Büyük Bir Hikmet Var. Kudret Elinde Şems Ve
Zerre Birdir

Ey birader-i kalbhüşyar! Ezzadın cem'indendir tecelli-i iktidar;
lezzet içinde elem, hayrın içinde şerri,

Hüsnün içinde kubhu, nef'in içinde dârrı, nimet içinde nıkmət,
nurun içinde nârı bilir misin ki sırrı?

Hakaik-i nisbiye, sübut takarrür etsin, birşeyde çok şey olsun,
bulsun vücud, görünsün. Sür'at-i hareketle bir nokta bir hat olur.

Çevirmenin sür'ati yapar bir lem'a-i nur, daire-i nurani. Hakaik-i
nisbiye vazifesi, dünyada taneler sünbül olur.

Kâinatın çamuru, revabıt-ı nizamı, alâik-ı nakşını odur teşkil
ediyor. Âhirette bu nisbî emirler orada hakaik olur.

Hararete meratib, ona olmuştur sebep tahallül-ü bürudet.

Hüsündeki derecat kubhun tedahülüdür. Sebeb, illet oluyor.

Ziya zulmete borçlu, lezzet eleme medyun; sıhhat, marazsız olmaz.
Cennet olmazsa belki Cehennem tazib etmez. Zemherirsiz olmuyor... Ger
zemherir olmazsa, o da ihrak edemez.

O Hallak-ı Lemyezel, halk-ı ezdad içinde hikmetini gösterdi.
Haşmeti etti zuhur...

O Kadîr-i Lâyezal, cem'-i ezdad içinde iktidarı gösterdi. Azamet
etti zuhur. Madem o kudret-i İlahî lâzıme-i zâtî olur

O Zât-ı Ezelî'ye, hem zarure-i nâşie; onda zıddı olamaz, acz
tahallül edemez, onda meratib olamaz, herşeye nisbeti bir, hiç bir şey ağır
olmuyor.

O kudretin ziyasına Güneş mişkât olmuştur. Bu mişkâtın nuruna
deniz yüzü âyine, şebnemlerin gözleri birer mir'at olmuştur.

Denizin geniş yüzü, gösterdiği güneşi çin-i cebînindeki katreler de gösterir, şebnemin küçük gözü yıldız gibi parlıyor.

Aynı hüviyet tutar; şebnem, deniz bir olur güneşin nazarında, kudreti tanzir eder; şebnemin gözbebeği küçücük bir güneştir.

Şu muhteşem güneş de küçücük bir şebnemdir; gözbebeği bir nurdur ki şems-i kudretten gelir, o kudrete kamer olur.

Semavat bir denizdir; bir nefes-i Rahman'la çin-i cebînlerinde mevcelenip, katarat ki nücüm ve hem şümustur.

Kudret tecelli etti, o katarata serpti nurani lemaatı. Herbir güneş bir katre, herbir yıldız bir şebnem, herbir lem'a timsaldir.

O feyz-i tecellînin küçücük bir aksidir o katre-misal güneş. Eder mücellâ camını o lüme'ye zücade dürri-misal parlıyor

O şebnem-misal yıldız latif gözü içinde, bir yer yapar lem'aya, lem'a olur bir sirac, gözü olur zücade, misbahı nurlanıyor.

* * *

Meziyetin Varsa Hafa Türabında Kalsın; Tâ Neşvünema Bulsun

Ey zîhassa-i meşhure! Taayyünle zulmetme, ger perde-i hafanın altında sen kalırsan, ihvanına verirsin ihsan ve bereketi.

Herbir ihvanın altında sen çıkması, hem de o sen olması imkân ve ihtimali, herbirine celbeder bir nazar-ı hürmeti.

Eğer taayyün edip perde altından çıksan, mükrim iken altında; üstünde zalim olursun. Güneş iken orada; burada gölge edersin.

İhvanını düşürttürüp hem nazar-ı hürmetten. Demek taayyün ve teşahhus, zalim birer emirdir, sahih doğru böyle ise, hem de böyle görürsün.

Nerede kaldı yalancı tasannu' ve riya ile kesb-i teşahhus-u şöhret? İşte bir sırr-ı azîm ki hikmet-i İlahî, hem o nizam-ı ahsen

Bir ferd-i fevkalâde, kendi nev'i içinde setr ile perde çeker, bununla kıymet verdirir, hem de eder müstahsen.

İşte sana misali: İnsan içinde veli, ömür içinde ecel, olmuş meçhul ve mühmel. Cum'ada müstetirdir bir saat, kabul olur dua edersen.

Ramazanda münteşir bir leyle-i zû-kadir, esma-ül hüsnada muzmer iksir-i ism-i a'zam. Bu misallerin haşmeti, hem de o sırr-ı hasen

İbhamda izhar eder, ihfada isbat eder. Meselâ: Ecelin ibhamında bir müvazene vardır; her dakikada tutar ne vaziyet alırsan.

Kefeteyn-i havf u reca, hizmet-i ukba, dünya; tevehhüm-ü bekaî, lezzet-i ömrü verir. Yirmi sene mübhem bir ömür olsa ahsen

Nihayeti muayyen bin senelik bir ömre. Zira nısfı geçerse, her saati geldikçe güya adım atarak dar ağacına gidersin.

Şey'en şey'en üzölmek.. vehm de teselli vermez, sen de rahat etmezsin...

* * *

Allah'ın Rahmet Ve Gazabından Fazla Tahassüs Hatadır

Allah'ın rahmetinden fazla rahmet edilmez. Allah'ın gazabından fazla gazab edilmez.

Öyle ise işi bırak o Âdil-i Rahîm'e. Fazla şefkat elemdir, fazla gazab zemîme...

* * *

İsraf Sefahetin, Sefahet Sefaletin Kapısıdır

Ey müsrifli kardeşim! Tegaddi noktasında bir iken iki lokma; bir lokma bir kuruşa, bir lokma on kuruşa.

Hem ağıza girmeden, hem boğazdan geçtikten, müsavi bir olurlar. Yalnız ağızda, o da kaç saniyede bîhûşe verir nûşe.

Zevkî bir fark bulunur, daim onu aldatır o kuvve-i zaika, bedene, hem mideye kapıcı, müfettişe.

Onun tesiri menfî, müsbet değil! Vazife yalnız kapıcıyı taltif ve memnun etmek? Nûş verirsin o bîhûşe

Aslî vazifesinde onu müşevveş etmek, tek bir kuruş yerine onbir kuruşu vermek, olur şeytanî pişe.

İsrafin en sefihi, tebzirin en sakîmi, bir tarzdır bir çeşidi; heves etme bu işe...

* * *

Zaika Telgrafçıdır, Telziz İle Baştan Çıkarma

(*)Rububiyet-i İlah hikmet ve inayeti, ağızla hem burunla iki merkezi teşkil eylemiştir, içinde hudud karakolu, hem

Muhbirleri de koymuş. Şu âlem-i sagirde damarları telefon, a'sabları telgraf hükmüne vaz'eylemiş. Şâmme telefonu, hem

Telgrafa zaika inayet memur etmiş. O Rezzak-ı Hakikî, erzak üstüne koymuş rahmetten bir tarife; taam ve levn ve hem

Rayiha. İşte şu havass-ı selâse, o Rezzak canibinden birer ilânnamesi, birer davetnamesi, bir izinnamesi, hem

Bir dellâldır ki muhtaç ve müşteriler hep onlarla celb olur. Mürtezik hayvanlara zevk ve rü'yet ve şemm, birer âlet vermiş. Hem

Taamları muhtelif zînetlerle süsletmiş; hevaî gönülleri avutup, lâkaydları tehyic ile cezbetmiş. Vakta, taam girse hem

Ağıza, birdenbire zaika her tarafa bir telgraf çekiyor bedeninin aktarına. Şâmme telefon veriyor, gelen taam nev'i, hem

Çeşitleri de söyler. Hacetleri muhtelif, ayrı ayrı mürtezik, ona göre davranır, ona da hazırlanır ya cevab-ı red gelir. Hem

Kapı dışarı atar, yüzüne de tükürür. İnayet tarafından madem buna memurdur; zevkle baştan çıkarma. Hem

Telziz ile aldatma. Sonra o da unuttur doğru iştiha nedir, bir iştiha-yı kâzib gelir; başına çatar. Hatası, maraz ile hem

İlletlerle cezalar gelir. Hakikî lezzet hakikî iştihadan çıkar, doğru iştiha sadık bir ihtiyaçtan. Bu lezzet-i kâfide, şah hem

(*): *İktisad Risalesi'nin çekirdeğidir. Belki on sahife olan İktisad Risalesini kabl-el vücud on satırda okumuş.*

Geda beraber. Hem bahemdir bir dinar ve bir dirhem o lezzet berhem-zened eleme olur merhem.

* * *

Niyet Gibi, Tarz-ı Nazar Dahî Âdeti İbadete Çevirir

Şu noktaya dikkat et; nasıl olur niyetle mubah âdât, ibadat... Öyle tarz-ı nazarla fûnun-u ekvan, olur maarif-i İlahî...

Tedkik dahi tefekkür, yani ger harfî nazarla, hem san'at noktasında "ne güzeldir" yerine "ne güzel yapmış Sani", nasıl yapmış o mâhi"

Nokta-i nazarında kâinata bir baksan, nakş-ı Nakkaş-ı Ezel, nizam ve hikmetiyle lem'a-i kâd ve itkan, tenvir eder şübehi.

Döner ulûm-u kâinat, maarif-i İlahî. Eğer mana-yı ismiyle, tabiat noktasında, "zâtında nasıl olmuş" eğer etsen nigahı,

Bakarsan kâinata, daire-i fûnunun daire-i cehl olur. Bîçare hakikatlar, kıymetsiz eller kıymetsiz eder. Çoktur bunun güvahi...

* * *

Böyle Zamanda Tereffühte İzn-i Şer'î Bizi Muhtar Bırakmaz

Lezaiz çağırıldıkça "Sanki yedim" demeli. Sanki yedim düstur eden, bir mescidi yemedi. (*)

Eskide ekser İslâm filcümle aç değildi. Tena'uma ihtiyar bir derece var idi.

Şimdi ise, ekseri açlığa düştü kaldı. Telezzüze ihtiyar, izn-i Şer'î kalmadı.

Sevad-ı a'zam, hem ekseriyet-i masumun maişeti basittir. Tegaddi besatetiyle onlara tabi olmak

Bin kerre müreccahtır, ekalliyet-i müsrife, ya bir kısım sefihe tegaddide tereffüh noktasında benzemek...

* * *

Zaman Olur Ki, Adem-i Nimet Nimettir

Hâfıza bir nimettir. Fakat ahlâksız bir adamda musibet zamanında nisyan ona racihtir.

(*): İstanbul'da Sanki Yedim namında bir mescid var. "Sanki Yedim" diyen adam, hevesinden kurtardığı paralarla bina etmiş.

Nisyan da bir nimettir. Yalnız her günün âlâmını çektirir, müterakim olmuş âlâmı unutturur.

* * *

Her Musibette, Bir Cihet-i Nimet Var

Ey musibetzedede! Musibetin içinde bir nimet münderiçtir. Dikkat et de onu gör. Nasıl her şeyde vardır

Bir derece-i hararet, her musibette vardır bir derece-i nimet. Daha büyüğü düşün. Küçükteki nimetin

Dereceyi görerek Allah'a çok şükür et. Yoksa isti'zamla ürkersen, "of of"la üflersen, o da aksine şişer.

Şişer de dehşetlenir. Eğer merak da etsen, bir iken ikileşir. Kalbde olan misali, döner hakikat olur;

Hakikattan ders alır. Sonra döner, başlıyor, kalbini tokatlıyor...

* * *

Büyük Görünme Küçülürsün

Ey enesi çifteli, kafası da kibirli! Şu mizanı bilmeli: Her adam için elbet cem'iyet-i beşerde, içtimaî binada,

Görmek görünmek için şu mertebe denilen bir penceresi var.

Ger pencere, kamet-i kıymetinden yüksekse, tekebbürle tetavül edecek, uzanacak. Ger pencere, kamet-i himmetinden alçaksa, tevazu'la tekavvüs edecek, eğilecek.

Kâmillerde, büyüklük mikyasıdır küçüklük. Nâkıslarda, küçüklük mizanıdır büyüklük...

* * *

Hasletlerin Yerleri Değişse, Mahiyetleri Değişir

Bir haslet.. yer ayrı, sîma bir. Kâh dev, kâh melek, kâh sâlih, kâh tâlih; misali şunlardır:

Zaîfin kavîye karşı izzet-i nefsi sayılan bir sıfat, ger olursa kavîde, tekebbür ve gururdur.

Kavînin bir zaîfe karşı da tevazuu sayılan bir sıfatı, ger olursa zaîfte, tezellül ve riyadır.

Bir ulü-l emr, makamında olursa ciddiyeti, vakardır; mahviyeti, zillettir.

Hanesinde bulunsa mahviyeti tevazu', ciddiyeti kibirdir.

Mütekellim-i vahde olsa eğer bir zâtta: Müsamaha, hamiyet. Fedakârlık; bir haslet, bir amel-i sâlihtir.

Mütekellim-i maalgayr olsa eğer o zâtta: Müsamaha, hıyanet. Fedakârlık; bir sıfat, bir amel-i tâlihtir.

Tertib-i mebadide tevekkül, tenbelliktir. Terettüb-ü netice noktasındaki tefviz, tevekkül-ü şer'îdir.

Semere-i sa'yine, kısmetine rıza ise, memduh bir kanaattır, meyl-i sa'ye kuvvettir.

Mevcud mala iktifa, mergub kanaat değil; belki dûn-himmetliktir. Misaller daha çoktur.

Kur'an mutlak zikreder, sâlihât ve takvayı. İbhamında remz eder makamâtın tesiri. İcazı bir tafsildir. Sükûtu geniş sözdür.

* * *

"El-Hakku Ya'lu" Bizzât, Hem Akibet Muraddır

Ey arkadaş! Bir zaman bir sâil dedi: "Madem El-Hakku Ya'lu haktır. Neden kâfir, müslime; kuvvet hakka galibdir?"

Dedim: Dört noktaya bak! Bu müşkil de hallolur. Birinci nokta şudur: Her hakkın her vesilesi hak olması lâzım değildir.

Öyle de, her bâtılın her vesilesi bâtıl olması, yine lâzım değildir. Neticesi şu çıkar: Hak olan bir vesile, bâtıl vesileye galibdir.

Dolayısıyla, bir hak bir bâtıla mağlubdur. Muvakkaten, bilvasıta olmuştur. Yoksa bizzât, hem daima değildir.

Lâkin akibet-ül akibe, her dem yine hakkındır. Kuvvetin bir hakkı var, bir sırr-ı hilkati var. İkinci nokta şudur:

Her müslimin her vasfı müslim olmak vâcib iken, haricen her dem vaki', sabit değildir.

Öyle de: Her kâfirin her vasfı kâfir olmak, küfründen neş'et etmek yine lâzım değildir.

Her fâsıkın her vasfı fâsık olmak, fîskından neş'et etmek, öyle de her dem sabit değildir.

Demek bir kâfirin müslim olan bir vasfı, müslimdeki lâmeşru' vasfına galib olur. Bilvasıta, o kâfir dahi ona galibdir.

Hem dünyada, hayatın hakkı şamil ve âmmdır. O rahmet-i âmmenin bir cilve-i manidar, onun bir sırr-ı hikmeti var; küfür mani değildir.

Üçüncü nokta şudur: O Zât-ı Zülcelal'in iki vasf-ı kemalden iki Şer'i tecelli; vasf-ı iradeden gelen meşietle takdirdir,

O da şer'-i tekvinî... Vasf-ı Kelâm'dan gelen şeriat-ı meşhure. Teşriî evamire karşı itaat, isyan nasıl olur. Öyle de tekvinî evamire itaat ve isyan olur. Birincisi galiba dâr-ı uhrada görür,

Mücazâtı, sevabı. İkincisi ağleba dâr-ı dünyada çeker, mükâfat ve ikabı. Meselâ: Nasıl sabrın mükâfatı zaferdir;

Ataletin mücazâtı sefalet. Öyle de, sa'yin sevabı olur servet. Sebatta da galebedir mükâfat. Zehirin ikabı bir maraz, panzehirin sevabı bir sıhhattır.

Bazan iki şeriat evamiri, bir şeyde beraber müctemi'dir. Her birine bir cihet... Demek tekvinî emre itaat ki bir haktır.

İtaat galib olur, o emrin isyanına ki bir tavr-ı bâtıldır. Bir bâtıla vesile olmuş olursa bir hak, vaktaki galib olsa

Bir bâtıla ki, olmuş o da vesile-i hak. Bilvasıta bir hakkın bir bâtıla mağlubdur. Fakat bizzât değildir.

Demek "El-hakku ya'lu" bizzât demektir. Hem akibet muraddır, kayd-ı haysiyet maksuddur. Dördüncü nokta şudur:

Bir hak bilkuvve kalmış, yahut kuvvetsiz kalmış, ya mahluttur, hem mahşuş. Ona da bir inkişaf, ya bir taze kuvvet vermek lâzım gelmiştir.

Mühezzeb ve müzehheb yapmak için, muvakkat bâtıl ona musallat, tâ ki sebike-i hak ne miktar lüzum vardır

Tâ mahz ve hâlis çıksın. Mebadide, dünyada bâtıl etse galebe, fakat kazanmaz harbi. "Akibet-ül müttakin" ona vurur bir darbe!

İşte bâtıl mağlubdur. "El-hakku ya'lu" sırrı onu çarpar ikaba; işte hak da galibdir.

* * *

Bir Kısım Desatir-i İçtimaiye

İçtimaî heyette düsturları istersen: Müsavatsız adalet, önce adalet değil. Temasülse, tezaadın mühim bir sebebidir.

Tenasübse tesanüdün esası. Sıgar-ı nefistir tekebbürün menbaı. Za'f-ı kalbdır gururun madeni. Olmuş acz, muhalefet menşei. Meraksa ilme hocadır.

İhtiyaçtır terakkinin üstadı. Sıkıntıdır muallime-i sefahet. Demek sefahetin menbaı sıkıntı olmuş. Sıkıntı ise madeni: Yeisle sû'-i zandır,

Dalalet-i fikrîdir, zulümat-ı kalbîdir, israf-ı cesedîdir.

* * *

Kadınlar Yuvalarından Çıkıp Beşeri Yoldan Çıkarmış, Yuvalarına Dönmeli

(*) إِذَا تَأْتَتْ الرِّجَالُ الشُّفَهَاءَ بِالْمَوْسَاتِ إِذَا تَرَجَّلَ النِّسَاءُ النَّاشِزَاتِ بِالْوَقَاحَاتِ

Mimsiz medeniyet, taife-i nisayı yuvalardan uçurmuş, hürmetleri de kırmış, mebzul metaı yapmış. Şer'-i İslâm onları

Rahmeten davet eder eski yuvalarına. Hürmetleri orada, rahatları evlerde, hayat-ı ailede. Temizlik zînetleri.

Haşmetleri, hüsn-ü hulk; lütf-u cemali, ismet; hüsn-ü kemali, şefkat; eğlencesi, evlâdı. Bunca esbab-ı ifsad, demir-sebat kararı

Lâzımdır tâ dayansın. Bir meclis-i ihvanda güzel karı girdikçe riya ile rekabet, hased ile hodgâmlık debretir damarları!

Yatmış olan hevesat, birdenbire uyanır. Taife-i nisada serbestî inkişafı, sebep olmuş beşerde ahlâk-ı seyyienin birdenbire inkişafı. Şu medenî beşerin hırçınlaşmış ruhunda, şu suretler denilen küçük cenazelerin, mütebessim meyyitlerin rolleri pek azîmdir; hem müdhiştir tesiri.(**) Memnu' heykel, suretler: Ya zulm-ü mütehaccir, ya mütecessid riya, ya müncemid hevestir. Ya tılsımdır: Celbeder o habis ervahları.

* * *

Tasarruf-u Kudretin Vüs'ati, Vesait Ve Muinleri Reddeder

O Kadîr-i Zülcelal; tasarruf-u kudreti tevessü-ü tesiri noktasında oluyor şemsimiz zerre-misal

Nev'-i vâhidde olan tasarruf-u azîmi mesafesi vasi'dir. İki zerre beyninde cazibeyi ele al;

(*): *Tesettür Risalesi'nin esasıdır. Yirmi sene sonra müellifinin mahkûmiyetine sebep gösteren bir mahkeme, kendini ve hâkimlerini ebedî mahkûm ve mahcub eylemiş.*

(**): *Nasıl meyyite bir karıya nefsanî nazarla bakmak nefsin dehşetle alçaklığını gösterir. Öyle de, rahmete muhtaç bir bîçare meyyitenin güzel tasvirine müştehiyane bir nazarla bakmak, ruhun hissiyat-ı ulviyesini söndürür.*

Git de tâ Şemsüşşümus ve Kehkeşan beynindeki cazibenin yanında koy. Yüğü bir kar danesi bir melek, şemsi ele almış bir şems-misal meleğin yanına getir. İğne kadar bir balığı, balina balığı da yanyana bırak. O Kadîr-i Ezelî-i Zülcelal

Tecelli-i vasii, asgardan tâ ekbere itkan-ı mükemmeli birden tasavvura al. Cazibe ve nevamis, vesail-i pür-seyyal

Gibi örfî emirler; tecelli-i kudrete, tasarruf-u hikmete birer isim olması.. odur yalnız meal.

Başka meali olmaz, beraber de bir düşün; bileceksin bizzarure ki: Esbab-ı hakikî, vesait-i zî-misal,

Muinler, hem şerikler birer emr-i bâtıldır, birer hayal-i muhal, o kudret nazarında. Hayat vücuda kemal,

Makamı büyük, mühimdir; buna binaen derim: Küremiz, âlemimiz neden muti, müsahhar olmasın hayvan-misal.

O Sultan-ı Ezel'in bu tarz hayvan tuyuru kesretle münteşirdir şu meydan-ı fezada, muhteşem ve pür-cemal.

Bostan-ı hilkatinde salmış da döndürüyor, onlardaki nağamat, bunlardaki harekât; tesbihattır o akval,

İbadettir o ahval, Kadîm-i Lemyezel'e, Hakîm-i Lâyezal'e. Küremiz hayvana pek benziyor, âsâr-ı hayat gösteriyor. Eğer yumurta kadar küçülse bilfarzılmahal,

Minimini bir hayvan olması pek muhtemel. Yuvarlak bir huveyne, küre kadar büyüse, o da böyle olması pek karib bir ihtimal.

Âlemimiz insan kadar küçülse; yıldızları, zerreler suretine dönerse, bir zîşuur hayvana dönmesi caiz olur, akıl da bulur mecal.

Demek âlem erkânlarıyla birer âbid-i müsebbih, birer muti' müsahhar Hâlık-ı Lemyezel'e, Kadîr-i Lâyezal'e.

Kemmen büyük olması, keyfen büyük olması her vakit lâzım gelmez; zira daha cezaletlidir saat-ı hardal-misal,

Bir saattan ki timsali Ayasofya kadardır. Bir sineğin hilkati hayretfezadır filden, o mahluk-u bîfasal.

Ger kalem-i kudretle bir cüz-ü ferd üstüne esîrin cevahir-i ferdiyle yazılsa bir Kur'an ki, sığar-ı sahife nisbeti, bir kibr-i san'at-meal

Sahife-i semada yıldızlarla yazılan bir Kur'an-ı Kerim'e cezaletle müsavi. Nakkaş-ı Ezelî'nin san'atı her tarafta pür-cemal ve pürkemal.

Her tarafta böyledir. Derece-i kemalde kalemdeki ittihad, tevhidi ilân eder. Bu kelâm-ı pür-meal; iyi bir dikkate al!

* * *

Melaike Bir Ümmettir; Şeriat-ı Fıtriye İle Memurdur

Şeriat-ı İlahî ikidir. Hem iki sıfattan gelmiş, iki insan muhatab, hem de mükellef olmuş. Sıfat-ı iradeden gelen şer'-i tekvinî.

İnsan-ı ekber olan âlemin ahvalini, hem de harekâtını ki ihtiyarî değil, tanzim eden şer'dir. O meşiet-i Rabbanî

Yanlış bir ıstılahla tabiat da denilir. Sıfat-1 kelâmından gelen şeriat ise, âlem-i asgar olan insanın ef'âlini,

Ki ihtiyarî olmuş, tanzim eden şer'dir. İki şer' bir yerde bazan eder içtima'. Melaike-i İlahî, bir ümmet-i azîme, hem bir cünd-ü Sübhanî

Birinci şer'a olmuş hamele-i mümtesil, amele-i mümessil. Hem onlardan bir kısmı ibad-1 müsebbihtir. Bir kısmı da müstağrak, arşın mukarrebîni.

* * *

Madde Rikkat Peyda Ettikçe, Hayat Şiddet Peyda Eder

Hayat asıl, esastır; madde ona tabidir, hem de onunla kaimdir.

Bir hurdebînî huveyn havass-1 hamsesiyle, insanın havassını müvazene edersen, görürsün; insan ondan ne derece büyükse, havassı o derece onunkinden aşağı. O huveyne işitir kardeşinin sesini.

Hem de görür rızkını. Ger insan kadar büyüse, havassı hayret-feza; hayatı şu'le-feşan; rü'yeti de berk-âsâ bir nur-u âsumanî.

İnsan, bir kitle-i mevattan bir zîhayat değildir. Belki de milyarlarla zîhayat hüceyratından mürekkebe ve zîhayat bir hücre-i insanî.

(إِنَّ الْإِنْسَانَ كَضُورَةٍ (يَسَ) كُتِبَتْ فِيهَا سُورَةُ (يَسَ)

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

* * *

Maddiyyunluk, Bir Taun-u Manevîdir

Maddiyyunluk bir taun-u manevî, beşere de tutturdu şu müdhiş bir sıtmayı(*). Hem de âni çarptırdı bir gazab-1 İlahî, telkin hem de taklid,

(*): Eski harb-i umumîye işaret eder.

Tenkide kabiliyet-i tevessüü nisbeten, o taun da ediyor tevessü' ve intişar. Telkini fenden almış, medeniyetten taklid.

Hürriyet, tenkid vermiş, gururundan dalalet çıkmış.

* * *

Vücutta Atalet Yok. İşsiz Adam, Vücutta Adem Hesabına İşler

En bedbaht sıkıntılı muzdarib, işsiz olan adamdır; zira ki atalet: Vücut içinde adem, hayat içinde mevttir. Sa'y ise:

Vücutun hayatı, hem hayatın yakazasıdır elbet!

* * *

Riba, İslâm'a Zarar-ı Mutlaktır

Riba atalet verir, şevk-i sa'yi söndürür. Ribanın kapıları hem de onun kapıları olan bu bankaların her dem nefi ise, beşerin en fena kısmınadır; onlar da gâvurlardır. Gâvurlardaki nefi en fena kısmınadır, onlar da zalimler.

Her dem zalimlerdeki nefi en fena kısmınadır, onlar da sefihlerdir. Âlem-i İslâm'a bir zarar-ı mutlaktır. Mutlak beşer her dem refahı nazar-ı şer'ide yoktur; zira harbî bir gâvur hürmetsiz, ismetsizdir; demi hederdir her de.....m.

* * *

()Kur'an, Kendi Kendini Himaye Edip Hâkimiyetini İdame Eder*

Bir zâtı gördüm ki yeis ile mübtela, bedbînlikle hasta idi. Dedi: Ülema azaldı, kemmiyet keyfiyeti. Korkarız dinimiz sönecek de bir zaman

Dedim: Nasıl kâinat söndürülmezse, iman-ı İslâmî de sönemez. Öyle de, zeminin yüzünde çakılmış mismarlar hükmünde her an

Olan İslâmî şair, dinî minarat, İlahî maabid, şer'î maalim itfa olmazsa, İslâmiyet parlayacak an be-an!..

(*): *Otuzbeş sene evvel yazılan bu makam, bu sene yazılmış tarzını gösteriyor. Demek Ramazan bereketiyle yazdırılmış bir nevi ihbar-ı gaybîdir.*

Her bir mabed bir muallim olmuş tab'ıyla tabayie ders verir. Her maâlim dahi birer üstad olmuştur; onun lisan-ı hali eder telkin-i dinî; hatasız, hem bînisiyan.

Herbir şeair bir hoca-i dâîdîr, ruh-u İslâmı daim enzara ders veriyor. Mürur-u a'sar ile sebep-i istimrar-ı zaman.

Güya tecessüm etmiş envâr-ı İslâmiyet, şeairi içinde. Güya tasallüb etmiş zülâl-i İslâmiyet, maâbidi içinde. Birer sütun-u iman.

Güya tecessüd etmiş ahkâm-ı İslâmiyet, maâlimi içinde. Güya tahaccür etmiş erkân-ı İslâmiyet, avalimi içinde. Birer sütun-u elmas. Onunla murtabıttır zemin ile âsuman.

Lasiyyema bu Kur'an-ı hatib-i mu'ciz-beyan; daima tekrar eder bir hutbe-i ezeli, aktar-ı İslâmîde kalmamış hiç de bir köy, hem dahi hiç bir mekân;

Nutkunu dinlemesin, talimi işitmesin. **إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ** sırrı ile hâfızlıktır pek de büyük bir rütbe. Tilavet ise, ibadet-i ins ü cân.

Onun içinde talim, hem müsellematı tezkir. Tekerrür-ü zamanla nazariyat, kalbolur müsellemata hem döner bedihiyata. İstemez daha beyan.

Zaruriyat-ı dinî, nazariyattan çıkıp zaruriyat olmuştur. Tezkir ise kâfidir. İhtar ise vâfidir. Şâfidir her dem Kur'an.

İhtara, hem tezkire, şu intibah-ı İslâm, hem içtimaî yakaza her birine veriyor: Umuma ait olan delail ve hem mizan.

Madem içtimaî hayat İslâm'da başlamıştır; her birinin imanı kendine mahsus olan delile münhasıran değil; müstenid vicdan.

Belki cemaatın kalbinde gayr-ı mahdud esbaba dahi eder istinad.

Hattâ cây-ı dikkattir: Bir mezheb-i zaîfi, mürur ettikçe zaman, ibtali müşkil olur. Nerede kaldı ki İslâm, vahy ile fitrat gibi, iki metin esasa hem istinad etmiştir; hem bu kadar a'sarda nafızane hükümrân!..

Râsih esaslarıyla, bahir eserleriyle kürenin yarısıyla iltiham peyda etmiş, bir ruh-u fitrî olmuş; nasıl küsufa girer.. küsuftan çıkmış el'ân!

Fakat maatteessüf, bazı zevzek kefere, safsatalı adamlar şu kasr-ı âlînin metin esaslarına ilişir buldukça imkân.

Onları deprettirir. Esaslara ilişilmez, onlarla oynanılmaz, sussun şimdi dinsizlik! İflas etti o teres. Bestir tecrübe-i küfran ve yalan.

Bu âlem-i İslâmın âlem-i küfre karşı en ileri karakolu şu dârülfünun idi. Lâkayd ve gafletlikle hasm-ı tabiat-yılan gediği açtı cephenin arkasında, dinsizlik hücum etti, millet epey sarsıldı. En ileri karakol, İslâmiyet ruhuyla tenevvür etmiş cinan.

En mütesallib olmalı. En müteyakkız olmalı yahut o dar olmamalı, İslâmı aldatmamalı. İmanın yeri kalbdır; dimağ ise oluyor ma'kes-i nur-u iman.

Bazan da mücahiddir, bazan süpürgecidir, dimağda vesveseler, hem pek çok ihtimaller kalb içine girmese, sarsılmaz iman, vicdan.

Yoksa bazıların zannınca iman dimağda olsa; ruh-u iman olan hakkalyakîne, ihtimalât-ı kesîre olur birer hasm-i bîeman.

Kalb ile vicdan, mahall-i iman. Hads ile ilham, delil-i iman.

Bir hiss-i sâdis; tarîk-ı iman... Fikr ile dimağ, bekçi-i iman.

* * *

Talim-i Nazariyattan Ziyade, Tezkir-i Müsellemata İhtiyaç Var

Zaruriyat-ı dinî, müsellemaat-ı Şer'î; kulûblerde hasıldır, ihtar ile huzuru, tezkir ile şuuru.

Matlub da hasıl olur. İbare-i Arabî (*) daha ulvî ediyor tezkiri, hem ihtarı.

Onun için Cum'ada hutbe-i Arabiye, zaruriyatı ihtar, müsellemanı tezkir, maalkifaye olur onun tarz-ı tezkiri.

Nazariyatı talim onda maksud değildir; hem İslâmın vahdanî sîmasında şu Arabî ibare bir nakş-ı vahdettir; kabul etmez teksiri.

* * *

Hadîs Der Âyete: Sana Yetişmek Muhal!

Hadîs ile âyeti müvazene edersen, bilbedahe görürsün beşerin en beligi, vahyin de mübelliği, o dahi baliğ olmaz

Belâgat-ı âyete. O da ona benzemez. Demek ki: Lisan-ı Ahmedî'den gelen herbir kelâm her dem onun olamaz.

* * *

(*): *On sene sonra gelen bir hâdiseyi hissetmiş, mukabeleye çalışmış.*

Îcaz İle Beyan İ'caz-ı Kur'an

Bir zaman rü'yada gördüm ki: Ağrı Dağı altındayım. Birden o dağ patladı, dağ gibi taşları âleme dağıttı, sarstı cihanı.

Fü'eten bir adam yanımda peyda oldu. Dedi ki: Îcaz ile beyan et, icmal ile îcaz et, bildiğin enva'-ı i'caz-ı Kur'anı!

Daha rü'yada iken tabirini düşündüm, dedim: Şuradaki infilâk, beşerde bir inkılab misal. İnkılabda ise elbet hüda-yı Furkanî,

Her tarafta yükselip hem de hâkim olacak. İ'cazının beyanı, zamanı da gelecek! O sâile cevaben dedim: İ'caz-ı Kur'anî,

Yedi menabi-i külliyyeden tecelli, hem yedi anasırdan terekküb eder. Birinci Menba': Lafzın fesahatından selaset-i lisanı;

Nazmın cezaletinden, mana belâgatından, mefhumların bedaatından, mazmunların beraatından, üslûbların garabetinden birden tevellüd eden bârika-i beyanı.

Onlarla oldu mümteziç, mizac-ı i'cazında acib bir nakş-ı beyan, garib bir san'at-ı lisanî. Tekrarı hiç bir zaman usandırmaz insanı.

İkinci Unsur ise: Umûr-u kevniyede gaybî olan esasat, İlahî hakaikten gaybî olan esrardan, gaybî-yi âsumanî.

Mazide kaybolan gaybî olan umûrdan, müstakbelde müstetir kalmış olan ahvalden birden tazammun eden bir ilm-ül guyub hızanı,

Âlem-ül guyub lisanı, şehadet âlemiyle konuşuyor erkânı, rumuz ile beyanı, hedef nev-i insanî, i'cazın bir lem'a-i nuranî...

Üçüncü Menba' ise: Beş cihetle hârika bir câmiyyet vardır. Lafzında, manasında, ahkâmında, hem ilminde, makasıdın mizanı.

Lafzı tazammun eder pek vasi' ihtimalat; hem vücuh-u kesîre ki, her biri nazar-ı belâgatta müstahsen, arabiyeye sahih, sırr-ı teşriî lâyıık görüyor ânı.

Manasında: Meşarib-i evliya, ezvak-ı ârifîni, mezahib-i sâlikîn, turuk-u mütekellimîn, menahic-i hükema, o i'caz-ı beyanı

Birden ihata etmiş, hem de tazammun etmiş. Delaletinde vüs'at, manasında genişlik. Bu pencere ile baksan, görürsün ne geniştir meydanı!

Ahkâmdaki istiab: Şu hârika şeriat ondan olmuş istinbat, saadet-i dâreynin bütün desatirini, bütün esbab-ı emni.

İçtimaî hayatın bütün revabıtını, vesail-i terbiye, hakaik-i ahvali birden tazammun etmiş onun tarz-ı beyanı...

İlmindeki istiğrak: Hem ulûm-u kevniye, hem ulûm-u İlahî, onda meratib-i delalat, rumuz ile işaret, sureler surlarında cem'etmiştir cinanı.

Makasıd ve gayatta: Müvazenet, ittırad, fitrat desatirine mutabakat, ittihad; tamam mûraat etmiş, hıfzylemiş mizanı.

İşte lafzın ihatasında, mananın vüs'atında, hükmün istiabında, ilmin istiğrakında, müvazene-i gayatta câmiyyet-i pürşanı!..

Dördüncü unsur ise: Her asrın derece-i fehmine, edebî rütbesine, hem her asırdaki tabakata, derece-i istidad, rütbe-i kabiliyet nisbetinde ediyor bir ifaza-i nuranî.

Her asra, her asırdaki her tabakaya kapısı küşade. Güya her demde, her yerde taze nâzil oluyor o Kelâm-ı Rahmanî.

İhtiyarlandıkça zaman, Kur'an da gençleşiyor. Rumuzu hem tavazzuh eder, tabiat ve esbabın perdesini de yırtar o hitab-ı Yezdanî.

Nur-u tevhidi, her dem her âyetten fıskırır. Şehadet perdesini gayb üstünden kaldırır. Ulviyet-i hitabı dikkate davet eder, o nazar-ı insanı.

Ki o lisan-ı gaybdır; şehadet âlemiyle bizzât odur konuşur. Şu unsurdan bu çıkar hârika tazeliği bir ihata-i ummanî!

Te'nis-i ezhan için akl-ı beşere karşı İlahî tenezzülât. Tenzil'in üslûbunda tenevvü-ü munisliğidir mahbub-u ins ü cânı.

Beşinci Menba' ise: Nakil ve hikâyatında, ihbar-ı sadıkada esasî noktalardan hazır müşahid gibi bir üslûb-u bedi-i pür-maânî

Naklederek, beşeri onunla ikaz eder. Menkulâtı şunlardır: İhbar-ı evvelîni, ahval-i âhirîni, esrar-ı cehennem ve cinanı.

Hakaik-i gaybiye, hem esrar-ı şehadet, serair-i İlahî, revabıt-ı kevnîye dair hikâyatıdır hikâyet-i ayânî ki ne vaki' reddeylemiş, ne mantık tekzib etmiş. Mantık kabul etmezse red de bile edemez. Semavî kitabların ki matmah-ı cihanî.

İttifakî noktalarda musaddıkane nakleder. İhtilafî yerlerinde musahhahane bahseder. Böyle naklî umûrlar bir "Ümmi"den sudûru hârika-i zamanî...

Altıncı Unsur ise: Mutazammın ve müessis olmuş Din-i İslâma. İslâmiyet misline ne mazi muktedirdir, ne müstakbel muktedir; araştırsan zaman ile mekânı!..

Arzımızı senevî, yevmî dairesinde şu hayt-ı semavîdir; tutmuş da döndürüyor. Küreye ağır basmış, hem dahi ona binmiş. Bırakmıyor isyanı.

Yedinci Menba' ise: Şu altı menba'dan çıkan envâr-ı sitte, birden eder imtizac. Ondan çıkar bir hüsün, bundan gelir bir hads, vasıta-i nurânî.

Şundan çıkan bir zevktir; zevk-i i'caz bilinir, tabirine lisanımız yetişmez. Fikir dahi kasırdır, görünür de tutulmaz o nücüm-u âsumanî.

Onüç asır müddette meyl-üt tahaddî varmış Kur'anın a'dâsında, şevk-i taklid uyanmış Kur'anın ahbabında. İşte i'cazın bir bürhanı...

Şu iki meyl-i şedidle yazılmıştır meydanda, milyonlarla kütüb-ü arabiye, gelmiştir kütübhane-i vücuda. Onlar ile Tenzil'i düşerse bir mizanı

Müvazene edilse, değil dâna-i bî-müdânî, hattâ en âmî adam, göz kulakla diyecek: Bunlar ise insanî, şu ise âsumanî!

Hem de hükmedecek: Şu bunlara benzemez, rütbesinde olamaz. Öyle ise ya umumdan aşağı; bu ise, bilbedahe malûm olmuş butlanı.

Öyle ise, umumun fevkindedir. Mazmunları o kadar zamanda, kapı açık, beşere vakfedilmiş; kendine davet etmiş ervah ile ezhanı!

Beşer onda tasarruf, kendine de maletmiş. Onun mazmunları ile yine Kur'ana karşı çıkmamış, hiçbir zaman çıkamaz; geçti zaman-ı imtihanı.

Sair kitablara benzemez, onlara makîs olmaz; zira yirmi sene zarfında müneccemen hacetlere nisbeten nüzulü; müteferrik mütekâtı', bir hikmet-i Rabbanî.

Esbab-ı nüzulü muhtelif, mütebayin. Bir maddede es'ile mütekerrir, mütefavit. Hâdisat-ı ahkâmı müteaddid, mütegayir. Muhtelif, mütefarık nüzulünün ezmanı.

Hâlât-ı telakkisi mütenevvi', mütehalif. Aksam-ı muhatabı müteaddid, mütebaid. Gayat-ı irşadında mütederric, mütefavit. Şu esaslara müstenid binayı, hem beyanı, cevabı, hem hitabı. Bununla da beraber selaset ve selâmet, tenasüb ve tesanüd, kemalini göstermiş; işte onun şahidi: Fenn-i Beyan Maânî.

Kur'anda bir hassa var; başka kelâmı yoktur. Bir kelâmı işitsen, asıl sahib-i kelâmı arkasında görürsün, ya içinde bulursun. Üslûb: Âyine-i insanî.

Ey sâil-i misalî! Sen ki îcaz istedin, ben de işaret ettim. Eğer tafsil istersen, haddimin haricinde!.. Sinek seyretmez âsumanı.

Zira o kırk enva'-ı i'cazından yalnız bir tekini ki, cezalet-i nazmıdır; İşarat-ül İ'cazda sıkışmadı tıbyanı.

Yüz sahife tefsirim ona kâfi gelmedi. Senin gibi ruhanî ilhamları ziyade. Ben istiyorum senden tafsil ile beyanı!

اولاشماز دست اءدب غرب هوسبار هواكار دهادر * داءب اءدب اءب مدت قرآن ضيابار شفاكار هدادار

Kâmilîn insanların zevk-i maalîsini hoşnud eden bir halet, çocukça bir hevse, sefihçe bir tabiat sahibine hoş gelmez,

Onları eğlendirmez. Bu hikmete binaen, bir zevk-i süflî, sefih, hem nefsî ve şehvanî içinde tam beslenmiş, zevk-i ruhîyi bilmez.

Avrupa'dan tereşşuh etmiş şu hazır edebiyat romanvari nazarla, Kur'anda olan letaif-i ulviyet, mezaya-yı haşmeti göremez, hem tadamaz.

Kendindeki miheki ona ayar edemez. Edebiyatta vardır üç meydan-ı cevelan; onlar içinde gezer, haricine çıkamaz:

Ya aşkla hüsündür, ya hamaset ve şehamet, ya tasvir-i hakikat. İşte yabani edebse hamaset noktasında hakperestliği etmez.

Belki zalim nev-i beşerin gaddarlıklarını alkışlamakla kuvvetperestlik hissini telkin eder. Hüsün ve aşk noktasında, aşk-ı hakikî bilmez.

Şehvet-engiz bir zevki nefislere de zerkeder. Tasvir-i hakikat maddesinde, kâinata san'at-ı İlahî suretinde bakmaz,

Bir sıbga-i Rahmanî suretinde göremez. Belki tabiat noktasında tutar, tasvir ediyor, hem ondan da çıkamaz.

Onun için telkini aşk-ı tabiat olur. Maddeperestlik hissi, kalbe de yerleştirir, ondan ucuzca kendini kurtaramaz.

Yine ondan gelen, dalaletten neş'et eden ruhun ızdırabatına o edebsizlenmiş edeb (müsekkin hem münevvim); hakikî fayda vermez.

Tek bir ilâcı bulmuş, o da romanlarıymış. Kitab gibi bir hayy-ı meyyit, sinema gibi bir müteharrik emvat! Meyyit hayat veremez.

Hem tiyatro gibi tenasühvari, mazi denilen geniş kabrin hortlakları gibi şu üç nevi romanlarıyla hiç de utanmaz.

Beşerin ağzına yalancı bir dil koymuş, hem insanın yüzüne fâsık bir göz takmış, dünyaya bir âlüfte fistanını giydirmiş, hüsn-ü mücerred tanımaz.

Güneşi gösterirse, sarı saçlı güzel bir aktrisi karie ihtar eder. Zahiren der: "Sefahet fenadır, insanlara yakışmaz."

Netice-i muzırrayı gösterir. Halbuki sefahete öyle müşevvikane bir tasviri yapar ki, ağız suyu akıtır, akıl hâkim kalamaz.

İştihayı kabartır, hevesi tehyic eder, his daha söz dinlemez. Kur'andaki edebse hevayı karıştırmaz.

Hakperestlik hissi, hüsn-ü mücerred aşkı, cernalperestlik zevki, hakikatperestlik şevki verir; hem de aldatmaz.

Kâinata tabiat cihetinde bakmıyor; belki bir san'at-ı İlahî, bir sıbga-i Rahmanî noktasında bahseder, akılları şaşırtmaz.

Marifet-i Sani'in nurunu telkin eder. Herşeyde âyetini gösterir. Her ikisi rikkatli birer hüznü de veriyor, fakat birbirine benzemez.

Avrupazade edebse fakd-ül ahabdan, sahipsizlikten neş'et eden gamlı bir hüznü veriyor, ulvî hüznü veremez.

Zira sağır tabiat, hem de bir kör kuvvetten mülhemane aldığı bir hiss-i hüzn-ü gamdar. Âlemi bir vahşetzar tanır, başka çeşit göstermez.

O surette gösterir, hem de mahzunu tutar, sahipsiz de olarak yabaniler içinde koyar, hiçbir ümid bırakmaz.

Kendine verdiği şu hissî heyecanla git gide ilhada kadar gider, ta'tile kadar yol verir, dönmesi müşkil olur, belki daha dönemez.

Kur'ann edebi ise: Öyle bir hüznü verir ki, âşıkane hüzüdür, yetimane değildir. Fırak-ul ahbabdan gelir, fakd-ül ahbabdan gelmez.

Kâinata nazarı, kör tabiat yerine şuurlu, hem rahmetli bir san'at-ı İlahî onun medar-ı bahsi, tabiattan bahsetmez.

Kör kuvvetin yerine inayetli, hikmetli bir kudret-i İlahî ona medar-ı beyan. Onun için kâinat, vahşetzar suret giyemez.

Belki muhatab-ı mahzunun nazarında oluyor bir cem'iyet-i ahbab. Her tarafta tecavüb, her canibde tahabbüb; ona sıkıntı vermez.

Her köşede istinas, o cem'iyet içinde mahzunu vaz'ediyor bir hüzn-ü müştakane, bir hiss-i ulvî verir, gamlı bir hüznü vermez.

İkisi birer şevki de verir: O yabani edebin verdiği bir şevk ile nefis düşer heyecana, heves olur münbasit; ruha ferah veremez.

Kur'ann şevki ise: Ruh düşer heyecana, şevk-i maâlî verir. İşte bu sırra binaen, Şeriat-ı Ahmediye (A.S.M) lehviyatı istemez.

Bazı âlât-ı lehvi tahrîm edip, bir kısmı helâl diye izin verip.. Demek hüzn-ü Kur'anî veya şevk-i Tenzilî veren âlet, zarar vermez.

Eğer hüzn-ü yetimî veya şevk-i nefsanî verse, âlet haramdır. Değişir eşhasa göre, herkes birbirine benzemez.

* * *

Dallar Semeratı Rahmet Namına Takdim Ediyor

Şecere-i hilkatın dalları her tarafta semerat-ı niamı zîrurun ellerine zahiren uzatıyor.

Hakikatte bir yed-i rahmet, bir dest-i kudrettir ki, o semeratı, o dalları içinde sizlere uzatıyor.

O yed-i rahmeti, siz de şükr ile öpünüz. O dest-i kudreti de minnetle takdis ediniz...

* * *

Fatihanın Âhîrinde İşaret Olunan Üç Yolun Beyanı

Ey birader-i pür emel! Hayalini ele al, benimle beraber gel. İşte bir zemindeyiz, etrafına bakarız; kimse de görmez bizi.

Çadır direkleri hükmünde yüksek dağlar üstünde karanlıklı bir bulut tabakası atılmış, hem o dahi kaplatmış zeminimizin yüzü.

Müncemid bir sakf olmuş, fakat altı yüzü açılmış, o yüz güneş görürmüş. İşte bulut altındayız, sıkıyor zulmet bizi.

Sıkıntı da boğuyor; havasızlık öldürür. Şimdi bize üç yol var: Bir âlem-i ziyadar, bir kerre seyrettimdi bu zemin-i mecazî.

Evet bir kerre buraya da gelmişim, üçünde ayrı ayrı gitmişim. Birinci yolu budur: Ekseri burdan gider; o da devr-i âlemdir, seyahata çeker bizi.

İşte biz de yoldayız, böyle yayan gideriz. Bak şu sahranın kum deryalarına, nasıl hiddet saçıyor, tehdid ediyor bizi!

Bak şu deryanın dağvari emvacına! O da bize kızıyor. İşte Elhamdülillah öteki yüze çıktık; görürüz güneş yüzü.

Fakat çektiğimiz zahmeti ancak da biz biliriz. Of! tekrar buraya döndük şu zemin-i vahşetzâr, bulut damı zulmettar. Bize lâzım: Revnakdar eder kalbdeki gözü

Bir âlem-i ziyadar. Fevkalâde eğer bir cesaretin var; gireriz de beraber, bu yol-u pür-hatarkâr. İkinci yolumuzu:

Tabiat-ı arzı deleriz, o tarafa geçeriz. Ya fitrî bir tünelden titreyerek gideriz. Bir vakitte bu yolda seyrettim de geçtim bî-nâz ve pür-niyazî.

Fakat o zaman tabiatın zemini eritecek, yırtacak bir madde var idi elimde. Üçüncü yolun o delil-i mu'cizi Kur'an onu bana vermişti. Kardeşim, arkamı da bırakma, hiç de korkma! Bak hâ şurada tünelvari mağaralar, tahtel'arz akıntılar beklerler ikimizi.

Bizi geçirecekler. Tabiat da şu müdhiş cümudiyeleri de seni hiç korkutmasın. Zira bu abus çehresi altında merhametli sahibinin tebessümlü yüzü.

Radyumvari o madde-i Kur'anî ışığıyla sezmiştim. İşte, gözüne aydın! Ziyadar âleme çıktık, bak şu zemin-i pür-nâzı

Bu feza-yı latif, şirin. Yahu başını kaldır! Bak semavata ser çekmiş, bulutları da yırtmış, aşağıda bırakmış. Davet ediyor bizi.

Şu şecere-i tûbâ, meğer o Kur'an imiş. Dalları her tarafa uzanmış. Tedelli eden bu dala biz de asılmamız, oraya alsın bizi.

O şecere-i semavî; bir timsali zeminde olmuş şer'-i enveri. Demek zahmet çekmeden o yol ile çıkardık bu âlem-i ziyaya, sıkmadan zahmet bizi.

Madem yanlış etmişiz; eski yere döneriz, doğru yolu buluruz. Bak, üçüncü yolumuz; şu dağlar üstünde durmuş olan şehbazi

Hem de bütün cihana okuyor bir ezanı. Bak müezzin-i a'zama, Muhammed-ül Hâşimî (A.S.M.) davet eder insanı âlem-i nur-u envere. İlzam eder niyaz ile namazı.

Bulutları da yırtmış, bak bu hüda dağlarına. Semavata ser çekmiş, bak şeriat cibaline. Nasıl müzeyyen etmiş zeminimizin yüzü gözü.

İşte çıkmamız buradan himmet tayyaresiyle. Ziya, nesim orada, nur u cemel orada. İşte buradadır Uhd-u Tevhid, o cebel-i azizi.

İşte şuradadır Cûdi-i İslâmiyet, o cebel-i selâmet. İşte Cebel-ül Kamer olan Kur'an-ı Ezher, zülâl-i Nil akıyor o muhteşem menba'dan. İç o âb-ı lezizi!..

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

وَ آخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ey arkadaş! Şimdi hayali baştan çıkar, akli kafaya geçir! Evvelki iki yolun mağdub ve dâllîn yolu; hatarları pek çoktur, kıştır daim güz yazı...

Yüzde biri kurtulur; Eflatun, Sokrat gibi. Üçüncü yol; sehildir, hem karib-i müstakimdir. Zaîf, kavî müsavi. Herkes o yoldan gider. En rahatı budur ki: Şehid olmak ya gazi.

İşte neticeye gireriz. Evet deha-yı fennî: Evvelki iki yoldur ona meslek ve mezheb. Fakat hüda-yı Kur'anî: Üçüncü yoldur, onun sırat-ı müstakimi îsal eder o bizi.

اللَّهُمَّ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ * غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لَا الضَّالِّينَ آمِينَ

* * *

Hakikî Bütün Elem Dalalette, Bütün Lezzet İmandadır

Hayal Libasını Giymiş Muazzam Bir Hakikat

Ey yoldaş-ı hüşdar! Sırat-ı müstakimin o meslek-i nuranî, mağdub ve dâllînin o tarîk-ı zulmanî, tam farklarını görmek eğer istersen ey aziz,

Gel vehmini ele al, hayal üstüne de bin, şimdi seninle gideriz zulümat-ı ademe. O mezar-ı ekberi, o şehri-pür-emvatı bir ziyaret ederiz.

Bir Kadîr-i Ezelî, kendi dest-i kudretle bu zulümat kıt'adan bizi tuttu çıkardı, bu vücuda bindirdi, gönderdi şu dünyaya; şu şehri-bî-lezaiz.

İşte şimdi biz geldik şu âlem-i vücuda, o sahra-yı hâile. Gözümüz de açıldı, şeyş cihette biz baktık; evvel istîtafkârane önümüze bakarız.

Lâkin beliyeler, elemeler önümüzde düşmanlar gibi tehacüm eder. Ondandır korktuk, çekindik. Sağa sola, anasır-ı tabâyia bakarız, ondan meded bekleriz.

Lâkin biz görüyoruz ki, onların kalbleri kasiyye, merhametsiz. Dişlerini bilerler, hiddetli de bakarlar; ne naz dinler, ne niyaz!

Muztar adamlar gibi me'yusane nazarı yukarıya kaldırdık. Hem istimdadkârane ecream-ı ulviyeye bakarız; pek dehşetli tehdidkâr da görürüz.

Güya birer gülle bomba olmuşlar, yuvalardan çıkmışlar, hem etraf-ı fezada pek sür'atli geçerler, her nasılsa ki onlar birbirine dokunmaz.

Ger birisi yolunu kazara bir şaşırırsa, el'iyazü billah, şu âlem-i şehadet ödü de patlayacak. Tesadüfe bağlıdır; bundan dahi hayır gelmez.

Me'yusane nazarı o cihetten çevirdik, elîm hayrete düştük. Başımız da eğildi, sinemizde saklandık, nefsimize bakarız. Mütalaa ederiz.

İşte işitiyoruz: Zavallı nefsimizden binlerle hacetlerin sayhaları geliyor. Binlerle fâkatlerin enînleri çıkıyor. Teselliyi beklerken tevahhuş ediyoruz.

Ondan da hayır gelmedi. Pek ilticakârane vicdanımıza girdik; içine bakıyoruz, bir çareyi bekleriz. Eyvah! Yine bulmayız; biz meded vermeliyiz.

Zira onda görünür binlerle emelleri, galeyanlı arzular, heyecanlı hissiyat, kâinata uzanmış. Herbirinden titreriz, hiç yardım edemeyiz.

O âmâl sıkışmışlar vücud-adem içinde; bir tarafı ezele, bir tarafı ebede uzanıp gidiyorlar. Öyle vüs'atları var; ger dünyayı yutarsa o vicdan da tok olmaz.

İşte bu elîm yolda nereye bir baş vurduk, onda bir bela bulduk. Zira mağdub ve dâllîn yolları böyle olur. Tesadüf ve dalalet, o yolda nazar-endaz.

O nazarı biz taktık, bu hale böyle düştük. Şimdi dahi halimiz ki mebbe' ve meâdi, hem Sâni' ve hem haşri muvakkat unutmuşuz.

Cehennem'den beterdir, ondan daha muhriktir, ruhumuzu eziyor. Zira o şeş cihetten ki onlara baş vurduk. Öyle halet almışız.

Ki yapılmış o halet, hem havf ile dehşetten, hem acz ile ra'şetten, hem kalâk ve vahşetten, hem yütm ve hem yeisten mürekkebe vicdan-sûz.

Şimdi her cihete mukabil bir cepheyi alırız, def'ine çalışırız. Evvel, kudretimize müracaat ederiz, vâesefâ görürüz.

Ki âcize zaîfe. Sâniyen: Nefiste olan hacatın susmasına teveccüh ediyoruz. Vâesefâ durmayıp bağırlar görürüz.

Sâlisen: İstimdadkârane, bir halaskârı için bağırlar, çağırırız, ne kimse işitiyor, ne cevabı veriyor. Biz de zannediyoruz:

Herbir şey bize düşman, herbir şey bizden garib. Hiçbirşey kalbimize bir teselli vermiyor; hiç emniyet bahşetmez, hakikî zevki vermez.

Râbian: Biz ecram-ı ulviyeye baktıkça, onlar nazara verir bir havf ile dehşeti. Hem vicdanın müz'ici bir tevahhuş geliyor: Akıl-sûz, evham-sâz!

İşte ey birader! Bu dalaletin yolu, mahiyeti şöyledir. Küfürdeki zulmeti, bu yolda tamam gördük. Şimdi de gel kardeşim, o ademe döneriz.

Tekrar yine geliriz. Bu kerre tarıkımız sırat-ı müstakimdir, hem imanın yoludur. Delil ve imamımız, inayet ve Kur'andır, şebaz-ı edvar-pervaz.

İşte Sultan-ı Ezel'in rahmet ve inayeti, vakta bizi istedi, kudret bizi çıkardı, lütfen bizi bindirdi kanun-u meşiete: Etvar üstünde perdez.

Şimdi bizi getirdi, şefkat ile giydirdi şu hil'at-ı vücudu, emanet rütbesini bize tevcih eyledi. Nişanı niyaz ve namaz.

Şu edvar ve etvarın, bu uzun yolumuzda birer menzil-i nazdır. Yolumuzda teshilât içindir ki, kaderden bir emirname vermiş, sahifede cephemiz.

Her nereye geliriz, herhangi taifeye misafir oluyoruz, pek uhuvvetkârane istikbal görüyoruz. Malımızdan veririz, mallarından alırız.

Ticaret muhabbeti, onlar bizi beslerler, hediyelerle süslerler, hem de teşyi' ederler. Gele gele işte geldik, dünya kapısındaız işitiyoruz âvâz.

Bak girdik şu zemine; ayağımızı bastık şhadet âlemine: Şehr-âyîne-i Rahman, gürültühane-i insan. Hiçbir şey bilmeyiz, delil ve imamımız meşîet-i Rahman'dır. Vekil-i delilimiz, nâzenin gözlerimiz. Gözlerimizi açtık, dünya içine saldık. Hatırına gelir mi evvelki gelişimiz?

Garib, yetim olmuşuk; düşmanlarımız çoktu, bilmezdik hâmimizi. Şimdi nur-u iman ile o düşmanlara karşı bir rükn-ü metînimiz

İstinadî noktamız, hem himayetkârımız defeder düşmanları. O iman-ı billahtır ki ziya-i ruhumuz, hem nur-u hayatımız, hem de ruh-u ruhumuz.

İşte kalbimiz rahat, düşmanları aldırılmaz, belki düşman tanımaz. Evvelki yolumuzda, vakta vicdana girdik; işittik ondan binlerle feryad u fîzar ve âvâz.

Ondan belaya düştük. Zira âmâl, arzular, istidad ve hissiyat; daim ebedi ister. Onun yolunu bilmezdik, bizden yol bilmemezlik, onda fizar ve niyaz.

Fakat elhamdülillah, şimdi gelişimizde bulduk nokta-i istidad, ki daim hayat verir o istidad, âmâle; tâ ebed-ül-âbâda onları eder pervaz.

Onlara yol gösterir, o noktadan istidad hem istidad ediyor, hem âb-ı hayatı içer, hem kemaline koşuyor; o nokta-i istidad, o şevk-engiz remz ü nâz.

İkinci kutb-u iman ki: Tasdik-i haşirdir, saadet-i ebedî; o sadefin cevheri iman, bürhanı Kur'an. Vicdan, insanî bir râz.

Şimdi başını kaldır, şu kâinata bir bak, onun ile bir konuş. Evvelki yolumuzda pek müdhiş görünürdü. Şimdi de mütebessim her tarafa gülüyor, nâzenînane niyaz ve âvâz.

Görmez misin: Gözümüz arı-misal olmuştur; her tarafa uçuyor. Kâinat bostanıdır, her tarafta çiçekler, her çiçek de veriyor ona bir âb-ı lezîz.

Hem ünsiyet, teselli, tahabbübü veriyor. O da alır getirir; şehd-i şehadet yapar. Balda bir bal akıtır, o esrar-engiz şebbaz.

Harekât-ı ecrama, ya nücüm, ya şümusa nazarımız kondukça, ellerine verirler Hâlıkın hikmetini. Hem mâye-i ibreti, hem cilve-i rahmeti alır ediyor pervaz.

Güya şu Güneş bizlerle konuşuyor: Der: "Ey kardeşlerimiz! Tevahuşla sıkılmayınız, ehlen sehlen merhaba, hoş teşrif ettiniz. Menzil sizin; ben bir mumdar-ı şehnaz.

Ben de sizin gibiyim; fakat sâfi isyansız, mutî bir hizmetkârım. O Zât-ı Ehad-i Samed ki mahz-ı rahmetiyle hizmetinize beni müsahhar-ı pürnur etmiş. Benden hararet, ziya; sizden namaz ve niyaz."

Yahu, bakın Kamer'e! Yıldızlarla denizler herbiri de kendine mahsus birer lisanla: "Ehlen sehlen merhaba!" derler. "Hoş geldiniz, bizi tanımaz mısınız?"

Sırr-ı teavünle bak, remz-i nizamla dinle. Herbirisi söylüyor: "Biz de birer hizmetkâr, rahmet-i Zülcelal'in birer âyinedarıyız; hiç de üzülmeiniz, bizden sıkılmayınız."

Zelzele na'raları, hâdisat sayhaları sizi hiç korkutmasın, vesvese de vermesin. Zira onlar içinde bir zembere-i ezkâr, bir demdeme-i tesbih, velvele-i nâz u niyaz.

Sizi bize gönderen o Zât-ı Zülcelal, ellerinde tutmuştur bunların dizginlerini. İman gözü okuyor yüzlerinde âyet-i rahmet, herbiri birer âvâz.

Ey mü'min-i kalbi hüşyâr! Şimdi gözlerimiz bir parça dinlensinler, onların bedeline hassas kulağımızı imanın mübarek eline teslim ederiz, dünyaya göndeririz. Dinlesin leziz bir sâz.

Evvelki yolumuzda bir matem-i umumî, hem vaveylâ-yı mevî zannolunan o sesler, şimdi yolumuzda birer nevaz u namaz, birer âvâz u niyaz, birer tesbihe âğâz.

Dinle, havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağmurdaki zembere, denizdeki gamgama, raadlardaki rakraka, taşlardaki tıktıka birer manidar nevaz...

Terennümat-ı hava, naarat-ı ra'diye, nağamat-ı emvac, birer zıkr-i azamet. Yağmurun hezecatı, kuşların seceâtı birer tesbih-i rahmet, hakikata bir mecaz.

Eşyada olan asvat, birer savt-ı vücuddur: Ben de varım derler. O kâinat-ı sâkit, birden söze başlıyor: "Bizi camid zannetme, ey insan-ı boşboğaz!."

Tuyurları söylettirir ya bir lezzet-i nimet, ya bir nüzul-ü rahmet. Ayır ayrı seslerle, küçük âğâzlarıyla rahmeti alkışlarlar, nimet üstünde iner, şükür ile eder pervaz.

Remzen onlar derler: "Ey kâinat kardeşler! Ne güzeldir hâlimiz: Şefkatle perverdeyiz, Hâlimizden memnunuz. Sivri dimdikleriyle fezaya saçıyorlar birer âvâz-ı pür-nâz.

Güya bütün kâinat ulvî bir musikîdir, îman nuru işitir ezkâr ve tesbihleri. Zira hikmet reddeder tesadüf vücudunu, nizam ise tardeder ittifak-ı evham-sâz.

Ey yoldaş! Şimdi şu âlem-i misalîden çıkarız, hayalî vehimden ineriz, akıl meydanında dururuz, mizana çekeriz, ederiz yolları ber-endaz.

Evvelki elîm yolumuz mağdub ve dâllîn yolu, o yol verir vicdana, tâ en derin yerine hem bir hiss-i elîmi, hem bir şedid elemi. Şuur onu gösterir. Şuura zıd olmuşuz.

Hem kurtulmak için de muztar ve hem muhtacız; ya o teskin edilsin, ya ihsas da olmasın; yoksa dayanamayız, feryad u fîzar dinlenmez.

Hüdâ ise şifadır; heva, ibtal-i histir. Bu da teselli ister, bu da tegafül ister, bu da meşgale ister, bu da eğlence ister. Hevesat-ı sihirbaz.

Tâ vicdanı aldatsın, ruhu tenvim edilsin, tâ elem hissolmasın. Yoksa o elem-i elîm, vicdanı ihrak eder; fîzara dayanılmaz, elem-i ye's çekilmez.

Demek sırat-ı müstakimden ne kadar uzak düşse, o derece nisbeten şu halet tesir eder, vicdanı bağırttırır. Her lezzetin içinde elemi var, birer iz.

Demek heves, heva, eğlence, sefahetten memzuc olan şaşaa-i medenî, bu dalaletten gelen şu müdhiş sıkıntıya bir yalancı merhem, uyutucu zehir-baz.

Ey aziz arkadaşım! İkinci yolumuzda, o nuranî tarîkte bir haleti hissettik; o haletle oluyor hayat, maden-i lezzet. Âlâm, olur lezaiz.

Onunla bunu bildik ki mütefavit derecede, kuvvet-i iman nisbetinde ruha bir halet verir. Cesed ruhla mültezdir, ruh vicdanla mütelezziz.

Bir saadet-i âcile, vicdanda münderiçtir; bir firdevs-i manevî, kalbinde mündemiçtir. Düşünmekse deşmektir; şuur ise, şiar-ı râz.

Şimdi ne kadar kalb ikaz edilirse, vicdan tahrik edilse, ruha ihsas verilse; lezzet ziyade olur, hem de döner ateşi nur, şitası yaz.

Vicdanda firdevslerin kapıları açılır, dünya olur bir cennet. İçinde ruhlarımız, eder pervaz u perdaz, olur şebaz u şehnaz, yelpez namaz u niyaz.

Ey aziz yoldaşım! Şimdi Allah'a ısmarladık. Gel, beraber bir dua ederiz, sonra da buluşmak üzere ayrılırız...

اللَّهُمَّ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ آمِينَ

* * *

Anglikan Kilisesine Cevab

Bir zaman bî-aman İslâmın düşmanı, siyasî bir dessor, yüksekte kendini göstermek isteyen vesvas bir papaz, desise niyetiyle hem inkâr suretinde,

Hem de boğazımızı pençesiyle sıktığı bir zaman-ı elimde pek şematetkârane bir istifham ile dört şey sordu bizden.

Altıyüz kelime istedi. Şematetine karşı: Yüzüne "tuh!" demek. Desisesine karşı: Küsmekle sükût etmek, inkârına karşı da:

Tokmak gibi bir cevab-ı müskit vermek lâzımdı. Onu muhatab etmem. Bir hak-perest adama böyle cevabımız var. O dedi birincide:

"Muhammed (Aleyhissalâtü Vesselâm) dini nedir?" Dedim: İşte Kur'andır. Erkân-ı sitte-i iman, erkân-ı hamse-i İslâm, esas maksad-ı Kur'an. Der ikincisinde:

"Fikir ve hayata ne vermiş?" Dedim: "Fikre tevhid, hayata istikamet. Buna dair şahidim:

فَأَسْتَقِيمُ كَمَا أُمِرْتُ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

Der üçüncüsünde: "Mezahim-i hazıra nasıl tedavi eder?" Derim: "Hurmet-i riba, hem vücub-u zekatla. Buna dair şahidim: يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا da.

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا * وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

Der dördüncüsünde: "İhtilal-i beşere ne nazarla bakıyor?" Derim: Sa'y, asıl esastır. Servet-i insaniye, zalimlerde toplanmaz, saklanmaz ellerinde.

Buna dair şahidim:

لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى * وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

* * *

Yüz mâşâallah bu cevaba.

KONFERANS

Teşrin-i sâni 1950'de Ankara Üniversitesi'nde profesör ve meb'uslarımız ve Pakistanlı misafirlerimiz ve muhtelif fakülte talebelerinin huzurunda, Fakülte Mescidinde gece yarısına kadar devam eden bir mecliste verilen ve büyük bir alâka ve ehemmiyetle dinlenmiş olan bir konferanstır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

İman Ve İslâmiyet Âb-ı Hayatına Susamış Kıymetli Kardeşlerim!

Evvelâ: İtiraf edeyim ki, bu konferansın verildiği kürsüde bulunmuş olmak itibariyle sizlerden farkım yoktur. Sizin bir kardeşinizim. Hem bu konferans, benim çok muhtaç olduğum gayet nâfi' bir dersimdir. Muhatab, kendimdir. Dersimi müzakere nev'inden, siz mübarek kardeşlerime okuyacağım. Kusurlar bendendir. Kemal ve güzellikler, istifade ettiğim Risale-i Nur eserlerine aittir. Bir mani başımıza gelmezse, haftada bir defa olarak devam edeceğimiz dinî konferanslardan, bugün birincisi imana dairdir. Çünkü Bediüzzaman Said Nursî'nin Birinci Millet Meclisinde beyan ettiği gibi, "Kâinatta en yüksek hakikat imandır, imandan sonra namazdır." Bunun için biz de konferansımızın Kur'an, İman, Peygamberimiz Resul-i Ekrem

(Aleyhissalâtu Vesselâm) Efendimiz hakkında olmasını münasib gördük. İkincisi de inşâallah namaz ve ibadete ait olacaktır.

Bu mevzuları bize ders verecek bir eser aradık. Nihayet bu hayatî ve ebedî ihtiyacımızı, asrımızın fehmine uygun ve ikna edici bir tarzda ders veren ve yarım asra yakındır, büyük bir itimad ve emniyete mazhar olmakla en muteber dinî bir eser olan "Risale-i Nur"u intihab ettik. Şimdi, ilk konferansımızın niçin iman mevzuunda olduğunu izah ile, bu eser ve müellifi hakkında gayet kısa olarak malûmat vereceğiz. Şöyle ki:

Bu asırda din ve İslâmiyet düşmanları, evvelâ imanın esaslarını zayıflatmak ve yıkmak plânını, programlarının birinci maddesine koymuşlardır. Hususan bu yirmibeş sene içinde, tarihte görülmemiş bir halde münafikane ve çeşit çeşit maskeler altında imanın erkânına yapılan sû'-i kasdlar pek dehşetli olmuştur, çok yıkıcı şekiller tatbik edilmiştir.

Halbuki: İmanın rükünlerinden birisinde hasıl olacak bir şübhe veya inkâr, dinin teferruatında yapılan lâkaydlıktan pek çok defa daha felâketli ve zararlıdır. Bunun içindir ki; şimdi en mühim iş, taklidî imanı tahkikî imana çevirerek imanı kuvvetlendirmektir, imanı takviye etmektir, imanı kurtarmaktır. Herşeyden ziyade imanın esasatıyla meşgul olmak kat'î bir zaruret ve mübrem bir ihtiyaç, hattâ mecburiyet haline gelmiştir. Bu, Türkiye'de böyle olduğu gibi; umum İslâm dünyasında da böyledir.

Evet, temelleri yıpratılmış bir binanın odalarını tamir ve tezyine çalışmak, o binanın yıkılmaması için ne derece bir faide temin edebilir? Köklerinin çürütülmesine çabalanan bir ağacın kurumaması için, dal ve yapraklarını ilâçlayarak tedbir almaya çalışmak, o ağacın hayatına bir faide verebilir mi?..

İnsan, saray gibi bir binadır; temelleri, erkân-ı imaniyedir. İnsan, bir şeceredir; kökü esasat-ı imaniyedir. İmanın rükünlerinden en mühimmi, İman-ı Billah'tır; Allah'a imandır. Sonra Nübüvvet ve Haşir'dir. Bunun için, bir insanın en başta elde etmeye çalıştığı ilim; iman ilmidir. İlimlerin esası, ilimlerin şahı ve padişahı; iman ilmidir.

İman, yalnız icmalî bir tasdikten ibaret değildir. İmanın çok mertebeleri vardır. Taklidî bir iman, hususan bu zamandaki dalalet, sapkınlık fırtınaları karşısında çabuk söner. Tahkikî iman ise sarsılmaz, sönmez bir kuvvettir. Tahkikî imanı elde eden bir kimsenin, iman ve İslâmiyeti dehşetli dinsizlik kasırgalarına da maruz kalsa, o kasırgalar bu iman kuvveti karşısında tesirsiz kalmaya mahkûmdur. Tahkikî imanı

kazanan bir kimseyi, en dinsiz feylesoflar dahi, bir vesvese veya şübheye düşürtemez.

İşte bu hakikatlara binaen, biz de tahkikî imanı ders vererek, imanı kuvvetlendirip insanı ebedî saadet ve selâmete götürecek Kur'an ve iman hakikatlarını câmi' bir eseri, sebat ve devam ve dikkatle okumayı kat'iyetle lâzım ve elzem gördük. Aksi takdirde, bu zamanda dünyevî ve uhrevî dehşetli musibetler içine düşmek, şübhe götürmez bir hakikat halindedir. Bunun için yegâne kurtuluş çaremiz, Kur'an-ı Hakîm'in imanî âyetlerini ve bu asra bakan âyet-i kerimelerini tefsir eden yüksek bir Kur'an tefsirine sarılmaktır.

Şimdi, "Böyle bir eser, bu asırda var mıdır?" diye bir sorunun içinizde hasıl olduğu; nuranî bir heyecanı ifade eden sîmalarınızdan anlaşılmaktadır.

Evet, bu çeşit ihtiyacımızı tam karşılayacak olan bir eseri bulmak için çok dikkat ve itina ile aradık. Nihayet, hem Türk gençliğine, hem umum Müslümanlara ve beşeriyete Kur'anî bir rehber ve bir mürşid-i ekmel olacak bir eserin Bediüzzaman Said Nursî'nin Risale-i Nur eserleri olduğu kanaatine vardık. Bizimle beraber, bu hakikata Risale-i Nur'la imanını kurtaran yüzbinlerle kimseler de şahiddir.

Evet, yirminci asırda küllî ve umumî bir rehberlik vazifesini görecek Kur'anî bir eserin müellifinin, şu hususiyetleri haiz olmasını esas ittihaz ettik. Bu hâsiyetlerin de tamamıyla Risale-i Nur'da ve müellifi Bediüzzaman Said Nursî'de mevcut olduğunu gördük. Şöyle ki:

Birincisi: Müellifin, yalnız Kur'an-ı Hakîm'i kendine üstad edinmiş olması...

İkincisi: Kur'an-ı Hakîm, hakikî ilimleri havi bir kitab-ı mukaddestir. Ve bütün asırlarda, insanların umum tabakalarına hitab eden, ezeli bir hutbedir. Bunun için, Kur'anı tefsir ederken, hakikatın safi olarak ifade edilmesi ve böylece hakikî bir tefsir olması için, müfessirin kendi hususî meslek ve meşrebinin tesiri altında kalmamış ve hevesi karışmamış olması lâzımdır. Ve hem de Kur'anın manalarını keşf ile tezahür eden Kur'an hakikatlarının tesbiti için elzemdendir ki: O müfessir zât, herbir fende mütehasıs geniş bir fikre, ince bir nazara ve tam bir ihlâsa mâlik bir allâme ve hem gayet âlî bir deha ve nüfuzlu, derin bir içtihad ve bir kuvve-i kudsiyeye sahip olsun...

Üçüncüsü: Kur'an tefsirinin tam bir ihlasla te'lif edilmiş olması ki: Müellifin, Cenab-ı Hakk'ın rızasından başka, hiçbir maddî, manevî menfaati gaye edinmemesi ve bu ulvî haletin müellifin hayatındaki vukuatlarda müşahede edilmiş olması...

Dördüncüsü: Kur'anın en büyük mu'cizelerinden birisi de, gençlik ve tazeliğini muhafaza etmesidir. Ve o asırda inzal edilmiş gibi, her asrın ihtiyacını karşılayan bir vechesi olmasıdır.

İşte, bu asırda meydana getirilen bir tefsirde; Kur'an-ı Hakîm'in asrımıza bakan vechesinin keşf edilip, avamdan en havassa kadar her tabakanın istifade edebileceği bir üslûbla izah ve isbat edilmiş olması...

Beşincisi: Müfessirin, Kur'an ve iman hakikatlarını, cerh edilmez delil ve hüccetlerle isbat ederek tedris etmesi. Yani, pozitivizm (isbatiyecilik)i bir esas ittihaz etmiş olması...

Altıncısı: Ders verdiği Kur'anî hakikatların; hem aklı, hem kalbi, hem ruhu ve vicdanı tenvir ve tatmin ve nefsi müsahhar etmesi ve şeytanı dahi ilzam edecek derecede kuvvetli ve gayet belig, nazif ve müessir olması...

Yedincisi: Hakikatların derkine de mani olan benlik, gurur, ucb ve enaniyet gibi kötü hasletlerden kurtarıp, tevazu ve mahviyet gibi yüksek ve güzel ahlâklara sahip kılması...

Sekizincisi: Kur'an-ı Kerim'i tefsir eden bir allâmenin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sünnetine ittiba' etmiş olması ve ehl-i sünnet ve cemaat mezhebi üzere ilmiyle âmil olması ve a'zamî bir zühd ve takva ve a'zamî ihlas ve dine hizmetinde a'zamî sebat, a'zamî sıdk ve sadakat ve fedakârlığa, a'zamî iktisad ve kanaata mâlik olması şarttır.

Hülâsa olarak; müfessirin, Kur'anî risaleleriyle, risalet-i Ahmediyenin (A.S.M) a'zamî takva ve a'zamî ubudiyeti ve kuvve-i kudsiyesiyle de velayet-i Ahmediyenin lemaatına mazhar olmuş hâdim-i Kur'an bir zât olması...

Dokuzuncusu: Müfessirin, Kur'anî ve Şer'î mes'eleleri beyan ederken, şu veya bu tazyik ve işkenceyi nazara almayan, herhangi bir tesir altında kalarak fetva vermeyen ve ölümü istihkar edip, dünyaya meydan okuyacak bir iman kuvvetiyle hakikatı pervasızca söyleyen İslâmî şecaat ve cesarete mâlik olan bir müfessir olması gerektir.

Hem i'dam plânlarının tatbik edildiği ve bir tek dinî risale neşrettirilmediği dehşetli bir devirde, bilhassa imha edilmesi ve söndürülmesi hedef tutulan Kur'anî, Şer'î esasatı te'lif ve neşretmiş olduğu meydanda olmakla bir mürşid-i kâmil ve İslâm'ın bu asırda hakikî bir rehber-i ekmeli ve Kur'anın muteber bir müfessir-i a'zamı olmuş olması lâzımdır.

İşte bu zamanda, yukarıda mezkûr dokuz şart ve hususiyetlerin, müellif Said Nursî'de ve eserleri olan Nur Risalelerinde aynıyla mevcut olduğu, hakikî ve mütebahhir ülema-i İslâmın icma' ve tevatür ve ittifakıyla sabit olmuştur. Ve hem intibaha gelmekte olan bu millet-i İslâmiyece, Avrupa ve Amerikaca malûm ve musaddaktır. İşte arkadaşlar! Biz, böyle bir tefsir-i Kur'an arıyor ve böyle bir müfessir istiyorduk.

Kıymetli kardeşlerim! Böyle dehşetli bir asırda, insanın en büyük mes'elesi: İmanı kurtarmak veya kaybetmek davasıdır. Umumî harbler beşere intibah vermiş, dünya hayatının fâniliğini ihtar etmiştir. Ve bâki bir âlemde, ebedî bir saadet içinde yaşamak hissini uyandırmıştır. Elbette böyle muazzam bir davayı, şaşırtıcı ve aldatici bir zamanda kazanabilmek için, bir dava vekili bulmakta(Haşiye), çok dikkatli olmamız lâzımdır. Bunun için, tedkikatımızı biraz daha genişleteceğiz. Şöyle ki:

Asrımızdan evvelki, İslâmiyet'in İlm-i Kelâm dâhîleri ve dinimizin hârîka imamları ve Kur'an-ı Hakîm'in dâhî müfessirlerinin vücuda getirdikleri eserler, kıymet takdiri mümkün olmayacak derecede kıymettardır. O zâtlar, İslâmiyet'in birer güneşidirler. Fakat bu zaman, o büyük zâtların yaşadığı zaman gibi değildir.

Eski zamanda dalalet, cehaletten geliyordu. Bunun yok edilmesi kolaydır. Bu zamanda dalalet, -Kur'an ve İslâmiyet'e ve imana taarruz-fen ve felsefe ve ilimden geliyor. Bunun izalesi müşkildir. Eski zamanda ikinci kısım, binden bir bulunuyordu; bulunanlardan, ancak binden biri, irşad ile yola gelebilirdi. Çünkü öyleler hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar.

Hem bundan evvelki asırlarda, müsbet ilimlerin, yirminci asırdaki kadar terakki etmemiş olduğu malûmunuzdur. Şu halde, bu asırda dünyaya yayılmış olan dinsizlik ve maddiyunluğu kökünden yıkabilmek, hak ve hakikat yolunu gösterip, beşeri sırat-ı müstakime kavuşturmak, imanı kurtarabilmek için, ancak ve ancak Kur'an-ı Hakîm'in bu asra bakan vechesini keşf edip, umumun müstefid olabileceği bir şekilde tefsir edilmesi, elbette bu asırda kabil olacaktır.

İşte Bediüzzaman Said Nursî; Kur'an-ı Kerim'deki bu asrın muhtaç olduğu hakikatları keşfedip, Nur Risalelerinde, herkesin kabiliyeti

(Haşiyeye): Bu zamanda, böyle bir dava vekilinin, Risale-i Nur olduğuna Risale-i Nur'la imanlarını kurtaran milyonlarca kimseler şahiddir.

nisbetinde istifade edebileceği bir tarzda tefsir ve izah etmek muvaffakiyetine mazhar olmuştur. Bunun içindir ki: Risale-i Nur, emsali görülmemiş bir şâheserdir kanaatına varılmıştır.

Ve yine Risale-i Nur'daki bu imtiyazdan dolayıdır ki, bu mübarek İslâm milletinden milyonlarca bahtiyar kimseler, tercihan ve ziyade bir ihtiyaç duyarak, büyük bir iştiyak ve sevgiyle senelerce devam eden tazyikatlar içerisinde Risale-i Nur'u okumuşlardır.

Hem Risale-i Nur ihtiyaç zamanında te'lif edildiğinden; Türkiye ve İslâm Dünyası genişliğinde gelişmiş ve dünyayı alâkadar eden bir imtiyaza mazhar olduğunu gözlere göstermiştir...

Kıymetli kardeşlerim! Said Nursî kırk sene evvel İstanbul'da iken, "Kim ne isterse sorsun" diye, hârikulâde bir ilânat yapmıştır. Bunun üzerine o zamanın meşhur âlim ve allâmeleri, Bediüzzaman'ın hücrelerine katile katile gidip, her nevi ilimlere ve muhtelif mevzulara dair sordukları en müşkil, en muğlak sualleri, Bediüzzaman duraklamadan, doğru olarak cevablandırmıştır.

Böyle hadd ü hududu tayin edilmeyen, yani "şu veya bu ilimde veya mevzuda, kim ne isterse sorsun" diye bir kayıt konulmadan ilânat yapmak ve neticede daima muvaffak olmak; beşer tarihinde görülmemiş ve böyle ihatalı ve yüksek bir ilme sahip böyle bir İslâm dâhîsi, şimdiye kadar zuhur etmemiştir. (Asr-ı Saadet müstesna.)

Hattâ o zamanlarda, Mısır Câmî-ül Ezher Üniversitesi reislerinden meşhur Şeyh Bahid Efendi, İstanbul'a bir seyahat için geldiğinde, Kürdistan'ın sarp, yalçın kayaları arasından gelerek, İstanbul'da bulunan Bediüzzaman Said Nursî'yi ilzam edemeyen İslâm üleması, Şeyh Bahid'den bu genç hocanın (Bediüzzaman'ın) ilzam edilmesini isterler. Şeyh Bahid de, bu teklifi kabul ederek bir münazara zemini arar. Ve bir

namaz vakti, Ayasofya Câmii'nden çıkılıp "çayhane"ye oturduğunda, bunu fırsat telakki eden Şeyh Bahid Efendi, Bediüzzaman Said Nursî'ye hitaben: **مَا تَقُولُ فِي حَقِّ الْأُورُوبَا وَالْعُثْمَانِيَّةِ** Yani: "Avrupa ve Osmanlı Devleti hakkında ne diyorsunuz? Fikriniz nedir?" Şeyh Bahid Efendi hazretlerinin bu sualden maksadı; Bediüzzaman Said Nursî'nin, şek olmayan bir bahr-i umman gibi ilmini ve ateşpare-i zekâsını tecrübe etmek değildi. Zaman-ı istikbale ait şiddet-i ihatasını ve idare-i âlemdeki siyasetini anlamak fikrinde idi.

Buna karşı, Bediüzzaman'ın verdiği cevap şu oldu:

إِنَّ الْأُورُوبَا حَامِلَةٌ بِالْإِسْلَامِيَّةِ فَسَتَلِدُ يَوْمًا مَا وَإِنَّ الْعُثْمَانِيَّةَ حَامِلَةٌ بِالْأُورُوبَانِيَّةِ فَسَتَلِدُ أَيضًا يَوْمًا مَا

Yani: Avrupa bir İslâm Devletine, Osmanlı Devleti de bir Avrupa Devletine hâmilelerdir. Bir gün gelip doğuracaklardır.

Bu cevaba karşı, Şeyh Bahid Hazretleri: "Bu gençle münazara edilmez, ben de aynı kanaatta idim. Fakat bu kadar veciz ve beligane bir tarzda ifade etmek, ancak Bediüzzaman'a hastır." demiştir. Nitekim Bediüzzaman'ın dediği gibi, ihbaratın iki kutbu da tahakkuk etmiş. Bir iki sene sonra Meşrutiyet devrinde, şair-i İslâmiyeye muhalif çok âdât-ı ecnebiyeyi ahzetmek ve gittikçe Türkiye'de yerleştirmekle; ve şimdi Avrupa'da Kur'an'a ve İslâmiyet'e karşı gösterilen hüsn-ü alâka ve bilhassa bahtiyar Alman Milletinde fevç fevç İslâmiyeti kabul etmek gibi hâdiseler; o ihbarı tamamıyla tasdik etmişlerdir.

İşte büyük ülema-i İslâm ve meşayih-i kiram çok tecrübe ve imtihanlarla şöyle bir kanaata varmışlardır ki: Bediüzzaman ne söylese hakikattir. Bediüzzaman'ın eserleri, sünihat-ı kalbiye olup, cumhur-u ülemanın tasdik ve takdirine mazhardır.

Ehl-i ilim, ehl-i tasavvuf ve ehl-i mekteb ve fen, Bediüzzaman'ın eserlerinden sadece istifaza ve istifade ederler. Evet, üç aylık bir tahsili bulunan ve kırk seneden beri Kur'an-ı Kerim'den başka bir kitabla iştilal etmeyen, yüzotuzu Türkçe, onbeşi Arabça olan eserlerini te'lif ederken hiçbir kitaba müracaat etmediği, henüz hayatta olan kâtibleri tarafından şehadet edilen.. esasen kütübhanesi de bulunmayan, yarım ümmi bir zât, öyle misilsiz bir ilânatla, ulûm-u cedide de dâhil mütenevvi' ilimlerde, yüksek âlimler ve büyük mürşidlerle, genç yaşında yaptığı münazaraların hepsinde muvaffak olduğu meydanda bulunan, ittifaklı olan mes'eleleri tasdik ve ihtilafı olanları tashih eden, kendisi için "Bediüzzaman'ın cevap

veremeyeceği bir sual yoktur" diye allâmeler tarafından tasdik edilen; ve Avrupa'nın bir kısım idraksiz ve garazkâr feylesoflarının, müteşabih âyet-i kerime ve hadîs-i şeriflere yaptığı taarruzlarını, o âyet ve hadîslerin birer mu'cize olduğunu eserleriyle isbat ederek itirazlarını kökünden yıkan ve böylece evhama düşürülen bazı ehl-i ilmi de kurtarıp, İslâmiyet'e olan hücumları akîm bırakan Said Nursî gibi bir müellifin, elbette dâhî bir müfessir-i Kur'an ve onun ilminin vehbî ve vasi olduğuna, eserleri olan Nur Risalelerinin bir hayat boyunca okumaya lâayık hârîka bir şaheser olduğuna şübhe edilemez.

Müteyakkız kardeşlerim! Hem bizim, hem İslâm dünyasının ebedî hayatının necatını, kurtulmasını temin edecek ve bizi tenvir ve irşad ederek dalaletten muhafaza edecek bir eser intihab etmekte, bu kadar dikkatli olmamız çok lüzumludur. Çünkü bu zamanda, türlü türlü aldatmalarla, perde arkasında İslâm gençliğini yoldan çıkarmaya çalışıyorlar.

Bir eser okunacağı veya bir söz dinleneceği zaman, evvelâ **مَنْ قَالَ وَ لِمَنْ** yani: **مَنْ قَالَ وَ لِمَا قَالَ وَ فِيمَا قَالَ** yani: Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş? olan bir kaide-i esasiyeyi, nazar-ı itibara almalı. Evet kelâmın tabakatının ulviyeti, güzelliği ve kuvvetinin menbaı, şu dört şeydir: Mütekellim, muhatab, maksad ve makam. Yoksa, her ele geçen kitab okunmamalı, her söylenen söze kulak vermemelidir. Meselâ: Bir kumandanın, bir orduya verdiği arş emriyle; bir neferin, arş sözü arasında ne kadar fark vardır? Birincisi koca bir orduyu harekete getirir. Aynı kelâm olan ikincisi, belki bir neferi bile yürütemez.

İşte, bu dört esastan dolayı ve hem Said Nursî'ye karşı kalblerinde büyük bir sevgi taşıyan yüz binlerle kimseler, sevgiyle üstadlarının en küçük haline dahi, büyük bir ehemmiyet vererek onları öğrenip ittiba' etmek, uymak arzusunu taşıdıklarından; buradaki bir kısım kardeşlerimiz, üstadımızın hayatı, eserleri, meslek ve meşrebi hakkında malûmat verilmesini ısrar ile istediler.

Fakat, Bediüzzaman gibi bir zâtın hayatı ve eserleri ve seciyelerini tam ifade edemeyeceğiz. Bu hakikat, basiretli ehl-i ilim olan ediblerce de itiraf edilmiş olduğundan bu hizmet, bizim haddimizden çok uzaktır. Hem Bediüzzaman hakkında malûmat almak isteyen kardeşlerimize, bunun ancak ve ancak Risale-i Nur Külliyyatını dikkat ve devamla okumak suretiyle mümkün olduğunu arz ederiz.

Aziz kardeşlerim! Bu mübarek vatan ve milletin ve âlem-i İslâmın ebedî saadetini ve kurtuluşunu ve dolayısıyla yeryüzünde umumî sulh ve selâmeti temin edecek bir inayet ve kudrete mâlik olan Risale-i Nur'un şahs-ı maneviyesinde şöyle gayet sağlam kuvvetler toplanmış ve imtizac etmiştir:

1 - Yüksek bir kuvvet ve bütün kemalâtın üstadı olan, hakikat-ı İslâmiye...

2 - Şehamet-i imaniye. Yani tezellül etmemek, bîçarelere tahakküm ve tekebbür etmemek...

3 - Müslümanlığın insana verdiği izzet ve şeref, terakki ve teâlînin en mühim âmili olan izzet-i İslâmiye...

Arkadaşlar! Şu mealde bir hadîs-i şerif var ki: "Hakikî âlimler, zalim hükümdarlara karşı hak ve hakikatı pervasızca söyleyen âlimlerdir." İşte biz, ancak böyle ve müttaki bir allâmenin söz ve eserlerine itimad edebiliriz.

Asrımızda ise, hayatındaki vakıalar ve eserleriyle bu hadîs-i şerife mâsadak olan Risale-i Nur meydandadır. Müellif Bediüzzaman dinî mücahedesini ve Kur'ana hizmetinde ve ubudiyetinde, Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm)ın sünnet-i seniyesine tam ittiba' etmiş bir mücahiddir. Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm) Efendimiz, dünyanın en muazzam siyasî hâdisesi olan Bedir Muharebesinde; sahabe-i kirama, nöbet nöbet cemaatla namaz kıldırılmıştır. Yani vâcib olmayan, hususan muharebe zamanında terk edilebilen "cemaatla namaz kılmak" gibi bir hayrı, dünyanın en büyük siyasî vak'asına tercih etmiştir, üstün tutmuştur. Ufak bir sevabı, harb cephesinin o dehşetleri içinde dahi terk etmemiştir.

Bediüzzaman, gönüllü alay kumandanı olarak katıldığı Rus Harbinde, harb cephesinde, avcı hattında, Kur'anın bir kısmının tefsiri olan meşhur Arabî İşarat-ül İ'caz Tefsirini te'lif etmiş. Ve bu eser-i azîm, Âlem-i İslâm'da en büyük âlimlerin takdir ve tahsinine mazhar olmuş ve tam anlamaktan âciz kaldıklarını ve öyle bir tefsir görmediklerini itiraf etmişlerdir ki, Kur'an-ı Kerim'in en ince nükte ve en derin mes'elelerini ve misilsiz i'caz ve hârikulâde yüksek belâgat ve fesahatını izhar ve isbat etmiştir. Hattâ bir harfin nüktesini izhar ederken, avcı ateş hattında, düşman topları zihnini ondan çevirememiş, harbin dağdağa ve dehşetleri mani olamamıştır.

Ezan-ı Muhammedî'nin (A.S.M.) yasak edildiği ve bid'aların cebren umuma yaptırıldığı zulümatlı ve dehşetli bir devirde, Nur Talebeleri, o uydurma ezanı okumamışlar ve böyle bid'alara karşı, kendilerini kahramanca muhafaza ederek, bid'alara girmemişlerdir.

İman ve İslâmiyet'in ortadan kaldırılmaya çalışıldığı ve bir âlimin gizliden gizliye dahi bir tek dinî eser neşredemediği fecaat devrinde, Bediüzzaman nefyedildiği yerlerde, zalim müstebidlerin tarassudat ve tazyikatı içinde, gizliden gizliye yüzotuz aded imanî eser te'lif ve neşretmiştir. Bununla beraber, geceleri pek az bir uykudan sonra, esaret altında inleyen İslâm Milletleri'nin necat ve salahı için dualar etmiş, dergâh-ı İlahiyeye iltica ederek yalvarmıştır.

Evet Hazret-i Üstad, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâm Efendimizin Sünnet-i Seniyesine tam iktida etmiştir.

Bediüzzaman'ın bu hali de, bütün İslâm mücahidlerine ve umum Müslümanlara bir örnektir. Yani, cihad ile ubudiyet ve takvayı beraber yapıyor; birini yapıp, diğerini ihmal etmiyor. Cebbar ve zalim din düşmanlarının plânıyla hapishanelere sevk edilip, tecrid-i mutlakta ve gayet soğuk bir odada bırakılması ve şiddetli soğukların ve hastalıkların ızdırabları ve titremeleri ve ihtiyarlığın tâkatsızlıkları içinde bulunması dahi, te'lifata noksanlık vermemiştir.

Sıddık-ı Ekber (Radıyallahü Anhü) demiştir ki: "Cehennem'de vücudum o kadar büyüsün ki, ehl-i imana yer kalmasın." Bediüzzaman, bu gayet ulvî seciyenin bir lem'acığınmazhar olmak için, "Birkaç adamın imanını kurtarmak için Cehennem'e girmeye hazırım" diye fedakârlığın şahikasına yükselmiş ve böyle olduğu, Kur'an ve İslâmiyet'in fedai ve muhlis bir hâdimi olduğu, seksen senelik hayatının şهادetiyle sabit olmuştur.

Kur'an ve iman hizmeti için Bediüzzaman'ın haysiyetini, şerefini, ruhunu, nefsini, hayatını feda ettiği; maruz kaldığı o kadar şedid zulüm ve işkencelere ve giriftar edildiği çok musibet ve belalara karşı gösterdiği son derece sabır, tahammül ve itidal, birer şahid-i sadık hükmündedirler.

Bediüzzaman Kur'an, iman, İslâmiyet hizmeti için, dünyevî rahatlıklarını feda etmiş, dünyevî şahsî servetler edinmemiş, zühd ve takva ve riyazet, iktisad ve kanaatla ömür geçirerek, dünya ile alâkasını kesmiştir.

Bu cümleden olarak, Müslümanların refah ve saadeti için, bütün ömür dakikalarını sırf iman hizmetine vakf ve hasretmek ve ihlusa tam muvaffak olmak için, kendini dünyadan tecrid ederek mücerred kalmıştır. Evet, Bediüzzaman iman ve İslâmiyet hizmeti için, her şeyden bu derece fedakârlık yapan, fakat bütün bunlarla beraber; ubudiyet, zühd ve takvada da bir istisna teşkil eden tarihî bir İslâm fedaisi ve Kur'an-ı Hakîm'in muhlis bir hâdimi payesine yükselmiştir.

Bediüzzaman'ın, Risale-i Nur davasında öyle bir itminanı, öyle bir sıdk ve sadakatı, öyle bir sebat ve metaneti, öyle bir ihlası vardır ki: Din düşmanlarının o kadar şiddetli zulüm ve istibdadları, o kadar hücum ve tazyikatları ve bunlarla beraber maddî yokluklar içinde bulunması, davasından vazgeçirememiş ve küçük bir tereddüd dahi ika' edememiştir.

Said Nursî, Eski Said tabir ettiği gençliğinde felsefede çok ileri gitmiştir. Garbın Sokrat'ı, Eflatun'u, Aristo'su gibi hakikatlı feylesofları ve şarkın İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, Farabî gibi dâhî hükemalarından felsefe ve hikmette Kur'an-ı Hakîm'in feyziyle çok ileri geçmiş ve Kur'andan başka halâskâr ve hakikî rehber olmadığını dava etmiş ve Risale-i Nur eserlerinde isbat etmiştir. Bu hakikatlarda şübhesi olan olursa, Üstad âhirete teşrif etmeden bizzât şübhesini izale edebilir.

Said Nursî, Kur'an ve imana hizmet mesleğini ihtiyar edip, hiçbir maddî ve manevî menfaat, salahat ve velilik gibi manevî makamları maksad ve gaye etmeden, sırf Cenab-ı Hakk'ın rızası için hizmet yapmıştır. Basiretli ehl-i ilim tarafından bütün Müslümanlarca "Zuhuru beklenen siyâsî ve dinî bir halâskârdır" gibi şahsına verilen yüksek mertebeyi, Bediüzzaman hiddetle reddetmiş, kendisinin ancak Kur'anın bir hizmetkârı ve Risale-i Nur Talebelerinin bir ders arkadaşı olduğuna inanmış ve beyan etmiştir.

Millî Müdafaa Vekaletinde yirmibeş sene hizmet görmüş muhterem âlim bir zâtın, şimdi aramızda bulunan bir kısım arkadaşlarımızla, evvelki gün ziyaretine gittiğimiz vakit, Bediüzzaman Hazretleri hakkında demişti ki: "Bediüzzaman'ın nasıl bir zât olduğunu anlayabilmek için, Risale-i Nur Külliyyatını dikkatle, sebatla okumak kâfidir. Size bir misal olarak, yalnız dünyevî iktidarı bakımından derim ki: Bediüzzaman, Risale-i Nur'un şahs-ı maneviyesiyle yalnız bir devleti değil, dünya yüzündeki milletlerin idaresi ona verilse, onları selâmet ve saadet içinde idare edecek bir iktidar ve inayete mâliktir." Evet, Bediüzzaman nâdire-i hilkattir. Fakat yirmibeş senedir hem kendini, hem talebelerini siyasetten men'etmiştir; dünyevî işlerle meşgul değildir.

Bediüzzaman'ın Risale-i Nur'u te'lif ettiği zamanlarda ve hizmet-i Kur'aniye'de istihdam edildiği anlarda; zekâsı, fetaneti, aklı, mantığı, zihni, hayali, hâfızası, teemmülü, feraseti, sezîş ve kavrayışı, sür'at-i intikali ve ruhî, kalbî, vicdanî hasseleri, duyguları ve manevî letaifinin emsalsiz bir tarzda olması, istihdam edildiğine aşikâr bir delildir ki; kendi ihtiyarıyla, keyfiyle değil, inayet-i İlahiye ile Kur'ana hizmetkârlık etmiş bir derecede olduğu, basiretli ehl-i ilim ve ehl-i kalbce musaddak ve müstahsendir.

Mısır'da fâzıl ülemadan, merhum Abdülaziz Çâviş, Bediüzzaman'ın fatîn-ül asr olduğu ve müdhiş bir fart-ı zekâyâ mâlik bulunduğu mevzuunda, Mısır matbuatında makale neşretmiştir.

Büyük ve salâbetli bir âlim olan Şeyhülislâm merhum Mustafa Sabri Efendi, Mısır'da Risale-i Nur'a sahib çıkmış ve Câmi-ül Ezher Üniversitesinde en yüksek bir mevkiye koymuştur.

Risale-i Nur, İslâmiyet'in gayet keskin ve elmas bir kılıncıdır. Bu hakikatlara bir delil ise, Bediüzzaman'ın zalim hükümdarlara ve kumandanlara, ölümü istihkar ederek, hakikatı pervasızca tebliğ etmesi ve dünyayı saran dinsizlik kuvvetine mukabil, hakaik-i Kur'aniye ve imaniyeyi, kendini feda ederek, istibdadın en koyu devrinde neşretmesi ve bu kudsî hakikata, cansiperane hizmet etmesidir.

Bir müddeiumumî, iddianamesinde: "Bediüzzaman, ihtiyarladıkça artan enerjisiyle dinî faaliyete devam etmektedir." Denizli mahkemesi, ehl-i vukuf raporunda: "Evet, Said Nursî'de bir enerji vardır, fakat bu enerjisini, tarîkat veya bir cem'iyet kurmakta sarfetmemiş, Kur'an hakikatlarını beyan ve dine hizmete sarfettiği kanaatine varılmıştır." denilmektedir.

Din aleyhindeki eski hükûmetlerin vekillerinden birisi (antidemokratik kanunların Millet Meclisinde müzakeresi esnasında): "Bediüzzaman Said-i Nursî'nin dinî faaliyetine, yirmibeş seneden beri mani olamıyoruz." demiştir.

Biz de deriz ki: Evet, Said Nursî Hazretleri; emsali görülmemiş dinamik ve enerjik bir zâttır. Bediüzzaman'ın hârîka bir insan olduğunu, din düşmanları olan muarızları dahi kalben tasdik ve takdir etmektedirler.

Said Nursî, bazan bir talebesine Risale-i Nur'dan okuyuvermek nimetini lütfettiği zaman der ki: "Bu benim dersimdir. Ben kendim için okuyorum. Bu risaleyi, şimdiye kadar belki yüz defa okumuşum. Fakat, şimdi yeni görüyorum gibi tekrar okumağa ihtiyaç ve iştiyakım var."

Hem yine der ki: "Ben başkaları için kitab yazmamışım. Kendim için yazmışım. Kur'andan bulduğum bu devalarımı arzu edenler okuyabilir." Evet, Bediüzzaman itikad ediyor ve diyor ki: "Ben derse, terbiyeye ve nefsimi ıslaha muhtacım." Bediüzzaman gibi bir zât böyle derse, bizim bu eserlere ne kadar muhtaç olduğumuz artık kıyas edilsin.

Bediüzzaman Said Nursî bütün hayatında, şan ve şöhretten, hürmetten kaçmış ve insanlardan istiğna etmiştir. Arabî bir eserinde, şöhret hakkında diyor ki: "Şöhret, ayn-ı riyadır ve kalbi öldüren zehirli bir baldır. İnsanı, insanlara abd ve köle yapar. Yani, nam ve şöhret isteyen adam; halklara kendini beğendirmek, sevdirmek için, insanlara riyakârlık, dalkavukluk yapar. Tasannu'kâr tavırlar takınır. O bela ve musibete düşersen **إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** de."

Üstad, şöhretten fiilen ve hâlen bu kadar kaçmasına rağmen, her ne hikmetse, insanlar âdeta bir sevk-i İlahî varmış gibi, istimdakârane ona koşmuşlardır ve ona akın etmektedirler. Ve onun mahz-ı hak olan bu kudsî seciyesi, Risale-i Nur gibi cihanşümül bir esere hâdim olmuştur...

Bediüzzaman küçük yaşından beri, halkların mukabilsiz hediyelerinden istiğna etmiştir. Hediye kabul etmemeyi meslek edinmiştir. Zindandan zindana, memleketten memlekete sürgün edildiği zamanlarda, ihtiyarlığın tahmil ettiği zaruretler içinde dahi, bu seksen senelik istiğna düsturunu bozmamıştır. En has bir talebesi, bir lokma birşey hediye etse, mukabilini verir; vermese dokunur.

Neden hediye kabul etmediğinin sebeplerinden birisi olarak der ki: "Bu zaman, eski zaman gibi değildir. Eski zamanda imanı kurtaran on el varsa, şimdi bire inmiş. İmansızlığa sevk eden sebepler eskiden on ise, şimdi yüze çıkmış. İşte böyle bir zamanda imana hizmet için, dünyaya el atmadım, dünyayı terk ettim. Hizmet-i imaniyemi hiçbir şeye âlet etmeyeceğim" der. Hazret-i Üstad, kendi şahsı için birisi zahmet çekse, bir hizmetini görse; mukabilinde bir ücret, bir teberrük verir. Aksi halde, ruhuna ağır gelir, hoşuna gitmez.

Bediüzzaman Said Nursî; Kur'an, İman ve Din'e yaptığı hizmetinde, senelerden beri mütemadî bir tarassud ve tecessüs, takibat ve tedkikat altında bulundurulmuştur. Yalnız ve yalnız rıza-yı İlahî için,

yalnız ve yalnız hakikat için İslâmiyet'e hizmet ettiği ve hizmet-i Kur'aniyesini hiçbir şeye âlet etmediği müteaddid mahkemelerde de sabit olmuştur.

Eğer bu mezkûr hakikatlara ve eserlerindeki hak ve hakikatı gören hakperestlerin, Bediüzzaman ve eserlerinde gördükleri ve neşrettikleri âlî meziyet ve yüksek hakikata mugayir en küçük bir şey olsa idi, en büyük ilâvelerle, şaşaalarla ve yaygaralarla, bu yirmibeş sene içinde, din düşmanları tarafından dünyaya ilân edilecek idi.

Nitekim bütün bütün iftira ve ittihamlarla, cebbar, müstebid din düşmanlarının tahrikatıyla mahkemelere sevk edildiği zaman, gazetelerin birinci sahifelerinde, bire yüz ilâvelerle teşhir ettirilmesi; tahkikat ve muhakeme neticesinde hiç bir suç olmadığı tahakkuk ederek, beraet ettiği vakit sükût edilmesi; bu hakikatın aşikâr çok delillerinden bir tanesidir.

Bediüzzaman, din kardeşlerine ziyade şefkatlidir. Onların elemleriyle elem çektiği, İslâm dünyasında hürriyet ve istiklali için can veren, fedai İslâm mücahidlerinin acılarıyla muzdarib olduğu, Kur'an ve İslâmiyet'e yapılan darbeler ânında çok ızdırablar çektiği, böyle acı acıların tesiratıyla, zâten pek az yediği bir parça çorbasını da yiyemediği çok defa görülmüş ve görülmektedir.

Ekser günleri hastalıklar ve sıkıntılarla geçmektedir. Bir Nur talebesinin yazdığı gibi, "Ey Millet-i İslâm'ın ebedî refah ve saadeti için, dünyada rahatlık görmeyen müşfik üstadım! Senin devam eden hastalıkların cismanî değildir. Dinimize icra edilen istibdad ve zulüm sona ermedikçe, âlem-i İslâm kurtulmadıkça senin ızdırabın dinmeyecektir." Evet biz de bu kanaatteyiz.

Fakat o elîm acılar, Bediüzzaman'ı asla ye'se düşürmemiş, bilakis öyle küllî ve umumî bir dinî cihada ve dua ve ubudiyete sevk etmiştir ki: "Kurtuluşun çare-i yegânesi, Kur'ana sarılmaktır." demiş ve sarılmış. Kur'anda bulduğu deva ve dermanları kaleme alarak, bu zamanda bir halâskâr-ı İslâm ve nev-i beşerin saadetine medar olan Risale-i Nur eserlerini meydana getirmiştir.

Hunhar din düşmanlarının, dünyevî satvet ve şevketleri, Bediüzzaman'ı kat'iyen ataletе düşürtememiştir. "Vazifem Kur'ana hizmettir. Galib etmek, mağlub etmek Cenab-ı Hakk'a aittir." diye iman ederek, bir an bile faaliyetten geri kalmamıştır. Evet Hazret-i Üstad, öyle bir himmet-i azîmeye mâliktir ki; ona icra edilen müdhiş mezalim, bu himmetin mukabilinde tesirsiz kalmağa mahkûm olmuştur.

Bediüzzaman, arz ve semavattaki mevcudatı, hayret ve istihsanla temaşa eder. Kırılarda ve dağlarda hususan bahar mevsiminde çok gezinti yapar. O seyrangâhlarda zihnen meşguliyet ve dakik bir tefekkür ve daimî bir huzur halindedir. Ağaç ve nebatat ve çiçekleri **مَا شَاءَ اللَّهُ بَارَكَ اللَّهُ فَبَارَكَ اللَّهُ** "Ne güzel yaratılmışlar" diyerek, ibret nazarıyla onları seyreder; kâinat kitabını okur. Her a'za ve hasseleri gibi, gözünü de daima Cenab-ı Hak hesabına ve izni dairesinde çalıştırır. Gözü, şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir mütalaacısı ve şu âlemdeki mu'cizat-ı san'at-ı Rabbaniyenin bir seyircisidir. Ve şu küre-i arz bahçesindeki rahmet çiçeklerinin bir mübarek arısı derecesindedir.

Üstad, hususî hayatında mütevazî, vazife başında vakurdur. Tevazu ve mahviyette nümune-i misal olacak bir mertebededir. Bu mevzuda der ki: "Bir nefer nöbette iken, baş kumandan da gelse, silâhını bırakmayacak. Ben Kur'anın bir hizmetkârı ve bir neferiyim. Vazife başında iken karşıma kim çıkarsa çıksın, hak budur derim, başımı eğmem."

Hülâsa olarak arz ederiz ki: Bediüzzaman, ihlas-ı tâmmeye mâlik, hârikulâde, hakikî bir müfessir-i Kur'andır. Hem ihlas-ı etemme vâsıl olmuş, kahraman ve yekta bir hâdim-i Kur'andır. Risale-i Nur'un müellifi olmak itibariyle; hem bir mütekellim-i a'zamdır, hem ilimde gayet derecede mütebahhir ve râsih, muhakkik ve müdakkik bir allâmedir, hem ilm-i Mantık'ın yüksek, nazirsiz bir üstadıdır.

Ta'likat namındaki te'lifatı, Mantık'ta bir şaheserdir. Hem mümtaz ve hakperest ve hakikatbîn bir dâhîdir, hem Kur'anla barışık müstakim felsefenin hakikatperver bir feylesofudur, hem nazirsiz bir sosyolog (içtimaiyatçı) ve bir psikolog (ruhiyatçı) ve bir pedagog (terbiyecî)dir, hem daima hakikat terennüm etmiş ve eden, yüksek ve emsalsiz ve dâhî bir müellif ve edibdir.

Said Nursî, senelerden beri şiddetli bir istibdad ve takyidat altında bulundurulup tanıtılmadığı ve hem de kendisi, şahsî kemalâtını setrettiği, gizlediği için; mezkûr sıfatların herbirisine muttali olamayan bulunabilir. Hem bunlar ve hem Risale-i Nur'un hususiyetleri hakkındaki beyanatımız, hakikatperver ve faziletperver bu zamanda bir kısım ülema-i hakikînin ve ehlullahın ittifak ve icma' kuvvetindeki hükümleridir. Hem de bizim kat'î kanaatlarımızdır.

Bediüzzaman'ın, öyle bir ilim ve sıfatlara mâlik olduğuna en mu'teber ve en birinci ve en hakikî delilimiz, Bediüzzaman Said Nursî'dir. Kimin şübhesi varsa, Risale-i Nur'u okusun. Evet biz zikrettiğimiz ve edeceğimiz bu hakaik-i uzmayı, bütün İslâm dünyasına ve umum beşeriyet âlemine ifşa ve ilân ediyoruz. Evet bin seneden beri âlem-i İslâmiyet ve insanîyet, Risale-i Nur gibi bir esere intizar ediyordu.

Bediüzzaman Said Nursî, çok ilimlerde müstesna birer eser yazabilirdi. Fakat o "Zaman, imanı kurtarmak zamanıdır" demiş ve bütün himmet ve mesaîsini ve hayatını, ulûm-u imaniyenin te'lif ve neşrine hasretmiştir.

Evet, Hazret-i Üstad ulûm-u imaniyeyi neşretmekle, âlem-i İslâm ve âlem-i insanîyeti hayattar ve ziyadar eylemiştir. Cenab-ı Hak, o büyük üstaddan ebediyen razı olsun, uzun ömürler versin. Âmîn, âmîn, âmîn...

Risale-i Nur, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın bu asırda bir mu'cize-i maneviyesi olan yüksek ve parlak bir tefsiridir. Evet Risale-i Nur kalblerin fatihi ve mahbubu, ruhların sultanı, akılların muallimi, nefislerin mürebbi ve müzekkîsidir. Risale-i Nur'un bir hususiyeti de, Mektubat'ın birinci cildinin 129'uncu sahifesindeki şu bahistir: "Bazı Sözlere, ülema-i ilm-i Kelâm'ın mesleğiyle, Kur'andan alınan minhac-ı hakikînin farkları hakkında şöyle bir temsil söylemişiz ki, meselâ: Bir su getirmek için bazıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısmı da her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir. Tıkanır, kesilir. Fakat her yerde kuyular kazıp su çıkarmaya ehil olanlar; zahmetsiz, herbir yerde suyu buldukları gibi... Aynen öyle de: Ülema-i ilm-i Kelâm, esbabı, nihayet-i âlemde teselsül ve devrin muhaliyeti ile kesip, sonra Vâcib-ül Vücud'un vücudunu onunla isbat ediyorlar. Uzun bir yolda gidiliyor. Amma Kur'an-ı Hakîm'in minhac-ı hakikîsi ise; her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Her bir âyeti, birer asâ-yı Musa gibi, nereye vursa âb-ı hayat fişkırıyor. **وَ فِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَىٰ أَنَّهُ وَاحِدٌ**. düsturunu herşeye okutturuyor.

Hem iman yalnız ilim ile değil.. imanda çok letaifin hisseleri var. Nasılki bir yemek mideye girse; o yemek muhtelif asaba, muhtelif bir surette inkısam edip tevzi olunuyor. İlim ile gelen mesail-i imaniye dahi, akıl midesine girdikten sonra, derecata göre ruh, kalb, sır, nefis ve hâkeza.. letaif, kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa, noksandır." İşte Risale-i Nur her yerde suyu buluyor, çıkartıyor. Evvelce gidilen uzun yolu kısaltıyor ve müstakim ve selâmetli yapıyor.

Eski hükema, ahkâm-ı şer'iyeden ve akaid-i imaniyeden bazıları için: "Bu nakildir, iman ederiz, akıl buna yetişmez." demişler. Halbuki bu asırda akıl hükmediyor. Bediüzzaman Said Nursî ise; "Bütün ahkâm-ı şer'iyeye ve hakaik-i imaniye aklîdir. Aklî olduğunu isbata hazırım." demiş ve Risale-i Nur'da isbat etmiştir.

Risale-i Nur'da müstesna bir edebiyat ve belâgat ve îcaz, nazirsiz, cazib ve orijinal bir üslûb vardır. Evet, Bediüzzaman zâtına mahsus bir üslûba mâliktir. Onun üslûbu, başka üslûblarla müvazene ve mukayese edilemez. Eserlerin bazı yerlerinde, edebiyat kaidesine veya başka üslûblara nazaran pek münasib düşmemiş gibi zannedilen bir noktaya rastlanırsa, orada gayet ince bir nükte, bir îma veya ince bir mana veya hikmet vardır. Ve o beyan tarzı, oraya tam muvafıktır. Fakat o ince inceliği, âlimler de birden pek anlamadıklarını itiraf etmişlerdir. Bunun için, Bediüzzaman'ın eserlerindeki hususiyet ve incelikleri, Risale-i Nur'la fazla iştilal etmemiş olanlar, birden intikal edemezler.

Büyük şâirimiz, edebiyatımızın medar-ı iftiharını merhum Mehmed Âkif, bir üdebâ meclisinde, "Viktor Hügo'lar, Şekspirler, Dekartlar; edebiyatta ve felsefede, Bediüzzaman'ın bir talebesi olabilirler." demiştir.

Edib ve şâirler, zeval ve firaktan ağlamışlar, ölümden vaveylâ etmişlerdir. Güz mevsimini hüznle tasvir etmişlerdir. Hattâ dünyaca meşhur Arab edibleri "Eğer firak olmasa idi, ölüm ruhlarımızı almak için yol bulup gelemezdi" manasında **لَوْلَا مُفَارَقَةُ الْأَحْبَابِ مَا وَجَدَتْ لَهَا الْمَنَابِإِ إِلَىٰ أَرْوَاجِنَا سُبُلًا** demişlerdir.

Bediüzzaman ise, "Kâinattaki zeval, firak ve adem zahirîdir. Hakikatta firak yok, visal var. Zeval ve adem yok, teceddüd var. Ve kâinatta her şey, bir nevi bekaya mazhardır. Ölüm, bu âlem-i fâniden âlem-i bâkiye gitmektir. Ölüm, ehl-i hidayet ve ehl-i Kur'an için, öteki âleme gitmiş eski dost ve ahbablarına kavuşmağa vesiledir. Hem hakikî vatanlarına girmeye vasıtaadır. Hem zindan-ı dünyadan, bostan-ı cinana bir davettir. Hem Rahman-ı Rahîm'in fazlından, kendi hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem vazife-i hayat külfetinden bir terhistir. Hem ubudiyet ve imtihanın talim ve talimatından bir paydostur. Azrail Aleyhisselâm bugün gelse, hoş geldin, safa geldin diye gülerik karşılayacağım." diyor.

Bediüzzaman, beşeri Risale-i Nur'la sefahet ve dalaletten kurtarıken, korku ve dehşet vermek tarzını takib etmiyor. Gayr-ı meşru bir lezzetin içinde, yüz elemi gösterip, hissi mağlub ediyor. Kalb ve ruhu hissiyata mağlub olmaktan muhafaza ediyor. Risale-i Nur'da

müvazenelerle küfür ve dalalette, bir zakkum-u Cehennem tohumu olduğunu ve dünyada dahi Cehennem azabları çektirdiğini ve iman ve İslâmiyet ve ibadette, bir Cennet çekirdeği ve leziz lezzetler ve zevkler ve Cennet meyveleri bulunduğunu, dünyada dahi bir nevi mükâfata nâil eylediğini isbat ediyor.

Risale-i Nur nifak ve şikakı, tefrikayı, fitne ve fesadı kaldırıp; kardeşliği, uhuvvet-i diniyeyi, tesanüd ve teavünü yerleştirir. Risale-i Nur mesleğinin bir esası da budur. Risale-i Nur gurur ve kibir ve hodfüruşluk ve zillet gibi ahlâk-ı seyyieden kurtararak, tevazu' ve mahviyet ve izzet ve vakar gibi güzel ahlâklara sahib kılar.

Risale-i Nur, insan olan bir insana, acz ve fakrını derk ettirir. Bediüzzaman der ki: "İnsan, acz ve fakrını anlamakla, tam Müslüman ve abd olur."

Bu dinsizleri mağlub etmek için, yeni tahsili de yapalım diyenler veya yapanlar, Nur risalelerini devam ve sebatla mütalaa ederek, bu hedeflerine vâsıl olurlar ve çare-i yegâne de budur. Hem böylelikle, mekteb malûmatları da maarif-i İlahiyeye inkılab eder.

Ey, bin seneden beri İslâmiyetin bayraktarlığını yapan bir milletin torunları olan cengâver ruhlu kardeşlerim! Bu zamanın ve gelecek asırların Müslümanları ve bizler, Kur'an-ı Azîmüşşan'ın tefsiri olan öyle bir rehber muhtacız ki; tahkikî iman dersleriyle, iman mertebelerinde terakki ve teâli ettirsin. Hem korkak değil, bilakis Risale-i Nur talebeleri gibi cesur ve kahraman ve fa'al ve amel-i sâlih sahibi, mütedeyyin, müttaki ve bununla beraber, şahsî rahatlık ve menfaatlarını iman ve İslâmiyet'in kurtuluşu uğrunda feda eden, fedai ve mücahid Müslümanlar yetiştirsin, neme lâzımcılıktan kurtarsın. Hem taarruz ve işkenceler ve ölüm ihtimalleri karşısında, tahkikî iman kuvvetinden gelen bir cesaretle, Kur'an ve İslâmiyet cephesinden asla çekilmeyen, "Ölürsem şehidim, kalırsam Kur'anın hizmetkârıyım" diyen ve yılgınlık haline düşmeyen sadık ve ihlaslı, yalnız Allah rızası için hizmet eden, Nur talebeleri gibi İslâmiyet hâdimleri yetiştirsin, böyle muazzez Müslümanlar meydana getirsin.

Evet bu asra öyle bir Kur'an tefsiri lâzım ve elzemdir ki; Risale-i Nur gibi akıl, fikir ve mantığı çalıştırsın, ruh ve kalb ve vicdanı tenvir etsin. Müslümanları, beşeri uyandırsın; intibah versin, gafletten kurtarsın. Sırat-ı Müstakim olan Kur'an yolunu gösterecek. Sünnet-i Seniyyeye ve İslâmiyetin şairine muhalif olarak yaptırılan ve yapılan şeyleri fark

ettirip, sünnet-i Peygamberîye (Aleyhissalâtu Vesselâm) ittibatı ders versin ve ihya etmek cehdini uyandırsın.

İşte Risale-i Nur'un böyle hâsiyetleri havi bir Kur'an tefsiri olduğu, otuz seneden beri meydandadır ve ehl-i hakikatın tasdikiyle sabittir. Hem amansız din düşmanlarının plânlarıyla mahkemelere sürüklenen Risale-i Nur talebelerinin müdafaaları; ve bu talebelerin İslâmiyete hizmetleri esnasında, gizli İslâmiyet düşmanı, insafsız, cebbar zalimlerin entrikalarıyla maruz kaldıkları işkencelerden yılmamak, şahıslarını düşünmeden, yani şahsî refahlarını İslâmın refah ve saadeti için feda ederek, sıddıkiyetle sebat etmeleri ve eşedd-i zulme mukavemet etmeleri aşikâr bir delil teşkil etmektedir.

Evet, hem yirmibeş seneden beri Risale-i Nur'la iman hizmetine bütün varlığını vakfeden ve şimdiye kadar "gaddar din düşmanlarının" çok defalar tecavüz ve taarruzuna ve taharriyata maruz kaldığı halde, yirmibeş senedir inziva içinde, Risale-i Nur'un naşirliğini yapan Nur kahramanları ağabeylerimiz, bizlere birer nümune-i imtisal olan, iman ve İslâmiyet fedaileridir.

İşte biz Müslümanlar, böyle bir tefsir-i Kur'an arıyor, böyle bir hâdiyi bekliyorduk. O ihlaslı Nur talebeleri ki, "Cenab-ı Hak, Hafız'dır. Ben onun inayeti ve himayeti altındayım. Başıma ne gelse hayırdır." diye iman etmekle beraber amel ederler. İman hizmetini yaparlar. Din düşmanlarına yakalanmamak ve canlarından kıymetli olduğuna inandıkları Nur Risalelerini onlara kaptırmamak için de ihtiyat ederler. Şahıslarına gelecek zararları nazar-ı itibara almadan hizmetlerine devam ederler. Hapse, zindana atılıp, işkence yapıldığı zamanda, onlar yine üstadları Bediüzzaman ile alâkadarlırlar. Eğer gizlice bir imkân bulurlarsa, onlar yine Risale-i Nur ile meşguldürler. Hattâ "Belki hapse atılırim, Nur Risalelerimi vermezler, çalışmaktan mahrum kalırım." diye bazı Nurları ezberleyen talebeler de olmuştur.

Muhlis bir Nur talebesi, hapishaneden çıkarıldığı vakit; güya o kırbaçlı, falakalı, türlü türlü işkenceli hapishane, ona bir kuvvet, bir enerji kaynağı olmuş sadakat ve teyakkuzla Nur hizmetinde koşturmak için bir kırbaç tesiri yapmış gibi, üstadına daha ziyade yakınlaşır ve eskisinden daha fazla Nurlara çalışır, neşriyat yapar.

Afyon hâdisesinde, Bediüzzaman hapiste iken, muallim bir Nur talebesi, savcılıkta Risale-i Nur ve Üstadı hakkında kahramanca cevablar verdiği için, savcı kızmış. "Şimdi seni hapse atarım" diye tehdid etmiş. O

İslâm fedaisi muallim de cevaben "Ben hazırım, derhal hapse gönderin" demiştir.

Yine Afyon mahkemesinde, bir Nur talebesi hakkında tevkif kararı veriliyor, fakat adliye bulamaz. O talebe bundan haberdar olur. Diğer Nur kardeşleri gibi, "Üstadım ve kardeşlerim hapiste iken, nasıl hariçte kalabilirim" diyerek savcılığa teslim olup, hapse girer.

Aynı bu hapisanede, bir Nur talebesini sehven tahliye ederler. O da "Üstadım ve kardeşlerim henüz hapistedirler. Hem istinsahını tamamlayacağım yeni te'lif edilen Nur Risaleleri var." diye düşünerek hapisane müdürüne, "Benim kırk gün sonra tahliye edilmem lâzım. Ceza müddetim daha bitmedi." der. Hesab ederler ki hakikaten böyledir, tekrar hapse koyarlar.

Hamiyet-i diniye meziyetine lâyük anlayışlı kardeşlerim!

Said Nursî, kendi hakkında verilen böyle bir malûmatı görürse, diyeceklerdir ki: "Ne için böyle yapıyorlar? Şahsımın ehemmiyeti yok. Kıymet, Kur'andan tereşşuh eden ve Kur'an-ı Hakîm'in malı olan Risale-i Nur'dadır. Ben bir hiçim."

Üstadın şahsının mazhar ve âyine olduğu Kur'anî hakikatlar ve Nur'lar itibariyle ve neşrettiği iman ve İslâmiyet dersleriyle, ihlas-ı tâmme ile, umumî ve küllî bir tarzda Kur'ana ve dine hizmet etmesiyle, onun hakkındaki takdir ve tahsinler, mana-yı harfî ile şahsına aid kalmıyor. Kur'an ve İslâmiyet'e raci'dir. Allah nam ve hesabınadır. Din düşmanları tarafından, ona yapılan düşmanlık ve taarruzlar da, Bediüzzaman'ın hâdimliğini yaptığı Kur'an ve İslâmiyet'in ortadan kaldırılması maksad-ı mahsusuna matuftur.

Zira hakaik-i Kur'aniye ve imaniyeyi câmi', o cihanşümül Risale-i Nur eserleri ona ihsan edilmiştir.

İşte bu bedihî hakikatı bilen, maskeli, gizli ve münafık iman ve İslâmiyet muarızları ve düşmanları, yarım asra yakındır, Bediüzzaman'ın çürütemedikleri şahsını, yalan ve yaygaralarla hâlâ çürütmeye çabalıyorlar. Maksadları: Risale-i Nur, rağbet ve revaç görüp intişar etmesin, iman ve İslâmiyet inkişaf etmesin. Halbuki, Said Nursî'ye iliştikçe Risale-i Nur parlıyor. Neşriyat dairesi genişliyor. Birer nümune olan yirmibeş sene içindeki hâdiseler meydandadır.

İslâmiyet düşmanları, bir taraftan tamamıyla yalan propagandalarına ve taarruzlarına devam ederken, diğer taraftan da Nur talebelerinin üstadları ve Risale-i Nur hakkında istidadları nisbetinde, istifade ve istifazalarından doğan minnet ve şükranlarını ifade eden takdîrî yazı ve sözlerden mürekkep bir nevi müdafaalarını perdeler arkasından men'etmeye çalışıyorlar. Bunun için, safdil gördükleri dostların dostlarına veya dostlara samimî görünerek "İfrata gidiyorsunuz" gibi, bir takım şeyler söylettiriyorlar. İşte böyle sinsî, böyle dессas, böyle entrikalı çeşitli iftiralarla bizi korkutmaya, yıldırmaya ve susturmaya çalışıyorlar.

Evet, acaba hiç akıl kârı mıdır ki: Din düşmanları, iftira ve yalanlardan ibaret yaygaralarını yapsınlar da, bizler hakikatı izhar tarzıyla müdafaa etmekte susalım? Acaba hiç mümkün müdür ki: İslâmiyet düşmanlığıyla, Üstad Bediüzzaman hakkında zalimane ve cebbarane haksızlıkları irtikâb eden o insafsız propagandacılar, yalanlarını savururken, biz, Üstad ve Risale-i Nur'un hakkaniyetini ilân ederek, o acib yalanlarını akîm bırakmaya çalışmayalım? Acaba eblehlik ve safderunluk olmaz mı ki: Kur'an ve imanın hunhar ve müstebid zalim düşmanları; Kur'an ve İslâmiyet'i ve dini Risale-i Nur'la küfr-ü mutlaka karşı müdafaa ve muhafaza hizmetini yapan Bediüzzaman aleyhtarlığında, mütemadiyen uydurmalarla seslerini yükseltsinler de, biz hak ve hakikatı beyan ve ilân etmekte sükût edelim, susalım veya "Biraz susun" gibi birşeyle, paravanalar, perdeler arkasında icra-i faaliyet yapan o gizli dinsizlere bir nevi yardım etmiş veya desteklemiş olalım? Aslâ ve kellâ, kat'â ve aslâ susmayacağız ve hem susturamayacaklardır. Durmayacağız ve hem durduramayacaklardır. Bu can bu kafesten çıkıncaya kadar, bu ruh bu ceseden ayrılıncaya kadar, bu nefes, bu bedenden gidinceye kadar; Risale-i Nur'u okuyacağız, neşredeceğiz. Risale-i Nur'un mahz-ı hakikat ve ayn-ı hak olduğunu ve Bediüzzaman Said Nursî'nin, yapılan ithamlardan tamamıyla münezze ve müberra olduğunu, iftiracı ve tertibci, hunhar din düşmanlarına mukabil, izhar ve ilân edeceğiz.

Kıymetli kardeşlerim! İslâm tarihinde, altun sahifelerde mevkileri bulunan, büyük ve nazirsiz zâtlar meydana gelmiştir. O misilsiz zâtların tefsirleri ve eserleri, hiçbir Avrupalı feylesofun eseriyle kabil-i kıyas olmayacak derecede emsalsizdir. O büyük İslâm müellifleri ve İslâm dâhîleri, herhangi bir hükûmetin, senelerce ağır bir esaret ve koyu bir istibdadı tahtında olmaksızın, Kur'an ve İslâmiyet'e hakkıyla ve hâlis bir surette hizmet etmişlerdi. Tarihte eşine rastlanmayan bir istibdad-ı mutlak ve eşedd-i zulüm altında ve dehşetli bir esaret içinde bırakılan ve kendini ve eserlerini imha etmeye çalışan din düşmanlarına mukabil, bir şahs-ı

manevî olan Bediüzzaman Said Nursî, Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm) Efendimizin sünnetine tam ittiba' ederek yaptığı dinî cihad-ı ekberinde, beşer tarihinde misli görülmemiş bir tarzda muvaffak ve muzaffer olmuştur.

Bediüzzaman gibi, yüzotuz parça imanî eserlerini şiddetli bir istibdad, tazyikat ve takyidat altında, gizliden gizliye te'lif edebilmek, hem kuvvetli bir takva ve ubudiyete sahip olmak ve hem bunlarla beraber, harb cephesinde de fedai olarak gönüllü askerleriyle muharebe etmiş olmak ve harb cephesinde, avcı hattında dahi, fırsat buldukça Kur'anın en ince nüktelerini ve hârika i'cazını beyan eden bir Kur'an tefsiri te'lif etmiş olmak ve aynı zamanda nefis mücadelesinde de galib olup, nefsinin de dine hizmetkâr yapmak ve hürriyeti gasbedilerek, ücra bir köye sürgün edilip, tecrid-i mutlak ve tarassudlar ve her türlü azablar içinde ablukaya alınıp, Engizisyon zulümlerini çok geride bırakan hâkim bir kuvvetin tazyikatı altında, cani canavarların pek vahşi işkenceleri içinde, (Sırran tenevverat) sırrıyla perde altında Risale-i Nur eserleri gibi eserler neşretmek ve böylece cihanın maddî manevî "Fâtih"i olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın sünnet-i seniyesinin bir hizmetkârı olarak, bugün milyonlara balığ olan bir câmiayı, inayet-i İlahî ile, Kur'an-ı Hakîm'in cadde-i kübrasında selâmetle ilerletmek ve mü'minlerin ve beşeriyetin sadece dünyalarını değil, ebedî saadetlerini temine Risale-i Nur gibi bir eserle vesile olmak; bu mezkûr hususiyetlerin manevî şahsında toplanması, Risale-i Nur müellifi Bediüzzaman Said Nursî gibi, tarihte hangi bir zâta daha nasib olmuştur acaba?

Evet kardeşlerim! Risale-i Nur, öyle bir ziya-i hakikat, öyle bir bürhan-ı hak ve bir sirac-ı hakikat neşrediyor ve iki cihanın saadetini temin edecek, Kur'an ve iman hakikatlarını ders veriyor ve öyle bir lütf-u İlahîdir ki: Yirmibeş seneden beri, çoluk-çocuk, genç-ihiyar, kadın-erkek, muallimi, feylesofu, talebesi, âlimi, mutasavvıfı gibi, herbir tabaka-i insaniye, bu Nur'un âşığı, bu Nur'un pervanesi, bu Nur'un sinesine atılmışlar, bu Nur'dan meded istemişler. Milyonlarca bahtiyar kimselerden müteşekkil muazzam bir kütle, bu nurla nurlanıp, bu nurla kurtulmuşlardır.

Evet kardeşlerim! Mahzen-i mu'cizat ve mu'cize-i kübra olan Kur'an-ı Azîmüşşan'ın hakikî bir tefsiri olan Risale-i Nur, o kadar merakâver, o kadar cazibedar, o kadar dehşetli ve muazzam hakikatları ders veriyor ve mesaili isbat ediyor ki; iman ve İslâmiyet'in kıt'alar genişliğinde inkişaf ve fütuhatına medar oluyor ve olacaktır.

Evet Risale-i Nur, kalblere o derece bir aşk ve muhabbet, ruhlara o kadar bir vecd ve heyecan vermiş, akıl ve mantıkları öyle bir tarzda ikna etmiş ve öyle bir itminan-ı kalb hasıl etmiştir ki, milyonlarca Nur talebelerine, kendini defalarca okutmuş, yazdırmış ve bir ömür boyunca mütalaa ettirmiş ve senelerden beri âdeta kendi kendini neşretmiştir.

Aziz kardeşlerim! Ecnebi parmağıyla idare edilen zındıka komiteleri, İslâmiyeti imha için, İslâm memleketlerinde, bilhassa Türkiye'de, öyle desiselerle entrikalar çevirmişler, haince dolaplar döndürmüşler, hunharane ve vahşiyane zulümler irtikâb ve şeytanî ve menfur plânlar tatbik etmişler ve iğfalatta bulunmuşlar; iblisane, sinsî metodlar takib etmişler ve kardeşi kardeşe çarpıştırmışlar ve öyle aldatici yalan ve propagandalar ve yaygaralar yapmışlar, fitne ve fesad ve tefrika tohumları saçmışlardır ki; bunlar İslâm'ın bünyesinde derin rahneler açmış ve büyük tahribatlar yapmıştır.

Fakat o musibetler, Cenab-ı Hakk'ın imdadı ile, tahrik ve istihdam olunan Bediüzzaman Said Nursî gibi, ihlas-ı tâmmı kazanmış olan bir zât vasıtasıyla, rahmet-i İlahî ile mededres ve şifaresan ve cihanpesend ve cihanşümül bir mahiyeti haiz Risale-i Nur eserlerinin meydana gelmesine sebep olmuştur. Ve aynı zamanda, Müslümanları uyandırmış; onları halâs, kurtuluş çarelerini aramaya sevk etmiştir. Ebedî âhîret hayatlarını kurtarmak için, hakikî iman derslerini almak ve Allah'a iltica ve emirlerine itaat etmek ihtiyacını şiddetle hissettirmiş ve bu husustaki gaflet ve kusurâtı; o musibetlerin ihtar ettiğini, idrak ettirmiştir. Zâten insanların, mü'minlerin başına gelen bela ve musibetlerin hikmeti budur.

Evet o ecnebilerin, canavarlar gibi yaptıkları muamele ve zulümler, İslâm dünyasında, hürriyet ve istiklal ve ittihad-ı İslâm cereyanını da hızlandırmıştır. Nihayet, müstakil İslâm devletlerinin teşkilini intac etmiştir. İnşâallahü Teâlâ, Cemahir-i Müttefika-i İslâmiye de meydana gelecek ve İslâmiyet, dünyaya hâkim ve hükümrân olacaktır. Rahmet-i İlahîden kuvvetle ümid ve niyaz ediyoruz.

İşte Risale-i Nur müellifi Bediüzzaman Said Nursî, öyle bir mücahid-i İslâmdır ki; ve te'lifatı Risale-i Nur, öyle uyandırıcı ve öyle halâskâr ve öyle fevkalâde ve cihangir bir eserdir ki: Din aleyhindeki bütün o komitelerin bellerini kırmış, mezkûr muzır ve habis faaliyetlerini akamete düçar ve dinsizlik esaslarının temel taşlarını paramparça etmiş ve köküyle kesmiştir ve İslâmî ve imanî fütuhâtı, perde altında, kalbden kalbe inkişaf ettirmiş ve Kur'an-ı Azîmüştân'ın hâkimiyet-i mutlakasına zemin ihzar etmiştir.

Evet Risale-i Nur, o tahribatı Kur'anın elmas hakikatleriyle ve Kur'an-ı Kerim'deki en kısa ve en müstakim bir tarikle tamir ve o yaraları, Kur'an-ı Hakîm'in eczahane-i kübrasındaki edviyelerle tedavi ediyor ve edecektir.

Hem, masum müslümanların kanlarını sömüren ve servetleri tahaccür etmiş millet kanı olan, parazit, tufeylî ve aç gözlü canavar ve barbar emperyalistleri, müstemlekeçileri ve onların içimizdeki, sadece şahsî menfaat zebunu, zalim, hunhar, harîs ve müstebid uşaklarını, hak ile yeksân edip izmihlal ve inhidam-ı mutlaka mağlub eden ve edecek yegâne çarenin Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın bu asırda bir mu'cize-i manevîsi olan Risale-i Nur eserleri olduğunda, basiretli İslâm mücahidleri ve âlimleri, icraat ve müşahadata müstenid, yakînî bir kanaat-ı kat'iyye ile müttefikler.

Evet tarih-i beşer, Risale-i Nur gibi bir eser göstermiyor. Demek anlaşılıyor ki: Risale-i Nur, Kur'anın emsalsiz bir tefsiridir.

Evet Bediüzzaman Said Nursî'ye, yalnız âlem-i İslâm değil, Hristiyan dünyası da medyun ve minnettardır ki; dinsizliğe karşı umumî cihadında mazhar olduğu muvaffakiyet ve galibiyetten dolayı Roma'daki Papa dahi, kendisine resmen tebrik ve teşekkürname yazmıştır.

Şimdi Risale-i Nur Külliyyatından, iman, Kur'an ve Hazret-i Peygamber (Aleyhissalâtu Vesselâm) Efendimiz hakkında olan eserlerden bazı kısımları aynen okuyacağım. Siz bu eserleri elde edip tamamını okursunuz. Okurken, belki izah edilmesini isteyen kardeşlerimiz olacaktır. Fakat bu hususta arzedeyim ki, üstadımız Bediüzzaman, bir Nur talebesine Risale-i Nur'dan bazan okuyuvermek lütfunu bahşederken izah etmiyor, diyor ki: "Risale-i Nur, imanî mes'eleleri lüzumu derecesinde izah etmiş. Risale-i Nur'un hocası, Risale-i Nur'dur. Risale-i Nur, başkalarından ders almağa ihtiyaç bırakmıyor. Herkes istidadı nisbetinde kendi kendine istifade eder. Aklınız herbir mes'eleyi tam anlamasa da, ruh, kalb ve vicdanınız hissesini alır. Ne kadar istifade etseniz, büyük bir kazançtır."

Okunan Türkçe veya Arabça bir risalenin izahı, başka bir risalede varsa, onu getirip okuyor. Risale-i Nur'daki gayet ince nükteleri derkeden basiretli âlimler de der ki: Bir âlimin yüksek bir ilmi olabilir fakat Risale-i Nur'u cemaata okurken tafsilâta girişip eski malûmatlarıyla açıklarsa, bu izahatı, Risale-i Nur'un beyan ettiği, asrımızın fehmine uygun ve ihtiyacına tam cevap veren hakikatların anlaşılmasında ve tesiratında ve Risale-i Nur'un mahiyetinin derkine bir perde olabilir. Bunun için, bazı

lügatların manalarını söyleyerek aynen okumak daha müessir ve daha efdaldır.

İstanbul Üniversitesindeki kardeşlerimiz de böyle okuyorlar. Biz de hülâsaten deriz ki: Risale-i Nur, gayet fasih ve vecizdir. Sözün kıymeti; îcazındadır, kısalığındadır. Bir mes'ele-i imaniye ve Kur'aniye umuma ders verilirken, mücmel olarak tedrisinde, daha fazla istifaza ve istifade vardır.

Ey Üstadımız Efendimiz! Umum kadirşinas insanlar Risale-i Nur'u ve sizi ebediyen tebcil ve tekrim edeceklerdir. Tahkikî iman dersleriyle imanımızı kurtaran cihanbaha ve cihandeğer bir kıymette olan Risale-i Nur'u bütün ruh-u canımızla, bütün mevcudiyetimizle seviyor ve tekrim ediyoruz. Bu aşk ve bu muhabbet, bu ta'zim ve bu hürmet, nesilden nesile, asırdan asıra, devirden devire intikal edecektir.

Evet, Risale-i Nur'daki hakaik-i Kur'aniye öyle bir kuvvettir ki: Bu kudret karşısında, küfr-ü mutlakın ve dinsizliğin temelleri târumâr olacak; inhidam çukurlarına yuvarlanarak geberecektir. Bâki kalanlar, iman ve Kur'an nuruyla felah ve necat bulacaklardır.

Evet dağları, taşları, pamuk gibi dağıtacak, demir ve granitleri yağ gibi eritecek derecede olan bu kuvvet-i Kur'aniye dünyayı nur ve saadete gark edecek. Bu Nur-u Kur'an, imanların kurtuluşunda, dünyaya hâkim ve hükümran olacaktır.

وَ آخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ يَا فَزْدُ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ يَا حَكْمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوسُ

İsm-i A'zam'ın hakkına ve Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın hürmetine ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın şerefine, bu mecmuayı bastıranları ve mübarek yardımcılarını Cennet-ül Firdevs'te saadet-i ebediyeye mazhar eyle, âmîn. Ve hizmet-i imaniye ve Kur'aniyede daima muvaffak eyle, âmîn. Ve defter-i hasenatlarına Sözler Mecmuasının herbir harfine mukabil bin hasene yazdır, âmîn. Ve Nurların neşrinde sebat ve devam ve ihlas ihsan eyle âmîn. Yâ Erhamerrâhimîn! Umum Risale-i Nur Şakirdlerini iki cihanda mes'ud eyle, âmîn. İnsî ve cinnî

Şeytanların Şerlerinden muhafaza eyle, âmîn. Ve bu âciz ve bîçare Said'in kusuratını afveyle, âmîn...

Umum Nur Şakirdleri namına

Said Nursî

PIRLANTA

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER-4

Edep nedir? Edepli olmak ne demektir? Kimlere ve nasıl edepli davranılır?

Edep, Arapça bir kelime olup Türkçe karşılığı saygıdır. Ancak o da terbiye mânâsına artık Türkçe'ye mâlolmuş kelimelerden biridir.

Edep, dine ait prensipler sayesinde ruhta kazanılan ikinci bir fitrat veya daha geniş mânâsıyla ruhun dinle bütünleşerek istikrar kazanmasıdır. Ne var ki her din, insanı edepli kılmaz, İslâm edepli kılar. Aslında biz din deyince hemen İslâm dinini kastederiz.

Edep, aynı zamanda ihsan mertebesine ermenin de adıdır. Yani bütün iş ve mükellefiyetlerimizi Allah (celle celâluhu) görüyor ölçüsü altında yapmak ve davranışlarımızda Allah'ı görüyor gibi davranmak; bu da edepte bir ihsan şuurudur.

Daha hususî mânâda edep, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), farz ve vacibin dışındaki davranış ve hareketlerine aynen ittiba ve yaşantıyı O'nun hayatına göre ayarlama ameliyesidir.

Eskiler, bütün bu mânâları kastederek edep hakkında nice cevher gibi sözler söylemişlerdir:

Edepdür kişinin daim libası

Edepsiz insan üryana benzer.

“Edep insan için bir urba, bir elbisedir. Edepli olmayan ise, çıplak demektir.”

Edeb bir tâc imiş Nur-i Hudâ'dan

Giy ol tâcı emin ol her belâdan.

“Edep, bir taçtır. O tacı giyen her belâdan kurtulur. Sen de belâlardan emin olmak, kurtulmak istiyorsan daima edepli olmaya çalışmalısın.”

Edeb ehl-i ilimden hâlî olmaz

Edebsiz ilim okuyan âlim olmaz.

“Edep varsa ilim de var demektir. Fakat edepsiz bir insan kütüphaneler yutsa yine âlim sayılamaz.” Çünkü Yunus’un dediği gibi:

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır.

“Kendini keşfedip tanıyamamışsan, okuduğun ilimlerden sana ne fayda!”

Edebi son şekliyle temsil eden Allah Resûlü’dür (sallallâhu aleyhi ve sellem); ister meseleyi terbiye mânâsına ele alalım, isterse söz söyleme gücü ve iktidarı mânâsına; netice değişmez ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hep zirvededir.

Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sorar:

-Ey Allah’ın Resûlü! Seni böyle kim edeplendirdi? Cevab verir:

-Beni Rabb’im edeplendirdi ve ne de güzel terbiye etti!..¹

Hz. Ebû Bekir’in kızı ve Efendimiz’in zevcesi, hepimizin de kıyamete ve oradan da ebede kadar anası Hz. Âişe Validemiz’e (radiyallâhu anhâ) sorulur:

-Allah Resûlü'nün ahlâkı nasıldı?

-Siz hiç Kur'ân okumadınız mı? “Okuduk.” derler. Cevap verir:

-O'nun ahlâkı Kur'ân'dı.²

İşte mürebbisi Allah olan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), böyle edebin ufuk noktasındadır. Demek ki edep öğrenmek isteyen O'na bakmalı ve O endam aynasında edebi kendi kametine uygun şekilde seyretmelidir.

Cenâb-ı Hak, O'nu bütün insanlara örnek olacak bir edeple yaratmış, öylece edeplendirmiş ve terbiyeli kılmıştır. Yoksa peygamberlik gibi bir yükün altından nasıl kalkabilirdi... Eğer bu terbiye olmasaydı ve muhالفarız O'ndan da, bizim gibi hatalar meydana gelseydi.. bunlar O'na münhasır kalmayacak; O'nun en küçük hatası milyarlarca insana aksedecekti. Onun içindir ki, Rabbi, O'nu hususî bir terbiye ile terbiye etmiş ve bizler için misal kılmıştı.

Peygamber olmadan önceydi. Kâbe tamir ediliyor ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu işte fiilen çalışıyordu. Zaten O bütün ömrü boyunca hep hayrın ve hayırlı işlerin yanında olmuştu. Amcası Hz. Abbas (radiyallâhu anh), eteğini omuzuna atmış ve taşın omuzunu zedelemesine mâni olmaya çalışmıştı. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) omuzu ise iyice zedelenmişti. Hz. Abbas (radiyallâhu anh) kendi yaptığını Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) de tavsiye etti. Hâlbuki mahrem yerlerinden bir kısmı, böyle yapılıncaya açılacaktı. Bu tavsiyeye uyan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) eteğini kaldırır kaldırmaz, birden gözüne melek göründü. Dehşetinden yere düştü. Bir daha da görülmesi uygun olmayan yerlerini hayatı boyunca açmadı.³ İşte O, ta işin başında böyle bir teminat altındaydı...

“Hayatımda” diyor Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), “İki defa düğüne gitmeye niyetlendim. İkisinde de üzerime öyle bir uyku çöktü ki,

uyudum kaldım. Her ikisinde de uyandığında düğünün çoktan bitmiş olduğunu gördüm.”⁴

Bunlar peygamberliğinden önce olan hâdiselerdir. Cenâb-ı Hak O’na hayatının hiçbir devresinde günah işleme fırsatı vermemiştir. Ve bu tamamen Allah Resûlü’ne ait istisnaî bir keyfiyettir.

Nasıl olmasın ki, O’nun daha çocukluğunda (O’na çocuk demekten de utanıyorum. O her zaman kâmildi.) sadrı açılmış ve melekler O’ndaki lümme-i şeytaniyeyi çıkarıp atmışlardı.⁵

Her insanda var olan ve şeytanın çeşitli oklarına hedef bulunan bu siyah nokta, Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) alınmış ve atılmıştı. Bize vesvese veren, kan damarlarımızda dolaşan şeytan,⁶ Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) semtine dahi yaklaşamıyordu. Evet O, müstesna bir insandı...

Cenâb-ı Hak O’na peygamberlik öncesi günah işletmediği gibi, daha sonra da günah işletmedi. Ve O, doğduğu gün kadar temiz ve berrak bir hayat yaşayıp öyle gitti. O, edebin tecessüm etmiş şekliydi...

O’nun edebi bütün bir hayatı kucaklamıştı. Nerede ve nasıl hareket ederse işte O, o hususla alâkalı edepti. Meselâ bazen Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) celâllenir, öfkelenir, dalgaları göğe yükselen bir deniz hâline gelirdi. Çünkü orada öyle davranması edepti. Zira ortada bir haksızlık vardır; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise haksızlığın en amansız düşmanıdır. O, hakkı yerine getirinceye kadar dinme bilmeyen bir öfkeyle kükrerdi. O anda âdeta ormanları velveleye veren aslanlara benzerdi. Fakat, hiçbir zaman kendisine yapılan en büyük haksızlık karşısında dahi yüzünü ekşittiği görülmemişti. Çünkü orada da edep, O’nun öyle davranmasını gerektiriyordu.

Sahabe safları arasında bulunmasına rağmen, henüz bedeviyeti üzerinden atamamış birisi gelmiş, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve

sellem) yakasından tutmuş ve hakkını talep etmişti. Öyle ki, bu şiddetli hırpalamada Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) sert yakalığı, mübarek boyun köklerinde iz meydana getirmişti. Sahabeyi galeyana getiren bu davranışa, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sadece buruk bir tebessümle mukabele ediyor ve “*Bu adama istediğini verin!*”⁷ demekle yetiniyordu. O'nun müsamahası bu kadar engindi...

Çok seçkin insanların dahi öfkeleneyeceği ve öfkelenmelerinde de mazur sayılacakları nice yerler vardır ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) oralarda dahi müstesna edebini güneş gibi ortaya koymuştu. İşte bunun en çarpıcı misallerinden biri:

Uhud'a gitmeden evvel gördüğü rüya üzerine, Medine'de kalıp müdafaa harbi yapmanın daha uygun olacağına kanaat getirmişti. “O'nun rüyası ki bu vahiy demektir.” O rüyalarında her şeyi apaçık görürdü. Nübüvvetinin ilk altı ayında hep böyle rüyalar görmüştü. Gördüğü rüyalar, o kadar hayatın kendisiyle ayniyet içindeydi ki, akşam gördüklerinin hepsi gündüz bir bir çıkıyordu.⁸ Uhud'dan evvel de bir rüya görmüş, hatta en yakınlarından birinin orada şehit düşeceğini istinbat etmiş ve rüyanın tevilinde ifade buyurmuşlardı. Ayrıca dışarıya çıkmak ashab arasında bir gedik açacaktı ki, bunu da O, rüyada müşâhede etmişti.

Önce ısrar etti: Medine'den çıkmayalım. Ancak, ashab o kadar coşkun idi ki, sıdk ile İslâm'a hizmet etme düşüncesi emre itaatteki inceliği kavramalarına engel oldu... Evet, onların bu davranışı başka türlü ifadelenemez. Bir yola koyulmuşlardı. O yolda koşarak ölümün üzerine yürümek istiyorlardı. Ve bilhassa Enes b. Nadr gibi, Bedir'de bulunamayışın ızdırabını bir sene sinelerinde hem de yanan bir ocak gibi taşıyanlar, kınından sıyrılmış kılıç gibydiler. Yalvarıp yakarıyor ve çıkmakta ısrar ediyorlardı.

Burada da Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait ayrı bir içtimaî edebi görüyoruz. O, ashabıyla oturmuş meşveret ediyordu. Meşverette ağır basan görüşe karşı ısrarda bulunmuyordu. Bu da idareciye ait bir edepti.

Ayrıca, ısrar etseydi, sahabe mutlaka O’nu dinlerdi, fakat, binde bir dahi olsa muhalefet ihtimali onların mahvına sebebiyet verebilirdi. İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ince noktaya da böylece riayet etmiş oluyordu. Çünkü aynı zamanda O, bir şefkat âbidesiydi. Ashabının böyle bir durumda, Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhalefet gibi bir hüsrana düşmelerini elbette istemezdi. Bir müddet sonra sahabe de razı oldu. Ancak Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kere zırhını giymişti. Artık onu çıkaramazdı.

Uhud’a gidildi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ordunun tanzimini bizzat kendileri yaptılar. O bir erkân-ı harpti. Orduyu en güzel şekilde tanzim etmişti. Nitekim düşman ilk müsademeyle darmaduman olmuş ve kaçışmaya başlamışlardı. Ancak, buradaki stratejiye de muhalefet edilmişti. Yani sahabe yine emir dinlemedeki inceliği tam mânâsıyla yerine getirmede. Meselâ okçulara, yerleştirdiği yerden ne olursa olsun ayrılmamalarını söylemiş ve şöyle tahşidatta bulunmuştu: *“Kartalların, cenazelerimizi kaldırdığını görseniz yine yerinizden ayrılmayın. Bizi ganimet taksim ederken görseniz yine yerinizden ayrılmayın...”* Buradaki inceliği de kavrayamadılar ve kendilerince; ihtimal ki bu düşman mukavemetini devam ettirdiği süreceydi, hâlbuki şimdi düşman kaçacak yer arıyor, bizim burada beklememiz beyhude, gidip arkadaşlarımıza yardım edelim... vs. diye düşündüler.

Ve netice herkesin malumu, 69 insan kütükte doğranır gibi doğrandı ve şehit oldu. İçlerinde Hz. Hamza (radıyallâhu anh) da vardı. Zaten yara almayan kalmamıştı. Bunlardan bir kısmı aldıkları yaranın ızdırabını bütün ömür boyu çektiler. Daha mühimi de İslâm’ın onurunun kırılmış olmasıydı. Bu, Müslümanlar adına alınan en büyük bir yaraydı.

Bütün bu olanlar, aslında, cemaatin lideri durumundaki insanı öfkeliendirebilirdi. Normalde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu olanlara canı sıkılır ve hiddetlenebilirdi. Fakat derhal, Allah (celle celâluhu)

O'nun geleceğe ait, böyle ihtimal dahilinde işleyebileceği bir hiddet emaresine dahi meydan vermeden, O'nu koruyor, muhafaza ediyor ve O'na şöyle diyordu:

“O vakit Allah'tan bir rahmet olarak onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet; bağışlanmaları için dua et; (umuma ait) işlerde onlarla istişare et. Artık kararını verdiğin zaman da Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah tevekkül sahiplerini sever.”⁹

O öyle saygılı bir insandır ki, Cenâb-ı Hak da O'na böyle ifadelerle hitap etmektedir. Meselâ O'na: “Sen kaba ve öfkeli olma!” demiyor; “Eğer öfkeli ve katı kalbli olsaydın...” ki böyle değilsin, diyor.

Farzımuhal öyle olsaydın onlar senin etrafından dağılır giderlerdi. Onun için sen, onlara o muallâ edebine göre davran; haşin ve sert olma!..

Böylece Cenâb-ı Hak geleceğe ait bir günahın önüne geçiyor ve Habibi'ne günah işletmiyor. Bunu kim için yapıyor? Bir cemaati ilelebet temsil edecek Zât için yapıyor!. O da Kur'ân'ın emrine uymada öyle hassas davranıyor ki, ileride dahi olsa içine gelebilecek şeyler birden gönlünden zail olup gidiyor.

İş bununla da bitmiyor. Cenâb-ı Hak: “Onları affet ve onlar için istiğfar et!” buyuruyor. Çünkü onların da kendi ulviyetlerine gölge düşürecek hareketlerden kaçınmaları gerekir. Onun için onlar namına Allah'tan mağfiret dile.

Bir de, sana muhalefet ettiklerinden ötürü, suçluluk ruh hâletine girdiler. Bu hâl devam ettiği müddetçe kendilerini hep suçlu kabul edecekler. Öyleyse, onları çağır ve hiçbir şey olmamış gibi onlarla yeniden meşveret et...

Cenâb-ı Hak, en kritik anda, bağırıp çağırmanın beklendiği safhada, Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle bir davranışa zorluyor ki, bir

taraftan O'nun geleceğe ait günah işlemesine set çekiyor, diğer taraftan da O'na edebin en mükemmelini öğretiyor. İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de böyle bir edeple edeleniyor..!

Hiz. Enes anlatıyor: On sene Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmet ettim. -Zaten Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmetine girdiğinde de on yaşlarındaydı.- Bir defa dahi, yaptığım bir iş için “Neden yaptın?”, yapmadığım bir iş için de “Neden yapmadın?” dediğini duymadım.¹⁰ Hatta bir defasında beni bir işe göndermişti. Sokakta oyuna daldım. Aradan ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. Bir ara arkadan birinin kulağımı tuttuğunu hissettim.. döndüm baktım ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem). Yüzünde yine aynı tebessüm. “Hemen gidiyorum, yâ Resûlallah!” dedim ve koşarak bana verdiği işe gittim.

O, Allah (celle celâluhu) ahlâkıyla ahlâklanmış ve ümmetinin de aynı ahlâkla ahlâklanmasını emir buyurmuştu.¹¹

Bunu öğreneceğimiz iki ana kaynak vardır; onlar da Kur'ân ve edeb-i Resûlullah diyeceğimiz Sünnet.

Edep, eğer farzıyla, vacibiyle, sünnet ve müstehabıyla Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyeleri ve bize bıraktıkları en önemli miras da kendi nurlu yaşayışlarıysa, bizim de o edeple edelenmemiz bir zaruret ve bir mecburiyettir. Tabî ki, farzıyla edelenmek farz; vacibiyle edelenmek vacip; sünneti ile edelenmek sünnet ve müstehabıyla edelenmek de müstehaptır. Çünkü Allah (celle celâluhu) O'nu, bize hayatı öğretmesi için göndermiştir. Biz, yemenin, içmenin, yatmanın ve bütün fitrî ihtiyaçlarımızı gidermenin edebini hep O'ndan öğrendik. Hekimlik açısından O'nun dediklerinin hikmet yönleri araştırılabilir ve bu tamamen ayrı ve müstakil bir konudur. Biz mevzuu dağıtmamak için, meselenin o yönüne hiç girmeyeceğiz. Burada üzerinde durduğumuz husus, Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere her şeyin edebini talim ettiği hususudur.

Biz, bu edebe tam riayette bulunur, ferdî, ailevî ve cemiyet hayatımızı hep o edebe göre tanzim edersek, Kur'ân'ı hayatımıza hayat yapmış oluruz. Böylece de sorudaki “Kimlere ve nasıl edepli davranılır?” kısmı kendiliğinden cevaplanmış olur.

Sahabe, Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı çok saygılı ve çok edepli idi. O'nu dinlerlerken sanki başlarında kuş varmış da onu kaçırmak istemiyorlarmış gibi, bir hassasiyet ve titizlik içinde dinlerlerdi.¹² O'nu tanıdıkça bu sevgiden kaynaklanan saygıları kökleşiyor ve bilme çapına göre de, saygıları derinlik kazanıyordu.

Ekseriyet itibarıyla O'na soru sormaya cesaret edemezlerdi. Dışarıdan bir yabancı gelip soru sormasını ve verilen cevabı doya doya dinleme fırsatını bulmayı çok arzu ederler ve böyle bir fırsatı dört gözle beklerlerdi. Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem), şöyle rahat bir iki kelime konuşan sahabe çok azdı. Bu, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlar üzerindeki baskısından ileri gelmiyordu. Belki O'nun mübarek şahsiyetine ait mehâbet, ciddiyet ve vakardan kaynaklanıyordu...

Hudeybiye musalahasında, murahhas, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı ashabın tavrını görünce, başı dönmüş, şaşırılmış ve Mekke'ye dönüp şöyle demişti:

“Ben Kisra saraylarında buldum. Bizans saraylarında misafir oldum ve nice hükümdarlar gördüm. Bunların içinde, zalim ve müstebitler de vardı. Fakat yüreğinden gele gele hiç kimsenin, ümmetinin Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) saygılı olduğu kadar saygılı olduğunu görmedim. Abdest alırken, ağzının suyunu alıyor, tükürürken o suyun tek damlası dahi yere düşmüyor ve bu mübarek damlacıkları kim alıyorsa, kim kapıyorsa yüzüne gözüne sürüyor. -Ah, keşke bulsaydık ve biz de sürseydik. Bilmem ki o pâye bizlere nasip olur mu?- Yüzünden sular aşağıya doğru akarken tek katresini yere damlatmıyorlardı.”¹³

Dünyayı dirayet ve kiyasetleriyle idare eden bu insanlar arasında öylelerini görüyoruz ki, O'na saygıyla dopdolu ve âdeta kapısında kapıkulu.

Amr b. Âs, dünyanın belli başlı ve en çaplı siyasilerinden biriydi. Vefat edeceği an, telaş içinde bir şey çıkardı ve “Bunu dilimin altına koyun.” dedi. Sordular bu nedir? Cevap verdi: “Allah Resûlü’ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait mûy-i mübarektir.” (Efendimiz’in mübarek kıllarıdır.) O’nunla hesabı rahat vereceğine inanıyordu.

Hayatında hiç mağlubiyet görmemiş ve İslâm’ın hep yüzünü güldürmüş büyük kumandan Halid b. Velid, Akkad’ın tabiriyle “Eşi bulunmaz büyük deha”, bir muharebede başındaki sarık yuvarlanınca sarığına doğru koşar. Askerler arkasından bağırırlar: “Kumandan, düşman saflarına giriyorsun, dikkat et!” O, arkasına dahi bakmadan ve gelecek kılıç darbelerine hiç aldırmadan seslenir: “Hayatın da sözü mü olur? O sarığın içinde Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek kılı var!”

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onların ruhlarına bu derece işlemişti.

O geldiğinde edeple ayağa kalkar ve O oturmadan da kimse yerine oturmazdı. O, kat’iyen onlardan böyle bir hareket talep etmezdi. Talep şöyle dursun daima ikaz eder ve “*Acemlerin ayağa kalktığı gibi siz de ayağa kalkmayın!*”¹⁴ buyururlardı. Ancak her defasında sahabe, içinden gele gele O’na ayağa kalkar ve bunu da sadece bir vazife telakki ederlerdi.

Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) ile bir Yahudi arasında münakaşa çıkar. Her ikisi de kendi peygamberinin daha üstün olduğunu söyler. Bir ara Yahudi, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında uygunsuz bir laf söyleyince, Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) sıddîkiyetinin gereği, Yahudiye bir tokat aşkeder. Yahudi, yemez içmez derhal Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna gelerek durumu haber verir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hâdise vesilesiyle ashabına şöyle ferman eder: “*Beni,*

*Musa'dan (aleyhisselâm) üstün tutmayınız. Çünkü haşır için sûr üflenince, ilk kalkan ben olacağım. Kalktığımda Hz. Musa'yı (aleyhisselâm) Arş'ın kaideleri altında yalvarırken bulacağım.. bilemeyeceğim, bu, benden evvel bir haşır u neşir midir, yoksa Tur sâikası bedeli midir?"*¹⁵

Ve yine Kur'ân-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak O'na hitaben: *"Sen hut sahibi Yunus gibi olma!"*¹⁶ deyince, hemen ashabının aklına bir peygamber hakkında uygunsuz bir düşünce gelmemesi için *"Beni, Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin!"* buyurmuşlardır.

Bu da O'nun, peygamberlere karşı edep ve saygısıydı. Cevher kadrini cevherfüruşân olmayan bilmez. Bizler Hz. Musa'yı, Hz. İsa'yı ve diğer bütün peygamberleri nasıl bilip nasıl tanıyacağız! Onları, Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) sormalıdır ki, hakikî cevap alınmış olsun. Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara sormalı... Onun içindir ki, Hz. İsa (aleyhisselâm), O'nun geleceğini müjdelemeye beş yüz sene evvel başlamış ve *"Geliyor, geliyor; bütün âlemlerin reisi geliyor."*¹⁷ diyerek tebşiratta bulunmuştur. Çünkü onlar O'nun büyüklüğünü biliyorlardı. Fakat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de tevazu kanatlarını yerlere kadar seriyor ve biraz evvel naklettiğimiz sözleri söylüyordu...

Evet, bütün bunlar Aleyhissalâtü vesselâm'ın edebiydi. O bu derece mütevazi idi. Tevazu izhar buyurdukça da Cenâb-ı Hak O'nun derecesini yükseltiyordu.¹⁸ Yükselse yükselse makam-ı Mahmud'a ulaştı. O makam ki, bir insanın, başkalarına el uzatma makamının doruğudur. Bir hususa dikkat çekmek isterim. Makam-ı Mahmud, en geniş mânâda muhtaçlara el uzatma makamının en zirvesidir. Zaten ta baştan O'na "Muhammed" ve "Ahmed" demişler.. evet O'nun bu makamın sahibi olacağı ta baştan bellidir. İşin başında Cenâb-ı Hak, O'nun bu makamı elde edeceğini bilmiş ve istikbaline bakarak O'na bu isimleri verdirmiştir.

Zaten hiçbir peygambere nasip olmayan pâyeye yine O'na aittir. Her peygamber Cenâb-ı Hak'la vasıtalı veya vasıtasız konuşmuştur. Ama, hiçbir

peygamber, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) serfiraz kılındığı miraçla şereflendirilmemiştir.

Evet, bütün Arş'ı-ferşi velveleye verme, kader kalemlerinin yazışına şahit olma, Cennet ve Cehennem'i gezip görme gibi faziletleri kendinde toplayan tek peygamber, Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz'dir. Ve işte biz de böyle miraçla şereflendirilmiş O peygamberin ümmetiyiz. O, miraç seyahatinden, Rabbimiz'in bir hediyesi olarak bize turfanda bir hediye getirmiştir. Bu hediye namazdır. Namaz da mü'minin miracıdır. Bunu da Cenâb-ı Hak bize en kâmil ve mükemmel mânâda ihsan etmiştir.

Burada edebın müşahhasından yani, Efendimiz'in edebinden bahsediyoruz. Sözüñ akışını bu noktaya getiren sebep ise, sorudaki "Nasıl"a cevap teşkil etmesidir. Aslında bu meselenin nasılıñı düşünmeye, hiç gerek bile yoktur. Cevap gayet kısa ve nettir: "Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kime nasıl davranmış ve nasıl davranılmasını istemişse, işte öyle..." demek yeterlidir.

Durum böyle olunca, insan büyüğüne, mürşidine, muallimine, kumandanına, başındaki âmirine, onlara, kendi hudutları dışında bir pâyeye vermemek kaydıyla ve onlar da daima hak ölçüsü içinde kaldıkları müddetçe, itaat etmeli, saygı göstermelidir ki, bu da bir edeptir. Ancak edebi tek taraflı düşünmek bir hatadır. Büyüklerin küçüklere ve üsttekilerin de alttakilere karşı bir edep tavrı vardır. Ve zaten hakikî edep bu iki kanadın kendilerine düşen edep vazifesini tam yerine getirmeleriyle mümkündür.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), arkadaşlarıyla beraber yapılması gereken işlerde bizzat aktif olarak çalışırdı. Ev işlerinde de hanımlarına yardım ederdi. Kimseye emr-i vâki yapıp şahsî işlerini gördürmezdi. Belki arkadaşları, O'na ait bir işi yapmak için âdeta birbirleriyle yarışlırdı. Fakat her defasında iş yapmaya ilk teşebbüs O'ndan gelirdi.

Meselâ, bir yolculukta yemek yapılacaktı. Sahabeden biri, "Koyunu

kesmek bana ait.” dedi. Diğeri “Yüzmek de bana ait.” deyince, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hemen ayağa kalkıp “*Odun toplamak da bana ait.*” buyurdular ve odun toplamaya koyuldular.¹⁹ Hendek kazımında bizzat bulunduğu, mescit yapımında herkesle beraber kerpiç taşıdığı hepimizin malumudur. O, böyle davrandı ve arkadaşlarını da böyle yetiştirdi. Onun içindir ki, Ebû Bekirler, Ömerler, Osmanlar, Aliler (radıyallâhu anhüm), müstesna bir titizlikle, kılı kırk yarararak, adalet ölçüsünde yaşayabildiler. Bunu onlara, muallim ve mürşitleri olan Allah Resûlü öğretmişti.

Amr b. Âs’ın (radıyallâhu anh) bu mevzuda hassas davranmadığını duyan Hz. Ömer (radıyallâhu anh) ona hitaben şiddetli bir dil kullanıyor ve mektubunda şöyle diyordu: “İnsanlar analarından hür olarak doğdular. Ne zamandan beri onları köle olarak kullanıyorsunuz?!..”

Bu ölçüyü bulabilme de onların, Efendimiz’den öğrendikleri edeple mümkün oluyordu.

Demek oluyor ki, günümüzün ve yarının insanının da önünde bir Edep Rehberi vardır. O edebe riayet, ferdin ve cemiyetin kurtuluş beratı olacaktır. Ancak biz, böyle bir sütunda O’nu tafsilatıyla sunamadığımızdan ötürü üzgünüz. Sunmamız da mümkün değildir. İmkân elverirse, bu mevzuu, müstakil bir eserde ele alıp incelemeyi düşünürüz. Burada sadece mevzuun felsefesine küçük bir işaretle bulunmuş olduk.

Bunun ötesinde, O’nun giyim, kuşam, yeme-içme, yatma-kalkma gibi günlük yaşantısı, yüzlerce ciltlik eserlerle anlatılmış ve bize kadar da nakledilip gelmiştir. Mevzuun bu kısmını böyle mümtaz eserlere havale ile beraber, son olarak şunu da arz etmek istiyoruz: Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatı, fitratın ayrılmaz bir parçasıydı. O, hayatı en tabîî hâliyle yaşamıştı. Zaten, her insanın benimseyeceği ideal hayat da işte bu fitrî ve tabîî hayattır. İnsanlık böyle bir hayatla kurtulacaktır. Sözün başında da dediğimiz gibi, hayatı bütünüyle kuşatan, nizam, intizam ve âhenk bir edeptir. Bu edebin en güzel örneğini de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)

vermiştir...

DİPNOTLAR

1 Münâvî, *Feyzü'l-Kadir*, 1/225; Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-ummâl*, 11/406, 431.

2 Müslim, *müsâfirîn* 139.

3 Buhârî, *hac* 42; Müslim, *hayız* 76; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2/266-267, 283.

4 İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2/267.

5 Bkz.: Müslim, *iman* 261, İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 2/256-257.

6 Buhârî, *ahkâm* 21; *bed'ü'l-halk* 11; *itikaf* 11,12; Ebû Dâvûd, *savm* 78; *sünnet* 17; *edeb* 81; İbn Mâce, *siyam* 65.

7 Buhârî, *farzu'l-humus* 19; *edeb* 68; Müslim, *zekât* 128.

8 Bkz.: Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 3; *tefsir* (96) 1-3; *tabir* 1; Müslim, *iman* 252-254.

9 Âl-i İmrân sûresi, 3/159.

10 Buhârî, *vesâyâ* 25; *edeb* 39; *diyât* 27; Ebû Dâvûd, *edeb* 1; Tirmizî, *birr* 69.

11 Bkz.: Cürcânî, *et-Târifât* 1/564; İbn Kayyım el-Cevziyye, *Medaricü's-sâlikîn*, 3/241; Gazzâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 4/306; Gazzâlî, *el-Maksadü'l-esnâ*, s. 150; el-Bikâî, *Masrau't-tasavvuf*, s. 240.

12 Buhârî, *cihad* 37; Ebû Dâvûd, *tab* 1; Nesâî, *cenâiz* 81; İbn Mâce, *cenâiz* 37; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/278.

13 İbn Hibban, *es-Sahih*, 11/221; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7/388.

14 Ebû Dâvûd, *edeb* 152; *salât* 68; İbn Mâce, *dua* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/252, 256.

15 Buhârî, *husûmât* 1; *enbiyâ* 31; *rikâk* 43; *tefsir* (7) 2; *diyât* 32; *tevhid* 31; İbn Mâce, *zühd* 33.

16 Kalem sûresi, 68/48.

17 Bkz.: Kitab-ı Mukaddes, Yuhanna, Bâb: 14, 15, 16, 26, 30.

18 Bkz.: Müslim, *birr* 69; Tirmizî, *birr* 82.

19 Muhammed b. Salih ed-Dımeşkî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd*, 7/13.

Muhalfarz: Olmayacak bir şeyi olmuş gibi düşünme, varsayma.

İstinbat: Hüküm çıkarma, bir hükme varma.

Tahşidat: Bir şeyin üzerinde çok durma, sık sık aynı şeyi hatırlatma.

Müstehap: Yapılması sevap ve güzel olan şey, nafîle.

Musalaha: Barışma, barış anlaşması.

Dirayet-Kiyaset: İncelikleri kavrama, kuvvetli zeka, beceriklilik.

Cevherfüruşân: Mücevher satanlar, mücevher ustaları.

Tebşiratta bulunmak: Müjde vermek, müjdelemek.

Serfiraz kılınmak: Yüceltilmek, üstün kılınmak.

Lümme-i şeytaniye: Şeytanın kalbe nüfuz mahalli.

Makam-ı Mahmud: Mahşer (kıyamet) günü mahlukatın hesaplarının bir an evvel görülmesi için Allah Teâlâ tarafından Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) verilen şefaât izni.

Teveşsülü anlatır mısınız? Şer'an caiz olan ve olmayan yönleri nelerdir, izah eder misiniz?

Teveşsül, Arapça bir kelimedir. Birini ve bir şeyi vesile ve aracı yapmak demektir. Meselâ çatıya çıkmak için merdiven, bir yere ulaşmak için çeşitli vasıtalar birer vesile; bizim de o maksadı elde etmek için bunları kullanmamız bir teveşsüldür. Tabiî ki burada söz konusu olan mânevî teveşsüldür.

Nebilere, velilere, derecesine göre âlimlere ve salih kullara teveşsül yapıp yapılamayacağı öteden beri ulemâ arasında münakaşası yapılan hususlardandır. Bu münakaşa İbn Teymiye ekolüyle yeni buudlar kazanmış ve günümüze kadar da devam edegelmiştir. Teveşsülü şefaât mânâsı içinde mütalâa edenler de olmuştur. Yani ulemâ arasında şefaât ve teveşsülü aynı mevzu içinde tahlile tâbi tutanlar da vardır.

Teveşsül hem vardır hem de yoktur. Biz evvelâ olmayan yönünü izah edelim, daha sonra da var olan cihetini ele alalım.

İslâm'da kul ile Allah arasında hiçbir vasıta yoktur. Kul istediği zaman ve istediği mekânda Allah'a teveccüh eder ve O'nunla vasıtasız ve bir kulluk dili kullanarak konuşabilir.

"İstediği zaman" dedim, çünkü nafîle ibadetler için belli bir kayıt yoktur; insan Rabbi'ne her zaman dua ve münacatla ve bunu en güzel şekilde sembolize eden namaz gibi ibadetlerle yerine getirebilir. Vaktin kerahet vakti olup olmaması da mevzumuzun tamamen dışında bir meseledir. Burada biz mutlak olarak kulluktan bahsediyoruz...

"İstediği mekân" dedim. Çünkü Allah Resûlü, "*Yeryüzü bana mescit ve tahûr (temiz) kılındı.*"²⁰ buyurmaktadır.

Kul nafîle ibadetlerle Rabbi'ne adım adım yaklaşır. Bu yaklaşma onu öyle bir duruma getirir ki, orada Rabbi onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli... vs. olur.²¹ İşte her kulun Cenâb-ı Hak'la böyle münasebete geçmesi

mümkündür ve arada hiçbir vasıtaya da ihtiyaç yoktur. Zira Allah (celle celâluhu) her insana şah damarından daha yakındır.²² Ve her kulun yalvarış ve yakarışını duyup, onun duasına icabet etmektedir.²³

Cenâb-ı Hak, nasıl zâtında, ef'âlinde ve rubûbiyetinde birdir; öyle de insan, O'na mukabil kulluğunu birleme mecburiyetindedir.

Zaten bütün namazlarımızda Fatiha'yı okurken aynı şeyleri söylemiyor muyuz? *“Sadece Sana kulluk eder ve istediğimizi de sadece Senden isteriz.”*²⁴ Bunun mânâsı, aradaki bütün vasıtaları silerek Rabb'e muhatap olmak değil midir?..

Kâfirûn sûresinde anlatılan hakikatler de, arada herhangi bir vesile ve vasıta olmadan doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk'a kulluk yapmayı göstermekte ve tevhidin bu mertebesine işaret etmektedir.

Efendimiz de tevhid adına yaptıkları bir duada şöyle buyurmaktadır: *“Allahım, Senin vermek istemediğini kimse veremez. Evet, Sen ‘Verilmesin!’ dedikten sonra kimse veremez, ‘Verilsin!’ deyince de kimse mâni olamaz. Senin hükmünü kimse geriye çeviremez. Eğer bir hüküm vermişsen mutlaka o yerini bulur ve geriye döndürülemez. Hiçbir soylu, büyük veya şerefli insan Senin verdiğin hükme muhalefette bulunamaz.”*²⁵

Mealene arz ettiğimiz ve hiçbir tefsir ve tahlile girmedığımız, Allah Resûlü'ne ait bu dua ve yalvarış da gösteriyor ki, Allah dilemedikten sonra kimsenin kimseye hiçbir faydası, hatta insanın kendine bile faydası olamaz. Bundan da anlıyoruz ki, Allah Resûlü bize, vesile ve vasıtalarından sıyrılarak hâlis ve sâfi kulluğa ulaşmanın yollarını göstermektedir.

Abdullah b. Abbas bir gün Allah Resûlü'nün terkisinde oturuyordu; Efendimiz ona şu ölümsüz nasihatte bulunmuştu (mealene): *“Ey oğul! Nerede olursan ol, Allah'tan kork. Allah'a kulluk yap, yaptığın her şeyi karşında ve yanı başında bulursun. Bir şey isterken sadece Allah'tan iste. Ve yardım dilerken de sadece O'ndan yardım dile.”*²⁶

İşte, mealen nakletmeye çalıştığımız bunlar ve emsali âyet ve hadislerden de anlıyoruz ki, kul, kimsenin tavassutuna muhtaç olmadan, ellerini kaldırıp dua için gerildiğinde ve bu uğurda metafizik gerilime geçtiğinde, doğrudan doğruya, Rabb'in rahmetiyle bütünleşebilme; arzularını O'nun huzurunda şerhede bilme ve O'nunla âbid ve Mâbud münasebeti içinde alâka kurabilme imkân ve şansına sahiptir. Evet işte bu mânâda tevessül ve vesile arama yoktur.

Ancak bütün bunlar, bu mevzu ile alâkalı perde önü meselelerdir ve gerçeğin sadece zâhir yüzünü aksettirmektedir. Bir de işin perde arkası var ki, merhum İbn Teymiye ve talebeleri gibi, günümüzdeki bazı zevat, işin bu yanını bir türlü görmek istememektedirler. Evet, nedense, İbn Teymiye taraftarları buraya kadar söylediklerimize sınıksız yapışırken, daha sonra söyleyeceklerimize kulak kapamaktadırlar:

Rica ederek soruyorum: Kur'ân'ın vesileliğini inkâr etmeye imkân var mıdır? Kur'ân olmasaydı biz, ebedî hayat ümidini hangi kaynaktan alacaktık?

Dünya hayatımızı nasıl tanzim edecek ve Cennet haritasını nasıl görecektik? Faziletlere hâhişkâr gönüllerimizi ne ile tatmin edecek ve o faziletlere nasıl ulaşacaktık?

İstirham ederim, miraca dahi çıktığı zaman “Ümmetî, ümmetî!” diyerek geriye dönen Aleyhissalâtu vesselâm'ın vesileliğini inkâra imkân var mıdır? Kur'ân'da “*Biz, seni âlemlere rahmet olmak üzere gönderdik.*”²⁷ denilen ve kâfirlerin dahi küfrünü şek ve şüpheye çevirmekte, bir rahmet yönü bulunan bu yüce ve büyük Zât'ın vesileliği nasıl inkâr edilir?

O öğretmeseydi biz dinimizi kimden öğrenecektik? En güzel ahlâkı biz O'ndan öğrendik. İnsanlığın gözündeki perdeyi O kaldırdı ve bizleri aydınlık ufuklara O götürüp ulaştırdı. Bu şuuru vicdanının en derin yerinde duyan sahabe “*Minnet Allah'a ve Resûlü'nedir.*” diyordu...²⁸ Diyordu ve O'na ait her şeyi mübarek ve kurtuluş vesilesi sayıyordu. Saçından, sakalından düşen her

mübarek tüyü, Cennet'ten gelmiş gibi kabul ediyor, ipekler, kristaller içinde, evlerinin en mutena yerinde muhafazaya çalışıyorlardı. O, abdest alırken, abdest uzuvlarından akan su damlalarının tekini dahi zâyi etmeden kapış kapış ediyor, yüzlerine gözlerine sürüyor ve bunun değdiği yerlere âdeta, ateşin dokunmayacağına inanıyorlardı.. ve Allah Resûlü de onları böyle davranmaktan men etmiyordu.²⁹ Bazılarının dediği gibi, eğer onların böyle davranmaları şirk olsaydı, evvelâ, yeryüzünden şirki kazıyıp atmak için gelen Allah Resûlü, onları böyle yapmaktan men ederdi.

Burada başka vesilelerle söylediğim bir hususu tekrar arz etmek istiyorum. Koca Halid, sarığında Allah Resûlü'nün mübarek sakalından bir kıl taşıyordu. Bir gün, başından sarık yuvarlanıp, düşman safları arasına kayıp gidince, gözü dönmüş gibi oraya doğru koştu ve askerlerin ihtarına kulak asmadan sarığını alıp giydi.. ve sonra da bu kadar tehâlükünün sebebini soranlara şöyle cevap verdi: "O'nun içinde Allah Resûlü'ne ait bir mübarek tüy vardı." Bunu diyen insan, dünyanın en büyük kumandanlarını kapıkulu olarak kullanacak çapta bir insandı.

Afrika'yı bir baştan bir başa fetheden büyük insan Amr b. Âs, büyük siyaset ustası ve deha çapında bir idare kabiliyetinin adamıydı. Vefat ederken dilinin altına Allah Resûlü'nden hatıra kalmış mübarek bir kıl koyuyor ve bununla sorulan suallere kolay cevap vereceğine inanıyordu. Tekrar rica ederek soruyorum; eğer sahabe de tevhidi anlayamadıysa, yeryüzünde tevhidi anlayan kim vardır? Eğer bu şekildeki tevessüller şirk ise, ondan ilk kaçınması gerekenler Allah Resûlü'nün gökteki yıldızlara benzettiği ve "*Hangisine uysanız hidayeti bulursunuz.*"³⁰ diye tebcil ettiği bu mümtaz ve müstesna insanlar olması gerekmez miydi? Hâlbuki görüyorsunuz ki onlar bu mânâda tevessülde bulunmayı kat'iyen mahzurlu görmüyorlar...

Hz. Ömer devrinde bir kuraklık olmuştu. Hz. Ömer, bu belânın kendi yüzünden ümmete musallat olduğuna inanıyordu. İki büklümdü ve yüzü bir türlü gülmüyordu. Bir gün aynı düşünceli eda ile evine gidecekti, fakat birden

durdu. Geriye döndü ve koşar adımlarla bir istikamete doğru yürüdü. Geldiği ev Hz. Abbas'ın eviydi. Kapıyı Hz. Abbas açtı ve onun, ne olduğunu sormasına bile fırsat bırakmadan elinden tuttu ve bir tepeye doğru götürdü. Orada Abbas'ın elini havaya kaldırarak şöyle dua etti:

“Allahım, biz hayatta iken, Resûlü'nün aziz varlığını şefaathçi yapar ve isteyeceğimizi O'nun adına isterdik. Fakat artık O aramızda değil. Ancak bugün Senin huzuruna, Habib'inin amcasıyla geldim. Şu el hürmetine bize yağmur ver!”

Sahabi diyor ki, daha onların elleri havadan inmemişti ki gökten sağanak sağanak yağmur boşalmaya başladı.³¹

Ve yine Hz. Ömer devrinde kuraklık ve kıtlık olmuş, Müslümanlar yağmursuzluktan bunalmışlardı. Bir sahabi Allah Resûlü'nün nurdan kabrine vardı ve: “Yâ Resûlallah, Allah aşkına ümmetin için Allah'a müracaatta bulun da yağmur versin.” diyerek teveccühte bulundu. Sonra da evine gidip yattı. Rüyasında ona: “Git Ömer'e söyle, Allah yağmur verecektir.” denildi; derken ardından da yağmur geliverdi...

Bir başka vak'a: Gözleri görmeyen bir zat, Allah Resûlü'ne gelerek, gözlerinin görmesi için dua istedi. Allah Resûlü de ona gidip iki rekât namaz kılmasını ve namazın ardından da Allah Resûlü'nü vesile yaparak gözlerinin açılması için dua etmesini söyledi. Bu adam denilenleri yaptı ve gözleri birden açılıverdi...³² Dünden bugüne ümmet herhangi bir hastalıktan kurtulmak istediklerinde iki rekât namaz kılıp bu duayı okumuş ve Cenâb-ı Hakk'ın lütfuyla da hep şifa bulmuştur...

Mevzuu şöyle hulâsa edebiliriz: Kendisiyle tevessül edilen şahıslar esas gaye ve maksat yerine geçirilmediği ve onların sadece bir vesile ve vasıta olmaktan öte hiçbir salâhiyetlerinin bulunmadığı unutulmaz ve bütün bunlarda meşîet-i ilâhiyenin esas olduğu nazardan kaçırılmazsa tevessül vardır ve olmuştur. Nitekim yukarıda misallerini arz ettik. Bunun şirkle,

uzaktan yakından herhangi bir alâka ve irtibatı da yoktur. Ancak her masum düşüncenin suiistimali mümkün olduğu gibi, bunu da kötüye kullananlar olabilir. Fakat, onların bu art niyeti, tevessülün zatında masum bir hareket oluşuna asla zarar veremez. Bizim tevessül anlayışımız budur. Böylece tevessül ettiğimiz şahısları kendi duamıza iştirak ettiriyor ve böyle birçok ağızdan yapılan duaların Allah katında kabul görmesinin daha kuvvetli olduğuna inanıyoruz. Böyle bir tevessülde de bereket umuyoruz.

DİPNOTLAR

20 Buhârî, *teyemmüm* 1; *salât* 56; Müslim, *mesâcid* 3, 4, 5; Ebû Dâvûd, *salât* 24; Tirmizî, *mevâkît* 119; *siyer* 5; Nesâî, *gusl* 26; İbn Mâce, *tahâret* 60.

21 Bkz.: Buhârî, *rikâk* 38.

22 Bkz.: Kâf sûresi, 50/16.

23 Bkz.: Bakara sûresi, 2/186.

24 Fatiha sûresi, 1/5.

25 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 22/133.

26 Tirmizî, *kıyâme* 59; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/293, 303, 307.

27 Enbiyâ sûresi, 21/107.

28 Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 5/91; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4/357.

29 Bkz.: İbn Hibban, *es-Sahih*, 11/221; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7/388.

30 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/132.

31 Buhârî, *istiskâ* 3; *fedâilü'l-ashab* 11.

32 İbn Mâce, *ikâme* 189; Tirmizî, *daavât* 118.

Âbid: İbadet eden, kul.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen, ilâh.

Hâhişkâr: İstekli, arzulu.

Tebcil etmek: Yüceltmek.

Şefaata hak mıdır? Kimler ne ölçüde şefaata edebilirler, izah eder misiniz?

Evet, şefaata haktır. Birçok âyet ve hadiste şefaatten bahsedilmekte ve böylece onun hakkaniyeti dile getirilmektedir. Yeri geldikçe bu âyet ve hadisleri zikredeceğiz. Biz şimdi önce, sorunun ikinci şıkkı olan “Kimler ne ölçüde şefaata edebilirler?” sorularını cevaplamakla mevzua başlamak istiyoruz. Zaten bu kısma verilecek cevap bir cihetle şefaatin hakkaniyetinin de izahı olacaktır.

Peygamberler, evliyâ, asfiyâ ve şehitler -derecelerine göre- Cenâb-ı Hakk'ın onlara bahsettiği seviyede şefaata edebilirler ve edeceklerdir. Ancak, bu mevzuda da yine, zirve Allah Resûlü'dür. O ki fetanet-i a'zama sahiptir. Her nebi kendisine bahşedilen sınırsız, fakat bir defaya mahsus şefaata hakkını dünyada kullanırken O, bunu ahirete saklamıştır.. ve ahirette “şefaata-ı uzmâ”nın sahibi olacaktır. Onun “Hammâdûn” denilen ümmeti, “Livâü'l-Hamd”in altında toplanacak³³ ve “Makam-ı Mahmud”un sahibi unvanıyla O'nun tarafından yapılacak şefaatte herkes payına düşenle şereflenecek ve kurtuluşa ereceklerdir.

Dünya fâni ve geçicidir. Burada çekilen sıkıntılar da bir cihetle işlenen günahlara keffaret sayılır. Ancak insanların perişan ve derbeder olacakları ve kendilerini kurtaracak yeni bir amele de fırsat bulamayacakları bir gün gelecektir -ki, biz ona ahiret diyoruz- işte o gün, Allah Resûlü bütün insanlığı içine alan şefaatiyle ortaya çıkacak ve “en büyük şefaata” mânâsına “şefaata-ı uzmâ”sıyla şefaata edecektir. Elbette Allah Resûlü'nün şefaatinin de bir sınırı vardır. Zaten, bütün şefaatter ancak Cenâb-ı Hakk'ın izni ve koyduğu ölçü nispetinde olacaktır ki “*İzni olmadan katında hiçbir kimse şefaata edemez.*”³⁴ mealindeki âyet de bize bunu anlatmaktadır.

Bunun böyle olması da gayet tabî ve normaldir; zira, şefaata edecek olanlar da hissî davranabilir, ölçüyü kaçırabilir ve merhamet-i ilâhiyeden

fazla merhamet ileri sürmüş olabilir.. böylece de Rabb'e karşı suiedepte bulunmuş olabilir. Onun içindir ki, Allah (celle celâluhu) bir mizan, ölçü ve denge vaz'etmiştir. Kim, kime ve ne ölçüde şefaata edebileceği bir takdire bağlanmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın bütün icraatında bir adalet ve denge olduğu gibi, ahirette vereceği şefaata salâhiyetinde de bir adalet ve denge vardır. Eğer bu şekilde bir tahdit ve sınır konulmuş olmasaydı, bazı kimseler şefaati de dengesiz olarak kullanırlardı. Nitekim belki de sınırsız bir şefaata salâhiyeti onların hislerini galeyana getirerek meselâ, bazı insanların Cehennem alevleri içinde cayır cayır yandıklarını görünce, şefkatleri kabarcak, kâfir-münafık-mücrim tanımadan herkesin Cennet'e girmesini talep edeceklerdi. Hâlbuki böyle bir talep bazen, milyarlarca mü'minin hukukuna tecavüz de olabilirdi.

Çünkü şefaatin, böyle şahısların hislerine bırakılmasında, günahkâr, sapık, kâfir herkesin, bu hissî şefaatten faydalanma ihtimali vardır. Bu ise, bütün varlıkların hukukuna rağmen, dağlar cesametinde günah taşıyan kâfire de merhamet edilmesi demektir. Oysaki kâfir, kâinatta, Allah'a ait bütün güzellikleri, bütün nizamları, bütün hikmetleri inkâr, tezyif ve tahkir ettiğinden, mekânlar çapında cinayet işlemiş olacaktır ki, hayatının her dakikası yüzlerce cinayetle karalanmış böyle kapkaranlık bir ruha merhamet, merhamet adına saygısızlığın en büyüğü olsa gerektir.

Efendimiz, şefaatinin büyük günah işleyenlere olduğunu ifade etmişler ve *“Benim şefaatin ümmetinden büyük günah işleyenlerdir.”*³⁵ buyurmuşlardır. O her hususta olduğu gibi bu mevzuda da bir denge ve muvazene insanıdır. Zaten bütün ümmet O'nun bu ifadeleriyle teselli bulmakta ve Allah Resûlü'nün şefaatine nail olmayı ummaktadır.

Hallac-ı Mansur bir gün bu hadisi şerh ederken, cezbeye gelir ve ölçüyü kaçırarak, Efendimiz'e hitaben “Ey Nebiler Sultanı! Niçin böyle sınır koydun da bütün insanlar için demedin. Sen bütün insanlara şefaata etmeyi talep etseydin, yine de Rabbin Seni mahrum bırakmaz ve Sana bu salâhiyeti bahşederdi.” gibi laflar eder. Tam bu esnada Allah Resûlü temessül ederek,

başındaki sarığı onun boynuna sarar ve: “*Bunu başınla öde, sen zannediyor musun ki ben o sözü kendimden söyledim.*” der. Hallac, kolu kanadı biçilip bir ağaç gibi budanırken dahi tebessüm ediyordu. Çünkü biliyordu ki, bu hüküm âli bir mecliste verildi ve o hükme rıza göstermek gerekirdi...

Evet, belki de Hallac’ın dediği gibi, Allah Resûlü Cenâb-ı Hak’tan bütün insanlara şefaata etmeyi talep etseydi, Rabb’i O’na bu salâhiyeti verirdi. Ancak O, Allah’a karşı bizim anlayamayacağımız ölçüler içinde saygılıydı. Rabb’in dediğinden başkasını demiyor ve verilen salâhiyet sınırlarını da asla zorlamıyordu.

Rabb’in koyduğu şefaata ölçüsünde, şefaata edilecek şahısların buna hak kazanmış olmaları da yer almaktadır. Nitekim bu mânâ ile alâkalı olarak, mealen şöyle buyrulmaktadır: “*Artık şefaataçilerin şefaati onlara fayda vermez.*”³⁶ Bununla da anlıyoruz ki, şefaata herkese ve sınırsız bir ölçüde değildir. Kim, kime şefaata ederse, muhakkak kabul görür diye bir şart da yoktur. Bütün işlerde olduğu gibi, bunda da ilâhî meşîet esastır.

Kâfir işlediği küfrüyle ta işin başında, bu şefaata dairesinin dışında kalmıştır. O’na hiç kimse şefaata edemez, etse bile ona fayda vermez.

Kur’ân-ı Kerim’de Cenâb-ı Hak bize bir dua öğretiyor. Bu dua ile himmetin âli tutulması gerektiği hususuna da işaret ediliyor. Dua şudur: “*Rabbimiz, bize gözümüzü aydınlatacak eşler, zürriyetler bağışla ve bizi müttakilere imam kıl.*”³⁷

Yani, Allahım, çocuklarımız, hanımlarımız, gözümüzü aydınlatacak hüviyette olsun. Bize öyle hayat arkadaşları ver ki, din adına bize teşviklerde bulunsun. Evlâtlarımız da, daima arkamızdan hayırlar göndersin ve onlar sebebiyle rahmet çağlayanları üzerimize doğru çağlasın dursun! Bizi sadece müttaki olmakla da bırakma, onlara imam ve önder kıl. Bize öyle lütuflarda bulun ki, şu, İslâm’a hizmet boyunduruğunun yere konduğu dönemde ve dine hizmetin ar kabul edildiği bir zamanda, dinine hizmet ettir ve müttakiler

önünde bize, imamlık pâyesi ihsan eyle!

Böyle bir anlayış, himmeti âli tutmanın ifadesidir. Cenâb-ı Hak'tan O'nun öğrettiği usûl içinde şefaathane edebilme salâhiyeti talep etmektir. Zaten O vermek istemeseydi, evvelâ istemeyi vermezdi. Mademki istemeyi verdi ve nasıl istememiz gerektiğini de öğretti, öyleyse istediğimizi de verecektir. O'nun sonsuz rahmetinden bunu umuyor ve bekliyoruz. O'nun için burada dikkat edilmesi gereken hususun iyi anlaşılması lâzımdır. Evet, Rabbimiz'den sadece Cennet'in bir köşesine bizi kabul buyurmasını istemek, himmetin düşüklüğüne delildir. Hâlbuki Allah (celle celâluhu) bize himmetimizi yüksek tutmamızı öğretmektedir. Evet, himmetimizi yüksek tutmalıyız, tutmalı ve O'ndan, müttakilere bizi imam kılmasını, onlara şefaathane edebilme salâhiyetini vermesini talep etmeliyiz...

Efendimiz bir hadislerinde, ahiretten bir tabloyu şöyle anlatırlar: Allah (celle celâluhu), Hz. Nuh'a soracak: *“Sen, sana düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirdin mi?”* O büyük peygamber cevap verir: *“Evet yâ Rabbi, yerine getirdim. Bana verdiğin tebliğ vazifesini kusursuz eda ettim.”* Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Hz. Nuh'tan şahit ister. O da ümmet-i Muhammed'i şahit gösterir. Bunun nasıl olacağı sorulunca da şöyle cevap verir: *“Sen onları ümmetlere şahit kıldın.. onlar da ellerindeki Kitap'ta gördüler ki Nuh vazifesini yapmış. Ve işte ben de onları bugün kendime şahit olarak gösteriyorum.”*³⁸

Evet, âyet öyle diyordu: *“İşte böylece, sizin insanlar üzerinde şahitler olmanız, Resûl'ün de sizin üzerinize bir şahit olması için sizi ümmet-i vasat (dengeli ve orta bir ümmet) kıldık.”*³⁹

Şefaathane haktır ve gerçektir. Bütün büyükler Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu sınır dahilinde şefaathane edeceklerdir. Şahit olmak da bir bakıma şefaathane kabul edilecekse eğer, ümmet-i Muhammed bu mânâda bütünüyle şefaathane edecektir.

Şefaathane inkâr edenlerin, dünyada da ukbâda da kazanacakları bir şey

yoktur. Çünkü Allah (celle celâluhu) orada kullarına, kulları O’nu nasıl bilip tanımışlarsa, öyle muamele edecektir...

DİPNOTLAR

33 Tirmizî, *menâkıb* 1; İbn Mâce, *zühhd* 37.

34 Bakara sûresi, 2/255.

35 Ebû Dâvûd, *sünnet* 21; Tirmizî, *kıyâme* 11; İbn Mâce, *zühhd* 37.

36 Müddessir sûresi, 74/48.

37 Furkân sûresi, 25/74.

38 Buhârî, *enbiyâ* 2; *tefsir* (2) 13; *i'tisam* 19.

39 Bakara sûresi, 2/143.

Fetânet-i a'zam: Peygamber mantığının zirvesi. Bütün meselelerini akıl, kalb, ruh, his ve latîfelerini bir araya getirip öyle mütalâa eden, en büyük zorlukları dahi gayet rahatlıkla çözen harikulâde mantık.

Hammâdûn: Çokça hamdedenler, devamlı şükredenler.

Livâü'l-Hamd: Kıyamet gününde Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihsan edilecek olan ve altında bütün peygamberler ve inananların toplanacağı “Hamd Sancağı”.

Makam-ı Mahmud: Ahiretteki en büyük şefaât makamı.

Vaz'etmek: Koymak, yerleştirmek.

Mücrim: Günahkâr, suçlu.

Cesamet: İrîlik, büyüklük.

Şerh etmek: Açıklamak, izah etmek.

Müttaki: Takva sahibi; dinin emir, yasak ve tavsiyelerine titizlikle uyan kimse.

Tebcil etmek: Yüceltmek, ululamak.

Meşîet-i ilâhî: Cenab-ı Hakk'ın dilemesi.

Şefaat-ı uzmâ: En yüksek şefaat makamı.

Münafık: Dış görünüşü Müslüman olmakla birlikte içi kâfir olan kimse.

“Felâ uksimü bimevakiinnücûm” âyetinde, yıldızların yerlerine kase edilmesinin hikmeti nedir?

“Hayır!. Yıldızların yerlerine yemin ederim.. Bilseniz, bu, bir yemindir. O, elbette şerefli bir Kur’ân’dır.”⁴⁰

Ah kalbi kasvet bağlamış insan.! Cenâb-ı Hak ezeli ilmiyle onun bu durumunu biliyor ve ona anlatacağı şeyi, yeminle teyit ederek anlatıyor.

İnsan, bundan utanmalı, hicap etmeli, terlemeli, dudakları titremeli ve bu gibi âyetleri okurken ürpermelidir..! Rabbi ona, Kur’ân’ın şerefli bir kitap olduğunu söylemek ve kabul ettirmek için tahşidat üstü tahşidatta bulunuyor ve sözlerine büyük bir yeminle başlıyor...

Kur’ân’da bu tür yeminler çoktur. Cenâb-ı Hak bazen yıldızlara yemin ettiği gibi, bazen güneşe, aya ve bütün bir semaya yemin eder. Hatta bazen yerdeki nimetlerine de yemin eder; zeytine, incire ve Tûr’a yemin bu türdendir. Bazen olur gündüze bazen de geceye yemin eder. Şüphesiz bu yeminlerin hepsinde onlarca sır ve onlarca hikmet gizlidir.

⁴¹ وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ da kase yıldız yapılr. Bunu “O semaya doğru urûc eden veya kavsiyesini tamamlayıp geriye dönen yıldız yemin olsun.” şeklinde anlamak mümkündür. Bu sûrede, Efendimiz’in miracı anlatılması açısından açık bir muvafakat olduğu söylenebilir. Durum böyle olunca da, üzerine yemin edilen yıldız, tevcihlerden biri itibarıyla, bizzat Efendimiz’in kendisidir. Evet O, evvelâ halktan Hakk’a urûc etmiş, sonra da Hak’tan halka dönmüştür.

Evet, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem), Cennet ve Cenâb-ı Hakk’ın O’na gösterdiği bütün güzellikler karşısında gözü kamaşmadan, mazhar olduğu nimetleri başkalarına da duyurmak için, yeniden bu kevn ü fesada dönmesi, elimizden tutup ötelere götürmek üzere aramıza gelmesi, وَالنَّجْمِ

إِذَا هُوَ hakikati ile alâkalı tevcihlerden biridir.

Burada, bir yıldız diye Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek şanına yeminin yapılması çok mânidardır.

Evet, o yıldız bir mânâda Efendimiz'dir. O, temelde haiz bulunduğu fezâil ve mezâyânın yanında, miraçta mazhar olduğu nimetlerle bir başka Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) olarak geriye dönmesi, çok farklı bir nüzul ve beşer tarihinde eşi olmayan bir hâdisedir. İşte O'nun haiz bulunduğu o fezâil ve miraçla elde ettiği yeni mazhariyetler adına Allah O'na kalem ediyor. Evet, İsrâ sûresinde “*Görür ve işitir.*” deyip, kendisine ait sıfatları, ⁴² إِنَّهُ وَالنَّجْمِ إِذَا هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ fadesiyle -bazı tefsircilere göre- Hz. Muhammed'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) isnat ettiği gibi, burada da o pâyeyi yine O'na veriyor, ⁴³ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى ve O'nun şanına yemin ediyor.

⁴³ وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا da güneşe ve güneşle ortaya çıkan duhâya (kuşluğa) kalem ediliyor. ⁴⁴ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى da ise, mahall-i istirahat olması itibarıyla geceye ve geceyi bastıran karanlığa; sonra da yeniden karanlığın yırtılıp, aydınlıkların çıkmasına, yani kâinattaki devr-i daimle gelen ilâhî eltâf ve ihsanlara kalem ediliyor.

Bir başka yerde de ⁴⁵ “*İncire, zeytine, Tûr'a!*” وَالزَّيْتُونِ وَاللِّبْنِ وَالزَّيْتُونِ yemin edilmiştir. Tûr, Hz. Musa'nın, Cenâb-ı Hakk'ın beyan ve tecellîlerine mazhar olduğu önemli bir mekândır. Tûr'da Hz. Musa'nın bu mazhariyeti, bir cemaatin dirilişinin esaslarını taşıyordu. Hz. Musa emri oradan alıyordu ve bu soluklarla bir millet hakikî hayata uyanıyordu. Onun için de Tûr, üzerine yemin edilecek bir buk'a olma pâyesine ulaşıyordu.

Yukarıda da söylediğimiz gibi Kur'ân-ı Kerim'de bu tür yeminler çoktur. İşte bu yeminlerden biri de yukarıdaki âyette sözü edilen yemindir ki, yıldızlar diyeceğimiz nücûmun mevkilerine yemin edilmektedir. Öteden beri

yıldızlara yapılan kasemle ilgili olarak hep şunlar söylenegelmiştir:

Birincisi: Yıldızlar her devrin insanı için önemlidir. Zira insanla yıldızlar arasında daima bir münasebet olagelmiştir. Bu münasebetlerin en asgarîsi ise, insanların yıldızlar vasıtasıyla yönlerini tayin etmeleridir. Bir âyet, bu hakikate parmak basmakta ve şöyle demektedir:

وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ “Bir de Allah bir kısım alâmetler yarattı. Onlar yıldızlarla da yollarını bulurlar.”⁴⁶

Karada, denizde yön tayininin dışında, her bir yıldız ve yıldızlar kümesinin, tıpkı bir Necm-i Kur’ân gibi, insana bir şeyler fısıldaması, nizam, âhenk ve intizam diliyle, perde arkası hakikatler adına gönüllerimizi hoplatması yıldızların ayrı bir rehberliği sayılır ki Allah (celle celâluhu): وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ “Onlar yıldızlarla yollarını buluyorlar.” buyurur. İhtimal insanlarla yıldızlar arasındaki bu münasebete binaen Cenâb-ı Hak yıldızların yerlerine yemin etmiştir. Zira yıldızlar belli yerlerde olmasalardı, insanların onlardan bu şekilde faydalanabilmeleri mümkün değildi.

İkincisi: Güneş ve Güneş sisteminin hâlihazırdaki konuma ulaşabilmesi, ayrıca dünyanın şu andaki şeklini kazanabilmesi ancak yüzlerce şartın mevcudiyetiyle mümkün görülebilmektedir. Meselâ, atmosferden havanın kaçması, içindeki gazların dengelerinin bozulması derhal atmosferin genel yapısını bozar ve onu hayata nâmüsait hâle getiriverir. Aslında hava ile küre-i arz birbirini iter. Bunların bir araya gelmesi kerhendir. Yani bunlar Allah’ın emirleri karşısında ister istemez bu işe bel kırıp boyun bükmüşlerdir.⁴⁷ Biz bunları tetkik edip öğrendikçe hayret ve hayranlığa düşüyor.. ve bunlardan Allah’ın varlığına ve birliğine deliller istinbat ediyoruz.

Kendi varlığına ve birliğine deliller mahiyetinde olan bu yıldızlara ve onların yerlerine Cenâb-ı Hakk’ın kasem etmesi gayet mâkul ve yerindedir.

Güneş sisteminin dışına çıktığında Samanyolu içinde, Güneş sistemi gibi nice sistemler var olduğu görülür ki, bunların hemen hepsi de yerli yerine konmuştur. Bir yerde iki atom bile, birbiriyle çarpışsa, kızıl kıyamet kopar. Bu kocaman cisimlerin kâinat fezasında, herhangi bir muvazenesizlikle böyle bir kıyamete sebebiyet vermelerinin ne demek olduğunu düşünmek bile insanı ürpertir. Görülen bu kadar karışıklık ve çokluk, muvazenesizliğe sebep olması gerekirken, yıldızlar Cenâb-ı Hakk'ın kudretiyle baş döndürücü bir âhenk içindedirler. İşte izafî bir kısım namlar takıp cazibe ve dafia (çekme-itme) ile izah etmeye çalıştığımız bu âhengin arkasında, Kudreti Sonsuz Allah'ın tasarrufu, *أَفْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ* denilerek yıldızların mevkilerine yemin şeklinde nazarlarımıza veriliyor.

Üçüncüsü: Bu âyetten şöyle bir hususa da intikal edilebilir; yıldızlar öylesine yerli yerindedir ki, siz bir tek sistem üzerinde yapacağınız araştırmalarla, diğer sistemler hakkında da sağlam bir fikir sahibi olabilirsiniz. Hatta sistemlerle diyaloga geçebilir ve oralarda kentler kurabilirsiniz. Evet, birini anladığınız zaman, diğerleri hakkında edineceğiniz malumat da kendi kendine anlaşılabilir olur. Çünkü bunlar, o kadar esaslı, o kadar yerli yerindedir ki, hiçbirinde başıbozukluk ve gelişigüzelik yoktur. Aksine hemen hepsinde gayet ciddî bir nizam ve intizam mevcuttur. Dikkat edersek, “Rahmân sûresinde” Allah, rahmâniyetini bu muhteşem denge ve düzenle göstermiştir. Allah isminden sonra, Esmâ-i Hüsnâ arasında Cenâb-ı Hakk'ın özel isim durumunda kullandığı ikinci ismi, Rezzak mânâsına Rahmân'dır. “Bismillahirrahmân”da, Rahmân, Allah lâfz-ı Celâlesinden sonra gelir. Kur'ân'da, Rahmân sadece bismelenin içinde yüz on dört yerde “Allah” ismi celîliyle beraber bir ism-i sıfat olarak zikredilir. Lafz-ı Celâle ile omuz omuza vererek beraber zikredilen Rahmân, er-Rahmân sûresinde en başta gelmekte ve nimetlerin sıralanmasında en önde arz-ı endâm etmektedir.

Evet, başta “er-Rahmân” diye buyruluyor. Sonra da merhamet-i ilâhiyenin tecellî ve tezahürü olarak *أَعْلَمَ الْفُرْقَانَ* ifadesiyle deniliyor ki: “Allah,

Kur'ân'ı talim etti.”⁴⁸ Bundan daha büyük bir merhamet tezahürü mü olur?

Evet eğer, Kur'ân'ın aydınlatıcı tayfları gözlerimize ziya çalmasaydı ve ondan gelen mesajlar dünyalarımızı aydınlatmasaydı kâinat bizim için bir matemhane-i umumî olarak kalıp giderdi ki, bütün varlıklar, o cansız cenaze görüntüleriyle bizlere sadece vahşet ve dehşet verirdi. Bu yüzden de hiçbir şeyin gerçek yüzünü göremez ve hiçbir şeyi tam anlayamazdık. Biz Kur'ân'ın aydınlatıcı ışıkları altında her şeyin mânâ ve hikmetini anladık ve varlığın en önemli enmûzeci olduğumuz şuuruna vardık. Başkalarının bilim adına anlayamadığı şeyleri biz, Kur'ân nuru ile anladık, hayret ve dehşetten kurtulduk. Kur'ân'ın ruhuna nüfuz sayesinde varlığı incelediğimizde öyle şeyler fark ettik ki, başkaları henüz onların isimlerini bile bilmiyor.. evet biz, karadeliklerin bağrında dahi, öbür âlemlere açılan aydınlık tünellerin var olduğunu sezdik ve O'nun nuruyla nereye bakarsak bakalım her yeri aydınlık görmeye başladık.

فَهْوَأَسْمَا الْإِنْسَانَ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ
fehvâsınca O Rahmân, aynı rahmâniyetini bize şununla da gösteriyor: “*O, sizi yarattı ve sonra sizi beyanla serfiraz kıldı.*”⁴⁹ Evet eğer dilsiz olsaydık, başka bir ifadeyle gürül gürül ve şakır şakır konuşan şu kâinatın diline tercüman olamasaydık, beyan-ı sübhaniyeyi anlayıp birbirimize ders veremeseydik, yani bu kâinat şaheserini gene O'nun kelâm sıfatından gelen beyanıyla aydınlığa kavuşmuş göremeseydik, ondaki ince nakış ve derin mânâlardan hiçbir şey anlayamayacaktık.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ
⁵⁰ Şems ve kamer, çok dakik ve ince hesaplarla öyle mühim noktalara konmuş ve onların öyle mükemmel bir konumları var ki, atmosferimize gelip çarpan ve çarparken de gözlerimizi okşayan zevkli mehtaplar hâline gelen ve her şeyin bir koruma plânına bağlı olduğunu gösteren müthiş bir irade kendini hissettirmekte. Bu da Allah'ın size değişik bir dalga boyunda rahmâniyetini izhar etmesi demektir. Eğer merhamet-i ilâhiye çok dakik hesaplarla böyle bir nizam vaz'etmeseydi, bizler birbiriyle çarpışan bu cisimler arasında heba olup gidecektik. Evet, ara sıra göklerden

bazı taşlar düşüyor ise de, hiçbiri hiçbir zaman ciddî bir problem olmamıştır. Evet bu taşlar şimdiye kadar, ne kimsenin başını yardı ne de gözünü çıkardı. Demek ki çarpan bu kayalar Allah'ın inayet zırhına çarpıyor ve parçalanıyor. Siz sebep olarak isterseniz atmosferi düşünürsünüz, isterseniz tekasüf etmiş gaz yığınları dersiniz.. evet hangi sebebi ileri sürerseniz sürünüz, bu sebeplerin hepsi de Cenâb-ı Hakk'ın inayetinin tecessümünden ibarettir. Allah en dakik hesaplarla her şeyi, fevkalâde bir nizam ve âhenk içinde yerli yerine vaz'etmiştir ki, işte “mevâkiinnücûm”da bir de, böyle bir mânâ melhuzdur.

Dördüncüsü: Kutup Yıldızı, onun yıldızlar arası yeri ve bize yol göstermesi; Güneş Sistemi, onun Samanyolu içindeki yeri ve konumu; Samanyolu, onun gökcisimleri arasındaki ihtişamlı yeri ve onun bir başka sistemin veya kümenin yanındaki baş döndürücü, ama öbürüne göre mütevazi yeri, derken bu sistemlerin diğer sistemlerin yanındaki yeri ve onlarla âhenk içinde beraberliği.. ve bütün bunların ötesinde, ilmin tespit ettiği şekilde her yıldızın belli bir mesafeyle bir diğerinden uzak durması ve nihayet güneşin etrafındaki peyklerin belli mesafelerle ayrı ayrı yerlere yerleştirilmesi... gibi kâinatta her şeyin ama her şeyin fevkalâde ve şiiirimsi bir âhenk içinde tanzim edilmiş olduğunu gösterir ki “mevâkiinnücûm”un bunlara da işareti olabilir.

Beşincisi: “Yıldızların yerleri” Batı ve Doğu'da değişik şekillerde ele alınıyor. Meselâ, Rus âlimleri ona “Yıldızların konduğu yerler!” diyorlar. Batı'da ise bu ifade daha ziyade karadelikler veya beyazdelikler şeklinde düşünülüyor. Aslında ilmin çözmeye çalıştığı meselelerin yanında, hâlâ çözüm bekleyen o kadar çok muamma var ki, bir meseleyi izah ettiğimizi sandığımız an, izah bekleyen iki veya daha çok mesele birden karşımıza çıkıyor. Meselâ, küre-i arzın atmosferi ile, küre-i arzın kendisi arasında bir zıtlık var. Bu zıt durumun, dünya ve fezada, hatta bütün kâinatta dengeyi tamamlayıcı bir faktör olduğu astrofizikçiler tarafından iddia edilmektedir. Karadelikler ile beyazdelikler, kâinattaki umum denge için çok mühim ve

birbirine zıt iki unsurdur.

Modern tefsircilere göre “mevâkiinnücûm” âyeti kuasar ve pulsarlara da işaret etmektedir. Beyazdelikler, çok korkunç ışık ve enerji kaynaklarıdır. Bunlar artık günümüzde görülüp tespit edilebiliyorlar. İlim adamları bunlar için: Beyazdelikler âdeta diğer yıldız ve sistemlerin onların bağrında büyüüp gelişeceği birer tarla gibidir, diyorlar. Evet bunlar öyle korkunç ve muhteşem bir enerjiye sahiptirler ki; Samanyolu birdenbire yok olsa bile, Allah’ın kudret ve iradesiyle bir beyazdelik, kendi bağrında yeniden bir Samanyolu’nun teşekkülüne medar olabilir. Bunlar, kâinatın bağrına öyle âhenkli yerleştirilmişlerdir ki, hiç şaşırmadan, kendilerine ait o dehşetli vazifeleri, hem de en dakik biçimde yerine getirmektedirler.

Evet, zâhiren kâinat nizamına çok tesiri olan faktörlerden biri de yıldızların mevkileridir. Rus bilginleri bunlara, yıldızcıkların bağrında büyüüp gelişeceği yerler, diyorlar. Onların böyle demeleri bir yönüyle önemli sayılır. Çünkü böylece Kur’ân-ı Kerim’in geçmiş ve geleceği, bugün gibi bildiğini tasdikle bir de bu acaip dünyada “mevâkiinnücûm”a işaret edilmiş oluyor.

Altıncısı: ... Ve karadelikler.. elektronlardan, çekirdeklerden mürekkep olan bu yıldızlar, elektronların enerjilerini kaybetmesiyle çöküyorlar ve çekirdekler üst üste çökünce, bu kocaman dev yıldızlar birer cüce hâline geliyorlar. Bunlar güneş gibi veya güneşten daha küçük olursa, pulsarlar meydana geliyor. Aslında kütesinden, ağırlığından bir şey kaybetmedikleri hâlde cirimleri fevkalâde küçülüyor ve dev birer karadelik oluyorlar. Görülmüyorlar ama yanlarından geçen ışıklar kayboluyor; yani bunlar tarafından yutuluyor. Zaman, o noktada hızlanıyor. Girdaba uğrayan şeylerin kayboluşu anında çeşitli esrarengizlikler meydana gelmesi gibi bazı sırlı işler de oluşuyor. Öyle ki meselâ, güneş gibi bir sistem, bu karadeliklerden birine doğru yaklaşırsa, bir lokma olup gider ve yok olur. Astrofizikçilerin bazıları da, işte bu karadeliklere “yıldızların mevkii” diyorlar.

Yedincisi: Yıldız tabiri ile umumiyet itibarıyla enbiyâ-i izâm da kastedilegelmiştir. Meselâ, Târık sûresindeki “en-Necmü’s-Sâkıb” katı kalbleri delen, kapalı kapıları açıp içine nüfuz eden yıldız... İşte bu yıldız Hz. Muhammed’dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Her nebi bir bakıma, kendi asrı için peygamberlik vazifesi itibarıyla bir yıldız gibidir. Ve onlara tutunanlar saadet semasına yükselirler; yükselirler ve Cenâb-ı Hak ile münasebete geçerler. Allah (celle celâluhu) yıldızların yerlerine kasem ederken, Hz. İbrahim’in, Hz. Nuh’un, Hz. Musa’nın ve diğer peygamberlerin göz kamaştırıcı mevkilerine ve Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhteşem makamına da dikkati çeker. Bilhassa işarî tefsir açısından bu husus da oldukça mühimdir.

Sekizincisi: Ayrıca, daha derine inerek bir başka noktaya da dikkatinizi çekmek istiyorum: Kur’ân-ı Kerim’in âyetlerine de “necm” yani yıldız denir. Tefsirciler, “Âyetler necm necm inmiştir.” derler. Kur’ân âyetlerinin de kendilerine göre mevkileri vardır. Bir kere, ilm-i ilâhiyede Kur’ân-ı Kerim’in mevkii tasavvurlar üstü büyüktür. Biz onda kelâm sıfatının gücünü, kuvvetini ve ihatasını tam göremeyiz. Bu itibarla da Allah (celle celâluhu) doğrudan doğruya “mevâkiinnücûm” ile kendi kelâm sıfatı içindeki Kur’ân’ın yerine kasem etmiştir.

Evet, bu bakımdan yıldızın yerine yemin etmekle ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ’in farkı yoktur ki bu da “O şanlı Kur’ân’a kasem olsun ki.”⁵¹ demek gibidir. Ayrıca Levh-i Mahfuz’da da Kur’ân’ın bir yeri vardır. Çünkü Kur’ân, Kadir Gecesi’ne kadar Levh-i Mahfuz’daydı. Ona ancak nazarı oraya ulaşanlar muttali olabiliyordu. Buna göre, mevâkiinnücûm, Cenâb-ı Hakk’ın irade ve kudretiyle meydana gelen ve kâinat kitabının şerhi, izahı olan Kur’ân-ı Kerim’in necmlerinin mevkileri demektir. Demek oluyor ki, Kur’ân da ayrı bir yıldızlar kümesi sayılıyor. Hem de kâinattaki yıldızları izah eden bir yıldızlar kümesi. Evet kâinatla Kur’ân arasında bu şekilde bir benzerlik ve bütünlük var. Diğer taraftan, إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ile “Kadir Gecesi, Kur’ân’ı, sema-

i dünyaya indirdik."⁵² buyruluyor ki, esasen Levh-i Mahfuz-u Hakikati müşâhede edebilen ve nazarı oraya ulaşan her veli, Kur'ân'ı orada bütünüyle görüp mütalâa edebilir. İşte "*Kur'ân'ın bu noktadaki mevkiine ve şerefli yerine kasem olsun.*" mânâsına mevâkiinnücûm'a yemin edilmiş de denebilir.

Dokuzuncusu: Cibrîl-i Emîn'e eminlik pâyesini kazandıran Kur'ân'ın bir diğer mevkii de Hz. Cibrîl'in emin sinesidir. Mevâkiinnücûm'a kasem, "O ve onun gibilerinin sinesine kasem olsun ki!" mânâsına da hamledilebilir.

Onuncusu: Bir diğer yönüyle de, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ümmetinin pâk sineleri olduğu da düşünülebilir.

On Birincisi: Ona inanmış, Kur'ân'ı her şey kabul eden, her okunduğunda, Rabbinin, kendisine hitap ettiğini ruhunda duyan temiz vicdanlar da, Allah'ın kasem ettiği yerlerden olabilirler. Rabbim, evvelkiler gibi, bizim sinelerimizi de öyle pâk eylesin. Kasem edilen sineler hâline getirsin!

Bütün bu ve bizim bilemediğimiz nice mânâlar içindir ki, Cenâb-ı Hak, mevâkiinnücûm'a kasem etmiştir. Ve bu kasemin hakikaten büyük bir kasem ve yemin olduğunu da yine kendisi bildirmiştir.

Biz, bilemediğimiz sırlara da en az bildiklerimiz kadar inanıyor ve "*Bilseniz bu çok büyük bir yemindir.*" ifadesini bütün vicdanımızla tasdik ediyoruz.

DİPNOTLAR

40 Vâkıa sûresi, 56/75-77.

41 Necm sûresi, 53/1.

42 İsrâ sûresi, 17/1.

43 Şems sûresi, 91/1.

44 Duhâ sûresi, 93/2.

45 Tîn sûresi, 95/1, 2.

46 Nahl sûresi, 16/16.

47 Bkz.: Fussilet sûresi, 41/11.

48 Rahmân sûresi, 55/2.

49 Rahmân sûresi, 55/3-4.

50 Rahmân sûresi, 55/5.

51 Kâf sûresi, 50/1.

52 Kadir sûresi, 97/1.

Urûc: Yükselme, yukarı çıkma.

Kevn ü fesad: Devamlı yeni yeni oluşum ve değişim içerisinde çalkalanıp duran varlık âlemi, dünya.

İstinbat: Hüküm çıkarma, bir hükme varma.

Lafza-i Celâl: “Allah” ismi.

Matemhane-i umumî: Matem yeri, herkesin üzülüp ağladığı yer.

Serfiraz kılmak: Yüceltmek, üstün kılmak.

Melhuz: Düşünülen, akla gelen.

Cibrîl-i Emîn: Vahyin, sadık emanetçisi Hz. Cebrail (aleyhisselâm).

Meşîet: Dileme, Cenâb-ı Hakk’ın dilemesi.

Müttaki: Günah ve haramdan uzak duran, sakınan, dindar, takva sahibi, Allah’tan korkan, zâhid.

Müsademe: Çarpışma.

Tevbe-i nasuh nedir?

Tevbe-i nasuh ile alâkalı bir âyette inanan insanlar muhatap alınıyor ve şöyle deniyor: “*Ey iman edenler! Kendi nefsiniz hakkında hayırhahlık düşüncesiyle Allah’a tevbe edin.*”⁵³

Âyette üzerinde durulması gereken üç kelime var. Bunlar sırasıyla: İman, tevbe ve nasuh kelimeleridir.

Birinci kelime imandır. İman, İslâm’ın bütününe dil ile ikrar, kalb ile tasdik etmek demektir. İnanılması gereken meselelerin hepsine inanmadıkça insan iman etmiş sayılamaz.

Bizim için mühim olan imanın şer’î mânâsıdır. Bununla beraber “iman” kelimesinin lügat mânâsı nazara alınacak olursa, her iman eden insan Allah’ın teminatı altına girmiş olur. Evet, dünyada, dağlar gibi hâdiselerin altında kalıp ezilmekten; ahirette ise dünyanın en büyük musibet ve belâsına rahmet okutacak kadar dehşet verici azabın pençesine düşmekten, insan ancak imanı sayesinde kurtulur ve emniyete erer.

İkinci kelime tevbedir. Tevbe, kişinin kendini yenilemesi ve bir iç onarımdır. Yani, saptırıcı düşünce ve davranışlarla bozulan kalbî muvazeneyi yeniden düzene koyma uğrunda ferdin, Hak’tan Hakk’a kaçması, daha doğrusu, O’nun gazabından lütfuna, hesabından rahmet ve inayetine sığınmasıdır tevbe.

Tevbeyi, günah duygusuyla, benliğin bir hesaplaşması şeklinde tarif etmek de mümkündür. Yani, nefsin, hayatı sorumsuzca sevk ve idaresine karşı, benlik ve iradenin, yüce dağlar gibi, günahların karşısına dikilip ona geçit vermemesidir tevbe.

Günah, muvazenesizce bir çukura yuvarlanıp gitmekse, tevbe, usûlüne göre bir hamlede hoplayıp oradan dışarıya çıkmaktır. Diğer bir ifade ile günah; vicdanın muvakkat bir murâkibesizliğinden, ruhun aldığı yara ise, tevbe;

kalbin, sürekli bir ızdıraba düşmesi ve çok ciddî olarak kendi kendini kontrole koyulması ve böylece duyguların yeniden fer ve kuvvet kazanmasıdır.

Günah, insanda şeytanın hâkimiyeti ve nefsin tesiriyle olduğuna göre, tevbe, şeytana karşı duyguların müdafaası ve ruhtaki âhenksizliği, dezarmoniyi düzenleme gayreti demektir.

Günah erozyonlarının ruhu törpüleyip aşındırmasına karşılık tevbe, gönül zeminini, düşünce ve sözlerin en güzeli “kelime-i tayyibe” ile çimlendirmek ve o erozyonların tahribatını önlemektir. Gözlerin döneyazacağı, yüreklerin hoplayacağı gün gelmeden, yürekleri hoplatan tevbe gayreti ne mübecceldir! Keşke onu, her günahın açtığı gediği kapatacak seviyede, âh u enînlerle yapmaya muvaffak olabilseydik!

İnsanlar dünyaya günahsız ve masum olarak gelirler. Hiçbir eğrilikleri yoktur. Fıtratın bu temiz ve doğru yolundan ayrılan insanlar, kendilerini kuvve-i inbatıyesi olmayan bir toprağın bağına atar ve orada çürürler. Evet, günahlar insanları, yolun kenarına atıp çürüten faktörlerdir. Günahattan sonra insanın yeniden rücûu hakkında bir âyette “*Allah’a inâbe edin (döndüm geldim deyin) Allah’a teslim olun.*”⁵⁴ buyruluyor.

Öyleyse tevbe, insanın bazen günahlarla temizliğini yitirince, hemen temizlenip asliyetine dönmesidir. Nitekim bir hadis-i şerifte buyruluyor ki: “*İnsan günah işleyince, kalbinde bir siyah nokta belirir. Tevbe ile hemen onu silmezse, o nokta kalbinde öylece kalır. Sonra ikinci bir günah işlerse, kalbinde bir nokta daha belirir.*”⁵⁵ Yani günah işleme fikri artık onun dimağında gelişmiş olur. Nasıl ki merdivenin ilk basamağına adım atan bir insan, ikinci basamağına adım atma fikrine de hazırlanır. İkiye atan, üçe çok rahat adımını atar ve bir kere günah istikametinde perdeyi yırtınca -Allah korusun!artık sıkılmadan, hayâ etmeden, peşi peşine çok günahlar işleyebilir.. ve günah merdivenlerinden aşağıya, ganyaya doğru gitmeye başlar. Onun için yine büyük bir Söz Sultanı diyor ki: “Her bir günah içinde küfre gidecek bir yol var.”⁵⁶ Tevbe, bu yolları tıkama, aşağıya doğru atılan adımı değiştirme,

insanı Allah’a götüren helezona girdirme ve Allah’a yükseltme gayretidir.

Tevbe şaşmışlıktan, yoldan çıkmışlıktan sonra, tekrar dönüp gelip sahibini bulmadır. Onun içindir ki; Efendimiz Buhârî ve Müslim’deki bir hadislerinde bu dönüşü şu şekilde anlatmaktadır:

“Allah, kulunun tevbesinden sonsuz derecede memnun ve mesrur olur. Şöyle ki, bir insan çölde yolculuk yapıyor. Bütün azığı, eşyası ve suyu üzerinde olan devesi onu bırakıp kaçıyor. Adam sağa sola koşuşup devesini arıyor; fakat sonunda yorgun ve ümitsiz bir hâlde bir ağacın altında uyuyakalıyor. Gözlerini açtığına bir de ne görsün; devesi, üzerindeki eşyasıyla beraber başucunda durmaktadır. Adam sevincinden öyle hâle geliyor ki, Cenâb-ı Hakk’a şükrederken yanlışlıkla, ‘Ben Senin rabbin, Sen de benim kulumsun!’ diyor. İşte tevbe eden kulu karşısında Cenâb-ı Hakk’ın ferahı bu adamınkinden daha fazladır.”⁵⁷

Elbetteki hadiste geçen “ferah” tabirini, bizim anladığımız mânâda ve bizim ölçülerimiz içinde Cenâb-ı Hakk’a izafe ve isnat edemeyiz. O’nun ferahı istiğna-ı mutlakına uygun bir ferah-ı mukaddestir ki, biz onun keyfiyetini idrakten âciziz. Bununla beraber, kulun tevbesi, Cenâb-ı Hakk’ı işte bu şekilde memnun etmektedir. Ve bizim için mühim olan da bu mânâyı anlamaktır.

Tevbenin iki yönü vardır. Bunlardan birincisi bize, ikincisi ise Cenâb-ı Hakk’a aittir. İşte bu mânâ içindir ki, Efendimiz: *“Tevbe edene Allah da tevbe eder.”*⁵⁸ buyuruyor. Bizden tevbe, Allah’a dönmektir. Allah’ın tevbesi ise rahmetiyle bize teveccüh buyurup, kapısını yeniden açmasıdır. Biz yoldan çıkmakla, Allah’ın bize bakan bütün pencereleri muvakkaten kapanmış, bütün menfezleri de tıkanmış oluyor. Sonra da pişmanlık duyuyor ve: “Neden yaptık? Niçin fitratımıza zıt bir yola girdik?” diyoruz. Biz içimizden kendimizi düzeltmeye başlarken ve nedamet hissiyle çırpınıp bir metafizik gerilime geçerken, birdenbire bakıyoruz ki, kapılar, menfezler bize

yeniden açılmaya başlanmış. Birincisi bizim tevbemizdi. Yani o, bir niyet, bir düşünce ve bizi kıvrandıran bir nedametti. İkincisi de Allah'ın tevbesi. O da bize kapıyı ve menfezleri açtı ve "Kullarım, Ben sizi unutmadım, terk etmedim, siz Beni hatırladığınız sürece ahd ü peymânınızı elli defa dahi bozsanız Beni burada bulacaksınız." dedi...

Evet, O Erhamürrâhimîndir. Ne yaparsak yapalım dilimizden:

يا ارحم الراحمين ارحمنا يا غفور يا غفار واغفر لنا ذنوبنا و تجاوز عن سيئاتنا

demeyi düşürmemeliyiz.

Üçüncü kelime "*nasuh*"tur. Nasuh, "faûl" vezninde ism-i fail bir kelimedir. Mübalâğa ifade eder. Çok ciddî hayırhahlık, nefesine nasihat edicilik demektir. O, nasihat ile aynı kökten gelir. Nasihat, bir insanın iyi düşünmesi, iyi görmesi, başkalarının iyiliğini istemesidir. "Din, *الدين النصيحة* *nasihattir.*"⁵⁹ derken, başkaları hakkında hayırhah olarak hareket etmek kastedilmektedir. Yoldan sapmasınlar diye insanların ellerinden tutma, Allah'ı, peygamberi anlatma bunun icabıdır. Bugün, İslâm'a hizmet eden güzide Müslümanlar, nuranî kadro, Hz. Mesih'in dilinde "kudsîler ordusu" diye isimlendirilmektedir. Zuhur eden hâdiseler karşısında gök parça parça üzerlerine dökülse, yer şak şak olup açılan korkunç kraterleriyle onları yutmaya çalışsa, yine de İslâm'a hizmet eden bu kudsîler, dine sahip çıkacak ve elinde kor taşıyan yiğitlerin ruh hâletiyle kendilerine düşen vazifeyi bir lahza hatırlarından çıkarmayacaklardır.

Evet, Allah'ı, Resûlü'nü, Kur'ân'ı, İslâm'ı ve mübarek dinimizi anlatma, itminansız gönüllere itminan kazandırma, ahiret ümidi adına her şeyi kaybetmiş insanların vicdanında yeniden ahiret duygusunu tüttürme ve insanların gönüllerinde Cennet'in binlerce sene hayatı bir dakika rü'yet-i cemaline mukabil gelmeyen Cenâb-ı Hakk'ın cemalini görme arzusunu mayalama.. işte bunların hepsi hayırhahlıktır. Ve bunların hepsine bir çırpıda,

Efendimiz *الصححة* buyuruyor. Ve sonra da “*Dinin ruhu nasihattir.*” diyor.

“Nasuh” yukarıda da söylediğimiz gibi, çok hayırhah demektir. İnsanın en fazla hayırhahlığı da kendi nefesine olmalıdır. Kişi en başta nefisini bütün kötülüklerden korumalıdır. Nefsin korunması, temel hukukun beş prensibinden bir tanesidir. İnsan nefisini yani kendisini içkiden, zinadan, küfre ve dalâlete girmeden koruyacaktır. Bu korumalardan her birisi “usûl-i hamse”den biriyle alâkalıdır. İnsan nefisini Cehennem’e lâıyk bir hatab hâline gelmekten muhafaza etmelidir. Eğer odun gibi yaşarsa, odun gibi haşrolur, odunların gideceği yer de bellidir. Kur’ân; “*Onlar, Cehennem’in odunlarıdır.*”⁶⁰ diyor. Böyle olunca, her insanın nefesine karşı hayırhahlığı, günahlara karşı çok dikkatli, titiz ve hassas olmasıyla mümkündür. İnsan nefsi için o kadar hayırhah davranmalıdır ki, “*Allah onu bir kere küfür ve dalâletten çıkardıktan sonra, küfre ve dalâlete dönme, ona Cehennem’e girmekten daha ziyade ızdırıp verici olmalıdır.*”⁶¹

Bununla beraber insan yine sürçüp kayabilir. Böyle bir durum karşısında da o hemen akıl ve vicdanını harekete geçirerek, “Ben Allah’tan kopmakla bu hâle geldim. Öyle ise, ancak O’na yeniden bağlanmakla bu durumdan kurtulabilirim.” diyecek ve Cenâb-ı Hak’la olan irtibatını kuvvetlendirmeye çalışacaktır. Onun bu cehdi, nasuh tevbenin bir yanını teşkil etmektedir.

Onun diğer yanı da şudur: İnsan bir daha eski günahlarına dönmeyerek, nefsi hakkında hep hayır düşünmüş olmalıdır. İnsan nasıl evlâtlarının istikballeri hakkında hep hayır düşünür, onların iyi olmasını ve yükselmelerini diler, öyle de kendi hakkında da hep iyi şeyler dilemelidir. Onun için de, daha işin başında günahlara girmemeye azimli olmalı ve günahları açısından nefisini ele alırken, kendisinin Allah’tan uzaklaşmasını, affedilmez çok büyük bir cürüm ve kapatılmaz bir uçurum olarak kabul etmelidir ki, böylece nasuh tevbe yapmış sayılsın. Allah (celle celâluhu) bu zaviyeden buyuruyor ki: ⁶² *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ تَوْبَةً نَّصُوحًا* Yani siz, imanınız sayesinde,

emniyet zemininde bulunuyorsunuz; evet, iman etmişsiniz, gözünüz açılmış, akı kararı birbirinden tefrik eder duruma gelmişsiniz; sonra Allah'a güvenmiş ve dayanmışsınız. Bu bakımdan, şayet sürçseniz ya da bir an yoldan inhiraf etseniz, kat'iyen ye'se düşmemelisiniz; zira ye'se düşmeyi gerektiren hiçbir şey yok; çünkü Allah, şirkten başka her şeyi mağfiret edeceğine söz vermiştir.⁶³ Öyleyse düştüğünüz yerde kalakalmamalısınız; hemen harekete geçip, Allah'a yönelerek, eski günahlara da nedamet edip; kendinizi yeniden bulmaya çalışmalısınız ki, zannediyorum "Tevbe-i Nasuh" denen müstesna yöneliş de bu olsa gerek.

Ayrıca, bu tevbe için şu şartları öne sürmüşlerdir:

Birincisi: İşlenen günah kul hakkıyla alâkalı ise, evvelâ o hak sahibine verilmeli ve ondan helâllik dilenilmelidir.

İkincisi: Bir daha aynı günaha dönmek üzere ciddî ve kesin bir kararlılık içinde olunmalıdır.

Üçüncüsü: O günahla tevbe arasında ikinci bir günah işlemeye vakit bırakmamalı, yani elden geldiğince günahlar beş dakika bile tevbesiz kalmamalıdır.

Tevbenin bir başka buudu da şudur: Günah, ruhta bir ızdırıp şeklinde duyulmalı, vicdan da o günaha karşı bir nefret, bir tiksinti ve bir ürperti hissetmelidir. Bir insan, işlediği günahlar karşısında hasta olmuyor ve ızdırıp çekmiyorsa, alışageldiği gibi ağzıyla tevbe etse dahi, onun yaptığı tevbe değil, sadece bir merasim ve yararsız birkaç söz söylemekten ibaret kalır. Tevbe, vicdanın duyduğu nedamet ve bu nedametle insanın iki büklüm olmasıdır. Dil ile söylemek ise, sadece böyle iki büklüm olmuşluğa kavlen iştirak ve bir tercümanlıktır.

Evet, tevbe ancak ızdırabın terennümüdür. Ne var ki bu terennümü de yine Sahib-i Şeriat'tan öğreneceksin. Yani nedamet ve ızdıraplarını Resûlullah'tan öğrendiğin şeylerle soluklayacaksın:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الْكَرِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ تَوْبَةَ عَبْدٍ ظَالِمٍ لَا يَمْلِكُ لِنَفْسِهِ مَوْتًا وَلَا حَيَاتًا وَلَا نَشُورًا

“Tevbe ve istiğfar ediyorum. Öyle bir kul, bir bende, bir tasmalının tevbesi gibi tevbe ediyorum ki, kendi kendine ne dirilebilir, ne ölebilir, ne hareket edebilir, ne yatabilir, ne kalkabilir. İşte ben böyle âcizlerden âciz bir zavallı; Sana günah ve zulümlerimden dolayı tevbe ediyorum.”

Allah Resûlü’nden mervî bir hadiste, tevbe ve istiğfardan önce iki rekât namaz kılmaktan, sonra da tevbe edenin başını yere koyarak tam konsantre olup, Rabbin rahmetiyle münasebete geçeceği âna kadar, secdede;

يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيْثُ أَصْلِحْ لِيْ شَأْنِيْ كُلَّهُ وَلَا تَكْلِمْ لِيْ إِلَى نَفْسِيْ طَرْفَةً عَيْنٍ

“Ey Hayy u Kayyum, benim her hâlimi ıslah eyle, Sen beni göz açıp kapayıncaya kadar nefsimle baş başa bırakma.”⁶⁴ gibi dualardan da söz ediliyor. Yani içteki nedametın bu sözlerle soluklanması tavsiye ediliyor.

Bu mevzuda yine Efendimiz’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) şerefsüdur olmuş, sabah akşam okunan ve “Seyyidü’l-istiğfar” diye bilinen bir dua daha mervîdir ki o da:

اللهم أنت ربّي لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك، وأنا على عهدك ووعدك ما استطعت، أعوذ بك من شر ما صنعت، أبوء لك بنعمتك علي وأبوء لك بذنبي فاغفر لي، فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت

istiğfarıdır.⁶⁵ Seleften bazıları, kelimesinin sonuna غفور یا غفور isimlerini de ilâve etmişler. Bunlar, Efendimiz’den mervî olanlar arasında olmasa da Rabbimiz’in iki mübarek ismini şefaathî yaparak Allah’a teveccüh etme mânâsında çok güzeldir.

Evet tevbe, kalbin nedamet ve ızdırıp duymasıdır. Biz böyle bir ızdırabı, tevbe ve istiğfarda kullanılan kelimelerle eda ettiğimiz sürece makbuldür. Ancak, içimizde günaha karşı hiçbir ızdırıp duymadan, dilimiz:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الْكَرِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ

veya “Elimle, dilimle, ağzımla, gözümla, kulağımla işlediğim her günden tevbe ettim, pişman oldum...” diyor fakat duygu ve düşüncelerimiz bu kelimelere refakat etmiyorsa ve içindeki dalgalanmalar soluklarımızı kesecek kadar ağırlıklarını hissettirmiyorsa, boşuna uğraşyoruz demektir. İnsan hiç olmazsa Allah karşısında günahlarını ifade, vicdanından gelen sesleri soluklamalıdır. Evet, tevbe ve istiğfar ederken şaka ve merasim yapmıyor, herhangi bir folkloru icra etmiyoruz. Bilakis Allah karşısında gerçekten işlediğimiz bir günden gerçek bir nedamet duygusunu Allah’a takdim ediyoruz.

Ve son olarak burada şunu da arz edeyim: Camilerde yapılan nikâh ve iman tevdidi gibi aslı esası olmayan ve bir mânâ ifade etmeyen sözlerin mü’minlere kazandıracığı hiçbir şey yoktur. Hele nikâh gibi, ciddî bazı esaslara bağlı bir meselede, *أُرِيدُ أَنْ أُجِدَّ الْإِيمَانَ وَالنِّكَاحَ* demek sadece bir tevbe olarak, değil söz, dil kaideleri bakımından da tenkide açıktır.

Çünkü adam: “Ben nikâhımı ve dinimi yenilemeyi düşünüyorum.” diyor. Yenilediğini de söylemiyor. Yani, düşünüyorum, ileride yenileyebilirim, demek istiyor. Allah korusun, bu çok tehlikeli bir ifadedir. Çünkü bir insan, bilerek veya bilmeyerek kelime-i küfrü telaffuz etmişse hemen anında tevdid-i iman etmesi lâzımdır. Bunun yegâne çaresi vicdanından gelerek, işlediği bütün günahlara, ciddî bir hiss-i nedametle arkasını dönüp *أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ* demektir. Bunun ise tehire tahammülü yoktur. Müslümanları boş şeylerle avutmak faydasızdır.

Ciddî tevbe edelim. Her hata ve her sürçmemizden ürperelim ve Allah’a yönelelim. Bütün bunları yaparken de Allah Resûlü’nün talim ve irşad daireleri içinde kalmaya çalışalım.

DİPNOTLAR

53 Tahrim sûresi, 66/8.

54 Zümer sûresi, 39/54.

55 Tirmizî, *tefsir* (83) 1; İbn Mâce, *zühd* 29.

56 Bedüzzaman, *Lem'alar*, s. 7.

57 Buhârî, *daavât* 4; Müslim, *tevbe* 3-7; Tirmizî, *kıyame* 49; İbn Mâce, *zühd* 30.

58 Buhârî, *megâzî* 35; Müslim, *tevbe* 56; Ebû Dâvûd, *eşribe* 5; Nesâî, *sârik* 1; İbn Mâce, *ikâme* 78. (Lafız İbn Mâce'ye ait.)

59 Buhârî, *iman* 42; Müslim, *iman* 95; Ebû Dâvûd, *edeb* 59; Tirmizî, *birr* 17; Nesâî, *bey'at* 31.

60 Enbiyâ sûresi, 21/98.

61 Bkz.: Buhârî, *iman* 9, 14; Müslim, *iman* 67.

62 Tahrim sûresi, 66/8.

63 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/48.

64 Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/730; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 10/117, 180.

65 “Allahım, Sen benim Rabbimsin; Senden başka ilâh yoktur. Beni Sen yarattın; ben Senin kulunum ve gücüm yettiğince Sana olan ahdime ve vaadime bağlıyım. İşlediklerimin (kötülüklerin) şerrinden Sana sığınırım. Üzerimdeki nimetlerini itiraf eder, günahlarımı da ikrar ederim. Beni bağışla. Zira günahları bağışlayacak ancak Sensin.” (Buhârî, *daavât* 3; Tirmizî, *daavât* 15.)

Hayırhahlık: Hayır dileme, iyiliğini isteme.

Hisab: Hesaba çekme, hesap sorma.

Kelime-i tayyibe: Güzel söz.

Mübeccel: Aziz, yüce.

Kuvve-i inbatiye: Yetiştirme kuvveti, verimlilik.

Rücû: Geri dönme, vazgeçme.

Gayya: Cehennem çukuru.

İzafe etmek: İlişkilendirmek, bağlantı kurmak.

İstiğnâ-yı mutlak: Kimseye ve hiçbir şeye muhtaç olmama.

Ferah-ı mukaddes: Cenâb-ı Hakk'ın Kendi Zâtına lââyık, duyduğu yüce, kusursuz sevinç, ferah.

Ahd ü peymân: Yemin etme, söz verme.

İtminan: Kararlılık, iç huzuru.

Usûl-i hamse: İslâm hukukunda korunması farz olan beş temel unsur; bunlar din, mal, can (nefis), akıl ve nesildir.

Hatab: Odun.

Hayy u Kayyum: Her zaman var ve diri olup varlıkların da hayatı ve devamı kendi idaresinde olan Zât.

Gaffâr / Gafûr: Çok mağfiret eden, çokça affeden Hz. Allah.

Cibrîl-i Emîn: Dört büyük melekten biri, vahiy meleği, Cebrail (aleyhisselâm).

Ye's: Ümitsizlik.

“İn ecriye illâ alellah”⁶⁶ âyetinin ifade ettiği neşr-i hak için enbiyâya ittibai ifade eden istiğna düsturu dolayısıyla tebliğ ve irşad vasıtaları olan şeylerden şahsî kazanç temini olabilir mi?

“*Ecrimiz, mükâfatımız Allah’a aittir.*” âyetinin geçtiği yerde bunu Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Şuayb ve Hz. Lut gibi, beş büyük peygamber kendi kavimlerine karşı söylemişlerdir.⁶⁷ Başka yerlerde Hz. İbrahim ve Hz. Musa da araya girer. Fakat, “*Mükâfatımız sadece Allah’a aittir.*” ifadesinin geçtiği yerlerde yalnız bu beş büyük zâtı görüyoruz. Bir de sûre-i Yâsîn’de anlatılan ve büyük ızdırap çeken kahraman (Habib-i Neccar) da “*Sizden, yaptıkları tebliğ karşılığında ücret ve mükâfat istemeyenlere tâbi olun!*”⁶⁸ demek sûretiyle, yine bu âyetin mânâsına işaret etmektedir. Hz. Nuh başka bir yerde yine, değişik bir ifade ile aynı hususa dikkati çekmektedir.⁶⁹ Yani enbiyâ-i izâm, yaptıkları tebliğ vazifesi karşısında, insanlardan bir şey istememe esası üzerinde yürüdüklerine dikkat çekilmektedir:

“*Ben yaptığım tebliğ vazifesi karşılığında sizden bir şey istemiyorum, ücretim ve mükâfatım münhasıran Âlemlerin Rabbi Allah’a aittir.*”⁷⁰

Bu söz, her peygamberin âdeta, Cenâb-ı Hakk’a karşı, verdiği bir ahd ü peymân ve bir yemindir. Onlar, peygamberlik vazifesini yapacaklarına ve bunun karşılığında hiçbir şey almayacaklarına söz veriyorlar.

Neşr-i hak vazifesinde ne zaman olursa olsun, her devrin mürşidleri, enbiyâ-i izâma iktida etmekle mükelleftirler. Hizmetini Allah için yapan hemen herkes; vaaz ve nasihat ederken, bir yerde sohbette bulunurken, gezerken, köy köy, kasaba kasaba dolaşırken, hak ve hakikati neşretme karşılığında kat’iyen bir şey almayacaktır. Evvelâ, sözün tesir etmesi, Allah’ın elindedir. Allah bu kimselerin sözlerinin tesirini, büyük bir ölçüde onların hasbîliğine, diğergâmlığına ve yaptıkları irşad vazifesi karşılığında hiçbir şey beklememelerine bağlamıştır. Enbiyâ-i izâmın sözü tesirlidir, asfiyânın sözü

tesirlidir. Günümüzde sözler tesir etmiyorsa, tesir için gerekli olan bir kısım şartları yerine getirmediğimizdendir.

Evet, mükâfatını dünyada almak isteyenlerin sözleri için Allah, sinelerde tesir yaratmamaktadır. Bu çok önemli bir meseledir. Diğer bir önemli mesele de şudur; neşr-i hak hizmetinde bulunan kimseler, enbiyâ-i izâma iktida edip vazifelerinin karşılığında bir şey almamalıdır; almamalıdır ki, ehl-i dünya tarafından tenkide maruz kalmassınlar. Çünkü ehl-i dünya diyecektir ki, “Bunlar neşr-i hak vazifesi yapıyorlar ama aynı zamanda temettü hakkı da arıyor ve geçimlerini bu yolla temin edip gidiyorlar.”

Mevlitçi niçin tenkit ediliyor? Çünkü gırtlığına hakk-ı temettü arıyor. Bir ilâhi okuyor, bir Allah'ı methediyor, sonra da sanki: “Methettim Allah'ımı, ver bakalım şunu!” diyor. Onun için de sinelerde, mâşerî vicdanda bir tesir uyarıyor. Niyet bu olduğu sürece uyarılmaya da devam edecektir. Bir yerde, bir köşeyi veya bir kürsüyü tutmuş samimî bir insan görürsünüz; hasbîdir, diğergâmdır, Allah için yaşıyordur. Bakarsınız, sesi cılız çıksa bile, mâşerî vicdanda kendine göre bir tesiri vardır. Bu da, neşr-i hak vazifesinde onun, insanlardan istiğna etmesine bağlıdır.

Gönül ne kadar arzu ediyor ki, bu işe omuz verenler, Allah rızasına giden yolu bir şehrah hâline getirme gayreti içinde bulunanlar, Kur'ân ve iman hizmetine sahip çıkanlar; geleceğin gerçek mimarları kudsîler, aydınlar ve ışığa gönül vermiş mübarekler dünyanın malına, menaline meyil göstermesinler, eteklerini kire, lekeye bulamasınlar, istiğna içinde hareket etsinler ve neşr-i hak hizmetinde kimseden bir şey istemesinler. Kifâf-ı nefis edecek kadar bir şey bulurlarsa, onunla geçinsinler ve kendileri çekip gittiklerinde, arkalarında bir ev bile bırakmasınlar. Çünkü hiç tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki, ilklerden günümüze kadar, dünya çapındaki büyüklerden hiçbirinin ciddî bir evi yoktu. Medine-i Münevvere'de Ravza-i Tâhire'ye girerken, “Ömer Kapısı” diye bir kapı var, “Bab-ı Ömer”. Devletin

başında bulunduğu ve Aral gölüne kadar ordular sevk ettiği, ülkeler fethettiği hâlde, nerede Hz. Ömer'den kalan ev..?

Evet, neşr-i hak vazifesinde bulunanlar, arkada ev, han, hamam, halı, kilim bırakmamalı ve çoluk çocuklarını zengin etme düşüncesiyle yaşamamalıdır. Evet, neşr-i hak vazifesi yapanlar mutlaka müstağni yaşamalıdır. Dinimize ve milletimize hizmet yarışında ipi göğüsleyenlerden birisinin vefatında, cüzdanından 25 tane 25 kuruş çıkmıştı... Hepsi bu kadar. Ne güzel misal... Böylece dost ve düşman herkes bildi ve inandı ki, İslâm hizmetkârlarının dünya adına zerre kadar tamahları ve arzuları yok.

Evet, neşr-i hak hizmeti yapanlar sadece çoluk çocuklarını dilenci etmesinler, okutsunlar veya bir işe koysunlar... Ayrıca bizzat İslâm'ı anlatanlar, bunun karşılığında kat'iyen hakk-ı temettü aramasın ve şahsî arzularını yaşamassınlar. Yaşamak şöyle dursun, sürekli maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunmalıdırlar ki, güvenilirliklerini koruyabilsinler. Evet onlar, yaşama arzusuyla değil, yaşatma arzusuyla dolup taşmalıdırlar.. dolup taşmalıdırlar ki, bir an bile dünya onların hayallerine girmesin.. gözlerinin içinde dünya hayali bir ân-ı seyyale bile yer etmesin. Yoksa kazandıkları safvetlerini kaybeder ve sonra da iflah olmazlar. Bir dönemde Allah'ın rızasını tahsil yolunda yürürken daha sonra dünyalık peşinde koşanların kötü akıbetleri kendilerine dokunmasa bile, çoluk çocuklarına veya torunlarına öyle dokunur ki, dokunduğu gün iki büklüm olur, inlerler.

Neşr-i hak vazifesinde bulunan kimseler gerçekten ihlâslı ve müstağni bir yaşayış sergilemelidirler ki, bütün âlem hatta Mele-i A'lâ'nın sakinleri: "İşte bunlar onlardır." desinler. Dünyayı aşamayan insan, ahireti aşamaz. Dünyanın altında kalmış olanlar, önlerindeki sarp tepeleri aşamaz. Her zaman dünyaya hükmeden kimseler, kendini ve dünyayı aşmış kimseler arasından çıkmıştır. Öncekilerin çoğundan geriye kalan, tavlasında atı, sadağında oku ve atının eğriydi.. Halid öldüğü zaman, iki devleti yere sermiş

bir insandı ama, “Atımdan, kılıcımdan başka geriye bir şey bırakmadım.” diyordu.

Gerçekten onları anlamak çok zor. İnsan diyor ki: “Sen melek misin, sofî misin, derviş misin, söyle Allah aşkına sen nesen?” Evet görüyoruz ki iki devleti (Bizans ve İran’ı) yere sermiş bir insan, atıyla kılıcından başka bir şey bırakmadan göçüp gidiyor. Ama o, sinelerimizde yaşıyor, kıyamete kadar da yaşayacak.

Netice olarak diyebiliriz ki, neşr-i hak, istiğna ile bu kadar bütünleşmiştir ve onu ondan ayırmak kabil değildir. Artık, bugün ikbal ve istikbal düşüncesini aşmış hasbîler üç asırdan beri yeryüzünde sahipsiz olan Kur’ân’ı ve bir fecir nesli bekleyen Resûlullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhaniyetini düşünmeli; hem öyle bir düşünmeli ki, duyguda, düşüncede başka şeylere yer kalmasın... Bugün bütün dünya yepyeni bir devir bekliyor. İslâm ve Kur’ân davasını temsil edenler de yepyeni bir diriliş türküsü söylüyorlar. Benim ifade etmeye çalıştığım şeyler de bu diriliş bestesini terennüm edeceklerin sadece bir tek vasfıdır.

Bu meselenin bir diğer yönü şudur: İmana ve Kur’ân’a hizmet edenler, medar-ı maişetlerini ve geçimlerini o hizmetlerine bağlamamalıdır. Bu millet hamiyetperverdir, hiçbir zaman sahip çıkanları yalnız bırakmamıştır; şöyle veya böyle mutlaka onlara destek olmuştur. Ama onlar da müstağni davranmalı ve hiçbir şey talep etmemelidirler. Sadece geçinecek ve kifâf-ı nefis edecek kadar eline bir şey geçmesinde de -inşâallahbir mahzur olmasa gerek. Bunu söylerken de ⁷¹والعاملين kelime-i kudsiyesini esas alıyor, zengin dahi olsa, Müslümanlar hesabına vergi toplayan bir insanın, o vergiden istifade edebileceği prensibine dayanıyorum. Bunun için de kendilerine yetecek kadar almalarında da mahzur görmüyorum. Ama tekrar ediyorum; imana ve Kur’ân’a hizmet edenler için evvel ve âhir, müstağni kalma esas olmalı... Onlar katiyen el âleme el açmamalı, muntazırâne bir hâl içinde bulunmamalı ve bir şey beklememelidirler. Evet işte bu, insanlığın mutlu geleceğine su

serpen bahadırların mümtaz vasıflarından önemli bir vasıftır.

DİPNOTLAR

66 Yunus sûresi, 10/72.

67 Şuarâ sûresi, 26/109, 127, 145, 164, 180.

68 Yâsîn sûresi, 36/21.

69 Yunus sûresi, 10/72.

70 Şuarâ sûresi, 26/109, 127, 145, 164, 180.

71 Tevbe sûresi, 9/60.

İstiğna düsturu: Cenâb-ı Hak'tan başka kimseden bir şey istememe, minnet altına girmeme.

Temettü: Kâr, fayda, menfaat.

Mâşerî vicdan: Kamu vicdanı.

Ravza-i Tâhire: Tertemiz bahçe.. Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kabri ile minberinin arasında kalan cennet bahçesi.

Müstağni: Tenezzül etmeyen, tok gözlü.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Hamiyetperver: Millî ve dinî değerlere bağlı.

Muntazırâne: Yaptıklarının karşılığında bir şeyler bekler tarzda.

Diğergâm: Başkalarını düşünen, yaşatma zevkini yaşamaya tercih eden.

Menal: Elde edilen, kazanılan, sahip olunan şey; mal mülk.

Efendimiz'in başka şehir değil de, hususiyle İstanbul'un fethini müjdelemesi ve bunun bizim dedelerimizin eliyle olması neye binaendir? Dinî ve tarihî yönüyle izah eder misiniz?

Efendimiz'in müjdesi sadece İstanbul'a mahsus değildir. Meselâ, Amr b. Âs'ın kurduğu "Fustat"a; Nâfi'nin inşa ettiği "Kayravan"a dair müjde ve işaretler, hatta "Vatikan"la alâkalı haberler vardır. Ayrıca Basra ile alâkalı rivayetler de mevcuttur.⁷² Bununla beraber İstanbul'un yeri bir ayrı ve İstanbul'un müjdesi bir başkadır. Söz konusu ihbar-ı Nebevî Ahmed b. Hanbel'in Müsned'i ve Hâkim'in Müstedrek'inde şu şekilde rivayet edilmektedir:

لَتَفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ فَلَنَعَمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا وَلَنَعَمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ

"İstanbul mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan!. Ve onu fetheden ordu ne güzel ordudur!"⁷³

İstanbul, Müslümanların eline geçtikten sonradır ki, İslâm âlemi için çok büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. Zira o, cihanın dört bir yanına giden fetih ordularının merkezi hâline gelmiş.. cihan devletine pâyitahtlık yapmış.. Batı âlemine karşı İslâm âleminin önemli bir karakolu olmuş kutlu bir beldedir. Evet, Efendimiz'in müjdesine mazhariyeti, biraz da eda ettiği bu fonksiyonlardan ileri gelmektedir.

Bir devrede, bilhassa Râşid Halifeler döneminde Medine merkezdi. Fetih orduları sağa sola hep Medine'den gönderilirdi. Evet, Medine yıllar ve yıllar kendi özünde mayaladığı medeniyet, kültür ve devlet düşüncesinin bütün cihana yayılmasında hep birinci derecede bir merkez olarak kaldı.

Medine mânâ olarak bu mevkiinden hiçbir zaman düşmedi. Ancak fizikî coğrafya değişip, gelişip büyüdüğü, devlet de, merkezini başka yerlere taşımak zorunda kaldı. Önce Şam, sonra da Bağdat uzun süre bu vazifeyi ifa

ettiler. Daha sonra ise İstanbul bu vazifeyi onlardan devraldı. Şimdi, Mekke, Medine, Şam ve Bağdat'ı koruma işi onun omuzlarındaydı. Hem de sadece muhafazası değil, bakım görümü de:

Her sene Sürre Alayları İstanbul'dan hareket ediyor ve şehrin çıkışına kadar bizzat padişah tarafından hem de yaya olarak uğurlanıyor ve Hicaz insanına hedâyâ ve behâyâ taşınyordu. Başta Nebi torunlarına, sahabe ahfâdına ve daha sonra da bütün Medine fakirlerine dağıtılmak üzere gönderilen altın, gümüş, inci, mercan ve elmasların haddi hesabı yoktu. İstanbul her sene Peygamber köyüne, sahabe beldelerine hizmet edebilmenin bütün hazzını bir tali'lilik pâyesi olarak iliklerine kadar bir kere daha yaşıyordu.

Evet, işte onun ileride yapacağı bu büyük hizmet, asırlarca önce Allah Resûlü tarafından tebcil ediliyor ve hüsnü kabulle karşılanıyordu. Fetihden sonra sanki Medine ve İslâm'a pâyitahtlık yapmış Şam ve Bağdat gibi beldeler, hayırlı ve salih bir evlâdın mürüvvetini, civanmertliğini gören ana baba gibiydiler. Onlar böyle bir evlât yetiştirmiş olmanın İstanbul da onlara lâyük bir evlât olabilmenin hazzını paylaşıyorlardı. Medine'de doğup, Şam'da, Bağdat'ta derinleşen İslâm nurunu, İstanbul, aşk u şevk menşurundan ve yeni bir düşünce prizmasından geçirerek, o güne kadar henüz ulaşılmanın karanlık dünyalara aksettirmeye çalışıyordu.

Bu itibarla, Mekke ve Medine'nin kudsîyetleri müsellemlerle beraber, İstanbul'un da Mekke ve Medine'ye ve bütün İslâm âlemine hizmet etmesi açısından, çok yönlü böyle bir büyüklüğü vardır.

Tarihte, yeni bir çağın açılması ve bir çağın kapanması, İstanbul'un fethiyle olmuştur. Avrupa'ya giden İslâm orduları, İstanbul'da hazırlanarak gitmişlerdir. Hatta bir iki defa Bağdat bile İstanbul'dan fethedilmiştir. Son Revan Seferi 4. Murat tarafından, İstanbul'dan giden bir ordu ile gerçekleştirilmiş ve bir kere daha vahdet-i İslâmiye, İstanbul vasıtasıyla temin edilmiştir. İstanbul bütün bunlarla çok uğurlu ve mübarek bir belde

hâline gelmiştir.

Ve yine İstanbul Müslümanlar tarafından fethedilmeden önce, evvelâ Ebû Eyyub el-Ensârî Hazretlerini bir misafir olarak kabul etmiş, bağrını ona açmıştır. Ebû Eyyub el-Ensârî ki, Efendimiz'e mihmandarlık yapmış, O'nu misafir etmiş bir insandır. Kaderin cilvesine bakın ki, Medine'de Efendimiz'e mihmandarlık yapan bu insan, İstanbul'a gelmiş, burada gömülmüş; sonra da İstanbul ona mihmandarlık yapmaya başlamış...

Evet, Büyük Hünkâr İstanbul'u fetheder etmez, henüz Fatih Camiini yapmadan, Ayasofya'yı camiye çevirmeden, İstanbul adına tasarladığı planları ele almadan evvel, yanında mânâ gözü açık ve ⁷⁴ فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ حَدِيدٌ كَشَفْنَا سِرِّينَ الدُّنْيَا مِنْ أَسْرَارِ الْيَوْمِ حَدِيدٌ Hazretlerine, “Allah Resûlü'nün Mihmandarı, sahabe-i güzinden, Ebû Eyyub el-Ensârî Hazretlerini bana bul!” demiş.. o zat da keşfen, bulup çıkarmış.. sonra da yanı başına kendi ismiyle, hem İstanbul'un hem de bütün İslâm dünyasının en güzide mâbetlerinden biri inşa ettirilmiştir.

Evet, bir yönüyle İstanbul, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait çok mühim bir emaneti bağrında saklamakta ve âdeta cihad adına gelen bu şanlı sahabi cihad şehrinin bir remzi olmaktadır. Büyük cihadlar umumiyetle İstanbul'dan şahlanan insanlarla gerçekleştirilmiş ve İstanbul merkezli nice fetihler görmüşüzdür.

Evet, şayet Allah'ın adını üç kıtada da duyurmaya çalışmışsak, bu, Allah'ın lütfuyla İstanbul'dan yola çıkan Hak erleriyle olmuştur. Bu mübarek ve uğurlu belde için ⁷⁵ طيبة بلدة ayetinden de büyüklerimiz, ebced hesabıyla İstanbul'u çıkarmışlar ve ona “*Tertemiz belde*” demişlerdir. Gerçi, طيبة daha evvel “San'a” için buyurulmuş ama böyle olması Mekke'nin, Medine'nin de kastedilmesine ve İstanbul'a işarette bulunulmasına mâni değildir.

Evet, طيبة “*Temiz belde*” sözü İstanbul'u da içine alabilir. İstanbul

maddî-mânevî şirinliği, güzelliği ve evliyâların merkadlerini, hatta çok kimselerin makamlarını bağrında barındırmasıyla, gerçekten mübarek bir beldedir. İnşâallah hâlâ o mübarekiyetini devam ettiriyordur.. ettirmese bile bir gün -inşâallah- tam mânâsıyla arzu edilen o mübarekiyete yeniden ulaşacak ve orada ruh-u revan-ı Muhammedî hakikî mânâda yeniden esmeye ve dalgalanmaya başlayacaktır.

Efendimiz zaten, İstanbul'un bir kere daha fethedileceğine işaret buyuruyor. Yani asırlardan beri kendinden, kendi ruhundan kaçan insanımızın, yeniden kendi özüne sahip çıkacağını, kendi ruhuyla bütünleşeceğini, kalb ve ruhun hayatına yükseleceğini, Allah ile münasebete geçeceğini müjdeliyor. Ümit ediyoruz bu da olacak ve ikinci bir fetih mutlaka gerçekleşecektir. Efendimiz İstanbul'la Deccal'in zuhuru arasında ciddî bir münasebet buluyor ve bu noktaya parmak basıyor.⁷⁶ Vakti gelince o da görülüp müşâhede edilecektir. Ve daha kim bilir nice sırlar içindir ki, Allah Resûlü İstanbul'a hususî mânâda bir ilgi ve alâka göstermiş ve İstanbul'un fethini asırlarca önce müjdeleyip bişaret vermiştir!.

DİPNOTLAR

72 Buhârî, *cihad* 3, 8; Müslim, *imâre* 160-162; *fiten* 19, 38, 78; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/303, 335; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 2/38; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/468; Deylemî, *Müsned*, 3/48; Nuaym b. Hammad, *el-Fiten*, 1/409.

73 Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/468; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/335; et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, 2/38.

74 "İşte gözünün önünden perdeyi kaldırdık, şimdi artık gözün pek keskindir!" (Kâf sûresi, 50/22)

75 Sebe sûresi, 34/15.

76 Ebû Dâvûd, *melâhim* 3-4; Tirmizî, *fiten* 58; İbn Mâce, *fiten* 35; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/473.

Fustat: Mısır'da bir şehir.

Kayravan: Tunus'ta bir şehir.

Ahfâd: Torunlar.

Tebcil: Yüceltme.

Menşur: Prizma.

Mihmandar: Misafir eden, ağırlayan.

Merkad: Mezar, kabir.

Sıddîkiyet mertebesinin şehitlik mertebesinden üstün olmasının sırrı ve hikmeti nedir?

Sıddîk, tasdik eden, doğrulayan ve doğru olan insan demektir. Şehit ise, hazır olan mânâsına gelir ki, herhalde, ruhaniyetiyle burada, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) huzurunda ve aynı zamanda dünyevî hayat şartlarına çok yakın bir hayat içinde hazır bulunmasından ötürü ona bu kelime isim olarak verilmiştir. Ve her iki mertebe de Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) en büyük lütuflarındandır.

Öteden beri inanan insanlar âdeta bu iki mertebe için birbirleriyle yarış yapmışlardır. Zaman zaman şehitlik mertebesine ulaşan çok insan olmuştur. Bilhassa sahabe devrinde pek çok şehit verilmiştir. Hatta dört büyük halifeden üçü şehit, biri de sıddîkiyet mertebesinin a'zam derecesini tutmaktadır.

Biz önce bu mevzudaki nisbet ve izafeti anlatalım; sonra da gönüllerde bu iki mertebeye karşı bir iştihak uyarılması bakımından onların hususiyetlerinden bahsedelim.

Her insan seviyesine göre bir bakıma sadık ve sıddîktir. Ve birçok ölüm çeşidi var ki, hadislerde zikredilen keyfiyetleriyle insana şehitlik kazandırır.⁷⁷ Fakat bu iki mertebenin de bir en yüksek ve kusvâ derecesi vardır ki, sanki orası sınır taşı gibidir ve daha ileriye gidilmesi de mümkün değildir.. çünkü, onların ötesinde nübüvvet vardır.

Bir ağacın çekirdekten meyveye kadar dereceleri olduğu gibi, imanın da öyle farklı mertebeleri vardır ve bu mertebeler arasında, önemli derece atlamaları gösteren sadakat ve şehadet de ehemmiyetli ayrı buudlar teşkil etmektedir.

İslâm'ı dil ile ikrar, kalb ile tasdik eden her insan bir bakıma sıddîkiyet kapısından girmiş sayılır. Zira ortada bir tasdik söz konusudur. Bu kapıdan girenlerin arasında bulunmanın dahi insana kazandıracığı büyük bahtiyarlıklar vardır. Onun içindir ki, Buhârî ve Müslim'deki bir hadiste,

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere şöyle bir hâdise naklederler:

Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu), yeryüzünü dolaşan, "Tavvâfûn" melekleri vardır. Bunlar zikir meclislerini dolaşırlar. (Zikir denince sadece tesbihle Rabbimiz'i zikretmeyi anlamamalıyız. Ulûhiyet ve rubûbiyete ait meselelerin müzakere edildiği, kulluk adına derinlemesine tefekkürün yapıldığı ve daima böyle meselelerin konuşulduğu yerler de birer zikir meclisleridir. Hatta buralarda hem zikir vardır hem tefekkür hem de şükür. Dolayısıyla, zikir meclislerini çok geniş anlamda kabul etmeliyiz.) İşte melekler, bu mânâda zikir meclislerini dolaşırlar. Sonra da Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) huzuruna çıkarlar. O her şeyi bilmesine rağmen meleklerine sorar:

-Kullarım ne yapıyorlardı?

-Ya Rab, Seni tesbih, tahmid ve temcid ediyorlardı. (Yani "Sübhânallah", "Elhamdülillah" ve "Allahu Ekber" diyorlardı. Onlar Senin kusursuzluğunu ve noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu düşününce, kalb ve gönülleri dolu dolu "Sübhânallah"; tepeden tırnağa onları nimetleriyle perverde etmene mukabil "Elhamdülillah"; âfâkî ve enfüsî delillerle azamet ve kibriyanı müşâhede ettiklerinde ise hayret ve hayranlıkla

"Allahu Ekber" diyor ve zikrediyorlar.)

-Peki onlar Beni gördüler mi?

-Hayır, yâ Rab, görmediler.

-Ya görselerdi!..

(Yani, o zaman delicesine ve en şiddetli iştihakla bunları söyleyeceklerdi.)

-Kullarım ne istiyorlar?

-Cennetini istiyorlar.

-Onlar Benim Cennetimi gördüler mi?

-Hayır, görmediler.

-Ya görselerdi!..

(Evet, görselerdi çok daha şiddetli bir şekilde isterlerdi.)

-Onları hangi şeyden korumamı istiyorlar?

-Cehenneminden.

-Onlar Cehennemi gördüler mi?

-Hayır, görmediler.

-Ya görselerdi?

-Tabî, şiddetle ondan kaçır ve korunmak için çok daha fazla yalvarırlardı.

-Meleklerim, sizler de şahit olun, Ben onların hepsini affettim.

Meleklerden biri dayanamaz ve sorar:

-Yâ Rabbi, onlar arasında birisi daha vardı ki, o, bu meclise başka bir iş için gelmişti; niyeti zikir değildi. Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) ferman eder:

-Onlar bir topluluktur, onlarla oturan mahrum bırakılmaz..!⁷⁸

İşte kelime-i tevhid ile İslâm'a girmiş bir insan, derece ve mertebesi ne olursa olsun bir cemaatin içine girmiş demektir. Dolayısıyla bu da bir siddîkiyettir. Âmiyâne dahi olsa bunda da bir sadakat, bir bağlanma söz konusudur. Fakat bir de bunun kusvâsı, en üst derecesi vardır ki orayı Hz. Ebû Bekir (radiyallâhu anh) tutmuştur. Bu mânâda ona "siddîk" denmesine sebep olarak şöyle bir hâdise nakledilir:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraç hâdisesini anlatınca,

Mekke müşrikleri koşarak Ebû Bekir'in yanına geldiler:

-Duydun mu, dediler arkadaşın neler söylüyor? Sordu:

-Ne söyledi?

-Mescid-i Aksâ'ya gittiğini ve göğe çıktığını söylüyor.

-Bunu O mu söylüyor?

-Evet, bizzat kendinden duyduk.

-O zaman doğrudur. Hem bunlar da bir şey mi? Ben O'nun sabah akşam bizzat Cenâb-ı Hak'la (celle celâluhu) konuştuğuna inanıyorum.

İşte bu söz üzerine mü'minler ona siddîk (menendi olmayan tasdikçi) demeye başladılar.⁷⁹

Miraçtan dönerken Allah Resûlü, Cibril'e sorar:

-Kavmim beni yine yalanlayacak. Benim miracımı kim tasdik eder?

Cibril cevap verir:

-Ebû Bekir tasdik eder. Evet çünkü o, çoktan siddîktir.

O, büyük davanın büyük tasdikçisidir. Siddîkiyette öyle bir dereceye varmıştır ki, artık orası sınır taşısıdır. O sınırdan sonra peygamberlik başlamaktadır. Her mü'min de, imandaki derecesine göre Hz. Ebû Bekir'in arkasında yerini alacaktır. Bu da "ilme'l-yakîn"den "ayne'l-yakîn"e, oradan da "hakka'l-yakîn"e sıçramakla mümkün olacaktır ki, imanî meseleleri, âyât-ı tekvîniyeyi mütalâa etmek de oralara ulaşmaya vesilelerden biridir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, şehitlik de derece derecedir. Bir yerde bina yıkılır, altında kalıp ölenlerden, mü'min olanlar şehit olurlar. Dünyada onlara şehit muamelesi yapılmaz ama, onlar yine de şehittir ve ahirette şefaathane edecekler arasında onlar da vardır. Vebadan, taundan, karın ağrısından ve

bunlara benzer hastalıklardan ölenler de aynı kategoride mütalâa edilmektedirler.⁸⁰ Ayrıca hadiste sayılanlar arasında bir de suda boğulmak suretiyle ölenlerden bahsedilmekte ve onların da şehit olacağı söylenmektedir.⁸¹ Bütün bunlar insanı şehitliğin bazı mertebelerine çıkarır; ancak, bir şehitlik daha vardır ki, ona sadece, Rabbimiz'in yüce adının ufkumuzda bayraklaşması için canını adayanlar aday olabilirler.⁸² Hatta gece-gündüz dinin i'lâsı için çalışan ve samimî bir gönülle şehitlik talep eden bir insan, rahat döşeğinde dahi ölse, şehit kabul edilir, buna dair rivayetler pek çoktur.⁸³

Öyle zannediyorum ki, şehitlik mertebesinin kusvâsını da farukiyetiyle beraber Hz. Ömer (radıyallâhu anh) tutmaktadır. Evet, bu işin doruğunda o vardır. Zaten hayatı boyunca hep bunu talep etmiş ve nasip olmaz diye de hep gözyaşı dökmüştür. Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra bütün hutbeleri Hz. Ömer veriyordu ve bazen hutbelerinde bu inkisarını dile getiriyordu.

Ömer'in (radıyallâhu anh) hutbeleri her biri kendi başına bir hâdise olacak çaptaydı. Hatta ümmetin allâmesi, Allah Resûlü'nün "*Allahım, onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret!*"⁸⁴ diye dua ettiği Abdullah b. Abbas (radıyallâhu anh), kendisi Mekke'de olsa ve Hz. Ömer'in Medine'de hutbe vereceğini duysa her işi bırakır ve o hutbeyi dinlemeye gelirdi. Zaten hutbelerinin çoğu dinleyenlerce yazıya geçiriliyordu ki, bugün elimizde Hz. Ömer'in pek çok hutbesi bulunmaktadır.⁸⁵ Ulemâ ve fakihler her biri kendine göre onun konuşmalarından not alır ve söylenenleri birer kanun ve birer prensip kabul ederlerdi.

İşte o hutbelerinden birinde, önce peygamberliği anlattı. Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) evsaf-ı âliyesiyle yâd etti. Sonra da tatlı bir reveransla Allah Resûlü'nün mübarek merkadine döndü ve "Ey bu kabrin sahibi ne mutlu Sana!" dedi. Ardından siddîkiyete geçti. O mevzuun da ince bir tahlilini yaptı, sonra da Hz. Ebû Bekir'in kabrine dönerek ona da aynı eda ve aynı tonda "Sana da ne mutlu ey şu kabrin sahibi!" dedi. Sıra şehitliğe

gelmişti. Onu da anlattı. Daha sonra kendine döndü: “Nerede şehitlik nerede sen yâ Ömer!” dedi. Ancak bu işin havf tarafıydı. Bir de reca tarafı olmalıydı. İşte bu mülâhaza ile de şunları söylüyordu: “Sana imanı nasip eden, seni hicretle şereflendiren Allah (celle celâluhu); ümidini kesme, sana şehitliği de lütfeder...”

Evet, biz de kendi namımıza isteyebiliriz. Çünkü Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) o engin keremiyle verirken, liyakate değil ihtiyaca bakar. Biz muhtaç olduğumuzu O’nun dergâhının kapısını çalarak gösterdikten sonra, O’nun, hiç kimseyi kapısından geri çevirdiği görülmemiştir. Elbette bize de istediğimizi verecektir...

Evet, Hz. Ömer iştiyakla şehitliği talep etti. Cenâb-ı Hak da (celle celâluhu) ona bunu en yüksek şekliyle nasip buyurdu. Bir İranlı ateşgedenin eliyle şehit oldu.

Vakit sabah namazıydı. Ömer mihrapta bulunuyordu. Ve tam secdeye varmıştı ki, hain bir hançer sinesine saplandı. Şimdi bütün bu merhaleleri bütünüyle tablolaştırmaya çalışınız:

Evvelâ, çok şiddetli bir talep ve arzu; sonra bir namaz ki o Hz. Ömer’in namazıdır. Çok kere, hıçkırıklara boğulduğundan okuduğunu duyurmaz olurdu. Ayaklarının bağı çözülüp namazda yıkıldığı az değildi. Ve işte böyle bir namazın bir de secdesini düşünün. Kulun Allah’a (celle celâluhu) en yakın olduğu ve Rabbisine yaklaşmasının son sınırına varıldığı bir ânı tahayyül etmeye çalışın. Bütün şartların tamamlandığı ve bir insanın en yükseğe çıkması için gerekli olan bütün sebeplerin toplandığı bu anda, bir hançer darbesi onun, şehitliği zirvede yakalamasına yetiyordu.

Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) “*Secde et ve yaklaş!*”⁸⁶ demişti. Ömer secde etmiş ve peygamber olmayan bir insanın ne kadar yaklaşması mümkünse o kadar yaklaşmıştı. Bunun bir adım ötesinde peygamberlik başlıyordu. Aslında buna işaret eden de yine Allah Resûlü’ydü: “*Benden*

sonra peygamber gelecek olsaydı Ömer olurdu.”⁸⁷ sözleri bu kudsî kuşağa işaret olsa gerek.

Hazreti Ömer’in ihraz ettiği bu son makamın altından başlayarak aşağıya doğru inen daha pek çok şehitlik mertebeleri vardır ki, Bedir’de şehit düşenler, Uhud’da şehit olanlar, Mute’de Rabb’e kavuşanlar ve Çanakkale’den Trablusgarp’a, oradan Afganistan’da kavga verirken şehit düşenlere ve nihayet günümüzde hâlâ devam eden Filistinli Müslümanların zulme karşı savaşırken ölen şehitlerine kadar birer birer hepsini bu derecelerden birine dahil edebiliriz.

Diğer taraftan, dört büyük halifeden Hz. Osman ve Hz. Ali de şehit olmuştur. Birisi Kur’ân okurken, diğeri ise mescide giderken. Aralarındaki farkı, içinde buldukları son durumla da değerlendirmek mümkündür. Bir bakıma Hz. Ebû Bekir de şehit olmuştur; derler ki: Hayber’de aldığı zehir tedricen, vücuduna dağılmış ve ondan dolayı vefat etmiştir. Hem ona ne gerek var; o hassas ve incelerden ince insan, Allah Resûlü’nün ayrılığına daha fazla tahammül edemedi.. ayrılık ateşi onu yedi bitirdi. Bu yönüyle de o şehitlik mertebesini elde etti. Ancak onun zirve noktası sıddîkiyetiydi. Nitekim Hz. Ali de kendi hususî durumu itibarıyla kimsenin onunla boy ölçüşemeyeceği kadar büyüktü. Ehl-i Beyt’i o temsil ediyordu ve bu hususî fazilette Hz. Ali hepsinden büyüktü. Fakat umumî fazilet söz konusu olunca birincilik Hz. Ebû Bekir’e, ikincilik de Hz. Ömer’e aitti.

Şehidin şehitlere, sıddîkin de sıddîklere el uzatıp şefaate edeceğine dair mevsuk bir şey bilmemekle beraber kalbime yatan odur ki, böyle olmalıdır. Daha sonra da onlar kendi yakınlarına ve tanıdıklarına el uzatacaklardır. Her iki mertebeyi elinde tutanlara ise, ümit edilir ki, el uzatan, doğrudan doğruya Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm) olsun!

Bu mertebelere dair esrara gelince, onları anlatmak benim iktidarımın dışındadır. Zira o mertebenin zirvesini yakalayanlar, ne benim anlatabileceğim ne de başkasının anlayabileceği insanlardır!.

Sıddîkiyetin her mertebesi şehitliğin her mertebesinden üstün değildir. Üstünlük en uç noktalara aittir. Çünkü bunlardan birincisi Hz. Ebû Bekir olmak, diğeri ise Hz. Ömer olmak, demektir.

Burada yanlış anlamaya meydan vermemek için, şöyle bir tavzihte yarar görüyoruz: Hz. Ebû Bekir bizim anlayışımıza göre hem şehittir, hem de sıddîktir; fakat şehitlik bakımından üstünlük Hz. Ömer'e, sıddîkiyet bakımından büyüklük ise Hz. Ebû Bekir'e aittir. Aynı şekilde Hz. Ömer de hem sıddîktir hem de şehittir. Ancak sıddîkiyeti Hz. Ebû Bekir'den geri, şehitliği ise ileridir. Mutlak fazilete gelince onu yukarıda da söyledik: Hz. Ebû Bekir mutlak fazilette, nebilerden sonra zirve insandır.

DİPNOTLAR

77 Bkz.: Buhârî, *cihad* 30; Müslim, *imâre* 164.

78 Buhârî, *daavât* 66; Tirmizî, *daavât* 129.

79 İbn Hişam, *es-Sîratü'n-nebeviyye*, 2/39-40.

80 Buhârî, *cihad* 30; Müslim, *imâre* 164.

81 Buhârî, *cihad* 30; Müslim, *imâre* 164.

82 Buhârî, *cihad* 30; Müslim, *imâre* 164.

83 Müslim, *imâre* 156, 157; Nesâî, *cihad* 36.

84 Buhârî, *ilim* 17; Müslim, *fezâilu's-sahabe* 138; İbn Mâce, *mukaddime* 22; Tirmizî, *menâkıb* 42.

85 Bkz.: Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-ummâl*, 16/152, 166.

86 Alak sûresi, 96/19.

87 Tirmizî, *menâkıb* 17.

İzafet: Bağ, bağlantı.

Kusvâ: Erişilebilecek en son nokta, zirve.

Âfâkî: Dış dünyaya ait.

Enfüsî: İnsanın iç dünyasına ait.

İlme'l-yakîn: Okuyup öğrenilerek elde edilen bilgi.

Ayne'l-yakîn: Gözle görerek edinilen bilgi.

Hakka'l-yakîn: Bizzat yaşanarak elde edilen kesin bilgi.

Âyât-ı tekvîniye: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.

İ'lâ: Yüceltme.

Fârukiyet: İyiyi kötüyü, hakkı bâtılı birbirinden kılı kırk yararcasına ayırt etme.

İnkisar: Kırılma, üzüntü.

Fakih: Dinin özüne vâkıf olan, dini meselelerde mütehasıs olan kimse.

Tevîl: Âyet ve hadislerin ifade ettiği, delâlet ettiği mânâ tabakalarını anlama, yorumlama kabiliyeti.

Reverans: Selâm, minnet veya teşekkür maksatlı hafifçe eğilme.

Havf: Korku, endişe.

Recâ: Ümit.

Ateşgede: Ateşe tapan.

İhraz etmek: Erişmek, elde etmek.

Tavzih: Açıklama.

Ebced hesabı: Arapça'da harflerin sayısal değerlerine göre tarih veya belli sayısal tevafuklar çıkarma hesabı.

Merkad: Mezar, kabir.

Mihmandar: Hizmet ve yardım eden; ağırlayan.

Siddikiyet: Sadakat ve doğrulukta en ileri oluş.

Münezzeh: Temiz, beri, uzak.

Siddik: Sözü özündeki temizliği ortaya koyan, ameli imanını doğrulayan, Allah dostu Hz. Ebû Bekir'in (radıyallâhu anh) belirgin vasfı.

Şfaat: Af için vesile olma.

“Malınızla, canınızla cihad ediniz.” buyruluyor. Hâlbuki biz imkânlarımız nispetinde veremiyoruz. Bunun sebebi nedir?

Kur'ân'da Allah Teâlâ, *Malınızla, canınızla cihad edin.*”⁸⁸ diye pek çok yerde emir buyuruyor. Evet, hayatımızın tekâmülü, ailevî hayatımızın Müslümanca teminat altında olması, cemiyet içinde dinî hayatın üfûl üfûl esip durması ve bulunduğumuz memlekette İslâm ahlâkının ve ihsan şuurunun fertlere kendi boyasını çalması mevzuunda açık kapalı pek çok emir mevcuttur.

Esasen böyle bir ruh ve şuur hâkim olmadıktan sonra insanın beş başı mamur bir Müslüman olması, Müslüman kalması, Müslümanlığı yaşaması mümkün değildir desek, mübalâğa yapmış olmayız. Bilhassa günümüzde İslâmî hayat çok fena darbelenmiş ve âdeta onun her müessesesi temelinden sarsılmış gibidir... Oysaki İslâm içtimaiyatçıları, gerçek bir Müslümanlığın ancak İslâmî esasların demokratik çerçevede serbest yaşandığı bir toplum içinde mümkün olabileceği hususunda ittifak hâlinedirler. Çarşı ticaret ahlâkına ve ihsan şuuruna göre tanzim edilmemişse, pazar hak ve adalet anlayışına uygun değilse; insanlığı, insanlığa yükseltme müesseseleri sayılan maarif yuvaları, aynı duygu ve düşüncede elinizden tutmuyor, bir Hızır gibi daima gideceğiniz yolda önünüzde yürümüyor ve sonsuzluk yolunda size ışık olmuyorsa, birkaç adım yürüseniz bile bir yerde takılır kalır, bir yerde düşer, bir yerde sürçer, bir yerde ahlâk ve fazilet adına çok tavizler verirsiniz.. ve neticede beş başı mamur Müslüman olarak yaşamaya muvaffak olamazsınız. Çünkü bir yerde toplum önünüzü keser, bir yerde sokak önünüzü keser. Hepsinden fenası da bir yerde öğretilen yanlış şeyler ve eğitimdeki yanlışlıklar dev gibi, ejderha gibi önünüzü keser. Binaenaleyh, Müslümanca yaşamanın yolu, ancak, müeyyidâtın kemal-i ciddiyetle ele alınması ile mümkün olacaktır.

Müeyyide; dinin anlatılması, insanların vicdanlarının uyarılması, insanın bu dünyada bir yolcu ve burasının da uğrayacağı çok yerlerden sadece bir yer

olduğunu; onun için de, buraya geldiği gibi buradan da esas yurduna gideceğinin kendisine hatırlatılmasıdır. Evet, müeyyide olarak bu hatırlatma işinin yapılması lâzımdır ki, insan, diğer bir müeyyide olan malıyla, canıyla cihad vazifesini eda edebilsin.

Bu işe teşne gönüller için, bu mevzuda söylenecek her şey fazladandır. Cenâb-ı Hakk'ın bir lütfu olarak diyebiliriz ki, bugün İslâmiyet'e hizmet eden öyle fedakâr Müslümanlar var -hüsnü zannımıza verilsin- bunların sahabenin arkasında yerlerini alabilecekleri her zaman söylenebilir... Cenâb-ı Hakk'ın bu nimet ve ihsanını yâd eder, minnet ve şükranla O'nun huzur-u kibriyasında iki büklüm oluruz. Çünkü çok kurak bir dönemde; evet, zeminimizin hiçbir şey bitirmediği, semamızın bir damla yağmur vermediği bir dönemde Cenâb-ı Hak bu kadar hiss-i semahatle coşmuş, dinimize ve milletimize hizmet etme aşkıyla gerilmiş mü'minleri, yeniden İslâm'a ve Kur'ân'a bağışladı.. ve milletimizin ayağındaki zincirleri kırdı, haristanımızı yeniden bir bağistana, bir bostana ve âdeta bir cennete çevirdi -O'na binlerce hamd ve senâ olsun!-

Umumiyet itibarıyla, sinesi bu mevzuda coşmuş ve ciddî gerilime geçmiş, samimî vicdanların sorduğu bu sorunun altındaki maksat -hissettiğim kadarıyla- şu olsa gerek: Acaba mâşerî vicdanda, malla ve canla dine ve milletimize hizmet etme duygu ve düşüncesini nasıl uyarabiliriz? Nasıl uyarabiliriz ki, geçmekle mükellef olduğumuz zaman tünelini, biraz daha hızlı aşalım. Hariçte ve dahilde Müslüman'ın her hâlini gözetleyen ve kontrol eden, onun her müsbet davranışını engellemek isteyen, Kur'ân-ı Kerim'in حَائِنَةٌ الأَعْيُنِ "Hain gözler"⁸⁹ dediği kem gözlerin nazarı değmeden, aşılması gerekli olan sarp tepeler aşılınsın, geçilmesi gereken tehlikeli yerler ve kandan, irinden deryalar da geçilmiş olsun. Yoksa ifsada kilitli ruhlar, bin bir mânia arasında yürüyen Müslümanların karşısına bütün güçleriyle çıktığı zaman, inanan insanlar şimdi bir senede aşabildikleri yeri, belki o zaman on senede ancak aşabileceklerdir.

İşte bu noktadan, Müslümanların meseleyi daha hızlıca ele almaları

icap etmektedir. Diyelim ki, şimdi ellerindeki imkânlarla neslimize hizmet verecek bir irfan yuvasını bir senede dikebiliyor, ihya edebiliyorlarsa, kendilerini biraz daha sıkıp bir senede iki tane ihya etmelidirler. İhya etmeleri lâzımdır; çünkü, onlar böyle yapmakla yarınları, daha sonraki nesiller de kendilerinden sonraki devirleri ihya etmiş olacaklardır. Eğer bugün, bugünün insanına düşen vazife bihakkın yapılmazsa, yarın bizim şu andaki imkânlarımızın çok daha fazlasına sahip olursa bile yine hiçbir şey yapılamayacaktır. Zira, yarın karşımıza daha güçlü engeller, daha kuvvetli mânialar çıkabilir ki, bugünkü imkânlarla, onları aşmamız mümkün değildir.

Bu itibarla, sahabe-i kiramın kendilerinden sonra 30 sene içinde fethedip Resûlullah'ın zimamdarlığına teslim ettikleri bir dünya, kemmî ve keyfî buudlarıyla kendilerinden sonra gelen Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılarınkine hemen hemen denktir. İsterseniz dünya haritalarına bir bakıverin. Bu kadar geniş bir saha dört büyük halife döneminde elde edilmiştir ki, izah etmek mümkün değildir. Hatta denebilir ki, hayret edilen bu noktaya ta seyyidina Hz. Osman döneminde ulaşılmıştır. Bu, meselenin bir yönüdür. İkinci yön olarak şunlar ifade edilebilir:

Bu fetihler zâhirî bir istibdat ve zorbalık ile elde edilmiş değildir. Bu fütuhât esnasında kat'iyen kalblere ve vicdanlara baskı yapılmamıştır. Bilakis kalblerin teshîri, İslâm'ın gönüllere sevdirmesi, akılların emre âmâde kılınması şeklinde olmuştur. Dolayısıyla da sahabilerin gittikleri yerlerde Müslümanlık âdeta çığ gibi gelişmiş ve bu gelişmeyi bir kültür, bir ilim ve irfan devri takip etmiştir. O gün yapılanlar hâlâ dünyayı hayran bırakmaktadır. Diyeceksiniz ki, bıraksa ne olur, bırakmasa ne olur; ama bu bir fazilettir ve düşman dahi bu fazileti itiraf etmektedir.

Evet, dünyayı hayran bırakacak bir ufka, bir noktaya, bir kuşağa ulaştırdıkları kültür ve medeniyet eserleri ve İslâmiyet'i iyi temsil etmeleri insanları cezbetmiş ve Müslümanlaştırmada da rol oynamıştır. Bugün dahi oralarda Müslümanlık hesabına bir kaynaşma varsa, onların o mübarek,

nurlu, bereketli, ihlâslı elleriyle atılan tohumların neticesidir. Bence bu mesele çok önemlidir.

Evet, sahabilerin bu samimiyetleri karşısında insanın hayranlık duymaması mümkün değildir. Onlar, mal ve can adına her şeyin feda edilmesi gerekli olan zamanı çok iyi ayarladılar. Meselâ, bir gün kendilerine “Mekke’den dışarıya çıkın!” dendiğinde, arkalarında ağlayan çocukları, meleyen koyunları, böğüren sığırları vardı. Arkalarına dönüp bakmadan, İbrahimî bir ruhla, Halilî bir anlayışla çocuklarını, hanımlarını bırakıp gittiler. Eğer Hz. Ebû Bekir’e: “Niçin arkana dönüp bakmadın?” diye sorsalardı, “Bir insanım, Âişe’nin; ‘Baba, baba!’ diye yalvarışlarına dayanamaz ve ihtimal ki, kalbî alâka duyardım.. duyardım da bana denirdi ki ‘Yâ Ebâ Bekir, bir kalbte iki muhabbet olmaz!’ Ben de al birini, diyebilirdim.” derdi.

Bu ruhla hiç tereddüt etmeden, zamanı çok güzel ayarladılar ve o gün için her şeyin feda edilmesi gerektiğinden dolayı, gerekeni yaptılar. Daha sonra, o zaman feda ettikleri şeyler, maddî ve mânevî olarak, kat kat Allah tarafından kendilerine ihsan edildi. Mü’min, Mekke’de servetini bırakmıştı ama, Medine’de Allah üç-beş sene içinde bıraktıklarının kat katını ona verdi...

Evet, meselâ Mekke’de Efendimiz’in kerime-i muhteremesi olan Rukiye Validemiz’i dahi bırakıp ayrılan Hz. Osman, Medine’ye gittikten sonra o kadar zengin olmuştu ki, “Ceyşü’l-usre” dediğimiz, Tebük’e giden orduyu techiz etme mevzuunda, 300 deveyi yüküyle beraber vermişti. Belki aklımız, kısa zaman içinde bu servetin nasıl kazanıldığını almayabilir ama Allah, Mekke’de bıraktıkları her şeyi Medine’de âdeta “*Kim bir hasene ile gelirse, karşılığını Allah on kat verir.*”⁹⁰ sırrıyla buldular. Aslında bu, geri verişin en asgarisidir. Yoksa Allah yüz verir, bin verir... Evet onlar, mevsiminde verilmesi gerekli olan şeyi çok iyi verdiler ve Allah tarafından birkaç katını elde ettiler. Bugün de “Siz Allah için verin, eğer Allah on kat vermezse ben vereceğim.” diyen fedakâr mü’minler mevcuttur.

Eğer Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer efendilerimizin dünyaya az buçuk meyilleri olsaydı, daha sonra, dünyanın en zengin insanları olurlardı ama, Efendimiz'in yolunda, O'ndan ayrılmak istemediler. Bir ellerine geçeni öbür elleriyle hemen tasaddukta bulundular. Böylece, gelen gitti. Yoksa Abdurrahman b. Avf gibi kimseler diyorlardı ki, "Biz servetimizin sayısını bilmiyoruz."

Meselâ, Hz. Enes gibi fakir, Efendimiz'in kapısında büyümüş, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasına mazhar olmuş ve bir mevsimde Efendimiz'e hizmet etmiş -zayıf bir rivayette doğrudan doğruya annesi Ümmü Süleym tarafından "Yâ Resûlallah! Herkes sana armağanla geldi, benim verecek bir şeyim yoktur, ben de Enes'i sana armağan ediyorum. Lütfen kabul buyurun." denilerek- on yaşında Efendimiz'in hizmetine takdim edilmiş bu insan, halifeler döneminde zenginler arasında sayılıyordu. Efendimiz dar-ı fenâyâ gözlerini kapadığı zaman Hz. Enes yirmi yaşındaydı. Bu şanlı sahabi gün gelip şöyle diyecekti: "Çocuğumun çocuğunun çocuklarını gördüm. Belki torunlarımdan elimle gömdüklerimin sayısı yüzü aşkındır. Servetime gelince, ne koyunlarımdan hesabını biliyorum, ne de başka varlığımın."⁹¹ Demek ki, Enes o kadar Allah'ın lütfuna mazhar olmuştu.

Bütün bunlar mallarını ve canlarını vermeleri gerekli olan mevsimde vermiş, mevsimi gelince de, dünyevî ve uhrevî semerelerini dermişlerdi.

Nasıl bahar mevsiminde toprağın bağına tohumlar atılır.. kilerde, ambarda ne varsa hepsi toprağa emanet edilir.. ve sonra toprak daneyi başak veya başaklar hâline getirir ve iade eder. Öyle de insan, bütünüyle toprağa dökülmeli, bütünüyle tohum hâline gelmeli ve onun vefalı bağına kendini salıvermelidir. Böyle olduğu takdirde göreceğiz ki, her bir tohum, mevsimi gelince beşer onar başakla karşımıza çıkacak ve Kur'ân'ın ifade ettiği gibi ve belki de yetmiş dâne ile arz-ı endam edecektir.

Evet, o gün Allah'ın verdiği karşısında herkes şaşkınlığa düşecek ve o

tohumu ekenler dahi hayret ve hayranlık içinde kalacaktır. Bazıları da bu bereket ve kilerlerin, ambarların dolması karşısında gayz içinde yutkunacaktır ve لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ sırrı zuhur edecektir. Öyleyse, “Şimdi, bahar mevsimidir.” deyip döküleceksiniz, vereceksiniz, “Ben şu kadar verdim yetmez mi?” demeyeceksiniz. İlle de sizin önünüzü almak için bir tadil bahis mevzuu ise, tadil eden insanlar önünüzü almalı ve “Hayır o kadar ileri gitmeyin!” demeli. Şimdi o kadar infak etmeyin ki, ileride infak edeceğiniz anlar gelecektir. Eğer yarınlar a ait infak mülâhazası olmasaydı, size, “Bugün her şeyinizi harcayın.” denilebilirdi.

Pekâlâ, “Yarın ne olacak?” meselesine gelince. Yarın, Allah’ın taahhüdü altındadır. İşte Halîlâne bir ruhla, yani nasıl Halil İbrahim (aleyhisselâm) evlâdına, zevcesine arkasını dönüp gitmiş ve geriye dönüp bakmamışsa.. bize de öyle yapmak yaraşır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: *“Eğer Allah için ashab içinde birisini dost edin densesydi, ben Ebû Bekir’i dost edinirdim. Ama Allah benim için Kendisi’nden başkasının dostluğuna razı değil.”*⁹³

İşte Hz. Ebû Bekir de öyle bir dostluk mevkiini ihraz etmiş ve İbrahim (aleyhisselâm) “Halilürrahmân” olduğu gibi, o da “Halilürrasûl” olmuştu. Efendimiz sormuş: *“Ebû Bekir! Çoluk çocuğuna bir şey bırakmadın mı?”* Sıddîkiyete yakışır bir eda ile cevap vermişti: *“Onları Allah’a bıraktım!”*

Evet Sıddîk-i Ekber’in bu tavrı haddizatında zamanı çok iyi değerlendirmenin ifadesidir. ⁹⁴ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ âyetinden anladığımız da, mevsimin çok iyi değerlendirilmesidir. Bu yüce anlayışın bugün çokları tarafından çok iyi değerlendirildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Evet, eğer, bugünkü mü’minlerin civanmertliklerini destanlaştırmak için Firdevsî’nin Şehnamesi gibi dâsitânî bir havada bir destan yazılacaksa, o destan altmış bin beyitlik değil, altmış milyon beyitlik bir destan olarak

yazılmalıdır. Bu asırda böyle civanmert davranışlara karşı kadirşinaslığın ifadesi de ancak bu olabilir. Rabbim semahat hissiyle coşmuş ve gerilmiş mü'minlerin cömertliklerini kat kat arttırsın.

Günümüzün insanı bu işin baharını yaşıyor ve baharda açan çiçeklerin arasında bulunuyor. Bu, inanan gönüller için beklenen bir mevsimdir. Bu devrin mü'minleri, her yerde vatan ve millet yolunda kendilerine düşen vazifeyi hakkıyla eda etmelidirler. Onlar, iman ve ümit tohumlarını 60-70 sene önce saçıp giden büyük ruh ve yüce kametin etrafında pervaz edip durdukça her hâlde o da olduğu yerde bütün bunları hissedecek ve belki de: "İşte şimdi bahar hediyeleriyle kapıma geldiler.. ben de, senelerce evvel kendilerine vaadettiğim, 'Henîen leküm' sadasıyla onları karşılıyorum" diyecektir.

Evet, zannediyorum şimdi manzara ve durum budur. Ama milletimizi aydın bir geleceğe taşıyacak hayırlı faaliyetlerin hızlandırılması seviyesini, böyle bir fedakârlık ve civanmertliğin, Cenâb-ı Kibriya'nın huzurunda nasıl kabule karîn olduğunu, Hz. Cenâb-ı Resûlullah'ın huzurunda nasıl hora geçeceğini ve bu çığır açan, bu mevzuda bize ışık tutan ve en karanlık dönemde ışık insanlar yetiştiren büyük dimağların nasıl hoşlarına gideceğini, nasıl memnun ve mesrur olacaklarını; ruhanîler âleminde bu işin nasıl karşılanacağını ben kendi idrak ve istidadımla ifade etme gücünde değilim. Onu sizin yüksek tasavvurlarınıza, idraklerinize havale ediyorum...

Bu meselenin diğer bir yanı da, âyet-i kerimede ifade edilen, malımızla, canımızla nasıl mücadele edeceğimiz hususudur. Bu da her şeyden evvel yine, inanca bağlı bir şeydir. Çünkü çiftçiler eğer saçtıkları tohumların toprağın altında çürümeyeceğine inanıyorlarsa, ellerindeki bütün tohumları tereddüt etmeden toprağın bağrına döker, saçar; sonra da beklemeye dururlar. Eğer bahçıvanlar diktikleri fidelerin ve fidanların hepsinin tutacağına inanıyorlarsa, hiç durmadan ellerindeki fidanların bir tanesini dahi ihmal etmeden, hepsini toprağın bağrına gömmeye çalışırlar. Elinde yumurtaları ve

civciv makinesi olan kimseler de, ellerindeki yumurtaların boş yere kokuşmaması ve çürümemesi için, hepsini ya o kuluçka makinesine kor veya bir kuluçka hayvanının altına yerleştirir. Ama dediğimiz kişilerin inancı bu seviyede değilse.. bazı tohumların çürüyeceğinden endişe ediyor; bazı yumurtalardan civciv çıkmayacağı kanaatini taşıyor veya o mevsimi, tam tohum atma mevsimi olarak görmüyorlarsa, elbetteki böyleleri, bütün tohumu kullanmayacak ve geriye bir şeyler bırakacak, kenz yapacak hatta torunlarına bile bir şeyler bırakmayı hedefleyip bu mevzuda civanmerdâne davranamayacak ve vicdanlarında böyle mânevî bir gerilim ve heyecanı duyamayacaklardır...

Bu bakımdan, diyebiliriz ki, Allah yolunda dökülüp saçılma, Allah'a çok iyi inanmaya bağlıdır. Şu anda, mevcudiyetimize inandığımız kadar, O'nun mevcudiyetine inanma ve O'nun uğrunda, şu anda yaptığımız her şeyin kat kat ve muzaaf şekliyle dal budak salmış, çiçek açmış, meyve vermiş hüviyette, öbür âlem hesabına çalışan bir çark olduğuna.. hadisin beyanıyla ⁹⁵ *الدنيا مزعة الأخرة* *dünyanın tamamen ahiretin bir tohum yeri, bir tarlası, bir ekin yeri, bir bağı, bir bahçesi olduğuna* inanmamıza bağlıdır.

Evet, kim ne kadar inanıyorsa o kadar gerilime geçecek, o kadar açılacak, o kadar saçılacak, o kadar toprağın bağrına tohum dökecektir. Müslümanların şu ana kadar gösterdikleri cömertlik, izhar ettikleri hiss-i semahat bize, bu mevzuda daha büyük şeyler yapabilecekleri fikrini vermektedir. Bildiğiniz gibi Muhbir-i Sâdık'ın gelecek hakkında bişaretleri ve müjdeleri var. Onlara mazhar olmaya çalışalım ve öyle davranalım ki, gökten bakanlar, desinler: “Yâ Resûlallah! Acaba bunlar, onlar mıdır?” Melekler de sorsunlar, “Bunlar onlar mıdır?” Evet, dine ve millete hizmet edenler ne kadar gerilir, ne kadar açılır, ne kadar koşar, ne kadar küheylanlar gibi şahlanırlarsa, gelecekte varılması arzulanan aydın ve engin ufuklara o kadar hızlı, o kadar derli toplu ve o kadar avantajlı olarak ulaşacaklardır.

DİPNOTLAR

88 Bkz.: Enfâl sûresi, 8/72; Tevbe sûresi, 9/41; Saf sûresi, 61/11.

89 Mü'min sûresi, 40/19.

90 En'âm sûresi, 6/160.

91 Taberânî, *el-Mucemu'l-kebîr*, 1/248; 25/123; İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, 7/19.

92 Fetih sûresi, 49/29.

93 Buhârî, *menâkıbu'l-ensâr* 45; Müslim, *fezâilu's-sahabe* 2, 3, 6.

94 “Allah yolunda malınızla, canınızla cihad edin.” (Tevbe sûresi, 9/41)

95 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/495.

Huzur-u kibriyâ: Yüce Allah'ın huzuru.

Hiss-i semahat: Cömertlik hissi, el açıklığı.

Haristan: Dikenlik, çalılık.

Mâşerî vicdan: Kamu vicdanı.

Zimamdar: İdare eden, işi elinde tutan.

Kemmî: Sayıca, nicelik olarak.

Keyfî: Nitelik bakımından.

Kerime-i muhtereme: Değerli, asil kız.

Dar-ı fenâ: Dünya, fâni âlem.

İhraz etmek: Erişmek, elde etmek.

Siddikiyet: Sadakat ve doğrulukta en üst seviye.

Kenz: Hazine.

Muzaaf: Kat kat, katmerli.

Muhbir-i Sâdik: Doğru, yanıltmayan haberci, Hz. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Bişaret: Müjde, muştı.

Tavzih: Vüzuha kavuşturma, açıklama.

Allah'a hakkıyla asker olmayı, askerlik anlayışı içinde anlatır mısınız?

Mü'minlerin en mümeyyiz vasfı askerliktir, bizler Allah'ın askerleriyiz. - Rabbim kabul buyursun!- Hakk'a öyle asker olsak ki, kapının arkasında durup, başımızı ilelebet kaldırmamak üzere o kapının eşiğine koysak, beklesek, beklesek.. ara sıra mahzun, mükedder, mağmum, fakat ümitli nazarlarımızı sonsuza çevirerek, o kapının tokmağına bir kere daha dokunsak; cevap gelmeyince de “ Yâ Sabur!” deyip yeniden beklemeye dursak. Bu uzun bekleyişte ara sıra kapı aralanır gibi olsa, sonra da tekrar yüzümüze kapansa “Yine çağrılmadık, demek ki, izharı liyakat edememişiz.” diyerek, hiçbir şey olmamış gibi, dopdolu vefa hisleriyle bu ızdıraplı, fakat zevkli intizarı devam ettirsek...

Bu sadakatin neticesinde ümit edilir ki, bir gün gelecek -biz farkına varalım varmayalım- “Liyakatinizi izhar ettiniz.” deyip mutlaka içeriye “Buyur!” edeceklerdir. Kur'ân'da: *أَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ* “*Bana verdiğiniz sözde sebat edip mevzi değiştirmeyin, cephe değiştirmeyin, muvakkat hâdiseler karşısında yılgınlık göstermeyin, Ben de size verdiğim sözü ifa edeyim.*”⁹⁶ buyruluyor. Bu ifade ile deniliyor ki: Aramızdaki mukaveleyi nakzetmek, Benim tarafımdan kat'iyen sâdır olmaz. O mukaveleyi bozarsanız siz bozarsınız. Öyleyse, bu mevzuda sebat edin ve mukaveleyi bozmayın! Bozmayın ki, Allah kapısı bir gün mutlaka açılacaktır.

Ama soralım kendimize, acaba biz bu ölçüde sadakat ve vefa ile hiç ayrılmadan o kapının önünde devam edebildik mi? Yılmadan, yılgınlık göstermeden, darılmadan o kapıda dişimizi sıkıp dayanabildik mi? Yoksa bir kere kapı yüzümüze kapandı diye bozulduk mu? Kâinattaki hâdiseler bizim çürük hendesemize göre cereyan etmedi diye sadakatsizlik yaptık mı? Hâlbuki *لا تجري السفن علي ما تشتهي النفوس* “Gemiler, nefis, heves ve arzulara göre cereyan etmez.” Ayrıca onların dümeni başkasının elindedir, o derya başkadır.. o deryada umum sefinelere hükmeden de başkasıdır.. onlar hevesatımıza göre

cereyan etmezler, O'nun istek ve emirlerine göre cereyan ederler. مَا شَاءَ اللَّهُ كَانَ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ “O, neyi dilerse o olur, ‘Olma!’ dediği şey de olmaz.”⁹⁷ Bu, Allah Resûlü'nün bize, Cenâb-ı Hakk'a teslim olmayı ifade eden nurlu beyanlarından bir beyandır ki, sabah akşam virdlerimiz içinde tekrar eder dururuz.

Allah'a asker olmak istiyorsak, tasavvufi ifadesiyle, “fenâ fillah” olma mecburiyetindeyiz. Ayrıca bütün güzellikleri, bütün mehasini Allah'tan bilme, hizmetteki bütün duraklamaları, bütün tevakkufları, bütün falso ve fiyaskoları da nefsimizden bilme mecburiyetindeyiz... Zaten Kur'ân da öyle buyuruyor:

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ

Başka bir yerde de mealen: “Başınıza ne musibet geldi ise, o, ellerinizin kazancı iledir; kaldı ki Allah çoğunu da affediyor.”⁹⁹ deniliyor.

Musibetler günahlarımızdan, hatalarımızdan, içimizin kararmasından, benliğimizin altında kalıp ezilmemizdendir. Kaldı ki Allah çok merhametli olduğu için, her kötülüğümüzden dolayı hemen bizi muaheze de etmiyor.. hatta çoğunu affediyor. Bu itibarla O'nun affına, gufranına karşı minnet ve şükran hisleriyle meşbû bulunmalıyız. Her ne ise... Rabbim bizi, meccanî olarak af buyursun!

Allah'a gerçekten asker olmak lâzım. Allah'a asker olunca rahat ederiz. Bunu vicdanında çok iyi yaşayan insanlar vardır. Evet mal, menal, evlâd ü ıyâl, her şeyi gözünden silmiş, sadece “Seni, Seni isterim!” diyen Yunus gibi “Ne Cennet huri-gilmânı, ne de başka şey, bana Seni gerek Seni!” diyebilecek kadar bu mevzuda tamamen Allah'a teslim olmuş mü'minler vardır. Zannediyorum ki benim bu anlattıklarımın ötesinde onlar bu beyanlarımdan, kendi ruh ve vicdanlarında geliştirdikleri bu meselenin gerçeğine intikal eder, kendi mir'ât-ı ruhlarında onu görür, o büyük hakikatin ihtişamı karşısında hayret ve hayranlığa düşer ve bir zevk ü neşve içinde askerliklerini sürdürürler.

DİPNOTLAR

96 Bakara sûresi, 2/40.

97 Ebû Dâvûd, *sünnet* 6; *edeb* 100, 101.

98 “*Ey insan! Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsendendir.*” (Nisâ sûresi, 4/79)

99 Şûrâ sûresi, 42/30.

Mağmum: Gamlı, kederli, tasalı.

Nakzetmek: Bozmak.

Sâdir olmak: Olmak, meydana gelmek.

Sefine: Gemi.

Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

Fenâ fillah: Kulun fiilleri, sıfatları ve varlığı itibarıyla, Hakk’ın fiil, sıfat ve Zâtında fâni olması.

Muaheze: Hesaba çekme, sorgulama.

Gufran: Affetme, bağışlama.

Meccanî: Karşılıksız.

Evlâd ü iyâl: Çoluk çocuk, bakmakla yükümlü olunan kimseler.

Huri-Gilmân: Cennet ehlinin hizmetkârları.

Mir’ât-ı ruh: Ruh aynası.

Bişaret: Müjde, muştu.

İbadetlerden feyiz almak, ibadetin tam olarak yapılmasına bağlı mıdır? Meselâ namazlarda tadil-i erkân olmazsa, mânevî dereceler elde etmeye tesiri olur mu?

Sorudaki “feyiz” kelimesini, “haz” ve “zevk” şeklinde değiştirmek her hâlde daha muvafık olacak. Zira, “feyiz”in ne olduğunu anlamak mümkün değildir.

Feyiz, dünyada, insanın kalbî ve ruhî hayatı ile alâkalı olarak gelen vâridât-ı sübhâniyedir. Ahirette ise feyiz, insanın Cennet’e ulaşması, rızaya kavuşması ve Cemâlullah’ı görme şerefine nail olması gibi mazhariyetlerdir. Durum böyle olunca, “feyiz” kelimesinin ifade ettiği muhtevayı idrak ve ihata bizler için imkânsızdır. Belki dört bir yanımızdan feyizler taşıp geliyor ve ruhumuzu sarıyordu da biz bunun farkında olamıyoruzdur. Belki de bizim farkında olamayışımız yine bize Cenâb-ı Hak’ın bir ihsan ve lütfudur. Zira O’nun en büyük ihsanı, ihsanını hissettirmemesindedir.

Mesele bu yönüyle ele alınınca, denebilir ki: Cenâb-ı Hak’a karşı yapılan bütün ibadetlerde mutlaka bir feyiz ve bereket vardır. O’nun rahmet kapısına yönelen bir insanın mahrum kalması düşünülemez. Ancak insan yapacağı ibadetlerini, alacağı feyze, daha doğrusu haz ve zevke bağlamamalıdır. Bazen öyle namaz olur ki, siz onu kabz hâlinizde, yani ruhunuzun sıkıldığı, gönlünüzün daraldığı bir anda eda etmiş olursunuz. Zâhire göre ve acele ile hüküm verecek olursanız, böyle bir namaz hakkında kötümser düşünebilirsiniz. Hâlbuki o en makbul namazlardan biri olmuştur. Zira maddî-mânevî füyûzat hislerinden tecerrüt etmiş olduğunuz bir zamanda dahi siz, kulluğunuzu unutmamış ve Cenâb-ı Hak’ın huzuruna gelmişsiniz. Size hiç avans verilmiyor, fakat bu durum aynı zamanda sizin sadakatinizden bir şey de eksiltmiyor.. ve işte hâlis kulluk da budur.

“Madem Cenâb-ı Hak, اذْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ¹⁰⁰ buyurarak dudaklarımızdan

dökülecek *her duaya icabet edeceğini* bildiriyor; öyle ise ben de O'nun kapısının eşliğini aşındırmaya devam etmeliyim.” deyip oradan ayrılmamak bir bağlılık ve sadakat ifadesi olacaktır. Eğer bir insan hayatı boyunca, hiçbir haz ve lezzet duymadan böyle bir kulluk yapıyorsa, bütün hayatı boyunca ihlâs ve samimiyet içinde, ömrünü sürekli, en hâlisane kullukta geçirmiş sayılır.

Diğer taraftan, mânevî dereceler elde etmek de kulluğa hedef ve gaye yapılmamalıdır. Onun içindir ki, Cennet arzusuyla kulluk yapanlar için Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri “İbâdü'l-Cenneti” demiştir. Yani “Cennet'in kulu” demektir. Hâlbuki Cennet, amel ve ibadet için maksat olmaz. İbadet, Hak emrettiği için ve O'nun rızasını elde etmek maksadıyla yapılır.

Evet, ibadetin gerçek sebebi, Allah'ın emridir. Yani biz ibadeti Allah emrediyor diye yaparız. Evet, Cehennem endişesiyle tir tir titreyerek, kalkıyor, Allah (celle celâluhu) karşısında kemerbeste-i ubûdiyet içinde iki büklüm oluyor.. namaz kılıyor.. böyle birine “Abdü'n-nâr” yani “Cehennem'in kulu” deniliyor.

O zaman, Allah'ın kulu nasıl olacak? Kişi ibadetini, ne Cennet sevdası ne de Cehennem korkusundan değil, belki sırf Allah'ın kulu olduğu ve Allah o vazifeyi ona emrettiği için yapacaktır.

İnsan, maddî-mânevî bütün füyûzat hislerinden mahrumiyet içinde bulunduğu kabz hâlinde de mutlaka namazını kılmalıdır. Hatta insanın ağlama ve sızlaması bir feyiz ve bereket vesilesi olabileceği gibi, bazen bir ibtilâ ve imtihan da olabilir. Kesin hüküm veremeyiz. Evet, kalbini her an fikir ve murâkabe elinde tutamayan bir insanın ağlaması, sızlaması bile onun için ciddi bir tehlike olabilir. Çünkü o, kalbinin derinliklerine çok vâkıf ve nighbân olamaz. Hatta bu hâller tamamen namaza verilmiş atıyye ve ihsanlar da olsa, bu yüzden de insan namaz kılarken hep onları takip etse, ihlâsa dair çok mühim bir kısım noktaları kaybetmiş olur. Zira, kapalı bir sandık gibi, Allah huzuruna, sadece Allah rızası duygusuyla meşbû ve meşgul olarak gitmek

çok önemlidir.

Rabbimiz'den dileyelim, samimiyette, Kendisine bağlılıkta, ihlâsta bizi zirvelere ulaştırırsın... Buna karşılık, durumumuz halkın nazarında varsın mukassî, yıkık-dökük ve hırpanî olsun. Böyle bir dış görünüşün pek önemi yoktur. Bu noktaya parmak basan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Allahım! Beni halkın nazarında büyük, Kendi nazarında küçük etme.” diyor. Çünkü halkın nazarında nice şişirilmiş insanlar vardır ki, Allah nazarında sinek kanadı kadar kıymetleri yoktur. Önemli olan, Allah'ın nazarında büyük olmaktır. Bu noktada herkes endişe ile iki büklüm olmalı ve اللهم اجعلني في عيني

اللهم اجعلني في عيني صغيرا و في عينك كبيرا “Allahım, beni kendi nazarımda küçük yap, Nazar-ı Ulûhiyetinde de olabildiğince büyük yap!” diye dua etmelidir.

Bir diğer husus da şudur ki, ibadette Cenâb-ı Hak ruhanî zevkler ihsan edebilir. Evet, bazı büyük kimseler vardır ki, bunlar ucb denen şeyi kalblerinden silip atmış ve tam tevhide ermişlerdir. Onlar mazhar oldukları bütün güzellikleri, o güzellikleri sırtlarına bir urba gibi giydiren Zât'tan bilirler. Onun için, bu gerçeği gürül gürül söylemeyi de tahdis-i nimet sayarlar. Meselâ Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şecaat-i kudsiyesi ile Huneyn'de kükrediği zaman, amcasının oğlu Hârise b. Ubeyde veya amcası Hz. Abbas atının zimamından tutup engellemeye çalışır. O, öyle kükremiştir ki düşmana doğru tek başına gider. Orada: أنا النبي لا كذب أنا ابن عبد المطلب Yani “Ben peygamberim, bunda yalan yok; ben Abdülmuttalib'in torunuyum.”¹⁰¹ der.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunları söylerken, makam-ı imtinanda söyler. Ve yine aynı makam içinde buyurur ki: “Herkes haşrolduğu zaman, ben Livaü'l-Hamd'in sahibi olarak haşrolacağım.”¹⁰² ve yine makam-ı imtinanda buyururlar ki: “Allah bana beş şey verdi ki, başka peygamberlere vermedi.”¹⁰³

Bunlar imtinan makamında söylenen şeylerdir. Bir tanesi bana güzel bir urba giydirmiş, gezdiğim her yerde, o zatın bana karşı cemilesini, hediyesini

ifade ediyorum. Avazım çıktığı kadar bağıyor ve diyorum ki: “Bu sırtımdaki elbise güzel, hatta bana da güzellik katıyor, Rabbim’in yarattığı hilkatteki güzelliğe ayrı bir buud kazandırıyor. Ama bu elbiseyi bana giydiren Zât’ı anlatıyorum.”

İşte bu mânâda, Rabbimiz’in, başımızın üzerinde olan ikramlarını söylemede beis yoktur; hatta çok defa onları gizlemek belki nankörlük olur. Bu noktada Üstad Bediüzzaman Hazretleri yazdığı kitaplar için “Avazım çıktığı kadar bağırp diyecektim: Yazılan sözler güzeldir, ama benim değildir, çünkü onlar Kur’ân’ın bağrında çimlenip geliştiler.” diyor. Bunu Hassan b. Sabit’in Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) sena sadedinde söylediği bir sözden iktibâsen alır. اللهم أيده بروح القدس.¹⁰⁴ sözüyle teyit edilen koca şâir Hassan b. Sabit, her yanıyla ince ve narin bir şâirdir.. onun için Nebiler Nebisi, İslâmiyet’i medh ü sena ettiği, göklere çıkardığı, Kur’ân’ı müdafaada bulunduğu ve o büyüleyici sözleriyle müşriklerin kuvve-i mâneviyesini kırdığı için Mescid-i Nebevi’de kürsü tahsis ederdi. İşte, kendisi için kürsü konulan bu Hassan b. Sabit o kılıçtan daha keskin sözleriyle kâfirlerin başlarına darbeler indirir ve mü’minleri sevindirirdi. Bir kere de şöyle demişti:

وَمَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي

وَلَكِنْ مَدَحْتُ مُحَمَّدًا {ع.ص.م.}

Yani “Ben güzel söz söylüyorum ve bu sözlerimle Hz. Muhammed’i medhediyorum zannetmeyiniz. Benim perişan ve derbeder sözlerim, O’nun medhine dair mevzular içine girdiğinden dolayı güzellik kazanıyor.”

İşte bu, Hassan b. Sabit adına tahdis-i nimettir. Bunlar, Allah’ın, Peygamberine emretmiş olduğu: وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ Yani “Habibim! Sen, Rabbinin nimetini dile getir!”¹⁰⁵ emrine tam muvafıktır. Hani şeytan gibi bir kadın olan (Ümmü Cemil) dedi ki: “Muhammed’in -hâşâ!şeytanı artık gelmiyor.”¹⁰⁶ Allah Resûlü’nü teselli için buyruldu ki, *مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ Yani “Rabbin seni kat’iyen terk etmedi. Ve Rabbin sana

darılmadı, arkasını dönmedi, göreceksin Habibim, çok yakın bir gelecekte, bugüne göre yarın, dünyaya göre ahiret, senin için daha hayırlı olacak."¹⁰⁷

Bir gün geldi ki, insanlığın beşte biri ve arzın yarısı O'nun getirdiği hidayet hediyesiyle serfiraz oldu. O muhteşem hidayetle şahlandı, küre-i arzın her tarafında minareler dikildi, çil çil kubbeler inşa edildi. Her gün 5 defa ezan-ı Muhammedî yeryüzünde ilân edilir oldu. Yerin bir diliminde biterken öbür diliminde sürekli "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah!" sözü çınladı durdu. Her tarafta Ruh-u Revan-i Muhammedî şehbal açtı ve dalgalandı.

Evet, Duhâ sûresiyle hem müjde hem de müşriklere cevap veriliyordu: "Allah seni hiç terk etmedi. (Esasen şeytan onlara musallat olmaktadır.)" Vellelyli sûresinden Vedduhâ sûresine geçerken de -zaten iki sûre arasında çok ciddî bir mutabakat varönceki sûre "*Allah seni razı edecek, hoşnut edecektir.*"¹⁰⁸ ile biter, bu sûrede de hemen "*Allah seni hoşnut edecektir.*"¹⁰⁹ der.. ve bu iki sûre arasında tam bir birlik olduğunu ortaya koyar. Yani, dünyada ve ahirette sana öyle verecek öyle verecek ki, hoşnut olacaksın. Bu hoşnutluk mahkeme-i kübrada ve ahirette de devam edecektir. ارفع رأسك، اشفع تشفع سل تعطه Yani "*Kaldır başını, iste, istediğin verilecek, şefaata et, şefaatin kabule karîn olacaktır...*"¹¹⁰

Kimseye verilmeyen şeyler sana verilecektir. O dakikada sana "Habib-i Zîşân'ım, artık razı mısın?" diye sorulsa sen "Evet razıyım." diyeceksin. Öyleyse: "فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ" "*Sen yetime kahretme!*" وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ" "*Dilenciye de kovma!*" وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ" "*Rabbinin nimetini tahdis et!*" Evet, şu mübarek ve muhteşem ümmete bak, tahdis et. Aradan 14 asır geçmiş olmasına rağmen peşinden gelenlere bak..!

Evet, Ravza-i Tâhire'ye girildiğinde, insanın içini bir his kaplamaktadır. Sanki Allah Resûlü hayatta da, huzuruna varılınca, O da görülüverecekmiş gibi olur. Bu ne eskimezlik!. Bu ne tazelik!. Bu ne yeniliktir ki, zihinlerimizde ve kalblerimizde, üzerinden 14 asır geçmiş

olmasına rağmen, O (sallallâhu aleyhi ve sellem) vicdanlarımızda hâlâ taptazedir. Bugün O'na karşı duyulan saygı, O'nun daima vicdanlarda taptaze yaşadığını göstermektedir.

İşte bunlar, Allah'ın O'nu hoşnut etme istikametinde, O'na lütfettiği nimetlerdir. Ve Cenâb-ı Hak O'na nimetlerini tahdis etmesini emretmiştir. O da bir tahdis-i nimet olarak, yukarıda kısaca işaret ettiğimiz sözlerini ifade buyurmuştur. İşte yine böyle bir tahdis-i nimet sadedinde, “*Namaz benim şehvetimdir.*”¹¹¹ demiştir. Ancak Efendimiz, hiçbir zaman namazdan aldığı ruhî haz için namaz kılıyor değildir. Belki müstaidlere bu mevzuda işaret yapılmaktadır. Himmet âli tutulacak ve namaz o hâle gelinceye kadar çalışma ve gayret devam edecektir. Bütün bu söylenenler mahfuz olmakla beraber, namazın tadil-i erkânla kılınması ekser fukahâyâ göre farzdır. Ebû Yusuf'un dışında Hanefi mezhebi tadil-i erkâna vacip demiştir.

Tadil-i erkân, namazdaki rükunların sükûnetle yerine getirilmesi ve uzuvlarda itminan hâsıl olacağı âna kadar devam edilmesidir. Bu, insan cesedinin maddî olarak namazda alacağı vaziyettir ki, ona riayet etmeden namaz tamam olmaz. Kanaatimce, tadil-i erkâna farz diyenlerin görüşüne uymak ihtiyata daha muvafıktır. Madem bunu söyleyen zatlar, kendilerini tamamen Kur'ân'a vermiş; Kur'ân ve Sünnet'i anlamayı hayatlarına gaye edinmiş büyük insanlardır, onların aralarında ihtilaf ettikleri hususlarda ihtiyatla amel etmek en doğru hareket tarzıdır.

Ayrıca, mü'minlerin ibadet ü taatlerindeki zâhirî hâllerine bakarak onlar hakkında hüküm vermek bize düşmez. Kaldı ki: “Senin haccın beyhude meşakkat çekme, namazın yatıp kalkma, geceleri kıyamın sırtında bir yük olmadan başka bir şey değil, orucun ise ancak bütün gün aç durmaktan ibarettir.” gibi suizannın ifadesi olan sözlerle, sanki bir meçhulün müdafaasını yapıyor gibi davranma, mü'minlikle bağdaştırılamaz. Zira insan, nefesine karşı bir savcı gibi davranmalı; fakat, diğer mü'min kardeşlerinin avukatlığını yapmalıdır.

Kendimiz için: “Doya doya namaz kılıp, namazlarımdan feyiz ve bereket alamıyorum. Acaba şu hâliyle namazım kabul olur mu, olmaz mı?” diye, günahlarımızı da hatırlayarak bu tür şeyler düşünebiliriz. Fakat başka mü’minler hakkında meseleyi hep hüsnüzan zaviyesinden ele alma mecburiyetindeyiz. Zira Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), O’ndan sonraki sahabe ve tâbiîn efendilerimiz böyle davranmışlar, hiçbir zaman mü’minlerin hâllerini günaha, fesada hamletmemişler, ehl-i kible, ehl-i salât bir mü’minin birtakım fena yönlerini serrişte edip onu tecrim etme yoluna gitmemişlerdir. Onun hakkında hep güzel düşünüp hasenatını bayraklaştırmışlardır. Onlar âdeta gül bahçesinde gezerken, ellerine, ayaklarına dikenlerin batıp kanatmasına mukabil *خذ ما صفا دع ما كدر* prensibiyle hareket etmiş, güllerin güzelliğine ait türküler söylemişlerdir.

İşte o güzide topluluk arasında bir Nuayman vardı. –Bedir’de bulunduğu da rivayet edilir.– İçki yasak edilmiş olmasına rağmen, koruk gibi şeylerden ve usarelerden içki imal ediyor ve içiyordu. Defaatle sarhoş olarak yakalandı ve birkaç defa da Huzur-u Risaletpenâhî’ye getirilerek tedip edildi. Yine böyle bir durumdan dolayı Efendimiz’in huzurundaydı. Orada bulunanlardan birisi Nuayman’ı kastederek: “Allah cezanı versin. Sen ne kötü adamsın. Bu kaçınıcı oldu, böyle huzura geliyorsun!” gibi sözler sarf etti. Bunu duyan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) “*Mü’min kardeşinize karşı şeytana yardımcı olmayın!*”¹¹³ Yani: Onun yüzüstü düşmesini, perişan ve derbeder olmasını arzu eden şeytandır. Allah onun böyle olmasını istemiyor, buyurarak onu ikaz etti.

Başka bir rivayette ise itap edene: “*Sus! O Allah ve Resûlullah’ı sever.*”¹¹⁴ diyordu ve böylece Allah ve Resûlü’ne karşı kalbinde muhabbet taşıyan ve fakat defaatle de olsa sürçmüş, düşmüş birisine el uzatıyordu. Sebep de O’nun Allah ve Resûlü’nü sevmiş olmasıydı. Allah ve Resûlü de sevdiklerini derbeder etmezdi. Onun için bu mevzuda çok insafı ve iz’anlı olmak lâzım...

Allah (celle celâluhu), adaletli mizanında, hayır ve şerrin birbirine rüçhaniyetine göre hüküm verecektir. Hepimiz O'nun huzuruna gideceğiz. O gün sağımıza, solumuza bakacağız. Orada Everest tepesi gibi yığın yığın günahlara girdiğimizi göreceğiz. O günahların cesameti karşısında belki ümitsizliğe düşecek ve her birimiz orada çok küçük amellerimizi hatırlayacağız. “Bir kere anama su vermiş, babamın ayakkabısını çevirmiştim. Başka bir zaman salih bir kişinin cenaze namazında bulunmuştum. Bir defa da iki secde arasında, kalkınca *اغفر وارحم* demiş ve bunu ta yüreğimde duymuştum.” diyecek ve sonra da, “Rabbim! Acaba bunlarla Senin gufranına mazhar olur muyum?” diye ümit besleyeceğiz. Eğer orada Rabbimiz bizi mağfiret ederse, biz de “Mağfiret Sana ne güzel yakışıyor.” diye zevkle gerilecek ve huzura ereceğiz.

Hakkımızda bugün veya yarın tasarladığımız bu güzel şeyleri her mü'min kardeşimiz hakkında da tasavvur etmeli ve onların bazı eksik gibi görünen hâllerine karşı: “İhtimal ki, Cenâb-ı Hak bu kardeşimize ahirete ait semereleri dünyada yedirmek istemiyor. Onun için bunlar çok parlak görünmüyorlar.” deyip, meseleyi hüsnüzan zaviyesinden ele almalıyız.

DİPNOTLAR

100 Mü'min sûresi, 40/60.

101 Buhârî, *megâzî* 55; Müslim, *cihad* 78-79.

102 Tirmizî, *menâkıb* 1; İbn Mâce, *zühd* 37.

103 Buhârî, *salât* 56; Müslim, *mesacid* 3.104 “Allahım, onu *Ruhü'l-Küdüs* ile teyit buyur!” (Buhârî, *bed'ü'l-halk* 6; Müslim, *fezâilu's-sahabe* 151.)

105 Duhâ sûresi, 93/11.

106 Buhârî, *tefsir* (93) 1.

107 Duhâ sûresi, 93/3-4.

108 Leyl sûresi, 92/21.

109 Duhâ sûresi, 93/5.

110 Buhârî, *tefsir* (2) 1; Müslim, *iman* 322.

111 Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 2/271.

112 “*Duru ve saf olanı al, karışık ve bulanık olanı bırak.*”

113 Buhârî, *hudûd* 4.

114 Buhârî, *hudûd* 5.

Füyûzat: Feyizler, nimetler.

Tecerrüd: Uzaklaşma, sıyrılma.

Kemberbeste-i ubûdiyet: Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda kollarını birbirine bağlayıp, emre hazır bir vaziyette, kulluğunu ifade ederek bekleme.

Murâkabe: Kontrol, denetim.

Nigehbân: Gözcü, denetleyici.

Meşbû: Dolmuş, dolu.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Cenâb-ı Hakk’ın nimetlerini ilân etmek.

Şecaat-i kudsiye: Kudsî cesaret. Dinin izzetini muhafaza hususunda gösterilen kahramanlık.

Makam-ı imtinan: Nimetler karşısında Veren’e minnetini ifade etme.

Livâü'l-Hamd: Kıyamet gününde Peygamber Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihsan edilecek olan ve altında bütün peygamberler ve

inananların toplanacağı “Hamd Sancağı”.

Serfirâz olmak: Yüceltilmek, üstün kılınmak.

Şehbal açmak: Kanatlarını açmak, uçmak, yükselmek.

Mahkeme-i kübrâ: En büyük mahkeme.. mahşer mahkemesi.

Ravza-i Tâhire: Tertemiz bahçe.. Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kabri ile minberinin arasında kalan cennet bahçesi.

Müstaid: Kabiliyetli, istidatlı.

Tadil-i erkân: Namazı; rükunlerini, şartlarını yerine getirerek eda etme, gerektiği gibi kılma.

Fukahâ: Fıkıh âlimleri.

Serrîşte etmek: Bahane etmek, dile dolamak.

Tecrim etmek: Suçlu bulmak, suçlamak.

Usare: Sıkılan meyveden çıkan su, özsu.

Rüçhaniyet: Üstünlük, baskın çıkma.

Cesamet: Büyüklük, irilik.

Gufran: Affetme, bağışlama.

Semere: Netice, meyve.

Evlâd ü iyâl: Çoluk çocuk, geçindirmek zorunda olunan kimseler.

Fenâ fillah: Abdin zat ve sıfâtının, Hakk’ın zât ve sıfâtında fâni olması.

Hurî: Ceylan gözlü, huyları güzel, yüzleri güzel, utangaç bakışlı Cennet kızları.

Gilmân: Görüldüğünde, etrafa saçılmış inci zannedilen, Cennettekilere hizmet için yaratılmış hizmetçi gençler.

Meccanî: Karşılıksız, merhametinden, fazlından.

Mir'ât-ı ruh: Ruh aynası.

Muaheze: Hesaba çekilme, sorgulanma.

Vird: Belli aralıklarla devamlı okunan dua, zikir.

Zimamdar: İdare eden, bir işi elinde tutan.

Karîn: Yakın.

Şefaât: Af için vesile olma.

Menal: Elde edilen, sahip olunan, kazanılan şey; mal, mülk.

**Sıyamım yok, kıyamım yok, gözde yaş, gönülde heyecanım yok.
Hizmette görünme riyakârlığı mevcut. Kapıdan da ayrılamıyoruz...**

Yoklarla çepeçevre sarıldığını düşünen bir dertlinin gönül ızdırabı... Soru değil, bir bakıma hepimize ait bir vak'a raporu... Bir büyük şöyle der ve bu sözlerini sıkça tekrar ederdi:

“Ne ilmim var ne a'mâlim

Ne hayr u taata kaldı mecalim

Garîk-i isyanım çoktur vebalim

Acep rûz-i mahşerde n'ola hâlim.”

Gözyaşları, ihlâslı ve samimî insanlar için, başka bir ifadeyle, daima ciğeri ve bağı yanan insanlar için bir boşalma ameliyesidir. Âdeta, sinesinde Cehennem korları ve içi cayır cayır yanarken, onun duyguları dışa gözyaşı şeklinde dökülür. Onun içindir ki, Allah Resûlü tarafından, Cehennem'le gözyaşı arasında bir muvazene kurulmuştur. Cehennem kıvılcımlarının mahşerde insanları kovaladığı zaman, Cibril elinde bir bardak su ile görünür. Ve Allah Resûlü ona sorar: “Elindeki nedir?” Cibril'in cevabı şu olur: “Mü'minlerin gözyaşı.. Cehennem'i söndürsün diye!”

Başka bir hadislerinde bu muvazeneyi şu sözleriyle ifade ederler: “*İki göz Cehennem ateşi görmez: Düşmana karşı nöbet bekleyen ve Allah (celle celâluhu) korkusundan ağlayan gözler.*”¹¹⁵ Evet, Cehennem'in korkunç kıvılcımlarını söndürecek ancak gözyaşıdır.

Allah Resûlü, bu ve benzeri hadisleriyle, dışa karşı mücadele ve mücahede eden insanın bu durumuyla, içe karşı mücadele eden ve nefsiyle yaka paça olan, bu yüzden de gözyaşı döken insanın amelini aynı mütalâa ediyor.

Kur'ân-ı Kerim, ağlayan insanların durumunu bir ibret vesilesi olarak

nakleder. Ayrıca, az gülüp çok ağlamayı, kazanılan günahlar karşısında iki büklüm olmayı emreden nice âyetler vardır.

Ruh inceliğinin şahidi durumunda olan gözyaşının her damlası, bir rikkat ürpertisidir ki, Cennet'teki kevserlere denk kıymete sahiptir. Gözyaşının kuruması cidden acınacak bir zavallılık örneğidir. Allah Resûlü, şeytandan sığındığı gibi, kurumuş gözden Allah'a (celle celâluhu) sığınmaktadır.¹¹⁶

Keşke her mü'min kendini sıkı bir kontrolden geçirip, bu acı hakikati itiraf ederek şöyle diyebilseydi: Ne ilmim var, ne a'mâlim; ne hayr u taate kaldı mecalim. Ne gözümde yaş, ne de yürekte dermanım. Ve ne de iradede ferim...

Ve yine, keşke her mü'min kendini şuna ikna edebilseydi: Ben bir hiçim. Eğer Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) bir kısım lütuflarına mazhar olmuşsam, bunlar benim liyakatimden değil, aksine muhtaç oluşumdandır. Benim bu müflis hâlim Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) rahmetini ihtizaza getiriyor ve bütün bu lütuflar da onun için geliyor.

İnsanın kusurlarından sıyrılmasının ilk yolu, kusurun kusur olarak bilinmesidir. Bu bilmeyi daima bir ürperti takip etmelidir ki, insan kusurlarından kurtulmayı becerebilsin.

İmana ait meseleleri sevmek.. küfür, isyan ve gûnahtan nefret etmek, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) insanlara ve bilhassa mü'minlere verdiği en büyük nimetlerdendir. Bu sayede insan imanda ve insan olmada zirveye doğru tırmanır ve onu aşağıya doğru çekmek isteyen her türlü engel ve engebeden kurtulur. Âyette bu husus bir nimet olarak şöyle anlatılır: *"Fakat Allah (celle celâluhu) size imanı sevdirmiş; ve onu kalblerinize zîynet yapmıştır. Küfrü, fîskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır. Bu, Allah'tan (celle celâluhu) bir lütuf ve nimettir. Allah (celle celâluhu) Alîmdir, Hakîmdir."*¹¹⁷

Allah (celle celâluhu) inananlara imanı sevdirmiş ve kalblerinde imanı

süslü göstermiştir. Onlar iman adesiyle baktıklarından dolayı, sanki Cennet’i, hurileri ve hepsinin ötesinde Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâluhu) cemalini görüyor gibidirler.

Eğer âyetteki ifadelere muhatap sahabe ise, zaten onlarda bu hâl değişmeyen karakter hâline gelmişti. Onlar imana ait bütün meseleleri, ibadete müteallik bütün hükümleri delicesine seviyor; küfürden ve küfre götüren şeylerden de alabildiğine nefret ediyorlardı.¹¹⁸ Onlar imanları sayesinde daha dünyada iken Cennet’e girmiş ve Cennet ikliminde yaşamaya başlamışlardı bile.. onlar için tekrar küfre dönmek ise, Cehennem’de cayır cayır yanmayı Cennet’te refâtâre dolaşmaya tercih etmek olurdu. İşte onlar bu sayede rüşde erenlerden olmuşlardı. Ve bu da, Rabb’in büyük ihsan ve lütufları arasında sayılması gereken nimetlerdendi...

Evet, biraz evvel de ifade ettiğimiz gibi, insan kusurlarını hissedebiliyor ve onları görüyorsa, hatalardan sıyrılma adına ilk adımı atmış demektir. Ve eğer insan kendini kusursuz görüyor ve Müslümanlık adına, yapılması lâzım gelen her şeyi tam ve eksiksiz yaptığı zan ve kanaatini taşıyorsa, o da yavaş yavaş batıyor demektir.

İmam Kastalânî, on dört kadar sahabinin, nifaktan tir tir titrediğini ve münafıklar listesine kaydolup olmadıkları hakkında ciddî endişe taşıdıklarını nakleder. Bu endişe ve korku onlardaki imanın ayrı bir buuda ulaştığının alâmetidir. Onlar arasında Hz. Ömer ve Hz. Âişe Validemiz gibi sürekli zirvelerde dolaşan insanlar da vardır.

Hz. Ömer Cennet’le müjdelenmişti, fakat bir türlü kendinden emin olamıyordu O büyük insan. Allah Resûl’ünün: “*Benden sonra peygamber gelseydi, Ömer olurdu.*”¹¹⁹ takdiriyle serfiraz olmasına rağmen, gidip Huzeyfe’nin yakasından tutuyor ve “Huzeyfe! Allah (celle celâluhu) aşkına söyle, Ömer de münafıklardan mı?” diyordu..

Hz. Âişe hane-i saadete girdiğinde, belki rüşdünü yeni idrak ediyordu.

Erkek olarak Allah Resûlü'nden başka kimseyi görmemiş ve tanımamıştı. Günah onun ruhuna hiçbir zaman misafir olmadı. Hayaline Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka bir insan da girmemişti. O Allah Resûlü ki, O'nun silüetinde daima Hak (celle celâluhu) mütecellî idi. Demek ki o müstesna kadın Hakk'ın (celle celâluhu) tecellîsinden başka bir yere bakmamış ve Hak'la (celle celâluhu) bu denli bütünleşmişti.

Mir'ât-ı Muhammed'de daima Hakk'ı (celle celâluhu) müşâhede ediyor ve düşüncesiyle ötelere yamaçlarında geziyordu. Gözü gönlü itminan içinde ve doygundu. Bulunduğu eve sağanak sağanak vahiy yağıyor; zaten ilham yüklü bulutlar çatıdan hiç mi hiç eksik olmuyordu. Yusuf'un güzellik dileneceği bir efendiye sahipti ve bir gün bunu ifade etmişti. *“Mısır kadınları Yusuf'u görünce ellerini kestiler; eğer benim Efendim'i görselelerdi ellerindeki bıçakları kalblerine saparlardı.”*

İbadetteki hassasiyeti ise herkesçe müsellemdi. Onun bir vakit namaz veya bir günlük oruç -kadınlık hâllerinin dışında- borcu yoktu. Ve bütün bunların yanında o, Allah Resûlü'nün en çok sevdiği insan olma pâyesine ulaşmıştı.

Şimdi bütün bu dediklerimizi ve daha yüzlerce denebilecek şeyi bir araya getirin.. Hz. Âişe Validemiz'in büyüklüğünü anlamaya çalışın. Sonra da şu tabloya ibretle bakın:

Ağlıyordu. Hıçkırıkları düğüm düğümdü gırtlığında.. Allah Resûlü sordu: *“Âişe, seni ağlatan nedir?”* Cevap verdi:

“Yâ Resûlallah, biraz evvel, وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ‘İster istemez hepiniz Cehennem'e uğrayacaksınız.’¹²⁰ âyetini okudum. Ve onun için gözyaşlarımı tutamadım.” Ve sözlerine devam ediyor: *“Acaba o gün ehlinizi hatırlar mısınız?”* Allah Resûlü cevap veriyor: *“Üç yer var ki, orada kimseyi hatırlayamam: Sırat'ta, Mizan'da ve defterlerin herkese verildiği anda; evet, buralarda kimseyi hatırlayamam..!”*

İşte kendisinden şefaât ümit ettiğimiz anamız Hz. Âişe, böyle bir endişeyle yaşıyor ve acaba ben münafık mıyım, kuşkusunu içinden bir türlü çıkarıp atamıyordu..!

Bir insanın kusurunu bilmesi kadar büyük irfan olmaz. Kusurunu itiraf edeni müjdelemeli ki, bu hâliyle o, kurtuluşa doğru ilk ve en çalımlı adımını atmıştır.

Sıyam, kıyam, gönül heyecanı ve gözyaşı denilen şeyler insanın mânevî hayatını kurup inşa edeceği esaslardır. Elbette bunlara ilâve edilecek hususlar da vardır. Meselâ insanın malıyla fedakârlık yapması, günümüzde farzlar ötesi farz durumunda olan cihadda bulunması gibi meseleler, mânevî çatının vazgeçilmez rükünleridir.

Bunlardan biri eksik olursa, insan, namazın rükünlerinden birini eksik yapmış gibi, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) rahmetiyle rezonans olamaz. Rabbimiz'in rahmetiyle tam temasa geçmemiz ve aynı frekanstaki alıcı-verici durumunu elde edebilmemiz için, O'nun bize, ferdî, ailevî ve cemiyet hayatımıza dair teklif ettiği bütün emirlerini arızasız ve kusursuz yerine getirmemiz icap etmektedir. Aynen bunlar, bir kilidin içine giren anahtarın dili gibidir. Dışlerden bir tanesinde herhangi bir arıza, bir bozukluk bulunsa, diğer bütünü uysa ve tutsa bile kapıyı açamazsınız. Ne olursa olsun, mükellefe düşen şey "kilide göre anahtar" deyip, sebepler plânında sorumluluklarını kusursuz yerine getirmektir.

Aslında kulluğun mânâsı da budur. Evet, kulluk bir ısrar ve kapıda durup beklemedir. Kul kapıda duracak, belki de bir ömür boyu kapının açılmasını bekleyecek; fakat hiçbir zaman kapıyı terk etmeyecektir. Hem de ilk günkü iştihakı hiç eksilmeden, ülfet ve alışkanlıklar aşkını, şevkini alıp götürmeden, ibadetleri ruhsuz birer jimnastik hâline getirilmeden.. ilk günkü tazelik, ilk günkü havf ve reca ile dopdolu olarak zamanla yarışmak, işte gerçek kulluk! Kur'ân'ın âyetleri bize bunu öğretiyor: *"İman edenlerin Allah'ı (celle celâluhu) anma ve O'ndan inen gerçek için kalblerinin saygıyla*

yumuşama zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalbleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”¹²¹

Bu âyetin ilk muhatabı durumunda olan sahabenin, her an yenilenen atmosferini ve her defasında sanki gökten mânevî birer sofraya inmiş gibi, hep terütaze şeylerle yüz yüze gelmelerini, bunun ruhlarda hâsıl edeceği değişiklik ve metafizik gerilimi de nazara alarak bu ifadeye muhatap olmaları düşünülürse, âyetin bize hitap etme yönü daha iyi anlaşılabilir olacaktır.

Zira onları ülfete götürecek şartlar henüz tamamlanmış değildi. Durmadan yeni âyetler nazil oluyordu. Ve onlar, İslâm adına her şeyi orijinalitesiyle yaşıyorlardı. Meselâ bir gün ezan sesini ilk defa duyuyor, onun heyecan verici nefesiyle camiye koşuyorlardı. Bir başka gün Allah Resûlü onlara yeni bir tesbih ve dua öğretiyor; bu sefer de zindeliklerini onunla sürdürüyorlardı...

Buna rağmen, yine de âyet onları ikaz ediyor ve onlardan kalb heyecanı ve gözyaşı istiyordu.

Eğer heyecanlarımız, iç burkuntularımız ve gözyaşlarımız, Kur’ân’ın talep ettiği ölçüde ve onun istediği keyfiyette değilse, bizim kendi kendimizi kınamamızdan ve levmetmemizden daha normal ne olabilir ki?

Evet, boyunduruğun yere konduğu şu dönemde, din-i mübin-i İslâm’ı i’lâ etmek için koşup cihad etmiyor veya edemiyorsak; küfrün savleti altında ezildiğimiz bir dönemde, hakkı batılın satvetinden kurtarmak için uykularımız kaçmıyor ve ciddî bir ızdırap duymuyorsak, kınanacak birisi varsa o da biziz. Ve bu mevzuda herkes kendini ayıplamalı ve kendine levmetmelidir.

Biz bu kapının azat kabul etmez köleleriyiz. Hizmet kapısından asla ayrılamayız. Zaten gidecek başka kapı mı var ki ayrılıp oraya gidelim? Sonuna kadar diretecek ve asla bu kapının eşliğinden yüz çevirmeyeceğiz.

Allah'ın (celle celâluhu) veli kullarından biri, senelerce Rabb'e kullukta bulunur. Nice müridler yetiştirir. Yetiştirdiği her müridin bir gün gelir ki gözünden perde açılır ve şeyhinin durumunu müşâhede eder. Ne acıdır ki Levh-i Mahfuz'da şeyhleri “şakî” olarak yazılmaktadır. Bir bir onu terk ederler. Sonunda sadece sadık bir mürid kalır.

Durumu çok iyi bilen; fakat bir ders daha vermek için sabırla olanları seyreden şeyh bu müride sorar: “Arkadaşların niçin dergâhı terk ettiler; artık gelmiyorlar.” Mürid, utanarak, hicap ederek cevap verir: “Efendim, der. Sizi şakî olarak gördüler ve onun için halkayı terk ettiler.” Şeyhin dudaklarında buruk bir tebessüm belirir. “Yavrum, der, ben onların daha henüz gördüklerini kırk seneden beri görmekteyim. Ama başka kapı mı var ki oraya gideyim?” Şeyhin bu sözü semayı ihtizaza getirir. Levha birden değişmiştir. Şimdi o, elden ele bir gül gibi koklanan bir mutlu ve bir saiddir.

Sahabeden sonraki devirlerde, toprak öyle münbit ve verimli hâle getirilmiştir ki, binlerce Allah dostu, Hak yârânı yetişmiştir. Ve bunlardan hiçbiri o kapıyı terk etmemiştir. Bak onlardan biri, İbrahim b. Edhem hazretleri ne diyor:

“İlâhî isyankâr kulun Sana geldi ve hep Sana gelir

Günahlarını itiraf eder ve Sana yalvarır

Affedersen bu Senin şanıdır, Sana yakışır

Kovarsan, beni Senden başka kim affedebilir?”

Riya endişesi, eskiden beri en büyük zatların da, içlerinden atamadıkları bir endişedir. Elbetteki onların riya anlayışı bizimkilerden çok farklıydı ama yine de o endişe vardı. Bundan kurtulmanın belli yolları vardır:

Evvelâ, yaptığımız her işe Rabbimiz'in muttali olduğunu ve içimizden geçenler dahil bütün amel, fiil ve düşüncelerimizin Cenâb-ı Hak (celle

celâluhu) tarafından bilindiğini hiçbir zaman unutmamalı ve daima her hareketimizi bizzat O'nun murâkabesi altında yapıyor gibi yapmalıyız. Ayrıca, kalbimize hüşyarlık kazandıracak evrâd, ezkâr ve kitapları her an mütalâadan uzak kalmamak, bizi neticeye götürücü çareler arasında değerlendirilebilir.

Başka bir soruya cevap faslında arîz ve amîk anlatılmış olan bu hususu oraya havale edip kısa kesiyorum.

DİPNOTLAR

115 Tirmizî, *fezâilu'l-cihad* 12; Nesâî, *cihad* 10.

116 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, 11/139.

117 Hucurat sûresi, 49/7-8.

118 Müslim, *iman* 67; Tirmizî, *iman* 10; İbn Mâce, *fiten* 23.

119 Münâvî, *Feyzü'l-Kadir*, 5/325.

120 Meryem sûresi, 19/71.

121 Hadid sûresi, 57/16.

Siyam: Oruç.

Kıyam: Namaz.

Garîk-i isyan: İsyana batma, isyanda boğulma.

Rikkat: İncelik, yufka yüreklilik, yumuşaklık.

Fısk: Günahkârlık, ahlâksızlık.

Reftâre: Salınarak yürüme.

Serfirâz olmak: Yüceltmek, üstün kılınmak.

Mütecellî: Tecellî eden.

Mir'ât: Ayna.

İtminan: Kararlılık, iç huzuru.

Mîzan: Ölçü, terazi.

Havf ve Recâ: Endişe ve ümit.

Savlet: Saldırı, hücum.

Şakî: Bedbaht, Cehennemlik.

İhtizaza getirmek: Titretmek, harekete geçirmek.

Said: Bahtiyar, Cennetlik.

Hüşyarlık: Uyanıklık, dikkatlilik.

Arîz ve amîk: Enine boyuna, etraflıca.

İhtizaz: Titreme, hareket etme.

Münafık: Dış görünüşü Müslüman olmakla birlikte, içi kâfir olan kimse.

Cenâb-ı Hak hem bir tane hem de her yerde, izahı nedir?

Cenâb-ı Hak, hem bir tanedir, hem de her zaman ve her mekânda ilmiyle, kudretiyle, hâzır ve nâzırdır.

Biz böyle demekle, Allah'ın zâtıyla, bir cisim gibi yer tuttuğunu, bir hayyiz işgal ettiğini düşünmüyoruz. Allah bir tanedir derken, celâlinin ve azametinin ifadesini söylüyoruz. Allah her yerdedir derken de, rahmâniyetiyle, rahimiyetiyle, ilmiyle, kudretiyle yani -benzetmek olmasın- güneş şualarıyla başımızı okşadığı hâlde, biz ona yetişemeyecek kadar bizden uzak olduğu gibi, Cenâb-ı Hak da bu sıfatlarıyla bizi kuşattığı ve bize bizden yakın olduğu hâlde, bizim O'na ulaşmama buudumuzla da bizden nâmütenâhî muallâdır.

Evet, Cenâb-ı Hak *“Biz insana şah damarından daha yakınız.”*¹²² buyuruyor. Bana şah damarımdan daha yakın olan Allah, demek ki keyfiyetsiz, kemmiyetsiz olarak her yerde hâzır ve nâzırdır. O, *“İnsanla kalbi arasına girer.”*¹²³ Demek ki bana kalbimden de yakın. Eğer ben desem ki, *“Kalbimde Allah vardır.”* doğrudur. Çünkü O beni benden daha iyi bilir. Ben kendi kalbimi anlayamamış olabilirim.

Ve yine: *“Attığın zaman sen atmadın, attığını Allah attı.”*¹²⁴ buyrulduğuna göre, demek ki Bedir'de ve daha başka yerlerde Efendimiz adına atan da Allah (celle celâluhu) idi. Öyleyse atmaya varıncaya kadar her şeye doğrudan tesir ediyor. Öyleyse Allah her yerde... Bu ve benzeri âyetler, Rabbimiz'in, rahmâniyet ve rahimiyetiyle, cemaliyle, celâliyle, kemaliyle, kudretiyle, ilmiyle, iradesiyle ve diğer sıfât ve isimleriyle her yerde hâzır ve nâzır olduğunu gösteriyor.

Ve Allah aynı zamanda da bir tanedir. Bir tane olması, hem kâinattaki hakikatlerin, hem de Kur'ân'ın nasslarının ifadesidir. Eğer -hâşâ!- kâinatta iki ilâh olsaydı, yer gök fesada giderdi. Zaten Allah Kelâmı da bundan başkasını

söylemiyor:

*“Allah’tan gayri göklerde ve yerde bir kısım ilâhlar bulunsaydı, yer-gök fesada gider, her yeri bir kaos alırdı.”*¹²⁵ Yani yıldızlar müsademe eder, zerreler ve küreler birbiriyle çarpışır. Öbür taraftan güneşten gelen şualar ve radyasyonlar karşısında yeryüzündeki uranyum inkılaplara girer, zincirleme reaksiyonlarla her şey yok olur giderdi. Eski kelâmcılar buna “Burhan-ı temânu” diyorlar. Yani bu delile göre, Allah bir tanedir, iki olmaz. Çünkü en küçük bir şey dahi, meselâ bir vapurun dümenine iki el karışsa karıştırır. Bir arabanın iki tarafında iki tane direksiyon olup da iki şoför tarafından idare edildiğinde, yollara rağmen keşmekeşliğe girileceği gibi, kâinatın da, iki muhtar güç tarafından idare edildiğinde fesat ve kargaşaya gireceği kaçınılmazdır.

Binaenaleyh âhenk içinde devam eden şu kocaman kâinat mekanizması içinde, gizli bir kaderin işlediğini görüyoruz. Makro âlemden normo âleme, ondan mikro âleme kadar, her şeyde baş döndürücü bir nizam ve âhengin var olduğu seziliyor. Bu âhenk ve nizam, ilmî bir plân ister. Bunun, ilmî plândan varlık sahasına çıkması için de bir kudret ve irade gerekir. Sonra da devamlı görüp gözetme şarttır. Bunun için de bir tek elden başkasının karışmaması gerekir. Zira insanlar bile kendi işlerine başkasını müdahale ettirmek istemezken -ki buna “Redd-i müdahale kanunu” denmektedir- nasıl olur da Cenâb-ı Hakk’ın bu kâinat çapındaki iç içe işlerine başkası karışabilir. Onun için diyoruz ki, şu kocaman kâinat kitabının, fabrikasının veya saatinin içine iki el birden uzansaydı mutlaka her şey karışacaktı. Karışmadığına göre, kâinatın sahibi, maliki, idarecisi bir tanedir.

Şimdi meseleyi bir de vicdan yönüyle ele alalım: Çevremizde cereyan eden olaylar, hem bizim iç dünyamızda hem de realite plânında, Allah’ın biricik dayanak, biricik sığınak ve biricik melce olduğunu ispat etmektedir. Çünkü meselâ, ben âciz ve fakir bir insan olarak, acz ve fakrımı idrak şuuru içinde, kırılmış bir tahta parçası üzerinde, denizin müthiş dalgaları arasında,

ellerimi kaldırıp “Yâ Rabbi, yâ Rabbi!” diyorum. Vicdanımın derinliklerinde biliyorum ki beni duyacak birisi var.. beni duyması için de O’nun her yerde hâzır ve nâzır bir Rabbülâlemin olması lâzımdır. Öyle bir Rabbülâlemin ki, benim niyazımı işittiği aynı anda bir karıncanın kendisine has ızdırar diliyle yaptığı dua ve taleplerini de işitir.

Demek ki O, karıncaya da şah damarından daha yakın. Dünya çapında kabul olan bütün dualar bu gerçeği ifadede güçlü birer beyandır.

Allah Resûlü anlatıyor: Geçmiş peygamberlerden biri kavmini topladı, yağmur duası için yola çıktı. Yolda bir karınca gördü. Karınca sırtüstü yatmış el ve ayaklarını hareket ettiriyor ve kendine has diliyle dua ediyordu. O peygamber yanındakilere hitaben: “*Artık geri dönebilirsiniz. Çünkü Allah sizden başkasının duası sebebiyle yağmur gönderecektir.*” dedi. Sonra da ihtiyaç veya ızdırar diliyle o duayı yapanın karınca olduğunu bildirdi.¹²⁶

En küçüğünden en büyüğüne kadar muhtar kalan her varlık Allah’a karşı dua ve niyazda bulunur, Allah da bu dualara cevap verir. Cenâb-ı Hak “*Muhtar dua ettiği zaman, onun duasına icabet eden kimdir?*”¹²⁷ âyetiyle bize bu hakikati talim edip haber vermektedir. Zaten vicdanlarımız bunun şahidi değil mi?

Öyleyse Allah her yerde hâzır ve nâzırdır. O, herkesin her hâlini görür, her sesi duyar, herkesin imdadına koşar, herkese rahmâniyet ve rahimiyeti ile tecellî eder. Binaenaleyh, azametlidir, başka yardımcıya ihtiyacı yoktur. O, her şeyi tek başına yapar; Cennet’i baharı yaratma kolaylığı içinde yaratır. Bu, O’nun azamet, celâl ve vâhidiyetinden kaynaklanan bir neticedir. Ve Allah her yerde, her mekânda hâzır ve nâzırdır, ama cisim olarak ve mekân tutarak değil, O, esmâ ve sıfatlarıyla keyfiyet ve kemmiyetten müberra ve münezzehtir. Bu da Cenâb-ı Hakk’ın ehadiyetinin, cemalinin, rahmâniyet ve rahimiyetinin cilvesidir.

Meselâ, işte şahid! Eğer benim gözümde suyu çekip kurutsa ve onu

hiç sulandırmıyaydı, bir hastalık olan göz kuruması gibi bir illete mâruz kalacaktım. Demek ki O, her dakika gözümü görüyor ki, hastalıktan korumak için onu sulandırıyor. Gözü bana veren ve eşyayı görmeme onu vesile ve vasıta kılan aynı zamanda gözümü de, gözümün gördüklerini de bilen birisi olması lâzımdır ki, bu işler olsun.

Ve yine meselâ; yediğimi hazmedebilmem için, ağızda lokmayı sulandıran, mideme şifre gönderen, kafamı harekete geçiren, vücudumdaki gıda maddelerini muhtaç olan hücrelere, hem de en âdil bir şekilde taksim eden bir zât olması lâzımdır ki, şu benim hayatım devam edebilsin. Onun içindir ki, “Rabbimiz’in isimleri bizim üzerimizde rahmâniyet ve rahimiyetiyle tecellî ediyor.” diyoruz. Eğer Rabbimiz her yerde hâzır ve nâzır olmasaydı, lokma ağızımızda kurur kalırdı, mideye inen şey taş gibi inerdi ve hiçbir şey hücrelere âdilane taksim edilemezdi.

İşte bütün bunlarla biz, Allah’ın bize bizden daha yakın olduğunu anlıyoruz. Evet, Cenâb-ı Hak isim tecellîleriyle bize şah damarımızdan daha yakındır. Fakat biz, bize ait hususiyetlerimizle O’ndan çok uzağız...

Şimdi, bunu nasıl tevfiik edeceğiz, onu bir misalle izah etmeye çalışalım: Meselâ güneş bize bizden yakındır. Ama biz ondan çok uzağız. Güneş haddizatında bir tanedir, fakat her gün çeşitli boydaki dalgalarıyla başımızı okşar, her gün ağaçların dallarında bizim hesabımıza meyveleri kendi kazanında pişirir durur.. Güneşin harareti, ziyası, ışığı, renkleri tıpkı onun sıfatları gibidir. Eğer harareti onun kudreti, ışığı ilmi, yedi rengi de görmesi, duyması vs. gibi duyguları olsaydı, bize bizden daha yakın olarak bizde tasarruf yapacaktı. Kaldı ki güneş, kesif ve maddî bir varlıktır. Onun bünyesinde her zaman hidrojen helyuma dönüşüp bundan hâsıl olan ve milyonlarca tona tekabül eden ışın ve radyasyonlar da gelip bize, küremize, küremiz gibi daha nice yerlere ulaşmaktadır. Kaldı ki, güneş, netice itibarıyla maddeden ibaret bir varlıktır. Hâlbuki Allah maddeden münezze ve müberradır. Allah; ışın, radyasyon veya atom değildir. O, bunları yaratandır.

Onun için bunlardan başkadır.. Allah Teâlâ Münevvirunnur'dur. Nura fer veren O'dur; nuru tasvir eden, şekillendiren O'dur; nura kaynak olan O'dur; nuru yaratan O'dur. Bütün ziyalar, ışıklar, hararetler, renkler, O'nun kabza-i tasarrufundadır.

Allah'ın yarattığı güneş öyle olunca, elbette Allah (celle celâluhu) evveliyetle hem bir tane, hem de her yerde hâzır ve nâzır olacaktır. Kaldı ki Nur ismine mazhar ehlullahtan, “ebdâl” dediğimiz bir kısım zatlar, “vücut-u mevhibe-i rabbaniye”leriyle, yani ruh buudlu ikinci vücudla bir anda yüzlerce yerde bulunabiliyorlar. Sözlerine itimat edilir pek çok kişinin şهادetiyle bir zat, aynı günde hem İzmir'de hem Eskişehir ve hem de Ankara'da görülebilmektedir. Ve onu, kim bilir daha nerelerde görenler vardır!

Allah'ın maddeden mürekkep âciz bir kulunun, ikinci varlığı olan dublesi, bir anda böyle yüz yerde görülürse, onu bu kadar kabiliyet ve istidatlarla donatan, maddeden münezzehe ve müberra olan Hâlık, birliğiyle beraber niçin isim ve sıfatları ile her yerde hâzır ve nâzır olmasın ki! Değil mü'min veliler ve onlardaki “vücut-u mevhibe-i rabbaniye”, bugün Avrupa'da ruhî tecrübeleriyle bir kısım spiritüalistler ve medyumlar aynı şeyi yapıyorlar. Gün geçmiyor ki, gazetelerde, mecmualarda bunlara dair pek çok enteresan hâdise neşredilmiş olmasın.

Evet, bunlara dair, her gün bir sürü şey duyuyor ve okuyoruz. Bunlardan birisi diyor ki: “Ben Londra'da bir seansta bulundum, aynı anda Fransa'da bulundum, aynı anda Belçika'da da bulundum.” Hakikaten o şahsı oralarda görüyorlar. Melâike-i kiram bir anda pek çok yerde bulunabiliyor, cinler bir anda birçok yerde görülebiliyor, büyük şeytan, büyük kimselerin hepsine tesir etme yolunda, bir tane olmasına rağmen, tahtını bir yere kuruyor.. ve bilhassa baştakilerin hepsine bir anda sinyaller göndererek, hepsini bir ölçüde tesir altına alabiliyor...

Allah'ın en âciz, en hakir varlıkları bu kadar harika şeylere mazhar olurlarsa, acaba bunları var eden, varlıklarını devam ettiren, O Hayy u

Kayyum olan Allah (celle celâluhu), isim ve sıfat tecellîleriyle her yerde hâzır ve nâzır olamaz mı?

DİPNOTLAR

122 Kâf sûresi, 50/16.

123 Enfâl sûresi, 8/24.

124 Enfâl sûresi, 8/17.

125 Enbiyâ sûresi, 21/22.

126 Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/473.

127 Neml sûresi, 27/62.

Hayyiz: Bir cismin boşlukta kapladığı alan, hacim.

Müsademe: Çarpışma.

İzdırar: Çaresizlik, darda kalma.

Muztar: Darda kalan, çaresiz.

Münezzeh / Müberra: Arı, duru, temiz, uzak.

Tevfik: Bağdaştırma.

Kesif: Maddî ağırlığı olan, yoğun.

Mürekkeb: Bir araya gelmiş, oluşmuş.

Spiritüalist: İspirtizmacı, ruhçu.

Hayy u Kayyum: Her zaman var ve diri olup varlıkların da hayatı ve devamı kendi idaresinde olan Zât.

Kalb-i selim nedir?

Selim “selime”den gelir. İslâm kelimesiyle aynı köktendir. Lügat mânâsı itibarıyla kalb-i selim, hastaliksız ve arızasız kalb demektir. Daha has mânâda ise o, İslâm’dan başka her şeye kapalı olan kalbdir.

Kalb-i selim sahibi olmak, Kur’ân’da bir mü’min adına ortaya konan vasıfları yaşamaktır. Bu tarif umumîdir ve her şeyi içine alır mahiyettedir. Hz. Âişe Validemiz’e sorarlar: “Allah Resûlü’nün ahlâkı nasıldı?” Cevap verir: “Siz hiç Kur’ân okumuyor musunuz?” “Okuyoruz.” derler. Ve sözüne devam eder: “O’nun ahlâkı Kur’ân’dı.”¹²⁸

Evet, Kur’ân, evvelâ Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi hayatını ona göre düzenlesin, tanzim etsin diye indirilmiş bir kitaptır. Daha sonra da imam nasıl yapıyorsa arkadaki cemaat da öyle yapacak ve bütün ümmet-i Muhammed düşüncelerini, tasavvurlarını, hayat ve ahlâkını ona göre tanzim edecektir.

Bir de biz, selim kalbi, daha ziyade insanlara zarar veren şeylerden salim olan kalb olarak düşünürüz. Çünkü bir hadiste *الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ* “Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kişidir.”¹²⁹ buyrulmaktadır. Bu biraz hususî, fakat enfes bir tariftir. Müslüman, eliyle ve diliyle kimseye zarar vermeyecektir.

“Kalb-i selim”, Kur’ân-ı Kerim’de iki yerde geçer.¹³⁰ İkisi de Hz. İbrahim ile alâkalıdır.

Hz. İbrahim, kavminin ve bilhassa babası Âzer’in dalâleti ve sapıklığı karşısında iki büklümdür ve ızdırap içinde kıvranmaktadır. Bunun böyle olması gayet tabî ve fitrîdir. Zira her insanda cibillî olarak, yakın çevresine karşı bir sevgi ve alâka vardır. Hele bu çevre daraldıkça sevgi ve alâka daha bir artmaktadır. Hiçbir salih evlât babasını sapıklık içinde görmek istemez, istemek bir yana, onun sapıklığı salih evlâdı her şeyden daha çok üzer ve

dilgîr eder. Hele bu, Hz. İbrahim gibi şefkatin doruk noktasında bir peygamber ise; onun ızdırabı herkesten fazla olur. İşte Hz. İbrahim böyle ızdıraptan iki büküm bulunmaktadır.

Bir gün yine, içinde babasının da bulunduğu bir topluluğa tevhid dersi vermekte ve onları hak dine davet etmektedir. Ancak kavmi ve babası ona karşı diretir, onun davetine icabet etmez. Atalarının dini üzere olduklarını söylerler. Bu hemen her devirde, gerçeğe inanmayan insanların mazeret veya dayanakları olmuştur. İşte böyle bir manzara karşısında Hz. İbrahim ellerini kaldırır ve Rabbine şöyle yalvarıp yakarır:

*“Ey Rabbim! Bana hikmet ver ve beni salihler arasına ilhak eyle. Sonradan gelenler arasında beni yâd-ı cemil yap ve “Naim” Cennet’ine vâris olanlardan kıl. Babamı da bağışla, o şüphesiz sapıklardandır. İnsanların diriltileceği gün, Allah’a selim bir kalble gelenden başka kimseye malın ve oğulların fayda vermeyeceği gün, beni rezil etme!”*¹³¹

Hz. İbrahim selim bir kalbe sahipti. *“Nitekim Rabbine selim bir kalble geldi.”*¹³² âyeti bize bu hakikati anlatmaktadır. Ve o, ahirette insana ancak selim bir kalbin fayda vereceğini söylüyordu. Yani küfrün hâkim olduğu bir kalbin, selâmete ermesi kat’iyen düşünülemezdi. Kâfir olan kimsenin evlâdı Hz. İbrahim (aleyhisselâm) bile olsa, eğer onun kalbine küfür hâkimse, Hz. İbrahim de olsa ona bir yararı dokunmayacaktır. Evet, O İbrahim Halilullah ki, pek çok peygamberin babasıdır ve ihraz ettiği makam itibarıyla, ahir zamanda gelecek, en büyük nebi, Nebiler Sultanı’nın, *“Ben ona benziyorum.”* diyerek iftihar ettiği bir insandır.

İşte bu zatın babası Âzer’in kalbi küfürle doludur ve onun babasına hiçbir yararı olamamaktadır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: *“Hz. İbrahim ahirette de aynı ızdırapla kıvranacak ve babasını ayaklarının dibinde görecek, “Rabbim! Ne olur bu benim babam!” diyecek... Fakat Allah, Âzer’i meshederek, Hz. İbrahim’in içindeki alâka ve sevgiyi silecek ve ona babasını unutturacak.”* Böylece *“Halilim, dostum!”* dediği ve

rahmetinin bağrına bastığı İbrahim'ine değişik bir buudda rahmetiyle tecellî edecek.

Meseleye bu zaviyeden bakınca kalb-i selimin ne demek olduğunu daha iyi anlamış oluruz. Kalb-i selimin, evvelâ küfürden, tereddütten, şirkten salim olması lâzımdır. İçinde küfrün, tahammülsüzlüğün, kinin, nefretin kol gezdiği bir kalb ne kadar insanca davranışlar içinde de bulunsa selim olamaz. Günümüzde çok hümanistler var, “Benim kalbim temiz, zira ben insanları çok seviyorum, hep onlar için hayra koşuyorum.” diyorlar, ama boştur; çünkü inkâra kilitli, gözü başka hiç birşey görmeyen bir kalb kat'iyen selim ve salim olamaz. Çünkü o kâinatın sahibini inkârda anlaşılmaz bir temerrüt göstermektedir. Aslında insanî değerlere saygılı olmak çok önemlidir. Ancak hem o değerleri gerçek yüzleriyle idrak hem de bu idrakin sürekliliği, insanın insanlığının esası olan imana bağlıdır. İman ve imandan kaynaklanan hakikî sevgi dinamiği olmayınca bütün iyilikler, güzellikler, faziletler ya yalan veya süreksizdir. Dolayısıyla da değersizdir.

Hem nasıl, bir insan memleketine, hatta insanlığa çok faydalı bazı hizmetlerde bulunsa, fakat o memleketi idare edenleri ve o memleketin kanununu, nizamını tanımayacağını söylese, zannediyorum böyle biri hemen derdest edilir ve cezalandırılır. Daha önceki faydalı işleri, hizmetleri hiç nazara alınmaz. Öyle de, kâinatın Sahip ve Malik'ini tanımayan bir insan, vatan ve milletine ne kadar faydalı olursa olsun, ahirette derdest edilip cezalandırılır ve yaptıkları ona hiçbir fayda getirmez.

Siz Ebû Talib'e bakın ki, Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ta çocukluğundan itibaren yanına aldı, 48 sene himaye etti.. ve hep O'na arka çıktı. Kimseyi O'na dokundurtmadı. Ama buna rağmen, iman etmediği için o ilâhî teminatı kazanamadı. Hatta Ebû Bekir, başı bir kuşun tüyleri gibi kıvrırcık kıvrırcık bembeyaz olmuş babası Ebû Kuhafe'yi alıp Efendimiz'in huzuruna getirdiğinde Ebû Kuhafe, Efendimiz'in dizlerinin dibine oturmuş, geç de olsa oğlunun girdiği nurlu yola girmiş ve Müslüman olmuştu. Bunun üzerine de

Hız. Ebû Bekir ağlamaya başlamış ve Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Niçin ağlıyorsun, baban hidayete erdi ya?” diye sormuştu. Hız. Ebû Bekir’in cevabı da şu olmuştu: “Yâ Resûlallah! Babamın yerine şu kelime-i tevhibi söyleyenin Ebû Talib olmasını ne kadar arzu ederdim!”

Çünkü Ebû Talib Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) himaye edenlerin başında idi, O’nu bağrına basmış ve: “Git, bildiğini yap, ben sağ olduğum müddetçe sana kimseyi dokundurmam.” demişti. Ayrıca çocuklarından Haydar-ı Kerrar Hız. Ali’yi ve Mute’nin kahramanı Cafer’i Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) emrine vermiş, vermiş ve onları en emin ele teslim etmişti. Ama, bütün bunların Ebû Talib’e bir faydası dokunacak mıydı? İşte bütün mesele burada! Eğer imanla gitmişse, evet. Şayet imanla gitmemişse, o zaman işi çok zor ve kurtuluşu mümkün değil.

Bu mânâda kalb selimliği çok önemli bir husustur. İnsanlar birçok iyilik yapabilir, civanmert davranabilirler. Fakat evvelâ kalbin şirkten, küfürden ve dalâletten kurtulması gerekir.

İkincisi ise, o kalbin İslâmiyet ile mamur ve Kur’ân ahlâkı ile donanmış olması lâzımdır. Şayet kalb, Kur’ân’ın tarif buyurduğu ve teklif ettiği ahlâk ile mamur değilse, o kalb selim değildir.

Bütün bunlardan sonra Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüce ahlâk ve ulvî seciyeleri de kalb-i selimin tezahürleridir. Bir insan, ahlâkını Efendimiz’in ahlâkına uydurduğu ölçüde selim kalbe sahip sayılır. Aksine kendi kendini aldatmış olur. Ümit ediyoruz ve Rabbimiz’den niyaz ediyoruz ki, bizi O’nun yüce ahlâkıyla serfiraz kılsın.

Bugün, İslâmiyet’e hizmet eden mü’minler, öyle ümit ediyoruz ki - inşaallah- ellerinden geldiğince ibadet ü taatte bulunmakta ve onunla gönüllerini mamur kılmaya çalışmaktadırlar. Aynı zamanda insanların dünyevî ve uhrevî saadetlerini temin maksadına matuf olarak da çok defa kendi maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunmakta ve kendi

yaşama zevklerini, yaşama hazlarını bir tarafa iterek başkalarını yaşatma, onları mesut etme arzu ve iştiyakıyla gerilime geçmekte ve küheylanlar gibi koşmaktadırlar. Bir yerde bir araya geliyorlarsa, bu sadece ve sadece hizmet düşüncesini, hizmet azmini kuvvetlendirmeye matuftur.

Gerçekten kulak verip onların heyecanlarını dinlediğiniz zaman, sinelerinin “i’lâ-yı kelimetullah” mülâhazasıyla attığını duyacak ve bunların o -vaad edilen zatlar olduklarını- anlayacak ve hissedeceksiniz. Müslümanlık bu fedakâr ruhlarla her zaman iftihar edecektir. Zira onlar gelecek adına dirilişimizi tekeffül etmiş, desteklemiş ve omuz vermiş gerçek mü’minlerdir. Ve işte bunlar, selim ve salim kalb sahibi insanlardır.

Selim ve salim kalb mevzuu çok mühimdir, çünkü Kur’ân âyetleri onu mal ve evlâdın karşısına koymuş ve: “*Mal ve evlât fayda vermez, o gün ancak kalb-i selim fayda verir.*”¹³³ buyurmuştur.

*“Sanma ki ey hâce senden sim ü zer isterler,
Yevme lâ yenfe ’uda kalb-i selim isterler.”*

İyi yaşamış mısın? İyi ölmüş müsün? İyi dirilebilecek misin? Livâü’l-Hamd’in yolunu bulabilecek misin? Kevser’in başına ulaşabilecek misin? Efendimiz seni uzaktan görüp, tanıyacak mı? Senin ahiretteki durumun, bu sorulara ve daha başkalarına vereceğin cevaba bağlıdır. Zira Allah Resûlü:

“Ben benimkileri tanırım.” buyuruyor. Nasıl tanıyacağı sorulunca da *“Sizin alnı beyaz, ayakları sekili atı, yüzlerce ve binlercesi arasından tanıdığınız gibi ben de benimkileri abdest azalarından tanırım.”* cevabını verir.¹³⁴ Allah Resûlü sizi, alnınızdaki ¹³⁵ *سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ* âyetiyle mühürlenmiş damgadan tanıyacaktır.

Ebû Hüreyre (radıyallâhu anh), kollarını omuzlarına kadar yıkıyordu. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulunca da: “Abdest azalarının nurunu artırmak istediğim için.”¹³⁶ cevabını veriyordu. İşte bu, selim bir kalbe sahip

olmanın tezahürüydü.

DİPNOTLAR

128 Müslim, *müsafirîn* 139; İbn Mâce, *ahkâm* 14; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/91.

129 Buhârî, *iman* 5; Müslim, *iman* 40.

130 Şuarâ sûresi, 26/89; Sâffât sûresi, 37/84.

131 Şuarâ sûresi, 26/83-89.

132 Sâffât sûresi, 37/84.

133 Şuarâ sûresi, 26/88-89.

134 Müslim, *tahâret* 39; Nesâî, *tahâret* 110.

135 “Onların alâmeti, yüzlerindeki secde izi, secde aydınlığıdır.” (Fetih sûresi, 48/29)

136 Müslim, *tahâret* 40; Nesâî, *tahâret* 110.

Cibillî: Tabîî, yaratılıştan olan.

Dilgîr etmek: Kalbe sıkıntı vermek, üzme.

Yâd-ı cemil: Hayırla yâd edilen, güzel yönleriyle hatırlarda yer eden.

İhraz etmek: Erişmek, elde etmek, kazanmak.

Serfirâz kılmak: Yüceltmek, üstün kılmak.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

İ'lâ-yı kelimetullah: Allah'ın dinini yüceltme.

Tekeffül: Yüklenme, üzerine alma, kefil olma.

Hümanist: İnsancıl.

İslâmiyet'in kısa zamanda yayılmasının, 1300 sene gibi uzun zaman Yahudi ve Hıristiyan dünyası tarafından mağlup edilemeyişinin sebeplerini anlatır mısınız? Ayrıca bugünkü mağlubiyet ve hezimetimizin sebebi nedir?

“Müslüman” kelimesi, Türkçe'mize Farsça'dan geçmiş bir kelimedir. “Müslim” kelimesini Acemler, kendilerine göre cemileştirmek için “-an” harflerini ilâve etmiş, “Müslüman” demişlerdir. Biz de öyle kullanıyoruz.

“İslâm” ve “iman” kelimeleri üzerine farklı farklı mütalâalar yürütülmüştür; ama biz burada o husustaki nüanslara girmeyeceğiz. İslâm'ı imanla beraber ifade edecek olursak, Müslüman, Allah'a ve inanılması gereken esaslara, hem de aksine ihtimal vermeyecek şekilde inanmış ve Allah'a teslim olmuş insandır. Yani Müslüman, Cenâb-ı Hakk'ın ona şahsî, ailevî, içtimaî hayatını düzenlemesi adına ne kadar emirleri varsa, hepsini yürekten samimiyetle, ihlâsla temsil eden insandır.

Bazı devirlerde Müslümanlar İslâmiyet'i, elif'inden ye'sine kadar temsil etme fırsatını bulamamış olabilirler, onu temsil aşk ve iştihakıyla yanar, onu yaşama arzusuyla kıvranıp dururlarsa, inşaallah mesul olmazlar ve muaheze de edilmezler. Zira bir kere boyunduruk yere konmuştur. Bir hamlede onu kaldırıp yerine koymak mümkün değildir. Düşünce, plân, azim ve karar yeter.. evet eğer onlar, fevkalâde bir iştihak ve cinnet derecesinde bir arzuyla bu işin arkasına düşmüş ve ölesiye onu takip ediyorlarsa mesuliyetten kurtulurlar. Zaten mesuliyetten kurtulmak için de, ya İslâm'ı bütünüyle yaşamak ya da yaşamak arzu ve iştihakıyla yanıp yakılmak şarttır.

Aksi davranış ise, hem dünya hem de ahiret mesuliyetini kaçınılmaz kılacaktır. Dünyada hep zillet çekecekler; zira İslâm'dan kopuk yaşamaları onları içtimaî, iktisadî, ticarî ve askerî hayata ait bütün saha ve ünitelerde küfrün sultanı altında kalmaya mahkûm edecektir. İlim ve teknik plânda da mağlup düşeceklerdir. Ahirette ise, bunun hesabını verecek ve orada can

yakıcı bir azapla karşılaşacaklardır.

Belki 1300 sene değil ama en az 1000 sene Müslümanlar, mânevî helezonlarla hep yükselişten yükselişe sıçradı ve baş döndürücü zirvelerde dolaştılar. Bilhassa Râşid Halifeler devrinde bu yükseliş, âdetâ semavî bir keyfiyet kazanmıştı. Zaten Allah Resûlü de, bu gül devriyle alâkalı şöyle buyuruyorlardı:

İslâm ordusu bir beldeye gelir ve oranın ahalisi, “Sizin içinizde peygamberi gören var mı?” diye sorar. Eğer “Evet, var.” denilirse kapılar ardına kadar açılır.

Sonra bu soru “Allah Resûlü’nü görenleri gören var mı?” şeklinde de sorulabilir. Yine “Evet, var.” denirse kapılar ardına kadar açılır.

Daha sonra ise “Sahabeyi görenleri, yani tâbiîni görenleri gören var mı?” diye sorulur. Cevap “Evet, var.” olursa, yine kapılar açılır ve fetihler sürer gider.

Zaten başka bir hadiste Efendimiz bu üç devreyi en hayırlı devreler olarak vasıflandırmakta ve şöyle buyurmaktadır:

*“En hayırlı nesil, benim içinde bulunduğum nesildir. Sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenleri takip edenlerdir.”*¹³⁷

İslâmî geçmişimize bakınca bütün tarihî vak’aların, Efendimiz’in bu ifadelerini doğruladığını görürüz.

Râşid Halifeler devri bütünüyle 30 senedir. Bununla beraber daha Hz. Osman döneminde Müslümanlar dünyanın dört bir yanına yayılmışlardı. Bir taraftan Erzurum’a kadar varmış, diğer taraftan da Aral gölüne uzanmışlardı. Hâlbuki o devirde ihtilaflar doruk noktadaydı. Buna rağmen, cihad ruhu onlarda devamlı hamle şuurunu besliyordu. O dönemde Afrika, bir baştan bir başa fethedildi. Ukbe b. Nâfi, oraya giren ilk Müslüman kumandan olarak, koca Afrika’nın fethini kendi hayatının günlerine sıkıştırabilmişti. Vefat ettiği

zaman 50 yaşındaydı. Bu elli senelik dar zaman dilimi içinde bir baştan bir başa bütün Berberîlere sözünü dinletmiş, o günkü Arapların karanlık deniz dedikleri Atlas Okyanusu'na dayanmış ve atını yarı beline kadar suyun içine sürüp yeryüzünde ideal bir insanın söyleyebileceği en güzel sözü söylemişti: “Allahım, bu karanlık deniz karşıma çıkmasaydı, Senin adını denizler aşırı ötelere de götürecektim.”¹³⁸

Onların transatlantikleri, uçak gemileri, hatta fırtınalı zamanlarda denizlerde yüzecek vapurları da yoktu. Bu uzak ülkelere atın, devenin sırtında taşınıyor, deniz aşırı ülkelere de sallarla ulaşmaya çalışıyorlardı. Buna rağmen dünyanın dört bir bucağında hem de çok kısa zamanda at oynatabilmişlerdi. Meseleyi riyazî olarak arz etmek icap ederse, dört Halife döneminde İslâm adına, gönüllerin fethedilmesini hedef alan fütuhat, daha sonraki bütün Emevi, Abbasi, Selçukî ve Osmanlı dönemlerinde fethedilen yerlere denk idi, belki daha da fazladır.

Kaderin mahrem bir sırrıdır ki, bugün dünyanın dört bir yanında, nerede Müslüman varsa, orası mutlaka sahabe döneminde fethedilen yerlerdir. Endülüs, 8 asır Müslümanların elinde kalmış olmasına rağmen, göz doldurur bir şey bulmak çok zordur. Fakat Türkistan'da, Dağıstan'da, Özbekistan'da hâlâ camiler, medreseler vardır. Çünkü buralar sahabe tarafından fethedilmiştir. Aynı zamanda buralar, Buhârî'den Müslim'e, Müslim'den Tirmizî'ye, ondan İbn Sina'ya, Fârâbî'ye kadar kendi ilim sahalarında en muhteşem simaları yetiştiren yerlerdir. İslâm buralarda hakkıyla yaşanmıştır.

Şimdi, ihlâsla temeli atılmış, samimiyetle tohumu saçılmış ve harcında sahabenin kanı olan bu yerler inşaallah bir gün yeniden İslâm'ın “yed-i beyzâ”sına teslim olacaktır. Evet, milletçe, bu eski ülkelerde yeniden varlığımızı hissettireceğimiz günleri bekliyoruz. Ve inanıyoruz ki, gün gelecek oralarda kaybolan İslâmî hava, İslâmî ruh ve şuur mevce mevce yeniden dalgalanacaktır. Bu ayrı bir fasıldır ve aynı zamanda bizim de bam

telimizdir. Şimdilik bu konuya bir nokta koyup geçiyor ve sadede dönüyoruz.

Sahabe çok kısa bir zaman içinde cihanı fethe muvaffak olduysa her hâlde bunun kendine göre bir hesabı ve değerlendirmesi vardır. Sahabe ki, teker teker hepsi, İslâm davasının birer mecnunu idiler. Evet, dıştan ve zâhirî gözle bakanlar onlara deli derdi. Çünkü onların yaptıkları akli durdurup, hayali donduracak çapta şeylerdi.

Hz. Ali, Allah Resûlü hicret esnasında Mekke'den ayrılırken O'nun yatağına yatmıştı. Bu, kılıç darbeleri altında paramparça olmayı baştan kabulleniş demektir. Müşrikler elleri havada kaldılar. Zira yataktaki Efendimiz değil, Hz. Ali idi. Ellerin havada kalması ise hayrettendi. Bu işe akıl erdirememiş ve donup kalmışlardı. 17 yaşındaki bir genç, nasıl olur da hayatını hiçe sayarak böyle bir fedakârlık yapardı? Ebû Cehil dahil bütün Mekke müşrikleri küçük dillerini yutmuşlardı.

Ve yine Ebû Cehil, Abdullah İbn Cahş'ın damının üzerine çıkıyor, içeride koyunların melekesini, kedilerin miyavlamasını duyuyor ve dehşetten dehşete düşüyordu. Çünkü evde insan adına hiç kimse kalmamıştı. Dostun (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi Medine'ye gidince, herkes de arkadan koşup gitmişti. Ebû Cehil, Hz. Abbas'a hitaben: "Hayret! Bu senin yeğenin, aramıza öyle bir iftirak attı ki, bunu ne izah etmek ne de anlamak mümkündür!.." diyordu.

Yurt, yuva, mal menal, evlâd u ıyâl her şey terk ediliyordu. Bunu müşrikler nasıl anlayabilirdi ki?

Evet, Hz. Ebû Bekir Mekke'den Medine'ye hicret ederken, yanında hiç kimseyi götürmüyordu. Hanımını, babasını ve canı kadar sevdiği evlâtlarını Mekke'de bırakıyor, öyle gidiyordu.

Hz. Osman, Allah Resûlü'nün kerîmesi Hz. Rukiye Validemiz'i dahi yanında götürmemişti. O Rukiye ki, onun hanımıydı ve İki Cihan Serveri'nin gözünün nuruydu. Bizden kime: "Rukiye için bir can lâzım." denseydi

zannediyorum herkes bin canıyla onun imdadına koşardı. Fakat gel gör ki, bu Rukiye Mekke’de kalıyor ve Hz. Osman Medine’ye hicret ediyordu.

Bu dönem, Efendimiz’e sadakatle bağlanmaların dönemi idi. Gerçekten, onlar öyle sadakatle bağlandılar ki, Hudeybiye’de Süheyl b. Amr, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile bir anlaşma akdedip Mekke’ye döndüğünde aynen şöyle dedi:

“(Süheyl henüz İslâm’a girmemişti. O, İslâmiyet’e en son girenlerdendir. Yumuşak, mülâyim bir insandı. Orada Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı da hırçınca davranmamıştı. Allah’ın lütfuyla kalbinin yumuşaklığının mükâfatını görmüş, daha sonra İslâm’ın nuruyla nurlanmış ve hayatının son senelerinde Sallallâhu aleyhi ve sellem’in mübarek halkasına girmişti.) Beyhude uğraşmayın! Siz O’nunla başa çıkamazsınız. Ben Kisraların, Kayserlerin saraylarında buldum, her tebaanın büyüklerine karşı ihtiramına şahit oldum. Fakat benim bu zât ve etrafındakilerde gördüğüm şeyi hiçbir yerde görmedim. Abdest alıyordu, uzuvlarından damlayan suların bir damlası bile yere düşmüyordu.. herkes ellerini tutuyor, ellerine damlayan damlacıkları yüzlerine gözlerine sürüyordu.”

Evet, sahabiler Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı o derece tazimkâr ve bağlılık içindeydiler! Hâlbuki Efendimiz kendisine ayağa kalkanlara şöyle diyordu: “*Acemlerin büyüklerine ayağa kalktığı gibi ayağa kalkmayın.*”¹³⁹ ama yine de kalkıyorlardı. Tevazu gösterdikçe büyüyor, büyüyor ve başı meleklerin bulunduğu makamları dahi aşıyordu.

Efendimiz’in Hz. Cibril’i görünce korktuğu rivayet edilmektedir. Vahyin bidayetinde öyle olmuştu. Fakat, bir Resûlullah âşığının dediği gibi “Eğer Cebrail (aleyhisselâm) hakikat-i Ahmediye’nin perde arkasını müşâhede etseydi, kıyamete kadar bayılır kalır ve bir daha da kendine gelemezdi.”

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah ile irtibatının kuvveti nisbetinde daima büyüyordu. Ama her büyüme, onda katlanıp katlanıp daha

derin tevazua bürünüyordu. Evet O kendisini insanlardan herhangi bir insan sayıyor, ondan öte muameleden de rahatsız oluyordu.

Bu dönem, ashabin, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kaynaşıp bütünleştiği dönemdi. Ruhları, gönülleri kalbleri ve kalıpları o kadar birbirine yaklaşmıştı ki, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara “*Kanınız kanım, canınız canım.*” yani “Siz benim uğrumda öleceksiniz, ben de sizin uğrunuzda.” diyordu. Öyle bütünleşmişti. Bu sözler sadece onların gönlünü almak için söylenmiş sözler değildi. Aslında var olan böyle bir bütünleşmeye, Aleyhissalâtu vesselâm tercüman oluyordu. Gün gelip de İslâm’ı neşir ve temsil için dünyanın dört bir yanına hicret bahis mevzuu olunca, “Niçin ve neden?” demeden yukarıdan gelen emre uyup İran’a, Turan’a dağıldılar. İslâm uğrundaki bu hicretten sonra da, bir daha eski vatanlarına dönmeyi düşünmediler; düşünmek şöyle dursun; o samimî hicret niyetine gölge düşürme endişesiyle, eski yurtlarında ölüp, oraya gömülmek korkusuyla tir tir titrediler.

İşte Sa’d b. Ebî Vakkas Mekke’de sıtmaya tutulmuş ve tir tir titrerken, üzülüyor, teessür izhar ediyordu. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) “*Niçin üzülüyorsun?*” buyurunca da, “Yâ Resûlallah! Hicret ettikten sonra Mekke’de öleceğim diye korkuyorum.!” cevabını veriyordu. Yani senin böyle melekût kokan, mübarek ikliminde Medine’de ölmeyeceğim de burada öleceğim, bu yüzden de hicretim eksik olacak diye üzülüyorum.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine’ye yerleşip ve hep orada kalmayı düşündüğü için onlar da Medine’ye o kadar bağılılık duyuyorlardı. Aslında insan Medine’ye ne kadar bağlansa değer. Ve onlar Medine’ye değdiği kadar bağılıydılar ama bir gün dünyanın dört bir yanına gidip İslâmiyet’i neşreceklerine dair emir sâdır olunca, hiçbiri en ufak bir tereddüt geçirmeden “Evet!” demişti. Onlar hakikatin delisiydi, delice İslâm hakikatine bağlanmışlardı. Leylâ’nın peşine düşen Mecnun’un hâli neyse, İslâm hakikatini cihana neşretme ve Allah’ın rızasını, Resûlullah’ın

hoşnutluğunu kazanma mevzuunda, onların hâli de oydu. Evet, emir gelince hemen Tebük'e azmirah eden, Yemen'e koşan, Hadramut'a yönelen ve dünyanın dört bir bucağına tebliğ için çıkan bu Hak sevdalıları Cennet'e gidiyor gibi güle oynaya gidiyorlardı.

Gün gelip de değişik imparatorluklar, İslâmiyet'in yayılışını engellemeye ve mücahitleri durdurmaya kalkınca, Müslümanlar da kılıca başvurmak zorunda kalmışlardı. Zira onlar hakikati neşredip cihanı aydınlatacaklardı.. hasımlar maddî güç ve kuvvetle karşılarına çıkınca, onlar da aynı silahı kullanma mecburiyetinde idiler.

Evet, şimdi tam maddî cihad zamanıydı. Kılıcını kapan meydana atıldı. Öldürdü veya öldürüldü. Fakat meydanı terk eden olmadı. Her cephede, kendilerinden beklenenin çok üstünde muvaffakiyetlerle gidip Çin'e, Maçın'e ulaştılar. Onlar hem toplum olarak hem de teker teker fertler olarak destanlara mevzu insanlardı...

Allah Resûlü hiç kimseden takatinin fevkinde bir talepte bulunmuyordu. Bununla beraber sahabe her fırsatta tâkat sınırını zorluyor ve âdeta yükün altına biraz daha girebilmenin kavgasını veriyordu.

Hayber'e çıkılırken Hz. Ali'nin gözleri ağrıyordu. Allah Resûlü onu, bu mazereti sebebiyle Medine'de bırakmak istedi. Ama Hz. Ali buna razı olmadı. Ve "Beni kadın ve çocuklarla beraber mi bırakıyorsun yâ Resûlallah!" dedi. Nitekim daha sonra Hayber onun eliyle fethedildi.

Ve bir defasında da Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'den ayrılırken kendi yerine Hatice Validemiz'in akrabası olan İbn Ümme Mektum'u bırakmıştı. Demek ki ancak, böyleleri cihaddan geri kalabiliyordu. Gözleri görmüyordu, mazurdu. Hiçbir zaman cihada iştirak etmeyebilirdi, ama Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatından sonra, kendisine "Senin gözlerin görmüyor, sen mazursun cihada gitmeyebilirsin." diye karşı koyan olmamasını fırsat bilerek, dünyanın dört bir

yanına cihada gidenlerle beraber o da yola çıktı.

Evet, İbn Ümmi Mektum bir fırsat yakalamıştı. Kadisiye'ye ordu giderken, çok yaşlı olmasına rağmen o da orduya iştirak edecekti. Rivayetlere göre o gün onu ordunun arka saflarında tutmak istemişlerdi de, bir yerde Sa'd b. Ebî Vakkas'ı (Ordunun kumandanını) yakalayıp şöyle dedi: "Muğire b. Şu'be benim Allah yolunda cihad etmeme mâni olmak istiyor. Eğer Allah yolunda bugün benim ölmeme mâni olursanız ben de sizin hepimizi Halife Ömer'e şikâyet ederim."

Bakın şikâyet mevzuuna! "Allah yolunda ölüp kanımla yunmama, yıkanmama mâni olursanız sizi halifeye şikâyet ederim." "Ne istiyorsun?" diye soruyorlar. "Gözüm görmüyor ama, ordunun önünde sancağı ben tutmak istiyorum." cevabını veriyor. İşte Allah yolunda ölme mevzuunda hem de cinnet derecesinde kendini ölümlere atan insanlar!..

Sanki Efendimiz'in olmayışını İbn Ümmi Mektum büyük bir fırsat biliyordu. Zira Efendimiz hayatta olsaydı ona, "Sen evinde otur." diyecekti. Hâlbuki şimdi ona böyle diyen ve diyecek olan yoktu. Onun için de çok seviniyor ve ordunun en ön saflarında cihada iştirak ediyordu.

Ebû Talha iyice yaşlanmış, güçten kuvvetten düşmüştü. Torunlarını çağırıyor "Kıbrıs fethedilecek. Bu sefere ben de katılmak istiyorum. Ama at üzerinde durmam mümkün değil. Onun için beni ata iyice bağlayın." diyor. Torunları itiraz ediyor ve onun sefere katılmasına mâni olmak istiyorlar. "Sen ihtiyarsın, yaşlısın, mazursun." diyorlar. O diretiyor "Kur'ân genç ihtiyar ayırmadan herkesi malıyla, canıyla cihada davet ediyor. Ben bu emirleri mutlak mânâda anlıyorum." cevabını veriyor. Nihayet ona söz dinletemiyor ve ata iyice bağlayarak onu da ordunun içine salıveriyorlar. Daha harbe iştirak etmeden, yolda vefat ediyor. Zaten o kadar uzun ve ağır yolculuğa dayanacak hâlde de değildi.. ama o, dünyada aradığını bulmuştu.. vefat ederken, her hâlde: "Çok şükür Rabbim, Senden istediğim bu şeyi de bana lütfettin." diyordu.

Ve Hz. Halid Ebû Eyyub el-Ensârî Hazretleri, çok yaşlı olmasına rağmen, ta Yezid'in emir olduğu dönemde İstanbul kapılarına kadar geliyor. O, Efendimiz Medine'ye teşrif ettiğinde evliydi, çoluk çocuk sahibiydi. Hz. Muaviye dönemi ve Yezid'in kumandanlığı zamanına gelinceye kadar en az 40-

50 sene geçmişti. Bütün bunlar nazara alınacak olursa o son savaşa iştirak ettiğinde en az 75-80 yaşlarındaydı. Bu yaştaki bir insan, yine torunları tarafından atın üzerine bindiriliyor.. ve at üzerinde ta İstanbul önlerine kadar geliyor.

Burada bir noktaya işarette fayda var: Söz konusu sahabiler ve benzerleri acaba neyin peşindeydiler? Onlar hakkında Kur'ân ve hadislerde nice takdir-kâr ifadeler mevcuttu. Bizzat Cenâb-ı Hak onlara ensar veya muhacir demiş ve tebci etmişti.¹⁴⁰ Onlar Tevrat ve İncil'de dahi vâsfedilen insanlardı. Bununla beraber Allah Resûlü'nden bir söz duymuşlardı:

“İstanbul mutlaka fethedilecektir!” diye başlayan bu sözün sonunda da şöyle deniliyordu: *“Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan ve onu fetheden ordu ne güzel ordu!”*¹⁴¹

İşte onların bütün gayesi, Allah Resûlü'nün ifadesindeki bu güzel orduda sade bir nefer olabilmek ve Allah hoşnutluğunu kazanmaktı. Bunca tehâlûke katlanmalarının başka hiçbir sebebi yoktu. Allah Resûlü İstanbul'u fethedecek ordunun Allah katında makbuliyetine işaret ediyor, onlar da böyle bir ordu içinde bulunmak için âdeta birbirleriyle yarış ediyorlardı.

Evet, Ebû Eyyub el-Ensârî Hazretlerinin derdi de buydu. O'nun için ta Medine'den kalkmış ve İstanbul önlerine kadar gelmişti. Aylar, haftalar geçmiş fakat fetih müyesser olmamıştı. Şimdi ise O, yorgun ve bitkin bir hâlde ölümünü beklemekte. Her hâlde bütün hastalığı süresince, en çok tekrar ettiği şey: “Fetihten ne haber?” sözüydü. Nihayet ölüm ruhunu sarınca, ordu kumandanı soruyor: “Ey Allah Peygamberinin sahabisi, bir isteğin var mı,

yerine getirelim?”

Diyor ki: “Beni alın götürebildiğiniz kadar ileriye götürün. Hatta imkân varsa surların içine girin ve beni oraya gömün! Biz İstanbul’u fethetmek için geldik, ama bana nasip değil. Ne var ki bir gün Efendimiz’in bu haberi mutlaka çıkacak ve bu müjdesi mutlaka tahakkuk edecektir. Ben burada gömülü olayım. Yanı başımdan geçen İslâm süvarilerinin kılıçlarının, kalkanlarının şakırtılarını işitmek hoşuma gider. Bırakın, hiç olmazsa o leventlerin seslerini duyayım.”

Aradan 5-6 asır geçiyor, Cenâb-ı Hak o muştuyu, yağız Türk levendi 22 yaşındaki Hz. Fatih’e nasip ve müyesser ediyor. Çağ açma kapama, Nebinin iltifatına mazhar olma, Avrupa’ya açılacak Hayber kapısı gibi demir kapıyı kırma ve Muhammedî ruhu tastamam temsil etme, kaderin tatlı cilvesi ona nasip oluyor. Allah’ın takdiri ya; adı bile Mehmet, yani Muhammed Fatih olmuştur. Evet O, Muhammedîliği âdeti bir Mehdi mahiyetinde temsil etmiştir. Ebû Eyyub el-Ensârî Hazretlerinin duyduğu nâra, Fatih’in nârası ve takdirle karşılayıp “Hoş geldiniz!” dediği ordu da onun ordusudur.

İşte, ister irşad ve tebliğ, isterse maddî cihad adına, böylesine delice kendisini bu işe adanmış kimseler, cihanı fethederler ve fethettikleri yerleri de asırlarca ellerinde tutabilirler. Efendimiz’in bir hadislerinde buyurdıkları gibi, daha sonra, Müslümanların ruhunu “vehen”¹⁴² yani “ölüm korkusu” sarınca, elde edilen her şey, teker teker kaybedilmeye başlar. Bizim 2-3 asır öncesine kadar insanlık tarihinde ağır ve büyük bir yerimiz vardı. Bugün ise bu durumu kaybetmiş bulunuyoruz. Bu meselenin tek izahı vardır: O da üstün olduğumuz zaman İslâmî bir ruh taşıyor, Allah’a inkıyat ve teslimiyetimizi sağlam tutuyorduk. Gerilediğimiz dönemde ise ruhlarımızı “vehen”in, korkunun, zaafın, hayat sevgisinin ve istikbal endişesinin sardığını görüyoruz.

Kısa zamanda dünyanın dört bir bucağına yayılan Müslümanlar, takriben 1000 sene kadar, en yüksek bir idare şeklini dünyada hâkim kılmışlardı. Bu muvaffakiyet, Müslümanların maddî-mânevî her şeylerini

Allah yoluna adanmış olmalarından başka ne ile izah edilebilir ki?

Biz, İslâm âleminde zuhur etmiş bütün cihangirlerde aynı ruh hâlini görüyoruz. Onlar yaşatma arzusuyla, yaşama zevkini kendilerine haram kılmış insanlardır. Bütün dertleri, intisabıyla şeref duydukları dinin i'lâsıydı. Alparslan'da bu vardır, Kılıçarslan'da bu vardır, Murad Hüdavendigâr'da bu vardır, Fatih'te, Yavuz'da ve daha nicelerinde hep bu ruh, hep bu şuur mevcuttur...

Alparslan, Malazgirt'te üzerine giydiği beyaz urbasıyla ordusunun karşısına çıkıyor ve irad ettiği hutbesinde bu cübbenin ona kefen olmasını niyaz ediyordu. Yani o harp meydanına, muzaffer olmaktan daha çok şehit olmak için gelmiş bulunuyordu ve bunu, giydiği kefeniyle de bizzat gösteriyordu. Onun için de kendi ordusunun birkaç misli düşmanla tereddütsüz yaka paça olabilecekti. Ve oldu da.. oldu ama günün sonunda içi biraz buruktu. Zira şehit olmak istemiş, fakat olamamıştı.

Murad Hüdavendigâr, “Allahım, ordunu muzaffer ve beni de şehit eyle!” diye dua etmiş ve harbe öyle çıkmıştı. Duası makbuldü. Ordu muzaffer o da şehit olmuştu. Bağrından yediği hançerle upuzun yatarken, etrafındakiler son buyruğunu sordular. Dudaklarında bir cümle söyleyecek kadar ancak derman vardı.. ve onu söyledi sonra da gözlerini yumdu. Son cümlesi: “Attan inmeysesüz!” olmuştu.

İşte, onlar tarafından kurulan bu muhteşem ve şanlı devletin her devirde dünya muvazenesinde bir ağırlığı vardı. Herkes ona bakıyor ve kendisini ona göre ayarlıyordu. Evet, böylesine Hak yolunda tehâlük gösterme, O'nun dışında her şeyi hakir görme, Allah'ı daima birinci plânda mütalâa etme ve bu yüce dava, yüce mefkûrenin delisi olma sayesinde Cenâb-ı Hak sınırlarımızı daima korudu, biz de aziz olarak yaşadık. Bu ruhu kaybedince de bizi dört bir taraftan sardılar ve âheste âheste çürütüp, ruhumuzu aldılar.

Evet, biz evvelâ ruh planında, sonra haysiyet ve şeref planında, daha

sonra da madde plânında öldük. Şimdi de süper güçlerin ağzına bakıyor ve desteklerini bekliyoruz. Hatta onlara karşı borçlarımızı erteletmeyi, biraz geciktirmede muvaffak olmayı çok büyük başarı sayıyoruz.

Eğer bu millet, tekrar eski ihtişamına kavuşmak istiyorsa, onu mazide haşmetli kılan faktörleri, hem de hiçbirini ihmal etmeden hepsini yerine getirmelidir. Zira “İnsan için ancak çalıştığı vardır. Ve o, çalışmasının neticesini muhakkak görecektir.”¹⁴³

DİPNOTLAR

137 Buhârî, *şehâdât* 9; Müslim, *fezâilu 's-sahabe* 210, 211.

138 İbn Esîr, *el-Kâmil fi 't-tarih*, 4/106.

139 Ebû Dâvûd, *edeb* 152; İbn Mâce, *dua* 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/253.

140 Bkz.: Tevbe sûresi, 9/100, 117; Haşir sûresi, 59/8.

141 Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/468; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/335; et-Taberânî, *el-Mu'cemu 'l-kebir*, 2/38.

142 Ebû Dâvûd, *melâhim* 5.

143 Necm sûresi, 53/39-40.

Muaheze: Hesaba çekilme, sorgulanma.

Riyazî: Matematikî, hesap yaparak.

Yed-i beyzâ: Adaletin simgesi, tertemiz, bembeyaz el.

Mevce: Dalga.

İftirak: Ayrılık.

Melekût kokmak: Eşya ve hâdiselerin iç yüzünü duymak, her şeyin

özünü, hakikatini hissetmek.

Azmîrah etmek: Azimle, kararlılıkla yola koyulmak.

Tehâlik: Kendini helâk edercesine gayret gösterme.

Tebcil etmek: Yüceltmek.

İnkıyat: Boyun eğme, itaat.

Sulta: Baskı, tahakküm.

Livâü'l-Hamd: Kıyamet gününde, Allah Teâlâ tarafından Peygamber Efendimiz'e ihsan edilecek olan ve altında bütün inananların toplanacağı sancak-ı şerîf.

Menal: Elde edilen, kazanılan, sahip olunan şey; mal mülk.

Fetret devrinden bahsediliyor. Biz fetret devri insanı mıyız? Fetret devrinin hükmü nedir?

Fetret devri, peygamberler arasındaki boşluk demektir. Daha çok da, Peygamberimiz'le Hz. İsa arasındaki boşluk kastedilir. Evet, H Mesih'in getirdiği esaslar unutulup, onunla gelen ışık hüzmelerinin Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadar ulaşamadığı o dönemdir ki, insanlık o dönemde karanlıklar içindedir veya o dönemdir ki, Hz. Mesih ile Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) aydınlıkları birbirine bitişmemiş ve arada karanlık bir boşluk kalmıştır ve işte bu boşluk devresi fetret devri, bu karanlık devrede yaşayan insanlar da fetret devri insanlarıdır.

Bu devrin insanları, ne tam mânâsı ve orijiniyle Hz. Mesih'in getirdiği dini anlamış, onun envar ve esrarından istifade edebilmiş, ne de vahyin aydınlatıcı tayfları altında ilerleyerek Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ulaşabilmişlerdir. Ancak, bunlar, gidip bir puta tapmamış, herhangi bir putu kendilerine ilâh edinmemiş iseler, Allah'a (celle celâluhu) inanmamış olsalar dahi affedilecekleri mevzuunda icma vardır.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) anne, baba ve dedesinin bu akide itibarıyla affa mazhar olacakları kesindir; zira onlar da fetret devri insanlarıdır. Vâkıa, bir hadislerinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), anne ve babasının ihya edilerek kendisine iman ettiklerini söylemiştir. Hadis, hadis kriterleri açısından zayıf olmasına rağmen, İmam Suyutî gibi, Allah Resûlü'yle 20 küsur defa yakazaten görüşen büyük bir müceddit bu hadisi kabulle, Allah Resûlü'nün anne ve babasının iman ederek kurtulduklarını ifade etmektedir. Gerçi İmran b. Husayn'ın babası olan Husayn'a Allah Resûlü: *“Senin baban da benim babam da Cehennem'de.”* demişti. Husayn Resûlullah'a *“Sen mi hayırlısın, baban mı?”* deyince Allah Resûlü de ona bu cevabı vermişti. Ancak bu durum, o sözün söylendiği zamana münhasırdır ve daha sonra Allah Resûlü, anne ve babasının kabrine gelip dua etmiş ve Cenâb-ı Hak'tan (celle celâluhu) onların kendi ümmeti

içine girmeleri talebinde bulunmuştur.

İşte bu dua, Allah (celle celâluhu) tarafından kabul edilmiş ve Allah Resûlü'nün hem annesi hem de babası iman ederek ümmet-i Muhammed arasına dahil olmuşlardır.

Aslında, mevzua esas teşkil eden cevap açısından meseleyi bu hadise dayandırmaya bile gerek yoktur. Zira ister Âmine Validemiz'in isterse Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhterem pederleri Abdullah'ın puta taptıklarına dair hiçbir delil yoktur. O devrede çeşitli muvahhidlerin olduğu, bunların asla putlara tapmadığı ve Hz. İbrahim'in dini üzere yaşadıkları bilinen gerçeklerdendir. Hem bunlar fetret ehlidir. Ve bütün fetret devri insanları bu şartlar altında ehl-i necattır. Fetret insanları Cennet'e girecek de Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) anne ve babası bundan mahrum edilecek; olacak şey mi bu? Hem, hiçbir şeyi zayi etmeyen, insanın bedenine giren maddî atom ve elektronları dahi zayi etmeyerek ahirette onlara kıymet ve değer verip, onları ahiretin bâki binasında kullanacak olan ve abes işten, israf etmekten münezzehtir bulunan Allah (celle celâluhu) Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) maddî yapısının dünyaya gelmesine vesile anne babasını hiç zayi edip Cehennem'e atar mı?..

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, o devirde yaşayan Zeyd b. Amr gibi - ki Hz. Ömer'in amcasıydı- Varaka b. Nevfel gibi insanlar da zayi olmayacaklardır. Onlar vicdanlarında bir olan Allah'ı (celle celâluhu) duymuş ve O'na inanmışlardı. Belki inandıkları Allah'a (celle celâluhu), "Allahım!" diyemiyor hatta bu ismi de bilemiyorlardı; ama mânâ olarak böyle bir Allah'a (celle celâluhu) inanıyorlar ve dualarını ona yapıyorlardı. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmesine yakın, hava o kadar yumuşamıştı ki, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yüksek basınçla âdeta onların iklimini tesir altına almıştı. Sanki bir yağmur geliyordu da, bu yüce ruhlar ellerindeki his, duygu, hafî, ahfâ aletleriyle gelecek bu ilâhî yağmuru önceden seziyorlardı. Seziyor ve etraflarındaki insanları

müjdeliyorlardı.

Şefaât atmosferi o kadar geniş olan Allah Resûlü, ümit edilir ki, kendisini böyle candan ve yürekten istikbal eden bu insanları da unutmaz ve ahirette, ellerinden tutarak onları da kendi nurlu ve mutlu dünyasına yükseltir ve saadetlerine vesile olur. Bu müşahhas zevat gibi, fetret karanlıklarını, hanif olarak aydınlıkta yaşayanların yanında, fetret devrinde bulunan insanlar, eğer açıktan bir puta tapmaları söz konusu değilse, biz onların da kurtulacaklarına inanıyoruz.

Bu, meselenin düne bakan yönüdür. Bir de bugüne bakan yönü var ki, soruda ele alınan husus da bu olsa gerek.

Kelâm kitaplarının anlattığına bakılırsa, devrimize fetret devri, bu devrin insanına da fetret insanı demek oldukça zordur. Ne var ki, meseleyi hemen sarıp sarmalayıp bir tarafa bırakmak, hem Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin görüşüne hem de Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) engin rahmetine karşı saygısızlık olsa gerek...

Biz, öyle bir devir idrak ettik ki -hele başka memleketlerde- İslâm güneşi tamamen söndürülmüş, kalblerden Allah Resûlü'nün güzel ismi silinmiş ve ilim adına ortaya konan her şey, âdeta birer yalancı dil gibi Allah'ı (celle celâluhu) inkârda kullanılıyordu. İrfan yuvalarından mârifet-i ilâhînin solmaz renkleri fişkıracağına, küfrün ziftli çehresi hortlatılıyordu. Bin bir hikmetle imana payanda olması gereken ilim, iman kalesini enkaz hâline getirmede âdeta bir dinamit vazifesi görüyordu.

İşte gençlik, böyle bir küfür gayyası ve dalâlet anaforu içinde mescit ve mâbedin yolunu bütün bütün unutmuştu. İlim mahfillerini ellerine geçiren bir şirzime-i kalîl, gözlerini kendi mefâhirlerine kapamış ve hep Batı'nın türküsünü söylüyordu. Kimisi tekâmül nazariyesiyle insanımızın hilkat ve yaratılış hakkındaki düşüncelerini bozuyor; kimisi Freud'un libidosu ile milletin ruh ve dimağlarını cinsiyete bağlı gösteriyor ve her şeyi şehvetten bir

dünya içinde çözmeye çalışıyor; kimisi de serserilik ve baş kaldırma felsefesiyle milleti ifsat ediyordu.

Bu sistemlerden her biri, bazen toptan, bazen de münferiden, milletimizi ve bizimle aynı çizgiyi paylaşan diğer milletleri kısıpına alıyor, zehirliyor, özünden uzaklaştırıyor ve serserileştiriyordu. Yıllarca, bir baştan bir başa bütün ülkede gazete, mecmua ve kitaplar da hep aynı havayı estirdiler. Bu itibarla, günümüz insanı, bütün bütün fetret devrinin dışında kabul edilemez. Aksi düşünce, vak'alara ve realitelere göz yummak olur.

O devrede yaşanan olaylardan birini naklederek neslin maruz kaldığı mahrumiyeti göstermek isterim: Bir arkadaş, gençlere sohbet ediyor. Dinin ulvî meselelerini şerh ve izahla başlayan sohbetin mecrası bir ara günlük hâdiseleri dile getirmeye kayıyor. Komünist blokun yaptıkları ve yapmak istedikleri bir bir sıralanıyor. O sırada, sohbet dinleyen gençlerden biri heyecanla “Bu insanları kesmeli, paramparça etmeli, hepsini öldürmeli!” gibi laflar ediyor. Fakat bir köşede oturmuş derin bir vecd ve iştiaqla söylenenleri dinleyen ve ilk defa böyle bir havayı teneffüs etmekte olan başka bir genç biraz evvelki heyecanlı gence, aynı heyecanla ve yangın görmüş bir insan telaşıyla şöyle karşılık veriyor:

“Arkadaş, öldürelim diyorsun. Bak eğer dün bu dediğini yapmış olsaydın, ben tali'siz bir insan olarak onların arasında ölüp gidecektim. Çünkü dün ben de onların arasındaydım. Fakat görüyorsun ki, bugün bu temiz ve nezih arkadaşların içindeyim.. dünden bugüne yerden göğe bir mesafe katettim. Ve şunu kasekle temin edebilirim ki, sizin “karşı cephe” dediğiniz insanlar arasında benim gibi kurtuluş bekleyen binlerce insan var! Onlar sizden tokat değil, şefkat bekliyorlar. Eğer onlara el uzatırsanız, onlar da sizin gibi olacaklar. Esas vazife, öldürmek midir, diriltmek mi?”

Bu sözler orada bulunanları rikkate getirdi ve hıçkırığa hıçkırığa ağladılar. Evet, biz, böyle bir nesil gördük ve onların dalâleti karşısında kanlı gözyaşları döktük. Bunların birçoğu masumdu. Müsbeti bilmediğinden menfiye takılıp

kalmıştı. Bunları fetret devri insanı saymamak, şahsen bana, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) geniş rahmetine zıt gibi geliyor...

Buhârî ve Müslim'de şöyle bir hâdise nakledilir: Esirler getirilmiştir. Esirler arasında bir kadın vardır. Durmadan sağa sola koşuyor ve gördüğü her çocuğu alıp bağrina basıyor.. ve aradığı çocuğun o olmadığını görünce, onu da bırakıyor, yine aramaya koyuluyor. O esnada, Allah Resûlü de bu manzarayı gözyaşları içinde seyrediyor. Nihayet kadın aradığını buluyor ve onu, iliklerine kadar şefkat kesilmiş bir duyuru ve hissedile bağrina basıyor. Söz Sultanı, kadını, yanında bulunanlara gösteriyor ve soruyor: “*şu kadın, bağrina bastığı evlâdını ateşe atar mı?*” Cevap veriyorlar: “Hayır, yâ Resûlallah, bu şefkatli kadın çocuğunu aslâ ateşe atamaz.” Ve Allah Resûlü hikmet gamzeden bir edayla: “*Allah (celle celâluhu) o kadından daha şefkatlidir.*” buyurdular.¹⁴⁴

Binaenaleyh biz de biraz müsamahalı düşünmek zorundayız. Bunu söylerken merhamet-i ilâhiyeden daha fazla merhamet gösterip Cennet havariliği yaptığımız zehabına varılmasın. Meseleye, Ehl-i Sünnet'in umumî prensipleri zaviyesinden ve ¹⁴⁵ ان رحمتي سبقت علي غضبي

Bir de bu meselenin bize bakan yönü vardır ki çok önemlidir: Biz gençlerimize, onları doyuracak şekilde hakikatleri takdim edemedik. Hem kendi gençliğimizi ihmal ettik hem de bizim götüreceğimiz mesajlara su ve havadan daha muhtaç bütün dünya gençliğini... Çok kısa bir zamanda dünyanın dört bir yanına elimizdeki hakikatleri duyurmaya muvaffak olan sahabe ve onlardan sonra gelenlerin çalışma ve gayretlerine çalışmalarımızı kıyas ettiğimizde, nasıl bir atalet ve tembellik içinde olduğumuzu daha iyi anlamış oluyoruz. Onlar, gece gündüz ellerindeki hakikatlere muhtaç sine ve gönül aradılar ve bunu hayatlarına gaye ve ideal yaptılar!

Burada yine bir arkadařımızın bařından gečen řu hâdiseyi nakletmeden geçemeyeceęim:

Bu arkadaşımız, Almanya'ya gitmişti. Orada hak ve hakikatlere tercümanlık yapıyordu. Evlerinde pansiyoner olarak kaldığı evin genç sahibi, gün geldi, bu arkadaşımızın dırahşan çehresi ve temiz nasiyesinin tesirinde kaldı ve o da nurdan o halkaya girdi. Gün geçtikçe malumatını artırıyor ve her geçen gün dinî hayatında mesafe kaydediyordu. Bir gün hidayetine vesile olan arkadaşla sohbet ederken kendini tutamıyor ve ona şunları söylüyor:

“Vallahi seni çok seviyorum, çünkü benim kurtuluşuma sebep oldun. Ama sana aynı zamanda çok kızıyorum. Çünkü eğer sen bu eve iki üç ay evvel gelmiş olsaydın, benim babamın da hidayetine vesile olacaktın. Hayatını ahlâkî değerler itibarıyla tertemiz geçirmiş olan babam, maalesef İslâm'ın güzel yüzüyle tanışmadan gitti ve hidayete eremedi. Buna da senin bu gecikmen sebep oldu...”

Aslında bu feryat bütün bir dünyanın feryadıdır. Muhatap ise bütün Müslümanlardır. İşte, meselenin bir de bize bakan ifritten böyle bir yönü var... Acaba biz, Müslüman olarak bize düşen vazifeyi yapabildik mi? Yapmadı isek bize de sorulacak çok şey var demektir.

DİPNOTLAR

144 Buhârî, *edeb* 18; Müslim, *tevbe* 22.

145 “*Rahmetim gazabıma sebkâta etmiştir.*” (Buhârî, *bed'ü'l-halk* 1; Müslim, *tevbe* 14, 15, 16.)

Envar: Nurlar.

İcma: İslâm âlimlerinin bir meselede ittifak ederek aynı görüşte birleşmeleri.

Akide: İnanç, iman.

Yakazaten: Uyanık hâlde.

Müceddit: Her yüz yılda bir, devrin ihtiyacına göre İslâm'ı anlatan, peygamberlik mesleğinin mânevî vârisi olan zat.

Muvahhid: Cenâb-ı Hakk'ın birliğine inanan.

Ehl-i necat: Kurtulacak olan, kurtuluşa erenler.

Hafî / Ahfâ: İnsanın ilâhî esrara, ledünnî bilgilere açık; sırlı, mânevî vicdan mekanizmaları.

Hanîf: Hz. İbrahim'in (aleyhisselâm) dininden olan kimse.

Mârifet-i ilâhî: Allah'ı fiil, isim ve sıfatlarıyla tanıma, bilme.

Şirzime-i kalîl: Sayıca az, önemsiz, marjinal grup.

Mefâhir: Övünülecek değerler.

Tekâmül nazariyesi: Evrim teorisi.

Libido: Freud'un, insan davranışlarında öncü faktör olarak gördüğü şehvet içgüdü.

Zehab: Fikir, zan.

Dıraşan: Aydınlık, parlak, nurlu.

Nâsiye: Alın, yüz.

Hakikat gamzeden: Hakikati gösteren, hakikate işaret eden.

Şerh: Açmak, izah etmek.

Münezzeh: Temiz, berî, uzak.

Rikkate getirmek: Acıma, merhamet hissini uyarmak.

A'raf neresidir? Hakkında bilgi verir misiniz?

A'raf, arfin çoğulu ve yüksek bir yer demektir. A'raf, tefsirlerde Cennet ile Cehennem arasında kurulu olan sur olarak zikredilmektedir. Zaten bu kelime bir sûreye de ad olmuştur. A'raf sûresi, A'raf'tan bahsettiği için bu ismi almıştır.

A'raf esasen orta menzil, orta yer demektir. Âyetten anlaşılan mânâsıyla Cennet'le Cehennem arasındadır; fakat keyfiyeti hakkında hiçbir malumata sahip değiliz.

Burada bulunan şahıslar kimlerdir? Bu soruya verilen birçok cevap vardır. Fakat verilen cevapların hepsi de dirayetle alâkalıdır. Zira hem A'raf hem de A'raf'ta bulunanlar hakkında Kur'ân'da zikri geçen hususun dışında herhangi bir rivayet bilmiyoruz. Kur'ân-ı Kerim'de ise üç ayrı tablo sergilenmekte ve bu arada A'raf'taki insanlardan bahsedilmektedir.

Birinci bölümde, Cennet ehlinin Cehennem ehline sorusu yer alıyor. Cennet ehli soruyor: *“Biz, Rabbimiz'in bize vaad ettiğini gerçek olarak bulduk; siz de, Rabbiniz'in size vaad ettiğini gerçek olarak buldunuz mu?”* Bu soruya Cehennem ehli *“Evet.”* diye cevap veriyor.

Tam bu esnada aralarından bir münadi şöyle seslenir: *“Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun!”*¹⁴⁶

İkinci tabloda devreye A'raf ehli giriyor. Cennet ehline bakıp *“Selâm size!”* diyorlar. Cehennem ehlini gördüklerinde de *“Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma!”* diyorlar.¹⁴⁷

Daha sonra da tanıdıkları Cehennem ehlinin ileri gelenlerine dünyadaki sözlerini hatırlatıyor ve onlara, ne mallarının ne de çocuklarının hiçbir fayda vermediğini yüzlerine vuruyorlar. Bu sahne değişir gibi oluyor ve son olarak A'raf ehlinin Cennet ehline şu sözleri duyuluyor: *“Girin*

Cennet'e, artık size korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz!”¹⁴⁸

Üçüncü tabloda ise, Cehennemdekilerin Cennet ehline verilen nimetlerden kendilerine de vermelerini talep ederek *“Suyunuzdan veya Allah'ın (celle celâluhu) size verdiği nimetlerden bizim üzerimize de dökün!”* diye seslenişleri yer alıyor. Cennet ehlinin verdiği cevap ise şu oluyor: *“Allah (celle celâluhu) bunları kâfirlere haram kılmıştır.”¹⁴⁹*

Demek oluyor ki A'raf ehli bir yönüyle Cennet ehliyle, diğer yönüyle de Cehennem ehliyle münasebet içindeler. Her iki tarafı da yakından tanımakta ve bilmekteler.

Bu arada bazı sahabiden A'raf'ın, Sırat'ın şerefeleri ve A'raf'takiler de günahı, sevabı müsavi olanlar.. diğer bazılarında da, bunlar peygamberler, şehitler, âlimler ve âdeta melekleşmiş yüksek ruhlu insanlar olup, ötelerden bakar, her iki menzilde olup bitenleri görür ve yukarıda bahsi geçen muhavereye iştirak ederler, şeklinde rivayetler var ise de tahkik ehline şayan-ı kabul görülmemiştir.

İsrailiyatta bunlar günah ve sevapları eşit olan insanlar şeklinde yer almaktadır. Bazıları da bunların insan suretinde melekler olduğunu söylemektedir. Bu son kısım doğru kabul edilecek olursa âyette geçen *وَهُمْ يَطْمَعُونَ* *“Onlar Cennet'e girmeyi umuyorlar.”¹⁵⁰* ifadesi Cennet ehline râci olur. Yani *“Cennet ehli Cennetlik olduklarını bildikleri hâlde daha henüz girmedikleri bir anda...”* demek olur.

Bazılarına göre de, Cennet'e bakıp ümitle dolan, Cehennem'e bakıp korkudan ürperen bu insanlar orada Cennet'e tam ehil hâle gelebilmeleri için bir müddet böyle bir sıkıntı ve iç geçirmeyi tatmaları gereken kimselerdir.

Evet, günahkârların bazılarında dünyada çektikleri sıkıntılar keffaret olurken, bazılarında da kabir azabı keffaret olmakta ve onları günahlardan temizlemektedir. Ancak bunlarla temizlenmeyecek durumda olanlar ise

ahirette böyle bir temizlenme ameliyesinden geçeceklerdir.

İşte bunlardan bir grup da Cennet ehli Cennet'e girdikten sonra bir müddet kalacak ve Cennet umudu ve Cehennem endişesiyle A'raf'ta ömür süreceklerdir. Bu hayat şekli de onlar için bir keffaret ve günahlardan arınma olacaktır. Ve daha sonra da Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) rahmet ve inayetiyle Cennet'e gireceklerdir.

Her şeyin hakikat ve içyüzünü Allah (celle celâluhu) bildiği gibi, A'raf'ı ve A'raf'takilerini de ancak Allah bilir...

DİPNOTLAR

146 A'raf sûresi, 7/44.

147 A'raf sûresi, 7/46-47.

148 A'raf sûresi, 7/48-49.

149 A'raf sûresi, 7/50.

150 A'raf sûresi, 7/46.

Dirayet: Nakledilen bir bilginin olmadığı yerlerde akıl ve tecrübeye dayanarak bir hükme ulaşma melekesi.

Münadi: Nida eden, seslenen.

Muhavere: Karşılıklı konuşma, diyalog.

Cehennem'in, Cehennem'de insanları terbiye edici rolü var mı?

Cehennem bir cezadır, kötü amellerin cezası.. orada, buradaki kötü işlerin cezası çekilecektir. Burada mü'min belli şeylere katlanarak, Cennet'e girme hüviyet. Hâl ve hususiyetini kazanamamışsa, bu iş bir mânâda tamamlanacaktır. Bütün bütün istidat ve kabiliyetlerini küfürle kaybetmiş kimselere gelince, onlarda en küçük bir maya olmadığından dolayı, Cennet hesabına onlarda bir mayalanma olmayacaktır. Bir şeyin içinde alkolleşmeye dair bir hususiyet varsa, onda bir fermantasyon olur, fakat hiç böyle bir hususiyet yoksa, onda hiçbir ekşime görülmez. Aynen öyle de, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): *“Zerre kadar imanı olan, Cennet'e girer.”*¹⁵¹ buyurur. Çünkü onun içinde onu Cennet'e ehil hâle getirebilecek böyle önemli ve hayatî bir cevher var.

Demek ki, burada seyrini tamamlayamamış, kavsiyelerini bitirememiş, mi'raçlarını yapamamış olanlar; buna karşılık, kabirden başlamak üzere, bir azap, bir işkence silsilesi içinde değişik bir seyre tâbi tutulacaklar. Buna göre bazı kimseler, hesaplarını kabirde bitirecekler. Meselâ, rüyalarına girdiği kimselere bazı Hak dostları diyorlar ki: *“Altı ay çektik, bitti...”* Tabîî rüya doğru ise, maksat mukarrabîn hesabıdır.

Daha başkaları, kabir hırpalamasıyla hesap ve mizan dağdağasından kurtulacaklardır. Bazılarının işi mahşere kadar devam edecek. Mahşerde sorgu suale ya çekilecek veya çekilmeyecek. Sonra bazıları, Cehennem'e girecek - Allah bizi muhafaza buyursun! Onlar da burada fevt ettikleri şeyleri tedarike çalışacaklar. Allah orada çalıştıracak, sonra çıkaracak.. ama Cehennemlik olarak yâd edilecek ve Cennet'e girecekler. Böylece burada almaları gerekli olan hüviyeti almış olacaklar.. yani özlerine ulaşacak ve fitrat-ı asliyelerine kavuşacaklar. Neticede, dünyaya ilk geldikleri gibi temizliği yeniden elde edecekler.. ve Allah da onları Cehennem'den alıp Cennet'e koyacak...

DİPNOT

¹⁵¹ Buhârî, *tevhid* 36; Müslim, *iman* 148.

Fevt etmek: Kaybetmek, kaçırmak.

Mukarrabîn: Veliler, Allah dostları.

Dünyada nelerle imtihan olmaktadır? Birlik ve beraberliğin bozulmasıyla imtihan olunur mu? Sahabe birbiriyle imtihan olmuş mudur?

Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) bir âyet-i kerimede şöyle buyurmaktadır:
*“Biz onların bir kısmını diğerleri ile imtihan ettik.”*¹⁵²

Demek oluyor ki, insanlar birbirleriyle de imtihan olabiliyorlar... Bu meseleyi de birkaç madde hâlinde sıralamak mümkündür:

Birincisi: İnsanlar içinden bir peygamber gelir ve diğer insanlar için o bir imtihan sebebi olur. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) gönderilişinde de aynı durum olmuştur. Meselâ, o gün bazı insanlar şunları söylemişlerdir: “Taif’te, Mesud b. Urve; Mekke’de Velid b. Muğîre gibi insanlar varken ve bunlar peygamberliğe daha lââyık iken, nasıl oluyor da Ebû Talib’in Yetimi gibi fakir ve kimsesiz bir insan peygamber olabiliyor?”¹⁵³

“Hem, Kureyş kabilesi asil olmakla birlikte o günün en güçlü kabilesi değildir. Hâlbuki bir peygamber en güçlü kabileden gelmelidir. Ta ki kabilesi onu koruyabilsin...”

*“Ayrıca bizim gibi yiyip içen, çarşılarda dolaşan bir beşer, nasıl olur da peygamber olduğunu söyleyebilir? O bir melek olmalı değil miydi?”*¹⁵⁴

Bazı kimseler içinse imtihan hâlâ devam etmektedir: “Dokuz kadınla evlenmiş bir insan nasıl peygamber olur?”

Bu ve benzeri sözler hep aynı noktada birleşmektedir ve insanlar birbiriyle imtihan olmaktadır...

İnsanın dünyaya geliş gayesi imtihandır. O sık sık elenecek, kalburdan geçirilecek ve saf ruhlar saf olmayanlardan ayrılacak; elmaslar kömürden tefrik edilecek ve şeytan yapılı insanlarla melek yapılı insanlar ortaya çıkacak ve böylece dünyanın kuruluş gayesi tahakkuk etmiş olacaktır. Eğer böyle bir imtihan olmasaydı, elmas ruhlu Ebû Bekir, kömür ruhlu Ebû Cehil’den

ayrılmaz ve herkes aynı seviyede kalır giderdi. Evet, eğer böyle bir imtihan olmasaydı, mahiyet-i Ahmediye'deki hakikat, hiçbir zaman parlamaz, ortaya çıkmaz, incilâ etmez ve göz kamaştırıcı bir güneş hâline gelmezdi...

Allah Resûlü insanları ele alırken onları madenlere benzetmiştir. Cahiliyede hayırlı olan, Müslümanlıkta da hayırlıdır; elverir ki dinin ruhunu kavramış olsun.¹⁵⁵ İslâm insanları alıp belli bir süre belli potalarda eritip şekillendirir. Sonra da onları ruhlarıyla bütünleştirerek özlerine ulaştırır, yani esasen mahiyetlerinde mevcut olan Hakk'a (celle celâluhu) aynadarlık hususiyetini kuvveden fiile çıkarır. Ama madenlerin asıl yapıları her zaman hususiyetlerini korur.. altın yine altın, gümüş yine gümüş ve bakır yine bakır olarak kalır.. fark, hepsinin som ve sâfi hâle gelmiş olmasındadır. İmtihanlar, insanın aslî madenine girmiş bulunan yabancı unsur ve tortulardan onu temizler ve her insanı kendi istidadının zirve noktasına çıkarır.

İkincisi: Şeytan bazı şerleri süslü gösterip hiç ümit edilmedik şahısları kandırabilir. Şeytana alet olan insanlar içinde, bazen mânevî yapısı itibarıyla çok seviyeli olanlar da bulunabilir. İyilikleri sevimsiz ve kerih, fenalıkları sempatik ve şirin gösterme gibi, basit fakat tahripkâr pek çok kışbî şeyler vardır ki, bunlar şeytana nisbet edilebilir. Sahib-i Şeriat tarafından ona, kötülükleri güzel gösteren mânâsına “Müzeyyin”¹⁵⁶ denmesi de işte bundandır.

Ayrıca, nefsanîlik ve şeytan, ruhlarda rekabet hissini tahrik eder ve bizler de bununla imtihan oluruz. Hatta gıpta gibi, ilk başta masum görünen ve hizmette insanları yarışa sevk eden bir duygu dahi eğer neticesi itibarıyla rekabet hissine dönüşecekse, burada da bir imtihandan söz etmek mümkündür.

Meselâ, bir şahsın insanların hidayetine vesile olucu çaba ve gayretleri, semere bakımından bir başkasından daha çok olabilir. Eğer az olan çok olanı kıskanıyor veya gıpta ediyorsa, bilmelidir ki ciddî bir imtihan geçiriyor.

Hâlbuki Allah (celle celâluhu), bir âyetinde “*Muhakkak sen, insanları*

doğru yola iletirsin."¹⁵⁷ dediği hâlde başka bir âyetinde "*Sen istediğini hidayete erdiremezsin; fakat Allah (celle celâluhu) istediğini hidayete erdirir.*"¹⁵⁸ demektedir. Demek ki asıl hidayete erdiren Allah'tır (celle celâluhu). Mürşid, doğru yolu açar ve icabında onu bir şehrah hâline getirir, yanlarına ışıklar, reflektörler kor ve insanlar sapmadan o yolda yürür ve doğruyu bulurlar; fakat neticede "hâsıl-ı bi'l-masdar" olarak imanı gönüllere koymak tamamen Allah'a (celle celâluhu) ait bir keyfiyettir. Biz ve irademize bırakılan "mânâ-i masdarî"dir. Bunun da haricî vücudu yoktur, yani kudret ve iradenin taalluk ettiği sahada ona "var" denemez. Ancak onun ilmî ve izafî bir vücudu vardır.

Yine bu imtihan cümlesinden olarak, birisine Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), beyan gücü verir ve o insan imanî ve Kur'ânî hakikatlere en güzel şekliyle tercüman olur. Bir başkası da bunu kıskanır.. ve "Niçin bana da aynı haslet verilmedi?" diye hayıflanır durursa; işte bir imtihan daha ve işte onun fena akıbeti!

Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), peygamberlerin hepsini seçmiş ve peygamber kılmıştır ama "*Peygamberlerin bazısını diğer bazısından üstün kıldık.*"¹⁵⁹ âyetinin ifadesince, bir kısmını diğer bir kısmına tafdil etmiştir. Bazı peygamberlere verdiği öyle hususî faziletler vardır ki, diğerleri o mevzuda onun topuğuna bile yetişemezler. Ancak umumî mânâda ve mutlak olarak peygamberliğe verilen bir fazilet başka hiçbir faziletle kıyas kabul etmeyecek kadar büyüktür. Bu hususî faziletler, diğer peygamberlerin peygamberliğini hiçbir zaman küçültmez.

Evet, yukarıda zikrettiğimiz şikâyet ve rekabet mânâsını taşıyan "Niçin"leri çoğaltmak mümkündür. Niçin ben daha fazla hizmet edemiyorum? Niçin ben maddî yönden daha fazla destek olamıyorum? Niçin ben daha fazla dinlenmiyorum? Ve daha binlerce niçinler... Aslında bunların her biri, birlik ve beraberliğe indirilen darbelerdir.

Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), inananları böyle niçinlerden sakındırıyor

ve nizaya götüren bütün yolların, daha işin başında kapanmasını istiyor.

160 وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا ile başlayan âyet madde madde bu hususu tenvir etmektedir.

Bu âyet bir mânâda inanan kesime, şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

“Kat’iyen maddî veya mânevî çekişmeye girmeyin! Daima aranızda “hayt-1 vuslat” denen birlik noktaları bulunduğunu düşünerek müşterek hareket etmeye çalışın. Müsbet dahi olsa nizaa düşmeyin. Haset, kıskançlık veya gıpta sizi nizaa sevk etmesin. Aksi hâlde bütün gayret ve çalışmalarınız fiyasko ile neticelenir. Kuvvetiniz de zail olur gider.

Ferdî çalışmaların mükâfatı fert plânında kalır. Hâlbuki birlik ve beraberlik içinde yapılan amellere, Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) umumî rahmetiyle mükâfat verir ve böylece her fert bir cemaat sevabı kazanmış olur.”

Evet, teker teker her birerlerimiz, kulluğumuz neticesinde birer mükâfat urbası giyebilmemize karşılık; toplu ibadet, ellerin Allah’a (celle celâluhu) toplu olarak kalkması, yüreklerin toplu çarpması, toplu olarak herkesin aynı sancıyı çekmesi ve Allah’tan (celle celâluhu) aynı şeyi istemesi, başımıza öyle ilâhî bir saadet kubbesinin konmasına sebep olur ki, tek başımıza onu yakalamamız mümkün değildir. Ferdî harekette, olsa olsa insan ancak kendi ailesinin reisi olur; hâlbuki yürekler toplu atar ve aynı hat üzerinde fertler omuz omuza verirse, bu kuvvet devlet çapında ve devlet planında bir derinlik kazanır. Bu sağlam kubbenin altında binler ve yüz binler korunur ve her fert bir ölçüde mensubu bulunduğu milletin gücünü temsil eder.. dışı karşı da işte bu güçle korunur.

Şayet fert, bu birlik ve beraberlikten kopar ve müstakil bir korunma ve barınak yapmaya kalkarsa, gök kubbe kadar geniş olan bu ilâhî şemsiye ellerinden alınır ve her fert elindeki yelpaze ile baş başa kalır. Daha sonra da

“*Nasıl olursanız öyle idare edirsiniz.*”¹⁶¹ hakikati zuhur eder. Derken bütün bir millet, bu hakikatin tokadını yer ve sarsılır.

Toplum iyi, Cenâb-ı Hak’la (celle celâluhu) münasebeti de kavî ise, o zaman ötelere başımızı okşar ve Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), mağarada Hz. Ebû Bekir’e dediği gibi, iki iseniz üçüncüsü, üç iseniz dördüncüsü, dört iseniz beşincisi, altıncısı, yedincisi ilh.. Allah’tır.¹⁶² Ve Allah (celle celâluhu) dostlarını koruyup kollamayı taahhüt etmiştir.

Biz, tek başımıza hareket eder, iki kişi ile dahi olsa omuz omuza vermez, dost ve arkadaşlarımızdan kopuk hâle gelirsek, Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâluhu) şahs-ı mânevîye (toplum fertlerinin bir araya gelmesinden hâsıl olan mânevî şahsiyete) olan hususî lütuflarından mahrum kalırız. O zaman da, Cenab-ı Hak (celle celâluhu), ikinin üçüncüsü olup bizi desteklemez. Bu mevzuda terakkî tarîkiyle bir maiyyet ve bir çeşit bütünleşme söz konusudur. Yani birinci, ikinci, üçüncü vs. fert sağlam olacak ve bu sağlam fertler üzerine sağlam bir cemiyet kurulacak ve Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) da bu cemiyeti koruyup kollayacak, hususî himayesine alacak, inayet kubbesi altında toplayıp muhafaza edecek.. böylece fertler şahsî şemsiyeleriyle kendilerini korumaya çalışmak gibi bir külfetten kurtularak semavî bir emniyet ve güvene ereceklerdir.

Evet, topluluk içinde ve insanlarla beraber yaşama önemli bir faktördür ve tevfik-i ilâhînin de en büyük vesilesidir. Evet, bir insan tek başına bir inzivahane veya bir dağ başında hiç durmadan namaz kılsa, oruç tutsa, eline geçen her şeyi sağa sola infak etse, gidip hac yapsa, Hacerü’l-Esved’e yüz sürüp gözyaşı dökse; Kâbe’de, Ravza’da birleri binler hâline getirme kapılarını zorlasa, yine de Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâluhu) ona lütufları fert plânında olacaktır.

Ne zaman ki o, “Himmetim milletimdir.” der ve gönlünü bir millet ve hatta bütün insanlık çapında genişletir, gelecek rahmet de o derece vüs’atli gelir. Nitekim Kur’ân-ı Kerim, Hz. İbrahim’den bahsederken “*İbrahim bir*

ümmetti.”¹⁶³ der. Ve himmetini âli ve yüce tutan Hz. İbrahim’i tek başına bir millet olarak kabul eder.

Himmeti bu denli âli insanların meydana getireceği cemaate, Allah’ın (celle celâluhu) lütfu da o seviyede büyük olacaktır.

Mü’minlerin himmetleri âlidir, ancak yine de insanlar birbiriyle imtihan olmada çok başarılı sayılmazlar. Fazla sayılmasa bile, şahsî iş ve küçük hesaplar umumî dengeye tesir edip bozmakta ve çakıl taşları kadar âdi ve basit meseleler, Kâbe hürmetinde büyük ve muazzam birleşme, bütünleşme sebeplerine tercih edilebilmektedir. Bu ise, her an, her lahza gelmesi muhtemel ilâhî inayetten mahrum kalmayı netice vermektedir.

Eskiler, *يقدّر الكد تكتسب المعالي* derlerdi. Hadis değildir, fakat “cevamiü’l-kelim” gibi bir sözdür. Bunu, “Çekilen sıkıntı, katlanılan meşakkat, maruz kalınan sancı ve ızdırap nisbetinde yükselme mukadderdir.” şeklinde ifade etmek mümkündür. Değiştirip şöyle de diyebiliriz: Maddî-mânevî her türlü muvaffakiyet ve adım adım ilerlemek, her türlü mahrumiyet ve sıkıntıyla doğru orantılıdır.

Evet, bir tohum toprağın altından başını çıkaracağı âna kadar, kim bilir ne sancılar çeker, nasıl yarılr, nasıl çatlar.. rüşeymler toprağı nasıl zorlar, güneşe karşı nasıl hazırlıklı olur.. bütün bunlar var olma yolunda, dirilme çağında verilen kavgaları gösterme bakımından çok mühimdir.

Rabbimiz, lütuf ve ihsanlarıyla, bizi serfiraz kıldıkça, imtihanlar da ağırlaşacaktır. Şayet O, bize Kendi keremiyle, Kendisine dost olma pâyesini bahşetmişse, bunu kat’iyen şahsımıza ait bir faziletten dolayı verilmiş kabul etmemeliyiz. Bize düşen, bütün bunları Allah’ın (celle celâluhu) lütfu görüp öyle değerlendirmek olmalıdır.

Evet, iyilikler, güzellikler gelip geçiyor ve geçerken de bize uğruyor; çünkü o güzelliklere biz, herkesten daha çok muhtaç bulunuyoruz. Aynı

zamanda biz, kendi şahsımızla o güzelliklerin mazharı olamayız. Bütün bu güzellikler bizde, damlalar üzerinde güneşin ışınlarının aksetmesi gibi, akıp akıp gitmektedir. Kat'iyen unutmamalıyız ki, gelen bu lütuflar sağanak sağanak başımızdan aşağı yağıp iliklerimize kadar varlığını hissettiren bu rahmet ve bu ihsanlar hep cemaat adına gelmektedir. Hiç kimsenin tek başına bunları sahiplenmesi de mümkün ve doğru değildir.

Üçüncüsü: Maddî menfaat ve kelepîr sevdası da cemaat hayatındaki imtihanlardan biridir. Bilhassa, siyasîler arasındaki boğuşmalar hep bu menfî, tahripkâr ve fena düşünceden kaynaklanmaktadır. Bir makam ve mansıba çoklar gözlerini diktiğinden ve doyma bilmeyen hırslarla şahsî çıkar peşine düştüklerinden çok defa vifak, ihtilafa; birlik ve beraberlik de tefrikaya dönüşüp durmaktadır. Hâlbuki, yapılan her iş ve gösterilen her fedakârlık, bir karşılık görme düşüncesiyle değil; Rabbin rızasını kazanma arzusuyla yapılmalıdır ki, bence, çoklarını boğuşmalara sevk eden bu maddî menfaatler imtihanını kazanmanın yolu da bu olsa gerektir.

Soruda birlik ve beraberlikle alâkalı imtihan sorulduğu için cevabımız da o yönde oldu. Yoksa, mutlak mânâda insanın başından geçmesi muhtemel imtihan çeşit ve şekillerini belli bir adetle sınırlandırmak mümkün olmadığı gibi, onları burada teker teker saymamız da mümkün değildir. Soru sahibi, sahabenin birbiriyle imtihan olup olmadığını da soruyor. Şimdi de bir nebze bu husus üzerinde durmak istiyorum:

Böyle bir imtihandan sahabe vâreste tutulamaz. Onlar mânevî hayatın en ileri saflarında yerlerini aldıkları gibi, imtihanın en ağırına da yine onlar maruz kalmışlardır. Hele daha sonraki dönemde, idare keyfiyetindeki farklı içtihatlar, onlara imtihanların en ağır ve altından kalkılmazlarını yaşattırdı. Ancak imtihan ne kadar sert olursa olsun hiçbir sahabi hakperestlikten ayrılmadı. Kılıçların, kınlarına konmayacağı yerde bile, çok rahatlıkla, haksız olduklarını anlayınca geriye dönmesini bildiler.

Hz. Âişe Validemiz, Hz. Ali'nin karşısına çıktığı esnada, seneler önce

Allah Resûlü'nün üstü kapalı olarak belirttiği, hata işleyecek hanımının kendisi olduğunu anlar anlamaz, derhal devesine binip geriye dönmesini bilmişti.

Hz. Zübeyr b. Avvam, mert, cesur bir insandı. Müslüman olduğunda henüz dokuz yaşındaydı. Amcası onu hasıra sarar, sonra hasırı tutuşturur ve Zübeyr'in dininden dönmesini söylerdi. Bu kadar eza ve cefa ona, asla taviz verdirememişti. Allah Resûlü "*Her nebinin bir havarisi vardır. Benim havarim ise Zübeyr b. Avvam'dır.*"¹⁶⁴ buyurmuş ve onun şecaatine dikkatleri çekmişlerdi.

Zübeyr, Allah Resûlü'nün halası Safiyye'nin oğluydu. İşte bir gün bu şanlı sahabiyle, yine Allah Resûlü'nün amcasının oğlu, Haydar-ı Kerrar, Damad-ı Nebi Hz. Ali (radıyallâhu anh) Medine sokaklarından birinde el ele geziyorlardı. Derken Allah Resûlü karşılarından geliverdi, o esnada mı daha önce mi bilinemez.. birbirini bu derece seven bu iki gencin istikbalde nasıl karşı karşıya geleceklerini Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) O'na gösterivermişti. Allah Resûlü, Hz. Ali ve Hz. Zübeyr'i karşısına almış ve şöyle demişti: "*Zübeyr! Bir gün Ali'nin karşısına çıkacaksın; fakat o gün sen haksızsın!*"¹⁶⁵

Aradan seneler geçti. Zübeyr kendisine söylenen bu sözü her nasılsa unutmuş ve gelip Cemel'de Hz. Ali'nin karşısına dikilmişti. Bir ara Hz. Ali'yle karşı karşıya geldiler. Her ikisinin de kılıcı kınından sıyrılmıştı. Tam o esnada Hz. Ali, Zübeyr'e "Atından in, sana söyleyeceğim şeyler var!" dedi. Zübeyr b. Avvam atından indi. Hz. Ali ona, senelerce evvel Allah Resûlü'yle aralarında geçen konuşmayı hatırlattı. İşte Allah Resûlü'nün haber verdiği günün, bugün olduğunu söyledi. Zübeyr beyninden vurulmuşa döndü.

Evet, hatırlamıştı Allah Resûlü'nün senelerce evvel haber verdiği şeyi.. derhal kılıcını kınına soktu. Hz. Ali'ye sarıldı ve helâllik diledi. Atına bindi ve harp meydanını terk etti. Fakat gözü dönmüş bir tali'siz onu arkadan vurdu ve şehit etti. Sonra da başını kesip Hz. Ali'nin çadırına getirdi. Büyük bir mükâfat bekliyordu. Nöbetçi durumu Hz. Ali'ye söyleyince, Hz. Ali

hıçkırıklarını tutamadı ve bir çocuk gibi ağladı. Sonra da dudaklarından şu sözler döküldü: “Zübeyr’in katilini Cehennem’le müjdelerim! Allah Resûlü’nün havarisini öldüren bir insanın yeri ancak Cehennem olabilir...” Hz. Ali kendinden konuşmuyordu... O, aynen Resûlullah’tan böyle duymuştu.

Görüyorsunuz ki sahabe de birbiriyle imtihan oluyor ama onlar sadece ve sadece Hak namına birbirleriyle vuruştukları gibi, haksız olduklarını anlayınca da anlaşıp sulh olmasını biliyorlardı.

Hiçbiri kaderi tenkit etmedi, arkadaşını suçlamadı ve böyle yapıp da musibeti ikileştirmede. Allah (celle celâluhu) onları imtihan ettikçe onlar, Kur’ân’ın aydınlatıcı tayfları altında, Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâluhu) kendilerine verdiği muhteşem fetaneti kullandılar ve doğruyu bulmaya çalıştılar.

Bir keresinde de Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) ile Hz. Ömer arasında küçük bir anlaşmazlık olur. Hz. Ömer kırıcı bir söz söyler veya dargınlığını ifade eden bir hareketle ayrılır ve evine gider. Her ikisi de bir iki dakika sonra olanlardan üzüntü duyar ve birbirlerini aramaya başlarlar. Nihayet her ikisi de birbirinden habersiz gidip durumu Allah Resûlü’ne arz etmeyi düşünürler. Evvel gelen Hz. Ebû Bekir olmuştur. “Yâ Resûlallah!” diye söze başlar ve devam eder “Ömer’le aramızda bir münakaşa oldu; fakat ben haksızdım ve Ömer’in kalbini kırdım.” Daha o bunları konuşurken ileriden Hz. Ömer görülür. Telaş içindedir. O da Allah Resûlü’ne, aynı şekilde, Hz. Ebû Bekir’in gönlünü kırdığını ve ne yapması gerektiğini sormaya gelmiştir. Gerçi Allah Resûlü meseleyi dinledikten sonra bütün cihana Hz. Ebû Bekir’in kim olduğunu anlatacak ve şöyle diyecektir: *“Arkadaşımı bana bırakın! Vallahi hepiniz beni inkâr ettiğinizde o bana iman etmişti.. hepiniz beni kovduğunuzda evini ve sinesini bana o açmıştı...”*¹⁶⁶

Ancak burada bizim söz konusu etmek istediğimiz husus, her iki sahabinin de kendisini suçlu görüp, Hakk’ın (celle celâluhu) hatırını her şeyden âli tutmaları gerçeğidir. Evet, onlar ateşin içinde dahi birleşmek

gerekseydi, hiç şüphesiz oraya, Cennet'e girer gibi girerlerdi.

Hz. Ali, ilk altı ayında Hz. Ebû Bekir'e biat etmemişti. Çevresi onun hilafete sahip çıkmasını istiyor ve durmadan ısrarda bulunuyorlardı. Altı aylık düşünme müddetinden sonra ve Hz. Fatıma Validemiz'in vefatını müteakip mescide geldi ve herkesin meraklı bakış ve heyecanlı bekleyişleri karşısında şunları söyledi: "Altı aydır biat etmeyişim, Hz. Ebû Bekir'e muhalefetimden değildi. Şimdi gelişim de korkumdan değildir. Ancak şimdi, hakkın ona ait olduğu kanaatine vardım ve onun için de biat etmeye karar verdim."

İnsan hak karşısında "vakkâf" olmalıdır. Sahabe bu sözü Hz. Ömer için söylerdi. O herhangi bir meselede, şahsî olarak ne düşünürse düşünsün, biri gelip de ona, âyet veya hadisle o husustaki doğruyu söyleyince hemen fikrini değiştirir ve eski düşüncesinden vazgeçerdi.

Halifeydi ve minberde hutbe irad ediyordu. Kız babalarına ve velilerine hitapla, evlenmenin kolaylaştırılması gerektiğini anlatıyordu. "Gençlerden fazla şeyler istemeniz doğru olmaz." diyordu ki; bir ihtiyar kadın arka saflardan şöyle seslendi:

"Ey Allah Resûlü'nün Halifesi! Bunları kendi fikrin olarak mı söylüyorsun; yoksa bizim bilmediğimiz bir âyet veya hadis mi biliyorsun da böyle bir hükme varıyorsun!"

Ömer, "Hayır!" dedi, "Kendi fikrim ve düşüncem olarak söylüyorum." Bunun üzerine kadın bir âyet okudu ve "Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) müsaade ettiği bir şeyi sen nasıl yasaklarsın?" dedi. Âyet şöyle diyordu: "*Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi hiçbir şeyi geri almayın.*"¹⁶⁷ Demek ki yüklerle mehir almak bir kadın için caizdir.

Hz. Ömer, bu ihtiyar kadını edeple dinledi. Aslında bir tavsiye olarak Hz. Ömer dediklerinde haksız da değildi. Ancak ondaki titizlik ve

hassasiyettir ki, ona şöyle dedirtiyordu: “Yâ Ömer, sen yaşlı bir kadın kadar dahi dinini bilmiyorsun!” Hâşâ ki, Ömer dinini bilmemiş olsun. Ancak ondaki hakperestlik anlayışı o derece geniş ve derin idi ki, bir ihtiyar kadının böyle bir itirazı karşısında, her türlü tevile açık sözünde, kendini müdafaa ve görüşünde ısrar yerine derhal hakkı kabul ediyordu.

Yüce işler, büyük meseleler, daima aynı çapta insanlar tarafından halledilmiştir. Bizler sahabi ruhuna sahip çıktığımız ölçüde Cenâb-ı Hak’tan (celle celâluhu) beklediğimiz muvaffakiyeti elde etme imkânı doğacaktır.

Tenasüb-ü illiyet prensibine göre, bir dönemde belli ağırlıktaki bir yükü kaldırmak için kuvvetli pazular gerekiyorsa -ki öyledir- başka bir dönemde de aynı yükü, aynı ölçüde kuvvetli pazular kaldıracaktır. Cılız ellerin o yükü kaldırması mümkün değildir.

Nasıl ki, bir kiloluk ağırlığı, karşısına konacak aynı miktardaki bir başka ağırlık dengeleyebilir -ki bu sabit bir kanundur, aslâ değişmez- aynen öyle de bu yüce hakikatler ve yüce mefkûreler, eğer bir dönemde sahabi gücündeki insanlarla tahakkuk ettirilmişse, bir başka dönemde onu, çelimsiz ve cılız insanlardan beklemek muhaldir ve doğru değildir... Öyleyse, hakperestlik anlayışında, birlik ve beraberlik şuurunda sahabi gibi olmalıyız ki, hasımlarımız fitne kapılarının sonuna kadar sürmeli olduğunu görmeli ve biz ümitle coşarken, onlar da ümitsizlikten kendilerini yiyip bitirecek hâle gelmelidirler. Bu da ancak nefisperestliği bırakıp hakperestliğe dilbeste olmakla mümkündür... Birlik ve beraberliğe giden yol da bu şuur ve bu düşünceden geçer...

DİPNOTLAR

152 En’âm sûresi, 6/53.

153 Bkz.: Taberî, *Câmiu’l-beyan*, 25/65.

154 Furkân sûresi, 25/7.

155 Bkz.: Buhârî, *enbiyâ* 8; Müslim, *fezâil* 168.

156 Deylemî, *Müsned*, 2/12.

157 Şûrâ sûresi, 42/52.

158 Kasas sûresi, 28/56.

159 Bakara sûresi, 2/253; İsrâ sûresi, 17/55.

160 Enfâl sûresi, 8/46.

161 Deylemî, *Müsned*, 3/305; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/166.

162 Bkz.: Buhârî, *fezâilu ashâb* 2; Müslim, *fezâilu's-sahabe* 1.

163 Nahl sûresi, 16/120.

164 Buhârî, *cihad* 40, 41, 135; *fezâilü's-sahabe* 13; *megâzî* 29; Müslim, *fezâilü's-sahabe* 48; İbn Mâce, *mukaddime* 11.

165 Bkz.: İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 7/545; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, 2/29; Hâkim, *el-Müstedrek*, 3/413.

166 Buhârî, *tefsir* (7) 3.

167 Nisâ sûresi, 4/20.

İncilâ etmek: Pırıl pırıl parlamak.

Kisbî: Bir çaba, bir fiil gerektiren şey.

Hâsıl-ı bi'l-masdar: Bir fiilin işlenmesiyle ortaya çıkan netice. Bir kimsenin hidayete ermesi için gösterilen çaba masdar; bunun neticesinde hidayetin yaratılması ise hasıl-ı bi'l-masdar'dır.

Mânâ-i masdarî: Masdarın zâhirî mânâsı.

Haricî vücud: Müstakil varlık, objektif varlık.

Taalluk etmek: İlgili, bağılı olmak.

İzafi: Bağılı olduğu Şeye göre değişen, göreceli.

Niza: ÇekiŐme, ihtilaf.

Tenvir etmek: Aydınlatmak.

Zâil: Bitme, tükenme.

İnayet: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı.

Tevfik-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın muvaffak etmesi.

Vifak: Samimî, dostça münasebet ve uyum içinde olmak.

Tefrika: Ayrılık, ihtilaf.

Vâreste tutmak: Ayrı, dışında bırakmak.

Şecaat: Yiğitlik, cesaret.

Fetanet: Bütün meselelerini akıl, kalb, ruh, his ve latîfelerini bir araya getirip öyle mütalâa eden, en büyük zorlukları dahi gayet rahatlıkla çözen harikulâde mantık.

Tenasüb- illiyet: Sebebin neticeye uygunluğu, uyumu.

Dilbeste: Gönülden bağılı, âşık.

Tafdil etmek: Diğerlerinden stn tutarak tercih etmek.

Vakkâf: Hakikat ortaya çıkınca, kendi düşüncesinde ısrar etmeyip hakikati kabul eden.

Bugünkü şartlarda dünyayı değerlendirme nasıl olmalıdır? Dünya-ahiret muvazenesi kuramıyoruz, Asr-ı Saadet'te nasıl kurmuşlardı?

Dünya, uğranılıp geçilen birçok menzilden biridir. Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyet ve Efendimiz'den (sallallâhu aleyhi ve sellem) şerefsudur olmuş pek çok hadis bize bunu anlatmakta ve ihtar etmektedir. İnsan ruhlar âleminden anne karnına, oradan dünya hayatına ve derken çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ve ihtiyarlık devrelerini aşarak, kabre, berzah ve haşir âlemine, oradan da ebediyete intikal eden upuzun bir yolda sadece geçici birkaç günlüğüne dünyaya uğramaktadır.

Evet, dünya, onun geçtiği menzillerden sadece biridir. Allah Resûlü bir hadis-i şeriflerinde bunu, “*Bir ağaç altında gölgeleme*”¹⁶⁸ olarak tasvir eder. İnsan bir yolcudur ve gideceği bu uzun yolda biraz istirahat etmek gayesiyle, işte böyle bir ağacın gölgesinde biraz dinlenmek istemiştir. Yoksa bu dünya onun için daimî kalınacak bir konak, bir menzil değildir. Aksine, kısa bir müddet misafir edileceği bir konaklama yeridir.

Asıl vatanımız, ruhlar âlemdir. Biz oradan ceset urbasını giyip dünyaya geldik. Burada ebedî hayatımızı şekillendirecek ve tekrar asıl vatanımıza döneceğiz. Dünyanın, bizim yanımızdaki kıymeti işte bu zaviyeden değerlendirilmelidir.

Mü'min denge insanıdır. Her mevzuda olduğu gibi bu mevzuda da ifrat ve tefritin öldürücü darbelerinden kendini korumasını bilmelidir. Dünyaya dünyada kalacağı müddet kadar, ahirete de yine orada kalacağı müddet kadar ehemmiyet verme, her hâlde dengeyi bulmanın mihengi olacaktır. İşte bu muvazeneyi Kur'ân bize şöyle talim etmektedir:

*“Allah'ın (celle celâluhu) sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu gözet; ancak dünyadan da nasibini unutma.”*¹⁶⁹

Rabbimiz bize neler vermiştir? Akıl, kalb, ruh, ceset, sıhhat, sağlık,

gençlik ve daha binlerce nimet... Bütün bunlar birer anapara ve sermayedir. Ahiret de işte bunlarla satın alınacaktır.

Başka bir âyette bu husus şöyle ele alınır: “Allah (celle celâluhu) mü'minlerden, mallarını ve canlarını onlara (verilecek) Cennet karşılığında satın almıştır.”¹⁷⁰

Bu mevzuda fâni ve zâil emtiayı veren, insan oluyor, bâki ve lâyezal şeyleri bahşeden de Allah (celle celâluhu). Böyle bir akit ve anlaşmadan ötürüdür ki, Kur'ân bize ahiret yurdunu araştırmamızı tavsiye eder. Evet, bizim perspektifimizde olması gereken ve bütün hareketlerimize mihrak nokta teşkil etmesi şart olan, ancak ahireti kazanma cehd ve gayretidir. Çünkü orada ebedî kalacağız. Ve ahireti kazanma adına açılmış biricik zemin de dünyadır.

Âyette, dünyadan da nasibimizi unutmamamız tavsiye ediliyor. Ancak, buradaki eda ve ifade üslûbu da, yine esas gaye ve hedef olarak seçmemiz gereken tarafın ahiret yurdu olduğunu ihtar mahiyetindedir. Zira insan bütünüyle orada inkişaf edecektir. Dünya hayatı itibarıyla onu, bir tohum ve çekirdeğe benzetecek olursak, ahiret itibarıyla o, semaya doğru ser çeken ve ihtişamlı esip duran bir ağaç gibidir.

Evet, Cennet'te bütün duygular nâmütenâhî inkişaf edecektir. Görme, tatma, zevk alma o denli inbisat edecektir ki, bu, belki de binde binlere ulaşacaktır. Hâlbuki dünyada bu oran ancak binde bir-ikidir. Ayrıca mü'minler Cennet'ten Cemâlullah'ı da seyredebileceklerdir. Ve O'nun cemalinin bir an görülmesi, binlerce sene Cennet hayatından daha lezzet vericidir. Öyleyse insan, her iki hayattan hangisini tercih etmesi gerektiğini bu ölçüyle değerlendirmelidir. Bir kul için kendi Hâlık'ını görme bahtiyarlığı, başka neye değiştirilebilir ki? Hele, Rabb'in rıza ve hoşnutluğunu kazanmak bir insan için hiçbir pâyeye ve mansıpla değiştirilmeyecek kadar öyle büyük bir nimettir ki, Cennet bile bütün ihtişamıyla bu büyük nimetin yanında sönük kalır.

Kur'ân-ı Kerim de bunu en büyük nimet ve lütuf olarak bildirmektedir. *“Rabbinin rızası ise en büyüktür.”*¹⁷¹ Hatta hadiste şöyle anlatılmaktadır: Allah (celle celâluhu) mü'minleri Cennet'e, kâfirleri Cehennem'e koyduktan sonra mü'min kullarına hitaben soracaktır: *“Kullarım, Benden razı mısınız?”* Cevap verecekler: *“Bu kadar nimete mazhar kılınmışken nasıl olur da Senden razı olamayız?”* Bunun üzerine Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) şöyle buyurur: *“Bundan böyle size daha büyük bir lütufta bulunacağım: Sizden ebediyen razı olacak ve size hiç gazaplanmayacağım...”*

Hayat bu şekilde düzene konursa, dünya da ihmal edilmemiş olur. Çünkü bu durumda, dünya bizzat kendisi için değil, bizi ahirete götüren bir vasıta olması açısından sevilmiş veya onunla ilgilenilmiş olacak ki, esasen böyle bir alâkanın hiçbir mahzuru da yoktur. Zaten hadiste de, bu ifade edilmekte ve *“Dünya ahiretin tarlasıdır.”*¹⁷² denmektedir.

Meseleyi biraz daha ileriye götürerek şöyle de diyebiliriz: Ahirete ehil hâle gelme ancak dünya ile mümkündür. Zira bütün his, duygu ve latîfelerimiz burada inkişaf ve inbisat etmektedir. Cenâb-ı Hakk'ı (celle celâluhu) görmeye de ancak bu şekilde ehil hâle gelebileceğiz...

İnsan dünyada iken, böyle bir mahiyetle hazır olmadığı için Cenâb-ı Hakk'ı (celle celâluhu) göremiyor. Çünkü henüz bu istidadı kazanmış değildir. Meselenin zaman, mekân ve diğer buudlarla bir alâkası yoktur. Allah (celle celâluhu) bize daima şah damarımızdan daha yakındır.¹⁷³ Lütuflarıyla başımızı okşamakta ve iradesiyle bizim işlerimize müdahale etmekte ve sonsuz kudretiyle tasarrufta bulunmaktadır. Tasavvufî bir eda ile söyleyecek olursak, *“Hak'tan ayân bir nesne yok, gözsüzlere pinhân imiş.”*

Bir görmeme işi varsa, o, bizdeki kusurdan dolayıdır. Bu kusuru giderme de Allah'ın (celle celâluhu) elindedir. Orada, bu kusuru giderecek ve insanlar da O'nun cemalini seyrederek asıl muratlarına ereceklerdir.

İşte dünya böyle neticeleri meyve veren bir tarladır. Dünyadan ukbâya intikal edince, nurdan perdeler bir bir açılacak ve insan Rabbini müşâhede edecektir.

Dünya Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) isimlerinin tecellîsinden ibarettir. Bu mânâda dünyanın hiçbir şeyini hor ve hakir göremeyiz. Çünkü hakikî “hakâik-i eşya” Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) isimlerinin cilvelenmesinden ibarettir. Mevlâna'nın ifadesiyle, olup biten her şey, bizler ve iradelerimiz, Hak (celle celâluhu) tarafından çok yüksek bir direğe asılmış bayrak gibidir. O bayrakta yazılar vardır ve o bayrak dalgalanmaktadır. Dalgalandıran da bizzat Ezel ve Ebed Sultanı Hz. Allah'tır (celle celâluhu). Binaenaleyh, biz eşya ve hâdiselere tamamen Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) tasarrufunda, esmâ ve sıfatlarının cilvelerinden ibaret bir bostan nazarıyla bakar, baktığımız her çiçekte, çiçek üzerinde her şebnemde, O'na ait güzellikleri seyrederek. Mevlâna, biraz da, başkalarına pek açık olmayan bir ifadeyle bu hususu şöyle anlatır:

Evliyânın ayağına zincir, beyinlerine pranga vuran şey, onları Hakk'a (celle celâluhu) dilbeste eden, bağlayan ve onları derdest eden husus, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) bostanında gezip dolaşan ay yüzlülerin akislerinden ibarettir...

Vâhidiyet tecellîsiyle Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), Kendi zâtında, bir kısım güzellikleri meşher hâlinde önümüze sergilemiştir. Daha sonra ehadiyet sırları gereğince, bahsettiği hususî lütuflar sayesinde de, kamet-i kıymetimize göre bir şeyler alma liyakatine ulaştırılmışızdır. Dolayısıyla, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) esas bostanı olan vâhidiyet bağ ve bahçesinde tecellî eden o ay yüzlüler, görebildiğimiz şu âlemde bizim nazarımıza arz edilmiştir ve biz onlarda Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) isimlerinin cilvesini görüyoruz. Vurulanlar, O'na vuruluyor, dilbeste olanlar yine O'na dilbeste oluyor; ve Mecnun olup sahraya düşenler -Yunus'un dediği gibi- deryalarda mâhinin, sahralarda âhunun diliyle hep O'nu çağırıp duruyorlar. Hz. Musa'nın asâsı

gibi hep Hakk'ı (celle celâluhu) gösteren işaretler, O'nun bostanında bizim ruh aynamıza akseden hakikatlerden ibarettir.

Burada, bu derin ve ince meselenin şerhini yapma niyetinde değildim. Dolaylı olarak girdiğimiz bu husustan arz etmek istediğimiz husus şudur: Dünya Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) bir bostanıdır. Ve bu bostanda ay yüzlülerin akisleri bizim mir'ât-ı ruhumuza tecellî etmektedir. Durum böyle olunca, bizim dünya adına gördüğümüz şeyler de, değişik boyda O'ndan gelen tecellî dalgalarından ibarettir. Elbette meseleyi bir vahdet-i vücudçu ve bir vahdet-i mevcudçu gibi ele almıyoruz. Almıyoruz ama bir mânâda İmam Rabbânî'nin; "Hakikî hakâik-i eşya, Cenâb-ı Hakk'ın (celle celâluhu) isimlerinin cilvelenmesinden ibarettir." sözüne de aynen iştirak ediyoruz.

Evet, biz dünyayı terk edemeyiz. Çünkü ahiret namına bulacağımız pek çok şeyi, dünya vasıtasıyla elde edeceğiz. Doğrudur, o bir erâcif ve pislik yığıdır; ancak nice hakikat cevherleri de o erâcifte saklıdır. Hani, Mahmud Gaznevî Hazretlerine ait, Mesnevi'de bir kıssa anlatılır. Tabii ki bu ve benzeri kıssalar kıyas-ı temsîlî olarak nakledilmektedir. Esasen, La Fontaine'den evvel Beydaba, hayvanları hikmet diliyle konuşturmuş ve daha sonra birçok İslâm âlimi de bu usûlü eserlerinde sıkça kullanmışlardır. Mevlâna da bunlar arasındadır. O, Gazneli Mahmud'la O'nun kapısının eşiğindeki bir köpeği konuşturur:

Köpek durmadan sarayın önündeki mezbelelikte eşinip durmaktadır. Bazen hiçbir şey bulamamasına rağmen ertesi gün yine gelmekte ve yine akşama kadar orada eşinip durmakta. Bir gün Sultan Mahmud bu köpeğe sorar: "Günlerdir bu çöplükte eşinip duruyorsun; hâlbuki bir şey de bulamadın, bıkip usanmadın mı ki hâlâ, aramaya devam ediyorsun?" Köpek kendi diliyle cevap verir: "Ben, bir gün bu çöplükte eşinirken bir kemik bulmuştum. İşte onun hatırına her gün buraya uğrar ve bir şeyler ararım. Belki bir gün yine bir kemik bulurum..."

İşte hakikat ehlince dünya böyle bir erâcif yığıdır. Cenâb-ı Hak (celle

celâluhu) burada iyiyi kötüyle, güzeli çirkinle hallaç edip karıştırmıştır. Eşyanın çirkinlikleri doğrudan kendisine isnat edilmesin diye, araya sebepler perdesini koymuş ve zâhiren akla çirkin gibi görünen hususlar hep o perdelerin arkasında kalmıştır. Fakat bütün bunları yaratan yine Allah'tır (celle celâluhu). Orada da yine O'nun, sayısını bilemediğimiz isimleri tecellî etmektedir. (Esmâ-i ilâhiye sonsuzdur, onun için sayısını ancak Allah (celle celâluhu) bilir. Bazı isimler vardır ki, onları Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) sadece kendi ilminde saklamış ve peygamberlerine, hatta mukarreb meleklerine dahi o isimleri talim etmemiştir.) İşte biz dünyanın bu yüzünde eşinirken, bulduğumuz hakikatler adına, acaba daha bulabilir miyiz düşüncesiyle, başkasının çöplük gördüğü yerlerde dolaşiyor ve yaptığımız işi de severek yapıyoruz.

Dünyanın bir diğer yüzü daha var ki, doğrusu, ondan biz de nefret ediyor ve kaçıyoruz. O da dünyanın kendine bakan yönüdür ki, fânidir, geçicidir, bir üzüm yedirse yüz tokat vurur. Onun bu yüzü sadece oyun ve oyuncaktan ibarettir. Ehl-i dünyanın perestiş ettiği bu yüz, bizim için menfurdur ve ne kadar nefret edilse yeridir.

Dünya ve ahiret muvazenesini bu açıdan kuracağız. Dünya muvakkat, ahiret ise ebedîdir. Allah Resûlü dünyayı hiç terk etmemiştir; ama halk içinde daima Hak'la (celle celâluhu) beraber olmuştur. Zaten nurlu beyanlarında da şöyle buyurmuştur: *“İnsanların içinde bulunup onlardan gelecek sıkıntılara katlanmak, bir dağ başında inzivaya çekilmekten daha hayırlıdır.”*¹⁷⁴

Biz de öyle davranmalıyız. Irmak ırmak erâcif yığınlarının aktığı çarşı pazarda dolaşacak.. hoca ve talebe olarak okul ve üniversitelere gidecek.. bir kısım mânevî sıkıntılara katlanacak, maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunacak, hatta çok defa Cenâb-ı Hakk'a (celle celâluhu) yakınlık ve kurbiyetin mânâsı olan, vilâyet yollarını iradî-gayri iradî kendi hesabımıza tıkayacak ve öyle diğergâm olacağız ki, Efendimiz'in (sallallâhu

aleyhi ve sellem), Cennetlere dahi cezbedilip kalmadığı, halkın içine döndüğü gibi, biz de O'nun bu ahlâkıyla ahlâklanacak ve Allah Resûlü'nün getirdiği büyük hakikati temsil etmeye çalışacağız. Böyle, ateş üzerinde duruyorcasına dünyada duranlar, hiçbir zaman dünyanın fena ve fâni yüzüne gönül kaptırmaz ve onunla meşgul olmazlar. Onlar daima halk arasında durur; ama hep Hak'la beraber olurlar...

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), cihan, ayağının altına serilirken dahi dünyadan istifadeyi düşünmemişti. Dünyaya teşrifıyla dünyadan ayrılışı aynı çizgide olmuştu.. teşriflerinde bir beze sarıp sarmalayıp beşiğine koymuşlardı.. irtihalinde de kaba bir beze...

Allah Resûlü, bütün hayat-ı seniyyelerince medeniyetlere medeniyet dilendirecek bura ve ötelere dengeli bir dünya kurma gayretinde oldu ve ömrünün sonuna kadar da bu yüce davadan zerre kadar taviz vermedi. Bütün hayatı boyunca nefsinin Allah'a (celle celâluhu) teslim etmiş olmanın huzur ve itminanı içinde, O'nun rızasını kazanma ve insanlığı kurtarma yolunda oldu. Ne dünyanın zevk u safası, ne de yaşama sevdası hiçbir zaman O'nun bakışlarını bulandırmadı.

Evinde, ailesinde aynı disiplinleri yerleştirdi. Hanımlarından, küçük dahi olsa, dünya ile alâkalı talepler gelince rahatsız olmuş ve onlardan muvakkaten uzak kalma yemininde (îlâ) bulunmuştu. Hatta, Kur'ân'ın emriyle, bir aralık, Resûlullah'ın yanında kalma veya gitme mevzuunda muhayyer bırakıldıkları da oldu: Ya Allah Resûlü'nün verdiği ile iktifa edecek veya bu haneyi terk edip gideceklerdi. O zaman bütün hanımları Allah Resûlü'yle en ağır şartlar altında yaşamayı dünya nimetlerine tercih etmişlerdi.¹⁷⁵

Tam o esnadaydı ki, Hz. Ömer hücre-i saadete girdi ve İki Cihan Efendisi'ni bir hasır üzerinde yatıyor gördü. Rikkate geldi ve ağladı. Allah Resûlü, niçin ağladığını sorunca da şöyle cevap verdi: “Bizanslar, Kisralar kuş tüyünden yataklarda yatarken, sen, Allah Resûlü olduğun hâlde böyle

hasır üstünde yatıyorsun, işte buna ağlıyorum.” Bunun üzerine Allah Resûlü şu ölümsüz ifadeleriyle meseleyi izah etti: “*İstemez misin yâ Ömer! Dünya onların ahiret de bizim olsun..!*”¹⁷⁶

Allah Resûlü dünyayı terk etmemişti. Gül gül, çiçek çiçek her şeyin simasında hakikati görmüş göstermiş; duymuş duyurmuş.. teşkil ettiği ordularla dünyanın dört bir bucağında İslâm’ı bayraklaştırmış ve kendi hakikatini bütün ruhlara duyurmuştu.

Günümüz sosyologlarının vardığı bir neticeyi burada zikretmeden geçemeyeceğiz:

Beşeriyet, Hz. Muhammed’e (aleyhisselam) kadar yüzde yirmi beşlik bir terakki kaydetmiştir. O’nunla birlikte, yani yirmi üç sene gibi kısa bir zaman içinde bu rakam yüzde elliye ulaşmıştır. Günümüze kadar buna ancak yüzde yirmi beşlik bir ilâve yapılabilmiş ve yüzde yüze de ancak bundan sonra ulaşılacağı beklenmektedir. Düşünün: İnsanlığın asırlarca uğraşarak katedemediği bir mesafeyi O çeyrek asırda kat ediyor ve böylece kıyamete kadar gelecek nesillere mutlak rehber olduğunu gösteriyor.

O, dünyayı terk etmiyordu. Bu sözümüzü bir daha tekrar etmiş olalım. Sadece neye ne kadar ehemmiyet verilmesi gerektiğini biliyor ve ümmetini de bu doğrultuda yönlendiriyordu...

DİPNOTLAR

168 Buhârî, *rikâk* 3; Tirmizî, *zühd* 44; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/391.

169 Kasas sûresi, 28/77.

170 Tevbe sûresi, 9/111.

171 Tevbe sûresi, 9/72.

172 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 1/495.

173 Bkz.: Kâf sûresi, 50/16.

174 Tirmizî, *sıfatu'l-kıyame* 55; İbn Mâce, *fiten* 23.

175 Bkz.: Ahzâb sûresi, 33/28-29.

176 Buhârî, *tefsir* (66) 2; Müslim, *talâk* 31.

Berzah: Kabir âlemi.

Zâil emtia: Geçici, fâni mal-mülk.

Lâyezal: Yok olmayan, daimî.

Nâmütenâhî: Sonsuz, sınırsız.

İnbisat etme: Gelişme, genişleme.

Pinhân: Gizli, gizlenmiş.

Ukbâ: Ahiret âlemi.

Dilbeste: Gönülden bağlı, âşık.

Vâhidîyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa genel ve umumî şekilde tecellî eden birliği.

Ehadiyet: Cenâb-ı Hakk'ın her varlığa özel, ayrı şekilde tecellî eden birliği.

Kamet-i kıymet: Kıymetinin derecesi, boy ölçüsü.

Mâhi: Balık.

Âhu: Ceylan.

Mirât-ı ruh: Ruhun aynası.

Vahdet-i vücud: Vücud birliği. “Var olan sadece Allah'tır, Vücud yalnız

O Zât'tan ibarettir, onun dışında görünen şeyler muhtelif mertebelerde O'nun zuhur ve tecellîsinden başka bir şey değildir." şeklinde ifade edilebilecek bir tasavvuf ekolü.

Vahdet-i Mevcud (Monizm): Kâinattaki her şeyi bir ilâh veya onun tezahürü gören, bütün kâinata yayılmış bir ulûhiyet düşüncesine dayanan Batılı, felsefî düşünce.

Erâciî: Her türlü çirkinlikler, fitneler.

Kıyas-ı temsîlî: Benzeri olmayan bir hakikati onun anlaşılmasına ışık tutacak başka bir misalle mukayese etme.

Mukarreb: Yakın, yaklaştırılmış.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Diğergâm: Başkalarını düşünen, yaşatma zevkini yaşamaya tercih eden.

İrtihal: Dünyadan ahirete göç, vefat.

Kisra: Eski İran padişahlarına verilen unvan.

Haşir âlemi: Dirilmek, mahşer meydanında toplanmak.

Şerefsudur olmak: Şerefle çıkmış olan.

Emtia: Mallar, eşyalar.

İradî: İsteyerek, iradeyle.

Bir Müslüman'ın müsamaha ölçüsü ne olmalıdır?

Müsamaha bir Müslüman sıfatıdır. Her Müslüman bu sıfatla muttasıf olmalıdır. Müsamaha gönülleri yumuşatıcı bir unsurdur; hakikatleri kabul ettirme de ancak onunla olur. Mamafih, müsamaha ne kadar güzel bir haslet olursa olsun, ifrata-tefrite düşülmeden dengeli ve belli bir ölçü içinde olmalıdır.

Allah Resûlü kendi şahsına yapılan her türlü bed muameleye karşı alabildiğine müsamahalı davranırdı. Ancak bir başkasının hakkı veya dinin esaslarına saldırı söz konusu olduğunda, kükremiş aslanlara döner ve o hak yerine gelinceye veya o belâ defedilinceye kadar da yerinde duramazdı.¹⁷⁷

Uhud'da emri dinleme nezaketini tam kavrayamamış ve geçici dahi olsa bir bozguna sebep olmuş sahabeye karşı tek kelime söylememiş ve kat'iyen sert davranmamıştı.. yakasına sarılıp hak isteyene, tebessümle mukabelede bulunup yanındakilere, "*Buna hakkını verin!*"¹⁷⁸ demişti ki; bunlar O'nun müsamaha ikliminin genişliğini ispat etmesi bakımından, ibretle seyredilmesi gereken tablolar arasından sadece bir iki misaldir. Mekke fethinde ilan ettiği umumî af ise, bugünün insanının henüz hayal edemeyeceği kadar derin ve baş döndürücüdür. Evet, Allah Resûlü'nün müsamahası bu kadar geniştir.

İffeti gökteki melekleri dahi gıptaya sevk edecek kadar temiz ve pâk olan anamız.. evet, binlerce, yüz binlerce anayı uğruna feda edeceğimiz ve bastığı toprağı gözümüze sürme diye çekeceğimiz anamız Hz. Âişe'ye, iftira atan ve o muallâ dâmene çamur sıçratanlar arasında, kandırılmış Müslümanlar da vardı. Bunlardan biri de Hassan b. Sabit'ti. Allah Resûlü'nün bu mübarek şairi nasılsa bir münafık tarafından iğfal edilmiş, kandırılmış ve o da onların sözüne inanarak iftira şebekesinin arasına girmişti. Daha sonra âyet nazil olup da; anamızın iffeti vahiyle tespit edilince bunlara iftira sopası (hadd-i kazif) tatbik edildi. Ve aradan seneler geçti. Hassan b. Sabit iyice yaşlanmış ve

gözleri görmez hâle gelmişti. Hz. Âişe Validemiz'in yanında methiye okuyordu. Orada bulunanlar arasında Hz. Âişe'nin yeğeni Urve de vardı. Hâdiseyi bildiği için de Hassan b. Sabit'e karşı içinde gizli bir nefret taşıyor ve teyzesine çıkışıyordu: "Ne diye bu adamı huzuruna kabul edip dinliyorsun?" Ve anamız cevap veriyordu: "Sus yâ Urve! Ben, Allah Resûlü'nün ona duada bulunup: "Yâ Rabbi, onu Ruhü'l-Kudüs ile teyit et!" dediğini duydum."

Bu şebekeye girenlerden biri de Mistah'tı. Hâlbuki Hz. Ebû Bekir onun bakım ve görünümünü üzerine almış ve o aileye her türlü yardımını aralıksız sürdürüyordu. İftira hâdisesine onun da ismi karışınca, Hz. Ebû Bekir, bir daha asla Mistah'a yardım etmeyeceğini söyledi. Canı iyice yanmıştı. Fakat derhal gökten bir mesaj geldi. Âyet şöyle diyordu: "İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler, akrabaya, yoksullara, Allah (celle celâluhu) yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar, feragat göstereyin. Allah'ın (celle celâluhu) sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah (celle celâluhu) Gafûr'dur, Rahîm'dir."¹⁷⁹

O yeminle Mistah'a bir daha yardım etmeyeceğini söyleyen insan, bu hitap karşısında derhal dediğinden vazgeçiyor; yemin keffaretini ödüyor ve sanki hiçbir şey olmamış gibi Mistah'ı himayeye devam ediyor.

Bunlar, şahsa karşı yapılan en çirkin muamelelere karşı bir mü'minin verdiği müsamaha örnekleridir. Hakikaten çok zor olan böyle bir imtihanı onlar en muvaffak bir şekilde atlatmışlardır. Ve hakkı neşir vazifesini omuzlayan insanlara onlarda nice ibretler ve dersler vardır.

Günümüzün dava adamları da kalblerinin yumuşaklığı ile vicdanlara girip hakikati anlatacak ve kalbleri fethedeceklerdir. Huşûnet, sertlik ve kabalık hiçbir devirde faydalı olmadığı gibi günümüzde de faydalı olacağı düşünülemez. Müsamahanın sıcak iklimi ise, nice buzdan dağlar eritmiştir. Allah Resûlü'nü öldürmek için yola çıkan nice düşman, O'nun müsamahası ile hayat bulmuş, İslâm'a girmiş ve Allah Resûlü'nün en sadık dostu olmuştur. Ömer'i dize getiren, Allah Resûlü'nün bu müsamahası değil midir? Ya

Halid'i bitirip tüketen ve gönlündeki karanlıkları gideren? Bütün bunlar Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) müsamaha dünyasından esip gelen aydınlık tufanı değil midir?

Zaten Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) da kendi dinini neşredenlerden bunu talep etmekte ve bunu istemektedir. O, Firavun'un hidayete gelmeyeceğini ezeli ilminde bildiği hâlde Hz. Musa ve Harun'u (aleyhimesselâm) ona gönderirken, Firavuna karşı yumuşak bir dil kullanmalarını emretmekte ve *"Ona tatlı dille konuşun. Belki o aklını başına alır veya korkar."*¹⁸⁰ demektedir.

Evet, biz bize karşı bağınazca, fanatikçe ve küfür hesabına mürteciyane hareket edenlere, müsamahalı, esnek ve bir mü'mine yakışır mürüvvet edebini takınarak mukabele etmek zorundayız. Kur'an'ın bize öğrettiği ahlâk anlayışı böyle olmamızı gerektirmektedir: *"Onlar (mü'minler) ki, boş bir şeyle karşılaştıklarında oradan vakarla geçip giderler."*¹⁸¹

Bir mü'minin ferdî plânda daima göz önünde bulundurması gereken düstur, Rabbimiz'in şu ifadeleri olmalıdır: *"Eğer affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, hoş görür ve bağışlarsanız bilin ki Allah (celle celâluhu) Gafûr'dur, Rahîm'dir."*¹⁸²

Cenâb-ı Hakk'ı (celle celâluhu) kendisine karşı Gafûr ve Rahîm bulmak isteyen, O'nun bu ahlâkıyla ahlâklanmalı ve müsamahayı, karakterinin ayrılmaz bir parçası kılmalıdır.

Müsamahalı insan, hayatın her safhasında daima kazanır ve hiçbir zaman kaybetmez. Bugününü yaşarken aynı zamanda yarın olmak, ancak müsamahalı insanlara mahsus bir ilâhî mevhibe ve hikmet buududur.. buna mazhar olanlar da geleceğin dünyasının biricik mirasçılarınıdır.

DİPNOTLAR

177 Bkz.: Buhârî, *menâkıb* 23; Müslim, *menâkıb* 77.

178 Buhârî, *farzu 'l-humus* 19; *edeb* 68; Müslim, *zekât* 44.

179 Nur sûresi, 24/22.

180 Tâhâ sûresi, 20/44.

181 Furkân sûresi, 25/72.

182 Teğâbun sûresi, 64/14.

Muttasıf: Vasıflı, söz konusu sıfata sahip olan.

İfrat: Fazlalıktan meydana gelen aşırılık.

Tefrit: Azlıktan meydana gelen aşırılık.

Muallâ dâmen: Yüksek etek. “Çok iffetli, çok namuslu.. öyle ki atılan iftiralar, asılsız isnatlar onun eteğini, paçasını dahi kirletemez.” anlamında kullanılan mecazî bir ifade.

Ruhü 'l-kudüs: Mukaddes ruh, lâhut âlemiyle doğrudan ilgili, Hakk'ın emriyle ve yine O'nun istediklerini desteklemeye hazır melekûtî bir güç ve kuvvet.

Huşûnet: Sertlik, kırıcılık, kabalık.

Gafûr: Çok mağfiret eden, çokça affeden Hz. Allah.

Rahîm: Sonsuz, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi Hz. Allah.

Münafık: Dış görünüşü Müslüman olmakla birlikte içi kâfir olan kimse.

“Dinde zorlama yoktur.” âyetini izah eder misiniz?

Dinin ruhunda ve özünde zorlama yoktur. Çünkü zorlama dinin ruhuna zıttır. İslâm, irade ve ihtiyarı esas alır ve bütün muamelelerini bu esas üzerine kurar. İkraha ile yapılan bütün amel ve fiiller ister inanç, ister ibadet ve isterse muamele açısından kat’iyen makbul ve muteber kabul edilemez. Zaten böyle bir durum, “*Ameller niyetlere göredir.*”¹⁸³ prensibine de uygun düşmez.

Din, kendi meseleleri için ikraha caiz görmediği gibi başkalarının İslâm’a girmelerini de ikraha esasına dayandırmayı hoş karşılamaz. O, muhatabını tamamen serbest bırakır. Meselâ zimmîler cizye ve haracı kabul ettikten sonra, İslâm dini onların hayatlarını garanti eder. Evet, İslâm’da müsamaha ufku bu derece geniştir.

Zaten din, zorla kabul edilebilecek veya zorla kabul ettirilebilecek bir sistem değildir. Onda her şeyden önce iman esastır. İman ise, tamamen vicdanî ve kalbe ait bir meseledir. Hiçbir ikraha teşebbüsü kalb ve vicdana tesir edemez. Dolayısıyla insan ancak içinden geliyorsa ve gönlü imana yatkınsa iman edebilir. Bu mânâda da dinde zorlama yoktur.

Hız. Âdem’den günümüze kadar, din hiç kimseyi dehaletle zorlamamıştır. Bu mevzuda zorlama daima küfür cephesinin ahlâkı olmuştur. Onlar insanları dinlerinden çıkarmak için zorlamışlardır; fakat hiçbir mü’min bir kâfiri zorla Müslüman yapmaya çalışmamıştır.

Burada akla, şöyle bir soru daha gelebilir. Kur’ân-ı Kerim’de kital ve cihadın farziyetiyle alâkalı birçok âyet mevcuttur. Peki bunlar bir mânâda zorlama değil midir?

Hayır, değildir. Çünkü, cihad, karşı cepheye ait zorlamayı bertaraf içindir. Böylece insanlar, İslâm’ın değişmeyen bir kaidesiyle girdikleri İslâm

dinine kendi arzu ve iradeleriyle gireceklerdir. İşte İslâm'ın farz kıldığı cihadla, böyle bir anlayışa zemin hazırlanmış olacaktır. İrade hürriyeti, İslâm'ın cihad emriyle yerleşmiştir.

Bu meseleyi bir başka açıdan da şöyle bir değerlendirmeye tâbi tutabiliriz:

Bu âyetin hükmü belli devrelere aittir. Belki her kemal ve zeval fâsılalarının da birbirini takibinde bu devreler yine bulunacaktır; ama, hüküm sadece o devreye münhasır kalacaktır. Nitekim Kâfirûn sûresinde bildirilen “*Sizin dininiz size, benim dinim de bana.*”¹⁸⁴ hükmü de aynı şekilde belli bir devreye mahsustur.

Bu devre ve bu dönem, meseleleri çözme ve anlatma dönemidir. Meseleler sözle anlatılacak ve kabulde muhatap kat'iyen zorlanmayacaktır. Ve yine bu dönem, başkalarının dalâlet ve sapıklığıyla ilgilenmeme, onları tahrik etmeme ve kendi hidayetini muhafaza ile ferdî hayatında dini tatbik etme dönemidir. Bu dönem ve devrelere ait hükümler ise, bütün zaman dilimlerine şamil değildir; tabî bu mânâda şamil değildir. Yoksa bu hüküm artık hiçbir zaman tatbik edilmeyecek demek yanlış olur. İslâm'ın her devresinde böyle bir zaman parçası -realite olarak- yaşanmıştır ve günümüzde de yaşanmaktadır.

Ancak aynı âyetin bütün zaman dilimlerini kuşatan bir hükmü daha vardır ki, bu hüküm her zaman ve zeminde geçerliliğini devam ettirecektir. O da İslâm diyarındaki azınlıklara ait hükümlerdir ki, hiç kimse İslâm dinine girme mevzuunda zorlanmayacaktır. Herkes kendi dinî inancında serbest olacaktır.

Tarihe bir göz attığımızda açıkça görürüz ki, bizim aramızda daima Yahudi ve Hıristiyanlar bulunmuştur. Batıların bu mevzudaki itiraflarına göre, Hıristiyan ve Yahudiler kendi devletlerinde bile, bizim içimizde yaşadıkları kadar aziz yaşayamamışlardır. Onlar zimmetimizi kabul ederek

cizye ve haraç ödemişler; Müslümanlar da onları teminat altına alıp korumuşlardır. Fakat hiçbir zaman onları İslâm dinine girmeye zorlamamışlardır. Düne kadar bunların hususî mektepleri vardı ve kendilerine ait hususiyetlerin hepsini, dinî âyin ve yortularına varıncaya kadar muhafaza ediyorlardı. Bizim en muhteşem devirlerimizde dahi onların yaşadığı muhite girenler, kendilerini Avrupa’da zannederlerdi. Hürriyetleri bu kadar genişti. Sadece bizi iğfal etmelerine imkân ve fırsat verilmemiştir. Evet, gençlerimizi ve kadınlarımızı saptırmalarına göz yumulmamıştır. Bu da bizim kendi toplumumuzu korumamızın gereğidir.

Bu kabîl dinin caydırıcı bazı hükümleri, hiçbir zaman dinde zorlama değildir ve sayılmamalıdır da. Bu gibi hükümler, serbest iradeleriyle dine girenlere aittir ki, onlar da zaten bu hükümleri kabul etmekle İslâm’a girmişlerdir. Meselâ, bir insan, İslâm dininden irtidat ederse ona mürted denir ve verilen süre içinde tevbe etmezse öldürülür. Bu tamamen daha önce yapılmış bir akde muhalefetin cezasıdır. Ve tamamen sistemin muhafazasıyla alâkalıdır. Devlet, belli bir sistemle idare edilir. Her ferdin hevesi esas alınacak olursa devlet idaresinden söz etmek mümkün olmaz. Onun içindir ki bütün Müslümanların hukukunu muhafaza bakımından, İslâm, mürtede hayat hakkı tanımamıştır.

Ayrıca İslâm dinine giren insanlar bazı şeyleri yapmakla bazılarını da yapmamakla mükellef kılınırlar. Bunun da zorlama ile bir alâkası yoktur. Nasıl ki, namaza duran bâliğ bir insan namaz içinde sesli olarak gülecek olsa, ceza olarak hem namazı hem de abdesti bozular. Ve yine ihramlı bir insan, üzerindeki haşeratı öldürse veya dikişli bir elbise giyse çeşitli cezalara çarptırılır. Hâlbuki aynı insan namazın dışında gülse veya ihramsız bir zamanda bunları işlese hiçbir cezası yoktur. Aynen bunun gibi, İslâm, dine girme mevzuunda kimseyi zorlamamakla birlikte, kendi iradesiyle dehalet edeni de başıboş bırakacak değildir. Elbette onun kendine göre emir ve nehiyleri olacak ve müntesiplerinden, bunlara uygun hareket etmelerini isteyecektir. Bu cümleden olarak, namazı, orucu, zekâtı ve haccı emredecek;

içki, kumar, zina ve hırsızlığı da yasaklayacaktır. Bu yasakları ihlal edenlere de suçlarının cinsine göre ceza verecektir ki, bütün bunların zorlama ve ikrahla hiçbir alâkası yoktur.

Esasen biraz düşünüldüğünde, bu türlü caydırıcı tedbirlerin de, insanların yararına olduğu idrak edilecektir. Çünkü fert ve cemiyet böyle müeyyidelerle, dünya ve ukbâlarını korumuş olacaklardır. İşte bu mânâda dinde bir zorlama vardır. Bu da insanları zorla Cennet'e koymak istemekle aynı anlamda bir zorlamadır...

DİPNOTLAR

183 Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 1; Müslim, *imâre* 155; Ebû Dâvûd, *talâk* 11.

184 Kâfirûn sûresi, 109/6.

İkrah: Zorlama, zorla bir iş yaptırma.

Zimmî: İslâm Devletinin hâkimiyeti altında yaşayan gayr-i Müslim.

Kıtâl: Savaşma, savaş.

Münhasır: Sınırlı, kayıtlı.

İrtidat etmek: Dinden çıkmak.

Mürted: İrtidat eden, İslâm dininden dönen.

Bâliğ: Ergin, bulûğa ermiş.

Nehiy: Yasak.

Gafûr: Çok mağfiret eden, suçları hep affeden Hz. Allah.

Kur'ân-ı Kerim, "Ulü'l-emre itaat edin." buyuruyor. "Ulü'l-emr" ifadesini nasıl anlamalıyız? Onlara itaatteki ölçümüz ne olmalıdır?

Evet, Kur'ân ulü'l-emre itaati emrediyor: *"Ey iman edenler! Allah'a, Resûlü'ne ve sizden olan buyruk sahiplerine itaat edin."*¹⁸⁵ diyor. Yani, "Ey iman edenler, Allah'a itaat ve inkıyat dairesi içine girin. O'na karşı başkaldırıp serkeşlik etmeyin. Allah'ın Resûlü'ne -harf-i tarifile anlatılan o belli Resûle- de itaat edin."

Biz, diğer peygamberleri de sever ve kabulleniriz. Zira biz, onlara itaat ve sevgiyi, o belli Resûl ile öğrendik. Peygamberlerin kadr u kıymetini, O'nun elimize uzattığı ölçü ile ölçüp anladık. Mesih, O'nun nurlu beyanı içinde, bizim gözümüzün önünde büyük bir peygamber olarak âbideleşti. Hz. Mesih'ten Hz. Âdem'e kadar bütün peygamberleri O'nun sayesinde tanıdık. Öyleyse, diğerlerini tanımak istiyorsanız, evvelâ o belli Resûlü tanıyınız, O'na itaat ve inkıyat ediniz!. Ve yine O'nun aydınlık ikliminde ışıktan birer yumak hâline geliniz. İşte o zaman her şey aydınlığa kavuşacaktır.

"Medyun O'na cemiyyeti, medyun O'na ferdi;

Medyundur O masuma bütün bir beşeriyet.

Yâ Rab! Mahşerde bizi bu ikrar ile haşret!"

وأولي الأمر منكم Yani "Resûl'ün aydınlık yolunda, O'nun yürüdüğü şehrahi bulmuş, sizden olan emir sahiplerine de itaat ediniz."

Üç-beş kişiyi idare edenden, binlerce, milyonlarca insanı idare edenlere kadar, Allah'ın gösterdiği, Resûl'ün elindeki meşalenin aydınlattığı yolda yürüyen ve o yoldan ayrılmamaya azimli, kararlı olan bütün önderlere, bütün rehberlere tâbi olunuz! Yerinde ve belli ölçüler içinde. Öbürlerinin de sözü dinlense, onlara da isyan edilmese, hatta bir ölçüde

müdârat ve mümâşat yapılsa bile; mutlak itaat edileceklerin peygamber çizgisinde olmaları şarttır.

Âyet, birbirine bağlı, Allah'a, Resûl'e ve ulü'l-emre olmak üzere üç itaatten bahsediyor. Peygamber, bütün büyüklüğünü, ihtişam ve celâdetini, Allah'ın elçisi olmada kazanmıştır. O bir insandır, fakat bizim Allah'a ulaşmamız yolunda, gaye çapında bir vesiledir. Biz de bu vesileye tutunmuş gidiyoruz. Efendimiz'in elinde bulunan vesile öyle bir iptir ki, biz o ipe tutduğumuz zaman Allah'a ulaşırız. Zira bu ipin öbür ucu Allah'ın elindedir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân'ı anlatırken öyle buyuruyor: "Kur'ân öyle bir iptir ki bir ucu Allah'ın elindedir, kim ona tutunursa, Allah'a yükselir."

İşte nebi Cenâb-ı Hakk'ın emirleriyle ve bizim Allah'a karşı vazifelerimizle böyle içli dışlı olmuş ve böyle bütünleşmiştir. Nebi, Allah değildir. Hıristiyanların Hz. Mesih için dedikleri gibi, Allah'ın tahtının bir yanına oturmuş da değildir. Fakat yeryüzünde O, "Bir mir'ât-ı mücellâdır ki, O'nda Allah görünür daim."

"Zâtıma mir'ât edindim zâtını,

Bile yazdım adım ile adını."

diyen Süleyman Çelebi'nin ifadesi içinde O'na bakmadan Allah'ı görmek imkânsızdır.

Şimdi, bu yol buraya kadar aydın olduğu gibi ondan sonra da aydın olarak devam edecektir. وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ Resûl nasıl Allah hesabına hükmeder, karar verir ve itaat ister, aynen öyle de "Ulü'l-emr" dediğimiz kimseler de evvelâ, Resûlullah'ın yolunda olacak, O'nu dinleyecek, O'na itaat edeceklerdir.. İşte Sıddık-ı Ekber Ebû Bekir, işte Faruk-u Âzam Ömer, işte Zinnureyn Osman, işte Haydar-ı Kerrar, Şah-ı Merdan Hz. Ali (radiyallâhu anhüm).

Bunlar, bir göz açıp kapayacak kadar dahi Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) muhalefet etmemişlerdir. Muhalefettense, yerin dibine girmeyi yeğlemişlerdir. Sonra da mü'minler bu türlü emirlere itaat ve inkıyat edeceklerdir. Aksine çok büyük hizmetler yapsalar da Allah Resûlü'ne muhalefetleri nispetinde inkıyat edilme hakkını kaybederler. Onun için, emir olma mutlaka itaati gerektirmez. Emir, emirliğinin yanında eğer Resûlullah'a sımsıkı bağlı ise ona da itaat edilir. Hem de ibadet neşvesi içinde.

Şimdi eğer mü'minler, yukarıdaki ölçülere uygun hareket etmiyorlarsa, bildikleri şer'î maslahatlar ve mecbur oldukları zaruretler vardır. Dine hizmet ve "i'lâ-yı kelimetullah" sulh olmayı, inkıyadı ve müsbet hareket etmeyi emrediyorsa, bütün dünya toplansa, onlara menfî hareketin en küçüğünü dahi yaptırtamaz.

İkincisi: İtaat dairesi çok geniş ve mütedahildir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyururlar ki: *"Eğer bir yerde üç kişi bulunursa, bir tanesi onlara emîr olsun."* Üç kişinin birisi emîr olacak ve diğer iki kişi onu dinleyip ona itaat edecektir. Bir yolculuğa çıkarken, içlerinden biri emir seçilecek; oturma-kalkma, yatma-oturma, kalma-gitme, hareket etme veya durma, hepsi ona sorulacaktır. İşte, itaat dairesi ta buradan başlar!

Namaz bize itaati talim eder. Çünkü imam, "Yat!" der yatarız, "Kalk!" der kalkarız. Böylece bir askerın talim ve terbiye ile disipline ediliş i gibi, namaz da temel hedefinin yanında bizi disipline eder. Esasen cemaatle namaz kılarırken de söz dinlemeye alışırız.

Bilhassa yüce bir davaya gönül vermiş olan mü'minler, Müslümanlığı alâkadar eden mevzularda, kat'iyen kendi başlarına hareket edemezler. Görüşürler, konuşurlar, meşveret ederler; gerekirse, meşveret söz kesen birine götürülür, iş onun tespitiyle bağlanır ve ondan sonra ortaya konan her ne ise, herkes o hususta itaat ve inkıyat eder. Haddizatında, meşveretle hareket eden bir ulü'l-emrin arkasındaki mü'minler onu

kabullenme içinde Hakk'a itaat etmiş olurlar.

Evet, Hakk'ın hatırı için, Efendimiz'in beyanıyla “*Saçları kıvırcık, üzüm gibi siyahi bir köle dahi olsa, dinleyin ve itaat edin.*”¹⁸⁶ ile anlatılan kimselere dahi itaat edeceğiz. Tarihî gelenekleri itibarıyla Kureyşli bir efendi için, siyahî bir köleye itaat mümkün değildi. Ama Efendimiz bütün cahiliye âdetlerini ortadan kaldırmak için gelmişti. Ve O'nun bu ifadeleri aynı zamanda; “İmam mutlaka Kureyş'ten mi olacak, yoksa Habeşli bir köle de imam olabilir mi?” meselesini de beraberinde getirmişti. Demek ki Habeşli bir köle imam olabilecekti...

Hulâsa, mü'minler, iman ve Kur'ân hizmeti adına yapacakları her meseleyi meşveret edecek, neticede meseleyi bir hükme bağlayacaklar ve bir söz kesen de bu hükmü noktalayacaktır. Bundan sonra ise artık itaat ve inkıyat faslı başlar. Aksi takdirde herkes kendi kafasına göre hareket ederse, ondan anarşi doğar. Kalbler bir noktada ittihad ve ittifak edemediğinden dolayı da Cenâb-ı Hak, cemaate lütfedeceği şeylerden onları mahrum bırakır. Fert hususî meziyet ve faziletleriyle belli şeylere taliptir ve Allah onları verir. Ama cemaate Allah'ın vereceği bazı şeyler vardır ki, onlar ancak cemaat hâlinde istendiği zaman verilir. İnsanlar şayet cemaat yapısını bozmuş ve parçalamışlarsa, teker teker ve münferit hareket ediyorlarsa, Allah'ın, cemaate terettüp eden lütuflarından mahrum kalırlar. Bir istiska duası, bir hüsuf ve küsuf namazı, bir bayram namazı, bir Arafat'ta toplanma vazifesi.. evet bütün bunlar, cemaatle yapılır, cemaatle eda edilir. Zaten bu mükellefiyetler de Müslümanların cemaat olma seviyesine ulaşmalarından sonra bahis mevzuu olmuştur.

Namaz Mekke'de farz kılınmış olmasına rağmen, cuma namazı Medine'de farz kılınmıştır. Zira Mekke'de henüz bir cemaat teşekkül etmiş değildi. Ne zaman ki mü'minler hicretle cemaatleşti, işte o zaman cuma namazının farziyeti söz konusu edildi.

Hâlbuki Medine'de bu merhale daha önce kat edilmişti. Gerçi cuma

farz değildi; ama Es'ad b. Zürene, cuma günleri, Medine Müslümanlarını toplar ve onlara cuma namazı kıldırırdı. Çünkü Medine cemaatleşme adına, o gün için Mekke'den daha müsaitti.

Belki de kader, Es'ad b. Zürene, Allah Resûlü'nün arkasında cuma namazı kılamayacak diye onu bu nasipten mahrum bırakmak istememiştir! Zira Allah Resûlü'nün şerefkudüm buyurduğu dakikalarda, Es'ad b. Zürene ebedî yolculuğa çıkmış bulunuyordu. Seniyye-i Veda'da söylenen türküleri o, berzahtan dinleyecekti. Berâ b. Âzib (radiyallâhu anh) ne zaman Es'ad b. Zürene'yi hatırlasa ağlardı. Niçin ağladığı sorulunca da bunları anlatırdı.

İtaat, cemaat olmaya has bir hâl ve keyfiyettir. İnsanlar cemaat hâlinde hareket etmeye başladıkları andan itibaren büyük veya küçük her dairede itaat ve inkıyat da önem kazanmıştır.

Bir mü'min, itaatin ne demek olduğunu bilmeli ve mutlaka itaat etmelidir. Efendimiz, kemal-i hassasiyetle bu iş üzerinde durmuş ve bu duygunun gelişmesi için lâzım gelen her şeyi yapmıştır. Biz bu mevzuda sadece bir iki misal arz edeceğiz.

Ammar b. Yasir ve Halid İbn Velid beraberce bir birlikte bulunuyorlardı. Bunların aralarında bir huzursuzluk çıktı. Halid, Ammar'a biraz sert konuştu. Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikisinin de hakkını verdi: (Ammar, Sabikûn-u evvelünden yani ilk Müslüman olanlardandı. Fakat Halid de o birliğin başında kumandandı.) Ammar'a "*Kumandanınıza itaat edeceksiniz.*" dedi. Fakat beri taraftan da Halid'e: "*Sakın sakın, ashabıma ilişmeyin!*" dedi. Çünkü o daha önce iman etmişti.

Allah Resûlü bir seriyye gönderiyordu. Onlara, kumandanlarına itaat etmelerini emretmişti. Daha sonra yolda seriyye kumandanı, arkadaşlarında hissettiği bir şeyden ötürü, hemen bir ateş yaktırıp, onlara kendilerini ateşe atmalarını emretti. Orada bulunanların bir kısmı "Hemen

kendimizi atalım; zira Allah Resûlü mutlak itaati emretti.” dediler. Diğer kısmı ise, “Biz ateşten kurtulmak için Müslüman olduk. Gidip Resûl-i Ekrem’e (aleyhissalâtu vesselâm) soralım. Eğer bu hususta da kumandana itaat edilecekse o zaman kendimizi ateşe atalım.” karşılığını verdiler. Medine’ye dönüldüğünde durum Allah Resûlü’ne intikal ettirildi. Efendimiz: *“Eğer kendinizi ateşe atsaydınız, ebediyen ondan çıkamazdınız.”*¹⁸⁷ buyurdu. Yani Cehennem’e giderdiniz. Allah’a isyanda mahluka itaat olmaz. Demek ki, Allah’a isyanın dışında her şeyde emîre itaat edilecek..!

İtaat anlayışını kuvvetlendirmek için Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hudeybiye’den sonra Mute’ye gönderdiği ordunun başına azadlı kölesi ve evlâtlığı Zeyd İbn Hârise’yi kumandan tayin etti. Oysaki, ordunun içinde Cafer İbn Ebî Talib vardı.

Cafer çok büyük bir insandı. O, yaptığı işler itibarıyla eşsizdir ve ona hayranlık duymamak mümkün değildir. O, Hz. Ali Efendimiz’den tam 8 yaş büyüktü. Müslümanlığı önceden tanıyanlardandı. Habeşistan’a hicret etmiş ve orada Necaşî’nin karşısında Kur’ân okumuş, konuşmuş ve ona tesir etmişti. Zaten nâfizü’l-kelâmı, tesirli konuşurdu. Şimdi de kılıcını kullanma zamanı gelmişti. Doğrusu o, bu mevzuda da hatırı sayılırdı. Ama Efendimiz, bütün bu meziyetlerine rağmen Cafer’in başına Zeyd İbn Hârise’yi kumandan tayin etmişti. Mute’de düşman ordusunu hesap eden megâzî yazarları, üç yüz bin kişi olduklarını söylüyorlar. O kadar olmasa bile, zannediyorum yüz bin olduğunda şüphe yoktu. Bu yüz binlik ordunun karşısında da sadece üç bin Müslüman vardı. Bir insanın kaç kişiyle dövüştüğünü lütfen bir düşünün.

İşte Cafer’i adım adım takip edenler derler ki, başına, gözüne, kulağına inen her kılıç darbesi, ağaç buduyor gibi onu budarken, bir an olsun yüzünü düşmandan çevirmedi. Bu manzarayı mânevî bir ekranda seyrediyor gibi seyreden Efendimiz, Medine Mescidi’nde oturmuş ve olanları teferruatıyla ashabına anlatıyordu. Bir ara, Cafer’i Cennet’te

gördüğünü, diğerlerinin boynunda birer tasma olduğu hâlde, onun kayıtsız, dümdüz yürüyüp gittiğini haber verdi ve tablonun diğer yüzündeki durumu da şöyle izah etti: Diğer komutanlar sıkıştıklarında, başlarını hafif sağa-sola çevirdiler. Cafer ise, yaşama endişesine hiç düşmeden dosdoğru yürüyüp gitti...

İşte Cafer buydu. Ama yine de ordunun başında Cafer değil de Zeyd İbn Hârise vardı. Bu azatlı köleye herkes itaat etti ve dinledi. Hatta bir aralık, “Bu kadar düşman karşımıza çıkınca Efendimiz’e haber versek de sonra yapacağımızı yapsak.” diyenler oldu. O zaman Zeyd İbn Hârise öne atıldı ve dinleyip, itaat etmelerini söyledi ve “Ne olursa olsun Efendimiz bize geri gelin diye bir şey söylemedi. Öyleyse dayanacak ve burada hepimiz şehit olacağız!” dedi.

Mute’de üç kumandan şehit olmuştu. Ondan sonradır ki, Halid zuhur etti. Âdeta o ana kadar akan kanlar Halid’i yiyip bitiriyordu. Şimdi artık o konuşacaktı. Müslümanların ilelebet iftihar edecekleri Halid b. Velid’in Müslümanlığı kabullenmesinin üzerinden henüz birkaç ay geçmemişti ki, kendini bu çetinlerden çetin muharebenin ortasında buldu. Buldu ve savaşa iştirak için âdeta yanıp tutuşuyordu. Bazı megâzî yazarlarına göre, Efendimiz önce Halid’in savaşa iştirakini istememiş, fakat sonra bu düşüncesinden vazgeçip izin vermişti.

Şimdi soralım, acaba Halid, Kur’ân’dan altmış gün içinde ne öğrenmişti? Efendimiz’i ne kadar tanımıştı? Tanımıştı ki, içtimaî mevkiine rağmen, kendinden evvelki zatların emrine girip çalışmış ve bilmeyerek kaderin kendi hakkındaki hükmünü beklemişti. Birinci kumandan şehit olduktan sonra sıra ile Cafer İbn Ebî Talib ve dili kadar kılıcı da keskin Abdullah İbn Revâha da şehit düşmüş ve peşi peşine cereyan eden hâdiseler âdeta, şanlı bir geleceğe namzet olan büyük kumandanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştı.

Şimdi bir de meseleye cemaat ruhu ve itaat açısından bakalım:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir azatlı köleye itaat ve inkıyadı, onu kumandan nasbederek öğretmiş oluyordu. Tabî böyle bir operasyonu günümüzün şartlarına göre de değerlendirmemek icap eder. Zira o gün, köle hayvan muamelesi görüyor, efendileriyle beraber oturup yemek yiyemiyor, üçüncü sınıf bir insan olarak kabul ediliyordu. İşte Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) öyle birisini, onların başına getirdi; “İtaat ve inkıyat edin!” buyurdu.

Bu mevzuda Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), o kadar ısrarlıydı ki, vefat etmeden birkaç gün evvel babasının intikamını almak ve düşmanlara ders vermek üzere, Bizans’a teşkil buyurdukları bir ordunun başına, 20 yaşını henüz doldurmuş Üsame İbn Zeyd İbn Hârise’yi kumandan tayin etmişti. Hâlbuki bu orduda Ebû Bekirler, Ömerler birer nefer olarak bulunuyordu. Bununla da Efendimiz, yine bir cahiliye düşüncesini yıkmak; itaat ve inkıyat ruhunu oturtmak istiyordu. Çünkü Üsame, bir kölenin evlâdı ve fakirlerden fakir bir insan idi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de işte böyle fakir, genç ve bir köleden doğma birisine itaat ettirmek suretiyle, itaatin ne demek olduğuna dikkat çekiyordu. Allah Resûlü, bütün hayat-ı seniyyeleri boyunca itaat ve inkıyada çok ehemmiyet vermişti...

Yeniden O’nun düşünce dünyasında hizmet-i imaniye ve İslâmiye ile gerilen ve yeni bir diriliş hazırlayan günümüzün kudsîleri, evet bu güzideler kadrosu da -inşâallah- aynı şuurla meseleye sahip çıkarlar. Aksi takdirde her türlü perişanlık, dağınıklık, itaatsizlik, Müslümanları uzun zaman tünelde iki büklüm yürümeye mecbur ve mahkûm edecektir.

Hâlbuki, insanımızın uzun süre beklemeye tahammül ve gücü yoktur. Kudsîler doğrulmak ve bu tüneli en kısa zamanda geçmek zorundadırlar. Ta ki, itaat ve inkıyatları bereketiyle, canı dudağına gelmiş insanların gönüllerine biraz ümit üflemiş olsunlar!

DİPNOTLAR

185 Nisâ sûresi, 4/59.

186 Buhârî, ahkâm 4; Müslim, imâre 37.

187 Buhârî, ahkâm 4; Müslim, imâre 39.

Şehrah: Büyük cadde, ana yol.

Müdârat: Geçinme, idare etme.

Mümâşat: Ayak uydurma, suyuna gitme.

Celâdet: Kararlılık, güçlü ve sağlam duruş.

Mir'ât-ı mücellâ: Pırıl pırıl ayna.

Mütedahil: İç içe.

İstiska duası: Yağmur duası.

Hüsuf ve küsuf namazı: Ay ve Güneş tutulduğunda kılınması sünnet olan namazlar.

Seriyye: Özel bir vazife ile ordudan ayrı bir yere gönderilen küçük askeri birlik.

Nâfizü'l-keâm: Sözü geçen, etkili.

Megâzî: Peygamber Efendimiz'in (aleyhissalâtu vesselâm) savaşlarını inceleyen ilim dalı.

İnkıyat: Boyun eğme, uyma, itaat etme.

Ulü'l-emr: Emir sahipleri, âmirler, idare edenler.

Boş kaldığımız zaman şeytan çok çeşitli şüphe, tereddüt ve sıkıntılarla hücum ediyor. İrademiz hislerimizin elinde oyuncak oluyor. Ve bu gibi durumlarda mâsiyete karşı sabrımız azalıyor, tavsiyeleriniz?

Evvelâ, şeytanın, saptırıcı fitne ve vesveselerine, fena şeyleri tezyînine karşı, namaz-niyazla yüzümüzü yerlere sürerek, secde ile gururumuzun hortumunu bükerek, *“أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد”* *Kulun Rabbisine en yakın olduğu an secde hâlidir.*¹⁸⁸ gerçeğiyle başımızı yere koyup, اللهم أعوذ *“Allahım, Senden Sana; azamet, celâl ve ceberutiyetinden Rahmet ve Rahmâniyetine sığınırım.”* demeli ve Rabbimiz’in himayesine girmeliyiz.

“Boş kaldığımız zaman şeytan bize musallat oluyor.” ifadesi tam gerçeği anlatıyor. Gerçekten şeytan, daha ziyade âtıl insanlara hücum eder, hiçbir iş yapmayan, din adına aktif olmayan ve din adına yer yer dolup boşalmasını bilmeyen kimselerle uğraşır. Öyleyse biz de bu noktadan hareketle, ataletten kurtulma ve aktif olma yollarını araştırarak işe başlamalıyız.

Madem şeytan, daha ziyade ataletimizden istifade ediyor, boş durduğumuz zamanlarda içimize uygun olmayan kuruntular atıp, fena şeyleri düşündürerek bizleri fena şeyler yapmaya zorluyor; öyle ise biz de lâhûtî bir meşgaleyle sürekli onun kurcalayıp durduğu boşlukları doldurarak ona karşı koymalıyız; yani ister düşünce, ister fiille, tepeden tırnağa dolmalı ve ona, içimizde el atacağı bir yer bırakmamalıyız.

Âfâkî ve enfüsî tefekkürle, sürekli Rabbiyle irtibatını yenileyip duran bir insana, şeytan yol bulup vesvese veremez.

Rabita-i mevle iki büklüm bir insanı da şeytan kendine ait oyunlarla dize getiremez.

Gece gündüz din-i mübin-i İslâm’ın dört bir yanda bayraklaşıp şehbal

açması uğruna çırpınıp duran bir dava adamını da şeytan kendine râm edemez.

Bütün his ve duyguları, yakînî imanla itminana kavuşmuş bir insanın, ilâhî vâridat kaynağı gönlüne de şeytanın uğursuz eli uzanamaz.

Hâsılı biz, Rabbimiz’le irtibat içinde olursak, O da bizi, bizim ve O’nun düşmanı olan şeytana terk etmeyecektir. Evet, hiç mümkün müdür ki biz vefalı davranıp O’nun dinine omuz verelim de, -hâşâ- Cenâb-ı Hak bize karşı vefalı davranmasın?.. O vefalıların en vefalısı olduğuna göre, elbette bizi arzularımızla baş başa bırakmayacak ve çürümeye terk etmeyecektir. Evet O, kitabında: وَأَوْفُوا بَعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ “Siz, sözünüüzü tutun, Bana karşı vefalı olun ki Ben de size vefalı olayım.”¹⁸⁹ diyor.

O hâlde biz, Allah’ın dinine yardım edip dururken hiç Allah bize şeytanı musallat eder mi? Hayır ve asla! Aksine O, böyle bir durumda en azından bir âyetini lisanımızda temessül ettirecek, bizi kendimize getirecek ve o şeytanî girdaptan uzaklaştıracaktır. Tıpkı, Allah Resûlü’nün bir kısım güzide ashabını uzaklaştırdığı gibi.

Evet, onların da, insan olarak bakışlarının bulandığı, başlarının döndüğü anlar olmuştur ama hemen Rabbin burhanı karşılıklarına çıkmış ve nazarlarını meâlîye ve uhrevîliklere çevirmiştir. Hak davasına samimî olarak gönül veren herkes hayatına az dikkat etse görecektir ki, iradesini kötüye kullandığı veya bilmeyerek bir uçurumun kenarına sürüklendiği nice zamanlar olmuştur ki, bir inayet eli uzanıp onu tutmuş, desteklemiş ve düşmesine imkân vermemiştir. Evet, her birerlerimiz, Cenâb-ı Hakk’a karşı sadakat ve vefamız ölçüsünde mutlaka O’nun desteğini görmüş ve ¹⁹⁰ إِنَّ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ irademizin nâsiye ve çehresine yazıldığını müşâhede etmişizdir.

Bizim irademizin çerçevesi yok denecek kadar dardır. Buna rağmen, O bizim bu irademizi şart-ı âdi yapmış ve şeytana ait bütün iğfalleri ters yüz etmiştir.

Evet, şeytan ve nefsin içimize attığı şeylerin ta baştan önünü kesersek, bir ölçüde onların muharebe zeminine hâkim olmuş oluruz. Çeşitli zamanlarda, sizi ciddî bir baskı altında tutup, artık altından kalkamayacağınız hâle gelen hayalleriniz; bazen de bir an altında kalsanız da hemen sıyrılıp uzaklaşabileceğiniz hayallerinizi bir düşünüp, muhakeme edin; zannediyorum dediklerime hak vereceksiniz. Çünkü öyle yerler, öyle durumlar vardır ki, orada kendi kalbimizin hayatiyet ve canlılığı bizi canlı ve diri tutmaya yetmeyebilir.

Bir de çehresi hakikat gamzeden ve iradesinde Allah'ın iradesi çağılayan öyle kimseler vardır ki, onların yanına gittiğimiz zaman sanki nebi ile diz dize oturmuş gibi kuvvet kazanırız. Onların söz ve sohbetleri bir iksir olur; içimizde buz bağlamaya başlamış kötü duygu ve düşünceleri bir anda eritir. Bazen de biz, kendimiz aynı hâl ve havaya mazhar oluruz. Bu defa da bir başkası bizim atmosferimize sığmır, bize dayanır ve varlığını sürdürmeye çalışır.

Allah insanı topluluk içinde yaşayacak bir fitrat üzere yaratmış ve sonra da onu toplumun içine salmıştır. İnsan, maddî-mânevî dünyasını ancak ve ancak kendi gibi bir toplumun içinde yaşayabilir. Bu noktada bize düşen vazife, iyi arkadaşlardan uzak kalmamaktır. Çünkü iyi arkadaş, her zaman nasihatleriyle yüreğimizi hoplatıp içimizde aşk ve heyecan uyandırabilir. Böyle bir arkadaşlığı, çarşıda-pazarda gezerken ve uzun yola çıkarken hep devam ettirmek lâzımdır. İnşâallah, bu şekildeki bir arkadaşlık fanusu, serası içimize şeytanların girmesine fırsat vermeyecektir.

Bir diğer husus da, mümkün mertebe, kalbleri inceltecek nasihatlere kulak verilmesidir. Evet, dinleyince ahiretle bütünleşeceğimiz ve ötelere arzusıyla koşup heyecanlanacağımız nasihatler çok önemlidir.. ve bu mânâdaki nasihat aynen dindir. Seleflerimiz vaaz u nasihat ederken, cami aşkla, heyecanla dolardı. Koca Fahreddin Râzî, felsefe kitaplarını devirmiş bir insandı ama, kürsüye çıktığında hıçkırıklarından ne dediğini âdeta kimse

anlayamazdı. Biz bu türlü nâsihleri dinlemeden mahrum, bu itibarla da bir bakıma tali'siz bir cemaat sayılırız.

Oysaki insan aynı zamanda, yüreği hoplamaya, gözü yaşarmaya muhtaç bir varlıktır. Evet, insan iç âlemi itibarıyla her gün birkaç defa incelmeye, incelip kendi içinde derinleşmeye ihtiyacı olan bir yaratıktır. Ağlamak da o ihtiyaçlardan biridir. Kur'ân "*Onlar ağlar ve yüzüstü kendilerini secdeye atarlar.*"¹⁹¹ diyerek hep iç inceliğinden, yaşaran gözden, rikkatli kalbten bahsediyor.

Binaenaleyh, mümkünse, her gün sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn efendilerimize ait, evet, gerçekten İslâmî hayatı yaşamış o insanlardan bir kısım sayfalar mütalâa ederek, hayatımızı onlarla renklendirmeli ve çarşıya, pazara öyle çıkmalıyız. Bu sayede, hem zaman zaman gönül dünyamız düzelecek hem de gerçek gönül insanları olan sahabe, tâbiîn ve tebe-i tâbiînle kendimizi mukayese etme fırsatını bulacağız: "Onlar da Müslüman'dı, biz de Müslüman'ız; onlar nasıl öyle olmuştu, biz neden böyleyiz?" gibi mülâhaza ve murâkabelerle yenilenebileceğimizi tahmin ediyorum; hiç olmazsa haftada birkaç defa bu şekilde bir inceme ve kalblerin yumuşaması, -inşâallahimizde yer yer mevcudiyetini hissettiğimiz pasları izale edip giderecektir. Biz de bu sayede kalbimize akseden ilâhî tecellîleri, bütün aydınlığıyla duyacak ve şeytanın vesveselerinin dışında, uzağında kalabileceğiz. Bu durum bazen bir şahsı dinleme, bazen Kur'ân okuma, bazen de tefsirleri karıştırma şeklinde olabilir... Yenilenme şeklinde sınır yok ama, bizim buna en az hava, su ve ekmek kadar ihtiyacımız var.

Evet, yüreğimizi hoplatacak bir insanı dinlemek, onunla diz dize gelmek, "Bize nasihat et!" demek; kalbimizde, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sadık dostlarını bir kere daha duymak, bizi ayakta tutacak dinamiklerdendir. Sakın sakın, ülfet ve ünsiyet hastalığı ile: "Ben bunu biliyorum, bir kere daha, okusam ne olur okumasam ne olur?" demeyelim. "Dinlesem ne olur, dinlesem ne olur?" demek bir gaflet, bir

aldanmışlıktır. İhtiyacın tekerrür etmesiyle, yemenin içmenin tekerrür etmesi gibi, mânevî hayatımızın, kalb, vicdan ve sair duygularımızın da bu türlü şeylerle beslenmeye ihtiyacı vardır.

İşte bütün bunları düşünerek her zaman kendimizi, bir rehberin kucağına atmalı ve onun bütün fenalıkları eriten kudsî atmosferi içine girerek, kendimizi yenileme yollarını araştırmalıyız. Bu, bazen okuma, bazen tefekkür ve bazen de ölümü düşünme ile olabilir. Bunları yapabildiğimiz ölçüde de insî ve cinnî şeytanlardan korunmuş olacağız. Her zaman dua ve niyazımız, Cenâb-ı Hakk'ın bizleri nefis ve şeytanın şerrinden koruyup muhafaza etmesi istikametinde olmalıdır.. olmalıdır ki, hayatımızı hep inayet seralarında sürdürebilelim.

DİPNOTLAR

188 Müslim, *salât* 215; Nesâî, *mevâkîr* 35.

189 Bakara sûresi, 2/40.

190 “Siz Allah'ın dinine yardımcı olursanız Allah da size yardım eder.” (Muhammed sûresi, 47/7)

191 İsrâ sûresi, 17/109; Meryem sûresi, 19/58.

Mâsiyet: Günah.

Tezyîn: Süsleme.

Celâl: Cenâb-ı Hakk'ın yüceliğini ve kahrını ifade eden bir sıfatı.

Ceberutiyet: Cenâb-ı Hakk'ın yüce iradesi ile varlığı istediği şekilde yönetmesi.

Âfâkî ve enfüsî: Dış ve iç âlemlere ait.

Rabta-i mevt: Ölümü düşünüp, dünyanın fâni olduğunu idrak edip, nefsin hilelerinden kurtulma.

Şehbal açmak: Kanatlarını açmak, uçmak, yükselmek.

Temessül ettirmek: Aksettirmek, yansıtmak.

Nâsiye: Alın.

İnayet: Cenâb-ı Hakk'ın yardımı, yardım etmesi.

Fuhşun zararlarını anlatır mısınız?

Fuhşun zararları anlatılmayacak kadar çoktur. Fuhuş, bir insanın gayri meşru zevk ve lezzetlere kendisini kaptırması demektir. Yoksa insanın meşru dairedeki dünyevî zevklerden istifadesi fuhuş değildir. Evet, “Meşru dairedeki lezzetler keyfe kâfidir, harama girmeye ihtiyaç yoktur.”

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için “Ne fuhşa dair bir söz söyledi, (peygamberliğinden önce bile) ne de fuhşun semtine sokuldu.” denilmektedir. Haddizatında O bir peygamber olarak kendisinde ismet sıfatı vardı. İsmet, günaha girmeme, harama bakmama ve harama meyletmemedir. Eğer Efendimiz’de (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunlardan bir tanesi bir kerecik tezahür etseydi, O’nu her fırsatta çürütmeyi plânlayan hasımları bunu çok iyi değerlendirecek ve serrişte edeceklerdi. O’na sihirbaz, şair, kâhin, yetim, fakir diyenler, şunu yapmak bunu yapmak istiyor diyenler, bunu demediler, diyemediler, diyemezlerdi de; çünkü bu iftiralarını kimse tasdik etmeyecekti. İffetiyle yaşamıştı. Ağzından böyle bir şey sâdır olmamış ve kulağına bu sözlerden bir tanesi girmemişti. Hatta o galiz söze bile, reaksiyon gösteriyordu. Bir seferinde Yahudiler gelip “Sana ölüm!” mânâsına “es-Sâmu aleyküm” demişlerdi. Âişe Validemiz, “es-Sâmu aleyküm Sana ölüm!” dediklerini anladığı için onlara “Ve aleyküm sâm” karşılığını vermişti. Efendimiz ise, gayet kibarca ve kendisine yakışır şekilde, “*Ve aleyküm Sizin üzerinize de olsun!*” diyordu. Sonra da “*Ya Âişe sert olma, haşin olma!*” diye ona tenbihte bulunuyordu. Hz. Âişe: “Görmedin mi yâ Resûlallah! Sana ne dediler?” deyince de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): “*Ben de onlara sizin de üzerinize olsun!*” dedim, cevabını veriyor, fakat kötü lâfı ağzına almıyordu. Diyebiliriz ki, kötü söz Efendimiz’in ağzına misafir olarak dahi girmemiş ve kafasından geçmemiştir.

Nasıl geçer ki kendisi şöyle buyuruyor: *إن الله لا يحب الفاحش البذيء* “Uluorta ve sağda solda uygunsuz uygunsuz laf eden, fuhşa ait şeyler söyleyen ve

sevimsiz kelimeler sarf eden kimseyi Allah sevmez.”¹⁹²

Maalesef fuhuş günümüzde çok revaçtadır. Hâlbuki fuhuş her yönüyle, her hâliyle, her ünitesiyle, her müessesesiyle şeytana hizmet eder. Fuhşa karşı İslâm’ın ortaya koyduğu bir kısım düsturlar ve esaslar vardır. İnanan insanlar bu düsturlara başvurdukları sürece, fuhuş girdabına kapılmayacak, fuhuş seylaplarıyla sürüklenip yok olmayacaklardır. Ama İslâm’ın esasat ve düsturlarına riayet edilmediği zaman, insanların tıpkı kütükler gibi bu fuhuş seylaplarına kapılıp sürüklenmeleri mukadderdir. Kendimiz dahil, bütün inanmış arkadaşlarımız, kardeşlerimiz hakkında endişe ettiğimiz en mühim mesele, bir gün şeytanın onları bu damarlarından vurmasıdır.

Ehl-i dalâlet ve ehl-i dünya; henüz yollarda emekleyen ve tam oturaklaşmamış bir kısım genç ve safderun Müslümanlara kadın musallat ederek onları baştan çıkarmak için çok ciddî gayretler göstermektedirler. Onlar para ile halledebileceklerini para ile, makamla baştan çıkaracaklarını makamla, ahlâksızlığa sevk etmekle batağa sürükleyeceklerini de onunla baştan çıkarmak için hep gayret içindedirler. (Allah bizleri muhafaza etsin!)

İslâm’ın bu mevzudaki esaslarını şöyle sıralayabiliriz. İslâm, beşere ait her şeyi realite olarak kabul eder. Meselâ beşerde gazap, hırs ve inat gibi duyguların bulunması birer realitedir. Fakat, bunlar yerinde kullanıldığı zaman yümün, bereket ve bir kısım hayırlara vesile olabilirken, aksine kullanılınca insanı şerre sürüklerler. Aynı şekilde İslâm insanın şehvetini de bir realite olarak kabul eder. Çünkü şehvet, insanda şahsî hayatın ve neslin devamı için verilmiş bir avans, bir ilâhî armağandır. İnsan bu avansı kullanıp, değerlendirerek, yeryüzünde Allah’ın halifesi olan Ümmet-i Muhammed’in çoğalmasına vesile olacaktır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem):

*“Evlenin, çoğalın, ben sizin, çokluğunuzla iftihar ederim.”*¹⁹³ buyuruyorlar. O, iftarı demhanede, bayramı puthanede, orucu meyhanede olan insanların çokluğu ile değil; namazımızı kılan, kiblemize dönen, bizim

dediğimiz şeyleri söyleyen ve hakka dilbeste olan kimselerin çokluğuyla iftihar ediyor.

Binaenaleyh bu açıdan gayet rahatlıkla denilebilir ki, insandaki şehvet hissi, mukaddes bir histir; zira bu his sayesinde beşerin en müstesna ve mümtaz kimseleri dünyaya gelmiş ve bizim için vesile-i iftihar olmuşlardır. Efendimiz de bunlardan biridir.

İslâm her meselede olduğu gibi bu meselede de bir ölçü ve denge getirmiştir. Esas olan insanın günaha girmemesidir. Bunun için de çeşitli vesileler kullanılabilir. Evlenme bunların en başında gelir. İnsan gücü yettiği an evlenmelidir. Evlenmeye imkânı olmayan ise, Allah Resûlü'nün tavsiyesine göre oruç tutmalıdır. Zira oruç günahlara karşı bir kalkandır.¹⁹⁴ Ancak oruç da bütün şartları yerine getirilerek tutulmalıdır ki, fuhşa mâni fonksiyonunu yerine getirebilmiş olsun.

Meselâ insan, bütün gün aç durup da akşam vakti tıka basa karnını doyursa, sahurda da yine iftar vaktiyle yarışır gibi yemek yese, bu insan elbetteki oruçtan beklenen neticeyi elde edemeyecektir. Zira oruçtan gaye şehveti kırmaktır. Hâlbuki günde belli kalorinin üstünde alınan gıdalar şehvetin kırılması şöyle dursun, şehvete payanda olmaktadır. Dolayısıyla da böyle yiyip içen bir insanın oruçtan fayda görmesi imkânsızdır.

İnsan normal vakitlerde de yeme ve içmesine dikkat etmelidir. Az yeme, az içme ve az uyuma, değişmeyen İslâmî bir prensiptir. Efendimiz en a'zamî midenin üçte birini yemeğe, üçte birinin de suya ayrılmasını tavsiye eder. Geri kalan üçte birlik yerin ise, boş bırakılmasını öğütler. Allah katında en sevimsiz kabın dolu mide olduğu da yine Efendimiz tarafından ifade buyrulmaktadır. Öyle ise oruçta da aynı ölçülere riayet etmek mecburiyetindeyiz.

İstenen ölçülere riayet etmediği hâlde, oruçtan beklenen neticeyi elde edemediğini söyleyen bir insan, oruca iftira ediyor, demektir. Oruç mutlaka

faydalıdır ama o insan yalan söylemektedir.

Allah Resûlü'ne birisi gelir, kardeşinin şiddetli bir karın ağrısına tutulduğunu söyler. Allah Resûlü ona bal şerbeti içirmesini tavsiye eder. Adam ertesi gün gelir ve karın ağrısının daha da arttığını söyler. Efendimiz yine aynı tavsiyede bulunur. Üçüncü gün adam aynı şeyleri söyleyince, Allah Resûlü “*Allah doğru söylüyor; fakat senin kardeşinin karını yalan söylüyor.*” karşılığını verir.¹⁹⁵

Bir hikmet vardır böyle olmasında, bu sözün söylenmesinde. Kim bilir, belki de onun itikat ve düşüncesinde bir bozukluk vardır. Evet, niyetini sağlamlaştırıp, sağlam bir moralle insan zehir bile içse, şifa ve derman olur, ama konsantre olma, tam inanma ve tevekkül gibi hususlar çok önemlidir. Bunun gibi, Efendimiz orucu bizim için bir kalkan, sütte ve fenalıklara karşı da bir koruyucu olarak görüyorlar da, biz bu mevzuda tam frenlenemiyorsak, yalan söyleyen biziz. Allah Resûlü ise her zaman doğru söylemektedir.

Bununla beraber bazı kimseler hususî mahiyette yaratıldıkları için beşerî garîzaları çok yüksektir. Böylelerinin, onları cinnete sevk edecek kadar şiddetli evlenme arzuları olabilir. İhtimal ki, oruç onları tam frenleyemeyecektir. Bu türlü kimseler, fakir ve geçim sıkıntısı içinde de olsalar derhal evlendirilmeli ve günahlara girmelerine meydan verilmemelidir.

İslâm, bir taraftan gence oruç tut veya evlen derken, diğer taraftan da beşinci kol faaliyetleri adına toplumu kemiren hastalıklara karşı ciddî vaziyet alıyor, bunların hepsini yasaklıyor ve bunlara karşı müeyyideler koyuyor. Hem o kadar yasaklıyor ki, şayet bir yerde bir genç, başkalarının baştan çıkmasına sebep teşkil ediyorsa, bulunduğu yerden fitne olmayacağı bir başka yerde ikameti yeğleniyordu. Meselâ Efendimiz, bir kadını böyle bir meseleden ötürü Medine'den uzaklaştırıyor. Hz. Ömer de (radıyallâhu anh) bir delikanlıya Medine haricini gösteriyordu. Nefyedilen genç soruyor:

“Yâ Ömer! Günahım neydi?” Cevap veriyor: “Hiçbir günahın yoktu.

Ancak seni cemaatin selâmeti için (sedd-i zerâyi) Medine'den uzaklaştırıyorum.”

Binaenaleyh göze, kulağa ve daha başka uzuvlara seslenen ve tahrik unsuru olan şeylerin hepsinin yok edilmesi lâzımdır ki, fuhuştan da, tefahhuştan da uzak kalmış olalım.

Günümüzün insanı çok ciddî bir tehlike ile karşı karşıya bulunmaktadır. Efendimiz yer yer bu tehlikeye dikkat çekmiş, “*Ümmetim hakkında en çok korktuğum şey, kadın fitnesidir.*”¹⁹⁶ buyurmuştur. Başka bir hadiste, “*Ümmetim için kadından daha büyük bir fitne bırakıldığını hatırlamıyorum.*”¹⁹⁷ demiştir. Kadın fitnesi, pek çok geçmiş milletleri hâk ile yeksan etmiştir. Evet, pek çok eski cemaat ve milletler kadın yüzünden mahv u perişan olmuştur. Roma ve Bizans şehvet ve şehevanî duygular altında kalarak ezildi. O güzelim Endülüs de öyle.. elHamra sarayının hamamlarındaki utanç verici resimleri gören hemen herkes bunu kabul eder zannediyorum.

Evet, sanat adına sağa sola çizilen ve şehevanî duyguları ifade eden resimler, ahlâkın o dönemde ne derece sukut ettiğini açıkça göstermektedir. Hâşâ, Allah zalim değildir. Zalimler Allah'ın kılıcıdır, Allah, zalimlerle intikam alır. İşte bu hikmete binaen ¹⁹⁸ الظالم سيف الله في الأرض، ينتقم به ثم ينتقم منه denilmiştir. Allah onların başına zalim Ferdinand'ı musallat ettiği zaman, onlar çoktan şehevanî duygularının altında kalıp ezilmişlerdi. Aynı şekilde Cenâb-ı Hak, Yunan'ı, Bulgar'ı daha başka kâfir ve zalimi bize musallat ettiği zaman da, bazı dindar bölgenin bir kısım insanları oturak âlemleri yapıyor ve gece âlemleri düzenliyorlardı. Hâlbuki bu bölgelerin insanları daha sonra, o güne kadar yaptıklarına göre daha hafif olan serpuşa karşı isyan edeceklerdi. O zaman o oturak ve gece âlemlerinin mânâsı neydi? Niye o ahlâksızlıklara karşı isyan edilmiyordu? İsyân edilmedi ve derken Allah zalimleri musallat etti; böylece yoldan çıkmış kimselere “Hizaya gelin!” mesajını verdi.

Evet, fuhuş milletleri yerle bir eden korkunç bir hastalıktır. Selçukî'den, Abbasi'den sonra şanlı Osmanlı İmparatorluğu da bu devvar u

gaddarın pençesinde can vermiştir. Bundan sonra kimleri hâk ile yeksan edecek şimdilik belli değil. Bugün bir kısım yanlış iddialar var. Eğer bu iddiaların arkasında bir kısım safderun kimselerin iğfali olmasaydı aşağıda ele alacağımız meseleyi ele almayı hiç düşünmüyordum. Onların iddiasına göre, fuhşun önünü almak için erkek ve kadının ihtilatı ve bir arada bulunmaları lâzımmış. Böylece her iki taraf da birbirine alışacak, dolayısıyla da ortada hiçbir tehlike kalmayacaktır.

Onların bu iddiası çok korkunç, çok kuyruklu bir yalandır. Öyle korkunç bir yalandır ki bu yalan gençlerin yüzde 50-60'ını yanlışlığa sevk etmiştir. İlmî araştırmalar ve istatistikler gençlerimizin yüzde 60'ının içki aldığını ortaya koymuştur. İçkinin gençleri yavaş yavaş fuhşa yöneltecek bir şehvet tahrikçisi olduğu da bilinmektedir. Şimdiye kadar kimse cesaret edemedi ama eğer ciddî bir araştırma yapılırsa, içimizdeki beşinci kol faaliyetlerini yürüten dış irtibatlı güç odaklarının, gençlerimizi birinci plânda ve ilk hamlede fuhşla avladıkları apaçık ortaya çıkacaktır.

İçki ve fuhuş gençlerimizin kanının içine giren bir anemidir. Evet, şehvet avcılığı açığı ve kapalı ile tıpkı kan kanseri gibidir. Onların bizim odumuzu-ocağımızı söndürmek için ileri sürdükleri bu muhakemesiz ve muvazenesiz iddialar, yani insanların şehvetini tahrik ederek şehvet söndürmeye gidilmesi, deniz suyu ile insanların susuzluğunu giderme teşebbüsü gibi çok ters bir müdahaledir. Çünkü içirdikçe yakacak ve içi yananlarda daha da içme arzusu uyacaktır. Üstelik İslâmî ölçülere uymayan her türlü çıplaklık, sadece kadına karşı değil, erkeklere karşı da çok kötü arzular uyacaktır. Vücutları göre göre, müstehcen sözleri duya duya ve hayalinden bir türlü silemediği açık saçık vücutları düşününe düşününe durmadan erkeklik hormonları üreten ve her gün biraz daha şehevanî duyguların baskıları altına giren bir sürü genç, maalesef kanunlarla da yasak edilmediğinden dolayı cinsî sapıklığa doğru sürüklenip gitmekte ve toplumumuzun yüz karası hâline gelmektedir.

Pek çok kötülük gibi bu da bize Avrupa'dan gelmiştir. Avrupa belki soğuk bir memleket olduğu için (gerçi bu meselenin de münakaşası yapılabilir) bizdeki kadar birdenbire salgın bir hastalık olmayabilir; fakat sıcak memleketlere doğru gidildikçe bu mesele çok düşündürücüdür. Ne bir dinde, ne bir kitapta, ne de sıhhatli bir muhakemede yeri olmayan böyle bir iddiayı ilim adamları ileri sürüyorsa, oturup hâlimize ağlamamız icap eder. Mektepte bir öğretmen bunu söylüyorsa, bu milletin ve bu devletin düşmanlarına ve beşinci kol faaliyetlerine yardımcı oluyor demektir. Çünkü kadına karşı zaafı olana, ahlâksızlık davetinde bulunuyorlar. Cemiyeti derdest edip ve onu her gün biraz daha başka emellere hizmet edebilecek hâle getiren beşinci kol faaliyetleri ile, devletçe, milletçe uğraşmamız gerekmektedir. Rabbim, bu millete ve bu milleti idare edenlere basiret ihsan eylesin!

Maalesef günümüzde, gençler, ideolojik saplantılara düşmesin diye bilhassa bu faaliyeti hızlandırdılar. Hâlbuki bilmiyorlar ki, cihanın şarkındaki münafıklar da, gençleri çekmek için -komünizmi ilk defa ilân ettikleri zamankadın ve erkekleri müşterek olarak hamamlara doldurdular. Komünist ve anarşistlerin bir silah olarak kullandığı gayri meşru bir yolu denemek suretiyle gençleri onlardan uzaklaştıracaklarını zanneden kimseler, katmerli bir yanlışlık içinde bulunmaktadırlar. Arzu ederiz ki bu yanlış anlayıştan geriye dönsünler.

Müslümanların, şahsî hayatlarında bu meseleye çok dikkat etmeleri gerekir. Çünkü bu haramlar zamanla kalbini istilâ ve işgal ede ede, *بَلَّ رَانَ عَلَى* "Artık kalbleri pas tutmuştur."¹⁹⁹ sırrı zuhur edecek, kalb duymaz ve duygulanmaz hâle gelecektir. Günahlar kalbi kararttıktan sonra bir insanda, İslâmî aşk ve heyecan bulunması mümkün değildir.

Demek oluyor ki, fuhşun önünü almak için iki çare ve vazife vardır. Bunlardan birincisi ferdin kendisine düşmektedir ki, o da evlenmek, oruç tutmak veya başka dinamikleri kullanmak suretiyle fuhşa düşmekten korunmaktır. İkinci çare ise, bütün bir millete ve devlete düşmektedir. O da

cemiyeti fuhşa teşvik eden her türlü beşinci kol faaliyetlerini durdurmak ve kurutmaktır. Beşinci kol faaliyeti ki, bir milletin yıkılışına tesir eden en şer bir karanlık güçtür. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerim'de bilhassa bu karanlık güce dikkati çekmekte ve şöyle buyurmaktadır: “*Mü'minler arasında fuhşun yayılmasını arzu edenlere, işte onlara dünya ve ahirette can yakıcı azap vardır. Allah bilir, siz ise bilmezsiniz.*”²⁰⁰

Usûlüne uygun olarak bu karanlık güçlerle mücadele etmek mecburiyetindeyiz. Unutmayalım ki, hem kendimizin hem de milletimizin kurtuluşu buna bağlıdır.

DİPNOTLAR

192 Tirmizî, *birr* 62.

193 Münâvî, *Feyzu'l-kadir*, 3/269; Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-ummâl*, 16/276.

194 Buhârî, *nikâh* 2, 3; Müslim, *nikâh* 1.

195 Buhârî, *tubb* 4; Müslim, *selâm* 91.

196 Deylemî, *Müsned*, 4/94.

197 Buhârî, *nikâh* 18.

198 “*Zalim, Allah'ın adaletidir. Onunla intikam alır, sonra da o zalimden intikam alınır.*” (Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/49.)

199 Mutaffifîn sûresi, 83/14.

200 Nur sûresi, 24/19.

Gayri meşru: Yasak, haram, izin verilmeyen şey.

Meşru: Helâl.

Serrişte etmek: Bahane etmek, dile dolamak.

Galiz: Ağır, kaba.

Dilbeste: Gönülden bağlı, âşık, seven.

Sedd-i zerâyi: Kötülüğe sebep olması muhtemel yolların, vesilelerin engellenmesi.

Tefahhuş: Fuhşa ait sözler söyleme.

Hâk ile yeksan etmek: Yerle bir etmek.

İhtilat: Karışma, beraber olma.

Osmanlı'nın yıkılışında medrese ve zaviyenin tesiri var mıdır?

Medrese. Aklî ve şer'î ilimlerin talim edildiği yerdir. O, hem akli, hem kalbi, hem de vicdanı kanatlandırdığı günlerde gerçekten fonksiyonunu eda ediyordu. Zaviyeler ise Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhanî hayatının temsil edildiği mukaddes Allah evleridir. Bu evlerde Allah anıldı, tefekküre giden kapılar aralandı, kalb delindi ve Cenâb-ı Hakk'ın varlığına oradan menfezler açıldı. Bu evlerde tabiatın cidarları parça parça oldu ve onun tenteneli perdesi arkasında, Cenâb-ı Hakk'a ait lâhûtî ışık parıltıları bizlere göz kırpmaya başladı. Bu evler, günümüzde bir kısım evlerin eda etmeye çalıştığı fonksiyonları eda ediyorlardı. Mescitler de, yer yer bu evlerde yapılan vazifeyi omuzladı ve çok buudlu, çok ciddî hizmetler verdiler.

Bu iki mübarek müessesenin millet-i İslâmiye'ye olan hizmetleri hiçbir zaman inkâr edilemez. Daha sonra ise, bu müesseseler, yıkılan bir dünyanın enkazı altında kaldılar. Veya bir dünya onların külleri altında kaldı. Bizim esas problemimiz, imparatorluğun yıkılması değildi; esas problemimiz, ruh plânındaki iflasımızdı. Ne acıdır ki, devleti idare edenler bunu bir türlü anlayamamışlardı ve anlayamıyorlar. Yoksa, bazılarının iddia ettiği gibi bizim yıkılmamızı hazırlayan sadece medrese değildir. Aksine medrese ne zaman yıkıldıysa, millet o zaman yıkılmıştır. Çünkü medrese bizim tarihimizde, ortaokulun, lisenin, üniversitenin ve daha üstündeki akademilerin yaptıkları vazifeleri yapıyordu.

Râşid Halifeler, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) açtığı medresede ders görmüş ilk ve en büyük çıraklardır. Devâsâ bu çırakların yetiştikleri mektep de Mescid-i Nebeviydi. Bu ilk mescitle, mâbetlere mektep olma yolu açıldı ve öyle devam etti. Mescitlerde tefsir, hadis, fıkıh öğreniliyor, usûl-ü kelâmiye müzâkeresi yapılıyor ve bütün kâinat, eşya ve hâdiseler didik didik ediliyordu. Rönesans nasıl ki, Avrupa'da eşya ve hâdiselerin hallaç edildiği aydınlık bir devredir, bizim Rönesansımız da Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile başlamış, Râşid Halifeler ile geliştirilmiş ve

dördüncü asırda birdenbire amudî ve çok hızlı bir derinleşme vetiresine girerek devam etmiştir.

Düşünün, İbn Sina, Birunî gibi kimseler, daha Hicrî 4-5. asırlarda yetişmişlerdi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) den sonra, henüz dört asır geçmemişti ki, İslâm büyükleri öyle kitaplar yazdılar, öyle eserler ortaya koydular ki, bunlar kendilerinden sonra asırlarca Avrupa üniversitelerinde okutuldu. Avrupalı büyük ölçüde Rönesans düşüncesini ve sanayi inkılâbını bu eserlere borçludur. Evet Batı, yeryüzünde hâkimiyetini bu eserlerden istifade ile kurdu. Bilhassa tıp sahasında İbn Sina, Râzî ve Zehravî gibi ilim otoritelerinin eserlerinin, Batının ilmî yapılanmasında önemli katkıları olmuştur. Daha sonra bin bir iddia ile hazırlanıp ve en debdebeli bir eda ile ortaya sürülen kitaplardan hiçbirisi bin sene, hem de kıymetinden hiçbir şey kaybetmeden ellerde dolaşma bahtiyarlığına ermemiştir ama, İbn Sina sekiz asır, Zehravî tam bin sene Batıda otorite olarak kabul edilmişlerdir.

Nizamülmülk medreseleri, mescit viladetli ilim yuvalarının en düzenlisi sayılabilir; zira oralarda bir taraftan Gazzâlî'nin getirdiği ruh ve mânâ temsil ediliyor, diğer taraftan, çağın ilimleri değerlendirilip tamim edilmeye çalışılıyordu. Akıllar, fen ve tekniğe ait ilimler ile, kalbler dinî ilimlerle nurlandırılıyor, talebenin himmeti çoşturuluyor ve bu kalbkafa izdivacından İbn Sinalar, Râzîler, Birunîler, Battanîler, Zehravîler yetişiyordu.

Bunlardan her biri kendi sahasında ve önemli bir konuda başı çekiyor; kimisi astronomiyi geliştiriyor, kimisi fizikte kanunlar koyuyor, kimisi de o devirde, iptidaî vasıtalarla, “sinüs”, “kosinüs” prensipleriyle arzın çevresini ölçmeye çalışılıyordu. Ve yine o devâsâ insanlar Dünya'nın Güneş'in etrafında döndüğünü, hem de tam 700-800 sene evvel ortaya koyuyordu ki, o günlerde henüz Copernic ve Galileo'nin yedinci dedesi bile mevcut değildi. Cihanın garbı vahşetler içinde yüzerken, bizim aydınlık dünyamızda, hidrolik sistemle çalışan araçlardan saatlere, onlardan da iptidaî robotlara kadar, ancak son asırlarda tanıyabildiğimiz bir kısım teknolojinin ürünleri, şurada-burada

âdiyattan nesnelere olarak teşhir ediliyordu. Karaamidli (Diyarbakırlı) Ebu'l-İz el-Cezerî, 800 sene önce hidrolik sistemle pek çok otomatik eser ortaya koymuştu. Ta o zamanlar biz, yaptığımız robot atlara hareket kabiliyeti verirken, Batılılar henüz saatin işleme keyfiyetini bile bilmiyor ve “Acaba içinde cin mi var?” diyorlardı. İşte o devirde medrese bu denli çağının önündeydi...

Bunun yanı başında, gönüllere nur saçan ve insanları maddî âlem ötesi iklimlerde dolaştıran tek ve zaviyeler daha bir başkaydı. O zamanlar tasavvuf ehlinde öyleleri vardı ki, nazarları zaman ve mekânların en karanlık noktalarına kadar ulaşabiliyordu. Ve bunlar sayılamayacak kadar da çoktu. Bunların içinde öyleleri de vardı ki: “Ben bir lahza Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) mülâhazasından ayrı kalsam mahvolurum!” diyordu. Yine bunlar arasında “Yakaza hâlinde ben Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) temessülen 75 defa gördüm.” diyenler vardı. Bazıları, sahabilerle görüşüyor ve enbiyâ-i izâma misafir gidiyordu. Niceleri gönüllerindeki derinleşme ve mazhar oldukları vâridât-ı sübhâniye ile çağlayanlar hâline geliyor ve mâşerî vicdana boşalıyorlardı. Nasıl ki Cenâb-ı Hak, Nil-i mübareki çöle bağlayıp onunla o kum deryasını suluyordu, öyle de, mukaddes feyizler hâlinde nezdinden gelen deryaları onların gönüllerine bağlamıştı. Artık vicdanî terbiyenin olgunlaştırmasıyla, Allah onları katre iken derya yapmış, zerre iken güneş hâline getirmiş, hiç ender hiç iken de onlara kâinatlar kadar inbisat vermişti.

Meselâ, bunlardan Muhyiddin İbn Arabî, 4. Murat’ın Revan Seferinin 6 ayda olacağını hem de adını vererek bildiriyordu. Ve yine Abdülaziz’in kolları kesilmek suretiyle katledileceğini asırlar önce haber veriyordu. Evet, eş-Şeceretü’n-Numaniye bu kabîl pek çok vak’ayı buğulu bir cam arkasından seyrettiren enteresan bir esrar hazinesidir.

Evet, tek ve, medrese ile iç içe girmiş ve insanı ruhuyla, kalbiyle, aklıyla ve bütün letaifiyle en kâmil mânâda ele alıyor ve “İnsan-ı kâmil”e

giden şehrahlar hazırlıyordu.

Görülüyor ki bu dönemde hem tekye, hem zaviye hem de medrese tam tekmil fonksiyonunu eda ediyor. Ne var ki gün geliyor, bu muhteşem devir de kapanıyor. Artık medrese yeni bir şey bulma, yeni bir şey verme yerine, eskilerin nakliyle meşgul olmaya başlıyor. Meselâ, İbn Sina, Battanî ve İmam Gazzâlî ne dediler diye, onlara şerhler, haşiyeler yapmakla iktifa ediliyor. Tabii, böyle bir medreseden de artık ne İmam Gazzâlî, ne de Battanî çıkar oluyor. Her yanı papağan gibi öncekilerin fikirlerini söyleyen kimseler işgal etmişti. Gerçek ilim adamı yetişmediğinden dolayı da ufkumuz kararıyor, yolumuz tıkanıyor. Her taraf birer karadelik hâline geliyor ve bu karadelikler milleti yutuveriyor.

Bugün olsun tarih önünde her şeyin hakkını vermek mecburiyetindeyiz. Onun için diyoruz ki, gerçekten 10-12 asır tekye ve zaviye fonksiyonunu tastamam eda ederek Anadolu'yu nura gark ettiği gibi insanların sinelerini de aşkla şevkle coşturan bir altın çağdı. Bilmem ki, yıkılış dönemimizde, tekye ve medrese aynı seviyede miydi..? İçlerinde, yerde dururken Arş-ı A'zam'ı müşâhede eden var mıydı? Cemaat-i İslâmiye onların temsilinde miydi..? Yoksa sadece, eskilerin yerini onlara ait kerametleri söyleyerek teselli olan insanlar mı almıştı? Dinî hayat sırf bir folklor, medreseler "Kîl ü kâl yuvası", tekyeler, zaviyeler de sadece merasim yapılan yerler hâline gelmişti ise bu iş çoktan bitmiş sayılırdı.

Evet, medresenin belli zamandan sonra fonksiyonunu eda etmediği rahatlıkla söylenebilir. O, aldığı şeyleri koyun gibi hazmedip süt hâlinde çömezlerine verdiği sürece vazifesini eda ediyor sayılırdı.. ve bu süre hiç de kısa değildi.

Vazifesini eda etmediği devirlerde ise her şey gibi medrese de kendi devletinin, kendi milletinin, kendi hükümdarının başına belâ oldu.

Dininin ruhuyla, devletiyle bütünleşmeyen medrese hiçbir zaman

medrese olamadığı gibi tekye de tekye olamamıştır. İlim yapmayı bırakıp diniyle, devletiyle uğraşan müessesenin adı ne olursa olsun, hakikî mânâda o müessese içten içe bozulmaya uğramış ve dolayısıyla da tekrar kendisini yenileyip eski hüviyetine dönmedikçe, ondaki çöküntü devam edecektir. Temeldeki arıza, sonunda elbetteki duvarları ve çatıyı da saracaktır. Mektep ve medrese içtimaî hayatın temeli demektir. O temel sağlamlaştırılmadıkça, devletin ayakta durması mümkün değildir. Osmanlı'da da bu olmuştur.

Yani, medrese ve tekyeler bizzat Osmanlı'yı yıkan güçler değildir. Aksine onlar Osmanlı'yı ayakta tutan dinamiklerdir. Ancak kendileri yıkılınca, onlara dayalı olan devlet de ister istemez çökmüştür. Bu acı fakat gayet tabiî bir neticedir. Zira Kur'ân "*Bir toplum kendini değiştirmedikçe, Allah onları değiştirmez.*"²⁰¹ buyurmaktadır.

DİPNOTLAR

201 Enfâl sûresi, 8/53; Ra'd sûresi, 13/11.

Şer'î ilim: Dinî ilim.

Lâhûtî: İlâhî.

Devâsâ: Çok büyük.

Usûl-ü kelâmiye: İslâm'ın inanç esaslarını inceleyen kelâm metodolojisi.

Mescit viladetli: Kaynağı mescit olan, mescitten doğan.

Amudî: Dikey.

Bazı mü'minlerde, dindarlıklarıyla alay edilmesi neticesinde meydana gelen ezikliği nasıl telafi edebiliriz?

Şu anda yaşadığımız böyle bir dünyada, bunu normal kabul etmek lâzım. Alay ve istihza etmek bize yakışmaz ve mü'minin işi değildir de ondan. Öteden beri alay ve istihza kâfirlerin vasfı olmuştur. Evet, alay ve istihza bir kâfir sıfatıdır. Kur'ân-ı Kerim birçok âyetinde onları bize bu sıfatlarıyla tanıtıyor:

*“Gemiyi yaparken, milletin inkârcı ileri gelenleri yanına uğradıkça onunla (Nuh) alay ederlerdi. O da: ‘Bizimle alay ediyorsunuz; ama biz de size mukabelede bulunacağız. Rezil edecek olan azabın kime geleceğini ve kime sürekli azabın ineceğini göreceksiniz!’ dedi.”*²⁰²

*“Kâfirler: ‘Rabbimiz, bizi buradan (Cehennem'den) çıkar, tekrar günaha dönersek, doğrusu zalimlerden olmuş oluruz.’ derler. (Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onlara şöyle karşılık verir): ‘Kesin sesinizi, Benimle konuşmayın! Kullarımdan bir topluluk (dünyada): ‘Rabbimiz, iman ettik, artık bizi bağışla, bize merhamet eyle, Sen merhamet edenlerin en merhametlisisin.’ diyordu. Siz ise onları alaya alıyordunuz. Bu yaptıklarınız size Beni anmayı unutturuyordu. Onlara hep güliydünüz. Sabretmelerine karşılık bugün onları mükâfatlandırdım. Doğrusu onlar kurtulanlardır.’”*²⁰³

*“Günahkârlar, muhakkak (dünyada) mü'minlere gülerlerdi. Yanlarından geçtiklerinde ise birbirlerine kaş-göz işareti yaparlardı. Taraftarlarına vardıklarında bununla eğlenirlerdi.”*²⁰⁴

Görüldüğü gibi istihza edip alaya almayı Kur'ân, bir kâfir sıfatı olarak kaydediyor. Müslüman ise ne kimseyi alaya alır ne de istihza eder. Kâfirlerin istihzasına ise, Cenâb-ı Hak mukabele edecektir. Onlar esasen alaya alınacak durumda bulunanın kim olduğunu, ahirette tam mânâsıyla görecek ve kendilerine bin nefrin edeceklerdir. Öyle ise şu kısacık dünyada mukabele-i

bilmisil yapmanın hiçbir mânâsı ve yararı yoktur. Zararı ise pek çoktur. Onun için bizler, onların davranışlarına onlar gibi karşılık veremeyiz. Mü'min oluşumuz, buna mânidir. Ve biz de böyle bir mâni oluştan hoşnut ve memnunuz.

Gelelim sorunun diğer şikkına: Allah'a inanma ve O'nun karşısında kulluğunu ilan ve itiraf etme, dünyanın en büyük şeref madalyasını boyna takma demektir. Bu her zaman bizim için bir onur vesilesidir. Eğer caiz olsaydı biz bu durumumuzdan gurur duyacaktık.

Onlar bizim namazımızla yani miracımızla ve bizi Allah'a yaklaştıran en büyük vesile ile alay ediyorlar!.

Onlar bizim abdestimizle; yani bizim, havz-ı Kevser yanında Allah Resûlü tarafından tanınmamıza vesile bulunan en göz kamaştırıcı ışık tayflarıyla alay ediyorlar!.

Onlar mü'minlerin takkesiyle, tesbihiyle; insanların en şerefli Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), mübarek başına koyduğu, bir hadis-i şerifte, meleklerle ait bir giysi ve erkeğin ziyneti olduğu, insana en az 27 kat sevap kazandırdığı belirtilen ve bundan dolayı bazı Müslümanlar'ın namazda başlarına sardıkları sarıkla alay ediyorlar!.

Bunların hiçbirisi alay edilecek meselelerden değildir. Aksine gıpta ile kabullenilecek uhrevî değerde şeylerdir.

Hâlbuki, Allah'ı inkârla hayvandan daha aşağı bir derekeye düşen insanın hâli; evet, eğer alay edilecekse onunla edilmelidir. Sarhoş ve ayyaşlar, cemiyetin yüz karası kimselerdir; alay edilecekse onlarla edilmelidir.

Faizci, karaborsacı, monopolcü, ihtikârcı; ticarî hayatın en yaman hırsızlarıdır; alay edilecekse onlarla edilmelidir.

Açık saçıklık ve ahlâksızlığa gömülüp gidenler; iffet ve namuslarını pazara dökenlerdir, alay edilecekse onlarla edilmelidir.

Utanmazlığı alışkanlık hâline getirip insanımıza telkin edenler ve neden utanılacağını, neden utanılmayacağını bilmediklerinden dolayı, dindar gençlerle alay ediyorlar. Ama bütün bunlara karşı onlara düşen, ²⁰⁵ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ كِرَامًا esasına riayet etmektir. Evet, onlar da, Kur'ân'ın tebci ettiği bir cemaat olarak, o kendini bilmez, ne idüğü belirsizlerin yanından geçerken; âlicenabâne, kerîmâne tebessüm ederek geçmeli ve hakikî Müslüman'ın gerçek ufkunu göstermelidirler. Alay eden, kendi küçüklüğünü gösterirken, Müslüman genç de ciddî, vakarlı ve tavrını hiç bozmadan, hâlâ da onların hidayetini düşünen, böylece de Muhammedî bir yolda olduğunu gösteren bir eda ve bir üslûpla kendine düşeni yapmalıdır. Çünkü sonunda herkes yaptığı şeylerle haşır ve neşr olacaktır. Bugün Müslümanlarla alay edip gülenlere, o gün gülünecek; bugün alaya alınanlar ise, o gün Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve keremleriyle onurlandırılacaklardır. Şimşek gibi Sırat'ı geçip, Firdevs Cennetlerine de yine onlar ulaşacaktır.

Rabbim, bu türlü taarruz, istihza ve alaylara maruz kalan günümüzün inanmış delikanlılarını, din-i mübin-i İslâm'da sabitkadem eylesin! Yıldırmasın, usandırmasın, bıktırmasın, geriye döndürmesin, sarsmasın ve sonuna kadar bu işi götürmede kendilerine güç ve kuvvet ihsan eylesin! (Âmin)

DİPNOTLAR

202 Hud sûresi, 11/38-39.

203 Mü'minûn sûresi, 23/107-111.

204 Mutaffifîn sûresi, 83/29-31.

205 “Onlar (mü'minler) ki, boş bir şeyle karşılaştıklarında oradan vakarla geçip giderler.” (Furkân sûresi, 25/72)

Nefrin: Nefret.

Mukabele-i bilmisil: Aynıyla karşılık verme.

Monopol: Tekel.

İhtikâr: İhtiyaç maddelerini depolarda saklayıp, daha sonra pahalıya satma, vurgunculuk.

Tebcil etmek: Yüceltmek.

Haşr ve neşr: Öldükten sonra tekrar dirilip mahşer meydanında toplanma.

Bakara sûresi 155. âyetini nasıl anlamalıyız?

Çoklarının çok yerlerde anlattığı bu hususun tafsilini, anlatanların anlatmasına havale ederek sadece sual soran şahsın sualine saygı ifadesi olarak kısaca ve ancak meal çapında, bu mübarek âyet üzerinde duralım: Belki de birçok arkadaşlarımız itibarıyla, anlatacaklarımız, “malumu i’lam” kabîlinden olacaktır. Ancak, Kur’ân’a ait her mesele bizim için çok önemlidir. Mevzua bizim vereceğimiz cevabın ehemmiyeti noktasından değil, Kur’ân’la alâkası cihetinden bakılmalıdır.

Âyette meal olarak şöyle buyrulmaktadır: *“Andolsun ki, sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azalma (fakirlik) ile imtihan eder, deneriz. (Ey Peygamber) sen sabırlı davrananları müjdele!”*²⁰⁶

Kasem olsun ki, sizi, içinize salacağımız bir kısım korkularla imtihan ve ibtilâya tâbi tutacağız. Defaatle başınıza korku salacak, ehl-i dünyayı size musallat edecek, böylece kim korkuyor, kim korkmuyor, haricî vücud noktasında bunu ortaya çıkaracağız. Evet, kimin korkup korkmadığını ilim noktasından Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) biliyor. Fakat, kudret ve iradenin taalluk sahası olan haricî vücud noktasında kimin korkup kimin korkmadığını ortaya koymak için O sizi durmadan imtihana tâbi tutacaktır.

Bu imtihanlardan biri de “*korku*”dur. İnsan, zelzeleden, açlıktan, susuzluktan, maddî-mânevî düşmandan korkar ve bunlar onun için bir imtihan olur.

İmtihanın ikinci çeşidi de “*açlık*”la yapılandır. Ümmet-i Muhammed belli devirlerde bu imtihanın en şiddetlisine mâruz kaldı. Günümüzde böyle bir imtihan söz konusu değildir. Vâkıa, bugün de bir kısım açlıklar, sefaletler yok değildir ama bunlar, günümüz insanının israf ve suiistimallerine terettüp eden bir kısım tokatlardır. Oysaki bizden evvelki nesiller, hususiyle

de son iki asrın insanı, haricî ve dahilî düşmanların tasallutuyla, açlığın en acımasızına maruz kalmışlardır. Evet, bugün belki bazı Afrika ülkelerinde de açlık vardır; ancak bu onların suiistimalinden kaynaklanan bir tokattır. Başka vesilelerle o hususu uzun uzadıya anlattığım için burada temas etmeyeceğim.

“*Mal noksanlığı*”, bir bakıma gelecek çeşitli âfetlerle olabileceği gibi, bereketin kaldırılmasıyla da olabilir. Bu da imtihan çeşitlerinden biridir. Ve günümüzde enflasyon bu imtihanların en zorlu olanıdır.

“*Nefislerdeki noksanlık*” ise, hem öldürülme hem de insanca yaşama haklarından mahrum bırakılma gibi mânâlara gelebilir. Dıştan gelen taarruz ve istilâlara karşı yapılan mücadelede İslâm âlemi şehitler vererek nefiste noksanlık imtihanı görebilecekleri gibi, dahilde, İslâmî hayatı yaşayanlar, cemiyet hayatından tecrit edilip ve onlara üçüncü sınıf vatandaş muamelesi yapılmak suretiyle de imtihandan geçirilebilirler. Bütün bunlar Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâluhu) ibtilâ ve imtihanıdır. Ve mü’minler imtihan olmaktadır.

“*Semerat*”, meyveler demektir. Allah (celle celâluhu) bağ ve bahçelerimize verdiği ve vereceği âfetlerle bunlarda noksanlıklar meydana getirir ve bizi imtihan eder. Bir de her türlü çalışma ve gayretin netice ve semeresiyle bizi imtihan eder ki, bu da yine semeratla imtihanıdır. Bu imtihanlar ya bizim çeşitli günahlarımıza terettüp eden imtihanlardır.. Allah (celle celâluhu) bunlarla bizi uyarmak ve kendimize getirmek istemektedir; ya da derece ve mertebemizin artması içindir ki, bu da bizlere Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâluhu) bir lütfu demektir.

Sabır ve sadakat ancak imtihanlarla belli olur. Her türlü imtihan karşısında, Hak (celle celâluhu) kapısından ayrılmayanlar ve orada kalmaya kararlı olanlar, kapının her açılıp kapanışında, başı kapının eşliğinde bekleyenler bu imtihanı kazanmış olacaklardır. Az bir sıkıntı ile yol-yön değiştirip, kapının önünden ayrılanlar da kaybetmiş olacaklardır.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir belâ veya musibete mâruz kaldığında hemen abdest alır ve namaza dururdu. “*Sabır ve namazla Allah’tan (celle celâluhu) yardım isteyin.*”²⁰⁷ âyeti bize bu hakikati anlatıyor. Musibet sizi çepeçevre sardığı ve ufkunuzu kararttığı zaman bu girdaptan çıkmanın ve kurtulmanın yolu sabır ve namazdır. Evvelâ dişini sıkarak sabredeceksin; sonra da kullukta ısrar ederek, Rabbinin dergâhına yüz süreceksin.

İhtimal ki, Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) bu imtihanlarla, bizim sabır, tahammül, vefa ve sadakatimizi ortaya çıkarmakta, böylece hem kendi lütuflarını hem de bizim gerçek değerlerimizi ihtar etmek istemektedir. Evet O, sabır ve sadakatimizi, geçirdiğiniz imtihanlar karşısında gösterdiğiniz tavır mezurasıyla ölçecek ve kendinizi kendinize tanıttıracaktır. Ta ki, kimsenin Allah’a (celle celâluhu) karşı bir delili kalmasın. Belki de kul böyle bir ölçü ve tartı ile kendini deneyip ölçtükten sonra şu itiraflarda bulunacaktır:

Yâ Rabbi, meğer ben ne döneğ insanmışım. Sen beni bir kere imtihan ettin, kapıyı yüzüme bir kere kapadın, dümenimi bir kere bozdun, ben de “Artık bu iş olmaz!” dedim, ayrılıp gittim. Oysaki bu bozgun, hiç durmadan tekerrür edip dursaydı, bana düşen vazife, yerimde sebat etmek ve Senin düşmanlarınla yaka paça olmaktı. Sen belki, yüzlerce defa benim ordumu bozguna uğratacaktın; ama ben hep “Seni, Seni!” diyecektim. Sen evimi başıma yıkacak, evlât ve mal acısıyla yüreğimi yakacaktın; ben hiç tavır değiştirmeden “Seni, Seni!” diyecektim. Sen tepeden tırnağa vücuduma hastalıklar salacaktın, ben de dayanamayarak inim inim inleyecektim; ama biraz derman bulunca ve iki kelime konuşma fırsatı yakalayınca yine “Seni, Seni!” diyecek ve hep Seni isteyecektim. Bunları demem gerekirken, diyemedim, sarsıldım, döndüm ve ayrılıp gittim. Meğer ben ne döneğ biriymişim..!

Kul, hak ve istikamet üzerinde olduğu demlerde de imtihan olur. Birçok hadisin beyanıyla, Allah (celle celâluhu) kulunu imtihan eder, başına

çeşitli belâ ve musibetler yağdırır, ta ki kul, Rabbi'nin huzuruna tertemiz gidebilsin ve Cennet yamaçlarında huzur ve itminanla tenezzühten tenezzühe koşsun dursun...

Evet, bizler de birçok defa elenecek, kalburlara konacak, eleklerden geçirilecek ve imtihan olacağız. Böylece, has hamdan, kömür de elmastan ayrılmış olacak. Bilhassa günümüzde böyle bir imtihana zaruret vardır. Zira ileride muhtemel dönekliliklerin önünü almak ancak bugün görülüp geçirilen imtihanlarla mümkün olabilecektir. Onun için, ilâhî davayı omuzlamaya, taşımaya namzet olanlar arasında imtihan çok önemli bir faktördür; bunu da bizzat Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) yapmaktadır ve yapacaktır. Bize düşen, sadakatle bu kapıdan ayrılmamaktır.

DİPNOTLAR

206 Bakara sûresi, 2/155.

207 Bakara sûresi, 2/153.

Malumu i'lam: Bilinen bir şeyi anlatma.

Haricî vücud: Müstakil, objektif varlık, şahadet âlemine ait varlık.

Taalluk sahası: İlgili, alâkalı olduğu alan.

İtminan: İç huzuru, gönül rahatlığı.

Tenezzüh: Gezinti, dolaşma.

“Yoktan var olmaz, vardan da yok olmaz.” diyorlar. Zamanımızda geçerli midir?

Lavoisier’e dayandırılan bu söz sadece bir iddiadır. Diyorlar ki: “Madde enerjiden mürekkep ve enerjinin şekillenmiş hâlidir. Madde-enerji. Enerji-madde bir devr-i daim hâlinde sürer gider. Demek ki, var yok olmaz, yok da var olmaz. Meselâ, yeryüzünde insanlar var olurlar, öldüklerinde çürür ve bu sefer de toprak olurlar. Ve varlıklarını toprak şeklinde devam ettirirler. Güneş’teki hidrojen helyuma çevrilir, ondan çıkan şua, radyasyon ve çeşitli boydaki dalgalar, dünyanın yedi bucağına yayılır hatta birçok sistemlere kadar gider ve onlar da kendilerine göre bunlardan istifade ederler. Yani, değişen sadece varlığın keyfiyetidir; yoksa bizzat varlık hep devam etmektedir.”

Evvelâ, Lavoisier “Var yok olmaz, yok da var olmaz.” derken bunu eşyanın kendisine nispet ederek söylemektedir. Yani, hiçbir varlık kendi kendine yok olmaz. Yok olan da yine kendi kendine var olamaz. Aynı zamanda, var ve yok etme gücüne sahip olamayan sebepler, tesadüfler; hatta varlık içinde en kabiliyetli olan insanlar dahi, bu hükme dahildirler.. onlar da bir varı yok, bir yoku da var edemezler.

Onların eliyle sadece terkipler değişir; varlık varlığını devam ettirirken, yok da ebediyen yok olarak kalır. Ancak, mesele Cenâb-ı Hakk’a (celle celâluhu) isnat edildiğinde bu hüküm tamamen tersine çevrilir. Allah (celle celâluhu) varı yok eder, yoku da var eder. Her baharda binlerce, yüz binlerce, yoktan ve hiçten yaratılan bunca nebâtâtı gördüğü hâlde, yok var olmaz diyen muannit evvelâ kendisi yok olmalıdır. Evet, Allah (celle celâluhu) varı yok eder yoku da var eder. Zaten Lavoisier’nin de buna bir itirazı yoktur.

İkincisi: Varlık veya yokluk bizim malumatımızın dar mahbesine sıkıştırdığımız şeylerden mi ibarettir ki böyle bir iddiada bulunmak doğru

olsun!

Epikür ve Tales'ten bu yana maddenin en küçük parçası olarak bilinen atom bugün daha küçük parçalara ayrılmış olarak bilinmektedir. Atom, kendi çekirdeğinin etrafında dönen, eksi yüklü elektronlar, artı yüklü protonlar ve yüksüz nötronlardan müteşekkildir. Dün bilinmeyen bu husus bugün herkesin malumudur; ve bugün yine herkesin malumudur ki, bunlar durmadan dalga neşretmektedirler. Görülüyor ki, bilgilerimiz daima yenileniyor ve bilgi dağarcığımızıza her an yeni bilgiler ilave oluyor. Atom nazariyesi birçok değişikliğe uğrayadursun, belli bir dönemde foton nazariyesi ortaya atıldı ve ilim adamları artık bütün mesailerini partiküller üzerine teksif etmeye başladılar. Biz çok şey bildiğimizi zannediyoruz; hâlbuki çok şey bilmiyoruz. Varlık hakkında bildiklerimiz, bilmediklerimize nispetle deryada katre kalır...

Biz yine düne kadar, her şeyin atomdan meydana geldiğini kabul ediyorduk. Ancak bugün antimadde nazariyesiyle atomun karşısında da bir antiatom olduğu söylenmektedir ki, *“Daha bilmediğiniz şeyleri de çift yarattı.”*²⁰⁸ mânâsına gelen âyetin içinde bu mânâyı düşünmek de mümkündür.

Kur'ân-ı Kerim'in ortaya koyduğu ilmî gerçeklere ve telkin ettiği imana bakınız ki, “Atomdan seyyarata kadar, her şeyi Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) çift olarak yarattı. Tek olan birisi vardır o da Allah'tır (celle celâluhu).” Sadece O tek olan Zât'tır ki, parçalanmaz, bölünmez, yemez, içmez, üzerinden zaman geçmez, kemmî ve keyfî olarak ele alınmaz. O zâtında vardır ve bir Zât-ı Ecell-i A'lâ'dır. Tebeddülден, tagayyürден, elvân u eşkâlden münezzeh ve müberrâdır.

Anderson'dan Asimov'a kadar fizik ve astrofizik dünyasında yeni bir görüş olarak üzerinde durulan, antimadde, antiatom, antiproton ve antinötron hususu bilgi sınırlarımızı tespit ve bilgi kapasitemizin azlığı mevzuunda düşüncelerimize bir buud daha kazandıracak mahiyettedir. Çok şey bildiğini zanneden insan, hiçbir şey bilmediğini bu yeni gelişmelerle daha iyi anlamış

durumdadır. Zaten okudukça insanın, bir taraftan ilmi, diğer taraftan da cehaleti artmaktadır.

Anderson, pozitronu bulduktan sonra, elektron yerinde dönen başka bir şey buldu. Çünkü bu bulduğu artı yüklüydü. Hâlbuki elektron eksi yüklü olması gerekiyordu. Bu, maddenin karşısında zıt bir maddenin olduğunu ispat ediyordu. İlim dünyası şimdi bu sırrı çözmekle meşgul ve yoğun bir faaliyet içinde çalışıp durmaktadır. Bir de sıralamayı devam ettirirsek, bakın iş nereye kadar uzayacaktır: Antix, antipartikül, antiproton, antinötron, antielektron, antimolekül. Ondan sonra da canlılara gelelim. (Yalnız şimdilik böyle bir tabir bilinmiyor) antibitki, antihayvan, antiinsan ve antidünya... vs.

Çok sözleri kehanet derecesine varan Einstein demiştir ki: “Görünen üç buudlu mekânın dördüncü bir buudu daha vardır; o da zamandır.” Tabî ki bu, sezip görebilmeye bağlıdır. Siz o mekânın içinde bulunsanız, eşyaya bakışınız başka türlü olacaktır. Öyleyse, içinde bulunduğumuz mekânın dışında bu mekândan başka bir mekân vardır. Ve bu mekân hiçbir zaman başka bir maddenin değişmesinden teşekkül etmiş değildir.

Madde ile antimadde arasındaki münasebet nedir? Bu sorunun cevabında deniliyor ki, bunlar birbirini yok edebilecek bir mahiyette yaratılmışlardır.

Ve yine ilim adamları, bir gün bütün kâinata, maddenin anti-maddeye galebe edeceğinden bahsetmektedirler. Hâlbuki onların sözlerini teyit eden hiçbir delilleri de yoktur. Bunu şunun için söylüyorum; acaba ilim adamları her şeyi biliyorlar mı ki, böyle bir neticeyi hemen kestirip atıyorlar.

Haydi onların bazı dediklerini kabul edelim. Yeryüzünde madde daha çoktur, antimadde ise daha azdır. Ama bir de ileri sürdükleri hususlar üzerinde düşünelim. Meselâ onlar diyorlar ki, kâinat yaratılırken madde ve antimadde birbirine mukabil yaratıldı. Diyelim ki madde tarafında iki bin iki tane madde vardı; antimadde tarafında ise bu oran iki bin taneydi. Sonra

madde antimaddeyi yedi, tüketti. Sonunda madde, anti-maddeden sadece iki tane fazla kaldı ve bu fazlalıktan dolayı, kalan iki fazla maddeden bu âlem vücuda geldi. Böylece de, madde antimaddeye galebe çalmış oldu. Aslında hiç de böyle bir durum yoktur. Çünkü, eğer böyle bir şey olsaydı, yeryüzünde antimaddeden bahsetmeye imkân olmazdı. Zira, iddiaya göre antimadde baştan bütünüyle yok edilmiş sayılıyordu.

Bir de şöyle düşünelim. Antimadde düşüncesi maddenin karşısında; antiatom düşüncesi atomun karşısında bize sırlı bir âlemden bahsetmektedir. Biz maddî ve görünen varlıklarıdır. Niçin acaba cinler, antimaddeye yakın bir şeyden yaratılmış olmasınlar? Neden meleklerin nurdan yaratıldığını kabul etmeyelim? Neden onlar bizi yok edebilecek güçte olmasınlar?

Acaba geçmiş peygamberlerin serencamesi arasında bu tür hâdiseleri görmek mümkün değil midir? Hâlbuki Kur'ân-ı Kerim'de ve bilhassa Hicr sûresinde meleklerin bir yerde madde adına görünmelerinin orayı mahvettiği anlatılmaktadır.²⁰⁹ Demek ki Allah'ın (celle celâluhu) emir ve müsaadesi olsa, melekler zincirleme reaksiyonlarla, kâinatı yok edebileceklerdir. Binaenaleyh, bir yerde madde bir nesic, bir kanaviçe meydana getirirken, bir yerde de antimadde, meselâ, cinler ve ruhânîler gibi bir kanaviçe meydana getirmektedir. Madde-anti madde; mekân-anti mekân, zaman-anti zaman çarpışması neyse, dünya da ahiretin karşısında aynı durumdadır. Onun içindir ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), gerçekten Cennet'i görüyor, üzüm salkımına elini uzatıyor, Cehennem'i müşâhede ediyor ve gördüğü o dehşetli manzaralardan irkiliyordu. Evet O, madde âlemindeyken de antimadde âlemiyle münasebet içindeydi...

İşte âlemin varlığı, maddesiyle antimaddesiyle bu kadar karmaşıklık arz ederken, kalkıp birisinin, yüz sene önce söylenmiş bir söze dayanarak, "Var yok, yok da var olmaz." gibi laflar etmesi ilmî hiçbir mesnede dayanmayacağı gibi, tutarlı da olmayacaktır.

Burada, âlem hakkında çok şey bilmediğimizi bir kere daha tekrar

etmek durumundayım. Bir zamanlar, esîr maddesi etrafında da fırtınalar koptu. Var diyenleriyle bir grup, esîr maddesinin mevcudiyetini çeşitli delillere istinat ederek ispat ederken, Michaelson ve daha başka bazı ilim adamları araştırmalarının neticesini, “Esîr denen bir madde yok!” diye noktalandılar. Bu sefer Lorenz devreye girdi ve “Hayır, yok diyemezsiniz!” dedi. Bunların hepsi de söylediklerini, araştırmalarının onlara verdiği malumata dayandırıyorlardı. Durum böyle olunca ve bu bilinmeyenlere bir de insanın kendisi eklenince, varlık veya yokluk hakkında hüküm mahiyetinde sözler söylenmesi biraz tuhaf değil mi?

Bir gün gelecek, İsrafil sûra üfleyecek madde veya antimaddeden bir tarafı yok edecektir. Bu defa beriki diğerine göre belki gelişecek ve siz öyle varlıklarla karşılaşacaksınız ki, sizin gibi insan görünecek, ama elinizi vurduğunuzda bir tarafından öbür tarafına geçiverecektir. Siz ona, ister cin, ister melek, isterse ruhanî deyin. Ancak denmesi gereken bir şey daha vardır; o da varlığın maddeden ibaret olmadığı hakikatidir. “*Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir, göz ise mâneviyatta kördür.*”²¹⁰ Maddenin ötesinde, bütün ihtişamıyla maddeye zıt ayrı bir varlık sahası vardır ki, gerçek mânâ, ilâhî nur ve Cenâb-ı Hakk’ın (celle celâluhu) tecellî ettiği âlem de işte bunun ötesindedir. Bu mevzuda hiçbir şey bilmiyoruz. Çünkü ilmin eli oralara uzanmaktan henüz uzaktır.

Üçüncüsü: Hepimiz müşâhede ediyoruz ki, var yok olmakta, yok da var olmaktadır. İşte gözümüz önünde Allah (celle celâluhu) bir anda ışığı var ediyor, sonra onu yok ediyor ve onun yerine karanlığı var ediyor. Sonra karanlığı yok edip ışığı var ediyor. Biz de gözümüz önünde cereyan eden bu hâdiseleri müşâhede edip duruyoruz. Her mevsim yoktan varlık sahasına çıkarılan bunca nebatat ve hayvanat bize yoktan nasıl var edildiğini gösterip dururken bir gün de gelecek bütün bunlar yok olmakla, bu sefer de varın nasıl yok edildiğini yine görmüş olacağız. ²¹¹ مَنْ عَلَيْهَا فَإِنَّ سِرِّيْ زُحُورٌ يُهْرَقُ مِنْ عَلَيْهَا فَإِنَّ

üzerinde ne varsa maddelerine ait yönleriyle yok olacaklardır.

Evet, her şey fânidir; ancak bir Bâki vardır. O da hiç şüphesiz Allah'tır (celle celâluhu). Ve O Allah (celle celâluhu), varı yok; yoku da var etmeye muktedirdir.

Hâsılı; maddeciler, varı yok, yoku da var eden ve kâinattaki baş döndürücü icraatıyla varlığını hissettiren Yüce Yaratıcı yerine maddî bir ilâh, daha açık ifadesiyle de, bir (İlâh-Madde) ikame ederek bir kısım bulanık düşüncelere sığınmak istemekteler. Zira, iddialarına nazaran âlemi idare eden sadece maddedir. Kimyevî ve mihanikî kuvvetler ise, maddenin vasıfları ve hususiyetlerinden başka bir şey değildir.

Ne var ki, onlara göre bu her şey olan maddenin hakikati meçhuldür. Ne acıdır ki, idrak edilemediğinden ötürü hakikat ve künhünü bilemedikleri Allah'ı (celle celâluhu) inkâr eden materyalistler, hakikatini bilemedikleri maddeyi her şeye esas kabul etmekte hiçbir beis görmemekteler..? Onların bu gibi pek çok tenakuzları üzerinde durmayacak, sadece sistemleriyle alâkalı bir iki söz edeceğiz:

Materyalistler, yaratılış ve varoluşta en birinci âmil olarak maddeyi görürler. Onlara göre madde her şey üzerinde hâkim, kuvvet de onun esiridir. Âlemin idaresini, kâinattaki nizam ve âhengini muhafazasını, her şeyin esası sayılan bu kör ve şuursuz zerrelere, ilimsiz, idraksiz atomlara havale ederek varlık hakikatini izah etmeye çalışırlar.

Bu utandırıcı ve gayri ilmî hurafeleri kabul etmek için insanın hakikaten kör ve şuursuz olması lâzımdır.

İşte, maddecilerle aramızdaki en bariz farklılık da burada ortaya çıkar. Maddeciler güya tecrübe ve müşâhedeye dayanarak, maddenin, her şeyin esası, hareket ve şekillenmesinin de kendinden olduğunu iddia ederler. Bizse, yine ilim, fen ve müşâhedeye dayanarak, maddenin kör, âtil, şuursuz bir mevcut olduğunu, hareket ve değişik terkipler içindeki hizmet ve gücünü varlığı kendinden, her şeyi ilim ve kudretiyle idare eden bir Zât'tan (celle

celâluhu) aldığına inanırız. Günümüzdeki temsilcileriyle beraber bütün materyalistler tamamen dogmatisttirler. Henüz ispat edilememiş ve bedihî olmayan şeyleri, ispat edilmiş ilmî meseleler gibi gösterir ve göz boyamaya çalışırlar. Hıristiyanlık'taki dogmatizme başkaldırarak her şeyi inkâr eden maddeciler neticede bir başka yoldan aynı girdaba kapıldı ve aynı gayyalara sürüklendiler.

Materyalistlerin, bin bir tantana ile ilân ettikleri esasların hemen hepsi de bir kısım fasit kıyas ve yakıştırmalara dayanmaktadır.

Varın yok, yokun var olması iddiası da yine onların bu yakıştırmalarından biridir. Bir gün ilim adamları onların bu iddialarını da iki kere iki dört eder kat'iyetinde ispat etseler; onlar, inkâra esas teşkil edebilecek yeni yeni iddialar üreteceklerdir.

DİPNOTLAR

208 Yâsîn sûresi, 36/36.

209 Bkz.: Hicr sûresi, 15/8.

210 Bediüzzaman, *Mektubat*, s. 697.

211 "Arz üzerinde bulunan herkes fânidir." (Rahmân sûresi, 55/26)

Mürekkeb: Bir araya gelmiş, oluşmuş.

Şua: Işın.

Muannit: İnatçı.

Mahbes: Kafes, hapisane.

Kemmî Keyfî: Nicelik ve nitelik olarak.

Zât-ı Ecell-i A'lâ: Eşsiz, benzersiz, Yüce Zât.

Tebeddül Tegayyür: Değişme, başkalaşma.

Elvân u eşkâl: Her türlü renk ve şekiller.

Münezzeh Müberrâ: Temiz, beri, uzak.

Serencâme: Başa gelenler, yaşananlar.

Nesic: Dokuma.

Gayr-i ilmî hurafe: İlmî bir temele dayanmayan, boş, asılsız düşünce.

Dogmatizm: Doğruluğuna dair aklen ve naklen herhangi bir delil bulunmayan bir düşünceye körü körüne bağlanma.

Materyalist: Maddeci. Maddeyi, kâinatın temel prensibi kabul eden, maddî veya ruhî bütün varlıkların esasını madde olarak benimseyen kimse.

Fasit: Bozuk, yanlış.

Darvin nazariyesinin bu kadar çok yara almasına rağmen ısrarla yaşatılmaya çalışılmasının temelindeki ana düşünce nedir? ²¹²

Dünyada Darwinizm kadar “ba’sü ba’de’l-mevt öldükten sonra dirilme”si olan ikinci bir hâdise göstermek mümkün değildir. Ölmüş ölmüş dirilmiş ve belli bir koma devrinden sonra şimdi yine hortlatılmak istenmektedir. Bir kısım ilim adamları var gücüyle Darwin’e ait düşünceleri müdafaa ederken, yine bir kısım ilim adamları Darwin’i ve düşüncelerini yerden yere vurmakta ve artık bugün böyle şeylere inanmanın, bir aldanmışlık olduğunu ifade etmekte...

Bugün dünya ilim mahfillerinde görünen manzara budur; fakat yine de Darwinizm, belli bir süre daha gündemi işgal edeceğe benzer. Dünden bugüne Batıda ve Doğuda bu mevzuda binlerce kitap yazılmıştır, yazılmaktadır ve gelecekte de yazılacaktır.

Şunu hemen ifade edelim ki, günümüzde Batı ve Doğu kültürü bütünüyle maddeci bir temel üzerine oturtulmuş ve tamamen materyalist felsefenin kaideleri üzerinde durmaktadır. Rusya ne kadar maddeci ise, Amerika da en az o kadar maddecidir. Zaten bugün Batı kültürü büyük bir çoğunlukla Amerikan kültürüne kaymış durumdadır. Sadece ilk bakıştaki coğrafî farkı işaretlemek için söylediğimiz doğu tabiri, düşünce bakımından değildir. Bir başka soru münasebetiyle de söylediğimiz gibi, bugün Doğu ve Batı artık coğrafî sınırları aşmış durumdadır. Onun için biz, Rusya’yı da bu yönüyle Batılı kefesinde mütalâa etmekteyiz.

Her iki tarafın dine bakışı da, ilimlere bakışı da aynı paralellik üzerinde seyretmektedir. Batı, dine, Russo’nun ve Renan’ın bakışı içinde, içtimaî hayat için gerekli küçük bir ünite nazarıyla bakar. Yani din hiçbir zaman onlar için gaye ve hedef değildir; sadece bazı insanların mutluluğuna diğer vasıtalar gibi bir vasıta. Onun için dine de ruhsat verilmelidir. Zaten

Rusya da bugün aynı çizgiye gelmiş durumdadır. Ancak bu yeni telakki bir çözüme kabul edilse bile, bizim anladığımız mânâda bir din anlayışı değildir.

Bunların ilimlere bakışı da, ilmin bütün bölümlerini kastederek söylüyorum, aynı şekildedir.

Bugün dünyanın durumu budur. Buna rağmen, materyalist düşünceli insanlar dahi Darwin nazariyesini ele almış, birçok yönleriyle onu örselemiş, hatta çürütmüş ve kabul edilebilecek bir tarafını bırakmamışlardır. Bu hususta görüş ve düşünce tarzının değişmesi Amerika ve Avrupa'da açıktan açığa, komünist blokta da şimdilik kapalı olarak cereyan etmektedir.

Evet, bugün Rusya ve ona bağlı ülkelerde hâlâ bu görüşte ısrar edilmektedir. Çünkü bunlar, çürük devlet temellerini tarihî maddecilik üzerine kurmuşlardı ve bunlar için Darwin'in söylediklerinin doğru olması çok mühimdi. Şu bir gerçektir ki, materyalizm ve tarihî maddecilik yıkıldığı zaman, metafizik ortaya çıkacak ve insanlar, ihtiyaçlarının bütününde artık iktisat ve maddî yapılanmadan daha çok mânevî esaslara müracaat edeceklerdir. Bu da bağlı oldukları sistemin ölümü demektir. Onun içindir ki dünden bugüne sık sık Darwinizm'i sahneye sürmüşler ve daha da süreceklerdir.

Türkiye'de de bu işi bayraklaştıranlar, o zihniyete hizmet eden bir kısım öğretim görevlisi ve öğreticilerdir. Onlar her biyoloji dersinde Darwinizm'i, büyük bir hakikatmiş gibi ele alır, işler ve körpe dimağları onunla zehirlemeye çalışırlar.

Ben, burada meselenin geniş çapta tahlilini yapacak değilim. Daha önce, bir konferans vesilesiyle bu mevzuu tafsilatıyla ele alıp takdim etmişim.²¹³ Daha sonra bu mevzu, inanç cephesinde değişik arkadaşlar tarafından ele alınıp incelendi ve hakikaten hacimli ve verimli eserler vücuda getirildi. Mevzuun tafsilini bu gibi eserlere bırakarak, sadece, soru-cevap sütununun kapasitesi ölçüsünde bir iki hususu arz etmeye çalışacağım.

Bu düşüncede olan insanlar derler ki: Canlıların ana maddeleri, suda evvelâ amino asitler hâlinde, sonra amip veya hücre, daha sonra da çeşitli canlılar hâlinde teşekkül etmiştir. Sonra da bu canlılar evrim geçire geçire maymun (bazılarına göre köpek) sonra da insan olmuştur. Söylediklerine delil olarak da bazı yerlerde bulunan fosilleri göstermişler ve gösterdikleri bu fosilleri de çeşitli cinslere menşe yapmışlardır. Meselâ bunlardan bir kısmı atın, bir kısmı denizanasının ve diğer bir kısmı da su yosunlarının anasıdır. Aradan geçen şu kadar bin sene sonra onlar bugünkü hâllerini almışlardır...

Hâlbuki ilim adamlarının son buluş ve tespitleri onların bu dediklerini tekzip etmektedir.

Evet, evrimcilerin, inatçı mahluk dedikleri haşerat, aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen, bugün hâlâ 350 milyon sene evvelki hallerini devam ettiriyorlar. Böcekler de bu kadar yıl sonra aynı durumlarını koruyorlar.

Eklem bacaklıların, süngerlerin ve deniz akreplerinin, 500 milyon sene evvel, taşların altında kalmış fosilleri ne ise, bugünküler de aynı şekildedir. Arada en küçük bir farklılık dahi yoktur. Bunu söyleyenler de yine zoologlardır. En küçük varlıklarda dahi herhangi bir değişiklik yoksa, o zaman Darwinistlerin iddia ettiği gibi, atın ayağı da değişmiş değildir. İnsan ilk yaratıldığı günkü fizyonomik şeklini aynen korumakta ve muhafaza etmektedir.

Evet, evrimcilere göre, bütün bu saydıklarımızın ve daha binlerce sayamadıklarımızın hepsinin değişmesi ve belli bir hâl alması gerekirken, karşımıza 500 milyon sene evvelki varlıklar çıkıyor ve evrimcileri tekzip ederek, “Hayır, biz hiç değişmedik!” diyorlar.

Onlar bir de şunu iddia ediyor ve diyorlar ki: Varlıklar tamamen tesadüfî olarak değişmektedir. Bu değişme, zamanla ve yavaş yavaş olmaktadır. Her varlığın değişme durumu, içinde bulunduğu yer ve şartlarla yakından alâkalıdır. Güneşle dünyanın birbiriyle olan münasebeti, uzaklık

veya yakınlığı, dünyanın dönüş keyfiyetindeki değişmeler ve buna paralel olarak mevsimlerin değişmesi, bütün bunlar mutasyonlara müsbet veya menfi tesir eden faktörlerdir. Ve dolayısıyla meydana gelen değişiklikler bu şartlara göre tahakkuk etmektedir. Meselâ, atlar milyonlarca sene evvel küçük küçük hayvanlardı ve beş tırnakları vardı. Sonra üzerlerinden bu kadar zaman geçince, büyüdüler ve derken tek tırnaklı hâle geldiler...

Aslında, bunların ellerinde mevzu ile alâkalı ciddî bir vesika da yoktur. Geçmişe ait bir varlıktan bahsediyor ve onun at olduğunu iddia ediyorlar. Hâlbuki bahsettikleri yaratıkla bizim bildiğimiz at arasında hiçbir münasebet yok. Allah (celle celâluhu) o devirde bir hayvan yaratmıştır.. ve o hayvanın belli bir süre sonra da nesli tükenmiştir. Şu anda da öyle bir hayvan yoktur. Şimdi onu biz niçin at olarak kabul edeceğiz? Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) o devirde öyle bir hayvan yarattı, daha sonraki devirlerde de atı yarattı. Bunları birbirine niçin dayayalım ki..?

Milyonlarca sene evvel tespit edilen arı ve ballar var. Görülüyor ki arı 100 milyon sene evvel, aynı hendesî ölçü içinde bal yapmış. Aradan 100 milyon sene geçtikten sonra bakılıyor ki arı yine aynı şekilde bal yapıyor. Demek, dünden bugüne ne arının beyni, ne de bal yapmak şekli değişmiştir. Fizyolojik yapısında da bir değişiklik yoktur. Eğer bir değişme söz konusu ise bu değişme nerede ve nasıl olmuştur? Her hâlde bunu göstermek lâzımdır.. ve göstermek de onlara düşer.

Birkaç sene evvel, neodarvinistlerden biri kalktı ve yarısı insan, yarısı maymun bir kafayı, maymundan insana geçişe bir delil olmak üzere dünyaya ilân etti. Tabî ki kısa zamanda işin iç yüzü anlaşıldı. Yapılan şey şuydu: Hakikaten bir insana, bir de maymuna ait iki kafatasından yarı yarıya alınmış; bunlar birleştirilerek tek bir kafatası hâline getirilmiş.. bu kafatası bir müddet asitte bekletilmiş ve bazı yerleri de, yıpranmış hissini vermek için biraz eğelenmiş ve böylece mutavassıt-ata diye bütün dünyaya ilân edilmişti.

İşte bir muzibin yaptığı böyle bir muziplik, nerdeyse maymunla insan

arasındaki geçiş dönemine ait bir varlık diye bütün ilim mahfillerine kabul ettirilecekti. Ancak hemen meseleye müdahale eden ilim adamları, kısa zamanda, bu sahtekrlığı gün yüzüne çıkardı ve bunu gazete ve dergilerde neşttiler. Aynı mevzu Türk basınında da uzun uzadıya işlendi ve üzerine makaleler yayımlandı...

Mutasyona gelince; mutasyon: Canlı varlıklardaki soy çekiminin atlama şeklinde de değişebileceğini ve bu değişmenin, türlerin meydana gelmesine esas teşkil edebileceğini ileri süren bir nazariyedir...

Günümüzde, genetik ve biyokimyanın bir kısım keşifleriyle iyice anlaşılmıştır ki, tesadüflere dayalı mutasyonlarla, tekâmüle gitmenin, evolsyona uğramanın imkânı yoktur. Dolayısıyla böyle bir iddia da artık çıkmazdadır.

Meselâ, senelerden beri, güvercin ve köpekler üzerinde durmadan melezlemeler yapılıyor. Fakat, köpek inadına köpek kalmakta devam ediyor. Belki fizyonomik değişiklikler oluyor, diyelim ki burnu, ağzı bir çeşit oluyor; ama hiçbir zaman bu köpek bir merkep olmuyor. Güvercin de saksagaana dönüşmüyor ve güvercin olarak kalıyor...

Daha önce de drosophila sineği üzerinde aynı deneyleri yapmışlardı: Bu sinek de sinek kalmakta diretmiş ve araştırmacılar, elleri boş, canları sıkkın ve ümitsiz bir hâlde araştırmayı terk etmişlerdi...

Fakat bu araştırmaların bir faydası oldu; ilim adamları iyice anladılar ki, bir nev'den diğer bir nev'e geçmek mümkün değildir.. türler arasında atlanması mümkün olmayan streler mevcuttur. Kaldı ki, orta nev'in akim kaldığı da herkesin malumu olan bir husustur. Bilindiği gibi, katır ne erkektir ne dişidir. Bu durumda katırın neslinin devam etmesi imkânsızdır. Nasıl oluyor da böyle bir orta varlıktan, mutasyonlar neticesi insan gibi bir varlık, hem de kıyamete kadar nesli devam edecek olan mkemmell bir varlık vücuda gelebiliyor? Böyle bir neticeyi değil düşünmek, hayal etmek dahi

insanı kendinden utandıracak derecede komik bir hezeyandır ve ciddiye alınacak bir tarafı da yoktur.

Madagaskar civarında bir balık fosili bulundu. Araştırdılar ve bu balık nev'inin 60 milyon sene evvel yaşamış olduğu tespit edildi ve çok acele bir kararla, bu balığın, türü tükenen balıklardan olduğu kararına varıldı. Aradan çok kısa bir zaman geçmişti ki, aynı ada civarında bir balıkçı, onların dediği balıktan birini yakalayiverdi. Görüldü ki, 60 milyon sene evvel yaşamış balık ne ise, son yakalanan balık da aynı şekildeydi. Bu mevzuda da evrimcilerin arzuları kursaklarında kalmıştı.. yaşayan balık, fosille senarize edilmek istenen oyunu bozmuştu. Yani silah geri tepmiş ve evrimcilerin elinde patlamıştı...

Fakat bütün bunlara rağmen, tarihî maddeciliğin temel unsurlarından biri olan evolüsyon, materyalizme dayanak olması, Marks ve Engels'in de ısrarla üzerinde durmalarından dolayı, maddeciler, körü körüne bile olsa; hatta ilim ve fenne ters düşse dahi, kat'iyen bu düşünceden vazgeçmeyecekler ve vazgeçmeye de niyetleri yok gibidir.

Onların düşüncesine göre, her mesele mutlaka, materyalizmle izah edilmelidir. Onlar kat'iyen “Bu meseleyi izah edemedik, öyleyse buna müdahale eden mânevî ve haricî bir güç vardır.” demeyeceklerdir; ve zaten, bütün çırpınışlarının altında da böyle bir itiraftan kurtulma gayreti gözükmektedir. Bu gayret ve çırpınış onları o kadar akıl, mantık ve mutedil davranıştan uzaklaştırmıştır ki, bazen değil bir ilim adamına, sıradan bir insana dahi yakışmayacak sahtekârlıklara ve çeşitli mantık oyunlarına tevessül edebilmektedirler. Ancak her defasında, yüzü kızaran ve girecek delik arayan da yine onlar olmaktadır.

Maalesef, bu arada bazı körpe dimağlar ve saf beyinler, onların tesiriyle bulanmış ve bozulmuş olmaktadır ama “Yalancının mumu yatsıya kadar yanarmış.” derler. Aslında bunların mumu daha akşam üstü veya ikinci vakti sönuverdi.

Ne diyelim; bir deli kuyuya bir taş atarmış da, kırk akıllı onu çıkaramamış ya, bu mesele de öyle oldu.

Darvin'in kendi bilmeden ilim dünyasına faydası da olmuştur. Türlerin belli bir tertibe ve tasnife tâbi tutulması, onun çalışmalarının bir ürünüdür. O istemese de, buldukları, kâinatta mevcut baş döndürücü âhenk ve düzeni ispat eder mahiyettedir. Bu âhengi kuran ve kurduğu âhengi kimsenin bozmasına müsaade etmeyen Allah (celle celâluhu) ne yücedir!

Hidayet bütünüyle O'nun elindedir. Darwin'in buldukları bizim imanımızı artırırken, o kendi bulduklarıyla dalâlete gitmiştir.

DİPNOTLAR

212 Bu soru, 1980-81 yıllarında sorulmuş ve cevaplandırılmıştı.

213 Bkz.: Yaratılış Gerçeği ve Evrim, Nil Yayınları, İstanbul, 2004. 1970'li yıllarda verilen bu konferans daha sonra kitaplaştı.

Mahfil: Çevre, kürsü.

Hendesî: Geometrik.

Evolüsyon: Evrim.

Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna girerken ne gibi fikrî bir hazırlık yapmalı ve O'nun huzurunda neler düşünmeliyiz?

Huzur derken daha ziyade namaz gibi ibadetlerdeki huzur kastediliyor zannediyorum. Eğer sorudaki huzur bu mânâda sorulmuşsa zaten namaz bizzat kendisi huzurdur. Aleyhissalâtü vesselâm Efendimiz, miraç gibi huzurun en mükemmel ve en münevveriyle şereflendirilmişti.. bu çok önemli hâlin bizim mahiyet menşûrumuza aksi namaz şeklinde olmuştu. Evet O'nun miraçtan bize getirdiği en kıymetli hediye namaz olmuştur. Bizler için mikro plânda namaz bir miraç demektir. Bunu duyup doyabilmemiz için, bir rahmet eseri olarak, günde beş defa namazla huzura alınıyor ve Rabbimiz'e muhatap olma bahtiyarlığıyla şereflendiriliyoruz.

Efendimiz'in miraçta semaları dolaşması, Rabbimiz'le bizzat vicahî olarak, perdesiz konuşması ve kendi idraki vüs'atinde Cenâb-ı Hakk'ı, minvechin perdesiz hicapsız müşâhedesi ve ardından namazı, bir armağan ve hediye olarak bize getirmesi, evet bu iki hâdise birbiriyle o denli irtibatlıdır ki, namazı miraçtan ayrı düşünmek mümkün değildir. Evet, namaz, miracın ve herkes için bu kavş-i urûcun semere ve meyvesidir.

Tüccarlar, sağa-sola gider; alışveriş yapar ve gelirken de bir şeyler alır öyle dönerler. Allah Resûlü de tamamen ebediyet gamzeden bir mukaddes alış-veriş için Rabbinin huzuruna çıkmıştı. Kudsî yolculuğun daveti.. bu âdeta bir alışverişti; Cenâb-ı Hak'tan gelmişti. Bu alışverişte Rabbimiz'in bizden istediği de sadece itaat ve kulluktu. Buna mukabil O da, namazımızı, Efendimiz'in miracı gibi kabul buyuracaktı. Biz O'nun yolunda olacaktık, O da bizim elimizden tutacak ve bizi zâyi etmeyecekti. Biz, görmeden O'na inanacaktık, O da bir mânâda namazımızda bize görünerek gözlerimizi aydın kılacaktı. Ortada böyle bir alış-veriş vardı; ama, hiçbir surette pazarlık yoktu. Çünkü verilenlerin hepsi bir lütuftu...

Allah (celle celâluhu) lütfuyla O'nu huzuruna aldı. Ve en çok sevdiği bu insanı bizim namımıza konuşturdu. Tahiyatı ile O'na selâm verdi ve bize

de selâm gönderdi. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) istifade ettiği gibi, biz de o teveccühten istifade ettik. Namaz işte böyle bir huzuru sembolize eder.

İnsan namaza gelirken, bu anlayış ve bu düşünce ile gelmelidir. Böyle kudsî bir işe hazırlanma çok önemlidir. Her şeyden evvel namaza hazırlanırken abdest alınır. Bazı hâllerde de abdest yerine gusül yapılır. İnsan, abdestte her uzvunu yıkayışıyla ayrı bir mesafe alır, ayrı bir aydınlık idrak eder ve ayrı bir canlılığa ulaşır.. abdest içinde okunan dualarla da belli bir metafizik gerilim içine girer. Bu arada camiye giderken yapılacak bir kısım dualar da vardır ki, insan bunlarla adım adım Rabbi'nin huzuruna gelişini hisseder ve yaptığı dualarla âdeta semavîleşir. Bu kapı, herkese olmasa bile çoklara açıktır. Hz. Ali (radıyallâhu anh) gibi insanlar her namaz vakti sararıp solar ve âdeta bayılacak hâle gelirlerdi...

Zira namaz ilâhî huzura ermek ve âdeta, vicaî olarak Hak'la görüşmek demektir.

Bir insan düşünün ki, kendisine çok mühim bir meselede, seçkin bir topluluk karşısında, bir konuşma teklifi yapılmıştır.. ve o insan ilk defa böyle bir topluluk huzuruna çıkacaktır. Dinleyenler arasında her sınıfın en üst seviyedeki temsilcileri de bulunmaktadır. O insan böyle bir durum karşısında nasıl sararır, solar, bocalar, kem küm eder ve müthiş bir heyecan içine girer; öyle de kul, namazında bu kişinin durumundan bin misli daha fazla bir heyecan ve helecan içine girer.. tabî ne yaptığının şuurunda ise... Çünkü biraz sonra onun konuşacağı meclis, sadece misal olsun diye sözünü ettiğimiz meclisten kıyas kabul etmeyecek ölçüde daha mehâbetli ve daha yücedir.

Evet bu insan, her an ayrı bir şe'n ve tecellîde olan Rabb'in huzuruna girecektir. Ve daha önceki namazdan bir sonraki namaza ülfet adına intikal edecek heyecan yatıştırıcı müsekkinlere karşı dikkatli olmalıdır.

Düşünmeli ki, Hz. Musa (aleyhisselâm) gibi ulü'l-azm bir peygamber, Cenâb-ı Hakk'a ait mehâbetle dopdolu olduğu hâlde, yine de Firavun'un yanına girmeden evvel ²¹⁴ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي demek suretiyle bir iç hazırlık yapıyordu; vicdanını konuşturuyor ve mukavemetini artırması için Cenâb-ı Hakk'a dua ve niyazda bulunuyordu...

Mü'minin abdesti ve mescide gidişi bir ilk hazırlıktır sanki. Hayalinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) temessül etmiş ve biraz sonra da namazında O'na cemaat olacaktır... Bu şuur ve bu iştiyak içinde namaza duracak ve namazında okuduğu Kur'ân'ı bizzat Cenâb-ı Hakk'a takdim ediyor gibi okuyacaktır. Belki yer yer, mescidin dışında bırakmaya çalıştığı uygunsuz düşünceler onu rahatsız edecek; fakat o böyle eşkıya ve yol kesicilere kat'iyen teslim olmayacak ve yoluna devam edecektir. Ayakta durmaya dermanı kalmadığını hissedince de, Rabb'in azameti karşısında iki büklüm olup rükûa varacak, rükûdan kalkarken de vicdanında Cenâb-ı Hakk'ın kendisine rahmet nazarıyla bakışını yakalamaya çalışacak.. çalışacak ve o bakışı yakalamış gibi hayretinden dizlerinin bağı çözülecek, tam ve ciddî bir teslimiyet içinde, kulun Rabb'ine en çok yaklaşabileceği sınır nokta olan secdeye kapanacak. Ümmetlerin ahirette diz çöküp oturmasına mukabil, o, bu ızdırârî hâli ihtiyarî olarak dünyada yapacak ve diz üstü çöküp, yalvarış ve yakarışlarla Rabb'ine müracaatta bulunacak ve gönül dünyası huzurun ışıklarıyla dolup taşacaktır. O, böyle yapıp ve bunlara mazhar olunca, ahirette böyle bir duruma düşmekten de -inşâallah- kurtulacaktır. Zira Allah (celle celâluhu) iki korkuyu bir arada vermeyeceğini vaad etmektedir. İki emniyetin bir arada verilmediği ve verilmeyeceği gibi.²¹⁵

Bu seviyeyi elde edebilmenin kendine göre yolları vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamamız mümkündür:

Birincisi: Âfâkî ve enfüsî tefekkürde ısrar... İnsan hiç durmadan âyât-ı tekvîniyeyi düşünmeli, âfâktan enfüse ve enfüsten âfâka düşünce mekiğini gezdirip durmalıdır. Evet insanın tefekkürü, onu, bir taraftan semanın

yıldızlarla yaldızlanmış ufuklarına götürmeli, diğer taraftan da mahiyetinin derinliklerinde seyahat ettirmelidir ki “kör ve sağırlar”ın yediği damgayı yemiş olmasın. Çünkü böyle olanlar, kalblerini terk ve rabbanî latîfelerini ihmal ettiklerinden dolayı, körler, sağırlar ve dilsizler gibi yaşamaktadırlar. Kendi mahiyetlerini görüp dururken de durumları daha farklı değildir.²¹⁶

İnsan tefekkürle, bir saatlik ibadetini bin senelik ibadet hükmüne getirebilir ve bu seviyede sevap kazanabilir. Ve işte, bu tefekkür şuuruyla namaz onu, esmâ dairesinden sıfât dairesine, oradan da Zât dairesine sıçratır ve insan âdetâ sonsuzluğa yelken açmış gibi olur.

İkincisi: “Rabîta-i mevt” dediğimiz ölümün düşünülmesidir. Bu yapılırken de ihtimal ve faraziyelerle değil, bizzat ölümle burun buruna gelmiş bir insan hâletiyle yapmalıdır. Zaten Kur’ân-ı Kerim’de ²¹⁷ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ 217 âyetiyle bu hakikate arz edilen çizgide parmak basmaktadır. Bir kısım tefsir ve mealcilerin söylediği gibi âyetin mânâsı “Her nefis ölümü tadacaktır.” şeklinde ifade edilmesi oldukça eksik bir mânâdır. “Her nefis bilerek veya bilmeyerek ölümü tadıp-durmaktadır.” şeklindeki ifade, öncekinden daha tutarlıdır. Çünkü Türkçe’de “Her nefis ölümü tadacaktır.” ifadesinin Arapça karşılığı كُلُّ نَفْسٍ سَيَذُوقُ الْمَوْتِ şeklinde olur. Hâlbuki âyetteki ifade yukarıda söylediğimiz şekildedir. Âyetin Türkçe’ye en yakın ve az kusurlu meali ise “Her nefis ölümü tatmaktadır.” şeklinde olmalıdır. Evet, her nefis her an ölümü tadıp durmaktadır ve burada başka herhangi bir mânâ da bahis mevzuu değildir.

Bu hususu da kısaca izah etmek uygun olacak:

Biz her an ölüp dirilmekteyiz. Zira bizler, Cenâb-ı Hakk’ın tecellîlerinin akislerinden ibaretiz. Bu tecellîler o kadar seri bir şekilde ve peşi peşine gelmektedir ki, biz, kendimizi inkıtasız ve devamlı kabul ederiz. Bu aynen sinema şeridindeki karelerin çok hızlı dönüşüyle, oradaki nesnelere hareketli görünmesi gibidir. Aslında biz, her an -ki an kelimesiyle zamanın en küçük

parçası neyse onu kastediyoruz- var olup yine yok olmaktayız. Bu tecellîler O feyz-i akdesten geliyor ve biz de daimî bir var ve yok olmayla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu durumda sanki biz, saatin akrep veya yelkovanı üzerindeymişiz gibi oluruz. Yani ilk hareketin bizi her an öbür tarafa atması ihtimaliyle karşı karşıya bulunuruz.. ve zaten sonunda da bu durum kaçınılmaz bir netice olacaktır. Öyleyse, ölümü, istikbalde vâki olacak bir hâdise gibi değil, her an yaşanmakta olan bir vak'a gibi değerlendirmeliyiz.

Bu değerlendirme bizi, daima ahirete hazır hâle getirecek ve namazımızı da, ahiret hazırlığı içinde olan bir insan edasıyla kılmaya vesile teşkil edecektir.

Üçüncüsü: Namazı huzur dolu insanların yanında kılmak da bir yoldur. Zira, başını secdeye koyduğu zaman soluklarında Muhammedîlik esip duran birinin yanında kılınan namaz da insanın o havaya bürünmesine bir vesiledir. Ondandır ki, cemaat olma tavsiye ve emredilmiştir. Çünkü ferдин iç mukavemeti her zaman huzur temin etmeye yetmeyebilir. Bu durumda, cemaat içindeki fertlerin mânevî desteği onun imdadına yetişir ve ona da huzur kazandırır.

Gözyaşı içinde namaz kılan bir insanın hâl ve durumu, en azından, onun yanında namaza duran insanın da kalbini yumuşatır, hatta bazen ona da gözyaşı döktürür. Bir çoğunuz müşâhede etmişsinizdir. Ravza-i Tâhire'de ve Beytullah'ta öyle namaz kılan, secde ve rükûuyla öyle ubûdiyette bulunan insanlar vardır ki, bizler onları seyrederken kalbimiz duracak hâle gelir...

*“Rükû edenlerle beraber siz de rükû edin.”*²¹⁸ âyetinin işaretinden biz bunu anlıyoruz. *Kişi sevdiğiyle beraberdir.*²¹⁹ Onun için evvelâ bu türlü ibadetle Rabbi'ne kulluğunu takdim edenleri sevecek ve sonra da hep onlarla beraber olmaya çalışacağız. Bu arada namazlarımızı da onlarla beraber kılacak ve onlarla huzur-bahş olan bir iklimde bulunmaya çalışacağız.

Hz. Âişe Validemiz (radiyallâhu anhâ), Allah Resûlü'nün namazını

anlatırken şöyle der: “Allah Resûlü’nün iki rekât namazına şahit oldum. Öyle bir kıyamda durdu ve kıyamını öyle uzattı ki, o kıyamın güzelliğini ne sen sor ne de ben söyleyeyim. Sonra rükûu da böyle oldu. Ardından secde etti; secdesi de en az rükûu kadar güzeldi...”

İşte biz de bir taraftan namazımızı Allah Resûlü’nün bu namazına benzetmeye çalışacak, diğer taraftan da namazı Hak dostlarıyla beraber kılacak ve onların kulluk keyfiyetini gönüllerimizde yakalamaya çalışacağız.

Dördüncüsü: İrademize hürmet ve saygı duyarak ve iradeli bir varlık olmanın gereğini yerine getirerek, namazımıza biraz çekidüzen vermeliyiz. Evet, irademize temrinler yaptırmalı ve huzura giden yolda biraz da O’nun mevcudiyeti esasına göre yürümeliyiz.

Namaz, öyle dünyevî işlerimiz arasından geçiştiriliverecek kadar ehemmiyetsiz bir vazife değildir. O bizim için en mühim bir meşgaledir. Namaz ciddiyetle ele alınmalı ve öyle eda edilmelidir. Değil başka bir iş yüzünden onun ihmale veya aceleye getirilmesi, gerektiğinde her türlü işimiz ona feda edilmelidir.

Aynı zamanda cemaatin ehemmiyeti de unutulmamalıdır. Sadece Hanefî mezhebinde cemaat sünnet-i müekkededir. Hâlbuki diğer üç mezhebe göre cemaat farz veya vaciptir. Onlar ²²⁰ *وَارْكَبُوا مَعَ الرَّكْعَيْنِ* âyetinden bu hükmü çıkarmışlardır.

Son olarak şunu da ilave edeyim ki, huzur içinde ve erkânına riayet edilerek kılınan bir namazın mü’minde hâsıl edeceği haz ve zevki ona başka hiçbir mazhariyet kazandıramaz. Yeter ki insan, bu mazhariyetin şuurunda olabilsin ve namazın kıymet ve değerini idrak etsin!...

DİPNOTLAR

214 “*Rabbim, sinemi aç, ruhuma genişlik ver.*” (Tâhâ sûresi, 20/25)

215 Bkz.: Deylemî, *Müsned*, 3/174.

216 Bakara sûresi, 2/171; A’raf sûresi, 7/179.

217 Âl-i İmrân sûresi, 3/185.

218 Bakara sûresi, 2/43.

219 Buhârî, *edeb* 96; Müslim, *birr* 165.

220 “*Rükû edenlerle beraber siz de rükû edin.*” (Bakara sûresi, 2/43)

Mensûr: Prizma.

Vicahî: Karşılıklı.

Kavs-i urûc: Helezonik yükselme.

Ulü’l-azm: Üstün, azim, sabır, kararlılık sahibi.

Âfâkî ve enfüsî: Dış ve iç âlemlere ait.

Feyz-i akdes: Kutsallardan kutsal bir ilâhî feyiz tecellîsi.

İnkutâ: Kesinti, devam etmeme.

Ravza-i Tâhire: Tertemiz bahçe.. Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kabri ile minberinin arasında kalan Cennet bahçesi.

Temrin: Alıştırma, egzersiz.

“Allahümmecalnâ minessâbirîn” diye dua ediyoruz. Belâlara karşı sabır istendiğinden, bu durum zimnen belâ istemek mânâsına gelir mi?

Sabır, insanda bir dayanma gücüdür. Yani insan, iradesini ancak sabırla gösterir. Hem insan sabırla öyle bir hâl ve keyfiyet kazanır ki, bu sayede ruhunda meknuz güç zuhur eder...

Sabır, sabredilen şeyler itibarıyla birkaç türlü olur. Bu şeylere karşı sabır, insanın kemali ve terakkisi, hakikî insan yani insan-ı kâmil olması istikametinde yükselmek için basamaklar hükmündedir. Bunlardan birisi ibadet ü taate karşı sabırdır. *“İbadetin en faziletlisi, az dahi olsa, devamlı olanıdır.”*²²¹ Hiç ara vermeden yapılan işler, suyun deldiği gibi, zamanla mermeri delecek kadar tesir icra eder. Âişe-i Sıddîka Validemiz buyurur ki: “Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ibadete başladıysa, onu bir daha bırakmazdı. Hatta ikindiden sonra nafîle kılariken gördüm. Zira bir gün ikinci namazının o ilk sünnetini kılamamış, üzerimde kaldı diye ikindiden sonra onu kaza etmişti.”²²² Mezhep imamlarının, delilleri değerlendirmeden kaynaklanan farklı mütalâaları bir yana, İnsanlığın Efendisi ve Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), başlattığı bu işi sonuna kadar devam ettirmek istemişti. Ashabta da bu hâl vardı...

Evet, eğer Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gün yorgun düşer de gece ibadetine kalkamazsa, gündüz onu katlamalı eda ederdi; yani 8 yapacaksa 16, 10 yapacaksa 20 yapardı. Evet O (sallallâhu aleyhi ve sellem), başlattığı bir şeyi hayatının sonuna kadar kat’iyen bırakmadı. Hadisler arasında bu mevzua delâlet edecek bir hayli rivayet var: Bu cümleden olarak Hz. Âişe Validemiz’in (radıyallâhu anhâ) şu sözünü zikredebiliriz: “Öyle namaz kılardı ki, rükûunun, kıyamının, secdesinin, kavmesinin, celsesinin uzunluğunu ne sen sor ne ben söyleyeyim!”²²³

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında eğer cemaatte zayıf kimseler olursa, o merhametkâni, o perverdigâr, onları düşünür ona göre

davranırdı. Buyuruyor ki: “Bazen istiyorum ki, namazda uzun uzun Kur’ân okuyayım, ne var ki, bir çocuğun ağladığını duyunca, anasının heyecanını düşünüyör, namazı hızlı kılıyorum.”²²⁴ Bir seferinde O, Bakara sûre-i celîlesini okumaya niyet etmiş, derken bir çocuğun sesini duyunca وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ deyip kıraate son vermişti.

Aman Allahım, bu ne rikkattir! Bu nasıl bir incelikdir! Kadrini tam bilmesek de, biz nasıl tali’li insanlarız ki, bütün insanlar arasında, şansımıza O (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşmüş. Evet, Hz. Âişe (radiyallâhu anhâ): “O’nun kıldığı namazın uzunluğundan, güzelliğinden ne sen sor, ne de ben söyleyeyim!”²²⁵ diyor.

Evet O, ibadetinde hep derinlerden derin oldu.. ve bu derinliği hayatının sonuna kadar da devam ettirdi. Ne yaşlılık ne de ²²⁶ ظَهَرَ أَنْفَاصَ ظَهْرِكَ fehvasınca, *insanı iki büklüm eden* musibetler, sıkıntılar, O’nun ibadetteki incelik ve derinliğine hiç mi hiç tesir etmedi.. aksine O, sıkıştırıldıkça Allah’a karşı kulluk vazifelerinde daha bir derinleşti. Hayat-ı seniyyelerinin son yıllarında -Âişe-i Sıddîka’nın rivayetiyle- bu uzun namazların bir kısmını oturarak eda ediyor.. uzun uzun Kur’ân okuyor ve rükûa gideceği zaman ayağa kalkıyor, kıyamdan rükûa varıyordu. Farz namazları bütün hayatı boyunca, bir-iki durum müstesna hep ayakta eda etmişti. O da, hastalığının şiddetinden bayılıp düştüğü ve kendinden geçtiği zamanlarda...

Bazı zamanlarda da O (sallallâhu aleyhi ve sellem), âyetleri oturarak okuyordu, ne zaman ki, okuma niyetinde olduğu miktardan 30 veya 40 âyet kalıyordu, bu sefer kalkıyor ve onları ayakta okuyor, sonra da rükûa gidiyordu. Çünkü ta bidayette ibadeti böyle başlatmıştı ve sonuna kadar Rabbimiz’le arasındaki bu münasebeti bozmadan, aynı seviyede götürmek istiyordu. O bakımdan ibadet ü taatte, sabır çok önemli bir meseledir ve bu sabrı sürdürebilenler önemli bir terakkidedir.

İkincisi, mâsiyete karşı sabırdır. Bu sabır hususiyle günümüzün

gençleri için çok ehemmiyetlidir. Bilhassa sokakların birer kanal hâline gelip mâsiyetle aktığı ve göz yoluyla kalbimize giren günahların vicdanlarımızı yaraladığı bir dönemde, mâsiyete karşı dişini sıkıp günaha girmeme ve günahlar karşısında sarsılmama çok önemli bir husustur. Bu da insanın terakkisi için ikinci bir merdivendir, bu merdiveni kullanan adam arş-ı kemalâta ulaşabilir.

Üçüncüsü, sabırların en çetini, musibetlere karşı sabırdır. Yani Allah'ın insanın başına verdiği şeylere karşı onun sabretmesidir.

Dördüncüsü, dünyanın zinet ve depdebesine ve nefsi gıcıklayan müştehiyata sabırdır ki, amudî kahramanlık yoludur.

Beşincisi, maddî-mânevî füyûzat hislerine karşı sabırdır ki, sadece kâmil insanlara müyesserdir.

Soruda, “Sabır istemek bir bakıma belâ istemek gibi midir?” deniyordu. Sadece sabır belâyâ karşı olursa doğrudur. Belâ gelmeden sabır isteme, belâ isteme mânâsına geldiğini ehl-i tahkik söylüyor. Fakat burada dikkatimizden kaçan ayrı bir husus var, o da, başta izah edildiği gibi sabrın sadece belâlara karşı münhasır bulunmadığı keyfiyetidir. Bu itibarla, mâsiyete karşı olanın dışında: “Allahım! İbadet ü taatte bana sabır ver, caydırma! Allahım! mâsiyete karşı sabır ver, ruhlarımıza ibadet ü taati şirin ve mâsiyeti çirkin göster!” demeliyiz.. ve böyle demenin belâ istemekle alâkası yoktur.

Bu mânâlar mahfuzdur ve bunlara karşı Allah'tan sabır istememizde hiçbir sakınca yok.. ama bir kısım belâlar endişesiyle sarsılıp, “Allahım! Belâlara karşı bize sabır ver!” demeye gelince, bu, ehl-i tahkikin beyanına göre belâyâ davetiye çıkarma demektir. İşte bu nokta-i nazarı mülâhazaya alarak, belâlara karşı, belâ gelmeden -ki gelmesin Allah'ın inayet ve keremiyle- Allah'tan sabır istemeyi muvafık görmüyorlar.

DİPNOTLAR

221 Buhârî, *rikâk* 18; Müslim, *müsafirîn* 215-218.

222 Müslim, *müsafirîn* 297, 298.

223 Buhârî, *teravih* 1; Müslim, *müsafirîn* 125; Tirmizî, *salât* 208; Nesâî, *kıyamü 'l-leyl* 36.

224 Buhârî, *ezan* 65; Müslim, *salât* 191.

225 Buhârî, *teravih* 1; Müslim, *müsafirîn* 125; Tirmizî, *salât* 208; Nesâî, *kıyamü 'l-leyl* 36.

226 İnşirah sûresi, 94/3.

Meknûz: Saklı.

Merhametkâni: Merhamet kaynağı.

Perverdigâr: Kendinden çok başkalarını düşünen.

Rikkat: İncelik.

Mâsiyet: Günah.

Müştehiyat: Nefsin arzuladığı haramlar.

Amudî: Dikey. Kısa sürede ve çok hızlı ulaşılan şey.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Ehl-i tahkik: Gerçeği araştırıp, delillere dayanarak bir sonuca ulaşan büyük ilim adamları.

KURAN EZBER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾
 هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرْمَ
 ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا
 الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ طَعَوْا فِي الْبِلَادِ
 ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفُسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ
 ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا
 إِذَا مَا ابْتَلَيْهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَا تَكْرُمُونَ
 الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ
 أَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا
 دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ
 يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي
 ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وِثْقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا
 أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾
 فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ ﴿1﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿2﴾ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ ﴿3﴾ تَصَلِي نَارًا حَامِيَةً ﴿4﴾ تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ أَنِيَّةٍ ﴿5﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ ﴿6﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ﴿7﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ﴿8﴾ لِسَعِيْهَا رَاضِيَةٌ ﴿9﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿10﴾ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿11﴾ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿12﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿13﴾ وَأَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌ ﴿14﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿15﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿16﴾ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿17﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿18﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿19﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿20﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿21﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ﴿22﴾ إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ ﴿23﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿24﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابُهُمْ ﴿25﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿26﴾

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿1﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ﴿2﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ﴿3﴾
وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى ﴿4﴾ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى ﴿5﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا
تَنْسَى ﴿6﴾ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ﴿7﴾ وَنُيَسِّرُكَ
لِلْيُسْرَى ﴿8﴾ فَذَكَرْ إِذْ نَفَعْتَ الذِّكْرَى ﴿9﴾ سَيَذَكِّرُ مَنْ يَخْشَى ﴿10﴾
وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿11﴾ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ﴿12﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحْيَى ﴿13﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ﴿14﴾ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ﴿15﴾
بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿16﴾ وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿17﴾ إِنَّ
هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿18﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ﴿19﴾

MEAL

KUR'ÂN-I HAKÎM'İN AÇIKLAMALI MEALİ

(Şuat Yıldırım)

KEHF SÛRESİ

Mekke'de nâzil olmuş olup 110 âyettir. Sûre ihtiva ettiği konulardan biri olan Ashab-ı kehf kıssası vesilesi ile Kehf (mağara) sûresi diye adlandırılmıştır. Bu sûre Ashab-ı kehf, Hz. Mûsâ (a.s.) ile Hz. Hızır (a.s.), Hz. Zülkarneyn (a.s.) kıssalarını nisbeten tafsilatlı olarak anlatır. Ayrıca Hz. Âdem ile İblis kıssası ile bazı meseller yer alır. Sûre esas itibariyle imanı temellendirerek, iman edenleri gayret ve himmete getirip, kendilerini bekleyen zafer ve mükâfatı haber vermekte, kâfirleri ise kendilerini bekleyen fecî âkıbeti bildirmek suretiyle tehdit etmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Hamd O Allah'a mahsustur ki kuluna kitabı indirdi ve onun içine tutarsız hiçbir şey koymadı.

2-4 – Dosdoğru bir kitap olarak gönderdi. Ta ki Kendi nezdinde inkârcılar için hazırladığı şiddetli azabı bildirerek onları uyarsın.

Makbul ve güzel işler yapan müminleri de ebediyyen içinde kalacakları güzel bir mükâfatla müjdelesin ve ta ki “Allah evlat edindi” diyenleri uyarsın.

5 – Bu hususta, kendilerinin de, babalarının da hiçbir bilgileri yoktur.

Ağızlarından çıkan o söz ne dehşetli bir söz!

Ama onların iddia ettikleri, sırf yalandan ibaret!

6 – Şimdi, bu söze inanmazlarsa, demek sen onların ardına düşüp nerdeyse kendi kendini yiyip tüketeceksin! [26,3; 35,8; 16,127]

Bu âyet Hz.Peygamberin (sallallahu aleyhi vesellem) tebliğ görevine ve insanların hidâyete gelerek ebedî helâkten kurtulmaları dâvasına ne kadar gönülden bağlandığını ifade eder. Demek ki bu gibi ifadeleri, Hz. Peygamberi tenkide yormamalıdır.

7 – Biz, dünyada bulunan her şeyi ona bir zinet kıldık. Böylece insanlardan kimin daha iyi iş gerçekleştireceğini ortaya koymak istedik.

8 – Ve elbette Biz onun üstünde ne varsa hepsini, kupkuru yapıp dümdüz edeceğiz.

9 – Ne o, yoksa sen, bizim âyetlerimiz içinde yalnız Ashab-ı kehf ve rakîm’in mi ibrete şayan olduklarını sandın? İş öyle değil!

Kur’ân ve hadiste kesin bilgi varid olmayınca, müfessirler birtakım rivâyetler nakletmişlerdir. Hıristiyan geleneğinde M. S. 250 yıllarında Efes şehrinde, dinlerini kurtarmak için, mağaraya giren gençler kıssası vardır. Khef sûresinde, onların durumlarının nakledilmeleri söz konusudur.

Rakîm: Kitabe, yazıt mânasına olup taş, maden veya diğer şeylerden olabilir.

10 – Vakta ki o genç yiğitler mağaraya çekildiler.

Şöyle niyaz ettiler: “Ulu Rabbimiz! Katından bir rahmet ver ve şu dâvamızda doğruluk ve muvaffakiyet ihsan eyle bize!”

11 – Bunun üzerine mağarada onları uykuya daldırdık. Nice yıllar öylece kaldılar.

12 – Sonra da o iki takımdan (Ashab-ı kehf ile hasımlarından) hangisinin mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesapladıklarını ortaya koyalım diye onları uyandırdık.

13 – Başlarından geçen olayı Biz sana doğru olarak anlatıyoruz.

Gerçekten onlar Rab’lerine tam iman etmiş gençlerdi.

Biz de onların hidâyetlerini ve yakınlerini artırdık. [9,124; 48,4]

14 – Kalplerine kuvvet ve metanet verdik de onlar ayağa kalkıp:

“Rabbimiz,” dediler, “göklerin ve yerin Rabbidir.

Ondan başka hiçbir ilaha yönelmeyiz.

Şayet böyle birşey yapacak olursak, gerçekdışı, pek saçma bir söz söylemiş oluruz.”

15 – “Şu bizim halkımız var ya, işte onlar tuttular O’ndan başka tanrılar edindiler.

Onların tanrı olduklarına dair açık delil getirmeleri gerekmez miydi?

Uydurduğu yalanı Allah’a mal edenden daha zalim kim olabilir ki?”

16 – “Madem ki onları ve onların Allah’tan başka taptıkları putları terkettiniz,

haydi öyleyse mağaraya çekilin ki Rabbiniz rahmetini üzerinize yaysın, işinizde size kolaylık ve fayda ihsan etsin.”

17 – Onlara baksaydın görürdün ki güneş doğunca mağaralarının sağından dolaşır,

batarken de sol taraftan onları makaslardı.

Onlar da mağaranın genişçe dehlizinde bulunuyorlardı.

İşte onların böylece uyumaları Allah'ın alâmetlerindedir.

Allah kime hidâyet verirse doğru yolda olan odur; kimi de hidâyetten mahrum eder şaşırırsa, artık imkânı yok, ona yol gösterecek bir dost bulamazsın.

Mağaranın kapısının tam kuzeye baktığı anlaşılıyor. İşte bundan ötürü mağaraya güneş ışığı girmiyor ve yanından geçen biri, içeride ne olduğunu göremiyordu.

18 – Sen onları uyanık sanırdın, halbuki gerçekte onlar uykuda idiler.

(Yanları ezilmesin diye) Biz onları gâh sağa, gâh sola çevirirdik.

Köpekleri ise mağara girişinde ön ayaklarını yaymış vaziyette duruyordu.

Onları görseydin sen de ürker, derhal dönüp kaçırdın, için korku ile dolardı.

Dağ başında, uzanmış vaziyette iken sağa sola dönüp duran üç beş kişi... Onları koruyan korkunç bir nöbetçi köpek... Öylesine ürkütücü bir manzara oluşturuyordu ki oraya göz atan kişi onların efsanevi dehşetli caniler olduğunu sanır derhal uzaklaşmaya çalışırdı. Bu da onların, yıllarca dış dünyadan güven içinde olmalarını sağladı.

19-20 – İşte, onları nasıl uyuttuysak öylece de uyandırdık.

Derken aralarında konuşmaya başladılar.

Birisi: “Ne kadar uykuda kaldınız?” diye sorunca bazıları:

“Bir gün, belki bir günden de az!” diye cevap verdiler.

Diğerleri de: “Uykuda ne kadar kaldığınızı tam tamına ancak Rabbiniz bilir” dediler.

“Siz onu bırakın da, açlığımızı gidermeye bakalım.

Şu akçeyi verip içinizden birini şehre gönderin de

baksın hangi yiyecek daha hoş ve helâl ise ondan size azık tedarik etsin.”

“Bir de gayet nazik ve tedbirli davransın, varlığınızı ve bulunduğunuz yeri sakın hiç kimseye hissettirmesin.”

“Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse ya taş a tutar, ya da kendi dinlerine döndürürler, bu takdirde de ebediyyen felah bulamazsınız.”

21 – Fakat Bizim takdirimiz başka idi. Nasıl onları uyutup sonra uyandırdıksa, aynı şekilde öbür kullarımızı da Ashab-ı kehf durumundan haberdar ettik ki,

Allah'ın haşır vâdinin gerçeğın ta kendisi olup hakkında hiçbir şüphe olmayacağını onlar da anlasınlar.

Derken onları bulan halk, kendi aralarında onlar hakkında ne yapacaklarını tartışmaya girişti.

Bazıları: “Onların anısına bir anıt dikin, biz gerçek durumlarını anlayamadık, onların Rabbi hallerini pek iyi bilir” derken,

görüşleri ağır basan müminler ise: “Mutlaka onların yanbaşılarına bir mescid yapacağız” dediler.

Rivayete göre, şehre gönderdikleri arkadaşları üç asır önce müşrik Decius devrinin parası, o zamanın kıyafeti ve konuşma tarzı ile dikkat çekti. Onu görenler, hazine bulduğu zannı ile kendisini yöneticilere götürdüler. İfadesini alınca, halkın çoğu da onların dinini benimsediğinden kitle halinde mağaraya vardılar. Ashab-ı kehf din kardeşlerini selamlayıp ruhlarını o sırada teslim ettiler. Böylece haşrin ispatına canlı bir delil teşkil ettiler.

Müfessirlerin çoğunluğu oraya mescit yapma fikrinin müminlere ait olduğunu söylerken, Mevdudî tam tersine, bu fikrin şirk uygulamasını devam ettirmek isteyen müşriklere ait olduğunu ileri sürer. Fakat mescid, bu önemli hadiseyi ebedileştirme vesilesi olup şirk yer vermemesi itibarıyla, ekseriyetin haklı olduğunu düşünebiliriz.

22 – İnsanların kimi: “Onlar, üç kişi idi, dördüncüleri de köpekleri idi” diyecekler.

Bazıları da: “Beş kişi, idiler, altıncıları da köpekleri idi” diyecekler.

Bunlar, gayb hakkında tahmin yürütmekten ibarettir.

Kimileri de: “Onlar yedi kişi olup sekizincileri de köpekleri idi” derler.

De ki: “Onların sayısını tamtamına Rabbim bilir” Onlar hakkında bilgisi olan çok az kişi vardır.

Öyleyse onlar hakkında, sathî tartışma dışında kimse ile münakaşa etme ve bu konuda ileri geri konuşanlardan da hiç bir bilgi isteme.

Kur'ân, onların sayıları, hangi şehirde oldukları gibi konuları teferruat sayıp asıl çıkarılması gereken derslere dikkat çeker. Şöyle ki:

1. Mümin, haktan dönmemeli 2. Maddî imkânlardan çok, Allah'a dayanmalı. 3. Allah'ın ölüleri diriltmeye kadir olduğuna kesinlikle inanmalı.

23-24 – Hiçbir konuda: Allah'ın dilemesine bağlamaksızın, “Ben yarım mutlaka şöyle şöyle yapacağım” deme!

Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı zikret ve: “Umarım ki Rabbim, doğru olma yönünden beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar” de. [18,63]

25 – Mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Bazıları buna dokuz yıl daha ilave ettiler.

26 – Sen şöyle söyle: “onların ne kadar kaldıklarını asıl Allah bilir.

Zira göklerin ve yerin gaybını bilmek O'na mahsustur.

O öyle güzel görür, öyle güzel işitir ki!

Oysa onların O'ndan başka hâimleri yoktur.

O, kendi hükmüne kimseyi ortak yapmaz.” de!

27 – Sana vahyedilen Rabbinin kitabını oku. O'nun sözlerini değiştirecek güç yoktur ve On'dan başka sığınak bulman da mümkün değildir. [5,67; 33,39]

28 – Rablerine, sırf O'nun rızasını ve cemaline kavuşmayı umdukları için,

sabah akşam yalvaranlarla beraber, sıkıntılara karşı candan sabret.

Dünya hayatının süslerini arzularak sakın gözlerini onlardan başkasına çevirme.

Kalbini Bizi zikretmekten gafil bıraktığımız, heva ve hevesine uyan

ve işi hep aşırılık olan kimselere itaat etme. [6,52; 20,131]

Âyetin nüzul sebebiyle ilgili olarak En'âm, 52 âyetindeki notumuza bakınız.

29 – De ki: “İşte Rabbiniz tarafından gerçek geldi.

Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”

Şu da bir gerçektir ki Biz o zalimlere,

duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış olan müthiş bir ateş hazırladık.

Eğer susuzluktan feryad edecek olurlarsa kendilerine erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su verilir.

O ne fena bir içecektir ve cehennem ne fena bir barınaktır! [47,15; 55,44]

30 – İman edip güzel ve yararlı işler yapanlara gelince,

şu bir gerçek ki Biz güzel iş yapanların işlerini asla zayi etmeyiz.

31 – İşte onlara, içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır.

Orada tahtlar üzerine kurularak kendilerine altın bilezikler takılacak, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler.

Tahtlara kurulacaklar.

Ne güzel mükâfattır bunlar ve ne güzel bir meskendir o cennet! [35,33; 25,75-76]

32 – Onlara şu iki kişinin halini misal getir:

Onlardan birine iki üzüm bağı lûtfettik, bağların etrafını hurma ağaçları ile donattık

ve bahçelerin arasında da ekin bitirdik.

33 – Her iki bağ da meyvesini verdi, hiçbir şeyi eksik bırakmadı.

O iki bağın arasında da bir ırmak akıttık.

34 – O şahsın başka serveti de vardı. Arkadaşıyla konuşurken ona:

“Benim,” dedi, “malım ve servetim senden çok olduğu gibi, maiyyet, çoluk çocuk bakımından da senden daha ilerideyim.”

35-36 – Bu adam gururu yüzünden kendi öz canına zulmeder vaziyette bağına girdi ve:

“Zannetmem ki bu bağ bozulup yok olsun; kıyametin kopacağını da sanmıyorum.

Bununla beraber şayet Rabbimin huzuruna götürülecek olursam

o zaman elbette bundan daha iyi bir âkıbet bulurum.” dedi. [41,50; 46,11]

37-38 – Konuşma esnasında arkadaşı bu şahsa:

“Ne o?” dedi, “yoksa sen, senin aslını topraktan, sonra da bir damla meniden yaratan, bilahere de seni böyle tam mükemmel bir insan şekline getiren Rabbini mi inkâr ediyorsun?”

Fakat sen inkâr etsen de şunu bil ki benim Rabbim Allah’tır. Rabbime hiç bir şeyi ortak saymam.”

39 – “Benim servetimin ve çoluk çocuğumun sayısının seninkinden daha az olduğunu düşündüğüne göre, bağına girdiğinde:

“Maşaallah! Allah ne güzel dilemiş ve yapmış!

Ondan başka gerçek güç ve kuvvet sahibi yoktur.” demeli değil miydin?

40-41 – Olur ki Rabbim senin bahçenden daha iyisini bana verir ve senin o bahçene gökten bir afet indirir de

bağın kupkuru toprak kesilir;

yahut bağının suyu çekilir de ondan artık büsbütün ümidini kesersin.” [67,30]

42 – Çok geçmeden, bütün serveti kül oldu...

Sahibi bu halini görünce, bağın çökmüş çardakları karşısında, yaptığı masraflarına, harcadığı emeklere acıyıp avuçlarını oğuştura kaldı!

“Ah!” diyordu, “n’olaydım, Rabbime ibadette hiçbir şeyi ortak yapmamış olaydım!”

43 – Hasılı o, Allah’tan başka kendisine sahip çıkacak bir topluluk da bulamadı, kendi kendini de kurtaramadı.

44 – Öyle bir yerde himaye ve yardım, sadece hak ve hakikatin ta kendisi olan Allah’a mahsustur.

En iyi mükâfatı da, en güzel âkıbeti de veren O’dur. [40,84; 10,90-91]

45 – Dünya hayatı hakkında onlara şu misali ver: Dünya hayatının durumu şuna benzer:

Gökten yağmur indiririz, onun sayesinde yeryüzünde bitkiler yeşerip gürleşir, çok geçmeden kurur, rüzgarın savurduğu çerçöp haline gelir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir. [39,21; 10,24]

46 – Mal mülk, çoluk çocuk...

Bütün bunlar dünya hayatının süsleridir.

Ama baki kalacak yararlı işler ise Rabbinin katında, hem mükâfat yönünden, hem de ümit bağlamak bakımından daha hayırlıdır. [3,14; 64,15]

47 – Gün gelir, dağları yürütürüz, yerin dümdüz hale geldiğini görürsün.

İşte bütün insanları mahşer meydanına topladık,

eksik bıraktığımız bir tek kişi bile kalmadı. [20,105-107; 27,88; 101,5]

48 – Hepsi sıra sıra Rabbinin huzuruna arzolundular.

Ve şöyle nida edildi onlara: “İlkin sizi nasıl yarattıksa, aynen o şekilde Bize döndünüz.

Siz ise, size böyle bir buluşma belirlemediğimizi iddia ederdiniz değil mi?” [78,38; 89,22]

49 – İşte herkesin hesap defteri önüne konuldu.

Mücrimlerin defterdeki kayıtlardan korktuklarını ve şöyle dediklerini görürsün:

“Eyvah bize! Bu deftere de ne oluyor?”

Ne küçük komuş, ne büyük, yazılmadık şey bırakmamış!”

Böylece yaptıkları her şeyi yanlarında buldular.

Şu kesin ki Rabbin kimseye zulmetmez. [3,30; 75,13; 4,40; 21,47]

50 – Hani bir zaman Biz meleklerle: “Âdem’in önünde (Allah’a) secde edin!” deyince, onlar da derhal secdeye kapanmışlardı.

Ne var ki İblis eğilmemişti. O cinlerden idi. Rabbinin emrinin dışına çıktı.

Ey Âdem’in evlatları!

Onlar size düşman oldukları halde, siz kalkıp Benden ayrı olarak onu ve onun evlatlarını mı dost ediniyorsunuz?

Zalimler için ne fena bir bedel! Ne zararlı bir takas! [15,28-39; 2,34; 7,12]

İblis meleklerle beraber bulunduğundan istisna ediliyor. Melekler yaratılış icabı Allah’a isyan edemezler, İblis’te ise irade bulunduğundan tercihte bulunup itaat dışına çıktı.

51 – Ben onları göklerin ve yerin yaratılışına tanık etmediğim gibi, bizzat kendi yaratılışlarına da şahit kılmadım.

Ben sapık ve saptıran kimseleri hiçbir zaman yanıma yaklaştırmam, yardımcı edinmem. [34,22-23]

52 – O gün Allah müşriklere der ki:

“Haydi bakalım, ortaklarım olduklarını iddia ettiğiniz putları çağırın, gelsinler!”

İşte çağırdılar ama, onlar kendilerine cevap vermediler.

Biz aralarına bir uçurum koyduk. [46,5-6; 6,94] [36,59; 30,14]

53 – Suçlular ateşi gördüler, orayı boylayacaklarını iyice anladılar.

Etrafı yokladılar, fakat ondan kaçacak bir yer bulamadılar.

54 – Biz bu Kur’ân’da, insanlar için her türlü misal ve öğüdü, farklı üsluplarla tekrar tekrar ifade ettik.

Fakat birçoğu bunları anlamadı. Zira bütün varlıklar içinde tartışmaya en düşkün olan, insandır.

55 – O insanları, kendilerine peygamber geldiği halde, inanmaktan ve Rab’lerinden af dilemekten alıkoyan şey, sırf Allah’ın düsturu uyarınca, evvelki ümmetlerin başına gelen azabın kendilerinin de başlarına gelmesini

yahut âhiret azabının gözlerinin önüne konulmasını beklemeleridir. [29,29; 8,32]

Kur'ân insanın kalbini ve aklını uyandırmak için her türlü vasıtayı, çeşitli misalleri, farklı anlatım tarzlarını kullanmış, ikna etmek için denemediği yol kalmamıştır. Bunlardan anlamayan, artık azabın tepesine inmesini beklemelidir.

56 – Halbuki Biz resulleri azap getirmeleri için değil, sadece iman edenleri Allah'ın rahmetiyle müjdelemeleri, inkâr edenleri ise bekleyen tehlikeleri haber verip uyarmaları için göndeririz.

Kâfirler ise hakkı batılla kaydırmak için mücadele verirler.

Onlar bütün âyetlerimizi, bütün uyarmalarımızı hep alay konusu yaparlar.

57 – Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiği halde onlara sırtını dönen ve elleriyle işleyip irtikâb ettiği suçlarını unutan kimseden daha zalim kim olabilir?

Biz onların kalplerine bunu anlamalarına engel olacak perdeler, kulaklarına da ağırlıklar koyduk.

Sen onları hidâyete çağırırsan da, artık onlar ebediyyen hidâyete gelemesler.

58 – Senin mağfireti bol Rabbin, merhametlidir.

Eğer işledikleri suçları sebebiyle onları cezalandıracak olsaydı, azabı onlara hemen gönderirdi.

Fakat onlar için belirlenmiş bir süre vardır ki o vâde geldiğinde

Allah'ın cezasından kaçıp sığınacak hiçbir yer bulamazlar. [35,45; 13,6]

59 – İşte o şehirlerin harabeleri!.. Oraların ahalisi zulümlerinde ısrar edince onları imha ettik. Onların helâkleri için de, bir vâde tayin ettik.

O şehirler, Mekkelilerin ticaret yolları üzerinde olan Sebe, Medyen, Semud, Sedum gibi yerlerdir.

60 – Bir vakit Mûsâ, genç yardımcısına: “Durup dinlenmeyeceğim, demişti, ta ki iki denizin birleştiği yere varacağım.

Varamazsam senelerce yürümeye devam edeceğim.”

Kur'ân'da adı bildirilmeyen bu genç yardımcının Yûşa İbn Nun (Josue) olduğu tefsirlerde rivayet edilir.

Mûsâ (a.s.)'ın Hızır (a.s.) ile kıssası Tevratta yer almaz. Fakat Buhârî'de nakledilen bir hadîse göre Hz. Peygamber (a.s.) bu kıssadaki

Mûsanın İsrailoğullarının meşhur Peygamberi Mûsâ (a.s.) olduğunu bildirmiştir. Bundan ötürü, onun, bazı oryantalistlerin iddia ettikleri gibi başka biri (mesela Gilgamiş) olduğunu düşünmeye sebep yoktur.

Bu âyette geçen iki deniz hakkında, tefsirlerde dünyanın üç kıtasına dağılmış birçok yerler tahmin edildiği gibi, işarî tefsir kabilinden bazı tevcihler de teklif edilmiştir. Fakat bu gizemli kıssadan alınacak hisse, bunları bilmeye bağlı değildir.

61 – Onlar iki denizin birleştiği yere vardıklarında balıklarını unutmuş bulundular.

Balık sıyrılıp denizde bir yol tutmuştu bile.

62 – Buluşma yerini farkına varmaksızın geçip gidince Mûsâ yardımcısına:

“Getir artık kahvaltımızı” dedi,

“Gerçekten bu seyahatimizde epey yorgun düştük.”

63 – “Gördün mü?”! dedi, “O kayanın yanında mola verdiğimizde, ben balığı unutmuşum!

Muhakkak ki onu sana söylememi unutturan da şeytandan başkası değildir.

Doğrusu balık, çok acayip bir şekilde canlanıp sıyrıldı ve denizde yolunu tutup gitti.”

64 – “İşte gözleyip durduğumuz da bu idi ya!” dedi.

Derhal izlerini takip ederek gerisin geri dönüp kayanın yanına vardılar.

65 – Orada bizim seçkin kullarımızdan öyle bir has kulumuzu buldular ki

Biz ona lütfedip, nezdimizden rabbanî bir ilim öğretmiştik.

Mûsâ (a.s.)’ın karşılaştığı zatın isminin Hızır (Hadır) olduğu hadis-i şerifte bildirilmiştir. Bu zat bazı âlimlere göre peygamber, bazılarına göre büyük bir velîdir.

Onun, beşere gönderilen, ilahî şeriatlerde bildirilen hükümlere tâbi olmadığı gerçeğinden hareket eden ender bir görüşe göre Hızır, melek veya başka bir ruhanî olmalıdır. Gerçekten, bu kıssa başından sonuna kadar o zatın bir başka boyuttan olduğunun karineleriyle doludur.

66 – “Üstadım” dedi Mûsâ, “Sana öğretilen bu ilimden bana da bir şeyler öğretmen için sana tâbi olabilir miyim, beni talebeliğe kabul eder misin?”

67-68 – “Doğrusu” dedi, “sen benimle beraberliğe sabredemezsin.

Bütün yönleriyle kavrayamadığın meseleler karşısında nasıl kendini tutabilirsin ki?”

69 – “İnşaallah” dedi Mûsâ, “beni sabırlı bulacaksın ve senin hiç bir emrine karşı koymayacağım.”

70 – “O halde” dedi, “bana tâbi olduğuna göre, hangi konuda olursa olsun,

ben onun hakkında sana söz açmadıkça, asla bana soru sormayacaksın tamam mı?”

71 – Bunun üzerine kalkıp gittiler. Nihayet bir gemiye rastlayıp ona bindiler ve o zat gemiyi deldi.

Mûsâ duramayıp: “Ne yaptın öyle?” dedi

“İçindeki yolcuları denizde boğmak için mi yaptın bunu?

Vallahi çok müthiş bir iş yaptın!”

72 – Hızır: “Sen benimle beraberliğe katlanamazsın dememiş miydim? İşte sen de gördün!” dedi.

73 – “Ne olur” dedi Mûsâ, “lütfen unutarak söylediğim bu sözden ötürü beni azarlama, bu işimden dolayı bana bir güçlük çıkarma!”

74 – Yine yola koyuldular.

Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar ve Hızır onu öldürdü.

Mûsâ atılıp: “Ne yaptın?” dedi, “masum ve günahsız bir canı, kısas hükmü ile bir can karşılığında olmaksızın mı öldürdün?

Doğrusu görülmemiş derecede fena bir iş yaptın!”

75 – “Sen benimle arkadaşlık etmeye katlanamazsın dememiş miydim?” dedi.

76 – Mûsâ: “Eğer” dedi, “sana bir daha soracak olursam,

bundan böyle benimle hiç arkadaşlık etme!

Artık özür dileyemeyecek hale geldim.”

77 – Tekrar yola devam ettiler.

Nihayet bir şehre varıp o şehir halkından yiyecek istediler, ama ahali bunları misafir etmemekte diretti.

Bu sırada Hızır orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar görür görmez onu düzeltiverdi.

Mûsâ: “İsteseydin” dedi, “elbette buna karşı iyi bir ücret alabilirdin.”

78 – Hızır: “İşte” dedi, “seninle ayrılmamızın vakti geldi.

Şimdi sana hakkında sabırsızlık gösterdiğin o meselelerin içyüzlerini tek tek bildireyim:

79 – Evvela, o gemi, denizde çalışan birtakım fakirlere ait idi. Ben onu kasden bir miktar zedeledim.

Zira öte yanda, sağlam olan bütün gemileri gasbeden zalim bir hükümdar vardı.

80 – Oğlan çocuğuna gelince: Onun ebeveyni mümin insanlar idi.

Bu çocuğun onları ileride azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk.

81 – Onların Rabbinin, kendilerine, onun yerine daha temiz, daha hayırlı,

merhamette ondan daha hisli bir çocuk ihsan etmesini diledik.

82 – Gelelim duvara: O duvar şehirdeki iki yetim çocuğa aitti.

Duvarın altında onlara ait bir define gömülü idi. Babaları, salih, iyi bir insandı.

Rabbin onların reşit olacakları çağa gelip, definelerini o zaman çıkarmalarını irade buyurdu.

Bütün bunlar Rabbinden birer lütuf ve rahmet olup, ben hiçbirini kendi görüşümle yapmış değilim.

İşte hakkında sabırsızlık gösterdiğin meselelerin içyüzü bunlardan ibarettir.” [47,13; 43,31]

83 – Bir de sana Zülkarneyn’i sorarlar. “Size onun bir hadisesini anlatayım” de.

Zülkarneyn, anlamı ve kapsamı geniş olan bir kelimedir. Zülcenaheyn vasfına benzer, “iki kanatlı” yani işin çeşitli yönlerine vâkıf, mükemmel demektir. *Karn*: asır, boynuz, aynı zamanda yaşayan topluluk, güneş kursu, bir toplumun başı, efendisi gibi anlamlara gelir. Görünene ve görünmeyene sahip, dünyanın doğusuna da batısına da sahip, dolayısıyla cihangir mânaları da mümkündür. Tefsirlerde daha çok cihan fatihlerinden Makedonya kralı Büyük İskender (M. Ö. 324) üzerinde durulsa da, onun bazı vasıfları Kur’ân’da bildirilen Zülkarneyn’e uymamaktadır.

Daha önce yaşayan İran kralı Büyük Darius (M. Ö. 521) olma ihtimali de vardır; zira o da, zamanında meskûn dünyanın büyük kısmını ele geçirmiş, İsrailoğullarını da Babil esaretinden serbest bırakmış, dine bağlı olduğu bildirilen bir hükümdardı. Zülkarneyn vasfı KM, Daniel, 8,3.20 ile de irtibatlandırılmaktadır.

Ashab-ı kehf, Hızır ve Zülkarneyn gibi gizemli konularla dolu olan bu kutlu sûrenin atmosferinde başka çok ihtimaller de bulunabilir. Doğruyu bütün yönleriyle bilmek, Allah Teâlâya mahsustur.

84-85 – Biz ona dünyada geniş imkânlar verdik ve ihtiyaç duyduğu her konuda sebep ve vasıtalar ihsan ettik. O da batıya doğru bir yol tuttu.

86 – Nihayet Batıya ulaştığında, güneşi adeta kara bir balçıkta batar vaziyette buldu.

Orada yerli bir halk bulunuyordu.

Biz: “Zülkarneyn!” dedik, “ister onlara azab edersin, ister güzel davranırsın.”

Bazı Müfessirler Zülkarneyn’in dünyanın Batı ucuna, mesela Atlas okyanusuna vardığını düşünmüşlerdir.

87 – Zülkarneyn şöyle dedi: “Kim zulmederse, Biz onu cezalandırırız, sonra da Rabbinin huzuruna götürülür.

O da ona benzeri görülmedik bir ceza uygular.

88 – Fakat iman edip makbul ve güzel davranışlar içinde olana, en güzel karşılık verilir ve ona kolay olan buyruklarımızı emrederiz, kolaylık gösteririz.”

89 – Zülkarneyn bu sefer yine bir yol tuttu.

90 – Güneşin doğduğu yere varınca, onun, kendilerini sıcaktan koruyacak bir siper nasib etmediğimiz bir halk üzerine doğduğunu gördü.

Zülkarneyn doğu tarafında, arka arkaya ülkeler fethederek ilerleye ilerleye nihayet medenî yaşayışın sona erdiği, ilkel (çıplak, evsiz barksız) yaşayan en uzak bir doğuya ulaştığı anlaşılıyor.

91 – İşte Zülkarneyn, böyle yüksek bir hükümranlığa sahip idi. Onun yanında ne var, ne yoksa Biz hepsine vakıf idik.

92 – Sonra o başka bir yol tuttu.

93 – Nihayet iki dağ arasına ulaştığında, onların önünde, hemen hemen hiç söz anlamayan bir millet buldu.

Âyette geçen iki dağın Karadeniz ile Hazar Denizi arasında uzanan dağ sıralarının bir bölümü olduğu, tefsirlerde kuvvetli ihtimal görülmektedir. Dağistanın Derbend şehrindeki sed, İslâm dünyasında Zülkarneyn seddi olarak bilinmiştir. Bu dağların ötesinde Ye’cüc ve Me’cüc bölgesinin yer aldığı düşünülmüştür. Fakat, bunlar birer tahminden öteye geçemez.

94 – “Ey Zülkarneyn!” dediler, “Ye’cüc ve Me’cüc bu ülkede bozgunculuk yapıyorlar.

Bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir vergi vermeyi teklif ediyoruz, ne dersin?”

Ye’cüc ve Me’cüc hakkında bkz. 21,96. {KM, Hezekiel 38,2; Vahiy 20,8}

95 – O da şöyle cevap verdi: “Rabbimin bana verdiği imkânlar, sizin vereceğinizden daha hayırlıdır.

Siz bana beden gücüyle yardımcı olun da sizinle onlar arasında sağlam bir sed yapayım.”

96 – “Demir kütleleri getirin bana!” Zülkarneyn iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurtup dağlarla aynı seviyeye getirince:

“Körükleyin!” dedi. Tam onu bir ateş haline getirince,

“Bana erimiş bakır getirin de üzerine döküm” dedi.

97 – Artık o Ye’cüc ve Me’cüc’ün, seddi aşmaya veya orada bir delik açmaya güçleri yetmedi.

98 – Zülkarneyn: “Bu, Rabbimden bir rahmettir, bir lütuftur,” dedi. “Rabbimin tayin ettiği vakit gelince, bunu yerle bir eder.

Rabbimin vâdi mutlaka gerçekleşir.”

99 – O gün, yani kıyamet günü onlar deniz dalgaları gibi birbirine çarparak çalkalanırlar.

Sûr’a da üfürülür, insanların hepsini bir araya toplarız. [56,49-50; 18,47]

100-101 – Gözleri Benim kitabım karşısında perdeli olup,

Kur’ân’ı dinlemeye tahammül edemeyen kâfirlere,

o gün cehennemi gösteririz, cehennemle karşı karşıya koyarız onları.

102 – O kâfirler, birtakım kullarımı, Benden başka tanrı edinmelerinin geçerli olacağını mı zannettiler?

Doğrusu Biz cehennemi kâfirler için konak olarak hazırlamış bulunuyoruz.

103-104 – De ki: “İşleri yönünden âhirette en büyük kayba uğrayanların kimler olduklarını bildireyim mi?

Onlar o kimselerdir ki dünya hayatında yaptıkları işlerin karşılıkları hep boşa gidecektir.

Halbuki kendilerinin güzel güzel işler yaptıklarını sanırlar.”

105 – İşte onlar Rab’lerinin âyetlerini ve O’na kavuşmayı inkâr etmiş, bu yüzden de yaptıkları iyi işler boşa gitmiştir.

Tartılacak şeyleri kalmadığından kıyamet günü onlar için artık tartı âleti koymayacağız. [25,23; 24,39; 88,2-4; 47,9; 6,88]

106 – İşte kâfir olmaları, âyetlerimle ve kendilerine yapılan uyarılarla alay etmeleri sebebiyle, şu cehennem onların cezası olarak hazırlanmıştır.

107 – İman edip makbul ve güzel işler yapanlara gelince, onlara da konak olarak Firdevs cennetleri hazırlandı. [23,11] {KM, Neşideler 4,12; Luka 23,43; II Korintos 12,4}

108 – Onlar orada devamlı kalacak, usanmadıklarından ötürü, başka tarafa geçmeyi arzu etmeyeceklerdir.

109 – De ki: “Rabbimin sözlerini yazmak için en büyük okyanus mürekkep olsaydı,

hatta onun bir mislini de takviye gönderseydik,

bu deniz tükenir, Rabbinin sözleri yine de bitmezdi [31,27] {KM, Yuhanna 21,25}

110 – De ki: “Ben sadece sizin gibi bir insanım.

Ancak şu farkla ki bana “sizin ilahınız tek İlahtır” diye vahyediliyor.

Artık kim Rabbine âhirette kavuşacağını umuyorsa,

makbul ve güzel işler işlesin ve sakın Rabbine ibadetinde hiç bir şeyi O’na ortak koşmasın.”

MERYEM SÛRESİ

98 âyet olup Mekke’de inmiştir. Hz. Meryem’in bakire olarak Hz. İsa’yı dünyaya getirmesini tafsilatlı olarak anlatan kıssa ile başlar. Kehf suresindeki bazı peygamber kıssalarının peşinden Zekeriyya, Yahya, İsa, İbrâhim, Mûsâ, İsmâil, İdris (aleyhimu’s-selam)’dan bahseder. Sonra nebîlerin yolundan sapanlara dikkat çeker. Şirkin bir çok nev’ini çürütür.

Meryem sûresi, Hz. İsa’nın adı etrafında türeyen çeşitli batıl inançları reddeder. Bu sûre Hz. İsa hakkında gerçek inancı açıkça bildirmekte olup Habeşistan’a hicret eden müminler bunu orada okumaktan çekinmemişlerdir. Okumaları Necaşî ve yakınları üzerinde olumlu bir tesir uyandırmıştır. Hz. İbrâhim’den bahsedilmesi muhacirler için büyük bir teselli vesîlesidir. Zira o da hicret etmiş ve sonunda iyi bir akıbeta kavuşmuştur. Son bölümünde müşriklerin aleyhteki çabalarına rağmen müminlerin felaha ereceği müjdelenmektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

2 – Bu, Senin Rabbinin, kulu Zekeriyya’ya olan lütuf ve ihsanının anlatımıdır. [3,38-41] {KM, Luka 1,5-25}

3 – O Rabbine gizlice seslenip şöyle niyaz etmişti:

4 – “Ya Rabbî, iyice yaşlandım, kemiklerim zayıfladı, eridi, başımdaki saçlarım ağardı, beyaz alevler gibi tutuştu.

Ya Rabbî, Sana her ne için yalvardıysam, asla mahrum kalmadım, bedbaht olmadım.”

5-6 – “Doğrusu ben arkamdan yerime geçecek akrabamdan ötürü endişeliyim.

Eşim de kısır! Bana lütf-u kereminden öyle bir vâris nasib et ki bana da, Yâkub hanedanına da vâris olsun.

Onu, razı olacağın bir insan eyle ya Rabbî!” [3,38-39]

Zekeriyya (a.s.) Harun (a.s.) neslinden. İsrailoğulları Filistin’i fethettikten sonra ülkeyi 12 kabileye miras olarak dağıttılar. 13. olan ve Harun (a.s.)’dan gelen Levililer’e de dinî hizmetler düştü. (Eski Ahid, I. Tarihler,23)

7 – “Zekeriyya!” buyurdu Allah. “Biz, sana adı Yahya olacak bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce, kimseyi ona adaş yapmadık (Bu adı alan olmadı).”

Yahya: “O yaşayacak, yaşasın, manevî erdemleriyle hep diri kalsın, her zaman hatırlansın” demektir. (Bu kıssa hakkında bkz. Luka,1,5-22)

8 – “Ya Rabbî,” dedi, “nasıl olur benim çocuğum olabilir ki eşim kısır, ben ise bir pîr-i faniyim.”

9 – Melek dedi: “Öyledir, fakat Rabbin buyurdu ki: Bunu yapmak bana pek kolay! Nitekim seni yoktan var eden de Ben değil miyim?” [76,1]

10 – “Bana bir alamet göster ya Rabbî!”, dedi. Allah buyurdu:

“Senin alametin, sağlığın yerinde olmasına rağmen üç gün insanlarla konuşamamandır” [3,41]

11 – Derken, mâbeddeki bölmesinden halkının karşısına çıkıp “Sabah akşam Rabbinize tesbih, ibadet edin!” diye işaretle bulundu. [Mihrab için bkz. 3,37]

12-14 – “Yahya! Kitaba var kuvvetinle sarıl” dedik ve henüz çocuk iken ona hikmet verdik.

Tarafımızdan bir merhamet, arı duru bir gönül de ihsan ettik.

O haramlardan çok sakınan bir insandı.

Anne ve babasına iyi davranan hayırlı bir evlattı, asla zorba ve isyankâr biri değildi.

15 – Doğduğu gün de, vefat ettiği gün de, diriltilip kabirden kalkacağı gün de selam olsun ona.

Bu hadisenin Yeni Ahid’de anlatımı için bkz. Luka, 1,5-22. Kur’ân ile İncil’in anlatımında şu iki fark vardır: 1. Zekeriya (a.s.)’ın konuşmaması bir işaret ve alamet iken Luka inciline göre bir nevi cezadır. 2. Onun konuşmaması üç gün iken İncil’e göre Yahya (a.s.)’ın doğumuna kadar sürmüştür.

16 – Kitapta Meryem’i de an! Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekiliverdi.

Beyt-i Mukaddesin veya evinin doğu tarafına çekilmişti. Hıristiyanlar doğu tarafını kıble edinmişlerdir.

17 – Onlarla kendisi arasına bir perde gerdi.

Biz de ona Ruhumuzu gönderdik de, ona kusursuz, mükemmel bir insan şeklinde görünüverdi. [26,193-194]

18 – Meryem irkildi ve “Ben” dedi, “Rahmana sığındım senden.

Eğer Allah'tan korkup haramdan sakınan bir kimse isen çekil yanımdan!”

19 – Ruh: “Ben” dedi”, “Rabbinden sana gelen bir elçiyim.

Sana tertemiz bir erkek çocuk hediye edeyim diye geldim”

20 – Meryem: “Nasıl oğlum olabilir ki bana eli değen bir tek erkek bile olmamıştır. İffetsiz bir kadın da değilim!”

Kur’ân-ı Kerim Hz. Meryem’in bakire, yani hiçbir erkek ile evlilik ilişkisi olmadığını bildirir. Mevcut İncillere göre Yusuf Meryem’i eş olarak aldı. Yalnız Hz. İsa dünyaya gelinceye kadar onunla birleşmedi (Matta 1,24-25). İncil’e göre İsa’nın Hz. Meryem’den doğan Yâkub, Şem’un ve Yahuda isimli erkek ve ayrıca kızkardeşleri vardı (Matta 13,55).

21 – Ruh: “Öyledir, ama Rabbin: “Bu iş bana pek kolaydır. Çünkü biz onu insanlara kudretimizin bir alameti ve tarafımızdan bir rahmet kılacağıız ve artık bu, hükme bağlanmış, olup bitmiş bir iştir” dedi.” [3,45]

22 – Sonra çocuğuna hamile kaldı ve bu haliyle uzakça bir yere çekildi.

Uzaklaşması, çocuğuna babasız hamile kaldığının güçlü bir delilidir. Normal tarzda olsaydı evini, barkını, her şeyini bırakıp uzak bir yere çekilmezdi.

23 – Derken doğum sancısı onu bir hurma ağacına dayanmaya zorladı.

“Ay!” dedi, “n’olaydım, keşke bu iş başıma gelmeden öleydim, adı sanı unutulup gitmiş biri olaydım!”

Bu sancılar Hz. Meryem’in diğer anneler gibi doğurduğunu, İsa (a.s.)’in herhangi bir çocuk gibi dünyaya geldiğini gösteriyor. Hz. İsa’nın insanlardan uzak bir yerde doğduğu anlaşılıyor.

24 – Derken, Ruh, ona aşağıdan şöyle seslendi: “Sakin üzülme!” dedi, “Rabbin senin alt yanında bir su arkı meydana getirdi.”

Bunu söyleyen: Melek veya yeni doğan çocuk olabilir.

25 – “Haydi, hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine taze hurmalar dökülsün.”

26 – “Artık ye, iç, gözün aydın olsun!

Eğer herhangi bir insana rastlarsan:

“Ben Rahman’a oruç adamıştım,” de,

“o sebeple bugün hiç kimseyle konuşmayacağım”

27 – Onu kucağına alıp akrabalarına getirdi.

“Kız Meryem!” dediler, “sen ne tuhaf bir şey yapmışsın öyle!”

28 – “Ey Harun’un kardeşi! Baban kötü bir insan değildi. Annen de iffetsiz bir kadın değildi!”

Arapçada *eb* (baba), *eh* (kardeş) ve *uht* (kızkardeş) kelimeleri birçok durumda geniş mânada kullanılır. Gerçek bir kardeşlik değil, akrabalık ve mensubiyet bildirir. Hz. Peygambere (a.s.) bu, bir müşkil olarak sorulmuş, o da: “Meryem zamanındaki insanlar, kendilerinden önce geçen peygamberlerinin ve iyi kimselerin isimlerini çocuklarına isim yaparlardı, yani onlara nisbet edilirlerdi.” buyurmuştur. Nitekim: Hz. Safiyye, bazı kadınların kendisine “Yahudi kızı Yahudi!” dediklerini şikâyet edince Hz. peygamber şöyle buyurmuştu: “Sen niçin onlara: “Oh ya, Harun babam, Mûsâ amcam, Muhammed eşim oluyor, daha ne isterim!” deseysin ya!”

29 – Meryem, (bana değil, çocuğa sorun dercesine) çocuğu gösterdi: “Nasıl olur da, dediler, beşikteki bebekle konuşuruz?” [23,50]

30 – Derken bebek: “Ben Allah’ın kuluyum,” dedi, “O bana kitap verdi, beni peygamber olarak görevlendirdi.

Hz.İsâ (a.s.)’ın bu sözü İncîl’de de yer alır (KM, Matta 12,18)

31 – “Nerede olursam olayım beni kutlu, mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namazı ve zekâtı farz kıldı.”

32 – “Anneme saygılı, hayırlı evlat kılıp, asla zorba, bedbaht ve hayırsız biri yapmadı”[17,23; 31,14]

33 – Doğduğum gün de, öleceğim gün de, kabirden kalkıp dirileceğim gün de selam üzerime olsun!”

34 – İşte hakkında şüphe ve tartışmalara girdikleri Meryem oğlu İsa konusunda

gerçeğin ta kendisi olan Allah’ın sözü budur.

35 – Allah’ın evlat edinmesi olacak iş değildir.

O bundan münezzehdir! Bir işi yapmak istedi mi, “şöyle olsun!” demesi kâfidir. (36,82)

36 – “İyi bilin ki Allah benim de Rabbim, sizlerin de Rabbidir. Öyleyse yalnız O’na ibadet ediniz. Doğru yol budur”

37 – Sonra onun hakkında birtakım gruplar kendi aralarında ayrılığa düştüler.

Artık gerçeğin meydana çıkacağı o mühim günün duruşmasında vay o kâfirlerin başına geleceklere!

Bu gruplar Yahudilerle Hıristiyanlardır. Yahut Hıristiyanların Nesturîler, Yâkubîler ve Melkânîler şeklinde bölünmeleridir. Tarihi akış

içinde Hıristiyanlık yüzlerce gruba bölünmüştür. Titiz bir tevhid inancına sahip olan Unitaire'lerin yanında, ekserî Hıristiyanların teslisi, hatta Mormonlar gibi bir grubun politeizm'i (çok tanrıcılığı) kabul ettiklerini de görürüz. Hülâsa: "Yeryüzünde başka hiç bir dinin mensupları Hıristiyanlar kadar farklı inançlara ve din savaşlarına girmemişlerdir." [De Glasenapp, *Les cinq grandes religions*, Paris, Payot, 1954, s. 415)

38 – Neler işitecek, neler görecekler onlar, o huzurumuza gelecekleri gün!

Gerçeği pek güzel anlayacaklar o gün.

Ama o zalimler bu gün tam bir şaşkınlık içindedirler.

39 – Sen o hasret ve pişmanlık gününü, o haklarında ilahî hükmün yerini bulacağı günü anlatarak uyar onları! Ama onlar gaflet içindeler, hala iman etmiyorlar onlar.

40 – Şu kesin bir gerçektir ki bütün dünyaya ve dünyada yaşayan bütün insanlara Biz vâris olacağız (onlar sona erip baki Allah kalacak)

ve ölümden sonra hepsi diriltilip Bizim huzurumuza getirileceklerdir.

41 – Kitapta İbrâhimi de an. O gerçekten özü sözü doğru biri idi, (yani) bir peygamberdi.

42 – Zamanı geldi, babasına: "Babacığım," dedi, "niçin işitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bu putlara tapıyorsun?" [21,52-67] {KM, Mezmurlar 135,15-18}

43 – "Babacığım, sana ulaşmayan bir ilim geldi bana, ne olur bana tâbi ol da seni dümdüz bir yola çıkarayım"

44 – "Babacığım, sakın şeytana ibadet etme! Çünkü şeytan Rahman'a isyan içindedir. [36,60; 4,117]

45 – Babacığım, bu gidişle o Rahman'dan bile bir azabın gelip sana dokunacağından

ve senin şeytana hemdem olacağından ciddî endişe içindeyim."

46 – Babası: "İbrâhim, ne o, yoksa sen benim tanrılarımın sırtını mı dönüyorsun?"

Bu işten vazgeçmezsen mutlaka taşu tutarım seni.

Şöyle bir uzun müddet benden uzak dur. Gözüm görmesin seni buralarda!"

47 – İbrâhim: "Selamet, esenlik içinde kal, dedi. Rabbinden senin için af dileyeceğim. O gerçekten bana karşı çok lütufkârdır. [25,63; 28,55; 60,4; 9,113-114; 14,41]

48 – “İşte sizi de, sizin Allah’tan başka ibadet ve dua ettiğiniz tanrılarınızı da terk ediyorum.

Rabbime niyaz edip yalvarıyorum.

Rabbime niyaz etmem sayesinde mahrum ve perişan olmayacağımı umuyorum.

Yani: “Olurki O sana tövbe ve iman etmeyi nasib eder.” Zira kâfir için istiğfar etmenin (af dilemenin) mânası budur.

49 – Onları ve onların Allah’tan başka taptıkları putları terk edip (Şam’a yerleşince) Biz O’na İshak ile Yâkub’u hediye ettik.

Onların her birine peygamberlik verdik. [21,72; 11,71; 2,133]

Rivâyete göre: Hz. İbrâhim Şam tarafına hicret ettiğinde önce Harran’a geldi. Orada Sâre ile evlendi. Ondan İshak, İshak’tan da bilahere Yâkub dünyaya geldi.

50 – Onlara rahmetimizden ihsanlarda bulunduk.

Onlara dillerde ve dinlerde yüksek ve güzel bir nam bıraktık.

51 – Kitapta Mûsâ’yı da an. Gerçekten O Allah tarafından ihlase erdirilen bir kul idi, resul ve nebî idi.

Resul ve nebî, Kur’ân’da bazan eş anlamda kullanılmıştır. Fakat 22,52 de olduğu gibi, bazen farklı anlam taşıdıkları da anlaşılmaktadır. Umum husus farkı olduğu söylenebilir. Yani her resûl nebîdir, ama her nebî resul olmayabilir.

52 – Hani ona Tur’un sağ tarafından seslenmiş ve özel konuşma için onu huzurumuza almıştık. [28,30] {KM, Çıkış 33,11}

Tur, Mısır ile Medyen arasında bir dağın adıdır. Hz.Mûsa (a.s.) Mısır’a giderken bir ateş görmüş, ona yaklaşınca “Ben Allah’ım. Hak mâbud Benim” sesini işitmişti. Burada Tur’un doğusu kastedilmiştir. Medyen’den Mısır’a giderken Tur’un güneyine düşen yoldan geçtiğinden, güney cihetinden ona bakan kişiye göre, dağın sağı doğu, solu ise batı tarafında olur. Yoksa bir dağın sağı veya solu olmadığı âşikârdır.

53 – Ve rahmet ve keremimizden, kardeşi Harun’u da nebî olarak ona ihsan etmiştik. [28,34; 20,31; 26,13] {KM, Çıkış 7,1}

54 – Kitapta İsmâil’i de an! Gerçekten o, verdiği sözü yerine getiren biri idi. Resul ve nebî idi. [17,34; 61,2-3]

Hz. İsmâil, Hz. İbrâhim’in oğlu ve Hz. Peygamberin büyük dedesidir.

55 – Halkına namazı ve zekâtı tavsiye ederdi. Rabbinin râzı olduğu biri idi. [20,132; 66,6]

56 – Kitapta İdris’i de an. Gerçekten o da doğruluğun timsali biri idi, bir nebî idi.[21,85] {KM, Tekvin 5,24}

İdrisin asıl adı Uhnuh (Enoch) olup, Nuh (a.s.)’ın 3. batın dedesidir. Rivâyete göre: Kendinden önceki insanlar deri giyinirken o elbise dikmeye başlamış ve giymiştir. Ona 30 sahife indirilmiştir. Kalemle ilk yazı yazan, yıldızlar ve hesap ilmi ile ilk meşgul olan odur.

57 – Biz onu üstün bir makama yücelttik.

Burada Hz. İdris (a.s.)’ın miracına işaret edilmektedir. Krş. Enoch peygamberin miracı: KM, Tekvin 5, 24.

58 – İşte bunlar, Allah’ın nimetine mazhar olmuş olan bu zatlar,

Adem neslinden, Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızın evlatlarından, İbrâhim ve İsrailin nesillerinden ve hidâyete erdirip seçtiğimiz kimselerdendir.

Onlar Rahman’ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı. [6,83-90; 40,78]

Bu zatlar Hz. Zekeriya ile Hz. İdris arasında zikredilen peygamberlerdir. Bu âyet, tilavet secdesini gerektiren âyetlerdendir.

59 – Kendilerinden sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki namazı zâyî ettiler, şehvetlerinin peşine düştüler. İşte bunlar da azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.

Namaz, mümini Rabbi ile irtibata koyan bağıdır, enerji kaynağı ile cihazı birleştiren kablo mesabesindedir. Kablosuz cihaz çalışmadığı gibi, ibadetsiz insan da karanlıkta kalır, rûh gidasını alamaz ve güçsüz kalır. Âyet, ümmetlerin, çöküşlerinin, namazı gevşetmekle başladığına işaret ediyor.

60 – Ancak tövbe eden, iman edip makbul ve güzel işler yapanlar cennete girecekler ve asla haksızlığa uğramayacaklardır.

61 – Evet, onlar Rahman’ın kullarına gıyabî olarak vâd ettiği, dünyada iken görmeksizin inandıkları Adn cennetlerine gireceklerdir. Allah’ın vâdi muhakkak ki yerini bulacaktır. [73,18]

62 – Orada onlar boş ve anlamsız söz işitmezler, sadece selam ve selamet sözleri duyarlar. Orada ziyafetleri sabah akşam kendilerine sunulacaktır. [56,25-26; 73,35]

Müslim (müslüman) ile selam aynı köktendir. Selam: Selamet, esenlik, barış demektir. Müslim; hem Rabbi, hem kendi nefsi, hem de başkaları ile

barış içinde yaşayıp âhirette de adı Daru's-selam (selam ülkesi) olan cennete girer.

63 – İşte bu cennetlere kullarımızdan, Allah'ı sayıp fenalıklardan sakınanları vâris kılacağız.

64 – Rabbinin emri olmadıkça biz (meleklerden olan elçiler) inmeyiz. Önümüzde ve arkamızdaki bütün geçmiş ve gelecek şeyler ve bunların arasındakiler hep O'na aittir. Senin Rabbin unutkan değildir, hiçbir şeyi unutmaz.

Bu âyet, Cebrail (a.s.)'ın sözünü nakleder. O'nun inmesi bir süre geciktiğinden Hz. Peygamber üzülmüştü. Cenabı Allah onu teselli buyuruyor. Bunlar, Hz. Peygamber (a.s.)'a gönderilen ilahî vahiydir. Yani nasıl daha önceki peygamberler vahye nail oldularsa Hz. Peygamber de öylece nail olmuştur.

65 – O göklerin, yerin ve o ikisinin arasında olan herşeyin Rabbidir.

Öyleyse yalnız O'na kulluk et. O'na ibadetinde sabır ve sebat göster.

Ona denk ve adaş olacak hiç kimse bilir misin?

66 – Böyle iken kâfir insan: “Sahi, ben öldükten sonra diriltilip kabrimden çıkarılacak mıyım?” der. [13,5; 36,77-79]

67 – O insan hiç düşünmüyor mu ki, o hiçbir şey değilken Biz onu yaratıp var ettik?

68 – Senin Rabbine yemin olsun ki Biz onları da, şeytanları da diriltip huzurumuza toplayacağız,

sonra da cehennemnin çevresinde dizüstü çökmüş vaziyette oraya getireceğiz.

69 – Sonra da her topluluktan, Rahmân'a isyan etmede aşırılık edenleri çekip ayıracağız.

70 – Sonra o cehennemi boylamaya daha çok müstahak olanları elbette Biz pek iyi biliriz.

71 – Sizden hiç kimse yoktur ki cehenneme varmasın.

Bu Rabbinin katında kesinleşmiş bir hükümdür.

Burada *viirud*: girme, fakat “uğrayıp geçme” mânasında bir girme ifade eder. Bu işkâli, Hz. Peygamber (a.s.)'ın şöyle giderdiği rivayet olunmuştur. “Herkes cehenneme girer, fakat müminler için Hz. İbrâhim'e olduğu gibi ateş serin ve selamet olur.”

72 – Sonra Allah'ı sayıp fenalıklardan sakınan müttakileri kurtararak zalimleri dizüstü çökmüş vaziyette orada bırakacağız.

73 – Âyetlerimiz kendilerine açık açık okunduğu zaman o kâfirler iman edenlere dediler ki: (Bu uhrevî ve manevî halleri bir tarafa bırakalım, dünya hayatının realitesine bakalım) “Bu iki zümreden, mümin ve kâfirlerden hangisinin makamı daha üstün, grup ve topluluğu daha muteberdir?” [6,53; 46,11; 26,111]

Kâfirlerin sırf geçici menfaatlara şartlanmalarını âyet pek belîğ bir şekilde beyan buyurmaktadır. Öyle ki onlar o halleri değil düşünüp anlamaya çalışmak, söz olarak bile işitmek istemiyorlar, kendilerine yapılan tebliğ, adeta bir “sağırlar diyaloguna” dönüşüyor. Onlar dünyayı kazanmak ve yaşamak için dinden uzak kalmak gerektiği düşüncesine kapıldılar. Fakat bu çok kısa ve dar görüşlülüktür. Zira onların beğenmedikleri müminler, kısa zamanda dünyada çok ilerlediler, zengin ve azgın kâfir önderler ise perişan oldular.

74 – Halbuki Biz onlardan önce, gerek mal ve eşyaları, gerek gösterişleri daha güzel durumda olan öyle nesiller helâk ettik ki saymaya gelmez.

Başlıca ölçülerinin, maddî refah olduğu vurgulanıyor.

75 – De ki: Dini inkâr edenlere Rahman biraz mühlet versin, bundan ne çıkar?

Ama işin sonunda, onlar kendilerine vâd olunan azabı veya kıyameti görünce

işte o zaman öğrenecekler: kimmiş mevki daha düşük ve kimmiş asker ve maiyyeti daha zayıf! [3,61; 62,6]

76 – Allah hidâyeti kabul edip doğru yola gelenlerin ise feyizlerini artırır.

Baki kalacak dürüst ve yararlı işler, Rabbinin nazarında

hem mükâfat bakımından daha üstün, hem de âkıbet yönünden daha iyidir. [9,124-125]

77 – Baksana şu âyetlerimizi inkâr edip: “Mutlaka malım mülküm de olacak, çoluk çocuğum da olacak!” diyen adamın haline!

78 – Ne o, bu adam gaybı öğrenmenin yolunu mu buldu,
yoksa Rahman’dan kesin bir söz mü aldı?

79 – Asla! İşte onun bu sözünü deftere kaydedeceğiz ve azabını da artırdıkça artıracamız.

80 – O sözünü ettiği mal ve evlada Biz vâris olacağız, nesi var nesi yoksa Bize kalacak

ve o, huzurumuza tek başına (ilk yarattığımız gibi mal ve mülkten, makam ve mevkiden hatta elbiseden bile soyunmuş olarak çırılçıplak) gelecektir.

81 – Kendilerine kalsa izzet ve kuvvet vesilesi olsun diye, Allah’tan başka bir takım tanrılar edindiler.

Dünyevî varlığa ve iktidara nerdeyse dinî bir vecd ile “tapınan” ve dünyevî başarının bu tezahürlerine tanrısal nitelikler yakıştıran insanlardan bahsediliyor.

82 – Hayır, hayır! Taptıkları o nesnelere onların ibadetlerini reddedecekler ve kendilerine düşman olacaklardır. [35,14; 46,5]

83 – Görmüyor musun ki Biz kâfirlere şeytanları musallat ediyoruz, onları oynatıp duruyorlar.

84 – O halde onlar hakkında acele etme! Biz onların günlerini saymaktayız. [14,42; 86,17; 3,178; 31,24]

85 – Gün gelecek, Allah’ı sayıp haramlardan sakınan müttakileri, Rahman tarafından ağırılanacak konuk heyet olarak toplayacağız.

86 – Suçluları da susuz olarak o yakıcı cehenneme süreceğiz.

87 – Rahman’ın huzurunda, söz almış olanlar dışında hiç kimse şefaata edemez.

Bunun mânası şudur: Şefaata ancak dünya hayatında Allah’a iman eden, dine inanan için geçerli olacaktır. Keza yalnız Rahman’ın izin verdiği kimse başkaları için şefaata edebilecektir.

88 – “Rahman evlat edindi” dediler.

89-90 – Böyle diyen sizler, öyle çirkin bir iddia ileri sürdünüz ki nerdeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp çökecekti!

91 – Rahman’a çocuk isnad etmelerinden ötürü!

92 – Halbuki evlat edinmek Rahman’ın şanına yakışmaz. [2,116; 9,30]

93 – Göklerde ve yerde kim varsa, Rahman’a sadece ve sadece kul olarak gelecektir.

94 – O bunların hepsini ilmi ile ihata etmiş, tek tek tesbit etmiştir.

95 – Ve onların hepsi de kıyamet günü O’nun huzuruna tek başına gelecektir.

96 – İman edip, makbul ve güzel işler yapanları Rahman, (hem Allah, hem de mahluklar nezdinde) sevimli kılacaktır.

Bu âyet indirildiğinde Mekke’de müminlere işkence ediliyordu. Âyet onlara müjde verip müminlerin yakında sempati göreceklerini bildiriyor. Bu âyeti açıklayan bir hadis meali: Yüce Allah bir kulunu sevince Cebrail’e: “Ben falanı sevdim, sen de sev” der. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) da onu sever ve gökte olan melekler: “Allah falanı sevmiştir, siz de seviniz!” diye nida eder. Artık göklerdeki de onu sever. Sonra yeryüzünde de onun için bir sevgi yerleşmiş olur.”

97 – Bizim, Kur’ân’ı senin dilinle indirip kolaylaştırmamızın başlıca sebebi, senin müttakileri müjdelemen ve inatçı kimseleri de onunla uyarmandır.

98 – Hem Biz onlardan önce nice nesiller imha ettik! Onlardan hissedip gördüğün yahut sesini işittiğin bir tek kişi bile var mıdır?

TÂ HÂ SÛRESİ

135 âyet olup Mekke’de inmiştir. Hz. Peygamber (a.s.)’ı teselli ile başlar, risaletininkesinlikle muvaffak olacağını müjdeler. Hz. Mûsâ kıssası tafsilatlı olarak bildirilerek, tavsiye edilen sabır ve zaferin en müşahhas örneklerinden biri verilmiş olur. Daha sonra Hz. Peygamberin uğradığı muhalefet ve bu karşı koymanın âkıbeti ele alınır. Sûrenin Meryem sûresi ile aynı sıralarda nâzil olduğu ve bunun da nübüvvetin takriben 6. yılı olduğu düşünülebilir. Hz. Peygamberi açıkça tesellisinin hemen peşinden, birden bire Hz. Mûsâ’ya geçişte şu gizli ve güzel münasebet vardır: Hicaz arapları Hz. Mûsâ isimli bir peygamberin varlığını duymuşlardı. İşte Allah, Hz. Mûsâ’yı nasıl hiç beklemediği bir şekilde peygamber yapmışsa ve bu garip zat nasıl Firavun’un saltanatını sarsmışsa, bu Peygamber de benzer tebliğlerde bulunup başarılı olacaktır.

Sûre daha sonra Hz. Âdem’in şahsında insanoğlunu bekleyen şeytan tehlikesine karşı uyarmakta, bilahare mahşer manzaralarını göstererek bütün insanlığı irşad etmektedir.

Bu kutlu sûrenin, İslâm tebliğ tarihinde, Hz. Ömer (r.a.)’in İslâma girişine vesile olması ile önemli bir hatırası vardır. Hz. Peygamberi öldürmek üzere yola çıkan Ömer, kızkardeşi Fatıma ile eniştesi Said (r.a.)’in müslüman olduğunu yolda öğrenince önce onların işini bitirmek üzere evlerine geldiğinde onlar Tâ hâ sûresini okumakta idiler. Sakladılar. Zorlayınca Kur’ân sayfalarını çıkardılar. İkisine de hücum etti. Yüzünden kanlar akan Fatıma “müslüman olduk. Öldürsen de dönmeyiz.” dedi. Bu ihlaslı çılgılık ve kesin karar üzerine Ömer Tâ hâ sûresini dikkatle okuyup düşündü, düşündü. Evden müslüman olarak ayrılıp Hz. Peygamberin huzuruna giderek ona biat etti.

Bismillahirrahmanirrahim.

1-2 – Tâ Hâ. Kur’ân’ı sana, meşakkat çekip, bedbaht olasın diye indirmedik.

Tâ hâ: kesin mânasını yalnız Allah’ın bildiği huruf-i mukattaa’dan olmakla beraber, bu hususta yapılan başlıca tefsirler: 1. Hz. Peygamberin isimlerindedir. 2. Yüce Allah’ın isimlerindedir. 3. Yemindir. 4. “Ey insan!” demektir.

3-4 – Yüce gökleri ve yeri yaratan tarafından, onu, Yaratana saygı duyanı uyaran, irşadeden, buyruklar halinde tedricen indirdik.

5 – O, Rahman’dır (Sonsuz merhamet ve şefkat sahibidir), rububiyet arşına kurulmuştur.

6 – Göklerde ne var, yer de ne varsa O’nundur.

Bu, ikisi arasında olan, yerin altında olan da O’nun’dur.

7 – İster yavaş konuş, ister açıktan, O’na göre birdir. Zira O gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilendir. [25,6]

8 – O’dur Allah. O’ndan başka yoktur ilah.

En güzel isimler ve vasıflar O’nundur.

9 – Sahi, olmadı mı senin haberin, Mûsânın durumundan?

10 – Hani o çölde, gece yol alırken, bir ateş gördü uzaktan.

“Durun!” dedi, ailesine: “Bir ateş ilişti gözüme.

Oraya doğru gideyim, Belki oradan bir kor alıp size getiririm.

Belki orada yolu bilen birini bulurum.” {KM, Çıkış 3. bölüm}

11 – Ateşin yanına varınca birden: “Mûsâ!” diye nida edildi.

Hz. Mûsâ Medyen’den Mısır’a ailesi ile dönüyordu.

Tûr dağının da içinde bulunduğu Tuvâ vadisine geldiğinde, karanlık ve soğuk bir kış gecesinde bir oğlu dünyaya geldi. Yolu kaybetmiş, davalarını dağılmıştı. En muhtaç olduğu şey ateş idi. Allah lütfundan ötürü ateşte tecelli etti ki o da buraya yönelsin (Krş. Tevrat, Çıkış, 3).

12 – “Haberin olsun: Senin Rabbin Benim!” denildi. “Çıkar pabuçlarını hemen! Çünkü kutsal vâdidesin sen! (Evet evet) Tuvâdasın sen!” [79,16] {KM, Çıkış 3,5}

Krş. Tevrat, Çıkış, 3 ve 4. bölümler. Bu konu Tevrat ve onun açıklaması durumunda olan Talmud’dan okununca, Kur’ân’ın ihtiva ettiği farklılıklar görülür ve Kur’ânın kopya ettiğini iddia eden oryantalistlerin utanması gerekir..

13 – Peygamberliğe seçtim seni,

Öyleyse iyi dinle sana vahyedileni. [7,144]

14 – Muhakkak ki Ben’im gerçek İlah.

Benden başka yoktur ilah.

O halde sen de yalnız Bana ibadet et.

Beni anmak için namaz eda et.

15 – Elbet gelecek kıyamet saati. Nerdeyse açıklayasım geliyor onun vaktini.

Ta ki her kişi bulsun orada bütün yapıp ettiğini, işlerinin karşılığını.

[99,7-8; 52,16; 27,65; 7,187; 31,34]

16 – Buna inanmayanlar ve nefsinin arzu ve ihtiraslarının peşine düşenler, sakın seni ona inanmaktan vazgeçirmesin, sonra sen de helâk olursun.

17 – Mûsâ, şu sağ elinde tuttuğun şey de ne? {KM, Çıkış 4,2}

18 – “O asamdır,” dedi, “üzerine dayanırım, onunla davarlarım yaprak çırparım, ayrıca onunla daha birçok ihtiyacımı gideririm.”

19 – “Bırak onu Mûsâ!” buyurdu.

20 – Hemen bıraktı. Bir de ne görsün: Hızla kıvrılıp sürünen, kocaman bir yılan oldu!

21 – “Tut onu! Korkma, Biz onu eski haline çevireceğiz” buyurdu.

22 – Bir de elini koynuna sok! Bir başka mûcize olarak çıkar onu hiç pürüzsüz, parlak mı parlak! [28,32] {KM, Çıkış 4,6}

23 – Böylece sana en büyük mûcizelerimizden birini göstermek istiyoruz.

24 – Firavun’a git! Doğrusu o pek azıttı. [26,10-15] {KM, Çıkış 4,10-16; 6,30}

25-27 – “Ya Rabbî,” dedi, genişlet göğsümü, kolaylaştır işimi, çözüver şu dilimin bağını.

28 – Ta ki anlasınlar sözümü!

29-30 – Bana da ailemden birini, yardımcı kıl, Harun kardeşimi!

31 – Onunla beni takviye et!

32 – Onu bu işime ortak et!

İslâma göre Hz. Harun, Hükümdarın yanında bir din yetkilisinden ibaret olmayıp risaletiğinde ortaktır. İslâm hukukçuları buradan müşterek hakimiyetin meşruluğu hükmünü çıkarırlar.

33 – Ta ki Seni daha çok tesbih ve tenzih edelim.

34 – Ve Seni daha çok analım.

35 – Aslında Sen bizim bütün hallerimizi hakkıyla görmektesin.”

36-37 – “Mûsâ!” dedi, “istediklerin sana verildi. Zaten başka bir sefer de sana, lütufta bulunmuştuk”: [28,7-13] {KM, Çıkış 2,1-10}

38 – O vakit annene ilham edip dedik ki:

39 – “Onu bir sandığa yerleştirip denize bırak! Deniz onu sahile atsın. Bana da ona da düşman olan biri onu alsın” ve “Ey Mûsâ! nezaretim altında

yetiştirilmen için sana karşı insanların gönüllerinde tarafımdan bir sevgi bıraktım”. [28,7-9]

Eski Ahid Çıkış kitabında yer alan kıssaya göre Nil nehrinden onu alan Firavun’un kızı, İslâmi geleneğe göre ise hanımıdır.

Hz. Mûsâ’nın annesi, oğlunun da diğer yeni doğan İsrail çocukları gibi öldürüleceği korkusuyla, onu Nil nehrine bıraktı. Eşi Asiye, kocası ile sarayının bahçesinde gezinirken farkedip ırmaktan sandığı çıkarttı. Kalbi çocuğa sevgi ile doldu. Mûsâ’nın ablası onu izlerken, çocuk için süt annesi aradıklarını öğrenince, gelecek âyetteki teklifi yaptı.

40 – Kızkardeşin, denizden seni alanların yanına varıp: “Ona iyi bakacak birini size buluvereyim mi?” diyordu. Böylece seni annene kavuşturduk ki gözü aydın olsun, üzülmesin.

Derken sen büyüdün, bir adam öldürdün de Biz seni o sıkıntıdan kurtardık.

Seni, ey Musâ, türlü türlü imtihanlarla sınavı yetiştirdik.

Bu yüzden de yıllarca Medyen halkı içinde kaldın. Sonra da takdirimizle, buraya geldin! [28,12]

Hz. Mûsâ, kasıtlı olmaksızın kazaen bir kıbtinin ölümüne sebep olmuştu. [28,15-16]

41 – “Seni Ben seçip Peygamberliğime hazırladım.” [7,144]

42 – “Haydi kardeşinle birlikte âyetlerimle gidiniz, sakın Beni anmakta gevşeklik göstermeyiniz!”

43 – Gidin. Firavun’a, zira o iyice azdı.

44 – Ona tatlı, yumuşak bir tarzda hitab edin. Olur ki aklını başına alır, yahut hiç değilse biraz çekinir.” [16,125]

45 – “Ya Rabbenâ” dediler, “doğrusu, korkarız ki o bize son derece kötü davranır, hatta ileri gidip daha da azar.”

46 – “Korkmayın!” buyurdu, “Ben sizinle beraberim, her şeyi işitir ve görürüm.”

47 – “Haydi varın da şöyle deyin ona:

Rabbin tarafından gönderilen elçileriz biz sana!

İsrailoğullarını bizimle gönder ve işkence etme onlara!

Rabbinden bir belge ile geldik biz sana.

Kurtuluş hastır, bu doğru yolu tutanlara!”

Son cümleden maksat, “selam olsun” anlamında bir dilek değil, haber kipi olarak bir hüküm bildirmektir.

48 – “İnan ki bize: “Dini yalan sayıp ondan yüz çeviren, mutlaka azaba uğrayacaktır” diye vahyedildi.” [79,37-39; 92,14-16; 75,31-32]

49 – “Firavun: “Sizin Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ!” dedi.

50 – “Rabbimiz,” dedi, “her şeyi yaratan,
sonra da onu yaratılış gayesine uygun yola koyan,
Yüce Yaradandır (buna iyice inan)”

Allah her şeyi yaratıp şekil ve özelliklerini, varlığını sürdürme yollarını gösterendir. 1. Mesela insanlara yapacakları işlere en uygun olacak el ve ayak vermiştir. 2. İnsana, hayvanlara, bitkilere, madenlere, havaya, suya vs. işlevleri için en uygun durumları vermiştir. 3. Her şeye, işlevini, gereği gibi yerine getirmesine elverişli imkânlar vermiştir, o yola koymuştur. Kulağa işitmeyi, göze görmeyi, balığa yüzmeyi, kuşlara uçmayı, toprağa bitki çıkarmayı, ağaca çiçek açıp meyve vermeyi öğreten O’dur. Hz. Mûsa, Allah’ı tanıtmak için, işte öyle kısa, fakat yoğun bir cümle söyledi ki yığınlarla kitap yazılsa yine onun mânasını ihata edemez.

51 – Firavun dedi ki: “Peki o zaman, önceki nesillerin durum ve âkıbeti ne olur?”

52 – “Onların durumu, Rabbinin yanındaki bir kitaptadır. O, ne şaşırır, ne de unuttur.” dedi.

53 – O’dur ki yeri size beşik yaptı.

Orada sizin için yollar ve geçitler açtı.

Gökten de size yağmur indirdi.

İşte o su ile türlü türlü bitkilerden çiftler çıkardık. [21,31; 13,3]

Ezvac (çiftler) denilmesi bitkilerdeki erkek ve dişi unsurların çiftleşmesine işarettir.

54 – Hem siz yeyin, hem davarlarınızı otlatın!

Elbette bunda akli olanlar için âyetler, Allah’ın kudretine deliller vardır.

55 – Sizi, ey insanlar, Biz yerden yarattık.

Yine oraya göndereceğiz ve oradan tekrar Biz çıkaracağız. [7,25]

Hz. Ali (r.a) bir hutbesinde şöyle demişti. “Ey insanlar, siz ebediyet için yaratıldınız. Babalarınızın sulblerinden rahimlere, oradan dünyaya geçiyorsunuz. Dünyadan berzaha (kabre), oradan

da ya cennete, ya da cehenneme gideceksiniz” deyip bu âyet-i kerimeyi okumuştı.

56 – Biz Firavun’a bütün âyetlerimizi, delillerimizi gösterdik, fakat o bunları yalan saydı ve gerçeği kabul etmemekte direndi. [54,42]

57-58 – “Sen,” dedi, “sihirdeki maharetinle bizi yerimizden yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin ey Mûsâ!”

“O halde bilmiş ol ki biz de seninki gibi bir sihirle karşı koyacağız.”

“Şimdi sen, bizim de senin de caymayacağımız uygun bir buluşma vakti tayin et, düz, geniş bir alanda karşılaşalım!”

59 – Mûsâ: “Karşılaşma zamanı, bayram günü olsun, halk sabahleyin toplansın” dedi.

Unutmamak gerekir ki saray hanedanı ve Mısır’ın ileri gelen yöneticileri ile halkın dini, birbirinden çok farklı idi. Ayrı tanrıları, ayrı mabedleri ve âhîret hakkında ayrı düşünceleri vardı. İsrailoğulları ile tevhide inanan başka insanlar, takriben nüfusun %10’unu oluşturuyordu. Bu şartlar altında Firavun, Mûsâ (a.s.)’in sebep olabileceği dinî inkılabdan çok endişe ediyor ve halk nezdinde onu gözden düşürmeye büyük önem veriyordu. Ama hilesi, tamamen tersine dönüp kendisinin başına geçti.

60 – Firavun işlerini ayarlamaya girişti, bütün çare ve hilelerini, en usta sihirbazlarını toplayıp buluşma yerine geldi. [7,112; 10,79]

61 – Mûsâ onlara: “Yazık size!” dedi, “Allah hakkında yalan uydurmayın,

yoksa O size öyle bir azap gönderir ki kökünüzü keser.”

“İftira eden, muhakkak perişan olur.”

62 – Bunun üzerine onlar aralarında tartışmaya ve fısıldaşmaya, kulislere başladılar.

63 – Sonunda: “Herhalde, dediler, bunlar, sizi sihirleriyle yurdunuzdan çıkarmak isteyen ve en ideal yaşam düzeninizi ortadan kaldırmak isteyen iki büyücü!”

64 – O halde bütün hünerlerinizi toplayıp sıra sıra, merasim düzeninde meydana çıkın.

Bugün ölüm kalım günüdür.Kim bugün üstün gelirse, iflah olacak odur!

65 – Onlar: “Mûsâ! İstersen hünerini önce sen ortaya koy, istersen biz ortaya koyalım!” dediler.

66 – “Hayır, siz ortaya koyun!” dedi. Bir de ne görsün:

onların sihirleri sayesinde, ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten hareket ediyormuş gibi geldi.

67 – Mûsâ birden, içinde bir endişe duydu.

Büyücüler iplerini ve değneklerini atıp, Hz. Mûsâya yüzlerce yılanın kendisine doğru geldiği hissini verince, o elinde olmaksızın bir an için korkmuş olabilir. Bu, peygamberlere bile büyüünün bir dereceye kadar etki edebileceğini gösterir. Bu kabîl şeyler, peygamberlerin ismetine aykırı değildir. İsmete (yani günahlardan korunmuş olma sıfatına) aykırı olan, vahye tesir etmesidir ki böyle bir şey yoktur.

68 – “Endişe etme!” dedik, “zirâ sen galip geleceksin.”

69 – Elindeki değneği ortaya at, onların yaptıklarını yutacaktır.

Çünkü onların yaptığı, sihirbaz oyunudur.

Büyücü ise, nereye varırsa varsın, hiç bir yerde iflah olmaz.

Bu emir üzerine Hz. Mûsâ (a.s.) asasını bırakınca o, sihirbazların bütün aletlerini yuttu. Böylece büyücüler bunun bir sihir değil, ilahî bir mûcize olduğunu anladılar.

70 – Derken bütün büyücüler secdeye kapandılar.

“Harun ile Mûsâ’nın Rabbine iman ettik” dediler.

71 – “Ya!” dedi Firavun, “benden izin çıkmadan ona inandınız ha!

Anlaşıldı: Size sihri öğreten ustanız oymuş!

Ellerinizi ve ayaklarınızı farklı yönlerden keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım!

Kimin azabının daha şiddetli, daha devamlı olduğunu işte o zaman anlayacaksınız!” [7,123]

72 – “Mümkün değil” dediler, “bize gelen bunca delillere ve bizi Yaratana karşı seni tercih edemeyiz.

İstediğin hükmü ver. Senin hükmün nihayet, bu dünyada geçer.”

73 – “Biz Rabbimize iman ettik. Onun günahlarımızı, (özellikle bizi yapmaya zorladığın sihir günahın)ı affedeceğini umuyoruz.

Allah elbette daha hayırlı ve O’nun mükâfatı daha devamlıdır.”

74 – Doğrusu kim Rabbine kıyamette suçlu olarak gelirse onun yeri cehennemdir.

Orada ne ölür kurtulur, ne de yaşamı hayat sayılır. [35,36; 87,11-13; 43,77]

75 – Her kim de makbul ve güzel işler yapmış mümin olarak gelirse, onlara da pek yüksek mevkiler vardır.

76 – Zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri var.

Onlar oraya ebedî kalmak üzere girecekler.

İşte kötülüklerden arınanların mükâfatı budur.

77 – Biz Mûsâ'ya şöyle vahyettik. Kullarımla geceleyin Mısır'dan yola çık.

Asanı vurarak denizde onlara kuru bir yol aç.

Firavun'un size ulaşmasından ve boğulmanızdan endişe edip korkmayın. [26,52; 44,23]

78 – Firavun da askerleriyle onun peşine düştü. Deniz onları öyle bir sardı ki birden yutuverdi. [26,60-66]

79 – Böylece Firavun halkını kurtuluşa değil, yanlış yola, çıkmaza götürdü. [11,98]

80 – Ey İsrail evlatları! Sizi düşmanlarınızdan kurtardık. Tur'un sağ tarafında (Mûsâ ile konuşmayı) size vâd ettik. Size çölde kudret helvasıyla bildircin lütfettik. [2,51]

Onları orada bırakıp, Allah Teâla İsrailoğullarına, bu büyük lütfunu hatırlatıyor. Zira kesin olan toptan yok edilmekten, Allah kendilerini kurtarmıştı.

Dünya hayatlarını kurtarmadan sonra, daha da önemli olan ebedî hayatlarını kurtarma vesilesi olan Tevrat nimeti hatırlatılıyor. Tevrat'ın verilmesi için yapılan vaad Hz. Mûsâyayapıldığı halde, bütün o insanlara yapılmış olarak ifade buyuruluyor. Zira dünya ve âhiret mutluluklarına vesile olan bir kitaptan istifade edenler onlar olacaklardı.

81 – O halde size verdiğimiz rızıkların en hoş ve temiz olanlarından yeyin, ama bu hususta taşkınlık yapmayın, yoksa gazabım tepenize iniverir.

Kimi de gazabım çarparsa artık o uçuruma düşmüştür.

82 – Şu da muhakkak ki inkârdan dönüş yapan, iman eden, güzel ve makbul işler yapan, böylece doğru yola giren kimseyi de affederim.

83 – Hem seni halkından çabucak ayrılıp gelmeye sevkeden sebep ne ey Mûsâ?

Hz. Mûsâ, ümmetinden 70 kişi seçerek Tevratı almak üzere onlarla Tûr'a gidiyordu. Kendisi, Rabbine olan şevkinden ötürü ilerleyip o yetmiş nakibi geride bırakmıştı.

84 – “Onlar,” dedi, “beni izliyorlar. Benden daha çok razı olman için sana kavuşmakta acele davrandım ya Rabbî!”

85 – Allah buyurdu: “Sen öyle biliyorsun amma onlar senin izinde değiller,

Zira Biz senin ayrılmandan sonra halkını sınıdık ve Samirî onları yoldan çıkardı.” [17,138] {KM, Çıkış 32,4.24; Hoşea 8,5-6; I Krallar 1,28}

Tevrat’a göre (Çıkış, 32,4 ve 24) bu altın buzağı heykelini yapan bizzat Harun (a.s.)’dır. Halbuki Kur’ân-ı Kerim gerçeği ifade eder. Bunu yapanın, Samirî olduğunu bildirip, Hz. Harun’un bundan berî olduğunu ilan eder.

86 – Mûsâ derhal son derece kızgın ve üzgün olarak halkına döndü: “Ey milletim! dedi, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı?

Verilen sözün üzerinden çok uzun süre mi geçti, yoksa Rabbinizin gazabının tepenize inmesini mi istiyorsunuz ki bana olan vâdinizden caydınız?”

87 – “Biz,” dediler, “kendi güç ve irademizle sana olan vâdimizden dönmedik. Fakat biz o halkın, Mısırlıların zinet eşyalarından birtakım ağırlıklar yüklenmiştik.

Onları ateşe attık. Samiride kendi mücevheratını atıverdi.

İsrailoğulları Mısır’dan çıkmadan önce Mısırlılardan bir miktar altın ve zinet eşyaları ödünç almışlardı. Hz. Mûsâ’nın dönüşü gecikince Samirî: “Onun engellenmesinin sebebi, sizdeki bu emanetlerdir.” dedi. Bunun üzerine, altınları getirip onun önünde topladılar. Samirîde eritip buzağı şekline koydu. Sonra Cebrail (a.s.)’ın bineğinin izinden avuçladığı bir avuç bereketli toprağı sürünce, buzağı ses çıkardı. Razî’ye göre bunun sebebi ona hayat girmesi değil, heykele konulmuş olan bazı deliklere hava girmesi sonucunda buzağı heykeli ses çıkarmıştır.

88 – Derken o, ahali için böğürme marifeti olan bir buzağı heykeli döküp çıkardı. Samirive arkadaşları: “İşte bu, sizin de, Mûsâ’nın da tanrısıdır, ama Mûsâ bunu unuttu” dediler.

Son cümlede, Hz. Mûsâ’nın unuttuğunu iddia ettikleri söz ile, şu iki şey kastedilmiş olabilir: Samirî ve taraftarları: “Bu buzağı tanrıdır, fakat Mûsâ bunu unutup gitti.” yahut “Mûsâ, onun tanrı olduğunu unuttu” demek istemişlerdi.

Burada bu halkın maddeciliğine de ayrıca işaret edilmiş olabilir: Som altın buzağı heykeli karşısında akılları başlarından gitti. “Bu dururken insan başka şeyin ardına düşer mi?” demek istediler, vallahu a’lem.

89 – Onlar görmüyorlar mıydı ki o heykel, kendilerine mukabele edecek bir çift laf söyleyemiyordu.

Kendilerine gelen bir zararı önleyemediği gibi, onlara fayda da sağlamıyordu.

90 – Doğrusu, Harun onlara, bundan önce: “Ey milletim!” dedi, “siz bu heykel ile imtihana tâbi tutuldunuz.

Şu kesindir ki sizin Rabbiniz Rahman’dır (çok şefkatli ve merhametlidir).

O halde beni izleyin ve emrime itaat edin!”

91 – Onlar ise: “Mûsâ yanımıza dönünceye kadar ona tapmaya devam edeceğiz” diye karşılık vermişlerdi.

92-93 – Mûsâ döndüğünde bu durumu bilmediğinden: “Harun!” dedi, “onların saptığını gördüğünde benim izimce gelmene ne mani oldu, yoksa emrime karşı mı geldin?” deyip onu sakalından tutarak çekmeye başladı. [7,142]

94 – “Ey anamın oğlu!” dedi Harun. “lütfen sakalımdan, saçımdan beni çekiştirip durma. Ben, senin “İsrail oğul”larının içine ayrılık soktun, sözümü dinlemedin” demenden endişe ettim.”

95 – Bu sefer Samirî’ye dönerek: “Samirî! peki senin derdin nedir?” dedi.

96 – “Ben,” dedi, “ben onların görmedikleri bir şeyi gördüm.

O resul’ün izinden bir avuç toprak alıp onu potanın içine attım. İşte böylece nefsim böyle yapmayı bana hoş gösterdi.”

Samirî bu sözü ile şunu demek istemişti: “Ben onların göremediklerini, yani Hayat bineği üzerinde sana gelen Cebraîl (a.s.)’ı, gördüm. Kalbime bu duygu geldi, onun izlerinden bir avuç toprak aldım, onun bereketinden yararlanmak istedim.”

97 – “Defol!” dedi Mûsâ, artık ömür boyunca sen: “Bana dokunmayın, benden uzak durun!” diyeceksin, yalnız yaşamaya mahkûm olacaksın.

Ayrıca senin asla kurtulamayacağın bir ceza günü var.

Şimdi tapınıp durduğun tanrına bak! Biz onu yakacağız, sonra da ufalayıp denize savuracağız.” {KM, Tesniye 9,21 }

Samirî’nin bundan sonra ağır bir bulaşıcı hastalığa yakalanması sebebiyle yalnızlığa terk edilmiş olması mümkündür. Bir kısım oryantalistler Samirî’yi, Hz. Mûsâ’dan birkaç asır sonra kurulan Sameriyye şehrinde sanıp, Kur’ân’ın tarihî bir noksanlık yaptığını,

iddia ederler. Onlara kalsa (hâşa) Hz. Peygamber (a.s.), Yahudi kaynağından aldığı bilgiyi böyle anlatmış olmaktadır.

Oysa Samirî özel isim olmayıp, Samirî ırk ve bölgesine mensubiyet bildirir. Mezopotamya'nın en meşhur halklarından olan Sümerler vardı. Mısırlıların, bu konumda olan şahıslara Samirî veya Samerî demiş olmaları rahatlıkla düşünülebilir (Mevdudî, Tefhim). Mevcut Tevrat nüshalarında bu konu "Çıkış" kitabı boyunca anlatılır. Bu arada, peygamberlik hakkında iftiralara da rastlanır (Mesela; güya Harun (a.s.) buzağı heykelini yapıp İsrailoğullarını ona tapmaya çağırmıştır (Çıkış, 32,1-6). Bunların tahrifat kabilinden olduğunu söylemeye gerek yoktur.

98 – Sizin İlahınız yalnız Allah'tır. Ondan başka ilah yoktur. O herşeyi ilmi ile ihata etmiştir.

99 – İşte böylece sana geçmiş mühim olaylardan bir kısmını anlatıyoruz.

Tarafımızdan sana da bir zikir verdik. [41,41;15,9; 21,50]

Zikr: Tevhid ve tebliğ tarihindeki birçok ibretli hadiseyi, peygamberlerin örnek davranışlarını, halklarını eğiten irşadlarını, birçok mucizeyi hatırlatarak Hz. Peygambere de bu özelliklerin verildiğine delâlet eden Kur'ân-ı Kerimdir. Kur'ân'ın, bunların yanında insanı eğiten, yetiştiren, uyarıcı, yönlendiren ilahî direktifler (buyruklar) ihtiva ettiğini de ifade eder.

100 – Kim ona sırtını çevirirse, muhakkak ki o, kıyamet günü büyük bir vebal yükleneyecektir. [11,17]

101 – O yükün altında daimî olarak kalacaklardır. Kıyamet günü bu yük, onlar için ne ağır bir yük olacak!

102 – Sûra üfleneceği gün, Biz suçlu kâfirleri, gözleri (korku ve heyecandan) gömgök vaziyette haşredip toplayacağız.

Mahşer meydanında gözleri gömgök, yüzleri kapkara, velhasıl pek çirkin vaziyette toplanmaları kastedilmiştir.

103 – Kendi aralarında sessizce konuşurken:

"Dünyada, olsa olsa on gün kadar bir şey kaldınız" derler.

104 – Aralarında konuştukları konuyu Biz pek iyi biliriz.

Onların en mütedil ve en makul olanı, o zaman "Siz bir günden daha fazla kalmazınız." diyecek. [30,55; 79,46; 35,37; 23,112-114]

105-106 – Bir de sana o gün, dağların durumunu sorarlar. De ki:

“Rabbim onları darmadağın edecek, ufalayıp savuracak, yerlerini dümdüz, boş vaziyette bırakacak”

107 – “Orada artık ne iniş, ne yokuş göreceksin”

108 – O gün insanlar, Hakkın dâvetçisine hiç bir tarafa sapmadan uyarlar.

Rahman’ın azametinden dolayı sesler kısılmıştır.

Artık bir fısıltıdan başka bir ses işitemezsin. [19,38; 54,8]

109 – O gün, Rahman’ın şefaati izni verip sözünden razı olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez. [2,255; 53,26; 21,28; 78,38]

110 – O, onların geleceklerini de geçmişlerini de bilir. Kulların ilmi ise bunu asla kavrayamaz. [2,255]

Son cümle şu mânaya da gelebilir: “Onlar ise bilgi kapasiteleri ile Allah’ı kavrayamazlar”

111 – Bütün yüzler, hayatın ve hakimiyetin tam mânasıyla sahibi olan Hayy-u Kayyum’abaş eğmiştir.

Zulüm yüklenerek gelen, gerçekten perişan olmuştur. [31,13]

112 – Mümin olarak güzel ve makbul işler işleyen ise, ne zulümden, ne de haklarının çiğnenmesinden korkar.

113 – İşte böylece bu kitabı Arapça bir Kur’ân olarak indirdik ve onda uyarı ve tehditlerimizi farklı üsluplarla anlattık.

Ta ki insanlar Allah’a karşı gelmekten korunsunlar ve ta ki o, kendilerine bir ibret ve uyanış versin.

İbret verecek şey, Kur’ân veya yapılan tehditler olabilir.

114 – Demek ki gerçek Hükümdar olan Allah çok Yücedir.

Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan unutmaya endişesi ile Kur’ân’ı okumada acele etme ve: “Ya Rabbî! Benim ilmimi artır” de! [23,116; 75,16-19; 114,2] {KM, Çıkış 15,18; İşaya 24,23}

Vahyin başlangıcında Peygamber Efendimiz, vahyedilen âyetleri unutmamak için gayri ihtiyari içinden dilini kıpırdatarak tekrarlıyordu. Bu, müteakip âyetleri de bellemesine engel olabilirdi. Allah Teâla Kıyame, 16-18 âyetleriyle unutturmama garantisi verince, Hz. Peygamber rahatladı.

Allah, Resul-i Ekremine ilmimi artırmasından başka bir şey artırmayı istemesini emretmemiştir. İbn Mes’ud (r.a) bu âyeti okuduğunda: “Ya Rabbî, benim ilmimi, imanımı ve yakinimi (kesin inancımı) artır” diye dua ederdi.

115 – Doğrusu Biz daha önce Âdem’e de vahiy ve emir vermiştik, ne var ki o ahdi unuttu, onda bir azim bulamadık.

Bir zelle sebebiyle Hz. Âdem’in cennetten çıkarılmasının, hikmeti tek kelime ile “ilahî görevlendirme”dir. Beşeriyetin bütün fikri ve manevî terakkileri ve her türlü kabiliyetlerinin gelişmesi ve insanlığın mahiyetinin Allah’ın isimlerine mükemmel bir ayna olması, o görevin sonuçlarındandır. Şayet cennette kalsaydı, melekler gibi makamı sabit kalırdı. Çok sayıda melâike zaten vardı. Allah’ın hikmeti, dünyanın mâmur edilmesini ve nihayetsiz makamlara çıkabilecek insanın istidatlarını geliştirmeye elverişli bir imtihan diyarı gerektiriyordu.

116 – Düşünün ki Biz, bir vakit meleklerle: “Âdem’in önünde (Allah’a) secde edin” dedik, hepsi secde ettiler, yalnız İblis diretti.

117 – Biz de dedik ki: “Âdem! İyi bil ki bu, sana da eşine de tam bir düşmandır.

Sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra perişan olur, helâke sürüklenirsin.”

Perişanlık “geçim derdine düşmek” diye tefsir edilir.

118-119 – “Sen cennette asla açlık çekmeyecek, asla çıplak kalmayacaksın.

Orada asla susuzluk çekmeyecek ve güneşin kavurucu sıcağına mâruz kalmayacaksın.

120 – Ama şeytan ona vesvese verip: “Âdem! dedi, “ister misin sana ebediyet (ölümsüzlük) ağacını, zamanın geçmesiyle zeval bulmayan bir devlet ve saltanatı göstereyim?” [2,35] {KM, Tekvin 3,22; Vahiy 22,14}

121 – Derken ikisi de o ağacın meyvesinden yediler. Bunun üzerine edep yerlerinin açık olduğunu farkettiler. Derhal cennet yapraklarıyla üzerlerini örtmeye başladılar.

Böylece Âdem Rabbine karşı geldi de şaşıtı kaldı.

122 – Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul etti ve onu hidâyetine mazhar etti.

123 – Onlara hitaben buyurdu ki: Kiminiz kiminize düşman olarak cennetten yere ininiz.

Sonra ne zaman Benden bir rehber gelir de, kim ona tâbi olursa, artık o ne yolu şaşırır, ne de bedbaht olur.

122 ve 123. âyetler bu konu bakımından çok önemlidir (Krş. 2,37-38). Allah Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın tövbelerini kabul ettikten sonra dünyaya

gönderiyor. Demek ki dünyaya göndermek cezalandırma değil, bir taltiftir. Allah insanı, böylece dünyaya, kendi halifesi olarak gönderiyor (2,30), dünyayı mâmur etme yetkisi ile donatıyor. Bu görevlendirme de gerekçesiz değildir. Gök, yer, dağlar gibi diğer yaratıklar bu görevi kabul etmemişler (33,72) sadece insan yüklenmiştir. Hz. Âdem'in ömrü, dünyanın ömrüne göre çok kısa olduğundan, onun evlatları kendisine halef olmuşlardır.

124 – Ama kim Benim zikrimden yüz çevirirse kitabımı dinlemez ve Beni anmaktan gaflet ederse, ona dar bir geçim vardır ve Biz onu kıyamet günü kör olarak diriltir, duruşmaya getiririz.

125 – “Ya Rabbî,” der, “ben gözleri gören biri olduğum halde neden beni kör olarak haşrettin?” [17,97]

126 – Buyurur ki: “Bu böyledir. Nasıl âyetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttuysan, bu gün de sen öyle unutulur, bir kenara atılırsın.”

127 – İşte inkârda ve günahta hadlerini aşanları ve Rab’lerinin âyetlerine inanmayanları böyle cezalandırırız.

Âhiret azabı ise elbette daha şiddetli ve daha devamlı olacaktır.

128 – Bugün meskenlerinde dolaştıkları, daha önce yaşamış bunca nesilleri helâk edişimiz, onları yola getirmedi mi?

Elbette bunda akıllı kimseler için alınacak dersler vardır. [22,46; 32,26]

129 – Eğer Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz ve tayin edilmiş bir vâde olmasaydı, azap onlara çoktan gelmiş olurdu!

130 – O halde onların söylediklerine sabret.

Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbinin yüceliğini ilan et, O’na hamdet.

Gecenin bazı vakitlerinde, gündüzün bazı taraflarında da O’na ibadet et ki Allah rızasına eresin.

Burada beş vakit namaza işaret edilmektedir. Âyette geçen hamd ile tesbihten maksat namazdır. Güneşin doğmasından önce sabah namazı, batmasından önceki: İkinci namazı, gecenin bir kısım saatleri: akşam ile yatsı, gündüzün bazı taraflarındaki namaz ise öğle namazıdır.

131 – Onlardan bazı zümrelere, sırf kendilerini denemek için verdiğimiz dünya hayatının süslerine gözünü dikme.

Rabbinin sana verdiği nimet, hem daha hayırlı ve değerli, hem de daha devamlıdır. [15,88; 93,5]

132 – Ailene ve ümmetine namaz kılmalarını emret, kendin de namaza devam et.

Biz senden rızık istemiyoruz, bilakis senin rızkın Bize aittir.

Güzel âkıbet, takvâdadır, yani Allah'ı sayıp haramlardan korunmaktadır.

Razi'nin belirttiği üzere, Allah, kullarına ihtiyacı olmadığını, namazı, ibadeti kullarının kendi faydaları için emrettiğini böylece belirtmiş olmaktadır.

Tevrat'ın elimizdeki nüshasında sık rastlanan bir tanımlamaya göre, namaz “kıskanç bir Tanrıya ödenen bir vergi veya haraç olarak değil” fakat sadece ifa edenin kendi yararına olan bir fiil olarak anlaşılmalıdır.

“Senden rızık istemiyoruz: Kendinin ve ailenin rızkını temin için çalışmanı ve bu yüzden risalet görevini ihmal etmeni istemiyoruz” demektir.

133 – “O resul, gerçek peygamber olduğuna dair Rabbinden bizim istediğimiz bir mûcize getirse ya!” dediler.

Onlara önceki semavî kitaplarda bulunan deliller gelmedi mi?

Bu âyetten Kur'ân'ın, önceki semavî kitaplarla aynı temel gerçekleri dile getirdiği anlaşılmaktadır. O kitaplarda Hz. Peygamber (a.s.)'in geleceğine dair haberlere de îma edildiği düşünülebilir (Tesniye 18,15 ve 18; Yuhanna 14,16 ve 15,26 ve 16,7). Böylece Hz. Peygamberin gelmesinin orada bildirilenlerin bir beyyinesi, bir ispatı olduğu belirtilmiş oluyor.

134 – Şayet Biz peygamber gelmeden kendilerini azab ile helâk edecek olsaydık onlar:

“Ey Ulu Rabbimiz, ne olurdu bize bir elçi gönderseydin de, biz böyle rezil ve hakir olmadan önce senin âyetlerine uysaydık!” derlerdi. [10,97; 6,155-157; 10,110]

135 – De ki: “Herkes beklemede!

Siz de gözleyin bakalım. Doğru yolu tutanların, hidâyete erenlerin kim olduğunu yakında anlayacaksınız!” [25,42; 54,26]

ENBİYÂ SÛRESİ

112 âyet olup, Mekke döneminin sonlarında inmiştir. Bir önceki Tâ hâ sûresinin sonlarında geçen dümdüz yolu, geniş tarzda anlatır. Mekke müşriklerinin akaid esaslarına yaptıkları itirazlara cevaplar verir. İnsanlara tarihin çeşitli dönemlerinde doğru yolu gösterip fazilet mücadelesi yapan nebîlerin (Mûsâ, Harun, İbrâhim, Lût, İshak, Yâkub, Nûh, Davud, Süleyman, İsmâil, İdris, Zülkifl, Yunus, Zekeriyya, Yahya ve İsâ nebîlerin (aleyhimü's-selam), bilhassa Hz. İbrâhim (a.s.)'ın islam dînini tebliğlerini ve faziletlerini ayrıntılı olarak nakleder.

Sonunda bu kıssaların gayesi olarak, İslâm'ın tek din olduğu bildirilip Hz.Peygamber (aleyhi's-selam) teselli edilerek sûre sona erdirilir.

1 – İnsanların hesap verme vakti yaklaştı. Ama onlar hâla koyu bir gaflet içinde haktan yüz çevirmekteler. [16,1; 54,1]

2-3 – Rab'leri tarafından kendilerine gelen her yeni uyarıyı, alaya alıp kalpleri eğlenceye dalarak dinlerler.

Hem o zalimler aralarında kulis yapıp, şu fısıltıyı, gizlice yayarlar: “O da sizin gibi bir insandan başka birşey değil.

Şimdi siz göz göre göre sihire mi kapılacaksınız yani?” [17,48; 25,9]

4 – Resul dedi ki:“Rabbim gökte olsun, yerde olsun, söylenen her sözü bilir.

O öyle mükemmel işitir, öyle mükemmel bilir ki!” [17,48; 25,9]

5 – (Kur'ân'ı kime mal edecekleri konusunda şaşırıp kaldılar, cevapları kendilerini bile tatmin etmeyip durmadan fikir değiştirdiler.) “Hayır!” dediler, “bu *adğâsu ahlam*: karışık karışık rüyalar.”

“Yok yok, böyle değil, anlaşılan onu kendisi uydurmuş!”

“Hayır! bu da değil, galiba o bir şair!”

“Öyleyse önceki peygamberlere verilen mûcizeler kabilinden istediğimiz mûcizeyi bize gösterebilirsin!” [17,59; 10,96-97]

6 – Kendilerinden önce imha ettiğimiz hiç bir şehir halkı iman etmedi, şimdi bunlar mı iman edecekler?

7 – Biz senden önce de, ancak kendilerine vahiy gönderdiğimiz birtakım erkekleri peygamber gönderdik. Şayet bilmiyorsanız, bunu bilenlere sorunuz.

“Bilenler” diye tercüme edilen kelimenin aslı “Ehlu’z-zikr” yani “kitap, tebliğ veya uyarının muhatapları” demektir. Tevrat, İncil, Kur’ân esas itibariyle bir kitap ve uyarıdır.

8 – Biz onları yeyip içmeyen bedenden ibaret kılmadık; hem dünyada onlar ebedî olarak da kalmadılar.

İnsan olarak onlar yemeye içmeye muhtaç idiler. Onlar ölümsüz de değildiler, ömür sürelerini tamamlayıp vefat ettiler.

9 – Sonra onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik.

Onları ve beraberlerinde bulunan dilediğimiz kullarımızı kurtardık, haddi aşanları ise helâk ettik.

10 – Muhakkak ki, hayatınız için gerekli notları içeren, size şan ve şeref sağlayan bir kitap indirdik. Neden düşünmüyorsunuz? [43,44]

11 – Zulme batmış nice beldelerin bellerini kırdık, onlardan sonra da başka toplumlar yarattık. [17,17; 22,45]

12 – Onlar bizim baskınımızı hisseder etmez, derhal bineklerine yönelip kaçmaya yeltendiler.

13 – “Yok,” dedik, “tepinmeyin, dönün o içinde şımardığınız refah ve konfora! Dönün o konaklarınıza ki sorguya çekileceksiniz.”

14 – “Eyvah! dediler, gerçekten biz zalim kimselermişiz! Eyvah! Eyvah!”

15 – Bu feryatları sürüp gitti. Nihayet onları öyle yaptık ki biçildiler, sönüp kül oldular...

16 – Elbette Biz göğü, yeri ve aralarında olan varlıkları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. [38,27; 53,31]

Yüce Allah kâinatı dolduran kudret, hikmet ve sanat mûcizelerini insanlar inceleyip onların Yaratıcısını tanısinlar, onlardaki menfaatlerini elde etsinler, onların ebedî cennetteki asıllarına delâletlerini anlasınlar ve bir de burada yaptıkları işlerin, iyilikler için mükâfat, kötülükler için ceza olarak karşılığını alsınlar, böylece hak yerini bulsun diye yarattığını burada beyan buyuruyor.

17 – Eğlenmek isteseydik nezdimizde eğlenecek çok şey bulurduk! Faraza yapacak olsak, öyle yapardık!

Bu âyetten maksat: Allah’a eş, evlat, kız, oğul, nesil isnad eden şirk inançlarını, açıkça reddetmektir. Zira yüce âlemde melâike, hûriler gibi

mahlûklar zaten vardı. Onlar dururken yeryüzünden eş, evlat edinmeye gerek olmazdı.

18 – Hayır! Biz gerçeği söyler, gerçeği yaparız!

Hakkı batılın tepesine indiririz de beynini parçalar, bir anda canı çıkar o batılın!

Allah hakkındaki böyle boş düşüncelerinizden ötürü yuh aklınıza, yazıklar olsun size!

19 – Halbuki göklerde olsun, yerde olsun kim varsa O'nun mülküdür. O'nun nezdindeki melekler O'na ibadeti, ne gurur meselesi yapar, ne de ibadetten yorulurlar. [4,172]

20 – Gece gündüz, usanmadan, ara vermeden tesbih ve ibadet ederler. [66,6]

21 – Buna rağmen, yine de onlar, yerde birtakım varlıkları, insanları öldükten sonra diriltecekleri zannı ile tanrı edindiler.

22 – Halbuki gökte ve yerde, Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı oraların nizamı bozulurdu.

Demek ki o yüce arş ve hükümrânlığın sahibi Allah, onların zanlarından, onların Allah'a reva gördükleri vasıflardan münezzehtir, yücedir! [23,91]

Kâinatta kemal sıfatları ile muttasıf, yani ilmi, kudreti, iradesi mutlak ve sınırsız olan birden fazla ilah bulunsaydı, farazî olarak şu ihtimaller olabilirdi: 1. Onlardan yalnız birinin hükmü yürüseydi diğerleri âciz ve noksan olurlardı ki bu ilah olmakla bağdaştırılamaz. 2. Her biri eşit kudret ve hakimiyete sahip olsalardı, ayrı ayrı nizamların bulunması gerekirdi. O takdirde de, mevcut olan bu nizam bulunmazdı. 3. İlahların fazla değil, sadece iki tane olup bunların bir tek nizam kurup birleştikleri varsayılırsa iki etkenin (illetin) bir nesne (malül) üzerinde çekişmesi sonucu ortaya çıkar, nizamın devamı imkânsız olurdu. 4. Birbirleriyle anlaşmazlık halinde olsalardı zaten baştan beri nizam kurulamazdı.

Bu âyet-i kerime Kalam ilminde, tevhidin ispatında en önemli kaynak teşkil eden esaslardan biridir. Kelamda buna *bürhan-ı temânu* ' adı verilir.

23 – O yaptıklarından sorumlu değildir. O'nu sorguya çekecek kimse yoktur, ama insanlar mutlaka sorgulanacaklardır. [15,92-93; 23,88]

24 – Yine de tuttular, O'nun yanısıra başka birtakım tanrılar edindiler. Ey Resûlüm! De ki: “İddianızı ispatlayın, delilinizi getirin görelim!”

Böyle bir delil de getiremediklerine göre de ki: “İşte bu tevhid, benimle beraber olanların ve benden önceki peygamberlerin öğretisidir.” Hayır, onların çoğu gerçeği bilmiyor ve bu sebeple de ondan yüz çeviriyorlar.

25 – Nitekim senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona:

“Benden başka İlah yok, öyleyse yalnız Bana ibadet edin!” diye vahyetmiş olmayalım. [43,45; 16,36; 21,92]

26 – Gerçek bu iken, bazıları kalkıp: “Rahman evlat edindi” iddiasında bulundular.

O, bundan münezzehdir.

Bilakis onların evlat dedikleri melekler O’nun ikram ve takdirine mazhar olmuş kullarıdır. [16,57; 43,19]

27 – O, kendilerine sormadıkça hiç bir söz söylemezler, sadece O’nun emirlerini yerine getirirler.

28 – O onların yaptıklarını da yapacaklarını da, açıkladıklarını da gizlediklerini de bilir.

Onlar, sadece O’nun razı olduğu kimse hakkında şefaet ederler.

O’na duydukları tazimden ötürü çekinir, titrerler. [2,255; 34,23]

29 – Onlardan kim çıkıp da “O’nun yanısıra ben de İlahım!” diyecek olursa, buna karşılık cehennemi veririz. İşte Biz zalimleri böyle cezalandırırız.

30 – Hakkı, inkâr edenler görüp bilmediler mi ki

göklerle yer bitişik (bir bütün) idi onları Biz ayırdık,

hayatı olan her şeyi sudan yaptık. Hâla inanmayacaklar mı?

Kâinatın yaratılışı konusunda bilime yol gösteren teorilerin en çok kabul görenleri, Kur’ân’ın bildirdiği hususlara yaklaşmaktadır. Güneş sisteminin oluşumu, şöyle izah edilmektedir: “Güneş ve gezegenler, önce bir bulutu andıran gaz ve toz (nebula) halinde idi. Bu kütle, çekim kuvvetinin etkisiyle dönmeye ve soğumaya başladı. Bu dönüşün süratli olması sebebiyle yoğunlaşan ana kütlelerden bazı parçalar kopup, ana kütlelerin etrafında dönmeye devam ettiler (...) Gezegenler nihâyet iyice soğuyarak bugünkü şekillerini aldılar.” (Prof. Dr. A. Kızıllırmak, Astronomi Dersleri, II,198-201, İzmir, Ege Üniv. Mat. 1966)

31 – Yerin insanları sarsmaması için oraya dağlar yerleştirdik.

Maksatlarına ermeleri için orada geniş yollar, geçitler yaptık.

32 – Göğü de dengesizliğe düşmekten korunmuş bir tavan durumunda yarattık.

Onlarsa hâla gökteki delillerden yüz çevirmektedirler. [51,47; 91,5; 50,6; 2,22; 12,105]

Portakalın meyvesini saran kabuğu gibi dünyayı saran atmosfer tabakasına işaret olup göklerdeki kudret delillerine dikkat çekmektedir.

33 – Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O’dur. Her biri bir yörüngede yüzmektedir. [6,96; 36,40]

34 – Senden önce hiçbir insana dünyada, ebedî hayat nasib etmedik.

Sanki sen ölsen, onlar ebedî mi kalacaklar!

[55,26-27]

35 – Her can ölümü tadacaktır.

Biz, sizi sınamak için gâh şerle, gâh hayırla imtihan ederiz.

Sonunda Bizim huzurumuza getirileceksiniz.

36 – Kâfirler seni görünce: “Bu mu sizin ilahlarınızı diline dolayan adam!” diye alay etmekten başka bir şey yapmazlar.

Ama bütün kâinatı yaratan Rahman’a gelince Onun anılmasını reddediyorlar.

(Böylece, asıl kendilerinin alay edilmeye müstahak olduklarını düşünmüyorlar!) [25,41-42]

Müşrikler kendi âciz, cansız putlarına toz kondurmak istemezken, bütün kâinatı bunca hikmet, sanat, kudret ve rahmetiyle yaratıp varlıkta tutan Rahman’ın birliğinin anılmasına tahammül edemiyorlar. Böylece asıl kendilerinin ne kadar akıldan uzak, alay edilmeye müstahak olduklarını düşünmüyorlar.

Bu âyette, Allah’ın Rahman vasfı ile anılmasına karşı Mekke müşriklerinin diretmesine işaret edilmektedir. Az sonra gelecek 42. âyet de bu mânayı teyid eder. Zira o âyet, Rahman sıfatını zihinlere yerleştirme gayesine matuftur. (Anlam böyle verilmezse diğer meallerde düşülen boşluğa düşülür).

37 – İnsan, yaratılışça çok acelecidir (Bunu pek iyi biliyorum. Onun için, kendisini uyardığım azabın çarçabuk gelmeyişi alay konusu ediyor). Hele durun biraz, Beni de aceleye getirmeyin, yakında âyetlerimi size göstereceğim! [17,11]

38 – Ama yine de onlar: “Gerçeği söylüyorsanız, gösterin artık bu azabı, bu vâdin gerçekleşmesini daha ne kadar bekleyeceğiz!” diye söyleniyorlar.

39 – Dini olduğu gibi, bu azabı da böyle inkâr edenler, onun tepelerine ineceğini, o ateşin yüzlerini ve sırtlarını yalamasını önleyemeyeceklerini,

kendilerine yardım edecek hiç kimsenin bulunmayacağını bir bilselerdi! [39,16; 7,41; 14,50; 13,34]

40 – Onların beklentilerinin hilafına,

o ateş öyle apansız gelecek ki, kendileri birden donakalacaklar.

Artık ne onu geri çevirecek güçleri olacak, ne de kendilerine süre verilecek!

41 – Senden önce de nice peygamberlerle böyle alay edilmişti.

Ama alay konusu yaptıkları o azap, alay edenleri her taraftan sarıvermişti. [6,34; 3,195]

42 – De ki: “Geceleyin veya gündüzün gelecek tehlikelere karşı o Rahman’dan başka sizi kim koruyabilir?”

Ama bunu bilip Kendisine yönelecekleri yerde, onlar Rab’lerini anmaktan yüzçevirmekteler. [19,45]

Bu mâna üzerinde duran İbn Kesir, bu âyette *min* edatının *gayr* anlamına geldiğini delil zikrederek ispatlar.

43 – Ne o, yoksa, akılları sıra, onların Bizden başka kendilerini savunacak tanrıları mı var? (Nerede!)

O tanrılaştırdıkları nesnelere kendi kendilerini bile koruyamazlar.

Öyleyse, o müşrikleri Bize karşı hiç mi hiç koruyamazlar. Onlar Bizim tarafımızdan zaten bir destek görmezler.

44 – Kaldı ki Biz onlara da, babalarına da nimet verdik. Öyle ki uzayan ömürlerinin tadını çıkarıp avundular.

Ama hükmümüzün yere yönelerek onu yavaş yavaş eksilttiğini görmüyorlar mı? Durum böyle iken onlar nasıl galip gelebilirler? [46,27; 13,41]

Bu âyetin mânası, etraf kelimesine verilecek mânaya göre değişir. Bu kelime ise birçok anlamda kullanılır. Coğrafi veya küresel anlam gibi, mecazî anlam da mümkündür. Şu halde: 1. Müslümanların kuvvet kazanıp kâfirlerin topraklarını elde edip fetihler yapmaları. 2. Yerin ileri gelen insanları, alimleri veya en iyi insanları gittikçe azalmaktadır. 3. Fennî

yönden tefsir eden bazı zatlar; yağmurların, sellerin, rüzgarların etkisiyle dağların aşınmasını veya kutup bölgelerinin basıklığını düşünmektedirler.

45 – De ki: “Ben Sizi sadece vahiyle uyarıyorum. Fakat belli ki sağırlar ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duyamazlar.”

46 – Eğer onlara Rabbinin azabından bir esinti bile dokunsa: “Eyvah, yazıklar olsun bize, biz gerçekten kendimizi bu azaba müstahak etmekle kendimize zulmetmişiz!” derler.

Bu âyet Kur’ân’ın icazına, pek veciz ve özlü beyanına açık örneklerden birini teşkil eder: Bu cümleden esas maksat, pek az bir azap ile fazlaca korkutmaktır. Onun için cümlenin her kelimesi o maksadı pekiştirir. Şöyle ki 1. *in*: Şart edatı, azabın azlığına ve önemsizliğine işarettir. 2. *Nefha* hem bir defaya ait sigası, hem de *tenvîni* ile azabın önemsizliğini ima eder. 3. *Mess* hafif dokunma demektir. 4. kısımlık bildiren *min* edatı. 5. Nekâl ve ikab gibi kelimeler yerine *azab* kelimesi. 6. Allah’ın Rab isminin ifade ettiği şefkat, hudutsuz şefkatin izin verdiği bir azap, nisbeten hafif bir azap sayılır.

47 – Biz kıyamet gününe mahsus, öyle doğru ve hassas teraziler koyacağız ki hiçbir kimseye zerre kadar haksızlık edilmez. Hardal tanesi ağırlığınca da olsa, yapılan iyi veya kötü işi oraya getirip tartarız. Hesap görücü olarak Biz fazlasıyla yeteriz. [18,49; 4,40; 31,16]

48 – Biz, Mûsâ ile Harun’a, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için bir ışık ve öğüt olan Furkan’ı (hakkı batıldan ayıran kitabı) verdik.

Furkan: hakkı batıldan, doğruyu eğriden, hayrı şerden ayıran, buna dair ölçüler getiren şey demektir. Kur’ân’ın bu sıfatı, ikinci bir özel ismi olarak kullanılmıştır. [2,53; 3,4; 25,1]

Bu âyetten 91. âyete kadar, bazen kısa, nadiren uzunca, peygamber kıssaları yer alır. Bunlarda şunların vurgulandığı intibamı ediniriz: 1. Peygamberlik insanlığın başından beri vardır, Hz. Muhammed (a.s.) ilk defa bu iddiada olan biri değildir. 2. Önceki nebîlerin risaleti Hz. Muhammed’inkinden farklı olmayıp, bilakis aynı inançları öğretmişlerdi. 3. Peygamberler çeşitli tepkiler ve işkencelerle karşılaşmışlar, ama sonunda Allah’ın özel inayetine nail olmuşlar, dâvaları galip gelmiştir. 4. Peygamberler Allah’ın seçkin kulları olmakla beraber beşerdirler. Beşerin çektiği sıkıntı ve âcizliklere mâruzdurlar. Bu hususlarda insanüstü değillerdir.

49 – O müttakiler, görmedikleri halde Rab’lerini gıyabında tazim eder ve hem de kıyametten, o duruşma saatinden korkup titrerler. [50,33; 67,12]

50 – İşte bu da sana indirdiğimiz kutlu bir mesajdır. Hal böyle iken siz onu inkâr mı edeceksiniz?

51 – Biz Mûsâ’dan önce de İbrâhim’e hidâyet ve akl-ı selim verdik. Biz onun halini pek iyi biliyorduk. [6,83; 2,124-141; 11,51-60; 16,120-123]

Hz. İbrahim’e verilen *rüşd*, ya nübüvvetten önceki hidâyet ve güzel hal yahut nübüvvet olabilir.

52 – O vakit babasına ve halkına: “Nedir bu karşısında durup taptığınız heykeller?” dedi.

Bu sûrede en ayrıntılı kıssa Hz. İbrâhim (a.s.)’ın kıssasıdır. Zira İbrâhim’in şirki perişan etmesinin, Mekke müşrikleri üzerinde tasavvur edebileceğimizin çok ötesinde bir etkisi vardı. Zira, onu öğündükleri cedleri biliyor, onun kurduğu Kâbeyi en kıymetli varlıkları sayıyor, ona bağlı olmanın maddî manevî nimetlerinden yararlanıyorlardı. Kur’ân’ın Hz. İbrâhim’in putları kıldığını anlatması, onları canevlerinden vuruyordu.

53 – “Biz,” dediler, “atalarımızı bunlara tapar bulduk, biz de onların yaptıklarını yapıyoruz.”

54 – “Yemin ederim ki,” dedi, “siz de atalarınız da besbelli bir sapıklık içindesiniz.”

55 – Onlar: “Sen ciddi misin, yoksa şakacı insanların yaptığı gibi bizimle eğleniyor musun?” dediler.

56 – “Yoo! Şaka ne demek!” dedi İbrâhim.” Doğrusu sizin Rabbiniz, ancak gökleri ve yeri yarattığı gibi bütün onların da Rabbi olan Zattır. Ben de bu gerçeğe şahitlik edenlerdenim.”

57 – Ve içinden: “Allah’a yemin ederim ki, siz dönüp gittikten sonra mutlaka bu putlarınızın başına bir çorap öreceğim!” diye ekledi.

58 – Onların bütün putlarını paramparça etti, yalnız, halk, belki de olup biten olay hakkında kendisine sorarlar düşüncesiyle, onların büyüklerine dokunmadı.

leallehum ileyhi yerciûn “O olup biten olay hakkında kendisine sorarlar diye” cümlesindeki zamir hakkında üç ihtimal zikredilir: 1. Büyük put. Maksat şudur: Müşrikler ona başvursun, bilgi ve çözüm arasınlar. O da âciz olunca, putların bir hiç olduğunu anlasınlar. 2. İbrâhim’i sorumlu tutup ona sorsunlar, o da delillerini onlara anlatsın. 3. Putların boşluğunu anlayıp Rabbü’l-âlemin’e dönsünler.

59 – Dönüp de olanları görünce dediler ki: “Kim acaba tanrılarımıza bunu reva gören? Her kimse o, muhakkak ki zalimin teki!”

60 – İçlerinden bazıları: “Sahi! İbrâhim adındaki bir delikanlının onları diline doladığını işitmiştik!”

61 – “Haydin!” dediler, “getirin onu halkın huzuruna ki çekeceği cezaya onlar da şahit olsunlar.”

62 – “Söyle bakalım İbrâhim!” dediler, “sen mi yaptın tanrılarımıza karşı bu işi?”

63 – “Belki de,” dedi, “şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşurlarsa sorun bakalım onlara!”

64 – Bunun üzerine vicdanlarına dönüp içlerinden: “Asıl zalim İbrâhim değil, bu âciz putlara ibadet edip bel bağlayan sizler, biz müşriklermişiz!” dediler.

Şöyle açıklayanlar da vardır: “Putlarınızı yalnız ve savunmasız bıraktığınız için asıl siz zalimsiniz” diyerek birbirlerini suçladılar.

65 – Fakat bunu dışa vurmayıp sonra yine önceki görüşlerine dönüp İbrâhime: “Bunların konuşmadıklarını sen de pek iyi bilirsin!” dediler.

66-67 – “O halde,” dedi, “Allah’tan başka, size fayda veya zarar veremeyen şeylere mi tapıyorsunuz! Yuh size de Allah’tan başka o taptıklarınıza da! Hala aklınızı kullanmayacak mısınız?”

68 – “Eğer yapacağınız bir şey varsa,” dediler, “o da bunu yakmaktır. Böyle yapın da tanrılarınıza sahip çıkın!” [29,24]

69 – Biz ateşe şöyle ferman ettik: “Dokunma İbrâhime! Serin ve selamet ol ona!”

Allah’ın pek iyi bilinen normal kanunları, bu kabîl ender mûcizelerden daha az harika değildir. Kur’ân Allah’ın kanunlarında değişiklik olmayacağını bildirir (35,43). Demek ki 36,82 gibi bir anda yaratmayı bildiren âyetler, kâinatın altı günde (41,9-12) yaratıldığını bildiren âyetlere zıt değildir.

İnsanlar bu gün, hiç yakmayan soğuk alev yapmayı bilmektedirler.

70 – Hülasa onu tuzağa düşürmek istediler ama, Biz asıl onları hüsrana uğrattık. Asıl tuzağa düşenler kendileri oldular.

71 – Onu Lût ile beraber kurtarıp, bütün insanlar için kutlu ve feyizli kıldığımız diyara ulaştırdık.

Bu bereketli ülke Şam (Filistin) diyarıdır. Birçok peygamber orada yetişmiş ve dini oradan yaymışlardır. Şam’ın manevî bereketinin yanında, oradaki nimetlerin ve ürünlerin bolluğu da kasedilmiş olabilir.

Hız. İbrâhîmîn kıssası Tevrat, Tekvin, 11. ve 12. bölümlerinde anlatılır. Fakat oradaki ayrıntılara rağmen Kur'ân, bazı önemli hususlarda çok farklıdır. Mesela; 1. Tekvin'de hicretten önceki tebliği, ateşe atılması vs. yer almaz. 2. Hicreti, geçim derdi gibi bir sebeple yurdundan çıkması tarzında anlatılır. 3. Babasının kendisine baskısı bildirilmez, hatta hicrette yanında onu götürdüğü bildirilir. Bunlar, birçok oryantalistin peşin hükümle yaptıkları iftiraları çürütüyor, Kur'ân'ın o kitaplardan nakletmeyip, bilakis onların üzerinde, hakem olduğunu ispatlıyor.

72 – Ona ayrıca İshak'ı, üstelik bir de Yâkub'u ihsan ettik. Hepsini de erdemli insanlar kıldık.

73 – Onları buyruklarımızla insanlara doğru yolu gösteren önderler yaptık.

Kendilerine hayırlı işler işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar yalnız Bize ibadet ederlerdi.

74-75 – Lût'a da hüküm ve ilim verdik ve onu iğrenç işler yapan şehir halkından kurtardık ki gerçekten onlar kötü ve itaat dışına çıkmış fâsık bir grup idiler. Kendisini de şefkat ve himayemize aldık. O gerçekten erdemli kimselerdendi. [29,26; 11,69; 15,57-76]

Hüküm: Peygamberlik veya dâvalı tarafları arasında hâkimlik anlamındadır. Lut (a.s.), Hz. İbrâhîm (a.s.)'a iman ve onunla beraber hicret etmişti [29,26]. Sonra Allah Teâla ona da nübüvvet verdi. Onu da Sedum şehrine gönderdi.

76 – Nuh'u da önderlerden kıldık. O İbrâhîm ve Lut'dan çok önce, Bize yakarmıştı.

Biz de duasını kabul buyurup onu, yakınlarını, evlatlarını ve halkından iman edenleri büyük bir beladan kurtardık. [54,10; 71,26-27]

77 – Âyetlerimizi yalan sayan halka karşı da ona destek olup onlardaki haklarını aldık. Gerçekten onlar kötü bir toplum idi. Bu yüzden Biz de onların hepsini suda boğduk. [11,40]

78 – Davud ile Süleymanı da... Hani bir defasında onlar bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Şöyle ki: Geceleyin bir grup insanın koyun sürüsü ekin tarlasına yayılmış, zarar vermişti. Biz de onların bu hükümlerine tanık oluyorduk.

Davud (a.s.) davarın kıymeti, zararın miktarına eşit olduğu için, onun tazminat olarak tarla sahibine verilmesine hükmetmiş, oğlu Süleyman (a.s.) ise, tarlanın davar sahibine verilip eski haline gelinceye kadar ona bakmasını, davarın da tarla sahibine teslim edilip tarla önceki haline

gelineye kadar sütünden, yavrularından, tüylerinden faydalanmasını taraflar için daha uygun bulmuştu. Babası da onun bu içtihadını beğenmişti.

79 – Biz çözümü ihtiva eden hükmü Süleyman’a bildirdik. Bununla beraber, her birine bir hüküm ve bir ilim verdik.

Dağları ve kuşları Davud’un emrine verdik. Onunla beraber takdis ve ibadet ederlerdi. Biz dilediğimiz her şeyi yapma kudretine sahibiz. [34,10; 38,18-19] {KM, Mezmurlar 148,7-10}

80 – Bir de sizi savaşınızın şiddetinden koruması için ona, zırh yapma sanatını öğrettik.

Peki bütün bunlar için şükrediyor musunuz? [34,9-11]

Davud (a.s.)’dan önce de zırh vardı, fakat plak halinde idi. Zırhı, kumaş gibi dokuyup zincirle tutturma işini o başlattı. Rivayete göre o Cenab-ı Allah’tan elinin emeği ile bir geçim vesilesi dileyince O da kendisine zırh yapmayı ilham etmişti.

81 – Süleyman’a da şiddetli rüzgârı âmade kıldık. Rüzgâr, onun emriyle kutlu beldeye doğru eserdi. Çünkü herşeyin gerçek mahiyetini Biz biliriz. [38,36; 34,12]

82 – Kendisi için dalgıçlık ve daha başka birtakım işler yapan bazı cinleri (şeytanları) da onun emrine verdik. Biz onları gözetim altında tutardık. [38,37-38]

83-84 – Eyyûbu da an! Hani o: “Ya Rabbî, bu dert bana iyice dokundu. Sen merhametlilerin en merhametli olanısın!” diye niyaz etmiş, Biz de onun duasını kabul buyurup katımızdan bir lütuf ve ibadet edenlere bir ders olmak üzere, hastalığını iyileştirmiş, kendisine aile ve dostlarını bir misliyle beraber vermiştik. {KM, Eyub 42,10-13}

Müfessirler derler ki: Hz. Eyyub (a.s.)Rûm diyarında Peygamber idi. Serveti ve hanedanı, evlatları pek fazla idi. Allah onun mallarını giderdi, sabretti. Çoluk çocuğunu aldı, sabretti. Sonra bedenine hastalıklar ârız oldu, sabretti. Fakat halk: “Onun başına bunca derdin gelmesi boşuna değil, büyük bir günahı olmalı!” deyince, şifa niyazında bulundu. Allah da şifa lütfetti. Tevrat da “Eyyubun Kitabı”nda onun felsefi çizgiler taşıyan destanî hikâyesini ayrıntılı olarak anlatır. Onun Yahudi veya Rum olmayıp Kuzey Arabistanda yaşayan Arap kökenli Nabat halkından olduğu da söylenmiştir. Gerçek durumu yalnız Allah bilir.

85 – İsmâili, İdrisi, Zülküfl’i de an. Onların hepsi sabır fazileti ile bezenmişlerdi.

Zülcüfl (a.s.)'ın nerede yaşadığı hakkında kesinlik yoktur. Tefsirlerdeki çeşitli ihtimaller içinde nisbeten kuvvetlisi onu, Hızkil ile aynı sayan görüştür. Bu zat Habur nehri civarında tebliğde bulunmuştur. Diyarbakır'ın Ergani ilçesinde makamı bulunmakta ve asırlardan beri kökleşmiş kuvvetli bir gelenekle onun burada yaşadığına inanılmaktadır. Ülkemizin özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde son derece yaygın olan Zülcüf adı bundan ileri gelmektedir.

86 – Bundan ötürü onları rahmetimize aldık. Gerçekten onlar salih ve erdemli kişilerdi.

87 – Zünnûn'u da an. Hani o halkına kızmış, onlardan ayrılmış, Bizim kendisini sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: “Ya Rabbî! Sensin İlah, Senden başka yoktur ilah. Sübhansın, bütün noksanlardan münezzehsin, Yücesin. Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!”

“Balığın yoldaşı” mânasına gelen Zünnûn, Yunus (a.s.) olarak tefsir edilir.

Allah Teâla, inkârlarında ısrar eden bu halka, elçisi Yunus (a.s.) vasıtasıyla helâk edici azap vaad etti. Bununla beraber, onların bu azapla imha edilmemeleri ihtimali de vardı. Dolayısıyla Yunus (a.s.) için, evla yani en iyi tutum, halkını dine dâvete devam etmesi idi (Razî). Azap gelmek üzere olduğundan o ayrılıp gemiye bindi. Daha matlub olan tutumu terk ettiğini görerek çok üzüldü. Daha sonra Allah onu kurtarıp o da sahile çıktığında, ahaliden iman edenler olduğunu görünce bu içtihadında isabet etmediğini anlamıştı. Bu kıssada esas hedef, tövbenin af sebebi olduğunu bildirmektir. Vallahu a'lem.

88 – Onun da duasını kabul buyurduk ve o sıkıntıdan kurtardık. İşte Biz müminleri böyle kurtarıyoruz.

89 – Zekeriyya'yı da an. Hani o: “Ya Rabbî, beni evlatsız, tek başıma bırakma ki (lütf edeceğin evladım) bana vâris olsun. Bununla beraber iyi biliyorum ki, herkes fanidir, herkesten sonra baki kalan, bütün vârislerin en iyisi olan Sensin Sen!”

90 – Onun da duasını kabul buyurduk. Ona Yahya'yı armağan ettik. Bunun için de eşini çocuk doğurmaya elverişli hale getirdik. Doğrusu onlar hayırlı işlere koşuşur, iyilikte yarışır, hem ümit, hem endişe içinde Bize yakarırlardı. Gerçekten Bize derin bir saygı gösterirlerdi.

91 – İffet ve namusunu gerektiği gibi koruyan Meryem'i de an.

Biz ona rûhumuzdan üfledik,

hem onu, hem oğlunu cümle alem için bir ibret yaptık. [15,29; 32,9; 66,12; 16,66]

92 – İşte sizin bu dininiz bir tek dindir. Rabbiniz de Ben'im. Öyle ise yalnız Bana ibadet edin. [23,51-52; 5,48]

93 – Ama insanlar aralarındaki bu birliği param parça ettiler.

Fakat sonunda yine Bize dönecekler.

Birliği bozup paramparça olmalarından Cenab-ı Allah razı olmadığından onlara hitab etmekten vazgeçip üslubu değiştiriyor.

94 – Bu durumda artık kim mümin olarak makbul ve güzel işler yaparsa onun gayretleri inkâr edilmez, yaptıkları makbul olur.

Biz bütün gayretlerini onun hesabına yazıp geçirmekteyiz. [18,30]

95 – İmha ettiğimiz bir memleket halkının, mahşerde huzurumuza gelmemesi mümkün değildir.

Yok edilmeye müstehak olan bir ülke halkının yaşaması, veya dünyaya dönmesi veya yok olma noktasına geldikten sonra pişmanlık duyarak tövbe edip dönüş yapması mümkün değildir, mânalari da verilmiştir.

Allah'ın bir topluma, geçici bazı sapıklıklarından dolayı değil, kötülüklerde ısrar ve inad etmesi sebebiyle gazab ettiğini ifade eder.

96-97 – Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc'ün sedleri açılıp her tepeden dünyaya akın etmeye başladıkları,

doğru vâdin vaktinin yaklaştığı sıra,

işte o zaman, kâfirlerin gözleri birden donakalır.

“Eyvah, bizlere! Biz bundan tam bir gaflet içinde idik,

daha doğrusu kendimize zulmettik!” diyecekler.

98 – “Hem siz, hem de Allah'tan başka taptığınız tanrılar,

hepiniz cehennem odunusunuz,

siz hep beraber cehenneme gireceksiniz.”

99 – Eğer onlar gerçekten tanrı olsalardı oraya girmezlerdi.

Ama hepsi orada ebedî olarak kalacaklardır. [66,6]

100 – Onlar orada inim inim inleyecekler, kendilerini sevindirecek hiçbir haber de işitmeyeceklerdir.

101 – Ama kendileri hakkında Bizden ebedî mutluluk takdir edilmiş olanlar,

cehennemden uzak tutulacaklardır.[11,106]

102 – Onlar cehennemin hıştırtısını bile işitmeyecek,

canlarının çektiği nimetler içinde ebedî kalacaklardır. [10,26; 55,60]

103 – O en büyük dehşet (Sûra ikinci üfleyiş) dahi onları tasalandırmaz.

Melekler onları: “İşte size vâd olunan gün bugündür!” diye karşılarlar.

104 – Gün gelir, gök sahifesini, tıpkı kâtibin yazdığı kağıdı dürüp rulo yapması gibi düreriz.

Biz ilkin yaratmaya nasıl başladıysak diriltmeyi de Biz gerçekleştiririz.

Bu, üzerimize aldığımız bir vaaddir. Bunu gerçekleştirecek olan da Biziz.

Kur’ân’ın nâzil olduğu ortamda yazı rulo yapılan bir kağıda yazılıyordu. Şimdiki tarzda kitap (mushaf) burada söz konusu değildir. Açılan rulo yazılıp işi bittikten sonra kâtip tarafından anında rulo haline getirilirdi.

105 – Şu kesindir ki Biz Zikir’den (Tevrat’tan) sonra Zebur’da da: “Dünyaya salih kullarım varis olacaklar. Dünya onlara kalacak” diye yazmışızdır. [4,163; 17,55; 39,67] {KM, Mezmurlar 37,29; Matta 5,4}

Cenab-ı Allah, Sûre boyunca naklettiği peygamber kıssalarında hükmeden ilahî bir kanuna dikkat çekerek, sûreyi hitama erdiliyor. Demek genel insanlık içinde Kitap ehli, Kitaba bağlı olmayanlara galip gelmiştir. Sonra yine Kitaba tâbi olan İsrailoğulları, daha sonra Hz. Îsâ’ya bağlı olanlar, daha sonra da müslümanlar öncülüğü almışlardır. Liyakatlerini ispatladıkları müddetçe müslümanlar yine üstün geleceklerdir. Zebur’da olduğu gibi (Mezmurlar, 37,29) Allah Kur’ân’da da bildiriyor ki dünyanın vârisliği, tevhide bağlı, şirkten ve tefrikadan uzak olup en güzel ve sağlam işler işleyen kullara aittir (Elmalılı M. Hamdi Yazır).

106 – Bu Kur’ân’da da elbette Allah’a ibadet eden kimseler için bir mesaj vardır.[7,128;40, 51; 24,55]

107 – İşte bunun içindir ki ey Resulüm, Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik.

Âlemler yerine insanlar demekten maksadımız, birçok müfessir gibi, mânayı insanlar üzerinde yoğunlaştırmaktır. Zira Türkçede kullanımımızda âlem denince insan o geniş mekanda, geri plana itilmektedir.

Cenab-ı Allah bütün âlemlere, özellikle akıl sahibi varlıklara merhametinden dolayı Hz. Peygamber (a.s.)’ı göndermiştir. O öyle kapsamlı bir rahmettir ki bütün akıl sahiplerine iyilik ve kurtuluş yolunu göstermekte, gerek dünyada gerek âhirette mutluluk vesilelerini öğretmektedir. Öyle ki

onun getirdiği bir çok prensibi, dinine inanmayanlar bile benimseyip uygulamakta, dünyevî ynden yararlanmaktadırlar.

108 – De ki: “Bana yalnız ve yalnız Şu gerçek vahyolunuyor Sizin ilahınız tek İlahtır. Hâla mı O’na teslim olmayacaksınız?” [14,28-29; 41,44; 2,185]

109 – Yine de yüz çevirirlerse de ki: “İŞte sizin hepinizi de tam eşit Şekilde hakka çağırdım. Artık tehdit olunduğunuz o kıyamet gününün yakın mı uzak mı olduğunu bilemem.”

110 – Şüphesiz ki Allah sözün açık olanını da, gizli olanını da bilir. Hem sizin gizlediğiniz, Şeyleri de bilir.

111 – “Ne bileyim, belki de bu mühlet sizin için bir imtihandır ve hayattan biraz daha yararlandırma için yapılan bir ertelemedir.”

112 – Resulullah sonunda Şöyle dedi: “Ya Rabb, adaletle hükmünü ver! Rabbimiz rahmandır, sizin bunca isnad ve iftiralarınıza karşı yegâne msteandır.”

Kâfirler İslâm’ın köpük gibi sönüp gitmesini gzlyyorlardı. Onların bu beklentilerine, bu isnatlarına karşı Resulullah Efendimiz Cenab-ı Allah’ın yardımını mitte bekliyordu.

Muhtemel ikinci mânaya göre kâfirler Kur’ân hakkında iftiralarda bulunarak “Şiir, by, efsane” diyorlardı. Hz. Peygamber onların bu iftiralarına karşı Kur’ân’ı galip kılması için Allah’a yöneliyordu. İslâm aleyhinde, benzeri propagandalara mâruz kalan müminlerin yapacakları niyaz bu olmalıdır. Msten: “Kendisinden yardım istenilen” demektir.

HAC SÛRESİ

78 âyet olup ekseriyetin kanaatine göre, Medine’de inmiştir. Fakat nüzulünün Mekke’de devam ettiğine katılmayan yok gibidir. Mekke’de başlayıp Medine’de indiğini kabul edenler 19-24 kısmının Medine döneminde nazil olduğunu kabul ederler.

Bir önceki Enbiya sûresinin sonunda kıyametin dehşetine değinilmiş ve müminlerin, kâfirlere musallat edileceği îma edilmişti. Bu sûre ise önce kıyamet hallerini bildirmekte sonunda ise müşriklerle savaşıma izni vermektedir. Hac sûresi, şu üç topluluğa hitap etmektedir. 1. Mekkeli müşriklerin inançlarındaki çelişkiler belirtilmiş, şirkte ısrar etmeleri halinde fecî bir âkıbetin kendilerini beklediği bildirilmiştir. 2. Tevhide inanmış, fakat tehlikeye girmek istemeyen kararsız müminler tenkid edilmiş, Allah rızasını ve cenneti kazanmanın ucuz olmadığı anlatılmıştır. 3. Müminlere cihad izni verilmiş ve hakimiyet elde etmeleri halinde haiz olmaları gereken vasıflar bildirilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Gerçekten kıyamet saatinin depremi müthiş bir olaydır. [99,1-2; 69,14-15; 56,4-6; 33,11]

2 – Onu göreceğiniz gün... Çocuğunu emziren anne, dehşetten çocuğunu unutup terkeder. Hâmile olan her kadın çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş olmuş görürsün, halbuki gerçekte onlar sarhoş değildirler. Fakat Allah’ın azabı pek çetindir.

3 – Öyle insanlar vardır ki, hiç bir bilgiye dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur, her azgın ve hayasız şeytanın peşine takılır.

Hak din dışındaki inanç grupları Allah’ın dini hakkında çeşitli iddialar ileri sürerler. “Melekler Allah’ın kızlarıdır”, “Kur’ân geçmiş insanların düzmesidir”, “Çürümüş toz toprak olmuş insanlar diriltilemez” gibi. Hülâsa âyet din konusunda, heva ve hevesine uyararak cahilce tartışma yapan herkesi kapsar.

Kendisine tâbi olanları din dışına çıkmaya çağıran insan şeytanları, kâfir reisler yahut İblis ve askerleri kasedilmiş olabilir.

4 – O şeytan ki alnında âdeta şöyle yazılmış. “Bu, kendisini dost edineni yoldan çıkarır ve doğru alevli ateşe sürükler”

5 – Ey insanlar! Eğer siz öldükten sonra dirilmekten şüphe ediyorsanız, bilin ki: Biz sizi ilkin topraktan, sonra bir nutfeden, sonra bir yapışkan hücreden, sonra esas unsurlarıyla hilkatini tamamlanmış, ama bütün azalarıyla

henüz tamamlanmamış bir çığnem et görünümünde bir ceninden yarattık ki, kudretimizi size açıkça gösterelim. Dilediğimizi belli bir süreye kadar ana rahminde durdururuz. Sonra da sizi bir bebek olarak dünyaya çıkarırız. Sonra güç kuvvet kazanıncaya kadar sizi büyütürüz. İçinizden kimi henüz çocukken öldürülür, kimi de hayatın en düşkün biçimine götürülür. Öyle ki daha önce bildiği şeyleri bilmez hale gelir.

Yeri de kupkuru görürsün, ama oraya Biz su indirince çok geçmeden kıpırdanır, kabarır da gözü gönlü açan her güzel çiftten nice nebat bitirir. (16,70; 23,13-14; 30,54;)

İnsanların aslı, atası olan Hz. Âdem topraktan yaratıldığı için “sizi topraktan yarattık” buyuruldu. Ayrıca her insanın bedeninin toprakta bulunan elementlerden teşkil edildiği de kasedilmiş olabilir.

Bu âyet insanın ana karnında şu safhalardan geçtiğini bildirmektedir. 1. Sperma (*nutfe*) 2. Alaka: Asılıp tutunan, sülük gibi bir yere yapışan şey demek olup aşılansmış yumurtanın rahim cidarına tutunmasını ifade eder. 3. *Muhallaka ve gayr-i muhallaka*: Mütenasip olan hem de mütenasip olmayan bir çığnem etten, yani uzuvları zaman içinde oluşan canlı, yani embriyo safhası. [23,14] âyeti bunlara ilaveten son olarak iskelet ve iskelete et giydirme, sonra da bir başka yaratılış verme safhalarını da ilave eder. Bu anlatım karşısında, son yüzyılda yaşayan bilim adamları hayret ve hayranlık duymuşlardır. Zira daha 18. ve 19. asırda bile Avrupada eski hürafeler, bilim çevrelerini bile etkiliyordu. Oysa Kur’ân’ın bu anlatımını, ilerleyen Anatomi ilmi günümüzde kesin olarak tesbit etmiştir (M. Bucaille, Kur’ân ve Bilim, s. 300-304; Prof. Dr. Keith Moore, *The Developing Human*, (With İslamic Additions) Toronto, London, Tokyo, Philadelphiaets. 1983. Bu kitap, tamamen bu konu ile ilgilidir).

6 – Bütün bunlar böyle cereyan etmektedir.

Çünkü Allah hakkın, gerçeğin ta kendisidir

ve çünkü ölüleri diriltten de O’dur. Her şeye hakkıyla kadir olan da O’dur. [41,39; 36,82]

el-Hakk: Allah’ın güzel isimlerinden olup mânası: “Varlığı ve ilahlığı kesin olan, hakkı ve gerçeği izhar eden, son derece âdil, vâdinde doğru olan” demektir. İlah kavramı felsefî bir tasavvur olmayıp kudreti, iradesi, hikmeti ile her şeyi yöneten bir Fail-i muhtardır. el-Hakk ismi bu mânayı ifade eder.

7 – Ve şunu da bilin ki o kıyamet saati kesinlikle gelecek ve Allah kabirlerde olanları diriltecektir. [36,78-80; 100,9]

8 – Hal böyleyken öyle insanlar vardır ki hiç bir bilgiye, hiç bir delile ve hiç bir aydınlatıcı kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışır durur. [38,39; 4,61; 63,5; 31,20]

9 – Allah yolundan saptırmak için kibirle kabarak tartışmasını sürdürür.

Onun hakkı, dünyada rüsvaylık olduğu gibi, kıyamet günü de ona can yakıcı azap tattıracağız.

Bu âyetlerde, ilmin başlıca üç vesilesi önem kazanır: 1. Vahiy (aydınlatıcı bir kitap) 2. İlim, yani direkt olarak gözlem ve deney sonucu kazanılan bilgi. 3. Gerçeği bildiren rehber.

10 – O vakit kendisine: “İşte bu, dünyada işlediklerinin cezasıdır. Yoksa Allah kullarına en ufak bir haksızlık bile yapmaz” denilir. [44,47-50]

11 – Öyle insanlar vardır ki Allah’a, sırf bir hesaba binaen, imanla küfrün arasında bir yerde ibadet eder. Şayet umduğu faydayı elde ederse onunla huzur bulup sevinir, eğer bir sıkıntı ve imtihana mâruz kalırsa yüzüstü dönüverir.

Dünyayı da âhireti de kaybeder. İşte besbelli olan hüsrân budur.

Bu âyet dine tam bir güvenle değil de, kuşkulu ve menfaatine bağlı olarak pamuk ipliği ile bağlananları temsilî olarak anlatır. Bunlar ordunun bir kısmında durur gibidirler. Ganimet elde edilirse işin içine dalarlar, tehlike belirir belirmez kaçarlar.

12 – Allah’tan başka, kendisine zarar veya yarar sağlamayacak şeylere yalvarır. İşte besbelli sapıklık budur.

13 – Hatta bazan da kendisine zararı yararından çok olacak kimselere yalvarıp yakarır.

Ne kötü bir efendi, ne fena bir yandaştır o!

14 – Gerçek şu ki: Allah iman edip makbul ve güzel işler işleyenleri, zemininden ırmaklar akan cennetine yerleştirecektir. Elbette Allah dilediğini yapar.

15 – Kim Allah’ın, elçisini dünyada ve âhirette desteklemeyeceğini zannederse, haydi öfkesinden bir ip alıp tavandan uzatsın, boğazından geçirsin! Sonra nefesini kessin de bir baksın, bulduğu bu tedbiri, bu çırpınışları öfke duyduğu şeyi, Allah’ın resulüne yardımını engelleyecek mi?

Dine karşı olan, Hz. Peygamberin dininin yücelmesini bir türlü çekemez, kıskanır. Oysa Allah’ın Peygamberine yardımı o derece kesindir

ki, o düşmanın yapacağı tek şey, kahrından kendini boğmaktır. Kendini asmakla beraber, âhiretten bakabilirse baksın bakalım: Din galip gelmesin diye başvurduğu bu çare, Allah'ın dinine yardımına sanki mani olacak mı olmayacak mı?

16 – İşte Biz Kur'ân'ı, böyle açık âyetler halinde indirdik. Gerçek şu ki Allah, dilediği kimseyi doğru yola iletir.

17 – (Kâmil ve makbul şekliyle) iman edenler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve Müşrikler... Allah kıyamet günkü büyük duruşmada onlar arasındaki kesin hükmünü verecektir. Çünkü Allah her şeye hakkıyla şahittir. [2,62; 5,69]

Bu âyette altı din sayılmış olup yalnız birincisine iman vasfı verilmiştir. Ötekilerinde de şirk bulaşığı olmakla birlikte yalnız altıncı grubun müşrik olarak nitelendirilmesi, sırf şirk inancı olup tevhidin tam karşısında olması sebebiyledir. Hıristiyanlar, Mecûsiler, Sâbiîler Allah'tan başka varlıklara da tanrısal nitelikler yakıştırsalar da bu varlıkları esasta tek Tanrının tecessümü gördüklerinden kendilerinin Tek Tanrıya ibadet ettiklerini düşünmektedirler.

Kur'ân, Yahudilerden şirke düşen bir gruptan bahseder. Bu hepsini kapsamasa da, tek tanrıcılığa bağlı olmakla birlikte dini kendi ırklarına tahsis etmeleri, âhiret inancını reddetmeleri gibi sebeplerle Hz. Mûsâ'nın dininden uzaklaşmış olmaları sebebiyle hak din dışında sayılmışlardır. Sâbiîler: merkezleri Harran'da olup Kuzey Irakta yerleşmiş, kendilerinin Hz. Yahya (a.s.)'a mensup olduklarını söyleyen cemaat yahut Şit ve İdris (a.s.)'a mensup olduklarını söyleyip “unsurlar gezegenler, gezegenler de melekler tarafından yönetilir” deyip yıldızlara ibadet eden topluluktur. Mecûsiler ise biri hayır, diğeri şer tanrısı olarak iki ilaha inanırlar. Aslında Yezdan tek İlah olup, Ehriman dünyadaki zahiri şerlerin izahı için geliştirilmiş görünüyor.

18 – Bilmez misin ki göklerde ve yerde bulunan kimseler, hatta güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar bütün canlılar ve insanların da bir çoğu Allah'ın yüceliğine secde ediyorlar.

İnsanların çoğu hakkında ise azap hükmü kesinleşmiştir. Allah'ın zelil kıldığını aziz edecek kuvvet yoktur. Şüphesiz ki Allah ne dilerse yapar. [16,48; 17,44; 41,38]

Rü'yet burada bilmek anlamındadır. Mâlumun son derece zahir olduğunu belirtmek için “görmek” tabiri kullanılmıştır.

Âyetin esas maksadı, bütün kâinatın Allah'a inkiyad secdesi halinde olduğunu, yani O'na tam boyun eğdiklerini bildirmektir. O'nun hükümlerliği, isteseler de istemeseler de insanları da kapsamaktadır. Zira inanmayan insanlar da O'nun koyduğu hayat kanunlarına tam boyun eğmektedirler. Âyetin baş tarafında “yerde bulunan kimseler”in secdelerinden maksat, ihtiyarî olmayan bir itaat secdesidir.” İnsanların çoğunun secdesi”nden maksat ise, müminlerin yaptıkları ihtiyarî ibadet olup mükâfatı gerektiren de bu tarzda olan itaattir.

19-21 – Şu iki hasım takım, Rab'leri hakkında çekişip durmaktalar.

Dini inkâr edenlere ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlarının üstünden kaynar sular dökülür.

Öyle ki onunla içlerinde olan her şey, bütün organları, hatta derileri bile eritilir. Bir de bunlara demirden topuzlar vardır.

22 – Bunalmaları sebebiyle, her ne vakit cehennemden çıkmak isterlerse, gerisin geriye oraya itilirler ve kendilerine:

“Çıkmak yok! İster istemez, bu yakıcı azabı tadacaksınız!” denir.

23 – İman edip makbul ve güzel işler yapanları ise Allah, içinden ırmaklar akan cennetlere yerleştirecektir.

Orada altın bilezikler ve incilerle bezenirler. Orada giyim kuşamları da ipekten olacak.

Kırallar ve zenginler altın ve kıymetli taşlardan yapılmış zinetler takınırlardı. Bu âyet, bu tasvirle, cennetliklere verilecek büyük ödülü, insanlara anlatma gayesine yöneliktir.

24 – Çünkü onlara sözlerin en güzelini söylemek nasib edilmiş, bütün güzel övgülere lâayık olan Allah'ın yoluna hidâyet edilmişlerdir. [14,23; 13,23-24]

“En güzel söz” kelime-i şehadettir. Yahut: “Hamd, bize yaptığı vâdi gerçekleştiren Allah'a mahsustur” sözüdür.

25 – Kendileri dini inkâr edenler, üstelik insanları Allah'ın yolundan ve gerek şehirli, gerek taşralı bütün insanlara müsavi olmak üzere kıble ve ibadet yeri yaptığımız Mescid-i Haramdan engelleyip uzaklaştıranlar bilsinler ki kim orada böyle zulüm ile haktan ve adaletten sapmak isterse ona can yakıcı bir azap tattırırız. [8,34]

Mekke'de arazi ve ev satmanın hükmü, keza evleri kiraya vermenin hükmü, bu âyet vesilesi ile fakîhler arasında farklı içtihadlara konu teşkil etmiştir. İmam Ebû Hanife gibi bazı imamlar, hac mevsiminde kiralama

mekruh saymışlardır. Evinde yer olan Mekkelilerin, hacıları misafir etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Tafsilat için tefsirlere ve fıkıh kitaplarına bakılabilir.

26-28 – Zira Biz vaktiyle İbrâhim’e Beytullahın yerini belirlediğimiz zaman: “Sakın Bana hiç bir şeyi ortak koşma ve Ben’im Mâbedimi tavaf ederken, kıyamda, rükûda veya secdede olarak ibadet edenler için tertemiz tut!” Hem bütün insanları hacca dâvet et ki gerek yaya, gerek uzak yollardan gelen yorgun argın develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler de bunun kendilerine sağlayacağı çeşitli faydaları görsünler ve Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanları, belirli günlerde Allah’ın adını anarak kurban etsinler. Siz de onların etinden hem kendiniz yeyin, hem de yoksula ve fakire yedin. [3,96-97; 2,127; 2,198; 6,143] {KM, Levililer 1,9.13.17}

Hac veya umre niyetiyle mîkatlarla belirlenen Hareme yani kutsal bölgeye ihramsız girilmesi haramdır. Fakat Kâbeyi ziyaret gayesiyle gelmeyenler hakkında farklı görüşler vardır. Ebû Hanife’ye göre mîkat sınırları içinde oturanlar Mekke’yi ihramsız ziyaret edebilir. Fakat dışardan gelenler ihramsız giremezler.

Kurban kesilecek günler, eyyam-ı nahr denilen Zilhicce ayının 10, 11 ve 12. (kurban bayramının 1, 2 ve 3.) günleridir. Haccın başlıca faydaları şunlardır: Hacıların kendi şehirlerini temsilen, dünyanın diğer yörelerinden gelen temsilcileri ile birlikte Rabbülalemin’e yaptıkları küllî ibadet, orada yaşadıkları küçük bir mahşer uygulaması, dünyadaki servet, nüfuz, asalet vb. bütün ayrıcalıkların silinip bütün insanların Allah huzurundaki eşitliklerinin tescili ve dünya çapında çarpıcı bir şekilde gösterilmesi, hacının kalbinde ve şuurunda meydana gelen güzel duygular, ahlâkının daha da güzelleşmesi yönünde aldığı etkiler, dünyanın en ücra yerlerinden gelmiş müminlerle yaptıkları temas ve görüşmeler olup neticede de Allah’ın rızasına ve cennetine nail olmalarıdır. Hac sırasında kesilen kurbanın etinden yemek mendup, muhtaçlara vermek ise vaciptir. Ebû Hanife’ye göre ise hem yemek hem vermek caiz, fakat vacip değildir. Emir sîgası her zaman vücup ifade etmez. “Fakiri doyurun” emri, zenginlere verilmeyeceği mânasına gelmez. Zira ashab kurban etini zengin, fakir komşu ve akrabalarına da verirlerdi. Cahiliyede kişinin kendi kurbanından yemesi yasaktı. Onun için kurban kesenin biraz yemesi menduptur.

29 – Bundan sonra saçlarını, tırnaklarını kesip üstlerindeki başlarındaki kirleri gidersinler ve diğer hac görevlerini yerine getirsinler, dünyanın bu en kıdemli mâbedini bir kere daha tavaf etsinler.

Kâbe hakkında atık sıfatı: 1. Eski, kıdemli, 2. Başkasının hâkimiyetinden uzak, 3. Şerefli ve hürmet edilen, demektir.

30 – İşte durum bundan ibaret. Artık kim Allah'ın hürmet edilmesini emrettiği şeyleri tazim ederse bu, Rabbinin nezdinde kendisi için sırf hayırdır. Yenilmesi haram kılınanlar dışında, bütün davarlar size helâl edilmiştir. O halde Allah'ın yasakladığı her şeyden, özellikle pis putlardan ve yalan sözden kaçının. [7,33; 6,145; 16,115]

Hz. Peygamber (a.s.m): “Yalan yere şahitlik etmek, Allah'a şirk koşmak gibidir” buyurmuştur. Yalancı şahitler, fakîhlere göre halkın önünde yargılanıp, gerekirse cezalandırılırlar. Günümüzde bu gaye, yalancı şahidi basın yolu ile ilan etmek tarzında gerçekleştirilebilir.

31 – Allah'a ortak tanımayan halis muvahhitlerden olun! Çünkü bilin ki Allah'a şirk koşan kimse, gökten düşüveren ve kuşların didik didik edip kapıştığı birine yahut rüzgârın uzak ve ıssız bir yere savurduğu kimseye benzer. [6,71]

32 – Bu böyledir. Artık kim Allah'ın şearini tazim ederse, şüphe yok ki bu, kalplerin takvâsındandır.

Allah'ın şeari, O'nun, kendisine ibadete vesile olmak üzere haklarında saygı göstermeye, kulluk vazifelerini onlar vesilesiyle yapmaya insanları dâvet ettiği eserlerdir. Bunlara gösterilen saygı da, onlar hakkında gösterilen kusur da, Allah'a karşı yapılmış sayılır. Onlar müminlerin varlıklarıyla öyle kaynaşmışlardır ki kalplerini kesip parçalamadıkça kendilerinden ayrılmazlar: Kur'ân, Kâbe, Peygamber, namaz, ezan gibi.

33 – O kurbanlıklarda belirli bir süreye kadar sizin çeşitli menfaatleriniz vardır. Sonra varacakları yer, o en kıdemli mâbedde son bulur. [5,2-97; 48,25]

34 – Biz her ümmete kurban ibadeti koyduk ki

Allah'ın kendilerine erzak olarak verdiği hayvanları keserken Allah'ın adını ansınlar.

Şunu unutmayın ki hepinizin ilahı bir tek İlahtır.

Öyleyse yalnız O'na teslim olun. Sen ey Resulüm: O alçak gönüllü, samimi ve ihlaslı olanları müjdele! [21,25]

Bu âyet kurban keserken besmele çekmenin vacib olduğuna delildir. Kurban sadece hacılara değil, bütün müslümanların ittifakiyle müslüman olan herkese şamildir. Fark sadece bazı müçtehidlerin vacip görmeyip, müekked sünnet saymalarındadır.

35 – Onlar ki; yanlarında Allah anıldığında kalpleri saygı ile ürperir. Başlarına gelen dertlere sabrederler. Namazlarını hakkıyla ifa eder, Allah'ın kendilerine nasib ettiği nimetlerden, O'nun rızasında harcaııp dururlar.

36 – Biz kurbanlık büyükbaş hayvanları da sizin hakkınızda Allah'ın dininin şeâirinden kıldık.

Onlarda sizin için hayır vardır.

Onlar boğazlanmak üzere saf halinde dururken onları kestiğiniz zaman Allah'ın adını anın!

Yanı üstü yere yıkılınca da onlardan hem siz yiyin, hem kanaat gösterip istemeyene, hem de isteyen fakire yedin. İşte şükredesiniz diye böylece onları sizin emrinize verdik. [5,2; 22,28; 36,71-73]

37 – Fakat onların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır.

Lâkin O'na ulaşan tek şey, kalplerinizde beslediğiniz takvâdır, Allah saygısıdır.

O bu hayvanları size âmâde kıldı ki, sizi doğru yola eriştirdiği için O'nun yüceliğini ilan edesiniz. Öyleyse güzel davrananları müjdele! {KM, Levililer 1,9.13.17; Amos 5,22-24}

İbadetlerin, hayır ve hasenatın kabulünün başta gelen şartı ihlastır. Allah'ın rızasını gözetmek gerekir. Zira bunların mükâfatını vermek yalnız Allah'ın yetkisindedir. O halde sadece Onu razı etmeye çalışmalıdır. “İşlerin kıymeti ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ve maksadı ne ise, eline geçecek olan da odur.” hadis-i şerifi de bu gerçeği beyan etmektedir.

Âyetteki tasvir ise kanların ve etlerin Allah'a yükselmeyeceği imajı ile, kurbanın gayesini küçük çocuklara bile mükemmel tarzda anlatmaktadır.

38 – Muhakkak ki Allah iman edenleri koruyup müdafaa eder. Çünkü Allah hain ve nankör olan hiçbir kimseyi sevmez.

39 – Kendilerine savaş açılan müminlere, savaşmaları için izin verildi.

Çünkü onlar zulme mâruz kaldılar.

Allah onlara zafer vermeye elbette kadirdir. [39,36; 65,3; 9,14-16; 3,142; 47,31]

Cihada ait emirler şöyle bir sıra dahilinde olmuştur: Hz. Peygamber (a.s.) tebliğ görevini yürütürken ilkin müşriklerden yüz çevirmesi emredildi [15,94]. Sonra güzel mücadele, tatlı münakaşa talimatı verildi [16,125]. Derken bu âyetle zulme karşı savunma savaşına izin verildi. Bundan sonra da düşmanların hücum ve taarruzları şartına bağlı olarak mukabele etme emri verildi.

Daha sonra hürmetli aylar (eşhur-i hurum) geçmek şartıyla cihad kabul edildi [9,5].

En nihayet mutlak surette cihad farz kılındı. (İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtar*'dan.)

40 – O müminler ki tamamen haksız yere, sırf “Rabbimiz Allah’tır” dediklerinden ötürü yerlerinden yurtlarından kovulmuşlardı.

Eğer Allah insanların bir kısmının zararını diğer bir kısmı ile savmasaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve Allah’ın adının çok anıldığı mecitler yıkılır giderdi.

Dinine yardım edene Allah da elbette yardım edecektir. Muhakkak ki Allah pek kuvvetlidir, mutlak galiptir. [60,1; 85,15; 47,7-8; 37, 171-173; 58,21]

41 – Onlar öyle mükemmel insanlardır ki şayet kendilerine dünyada hakimiyet nasib edersek namazlarını hakkıyla ifa eder, zekâtlarını verir,

iyi ve meşrû olanı yayar, kötülüğü önlerler.

Bütün işlerin âkıbeti elbette Allah’a aittir.

Bu âyet, özellikle iktidarı ellerinde bulunduran müslümanların yaşayışlarında intizam ve istikamet gerekliliğini ifade etmektedir. Namaz ve zekât görevlerinin hemen ardından iyiliği yayma, kötülükleri önleme görevine yer verilmesi, toplumun ahlâk ve nizamını koruyup geliştiren yöneticilerin üstün değerlerini ifade etmektedir.

42-44 – Eğer onlar seni yalancı sayıyorlarsa sen bil ki

onlardan önce Nuh, Âd ve Semûd halkı da,

İbrâhim’in halkı da, Lût’un halkı da, Medyen ahalisi de resulleri yalanlamışlardı.

Mûsâ da yalancı sayılmıştı. Ben de şöyle yaptım: Her seferinde inkârcılara mühlet verdim. Sonra da tuttuğum gibi işlerini bitirdim.

Onların inkârına mukabil nasıl olurmuş Benim inkârım, cümle âlem görüp bildi!

Yalnız Hz. Mûsâ (a.s.) hakkında meçhul (edilgen) fiil kullanılması, yalancı sayanların kendi milleti değil de, başkaları olduğu içindir. Onu kıbtiler tekzip etmişlerdi. “Benim inkârım, yani nimeti mihnete, hayatı helâke, imar ve bayındırlığı harabeye dönüştürmem nasıl olurmuş!” anlamınadır.

45 – Halkı zulümde artık onmaz derecede ileri gitmiş nice şehirleri yok ettik!

Öyle ki şimdi hepsinin yerinde yeller esiyor: Üstü altına gelmiş binalar, körelmiş kuyular, kurumuş çeşmeler, yerle bir olmuş muhteşem saraylar... [11,102; 21,11]

46 – Peki bu inkârcılar biraz olsun dünyayı gezip dolaşmazlar mı ki, hiç değilse bu sayede düşünüp duygulanacak gönüllere, gerçeğin sesini işitecek kulaklara sahip olsunlar.

Ne var ki onlarda kör olan, gözler değil, asıl kör olan sinelerindeki gönüller!

Bu âyet geçmiş nesilleri, tarihî, maziden kalan harabeleri inceleyerek ibret almaya, basiretlerini işletip, dünyadaki gerçek vazifelerini yapmaya, onların hatalarını tekrar etmemeye teşvik etmektedir.

47 – Onlar senden o tehdit edildikleri azabı, çarçabuk getirmeni isterler. Telaşa kapılmasınlar, Allah vâdinden asla dönmez.

Bilin ki Rabbinizin ölçüsüyle bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir. [32,5] {KM, Mezmurlar 15,4; II Pier 3,8}

Azabı çarçabuk isterler. Ama Allah dilediği vakit gönderir, isterse geciksin. Zira Allah sabûrdur, halîmdir: Cezalandırmada acele etmez. Nitekim bu tehdidini ilk defa ancak Bedir’de gerçekleştirmiştir. Âyet ayrıca zamanın izafî olduğunu bildirmektedir.

48 – Zulümde aşırı giden nice memleket vardı ki Ben onlara önce mühlet verip sonra da tuttuğum gibi işlerini bitirdim! Herkesin dönüşü ancak Banadır.

49 – De ki: “Ey insanlar! Benim görevim sırf bir uyarıcı olmaktan ibarettir.

50 – İman edip makbul ve güzel işler yapanlara bir mağfiret ve çok değerli bir rızık vardır.

51 – Âyetlerimizi akılları sıra etkisiz bırakmak için çabalayıp duranlar ise, cehennemlik olanların ta kendileridir.

52 – Senden önce hiç bir resul veya nebî göndermedik ki, halkının hidâyetini umarak gayret gösterdiğinde,

Şeytan onun temennisi hakkında bir vesvese vermek ve ümidini kırmak istemesin.

Ama Allah, şeytanın attığı o vesveseyi giderir, sonra da âyetlerini sapasağlam, muhkem kılar.

Zira Allah alîmdir, hakîmdir (herşeyi hakkıyla bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

Âyette geçen “*temennâ*” fiilinin ilk ve meşhur anlamı “arzu ve temenni etmek, ummak” dır. Bu kökten “*ümniyye*” ise isim olarak “temenni edilen şey” mânasına gelir. Âyette her iki kelime de bu mânalarda kullanılmışlardır. Her peygamber gibi Hz. Peygamber (a.s.) da halkının hidâyete tâbi olup dünya ve âhîret mutluluğuna erişmelerini arzu ediyordu. Şeytan ise, Hz. Peygamberi ümitsizliğe düşürmek için, ins şeytanlarından dostlarına da onun önüne engeller koymak için vesvese veriyordu.

Risaletin başlangıcında müminler çok az ve işkenceye mâruz olunca, şeytan diğer insanlara da vesvese verip: “Bu din gerçek olsaydı, genel kabule mazhar olurdu. Demek ki Allah da bundan razı değil ki öbür taraf daha fazla” diye vesvese veriyordu. Böylece herkes bir imtihanla karşı karşıya kalıyordu.

Din, zaten aslında bir imtihandır. Mücahede ve aklî muhakeme ile batılı terkedip hakka sarılmakla insan bir değer kazanır. Şeytanın bu vesvesesine karşı, Allah, Resulünün ve müminlerin sebatlarına mükâfat olarak onları teyid edip Peygamberinin tebligatının gerçek olduğunu izhar eder. Hz. Peygamber bile ilk anda vesveseye mâruz kalsa da, “İsmet (Allah’ın risaletini koruması)” vasfı karşı çıkıp o vesveseyi boşa çıkarır.

Âyetin mânası bu iken, bazıları “*temennâ*”nın ender kullanılan okuma mânasını almış, Necm suresi ve Garanik uydurma kıssası ile, nesh konusu ile irtibatlandırıp garip bir senaryo ortaya çıkarmışlardır ki Allah da, Resulü de Kur’ân da bundan münezzehtirler.

53 – Yine de Allah’ın bu vesveseye fırsat vermesi, şeytanın attığı vesveseyi kalplerinde bir hastalık, bir şüphe olanlar ve kalpleri katılaşımlar hakkında bir imtihan vesilesi yapmak içindir.

Gerçekten, zalimler, pek derin bir muhalefet ve düşmanlık içindedirler.

54 – Ve yine, ilimden nasibi olanların bu Kur’ân’ın senin Rabbin tarafından gönderilen gerçeğin ta kendisi olduğunu iyice anlayıp da onu bütün kalpleriyle tasdik edip gönülden tazim ederek bağlanmaları içindir.

Elbette Allah iman edenleri dosdoğru yola, isabetli tutuma yöneltir.

55 – Dini inkâr edenler ise, son saat ansızın gelip çatıncaya veya gün doğurmayan o kısır gün kendilerine gelinceye kadar,

Kur’ân hakkında şüphe içinde kalır giderler.

Kısır gün: Ardından başka gün doğmayan gün demektir. Âdeta her gün, kendinden sonra gelen günü doğuran bir ana durumundadır. Arkası gelmeyen gün ise “kısır gün” anlamındadır.

56 – O gün hakimiyet yalnız Allah’ındır.

O, insanlar hakkındaki hükmünü verir.

İman edip makbul ve güzel işler yapanlar, Naim cennetindedirler. [25,26; 82,19]

57 – Dini inkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara ise zelil eden bir azap vardır. [40,6]

58 – Allah yolunda hicret edenleri,

sonra da bu uğurda öldürülenleri veya ölenleri ise

Allah pek güzel bir tarzda nimetlerine mazhar edecektir.

Allah elbette nimet verenlerin en iyisidir. [4,100; 56,88-89]

59 – O, mutlaka onları memnun olacakları yere yerleştirecektir.

Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilir, hilim ve şefkati boldur.

60 – İşte böyle... Kim kendisine yapılan haksızlığa karşı misliyle karşılık verdikten sonra yine saldırıya uğrarsa, elbette Allah ona yardım edecektir.

Çünkü Allah afüvdür, gafurdur (affi ve mağfireti boldur).

Kur’ân, şahısların kendilerine karşı yapılan kusurları affetmenin büyük bir fazilet olduğunu bildirir (3,134). Bunu takvâ sahibi olmanın başlıca şartlarından sayar. Fakat bu âyet, haksızlığa mâruz kalan kimsenin, isterse karşılık verme hakkını da kabul etmektedir. Yalnız bunu, kötülük edene, ettiği kadarıyla karşılık vermenin cevazı ile sınırlamış, daha fazla bir cezaya izin vermemiştir.

61 – Bu böyle... Çünkü Allah öyle sınırsız kudret sahibidir ki gâh gündüzü kısaltarak geceyi uzatır, gâh geceyi kısaltarak gündüzü uzatır ve çünkü Allah semîdir, basîdir (her şeyi hakkıyla işitip görmektedir).

“Gecenin karanlığından gündüzün aydınlığını çıkaran Allah, Cahiliye ve inkâr karanlığından adalet aydınlığını da çıkarmaya kadirdir.” Âyette, açık olmasa da, bu mânaya bir îma sezilmektedir.

62 – Bu böyle... Çünkü Allah hakkın, gerçeğin ta kendisidir.

Müşriklerin O’ndan başka yalvardıkları tanrılar ise batılın ta kendisidir ve tam anlamıyla yüce ve büyük olan da ancak Allah’tır.

63 – Görmedin mi ki Allah gökten yağmur indirir de yer yemyeşil oluverir. Allah latiftir, habîrdir (lütfu boldur, her şeyden haberdardır). [31,16; 27,25; 6,59; 10,61]

Latîf: Letâfet'ten “gizliliklere nüfuz eden”, lutf'dan ise “lütuf ve ihsanda bulunan” anlamına gelir. Latîf isminin tecellisiyle Allah öyle işler takdir eder ki bunlar gerçekleşip gözle görülünceye kadar, hiç kimsenin anlayamayacağı bir gizlilik ve incelikle cereyan eder.

64 – Göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nundur ve muhakkak ki Allah ganîdir, hamîddir (hiç bir şeye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyıktır).

65 – Görmedin mi ki Allah yerde olan her şeyi
ve Kendi emriyle denizlerde yüzen gemileri, sizin hizmetinize verdi?
Yerin üstüne düşmesin diye, göğü O tutuyor.
Gök ancak O'nun izniyle düşebilir.

Çünkü Allah raûfdur, rahîmdir (insanlara karşı çok şefkatli ve merhametlidir). [45,13; 13,6; 31,30]

Bütün hayvanları, bitkileri, madenleri ve bütün varlıkları Allah insanların hizmetine vermiştir.

66 – Size hayatı veren de O'dur. Sizi müteakiben öldürecek ve tekrar diriltecek olan da O'dur. Gerçekten insan pek nankördür! [2,28; 45,26; 40,11]

67 – Biz her ümmete kendi dönemlerinde uyguladıkları özel bir ibadet yolu belirledik.

Öyle ise onlar din işinde asla sana muhalefet etmesinler,

Sen insanları Rabbinin yoluna dâvet et. Çünkü sen gerçekten hakka götüren dosdoğru bir yolun üzerindesin. [2,148; 5,48; 28,87]

Onların muhalefeti mesela kurban konusunda olmuştur. Çünkü onlar “Allah'ın öldürdüğü hayvanın (yani leşin) etini yemek sizin boğazladıklarınızdan daha hayırlıdır” diyorlardı. Âyet şunu ifade eder: “Önceki peygamberler nasıl bir hayat tarzı getirdilerse, sen de öyle bir hayat tarzı getirdin. Dolayısıyla insanların, senin getirdiğin şeriata karşı çıkmaya hakları yoktur.”

68 – Eğer seninle mücadele ederlerse de ki: “Allah sizin yaptıklarınızı pek iyi bilmektedir.” [10,41; 46,8]

69 – O büyük duruşma günü, hakkında ihtilaf ettiğiniz konularda aranızdaki nihaî hükmü Allah verecektir. [42,15; 60,3; 32,25]

70 – Bilmez misin ki, Allah gökte ve yerde olan bütün şeyleri bilir?

Bunların hepsi bir kitapta mevcuttur.

Bütün bunlar Allah'a göre pek kolaydır.

71 – Müşrikler Allah'tan başka,

O'nun, tanrılıklarına dair hiç bir delil göndermediği

ve kendilerinin de ibadet edilmelerinin cevazı hakkında kesin bilgi sahibi olmadıkları bir takım nesnelere ibadet ediyorlar.

İşte o zalimlerin hiç bir yardımcısı olmayacaktır. [23,117]

72 – Âyetlerimiz karşılarında açık açık birer delil olarak okunduğunda kâfirlerin yüzündeki inkârcı tavrı hemen farkedebilirsiniz.

Öyle ki, nerdeyse kendilerine âyetlerimizi okuyanlara saldıracak olurlar.

De ki: Sizi bundan da beter kızdıracak olan şeyi de bildireyim de görün:

“İşte cehennem! Allah onu kâfirlere vâd etmiş bulunuyor.

Ne kötü bir sondur o!” [25,66]

73 – Ey insanlar! İşte size bir misal veriliyor, ona iyi kulak verin: Sizin Allah'tan başka yalvardığınız bütün sahte tanrılar güç birliği yapsalar da, bir sinek bile yaratamazlar. Hatta sinek onlardan bir şey kapsa, onu dahi kurtarıp geri alamazlar. İsteyen de, kendinden istenilen de, kaçan da kovalayan da ne kadar güçsüz!

Heykel şeklindeki putlar; üzerlerine bulaşan bir yiyeceği almak için konan bir sineğin konmasını bile önleyemezler. Sinek kendilerinden bir şey kapıp götürse onu geri alamazlar. En âciz ve küçük görülen canlılardan birine bile söz ve güç geçiremeyen nesnelere nasıl olur da, eşref-i mahlûkat olan insanın ilahı olabilir? Bu, tefsir kitaplarında özetle anlatılan mânâdır.

Fakat âyet bir başka yöne daha işaret etmektedir. Allah kâinatı öyle bir sistem halinde yaratmıştır ki, en küçük şey, en büyük şeyle irtibatlıdır. Güneş sistemini kim yaratmış ve yönetiyorsa bir sineği, sineğin vücudundaki gözünü yaratıp o sistem içinde dolaşıp görmesinin ortamını yaratan da O'dur. Mesela bir sineği küçük görerek sistem dışında yaratmaya teşebbüs edenler, onun bedenini dünyanın dört bir yanına dağılmış unsurlardan özel ve hassas terazilerle toplamaya mecbur kalırlar. Kaldı ki o cansız zerrelere toplamak yetmez. Zira sineğin vücudundaki bütün hücreler canlı bir organizma teşkil edip her biri onun yaratılış gayesine göre ayarlı olarak çalışırlar. Maddî sebepler bu neticeyi elde edip o cansız zerrelerden böyle hayat dolu ve kâinat sisteminin bütün unsurlarıyla ilişkilerini ayarlamasını bilen, programlayabilen bir sineği yaratmaları mümkün değildir. İşte Kur'ân bu âyetle: “Bütün maddî sebepler toplansa, onların iradeleri de olsa, bir tek sineğin vücudunu ve o vücudu, cihazlarını,

sistemlerini özel bir terazi ile ölçü ile toplayamazlar. Toplasalar da o vücudun gerekli miktarında durduramazlar. Durdursalar da, daima tazelenmekte olan ve o vücuda girip çalışan zerrelere, hücrelere düzenli tarzda çalıştıramazlar. Öyleyse bütün güvenilen maddî sebepler, bir sineğe sahip çıkamazlar”

74 – Allah’ı lâayık olduğu tarzda bilemediler. Muhakkak ki Allah pek kuvvetlidir, mutlak galiptir. [30,27; 85,12-13; 51,58; 57,25; 58,21]

75 – Allah meleklerden de insanlardan da elçiler seçer. Allah elbette semî ve basîrdir (her şeyi hakkıyla işitir ve görür).

76 – O onların yaptıklarını da yapacaklarını da, olanı da olacağı da bilir. Bütün işler yalnız Allah’a raci olur, onlar hakkındaki nihaî hükmü O verir. [72,28; 5,67]

77 – Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, hasılı yalnız Rabbinize ibadet edin, hayırlar işleyin ki felaha eresiniz.

78 – Allah yolunda gereğı gibi cihad edin. Sizi insanlar içinde bu emanete ehil bulup seçen O’dur. Din konusunda, size hiçbir zorluk da yükledi. Haydin öyleyse babanız İbrâhim’in milletine ve yoluna! Bundan önce de, bu Kur’ân’da da, size müslüman adını veren O’dur. Ta ki Resul size şahid olsun, siz de diğere insanlar nezdinde Hakkın şahitleri olasınız. Haydin namazı hakkıyla ifa edin, zekâtı verin ve Allah’a sımsıkı bağlanın! O sizin biricik mevlanız, efendinizdir. O, ne güzel mevla ve ne güzel yardımcıdır! [6,161; 2,128]

Cihad, düşmana karşı bütün gücünü harcamak demek olup üç kısımdır. Birincisi; açıkça kendisini belli etmiş düşman ile yapılan cihad. İkincisi; şeytan ile yapılan cihad. Üçüncüsü; Nefisle yapılan cihad. Buradaki emir bu üç kısmı da kapsamaktadır. Zira âyette mücahede tabiri kullanılmış olup mukatele (savaşmak) kavramından daha geneldir.

Allah’ın elçisi yeryüzünde Hakkın şahididir. Rabbine olan muazzam iman ve güveni, adalet, takvâ, mükemmel ahlâk örneğı olması, yaşayan bir Kur’ân olması ile Allah’ın rızasının tecessüm etmiş şeklidir. Onu gören Hakkı görmüş gibi olur. Kendisinden sonra da müminler bu hususta onu örnek almalıdırlar. Müminlerin hallerine davranışlarına bakanlar, bunda Allah’ın varlığının delillerini, müminlerin de O’nun varlığına ve birliğine şahitliklerini okumalıdırlar. Hülâsa hakkıyla cihad yapmanın, dine uymanın ve müslümanlığı yaşamının nasıl olacağını Peygamber size bizzat gösterip öğretsin. Hakkın şahidi, peşinden gidilecek bir örnek olsun. Siz de ona

uymak sûretiyle, bütün insanlar için, Hakkın örnek tutulacak birer şahitleri olasınız.

MÜ'MİNÛN SÛRESİ

118 âyet olup Mekke döneminin sonunda nazil olmuştur. Hac sûresi, müminlerin dünya ve âhirette felaha ereceğini bildirmişti. Peşinden gelen bu sûre, bu felahın, hangi şartlara ve vasıflara bağlı olduğunu bildirir. Daha sonraki uzun bölümde (23-73. âyetler) bu şartları haiz olan nebîlerin fazilet mücadeleleri örnek verilir. Sonra âhret hayatına geçilir. Öldükten sonra dirilmeyi akıllarına sığdıramayan kâfirlere Allah'ın muazzam kudretinin delilleri zikredilir. Müteakiben iman ve inkâr ehlinin âhiretteki âkıbetleri bildirilir.

Hız. Ömer (r.a) şöyle demiştir: “Resulullah (a.s.)’a vahiy indiğinde biz yanında arı vızıltısı gibi bir ses işitirdik. Bir gün üzerine vahiy indi, bir süre bekledik. Derken üzerindeki bu hal açıldı, hemen kıbleye dönüp ellerini kaldırdı: “Ya Rabbî, bizi çoğalt, eksiltme. Değerimizi artır, bizi hakir kılma. Bize ver, mahrum etme. Bizi tercih et, başkalarını bizim üzerimize tercih etme. Bizden razı ol ve bizi razı eyle” diye dua etti. Sonra da: “Bana on âyet indirildi ki kim bu âyetlerdeki buyrukları yerine getirirse cennete girer”

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Muhakkak ki müminler, mutluluk ve başarıya erdiler.

2 – Onlar namazlarında tam bir saygı ve tevazu içindedirler.

3 – Onlar boş şeylerden uzak dururlar. [25,72]

4 – Onlar zekâtı ifa ederler. [91,9-10; 41,6-7]

5-7 – Onlar mahrem yerlerini günahlardan korurlar. Yalnız eşleri ve cariyeleri ile ilişki kurarlar. Çünkü bunu yapanlar ayıplanamazlar. Ama bu sınırın ötesine geçmek peşinde olanlar, işte onlardır haddi aşanlar!

8 – O müminler üzerlerindeki emanetleri gözetirler, verdikleri sözleri tam tamına tutarlar.

Ahitler: Gerek kendi aralarındaki akitler, gerekse Allah Teâlâya karşı verdikleri ahitlerdir.

9 – Onlar namazlarını vaktinde eda edip zayi etmekten korurlar.

Namazlarını vakti vaktine, huşû içinde devam ettirirler.

10 –11- İşte vâris olanlar, ebedî kalacakları Firdevs cennetine vâris olanlar onlardır onlar! [19,63; 43,72]

12 – Şu bir gerçektir ki Biz insanı süzme çamurdan yaratırız. [30,20; 6,2; 32,8]

İnsanın süzme çamurdan, yani balçığın özünden yaratıldığını bildiren âyetler, insan bedeninin toprakta yetişen ya da toprağın bileşiminde bulunan çeşitli organik veya inorganik maddelerden oluştuğuna, toprakta yetişen besinlerin özümlemesi yoluyla bu unsurların sürekli olarak canlı hücrelere dönüştüğüne işaret etmektedir. Böylesi bir vücuda bunca imkânları ve sistemleri lütfeden Allah’a şükretme gereğini hatırlatmaktadır. 12-14. âyetlerde geçen mazi sigaları, bu yaratılış başından kıyamete kadar devam ettiğinden, muzari (geniş zaman) anlamı taşımaktadırlar.

13 – Sonra onu nutfe (sperm) halinde sağlam bir yere yerleştiririz.

14 – Sonra nutfeyi alakaya (yapışkan döllenen hücreye), alakayı mudgaya, yani bir çiğnem et görünümündeki varlığa, mudgayı kemiklere dönüştürür, sonra da kemiklere et giydiren, derken yeni bir yaratılışa mazhar ederiz. İşte bak da Allah’ın ne mükemmel yaratan olduğunu bir düşün! [22,5]

15 – Ve bütün bunlardan sonra, siz ey insanlar, ölürsünüz. [21,35]

16 – Sonra büyük duruşma (kıyamet) günü diriltirsiniz.

17 – Yine şu da bir gerçektir ki Biz sizin üstünüzde yedi tabaka yarattık. Biz yaratmadan da, yarattıklarımızdan da habersiz değiliz. [2,29; 40,57; 32,4-12; 17,44; 71,15; 65,12]

“*Tarâik*” tarîkanın çoğuludur. Bu, göklerin, Allah katında inen emirlerin geçtiği yer olması itibariyledir (Talak,12). Müfessirlerin çoğu burayı yedi gök diye açıklarlar. Elmalılı M. H. Yazır ise “İnsanın yedi idrâk yolu, yani görme, işitme, tatma, koklama ve dokunmanın yanında akıl ve vahiy yolları” olduğunu düşünür.

18 – Biz gökten belirlediğimiz bir ölçüye göre su indirir ve onu yerde dinlendiririz. Ama dilersek onu yerden gidermeye de kadiriz.

Âyette geçen “*eskennâhu*” yağmur sularının durgunlaştırılmasını ve yerde dinlendirilmesini ifade eder. Yağmur suları toprak tarafından yavaş yavaş emilerek dibe iner. Eğer böyle olmayıp birden inseydi veya sel halinde akıp gitseydi hem büyük zararlara sebep olur, hem de canlılar, yağmurun hayat veren faydalarından mahrum kalırlardı.

Diğer taraftan Zümer, 21 âyetinin beyan buyurduğu üzere Allah, gökten indirdiği yağmur sularını yerde süzdürüp menbalara yerleştirmekte,

oralarda dinlendirmekte, sonra o depolardan yeryüzüne çıkartıp canlıların istifadesine vermektedir. Dikkat etmeli ki yağmur, bütün kâinat içinde, milyonlarca yıldız arasında yalnız dünyada mevcuttur. Bu su olmasaydı, hayat düşünülemezdi. Bu büyük nimet elbette tesadüfî değildir.

19 – O su ile sizin için hurma ve üzüm bağları yetiştirdik ki onlarda size çok faydalar vardır, onlardan yersiniz de. [16,11; 36,34-35]

Hurma ve üzüm Araplarca en marûf meyveler olduğundan, misal olarak yalnız bunlar zikredilmiştir.

20 – Sina Dağından çıkan bir nebat da yetiştirdik ki o ağaç hem yağ, hem de yiyeceklere bir katık çıkarır.

Bu ağaç zeytin ağacıdır.

21 – Davarlarda da sizin için ibretler vardır.

Onların içinden çıkan sütle sizi besleriz.

Daha onlarda sizin için nice faydalar bulunur.

Onların etinden de yersiniz. [16,5-7; 36,71-73]

22 – Onlara da, gemilere de binersiniz. [17,70]

23 – Bir zaman, halkını irşad etmesi gayesiyle Nûhu gönderdik de:

“Ey halkım!” dedi, “yalnız Allah’a ibadet ediniz.

Zira sizin Ondan başka ilahınız yoktur. Gerçek bu iken hâla şirkten sakınmaz mısınız?”

24-25 – Halkından ileri gelen birtakım kâfirler: “Bu,” dediler, “sizin gibi bir insandan başka bir şey değil, böyleyken size hakim olmak istiyor.”

“Allah bize mesaj ulaştırmak isteseydi, böyle sizin gibi birini göndermez, melaike indirirdi.

Nitekim biz atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik.

Bu delinin tekinden başka biri değil.

Ona biraz süre tanıyın, sonra iş aydınlanır, siz de gereğini yaparsınız.”

26 – Nuh: “Ya Rabbî!” dedi, “beni yalancı saymalarına karşı Sen yardım et bana!”

27 – Biz de ona vahyedip bildirdik ki: “Nezaretimiz altında ve bildirdiğimiz şekilde gemiyi yap!

Buyruğumuz gelip tandır kaynayınca her cinsten birer çift ile haklarında azap hükmü takdir edilmiş olanlar dışında kalan aile halkını yanına al. Zalim ve kâfirler hakkında sakın Bana başvurma. Çünkü onlar suda boğulacaklardır.”

Hûd, 40 âyeti münasebetiyle belirttiğimiz gibi “tandır kaynaması” mecaz olarak, işlerin ciddileşmesi anlamını verir. Fakat esas anlamı, gemideki ocağın, su kazanını kaynatması demektir. Şayet o zaman buharlı gemi yok idiyse, bu ifadenin, ileri çağlardaki buharlı gemilere işaret ettiği söylenebilir.

28 – “Sen ve beraberinde olanlar gemiye yerleşince de ki: “Bizi o zalim toplumun elinden kurtaran Allah’a hamd-u senalar olsun!”

29 – “Ya Rabbî, beni güvenli ve kutlu bir yere indir. Çünkü sen konuklayanların en iyisi, en mükemmelisin.” [43,12-13; 11,41]

Gemideki bereket ve kutluluk, selâmettir. Karaya çıktıktan sonraki bereket ise neslin çoğalması ve peş peşe gelen hayırlardır.

30 – Bunda elbette alınacak çok ibretler var. Gerçekten Biz insanları imtihan etmekteyiz.

31 – Onlardan sonra başka nesiller yarattık.

32 – Onların içinden “Yalnız bir Allah’a ibadet ediniz, zira sizin O’ndan başka tanrınız yoktur.

Gerçek bu iken hâla şirkten sakınmaz mısınız?” diyen bir peygamber gönderdik.

33-34 – Onun halkından kâfir olup âhiret buluşmasını yalan sayan ve kendilerine dünya hayatında bol nimet verdiğimiz eşraf takımı:

“Bu,” dediler, “sizin gibi bir insandan başka bir şey değil,

baksanıza sizin yediklerinizden yiyor, sizin içtiklerinizden içiyor. Eğer siz, sizin gibi bir beşere itaat edecek olursanız, büyük bir kayba ve hüsrana uğrarsınız.”

Peygamberin beşer oluşuna ve onun diğer insanlarla eşit oluşuna delil olarak, diğer insanlar gibi yeme ve içmesini ileri sürdüler. Bunlar ise mutlak olarak her canlıda bulunan sıfatlardır. Demek ki, onlar insan için de mükemmelliği yeme, içmede ve hayvani lezzetlerde görüyorlardı.

35 – “Ne o,” dediler, “bu adam siz ölüp de toprak ve kemik haline geldikten sonra sizin diriltip mezardan çıkarılacağınızı mı vâd ediyor?”

36 – “Heyhat! Heyhat! Size vâd edilen şey ne kadar da uzak!”

37 – “Hayat sadece dünya hayatından ibarettir,

ölür gideriz, ancak bir kere yaşarız ve ölümden sonra asla diriltilmeyiz!”

38 – “Bu adam, uydurduğu yalanı Allah’a mal eden bir iftiracıdan başkası değildir ve biz hiçbir surette ona inanmayız!”

39 – O Resul: “Ya Rabbî,” dedi, “beni yalancı saymalarına karşı Sen bana yardım eyle!”

40 – Allah buyurdu: “Tasalanma, çok geçmeden onlar pişman olacaklardır!”

41 – Derken korkunç bir ses onları bastırıverdi. Adalet yerini buldu.

Onları sel süprüntüsüne çevirdik.

Zalimler güruhunun canı cehenneme! [40,78]

42 – Onlardan sonra yine başka nesiller dünyaya getirdik.

Salih, Hûd, Şuayb (a.s.) ve onlardan başka peygamberlerin nesilleri sözkonusudur.

43 – Hiç bir ümmet vâdesini ne öne alabilir ne de erteleyebilir.

44 – Sonra resullerimizi peşpeşe gönderdik. Hangi ümmete peygamberi geldiyse onlar onu yalancı saydılar.

Biz de onları birbiri ardından imha ettik.

Onlardan geriye bıraktığımız, sadece ibret verici hikâyeleri! İman etmeyen o halkın canı cehenneme! [16,36; 36,30]

45-46 – Sonra da Mûsa ile kardeşi Hârun’u âyetlerimizle ve apaçık delille Firavun ile ileri gelen yardımcılarını gönderdik.

Onlar da hakkı kabulden kibirlendiler.

Zaten onlar kendilerini çok büyük gören bir zümre idi.

47 – Dediler ki: “Kendi kavimleri bizim hizmetçi kölelerimiz iken şimdi kalkıp bizim gibi beşer olan bu iki adama mı inanacağız?” [26,29]

48 – Böyle deyip onları yalancı saydılar. Kendileri de helâk edilenler gürûhuna dahil oldular. [28,43]

47. âyet, inkârcıların umumiyetle içine düştükleri bir hatayı ortaya koymaktadır: Gerçekten onlar, insana, yalnızca bu dünyadaki mevkiine, toplum içindeki konumuna göre değer verirler. Onların insan hakkında başta gelen değer ölçüleri makam ve mansıptır. Böylece onlar, bizatihi insana, onun düşüncesinin ve inancının kalitesine, sahip olduğu ahlâkî ve insanî vasıflarına değer vermezler. 48. âyet bize gösteriyor ki, inkârcıların bu yanlış değer ölçülerine dayanarak peygamber hakkında vardıkları hüküm, kaçınılmaz olarak kendilerini felakete götürür.

49 – Oysa doğru yolu tutmaları ümidiyle biz Mûsâ’ya kitabı verdik.

Doğru yolu tutmaları söz konusu ümmet, Hz. Mûsa'nın Mısır'dan çıkarıp kurtardığı kendi halkıdır, İsrailoğullarıdır. Yoksa Firavun ve onun ileri gelen çevresi ve Kıbtî halkı değildir. Zira Tevrat, Firavun ve ordusunun boğulmalarından sonra indirilmiştir.

50 – Meryem'in oğlunu ve annesini birer ibret vesilesi kıldık ve onları pınarları akan ve yerleşmeye elverişli yüksekçe bir yere yerleştirdik. [21,91; 19,22]

51 – Siz ey peygamberler! Helâl ve hoş şeylerden yiyip için, makbul ve güzel işler işleyin, zira Ben yaptığınız her şeyi bilmekteyim.

Bazı müşriklere göre peygamber yemek yiyemezdi (25,7). Cenab-ı Allah buyuruyor ki: “Helâl hoş yiyecekleri yemek, onlardan aldığı kuvveti güzel davranışlarda kullanmak, şükrünü yerine getirmek pek yerindedir. Çirkin olan, haram kazanıp haram yemektir.”

52 – Ve hepinizin dini bir tek dindir. Ben de sizin Rabbinizim, öyleyse Bana karşı gelmekten sakının!

Dinin esası akaidde, şeriatların esasında birdir. Fakat o esasların dalları olmak üzere peygamberlere indirilen farklı şeriatlar hususî hükümler ihtiva ederler. Bir hadiste: “Peygamberler, babaları (dinleri) bir, anneleri (şeriatları) ayrı kardeşlerdir.” buyurulmuştur.

53 – Ama peygamberleri izlediklerini iddia eden ümmetler fırkalara ayrılıp bölük bölük oldular. Her grup, kendilerine ait görüşten ötürü memnun ve mutludur.

54 – Sen onları, bir süreye kadar daldıkları gaflet içinde kendi hallerine bırak! [86,17; 15,3]

55-56 – Kendilerine verdiğimiz servet ve evlatlarla iyiliklerine koştuğumuzu mu sanıyorlar? Hayır, onlar işin farkında değiller! [9,55; 3,178; 68,44-45; 74,11-16]

57 – Ama asıl Rab'lerine duydukları saygıdan dolayı çekinenler.

58 – Rab'lerinin âyetlerini tasdik edenler.

59 – Rab'lerine hiç ortak tanımayanlar.

60 – Rab'lerine döneceklerine inandıklarından kalpleri titreyenler, O'nun yolunda mallarını harcayanlar.

61 – Evet, işte onlardır hayırlara koşanlar ve o işlerde öne geçenler!

62 – Biz hiç kimseye takatinin üstünde yük yüklemeyiz.

Nezdimizde gerçeği bildiren, insanların yaptıklarını tam tamına tesbit eden bir kitap vardır.

Bundan ötürü asla haksızlığa uğratılmazlar. [17,13; 18,49]

Kitaptan maksat: Levh-i mahfuz veya hesap (amel) defterleridir.

63 – Fakat onların kalpleri bundan gafildir.

Ayrıca onların bundan başka birtakım pis işleri daha var ki onları işler dururlar.

64 – En nihâyet onların refaha dalıp gitmiş olanlarını azapla kısıktırak yakaladığımızda birden feryadı basarlar.

Allah Mekke müşriklerini yedi sene kıtlıkla imtihan etti. Bu âyette geçen azaptan maksat, bu kıtlık, yahut Bedir’de bozguna uğramalarıdır.

65 – Fakat onlara şöyle denilecektir: “Bugün hiç boşuna sızlanmayın! Zira siz Bizden, hiçbir surette yardıma mazhar olmayacaksınız.”

66-67 – “Âyetlerim size okunduğunda, siz kibirlenerek sırtınızı çevirirdiniz,

geceleyin onun aleyhinde ileri geri konuşarak saçmalıyordunuz.” [40,12]

68 – Peki onlar Allah’ın sözünü anlamaya çalışmadılar mı?

Yoksa önce geçip gitmiş babalarına hiç gelmemiş olan, ömürlerinde ilk defa duydukları bir şeyle mi karşılaştılar?

69 – Yoksa şu aralarında yaşamış olan resulü, tanıdıkları biri olmadığı için mi reddediyorlar?

Tanınamaları mümkün değildi. Bilakis ona çocukluğundan beri “el-Emin” derlerdi. Hiç yalan söylemediğini, mükemmel ahlâkını, kimseden ilim öğrenmediğini, iddiacı, şöhret peşinde biri olmadığını pek iyi biliyorlardı.

70 – Ne o, yoksa “Onda bir delilik var!” mı diyorlar?

Oysa o onlara gerçeğin ta kendisini getirdi, ama gerçek onların çoğunun işine gelmiyor.

Müşrikler, Hz. Peygamber (a.s.)’in akılca pek üstün, fikir ve tefekkürünün gayet sağlam olduğunu pek iyi bilirlerdi.

71 – Fakat gerçek onların keyiflerine tâbi olsaydı göklerin de, yerin de, oralarda yaşayanların da düzenleri bozulur, yıkılıp giderlerdi.

Halbuki Biz onlara şan ve şeref getiren, öğüt veren kitap verdik ama, ne var ki onlar bu dersten yüz çeviriyorlar. [43,31; 21,50; 17,100; 4,53]

Şan ve şeref getiren “Kur’ân”dır. Gerçekten Kur’ân-ı Kerim ve Resul-i Ekrem (a.s.) bu ümmetin adını ebedileştirmiştir.

72 – Ey Resulüm! yoksa bu hizmetlerine karşılık sen onlardan bir karşılık istiyorsun da,

bu, kendilerine ağır geldiği için mi senden uzak duruyorlar?

Fakat bilsinler ki en iyi karşılık, sana Rabbinin vereceği karşılıktır. Çünkü O, rızık ve nimet verenlerin en hayırlısıdır. [6,90; 42,23; 34,47; 38,86; 36,21]

73 – Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun.

74 – Ama şu da gerçek ki âhirete inanmayanlar, yoldan sapıyorlar.

75 – Eğer Biz onlara merhamet edip, uğradıkları belayı giderseydik, yine onlar azgınlıklarında devam edip giderlerdi. [8,23; 6,28-29]

76 – Biz onları çeşitli azaplara da uğrattık.

Buna rağmen yine de Rab’lerine boyun eğip O’na yalvarıp yakarmadılar. [6,43]

77 – Ama ne zaman onların önüne ceza gününe mahsus zorlu bir azap kapısını açarsak, işte o zaman birden bütün ümitlerini yitiriverirler.

İlk nesil için maksat, müşriklerin başına Bedir bozgununun gelmesidir.

Ayrıca ölüm veya kıyamet günü de kasedilmiş olabilir.

78 – Ey insanlar, Rabbinizin buyruklarına kulak verin!

Çünkü sizde işitme ve görmeyi sağlayan kulakları ve gözleri, düşünüp hissetmenizi sağlayan kalbleri yaratan O’dur.

Şükürünüz ne kadar da az! [12,103; 34,13]

79 – Sizi çoğaltıp dünyaya yayan da O’dur, Muhakkak yine O’nun huzuruna götürüleceksiniz.

80 – Hayatı veren de, öldüren de O’dur.

Gece ile gündüzü peşpeşe getiren de O’dur.

Öyleyse hâla aklınızı başınıza alıp bunları bir düşünmez misiniz? [36,40; 25,62]

81 – Ama böyle yapmak yerine, kendilerinden önceki münkirlerin dediklerini dediler.

82-83 – “Ölüp toprak ve kemik haline geldikten sonra biz dirilecekmişiz ha!

Bize de, daha önce babalarımıza da bu vaad edilip durdu.

Doğrusu bu dirilme işi, önceliklerin masallarından, başka bir şey değil!” dediler. [79,11-14; 36,77-79]

84 – De ki: “Bütün dünya ve içinde yaşayanlar kimindir söyleyin bakalım, biliyorsanız.”

85 – Elbette: “Allah’ındır” diyeceklerdir. Öyleyse, sen de ki: “Neden aklınızı başınıza almıyorsunuz?” [39,3]

86 – “Peki, yedi kat göğün ve yüce arşın Rabbi kimdir?” diye sor.

87 – Elbette, “Allah’tır”, diyeceklerdir.

Öyleyse, sen de ki: “İnanduğumuz Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?”

88 – De ki: “Peki her şeyin gerçek yönetimini elinde tutan,

Kendisi her şeyi koruyup gözeten, ama Kendisi himaye altında olmayan kimdir? Biliyorsanız söyleyin bakalım! [36,83; 21,23; 15,92-93]

89 – Elbette, “Allah’tır” diyecekler.

Sen de ki: Öyleyse nasıl oluyor da büyülenip gerçekten uzaklaşıyorsunuz?”

Cahiliye arapları, Allah’ın varlığına ve birliğine inanıyorlardı. Fakat Kur’âna, Hz. Peygamber (a.s.)’a ve âhirete inanmıyorlardı.

90 – Hayır, Biz onlara gerçeği getirdik; fakat buna rağmen onlar yalanı tercih ediyorlar. İşte gerçek:

91 – “Allah asla evlat edinmedi. O’nun yanısıra hiçbir tanrı da yoktur.

Öyle olsaydı her tanrı kendi yarattıklarını yanına alır ve onlardan biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı.

Allah o müşriklerin isnat ve nitelendirmelerinden münezzehtir.” [21,22]

Allah’tan başka tanrı olsaydı, O öbür tanrıların hâkimiyetlerini menetmeye çalışırdı. Bu yüzden aralarında savaşırlardı.

92 – Görünmeyen ve görünen, gizli ve âşikâr herşeyi bilen Allah, onların iddia ettikleri şerikleri olmaktan yücedir. [10,18]

93-94 – De ki: “Ya Rabbî, eğer onlara vâd edilen o azabı bana göstereceksen, beni o zalimler güruhu içinde bırakma!”

95 – Biz onlara vâd ettiğimiz azabı sana göstermeye elbette kadiriz.

96 – Fakat onlar ne yaparlarsa yapsınlar, sen yine de kötülüğü en iyi tarzda sav!

Biz onların, senin hakkındaki asılsız iddialarını pek iyi biliriz.

97-98 – Sen de ki: “Ya Rabbî! Şeytanların vesveselerinden, onların yanımda bulunmalarından Sana sığınırım!”

99-100 – Âhireti inkâr edenlerden birine ölüm gelip çatinca, işte o zaman:

“Ya Rabbî!” der, “ne olur beni dünyaya geri gönderin, ta ki zayi ettiğim ömrümü telafi edip iyi işler yapayım.”

Hayır, hayır! Bu onun söylediği mânasız bir sözdür. Çünkü dünyadan ayrılanların önünde, artık, diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır. [32,12; 6,27 63,10-11; 14,44; 7,53; 42,44; 40,11]

Öleceği sırada, her biri cehennemdeki yerini ve iman etmiş olması halinde gireceği cenneti görünce o zaman bu temennide bulunacaktır.

Berzah: Kabir hayatı.

101 – Sûra üflendiği zaman, o gün artık ne aralarındaki akraba tutkunluğu bir fayda verir,

ne de kişi bir başkasının halini sormayı hatırandan geçirir.

Âhirette tek konum yoktur; çeşitli safhalar vardır. Hesap ve hüküm zamanında sorma yoktur. Ama cennetlikler ve cehennemlikler yerlerine girdikten sonra birbirlerine soru sorup konuşurlar.

102 – O gün kimin iyilikleri mizanda ağır basarsa onlar kurtulacaklar.

103 – Kimin iyilikleri tartıda hafif kalırsa, işte kendilerini ziyana sokanlar,

cehennemde ebedî kalanlar onlar olacaklardır.

104 – Orada yüzlerini alevler yalar da, ateş dudaklarını yaktağında, dişleri açıkta kalır. [14,50; 21,39]

105 – Allah Teâla onlara şöyle buyurur:

“Âyetlerim size okunur da siz onları yalan sayardınız değil mi?” [4,165; 17,15; 67,8-11]

106-107 – “Ey Ulu Rabbimiz”, derler, “azgınlığımız, kötü talihimiz ağır bastı,

biz de yoldan sapan kimseler olduk bir kere.

Ama ne olur ey kerim Rabbimiz, kurtar bizi bu ateşten, eğer bir daha o kötülükleri yaparsak

işte o zaman, kendimize iyice yazık eder, zalimin teki oluruz.”

108 – Allah Teâla: “Kesin sesinizi, sakın bir daha Bana bir şey söylemeye kalkışmayın!” buyurur.

109-110 – Kullarımdan, bir kısmı “inandık ya Rabbî! Affet günahlarımızı, merhamet et bize,

çünkü Sen merhamet edenlerin en iyisi, en hayırlısısın!” dediklerinde, onları alaya alan sizler değil miydiniz!

Sonunda sizin bu davranışlarınız Beni gönlünüzden geçirmeyi, Beni yâdetmeyi size unutturdu da, onlarla eğlenip gülüp durdunuz.

111 – İşte Ben de sabretmelerine karşılık bugün onları ödüllendirdim. İşte umduklarına kavuşanlar onlardır!

112 – Sonra Allah cehennemdekilere der ki: “Size kalsa, dünyada kaç yıl kaldınız?” [30,55; 46,35]

113 – Onlar: “Bir gün veya daha da az. Ne bilelim, isterseniz bunu tam tamına aklında tutanlara sor!

Zira bizim aklımız başımızdan gitmiş durumda.” diye cevap verirler.

114 – Bunun üzerine Allah Teâla şöyle buyurur: “Siz, doğrusu pek az kaldınız.

Bu gerçeği bir bilseydiniz, Bana isyan etmezsiniz.”

115 – “Bizim sizi boşuna yarattığımızı,

Bizim huzurumuza dönüp hesap vermeyeceğinizi mi sandınız?”

Bütün canlıların gayesi, Allah’ın kendilerine verdiği imkânları, hilkate uygun bir şekilde kullanmaktır.

116 – “Öyleyse artık şu gerçeği bilin ki Allah yüceler yücesidir.

Gerçek hükümran O’dur. O’ndan başka tanrı yoktur.

Pek değerli arşın Rabbidir”

117 – O halde, kim tanrılığını ispat edecek hiç bir delili olmamasına rağmen,

Allah’la beraber başka bir tanrıya taparsa,

âhirette Rabbinin huzurunda hesabını verecek, cezasını çekecektir.

Şurası muhakkak ki kâfirler asla iflah olmazlar.

118 – Öyleyse ey Resulüm ve ey mümin! Sen şöyle dua et:

“Ya Rabbî, Sen bizi affet, Sen bize merhamet et.

Zira merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin Sen!”

NUR SÛRESİ

64 âyet olup Medine devrinde indiğinde ittifak vardır. Hicretin 6. yılında ve Ahzab sûresinden birkaç ay sonra nâzil olmuştur. Sûre adını, nur âyeti denilen 35. âyetinden almaktadır. Nur sûresi, toplum ve özellikle aile ile ilgili prensipler getirmiştir. Zinanın haram olup zinakârların cezası, iffetli kadın ve erkeklere zina isnad etmenin cezası, kendi eşine zina isnad etmenin hükmü, Hz. Âişe'nin, kendisine yapılan iftiradan berî olması, evlere girerken izin isteme, kadın erkek ilişkileri, kadınların örtünmeleri, mahremler, evliliğe teşvik, Allah'ın hidâyeti, bazı tevhid delilleri, ev içinde aile fertleri ile ilgili âdap, bütün toplumu ilgilendiren durumlarda müminlerin sorumlulukları ilh. bu konuların başlıcalarını oluşturur. Daha önceki sûreler, müslümanlara ümit verirken bu sûre İslâm nûrunun ne doğuya, ne batıya mensup olmayan evrensel bir nûr olup dünyanın her tarafına yayılacağını (âyet: 55) müjdelemektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Bu, indirdiğimiz ve uygulanmasını gerekli kıldığımız bir sûredir. İyice belleyip dersinizi alırsınız diye onun içinde açık seçik âyetler indirdik.

2 – İmdi, zina eden kadın ve erkeğin her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhirete iman ediyorsanız, Allah'ın hükmünü uygulama işinde sakın acıma hissi sizi etkisi altına alıp da uygulamayı engellemesin. Hem onların bu cezalandırılmalarında müminlerden bir cemaat da bulunup şahid olsun. {KM, Tesniye 22,28-29}

İslâm hukukuna göre, bu ceza, bekârlara ait olup, evli zinakârlara recim uygulanır. Değnek diye çevirilen *celde*, *cild* kökünden gelip cilde tesir eden, ete geçmeyecek şekilde vurmaktır. Ceza uygulanırken kürk, palto gibi kaba elbiseler çıkarılır, fakat gömlek gibi giyecekler çıkarılmaz.

Cezanın uygulanması, esnasında en az dört kişi bulunmalıdır.

3 – Zinakâr, ancak bir fâhişe veya putperest bir kadınla evlenmek ister. Fâhişeyi de ancak bir zinakâr veya putperest nikâhlamak ister. Böyle bir evlilik müminlere haram kılınmıştır. [24,26-32; 2,221; 4,25; 5,5]

Burada: Müşrikler, zinayı mübah sayıp hafife alanlar ve bir de böyle olmayanlar diye üç kısım vardır. Birinci kısım evlenmek haramdır. Haramlığı kesin zinayı helâl sayıp hafife alanların yaptıkları bu iş küfür olduğundan onlar da müşrik sayılırlar, kendileri ile evlenme caiz olmaz.

Zinası sabit olan fakat bunu mübah saymayan bir kadını, bir mümin nikâhlarsa, nikâh geçerli olur. Fakat tahrimen mekruhtur. Bu üçüncü kısımda, farklı içtihadlar vardır. Bazılarına göre âyet, yasaklamayıp sadece toplumdaki bir durumu bildirmektedir. Bazılarına göre ise, nikâhlanma yasaktır.

4 – İffetli kadınlara zina isnad edip de buna dair dört şahid getiremeyen herkese seksen değnek vurun ve bundan böyle, onların şahitliklerini artık ebediyyen kabul etmeyin. Çünkü bunlar gerçekten fâsıkların ta kendileridir. [4,24] {KM, Tesniye 22,13-21}

İslâm hukukunda “*kazf*” denilen bu iftirayı yasaklamanın hikmeti insanları, başkalarının cinsel ilişkileri ile ilgili dedikodulardan engellemek, toplumun ve fertlerin haysiyet ve şerefini korumaktır. Bu dedikodulardan en fazla zarar gören kadınları böylesine koruyan, başka hiç bir sistem mevcut değildir. Böylesi gerçek veya gerçek olmayan, ama ilgi çeken haberlerle bir yandan insanlar karalanmakta, öbür yandan insanlar cinsel yönden tahrik edilmekte, fuhuş ve ahlâksızlık yayılmaktadır. İslâm hidâyetinden uzak bir kısım medyanın maalesef en fazla yer ayırdığı bu konuların ıslahı, bütün toplumlarda büyük bir gayret ve ihtimam beklemektedir.

5 – Ama bu iftira suçundan sonra tövbe edip halini düzeltenler bu fâsıklık damgasından kurtulurlar. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir.

6-7 – Kendi eşlerini zina etmekle suçlayıp da buna dair kendileri dışında şahit bulamayan kocalar ise, kendilerinin doğru söylediklerine dair ayrı ayrı dört kere Allah adına yemin eder, şahitlik eder, beşinci kere ise, yalancı olması halinde, Allah’ın lânetinin kendi üzerine gelmesini isterler.

8-9 – Hanımının ise, kocasının bu suçlamasında yalancı olduğuna dair ayrı ayrı dört kere Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşincide ise kocasının doğru söylemesi halinde, Allah’ın gazabının kendi üzerine çökmesini dilemesi, kendisinden cezayı kaldırır.

10 – Allah’ın sizin hakkınızda lütuf ve merhameti olmasaydı, eğer O Allah, tövbeleri kabul buyuran, yaptığı her iş, verdiği her hüküm hikmetli olan bir zat olmasaydı, müstahak olduğunuz bütün cezaları hemen verir, sizi perişan ederdi.

11 – O İftirayı çıkaranlar, içinizden küçük bir gruptur.

Siz o iftirayı kendi hakkınızda fena bir şey sanmayın, bilakis o sizin için hayırlıdır.

O iftiracılar gelince, onlardan her birinin, kazandığı günah nisbetinde cezası vardır.

Bu yaygaranın elebaşılığını yapan şahsa ise cezanın en büyüğü vardır.

Benî Mustalık gazvesinde Hz. Peygamber (a.s.)'a Hz. Âişe refakat etti. Dönüşte Medine yakınında ordu konakladı. Hareket edileceği sırada Hz. Âişe (r.a) tabî ihtiyaç için kafileden geride kalmıştı. Deve üzerindeki hevdeç içinde taşınıp kendisi de zayıf olduğundan, farkına varılmayıp kabile hareket etmiş, Hz. Âişe ihtiyacını giderdikten sonra kolyesini düşürdüğünü farkedince onu ararken kafileyi kaçırmış, geldiğinde, sadece hareket sonrası kontrolü ile görevli Safvan (r.a.) kalmıştı. Devesine Hz. Âişe'yi bindirip kendisi yaya Medine'ye döndüler. Münafıkların başı İbn Übey yaygara çıkarıp namus iftirası attı. Dedikodu yayıldı.

Herkesten sonra dedikoduyu işiten Hz. Âişe iftiranın dehşetinden donup kaldı. Hz. Peygamberden izin isteyip babasının evine döndü. Hastalandı, dünya başına zindan oldu. Tam bir ay kadar sonra, bu âyetler vahyedilip Allah tarafından mâsumluğu, kıyamete kadar her gün ve her saat okunacak şekilde ebediyen tescil edildi.

12 – Siz ey müminler, bu dedikoduyu daha işitir işitmez, mümin erkekler ve mümin kadınlar olarak birbiriniz hakkında iyi zan besleyip: “Hâşa, bu besbelli bir iftiradan başka bir şey değildir!” demeniz gerekmez miydi?

Kur'ân, böylesi durumlarda müminlerin, birbirlerine sahip çıkmalarını, hüsüzannın esas olduğunu etkili bir üslupla istemektedir. Asr-ı saadette bunun bol ve güzel örnekleri bulunmakla beraber, maalesef çok az da olsa yaygaraya kapılanlar olmuştu.

13 – O iftiracılar dört şahit getirselerdin ya!

Şahitlerini getirmediğine göre, onlar Allah katında yalancılardan ta kendileri olarak tescil edileceklerdir.

14 – Hem dünyada, hem de âhirette Allah'ın lütuf ve merhameti sizinle olmasaydı, daldığımız bu yaygaradan dolayı mutlaka başınıza müthiş bir ceza gelirdi.

15 – O sırada siz o iftirayı dilden dile birbirinize aktarıyor, işin aslına dair hiç bilginiz olmayan sözleri ağızlarınızda geveleyip duruyordunuz ve bunu basit, önemsiz bir şey sanıyordunuz.

Halbuki o, Allah'ın nazarında pek büyük bir vebaldi!

16 – Nasıl oldu da onu işitir işitmez: “Böylesi iftiraları ağızımıza alamayız, böyle şeyler bize yakışmaz. Hâşa! Bu pek büyük, pek çirkin bir bühtandır” demediniz!

17 – Eğer mümin iseniz, Allah böylesi bir şeyi tekrarlamaktan sizi kesinlikle sakındırıp yasaklıyor.

18 – Ve Allah âyetleri size açık açık bildiriyor. Allah alîm ve hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

19 – Müminler arasında çirkinliklerin yayılmasını arzu eden kimseler için, dünyada da âhirette de gayet acı bir azap vardır. Allah bilir, siz bilemezsiniz.

20 – Eğer Allah'ın sizin üzerinizdeki lütfu ve inayeti olmasaydı ve eğer Allah pek şefkatli ve merhametli olmasaydı, başınıza müthiş bir azap gelirdi.

21 – Ey iman edenler! Sakın şeytanın izinden gitmeyin.

Her kim şeytanın peşinden giderse bilsin ki o kendisinden hep fena, çirkin ve meşrû olmayan şeyleri yapmasını ister.

Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, sizden hiçbiriniz asla temize çıkamazdı.

Ancak Allah dilediğini temizleyip arındırır.

Çünkü Allah her şeyi hakkıyla işitir ve bilir. [4,79; 2,208]

22 – İçinizden fazilet ve imkân sahibi olanlar, akrabalara, fakirlere, Allah yolunda hicret etmiş olanlara sadaka vermeme hususunda yemin etmesinler.

Affedip müsamaha göstereyin.

Siz de Allah'ın sizi affedip müsamaha göstermesini arzu etmez misiniz?

Allah gerçekten gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

23 – Şu kesin ki, hayasızlıktan habersiz, iffetli mümin hanımlara, zina iftirası atanlar dünyada da âhirette de lânete uğrarlar.

Onlara müthiş bir azap vardır. [33,57]

24 – Gün gelecek, dilleri, elleri ve ayakları yapmış oldukları bütün kötülükleri tek tek bildirerek aleyhlerinde şahitlik edecektir. [32,20; 17,36; 36,65]

25 – O gün Allah onlara hak ettikleri karşılığı tam tamına verecek ve onlar da Allah'ın, gerçeği açıklayan, hakkın ta kendisi olduğunu anlayacaklardır. [50,22]

26 – Kötü kadınlar ve kötü sözler, kötü erkekler;

kötü erkekler, kötü kadınlara ve kötü sözlere;
temiz kadınlar ve temiz kelimeler ise temiz erkeklere;
temiz erkekler de temiz kadınlara ve temiz sözlere yakışır.
Bu temiz insanlar, o iftiracıların dedikodularından berâdirler,
onlara mağfiret, değerli ve büyük bir nasip vardır.

27 – Ey iman edenler! Kendi evleriniz dışındaki evlere,
sahiplerinden izin isteyip onlara selam vermeden girmeyiniz.
Böyle yapmanız sizin için daha münasıptır.

Olur ki düşünür, hikmetini anlarsınız.

Cahiliye Arapları selam ve haber vermeden evlere dalarlardı. Bu âyet, mesken dokunulmazlığını, evlere giriş kuralını belirledi. Hz. Peygamberin tatbikatı ve hadisleri bu konuyu da yeterli derecede açıklamıştır. Hadislerden biri, girmek isteyen önce selam verip sonra “Girebilir miyim” diye izin istemesini, üçüncü tekrardan sonra izin verilmezse geri dönmesini bildirir.

28 – Şayet orada hiçbir kimse bulamazsanız size izin verilmeden oraya girmeyiniz.

Eğer size: “Müsait değiliz, geri dönün” denirse dönün.

Bu sizin için daha nezih, daha münasıptır.

Allah yaptığınız her şeyi tamamen bilir.

29 – İçinde oturulmayan fakat sizin faydalanma hakkınız bulunan evlere girmenizde mahzur yoktur.

Ama hiç unutmayın ki Allah açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz her şeyi bilir.

30 – Mümin erkeklere bakışlarını kısımlarını ve edep yerlerini açmaktan ve zinadan korumalarını söyle.

Bu, onlar için en uygun olan davranıştır.

Allah yaptıkları her şeyden hakkıyla haberdardır. {KM, Matta 5,28}

Âyette “kısmı” anlamına gelen “*gadd*” kelimesi, kısmilik ifade eden “*min*” edatı ile kullanılmıştır. Kısıtlanan şey erkeklerin kadınlara bakmaları, insanların birbirlerinin edep yerlerine bakmaları veya müstehcen görüntülere bakmalarıdır.

Bir hadis meali: “Namahreme ilk bakış sana ait olup, sorumluluğu yoktur. Ama ikincisi yani bakışı devam ettirmen senin aleyhindedir.” Bakmanın caiz olduğu yerlerden biri: Evlenme niyetiyle birbirini görme

sırasında olur. Erkeğin örtmesi farz olan yeri, göbeği ile diz kapağı arasındır. Kadınınki ise, elleri ve yüzü hariç, baştan aşağı bütün vücududur. Şafî gibi birçok müçtehide göre yüzü de örtünme yerine dahildir.

31 – Mümin kadınlara da bakışlarını kısımlarını ve edep yerlerini gūnahtan korumalarını söyle!

Yine söyle ki mecburen görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler.

Başörtülerini yakalarının üzerini kapatacak şekilde örtsünler.

Zinet takılan yerlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları,

mümin kadınlar, ellerinin altında bulunanlar (köleler), erkeklikten kesilip kadınlara ihtiyaç duymayan hizmetçileri

veya henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocukları dışında kimseye göstermesinler.

Saklı zinetlerine dikkat çekmek için, ayaklarını da vurmasınlar.

Ey müminler! Hepiniz toptan Allah'a tövbe ediniz ki felaha eresiniz. [35,59]

Zinetlerden maksat, ya kolye, küpe, bilezik gibi zinetlerin yerleri yahut bizzat zinet eşyalarıdır. Birinci görüş daha ağır basar. Örtülecek yerlerden istisna el, yüz ve ayaklardır. Yüz ile ayakların örtülmesinin farz olduğunu söyleyen âlimler de vardır.

32 – İçinizden evli olmayanları, köle ve cariyelerinizden evlenmeye müsait olanları evlendirin. Eğer fakir iseler, Allah lütfu ile onların ihtiyaçlarını giderir. Çünkü Allah'ın lütfu geniştir. Her şeyi hakkıyla bilir (ihtiyaçları ve lütfâ lâyük olanları da bilir).

Âyetteki emir kipinin farziyet ifade etmediğine karineler vardır. Kesin olan, evlenmenin şahsî bir tasarruf olduğudur. Ancak burada emir, akrabalar, yakını olmayanlar için düşünülür ise yöneticilerin evlendirme konusunda yardımcı olmasının mendup olduğunu gösterir.

33 – Evlenme imkânı bulamayanlar ise, Allah lütfu ile onların ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetli kalmaya çalışsınlar.

Eliniz altındaki köle ve cariyelerinizden mükâtebe yapmak isteyenler olursa ve siz de onlarda liyakat görürseniz mükâtebe yapınız. Allah'ın size ihsan ettiği maldan siz de onlara veriniz. Mecburî hizmet bedellerini ödemelerine yardım ediniz.

Dünya hayatının geçici metânını elde etmek için, sakın cariyelerinizi - hele iffetli olmak isterlerse- fuhşa zorlamayın. Her kim onları fuhşa zorlarsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra, Allah kendileri hakkında gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [9,60; 4,25]

Köle veya cariye efendisine başvurup hürriyetini satın almak istediğini söylerse, efendisi ona ödemesi gereken meblağı bildirip bunu ödemesi halinde hür olacağına dair onunla bir akit imzalar. Bu akde, “mükâtebe” denilir. Bu durumda çalışıp para kazanma imkânı bulması için efendisi ona vakit imkânı da verir. Zekât fonunun sarfedileceği sekiz bölümden biri de “rikab” adı ile bu bölüm olduğundan mükâtibler bu yardımdan da yararlanırlar.

Öte yandan bu âyet, Cahiliye dönemine ait fuhuş evleri işletmesini de kesinlikle ilga etmiştir.

34 – Muhakkak ki size dinin hükümlerini açıklayan âyetler, aynen sizden önce gelip geçenlerin hallerinden misaller ve Allah’a karşı gelmekten sakınacaklar için birtakım öğütler indirdik.

35 – Allah göklerin ve yerin nûrudur. O’nun nûrunun misali, tıpkı içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. Lamba bir sırça (cam) içinde, o sırça da sanki parlayan incimsi bir yıldız!

Bu lamba, doğuya veya batıya mensup olmayan kutlu, pek bereketli bir zeytin ağacından tutuşturulur. Bu öyle bereketli bir ağaç ki, nerdeyse ateş değmeden de yağ ışık verir. Işığı pırıl pırıldır. Allah dilediği kimseyi nûruna iletir. Gerçeği anlamaları için insanlara böyle temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. [4,174; 39,22; 57,28; 6,122; 57,19] {KM, II Samuel 22, 29; I Yuhanna 1,5; Yuhanna 8,12}

Nur: “Görmeye vesile olan ışık” veya “Işık kaynağı” anlamına gelir. Bu anlamı ile nur yaratılmış olduğundan, âyetin ilk cümlesi: “Allah, güneş vb. ışık saçan cisimleri yaratmak sûretiyle gökleri ve yeri aydınlatan” veya “Göklerde ve yerde olanları sapıklıktan kurtaran, hidâyete erdiren, aydınlığa çıkaran” diye tefsir edilir. Başka geniş tefsirler de vardır. Hülâsa nûr ismi, Allah Teâla hakkında bazı alimlerce mecazî, bazılarınca da hakikî mânada değerlendirilir. Birçok çağdaş müfessir, bu âyetin devamında, başka bazı gerçekler arasında, bir de elektrik ampülüne işaret edildiği kanaatindedirler.

36-37 – O nûra, Allah’ın yükseltilmesine ve içlerinde kutlu isminin zikredilmesine izin verdiği evlerde (mescitlerde) kavuşulur. Oralarda, sabah akşam O’nun şanını yücelterek tenzih eden öyle yiğitler vardır ki, ne ticaretler, ne alış-verişler onları Allah’ı zikretmekten, namazı hakkıyla ifa

etmekten, zekâtı vermekten alıkoymaz. Onlar kalplerin ve gözlerin dehşetten halden hale döneceği, alt üst olacağı bir günden endişe ederler. [39,47; 73,40; 18,14.42; 76,10; 62,9; 63,9; 72,18]

Âyetteki “evler” mescitler olarak tefsir edilmekle beraber aynı zamanda “müminlerin evleri” diye de tefsir edilir. Hatta bazı müfessirler bu ikinci izahın ağır bastığı kanaatini taşırlar (Tefhimu'l-Kur'ân). Zira İslâm'da ibadet mâbedlerle ve ruhban sınıfı ile sınırlı değildir.

38 – Allah Teâla onlara yaptıklarına karşılık en güzel mükâfatı verecek, onların mükâfatlarını kendi lütfundan artıracaktır.

Allah dilediği kimseyi hesapsız rızıklandırır. [39,34; 25,16; 16,31; 6,160]

39 – Dini inkâr edenlere gelince:

Onların işleri düz, ıssız bir çöldeki serap gibidir ki susayan, onu su zanneder.

Nihayet onun yanına varınca su namına hiçbir şey bulamaz... Fakat Allah'ı bulur.

O da onun hesabını tam tamına görür. Zira Allah hesabı pek çabuk görür. [25,23]

40 – Yahut o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları derin bir denizdeki yoğun karanlıklara benzer.

Öyle bir deniz ki onu, dalga üstüne dalga kaplıyor...

Üstünde de koyu bulut.

Üst üste binmiş karanlıklar...

İçinde bulunan insan, elini uzatsa nerdeyse kendi elini bile göremiyor.

Öyle ya, Allah birine nûr vermezse artık onun hiçbir nûru olamaz. [2,257; 6,122]

41 – Baksana göklerde olan, yerde olan herkes, kanatlarını çarparak uçan dizi dizi kuşlar, hep Allah'ı tesbih ederler.

Onlardan her biri kendi duasını ve tesbihini pek iyi bellemiştir. Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilir. [17,44; 22,18]

42 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır.

Bütün işler O'na götürülür, (hüküm O'nun kapısından çıkar).

43 – Baksana, Allah bulutları sevk ediyor, sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor.

İşte görüyorsun ki bunların arasından yağmur çıkıyor.

O gökten, oradaki dağlar büyüklüğünde bulutlardan dolu indirir de onunla dilediğini vurur, dilediğini de ondan korur.

Bu bulutların şimşeginin parıltısı nerdeyse gözleri alıverecek!

44 – Allah gece ile gündüzü birbirine çeviriyor, geceyi gündüze, gündüzü geceye dönüştürüyor, sürelerini uzatıp kısaltıyor. Elbette bunda görebilenler için alınacak bir ders vardır. [3,190]

45 – Allah her canlıyı sudan yarattı. Kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi dört ayağı üstünde yürür.

Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah her şeye kadirdir.

46 – Gerçekten Biz hükümlerimizi açıklayan âyetler indirdik.

Allah dilediği kimseyi doğru yola hidâyet eder.

47 – Çünkü niceleri: “Biz Allah’a ve Resulüne inandık ve itaat ettik” derler de sonra onlardan bir kısmı, buna rağmen geri dönerler. İşte bunlar mümin değildirler. [4,150]

48 – Aralarında hükmetmesi için Allah’ın ve Resulünün hükmüne dâvet edildiklerinde, bir de bakarsın onlardan bir kısmı yüz çeviriyor! [4,60-61]

49 – Ama hüküm kendilerinden yana gözükmeye görsün, tam bir itaat içinde koşa koşa gelirler.

50 – Sahi, kalplerinde bir inkâr hastalığı mı var bunların?

Yoksa imanda şüpheye mi düştüler yahut Allah’ın ve Resulünün kendilerine zulüm ve haksızlık yapacağından mı endişe ediyorlar?

Doğrusu, asıl zalimler hem de kendi kendilerine haksızlık edenler, onların ta kendileridir!

51 – Haklarında hüküm verilmek üzere Allah’a ve Resulüne dâvet edilen müminlerin söyledikleri tek söz:

“Hay hay! Başüstüne!” demek olmuştur. İşte felaha erenler onlar olacaklardır.

Gerçek müminin başlıca özelliği, karşı karşıya kaldığı her durumda Allah’ın rızasını gözetmek, Allah ve Resulünün Kur’ân ve hadislerde varid olan hükümlerine gönül rızası ile uymaktır. Aksine davranış münafıkların vasfıdır.

52 – Kim Allah’a ve Resulüne itaat eder, Allah’ı tazim edip O’na karşı gelmekten sakınırsa,

işte ebedî başarı ve mutluluğa erenler onlar olacaklardır.

53 – Senin kendilerine emretmen halinde hicret etmeye veya savaşa çıkacaklarına dair vargüçleriyle yemin billah ettiler.

De ki: “Yemine ne hacet! Yemin etmeyin, sizden istenen makul bir itaattır.

Elbette Allah yaptığınız ve yapacağınız her şeyi bilir”

54 – De ki: “Allah’a itaat edin, Peygambere itaat edin.

Eğer sırtınızı dönerseniz bilin ki Peygamber kendi görevinden, siz de kendi yükümlülüğünüzden sorumlu olursunuz.

Ama ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz.

Yoksa, peygamberin görevi, açıkça tebliğ etmekten başka bir şey değildir.” [13,40; 88,21-22]

55 – Allah içinizden iman edip makbul ve güzel işler işleyenlere kesin olarak vaad buyurur ki:

Daha önce müminleri dünyada hakim kıldığı gibi kendilerini de hakim kılacak, kendileri için beğenip seçtiği İslâm dinini tatbik etme gücü verecek ve yaşadıkları korkulu dönemin arkasından, kendilerini tam bir güvene erdirecektir.

Çünkü onlar, yalnız Bana ibadet edip hiçbir şeyi Bana şerik yapmazlar.

Artık bundan sonra kim küfrana sarparsa, işte onlar yoldan çıkıp Allah’a karşı gelmiş olurlar. [2,30; 38,26; 27,16; 21,105; 14,14; 28,6; 6,165; 7,69; 8,26; 7,129]

56 – Öyleyse ey müminler, siz namazı hakkıyla ifa etmeye devam edin, zekâtı verin,

Peygambere itaat edin ki merhamete mazhar olasınız.

57 – İnkâr edenlerin dünyada Allah’ın hükmünden kaçıp kurtulacaklarını sakın zannetme!

Onların varacakları yer ateştir. Gerçekten ne kötü bir sondur bu!

58 – Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan köle ve hizmetçileriniz ile

içinizden henüz bülûğa ermemiş çocuklarınız,

odanıza girmek için şu üç vakitte sizden izin istesinler:

Sabah namazından önce, öğle vakti istirahat için elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve bir de yatsı namazından sonra.

İşte bu üç vakit, mahremiyet vakitlerinizdir.

Ama bunların dışında izinsiz girmelerinde sizin için de, onlar için de bir mahzur yoktur.

Çünkü sizin birbirinizin yanına girip çıkmanız kaçınılmazdır.

İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar.

Gerçekten Allah, alim ve hakîmdir (her şeyi bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).

59 – Çocuklarınız büluğa erdiklerinde ise, kendilerinden büyük olanları nasıl izin istiyorlardı ise,

odanıza girmek için her vakitte izin istesinler.

İşte Allah size âyetlerini böylece açıklar.

Çünkü Allah her şeyi bilir, her hükmü yerinde açıklar.

60 – Evlenme arzu ve ümidi kalmamış olan ihtiyar kadınların, zinet yerlerini teşhir etmeksizin, dış giysilerini çıkarmaları, günah değildir.

Bununla beraber sakınmaları, kendileri yönünden daha iyidir.

Allah her şeyi işitir, gizli âşikâr her şeyi bilir.

61 – Görme özürlü, topal veya hasta gibi özrümlülerin sizin evlerinizden yemek yemelerinde mahzur olmadığı gibi, sizin de eşlerinize yahut çocuklarınıza ait evlerinizden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden

yahut anahtarları size bırakılıp sahip çıkmanız istenen yerlerden

veya arkadaşlarınızın evlerinden yemek yemenizde mahzur yoktur.

İster toplu, ister ayrı ayrı yemenizde de sakınca yoktur.

Evlerinize girdiğiniz zaman Allah katından kutlu, feyizli ve bereketli bir iyi dilek temennisi olarak birbirinize selam verin.

İşte Allah size âyetlerini böylece açıklıyor.

Umulur ki düşünüp hikmetini anlarsınız. [58,8] {KM, Matta 10,12}

Sefere çıkanlar, savaş gazilerine, yaralılara ve özürlü fakir kimselere evlerine sahip çıkmaları için evlerini teslim ederlerdi. Bunlar da çekindiklerinden dolayı, o evlerden yiyip içmezlerdi. Bunun mübahlığı böylece kesinleştirilmiş olmaktadır.

62 – Gerçek müminler ancak öyle kimselerdir ki

Allah'a ve Resulüne bütün kalpleriyle iman etmiş olup, bütün toplumu ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere onun yanında buldukları vakit ondan izin almadıkça ayrılıp gitmezler.

Senden izin isteyenler hakikaten Allah'a ve Resulüne gerçekten iman edenlerdir. Öyle ise bazı işler için senden izin istedikleri zaman, sen de onlardan dilediğin kimselere izin ver ve onlar için Allah'tan af dile. Muhakkak ki Allah gafurdur, rahîmdir.

İslâm toplumunu ilgilendiren önemli meselelerin görüşüldüğü yere gitmek ve oradaki yetkilinin izni olmadıkça ayrılmamak bir vecibedir. Hayatî bir mazeret olmadıkça izin talep etmek caiz görülmediği gibi mazereti kabul edip etmemek de Hz. Peygamber (a.s.) ile İslâm toplumunun yöneticilerinin takdirindedir.

63 – Resulullahın sizi çağırmasını, sizin birbirinizi dâvet etmenizle bir tutmayın.

Allah elbette sizden, birbirini siper edinerek sıvışıp gidenleri bilir.

Öyleyse Peygamberin emrine aykırı hareket edenler başlarına dünyada bir bela gelmesinden yahut âhirette gayet acı bir azap gelmesinden korkup çekinsinler.

Resulullahın çağrısına uymak farzdır. Onun duasına Allah Teâla icabet buyurur. Dolayısıyla ihtimamla itaat gerekir. Âyet aynı zamanda şunu da ifade eder: Müminler, Hz. Peygambere hitab eder veya ondan bahsederken sadece ismini zikretmekle kalmayıp onun nübüvvet makamını ifade eden “Resulullah”, “Resul-i Ekrem”, “Peygamber Efendimiz” gibi bir vasfını söylemelidirler. Ayrıca ona salat-ü selam getirmelidirler. [35,56]

64 – Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O şu anda içinde bulunduğunuz durumu da pek iyi biliyor. İnsanların Kendi huzuruna götürülecekleri büyük duruşma günü, yapmış oldukları şeyleri tek tek kendilerine bildirip karşılığını verecektir. Allah her şeyi pek iyi bilir. [2,144; 26,218-220; 10,61; 11,5; 18,49; 75,13]

FURKAN SÛRESİ

77 âyet olup Mekke’de nâzil olmuştur. Bir önceki Nûr sûresinde işaret edilen Kur’ân’ın evrenselliği bu surenin ilk âyetiyle bir serlevha haline getirilir. Vahiy ve nübüvvet konusunda müşriklerin itirazları çürütülür. Hak ile bâtili ayırdeden bu Furkan’ın, bu dini benimseyenleri fikren ve ruhen yükselteceğine, hayatlarında önemli değişiklik yapacağına işaret etmekte, iyiyi de kötüyü de açıkça ortaya koyup tercihi muhataba bırakmaktadır. Sûrenin son kısmı ise bu dini benimseyen “Rahman’ın kulları”nın faziletli hayat programlarını vermektedir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1 – Hayır ve bereketi ne muazzamdır o Zatın ki bütün ins ve cinni uyarsın diye o has kuluna doğruyu eğriden ayıran Furkan’ı indirdi. [18,1-2; 4,136; 25,32; 17,1; 72,19; 41,42; 7,158]

2 – Göklerin ve yerin hâkimiyeti O’nundur. O asla evlat edinmedi, hâkimiyette hiç bir ortağı olmadı. Her şeyi yaratıp nizam veren ve her şeyin varlığını bir ölçüye göre belirleyen O’dur.

Âyetin aslında “takdir” tabiri kullanılmaktadır. Bunun anlamı şudur: Allah kâinattaki bütün varlıkları yaratmakla kalmaz, onlardan her birine mahsus bir yapı, biçim, boy, miktar, her aşamadaki gelişme sınırı, ömür müddeti gibi bütün yönlerini belirler. Tevhid inancını olanca kapsamıyla bildirdiği için bu âyet-i kerime, Hz. Peygamber tarafından, konuşmaya başlayıp akli eren çocuklara, Kur’ân’dan ilk öğretilmesi gereken yerlerden olarak tavsiye buyurulmuştur.

3 – Böyle iken müşrikler Allah’tan başka bir takım tanrılar edindiler ki, hiçbir şey yaratmaya güçleri yetmez, üstelik kendileri başkası tarafından yaratılırlar.

Başlarına gelen zararı savamaz, kendileri için fayda celbedemezler, öldürmeye de, diriltmeye de, ölümden sonra tekrar diriltmeye de güçleri yetmez. [53,23; 46,4; 16,20; 31,28; 54,50; 36,53; 37,19]

4 – Kâfirler: “Kur’ân onun uydurduğu bir yalan olup, bu hususta başkaları da kendisine yardımcı olmuşlardır” diye iddia ettiler.

Onlar böylece, kesin bir yalan söyleyip zulmettiler.

5 – Ayrıca: “Onun söyledikleri, kendisi için yazdırtmış olduğu ve sabah akşam kendisine dikte ettirilen önceki nesillerin efsanelerinden başka bir şey değildir” dediler.

Müşrikler Hz. Peygamber (a.s.)’dan 40 yaşından sonra her yönü ile mükemmel bir eser görüp onu Allah’ın kelamı kabul etmeyince kaynak aramaya mecbur kaldılar. Az çok yazı çiziştiren bir iki azatlı köleden başkasını bulamadılar: Addas, Yesar ve Cebr. Halbuki bunlar gibi yüzlercesi bir araya gelse bile Kur’ân’a benzeyen bir eser ortaya koyamazlardı. Diğer taraftan, eski efendilerine rağmen onların Hz. Peygamberin safına katılmaları düşünülemezdi. Onun yanında yer almaları, canlarından daha değerli gördükleri bir hakikat bulduklarını gösterir. Hem öğretmiş olsalar, çıraklarına bağlanıp teslim olabilirler miydi? İşte daha bunun gibi gerekçeler sebebiyledir ki Kur’ân onların bu iddialarını “kesin bir yalan söyleyip zulmediyorlar” diyerek kestirip atmıştır.

6 – De ki: “Onu, göklerdeki ve yerdeki bütün sırları bilen Yüce Allah indirdi. O, gerçekten gafurdur, rahîmdir” (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur).

7 – Yine: “Ne oluyor bu Peygambere, böyle Peygamber mi olur:

Yemek yiyor, çarşı pazarda dolaşiyor!

Bari yanında heybetli bir melek olsaydı da etrafındaki insanları korkutup uyarıda bulunsaydı!” [21,8; 23,24; 6,9; 17,9]

Müşriklerin zihniyetine göre, insanlar üzerinde etkili olmak için beşer değil de, beşer üstü bir varlık, hiç değilse güçlü bir kiral olup yanında, istediği her şeyi yaptıracığı heybetli bir melek bulunmalıydı.

8 – “Yahut kendisine bir hazine verilse, yahut kendisinin içinden yiyeceği bir bahçesi olsaydı!”

Hasılı o zalimler: “Doğrusu siz, sadece büyülenmiş bir adamın peşine düşmüşsünüz” dediler.

9 – İşte bak senin hakkında nasıl tutarsız misaller getiriyorlar.

Doğrusu onlar saptılar, artık asla yol bulamazlar!.

10 – Hayır ve bereketi ne muazzamdır o Zatın ki

dilediği takdirde senin için bundan daha iyisini, içinden ırmaklar akan cennetleri verir. Senin için orada saraylar yaptırır. [17,93]

11 – Aksine onlar kıyamet saatini yalan saydılar,

Her kim o saati yalan sayarsa, bilsin ki Biz ona harlı bir ateş hazırlardık.

12 – Bu ateş onlara, daha uzaktan gözükmünce, onun öfkesinden gürlediğini ve korkunç homurtusunu işitirler.

13 – Elleri boyunlarına kelepçelenmiş, ayakları bukağılı olarak cehennemın daracık bir yerine tıklınca, orada yok olmak için can atarlar.

14 – Kendilerine “Bugün bir kere değil, defalarca dövünüp durun, ölümü isteyin!” denilecek. [52,16; 14,21]

15 – De ki: “Bu mu iyi, yoksa takvâ ehline vâd olunan ebedî cennet mi?”

Orası onlar için bir mükâfat ve pek güzel bir âkıbetdir. [15,48; 38,53; 41,28]

16 – Orada arzu ettikleri her şey bulunacak, hem ebedî olarak kalacaklardır.

Bu, Rabbinin üzerine aldığı ve müminlerce hep istenen bir vâdidir.

Müminlerin dualarında bu ebedî cennetin kendilerine verilmesini istediklerine ve cennetin gerçekten istenmeye lâyık bir yer olduğuna işarettir. Ayrıca müminlere cennetin verilmesine dair melaike tarafından yapılan: “Ya Rabbenâ, onları kendilerine vâd ettiğin Adncennetlerine yerleştir” duasına da işaret vardır.

17 – Gün gelir, Allah müşriklerle, onların Allah’tan başka ibadet ettikleri putları diriltip bir araya toplar ve şöyle buyurur:

“Siz mi saptırdınız bu kullarımı, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?”

18 – Onlar şöyle cevap verirler: “Sübhansın! Yüceler Yücesisin! Senden başka velî edinmeyi düşünmek bize yaraşan şey değildir.

Ne var ki Sen onları ve babalarını, nimetlerine mazhar edip ömür vererek yaşattınca onlar Sen’i anmayı unuttular

ve helâke müstahak bir guruh haline geldiler.” [34,40-41; 46,5-6]

Veli, Hâmi, koruyucu, yönetici, dost, bir kimsenin işlerini deruhde eden anlamlarına gelir.

19 – “İşte gördünüz a!” denir o müşriklere, “Taptığımız nesnelere söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar.

Artık ne bu azabı uzaklaştırabilir, ne de yardım temin edebilirsiniz.”

(İşte ey bütün insanlar! Bilin ki:) İçinizden kim bu şirk koşma zulmünü işlerse,

ona büyük bir azap tattıracağız.

Bu hitap değişikliğine Neseîî dikkat çekmiştir. Aksi halde, müşrik olarak ölüp haşredilmiş kimselerin âkıbetleri zaten kesinleştiğinden, onların muhatap sayılmalarının mânası yoktur.

20 – Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de yemek yer, çarşılarda ihtiyaçlarını temin ederlerdi.

Böylece sizi birbirinizle imtihan ediyoruz: bakalım buna sabredecek misiniz, sabredemeyecek misiniz?

Rabbin zaten her şeyi görmektedir. [46,9; 18,110; 21,8; 12,109]

21 – Âhirette huzurumuza gelip Bizimle karşılaşacaklarını düşünmeyenler:

“Bize elçi olarak melekler gönderilmeli yahut Rabbimizi görmeli değil miydik?” dediler.

Gerçekten onlar kendilerini büyük görüp azgınlıkta iyice haddi aştılar. [6,124; 17,92]

22 – Gün gelecek, melekleri görecekler;

fakat o gün o suçluları sevindirecek hiçbir haber olmayacak

ve melekler onlara: “Sevinmek size haram! haram!” diyecekler. [15,8; 8,50; 6,93; 41,30-32]

23 – Onların yaptıkları her işin üzerine varıp, hepsini toz duman edeceğiz. [14,18; 2,264; 24,39]

24 – Ama o gün, cennetlikler, kalınacak yerlerin en iyisinde, dinlenme yerlerinin en güzelinde bulunacaklardır. [59,20; 25,76]

Cennette uyku olmadığından, *makîl*, “dinlenme yeri” anlamını ifade eder.

25 – Gün gelecek gök, beyaz bulutlar şeklinde yarılıp dağılacak, melekler bölük bölük indirilecek. [69,15-17]

26 – İşte o gün tam hâkimiyetin Rahman’a ait olduğu iyice açığa çıkacaktır.

Kâfirler için o gün, çok çetin bir gün olacaktır. [69,17; 2,210; 40,16; 74,9-10; 21,103]

27-29 – O gün zalim, parmaklarını ısırır “Eyvah!” der, “keşke o Peygamberle birlikte bir yol tutsaydım!

Eyvah! Keşke falanı dost edinmeseydim! Vallahi bana gelen öğütten (Kur’ândan) beni o uzaklaştırdı.

Zaten şeytan, insanı işte böyle uçuruma sürükleyip sonra da yüzüstü, yalnız bırakır.” [59,16; 14,22; 33,66-68]

30 – O gün Peygamber: “Ya Rabbî, halkım bu Kur’ân’ı terkedip ondan uzaklaştılar!” der.

Bir hadis meali: “Her kim Kur’ân’ı öğrenir de (Mushafi asar), ilgilenmez ve bakmazsa, kıyamet günü gelir yakasına sarılır: “Ya Rabbî! Bu kulun beni mehur etti, beni terk edip uzak kaldı, benimle amel etmedi, benimle onun arasında Sen hüküm ver” der” (Âlûsî).

31 – İşte böylece Biz her Peygamber için suçlulardan bir düşman ortaya çıkardık.

Ama tasalanma! Senin Rabbin yol gösterici ve yardımcı olarak yeter mi yeter! [6,112-113]

32 – Bir de o kâfirler dediler ki: “Bu Kur’ân ona toptan, bir defada indirilmeli değil miydi?”

Halbuki Biz vahiyle senin kalbini pekiştirmek için böyle ara ara indirdik ve onu parça parça okuduk. [17,106]

33 – Onların sana itiraz için getirdikleri hiç bir temsil, hiç bir soru olmaz ki, ona karşı Biz sana gerçek durumu bildirmeyelim ve en güzel açıklamayı yapmayalım.

34 – O halde sen o kâfirlere de ki:

“Yüzleri üstünde sürünen sürüler halinde cehenneme tıklılacak olanlar yok mu,

işte onlar yerce en fena, yolca da en sapıktırlar.” [17,98; 54,48]

35 – Gerçekten Biz, Mûsâ’ya kitabı verdik ve kardeşi Harun’u da ona yardımcı verdik.

36 – “Haydi âyetlerimizi yalan sayan o halka gidiniz!” dedik. Sonunda o toplumu yerle bir ettik.

37 – Nûh’un halkına gelince, onlar Peygamberlerini yalancılıkla suçladıklarında onları suda boğduk

ve kendilerini insanlar için bir ibret vesilesi yaptık.

Zalimlere gayet acı bir azap hazırladık. [69,11-12]

38 – Âd’ı, Semûd’u, Ress halkını, bu arada daha birçok nesilleri de inkârda ısrarları sebebiyle helâk ettik. [17,17; 23,31]

39 – Onların her birine uymaları için misaller getirdik.

Ama öğütleri tutmadıkları için hepsini kırıp geçirdik.

40 – Şu Kureyş müşrikleri, belâ yağmuruna tutulan, üstüne taş yağdırılan şehire de vardılar.

Peki, orada olup biteni farketmediler mi?

Doğrusu onlar öldükten sonra diriltileceklerini hiç düşünmezler. [26,174; 37,137-138; 15,76-79]

41 – Seni gördüklerinde mutlaka seni alaya alır ve:

“Allah’ın, elçi olarak gönderdiği bu şahıs mı imiş!

Bula bula bunu mu bulmuş?” derler. [21,36; 13,32]

42 – “Eğer biz sebat etmeseydik, nerdeyse bizi tanrılarımızdan vazgeçirecekti.”

Ama kendilerini bekleyen azabı gördükleri vakit,

asıl sapanın kim olduğunu işte o zaman anlayacaklardır.

43 – Baksana şu kendi heva ve heveslerini tanrı edinen kimseye!

Artık sen mi vekil olacaksın ona, işlerini sen mi yürüteceksin? [35,8; 28,56; 45,23]

“Gök kubbesi altında Allah’tan başka tapılan şeyler içinde hevadan daha müthiş yoktur.” (Hadis-i Şerif, Taberanî’den, Âlûsî)

44 – Yoksa sen onlardan çoğunun söz dinlediğini, yahut aklını çalıştırdığını mı sanıyorsun?

Doğrusu onlar davarlar gibidirler, hatta onlar yolca daha da sapıktırlar. [67,10]

45-46 – Bakmaz mısın Rabbin gölgeyi nasıl uzatır?

Dileseydi onu hareketsiz kılardı. Sonra nasıl güneşi ona delil kılarız?

Sonra da nasıl tutup onu azar azar Kendimize doğru dilediğimiz yere alırız.

Âyet-i kerîme ışığa bağlı olarak gölgenin görünmesine, güneşin yükselmesiyle gittikçe gölgenin kısalmasına dikkat çekiyor. Allah’ın kâinata koyduğu kanunlara ve o nizamın kurucusuna işaret ediyor.

47 – Size geceyi örtü, uykuyu bir istirahat, gündüzü de dağılıp çalışma vakti kılan O’dur. [91,4; 78,10; 28,73]

48-49 – Rüzgârları rahmetinin önünden müjdecî olarak gönderen de O’dur.

Ölü diyarlara hayat vermek ve yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su vermek için gökten tertemiz suyu da Biz indirmekteyiz. [22,5; 42,28; 30,50]

50 – Bu gerçeği, insanların iyice düşünmeleri için Biz, farklı üsluplarla anlatsak da insanların çoğu nankörlükten başka bir şey yapmıyorlar.

Âyet-i kerime şu mânaya da gelebilir: “Biz yağmuru insanlar yani ülkeler arasında taksim ettik ki insanlar düşünüp ibret alsınlar.”

51 – Eğer isteseydik her şehre bir uyarıcı peygamber gönderirdik. [6,19-92; 11,17; 7,158]

52 – (Fakat evrensel uyarma görevini sana verdik) O halde sen asla kâfirlere itaat etme

ve Kur’ân’a dayanarak onlarla büyük bir mücadele gerçekleştir. [9,73]

53 – Biri tatlı, susuzluğu giderici, öbürü tuzlu ve acı iki denizi salıveren,

birbirine karışmadan akıtan; fakat aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O’dur. [27,61; 55,19-21]

54 – İnsanı bir parça sudan yaratıp da

soy ve evlilik bağından oluşan bir sülale haline getiren de O’dur.

Senin Rabbin her şeye kadirdir.

55 – Buna rağmen bir kısım insanlar, kendilerine, tapmaları halinde fayda, tapmamaları halinde zarar veremeyen birtakım şeyleri tanrılaştırıp, Allah’tan başka onlara ibadet ettiler.

Zaten kâfir, Rabbine karşı hep batıla arka çıkar. [36,74-75]

56 – Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

57 – De ki: “Benim bu hizmet için sizden istediğim hiç bir ücret yoktur.

Tek isteğim, Rabbine doğru bir yol tutmak isteyen insanlardır.” [38,86; 26,89]

58 – Öyleyse sen ölmeyen, o mutlak hayat sahibi Allah’a dayan ve O’nu hamd ile tesbihet.

Onun kendi kullarının günahlarından haberdar olması yeter. [57,3; 73,9; 67,29]

59 – Gökleri, yeri ve ikisinin arasında olan şeyleri altı günde yaratan, sonra da arşı üzerine hükümran olan O’dur.

O rahmandır, sen O’nu, o her şeyi bilen’e sor. [4,59; 42,10; 6,115]

60 – O müşriklere “Rahman’a secde edin!” denildiğinde:

“Rahman da ne imiş! Bize emrediyorsun diye secde mi edeceğiz?” dediler

ve bu dâvet onları imandan büsbütün uzaklaştırdı. [26,23] {KM, Vahiy 3,12; Resullerin işleri 17,23}

Kâfirler, kasden bilmezlikten gelip alay etmek için böyle sordular, yoksa rahman kelimesini bilmediklerinden değil. Aksi halde “Rahman kim?” diye sorarlardı. Onlar, düşman oldukları İslâm’a tepkilerini böylece belirtmek istiyorlardı. Zira İslâmın bir özeti ve sembolü olan Bismillâhirrahmânirrahîm’de yer alması ve Kur’ân’da Allah lafza-i celalinden sonra uluhiyetin ikinci özel ismi olarak elliden fazla âyette zikredilmesi, onları rahatsız ediyordu.

61 – Gökte burçlar yaratan, onların içinde bir kandil (güneş) ve nurlu bir ay yerleştiren Allah, yüceler yücesidir, hayır ve ihsanı sınırsızdır. [15,17; 71,16; 67,5; 10,5]

62 – Tefekkür ederek ders almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü peşpeşe getiren O’dur. [14,33; 7,57; 36,40; 3,190]

63 – Rahman’ın has kulları o kimselerdir ki onlar yerde tevazu ile yürürler.

Cahiller kendilerine laf atarsa “Selamete!” derler. [17,37]

Zorba, mağrur, saygısız, kaba ve haşin değil, sükûnet ve vakar ile, alçak gönüllü bir şekilde, terbiyeli ve nazik yürürler. Etrafa sıkıntı vermezler. Cahillik edenlere çatmaya tenezzül etmezler.

64 – Geceyi Rab’lerine secde ve kıyam ile, ibadetle geçirirler. [15,17-18; 32,16; 39,9]

Yatışları, kalkışları hep Allah için olur.

65-66 – “Ey Ulu Rabbimiz, derler, cehennem azabını bizden uzaklaştır. Zira onun azabı tahammülü zor, ömür tüketen bir derttir.

Ne kötü bir varış yeri, ne fena bir yerleşim yeridir orası!”

67 – Rahman’ın o has kulları, harcamalarında ne israf eder, ne de eli sıkı davranırlar; bu ikisinin arasında bir denge tuttururlar.

Masraf, mutlaka gerekli bir durum veya ihtiyaç yahut tamamlayıcı güzellik için olur. Bu sınırın ötesi israftır.

68 – Onlar, Allah’la beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar.

Allah’ın muhterem kıldığı bir canı haksız yere öldürmezler.

Zina etmezler.

Kim de bunları yaparsa günahının cezasını bulur.

69 – Kıyamette, o büyük duruşma gününde onun cezası katmerli olur ve azapta, zillet içinde ebedî kalır.

70 – Ancak şu var ki dönüş yapıp iman edenler güzel ve makbul işler işleyenler bundan müstesnadır.

Allah onların kötülüklerini iyiliklere, günahlarını sevaplara çevirir.

Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur). [4,48; 93]

71 – Kim tövbe edip, güzel ve makbul işler yaparsa, gereğince tövbe eden işte odur. [4,110; 9,104; 39,53]

72 – O kullar, yalan şahitlik etmezler.

Boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler.

73 – Kendilerine Rab’lerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağırlar ve körler gibi davranmazlar.

74 – Ve şöyle niyaz ederler: “Ey keremi bol Rabbimiz!

Bize gözümüzün, gönlümüzün süruru olan temiz eşler ve nesiller ihsan eyle,

bizi müttakilere önder eyle!”

Yalnız müttaki olmakla yetinmeyip, müttakilerin önderi olmak arzusu, ne ulvî bir düşüncedir! Bundan yüksek bir fikrî ilerleme ve ideal düşünülemez.

75-76 – İşte onlara, hak yolda sabır ve sebat göstermelerine karşılık, kendilerine cennetin üstün sarayları verilecek.

Oraya selamla, hürmetle buyur edileceklerdir.

Hem de devamlı kalmak üzere oraya gireceklerdir.

Orası ne güzel varış yeri, ne güzel bir yerleşim yeridir! [11,108; 19,58; 39,20] {KM, Yuhanna 14,2}

77 – De ki: “Duanız olmazsa Rabbim size ne diye değer versin ki?

Ama siz, ey inkârcılar! Size bildirdiklerimi yalan saydınız, artık bu gûnahtan yakanızı kurtaramayacaksınız.”

ŞUARÂ SÛRESİ

227 âyettir. Mekkî olup son dört âyeti Medine’de inmiştir. 224. âyette şairlerden bahsolunup Kur’ân’ın bir şair eseri olduğunu iddia eden muhalifler reddolunup, bununla beraber şairlerin makbul kısmının da bulunduğu kabul edilir. Bu yön üzerinde durularak sûreye Şuâra adı verilmiştir. Hz. Peygamberi takviye için Hz.Mûsa, Hz. İbrahim, Hz.Nûh, Hz. Hûd, Hz. Salih, Hz. Lût, Hz.Şuayb (aleyhimü’s-selam) gibi peygamberlerin tebliğleri nakledilir. Bunlar A’raf sûresinde daha tafsilatlı geçen kıssalardır. Yalnız orada tarihî sıraya göre anılırlarken burada hikmet ve ibret icabı sıra değiştirilir. Böylece Kur’ân’ın, bazan kasden tarihî gaye değil, dinî gaye gözettiğine dikkat çekilmiş olur.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Tâ Sîn Mîm

2 – Şunlar gerçekleri açıklayan kitabın âyetleridir.

Mübin: Açık, gerçekleri açıklayan, Allah’tan geldiği âşikâr ve kesin, hak ile batılı kesin olarak birbirinden ayıran anlamına gelir.

3 – Onlar iman etmiyor diye üzüntüden nerdeyse kendini yiyip tüketeceksin. [35,8; 18,6]

4 – Eğer dileseydik onlara gökten öyle bir mûcize indirirdik ki, onun karşısında ister istemez boyun bükülürlerdi.

Allah dileseydi İnkâr edenlerin, imana girmelerini gerektirecek mûcizeler gösterirdi. Fakat O’nun hikmeti, insana verdiği akıl, irade gibi kabiliyetlere göre insanlık şahsiyetine yaraşan bir hürriyet vermeyi dilemiştir. Allah insanın, gerek tekvinî kainat kitabına, gerek tenzilî kitabına yerleştirdiği âyetleri inceleyerek hidâyeti kabul etmesini beklemektedir. İnsan bu imtihan dünyasında gerçeğe yönelmekle gelişme ve yükselme imkânı bulmaktadır.

5 – (Fakat Biz bunu istemedik.) O sebeple, ne zaman onlara Rahman’dan yeni bir mesaj gelse, mutlaka ona arkalarını dönüp uzaklaşırlar. [12,103; 36,30; 23,44]

6 – Nitekim işte bu mesajı da yalan saydılar, ama alay edip durdukları Kur’ân’ın bildirdiği olaylar, yakında başlarına gelince, alay etmenin ne demek olduğunu anlayacaklardır.

7 – Peki bunlar yeryüzüne, orada her güzel çiftten nice nebatlar yetiştirdiğimize hiç bakmıyorlar mı?

Aynı su ile sulanan, aynı toprakta binlerce çeşit ürünün yetişmesine dikkat edip, tesadüfe en ufak bir yer olmadığını bilmek gerekir.

8 – Elbette bunda alınacak ibret vardır; fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

9 – Ama senin Rabbin azîz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir). [10,74]

10, 11 – Bir vakit de Rabbin Mûsâ’ya: “Haydi! o zulme batmış olan topluma, yani Firavun’un halkına git. Onlar küfür ve isyandan hâla mı sakınmayacaklar?” diye nida etti. [20,47]

Hz. Mûsâ (a.s.)’ın durumu Hz. Muhammed (a.s.)’ın durumundan daha çetin idi. Zira o Firavun’un köleleştirdiği bir millete mensup idi. Hz. Mûsâ Firavun’un sarayında büyütülmüştü. Dünyanın en güçlü bir hükümdarını hakka dâvet etmekle görevli idi. Hz. Peygamber ise muhataplarına göre eşit konumda olup, Kureyş’in dünyevî güçleri, Firavun sultanlığı ile kıyas bile edilemezdi. İşte bu kıssa ile Kur’ân Kureyş’e ve herkese şu dersi vermek istiyor: “O zor şartlarda bile hak din galip geldi. Mekke kâfirlerinin bu dâveti engellemesi mümkün değildir.”

12-13 – “Ya Rabbî” dedi, “Korkarım ki beni yalancı sayarlar, benim de göğsüm daralır, dilim tutulur. Onun için Harun’a da risalet ver.” [28,34; 20,29] {KM, Çıkış 4,10-14}

14 – “Hem sonra onların benim üstümde bir hakları da var. Bundan ötürü beni öldürmelerinden endişe ediyorum.” [28,15] {KM, Çıkış 2,11-15}

15 – “Hayır!” buyurdu, “Benim âyetlerimle gidin, Biz de sizinle beraberiz, olup bitenleri işitiriz.” [28,35; 20,46]

16-17 – Gidin o Firavun’a: “Biz Rabbülâlemin tarafından sana gönderilen elçileriz, O’ndan sana mesaj getirdik: İsrailoğullarını serbest bırakacaksın, bizimle gelecekler!” deyin. [20,46]

Hz. Mûsâ ile Harun’un başlıca iki görevleri vardı. 1. Firavun’u ve halkını bir Allah’a kulluğa çağırarak. 2. İsrailoğullarını, Firavun’un esaretinden kurtarmak. Kur’ân bazan her ikisinden (Naziât sûresinde), bazen birinden bahseder.

18 – “A!” dedi, “Sen şu bebekken alıp yanımızda büyüttüğümüz çocuk değil misin? Sonra da bizim sarayımızda senelerce kalmış, ömrünün bir kısmını bizimle geçirmiştin?”

19 – “Sonunda da bildiğin o işi yapmıştın. Sen doğrusu nankörün tekisin!” {KM, Sayılar 12,1}

20 – “Ben” dedi, “yanlışlıkla, sonunda ne olacağını bilmeksizin, şaşkın bir vaziyette o işi yapmıştım.”

21 – “Sizden korktuğum için de kaçmıştım. Ama Rabbim bana hüküm ve hikmet verdi ve beni peygamberler arasına dahil etti.” [28,21; 6,89; 45,16]

22 – “O başıma kaktığın iyilik ise, İsrailoğullarını köleleştirmenin bir sonucu değil miydi?”

23 – Firavun: “Sahi, şu bahsettiğin Rabbülâlemin de ne?” dedi. [28,38; 43,51-52]

Firavun, Rabbülâlemin’in mahiyetini soruyor. Bir şeyin mahiyeti ise, benzerleri ile ortak olduğu genel gerçektir. “Onun türü veya cinsi nedir?” diye sormuş oluyor. Allah Teâlanın benzeri olmadığından Hz. Mûsâ (a.s.) cevabında üslub-i hakîm tarzını seçip, yalnız, Rabbülâlemin’in ismini kavram mânasıyla düşündürmek üzere, *alemini* tefsir ederek “göklerin ve yerin Rabbi” diyor.

24 – “Eğer işin gerçeğini bilmek isterseniz söyleyeyim: O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olan her şeyin Rabbidir.”

25 – Firavun alaycı bir şekilde çevresindekilere: “Bu adamın dediklerini işittiniz değil mi?” (Aklısıra cevap veriyor).

26 – Mûsâ (onu hiç duymamış gibi sözüne devam ederek) “O sizin de, sizden önceki babalarınızın da Rabbidir.”

27 – Firavun: “Dikkat edin! Size gönderilen bu elçi kesinlikle bir deli!”

28 – Mûsâ: “O doğunun da, batının da, doğu ile batı arasındaki her şeyin de Rabbidir. Aklınız varsa bunu anlarsınız.” [2,258]

29 – Firavun, Mûsâ’ya cevaben: “Eğer benden başka tanrı kabul edersen mutlaka seni zindanlık ederim!” dedi. [7,127; 79,24; 28,38]

30 – “Ya” dedi, “sana doğruluğumu ispatlayan âşikâr bir delil getirmiş olsam da mı?”

31 – “Haydi,” dedi, “doğru söylüyorsan, göster o belgeyi de görelim!”

32 – Bunun üzerine Mûsa asâsını yere attı. Bir de ne görsünler: Değnek her haliyle tam bir ejderha oluvermiş! [27,12; 28,32]

33 – Bir de elini koinundan çıkardı ki bakanların gözlerini kamaştırarak kadar parlak mı parlak! [27,12; 28,32]

34 – Firavun etrafındakilere: “Bu adam,” dedi, “galiba usta bir sihirbaz!”

35 – “Büyü gücü ile sizi yerinizden yurduzdan çıkarmak istiyor, ne buyurursunuz, görüşünüzü bildirin!” [7,110]

36-37 – “Bunu ve kardeşini biraz burada beklet, bütün şehirlere haber gönder, sonra ne kadar usta sihirbaz varsa alıp gelsinler!” dediler.

38 – Böylece belirlenen günde bütün usta sihirbazlar toplandı.

39-40 – Halka da: “Haydi ne duruyorsunuz, siz de toplansanıza!”

“Umarız büyücüler galip gelirler de biz de onların dinlerine tâbi oluruz!” denildi.

Bu büyücüler, büyüün önemli bir rol oynadığı Amon kültünün resmî rahipleriydiler. Dolayısıyla, onların Hz. Mûsâ’ya galebe çalmaları devlet dininin halkın gözünde önemini pekiştirecekti. Onların ana gayeleri Mûsâ’ya tâbi olmama idi. Yoksa gerçekte sihirbazların dinlerine de tâbi olma gayeleri yoktu. Büyücülere moral vermek için ve onları tam gayrete getirmek için: “Haydi görelim sizi! Galip gelin de biz de sizin dininize girelim” diye teşcî ediyorlardı. Bu sözü kinaye kabilinden söylemişlerdi.

41 – Büyücüler Firavunun huzuruna varınca ona:

“Biz galip gelirsek, elbet bize büyük bir ödül verilir herhalde!” dediler.

42 – “Evet, evet!” dedi, “Üstelik, sizi yakın çevreme alacağım, benim gözdelerimden olacaksınız.”

43 – Yarışma başlayınca Mûsa: “Önce siz marifetinizi ortaya koyun, ne atacaksanız atın!” dedi.

44 – İplerini ve değneklerini yere attılar ve:

“Firavun’un izzetine yemin ederiz ki galip gelen biz olacağız” dediler.

45 – Derken Mûsâ da değneğini yere attı;

bir de ne görsünler:

O, büyücülerin göz boyayarak uydurup ortaya koydukları şeyleri yutuveriyor!

46 – Bunu gören sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.

47-48 – “Rabbülâlemin’e, Mûsâ ile Harun’un Rabbine biz de iman ettik” dediler. [17,81; 21,18; 20,65-66; 7,116-122]

49 – Firavun: “Demek ben size izin vermeden ona inandınız ha!

Anlaşıldı: Size büyüü öğreten olan ustanız oymuş!

Size yapacağımı da yakında öğreneceksiniz.

Farklı yönlerden olmak üzere el ve ayaklarınızı kesecek ve hepinizi asacağım!”

50 – “Hiç önemi yok” dediler, “biz zaten Rabbimize döneceğiz!”

51 – “İman edenlerin öncüleri olduğumuzdan ötürü umarız ki Rabbimiz günahlarımızı affeder.”

52 – Mûsâ’ya da: “Mümin kullarımı geceden yola çıkar; zira siz mutlaka takip edileceksiniz!” diye vahyettik.

53 – Firavun ise onları takip etmek gayesiyle, bütün şehirlere asker toplamak üzere görevliler çıkardı.

54 – “Esasen bunlar çok küçük, sefil bir gruptur.”

55 – “Fakat bize karşı kızgın olup dış bilemektedirler.

56 – “Biz de elbette uyanık, tedbirli bir topluluğuz” diyordu.

57-58 – Ama neticede Biz onları bahçelerinden ve pınarlarından, hazinelerinden, servetlerinden ve kendilerince çok değerli makam ve mevkilerinden çıkardık.

59 – Bu olay böylece tamamlandı.

Bahsedilen bütün o nimetlere İsrailoğullarını mirasçı yaptık. [7,137; 28,5]

Bu ara cümle 7,137’de atıfta bulunulan, İsrailoğullarının Mısır’daki sefalet günlerinden sonra Filistin’de kavuşacakları bolluk ve ikbal günlerine işaret etmektedir.

60 – (Takip kıssasına dönelim) Güneş doğup ortalığı aydınlatırken Firavun’un ordusu onları takibe koyuldu. [44,24]

61 – İki topluluk birbirini görecektik kadar yaklaşınca Mûsâ’nın arkadaşları: “Eyvah! Bize yetiştiler!” dediler.

62 – “Hayır, asla!” dedi, “Rabbim benimledir ve O muhakkak ki bana kurtuluş yolunu gösterecektir.”

63 – Biz Mûsâ’ya: “Asânı denize vur!” diye vahyettik.

Vurur vurmaz deniz yarıldı, öyle ki birer koridor gibi açılan her yolun iki yanında sular büyük dağlar gibi yükseldi. [20,77] {KM, Çıkış 14,22}

64-66 – Ötekileri (Firavun’un ordusunu da) oraya yaklaştırdık. Mûsâ’yı ve beraberinde olan herkesi kurtardık. Öbürlerini ise suda boğduk.

67 – Elbette bunda alınacak ibret vardır, fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

68 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahimdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

69 – Onlara İbrahim’in başından geçenleri de anlat.

70 – Günün birinde o babasına ve halkına hitaben: “Söyler misiniz: siz neye ibadet ediyorsunuz?” dedi.

71 – Onlar da: “Kendi putlarımıza ibadet ediyoruz.” dediler ve ilave ettiler: “Onlara tapmaya da devam edeceğiz!”

72-73 – “Peki” dedi, “Siz kendilerine dua ettiğinizde onlar sizi işitiyorlar mı?

Yahut taptığımızda size fayda veya tapmadığımızda size zarar verebiliyorlar mı?

74 – “Yook!” dediler, “ama atalarımızı böyle bir uygulama içinde bulduk, biz de onu benimsedik.”

75-76 – İbrahim dedi ki: “Peki, gerek sizin, taptığımız gerek, gelip geçmiş babalarımızın taptığı şeyler hakkında biraz olsun düşünmediniz mi?

77 – Bilin ki bütün o ibadet ettiğiniz tanrılar, Rabbülâlemin hariç, hepsi benim düşmanlarımdır. [10,71; 11,54-56; 6,81; 43,26]

Kur’ân’ın, Hz. İbrâhim (a.s.)’ın tevhid inancına fazla yer vermesinin hikmeti şudur: Araplar, Hz. İbrâhim’in dinine mensup olmakla öğünüyorlardı. Öte yandan Yahudi ve Hıristiyanlar da onun, dinlerinin öncüsü olduğunu ileri sürüyorlardı. Kur’ân bütün onlara şunu vurgulamak istiyordu ki: Hz. İbrâhim’in dini, şimdi Hz. Muhammed (a.s.)’ın size bildirdiği İslâm dinidir. O bu inanç içindir ki ailesini, vatanını ve milletini terkedip gâh Filistin’de, gâh Hicaz’da gâh Mısır’da sürgün hayatı yaşamak zorunda kalmıştı.

78 – O’dur beni yaratan ve hayat imkânlarını veren, maddeten ve mânen yol gösteren.

79 – O’dur beni doyuran, O’dur beni içiren.

80 – Hastalandığımda O’dur bana şifa veren.

81 – O’dur beni öldürecek ve sonra da diriltecek olan.

Allah insanı yaratıp kendi haline bırakmamıştır. Onun vücudunu devamlı surette geliştirme, her türlü ihtiyaçlarını karşılama, ona zarar verecek binlerce tehlikeden koruma işlerini de uhdesine almıştır. Yüce Yaratıcı bunu öyle bir sisteme bağlamıştır ki insanın bu kadar ilerleyen bilgi ve tecrübeleri, bu sistemi güzelce farketmekle beraber lâyıkiyle kavrayamamaktadır.

82 – Büyük hesap günü günahlarımı bağışlayacağını umduğum ulu Rabbim de yine O’dur. [4,48]

83 – Ya Rabbî! Bana hikmet ver ve beni hayırlı kulların arasına dahil eyle! [26,21; 2,130]

84 – Gelecek nesiller içinde iyi nam bırakmayı, hayırla anılmayı nasib eyle bana. [37,108; 2,129]

85 – Naim cennetlerine vâris olanlardan eyle beni ya Rabbî. [23,10]

86 – Babamı da affet, ona tövbe ve iman nasib et. Zira o yolunu şaşırırlar arasında. [19,47; 9,114; 60,4]

87 – İnsanların diriltilip bir araya toplandığı mahşer günü rüsvay eyleme beni ya Rabbî.

88 – O gün ki ne mal, ne mülk, ne evlat insana fayda eder. [6,94; 23,101; 18,46]

89 – O gün insana fayda sağlayan tek şey, Allah’a teslim ettiği arı duru bir gönül olur.

90 – O gün cennet müttakilere yaklaştırılır. [15,45]

91 – O gün cehennem azgınlara gösterilir. [21,98]

92-93 – Ve onlara: “Nerede o, Allah’tan başka taptıklarınız?

Size yardım edebiliyorlar mı, kendilerini olsun kurtarabiliyorlar mı?” denilir.

94-95 – Arkasından onlar da, o azgınlara da ve topyekün İblis ordusu da cehenneme fırlatılır.

96-102 – Orada putlarıyla çekişirken şöyle derler “Vallahi de, tallahi de biz besbelli bir sapıklık içinde imişiz!”

“Çünkü biz sizi Rabbülâlemin ile bir tutuyorduk. Ama bizi saptıranlar da, o mücrimler oldu.

“Şimdi artık ne şefaatiniz var bizim, ne candan bir dostumuz!”

“Ah! Ne olurdu, imkân olsa da dünyaya bir dönsek ve müminlerden olsaydık!” [36,56; 40,47; 7,53; 38,64]

Siyaktan iyice anlaşıldığı üzere âyet, kâfirler lehindeki şefaati reddetmektedir. Yoksa müminler hakkındaki şefaati inkâr edenlerin bu âyeti ileri sürmeleri geçersizdir.

103 – Elbette bunda alınacak ibret vardır; fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

104 – Ama senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

105 – Nûh’un halkı da gönderilen resulleri yalancı saydı. [36,14; 7,59-84]

106 – Kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: “Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?”

107 – Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

108 – Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin.

109 – Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak Rabbülâlemîn’dir.

110 – Haydi öyleyse! Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin.”

111 – “A!” dediler, “Seni izleyenlerin, toplumun en aşağı tabakasından olduklarını göre göre sana inanmamızı nasıl beklersin?” [6,52-53; 80,5-12]

112-113 – Nûh: “Onların daha önce ne yaptıkları hakkında bilgim yoktur.

Sizin azıcık bir şuurunuz olsaydı bilirdiniz ki onların hesabı ancak Rabbime aittir.

114-115 – Ben iman edenleri asla kovamam. Ben sadece açıkça uyaran bir elçiyim.”

116 – Onlar: “Ey Nûh! Bizi dinle! Eğer bu dâvadan vazgeçmezsen, mutlaka taşa tutulacaksın!” dediler.

Mercûm’un iki anlamı olabilir: 1. Taşlanmış, recm edilmiş. 2. Her taraftan azarlanmış, lânetlenmiş. Burada her iki mâna da geçerlidir.

117-118 – Nûh: “Ya Rabbî!” dedi, “halkım beni yalancı saydı.

Artık benimle onlar arasındaki hükümünü Sen ver, beni ve beraberimdeki müminleri Sen halas eyle ya Rabbî!” [54,10-14]

119 – Hülâsa Biz de onu ve yanındakileri o yükü dolu gemi içinde kurtardık.

120 – Arkasından geride kalanları da suda boğduk.

121 – Elbette bunda alınacak ibret var,

fakat onların ekserisi ders alıp da iman etmezler.

122 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

123 – Âd halkı da resulleri yalancı saydılar.

124-127 – Kardeşleri Hûd onlara şöyle dedi: “Hâlâ inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?”

Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Öyleyse Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin. Bu hizmetten ötürü sizden hiç bir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülâlemin’dir. [25,4-5; 16,24]

128-130 – Siz her yol üzerinde, gelip geçenleri şaşırtmak için bir alamet yapıp

saçma sapan şeylerle mi uğraşırsınız?

O muazzam yapıları dünyada ebedî kalmak gayesiyle mi inşa ediyorsunuz?

Başkalarının hukukuna karşı hiç sınır tanımadan hep böyle zorbalık mı yapacaksınız?[89,6-7; 53,50; 41,15; 46,25; 69,7]

Hz. Hud o binaların sadece plan, sayı ve ihtişamlarına değil, aynı zamanda bu israflı yapıların o milletin ahlâk, kültür ve medeniyeti üzerindeki yakın etkilerine de itiraz etmiş oluyordu.

131-135 – Allah’a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Size bildiğiniz bunca nimetleri veren,

size evcil havyanlar ve evlatlar ihsan eden,

bağ ve bahçeler, pınarlar lütfeden o Rabbinize karşı gelmekten sakının!

Müthiş bir günün azabının tepenize ineceğinden, gerçekten endişe ediyorum!”

136-138 – “Sen” dediler, “Ha böyle nasihat etmiş, ha etmemişsin, bize göre hepsi bir.

Bizim tuttuğumuz yol, önceki atalarımızın sürüp gelen âdetlerinden başka birşey değildir.

Biz bundan ötürü de cezalandırılacak değiliz!” [11,53]

139 – Neticede onu yalancı saydılar, Biz de onları imha ettik.

Elbette bunda, alınacak ibret var,

fakat onların ekserisi ibret alıp da iman etmezler.

140 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahimdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir). [7,73; 11,61-68; 15,80; 27,45]

141 – Semud halkı da resulleri yalancı saydı.

142-145 – Kardeşleri Salih onlara şöyle dedi: “Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?”

Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin.

Bu hizmetten dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülâlemin'dir.

146 – Siz burada, konfor ve güven içinde kendi rahatınıza bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?

147-148 – Bağlarda, bahçelerde, pınarların başında, ekinler, bostanlar, dalları kırılacak derecede yüklü salkımları sarkan hurmalıklar içinde devamlı kalacağınızı mı sanıyorsunuz?

149 – Böyle düşündüğünüz için mi dağlarda ince bir sanat eseri lüks villalar yontuyorsunuz?

Hicazın kuzeyinde Medine ile Tebük civarında Hicr dağının batı yamaçlarında Semudluların kayalara oydukları mesken ve mezarlara dikkat çekilmektedir. Bu yapılar, yüksek bir uygarlık ve dünyevî kudrete işaret eden ince bir zevk ve büyük emek ürünüdürler. Kalıntıları bu gün de görülebilir durumda olan bir takım hayvan figürleri ve kitabelerle süslü bu yapılar, konuşulan Arapçada *Medayin Salih* diye adlandırılır.

150-152 – Artık Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Sakın işi gücü dünyada fesat çıkarıp nizamı bozmak olan, düzeltme için ise hiç bir gayretleri bulunmayan o haddi aşanların isteklerine uymayın!

153-154 – “Sen” dediler, “bir sihirin etkisine kapılmışlardan birisin.

Hem bize hiçbir üstünlüğün yok, bizim gibi bir insansın.

Yok eğer böyle değilsen, iddianda doğru isen mûcize göster bize!”

155-156 – Salih: “İşte mûcize, şu dişi deve!

Nöbetleşe olarak, kuyudan bir onun içme sırası, belirli günde de sizin içme sıranız olsun.

Sakın ona fenalık dokundurayım demeyin, yoksa sizi müthiş bir günün azabı bastırır.” dedi.

157 – Derken, deveyi boğazladılar, ama çok geçmeden yaptıklarına pişman oldular.

158 – Çünkü bildirilen o azap onları bastırır.”

Elbette bunda alınacak ibret vardı. Ama onların ekserisi ders alıp da iman etmezler.

Semud halkından günümüze ulaşan tarihî kalıntılar vardır. Hicr denilen bölgede (Medine ile Tebuk arasında) yer alan bu kalıntılar arasında bir de kuyu vardır. Bu kuyu Osmanlı Devletinden kalan bir askerî karakol içinde olup, Hz. Salih'in mûcizevî devesinin su içtiği kuyu olduğu bildirilmektedir. Harabelerden, müthiş zelzelenin 500 x 200 km. çapında bir kısmı etkilediği anlaşılmaktadır (*Tefhim*). Hicr'deki kalıntıların benzerleri Ürdün'de Petra bölgesinde de vardır. Bazı şarkiyatçılar Kur'ân hakkında şüphe uyandırmak için Hicr'deki binaların Semud'a değil, Nabatlılara ait olduğunu iddia ederler. Halbuki Nabatlılar, Semud halkından öğrenip bu san'atı mükemmel duruma ulaştırmış olabilirler.

159 – Ama senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

160 – Lût halkı da elçileri yalancı saydı.

161-164 – Kardeşleri Lût onlara şöyle dedi: “Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?”

Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin.

Bu hizmetten ötürü sizden hiç bir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan ancak Rabbülalemindir. [7,80-84; 11,74-83; 15,57-77; 29,28-35]

165,166 – Neden siz bütün insanlardan sadece erkeklere şehvetle varıyorsunuz?

Neden Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıp da bu işi yapıyorsunuz?

Siz hakikaten iyice azmış bir toplumsunuz!”

167 – “Bizi dinle Lût!” dediler, “bu söylediklerine son vermezsen mutlaka yurt dışına sürüleceksin.” [7,82]

168-169 – “Ben” dedi, “sizin yaptığınız bu işten nefret ediyorum.

“Beni ve bana tâbi olanları, onların yaptıkları kötülüğün cezasından ve onların her türlü şerrinden Sen kurtar ya Rabbî!”

170 – Biz de onu ve ona uyanları tamamen kurtardık.

171 – Yalnız bir koca karı geride kalıp helâk edilenler arasında oldu.

172 – Sonra geridekileri hep imhâ ettik.

Lut halkının başına inen azap Tevrat'ta ve antik dönemden kalan eserlerde de yer alır. Ayrıca, bazı tarihî ve arkeolojik araştırmalar da olayı

tesbit etmektedir. Olay Lût Gölü (Ölü Deniz) civarında, M. Ö. yaklaşık 1900 yıllarında vaki olmuştur. Bu vadide Lut kavminin yaşadığı Sodom şehrinin yanısıra Gomora, Adma, Zebuyem kentleri de vardı.

173 – Üzerlerine öyle helâk eden bir yağmur yağdırdık ki sorma!

Uyarılanların başına yağın musîbet ne fena idi!

174 – Elbette bunda alınacak ibret vardır. Fakat onların ekserisi ders alıp da iman etmezler.

175 – Ama senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş merhamet sahibidir).

176 – Eyke halkı da resulleri yalancı saydı.

Eyke ile Medyen bazı müfessirlere göre aynı, bazılarına göre ise iki ayrı kavim idi. Muhtemelen bunlar aynı ırkın iki kolu idiler. Hz. İbrâhim'in oğlu Medyen'e nisbet edilen bu halk, Hicaz'ın kuzeyinden itibaren Filistin'in güneyine kadar çeşitli yerleşim merkezleri kurmuşlardı.

177-180 – Şuayb onlara şöyle dedi: “Hâla inkâr ve isyandan sakınmayacak mısınız?

Ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim!

Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının da bana itaat edin!

Bu hizmetten ötürü sizden hiçbir ücret istemiyorum.

Benim ücretimi verecek olan, ancak Rabbülâlemin'dir.”

181 – Ölçeği, tam ölçün de eksik ölçüp hak yiyenlerden olmayın!

182-183 – Doğru terazi ile tartın, halkın hakkından bir şey kısmayın!

Ülkede bozgunculuk yaparak nizamı bozmayın.

184 – “Sizi de sizden önceki nesilleri de yaratan Rabbinize karşı gelmekten sakının.”

185 – “Sen” dediler, “bir sihirin etkisine kapılmışsın.

186 – Bize hiç bir üstünlüğün yok, sen de bizim gibi bir insansın.

Doğrusu, biz seni yalancılardan sanıyoruz.

187 – Eğer peygamberlik iddiasında doğru isen haydi gökten üstümüze bir parça düşür, üstümüze azap indir!” [17,92; 8,32]

188 – Şuayb: “Rabbim sizin yaptıklarınızı çok iyi biliyor.” dedi. [7,88; 11,87]

189 – Yine de onu yalancı saydılar. Bunun üzerine o gölge gününün azabı onları bastırırverdi. Gerçekten o müthiş bir günün azabı idi.

Rivayete göre Allah onlara yedi gün ve sekiz gece süren şiddetli bir sıcak verdi. Evlere sığınıp, sonra ovaya çıkmaya mecbur kaldılar. Gölgeleyen bir bulutun altında toplandılar. O gölgelik bir ateş halinde üzerlerine düşüp hepsini yiyip bitirdi.

190 – Elbette bunda alınacak ibret vardır.

Fakat onların ekserisi ders alıp da iman etmezler.

191 – Ama Senin Rabbin aziz ve rahîmdir (mutlak galiptir, geniş rahmet sahibidir).

192 – Elbette bu Kur’ân Rabbülâlemin’in indirdiği bir kitaptır.

193-195 – Onu Rûhu’l-emin, uyarıcı nebîlerden olman için, senin kalbine açık ve vazıh bir Arapça ile indirmiştir. [2,97]

196 – Bu Kur’ân’a, elbette öncekilerin kitaplarında da işaret edilmişti. [7,157]

Maksat şudur: Bu zikir, bu vahiy ve bu ilahî emirler, daha önce gönderilmiş ilahî kitaplarda da vardır. Bunların hiçbiri ilk olarak Kur’ân’da yer almış değildir.

197 – İsrailoğullarından bilginlerin onu bilmeleri, onlar için bir delil değil midir?

198-199 – Eğer Biz Kur’ân’ı arap olmayanlardan birine indirseydik de onu kendilerine okusaydı, yine de ona iman etmezlerdi. [15,14-15; 10,96-97]

Hiz. Peygamberin karşılaştığı inatçı inkârın bir şekli de şu idi: “O’nun getirdiği mesaj Arapçadır. Kendisi de Arap olduğu için bunu kendisinin hazırladığı söylenebilir. Şayet kendisinin de, bizim de bilmediğimiz bir dilden olsaydı ona inanabilirdik.” Oysa Allah onların dediği gibi yapsaydı, bu sefer şöyle diyeceklerdi. “Bu yabancıyı cin tutmuş! Başka izahı yok!” Allah Teâla onlara cevaben kolaylıkla anlamaları için kendi dillerinde gönderildiğini bildirmiştir [44,58]. Fakat onlar bunu anlamazlıktan gelmişlerdir.

Aslında Arapça dışında bir dil ile gönderilseydi, yine onlar: “Şu tuhaflığa bakın: Arap milletinden bir resul gönderilmiş, ama ona öyle bir mesaj verilmiş ki ne kendisi anlıyor, ne de halkı!” (Krş. 41,44). Allah onların çaresizlik içindeki son bahanelerini, daha doğrusu sayıklamalarını da cevaplandırmıştır: “Vahyi gökten kağıtlar halinde indirsek, onlar da elleriyle tutsalar dahi bu sefer de: “Bu bir büyüden ibaret, gerçek olamaz!” derlerdi [6,7].

200-201 – İşte aynen bunun gibi, Biz o yalanlamayı suçlu kâfirlerin kalplerine öyle bir soktuk ki, o can yakıcı azaba girmedikçe ona iman etmezler.

202 – İşte bu azap, kendilerine ansızın gelir ki, onlar hiç farkında olmazlar.

203 – İşte o zaman: “Acaba, bize, azıcık olsun, bir mühlet verilir mi” derler. [14,44; 40,84-85]

204 – Hâla, onlar Bizim azabımızın çarçabuk gelmesini mi istiyorlar. [29,29-53]

205-207 – Ne dersin: Onları yıllarca yaşatsak da, sonra tehdit edildikleri o azap başlarına gelse, onca seneler yaşayıp zevklenmeleri kendilerini kurtarabilir mi? [2,96; 92,11]

208 – Biz hiç bir ülkeyi, uyarıcıları gelmeden imha etmedik. [17,15; 28,59]

209 – Öğüt ve hatırlatmada bulunulmuştur. Biz hiçbir zaman zalim olmadık.

210 – Kur’ân’ı asla şeytanlar indirmiş değildir.

211 – Bu, onların yapacağı iş değildir! Hem isteseler de buna güçleri yetmez!

212 – Çünkü onlar vahyi işitmekten kesinlikle menedilmişlerdir. [72,8-10]

213 – Öyleyse sakın, Allah ile beraber başka tanrıya yalvarma, sonra azaba mâruz kalanlardan olursun. [36,6; 6,92; 51,19.97; 11,17]

214 – Önce en yakın akrabalarını uyar.

Bu emir, İslâm’ın bir prensibini ortaya koymaktadır: Peygamber ve ailesi için hiç bir ayrıcalık yoktur. Hatta yükümlülükler önce onlardan başlamaktadır: Zekat diğer müslümanlara düşerken, Peygamber ailesine haramdır. İlk kaldırılan faiz, Hz. Peygamberin amcası Abbas (r.a)‘ınki olmuştur. Faraza suç işlemeleri halinde Peygamber hanımlarının cezası iki misli olarak belirlenmiştir [33,30].

215 – Sana tâbi olan müminlere kol kanat ger.

216 – Bununla beraber akrabalarından sana isyan edenlere “Ben sizin yaptıklarınızdan beriyim” de.

217 – Sen o aziz-u rahîme (o mutlak galip ve geniş rahmet sahibine) güvenip dayan.

218-220 – Sen yolunda kaim olurken, namaza dururken de, O seni elbette görüyor. Secde edenler, ibadet edenler arasında dolaşmalarını da görüyor. Çünkü her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla bilen O’dur. [5,67; 52,48]

221 – (Şeytanlardan bahsediyorlar) şeytanların asıl kime indiğini bildireyim mi?

222 – Onlar yalan ve iftiraya, günaha düşkün kimselere inerler.

223 – Çünkü o iftiracılar şeytanlara kulak verirler, esasen onların çoğu yalancıdırlar.

Yalancı, iftiracı kâhinler, bilgileri noksan olduğundan, onlardan birtakım vehimler, emareler öğrenirler, sonra hayalhanelerinden gerçeğe uymayan hürafeler çıkarırlar, uydurdukları yalanları söylerler. Hadis-i Şerifte: “Cinnî, gayb aleminden bir kelime kapar, sonra onu insanlardan olan dostunun kulağına koyar, o da yüz yalan ilave ederek onu söyler.” bildirilmiştir. “*Yulkûne*”nin faili, yani “dinleme işini yapanlar” şeytanlar da olabilir. Yani onlar mele-i a’lâya kulak vermeye çalışırlar.

224 – Şairler var ya, bunların peşine de sapkınlarla çapkınlar düşer!

225-226 – Görmez misin onlar her vâdide sözcüklerin, hayallerin peşinde dolaşır ve yapmayacakları şeyleri söylerler? [36,69; 69,41]

227 – Ancak iman edip, güzel ve makbul işler yapanlar, Allah’ı çok zikredip ananlar ve zulme mâruz kaldıktan sonra haklarını savunanlar müstesna!

Zalimler de nasıl bir inkılab ile devrileceklerini, yakında öğrenirler. [40,52]

Cahiliye dönemi arap şiirinde şehvet, intikam, ırkçılık gibi duygular hakim olup fazilet temaları az yer alırdı. Onun için Hz. Peygamber, genellikle şiir karşısında olumsuz bir tavır takınmıştır. Fakat bu arada bazan şiir dinlemiş, bir keresinde: “Bazı şiirler hikmet doludur” buyurmuştur. Ümeyye b. Ebi’s-Salt hakkında: “Şiiri iman etti, ama kendisi kâfirdir” demiştir. Bu olumlu tavır 227. ayetin istisnasının tefsiri kabilindedir. Bu ayet: 1. İman, 2. Makbul işler işleme, 3. Allah’ı sık sık hatırlama, 4. Şahsî hislerle hareket etmeyip kamunun haklarını savunma şartları ile şiiri mübah kılmıştır. Bu itibarla Hz. Peygamber (a.s.) Kâb b. Mâlik, Hassan b. Sâbit gibi şairleri övmüştür.

NEML SÜRESİ

93 ayet olup Mekke döneminde inmiştir. İsmi, 18. ayetinde geçen ve “Karıncalar Vadisi” anlamına gelen Neml kelimesinden almıştır. Kur’ân’ın önemini anlatıp şirki çürütür. Hz. Salih, Hz. Lût gibi nebîlerin tebliğlerine yer vermekle bunu pekiştirir, özellikle Hz. Süleyman’a fazla yer vermesiyle Hz. Peygamber (a.s.)’ın istikbalinin parlak olduğunu işaret eder. Sûrenin sonuna doğru müminlerin felahına, âhiret hayatına ve İslâm muhaliflerinin elebaşlarının helâk edileceklerine değinir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1 – Tâ sîn. Şunlar Kur’ân’ın ve gerçekleri açıklayan kitabın âyetleridir.

2 – Müminler için hidayet, rehber ve müjdedir. [41,44]

3 – O müminler ki namazı hakkıyla ifa eder, zekâtı verir ve âhirete kesin olarak iman ederler.

4 – Biz âhirete iman etmeyenlere yaptıkları işleri süsledik, o yüzden onlar körelmiş bir vaziyette bocalar dururlar. [6,110]

İnsanlara yaptıkları işlerin süslenmesi fiili, Kur’ân’da bazan Allah Teâlâya, bazan da şeytana izafe edilir. Birinci durumda her insanın kendi tercihi ile benimseyip yaptığı iş, Allah tarafından da güzel gösterilir, o bunu yapmaktan memnun olur. İkinci durumda ise yine insanın tercihi ile yaptığı iş şeytan tarafından güzel gösterilir.

5 – Onlara çetin bir azap vardır, âhirette ise en çok ziyana uğrayacak olanlar da onlardır.

6 – Fakat sana gelince, ey resulüm! Hiç şüphe yok ki Kur’ân sana; her işi hikmet dolu olan, her şeyi mükemmel olarak bilen Allah tarafından verilmektedir. [6,115]

7 – Nitekim resullerden olan Mûsâ da çölde geceleyin yol alırken ailesine: “Durun” demişti, “uzaktan bir ateş gördüm, oraya gideyim belki oradan yol hakkında bir bilgi alır, yahut hiç değilse bir ateş kuru getirir de ısınmanızı sağlarım.”

Mûsâ (a.s.) Medyen’de 8-10 yıl kaldıktan sonra, ailesi ile Mısır’a dönüyordu. Medyen, Hicaz’ın kuzey batı tarafında yer alır. Hz. Mûsâ, Medyen’den Mısır’a doğru geliyordu. Sina yarımadasının güney tarafında bulunup Cebel-i Mûsâ da denilen Tûr dağına varmıştı. Hz. Mûsâ’ya risalet verilen yer 1666 m. yükseklikte bir yer olup, orada 365’te Konstantin bir

Kilise, ondan, iki asır sonra da Jüstinyen bir mânastır yaptırmış olup halen bu yapılar mevcuttur.

8 – Oraya varır varmaz birden şöyle nida edildi. “Ateş mahallinde ve çevresinde bulunan kimselere feyiz ve bereket verildi. Alemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir, bütün noksanlardan münezzehtir.” {KM, Tesniye 33,16; Çıkış 3,2}

Nidanın tamamlanmasından sonra son “Sübhanallah” cümlesi, olayın büyüklüğüne hayret uyandırmakla beraber, Allah hakkında benzetme hatasına düşmemek içindir.

9 – “Dinle Mûsâ! Ben, her şeye kadir, mutlak galip, her işi hikmetle dolu olan gerçek İlahım.

10 – “Şimdi asânı yere bırak!” Bırakıp da onun çevikçe hareket eden bir yılanı dönüştüğünü görünce derhal kaçtı, bir kere olsun, dönüp arkasına bile bakmadı. “Korkma, Mûsâ! Çünkü Benim huzurunda elçiler korkmazlar.” buyurdu.

11 – “Benden korkanlar, zulüm ve günah işleyenlerdir. Fakat onlar da o fenalıktan sonra güzel işler yaparlarsa, onlara karşı da Ben çok affedici, geniş merhamet ve ihsan sahibi olarak muamele ederim.” [4,110]

12 – “Haydi, elini koynuna sok! Şimdi çıkar: İşte kusursuz, pırıl pırıl ışık saçıyor. Böylece Firavun’a ve onun halkına göstereceğin dokuz mûcizeye bu da dahil olsun. Hakikaten onlar yoldan tam çıkmış bir güruhtur.” [7,133; 17,101]

Bu dokuz mûcize 7,133’de sayılmıştır: Asâ, parlak el, büyücülerin büyülerini bozmak, kıtlık, tufan, çekirge sürüleri, haşereler, kurbağalar ve kan.

13 – Mûcize ve belgelerimiz bütün aydınlığıyla apaçık olarak onlara geldiğinde: “Bu besbelli bir büyü!” dediler.

14 – Vicdanları onların doğruluğuna şahitlik ettiği halde, sırf kibir ve haksızlık saikiyle, onları inkâr ettiler.

İşte bak da fesatçıların, bozguncuların âkıbetlerinin nasıl olduğunu gör!

15 – Biz Davud’a ve Süleyman’a ilim verdik. Onlar da: “Bizi mümin kullarının çoğuna üstün kılan Allah’a hamd olsun” dediler.

16 – Süleyman Davud’a vâris oldu ve “Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi

ve daha her şeyden bolca nasip verildi. Gerçekten bunlar âşikâr lütuflardır.” dedi.

Bu, veraset, nübüvvet ve hakimiyette yerine geçmektir ki bu Davud (a.s.)’ın on dokuz oğlundan yalnız Süleyman’a (a.s.) nasib oldu. Süleyman (a.s.)’ın M. Ö. 965-926 arasında 40 yıl kadar hükümdarlık yaptığı söylenmektedir. Şimdiki Filistin, Ürdün ve Doğu Suriye’de hüküm sürmüştür. Süleyman (a.s.)’ın kuş dili bildiği Tivratta yer almasa da İsrailoğullarının geleneklerinde yer almıştır (*Jewish Encyclopedia* XI, 439’dan *Tefhimu’l-Kur’ân*).

17 – Günün birinde, Süleyman’ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları toplanmış olup, hepsi birlikte, düzenli olarak kendisi tarafından sevkediliyordu.

Eski Ahit’te cinlerin Hz. Süleyman (a.s.)’ın ordusunda yer aldıklarına dair bilgi bulunmaz. Fakat Talmut’ta ve Yahudî hahamlarının nakillerinde buna rastlanmaktadır (*Jewish Encyclopaedia*, XI, 440). Bazı çağdaş tefsircilerin cinleri ve kuşları, bazı insan grupları diye tevil etmeleri kabul edilemez (*Tefhim*).

18 – Derken Karınca vadisine geldiklerinde, onları gören bir karınca: “Ey karıncalar, haydin yuvalarınıza girin.

Süleyman ve orduları, sizi farketmeyerek ezip çiğnemesinler!” diye seslendi.

Karınca kıssası İsrail metinlerinde de yer almıştır. Fakat kıssanın devamında Süleyman’ın böbürlendiği, karıncanın da ona: “Sen bir damladan yaratılmışsın” demesi karşısında mahcup olduğu ileri sürülür (*Jewish Encyclopedia*, XI, 440). Burada da görüldüğü gibi Kur’ân, diğer kutsal metinler karşısında hakem konumundadır, onlara karıştırılan beşerî ilaveleri düzeltmektedir. Buna rağmen bazı oryantalistler sıkılmadan, Kur’ân’ın bu tür kıssaları Yahudi rivayetlerinden aldığını iddia etmektedirler.

19 – Onun sesini işiten Süleyman tebessüm ederek:

“Ya Rabbî!” dedi, “beni nefsim öyle hâkim kıl ki gerek bana, gerek ebeveynime ihsan ettiğin nimetlere şükredeyim,

Seni razı edecek güzel ve makbul işler yapabileyim.

Bir de lütfedip beni hayırlı kulların arasına dahil eyle!”

20 – Bir de kuşları teftiş etti de: “Hüdhüdü neden göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?” dedi.

21 – “Kuvvetli ve geçerli bir mazeret ortaya koymadığı takdirde, onu şiddetli bir şekilde cezalandıracağım yahut boynunu keseceğim.”

22 – Derken, çok geçmeden Hüdhüd geldi: “Ben,” dedi, “senin bilmediğin bir şeyi öğrendim ve sana Sebe’den önemli ve kesin bir haber getirdim.”

23 – Sebe halkını bir kadın hükümdarın yönettiğini gördüm. Kendisine her türlü imkân verilmiş.

Onun güçlü bir yönetimi olduğu gibi pek büyük bir tahtı da var.

Sebe halkı Güney Arabistan’da ticaretle uğraşan bir millet idi. Başkentleri, Yemen’in San’a şehrinin takriben 100 km. kuzeydoğusundaki Marib idi. Sebeliler, M. Ö. 1100-115 arasında bin yıl kadar bütün Arap yarımadasına hâkim olmuşlardı.

24 – Ne var ki onun da halkının da Allah’ı bırakıp güneşe ibadet ettiklerini gördüm.

Anlaşılan, şeytan yaptıkları bu kötü işleri kendilerine güzel göstermiş ve onları yoldan çıkarmış, bu yüzden de hak yolu bulamıyorlar.

25 – Halbuki göklerde ve yerde gizli olan her şeyi açığa çıkaran, sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilen Allah’a secde ve ibadet etmeleri gerekmez mi?

26 – Halbuki o en geniş hükümranlığın ve o en büyük arşın Rabbi olan Allah’tan başka ilah yoktur.

27-28 – “Bakalım,” dedi Süleyman, “doğru mu söyledin, yoksa yalancının teki misin, bunu anlayacağız.

Sen şimdi şu mektubumu götür, bırak onların yanına, sonra onlardan biraz uzaklaş ve ne yapacaklarını gözle!”

29 – Kırالیçe: “Değerli danışmanlarım! Bana çok önemli bir mektup gönderildi.”

30-31 – Mektup Süleyman’dandır ve “rahman ve rahîm olan Allah’ın adıyla” diye başlayıp:

“Bana karşı kibirlenmeyin, itaat ve teslimiyet göstererek yanıma gelin!” diye devam etmektedir.

Müslimîn kelimesinin itaat ve iman etme olarak iki anlamı vardır. Bazı müfessirlere göre her iki anlam birden kastedilerek “İtaat ve iman etmiş olarak yanıma gelin” diye açıklamak da mümkündür. Süleyman (a.s.)’ın bu kıssası Eski ve Yeni Ahitte, Kur’ân’dakinden farklı ve daha geniş tarzda bulunur (I. Krallar, 10,1-29; II. Tarihler, 9,1-12; Matta, 12,43; Luka, 11,31). Yahudi rivayetlerinde maalesef Hz. Süleyman, değil bir Peygamber’e, hatta iyi bir mümine bile yakışmayan gurur, şehvet, putperestlik irtikâb etmekle

itham edilir ve sadece bir kiral olarak tanıtılır. Kur'ân, İsrail'in büyük şahsiyetleri lehindeki şahitliği ile Yahudilere pek büyük bir iyilik etmiştir, ama onlar bunu takdirden geri durmuşlardır.

32 – “Değerli danışmanlarım, bu mesele hakkında görüşlerinizi istiyorum! Pek iyi bildiğiniz gibi, sizi çağırmadan, size danışmadan hiç bir meseleyi hükme bağlamam.”

33 – Onlar: “Biz güçlü, kuvvetliyiz, savaşçı milletiz.

Ama yetki sizindir, değerlendirip münasip gördüğünüz emri verin!” dediler.

34 – “Doğrusu” dedi, Kırالیçe,” hükümdarlar bir ülkeye girince oranın düzenini altüst eder, halkının eşrafını da sefil ve zelil ederler.

Evet istilacılar hep böyle yaparlar.

35 – Bunun içindir ki, ben şimdi onlara bir hediye gönderip elçilerimin ne gibi bir cevap getireceklerini bekleyeceğim.”

36 – Elçi Süleyman'a gelince o, elçiye: “Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği nimetler sizin verdiğinizden daha hayırlıdır. Ama siz hediyenizle böbürlenirsiniz!” dedi. {KM, I Krallar 10,1-13; II Tarih 9,1-12}

Allah'ın verdiği şeyler sadece dünyevî servet olmayıp, ona ilaveten iman, ilim, hikmet gibi faziletlerdir.

37 – “Sen dön ve onlara de ki: Biz onların üzerine, karşı koyamayacakları ordularla yürüyeceğiz. Onları yurtlarından mağlup ve zelil olarak çıkaracağız.”

38 – Daha sonra Süleyman onların itaatlerini bildirmek üzere huzuruna geleceklerini öğrenince yanındaki danışmanlarına:

“Değerli danışmanlarım! Onların itaat içinde huzuruma gelmelerinden önce, içinizden kim onun tahtını bana getirebilir?” dedi.

39 – Cinlerden mağrur ve iddiacı bir ifrit: “Ben,” dedi, “sen makamından kalkmadan, onu sana getiririm. Benim onu taşımaya gücüm yeter, hem de zayi etmeden güvenilir tarzda getirecek emin bir kimseyim.”

40 – Ama nezdinde, kitaptan ilim olan bir zat da: “Ben, sen gözünü açıp kapamadan onu getirebilirim” derdemez,

Süleyman, Kırالیçenin tahtının yanibaşında durduğunu görünce:

“Bu, Rabbimin lütuflarındandır. Bu şükür mü edeceğim, yoksa nankörlerden mi olacağım diye beni sınamak içindir. Şükreden sadece kendi lehine olarak şükreder.

Nankörlük eden ise bilmelidir ki Rabbim onun şüküründen müstağnidir, şükürüne ihtiyacı yoktur, ihsan ve keremi boldur.” [41,46; 30,44; 14,8]

Hız.Süleyman'ın oturduğu Filistin ile Sebe arasındaki mesafe 2000 kilometreden fazladır. Allah Teâla mucize olarak, o mesafeden Kraliçenin tahtını götürme imkânı vermiştir. Burada insanları, bu işin sırrını aramaya, bilim ve teknoloji yönünden incelemeye de gizli bir teşvik sezebiliriz.

41 – Devamla dedi ki: “Şimdi o Kraliçenin tahtını kendisinin tanıyamayacağı bir hale getirin, bakalım bunu bilecek mi bilemeyecek mi?”

42 – Süleyman'ın huzuruna girince ona: “Senin tahtın da böyle midir?” diye soruldu.

“Sanki o!” dedi, “zaten bize daha önce ilim nasib edildi; onun için de biz teslimiyet gösterenlerden olduk.”

Kraliçe zeki ve tecrübeli biri olarak Süleyman (a.s.)'ı dikkatle inceleyip şunları tesbit etti. 1. Mektûbunun değişik üslubu, Allah'ın adı ile başlaması. 2. Kıymetli hediyeleri kabul etmemesi. 3. Elçisinin onun hakkındaki iyi intibaları. Bunlar onu ziyaret etmesine sebep teşkil etti. Şahsen görüşünce onun şu özelliklerine de şahid oldu: 4. Tahtının getirilmesi mucizesi. 5. O dünya padişahının temiz, dürüst, mütevazi ve dindar bir insan olması.

43 – Öteden beri Allah'tan başka taptığı putlar, tevhid dinine girmesini engellemişti. Çünkü o kâfir bir millete mensup idi.

44 – Kraliçeye: “Buyurun, saraya girin!” denildi. Sarayın eyvanını görünce, zemininde engin ve duru su olduğunu zannedip eteğini yukarı çekti. Süleyman: “Bu, sırcadan yapılmış şeffaf bir saraydır.” Kraliçe:

“Ya Rabbî!” dedi, “Ben Sen'den başkasına ibadet etmekle kendime zulmetmişim,

şimdi ise Süleymanla birlikte alemlerin Rabbine teslim oluyorum.”

45 – Bir vakit Biz Semud halkına da, yalnız Allah'a ibadet edin diye çağrıda bulunmak için kardeşleri Salih'i gönderdik.

Çok geçmeden onlar birbiriyle çekişen iki bölük oluverdiler. [7,73-77; 11,61-68; 26,141-159]

46 – “Ey halkım!” dedi, “İyiliği bırakıp da neden kötülüğün çarçabuk gelmesini istiyorsunuz.

Niçin, merhametine nail olmak ümidiyle Allah'tan af dilemiyorsunuz?”

47 – “Biz” dediler, “senin ve sana bağlı olanların yüzünden uğursuzluğa uğradık.”

Salih: “Uğursuzluk dediğiniz şey Allah katında takdir edilmiştir.

Doğrusu siz imtihana tutulan bir toplumsunuz” diye cevap verdi. [7,131; 4,78; 36,19]

48 – Şehirde dokuz çete vardı ki bunlar ülkede hep bozgunculuk yapar, iyileştirme ve düzeltme adına hiç bir şey yapmazlardı.

49 – Allah’a yemin ederek aralarında şöyle anlaştılar:

“Geceleyin ona ve yakınlarına baskın yapıp hepsini öldürür,

sonra da sahip çıkan akrabalarına yakınlarının öldürülmesi esnasında orada bulunmadığımızı bildirir ve biz gerçekten doğru söylüyoruz deriz.”

50 – Onlar bir tuzak kurdular, ama tuzaklarına karşı Biz de tuzak kurduk,

kendileri farkında olmadan onların tuzaklarını bozduk, onların planlarını altüst ettik.

51 – Bak işte onların tuzaklarının âkıbeti nasıl oldu!

Biz onları da kendilerine uyan toplumlarını da imha ettik!

52 – İşte onların, zulümleri sebebiyle ıssız kalmış, çökmüş evleri...

Elbette bunda bilen ve anlayan kimseler için ibret vardır.

53 – İman edip Allah’a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.

54 – Lût’u da halkına resul olarak gönderdik.

O da onlara dedi ki: “Siz göz göre göre pek çirkin ve hayasız bir iş yapıyorsunuz ha!” [7,80-84; 11,74-83; 15,57-77]

55 – Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz?

Siz gerçekten ne cahil bir güruhsunuz öyle!” [26,165-166]

56 – Halkının buna karşı verdiği cevap sadece: “Lût’u ve etrafındakileri şehrinizden kovun, çünkü onlar çok temiz insanlar, yanımızda kirlenmesinler(!)” demekten ibaret oldu.

İbn Abbas bu sözü onların alay etmek kasdıyla söylediklerini belirtmiştir.

57 – Biz onu, ailesini ve beraberinde olanları kurtardık.

Yalnız eşinin geride kalıp azaba uğrayanlardan olmasını takdir etmiştik.

58 – Üzerlerine öyle berbat bir yağmur indirdik ki!

Uyarılıp da aldırmayanların mâruz kaldıkları o yağmur ne fena bir yağmurdu!

59 – De ki: “Hamd olsun Allah’a, selam olsun seçtiği kullarına. Allah mı hayırlı, yoksa Ona ortak saydıkları şeyler mi?”

Burada Lût (a.s.)’ın ikinci hitabesi başlıyor. Önce müminlere ilahî görgü kurallarından biri öğretilmek üzere, önemli konuşmalarına Allah’a hamd ve seçkin kullarına selam vererek başlamaları öğretiliyor.

Hız. Peygamber (a.s.) bu ayetin son cümlesini okuduktan sonra cevap olmak üzere: “Hayır, Allah hayırlıdır, bakidir, yücedir ve uludur” derdi.

60 – O nesnelere mi üstün, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve gökten sizin için su indiren mi?

Öyle bir su ki Biz onun sayesinde gözleri gönülleri açan pek güzel bahçeler bitirmekteyiz.

Halbuki siz onun bir tek ağacını bile bitiremezsiniz.

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Ama onlar haktan sapan bir gürûhtur. [43,87; 29,63; 39,9-22; 13,33]

61 – O nesnelere mi üstün, yoksa yeri oturmaya elverişli kılan, içinden yer yer ırmaklar akıtan ve oraya sağlam dağlar yerleştiren ve iki denizin arasına bir engel koyan Allah mı?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Ama onların çoğu bu gerçeği anlamıyorlar. [40,64; 25,53]

62 – O nesnelere mi üstün yoksa, çaresiz kalıp Kendisine yalvaran insanın duasını kabul edip sıkıntısını gideren ve sizi dünyada halifeler yapan Allah mı?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Ne de az düşünüyorsunuz! [17,67; 16,53; 6,133. 165; 2,30]

63 – O nesnelere mi üstün yoksa size karanın ve denizin karanlıklarında yol gösteren ve rahmetinin müjdecisi olarak rüzgarları gönderen mi?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! Allah, müşriklerin şirk koşmalarından münezzehtir. [16,6; 6,97]

64 – O nesnelere mi üstün yoksa mahlûkları ilkin yaratan, sonra da tekrar hayat veren

ve sizi gerek gökten gerek yerden rızıklandıran mı?

Hiç Allah ile beraber başka tanrı mı olur?

Elbette olmaz! De ki: “Şerik iddianızda samimi iseniz delilinizi gösteriniz!” [85,12-13; 30,27; 86,11-12; 57,4; 20,54; 23,117]

Bu son bölümdeki ayetler sadece müşriklerin batıl inançlarını çürütmekle kalmıyor. Allah’ı inkâr edenlerin de iddialarını çürütüyor. Bulutların teşkil edilmesi, yağmurun damla damla ihtiyaç miktarı gönderilmesi, aynı toprak ve su ile beslenen ve esas yapıları aynı maddelerden oluşan tohum ve çekirdeklerden çok değişik binlerce çeşit bitkinin çıkarılması, onların çiçekleri, renkleri, desenleri, meyveleri, kokuları ile sergiledikleri ilim, hikmet, kudret ve san’at; yaratılışın, başlangıcından beri makrokozmoz ve mikrokozmoz evrendeki sistemlerde devam eden aksaksız nizam, azıcık akli olanlara dahi bu nizamın sahibi tek Allah’ı tanıtmaktadır. Ayetler, insanı bu kabil tefekküre yöneltmektedir.

65 – De ki: “gerek göklerde gerek yerde olanlardan hiç kimse gaybı bilemez, gaybı yalnız Allah bilir.”

Dolayısıyla, onlar ne zaman diriltileceklerini de bilemezler. [31,34; 6,59; 7,187]

66 – Fakat âhiretin varlığına dair bilgiler, kendilerine resulleri vasıtasıyla ulaşmaktadır.

Doğrusu onlar bundan şüphe içindedirler. Hayır, hayır onlar âhiretten yana kördürler. [18,48]

67 – Bunun içindir ki kâfirler: “Sahi!” dediler, “biz de babalarımız da ölüp toz toprak olduktan sonra, biz mi diriltilip kabirden çıkarılacağız?”

68 – “Bize de, daha önce babalarımıza da bu dirilme, vâd edilip durdu. Bu, önceki insanların masallarından başka bir şey değildir!”

69 – De ki: “Hele dünyayı bir dolaşın da suçlu kâfirlerin âkıbetleri nasıl olmuş görün!”

70 – Sen onlardan ötürü sakın üzülme ve onların kuracakları tuzaklardan dolayı asla tasalanma!

71 – “İddianızda doğru iseniz bu vaad ne zaman gerçekleşecek?” derler. [17,51; 29,54]

72 – De ki: “Acele ile istediğiniz o azabın bir kısmı belki de ensenize binmek üzeredir.”

73 – Doğrusu senin Rabbin, insanlara karşı büyük lütuf sahibidir.

Fakat insanların çoğu O’na şükretmezler.

74 – Rabbin, onların gerek sinelerinin sakladığı, gerek açığa vurdukları her şeyi tamamen bilmektedir. [13,10; 11,5; 27,25]

75 – Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta yer almasın.

76 – Bilesiniz ki bu Kur’ân, (Süleyman’ın bu kıssası gibi) hakkında ihtilafa düştükleri şeylerin pek çoğunu İsrailoğullarına anlatmaktadır. [19,34]

77 – Hem Kur’ân müminler için hidayet rehberidir, rahmettir.

78 – Senin Rabbin onların arasında hikmet ve adaletiyle hükmedecektir.

Gerçekten O, aziz ve alîmdir (mutlak galiptir, her şeyi hakkıyla bilir).

79 – O halde yalnız Allah’a güven, çünkü tuttuğun yol gerçekliği meydanda olan hak yoludur.

80 – Şunu bil ki sen, ne ölümlere sesini duyurabilirsin, ne de arkasına dönüp uzaklaşan sağırlara bu dâveti işittirebilirsin!

81 – Sen körleri de sapıklıktan kurtarıp doğru yola getiremezsin.

Sen ancak ayetlerimize iman etmeye yatkın kimselere çağrını duyurabilirsin. Çünkü onlar hakka teslim olurlar.

82 – Kıyamet hakkındaki sözün gerçekleşme zamanı yaklaşınca onlara yerden bir dabbe (canlı) çıkarırız.

O da insanların bizim ayetlerimize, (özellikle kıyamete dair ayetlerimize) inanmadıklarını söyler. {KM, Vahiy 13,11}

Kıyamet alâmeti olan dabbe müteşabih bir kavramdır. Dilde, hafifçe de olsa hareket eden her şeye hatta tren, otomobil gibi cansız şeylere de denebilir. Fakat esas itibarıyla canlılar hakkında kullanılır. Konuşma sıfatından dolayı çıkarılacak dabbenin insan olacağı söylenmiştir. Bu konudaki hadis-i şeriflerden birinin meali: “*Dabbetü’l-arz* Mûsâ’nın asası, Süleyman’ın mührü yanında olarak çıkacak, mühür ile müminin yüzünü parlatacak, asâ ile kâfirin burnunu kıracak, insanlar sofraya toplanacak, mümin ve kâfir tanınacak.”

83 – O büyük duruşma günü, her ümmetten ayetlerimizi yalan sayan birer cemaat toplarız, onlar bir araya getirilip Allah’ın huzuruna sevkolunurlar. [37,21-22; 81,7]

84 – Nihayet hesap yerine vardıklarında Allah Teâla: “Demek siz ayetlerimin ne olduğunu iyice anlamadan yalan saydınız öyle mi? Yoksa ne yaptınız?” [75,32; 77,34]

85 – İşledikleri zulüm yüzünden tehdit olundukları azap hükmü onlar hakkında gerçekleşti, onların artık konuşacak halleri kalmadı.

86 – Onlar anlamıyorlar mı ki Biz, insanların dinlenip sükûnet bulmaları için geceyi, çalışsınlar diye de gündüz aydınlığını yarattık.

Elbette bunda iman edecek kimseler için ibretler vardır.

87 – Gün gelecek sûra üflenecek, Allah’ın dilediği dışında, göklerde ve yerde olan herkes müthiş bir korkuya kapılacak.

Hepsi boynu bükük vaziyette O’nun huzuruna varacaklar. [17,52; 30,25; 70,43]

88 – Bir de o dağları görür, donuk ve hareketsiz sanırsın;

Oysa onlar bulutların yürüdüğü gibi yürümektedirler.

İşte bu, her şeyi muhkem ve mükemmel yapan Allah’ın sanatıdır.

Muhakkak ki O, sizin yaptığınız her şeyden haberdardır. [52,9-10; 20,105-107; 18,47; 81,3] {KM, Vahiy 6,14}

89 – Kim O’nun huzuruna bir iyilikle gelirse, ona daha hayırlı bir mükâfat vardır.

Üstelik onlar o kıyamet gününün dehşetinden emin olacaklardır. [6,160; 21,103; 41,40]

90 – Kim de kötü işlerle gelirse, onlar da yüzü koyun ateşe yuvarlanırlar. Siz işlediklerinizin karşılığında başka bir şey mi bulacaktınız?

91-92 – De ki: Bana bu beldeyi muhterem ve mukaddes kılan ve her şey Kendisine ait olan Allah’a bir olarak ibadet etmem emredildi.

Keza bana Allah’a teslim olanların ilki olmam ve Kur’ân okumam emredildi. Artık kim doğru yolu bulursa sırf kendisi için bulmuş olur. Kim de yoldan saparsa de ki: “Ben sadece uyarmakla görevli elçilerden biriyim.” [106,3-4; 3,58; 28,3; 13,40]

Bu sûre Mekkî olup “Önce en yakın akrabalarımı uyar” buyruğunun bir uygulaması kabilinden, bu ayet Hz. Peygambere Mekkelilere şöyle demesini emrediyor: “Allah can güvenliğinin olmadığı geniş Arap ülkesi ortasında Mekke’yi güvenli bir yer yaptı, bütün insanların kiblesi kıldı. Ama siz nankörlük edip başka putlara yönelseniz de, ben yalnız O’na kulluk ederim.”

Bu sûre indirildiğinde Hz. Peygamber (a.s.) bu derecede yalnız iken, müteakip ve son ayet olan 93. ayette istikbal hakkında kuvvetli bir garanti verilmesi, o tarihten itibaren İslâmın dünyanın her tarafında gittikçe

güçlenerek yayılması, Kur'ân'ın her şeyi bilen Allah tarafından gönderildiğinin kesin bir delilidir.

93 – De ki: “Hamd O Allah’a olsun ki size er-geç alâmetlerini gösterecek

siz de onları tanıyacaksınız. Senin Rabbin, sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir.”[41,53]

FIKIH

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

HAC BÖLÜMÜ

Hac İle Umrenin Mahiyetleri

1- Hac, lûgatta, saygı değer makamları ve diğer yerleri ziyaret kasdında bulunmaktır. Din deyiminde ise: "Arafat'da özel vaktinde bir miktar durmaktan ve ondan sonra Kâbe-i Muazzama'yı usulü üzere tavaf ederek ziyaret yapmaktan ibarettir. Hac yapan kimseye Hâcc (Hacı) denir. Bunun çoğulu "Hüccac"dır.

2- Umre, lûgatta ziyaret manasınadır. Din deyiminde: "Kâbe-i Muazzama'yı tavaftan ve Safa ile Merve denilen iki yer arasında sa'y etmekten (koşar gibi gidip gelmekten) ibarettir. Bunun için belli bir zaman yoktur. Senenin her mevsiminde yapılabilir. Yalnız Arefe günü ile Kurban bayramının dört gününde yapılması mekruhtur. Ramazan ayında yapılması mendubdur.

3- Umre, müekked bir sünnettir. Bunu yapan kimseye "Mutemir" denir. Farz olan hacca, Hacc-ı Ekber denildiği gibi, umreye de "Hacc-ı Asgar" denilir. Bununla beraber Arefe günü cumaya raslayan bir farz hacca da "Hacc-ı Ekber" denilmektedir.

(Umre, İmam Malik'e göre de bir müekked sünnettir. Fakat İmam Şafî'ye göre, ömürde bir defa hemen yerine getirilmesi gerekmeyen bir farz-ı ayndır. Hanbelî'lere göre, hemen yerine getirilmesi gereken bir farzdır.)

Haccın Nevileri

4- Hac, farz, vacib ve nafîle kısımlarına ayrıldığı gibi, ifrad hac, temettü hac ve kıran hac nevilerine de ayrılır. Şöyle ki:

1) Farz hac, şartlarını kendisinde toplayan bir müslümanın ömründe bir defa yapmakla yükümlü olduğu hacdır.

2) Vacib hac, nezredilen veya başlanmışken bozulan nafîle bir hacca karşılık kaza edilecek olan hacdır.

3) Nafîle hac, buluğ çağına ermemiş olmakla mükellef bulunmayanın veya farz haccı yapmış bulunan bir kimsenin Allah rızası için nafîle olarak yapacağı haçtır ki, bu hac tekrar tekrar yapılabilir. (*)

4) İfrad hac, beraberinde umre yapmaksızın yalnız başına yapılan farz, vacib ve nafîle hacdir ki, ihrama girerken yalnız hacca niyet edilir. Bunu yapana "Müfrid" denilir.

5) Temettü hac, hac mevsiminde önce umre için ihrama girilip umre yapıldıktan sonra aynı mevsimde daha yurda dönmeden tekrar ihrama girerek usulü üzere yapılan farz hacdir. Bu haccı yapana "Mütemetti" denir. Bu, ifrad hacdan daha faziletlidir.

6) Kıran hac, hac aylarından önce veya hac ayları içinde mikattan evvel veya mikatta Umre ile farz haccı bir ihramda toplayıp bir niyetle Umre yapıldıktan sonra usulü üzere yerine getirilen haccdır. Bu şekilde hac yapılması Temettü hac yapılmasından daha faziletlidir. Bu haccı yapana da "Karin" denir. Bunların açıklama ve uygulamaları ileride gelecektir.

5- Haccın farz, vacib ve sünnet olan herhangi bir işine "Nüsük" denir. Bunun çoğulu "Menasik" dir. Bu söz, aslında ibadet ve su ile bir şeyi temizlemek demektir.

(*) On iki yaşını bitirip henüz buluğa ermemiş olan erkek çocuğuna mürahık, dokuz yaşını tamamlayıp da buluğa ermemiş olan kız çocuğuna mürahıka denir.

Haccın Rükünleri

6- Haccın rükünleri, mahiyetini teşkil eden farzları ikidir. Biri, Arafat'da bir müddet beklemek, diğeri de Kâbe-i Muazzama'yi farz manada tavaf etmektir.

7- Arafat, Mekke-i Mükerrreme'nin güney doğusunda altı saat uzaklıkta bulunan bir yerdir. Hac yapacaklar için Arafat'da durmak zamanı, Zilhice ayının dokuzuna rastlayan Arefe gününün zeval vaktinden itibaren Kurban bayramı ilk gününün fecrinin doğuşuna kadar olan zamanın herhangi bir kısmıdır. Bu müddet içinde bir dakika dahi olsa, beklemekle bu farz yerine gelmiş olur. Bu Arafat'da uyanık bir halde durmakla uyumak veya baygın bulunmak halleri eşittir.

8- Belirtilen müddetten önce veya sonra, Arafat'da durmakla "Vukuf" farızası yerine getirilmiş olmaz. Ancak Zilhicce'nin hilâlinde şüphe olur da Zilkade otuz gün olarak tamamlanmış bulunur ve sonradan Zilkade'nin yirmi dokuz gün olduğu anlaşılırsa, bu takdirde Arafat'da durmanın ilk Kurban Bayramı gününe rastlamış bulunması istihsan yolu ile caizdir ve yeterlidir.

9- Hacıların Arefe günü sanarak Arafat'da durdukları günün Terviye (Zilhiccenin sekizinci) günü olduğu anlaşılırsa, bu bekleme yeterli olmaz. Arefe günü tekrar durmaları gerekir. Şu kadar ki, bütün insanlar tarafından vakfe ve farz tavaf yapıldıktan sonra haccın sahih olmadığına (bir gün önce yapıldığına) dair ortaya çıkacak haberler ve şahidlikler artık dinlenmez.

10- Arafat meydanının ortasında "Cebel-i Rahmet" yanında kibleye karşı durulup Allah'a ayakta dua edilmesi daha faziletlidir. Burası, manevî değeri çok büyük olan bir yerdir. Dünyanın her tarafından akın edip gelen, yurdları, dilleri ve renkleri başka başka olan; fakat düşünce ve gayeleri bir olan yüz

binlerce müslüman, Arafat'da, kefenlere bürünmüş, kabirlerinden dirilip Mahşer meydanında toplanacak bir muhteşem insan kitlesini andırır. Bunların hep birden duygulu bir dille Allahü Teâlâ Hazretlerini tevhid ve tebcile başlamaları, Allah'dan bağış dilemeleri ve ikram beklemeleri, melekleri bile heyecana getirecek yüksek ve ruhanî bir manzara meydana getirir.

Şüphe yok ki, Allahü Teâlâ Hazretleri, bu garip kullarına lütfedecek ve meleklerine şöyle hitab buyuracaktır: "Şu uzak ülkelerden gelip toz-toprak içinde kalmış, kıyafetleri perişan bir halde, benim rahmet ve yardımımı dileyen kullarıma bakınız! Ben şanı yüce, onları bağışlayacağım ve mağfiretime erdireceğim." Böylece feyiz ve bereketi nihayetsiz olan Yüce Allah'ın rahmeti ve yardım denizleri dalgalanıp duracaktır. Ne kutsal bir tecelli, ne yüce bir başarı!..

(İmam Malik'e göre Arafat'da bekleme müddeti, Arefe günü güneşin zevalinde gündüzün fecrine kadar devam eder. O günün güneşin zevalinden batışına kadar, bir an bile olsa, beklemek vacibdir. Güneşin batışından sonra da bir miktar beklemek gerekir ki, farzdır.)

11- Kâbe-i Muazzam'a, Mekke-i Mükerreme şehrinde Allahü Teâlâ'nın emri ile İbrahim aleyhisselâm'ın ilk olarak veya yenilemek suretiyle yapmış olduğu dört köşeli yüksek ve mübarek bir binanın işgal ettiği kutsal bir yerdir. Burası bütün müslümanların kiblesidir. Bu kiblegâha, İlâhi bir mabed ve İlâhi rahmetin tecelli kaynağı olmasından dolayı Beytullah Beyt-i Muazzam adı verilmiştir. Kâbe-i Muazzama, Harem-i Şerif ve Mescidü'l Haram denilen büyük bir Mescidin ortasında bulunmaktadır. Bu mescidin etrafında kubbeler vardır. Geri kalan kısım açıktır. Yedi minaresi, birçok kapıları, içinde minberi, Zemzem kuyusu ve İbrahim aleyhisselâm'ın Makamı vardır.

12- Ziyaret tavafına gelince: Bu, Arafat'da vakfeden sonra Kâbe-i Muazzamanın etrafında yedi defa dolaşmaktan ibarettir ki, bunun dört defası farz olan bir rükündür. Ziyaret tavafının vakti, Kurban Bayramının ilk günü fecir doğduktan sonra hayatın son gününe kadar uzayan bir zamanın herhangi bir kısmında yapılacak bir tavaf ile hac farızası tamamlanmış olur.

Tavafın Mahiyeti ve Nevileri

13- Tavaf, lûgatta ziyaret etmek ve bir şeyin etrafında dolanmak manasıdır. Tavaf edene Taif ve tavaf edilen yere de Metaf denir. Din deyiminde tavaf, Kabe'nin etrafında yedi defa dönmekten ibarettir. Şöyle ki: Kabe'nin güney tarafındaki bir köşesine Rük-n-ü Hacer ve diğer köşesinde Rük-n-ü Yemanî denir. Rük-n-ü Hacer'de Hacer-i Esved denilen mübarek bir taş vardır ki, tavafa buradan başlanır. Beyt-i Muazzama sola alınarak

Kabe'nin kapısına doğru gidilmek suretiyle Beyt'in çevresinde dolaşır. Böylece Hacer-i Esved'den başlayarak yapılan bir dolaşım yine orada tamamlanmış olur. Buna bir "şavt" denir. Aynı şekilde yedi defa yapılan şavt ile tavaf biter.

14- Tavaf, bir nevi namazdır. Allahü Teâlâ'ya heyecan ve muhabbetle yapılan tazimin bir nişanesidir. Allah'ın Arş'ı etrafında dolaşan kutsal meleklerin hallerine bir benzeyiş şeklindedir. Kâbe-i Muazzama, bu yaşanan âlemde, göremediğimiz melekler alemindeki İlâhî makamın bir görüntüsü yerindedir. Bu maddî Beyt'in çevresindeki beden hareketleri, melekler âleminde Arş çevresinde yapılan ruhanî hareketlerin birer işaretidir.

15- Gerek tavafa başlarken ve gerek tavaf esnasında Hacer-i Esved'in önüne her geldikçe ona karşı durulur. Namaza durur gibi, eller kaldırılır, tekbir ve tehlil getirilir. Mümkünse öpülür veya eller sürülür. Bu da mümkün değilse, yalnız ona karşı eller yukarı kaldırılır, işaret yapılır ki, buna İstilâm (Selâmlamak) denilmektedir. Hacer-i Esved'e böyle el koymak, Yüce Allah'a ibadet ve itaat etmek üzere söz vermenin ve bunda kararlı olmanın bir nişanı demektir.

16- Tavafın nevilerine gelince: Bunlar aşağıda yazıldığı şekilde beş kısımdır:

1) Kudûm Tavafı: Taşradan Mekke-i Mükerrreme'ye varılınca ilk yapılan tavaftır. Bu tavaf, afaki (Mikat dışında gelenler) için sünnettir. Buna Tavaf-i Lika da denir. (İmam Malik'e göre bu tavaf vacibdir.)

2) Ziyaret Tavafı: Arafat'dan döndükten sonra yapılan tavaftır. Buna "Tavaf-i İfaze" de denir. İşte haccın iki rüknünden biri bu tavaftır ki, dört şavtı farzdır.

3) Sader Tavafı: Hac esnasında Mina'da taşlar atıldıktan sonra, Mekke'ye inilince yapılan tavaftır. Buna "Veda Tavafı" da denir. Bu tavaf, Mikat dışından gelenler (Afakî'ler) için vacibdir. Bununla hac işleri (menasik) tamamlanmış olur. Hacılar bu tavafla Kabe'ye veda ederek vatanlarına dönmeye başlarlar. (Bu tavaf, Şafiîler'de vacib veya sünnettir.)

4) Nafile Tavaf: Mekke'de bulunan müslümanların Kabe etrafında zaman zaman yaptıkları nafile tavaftır. Böyle bir tavaf, Mikat dışından gelenler için, nafile namaz kılmaktan daha faziletlidir. Çünkü onlar her zaman bu şerefi elde edemezler.

5) Umre Tavafı: Bunun dört şavtı Umre'nin rüknünden olan tavaftır ve farzdır. Bunun yerine başka bir şey geçemez. Umre'de kudûm tavafı ile Sader tavafı yoktur. Umre'ye İhramla başlanır, traş olmak veya saç kısaltmakla Umreye son verilir.

17- Tavaf esnasında tekbir ve tehlil getirilir, salât ve selâm okunur. Tavaf şavtları arka arkaya yapmak şart değildir. Bu tavaf henüz tamamlanmadan namaz için veya abdesti tazelemek için bırakılsa, tavaf bozulmaz. Geri kalan kısım sonra tamamlanabilir. Tavaf sırasında kadınların erkeklerle aynı hizada bulunmaları tavafı bozamaz.

Haccın Farz Olmasının Şartları

18- Bir kimseye haccın farz olması için sekiz şart vardır. Şöyle ki:

1) Müslüman olmalıdır. Gayri müslimler hac ile mükellef değildir. Buna göre bir gayri müslim hac yaptıktan sonra müslüman olsa, diğer şartlar bulununca yeniden hac etmesi gerekir. Yine, bir mü'min hac ettikten sonra - Allah korusun- dinden çıkıp da sonra tevbe ederek İslâmiyete dönünce, diğer şartlar bulununca tekrar hac etmesi gerekir.

2) Buluğa ermiş olmalıdır. Bir çocuk, akli başında ve kâr ile zararı ayıracak durumda da olsa, hac ile mükellef olmaz. Onun yapacağı hac nafîle olur. Onun için buluğ çağına erer de hac şartlarını toplarsa, tekrar hac etmesi gerekir.

Velisi ile beraber hacda bulunan çocuğa, velisi hac işlerini yaptırır. Taşları attırır, tavaf yaptırır ki, büyüyünce görevini daha iyi yapabilsin. Bu taşlamayı çocuk terk etse, bundan bir şey gerekmez. Çünkü çocuğa hac vacib değildir.

3) Akıl sahibi olmalıdır. Deli olanlar hac ile yükümlü değildirler. Bunlar iyileşir de hac şartlarını elde ederlerse, o zaman hac etmeleri gerekir.

4) Hür olmalıdır. Köleler ve cariyeler hac ile yükümlü değildirler. Bunların yaptıkları hac birer nafîlelerdir. Bunlar azad edildikten sonra diğer şartlara sahip buldukları takdirde hac etmeleri gerekir.

5) Haccın farz olduğunu bilmiş olmalıdır. Şöyle ki: Küfür diyarında (dâr-ı harbde) gayri müslimlere ait bir memlekette bulunup İslâmı kabul eden kimse, haccın farz olduğunu bilmedikçe, hac ile yükümlü olmaz. Fakat İslâm ülkesinde böyle bilmemezlük özür sayılmaz. Onun için İslâm yurdunda bulunan bir gayri müslim, haccın farz olduğunu bilsin veya bilmesin, ihtida eder de, hac şartlarına sahip bulunursa, hac ile mükellef olur.

6) Hac görevine güçlük olmaksızın gidip yerine getirmeye yeterli bir vakit bulunmalıdır. Bunun için bir kimse görevi için diğer şartlara tamamen sahip olduğu tarihten itibaren bu görevi yerine getirmeye elverişli bir vakit bulmadan ölürse, bu farzla mükellef tutulmaz.

7) Hicaz'a gidip gelinceye kadar kendisinin ve aile halkının âdete göre nafakaları bulunmalıdır. Temel ihtiyaçlardan sayılan malların bulunması ile hac farz olmaz. Fakat ihtiyaçtan fazla gelir getiren bir mal veya eşya bulursa, bunları satıp hac etmek gerekir. Bir evde kira ile oturmak da, haccın farz olmasına engel değildir. Temel ihtiyaçlar için zekât bölümüne bakılsın!..

8) Kendi durumuna uygun binek vasıta ve yolda yapacağı harcamaları karşılayacak parası bulunmalıdır. Buna Rahiliye, Zadü-t Tarika (yol azığına sahip bulunmak) denir. Şöyle ki: Hac için yol azığına ve bilinecek vasıtaya gücü yeter olması şarttır. Bu kudretin hac aylarında veya herkesin bulunduğu yerde hacıların âdet üzerine hacca gidecekleri zamanda bulunması gerekir. Bu esnada temel ihtiyaçlardan başka hacca yetecek kadar mala sahip olan kimsenin, diğer şartlara da sahip olması halinde, ona hac farz olur. Bu malı başka yere harcayamaz. Harcarsa, hac üzerinde borç kalmış olur. Fakat bu zamandan önce elde edilen mal, bundan önce istenilen yere harcanabilir. Bundan dolayı kendisine hac görevi vacib olmuş sayılmaz. Meselâ: Muharrem ayında hacca yetecek kadar malı olan kimse, bunu bir iki ay içinde başka bir yere harcayıp da, memleketinde hacca gidilmesi âdet olan bir zamanda elinde mal kalmamış olsa, kendisine hac farz olmuş olmaz. Ödünç ve ikram suretiyle verilen azık ve binek yeterli sayılmaz. Bu ikram minnet altında bırakmayacak kimseler tarafından olsa bile hüküm aynıdır. Onun için Hac etmek üzere yapılan bir malı kabul etmek her halde gerekmez.

Bununla beraber Mekke-i Mükerrreme'ye on sekiz saatten yakın bulunan yerlerdeki müslümanlar için yaya yürümeye güçleri olunca binek bulunması şart değildir. (İmam Malik'e göre, azık ve binit için yeterince imkâna sahip olmak şart değildir. Bu konuda Mekke'ye gidip en düşük şartlarla hac işlerini yerine getirmeye imkân bulunması yeterlidir. Onun için fazla güçlük bulunmaksızın yaya olarak veya kira ile karşılayabileceği bir binek ile hac etmeye ve yiyecek harcamalarını sanatı ile yolda yürüdükçe elde etmeye gücü olan bir müslümana canı ve malı için bir tehlike yoksa, hac farz olur. Yurdunda ailesine bir nafaka bırakıp bırakmaması fark etmez. Ancak nafakasız kalmakla helak olmaları korkusu olunca, o zaman hac ile yükümlü olmaz.)

Haccın Yapılmasını Gerektiren Şartlar

19- Haccın yerine getirilmesinin farz olmaması için beş şart vardır. Şöyle ki:

1) Beden sağlıklı olmalıdır. Onun için hac görevini yerine getirebilmek için vücut sağlığına sahip olmayan kimseye hac farz olmaz. Kör ve kötürüm olanlar da böyledir. Fakat iki İmama ve İmam Azam'dan bir rivayete göre, kendisini koruyup yol gösterecek kimsesi bulunan âmâyaya (iki gözü köre), diğer şartlarla sahip olunca, hac etmesi farz olur.

2) Haccın yerine getirilmesi için arızî engeller bulunmamalıdır. Bir kimse tutuklanırsa (hapsedilirse) veya zorla hacdan engellenirse, hac ile yükümlü olmaz.

3) Yol emniyeti bulunmalıdır. Yolda tehlike bulundukça, hacca gidilmesi farz olmaz.

4) Sefer mesafesinden (en az onsekiz saatlik bir uzaklıktan) hac yapacak bir kadın için yanında kocası veya meübbeden mahremi bulunan bir erkek bulunmak şarttır. Bunların akıllı, buluğa ermiş veya bulug çağına gelmiş olmaları gerekir. Beraberinde böyle bir kimse bulunmayan kadın için hac farz değildir. Kendisine hac farz olan bir kadının yanında böyle bir mahremi bulunduğu takdirde, kocası onu hacdan alıkoyamaz. Çünkü böyle bir farzı yerine getirmek, koca hakkından önde gelir. Genç bir kadının yalnız süt kardeşi veya damadı ile hac etmesi, zamanın bozukluğu bakımından bazı alimlere göre caiz görülmemiştir.

5) Hacca gidecek kadın, kocasından boşanmış veya kocası ölmüş ise, iddeti bitmiş olmalıdır. Böyle bir iddet bekleme içinde bulundukça kadın hacca gidemez. Öyle ki, yola çıktıktan sonra Mekke'ye en az on sekiz saat uzak bir yerde iken kocasının orada ölmesi gibi bir sebeple iddet bekleyecek olan kadının o yerden iddeti bitmeden önce çıkmaması gerekir.

Haccın Sıhhatinin Şartları

20- Hac görevinin sahih olarak yerine getirebilmesi için şöylece dört şart vardır:

1) İslâm olmak. Bu haccın farziyetinin şartı olduğu gibi, sıhhatinin de şartlıdır. Bir gayri müslim haccettikten sonra müslüman olsa dahi, önceden yapmış olduğu bu haccı sahih olmaz.

2) Özel yerlerde bulunup görev yapmış olmak. Bu yerlerden maksad, Arafat ile Kabe'dir. Onun için Arafat'da vakfe yapmadıkça (beklemedikçe) ve Kabe'yi tavaf etmedikçe hac sahih olmaz.

3) Belli bir vakit olmak. Bundan maksad, Arafat'daki vakfe zamanıdır ki, Arefe gününün zeval vaktinden Kurban Bayramı fecrinin doğuşuna kadar devam eden bir zamandır. Ziyaret tavafının vakti ise, daha önce belirtildiği gibi, hayatın sonuna kadardır. Fakat bu tavafın vacib olan vakti, nahr (kurban boğazlama) günleri, Kurban Bayramının ilk üç günüdür. Bununla beraber İfrad haccının, Temettü haccının, kıran haccının hac görevlerini (menasikini) yapmak için yine belli bir vakit vardır. Bu da Şevval ve Zilkade ayları ile Zilhicce ayının ilk on günüdür. Bu aylara Hac Ayları Hac mevsimi denir. Bu aylar içinde en son hac vakti, Arefe günü ile Kurban günüdür. Arefe günü Zevalden sonra Arafat'da az veya çok bulunup Bayramın ilk gününde ziyaret tavafını yapan kimse, hac farzını yerine getirmiş olur. (Şafiîlere göre de, Arafat'da vakfe zamanı, Zilhicce ayının dokuzuncu günü zeval vaktinden sonra onuncu günün fecrine kadardır. Bu zaman içinde bir an bile olsa, vakfe yeterlidir.)

4) Hac niyeti ile İhram yapmış olmak. Şöyle ki: İhram, haccı veya umreyi veya her ikisini yerine getirmek için, mubah olan şeylerden bir kısmını

geçici bir zaman için kendine haram kılmaktır, bunları yapmaktan sakınmaktır. Bu ihram, hacca veya umreye veya hac ile umreye niyet etmek ve "telbiye" getirmekle meydana gelir. Telbiye, şu sözleri (*) söylemektir.

21- İhram yapana "Muhrim" denir. Muhrim olmayana da "Helâl" denir. İhlâl da, ihramdan çıkmak ve bir şeyi harem sahasından dışarıya çıkarmak manasına gelir. İhram, Beytullah için bir tazim alâmetidir. Öyle ki dışardan bir iş ve ticaret için gelen bir müslüman, hac ve umre niyetinde bulunmasa da, yine ihramsız olarak Harem bölgesine giremez. Bu haramdır, hürmete aykırıdır.

22- İhrama giren bir erkek, dikişli elbiselerini çıkarır. Bir peştemal kuşanır. Üzerine bir omuz havlusu alır. Başını ve ayaklarını açık bulundurur. Temizlenir, yıkanır veya abdest alır. İki rekât namaz kılar. Yüksek bir sesle "Lebbeykallahümme Lebbeyk..." diye telbiyede bulunur. Zevcesi ile cinsel ilişkiyi terk eder. Zevcesini okşayıp öpmez. Güzel koku sayılan misk, anber ve kâfur gibi şeyleri sürünmez. Bunları yatağına da sürmez. Kara av hayvanlarını avlamaz, havyanlara da hayvanı göstermez. Harem bölgesindeki yeşil otları ve yeşil ağaçları kesip koparmaz. Saçlarını kesmez ve kısaltmaz, traş etmez. Hac veya umre işlerini tamamlayıncaya kadar bu yasakları gözetir. Kokusundan hoşlanılacak her şey Tîb (güzel koku) sayılır. İhrama giren kadınlar elbiselerini çıkarmazlar, başlarını ve ayaklarını açık bulundurmazlar. Telbiye getirirken seslerini yükseltmezler.

23- İhrama girenlerin çadır altına sokulmaları, şemsiye tutmaları, yüzük takmaları, bellerine kemerlerini bağlamaları, kolları içine sokup giyinmeksizin sırtlarına palto gibi bir şey almaları haram değildir.

24- Yalnız farz hac için veya Temettü haccı ile Kıran haccı için Şevval ayının birinci gününden Zilhicce'nin dokuzuna kadar herhangi bir günde İhrama girilebileceği gibi, bundan önce de girilebilir. Çünkü İhram haccın şartıdır. Şart ise, meşrutun vaktinden daha öne geçebilir, bu caizdir. Abdest almanın (taharetin) namaz vaktinden öne geçmesi gibi... Ancak ihrama daha önce başlanması, zamanın uzaması bakımından sakıncalı olacağı için mekruhtur. Çünkü ihram sebebiyle yasak olan şeylerden korunmak uçun zaman için kolay değildir. (Şafî'lere göre hac için, hac aylarından önce ihrama girmek caiz değildir. Ancak umre için girilmiş olur.)

(*) "Lebbeykallahümme Lebbeyk. Lebbeyke lâ şerike leke Lebbeyk. İnnelhamde venni'mete leke vel-mülk. Lâ şerike lek." Anlamı: "Allah'ım Ben senin emrine boyun eğirim ve hazırım. Senin ortağın yoktur. Senin davetine ihlâsla uyarım, senin ortağın yoktur. Şüphe yok ki, hamd da, nimet de sana mahsustur, mülk de... Senin ortağın yoktur."

Mikat İle İlgili Bilgiler

25- Hac için afaktan (Mikat dışından) gelenler için ihrama girecekleri belli yerler vardır ki, bunlar beş yerdir. Bunların her birine "Mikat" denir. Çoğulu "Mevakıt" dır. Bunlar: "Zülhuleyfe, Zati Irk, Cuhfe, Karn, Yelemlem" denilen yerlerdir. Bu yerlere gelmeden önce ihrama girebilirler. Öyle ki, Süveyş yolu ile hacca gidenler "Rabiğ" hizasında ihrama girerler. Burası Şamlıların mikatı olan ve Mekke'ye üç merhale uzakta bulunan, bugün izi kalmamış "Cuhfe" kasabası yakınındadır.

26- Bir hac yolcusu, ihramsız olarak mikatı geçerse, bakılır: Eğer henüz hac işlerini (menasikini) yapmaya başlamadan mikata dönerse, ihrama girerek telbiyede bulunur. Böylece kendisine bir ceza gerekmez. Fakat mikata dönmez de sonradan ihrama niyet ederse veya hac menasikinden birini yaptıktan sonra ihram için mikata dönerse, ceza olarak kurban (bir koyun kesmek) gerekir. Haccın kaçırılmasından korkulmazsa, mikata dönmek daha faziletlidir.

27- Mekke'de bulunaların hac için mikatları, buldukları Mekke'dir. Bu şehirden ihrama girerler. İsterse Mekke halkından olmasınlar. Fakat Umre yapmak için Harem bölgesi dışına çıkar ve oradan, çoğunlukla "Tenîm" denilen yerden, ihrama girerler. Bunun için bu yere Umre de denilmiştir.

28- Mekke şehri çevresinde belli bir sahaya "Mekke Haremi, Harem Bölgesi" denir. Bu bölgenin dışında olup mikatlara kadar uzayan sahaya da "Hill" adı verilir. Hill Bölgesinin Mekke'ye en yakın yeri, batı tarafından üç-dört mil uzaklıkta bulunan "Ten'im" adındaki yerdir. Hill sözü, ihrama son vermek manasına da kullanılır.

29- Harem Bölgesi ile mikatlar arasında bulunan kimseler, buldukları yerlerden veya Mekke içinden ihrama girerler. Bunların yakınlıkları sebebi ile Mekke'ye girip çıkmaları çok olacağından onlara böyle bir kolaylık gösterilmiştir.

Haccın Farziyetinin Sebebi ve Edasının Fevrî Olup Olmadığı

30- Haccın farz olmasına sebep Beytullah'ın (Kabe'nin) bulunmasıdır. Bu kutsal mabedi ziyaret için Yüce Allah'ın emri ile hac farz kılınmıştır. Bu sebep tekerrür etmediği için haccın farziyeti de tekrarlanmaz. Mükellef olan kimsenin ömründe bir defa hac etmesiyle bu farz yerine getirilmiş olur. Öyle ki, akıl ve baliğ olan bir müslüman fakir iken yürüyerek hac etmiş olsa, sonradan zengin olmakla tekrar hac yapması gerekmez.

31- Hac, Hazret-i Peygamberin hicretlerinin dokuzunca yılında farz kılınmıştır. Bu sene Resûlüllah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından Ebû Bekir Es-Sıddık (radiyallahu anh) Hac Emiri tayin buyurulmuştu. Hicretin onuncu yılında da Peygamber Efendimiz Mekke'ye yönelerek hac farızasını yerine getirmişlerdi.

32- Hac farızasını yerine getirmeye gelince, bu fevrî (farz olunca hemen yerine getirilmeli) midir yoksa ömrî (ömrü içinde yapılması yeterli) midir? Burada iki görüş vardır. Bir görüşe göre, hac farızası ömrîdir. Yükümlü bunu hayatta buldukça dilediği sene yapabilir. Geciktirmesinden dolayı günah işlemiş olmaz. Ancak hac farızasını yapmadan ölürse günahkâr olur. Fakat sahih görülen diğer bir görüşe göre, bunun edası (yerine getirmesi) fevrîdir. Şartlarını kendinde toplayan kimsenin hemen zamanında hacca gitmesi ona farz olur. Bu tarihte hacca gitmezse günah işlemiş olur. Öyle ki, sonradan bu şartları yitirse, hac üzerine borç kalır, bundan sorumlu bulunur.

33- Hac aylarında (hac mevsiminde) hac şartlarını kendinde toplayan ve yolculuğu için yeterli bir müddet bulunan kimseye de hac farz olur. Bu haccın farziyetinin yerine getirilmesi de bir görüşe göre ömrî ise de, daha sahih görülen diğer bir görüşe göre fevrîdir (hemen o mevsimde hac yapmak gerekir).

Haccın Farziyetindeki Şer'î Hikmetler

34- Bilindiği üzere hac, İslâmın beş önemli esasından biridir. "İslâm dini beş esas üzerine kurulmuştur," hadis-i şerifi bunu bildirmektedir. Hac, şartlarını kendinde toplayan her müslüman için çok kutsal bir farzdır. Namaz ile oruç birer bedenî ibadettir. Zekât malî bir ibadettir. Hac ise hem bedenî, hem de malî bir ibadettir. Bu farz, hem bedende olan sıhhat ve selâmetin, hem de mal varlığının bir şükür görevi demektir. Haccın yapılmasındaki değişik usul ve adap, insanın ezeli ve ebedî olan mabuduna yapacağı tazimatın, göstereceği kulluk tarzının, arzedeceği ihtiyacın en mükemmel şeklini kapsar.

35- İlim ve hikmet sahibi olan yaratıcımızın kutsal bir mabedini ziyaret ederek Yüce varlığına temiz kalble ve samimî duygularla yalvarıp yakarmak ve hürmette bulunmak, bir kul için ruha ferahlık veren yüksek bir mana taşır.

Bundan başka bütün müslümanların kiblesi olan ve İbrahim aleyhisselâm gibi büyük bir peygamberin makamını içinde bulunduran yüce bir mabedde yapılacak ibadet ve duaların sevap ve mükâfatına nihayet yoktur. Resûlüllah Efendimizin içinde doğup büyüdüğü, İslâm güneşinin ilk doğmaya başladığı, İslâmiyetin binlerce kutsal anılarını içinde saklamış

bulunduğu mübarek bir beldeyi ziyaretteki feyiz ve bereket de her türlü düşüncenin üstündedir.

36- İslâm âleminin doğusundan ve batısından temiz bir heyecanla akın edip gelen binlerce dindaşın böyle kutsal bir yerde toplanmaları, aralarındaki din birliğini ve din kardeşliğini, din sevgisini canlandırmaları ve birbirlerinin durumlarını öğrenerek fikir alış-verişinde bulunmaları ne kadar büyük değer taşıyan bir harekettir. Yolculuğun sağlık ve fikir yönünden sosyal faydalarını kabul eden yabancı milletler, dince mecbur olmadıkları halde, birçok zorluklara katlanarak dünyanın en uzak yerlerini gezip dolaşıyorlar. İslâmiyet ise, en yararlı bir yolculuğa bir kutsal ruh ve mecburiyet vermiş, müslümanları böyle bir yolculuğun sonsuz maddî ve manevî bereketlerinden faydalanmıştır.

37- Farz olan hac görevini bir anlayış içerisinde yerine getirecek müslümanların bundan ne kadar faydalanacakları pek aşikârdır. Hele bu farzı yerine getirme mutluluğuna kavuşan anlayışlı bir müslümanın bu sayede birçok bilgiler kazanarak aydınlanacağı ve sonra dönüp kendi çevresini birçok yönden uyararak aydınlatacağı da şüphesizdir.

38- Sonuç olarak denir ki, haccın farz oluşundaki hikmet ve yararlar pek büyüktür. İslâmın yayılmasına ve yükselmesine yöneliktir. Zaten İslâm dininin emir ve tavsiye ettiği hangi ibadet vardır ki, o müslümanların maddî ve manevî alanlardaki yükselmesini ve bereketini sağlamasın? Yeter ki müslümanlar kendi kutsal dinlerinin bu emir ve öğütlerini gereği üzere değerlendirerek yerine getirmeye çalışmış olsunlar. Ne mutlu mal varlığına ve beden sağlığına sahip olup da bu ve buna benzer din görevlerini yerine getirip başaranlara!..

Haccın Vacipleri

39- Haccın vacibleri şunlardır:

1) İhrama mikat denilen yerlerden başlamak: Medine-i Münevvere tarafından hacca gidenler "Zül-Huleyfe"den, Irak, Horasan ve Maverâünnehr halkı "Zati Irak"dan, Şam, Mısır ve Mağrib halkı "Cuhfe" hizasındaki bir yerden (Rabiğ hizasından), Necidliler "Karn" dan, Yemenliler de "Yelemlem"den ihrama girerler. Yolları bu mikatlardan birine rastlamayan müslümanlar da, bunlardan birinin hizasında bulunacak bir yerden ihrama başlarlar.

2) İhramın yasaklarını terk etmek: Dikişli elbise giyilmesi, av avlanması, ihramda iken saçların kesilmesi, çirkin söz söylemesi gibi...

3) Arafat'da zevalden sonra güneş batıncaya kadar durmak.

4) Kurban Bayramının birinci gününün fecrinden sonra ve güneşin doğmasından önce, bir saat bile olsa, Müzdelife'de durmak. Müzdelife, Mekke'ye dört ve Arafat'a iki saatlik mesafede bulunan bir yerin adıdır.

5) Dört şavtı farz olan Ziyaret Tavafını yediye tamamlamak.

6) Ziyaret tavafına nahir (kurban kesme) günlerinden birinde (1.2. ve 3. günlerde) yapmak.

7) Sader (veda) tavafı yapmak. Bu mikat dışından gelen ve afakî denilen hacılara aittir ki, bu veda tavafından ibarettir.

8) Tavaf esnasında abdestli olmak ve avret yerleri tamamen kapalı bulunmak.

9) Kabe'yi tavaf daima Hacer-i Esved'in bulunduğu yerden (onun karşısından) başlayıp Kabe'yi sola alarak tavaf etmek. Bunu yürüyerek yapmak. Hastalar ve güçsüzler omuzlar üzerinde taşınarak tavaf ettirilir.

10) Her tavaftan (yedi şavttan) sonra iki rekât namaz kılmak.

11) Tavafları Hatîm denilen yerin dışında yapmak. Şöyle ki: Kabe'de "Rükn-i Irakî" denir. Kabe'nin altın oluğu, bu iki rüknün arasında ve Hanefî Makamının önündedir. Bu oluğun akacağı yarım dairelik yer, bir yarım duvarla çevrilmiştir. Bu duvara "Hatîm=Hazret-i İsmail" ve bunun kuşattığı o yere de "Hicrî'l-Kâbe" denir. Bu yerin bir kısmı Kabe'den sayılır. Orada namaz kılınır, dua edilir. Fakat bu yerin Kabe'den olduğu, ahad haberi (tek kişilerin rivayeti) ile sabit olduğundan Beytullah'a yüzü çevirmeksizin bu duvara karşı namaz kılınmaz. Bu duvarın her iki tarafı açıktır. İşte Harem-i şerif için bu duvarın arkasından Kabe tavaf edilir ki, bu vacibdir.

12) Hac mevsiminde Safa ile Merve arasında yürümek (Sa'y etmek) ve buna Safa'dan başlamak. Özürleri olmayanları bunu piyade olarak yapmaları. Safa ile Merve, Mescid-i Haram'ın hemen civarında yüksekçe birer tümsektirler. Bunlar, gidiş dönüşü olan büyük bir cadde ile birbirlerine bağlıdırlar. Safa'dan başlayıp Merve'ye dört ve Merve'den Safa'ya üç defa gidip gelmek vacibdir. Bu yedi gidiş ve geliş "Sa'y" denir. Her defa Kabe görülünceye kadar tümseklerin üzerine çıkılır. Şimdi Merve tarafında yüksek binalar bulunduğu için Kabe oradan görülememektedir. Farz hac için yapılan sa'y Kudüm ve Ziyaret tavaflarından sonra yapıldığı gibi, Umre için yapılan sa'y, Umre tavafından sonra yapılır. Bu sa'y yerine "Mes'a" denilir. Eni yaklaşık 20 metre, uzunluğu da 500 metredir.

(İmam Şafî'ye göre sa'y, haccın ve umrenin bir rüknüdür. Bunu yapmadan hac ve umre tamam olmaz.) Bu şekilde hareket etmek, bütün kâinatın sahibi ve yaratıcısı bulunan Yüce Allah'a tazim ve dilekleri arz için Beytullah'ın mukaddes kapısı önünde şevk ve heyecanla gidip gelmenin, dileklerin kabulünü beklemenin bir işareti demektir.

13) Mina denilen yerde küçük taş yığınlarına (cemrelere) ufacık taşları atmak. Buna "Remy-i Cemerat = Taşları atmak" denir. Şöyle ki: Mekke şehrine iki saatlik mesafede bulunan Mina kasabasında birbirine bir ok atımı kadar uzak üç yerde üç taş yığını vardır. Bunlara Mina'dan

Mekke'ye doğru sırası ile: "Cemre-i Ula, Cemre-i vusta, Cemre-i Akabe" adı verilmiştir. Bu taş yığınlarının her birine Kurban Bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde: "Bismillâhi Allahu Ekber" denilerek yedişer taş atılır. Bu yedi taş birden atılsa, yeterli olmaz, bir taş yerine geçer. Bu taşlar üç metre uzaklıktan atılır. Taşların cemre yakınlarına düşmesi de yeterli olur. İki metre kadar uzağa düşenler yeterli olmaz. Yeniden atılmaları gerekir. Taşları atacak olan şahıs hasta olsa, eline konulacak taşları atar veya bu taşları onun adına başkası atar. Baygın düşen kimse adına da taşları başkası atar. Hac işlerinde böyle başkası yerine görev yapmak, zaruret sebebiyle caizdir.

Akabe Cemresinde ilk taş atmakla Telbiye'ye son verilir. Artık "Lebbeykallahümme Lebbeyk...." yapılan telbiyelere bu anda karşılık manevî mükâfat verilmiş olur. (İmam Malik'e göre, Arefe gününün zevalinden sonra Telbiye'lere son verilir. Çünkü o gün Anafat'da durmakla yapılan ibadetler kabul olunmuş ve haccın büyük bir rüknü yerine getirilmiş olur.)

Bu taşların atılmalarındaki hikmet, Yüce Allah'ın ilminde saklıdır. Bu bizim için gerekli olan bir ibadet emridir. Biz bunu yapmakla Yüce Allah'ın emirlerine kayıtsız şartsız itaat ve bağlılığımızı göstermiş oluruz. Bir de kötü ruhlarla ve şeytan vesvesesine karşı olan nefretimizin bir işareti ve belirtisidir. Hazret-i İbrahim aleyhisselâm'ın sünnetine bağlılığın da ince bir anlamını taşır.

14) Mina'da taşları attıktan sonra kurban kesmek. Bundan sonra da Harem bölgesi içinde ve kurban bayramının ilk üç gününden birinde saçları traş etmek veya kısaltmak. Şöyle ki: Kurban kesmek, hac ile umrenin her ikisini yapanlara vacibdir. Bu görevi yapmak, hac ile umreyi birlikte yerine getirme nimetine şükür karşılığıdır. Yalnız farz hac yapan ve mikat dışından gelenlere, misafir olduklarından kurban kesmek vacib değildir. İsterlerse nafil olarak kesebilirler. Kadınlar saçlarının ucundan biraz kırkarlar.

40- Saçları traş etmeğe Halk, biraz kısaltmağa da Taksîr denir. Bunları yapmak, İmam Azam'a göre belli bir yer ve zamana bağlıdır. Yalnız Harem bölgesinde ve kurban kesme günlerinde yapılabilirler. İmam Ebû Yusuf'a göre bunlar bir yere ve zamana bağlı değildir. Bunlar sonradan başka bir yerde de yapılabilir. İmam Muhammed'e göre zamana bağlı değilse de, belli bir yere bağlıdırlar. Buna göre, kurban kesme günlerinden sonra da yapılabilir. Fakat Harem bölgesinde yapılması şarttır. Başka bir yerde yapılırsa, ceza olarak bir koyun kurban etmek gerekir. Traş olmak (halk), taksirden (saç kısaltmaktan) daha faziletlidir. Saçsız olanlar başlarının üzerine usturayı gezdirmekle bu vacibi yerine getirmiş olurlar.

41- Haccın vaciblerinden birini terk etmek, haccın sıhhatına engel olmaz. Fakat ceza olarak yalnız kurban kesmek gerekir. Kurbanın eti Mekke

fakirlerine dağıtılır. Bununla beraber terk edilen bir vacib yeniden yapılıncı, ceza düşer. Abdestsiz yapılan bir tavafı yeniden yapmak gibi...

Haccın Sünnetleri

42- Farz haccın sünnetleri şunlardır:

1) İhrama girerken gusletmek veya abdest almak. Bu yıkanma, yalnız temizlik maksadı ile değildir. Bundan dolayı hac için ihrama girecek bir kadın adet görmekte veya lohusa ise, temizlik için yıkanması sünnettir.

2) İhramın sünneti niyetiyle iki rekât namaz kılmak. Bu namazın ilk rekâtında "Kâfirûn" sûresinin ve ikinci rekâtında "İhlâs" sûresini okumalıdır.

3) İhram için beyaz ve temiz iki parçadan ibaret örtüye burünmek. Bunların yenisi ve beyaz renklisi, yıkanmışından ve başka renklerden daha iyidir.

4) İhramdan önce gülyâğı gibi hoş koku sürünmek.

5) İhramdan sonra her seher vaktinde, her namaz kılışta, her yokuşa çıkışta ve inişte, her yolcu kafilesi ile karşılaşmada orta bir sesle üç defa Telbiye getirmek (Lebbeykallahümme Lebbeyk... demek).

6) Telbiyelerden sonra, Peygamber Efendimize çokça salât ve selâm okumak.

7) Salât ve selâmdan sonra Yüce Allah'a yalvarmak ve özellikle şu duayı (*) okumak.

İmam Muhammed'e göre, belli ve aynı duayı devamlı olarak yapmak, kalbin ince duygusunu giderir ve samimiyete aykırı olur. Bir alışkanlık halini alarak tam bir anlayışla yapılmamış bulunur. Onun için herkes dilediği şekilde dua etmelidir, bu müstahabdır. Bununla beraber Peygamber Efendimizden nakledilen duaları bereketlenme maksadı ile okumak güzeldir.

8) Mekke-i Mükerrreme'ye girmek için yıkanmak ve gündüz vakti girmek, Kabe'yi görünce dua etmek, Beytullah'ın önünde tekbir ve tehlilde bulunmak.

9) Afakî olanlar (Mikat dışından gelenler) için kudüm tavafı yapmak geç kalıp da Mekke'ye girmeden Arafat'a çıkanlardan bu Kudüm tavafı düşer.

10) Mekke'de buldukça zaman zaman nafîle olarak tavaf etmek.

11) Ziyaret tavafının ilk üç şavtında erkeklerin "Remel" yapmaları (adımlarını kısaltarak ve omuzlarını silkerek çalınalı bir şekilde yürümeleri). Bu hareket hacıların güç ve sağlamlığına bir işarettir. Resûllullah Efendimiz kaza olarak yerine getirdikleri Umre haccı esnasında ashab-ı kiramla beraber bu şekilde tavaf ederek, karşıdan seyreden ve ashab-ı kiramın zayıf düşüklerini sanan Mekke'lilere müslümanların kuvvet ve yiğitliğini göstermek istemişti. Peygamberimizin bu sünneti hâlâ uygulanmaktadır. Bu Remel, Kudüm Tavafında yapılabilirse de, Ziyaret Tavafında yapılması daha faziletlidir. Sader Tavafında ise yapılmaz.

13) Safa ile Merve arasında Sa'y ederken oradaki iki yeşil direk (ışık) arasını erkeklerin koşarak geçmeleri ve sonra yavaşlamaları. Bu hızlı yürüyüş "Hervele" denilir.

14) Zilhicce ayının yedinci günü öğle namazından sonra Mekke'de tek bir hutbe okunup insanlara hac işlerini (menasiki) öğretmek.

15) Zilhicce'nin sekizinci günü, güneşin doğmasından sonra Mekke'den Mina'ya çıkmak ve o gece Mina'da kalmak. Mina Harem Bölgesindedir.

16) Zilhicce'nin dokuzuncu günü, güneşin doğuşundan sonra Mina'dan Arafat'a çıkmak. Arafat'da en büyük İslâm idarecisi veya onun görevlendireceği kimse, öğle namazı ile ikindi namazını birlikte olarak öğle vaktinde kıldırır. Zevelden sonra ve namazdan önce iki hutbe okur. İnsanlara Arafat ile Müzdelife'de bir müddet durup beklemelerini (vakfe yapmalarını) söyler ve hac ile ilgili bazı bilgiler verir.

17) Kurban Bayramının ilk gününde bir hutbe okumak ve haccın geri kalan görevlerini anlatmak. Bu hutbe ile beraber üç hutbe okunmuş oluyor.

18) Arafat ve Müzdelife'de kılınan namazlarda yalvarıp yakararak dua etmek ve göz yaşları dökmek veya döker gibi bir tavır takınmak. Hem kendisi, hem de ana-babası için ve bütün müslümanlar için hayırlı dualar yapmak.

Arafat, Harem bölgesi dışında bulunan bir sahadır. Burada hacıların duruşu cuma gününe rastlarsa, cuma namazı kılınmaz.

19) Güneşin batışından sonra Arafat'dan yavaş yavaş inmek. Müzdelife'ye varıldığı zaman gelip geçenlere engel olmamak için vadiden yüksekçe bulunup "Meş'ar-i Haram" denilen "Kuzah" tepesi yakınında konaklamak.

20) Bayram gecesini Müzdelife'de kalıp Bayram sabahı Mina'ya inmek. Nahr, (kurban kesme) günlerinde bütün yol eşyası ile beraber Mina'da kalmak.

21) Mina'da taşlar atılırken Mina'yı sağa ve Mekke'yi sola almak. Sırasıyla önce Cemre-i Ula'yi, sonra Cemre-i Vusta'yı, daha sonra Akabe Cemresini taşlamak ve bu son cemrede taşları aşağıdan yukarıya doğru atıvermek.

22) Taşlamaya ilk gün, güneşin doğması ile zevali arasında, diğer günlerde ise zeval ile güneşin batışı arasında başlamak.

23) Mina'dan Mekke'ye acele inmek. İsteyen kimse için Zilhicce'nin on ikinci günü güneşin batışından önce yola çıkmak. Güneşin batışına kadar beklemek günahdır.

24) Mina'dan Mekke'ye inerken Muhaseb ve Ebtah denilen düz bir yerde azıcık duraklamak.

25) Veda tavafından ve iki rekât namazdan sonra Zemzem suyundan, Kâbeye bakarak ayakta kana kana içmek ve bu mübarek sudan başa ve bedene dökünmek.

26) Hacer-i Esved ile Kabe kapısı arasında bulunan Mültezem isimli yere göğsünü ve yüzünü koyup sürüvermek.

27) Kimseye zahmet vermeksizin Kabe'nin örtülerine yapışıp duada bulunmak. Kabe içine girmek mümkün olunca, tam bir edeb ve hürmetle girip iki rekât namaz kılmak. Kâbenin örtüsüne sarılmak, Mültezem'e sürünmek, Allah'ın rahmetine yakınlığın bir nişanıdır. Beytullah'a olan muhabbetin ve Yüce Allah'ın mağfiretini ısrarla istemenin ve Vacib Teâlâ Hazretlerine sığınmanın bir işaretidir.

28) Medine-i Münevvere'ye gidip Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i ziyaret etmek. Haccın sünnetlerini terk eden faziletten mahrum kalır. Daha doğrusu günâh işlemiş olursa da, üzerine kurban kesmek gibi bir ceza gerekmez.

(Şafîilere göre, Arefe gecesi Mina'da kalmak sünnettir. Teşrik (bayram) gecelerinde kalmak ise vacibdir.)

(*) Anlamı: "Ey Allah'ım! Ben senden rızanı ve cennetini dilerim. Gazabından ve ateşinden sana sığınırım."

Haccın Edebleri

43- Hac yolculuğunda bulunacak kimselerin gözetecekleri bir kısım edebler vardır. Başlıcaları şunlardır:

1) Tam helâl bir mal ile hac etmelidir. Çünkü helâl olmayan bir mal ile hac yapılması haramdır.

- 2) Yola çıkmadan önce, kul borçları varsa ödenmelidir.
- 3) Günahlardan tevbe etmeli, kazaya kalmış ibadetler varsa, onları kaza etmelidir.
- 4) Gösterişten, öğünüp böbürlenmekten, süs ve saltanattan sakınmalı, tevazu içinde olmalıdır.
- 5) Hac yolculuğu üzerinde bilgi ve tecrübe sahibi kimselerle istişare yapılmalıdır.
- 6) Kimlerle arkadaş olacağına, hangi yoldan ve hangi vasıtalarla yolculuk yapacağına dair "İstihare" yapılmalıdır (İki rekât namaz kılarak Allah'dan hayırlısını istemelidir.)
- 7) Gerekirse kendisine yol gösterecek, yardımda bulunacak ve sabır tavsiye edecek iyi bir arkadaş edinmelidir.
- 8) Yolda arkadaşları ile ve diğer yolcularla çekişip dövüşmekten sakınmalıdır.
- 9) Düşmanları varsa, onları bağışmalaya ve anlayışla karşılamaya çalışmalıdır.
- 10) Hac yolculuğuna ay başında perşembe günü veya pazartesi günü sabahleyin çıkmalıdır.
- 11) Ailesi, komşusu ve dostları ile vedalaşmalı ve onların dualarını dilemeli. Bunun için onları ziyarete gitmelidir. Onlar da kendisini hac dönüşünde karşılanmalıdır ki, bu da bir sünnettir.
- 12) Hacca giderken ve hacdan dönünce evinde iki rekât namaz kılmalı ve dua etmeli.

Farz Hac Üzerinde Uygulama

44- Hac görevini vacibleri, sünnetleri ve edebleri ile yapacak olan kimse, şu şekilde hareket eder:

- 1) Helâl ve temiz bir mal elde eder. Ödenmesi gerekli borçları varsa, onları öder. Kazaya kalmış ibadetleri varsa, mümkün olduğu kadar onları kaza eder. Günahlarından tevbe eder ve Allah'dan mağfiret diler. Kendisini kötü söz ve hareketlerden korur. Güzel ahlâklı olmaya çalışır. Tevazu hali içinde bulunur. Yola çıkacağı zaman evinde iki rekât namaz kılar. "Bismillahi tevekkeltü alellahi lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" diyerek Allah'a sığınır. Ailesi, komşusu ve dostları ile vedalaşarak yola çıkar.
- 2) Mikat denilen yerlerden birine varınca yıkanır veya abdest alır. Giderilmesi gereken fazla kılları yok eder, tırnakları keser. Elbiselerini çıkarır. Beyaz ve temiz olan iki parçadan ibaret dikişsiz havlulara bürünür. Hoş kokulu şeylerden sürünür. Başını açık ve ayaklarını çıplak bulundurur. Üstleri açık ve topukları kısa olan ayakkabı giyer. İhram için iki rekât namaz kılar. İhrama niyet edip: "Allahümme innî ürîdü'l-hacce, feyessirhu lî ve tebabbelhü minnî = Ya Rabbi! Ben hac etmek istiyorum, onu bana kolaylaştır ve onu benden kabul et" diye dua eder. Sonra "Lebbeykallahümme Lebbeyk..." diye telbiyede bulunur.

3) Böyle ihrama girdikten sonra, eğer zevcesi yanında ise, onunla ilişkide bulunmaz, öpmez ve okşamaz. Dikişli elbise giyinmez. Artık hoş kokulu şeyler sürünmez. Saçları kesmez ve kıllarını gidermez, tırnaklarını kesmez. Güvercin ve geyik gibi kara av hayvanlarını avlamaz. Yeşil ağaçları ve otları kesip koparmaz. Kötü ve çirkin sözler söylemez. Arkadaşları ve başkaları ile çekişmez. Fakat yıkanabilir ve para kesesini (kemerini) beline bağlayabilir.

4) Her namaz kıldıkça ve yolcu kabilelerine her rastladıkça, yokuş çıkınca ve yokuştan inince, yüksek sesle "Lebbeykallahümme Lebbeyk..." diye telbiyede bulunur. Mekke'ye varacağı zaman yıkanır veya abdest alır, Mekke'ye girince, hemen mescid-i Haram'a koşar. Beytullah'ı görünce telbiye getirir, "Allahü Ekber" diye tekbir alır, "Lâ İlahe İllallah" diye tehlilde bulunur. Salât ve selâm okuyarak: "Allahümme zid beyteke teşrîfen ve tazimen ve tekrimen ve birren ve mehabeten = Ey Allah'ım! Beyt-i şerifine mahsus teşrifi, tazimi, teklimi, ihsan ve yüceliği artır," diye dua eder.

Sonra Hacer-i Esved tarafına yönelerek tekbir alır. Hacer-i Esved'i selâmlar. Mümkünse, kimseye eziyet vermeden onu öper veya elini sürer. Sonra da Kabe'yi sola alarak Hatîm'in dışından Kudüm Tavafına başlayıp remel yapar. (adımlarını kısaltıp omuzların silkererek çalımca yürür.) Her dolaşmada Hacer-i Esved'in karşısına gelince onu selâmlar. Bu tavafı tamamladıktan sonra İbrahim aleyhisselâm'ın makamında, eğer kalabalık ise Mescidin uygun bir yerinde iki rekât namaz kılar. Sonra yine Hacer-i Esved'i selâmlar!

5) Böylece Kudüm Tavafını tamamladıktan sonra Sa'y için Safa ile Merve caddesine çıkar. Önce Kabe'yi görebilecek şekilde Safa tümseğine çıkar. Kabe'ye yönelerek tekbir ve tehlil getirir, salât ile selâmda bulunur. Sonra buradan Merve'ye doğru gider. Yolda bulunan iki yeşildirek (ışık) arasında biraz koşar. Bu şekilde dört defa Safa'dan Merve'ye karşı tekbir ve tehlil getirir, salât ve selâmda bulunur. Böyle her gidiş gelişte telbiye yapar. Koşarak Yürüdüğü zaman: "Allahümme'ğfir verham ve tecavez amma ta'lem. Feinneke entel'aliyyül'azîm = Ya Rabbi! Bağışla ve merhamet et. Bildiğin kusurlarımıza bakma. Şübhesiz ki sen, yücesin, büyüksün," diye dua eder. Bu gidiş ve gelişin (Şavtların) arka arkaya yapılması daha faziletlidir. Ara vererek yapılması da caizdir.

6) Yalnız hacca (İfrad hacca) niyet etmiş olan kimse, böyle sa'y ettikten sonra da Mekke'de yine ihramlı olarak kalır. Kıran hacca niyet eden de böyledir. Dilediği zaman Kabe'yi tavaf eder. Zilhicce'nin sekizinci (terviye) gününde sabah namazını yine ihramlı olarak Mekke'de kılar. Sonra Mina'ya çıkar. Orada arefe gününün sabah namazını kılincaya kadar durur. Sonra Arafat'a gider. O gün güneş batınca da, Arafat'dan Müzdelife'ye yönelip geceyi Müzdelife'de geçirir. Akşam namazını yolda kılmayıp onu yatsı

namazı ile beraber Müzdelife'de imamla kılar. Kurban Bayramı gününün fecri doğunca hemen sabah namazını kılar. Sonra Müzdelife'de "Meş'ar-i Haram" denilen yere gider ve orada biraz durur. Bütün bu yerlere gidış gelişlerde telbiyede bulunur.

7) Meş'ar-i Haram'da iken fecir tamamen açılınca henüz güneş doğmadan Mina'ya doğru vakar ve sükûnetle yürümeye başlar. Mina'da "Akabe Cemresi" denilen yere yedi küçük (nohut büyüklüğünde) taş atar. Bu taşları sağ elinin baş parmağı ile şehadet parmağı arasında tutarak atar. Her birini attıkça tekbir getirir. Taşları atınca orada beklemes. Sonra dilerse kurban keser. Ondan sonra traş olur veya saçlarının uçlarından parmak uçları kadar kırpar. Bunları yapınca bütün ihram yasakları kendisine helâl olur; yalnız zevcesi ile yine ilişki kuramaz.

8) Bundan sonra aynı günde (Bayramın birinci gününde) veya ikinci ve üçüncü gününde Mekke'ye inip Ziyaret Tavafı yapar. Kudüm tavafında Remel yapmamış ise, bunu Ziyaret Tavafının ilk üç devresinde yapar. Bu tavafı bitirince iki rekât namaz kılar. Artık bu farz olan Ziyaret tavafından sonra zevcesi ile ilişki kurabilir. Böylece bütün hac yasakları kalkmış olur. Ziyaret Tavafı için, Mina'dan Mekke'ye Bayramın birinci günü inmek daha faziletlidir.

9) Ziyaret Tavafını yaptıktan sonra tekrar Mina'ya gider. Cemrelere taş atmak için üç gün Mina'da oturur. Bayramın ikinci günü zeval vaktinden sonra, Mina'daki "Mescid-i Hayf yakınında bulunan Cemre-i Ula'dan başlayarak cemrelerin üçünü de taşlar. Şöyle ki: Yürüyerek önce Cemre-i Ulâ'ya, sonra Cemre-i Vusta'ya yedişer taş atar. Her taşı atarken tekbir alır. Bu iki cemreden her birinin yanında bekleyerek hem kendisine, hem ana-babasına, hem de din kardeşlerine dua eder. Sonra Cemre-i Akabe yakınına gider. Buna da yedi taş atar; ancak burada dua için durmaz. Bayramın üçüncü gününde de, zevalden sonra bu şekilde cemreleri taşlar. Eğer Mina'da iken Bayramın dördüncü günü de girecek olsa, o gün de böyle taşları atar. Bu güne ait olmak üzere cemre taşları zevalden önce de atılabilir. Bu şekilde atılan taşların sayısı yetmişe ulaşır. Bu taşlar Müzdelife'de iken veya Mina'ya gelirken toplanır. İhtiyat olarak taşlar yıkanır. Bu taşları, cemrelerde biriken taşlardan alıp atmak mekruhtur.

10) Bundan sonra tekrar Mekke'ye döner veya yolda "Muhassab" denilen düzlükte biraz durup dinlenir. Ondan sonra Mekke'ye giderek Harem-i şerife varır. Veda Tavafını yaparak iki rekât namaz kılar. Sonra Zemzem kuyusunun yanına gider ve Beytullah'a karşı durup kana kana içer. Bu su ile yüzünü ve başını yıkar. Mümkünse bedenine de döker. İhtikçe şöyle dua eder:

"Allahümme es'elüke ilmen nafian ve rızkan vasian ve şifaen minküllü dâin

= Allah'ım! Ben senden faydalı ilim, geniş rızık ve her hastalıktan şifa dilerim."

11) Zemzem suyunu içtikten sonra Kabe'nin yüksek eşiğini öper. İmkân bulursa içine girip iki rekât namaz kılar. Yüzünü duvarına sürüp Yüce Allah'a hamd eder ve mağfiret diler. Tam bir edeble tekbir ve tehlil getirerek Mültezem'e gelir. Yüzünü ve göğsünü oraya kor. Kabe'nin örtüsüne yapışarak dua eder. Artık Mekke'de kalmayacaksa, yüzünü Beytullah yönünden ayırmayarak ayrılık üzüntüsü ve kederi ile ağlaya ağlaya veya ağlar gibi bir durumda arka arka çekilip Harem-i Şerifden çıkar. Dilediği gün memleketine döner. Bu hac görevlerini (menasikini) yapmada kadınlar da erkekler gibidir. Ancak kadınlar âdetleri üzere elbiselerini giyinmiş, başlarını ve ayaklarını örtmüş bulunurlar. Bununla beraber yüzlerine dokunmamak üzere bir örtü (peçe) de kullanabilirler. Telbiyelerde seslerini yükseltmezler. Tavafta ve Safa ile Merve arasında hızla yürümezler. İhramdan çıkmak için saçlarının uçlarından biraz kesmekle yetinirler. Hacer-i Esved'i selâmlamak için erkeklerin arasına sokulmazlar. Adet görmeye başlayan bir kadın, haccın bütün görevlerini yapar. Fakat bu hali ile tavaf yapamaz. Tavafi sonraya bırakır. Bu geciktirmeden dolayı kendisine kurban kesmek veya başka bir ceza gerekmez. Ziyaret Tavafindan sonra âdet gören kadından vacib olan veda tavafı düşer.

Umrenin Yapılış Şekli

45- Yukarıdaki uygulama,yalnız "İfrad Hac" hakkındadır. Sadece Umre yapmak isteyen kimse şu şekilde hareket eder:

1) Umre haccı yapacak olan zat, afakî (mikât dışından) olduğuna göre, mikat yerinde ihrama girer. Mekke halkından ise, Harem Bölgesi dışından ihrama girer. Daha önce açıklandığı gibi elbisesini çıkarır ve iki parçadan ibaret dikişsiz ve beyaz örtüleri takınır. Sonra: "Allahümme innî uridü'l-umrete feyessir-ha lî ve tekabbelha minnî = Allah'ım! Ben umre yapmak istiyorum, onu bana kolaylaştır ve onu benden kabul buyur," diye yalnız umreye niyet eder. Sonra "Lebbeykallahümme Lebbeyk..." diye telbiyede bulunur. Farz hacda yasak olan işler, umrede de ihramda buldukça yasaktır. Yolculukta telbiye getirmeye devam eder.

2) Mekke'ye girince, Umre için tavafta bulunup bildiğimiz şekilde Kabe etrafında yedi defa dolaşır. Hacer-i Esved'i her defasında selâmlar.İlk üç şavtında (devrinde) sürat gösterir, tekbir ve tehlilde bulunur.

3) Bu tavaftan sonra Safa ile Merve arasında, daha önce yazıldığı gibi sa'y eder. Bundan sonra başının saçlarını traş eder veya kısaltarak umresini tamamlar. Kabe'yi tavaf eder. İsteddiği elbiseyi giyebilir. Kendisinde ihramda haram olan şeyleri helâl olur. Tavafin dört şavtı (devri), umrenin rüknüdür. Ondan sonra geri kalan üç şavt ile Safa-Merve arasında yedi defa yürümek, saçları traş etmek veya kısaltmak da umrenin vaciblerindedir. Umre'nin

şartları, haccın şartları gibidir. Yalnız umre için belli bir vakit gerekli değildir. Her mevsimde yapılabilir. Buna göre ihram da Umrenin bir şartıdır. Umre'nin sünnetleri ve edebleri de, Hacdaki Safa-Merve arasında olan sa'ydan itibaren sonuna kadar olan sünnetleri ve edebleri gibidir.

Temettü Haccının Yapılış Şekli

46- Daha önce yazıldığı gibi Temettü Haccı, farz olan hac ile Umre'yi ayrı ayrı iki ihram ile toplayıp hac mevsiminde yapmaktır. Mikat dışından (uzaktan) gelen hacılar, ihramda fazla kalmamak için daha çok bu nevi hac etmeyi tercih ederler. Şöyle ki:

1) Bir afakî (mikât dışından gelen kimse) ihrama başladığı zaman: "Ya Rabbi! Ben umre yapmak istiyorum, bu umreyi bana kolaylaştır ve onu benden kabul buyur," diye umreye niyet ederek telbiyede bulunur, iki rekât namaz kılar. Diğer işleri de yerine getirir.

2) Mekke'ye girince, usulüne göre umre için Kâbeyi yedi defa tavaf eder. Sonra iki rekât namaz kılar. Daha sonra Safa-Merve arasında sa'y görevini yapar. Arkasından saçlarını traş eder veya kısaltır. Böylece umresini tamamlar.

3) Bu şekilde umresini yapmış olan kimse, ihramdan çıkmış olur. Artık ihrama girmemiş insanlar gibi Mekke'de kalır. Asıl elbiselerini giyer ve mubah olan diğer işleri yapabilir.

4) Umresini yapmış olan bu zat, Mina'ya çıkılacak gün veya daha önce Mekke'de tekrar ihrama girer ve (farz) hacca niyet eder, telbiyede bulunur. Artık yalnız hacca (ifrad hacca) niyet eden kimse gibi, daha önce, yazıldığı üzere hac görevlerinin (menasiki) yerine getirir. Bundan başka Mina'da bir kurban keser. Bu kurban, hac ile Umreyi bir arada yapmaya başarı kazanmanın bir şükürü yerindedir. Akabe Cemresi taşlandıktan sonra nahr günlerinin birinde kurban kesilir. Bu kurbanı kesmeden önce saçlar traş edilmez veya kısaltılmaz. Bu kurban bir koyun olabileceği gibi, kurban edilecek bir deve veya sığırın yedide biri veya tümü de olabilir. Böyle bir kurban kesmekten aciz ise, Arefe gününde üç gün tamamlanmış olmak üzere oruç tutar. Ayrıca memleketine döndükten sonra veya dilediği bir yerde yedi gün ki, toplam on gün oruç tutması vacib olur.

5) Bu uygulama, Temettü haccında bulunup da beraberinde Hedy (kurbanlık) Mekke'ye götürmemiş veya göndermemiş olan kimseye göredir. Eğer böyle bir kurban bulunursa, yalnız Umreyi yapmakla ihramdan çıkmış olmaz. Umre için tavaf eder, sa'yda bulunur ve terviye gününe (zilhiccenin sekizinci gününe) kadar ihramda kalır. Bunun arkasından hac için niyet ederek ihrama girer. Geri kalan hac işlerini yerine getirmeye devam eder. Kurban Bayramının ilk gününde Akabe taşlarını attıktan sonra Kurbanını şükür olarak keser. Ondaki saçlarını traş eder veya kısaltır. Artık o anda iki ihramdan çıkmış olur.

Kıran Hac Nasıl Yapılır?

47- Bilindiği gibi, Kıran Hac, farz olan hac ile Umre'nin ihramını birlikte yapmaktır, Şöyle ki:

1) Kıran hac yapacak olan kimse, mikatta veya mikat yerinden önce hac ile Umre'ye birlikte niyet eder. Yine iki rekât namaz kılar. Sonra: "Ey Allah'ım! Ben hac ve umre yapmayı istiyorum. Bunları bana kolaylaştır ve benden bunları kabul buyur," diye dua eder ve Telbiyede bulunur. İhrama girmiş olan kimseye yasak olan şeyler aynen buna da yasaktır. Bunları gözetmeye çalışır.

2) Bu kimse Mekke'ye girince, önce umresini yapar: Beytullah'ı tavaf eder. Safa ile Merve arasında Sa'y yapar. Sonra ihramdan çıkmadan haccın menasikini, evvelce yazıldığı gibi, yapar. Bayramın birinci günü Akabe taşlarını attıktan sonra, iki haccı bir arada başarmanın şükürü olarak bir kurban keser ki, bu vacibdir. Ondan sonra saçlarını traş eder veya kısaltır. Böylece ihramdan çıkmış olur. Bu kurbanı bulup kesemeyecekse, son gün Arefe gününde bitmek üzere üç gün oruç tutar. Yedi gün de Bayram günleri çıktıktan sonra dilediği yerde veya memleketine dönünce tutar. Böylece on gün oruç tutması gerekir. Bu oruçları ayrı ayrı günlerde tutabilir.

3) Kıran hacca niyet eden kimse, Umre'yi yapmadan Arafat'a gidecek olsa, umresi bozulmuş olur. Artık kendisine şükür kurbanı gerekmez. Ancak niyet ettiği umreyi bozmuş olduğundan onu kaza etmesi ve bir ceza kurbanı kesmesi gerekir. Temettü haccı ile Kıran haccı afakîlere (Mekke dışından gelenlere) mahsustur. Mekke'de veya Mekke ile makatlar arasında bulunanlar bunları yapmazlar. Çünkü bu iki haccı yapanlar, hac süresi içinde bir müddet aileleri yanına dönüp gitmemeleri gerekir. Oysa ki, bunların aile efradından uzaklaşmaları zordur.

Hedy'in Mahiyeti ve Hükümleri

48- Yüce Allah'ın rahmetine yaklaşmak veya işlenen bir cinayete keffaret olmak için Harem bölgesinde kesilmek üzere götürülen veya kendisi veya parası gönderilen kurbanı "Hedy" denir. Bu da en az bir yaşındaki koyun ile altı ayını doldurup bir yaşındaki koyun gibi görünen tokludur. Beş yaşını tamamlamış deve ile iki yaşını doldurmuş sığır da olabilir. Bunların erkekleri ile dişileri birdir. Kurbanlık hayvanlarda aranan vasıflar, aynen bunlarda da gereklidir. Koyun cinsinden olan kurbanı "Dem", deve ve sığır cinsinden olana da "Bedene" denir. Hedyin en iyisi bedenedir.

49- Bir hayvanın hedy olması ya açık şekildedir veya delâlet şekli iledir. Meselâ: "Hedy için" denilerek satın alınıp Mekkeye gönderilen bir koyun açık bir şekilde hedy olmuş olur. Hedy olmasına kalben niyet edilen bir

koyun veya hedy olmasına niyet edilmeksizin Harem bölgesine kesilmek üzere gönderilen bir koyun veya deve, delâlet sureti ile hedy olmuş olur.

50- Hedy hayvanına binilmesi, yük yükletilmesi, bir zaruret olmadıkça caiz değildir. Bu hürmete aykırıdır. Bu yüzden kıymetinde bir noksanlık olursa, bu noksan miktarını sadaka olarak vermek gerekir.

51- Hedy kurbanının sütünü, etini yemek kendisine caiz olan bir kurban olsa bile, içmez. Memelerini soğuk su ile yıkayarak sütünü kesmeye çalışır. Hayvana zarar verecekse, yapılmaz. Bu durumda sütü fakirlere sadaka olarak verilir. Eğer kurban sahibi sütünden faydalanırsa veya sütünü zenginlere verirse, bunun kıymetini (bedelini) fakirlere sadaka olarak vermesi gerekir.

52- Allah rızası için bağışlanan bir şeyin aynını sadaka vermek caiz olduğu gibi, kıymetini ve bir rivayete göre dengini de sadaka vermek caizdir. Buna göre, bir kimse kendi koyunlarından belli birini hedy olmak üzere tayin etse, bunun kıymetini veya dengini hedy olarak Harem-i Şerife gönderebilir.

53- Nafile olarak gönderilen bir hedy yolda çalınsa veya ölse, yerine başkasını göndermek gerekmez. Vacib olarak gönderilmiş olunca, yerine başkasını göndermek gerekir. Fazla kusurlandığı takdirde de, noksanın bedelini sadaka vermek gerekir. Ancak hedy kurbanının sahibi fakir ise, o zaman bu kusurlu hedy yeterli olur. Yine, Haremde kesilip de, eti henüz sadaka verilmeden çalınsa, artık başkasını kesmek gerekmez. Çünkü vacib yerinde yapılmıştır.

54- Önce de yazıldığı gibi, Temettü haccı ile Kıran haccından dolayı hedy (Harem bölgesinde kurban kesmek) vacibdir. Bunun koyun cinsinden olması da yeterlidir. Bu kurbanlar, Bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde kesilebilir. Fakat birinci günde kesilmesi daha faziletlidir. Bu, bir şükür kurbanı olduğundan bunun etinden sahibi de yiyebilir. Geri kalanını Mekke fakirlerine dağıtmakta fazilet vardır.

55- Hac mevsiminde nafile olarak Harem'de kesilen her cins kurban da birer hedy'dir. Bunların etlerinden sahibleri yiyebilirler.

56- Hacla ilgili cinayetlerden (yapılması yasak şeyleri yapmaktan) dolayı ceza veya keffaret olarak kesilecek kurbanlar da hedy sayılır. Ancak bunların etlerinden sahibleri ile zevceleri, usul ve fūruları yiyemezler. Çünkü bu ceza kurbanları zekât, adak kurbanı ve fitre sadakası yerinde sayılırlar. Bunların etinden yiyecek olurlarsa, kıymetlerini fakirlere sadaka verirler.

57- Bedene (deve-sığır) cinsinden olan kurbanlık, nafile, adak, Temettü haccı ve Kıran haccı için olunca, bunların bir nişanla kurbanlık olduklarını belirtmek müstahabdır. Bu, başkalarına güzel bir örnek olur. Fakat ceza ve keffaret kurbanlarına böyle bir alâmet konulmamalıdır. Çünkü bunları açığa vurulması değil, gizli tutulması uygundur.

58- Hedy kurbanlarının kesileceği yer, mutlak surette Mekke'nin Harem Bölgesidir. Bunların Mina'da kesilmesi şart değildir, bir sünnettir. Ancak yolda sakatlanmış olan nafile bir hedy yolda kesilebilir. Bu durumda etinden yemek sahibine helâl olmaz, bütünü sadaka vermek gerekir. Çünkü bunun etinden sahibinin yiyebilmesi, bunun Hareme kavuşması şartına bağlıdır.

Hac ve Umre İle İlgili Yasaklar

59- Hac veya Umre için ihrama girmiş olanların din yönünden yapmaları yasak olan şeylere "Cinayetü'l-Hac = Hac Yasakları" denir. Burada kasıd, yanılma, hataya düşme ve unutmadır. (Şafîilerce hata ve unutmaya cezası bağışlanmıştır.)

60- Hac ve Umre'ye ait yasaklar (cinayetler) şu beş kısma ayrılır:

1)Yapılmalarından dolayı yalnız birer dem (koyun veya keçi) kurban edilmesi gereken cinayetler. Bülüğ çağına ermiş olup da ihrama girmiş bulunan bir kimsenin bir uzvuna (organına) tamamen veya bir uzvu mikdarı olacak şekilde değişik yerlerine hoş kokulu bir şey sürmesi, başına kına yakması, yağ sürülmesi, tam bir gün akşama kadar dikişli bir elbise giyinmesi veya başını örtülü bulundurması, başının en az dörtte birini traş ettirmesi, fazla tüylerini gidermesi, tırnaklarını kesmesi, haccın vaciblerinden birini (mikatta ihrama girmeyi) terk etmesi, cünub veya haiz olarak kudüm veya veda tavafı yapması veya abdestsiz olarak ziyaret tavafında bulunması gibi... Kıran haccında bu yasaklardan biri yapılırsa, iki ihramın hürmetini korumak için iki kurban (dem) gerekir. Böyle irade ile yapılmalarından dolayı kurban kesilmesi gereken şeylerden biri, bir zaruret ve illet sebebiyle yapılırsa, bu işi yapan serbest kalır; dilerse Harem'de bir kurban keser, dilerse istediği yerde üç gün oruç tutar, dilerse altı fakire birer fitre mikdarı sadaka verir. Bu sadakanın Mekke fakirlerine verilmesi daha faziletlidir. Verilecek bu sadakada temlik caiz olduğu gibi, ibahe (ikram suretiyle yemek yedirme) de caizdir. İmam Muhammed'e göre ibahe caiz değildir.

2) Yapılmasından dolayı Bedene (deve veya sığır) kurban edilmesi gereken cinayetler:

Bunlar, Arafat'da vakfeden sonra daha traş olmadan veya saçları kısaltmadan önce kurulan cinsel ilişki ile ziyaret tavafını cünub, hayız veya nifas hallerinde yapmaktan ibarettir. Bununla beraber herhangi bir tavaf, taharet haline yeniden yapılırsa cezası düşer. Arafat'da vakfeden sonra

saçları traşdan veya kısaltmadan önce, bir mecliste cinsel ilişki tekrarlanırsa, yalnız bir Bedene (deve veya sığır) gerekir. Meclis değişecek olsa, birinci ilişkiden dolayı bir Bedene (deve veya sığır), diğerlerini için de dem (koyun) gerekir. Çünkü birinci ilişkide tavafa noksanlık gelmiştir. Böyle noksan bir tavaf için de "Dem" yeterli olur. Fakat traş olduktan sonra veya saçları kısalttıktan sonra, ziyaret tavafının tamamından veya ilk dört şavtıdan önce ilişkide bulursa, yalnız bir koyun kesmek yeterli olur. Buna göre, ziyaret tavafının tamamından veya dört şavtıdan sonra kurulacak ilişki ile ceza olarak ne bedene ne de dem gerekir.

3) Her birinin yapılmasından dolayı yarım sa' (bir fitre miktarı) beşyüz yirmi dirhem sadaka verilmesi gereken cinayetler. Bunlar, İhramda bulunan bir kimsenin uzuvlarından (organlarından) birinin az bir kısmına hoş kokulu bir şey sürmesi, bir günden az dikişli elbise giymesi veya başını örtmesi, başının dörtte birinden azını traş etmesi, yalnız bir tırnağını kesmesi, başkasını traş etmesi, başkasının tırnağını kesmesi, abdestsiz olarak Kudüm tavafi veya Veda tavafi yapması gibi şeylerdir. Tedavi için hoş kokulu şey kullanılması, ceza gerektirirse de, zeytin yağı gibi bir yağ kullanılması ceza gerektirmez.

Kırık bir tırnağı koparmak da caizdir; çünkü bunda büyüme hali kalmamıştır.

4) Her birinin yapılmasından dolayı bir fitre miktarından, yarım sa'dan (beş yüz yirmi dirhem buğdaydan) az bir sadaka verilmesi gereken cinayetler (yasaklar):

Bunlar, İhramda bulunan kimsenin çekirge öldürmesi, kendi üzerinde bulunan biti öldürmesi veya onu yere atması, başkasının üzerindeki biti öldürmesi için onu göstermesi gibi işlerdir. İhramde iken bunlardan birini yapan kimse, dilediği bir miktar sadaka verir. Öldürülen bitler üçten çok ise, bir fitre miktarı sadaka verilir. Yolda görülen bir biti öldürmek yasak değildir, bunun için cezası yoktur. Çünkü bu, aslında eziyet veren bir hayvan olduğundan öldürülmesi caizdir. İhramda bulunan kimse, ihramdan çıkıncaya kadar hazin, perişan ve mütevazı bir hal içinde ihtiyacını Yüce Allah'a arzemesi gerektiğinden üste başa düzen verilmemesi biri kulluk ve ihtiyaç nişanının bir ifadesi olur.

5) Her birinin yapılmasından dolayı bedel değer ödemek (Zıman) gereken yasaklar (cinayetler)dir. Bunlar da ihramda bulunanın av hayvanlarını öldürmesinden veya Harem Bölgesindeki yaş ağaçları ve yeşil otları kesip koparmasından ibarettir. Bunun için İhramda olan kimse (muhrim), gerek Harem Bölgesinde ve gerek Harem dışında hiçbir kara hayvanını öldüremez ve öldürülmesi için de onu başkasına gösteremez. Yine, ihramda olan bir kimse, Harem bölgesindeki yaş ağaçları ve yeşil otları kesemez. Bunları yapınca, kıymetlerini öder. Şöyle ki: Öldürülen hayvan eti yenmeyen hayvanlardan ise, onun cezası bir koyun veya keçi kurban etmekten ziyade olmaz. Fakat eti yenilir hayvanlardan ise, öldürüldüğü yerdeki kıymeti, iki adalet sahibi kimse tarafından belirlenerek tamamen sadaka verilir. Eğer bu

kıymet bir fitre miktarından az ise, buna karşılık bir gün oruç tutmak da yeterlidir.

Bununla beraber kıymeti bir kurban değerine eşitse, yasağı işleyen serbesttir. Dilerse bu kıymet karşılığında fakirlere dağıtılmak üzere fitre miktarı buğday, arpa ve hurma alır. Dilerse her fitre miktarı karşılığında birer gün oruç tutar. Bu oruç değişik zamanlarda da tutulabilir. Öldürülen hayvan av için öğretilmiş doğan ve köpek gibi bir hayvan ise, sahibine öğretilmiş olduğuna göre kıymeti ödenir. Ayrıca öğretilmemiş olduğuna göre de fakirlere kıymeti sadaka olarak verilir. Ağaçlara ve otlara gelince, bunlara kendiliğinden bitmiş olup kimseye ait değilse, Harem Bölgesinin hakkını korumak için kıymetleri sadaka olarak verilir. Fakat bir kimsenin mülküne ait ise, birer kıymetlerini de sahiblerine vermek gerekir. Harem Bölgesindeki bir ağacın yalnız yapraklarını almak, ağaca zarar vermezse caizdir. Bundan dolayı ceza gerekmez.

Hac İle Umrenin Yasaklarına Dair Çeşitli Meseleler

61- Bir hayvan ayağını kırmak, bir kuşun kanadını kırıp onu uçamaz hale getirmek, bir kuşun yumurtasını kırmak, ihramda olan kimse için, o hayvanı veya kuşu öldürmek hükmündedir.

62- Bir hayvanın tüylerini ve kıllarını kesmek veya kaçıp kurtulmasına engel olmayacak bir şekilde bir uzvunu (organını) kesip kırmak da, onun kıymetine getireceği noksanlık miktarını sadaka vermeyi gerektirir. Eğer bu şekilde hayvanın yaralanması sonunda hayvan iyileşirse, ceza vermek gerekmez.

63- İhramda olan kimsenin avladığı hayvan kendiliğinden ölmüş olursa yine cezayı gerektirir. Çünkü hayvanı ele geçirmesi, onu yok etme sayılır.

64- İhramda olanın av hayvanını satın alması da yasaktır. Çünkü o hayvan, ihramda olan kimse için kıymeti bulunan bir mal sayılmaz. Fakat ihramda bulunmayan kimsenin kendisi için veya ihramda olanın emri bulunmaksızın onun için harem dışında avlamış olduğu hayvanın etinden kendisi yiyebileceği gibi, ihramda olan da yiyebilir.

65- İhramda olan kimse, tavuk ve koyun gibi, yaratılış gereği olarak kaçıp ürkmeyen evcil hayvanları kesip yiyebilir. Fakat karadaki av denilen yabanî hayvanları kesecek olsa, onun etinden kendisi de başkaları da yiyemez. Çünkü bu ölü (besmelesiz kesilmiş) yerindedir. Deniz kuşlarını da avlayamaz; çünkü bunlar aslen kara hayvanıdır. Bunları öldürmek cezayı gerektirir.

66- Harem Bölgesinde öldürülen av, İki İmam'a göre, ölü (Besmelesiz) hükmündedir. Bunu öldüren ihramlı, onun etinden yese istiğfar etmesi gerekir. İmam Azam'a göre, cezasını ödedikten sonra etinden yese, yediği mikdarın kıymetini sadaka olarak vermesi gerekir.

67- Harem bölgesindeki bir avı atıp vurmamak yasak olduğu gibi, Harem'de olan kimse de Harem dışındaki bir ava atıp onu vuramaz. Bunların ikisi de haramdır. Çünkü Harem'deki av güvence altındadır. Harem dahilinde olan kimse de, dışındaki ava bir şey atmaktan yasaklanmıştır.

68- Mekke'nin Harem bölgesindeki av hayvanlarını avlamak, kendiliğinden bitip yetişen yeşil otlarını koparmak, yine kendiliğinden yetişmiş yaş ağaçları kesip koparmak yalnız ihramda olana değil, olmayana da helâl değildir. Onun için Mekke halkından ihrama girmemişler için bunları avlamak veya koparıp kesmek, kıymetini ödemeyi (fakirlere sadaka olarak vermeyi) gerektirir. Bunun karşılığında muhrim (ihramda olan) gibi oruç tutmak yeterli olmaz. Çünkü işleri yapmak, ihramda bulunmayan Mekkeli hakkında bir boçlanmadır, keffaret değildir. İhramda olmayanın böyle bir şeye yol gösterip yardımcı olması da günahdır. Fakat bu hareketinden dolayı kendisine bir borç ödeme cezası gerekmez.

69- Harem bölgesinde hayvanları otlatmak ve kendiliğinden biten otları biçmek helâl değildir. Fakat Mekke samanı denilen "İzhir" otu ile mantarları kesip toplamakta bir sakınca yoktur. Yine, kurumuş ağaçları kesmek, bir ağacın kırık bir dalını koparmak caiz olduğu gibi, ekilmiş ekinleri ve sebzeleri kesip toplamak da helâldir. Aynı zamanda insanların yetiştirdiği cinsten olup da kendiliğinden biterek yetişen ağaçları da kesmek helâldir. Yalnız insanların yetiştirdiği cinsten olmayıp da, kendiliğinden biten ağaçları kesmek cezayı gerektirir. O da bu ağacın kıymetini ödemekten ibarettir.

70-İhramda bulunan birkaç kişi, bir av hayvanını öldürecek olsa, İmam Azam'a göre, bunlardan her birine tam bir ceza gerekir. (İmam Şafiîye göre, hepsine yalnız bir ceza gerekir. Aynı şekilde ihramda olmayanların Mekke'de Harem Bölgesinde öldürecekleri bir av hayvanından dolayı da yalnız bir ceza gerekir.)

71- Bir kimsenin yapmış olduğu cinayetlerin cinsleri ve meclisleri bir olursa, bir ceza yeterlidir. Fakat cezaların cinsleri ve işledikleri yerler değişik olursa, ceza da ona göre çok olur. Örnek: İhramda olan bir kimse, bir zaruret olmaksızın bir mecliste birkaç uzvuna (organına) hoş kokulu bir şey sürse veya bir elinin veya bir ayağının veya iki eli ile iki ayağının tırnaklarını keserse, hepsi için bir "dem" (bir koyun kurban etmek) yeterli olur. Eğer bir elinin veya bir ayağının iki veya üç parmağını kesse, her

tırnak için fitre miktarı sadaka vermek gerekir. Bunların kıymeti bir kurban kıymetine denk olursa, ihramda olan kimse bundan dilediği kadar noksan bir şey sadaka verebilir. Yine, bir elinin beş tırnağını kestikten sonra, henüz keffaret vermeden aynı mecliste diğer elinin beş tırnağını da kesecek olsa, yine yalnız bir dem (bir koyun kurban etmek) yeterlidir. Fakat bir mecliste veya başka başka meclislerde ellerinin tırnaklarını kesip başını traş ettirse ve bir uzvuna da hoş kokulu bir şey sürse, yapmış olduğu bu yasaklardan her biri için ayrıca bir kurban gerekir. Çünkü yasakların cinsi değiştiği gibi meclis de değişmiştir.

72- İhramda olan bir kimse, hastalık gibi bir özürden dolayı gündüzleri bir müddet dikişli elbise giyip geceleri çıkaracak olsa, bundan dolayı ceza olarak bir kurban yeterli olur. Fakat bu hastalık gittikten sonra başka bir hastalıktan dolayı tekrar böyle dikişli bir elbise giyecek olsa, bunun için de ayrıca bir kurban gerekir.

73- İhramda bulunan bir kadının eline kına yakması kurban kesmeyi gerektirir. Erkeklerin sakallarını kına ile boyamaları ise sadaka vermeyi gerektirir, kurban değil.

74- Arafat'da vakfeden önce, bir insanın guslü gerektirecek şekilde ön veya arka yönde ailesi ile yapacağı temastan dolayı hac bozulur ve ceza olarak ertesi sene kaza etmesi gerekir. Bununla beraber bu bozulan hac da noksan bırakılmayıp tamamlanır. Yapılan yasak işten dolayı da bir kurban kesmek gerekir. (İmam Şafiîye göre, bir bedene (deve veya sığır) kurban etmek gerekir.)

75- Hac için ihrama geren zevc ile zevce, Arafat'da vakfeden önce cinsel ilişki kursalar, her ikisi de aynı şekilde cezalanırlar. Her birine bir dem (bir koyun) kurban etmek gerekir. Ertesi yıl ihrama girdikleri zaman birbirlerinden ayrılırlar, başka başka yollardan giderek Arafat'da durur ve bozulan haclarını kaza ederler. Birbiriyle ilişki korkusu olunca, böyle birbirlerinden ayrı yürümeleri mendubdur.

76- Şehvetle bakmak, öpmek ve okşamak veya iki yoldan biriyle olmaksızın cinsel ilişki kurmak haccı bozmaz, meni gelmiş olsa bile... El ile meni getirilmesi ceza olarak kurban kesmeyi gerektirir. Uykuda rüyalanmadan (ihtilâmdan) dolayı bir şey gerekmez.

77- Umre için ihrama giren kimse, henüz tavafın dört şavtını (devrini) yapmadan cinsel ilişkide bulunsa, umresi bozulur. Bununla beraber bu umreyi tamamlamaya devam eder ve ceza olarak bir koyun kurban eder. Sonra da bu bozulan umreyi bir vacib olarak kaza eder. Tavafın dört

şavtından sonra cinsel ilişkide bulunsa, umresi bozulmaz, yalnız bir kurban kesmesi gerekir.

78- İhramda olan kimsenin zarar veren karga, çaylak, akrep, yılan, fare, sinek, karınca, pire, kene, arı, kertenkele, kelebek gibi av cinsinden olmayan ve insanın bedeninden doğmayan böcekleri ve üzerine saldıran köpeği ve yaratılışında eza bulunan kurt gibi herhangi yırtıcı bir hayvanı öldürmesi bir ceza gerektirmez.

79- İhramda bulunan bir kimse, ihramdan çıkmak kasdı ile bir çok av hayvanını vurup öldürecek olsa, yalnız bir dem (ceza olarak bir koyun kesmek) gerekir. Çünkü bu iş, cinayet işlemek kasdı ile değil, ihrama son verme niyetiyle yapılmıştır.

80- İhramda bulunan kimsenin yanındaki kafeste olan kuşu veya evinde olan bir av hayvanını salıvermesi gerekmez. Çünkü bu durum, av hayvanına saldırı sayılmaz. (İmam Şafî'ye göre, böyle hayvanları salıvermek gerekir. Çünkü avı mülkte tutmak, ona saldırı demektir.)

Bedel (Vekâlet) Yolu İle Hac

81- Hac için bir bedel tutmaya, "İhcaç" denir. Böyle kendi yerine başkasını gönderen kimseye de, "Âmir"; "Menûb, Mahcücün anh" denir. Bir kimse, hac etmeğe gücü bulunsun veya bulunmasın, nafîle olarak kendi yerine müslüman olan ve akli yerinde bulunan birini naib tayin edebilir. Naib olan zat, o kimsenin tayin ettiği yerden gider ve onun adına niyet ederek hac yapar.

82- Kendi adına nafîle hac için bedel gönderen zat, bu haccın sevabını kazanır. Çünkü bu iş, Allah rızası için Hak yolunda mal harcamak demektir. Böyle bir harcama, bizzat olabileceği gibi, niyabet suretiyle de olabilir.

83- Bir kimse, kendisine farz olan bir haccı, başkasına niyabet (vekâlet) vererek yaptırabilmesi için aşağıdaki şartların bulunması gerekir.

1) Âmir (bedel gönderecek kimse) için hac farz olmuş bulunmalıdır. Farz olmadan niyabet yoluyla yapılan hac, bir nafîle olur. Sonradan o bedel gönderene hac farz olunca tekrar hac edilmesi gerekir.

2) Âmir (bedel gönderen) bizzat hac etmekten aciz olmalıdır ve bu aciziyeti de, naib tayin ettiği andan itibaren ölümüne kadar devam etmelidir. Onun için bir aralık aciziyeti kalkmış olsa, bizzat hac etmesi gerekir. Daha önce niyabet suretiyle yaptırmış olduğu hac nafîle sayılır. Âmâ ve yatalak olma halleri bu hükmün dışında kalır. Niyabetle bunların yaptırmış olduğu hacdan sonra özürleri kalksa, haccın yeterli olmasını engellemez. İmam Ebû Yusuf'a

göre, hangi acziyet olursa olsun, niyabeten yaptırılan hacdan sonra kalkarsa, haccın yeterli olmasına zarar vermez.

3) Âmir, kendi adına hac etmesini naibe emretmelidir. Âmirin emri olmaksızın başkasının onu adına yapacağı hac yeterli olmaz.

4) Âmir, âdet üzere yol masrafını vermelidir. Onun için naib kendi malı ile hac ederse, kendi adına hac etmiş olur. Fakat kendi malından harcadığı mal, nisbet olarak âmirinkinden çok az ise, bu niyabet caizdir.

5) Âmir yapacağı niyabet için bir ücret şart koşmamalıdır. Bir ücret karşılığında hac eden kimse, kendi adına hac etmiş olur. Bu ücreti almaya hak kazanamaz. Çünkü hac, tam bir ibadet olduğundan ücret karşılığında yapılamaz.

(Malikilere göre, hacda beden ibadeti mal ibadetinden daha üstün olduğu için, farz olan bir hacda bedel tutmak caiz değildir. Bunun için ücret vermek caiz değildir, hükümsüzdür. Fakat nafîle hac için niyabet kerahetle caizdir. Şafiî ve Hanbelîlere göre hac ibadeti, niyabet kabul eden ibadetlerdendir. Bunun için hac veya umre yapmaktan aciz olan kimsenin, başkasına bir ücret karşılığında veya nafakasını karşılamak suretiyle hac veya umre yaptırması sahihtir.)

6) Âmirin verdiği mal, binitli olarak hacca elverişli olunca, naib binitli olarak hacca gitmelidir, isterse âmir piyade olarak gitmesine izin vermiş olsun. Aksi halde naib, harcayacağı malı âmirine borçlanıp âmirin binitli olarak hac ettirmesi gerekir. Fakat verilen mal binmeye elverişli değil ise, piyade olarak yapılan hac yeterli olur.

7) Âmirin vasiyet etmiş olduğu mal yeterli ise, vatanından hac edilmesi gerekir. Değilse, yeterli olacağı bir yerden hac edilir. Bizzat veya niyabet üzere hac etmek için yola çıkan kimse, yolda vefat edip tarafından hac edilmesi vasiyet edilmiş bulunsa, İmam Azam'a göre vatanından (ikamet yerinden), iki imama göre de vefat ettiği yerden hac ettirilir. Yine, kendisi için beldeinden başka bir yerden hacca gidilmesini vasiyet eden kimsenin, vasiyetine göre hac ettirilir. Ölen bir kimse adına beldeinden hacca gidilmesi gerekirken, vasisi başka bir beldeinden hac ettirecek olsa, bu hac vasinin adına olur. Ölü için ayrıca hac ettirmesi gerekir. Eğer o iki yer arasındaki uzaklık bir günde gecelemeden gidip gelinecek kadar ise, o zaman ölü adına hac sahih olur.

8) Naib hac işlerine başlamadan önce veya ihrama giderken âmir adına hac etmeye niyet etmelidir. Dili ile de: "Lebbeykallahümme Lebbeyk an fülânın..." diye telbiyede bulunmalıdır. Yalnız kalbi ile niyet etmesi de yeterlidir.

9) Naib, âmir adına bizzat hac etmelidir. Eğer bir engel sebebiyle başkasına para verip hac ettirirse, bu hac âmir adına sahih olmaz. Almış olduğu yol masrafını ödemesi gerekir. Fakat âmir, tayin etmiş olduğu naiba, "Başkasını gönder" veya "Dilediğini yap" diye izin vermiş olursa bu sahih olur. Çünkü bu durumda vekil hac için her yetkiye sahip bulunmuş olur.

10) Naib, haccını bozmamış olmalıdır. Şöyle ki: Naib, Arafat'da vakfe yapmadan önce zevcesi ile cinsel ilişkide bulunsa, haccını bozmuş olur. Artık sonradan kaza edeceği hac, âmir adına olmamış olur. Bunun için almış olduğu masraf bedelini âmire ödemesi gerekir. Eğer naib, Arafat'da durduktan sonra cinsel ilişkide bulunsa, masrafı ödemesi gerekmez. Çünkü haccın asıl rüknü yerine getirilmiştir. Ancak ziyaret tavafını yapmadan geri dönerse, zevcesine karşı ihramlı olarak kalır ve kendi malı ile gidip ziyaret tavafını yapmadıkça ihramdan tamamen çıkmış olmaz.

11) Naib, âmire aykırı bir davranışta bulunmamalıdır. Âmir, ifrad haccı emretmişken, naib, umre veya kıran haccı veya temettü haccı yapmış olsa, âmir adına hac etmiş olmaz. Bu durumda aldığı yol masrafını ödemesi gerekir.

Fakat naib, âmirin emrini yerine getirmekle beraber, kendi parası ile kendisi için de ayrıca umre yapabilir. Aynı şekilde yalnız umre yapmaya memur olan kimse de, bunu yaptıktan sonra kendi parası ile kendi adına hac edebilir. Fakat önce kendisi için hac yapıp sonra amir adına umre yapması caiz değildir.

12) Naib, yalnız âmir adına hac için ihrama girmelidir. Biri kendi adına, diğeri âmir adına olmak üzere iki ihrama niyet etse, âmir adına haccı caiz olmaz. Ancak kendi adına olan ihramı bırakıp da âmir adına ihrama devam ederse, bu âmir için sahih olur.

13) Naib telbiyeyi yalnız âmir adına yapmalıdır. İki kişinin niyabetini kabul edip bunların adına telbiye ederse, hiç biri adına caiz olmaz. Almış olduğu masrafları öder. Fakat bunlardan yalnız birini tayin ederek ihramda bulunursa, onun için caiz olur, diğeri için olmaz. Bundan aldığı parayı ona öder. İki kişiden herhangi birini tayin etmeksizin ihrama girecek olsa, İmam Ebû Yusuf'a göre, yine niyabet sahih olmaz. Kendisi için nafile hac yapmış olur. İmam Azam'a göre, yapacağı haccı bunlardan birine ayırabilir.

14) Naib haccı kaçırmamış olmalıdır. Onun için başkası adına hac yapacak olan bir bedel, kendi işleri ile uğraşır da belirtilen senede hac yapamazsa, almış olduğu parayı sahibine öder. Fakat hastalık gibi elinde olmayan bir sebeple hac edemezse, almış olduğu bedeli geri vermesi gerekmez, yeniden hac etmesi gerekir.

15) Amirin tayin etmiş olduğu naib, âmir adına hac etmiş olmalıdır. Buna göre: "Benim adıma başkası değil, falan adam hac etsin," diyen bir âmirin emrine aykırı olarak o adam gerek hayatta iken, gerekse öldükten sonra başkasına hac ettirilecek olsa, bu hac âmir adına caiz olmaz. Fakat âmir, böyle "başkası değil, ancak falan kimse benim adıma hac etsin" şeklinde bir tahsis yapmayarak: "Adıma falan kimse hac etsin" dediği takdirde, o kimsenin ölümü halinde başkasına hac ettirilebilir. Aynı şekilde, hiç bir kimseyi göstermeksizin adına hac yaptırılmasını vasiyet eden bir kimse için, ölünce varisleri toplanarak diledikleri bir adamı "Naib" olarak hacca gönderebilirler.

16) Âmir ile naib, müslüman, akla sahib ve hac işlerini anlayacak durumda olmalıdır. Onun için bir müslüman gayrimüslimi ve bir gayrimüslim de müslümanı bedel tayin edemeyeceği gibi, bir akıllı deliyi ve bir deli de akıllıyı bedel yapamaz. Haccın nasıl yapılacağını anlayıp ayırt edemeyecek olan bir çocuk da naib tayin edilemez.

84- Bir kimse, anası ve babası adına, onların emirleri olmaksızın hac edebilir. Çünkü bu bir velayet ve niyabet değildir. Yapılan ibadetin sevabını onlara bağışlamak demektir.

Hac Konusunda Niyabet, Vasiyet ve Adakla İlgili Bazı Meseleler

85- Hac için bedel olacak şahsın, daha önce kendi adına hac etmiş bulunması, İmam Şafî'ye göre şart ise de, biz Hanefî'lerce şart değildir. Bu iki ayrı görüşten kurtulmak için, daha önce kendi adına hac etmiş bulunan ve hac işlerini bilen bir kimseyi bedel göndermek daha faziletlidir. Bununla beraber efendilerinin izni ile köleler, yanlarında mahremleri bulunmak şartı ile kocalarının izinleri ile zevceler bedel olarak hacca gidebilirler. Ancak kadınların niyabeten (bedel olarak) hacca gitmeleri mekruhtur. Çünkü onların hacları, erkeklere kıyasla noksandır. Telbiyelerde seslerini yükseltmezler, Remel ve Hervele gibi bazı hac işlerini yapamazlar.

86- Naib, binitli olarak gidip gelmek şartı ile israftan ve sıkı davranmaktan kaçınarak âmirin parasını harcar. Artan parayı da kendisine veya varisine geri verir. Ancak âmir veya mükellef durumda olan varisler bu parayı naibe verirken: "Bundan artacak miktar senin olsun, onu sana bağışladık" diye vekâlet verirlerse, bu parayı kendi adına bir bağış olarak kabul edip alabilir.

87- Naib hacdan sonra Mekke'de kalabilir ve ikinci yılda kendi parası ile kendi adına hac edebilir. Fakat hacdan sonra dönmek daha faziletlidir.

88- Naibe masraf olarak verilen para Mekke'de veya buna yakın bir yerde kaybolursa veya tamamen tükense de naib kendi malından harcamada bulursa, adına hac yapmış olduğu ölünün malına (terekeesine) dönüp kendi harcadığı parayı alabilir; yeter ki kendi kusur veya kasdı bulunmuş olmasın.

89- Hac ile yükümlü olan kimse, hemen mükellef olduğu sene hac için yola çıkar da, daha hac etmeden vefat ederse, hac için vasiyet etmesi gerekmez. Niyetine göre sevabını alır. Fakat haccını geciktirmiş olursa, vasiyet etmesi gerekir, etmezse günahkâr olur.

90- Bir kimse malının üçtü biri olarak hac için vasiyet ettiği mal, birkaç haccı karşılayacak olursa, bakılır: Eğer bir defa hac edilmesini vasiyet etmişse, bir defa hac ettirilir ve artan mal varislerine verilir. Fakat böyle

yalnız bir hac edilmesini açıkça söylememiş ise, bu paranın mikdarına göre bir senede veya birkaç senede birkaç hac yaptırılır. Burada vasî serbestir. Fakat ibadet konusunda erken davranılması istendiğinden bunların bir yıl içinde yaptırılması daha iyidir.

91- Bir ölünün varisi, ölünün vasiyeti bulunsun veya bulunmasın, terekesine başvurmak üzere kendi parası ile o ölü namına hac etse, bakılır: Eğer ölü, onun böyle hac etmesini vasiyet etmiş ise, bu hac o ölü adına caiz olur. Fakat böyle bir vasiyet yapmamışsa caiz olmaz, varis bu parayı terekeden alamaz, kendi başışı olur.

92- Ölünün vasiyeti bulunsun veya bulunmasın, onun varisi terekesine başvurmaksızın kendi parası ile ölü adına hac etse, bu ölü üzerine farz olan hac yerine geçmez. Fakat bazı alimlere göre, onun farz haccı yerine geçer.

93- Bir ölü, kendi adına hac edilmesi için belli bir kimsenin gönderilmesini vasiyet etmemiş ise, ona vasî olan zat başkasını göndermeyip kendisi naib olarak hac edebilir.

94- Bir kimse, varislerinden birine terekesinden şu kadar masrafla namına bedel olarak hac etmesini vasiyet etse, o kimse öldükten sonra bu varis diğer varislerin iznini almadıkça hac edemez. Vasiyet edilen mal, mirasa dahil olur.

95- Bir ölü adına belli bir senede hac etmek üzere, ölünün varisi tarafından tayin edilen kişi yol masrafını aldığı halde, o sene hac etmeyip de ertesi yıl hac edecek olsa, ölü adına caiz olur, masrafı geri ödemez.

96- Bir ölü adına vasisi tarafından naib tayin edilen kişi, yolda hastalanıp almış olduğu hac parasını tamamen harcamış olsa, geri dönmesi için vasiden para isteğinde bulunmaz. Fakat vasî tarafından naibe: "Eğer paran yetmezse borç al, ben öderim," denilmiş ise, bu geçerli olur.

97- Bir ölü hayatta iken on altın bir zata, on altın fakirlere ve on altın da haccı için şeklinde vasiyet etmiş olduğu halde terekesinin üçte biri yirmi altın tutarında olsa, bu üçte bir olan yirmi altın o üç yere eşit olarak bölünür. Sonra fakirlere düşen mikdar hacca düşen mikdara ilâve edilir. Hac yaptırıldıktan sonra bir şey artarsa, o fakirlere verilir. Çünkü farz olanın önce yerine getirilmesi daha iyidir.

98- Bir kimse: "Adağım olsun, Allah rızası için hac edeyim veya falan işim görülürse adağım olsun, hac edeyim" şeklinde mutlak (şartsız) veya muallâk (şarta bağlı) adak yapmış olsa, birinci şekilde mutlak olarak ve ikinci şekilde işi görülünce hac etmesi gerekir. Çünkü bu gibi adaklar, vücub

sebeplerindedir.

İmam Azam'dan sağlam rivayete göre, sadece yemin keffareti ile bu adağın sorumluluğundan çıkılmaz. (İmam Malik'e göre de, hac etmeyi adayan kimsenin bu adağını yerine getirmesi gerekir. İmam Şafii'den bir rivayete göre, hac etmeyi adayan kimse serbesttir; dilerse adağına bağlanarak hac eder, dilerse yemin keffareti verir, diğer bir rivayete göre de, yalnız yemin keffareti gerekir.

99- Bir ölü, hayatında malının üçte birini zekâtına, adağına, haccına ve diğer yerlere harcanmak üzere vasiyet etse ve bu mal da bunların hepsini yerine getirmeye kâfi gelmese, bakılır: Eğer bunlar zekât ve farz hac gibi farz ibadetlerden ise, önce söylemiş olduğu farz ibadet yerine getirilir. Fakat biri farz, diğeri adak veya nafîle ise, farz tercih edilir ve o yerine getirilir. Biri adak, diğeri nafîle ise, adak tercih edilir. İster adağı farzdan önce ve nafileyi de adaktan önce söylemiş olsun...

100- "Allah için adağım olsun. Beytullah'a veya Kabe'ye veya Mekke'ye gideyim" diye adak yapıldığı takdirde hac veya umre gerekir. Adağı yapan bunlardan dilediğini seçebilir. "Allah için Harem'e veya Mescid-i Haram'a veya Medine Mescidine veya Mescid-i Aksa'ya gideyim" diye adak yapılması, İmam Azam'a göre geçerli değildir. Çünkü örfde böyle bir ibadeti benimseme yoktur. Fakat; "Harem'e veya Mescid-i Haram'a gideyim" şeklindeki bir adak, iki İmama göre geçerlidir. Hac ile umreden birini seçmek gerekir.

101- Piyade olarak hac etmeyi adayan kimse, sahih olan görüşe göre, evinden ve diğer bir görüşe göre, ihrama gireceği yerden itibaren piyade olarak gidip hac eder. Ziyaret tavafını yapmadan önce vasıtaya binse, kurban kesmesi gerekir.

102- Bir adak olmaksızın hac yolunda canını korumak ve usanmadan sakınmak için binitli olmak piyade olmaktan daha faziletlidir. Bununla beraber yürümeye gücü yeten kimse için, piyade olarak gidip hac etmenin daha faziletli olduğunu söyleyenler de vardır.

İhsarla İlgili Meseleler

103- İhsar, lûgatta, bir kimseyi istediği yere ulaşmaktan alıkoymak ve hapsetmek manasınadır. Din deyiminde: "Hac için ihrama girmiş bir kimsenin, Arafat'da vakfe ile Ziyaret tavafından alıkonması, Umre için ihrama girmiş olanın da tavafdan engellenmesi" demektir. Bu şekilde engellenen kimseye "Muhsar" denir. Hac yolunda bulunan kadının kocası veya mahremi ölürse, o kadın "muhsar" sayılır.

104- İhsar, bir nevi zorunlu cinayet sayılır. Onun için bundan dolayı kurban kesilmesi ve bu şekilde ihramdan çıkılması gerekir. Bu kurbanı "İhsar demi" denir. Örnek: İhrama girmiş olan kimse, bir hastalıktan veya düşmandan veya parasının tükenmesinden dolayı haccını yerine getiremezse, Harem bölgesinde kesilmek üzere Mekke'ye bir koyun veya onun parasını gönderir. Bunun kesileceği saat arkasından ihramdan çıkmış olur.

105- İhsardan dolayı ihrama son vermek için, İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre, yalnız kurban kesilmesi yeterlidir. Ayrıca traş olmak veya saçları kısaltmak gerekmez. İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafiî'ye göre, traş olmak veya saç kısaltmak da gerekir. Bunlar hac işlerindedir. Bir görüşe göre de, Harem bölgesi içinde meydana gelen bir ihsardan dolayı ihramdan çıkmak için traş olmak veya saç kısaltmak gerekir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz Hudeybiye'de böyle yapmıştır.

106- Muhsar'a ait kurbanın nahr (kurban kesme) günlerinin içinde kesilmesi, İmam Azam'a göre şart değildir; bu günlerden önce ve sonra da kesilebilir.

107- Bir muhsar fakir olsa bile, kurban kesmedikçe ihramdan çıkamaz. (İmam Şafiî'nin bir görüşüne göre, fakir olan muhsar, kurban yerine on gün oruç tutar. Yine İmam Şafiî'ye göre ihsar kurbanı, ihsarın meydana geldiği yerde de kesilebilir.)

108- Bir kimse, Kıran Hacca niyet ederek ihrama girdikten sonra hacdan engellenirse (muhsar olursa), Harem bölgesinde kesilmek üzere iki adet kurban gönderir. Bunlardan biri farz haccı, diğeri de umresi içindir. Böyle iki kurban kesilmedikçe ihramdan çıkmış olmaz.

109- Hac veya umreden engellenen bir muhrim, gönderdiği kurban ile ihramdan çıktıktan sonra aynı mevsimde hacca veya umreye imkân bulsa, alıkondduğu hacca veya umreye bedel hac veya umre etmesi gerekir. Bunlardan birini yapmadıkça ihramdan çıkmış olmaz. Çünkü bu muhrim, başlamış olduğu bir haccı veya umreyi kaçırmış olan kimse gibi sayılır.

110- Kıran Hacca niyet etmiş olan kimse, hac ile umreden engellendiği cihetle Harem bölgesinde kesilmek için kurban gönderip de ihramdan çıktıktan sonra, engeller kalktığı için Harem'e gidip umresi ile haccını yapmaya imkân kazansa, üzerine bir hac ile iki umre gerekir. Bunlardan bir hac ile bir umre kaza olarak gerekir. Çünkü bunlar ihrama girmesi ile kendisine gerekli olmuştur. Diğer bir umre de, bunlara ait ihramdan çıkmış olmakdan dolayı gerekir. Bu farz hac ile iki umre, değişik zamanlarda yapılabilir.

111- Yalnız umre için ihrama giren bir insan, umrenin rükünleri olan tavaf ile sa'ydan engellenecek olsa, ihramdan çıkmak için Harem bölgesine bir kurban gönderir, bu umresini de ileride imkân bulduğu zaman kaza eder. Bu umreye "Umretü'l-Kaza" deriz. (İmam Malik'e göre, umre yapan kimse, ihardan dolayı kurban kesmekle ihramdan çıkmış olmaz; çünkü umrenin vakti belli günler değildir, kaçırılmasından korkulmaz.)

112- İhramda olan kimse hacdan engellenmekle kurban gönderip de, ondan sonra engelin kalkması sebebiyle haccı yapmaya imkân kazansa, hemen haccını yerine getirmeye başlar, çünkü aslı yerine getirmeye imkân bulmuştur. Bu durumda kurbanına daha kesilmeden yetişirse, ona sahip olur ve onu istediği gibi kullanabilir. Çünkü onu kesme zorunluğundan kurtulmuştur.

113- Bir insan Arefe günü Arafat'da durduktan (vakfe yaptıktan) sonra, ziyaret tavafından ve diğer hac işlerinden engellense, bununla muhsar olmaz. Çünkü haccını tamamlamaya imkânı vardır, kaçırılmasından korkulmaz. Ziyaret tavafı her zaman yapılabilir. Aksine olarak Arafat'da vakfeden engellendiği halde, yalnız ziyaret tavafına muvaffak olan kimse de muhsar değildir; çünkü haccı kaçıran kimse, tavaf ile ihramdan çıkmış olur. İhsardan dolayı kurban gerekmez. Kaçırılmış olduğu haccı kaza etmesi gerekir.

114- Mikattan farz hacca veya adadığı hacca veya nafilaye niyet ederek ihrama giren kimse, arefe günü zevalden sonra Bayram gününün fecrine kadar bir an bile olsa, Arafat'da bulunmazsa (vakfe yapmazsa), hac kaçırılmış olur. Artık ihramdan çıkması için umre yapması ve bu haccı da gelecek yıl kaza etmesi gerekir. Bu umre için de ayrıca ihram gerekmez. O kaçınlan haccın ihramı buna da yeterlidir. Bu umreye başlayınca telbiyeye son verir. Bu kimse eğer Kıran hacca niyet etmişse, iki defa umre yapması gerekir. Onun için iki defa tavaf eder ve iki defa da Safa ile Merve arasında sa'y eder. Bunların birincileri, niyet edilmiş olan hac ile umreye bedeldir. İkincileri de, haccın ihramından çıkmak içindir. Bu ikinci umreye başlayıp Hacer-i Esved-i selâmlaması anında telbiyeye son verir.

115- Bedel (naib) olarak ihrama giren kimse, hacdan engellense, Harem'e gönderilecek olan kurbanın bedelini ödemek âmirine gerekir. Çünkü âmirinin adına bu işe katlanmıştır. Bundan kurtulmak için âmirinin yardımına ihtiyacı vardır. Bu durumda naib, âmirinin malından yapmış olduğu harcamaları ödemesi gerekmez. Çünkü bu bir arızadır, naibin isteğiyle olan iş değildir. Fakat bir naib, hac yasaklarından birini kendi iradesiyle yapacak olursa, gereken kurbanın bedeli kendisine ait olur. Çünkü yasak olan o işi, kendi iradesi ile yapmıştır.

Resûlullah Efendimizin Kabrini Ziyaret

116- Hac yolculuğunda bulunanların Medine-i Münevvere'ye giderek Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizin Mescid-i Şeriflerini ve Kabr-i Saadetlerini ziyaret etmeleri pek önemli bir görevdir. Bazı alimlerin açıklamalarına göre, önce hac görevini yerine getirmeli ve bu sebeble Yüce Allah'ın bağışlaması ile günahlardan arınmalı da ondan sonra Hazret-i Peygamberin ziyaretine gitmelidir. Bununla beraber Hac yapmadan önce Medine-i Münevvere'ye gidilebilir.

117- Şam yolcuları gibi, Mekke'ye gitmek üzere yolları Medine-i Münevvere'ye uğrayanlar için önce Peygamber Efendimizi ziyaret etmek bir görevdir. Allah'ın rahmetine kavuşmaya bir vesiledir. Bunu bir an önce yapmamak bir gevşeklik sayılır. Bu ziyaret, namazların evvelerinde olan sünnetlere benzer. Bu durumda hac ve umre için ihram sonraya bırakılmış olur. Mekke'ye gidileceği zaman, Medine'liler gibi Zülhuleyfe'den ihrama girilir. Medine halkının Mikat'ı Zülhuleyfe'dir.

118- Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) efendimizin nur dolu Kabri Saadetlerini ziyaret, Allah rızasına kavuşmanın en faziletlisi ve en şerefliisidir. Nasıl olmasın ki, bütün kâinat, o şanı büyük peygamberin nurundan yaratılmıştır. Bütün beşeriyetin en büyük ve en muhteşem rehberi (öncüsü) O'dur. Bütün insanlara Yüce Allah'ın hak dinini, mübarek kitabını tebliğ ederek onları hakdan, faziletten ve gerçek medeniyetten haberdar eden O'dur.

119- Hazret-i Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, şanı yüksek bir Peygamderdir ki, onun temiz hayatı, bütün işleri ve kutsal sözleri bütün insanlık âlemini hayrete düşürecek bir fazilet ve hikmet kaynağıdır. O, öyle değeri yüksek bir peygamberdir ki, bütün insanlığın selâmet ve mutluluğuna çalışarak yeryüzünde en mutlu bir devrim meydana getirmiştir. O, öyle büyük bir peygamberdir ki, saadet dolu kabrinde her an İlâhî nurlar parıldayıp durmaktadır. O, öyle yüksek bir varlıktır ki, onun saadet Mescidi bir güven yeri olup nurlu kabri ile mübarek minberi arası Cennet bahçelerinden hoş bir bahçedir. O, öyle yüce bir Peygamberdir ki, mübarek vücudunun topraklarına sonsuz bir şeref ve üstünlük vermiş olduğu pak belde, İlâhî vahyin son tecelli yeri olup içinde İslâmiyetin binlerce kutsal anılarını ve şerefli olaylarını saklamaktadır. Artık hayat ve yaşantısı kutsal olan Peygamberin şeref dolu kabirlerini ziyaret etmek önemli bir görev olmaz mı?

120- Resûlullah Efendimizin şerefli kabirlerini ziyaret etmenin faziletine nihayet yoktur. Bir kudsî hadîs-i şerîfde şöyle buyurulmuştur: "Beni, ahirete göç edişimden sonra ziyaret eden, beni hayatımda ziyaret etmiş gibi olur. Kabrimi ziyaret edene şefaatiim vacibdir." Bunun için her müslüman ve

özellikle hacca giden her iman sahibi, büyük bir engel karşısında kalmadıkça, muhakkak gidip Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizi ziyaret etmelidir. Bütün Peygamberlerin sonuncusu olan O büyük Peygamberin yüceliği sayesinde hak ve hakikattan haberdar olup hidayete ve mutluluğa eren bir müslüman nasıl olur da, mübarek Hicaz bölgesine gitmişken o kutsal Peygamberin, o eşsiz nimet sahibinin pak kabrini, yüksek Mescidini ve mübarek beldesini ziyaret etmeksizin yurduna dönebilir.

Üstelik bir hadis-i şerifde: "Beytullah'ı ziyaret edip de beni ziyaret etmeyen, bana eziyet etmiş olur," buyurulmuştur. Diğer bir hadis-i şerifin anlamı da şöyle: "Durumu elverişli iken beni ziyaret etmeyen bana eziyet etmiş olur."

121- Medine-i Münevvere'ye gideceklerin gözetmeleri gereken bazı haller vardır. Şöyle ki:

1) Medine-i Münevvere'ye gidecek olan kimse, Peygamber Efendimizin kabr-i şerifini ve Mescidini ziyaret niyetinde bulunmalıdır. Yolda sık sık Salât ve Selâm okunmalı, mübarek beldeye yaklaşınca yıkanmalı, yeni elbiselerini giymeli, yenileri yoksa yıkanmışları giymeli. Bir zaruret yoksa piyade olarak edeb ve saygı ile yürümeli. O nurlu bölgeye girince de, duaya başlamalı. Kâinatın Efendisi olan Peygamberin hicret ettiği, Cibrîl-i Emîn'in son İlâhî vahyi indirmiş olduğu kutsal bir beldede bulunma şerefine kavuştuğunu düşünerek Salât ve Selâm'a devam etmelidir.

2) Medine-i Münevvere'ye girerken Besmele ile: "De ki: Rabbim! Beni herhangi bir yere girdirirken, doğru ve mükemmel bir girişle girdir. Beni her nereden çıkarırsan doğru ve makbul bir çıkışıyla çıkar ve bana kendi tarafından yardımcı olacak hak bir kuvvet ver," gibi bir âyeti kerîme okunmalı ve şöylece Yüce Allah'a yalvarmalıdır: "Rabbim! Bana rahmetinin kapılarını aç, Peygamberin sallallahu aleyhi ve sellem'in ziyaretini bana nasîb et, velilerini ve sana itaat edenleri rızıklandırdığı gibi... Beni bağışla, bana merhamet et; ey kendisine yalvarılanların en hayırlısı!"

3) Peygamber Efendimizin Mescid-i Saadetleri görülünce, tam bir tevazu ile salât ve selâmı artırmalı. Mescidin içine girince, orada minber-i şerifin yanındaki direk sağ omuz hizasında olmak üzere "Tahiyetü'l-Mescid = Mescide hürmet" olarak iki rekât namaz kılmalıdır. Çünkü orası Peygamber Efendimizin durdukları mutlu yerdir. Bu minber ile Kabr-i Saadet arasındaki alan, bir Cennet bahçesi demektir. Bu nimete kavuşmaktan dolayı iki rekât da şükür namazı kılmalı. Hatırlanan ve bilinen dualar okunmalı. Kimse aleyhinde dua etmemelidir.

4) Sonra Resulü Ekrem Hazretlerinin Kabr-i Saadetlerine, mübarek ayakları tarafından gidip şerefli yüzleri karşısında üç metre kadar uzakta edeb ve huzur içinde durmalıdır. O şanı büyük peygamberin nurlu bakışlarının

kendisine yöneldiğini, selâmını alacağını, dualarını işitip "Amîn" diyeceğini düşünerek şöyle selâm vermeli, hayırlı şeyler hakkında dua etmelidir: "Esselâmü aleyke eyyühennebiyyu ve Rahmetullahi ve berekâtühu. Esselâmü aleyke ya seyyidî, ya Resûlallahî, esselâmu aleyke ya Habîbellahî."

Resûl-ü Ekrem Efendimize tebliğ edilmek üzere bazı kimseler tarafından emanet edilen selâmlar varsa, onları da o kimseler adına Peygamber Efendimize arzetmelidir. Kabr-i Saadet önündeki duvara yaklaşip el sürmekten ve yüksek sesle dua etmekten sakınmalıdır. Çünkü bunlar hürmete aykırıdır.

5) Bu ziyaretçi bir metre yürüyerek Ebu Bekir El-Sıddık (radiyallahu anh)'ın mübarek başları karşısında durmalı. Şöylece selâm ve hürmetlerini sunmalı: "Esselâmü aleyke ya halifete Resûlillahi. Esselâmü aleyke ya sahibe Resûlillahi ve enîsihi filğari ve refîkihi fil-esfari ve emînihi alel'esrari cezakellahu tealâ hayren." (1) Sonra bir metre daha yürüyerek Ömeru'l-Faruk (radiyallahu tealâ anh)'ın mübarek başları karşısında durmalı. Şöyle selâm ve hürmetlerini arzedip dua etmelidir: "Esselâmu aleyke ya emîrel-mü'minin, ya nasire'l-müslimin. Esselâmu aleyke ya müşettite şemlil-müşrikîn. Cezakellahu Teâlâ anna hayrelcezaî." (2) Bundan sonra yine dönüp Resûl-ü Ekrem Hazretlerinin mübarek huzurları karşısında bir mikdar daha salât ve selâmda bulunmalıdır.

6) Bundan sonra da ashab-ı kiramdan Ebû Lübabe (radiyallahu tealâ anh) Hazretlerine nisbet edilen ve Kabr-i Saadetle minber-i şerif arasında bulunan direğin yanına gelerek kerahet vakti dışında dilediği kadar nafil namaz kılmak, tevbe ederek Yüce Allah'dan dileklerde bulunmalı. Rivayet edildiğine göre, Ebû Lübabe (radiyallahu anh) Hazretleri Tebük savaşına katılmamış. Bundan dolayı pişman olup tevbesinin kabul edilme zamanına kadar kalmak üzere kendisini bu direğe bağlamıştı. Tevbesinin kabul edildiği müjdesi üzerine bundan kurtulmuştu.

7) Ziyaretçi bundan sonra Mescid-i Saadet'de "üstüvane-i Hannane" denilen direğin yanına varmalı, orada da namaz kılarak salât-selâm etmeli. Resûl-ü Ekrem Efendimiz, Mescid-i Saadet'de daha minber yapılmadan mihrab civarında bulunan hurma ağacından bir direğe dayanarak hutbelerini okurlardı. Hicretin sekizinci yılında minber yapılıncaya hutbelerini bu minberden söylemeye başlamıştı. Hazret-i Peygamberin o direktan ayrılışından dolayı bu mübarek direk bir mucize olarak inilti yapmakla Hazret-i Peygamber Efendimiz minberden inerek onu kucaklamış ve sükûnete kavuşturmuştu. Halen onun bir nişanı olan bu direk, Hazret-i Peygamberin emri ile minberin altına gömülmüştür.

8) Ziyaretçi, bundan sonra da Bakî mezarlığına gitmeli. Fatimetüzzehra (radiyallahu anha) validemizin mescidinde namaz kılmalıdır. Bu

mezarlıktaki mübarek şehidlerin ve İslâm mücahidlerinin, birçok Ashab-ı Kiram'ın kabirlerini ziyaret etmeli, özellikle orada gömülü bulunan Hazret-i Abbas'ın, Hazret-i Osman'ın, Peygamberin pak zevceleri validelerimizin ve muhterem mahdumu Hazret-i İbrahim'in, Hazret-i Hasan ile Zeynül Abidin ve Muhammed Bakır ile Caferi Sadık Hazretlerinin kabirlerini ziyaret edip onların fazilet ve çalışmalarını düşünmeli, onların güzel çalışmalarına ve iyi ahlâklarına kavuşma dileğinde bulunmalıdır. Peygamber Efendimizin halası ve Zübeyr İbni Avvam'ın annesi Hazret-i Safiyye ile Hazret-i Ali'nin annesinin kabirleri de Bakî kabristanı yanındadır.

9) Bundan sonra Uhud dağı tarafına giderek Şehidlerin Efendisi Hazret-i Hamza (radiyallahu teâlâ anh) ile diğer Uhud şehidlerinin mübarek kabirlerini ziyaret etmeli. Ondan sonra cumartesi günü Kuba Mescidine gidip iki rekât namaz kılmalı. Kapısının yanında bulunan Eris kuyusunun suyundan içmelidir. Daha sonra da Sel dağının bir parçası üzerinde bulunan Mescid-i Fethi ziyaret etmelidir. Resulü Ekrem Efendimiz her cumartesi günü Kuba Mescidine giderdi. Bu mübarek mescidin ilk taşlarını önce Peygamber Efendimiz, sonra Hazret-i Sıddık, sonra Hazret-i Ömer, sonra Hazret-i Osman koymuştur. Peygamber Efendimizin mübarek yüzükleri Hazret-i Osman'ın elinden hilâfeti sırasında bu "Eris" kuyusuna düşmüş ve bir daha bulunamamıştı.

10) Sonuç: Bir hac yolcusu Medine-i Münevvere'de buldukça buradaki mukaddes makamları ziyaret etmeli. Özellikle Mescid-i Resûl'e devam etmeli, orada namazlarını kılmalıdır. Resulü Ekrem'in Kabr-i Saadetlerini ziyaret etmeyi büyük bir nimet ve ganimet bilmelidir. Hazret-i Peygamber Efendimizin komşularına bir şeyler ikram etmeli. Mekke-i Mükerreme'ye veya memleketine gideceği zaman Hazret-i Peygamberin mescidinde iki rekât namaz kılarak veda etmeli. Dilediği hayırla dualarda bulunarak tekrar tekrar salât ve selâm okuyarak hürmetlerini arzetmeye çalışmalıdır. Bunları yapmak müstahab, güzel görülmüştür. Feyiz ve yardımına nihayet bulunmayan Allah Tealâ Hazretlerinden niyaz ederiz ki, bu ziyaret şerefine bizleri de kavuştursun, amîn...

(1) "Sana selâm olsun, ey Resûlullah'ın halifesi! Sana selâm olsun, ey Resûlullah'ın arkadaşı, mağarada dostu, seferlerde yoldaşı, gizli işlerde sırdaşı. Yüce Allah sana hayırlı mükâfatlar versin."

(2) "Sana selâm olsun, ey müminlerin emiri, ey müslümanların yardımcısı! Sana selâm olsun, ey müşriklerin topluluğunu dağıtıp perişan eden! Bizlere olan iyiliklerinden dolayı Yüce Allah sana hayırlı mükâfatlar versin."

KURBAN BÖLÜMÜ

Kurbanın Mahiyeti, Vücubu ve Şer'î Hikmeti

1- Kurban Yüce Allah'ın rahmetine yaklaşmak için ibadet niyeti ile kesilen özel hayvandır. Kurban bayramı günlerinde (ilk üç günde) böyle Allah rızası için kesilen kurbanı (Udhiyye), bunu kesmeğe de "tazhiye" denilir.

2- Kurban Bayramında ibadet niyeti ile kurban kesmek, hür, mukîm (yolcu olmayan), müslim ve zengin kimseye vacibdir. Zenginden maksad, temel ihtiyaçlarından başka, artıcı olsun olmasın, en az iki yüz dirhem gümüş değerinde bir mala sahip olan, fitre vermekle yükümlü olan kimselerdir. (Zekat bölümüne bakılsın!..) Kurban kesme günlerinde (kurban bayramının ilk üç gününde) kurban kesmeğe gücü varken kurban kesmeyip de sonra fakir düşse, buradaki vücub üzerinden düşmüş olmaz.

3- Kurban kesme yükümlülüğü için, İmam Azam ile İmam Ebû Yusuf'a göre, akıl ve buluş şart değildir. Bundan dolayı zengin olan bir çocuğun veya bir delinin malından bunların velisi kurban keser. Bu çocuk veya bu mecnun o kurbanın etinden yer. Geri kalan kısmı da, elbise gibi aynından faydalanacakları bir şeyle değiştirilir. Fakat İmam Muhammed'e göre, kurban yükümlülüğü için akıl ve buluş şarttır. Bundan dolayı çocukların ve mecnun olanların mallarından kurban kesilmesi gerekmez. Fetva da buna göredir. Velileri onlar adına mallarından kesecek olsalar, kurban bedelini onlara ödemeleri gerekir. Ancak bir kimsenin kendi malından çocuğu için kurban kesmesi mendubdur. (İmam Malik ile İmam Şafiî'ye göre, kurban vacib değil, müekked bir sünnettir.)

4- Vacib olan kurban görevi, Hak yolunda fedakarlığın bir nişanıdır. Yüce Allah'ın verdiği nimetlere karşı yapılan bir şükürdür. Bunun sonucu da sevaba ulaşmak ve birtakım belalardan korunmaktır. Şu gerçek de bilinmeli ki, insanların ihtiyaçları için yeryüzünde yüz binlerce hayvan kesiliyor. Fakat bunlardan yalnız durumları yeterli olanlar yararlanıyor. Kurban Bayramında ise, Hak rızası için birçok hayvan kesiliyor. Bunların etlerinden ve derilerinden çok fakir kimseler de yararlanıyor. İktisadî olan mesele, dinî ve ahlakî bir mahiyet kazanıyor. Şahıs menfaati yerine toplumun menfaati bulunmuş oluyor. Bunun için kurban kesilmesi, İslama ait insanî ve sosyal büyük bir fedakarlık demektir.

5- Kurban kesilmekle, kesilen hayvanların sayısı çok artmış olmaz; çünkü kurban kesilen günlerde kasapların kestığı hayvan sayısı azalır ve böylece o günlerde aynı mikdar hayvan kesilmiş olur. Kendi zevkleri için hergün binlerce hayvanın kesilmesini çok görmeyenlerin, senede bir defa Allah rızası için bir mikdar hayvanın muhtaçlar yararına olarak Kurban adı altında

kesilmesini çok görmeleri, doğrusu büyük bir düşüncesizliktir. Sonuç: Kurbanın meşru olması, din, ahlak ve toplum yararı bakımından birtakım hikmet ve hacetlere dayanır. Bunu değerlendiremeyecek bir akıl sahibi olamaz.

Kurbanın Cinsi ve Kusurlu Olup Olmaması

6- Kurbanlar yalnız koyun, keçi, deve ve sığır cinsi hayvanlardan kesilebilir. Mandalar da sığır cinsindedir. Bunların erkekleri ile dişileri eşittir. Ancak koyun cinsinin erkeğini kurban etmek daha faziletlidir. Keçinin erkeği ile dişisi kıymetçe eşit olsalar, dişisini kesmek daha faziletli olur. Aynı şekilde devenin veya sığırın erkeği ile dişisi et ve kıymet bakımından eşit olsalar, dişisinin kurban edilmesi daha faziletlidir.

7- Koyun ile keçi ya birer yaşını doldurmalı veya koyunlar yedi sekiz aylık olduğu halde birer yaşında imiş gibi gösterişli bulunmalıdır. Deve, en az beş yaşını, sığır da en az iki yaşını bitirmiş bulunmalıdır.

8- Tavuk, horoz ve kaz gibi evcil hayvanlar kurban olamaz. Bunları kurban niyeti ile kesmek tahrimen mekruhtur. Çünkü bunda Mecüsîlere benzeyiş vardır. Etleri yenilen vahşî hayvanlar da kurban edilmez.

9- Koyun ve keçiden her biri yalnız bir kişi adına kurban edilir. Bir deve veya bir sığır, bir kişiden yedi kişiye kadar kimseler için kurban edilebilir. Ancak bu ortakların hepsi müslüman olup her biri kendi hissesine malik olmalı ve Allah rızası için bir ibadet niyeti taşınmalıdır. Ortaklar kesilen kurbandan hisselerini tartı ile ayırırlar, göz kararı ile ayıramazlar. (İmam Malik'e göre bir sığır, bir manda veya bir deve bir aile halkından yedi ve daha çok kimse için kurban olabilir, bu caizdir. Fakat başka başka aileler için, yediden az olsalar da caiz olmaz.)

10- Kurbanlık hayvanın şaşı, topal, uyuz ve deli olmasında, doğuştan boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzunun azı kırık bulunmasında, kulaklarının delinmiş veya enine yarılmış olmasında, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık bir halde bulunmasında, dişlerinin azı düşmüş olmasında, cinsel organı bulunmamasında, burulmuş olarak bulunmasında bir sakınca yoktur; bu hayvanlar kurban edilebilirler.

11- İki gözü veya bir gözü kör, dişlerinin çoğu düşmüş veya kulakları kesilmiş, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırılmış, kulağının veya kuyruğunun yarından fazlası veya memelerinin başları kopmuş, kulakları veya kuyruğu yaratılışında bulunmayan bir hayvan kurban olamaz.

12- Kurbanın semiz olması daha faziletlidir. Kemikleri içinde iliği kalmamış derecede zayıf veya aksak ayağını yere basıp kesileceği yere kadar topal veya aşık bir halde hasta bulunan bir hayvan da kurban olamaz.

13- Kurban kesmekle yükümlü olan bir kimsenin satın aldığı kurbanda yukardaki kusurlardan biri sonradan meydana gelse, yerine başkasını alıp kesmesi gerekir. Fakat fakir bir kimsenin aldığı kurban böyle kusurlanırsa, yine kurban olarak kesilmesi caiz olur, yerine başkasını alması gerekmez. Hatta böyle kusurlu bir hayvanı satın alıp kurban kesmesi de yeterli olur. Çünkü bu kurban o fakir için bir nafiledir. Nafilelerde ise, genişlik ve kolaylık vardır. (Üç imama göre, zengin için de yeterli olur. Başkasını almaya gerek yoktur.)

14- Zengin kimsenin aldığı kurban henüz kesilmeden ölse, yerine başkasını alması gerekir. Fakir kimsenin aldığı kurban ölse, başkasını alması gerekmez.

15- Zengin kimsenin aldığı kurban kaybolduktan veya çalıdıktan sonra yerine başkası kurban edilmiş olsa ve ondan sonra da kaybolan kurban bulunsa bunu da kesmesi gerekmez. Çünkü üzerine düşen vacibi yerine getirmiştir. Fakat bu duruma düşen fakirin o bulunan kurbanı kesmesi gerekir; çünkü fakirin satın aldığı kurban, kurban olmak üzere belirlenmiştir; kendisine vacib olmadığı halde, bunun kurban olmasını kendisine gerekli kılmıştır.

16- Kurban için alınan hayvan çalıdıktan veya kaybolduktan sonra onun yerine başkası alınıp ondan sonra nahr (kurban kesme) günleri içinde bulunsa, bakılır: Sahibi zengin ise bu iki kurbandan dilediğini keser. Ancak sonradan almış olduğu hayvanın kıymeti ilk hayvandan daha az olur da bunu kesmiş olursa, aradaki kıymet farkını sadaka olarak vermesi gerekir. Fakat kurban sahibi fakir ise o iki hayvanı da kesmesi gerekir. Çünkü bu kurbanlar fakir hakkında birer adak yerindedir. Bir görüşe göre de, bunlardan yalnız birini kesebilir.

17- Kaybolan kurbanlık yerine alınan ikinci kurbanlık hayvan daha kesilmeden nahr günlerinden sonra önceki kayıp hayvan bulunsa, bunların sahibi hiç birini kesmez, bunların en kıymetlisini sadaka olarak verir.

18- Bir kimse aldığı kurbanlık hayvanı satıp onun yerine dengini almış olsa, İmam Ebû Yusuf'a göre caiz olmaz. Çünkü bunun aynına Allah'ın hakkı geçmiştir. Fakat İmam Azam ile İmam Muhammed'e göre, bu kerahetle caiz olur.

19- Kurbanlık bir hayvan kesilmeden önce doğursa, yavrusu da kendisi ile beraber kesilir. Çünkü yavru anasına bağlıdır. Eğer yavru kesilmeyip satılırsa, parasını sadaka olarak vermek gerekir.

Kurbanın Kesilme Vakti

20- Kurbanın kesilme zamanı nahr (Bayramın birinci, ikinci ve üçüncü) günleridir. Fakat birinci günde kesilmesi daha faziletlidir.

21- Kurbanlar, bayram namazı kılınan şehir gibi yerlerde, bayram namazı kılındıktan sonra bayram namazı kılınmayan yerlerde ise bayram gününün fecrinden sonra kesilir. İlk vakti budur. Kurbanı geceleyin kesmek tenzihen mekruhtur. (İmam Şafî'ye göre, kurbanlar bayramın dördüncü günü güneş batıncaya kadar kesilebilir.)

22- Kurbanlar kıbleye karşı yatılarak "Bismillâhi Allahü Ekber" diye kesilir. Kurbanı, elinden geliyorsa sahibi kesmelidir, değilse uygun gördüğü bir müslümana emredip kestirmeli ve kendisi de başında bulunmalı. Şu ayet-i kerimeyi de okumalıdır: "Benim namazım, ibadetlerim, yaşayışım ve ölümüm alemlerin Rabbı Allah içindir ki, O'nun ortağı yoktur." (En'am: 162)

Yalnız kurban sahibinin Besmelesi yeterli olmaz; kurbanı kesenin Besmele'yi getirmesi şarttır. "Bismillâhi Allahü Ekber" demelidir. Kasden Besmele terkedilirse, kurbanın eti yenmez. Kurban sahibinin eli hayvanı kesenin eli üzerinde olarak hayvanı kesecek olsalar, her ikisinin de Besmele çekmesi gerekir. Bunlardan biri Besleme'yi terk ederse, hayvanın eti yenmez.

23- Kurban Bayramında, kesilmek üzere satın alınmış kurbanlık hayvan, nahr (kurban kesme) günlerinde kesilmemiş olsa, o hayvan mevcutsa aynını sadaka vermek gerekir. Helak olmuşsa kıymetini sadaka olarak fakirlere vermek icab eder, ertesi seneye bırakılmaz.

24- Kurbanın vacib olmasına nahr günlerinin sonu esastır. Bunun için Kurban Bayramının üçüncü günü güneş batmadan önce zengin olan kimsenin kurban kesmesi gerekir. Daha önce fakir olması bunu etkilemez. Aksine olarak o günün güneş batışından önce fakir düşen veya ölen müslümanlardan bu kurban kesme yükümlülüğü düşer.

25- Zilhicce'nin onuncu günü olduğuna şهادet edilip de Bayram namazları kılındıktan ve kurbanlar kesildikten sonra, günün henüz arefe günü olduğu anlaşılrsa, müslümanların itaat ve ibadetlerini koruma bakımından, kılınan

namaz ve kesilen kurbanlar geçerli sayılır. Çünkü böyle hatalardan kaçınmak her zaman için mümkün değildir.

26- Zilhicce'nin onuncu günü olduğu zeval vaktinden önce gerçekleşse Bayram namazı kılınır. Ondan sonra kurbanlar kesilir. Fakat Zeval vaktinden sonra gerçekleşmiş olsa, o gün Bayram namazı kılınmaz, kurbanlar kesilebilir. Ertesi gün de, Bayram namazı kılınır. Hayvanı, kesim yerine yumuşak bir davranışla getirmeli ve keskin bıçak kullanılarak hayvana eziyet verilmemelidir. Fazla acı duymaması için, hareket hali sona erdikten sonra onu yüzmelidir. Kurban sahibi, kurban kesildiği gün, ilk yemeğini kurbanın ciğerinden seçmelidir, bu mendubdur.

Kurbanın Eti ve Derisi Üzerinde Yapılacak Şeyler

27- Adak olarak kesilmeyen kurbanın etinden sahibi zengin olsun olmasın, yiyebileceği gibi fakir olmayanlara da yedirip dağıtabilir. Fetva bu şekildedir. Bununla beraber üçte birini fakirlere sadaka olarak vermelidir. Eğer kurban sahibi orta halli olur da, geçimlerini karşılamak zorunda olduğu kimseler kalabalık ise, o halde kurbanın etini onların yemeleri için alıkoyabilir, bu mendubdur. Diğer bir görüşe göre, kurban bayramında kesmek üzere bir fakirin satın aldığı kurbandan kendisi yiyemez. Çünkü kendisine kurban vacib olmadığı halde böyle kurbanlık alıp kesmesi, bir adak sayılır. Adak yapan kimse ise, kendi adağından yiyemez. Onun etini zevcesine, usul ve furüuna ve zengin kimselere yediremez. Bunlara yedirirse, yedirdiğinin kıymetini fakirlere vermesi gerekir.

28- Kurbanlık hayvanın sütünden yararlanmak, etini veya postunu satıp parasını almak veya demirbaş olmayacak bir şeyle değiştirmek mekruhtur. Böyle bir iş yapılırsa, kıymetini sadaka vermek gerekir. Kurbanlıktan kasab ücreti de verilmez.

29- Kurbanın postu sadaka diye verilir veya ondan seccade ve sofraya gibi evde kullanılacak eşya yapılır. Kurban edilecek hayvanı kesilmeden önce kırmak mekruhtur. Yünleri kırılacak olursa, sadaka olarak verilmelidir. Fakat hayvan kesildikten sonra yünleri kırılabilir ve kullanılabilir.

30- Birkaç kişi yanlışlıkla birbirinin kurbanını kesecek olsalar, her kesilen hayvan, sahibinin kurbanı olmak üzere caiz olur. Birbirlerine bir şey borçlu olmazlar. Bu durumda herkes kendi hayvanını, eğer mevcutsa, alır. Kesilen hayvanlar yenmiş veya dağıtılmış ise, aradaki kıymet farkını birbirlerine helal ederler. Eğer cimrilik gösterirler de helal etmezlerse, her biri diğerine ait kurban etinin kıymetini öder. Bu durumda, bu kıymet farkını da sadaka olarak vermek gerekir. Çünkü bu, kurban etinin bedelidir.

31- Bir kimse, kendisine bırakılan bir kurbanı, sahibinin izni olmaksızın bayram günü sahibi adına kesecek olsa, bunu ödemesi gerekmez. Sahibinden kurban yükümlülüğü düşer. Çünkü buna delalet yolu ile izin vardır.

32- Bir kimse zorla ele geçirmiş olduğu bir hayvanı kendi adına kesecek olsa, diri halindeki kıymetini ödemek şartı ile, sahih olur. Fakat bir insan, kendisine emanet sureti ile bırakılan bir hayvanı böyle kurban kesecek olsa, sahih olmaz; çünkü hayvana kesimden önce tazmin etme hükmü ile sahib olmamıştır. Rehin olarak bırakılan hayvan da, rehini elinde bulunduran kimseye nazaran kurban hususunda bir görüşe göre gasbedilen (zorla alınan), diğer bir görüşe göre de emanet (vedia) hükmündedir.

33- Bir kimse kendi malından sevabını ölüye bağışlamak niyeti ile bayram günü kestiği kurbanın etinden yiyebilir, başkalarına da verebilir. Tercih edilen hüküm budur. Fakat bir kimse, murisin emri ile murisi adına keseceği kurbanın etinden yiyemez. Bunun tümünü sadaka vermesi gerekir.

34- Bir kimse, tek başına kesmek niyeti ile satın aldığı kurbanlık bir deve veya sığıra sonradan altı kişiyi ortak yapmaya razı olursa, bunu birlikte kurban olarak kesmeleri caiz olur. Ancak bunda kerahet vardır. O kimse verdiği sözden caymış sayılır. Ortaklarından alacağı parayı sadaka olarak vermelidir.

Bir görüşe göre de, adam fakir olduğu takdirde başkalarının ortak olmasına razı olamaz. Çünkü onun keseceği bu kurban, bir adak yerindedir. O fakir bu kurbanı satın almakla kendine onu vacib kılmıştır.

35- Udhiyye'nin (Kurban kesmenin) rüknü kan akıtmaktır. Hayvan boğazlanmadıkça vacib olan kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz. Onun için kurbanlık hayvanın kesilmeden sadaka olarak verilmesi caiz olmaz. Fakat alınan kurban herhangi bir sebeple bayramın kurban kesme günlerinde kesilemezse, bunun diri olarak sadaka edilmesi gerekir. Çünkü bu halde, kan akıtma işi sadaka vermeye dönüşmüş olur. Artık bunun etinden sahibi yiyemez.

36- Bir kurbanı kitab ehlinden olan birinin (bir gayr-i müslimin) kesmesi mekruhtur. Mecusîlerin, putperestlerin kesmesi ise caiz değildir. Fakat kurban etinden herhangi bir gayr-i müslime bağış yolu ile vermekte bir sakınca yoktur. Kurban, Hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır. Bunun meşru olması, kitab, sünnet ve icma ile sabittir. (Şafîilere göre, kurban, tek bir şahıs için sünnet-i ayndır. Bir aile halkı için ise, sünnet-i kifayedir. Ailenin geçimini sağlayan kimse, kurban kesince, artık diğerlerinin üzerinden sünnete uyma borcu düşer.)

Akîka Kurbanı

37- Yeni doğan çocuğun başındaki tüyüne (Akîka) denir. Böyle bir çocuk için Cenab-ı Hakk'a şükür yerine geçmek üzere kesilen kurbanı da "Akîka" adı verilmiştir. Bunun müslümanlarca asıl adı "Nesîke"dir. Akîka, bizce mubah ve güzeldir. Üç İmama göre ise sünnettir. Zahirîyye meshebinde vaciptir.

38- Akîka kurbanı, çocuğun doğduğu günden bülüğ çağına erinceye kadar kesilebilir. Fakat yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Çocuğun yedinci doğum günü adı konulur ve başının saçları kesilip ağırlığınca altın veya gümüş sadaka verilir. Aynı günde bu kurban kesilir; çünkü böyle yapılması üç İmama göre müstahabdır.

39- Kurbanı elverişli olan hayvan akîkaya da yeterli olur. Erkek çocuk için bu kurban kesilebileceği gibi, kız çocuk için de kesilir. Bunlardan her biri için bir koyun kesilmesi yeterli olur. Erkek çocuk için iki kurban kesilmesi gereğini söyleyenler de vardır.

40- Akîka kurbanının kemikleri, çocuğun sağlık ve selametine bir hayır dileği olsun diye, kırılmayıp yalnız ek yerlerinden ayrılır ve öylece pişirilir. Bunu yapmak müstahabdır. Diğer bir bakımdan da, çocuğun mütevazi olmasına ve kötü huylardan korunmuş olmasına bir işaret olsun diye kemiklerin kırılması müstahab görülmüştür. Akîka kurbanının etinden sahibi yiyebilir, başkalarına da yedirebilir, sadaka da verebilir.

Zebh, Zebiha ve Tezkiyenin Mahiyetleri

41- Zebh, hayvanın boğazına bıçak vurup boğazlamak ve damarlarını kesmek demektir. Boğazlanmış veya boğazlanacak hayvana da "Zebiha" denir.

Tezkiye de, boğazlamak anlamında olup dinimizde iki türdür: Birisi hakîki ve ihtiyarî tezkiyedir. Bu da bir hayvanı usulü üzere keskin bir aletle boğazlamaktır. Diğer de, hükmî ıztırarî tezkiyedir. Bu da, bir avın aldığı yaradan ibarettir. Bir av, şartlarına uygun olarak bu yaradan ölürse, boğazlanmış sayılır.

42- Bir hayvanın göğsü üstünden bıçak vurup damarlarını kesmeye "Nahr" denir. Deveyi, zebh etmek (çenesinin altından kesmek) mekruhtur. Zebh (Boğazlamak) İşlemi

43- Din kurallarına uygun olarak boğazlama, nefes borusu ile yemek borusunun ve bunların yanlarında bulunan iki damarı kesmekle yapılır. Bu

dördünden üçünün kesilmesi, İmamı Azam'a göre yeterlidir. İmam Ebû Yusuf'a göre, nefes borusu ile yemek borusunu ve iki damardan da birini kesmek şarttır. İmam Muhammed'e göre de, bu dört organdan çoğunu kesmiş olmalıdır.

44- Hayvanları boğazlamak hususunda damarlarını kesip kanlarını akıtacak kesici bir alet yeterlidir. Bıçak kafi olduğu gibi, keskin kamaş kabuğu ve cam parçası da yeterli olur. Ancak bu alet, hayvana eziyet vermeyecek şekilde keskin olmalıdır. Hayvanı yere yatırdıktan sonra bu aleti bileylemeye çalışmak mekruhtur. Hayvanı ayağından tutarak kesim yerine çekmek ve sürüklemek de mekruhtur. Hayvanı boynunun altından (boğazından) değil de üstünden kesmek ve daha hayvanı soymadan kafasını kesip atmak da mekruhtur.

45- Hayvanı boğazlarken Besmele çekmek şarttır. Boğazlamada Yüce Allah'ın mübarek isimlerinden herhangi birini söylemek yeterlidir. Allahü Ekber, Allahü Azam, Allah denilmesi gibi... Fakat Allahü Teala'nın ismini dua maksadı ile söylemek yeterli olmaz. "Allahümmeğfirlî" denilmesi gibi... Hayvanı keserken: "Bismillahi Allahü Ekber" denilmesi müstahabdır. Hayvanı kible tarafına çevirerek kesmek sünnet olduğundan bunu yapmamak mekruhtur.

46- Besmele kasden terk edilirse, hayvanın eti yenmez, haram olur. Fakat unutarak terk edilirse, böyle kesilen hayvanın eti yenir. Çünkü unutarak yapılan kusurlar bağışlanmıştır. (İmam Şafiîye göre, hayvanı sadece boğazlamak yeterlidir. Besmele okunması bir müekked sünnettir. "Bismillah" denmese de, kesilen hayvanın eti yenir, haram olmaz. Bu görüş, Ebû Hüreyre ile İbnî Abbas'dan (radiyallahü anhüm) rivayet edilmiştir. Ancak bu görüş diğer müctehidler tarafından kabul edilmemiştir. Bununla beraber Şafiîlerce de, besmeleyi terk etmek mekruhtur.)

Etleri Yenen ve Yenmeyen Hayvanlar

47- Yaratılışında vahşet ve bayağılık olmayan, iğrenç görülmeyen hayvanların etleri din ölçüleri içinde helaldir, yenebilir. Tavuk kaz, ördek, zürafa, deve kuşu, bağirtlan kuşu, güvercin, bildircin, koyun keçi, deve, sığır, manda, ekin kargası, tavus, kırlangıç, baykuş, tavşan ve turna gibi hayvanlar bu kısım eti yenen hayvanlardandır. Serçe ve sığırcık kuşlarını yemekte de bir sakınca yoktur. Yarasa kuşunun yenip yenmemesinde, haram veya mekruh olup olmamasında ihtilaf vardır. Hüdhdüd kuşunu yemek mekruhtur.

Saksağan, kumru, bülbül, keklik kuşlarının eti aslen helaldir. Ancak bunların etlerini yiyenlerin bir belaya tutulacakları halk arasında söylenti haline

geldiği için yenmeleri iyi değildir. (Şafiîlere göre, kırlangıç, tavus, hüdhüd ve papağan kuşlarının etleri haramdır. Martı ve balıkçıl kuşları ise helaldir.)

48- Azı dişleri ile kapıp avlayan ve parçalayan, kendisini koruyan hayvanların etleri haramdır, yenilemez. Kurt, ayı, aslan, kaplan, pars, sincap, samur, sansar, maymun, sırtlan, fil, köpek, kedi, keler, tilki, gelincik gibi hayvanlar etleri haram hayvanlardır. Azı dişleri olduğu halde bunlarla başkasına saldırmayan bir hayvanın eti de yenebilir; deve gibi...

49- Tırnakları ile kapıp avlanan, tırmalayan ve yaratılışında bayağı olan kuşların etleri de haram veya tahrimen mekruhtur. Kerkenez, çaylak, kartal, kuzgun, akbaba, alaca, karga, yarasa, atmaca, şahin gibi... Bunlar leş yemekten çekinmezler. Tırnaklı olduğu halde bununla hayvanları avlamayan bir kuşun eti yenilebilir, güvercin gibi...

50- Yaratılışı bakımından iğrenç olan birtakım hayvanların etleri de haramdır, yenmez: Fare, yaban faresi, akrep, yılan, kene, kurbağa, kara ve deniz kaplumbağası, arı, kara sinek, sivrisinek, köstebek, kirpi, bit, pire gibi böcekler.

Görülüyor ki, bu haram olan hayvanlardan bir kısmı yırtıcı bir yaratılışa sahiptir, yaratılışında zararlıdır ve bayağılık vardır. Bir kısmı ise iğrençtir ve nefret edilir haldedir. İnsan ise temizdir, mükerrem bir yaratıktır. Bunun için insanlar, bu gibi bayağı ve zararlı hayvanların etlerinden korunmuşlardır. Besinlerin insanlar üzerinde iyi ve kötü tesir bıraktığı inkar edilemez. İnsanlar kendisi için yararlı olanı ararsa, İslam dininin müsaade ettiği şeylerden yararlanmalı, yasakladığı şeylerden de kaçınmalıdır. Bundan başka selamet yolu yoktur.

51- Pislik gibi temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır ve deve gibi hayvanların etleri, bu hayvanlar bir müddet hapsedilmeden kesildikleri takdirde, mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan kurtulmuş olamaz. Bunların hapsedilme müddeti tavuklar için üç gün, koyunlar için dört gün, sığır ve develer için de on gündür. Böyle pislik yiyen bir hayvana Celâle denir. Bu hayvanlar, etleri, kokmayacak şekilde pis şeylerden yiyecek olsalar, hapsedilmeleri gerekmez, etleri kerahetsiz olarak yenebilir.

52- Domuz sütü ile beslenmiş kuzuların yenmesi helaldir; çünkü süt, tüketilerek eseri kalmaz. Eti yenilir bir hayvan şarap içip de arkasından kesilecek olsa, bunun eti kerahetle helal olur.

53- Yalnız süt emip de başka bir şey yiyemeyen küçük kuzuların öldükten sonra karınlarından çıkarılan peynir mayaları temizdir. Aynı şekilde koyun ve deve gibi ölmüş hayvanların memelerinden çıkacak sütler de temizdir. Bedenlerin temiz olmaması, sütlerini etkilemez.

54- Atlar, savaşa yarayan kıymetli hayvanlardır. Bu bakımdan bunların etlerini yemek İmam Azam'a göre, tahrimen mekruhtur. İki İmama göre ise, tenzihen mekruhtur.

55- Yabanî olmayan (ehli) merkeblerin ve anaları merkeb olan katırların etleri haram veya tahrimen mekruhtur. Yabanî merkeblerin ve anaları sığır olan katırların etleri ise haram değildir. Hayvanlar yenme bakımından anaya bağlıdırlar.

(İmam Malik'den rivayete göre, ehli merkeblerin etleri mekruh, bir rivayete göre de haramdır. Meşhur olan görüşe göre, atların etleri de haramdır. İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre, atların etleri mekruh değildir.)

56- Devamlı olarak suda yaşayıp barınan hayvanlardan her nevi balık etleri yenabilir, helaldir. Kalkan balığı, sazan balığı, yunus balığı, yılan balığı bunlardandır. Fakat diğer su hayvanları çirkin şeylerden sayılır, yenmeleri caiz olmaz. Yengeç, midye, istiridye, istakoz gibi olanlar helal değildir, etleri yenmez. Yine, deniz insanı, deniz aygırı, deniz hınzırı gibi balık şeklinde bulunmayan deniz hayvanlarının yenmeleri helal olmadığı gibi, avlanmaları da helal görülmemektedir.

57- Dıştan bir etki olmaksızın kendi kendine suda ölüp su yüzüne çıkan balıklar yenmez. Fakat suyun açılıp kurumamasından, fazla sıcak veya soğuktan ölen veya kuşlar tarafından öldürülen, su içinde bağlı tutulmakla ve buz içinde sıkışmakla ölen balıklar yenir. Balıklarda boğazlamaya gerek yoktur.

58- Göle veya denize atılan balık otunu yemekle göl veya deniz içinde ölen veya avlanıp da sudan çıkarılmadan başlarına tokmakla vurulup öldürülen ve ağ içinde kurtulamayıp ölen balıkların yenmeleri de helaldir.

59- Balıklar temiz olmayan suların içinde bulunmuş olsalar da etleri yenilir.

Avlanan bir balığın içinden çıkan bir balık sağlam ise, o da yenilir, sağlam değilse yenmez.

60- Boğazlanan bir hayvanın karnından çıkan yavrusu, İmam Azam'a göre yenmez. Anasının boğazlanmış olması, yavrusu için yeterli olmaz. Bir canlının boğazlanması ile iki canlı boğazlanmış olamaz. Çıkan yavru canlı ise boğazlanmak suretiyle yenilebilir. (Üç imamın (Şafiî, Malik ve İmam Ahmed) görüşleri de böyledir.)

61- Canlı olup olmadığı bilinemeyen bir hayvan boğazlanırken hareket ederse veya boğazlanan diri hayvanlardan çıkan kan gibi bir kan çıkarsa, eti yenilir. Çünkü bunlar hayat alametleridir. Ancak, sadece gözünü veya

ağzını açması veya ayağını uzatması bir hareket sayılmaz. Böyle bir hayvanın kesilirken gözünü yumması, hayatın varlığına delalet eder.

62- Hayvanların "Demi mesfuh = Akar kan" denilen kanları temiz değildir. Burada Besmele ile kesilmiş olup olmamaları eşittir. Eti yenen hayvanlardan Besmele ile kesilenlerin içlerinde kalıp akmayan kanları temizdir. Bunların karaciğer ve dalakları da temizdir. Bunlardaki kanlar paktır. Kesilen bir koyunun ödü, bezesi, idrar torbası, cinsel organları, yumurtaları mekruhtur, bunlar yenmemelidir.

63- Domuzun bütün cüzleri pistir, bunlar temiz olmazlar, hiç bir şeyi helal değildir. Yalnız kıllarından yararlanıp yararlanılamayacağı konusunda ihtilaf vardır. İki imam ile İmam Şafîye göre domuzun kıllarından badana fırçası yapılması ve bunlarla ayakkabı dikilmesi caizdir. Öyle ki, bu kıllardan bir miktar az su içine düşecek olsa, o su İmam Muhammed'e göre pislenmiş olmaz. Çünkü bu kıllarla yararlanmaya izin verilmesi, temizliğine delildir. Fakat İmam Ebû Yusuf'a göre, bu yararlanma için olan izin, bir zarureten dolaydır, suya düşme halini kapsamaz. Onun için, içine düştüğü az bir suyu temizlikten çıkarır, bozar. Domuzların İslam ülkesi olmayan yerlere götürülüp orada müslüman olmayanlara satılması caizdir

64- Bir misafire ikram olmak üzere Besmele ile kesilen herhangi bir eti yenen hayvanın eti yenebilir; ikram niyeti olunca Allah rızası için boğazlanmış olur. Fakat herhangi bir adamın gelişine hürmet olsun diye sadece o şahıs için kesilirse, besmele olsa bile, yenmez. Çünkü bu Allah için misafire ikram değil, o büyük görülen zata tazim için kesilmiş sayılır. Onun için misafirliği gözeterek insana ikramda bulunmalı ve yedirmeli, niyet bu olmalıdır.

Yine, herhangi bir ölüye tazim için kabir üzerinde kesilen kurbanın eti de helal olmaz. Kurban Allah rızası için kesilir ve onun sevabı istenilen bir müslümana bağışlanabilir.

Kimlerin Boğazlayacağı Hayvanların Eti Yenir veya Yenmez

65- Müslümanların ve kitab ehli olan Yahudî ve Hıristiyanların, kadın dahi olsalar, Besmele ile (Allah'ın adını anarak) boğazlayacak oldukları hayvanların, eti yenen hayvanlar olmak şartıyla etleri yenir. Besmele tam kesim anında olacaktır, bu şarttır. Kesim anında bir şey yemek suretiyle veya başkası ile konuşmakla önceki besmeleye ara verilerek meclis değişirse, bu yeterli olmaz. Yeniden Besmele getirmek gerekir. Müslüman veya kitab ehlinden olan ve Bismillah demeye gücü yeten bir çocuğun veya delinin, dilsizin, sünnetsizin ve sarhoşun Besmeleyle kesecekleri bu tür hayvanların etleri de yenebilir.

66- Bismelenin unutularak terk edilmiş olması zarar vermez. Hatta kitab ehlinin Besmele deyip demedikleri bilinmediği takdirde de kestikleri eti yenen hayvanlar helal olur. Çoğunluğun görüşü budur.

67- Mecûsîlerin, putlara tapanların, hak dinden çıkanların (mürtedlerin), Besmeleyi kasden terk eden müslümanların veya kitab ehlinin kestikleri yenemez. Bu hayvanların etleri haram olur.

Meytenin Mahiyeti ve Hükümü

68- Kendi başına ölmüş olan herhangi bir hayvana Meyte (Leş) denir. Böyle bir hayvan temiz değildir, yenmez. Boğazlanmayıp da boğulmuş olan, başı koparılan, başına tokmak vurulan veya kulak tozuna şiş saplanan ve böylece öldürülen hayvanlar da meyte hükmündedir; çünkü meşru şekilde boğazlanmamışlardır.

69- Yüksek bir yerden düşüp ölen, başka bir hayvanın tepmesi veya toslamasıyla veya bir taş ve ağaç parçasının çarpmasıyla ölen, bir yırtıcı hayvan tarafından parçalanarak ölen herhangi bir hayvan da meytedir. Onun için eti yenmez. Fakat aslen eti helal olan ve üzerinde hayat eseri bulunan böyle bir hayvan Besmele ile boğazlanırsa eti yenebilir. Bu İmam Azam'a göredir. İmam Ebû Yusuf'a göre, eğer onun benzeri bir hayvan yaşamayacak bir halde ise, boğazlanmakla onun eti helal olmaz. İmam Muhammed'e göre de, eğer henüz boğazlanan hayvanın yaşayabileceği pek az bir miktardan biraz daha ziyade yaşayabilecek bir halde ise, boğazlanınca eti helal olur; değilse olmaz.

70- Eti yenen bir hayvanın boğazlanmadan önce, ondan kopan ve kesilen herhangi bir parçası yenilemez, bu meyte hükmündedir. Bundan yalnız balık ile çekirge müstesnadır. Çünkü bunlarda boğazlamaya gerek yoktur. Bir de, bir hayvanın kesildikten sonra kendisinde hayattan henüz eser varken kopan parçası, meyte hükmünde değildir. Ancak bu parçayı yemek mekruhtur.

Avın Mahiyeti ve Caiz Oluşu

71- Sayd (av), yaratılışında vahşi olup insandan kaçınan, eti yensin yenmesin, herhangi bir hayvandır ki, ele geçirilmesi ancak bir hile ile mümkün olabilir. Böyle bir av hayvanını kaçamaz bir hale getirip elde etmeye İstiyad (Avlamak) denir.

72- Bir av hayvanına karşı bir köpeğini salıvermeye "İrsal", kışkırtıp sıçratmaya da "İğra" denir. İğra irsalden sonra olur. Ava kendiliğinden varan öğretilmiş köpek gibi bir hayvanın arkasından yapılacak "İğra", irsal hükmündedir.

73- Vahşi hayvanları avlamak caizdir. Bu mubah olan bir kazanç yoludur. Fakat diğer kazanç yolları bundan daha faziletlidir. Zevk ve eğlence için av avlamak uygun değildir. Kalbe katılık ve gaflet getirir. Yaratıklara karşı şefkat duygularını azaltır. Bununla beraber Yüce Allah bu hayvanları insanlar için yaratmıştır. İnsanlar ya bir ihtiyaç veya kendi cesaretlerini denemek veya bir genişlik bulmak için bazı hayvanları avlayabilirler. Çok kez yenecek hayvanları yenmek için, yenmeyecek hayvanlar da derileri, dişleri veya zararlarını kaldırmak için avlanır. Ancak bunları avlamak için başkalarının ekinlerini yok etmek, onları evlerinde rahatsız etmek caiz değildir.

Nelerle Av Yapılır?

74- Av, ya öğretilmiş köpek, doğan, pars, atmaca ve şahin gibi bir hayvanla yahut yaralayan ve öldüren bir silahla veya tuzak kurmakla, çukur kazmak, bıçak, kılıç ve kamyş gibi keskin bir şeyi yere dikmekle yapılır. Bir hayvanın av için öğretilmiş hale geldiği, ya anlayış üstünlüğü ile veya bilen kimselere başvurarak sabit olur. Çünkü bu gibi hayvanların öğretim süreleri onların durumlarına göre değişir. Bunun için belirli bir süre yoktur. Bu, İmam Azam'a göredir. İki İmama ve İmam Azam'dan diğer rivayete göre de, azı dişleri olan hayvanların öğretilmiş hale gelmeleri de, salıverildikten sonra çağrıldıkları zaman hemen koşup gelmeleri ile bilinir. Pars gibi hayvanların öğretilmiş bir hale gelmiş olmaları da, hem yemeyi terk, hem de çağrılınca dönüp gelmeleriyle belli olur. Çünkü bunların yaratılışlarında hem yırtıcılık, hem de ürküp kaçmak vardır.

75- Av için öğretilmeye elverişli olmayan aslan, kaplan ve ayı gibi hayvanlarla ve tamamen necis (pis) olan domuzla av yapmak caiz değildir.

76- Bir av hayvanının öğretilmiş olmadığı sonradan anlaşılrsa, meselâ: Öğretilmiş olduğuna hükmedilen azı dişli bir hayvan, avladığı hayvanın etinden yese veya tırnaklı bir avcı hayvan çağrıldığı halde geri dönüp gelmese önceden ve sonradan avladığı hayvanın eti haram olur. Çünkü bu durumda hayvanın henüz öğretilmiş bir hale gelmedikçe, avlayacağı hayvanlar yenilmez.

Av Hayvanında Aranılan Şartlar

77- Bir av etinin yenilebilmesi için şu şartlar gereklidir:

- 1) Av, dinimizce eti yenen hayvanlardan olmalıdır.
- 2) Avcı, hayvan boğazlamaya ehil bir müslüman veya kitab ehlinden olmalıdır. Bunlardan Besmeleyi bilen ve av kasdinde bulunan bir çocuğun veya delinin veya bir sarhoşun avladığı av helaldir. Fakat hac ve umre için ihramda bulunan bir müslümanın Harem Bölgesi dahilinde ve haricinde avlayacağı av helal olmaz. Yine, bir Mecûsî, putperest veya mürtedin (hak dinden çıkmışın) avladığı hayvanın eti de haramdır, bunlar yenmez.
- 3) Avcı ava silah atarken veya hayvanı salıverirken gerçekten veya hükmen Besmele çekmiş olmalıdır. Besmeleyi unuttuğundan dolayı terk eden bir avcı, hükmen besmele getirmiş olur. Besmele kasden terk edilmiş olursa, avın eti yenmez, haramdır. (İmam Şafîye göre, Besmele getirmek şart değildir, fakat bunu terk mekruhtur.)
- 4) Avlanan hayvan, avcının henüz eline geçmeden almış olduğu yaradan dolayı ölmüş olmalıdır. Onun için henüz ölmeden ele geçirilirse, boğazlanması gerekir. Bu durumda boğazlanmadan ölürse, eti yenmez.
- 5) Avcı silahı ile vurduğu veya öğretilmiş av hayvanı ile tutturup yaraladığı avı durdurmaksızın ele geçirmek için peşine koşmalıdır. Çünkü bu durumda avı daha ölmeden yakalayıp boğazlaması mümkündür. Bu boğazlama mümkün oldukça hükmen boğazlama yeterli olmaz. Onun için bir süre durduktan sonra veya başka bir şeyle uğraşıp av gözden kaybolduktan sonra gidip de avı ölmüş bulsa, onun eti yenmez. Çünkü bu halde başka bir sebeple ölmüş olması, düşünülebilir. Fakat böyle beklemeksizin hemen gidip de avı yaralı olarak ölmüş bulsa, eti yenebilir. Buna göre hükmen bir boğazlama bulunmuş olur.
- 6) Ava saldıran öğretilmiş hayvan da, bir süre durmayıp hemen ava doğru yürümelidir. Buna öğretilmemiş başka bir hayvan da eşlik etmelidir. Pars gibi öğretilmiş bir hayvanın, salıverildikten sonra dinlenmek için değil de, avını avlamak için hile olarak bir yere saklanıp duruvermesi, zarar vermez.
- 7) Av köpekleri gibi öğretilmiş azı dişli av hayvanları, tuttukları avların etinden kendileri hiç yememelidir. Eğer bu avcı hayvanlar, tuttukları avları parçalayıp etlerinden yiyecek olurlarsa, artık avlanan hayvanların etleri yenmez. Fakat tırnaklı olan öğretilmiş hayvanların tutup etlerinden yedikleri hayvanlar, insanlar tarafından da yenir. Çünkü bu ikinci kısım hayvanların öğretilmiş olmaları, yemeyi terk suretiyle değildir; çağrıldıkları zaman geriye dönüp gelmeleri iledir.

Avla İlgili Çeşitli Meseleler

78- Avlanacak birçok hayvan için bir Besmele yeterlidir. Şöyle ki: Avcı silah atarken veya öğretilmiş hayvanı salıverirken bir kez "Bismillâhi Allahü Ekber" dedikten sonra bir kaç hayvan aldığı yara sebebiyle ölmüş olsalar, hepsinin etleri yenebilir. Yine, bir kimsenin belli bir av hayvanına Besmele ile attığı ok veya kurşun, diğer bir avı yaralayarak öldürse, onun da eti yenebilir. Çünkü bu şekilde yapılan Besmele, o belli ava değil, atılan alete veya salıverilen hayvana aittir. Bununla beraber yükümlülük, güce göredir. Avcının gücü ise, yalnız atmayadır, yoksa dilediği ava isabet ettirmek değildir.

79- Bir ava karşı öğretilmiş bir köpeği veya doğan gibi diğer bir hayvanı Besmele ile salmak da bu hususta kurşun atmak hükmündedir. Fakat avcı bir alet üzerine Besmele okuduğu halde, diğer bir aleti atacak olsa, bu aletin isabet edeceği avın eti, o av Besmele ile kesilmedikçe yenmez. Aynı şekilde, bir kimse boğazlamak üzere olduğu bir hayvanı, Besmele okuduktan sonra bırakıp da onun yerine önceki Besmele ile başka bir hayvanı boğazlayacak olsa, bunun eti helal olmaz. Çünkü bu ikinci hayvan üzerine Besmele yapılmamıştır.

80- Atılan bir kurşundan aldığı bir yara sonunda henüz elde edilmeden ölen veya bir av köpeğinin açtığı yaradan dolayı hemen ölen bir av yenebilir. Fakat atılan taşın ve diğer bir merminin sadece ağırlığından dolayı yara bulunmaksızın ölen veya bir av köpeğinin sadece çarpmasından veya boğmasından dolayı ölen bir av, yenmez. Çünkü yaralama, hükmen bir boğazlamadır. Yara bulunmayınca, boğazlama da yapılmamış olur. Kabul edilen fetva budur.

81- Av hayvanının yenebilmesi için, sadece yaralama yeterli değildir. Bununla beraber kan da akmış olmalıdır. Fakat bazı alimlere göre kan akması şart değildir. Diğer bazı alimlere göre de, yara büyük ise, kan çıkması gerekmez, değilse, gerekir. İmam Ebû Yusuf ile İmam Şafîye göre, aslında yara gerekli değildir. Yara bulunmasa da, öğretilmiş hayvanların öldürdükleri hayvanların etleri yenebilir.

82- Dişli öğretilmiş hayvanlar, tuttıkları avların kanlarını içseler veya sahiblerinin kendilerine atacağı et parçalarını yeseler veya sahipleri avı elde ettikten sonra bunun etinden yiyecek olsalar, bu işler avlanmış olan hayvanın etinin yenmesine engel olmaz.

83- Yaralı olduğu halde henüz canlı iken elde edilen bir av, besmele ile boğazlanmazsa, eti yenmez. Ancak ele geçen bir hayvanın hayatı, yeni

boğazlanmış bir hayvanın hayatı gibi hemen sönmek üzere ise, onun boğazlanması gerekmez. Bununla beraber boğazlanması daha iyidir.

84- Öğretilmiş bir av hayvanı, avladığı avı yaraladıktan sonra, yere çarpıp tekrar yaralayarak öldürse, eti helal olur. Çünkü tutacağı avı bir defa yaralayıp tekrar yaralamaması hayvana öğretilemez. Onun için bu bağışlanmıştır.

85- Avcı tarafından atılan bir şeyle yaralanan bir av, ilk önce yere düşüp de hemen ölse, yenebilir. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir. Fakat suya, dam üzerine veya bir ağaç üzerine, oradan da yere düşerek ölse, eti yenmez. Çünkü su ile veya dama düşmekle veya ağaca çarpmakla ölmüş olması düşünülebilir. Fakat başka bir görüşe göre, eğer aldığı ilk yara hemen öldürücü bir yara ise, eti yenebilir, değilse yenmez.

86- İki avcıdan biri silah atarak bir avı yaraladığı halde, diğeri de silah atarak öldürse, bakılır: Eğer bu iki avcıdan biri silah atıp da avı kaçamaz hale getirdikten sonra, diğeri de silah atarak onu öldürse, eti yenmez. Çünkü bu takdirde o avı tutup boğazlamak mümkündür. Artık ikinci avcı, bu avın yaralı durumundaki kıymetini birinci avcıya öder. Fakat bu av, ilk yaradan dolayı, artık yaşaması umulmayacak bir hale gelmişse, eti yenebilir. Çünkü bu durumda ölmesi, birinci avcının silahına bağlanır, ikinci avcıya da kıymet ödemek gerekmez.

87- Yakınlık kazanmış olan av hayvanlarını da boğazlamak gerekir. Evde beslenen geyik gibi... Aksine olarak koyun ve deve gibi ehil bir hayvan yabanileşip de ele geçirilmesi zor olsa veya kuyuya düşüp de boğazlanması mümkün olmasa, herhangi bir alet veya silahla yaralamak (mesela kurşun atmak) suretiyle öldürülmesi caiz olur. Böylece yenir. Çünkü o hayvanın gerçekten boğazlanması, imkansız olmuştur.

88- Bir kimse öğretilmiş hayvanı, Besmeleyle bir ava gönderdiği halde o hayvan, arka arkaya birçok av hayvanlarını avlayacak olsa, hepsi de yenebilir.

Yine, bir ava attığı ok veya kurşun birkaç av hayvanına isabet ederek bunları yaralasa ve öldürse, hepsi de yenebilir. (İmam Malik'e göre, ilk avlanan yenebilir, diğeri yenmez. Çünkü bu İmama göre, ava hayvanı göndermek veya silah atmak halinde avı belirlemek şarttır. Bu belirleme ise, yalnız birinci av için olmuştur.) "Doğrusunu en iyi bilen Allah'dır ve asıl güzel olan Allah katında güzel olandır."

HADIS

RIYÂZUS-SÂLİHÎN

(İmam Nevevî)

BÖLÜM: 82

YÖNETİCİLERİN HAYIRLI KİMSELERİ YARDIMCI EDİNMESİ

قال الله تعالى : ﴿ الْأَخِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴾

“O kıyamet günü tüm dost olanlar birbirlerine düşman kesilecekler. Ancak yolunu yordamını Allahın kitabıyla bulanlar müstesna...” (43 Zuhruf 67)

678 - عن أبي سعيد وأبي هريرة رضي الله عنهم أنا رسول الله ﷺ قال : مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ، وَلَا اسْتَخْلَفَ مِنْ خَلِيفَةٍ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بَطَانَتَانِ بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ، وَبَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ، وَالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ.

678: Ebu Said el Hudri ve Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah’ın gönderdiği her peygamberin ve başa geçirdiği her devlet reisi için iki sırdaş vardır. Bunlardan biri iyiliği emreder ve ona teşvik eder. Diğer sırdaş ise kötülüğü emreder ve ona teşvik eder. Günahlardan uzak duran kimse Allah’ın koruduğu kimsedir.” (Buhari Ahkam 42)

679 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسول الله ﷺ : إذا أراد الله بالأمير خيرا جعل له وزير صدق، إن نسي ذكره، وإن ذكر أعانه. وإذا أراد به غير ذلك جعل له وزير سوء، إن نسي لم يذكره، وإن ذكر لم يعنه .

679 Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah herhangi bir idareci ve devlet başkanına hayır dilerse ona unuttuğunu hatırlatan, hatırladığı şeyleri yapmaya yardım eden doğru sözlü bir yardımcı nasib eder. Allah hayırdan başka bir şey yani şer ve kötülük isterse o kimseye unuttuğunu hatırlatmayan hatırladığını yazmaya yardım etmeyen kötü bir yardımcı verir.” (Ebu Davud İmara 4)

BÖLÜM: 83

YÖNETİCİLİK İSTEMEKTE HIRSLI OLANA GÖREV VERMEMEK

680 - عن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال : دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنَا وَرَجُلَانِ مِنَ بَنِي عَمِّي، فَقَالَ : أَحَدُهُمَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَرْنَا عَلَى بَعْضِ مَا وَلَّكَ اللَّهُ، عَزَّ وَجَلَّ، وَقَالَ : الْآخَرُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَقَالَ : إِنَّا وَاللَّهِ، لَا نُؤَيِّ هَذَا الْعَمَلَ أَحَدًا سَأَلَهُ، أَوْ أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ .

680: Ebu Musa el Eşari (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Amcamın oğullarından iki kimseyle Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına girdik. Onlardan biri Ya Rasûlullah Allah'ın emrinize verdiği vazifelerden birine beni tayin etseniz dedi. Diğeri de buna benzer bir istekte bulundu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu:

“Vallahi biz isteyen veya göreve karşı hırslı bulunanı yönetici yapmıyoruz memuriyet vermiyoruz.” (Buhari Ahkam 7 Müslim İmara 15)

EDEB KİTABI

BÖLÜM: 84

UTANMA DUYGUSU VE ONA TEŞVİK

681 - عن ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا . أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يَعْظُ أَخَاهُ فِي الْحَيَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ : دَعَهُ فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ .

681: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) utangaçlığın fazlalığı dolayısıyla kardeşini ikaz eden ve bu huyundan vazgeçirmeye çalışan Medine'li bir adamın yanından geçti ve “Onu kendi haline bırak varsın utansın zira utanmak imandandır.” (Buhari İman 16 Müslim İman 57)

682 - وعن عمرَ بنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه، قال : قال رسولُ اللهِ ﷺ : الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ .

وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلِّهِ . أَوْ قَالَ : الْحَيَاءُ كُلُّ خَيْرٍ .

2/682: İmran ibni Husayn (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre: "Haya ancak hayır getirir. (Buhari, Edeb 77; Müslim, İman 60)

* Müslimin değişik bir rivayetinde ise: "Haya bütünüyle hayırdır." buyurulmaktadır.(Müslim, İman 61)

683 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله ﷺ قال : الإيمان بضع وسبعون، أو بضع وستون شعبةً، فأفضلها قول لا إله إلا الله، وأدناها إماطة الأذى عن الطريق، والحياء شعبة من الإيمان .

683: Ebu Hureyre (Allah Ondan razı olsun) dan nakledildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İman altmış veya yetmiş kadar bölümdür. Bunların en üstünü lailahe illallah demektir. En aşağısı ise zarar veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Utanmakta imandan bir bölümdür." (Buhari iman 3 Müslim iman 58)

684 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، قال : كان رسول الله ﷺ أشدَّ حياءً من العذراء في خدرها، فإذا رأى شيئاً يكرهه عرفناه في وجهه .

4/684: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) perde arkasındaki gizlenen bir bakire kızıdan daha utanıyordu. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde hoşnutsuzluğu yüzünden belli olurdu. (Buhari, Menakıb 23; Müslim, Fezail 67)

BÖLÜM: 85

SIR SAKLAMA

قال الله تعالى : ﴿ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴾

"...Verdiğiniz her sözü yerine getirin; çünkü verdiğiniz her söz sorumluluk getirir(den hesap gününde mutlaka sorguya çekileceksiniz)." (17 İsrâ 34)

685 - عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : إن من أشر الناس عند الله منزلةً يوم القيامة الرجل يفضي إلى المرأة وتفضي إليه ثم ينشر سرها

685: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah katında inananların en şerli olanı karı-koca birbirleriyle girdiği ilişkiye girdikten sonra bu ilişkinin halini şeklini başkasına anlatan kimsedir." (Müslim Nikah 123)

686 - وعن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما أن عمر رضي الله عنه حين تأيمت بنته حفصة قال : لقيت عثمان بن عفان، فعرضت عليه حفصة فقلت : إن شئت أنكحتك

حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ؟ قَالَ : سَأَنْظُرُ فِي أَمْرِي . فَلَبِثْتُ لِيَالِي ، ثُمَّ لَقَيْتَنِي ، فَقَالَ : قَدْ بَدَأَ لِي أَنْ لَا أَنْزُوجَ يَوْمِي هَذَا . فَلَقَيْتُ أَبَا بَكْرَ الصِّدِّيقَ ، فَقُلْتُ : أَنْ شِئْتُ أَنْكَحُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمَرَ ، فَصَمَتَ أَبُو بَكْرٍ ، فَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيَّ شَيْئًا ! فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوْجَدَ مِنِّي عَلَى عُثْمَانَ ، فَلَبِثْتُ لِيَالِي ، ثُمَّ حَظَبَهَا النَّبِيُّ ﷺ ، فَأَنْكَحْتُهَا إِيَّاهُ . فَلَقَيْتَنِي أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ : لَعَلَّكَ وَجَدْتَ عَلَيَّ حِينَ عَرَضْتَ عَلَيَّ حَفْصَةَ فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَيْكَ شَيْئًا؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : فَإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرْجِعَ إِلَيْكَ فِيمَا عَرَضْتَ عَلَيَّ إِلَّا إِنْ كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ذَكَرَهَا فَلَمْ أَكُنْ لِأَفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَلَوْ تَرَكَهَا النَّبِيُّ ﷺ لَقَبَلْتُهَا .

686: Abdullah İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Ömerin kızı Hafsa dul kalınca dedi ki; Osman ibni Affan'a rastladım kızımdan bahsettim istersen sana nikahlayayım dedim. O da hele bir durumuma bakayım dedi. Birkaç gün bekledim sonra karşılaştığımızda "bana öyle geliyor ki, şimdilik evlenme durumunda değilim" dedi. Sonra Ebu Bekir'e rastladım ona da istersen kızım Hafsa'yı sana nikahlayayım dedim. Sustu hiç cevap vermedi. Bu sebeple ona Osman'a gücendiğimden daha fazla kızdım.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Hafsa'ya talib oldu ben de ona nikahladım. O sırada Ebu Bekir'le karşılaştım bana: "Hafsa'yla evlenmemi istediğin benim de sana cevap vermediğim zaman her halde bana darılmışsındır dedi. Ben de: Evet diye cevap verdim. Bunun üzerine Ebu Bekir şunları söyledi: Bana bu konuyu açtığınızda kızınızla evlenmeme mabi olacak bir şey yoktu, lakin Hz. Peygamberin Hafsa'yla evlenmekten söz ettiğini görmüştüm. Rasûlullah'ın sırrını ifşa(açığa çıkaramazdım) edemezdim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hafsa'yla evlenmekten vazgeçseydi ben onunla evlenmeyi kabul ederdim. (Buhari Nikah 33)

687 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كُنَّ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ عِنْدَهُ ، فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَمْشِي ، مَا تَخْطِيءُ مَشِيَّتُهَا مِنْ مَشِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا فَلَمَّا رَأَاهَا رَحَّبَ بِهَا وَقَالَ : مَرْحَبًا بِابْنَتِي . ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ ، ثُمَّ سَارَهَا فَبَكَتْ بُكَاءً شَدِيدًا ، فَلَمَّا رَأَى جَزَعَهَا ، سَارَهَا التَّانِيَةَ فَضَحِكَتْ ، فَقُلْتُ لَهَا : خَصَّكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ بِالسَّرَارِ ، ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ ؟ فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَأَلْتُهَا : مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَتْ : مَا كُنْتُ أَفْشِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِرَّهُ . فَلَمَّا تُوفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ : عَزَمْتُ عَلَيْكَ بِمَا لِي عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ ، لَمَّا حَدَّثْتَنِي مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَتْ : أَمَّا الْآنَ فَنَعَمْ ، أَمَّا حِينَ سَارْتَنِي فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى فَأَخْبَرْتَنِي أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ، وَإِنَّهُ عَارِضُهُ الْآنَ مَرَّتَيْنِ ، وَإِنِّي لَا أَرَى الْأَجَلَ إِلَّا قَدْ اقْتَرَبَ ، فَاتَّقِيَ اللَّهَ وَاصْبِرْ ، فَإِنَّهُ نِعْمَ السَّلْفُ أَنَا لَكَ . فَبَكَيْتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتَ .

فَلَمَّا رَأَى جَزْعِي سَارَّنِي الثَّانِيَةَ، فَقَالَ : يَا فَاطِمَةُ أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ، أَوْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟ فَضَحِكْتُ ضَحْكِي الَّذِي رَأَيْتَ.

687: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in hanımları onun yanında otururlarken Fatıma tıpkı Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi yürüyerek çıkageldi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onu görünce sevindi ve "merhaba kızım" diyerek sağına veya soluna oturttu, sonra Fatıma'nın kulağına bir şeyler fısıldadı bunun üzerine Fatıma yüksek sesle ağladı. Onun aşırı üzüntüsünü görünce kulağına bir şey daha fısıldadı. Bu defa Fatıma güldü.

Fatıma'ya, hanımları yanındayken Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sadece sana bir sır verdi sen de ağladın dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kalkıp gidince, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)sana ne söyledi? Diye sordum. Fatıma Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sırrını kimseye söylemem dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat edince de:

- Senin üzerindeki analık hakkıma dayanarak Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sana verdiği sırrı bana söylemeni istiyorum dedim. Fatıma da:

Şimdi olabilir dedi ve şunları söyledi: Rasûlullah'ın ilk olarak söylediği gizli sözünde: "Her sene Cibril benimle Kur'an-ı Kerim'i bir defa baştan sona okurdu, bu defa bir, iki kere okudu. Bu yüzden ecelimizin yakınlığını anlıyorum. Bu Allahtan kork ve sabırlı ol. Ben senin için ne güzel bir öncüyüm" buyurdu bunun üzerine ağlamıştım. Benim çok üzüldüğümü görünce kulağıma ikinci kez bir şeyler fısıldayarak "Ya Fatıma mü'min hanımların veya bu ümmetin hanımefendisi olmak istemez misin? Buyurdu. O zaman da gördüğün gibi gülmüştüm. (Buhârî Menakıb 25, Müslim Fezailis-sahabe 97)

688 - وعن ثابت بن أنس رضي الله عنه قال : أتى علي رسول الله ﷺ وأنا ألعب مع الغلمان، فسلم عليا فبعثني في حاجة، فأبطأت على أمي. فلما جئت قالت : ما حبسك ؟ فقلت بعثني رسول الله لحاجة، قالت : ما حاجته ؟ قلت : إنها سرٌّ. قالت : لا تخبرن بسر رسول الله ﷺ أحداً. قال أنس : والله لو حدثت به أحداً لحدثتكم به يا ثابت.

4/688 Sabit el-Bünanî'nin rivayet ettiğine göre, Enes ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) ona şunları söyledi:

"Ben çocuklarla oynarken Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanıma geldi. Bize selam verdi ve beni bir iş için gönderdi. Bu sebeple annemin yanına gecikerek döndüm. Eve varınca annem: Niçin geç kaldın? diye sordu.

- Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni bir iş için göndermişti onun için geciktim, dedim. Annem neymiş o iş deyince: Bu bir sırdır dedim. Bunun üzerine annem, Rasûlullah'ın sırrını kimseye söyleme dedi.

Enes bu olayı anlattıktan sonra Sabit el-Bünanî'ye şunları söyledi: -Şayet bu sırrı birine söyleyecek olsaydım sana söylerdim ey Sabit dedi. (Müslim, Fezailüs-sahabe145)

BÖLÜM: 86

SÖZÜNDE DURUP VADİNİ YERİNE GETİRMEK

قال الله تعالى : ﴿ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴾

“...Verdiğiniz her sözü yerine getirin; çünkü verdiğiniz her söz sorumluluk getirir(den hesap gününde mutlaka sorguya çekileceksiniz).” (17 İsrâ 34),

قال الله تعالى : ﴿ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ ﴾

“Ve sözleşme yaptığınızda Allah’ın sözleşmesinin yerine getiriniz.” (16 Nahl 91)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ﴾

“Ey İman edenler! Bağlandığınız akitlerinizi titizlikle yerine getirin.” (5 Maide1)

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ. كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ

اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴾

“Ey İman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında en nefret edilen şeydir.” (61 Saff 2-3)

689 - عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال : آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ : إِذَا حَدَّثَ

كَذَبًا، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ. زَادَ فِي رِوَايَةِ مُسْلِمٍ : وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ

مُسْلِمٌ

689: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Münafığın alameti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verince sözünden cayar, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder.” (Buhari, İman 24, Müslim, İman 107)

Müslim’in değişik bir rivayetinde: “Oruç tutsa, namaz kılsa ve kendini mü’min zannetse bile” buyurulmuştur. (Müslim, İman 109)

690 - وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما ، أن رسول الله ﷺ قال

: أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خِصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ

خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدَعَهَا إِذَا أُوثِمَنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبًا، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ .

690: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Dört huy kimde bulunursa o kimse dört dörtlük münafık olur. Bir kimsede bu huylardan birisi bulunursa o huydan vazgeçinceye kadar münafık özelliğinden birine sahip olmuş olur.

1- Kendisine bir şey emanet edilirse hıyanet eder,

2- Konuşunca yalan söyler,

3- Birine söz verirse sözünde durmaz

4- Düşmanlık ve kavga ederse de aşırı gider. (Buhari, İman 24; Müslim, İman 106)

691 - وعن جابرٍ رضي الله عنه قال : قال لي النبي ﷺ : لو قد جاء مالُ البحرينِ قد أعطيتُك هَكَذَا وَهَكَذَا فَلَمْ يَجِءْ مَالُ الْبَحْرَيْنِ حَتَّى قَبِضَ النَّبِيُّ ﷺ ، فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه فَتَادَى : مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عِدَّةٌ أَوْ ذَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا . فَأَتَيْتُهُ وَقُلْتُ لَهُ : أَنْ النَّبِيَّ قَالَ : لِي كَذَا وَكَذَا أَنْ فَحَثَى لِي حَثِيَّةً ، فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ خَمْسُمِائَةٍ ، فَقَالَ لِي : خُذْ مِثْلِيهَا .

691 Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir gün Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana, “Eğer Bahreyn’den zekat ve cizye malı gelirse sana şöyle şöyle doldurup veririm” demişti. Fakat Peygamberimiz vefat edene kadar Bahrey’den mal gelmedi. Behreyn’den mal geldiği zaman Ebû Bekir (Allah Ondan razı olsun): -Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)in birine borcu veya va’di varsa bize gelsin diye ilan etti. Bunun üzerine onun huzuruna vararak Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle demişti, dedim. -Ebû Bekir elini o mala daldırıp bir avuç nakit verdi onları saydım tam beşyüz dirhem idi. Ebû Bekir (Allah Ondan razı olsun) bana bunu iki mislini daha al dedi. (Buhârî Kefale 3, Müslim Fezail 60)

BÖLÜM: 87

ALİŞILAN İYİLİKLERE DEVAM ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ إِنْ اللَّهُ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ﴾

“... Gerçek şu ki insanlar kendilerindeki özelliklerini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez...” (13 Ra’d11)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا ﴾

““Ve ipini sağlamca iyice büküp yaptıktan sonra, onu söküp bozan kadın gibi olmayın...” (16 Nahl 92)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴾

“...(İman edenler), bundan önce kendilerine kitap verilmiş sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalbleri katılaştırmış çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar.” (57 Hadid 16)

قال الله تعالى : ﴿ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ﴾

“Uydurdukları ruhbanlık gelince biz yazmadık(onlara etmedik) fakat Allah rızası kazanmak için bunu ortaya çıkarıp yaptılar lakini, buna da gereği gibi uymadılar.” (57 Hadid 27)

692 – وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال : قال لي رسول الله ﷺ : يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ، كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ .

692: Abdullah İbn-i Amr İbn-i As (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)bana şöyle dedi: “Ey Abdullah falan kimse gibi olma çünkü o gece ibadetine devam ederken sonradan bu ibadeti bıraktı.” (Buhari, Teheccüd 19, Müslim Sıyam 185)

BÖLÜM: 88

MÜSLÜMANLARA KARŞI GÜLER YÜZLÜ VE TATLI DİLLİ OLMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾

“... Fakat mü'minlere kol kanat ger, alçak gönüllü ol.” (15 Hicr 88)

قال الله تعالى : ﴿ وَكُنْ أَنْفِصًا لِلْمُؤْمِنِينَ لَا تَنْفِضُوا مِنْ حَوْلِكُمْ ﴾

“... Ey peygamber eğer onlara karşı kırıcı, huysuz, katı yürekli ve sert olsaydın muhakkak ki, etrafından dağılır giderlerdi.” (3 Al-i İmran 159)

693 – عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : اتَّقُوا النَّارَ وَكُلُّوا بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِكَلِمَةً طَيِّبَةً

693: Adiy İbn-i Hatim (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim demiştir: "Yarım hurmayla da olsa kendinizi cehennemden koruyunuz. Bunu da bulamazsanız güzel ve tatlı sözlerle.." (Buhari Edeb 34, Müslim Zekat 66)

694 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ .

694: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Güzel ve hoş söz sadakadır."

695 - وعن أبي ذر رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم : لا تحقرن من المعروف شيئا

وَلَوْ أَنَّ تَلَقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلِيقٍ

3/695: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle dedi: "Kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibaret bile olsa, hiçbir iyiliği küçük görme." (Müslim, Birr 144)

BÖLÜM: 89

DİNLEYENİN ANLIYABİLMESİ İÇİN AÇIK KONUŞMAK; GEREKİRSE TEKRAR ETMEK

696 - عن أنس رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا تكلم بكلمة أعادها ثلاثاً حتى تفهم

عنه، وإذا أتى على قوم فسلم عليهم سلم عليهم ثلاثاً .

696: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan aktarıldığına göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) sözünün anlaşılması için konuşmasını üç defa tekrarları. Bir topluluğa varıp selam verince de selamını üç defa tekrar ederdi. (Buhari, İlim 30)

697 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كان كلام رسول الله صلى الله عليه وسلم كلاماً

فصلاً يفهمه كل من يسمعه .

697: Aişe (r.anha.) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in konuşması herkesin anlayacağı şekilde açık seçikti. (Ebu Davud, Edeb 18)

BÖLÜM: 90

KONUŞAN KİMSENİN DİNLEYENLERİ SUSTURMASI

698 - عن جرير بن عبد الله رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع: استنصت الناس. ثم قال : لا ترجعوا بعدي كفاراً يضرب بعضكم رقاب بعض .

698: Cerir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Veda haccında Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Halkı sustur da söyleyeceklerimi dinlesinler" dedikten sonra şöyle buyurdu: "Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuran kafirlere benzemeyin." (Buhari, İlim 43, Müslim, İman 118)

BÖLÜM: 91

NASİHATTA ÖLÇÜLÜ OLMAK

قال الله تعالى : ﴿ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ﴾

"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır." (16 Nahl 125)

699 - عن أبي وائل شقيق بن سلمة قال : كان ابن مسعود رضي الله عنه يذكرنا في كل خميس، فقال له رجل : يا أبا عبد الرحمن، لوددت أنك ذكرتنا كل يوم، فقال : أما إنه يمنعني من ذلك أن أكره أن أملككم وإني أتخولكم بالموعظة كما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتخولنا بها مخافة السامة علينا .

699: Ebu Vail Şakık ibni Seleme (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: İbni Mes'ud (Allah Ondan razı olsun) bize perşembe günleri va'z ederdi. Adamın biri ona:

- Ey Abdurrahman bize her gün va'z etmeni istiyoruz, deyince İbni Mes'ud:

- Sizi usandırmamak için her gün va'z etmiyorum. Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bize usanç gelir endişesiyle ara ara va'z ettiği gibi ben de size vaazlarımı her gün değil de böylece haftada bir gün yapıyorum. (Buhari, İlim 11-12)

700 - وعن أبي اليقظان عمار بن ياسر رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : إن

طول صلاة الرجل، وقصر خطبته، مئنة من فقهه، فأطيلوا الصلاة، وأقصرُوا الخطبة .

700: Ebü'l Yekzân Ammar ibni Yasir (Allah Ondan razı olsun), Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim, dedi. "Namazı uzatmak hutbeyi kısaltmak kişinin dini iyi bilip anlayışlı olduğunu gösterir. O halde namazı uzunca kıldırıp hutbeyi kısa kesiniz." (Müslim, Cuma 47)

701 - وعن معاوية بن الحكم السلمي رضي الله عنه قال : بينما أنا أصلي مع رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا عطس رجل من القوم فقلت : يرحمك الله، فرماني القوم بأبصارهم فقلت : واأكل أميآه ! ما شأنكم تنظرون إلي؟ فجعلوا يضربون بأيديهم على أفخاذهم ! فلما رأيتهم يصمتموني لكني سكت. فلما صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فإبى هو وأمى، ما رأيت معلماً قبله ولا بعده أحسن تعليماً منه، فوالله ما كهرتني ولا ضربتني ولا شتمتني - قال : أن هذه الصلاة لا يصلح فيها شيء من كلام الناس، إنما هي التسبيح والتكبير، وقراءة القرآن أو كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قلت : يا رسول الله، إني حديث عهد بجاهلية، وقد جاء الله بالإسلام، وإن منا رجالاً يأثون الكهان؟ قال : فلا تأتهم، قلنا: وما رجالاً يتطرون؟ قال : ذاك شيء يجدونه في صدورهم، فلا يصدقهم .

701: Muaviye ibni Hakem es Sülemî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le birlikte namaz kılarken cemaatten biri aksırdı. Ben de hemen "yerhamukellah" dedim. Cemaat bana ters ters bakmaya başlayınca: -Vay anası evlatsız kalasıcalar bana niçin öyle ters ters bakıyorsunuz? deyince elleriyle uyluklarına vurmaya başladılar. Onların beni susturmalarına karşılık sustum.

Anam babam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e feda olsun ne ondan önce ne de ondan sonra kendisinden daha iyi bir öğretici görmedim beni ne azarladı ne sövdü ne de dövdü. Namazı kıldırıp bitirince de şöyle söyledi:

"Bu namazdır. Bunda dünya kelamının yeri yoktur. Çünkü namazda Allah tesbih edilir, tekbir getirilir ve Kur'an okunur, dedi veya buna benzer bir şey söyledi. Ben de:

- Ya Rasûlallah ben cahiliyyeden ayrılıp yeni müslüman oldum, içimizde falcılara gidenler var, dedim. Bana:

-Sen falcı (kahin)lere gitme, buyurdu. Ben tekrar aramızda uğursuzluğa inanan adamlar var deyince de:

-Uğursuzluk kalbte uyanan bir duygudur, bu duygu onları işlerinden alıkoymasın.(çünkü uğursuzluk ne fayda ve nede zarar getirtebilir)" (Müslim, Mesacid 33)

702 - وعن العرياض بن سارية رضي الله عنه قال : وَعَظَّنَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مَوْعِظَةً وَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ،

702: Ebu Necih İrbâz İbn-i Sariye (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) gözleri yaşartan, kalpleri ürperten çok tesirli bir konuşma yaptı.

-Ey Allah'ın Rasulü! Bu nasihat sanki ayrılmak üzere olan birinin öğüdüne benziyor, bizlere tavsiyede bulununuz, dedik. Bunun üzerine:

- Allahtan korkmanızı), başınıza Habeşli simsiyah bir köle bile olsa onu dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra içinizde hayatta kalanlar pek çok ihtilaflar göreceklerdir. O zaman sizin yapacağınız benim sünnetim ve doğru yolda olan Hulefa-i Raşidin'in sünnetine sarılmaktır. Bu sünnetlere sımsıkı sarılınız. Sonradan ortaya çıkarılmış bidatlerden şiddetle sakınınız. Çünkü her bidat bir sapıklıktır. (Ebu Davud, Sünnet 5, Tirmizi İlim 16)

BÖLÜM: 92

AĞIRBAŞLI VE VAKÛR OLMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴾

“Rahman’ın has kulları, yeryüzünde alçak gönüllü olarak yürürler ve her ne zaman kötü niyetli dar kafalı kendi bilmez kimseler kendilerine laf atığında incitmeksizin“selam” derler geçerler.” (25 Furkan 63)

703 - عن عائشة رضي الله عنها قالت : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُسْتَجْمِعًا قَطُّ ضَاحِكًا حَتَّى تُرَى مِنْهُ لَهَوَاتُهُ، إِنَّمَا كَانَ يَتَبَسَّمُ.

703: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in küçük dili görünecek kadar kahkaha ile güldüğünü hiç görmedim, o sadece gülümserdi. (Buhari, Edeb 68, Müslim, İstiska 16)

BÖLÜM: 93

İBADET VE İLİM GİBİ ŞEYLERİ AĞIRBAŞLILIKLA YERİNE GETİRMEK

قال الله تعالى : ﴿ ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمُ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾

“Kim Allah’ın koyduğu sembol ve simgelere uyup saygı gösterirse şüphe yok ki bu; inananların kalblerinde bulunan Allah’a karşı sorumluluk bilincindedir.” (22 Hac 32)

704 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقول : إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ، فَلَا تَأْتُوها وَأَنْتُمْ تَسْعَوْنَ، وَأَتُوها وَأَنْتُمْ تَمْشُونَ، وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا.

وَمَا فَاتَكُمْ فَأْتِمُوا . زاد مسلم في رواية له: فَإِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلَاةِ فَهُوَ فِي صَلَاةٍ .

704: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun), Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinlediğini söyledi: "Namaz için kamet getirildiğinde koşarak değil ağırbaşlılıkla yürüyerek gelin. Yetişebildiğinizi imamla kılınız, yetişemediğiniz rekatları da kendiniz tamamlayınız." (Müslim, Mesacid 151)

Müslümün diğer bir rivayetinde : Sizden biriniz gelecek farz namazını kılmak için beklerse namazdaymış gibi sevap alır.

705 - وعن ابن عباس رضي الله عنهما أنه دفع مع النبي ﷺ يوم عرفة فسمع النبي ﷺ وراءه زجراً شديداً وضرباً وصوتاً للإبل، فأشار بسوطه إليهم وقال : أيها الناس عليكم بالسكينة فإن البر ليس بالإيضاع .

2/705: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet olunmuştur. Bir hac mevsiminde arefe günü, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le beraberdim. Rasûlullah arkasında bazı kimselerin bağırıp çağırdığını ve devesini dövdüğünü duyunca onlara kamçısıyla işaret ederek şöyle buyurdu:

"Ey insanlar ağır ve yavaş olunuz, acelelikle sevap kazanılmaz." (Buhari, Hac 94, Ebu Davud, Menasik 63)

BÖLÜM: 94

MİSAFİRE İKRAM ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ فَرَأَى إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴾

"İbrahim'in meleklerden ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? O elçiler, İbrahim'e gelip O'na selam verdiklerinde, size de selam olsun demişti ve kendi kendine, bunlar tanınmayan kimseler diye düşünmüştü. Hemen ailesinin yanına giderek, ikram etmek için kızartılmış bir semiz buzağı eti ile gelmişti ve önüne yaklaştırıp "yemez misiniz?" dedi." (51 Zariyat 24-27)

قال الله تعالى : ﴿ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴾

“Ve Lut’un kavmi çirkin arzularla koşarak, soluk soluğa Lut’a geldiler. Bunlar daha önce de zaten bu tür kötülükleri işlemeye alışmış kimselerdi. Lut: “Ey kavmim, işte kızlarım, dedi. Onlar erkeklerden daha uygun olur sizler için. Allah’tan korkun da, konuklarıma saldırarak beni rezil rüsvay etmeyin, aranızda hiç mi akli başında adam yok?” (11 Hud 78)

706 - عن أبي هريرة، أن النبي ﷺ قال : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحْمَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ .

706: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)’dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin, Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse akrabasını görüp gözet sin, Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse mutlaka hayır söylesin veya sussun.” (Buhari, Edeb 85, Müslim İman 74)

707 - وعن أبي شريح خويلد بن عمرو الخزاعيّ ﷺ قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ جَائِزَتَهُ . قَالُوا : وَمَا جَائِزَتُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : يَوْمُهُ وَلَيْلَتُهُ . وَالضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ ، فَمَا كَانَ وَرَاءَ ذَلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ عَلَيْهِ .

وَفِي رَوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ : لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ أَخِيهِ حَتَّى يُؤْتِمَهُ . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَكَيْفَ يُؤْتِمُهُ ؟ قَالَ : يُقِيمُ عِنْدَهُ وَلَا شَيْءَ لَهُ يَقْرِيهِ بِهِ .

707: Ebu Şureyh Huveylid İbni Amr el Huzaî (Allah Ondan razı olsun), Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir: “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikramda bulunup hürmet etsin ve hakkını versin.” Ashabı Kiram: Ya Rasûlallah misafirin hakkını vermek nedir? diye sordular. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)de: “Misafiri bir gün bir gece ağırlamaktır. Misafirlik üç gündür, üç günden fazla ağırlamak ise sadakadır.” (Buhari, Edeb 31, Müslim, Lukata 15)

* Müslim’in değişik bir rivayetinde ise şöyledir:

“Bir müslümanın din kardeşi yanında onu günaha sokacak kadar kalması helal değildir.” Ashab: Ya Rasulallah onu günaha nasıl sokar dediler. Peygamberimiz de: “Ağırlayacak bir şeyi bulunmayan kimsenin yanında oturup kalmakla”, buyurdu. (Müslim, Lukata 15)

BÖLÜM: 95

HAYIRLI İŞLER DOLAYISIYLA MÜJDELEMEK VE TEBRİK ETMEK

قال الله تعالى : ﴿ فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ﴾

“... Sözü dinleyip en güzeline uyan o kullarımı müjdele.” (39 Zümer 17-18)

قال الله تعالى : ﴿ يَبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴾

“Rableri onları, kendi katından bir rahmet ve ebedi hoşnutluğuyla sonsuz ve devamlı nimet bulunan cennetlerle müjdeler.” (9 Tevbe 21)

قال الله تعالى : ﴿ أَلَا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴾

“...Korkmayın, üzülmeyin işte alın size vadedilmiş olan cennet müjdesini...” (41 Fussilet 30)

قال الله تعالى : ﴿ فَبَشِّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴾

“ Biz de ona uslu ve uysal bir oğul müjdesini verdik.” (37 Saffat 101)

قال الله تعالى : ﴿ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبَشْرَى قَالُوا سَلَامًا ﴾

“Andolsun ki melek elçilerimiz İbrahim’e müjdeyle geldiler ve selam olsun dediler...” (11 Hud 69)

قال الله تعالى : ﴿ فَبَشِّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴾

“O esnada ayakta bekleyen İbrahim’in hanımına biz de İshak’ı ve onun ardından da torunu Yakub’un doğacağını müjdeledik.” (11 Hud 71)

قال الله تعالى : ﴿ إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ

الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴾

“Melekler demişti ki: Ey Meryem! Allah kendisinden bir kelimeyi adı Meryem oğlu İsa Mesih adıyla bilinecek bu dünyada öteki dünyada da itibarlı Allah’a yakınlardan olacak bir oğul müjdeliyor.” (3 Al-i İmran 45)

708 - عن أبي إبراهيم - ويقال أبو محمد ، ويقال أبو معاوية - عبد الله بن

أبي أوفى رضي الله عنه ، أن رسول الله ﷺ بشر خديجة رضي الله عنها أن بيئت في الجنة من قصب، لا صخب فيه ولا نصب .

708: Ebu İbrahim veya Ebu Muhammed yahud Ebu Muaviye Abdullah ibni Ebu Evfa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hatice (Allah Ondan razı olsun)’yı cennette içinde hiçbir gürültünün

duyulmayıp hiçbir yorgunluğun hissedilmeyeceği inciden yapılmış bir evle müjdeledi. (Buhari, Umre 11; Müslim, Fezailüssahabe 71)

709 - وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه ، أنه تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ ، ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ : لِأَلْزَمَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَلَا كُونَ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا فَجَاءَ الْمَسْجِدَ ، فَسَأَلَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا : وَجَّهَ هَاهُنَا . قَالَ : فَخَرَجْتُ عَلَى أَثَرِهِ أَسْأَلُ عَنْهُ ، حَتَّى دَخَلَ بَيْتَ أَبِي بَكْرٍ ، فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ حَتَّى قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَاجَتَهُ وَتَوَضَّأَ ، فَقَمْتُ إِلَيْهِ ، فَإِذَا هُوَ قَدْ جَلَسَ عَلَى بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ ، وَتَوَسَّطَ قَفَّاهُ . وَكَشَفَ عَنِ سَاقَيْهِ وَدَلَّاهُمَا فِي الْبَيْتِ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انصرفتُ ، فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ فَقُلْتُ : لِأَكُونَ بَوَّابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْيَوْمَ ، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَدَفَعَ الْبَابَ ، فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ فَقَالَ : أَبُو بَكْرٍ ، فَقُلْتُ : عَلَى رِسْلِكَ ، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ ؟ فَقَالَ : انْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ . فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ : ادْخُلْ وَرَسُولُ اللَّهِ يُبَشِّرُكَ بِالْجَنَّةِ ، فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَجَلَسَ عَنِ يَمِينِ النَّبِيِّ ﷺ مَعَهُ فِي الْقَفِّ ، وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبَيْتِ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَكَشَفَ عَنِ سَاقَيْهِ ، ثُمَّ رَجَعْتُ وَجَلَسْتُ ، وَقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقْنِي ، فَقُلْتُ : إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ - يُرِيدُ أَخَاهُ - خَيْرًا يَأْتِ بِهِ ، فَإِذَا إِنْسَانٌ يُحْرِكُ الْبَابَ ، فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ فَقَالَ : عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . فَقُلْتُ : عَلَى رِسْلِكَ ، ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ : هَذَا عُمَرُ يَسْتَأْذِنُ ؟ فَقَالَ : انْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ . فَجِئْتُ عُمَرَ ، فَقُلْتُ : اذْنِ وَيُبَشِّرْكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْجَنَّةِ ، فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْقَفِّ عَنِ يَسَارِهِ ، وَدَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبَيْتِ ، ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ : أَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا - يَعْنِي أَخَاهُ - يَأْتِ بِهِ ، فَجَاءَ إِنْسَانٌ فَحَرَكَ الْبَابَ . فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ فَقَالَ : عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ . فَقُلْتُ : عَلَى رِسْلِكَ ، وَجِئْتُ النَّبِيَّ ﷺ ، فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ : انْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصِيبُهُ . فَجِئْتُ فَقُلْتُ : ادْخُلْ وَيُبَشِّرْكَ رَسُولُ اللَّهِ ، بِالْجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصِيبُكَ ، فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقَفَّ قَدْ مَلِئَ ، فَجَلَسَ وَجَاهَهُمْ مِنَ الشَّقِّ الْأَخْرَ وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : فَأَوْلَتْهَا قَبُورَهُمْ .

وزاد في رواية: وأمرني رسول الله بحفظ الباب. وفيها: أن عثمان حين بشره حميد الله تعالى، ثم قال: الله المستعان.

709: Ebu Musa el Eş'arî (Allah Ondan razı olsun)'ın anlattığına göre: Bir gün evinden abdest alıp çıktım, Rasûlullah'tan hiç ayrılmayıp bu günü onunla geçireceğim dedim. Mescide gelerek oradan peygamberi sordum. Şu tarafa gitti dediler. Sora sora izini takip edip nihayet Eris kuyusu'nun bulunduğu bahçede oturur buldum. Peygamber tuvalet ihtiyacını giderip abdest aldı. Ben de kalkıp yanına vardım baktım ki Eris kuyusu'nun kenarındaki taşların üzerine kuyu

ağızındaki bilezik taşının kenarına oturmuş paçalarını sıvayarak ayaklarını kuyuya sarkıtmıştı. Selam verip ayrıldım. Tekrar kapının yanına oturdum. Kendi kendime bugün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in kapıcısı olacağım dedim.

O sırada Ebu Bekir gelip kapıyı çaldı. Ben kim o dedim.

- Ebu Bekir, dedi.

- Biraz bekle, diyerek Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gelip:

- Ya Rasulallah Ebu Bekir geldi, yanınıza girmek için izin istiyor, dedim.

- İzin ver ve onu cennetle müjdele, buyurdu.

Kapıya varıp Ebu Bekir'e içeri gir, Rasulallah seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Ebu Bekir içeri girdi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sağına oturdu, paçaları sıvayarak ayaklarını Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gibi kuyuya sarkıttı. Sonra dönüp kapının yanına oturdum. Kardeşimi abdest alıp bana yetiştirebileceği bir durumda evde bırakmışım. Onu düşünerek kendi kendime: - Eğer Allah falanın hayrını dilerse onu da buraya getirir, dedim. Bu arada birinin kapıyı hareket ettirdiğini gördüm.

- Kim o, dedim.

- Ömer ibni Hattab'ım, dedi.

- Biraz bekleyin, dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip selam verdim.

- Ömer ibni Hattab geldi, içeri girmek için izin istiyor, dedim.

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), "Ona izin ver ve cennetle müjdele", buyurdu. Kapıya varıp Ömer (Allah Ondan razı olsun)'e içeri gir Rasûlullah seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Ömer içeri girdi. Rasûlullah'ın soluna kuyunun taşı üzerinde oturdu, ayaklarını aynı şekilde kuyuya saldı.

Sonra dönüp kapının yanına oturdum, tekrar içimden kardeşimi düşünerek kendi kendime: - Eğer Allah falanın hayrını dilerse onu da buraya getirir, dedim. Bu sırada biri gelip kapıyı salladı.

- Kim o, diye sordum.

- Osman ibni Affan, dedi.

- Biraz bekle, diyerek Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gittim ve O'nun geldiğini haber verdim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ona da izin ver, karşılaşacağı belalarla birlikte cennetle müjdele", buyurdu. Geri döndüm ve:

- İçeri gir, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), başına gelecek belalarla beraber seni cennetle müjdeliyor, dedim.

Osman içeri girdi, kuyunun bileziğinde oturacak yer kalmadığı için karşılarında bir tarafa oturdu.

Said ibni Müseyyeb der ki: Ben onların bu oturuş şeklini onların kabirlerinin durumuna yorumladım. (Buhari, Fedailüs sahabe 5, Müslim, Fedailüs sahabe 29)

* Buhari'nin değişik bir rivayetinde: "Rasûlullah bana kapıyı korumamı emretti", fazlalığı vardır. Yine aynı rivayette "Osman müjdeyi duyunca Allah'a hamdetti ve Allah yardımcım olsun", dedi şeklindedir. (Buhari, Fedailüs sahabe 6)

710 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : كُنَّا قُعُودًا حَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَمَعَنَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ ، فِي نَفْرٍ ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِنَا فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا . وَخَشِينَا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا وَفَزِعْنَا فَقُمْنَا فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزِعَ ، فَخَرَجْتُ أَبْتَغِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، حَتَّى أَتَيْتُ حَائِطًا لِلأَنْصَارِ لِبَنِي النَّجَّارِ ، فَدُرْتُ بِهِ هَلْ أَجِدُ لَهُ أَبَا فَلَمْ أَجِدْ ، فَإِذَا رَيْعٌ يَدْخُلُ فِي جَوْفِ حَائِطٍ مِنْ بَيْتٍ خَارِجَةٍ - وَالرَّيْعُ : الْجَدُولُ الصَّغِيرُ - فَاحْتَفَرْتُ ، فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : أَبُو هُرَيْرَةَ فَقُلْتُ : نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، قَالَ : مَا شَأْنُكَ قُلْتُ : كُنْتُ بَيْنَ أَظْهُرِنَا فَكُنْتُ فَأَبْطَأْتُ عَلَيْنَا . فَخَشِينَا أَنْ تُقْتَطَعَ دُونَنَا فَفَزِعْنَا . فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزِعَ ، فَأَتَيْتُ هَذَا الْحَائِطَ ، فَاحْتَفَرْتُ كَمَا يَحْتَفِرُ التَّلْعُبُ ، وَهَؤُلَاءِ النَّاسُ وَرَائِي . فَقَالَ : يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، وَأَعْطَانِي نَعْلَيْهِ فَقَالَ : اذْهَبْ بِنَعْلِيَّ هَاتَيْنِ ، فَمَنْ لَقِيَتْ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ ، فَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ .

710: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in etrafında Ebu Bekir ve Ömer (Allah Ondan razı olsun)'da bulunduğu bir grup insanla oturuyorduk. Rasûlullah aramızdan kalktı. Uzunca bir süre dönmeince telaşa düştük. İlk telaşlanan bendim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i aramak üzere Ensar'dan Neccar-oğullarının bahçesine vardım. Kapısını bulmak için bahçenin etrafını dolaştım. Bir kapı bulamadım, Bahçenin dışındaki bir kuyudan bahçeye bir su kanalı giriyordu. Oradan süzülüp bahçeye girdim. Beni görünce: "Ebu Hüreyre sen misin?" diye sordu.

- Evet ya Rasulallah, dedim.

- Ne arıyorsun? dedi.

- Aramızda otururken kalkıp gittin, geri dönmediğini görünce sana bir kötülük yapılabileceğinden endişelendik. İlk telaşlanan da bendim, kalkıp bu bahçeye geldim, iki büklüm tilki gibi içeri girdim, diğerleri de arkamdan geliyorlar, dedim. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz:

- Ey Ebu Hüreyre dedi ve ayakkabılarını çıkarıp bana verdi ve şunları söyledi: Şu ayakkabılarımı al ve geri dön ki benim burada olduğum böylece bilinsin. Bu duvarın ötesinde gönülde Allah'a inanarak lâ ilâhe illallah diyen kimseye rastlarsan onu cennetle müjdele. (Müslim, İman 52)

711 - وعن ابن شماسة قال : حَضَرْنَا عَمْرَوَ بْنَ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، وَهُوَ فِي سِيَاقَةِ الْمَوْتِ فَبَكَى طَوِيلًا وَحَوْلَ وَجْهَهُ إِلَى الْجِدَارِ ، فَجَعَلَ ابْنُهُ يَقُولُ : يَا أَبَتَاهُ ، أَمَا

بَشَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِكَذًا؟ أَمَا بَشَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِكَذًا؟ فَأَقْبَلَ بِوَجْهِهِ فَقَالَ : أَنْ أَفْضَلَ مَا نُعِدُّ شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، إِنْ قَدْ كُنْتُ عَلَى أَطْبَاقٍ ثَلَاثَ : لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَمَا أَحَدٌ أَشَدَّ بُغْضًا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنِّي، وَلَا أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ قَدِيرًا اسْتَمَكَنْتُ مِنْهُ فَقَتَلْتُهُ، فَلَوْ مِتُّ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ لَكُنْتُ مِنَ أَهْلِ النَّارِ، فَلَمَّا جَعَلَ اللَّهُ الْإِسْلَامَ فِي قَلْبِي أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: ابْسُطْ يَمِينَكَ فَلَأُبَايِعَكَ، فَبَسَطَ يَمِينَهُ، فَقَبَضْتُ يَدِي، فَقَالَ : مَا لَكَ يَا عَمْرُو؟. قُلْتُ : أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرِطَ قَالَ : تَشْتَرِطُ مَاذَا؟. قُلْتُ : أَنْ يُغْفَرَ لِي، قَالَ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ؟. وَأَنَّ الْهَجْرَةَ تَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهَا؟. وَأَنَّ الْحَجَّ يَهْدِمُ مَا كَانَ قَبْلَهُ؟ وَمَا كَانَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَلَا أَجَلَ فِي عَيْنِي مِنْهُ، وَمَا كُنْتُ أُطِيقُ أَنْ أَمْلَأَ عَيْنِي مِنْهُ إِجْلَالًا لَهُ؟ وَلَوْ سُئِلْتُ أَنْ أَصِفَهُ مَا أَطَقْتُ؟ لِإِنِّي لَمْ أَكُنْ أَمْلَأُ عَيْنِي مِنْهُ، وَلَوْ مِتُّ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ لَرَجَوْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، ثُمَّ وَلِينَا أَشْيَاءَ مَا أَدْرِي مَا حَالِي فِيهَا؟ فَإِذَا أَنَا مِتُّ فَلَا تَصْحَبَنِي نَائِحَةٌ وَلَا نَارٌ، فَإِذَا دَفَنْتُمُونِي، فَشَبُّوا عَلَيَّ الثَّرَابَ شَبًّا، ثُمَّ أَقِيمُوا حَوْلَ قَبْرِي قَدْرَ مَا تُنْحَرُ جَزُورٌ، وَيُقْسَمُ لِحْمِهَا حَتَّى اسْتَأْنَسَ بِكُمْ، وَأَنْظُرَ مَاذَا أَرَأَجُعُ بِهِ رَسُلَ رَبِّي.

711: İbni Şümase şöyle demiştir. Amr ibni Âs ölüm döşeğindeyken yanında bulunuyorduk. Yüzünü duvara dönüp uzun uzun ağladı. Oğlu kendisine: “Babacığım Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sana şu müjdeyi vermedi mi? Seni şöyle müjdelemedi mi?” demeye başladı. Amr yüzünü bize çevirerek: “Ahiret için en değerli azığıımız lâ ilâhe illallah sözüdür. Hayatım boyunca üç dönem geçirdim. Bir zamanlar Rasûlullah’a benden fazla kin besleyen yoktu. En çok arzu ettiğim şey bir fırsatını bulup onu öldürmekti. Bu şekilde ölseydim cehennemlik olurudum. Allah gönlüme islam sevgisini koyunca Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’e gelerek elini uzat sana biat edeceğim, dedim. O elini uzatınca ben elimi geri çektim. Bunun üzerine:

- Ne oldu Ey Amr? diye sordu.
- Şart koymak istiyorum, dedim.
- Neyi şart koşacaksın, buyurdu.
- Bağışlanmamı, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):

“Müslüman olmanın daha önceki günahları sildiğini, Hicret etmenin daha önceki günahları yok ettiğini, Haccetmenin daha önce yapılan günahları ortadan kaldırdığını bilmiyor musun?” buyurdu.

Artık Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’den daha çok sevdiğim biri yoktu. Gözümde ondan daha büyük biri mevcut değildi. Ona duyduğum saygıdan dolayı gözlerimle doya doya bakamazdım. Onu tanıtmamı isteseler ona tamamen bakmadığım için bunu da yapamazdım. Şayet bu haldeyken ölseydim cennetlik

olmayı umabilirdim. Sonra bir takım işlerle görevlendirildim ki o işlerden dolayı durumumun ne olduğunu bilemiyorum.

Öldüğüm zaman arkamdan cahiliyye adeti olarak ne ağıt yakılsın ne de ateş taşıyıcılar bulunsun. Beni gömdüğünüzde toprağı üzerime azar azar atınız. Sonra bir deveyi kesip etini taksim edecek kadar bir zaman kabrimin başından ayrılmayın ki sizinle yakınlık kurup yerime alışmış olayım. Ve böylece Rabbimin elçilerine ne cevap vereceğimi düşüneyim. (Müslim, İman 192)

BÖLÜM: 96

YOLCULUK VE BENZERİ AYRILIŞLARDA VEDALAŞMAK

قال الله تعالى : ﴿ وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتَ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴾

“Yakup da İbrahim de çocuklarına şu vasiyette bulundu: Evlatlarım! Bakın Allah size en saf ve en temiz inancı(İslamı) bahşetti. Öyleyse ona teslim olmadan(müslüman olmadan) ölümün sizi altetmesine izin vermeyin. Yoksa siz Yakup’a ölüm anı geldiğinde orada mı idiniz? O zaman Yakup oğullarına: Benden sonra neye kulluk edeceksiniz? demişti. Onlar da: “Senin ilâhın ve ataların İbrahim, İsmail, İshak’ın gerçek ilahı olan, tek ilaha kulluk edeceğiz, biz ona teslim olanlarız”, dediler.” (2 Bakara 132-133)

712 - حَدِيثُ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ   قَالَ : قَامَ رَسُولُ اللَّهِ فِيْنَا خَطِيْبًا فَحَمِدَ اللَّهَ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَوَعِظَ وَذَكَرَ، ثُمَّ قَالَ : أَمَّا بَعْدُ، أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأُجِيبُ، وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَوَّلُهُمَا : كِتَابُ اللَّهِ، فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ، فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ. فَحَثَّ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ، وَرَغَّبَ فِيهِ، ثُمَّ قَالَ : وَأَهْلُ بَيْتِي، أَذْكَرُكُمْ اللَّهُ فِي أَهْلِ بَيْتِي .

712: Zeyd ibni Erkam (Allah Ondan razı olsun) şöyle demişti. Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allah’a hamdü sena’dan sonra öğüt verip şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben onun davetine uyup gideceğim. Size iki önemli şey bırakıyorum. Biri insanı doğruya götüren bir rehber ve nur olan Allah’ın kitabı Kur’andır, ona sımsıkı sarılın.”

Kur'ana sarılma ve ona bağlanma konusunda tavsiyelerde bulunup şöyle devam etti:

“Size bir de Ehli Beytimi bırakıyorum. Allah’tan korkun da Ehli Beytime saygılı davranın.” (Müslim, Fezailüs sahabe 36)

713 - وعن أبي سليمان مالك بن الحويرث رضي الله عنه قال : أتينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ونحن شببة متقاربون، فأقمنا عنده عشرين ليلةً، وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم رحيماً رقيقاً، فظننا أننا قد اشتقنا أهلنا، فسألنا ممن تركنا من أهلنا فأخبرنا، فقال : ارجعوا إلى أهليكم، فأقيموا فيهم، وعلموهم ومروهم، وصلوا صلاة كذا. في حين كذا وصلوا كذا في حين كذا، فإذا حضرت الصلاة فليؤذن لكم أحداكم، وليؤمكم أكبركم. زاد البخاري في رواية له: وصلوا كما رأيتموني أصلي. .

713: Ebu Süleyman Malik ibni Huveyris (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Biz Rasûlullah’ın yanına gelmiştik, aynı yaşta gençlerdik. Yirmi gün boyunca yanında kalmıştık. Rasûlullah çok merhametli ve şefkatli kimseydi. Bizim yakınlarımızı özlediğimizi anlayınca geride kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de söyleyince şunları söyledi: “Haydi ailelerinizin yanına dönünüz. Orada kalınız, onlara dininizi öğretiniz. Onlara şu namazı şu vakitte bu namazı bu vakitte kılmalarını söyleyin. Namaz vakti gelince biriniz ezan okusun, en yaşlınız da imam olsun.” (Buhari, Ezan 17, Müslim, Mesacid 292)

* Buhari’nin değişik bir rivayeti ise şöyledir: “Namazı benden gördüğünüz şekilde kılınız.” (Buhari, Ahâd 1)

714 - وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : استأذنت النبي صلى الله عليه وسلم في العمرة، فأذن، وقال : لا تنسنا يا أخي من دعائك . فقال كلمة ما يسرني أن لي بها الدنيا. وفي رواية قال : أشركنا يا أخي في دعائك .

714: Ömer ibn-ül Hattab (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)’den umre yapmak için izin istedim, izin verdi ve: “Bizi duadan unutma ey kardeşliğim”, buyurdu. Onun bu sözüne karşılık bana dünyayı verseler bu kadar sevinmezdim.

* Başka bir rivayette de: “Kardeşliğim bizi de duana ortak et”, şeklindedir. (Ebu Davud, Vitir 23)

715 - وعن سالم بن عبد الله بن عمر بن عبد الله بن عمر، كان يقول للرجل إذا أراد سفراً: اذن مني حتى أودعك كما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يودعنا، فيقول : أستودع الله دينك، وأمانتك، وخواتيم عملك .

715: Abdullah ibni Ömer’in oğlu Salim’den rivayet olunmuştur. Abdullah ibni Ömer yolculuğa çıkacak kimseye şöyle derdi: “Bana yaklaş! Rasûlullah (sallallahu

aleyhi vesellem)'in bizimle vedalaştığı gibi seninle vedalaşayım. Rasûlullah vedalaşır ve şöyle derdi:

“Dinini koruyup emanetleri yerine getirmeniz ve tüm hayırlı amelleri güzelce sonuçlandırabilmen hususunda seni Allah’a emanet ediyorum.” (Tirmizi , Deavat 44)

716 - وعن عبد الله بن يزيد الخطمي الصحابي رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا أراد أن يودع الجيش قال : أستودع الله دينكم، وأمانتكم، وخواتيم أعمالكم .

716: Sahabî Abdullah ibni Yezid el-Hatmi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) askerleri ve ordusuyla vedalaşmak istediği zaman: “Dininizi koruyup emanetleri yerine getirmeniz ve tüm hayırlı amellerinizi güzelce sonuçlandırabilmeniz hususunda sizi Allah’a emanet ediyorum”, derdi. (Ebu Davud, Cihad 73)

717 - وعن أنس رضي الله عنه قال : جاء رجل إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال : يا رسول الله، إنني أريد سفراً فزودني، فقال : زدك الله التقوى. قال : زدني، قال : وغفر ذنبك . قال : زدني، قال : ويسر لك الخير حيثما كنت .

6/717: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelerek: Ya Rasulallah! Yolculuğa çıkıyorum, duanızla beni azıkladırınız, dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de:

“Allah sana takva azığı versin”, dedi. Adam tekrarlayınca Rasûlullah: “Allah günahını bağışlasın” buyurdu. Adam üçüncü defa tekrarlayınca Rasûlullah: “Nerede olursan ol Allah sana hayrı kolaylaştırsın” (Yani: Bulunduğun her yerde kolayca hayır yapmanı sağlasın) buyurdu. (Tirmizi , Deavat 45)

BÖLÜM: 97

İSTİHARE VE İSTİŞARE

قال الله تعالى : ﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ﴾

“...Ey peygamber! Toplumu ilgilendiren her konuda ümmetine danış görüşlerini al;...” (3 Al-i İmran 159)

قال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ ﴾

“...O mü'minler ki işlerini aralarında danışarak yaparlar.” (42 Şûra 38)

718 - عن جابر رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعلمنا الإستخارة في الأمور كلها كالسورة من القرآن، يقول : إذا هم أحدكم بالأمر، فليركع ركعتين من غير

الْفَرِيضَةَ، ثُمَّ لِيَقُلْ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ. اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي. أَوْ قَالَ : عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي، ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ : عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاصْرِفْهُ عَنِّي، وَاصْرِفْني عَنْهُ، وَأَقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ رَضِنِي بِهِ قَالَ : وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ.

718: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kur’andan bir sure öğretir gibi her iş için bize istihareyi öğretir ve şöyle buyururdu:

“Herhangi biriniz bir iş yapmak istediğinde farz namazlardan ayrı olarak iki rekat namaz kılın, namazdan sonra şöyle desin: “Allahım sen her şeyi bilirsin bu hususta hakkımda hayırlı olanı da bana bildir. Senin her şeye gücün yetiği için senden güç ve kuvvet istiyorum. Her şeyi bilhassa bu işimle alakalı hayırlı olanı nasib etmeni senin o büyük lütfundan istiyorum. Çünkü senin gücün her şeye yeter benim ise yetmez. Sen her şeyi bilirsin, ben bilemem, şüphesiz sen duyularla idrak edilemeyen bilinmeyen şeyleri de bilirsin. Allahım eğer bu iş hakkımda, dinimde, dünyamda ve ahiretim için hayırlı olduğunu bilersen veyahut şimdi veya daha sonrası için hayırlı olduğunu biliyorsan –ki mutlaka biliyorsun- onu yapmayı bana nasib et, kolaylık ver ve onu bana mübarek kıl. Şayet bu iş benim dinim, dünyam ve ahiretim için kötü ve şerli olduğunu biliyorsan –ki mutlaka bilirsin- şimdi veya daha sonrası için kötü ve şerli olduğunu biliyorsan onu benden beni ondan uzaklaştır. Hayır nerede ise onu bana nasib et sonra da beni onunla memnun et.” der, sonra isteyeceğini söylerdi. (Buhari, Teheccüd 28)

BÖLÜM: 98

BAZI İBADET VE KULLUK YAPTIĞIMIZ ŞEYLERE FARKLI YOLLARDAN GİDİP GELMEK

719 – عن جابرٍ رضي الله عنه قال : كان النبي ﷺ إذا كان يومَ عيدٍ خالفَ الطريقَ.

719: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Bayram günlerinde namaza değişik yollardan gidip gelirdi. (Buhari İydeyn 24)

720 – وعن ابنِ عمرَ أن رسولَ الله ﷺ كان يخرجُ من طريقِ الشجرةِ، ويدخلُ من طريقِ المعرسِ، وإذا دخلَ مكةَ دخلَ من الثنيةِ العليا ويخرجُ من الثنيةِ السفلى .

720: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'den çıkarken Şecere yolundan çıkar Muarres yolundan dönerdi. Mekke'ye de Seniyyet-ül ulya'dan (yukarı seniyye yolundan) girer, Seniyyetül Süfla'dan (aşağı seniyye) yolundan çıkardı. (Buhari, Hac 15, Müslim, Hac 223)

BÖLÜM: 99

BAZI İŞLERDE SAĞDAN BAŞLAMAK

قال الله تعالى : ﴿ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيهِ ﴾

"Kimin kitabı sağ tarafından verilirse, haykırarak der ki: "Gelin, hepiniz gelin şu kitabımı okuyun." (69 Hakka 19)

قال الله تعالى : ﴿ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴾

"Hesabı sağ tarafından görülen insanlar; kimdir o uğurlu ve mutlu kimseler?" (56 Vakıa 8)

721 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كان رسول الله ﷺ يُعْجِبُهُ التَّيْمُنُ فِي شَأْنِهِ كُلِّهِ : فِي طُهُورِهِ، وَتَرْجَلِهِ، وَتَنْعَلِهِ .

721: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bütün işlerinde, temizlenmesinde, taranmasında ve ayakkabı giymesinde sağdan başlamayı pek severdi. (Buhari, Vudu 31, Müslim, Taharet 66)

722 - وعن عائشة قالت : كانت يدُ رسولِ الله ﷺ اليمنى لَطُورِهِ وَطَعَامِهِ، وكانت اليُسرى لِحَلَالِهِ وَمَا كَانَ مِنْ أَدَى .

722: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sağ elini temizlemede yemek yemek için, sol elini de tuvalet ve diğer kirli şeyler için kullanırdı. (Ebu Davud Taharet 18)

723 - وعن أمِّ عطية رضي الله عنها أن النبي ﷺ قال لهنَّ في غسلِ ابنته زَيْنَبَ : ابدآن بيمينها ومواضع الوضوء منها .

723: Ümmü Atiyye (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Zeynep (Allah Ondan razı olsun)'yı yıkayan kadınlara şöyle emir verdi: "Sağ tarafından ve abdest organlarından başlayın." (Buhari, Vudu 31, Müslim, Cenaiz 42)

724 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال : إذا انتعل أحدكم فليبدأ باليمنى، وإذا نزع فليبدأ بالشمال . ليتكن اليمنى أولهما تُنْعَلُ، وآخرهما تُنْزَعُ .

724: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Biriniz ayakkabı giyeceği zaman önce sağ ayağını, çıkaracağı zamanda da sol ayağından başlasın, yani sağ ayak ilk önce giyilen en sonra çıkarılan ayak olsun."

725 - وعن حفصة رضي الله عنها أن رسول الله ﷺ كان يجعل يمينه لطعامه وشرايه وثيابه، ويجعل يساره لما سوى ذلك .

725: Hafsa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yerken ve içerken ve giyinirken sağ elini, diğer işlerini yaparken de sol elini kullanırdı. (Ebu Davud, Taharet 18)

726 - وعن أبي هريرة أن رسول الله ﷺ قال : إذا لبسْتُمْ، وإذا توضأْتُمْ، فأبدؤوا بأيامنكم .

726: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Elbise giyerken ve abdest alırken sağ tarafından başlayınız." (Ebu Davud, Libas 41, Tirmizi, Libas 37)

727 - وعن أنس رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ أتى منى، فأتى الجمرة فرماها ثم أتى منزله - بمنى، ونحر، ثم قال : للحلاق: خذ وأشار إلى جانبه الأيمن، ثم الأيسر، ثم جعل يعطيه الناس.

وفي رواية: لما رمى الجمرة، ونحر نسكه وحلق: ناول الحلاق شقه الأيمن فحلقه، ثم دعا أبا طلحة الأنصاري، فأعطاه إياه، ثم ناوله الشق الأيسر فقال : احلق فحلقه فأعطاه أبا طلحة فقال : اقسمه بين الناس

727: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hac'da Mina'ya gelince hemen cemre'ye gitti ve taşları attı. Mina'daki çadırına geçti ve Kurbanını kesti. Bu işler bitince berberi çağırıp ona önce başının sağ tarafını, sonra sol tarafını işaret ederek "Traş et" dedi. Daha sonra saçlarını halka dağıttı. (Buhari, Vudu 33, Müslim, Hacc 323)

Diğer bir rivayet şöyledir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) taşları atıp kurbanını kestikten sonra traş olmak istedi. Başını sağ tarafını berbere uzattı o da traş etti. Sonra Ebu Talha el Ensari'yi çağırdı ve saçlarını ona verdi. Sonra başının sol tarafını berbere uzatarak "Kazıyınız" buyurdu. Berber de kazıyınca saçları Ebu Talha'ya vererek: "Bunları halka dağıt" buyurdu. (Müslim, Hacc 326)

BÖLÜM: 100

YEMEK YEME USÛL VE ÂDÂBI

728 - عن عُمر بن أبي سلمة قال : قال لي رسولُ الله ﷺ : سَمَّ اللهَ وَكُلَّ بِيَمِينِكَ، وَكُلَّ مِمَّا يَلِيكَ .

728: Ömer ibni Ebu Seleme (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana şöyle buyurdu: "Besmele çek ve önünden ye" (Buhari, Et'ime 2; Müslim Eşribe 108)

729 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قال رسولُ الله ﷺ : إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَذْكَرْ اسْمَ اللهِ تَعَالَى، فَإِنْ نَسِيَ أَنْ يَذْكَرَ اسْمَ اللهِ تَعَالَى فِي أَوَّلِهِ، فَلْيَقُلْ: بِسْمِ اللهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ

729: Aişe (Allah Ondan razı olsun) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in şöyle buyurduğunu söyledi: "Biriniz yemek yerken besmele çeksin, şayet yemeğe başlarken besmeleyi unutursa,=bismillahi evvelehu ve ahirehu desin." (Ebu Davud, Et'ime 15, Tirmizi, Et'ime 47)

730 - وعن جابرٍ رضي الله عنه قال : سَمِعْتُ رسولَ الله ﷺ يقولُ: إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ، فَذَكَرَ اللهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ، قَالَ : الشَّيْطَانُ لِأَصْحَابِهِ: لَا مَيِّتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ، وَإِذَا دَخَلَ، فَلَمْ يَذْكَرِ اللهَ تَعَالَى عِنْدَ دُخُولِهِ، قَالَ : الشَّيْطَانُ: أَدْرَكْتُمُ الْمَيِّتَ، وَإِذَا لَمْ يَذْكَرِ اللهَ تَعَالَى عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ : أَدْرَكْتُمُ الْمَيِّتَ وَالْعَشَاءَ .

730: Cabir (Allah Ondan razı olsun), Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi.

"Eve gelen bir kimse eve girerken ve yemek yerken besmele çekerse şeytan tüm yardımcılara şöyle der: Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz.

Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse şeytan adamlarına geceyi geçirecek bir yer buldunuz der. O kimse ve aile halkı yemek yerken besmele çekmezse şeytan kendi adamlarına hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz, der."

731 - وعن حذيفة رضي الله عنه قال : كُنَّا إِذَا حَضَرْنَا مَعَ رسولِ الله ﷺ طَعَامًا لَمْ نَضَعْ أَيْدِينَ حَتَّى يَبْدَأَ رسولُ الله ﷺ فَيَضَعُ يَدَهُ. وَإِنَّا حَضَرْنَا مَعَهُ مَرَّةً طَعَامًا، فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ كَأَنَّهَا تُدْفَعُ، فَذَهَبَتْ لِتَضَعَ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ، فَأَخَذَ رسولُ الله ﷺ بِيَدِهَا، ثُمَّ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ كَأَنَّمَا يُدْفَعُ، فَأَخَذَ بِيَدِهِ، فَقَالَ رسولُ ﷺ: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ أَنْ لَا يُذْكَرَ اسْمُ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهِ، وَإِنَّهُ جَاءَ بِهَذِهِ الْجَارِيَةِ لِيَسْتَحِلَّ بِهَا فَأَخَذْتُ بِيَدِهَا فَجَاءَ بِهَذَا

الأعرابي لِيَسْتَحِلَّ بِهِ، فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ. إِنْ يَدَهُ فِي يَدِي مَعَ يَدَيْهِمَا . ثُمَّ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ وَأَكَلَ.

731: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'le beraber bir sofrada bulunduğumuzda Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) başlamazdan önce elimizi yemeğe uzatmazdık. Günlerden bir gün Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'le beraber bir sofrada bulunurken bir kızcağz geldi sanki itilircesine elini yemeğe uzattı. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun elini tuttu. Sonra bir bedevi geldi o da arkasından itilirmiş gibi yemeğe elini uzatınca Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun da elini tuttu ve şöyle buyurdu:

“Besmele okunmaksızın başlanan bir yemeğe katılmayı şeytan pek arzu eder. Bu yemeğe katılmak için bu kızcağzı getirdi. Fakat ben elini tuttum. Bu bedevi vasıtasıyla yemeğe katılmak için bu bedeviyi getirdi onun da elini tuttum. Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki şeytanın eli bunların eliyle birlikte elimde idi.”

Sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)besmele çekip yemeğe başladı. (Müslim, Eşribe 102)

732 - وعن أمية بن مخشي الصحابي رضي الله عنه قال : كان رسول الله ﷺ جالسا ورجل يأكل، فلم يسم الله حتى لم يبق من طعامه إلا لقمة، فلما رفعها إلى فيه، قال : بسم الله أوله وآخره، فضحك النبي ﷺ ثم قال : ما زال الشيطان يأكل معه، فلما ذكر اسم الله استقاء ما في بطنه .

732: Sahabî Ümeyye ibni Mahşi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında birisi yemek yiyordu. Adam son lokmaya kadar besmele çekmedi. Son lokmayı ağzına götürürken “Bismillahi evvelehu ve ahirehu” -Baştan sona kadar Bismillah- dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)güldü ve şöyle buyurdu: “Şeytan onunla birlikte yemek yiyordu. Adam besmele çekince şeytan yediklerini kustu.” (Ebu Davud, Et'ime 15, Nese-i Adabül ekl 15)

733/6 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت : كان رسول الله ﷺ يأكل طعاماً في سبئية من أصحابه، فجاء أعرابي، فأكله بلقمتين. فقال رسول الله ﷺ : أما إنه لو سمى لكفاكم.

733: Aişe (Allah Ondan razı olsun)şöyle demiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)ashabından altı kişiyle birlikte yemek yiyordu. Bu sırada bir bedevi geldi ve yemeği iki lokmada bitiriverdi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Şayet o bedevi besmele çekseydi yemek hepinize yeterdi.” (Tirmizi , Et'ime 47)

734 - وعن أبي أمامة رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم كان إذا رفع مائدته قال : الحمد لله كثيراً طيباً مباركاً فيه، غير مكفي ولا مودع، ولا مستغنى عنه ربنا .

734: Ebu Ümame (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)sofrasını kaldırdığı zaman şöyle derdi: “Ey Rabbimiz sana tertemiz duygularla eksilmeyip artanÖ huzurundan geri çevrilmeyip kabul edilen sayısız hamd ile hamd ederiz.” (Buhari, Et’ıme 54)

735 - وعن معاذ بن أنس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : مَنْ أَكَلَ طَعَاماً فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ، وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

735: Muaz ibni Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Bir kimse yemek yedikten sonra “Bana bu yemeği yediren, kuvvet ve gücüm olmadığı halde bu yemekle beni rızıklandıran Allah’a hamdolsun” derse geçmiş günahları bağışlanır” (Ebu Davud, Libas 1, Tirmizi Deavat 56)

BÖLÜM: 101

YEMEKTE KUSUR ARANMAYACAĞI

736 - عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : ما عاب رسول الله صلى الله عليه وسلم طعاماً قط، إن اشتهاه أكله، وإن كرهه تركه .

736: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemekte hiçbir zaman kusur aramazdı. İsteği varsa yer, hoşlanmıyorsa yemezdi. (Buhari, Menakıb 23, Müslim, Eşribe 177)

737 - وعن جابر رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم سأل أهله الأدم فقالوا : ما عندنا إلا خل، فدعاه به، فجعل يأكل ويقول: نعم الأدم الخل، نعم الأدم الخل .

737: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ailesinden katık istemişti. Onlar da sirkeden başka evde bir şey yok dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu getirin dedi. Yemeğe başlayıp: “Sirke ne güzel katık, sirke ne güzel katık”, dedi. (Müslim, Eşribe 167)

BÖLÜM: 102

SOFRADA BULUNUP ORUÇLU OLAN YEMEK YEMEDİĞİ TAKDİRDE NE SÖYLEMELİ?

738 - عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : إذا دُعِيَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُجِبْ، فَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيُصَلِّ، وَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَطْعَمْ .

738: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Biriniz yemeğe davet edildiğinde hemen gitsin şayet oruçlu ise yemek sahibine dua etsin, oruçlu değilse yesin.” (Müslim, Nikah 106)

BÖLÜM: 103

DAVETE GİDEN KİMSEYE BİRİ TAKILIRSA NE YAPACAK?

739 - عن أبي مسعود البَدْرِيِّ رضي الله عنه قال : دَعَا رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ لَطَعَامَ صَنَعَهُ لَهُ خَامِسَ خَمْسَةِ فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ، فَلَمَّا بَلَغَ الْبَابَ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : أَنْ هَذَا تَبِعَنَا فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ، وَإِنْ شِئْتَ رَجِعْ. قَالَ : لَا بَلْ آذَنُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ .

739: Ebu Mes'ud el Bedri (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Sahabeden biri Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) ve beş kişiyi, hazırladığı beş kişilik yemeğe davet etti. Fakat altıncı bir adam peşlerine takılıp geldi. Kapıya gelince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ev sahibine: “Bu bizim peşimize takılıp geldi, istersen girmesine izin verirsin, istemezsen geri dönüp gidebilir”, dedi. Ev sahibi: - Müsaade ediyorum Ya Rasulallah, dedi. (Buhari, Büyü 21; Müslim, Eşribe 138)

BÖLÜM: 104

SOFRA ADABI VE BİLMEMEYENE ÖĞRETİLMESİ

740 - عن عمر بن أبي سلمة رضي الله عنه قال : كُنْتُ غُلَامًا فِي حِجْرِ رَسُولِ اللَّهِ، وَكَانَتْ يَدِي تَطْيِشُ فِي الصَّحْفَةِ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا غُلَامُ سَمَّ اللَّهُ تَعَالَى، وَكُلْ بِيَمِينِكَ، وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ .

740: Ömer ibni Ebu Seleme (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in himayesinde yetişen bir çocuktum. Yemek

yerken elim yemek kabının her tarafına uzanırdı. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)efendimiz şöyle buyurdu: “Oğlum besmele çek, sağ elinle ve önünden ye”. (Buhari, Et’ime 2; Müslim, Eşribe 108).

741 - وعن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه أن رجلاً أكل عند رسول الله ﷺ بشماله، فقال : كلْ بيمينك قال : لا أستطيع قال : لا استطعت. ما منعه إلا الكبر! فما رفعها إلى فيه.

741: Seleme İbn-i Amr İbn-i Ekva (Allah Ondan razı olsun)’ın naklettiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in yanında sol eliyle yemek yedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz adama: “Sağ elinle ye”, buyurdu. Adamın yapamıyorum demesi üzerine peygamberimiz: “Yapamaz ol” diye beddua etti. Çünkü adamın Rasûlullah’ı dinlememesi kibrinden dolayı idi. Bu beddua üzerine elini ağzına götüremez oldu. (Müslim Eşribe 107)

BÖLÜM: 105

HURMA VE BENZERİ ŞEYLERİ İKİŞER YEMEMEK

742 - عن جبلة بن سحيم قال : أصابنا عامُ سنةٍ مع ابنِ الزُّبيرِ، فرزقنا تمرًا وكان عبدُ الله بن عمر رضي الله عنهما يمرُّ بنا ونحن نأكلُ، فيقولُ : لا تُقَارِنُوا. فإن النبيَّ ﷺ نهى عن الأقران، ثم يقولُ : إلا أن يستأذنَ الرجلُ أخاهُ .

742: Cebele ibni Suhaym şöyle demiştir. İbni Zübeyr ile birlikte savaştığımız yıl kıtlık oldu. Bir ara bize erzak olarak hurma verilmişti. Hurmayı yerken Abdullah ibni Ömer yanımızdan geçti ve şöyle dedi. Hurmayı ikişer ikişer yemeyiniz. Çünkü Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) hurmayı çiftler yemeyi yasakladı. Ancak kişi yemek arkadaşından izin almışsa yiyebilir. (Buhari, Et’ime 44, Müslim, Eşribe 150)

BÖLÜM: 106

YEMEĞE DOYMAYAN KİMSE NE YAPMALI

743 - عن وحشيِّ بنِ حربٍ رضي الله عنه أن أصحابَ رسولِ الله ﷺ قالوا : يا رسولَ الله، إنا نأكلُ ولا نشبعُ قال : فاعلِّكمُ تفتِّرقونَ. قالوا : نعمَ. قال : فاجتمعوا على طعامِكُمْ، وأذكروا اسمَ الله، يُباركُ لكمُ فيه .

743: Vahşi ibni Harb (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabı Ya Rasulallah yemek yiyoruz, fakat doymuyoruz, dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: "Herhalde ayrı ayrı kaplardan yiyorsunuz", diye sorunca: Evet öyle yapıyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de: "Yemeği bir arada birlikte yiyiniz, besmele çekiniz, yemeğiniz bereketlenir", buyurdu. (Ebu Davud, Et'ime 14)

BÖLÜM: 107

YEMEK KABININ ORTASINDAN DEĞİL KENARINDAN YEMEK

744 - وعن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال : البركة تنزل وسط الطعام، فكلوا من حافتيه ولا تأكلوا من وسطه .

744: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bereket yemeğin ortasına iner. Bu sebeple tabağın ortasından değil kenarından yiyin". (Ebu Davud, Et'ime 17, Tirmizi, Et'ime 12)

745 - وعن عبد الله بن بسرٍ رضي الله عنه قال : كان للنبي ﷺ قصعة يقال لها: الغراء، يحمِلها أربعة رجال، فلما أضحووا وسجدوا الضحى أتى بتلك القصعة، يعني وقد نُرد فيها فالتفتوا عليها، فلما كثروا جئنا رسول الله ﷺ فقال أعرابي: ما هذه الجلسة؟ قال رسول الله ﷺ: أن الله جعلني عبداً كريماً، ولم يجعلني جباراً عنيداً. ثم قال رسول الله ﷺ: كلوا من حوائليها، ودعوا ذروتها يُبارك فيها .

745: Abdullah ibni Büsr (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in Garra adı verilen bir yemek kabı vardı. Onu dört kişi taşıyordu. Kuşluk vakti girip namazı kıldıklarında içinde tirit yemeği olduğu halde bu kap getirildi. Sahabe de çevresine dizilirlerdi. Sahabe çoğalırsa Rasûlullah diz çökerek otururdu. Bir gün bedevilerden biri: Bu nasıl oturuştur, dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de: "Allah beni inatçı ve zorba değil asil ve şerefli bir kul olarak yarattı", buyurdu. Sonra sözüne şöyle devam etti: "Yemek kabının ortasından değil kenarlarından yiyiniz ki yemeğiniz size bereketli olsun."

BÖLÜM: 108

YASLANARAK YEMEK YEMEMEK

746 - عن أبي جُحَيْفَةَ وَهَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : قَالَ : رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا آكُلُ

مُتَكِنًا

746: Ebu Cuheyfe Vehb ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ben bir yere yaslanarak asla yemek yemem.” (Buhari, Et’ime 13)

747 - وعن أنسٍ ﷺ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَالِسًا مُقْعِيًا يَأْكُلُ تَمْرًا ،

747: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i dizleri yukarıda kalçaları üzerine oturarak hurma yerken gördüm. (Müslim, Eşribe 148)

BÖLÜM: 109

SOFRA VE YEMEK ADABI

748 - عن ابنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قال : قال رسولُ الله ﷺ : إذا أَكَلْ

أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلَا يَمْسَحُ أَصَابِعَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعَقَهَا .

748: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Biriniz yemeğini yiyip bitirdiğinde parmağını yalamadıkça veya emmedikçe silip yıkamasın.” (Buhari, Et’ime 52, Müslim, Eşribe 129)

749 - وعن كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ ،

فَإِذَا فَرَغَ لَعَقَهَا .

749: Ka’b ibni Malik (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in üç parmağıyla yemek yediğini ve yemekten sonra da parmaklarını yaladığını gördüm. (Müslim, Eşribe 131)

750 - وعن جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِلَعْقِ الْأَصَابِعِ وَالصَّحْفَةِ ، وَقَالَ : إِنَّكُمْ

لَا تَدْرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرَكَةُ .

750: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) parmakları yalayıp tabağı temizlemeyi emrederek şöyle buyurdu: “Yemeğinizin neresinde bereketin olduğunu bilmezsiniz.” (Müslim, Eşribe 13)

751 - وعنه أن رسول الله ﷺ قال : إذا وَقَعَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ، فَلْيَأْخُذْهَا، فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَدَىٍّ وَلْيَأْكُلْهَا، وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ، وَلَا يَمَسَّحَ يَدَهُ بِالْمُنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَ أَصَابِعَهُ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ الْبَرَكَةُ .

751: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden birinizin yiyeceği yere düşerse onu alıp üzerine bulaşan şeyi sildikten sonra yesin, onu şeytana bırakmasın. Parmaklarını yalamadan da elini bez veya peçeteye silmesin. Çünkü insan, yiyeceklerinin hangi parçasında bereket olduğunu bilemez.” (Müslim, Eşribe 136)

752 - وعن رسول الله ﷺ قال : إن الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ، حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ ؟ فَإِذَا سَقَطَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ فَلْيَأْخُذْهَا، فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَدَىٍّ، ثُمَّ لِيَأْكُلْهَا وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ، فَإِذَا فَرَغَ فَلْيَلْعَقْ أَصَابِعَهُ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ الْبَرَكَةُ .

752: Yine Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şüphesiz ki şeytan sizin her halinizde ve yaptığınız her işte hatta yemek yerken bile yanınızda hazır olur. Birinizin yiyeceğinden bir parça yere düşerse onu alsın, üzerine bulaşan şeyleri temizlesin ve yesin, onu şeytana bırakmasın. Yemeğini bitirince parmaklarını yalasın, çünkü insan yemeğinin hangi parçasında bereket bulunduğunu bilemez.” (Müslim, Eşribe 133)

753 - وعن أنس رضي الله عنه قال : كان رسول الله ﷺ إذا أَكَلَ طَعَامًا لَعِقَ الثَّلَاثَ، وَقَالَ : إِذَا سَقَطَتْ لُقْمَةٌ أَحَدِكُمْ فَلْيَأْخُذْهَا، وَلْيُمِطْ عَنْهَا الْأَدَىَّ، وَلْيَأْكُلْهَا، وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ، وَأَمَرْنَا أَنْ نَسْلُتَ الْقَصْعَةَ، وَقَالَ : إِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمْ الْبَرَكَةُ .

753: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yemek yediğinde üç parmağını yalar ve şöyle buyururdu: “Herhangi birinizin yiyeceğinden bir parça yere düşerse onu alsın, üzerine yapışan şeyleri temizledikten sonra da yesin, onu şeytana bırakmasın.”

Yine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere yemek tabaklarının ve kaplarının tertemiz temizlenmesini emrederek: “Çünkü yemeğin hangi kısmında ve parçasında bereketin olduğunu bilemezsiniz”, derdi. (Müslim, Eşribe 136)

754 - وعن سعيد بن الحارث إنه سأل جابراً رضي الله عنه عن الوضوء مما مسَّت النار، فقال : لا، قد كُنَّا زَمَنَ النَّبِيِّ ﷺ لا نجدُ مثْلَ ذلكَ مِنَ الطَّعامِ إلا قليلاً، فإذا نَحْنُ وجدناه، لم يكنْ لَنَا مَنَادِيلٌ إلا أكفَّنا وسوَّعِدنا وأقْدَمنا، ثُمَّ نُصَلِّي ولا نَتَوَضَّأُ .

754: Said ibni Haris'in aktardığına göre Said Cabir'e şöyle sormuştu: "Ateşte pişen bir şey yedikten sonra abdest almak gerekir mi?" O da: "Hayır gerekmez. Biz peygamber zamanında ateşte pişen yemeği pek az bulur ve görürdük. Bulduğumuz zaman yediğimizde de elimizi silecek bez ve mendiller olmadığı için ellerimizi bileklerimiz ve ayaklarımıza sildik ve yemekten sonra da abdest almaksızın namaz kılardık", cevabını verdi. (Buhari, Et'ime 53)

BÖLÜM: 110

KALABALIKTA YEMEK YEMEK

755 - عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ اللهِ ﷺ : طَعَامُ الاثْنَيْنِ كافي التَّلَاثَةِ، وَطَعَامُ التَّلَاثَةِ كافي الأربعةِ .

755: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki kişilik yemek üç kişiye, üç kişilik yemek de dört kişiye yeter." (Buhari, Et'ime 11, Müslim, Eşribe 179)

756 - وعن جابرٍ رضي الله عنه قال : سمعتُ رسولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: طَعَامُ الوَاحِدِ يَكْفِي الاثْنَيْنِ، وَطَعَامُ الاثْنَيْنِ يَكْفِي الأربعةِ، وَطَعَامُ الأربعةِ يَكْفِي الثمانيةِ .

756: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i "Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye, dört kişinin yiyeceği de sekiz kişiye yeter", buyururken işittim.

BÖLÜM: 111

İÇECEKLERLE İLGİLİ EDEB VE KURALLARI

757 - عن أنسٍ رضي الله عنه أن رسولَ اللهِ ﷺ كان يتنَفَّسُ في الشَّرَابِ ثَلَاثًا .

757: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) suyu ve diğer meşrubatı üç nefeste içerdi. (Buhari, Eşribe 26, Müslim, Eşribe 123)

758 - وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : قال رسول الله ﷺ : لا تشربوا واحداً كشرِب البعير، ولكن اشربوا مثنى وثلاث، وسموا إذا أنتم شربتم، واحمدوا إذا أنتم رفعتم .

758: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Suyu ve meşrubatı deve gibi bir nefesle içmeyiniz. İki veya üç nefeste içiniz. İçmeden önce besmele çekiniz, içtikten sonra da Allah’a hamdetme olan (Elhamdülillah) deyiniz.” (Tirmizi , Eşribe 13)

759 - وعن أبي قتادة ؓ أن النبي ﷺ نهى أن يتنفس في الإناء .

759: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun)'ın söylediğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) su ve meşrubat içilen kabın içine solumayı yasakladı. (Buhari, Vudu 18, Müslim, Taharet 65)

760 - وعن أنس ؓ أن رسول الله ﷺ أتى بلبنٍ قد شيبَ بماءٍ، وعن يمينه أعرابي، وعن يساره أبو بكرٍ، فشرب، ثم أعطى الأعرابي وقال : الأيمن فالأيمن .

760: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)içine su katılmış süt getirildi. O esnada Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in sağında bir bedevi, solunda da Ebubekir (Allah Ondan razı olsun) oturuyordu. Sütten içtikten sonra bedeviye verdi ve: “Herkes içtikten sonra sağındakine versin”, buyurdu. (Buhari, Eşribe 14, Müslim, Eşribe 124)

761 - وعن سهل بن سعد ؓ أن رسول الله ﷺ أتى بـ شرابٍ، فشرب منه وعن يمينه غلامٌ، وعن يساره أشياخٌ، فقال للغلام : أتأذن لي أن أعطي هؤلاء؟ فقال الغلامُ: لا والله، لا أؤثر بنصيب منك أحداً. فتلَّهُ رسولُ الله ﷺ في يده .

761: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e içmek için bir şey getirildi. O da içti. Sağında bir genç, solunda da ihtiyarlar oturuyordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) çocuğa dönerek: “Bu içeceği önce yaşlılara verebilir miyim?” diye sordu. Çocuk da: “Hayır Vallahi olmaz, senden kazanacağım hayrı kimseye başılayamam” dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'de kabı onun eline verdi. (Müslim, Eşribe 127)

BÖLÜM: 112

SU TULUMUNUN AĞZINDAN SU İÇİLMEMESİ

762 - عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن اختنات الأسقية .
يعني: أن تكسر أفواهاها، ويشرب منها .

762: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağız kırık, su ve meşrubat kaplarından su içmeyi yasakladı. (Buhari, Eşribe 23, Müslim, Eşribe 110)

763 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: نهى رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يشرب من في السقاء أو
القربة .

763: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) su tulumunun yahut kırbanın ağızından (içi ve dibi görülmeyen tüm kaplardan) su içmeyi yasakladı. (Buhari, Eşribe 24, Müslim, Eşribe 136)

764 - وعن أمّ ثابتٍ كبشة بنت ثابتٍ أخت حسان بن ثابت رضي الله عنه قالت :
دخل علي رسول الله صلى الله عليه وسلم فشرب من في قربة معلقة قائما . فقمْتُ إلى فيها فقطعتُهُ .

764: Hassan ibni Sabitin kızkardeşi Ümmü Sabit Kebse binti Sabit şöyle demiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evime geldi. duvara asılı duran kırbanın ağızından ayakta su içti. Ben de kalkıp kırbanın ağızını hatıra ve teberrük için kestim. (Tirmizi , Eşribe 18)

BÖLÜM: 113

MEŞRUBAT KAPLARINA ÜFLEMENEK

765 - عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم نهى عن النَّفْخِ فِي الشَّرَابِ، فقال
رجُلٌ : القَدَاةُ أراها في الإناء؟ فقال صلى الله عليه وسلم : أَهْرِقْهَا . قال : إني لا أروى من نفسٍ واحدٍ ؟
قال صلى الله عليه وسلم : فأبِنِ القَدَحَ إذا عن فيك .

765: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içilecek şeylere üflemeyi (solumayı) yasaklamıştı. Bunun üzerine bir adam kabın içerisine çerçöp düşerse ne yapayım? deyince; “Kaba düşen şey düşünceye kadar suyu dök”. Bu defa adam: Ben bir solukta suya kanamıyorum bu arada solumak icab ediyor dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O halde su kabını ağızından uzak tut”, buyurdu. (Tirmizi , Eşribe 15)

766 - وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن النبي صلى الله عليه وسلم نهى أن يُتَنَفَّسَ فِي الإناءِ، أو
يُنْفَخَ فِيهِ .

766: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)kabin içine solumayı veya kaba üflemeği yasakladı. (Tirmizi , Eşribe 15)

BÖLÜM: 114

AYAKTA SU İÇİLEBİLECEĞİ, OTURARAK İÇMENİN DAHA UYGUN OLDUĞU

767 – وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال : سَقَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ مِنْ زَمَزَمَ، فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ.

767: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e zezem verdim. Onu ayakta içti. (Buhari, Hac 76, Müslim, Eşribe 117)

768 – وعن النِّزَالِ بْنِ سَبْرَةَ ﷺ قَالَ : أَتَى عَلِيَّ ﷺ عَلَى بَابِ الرَّحْبَةِ فَشَرِبَ قَائِمًا وَقَالَ : إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَعَلَّ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ .

768: Nezzal ibni Sebre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ali (Allah Ondan razı olsun) Bab-ur Rahbe'ye geldi, ayakta su içti, sonra da: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm,” dedi. (Buhari, Eşribe 16)

769 – وعن ابنِ عمر رضي الله عنهما قال : كُنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ نَمْشِي، وَنَشْرَبُ وَنَحْنُ قِيَامٌ.

769: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: “Biz Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında yürürken bir şey yer ve ayakta iken de su içerdik.” (Tirmizi , Eşribe 12)

770 – وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده ﷺ قال : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا.

770: Amr ibni Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre dedesi Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: “Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ayakta iken de otururken de su içtiğini gördüm.” (Tirmizi , Eşribe 12)

771 - وعن أنس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم : إنه نهى أن يشرب الرجل قائماً . قال قتادة : فقلنا لأنس : فألاكل ؟ قال : ذلك أشرُّ - أو أخبثُ - . وفي رواية له : أن النبي صلى الله عليه وسلم زجرَ عن الشُّربِ قائماً .

771: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kimsenin ayakta su içmesini yasaklamıştır. Hadisin ravisi Katade diyor ki: Biz Enes (Allah Ondan razı olsun)'e ayakta yemek nasıldır? diye sorduk. O da: "Ayakta yemek daha da beterdir, çirkindir", dedi. (Müslim, Eşribe 113)

Müslim'in değişik bir rivayetinde yasakladı manasına gelen (nehâ) ile değil (zecera) şiddetle yasakladı şeklinde geçmektedir. (Müslim, Eşribe 112)

772 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله صلى الله عليه وسلم : لا يشربن أحدٌ منكم قائماً . فمن نسي فليستقيء .

772: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hiç biriniz ayakta su içmesin, unutarak içmişse kussun." (Müslim, Eşribe 116)

BÖLÜM: 115

TOPLUMA SU DAĞITANIN EN SON İÇECEĞİ

773 - عن أبي قتادة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : ساقى القومَ آخرهم شرباً .

773: Ebu Katade'den rivayete göre Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Topluma su dağıtan kimse suyu en son içer." (Tirmizi , Eşribe 20)

BÖLÜM: 116

ALTIN VE GÜMÜŞ HARİCİNDE TEMİZ KAPLARDA SU İÇMEK, AKARSUDAN NASIL SU İÇİLECEĞİ

774 - عن أنس رضي الله عنه قال : حضرت الصلاة ، فقام من كان قريب الدار إلى أهله ، وبقي قوم فأتي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم بمخضبٍ من حجارة ، فصغر المخضب يبسط فيه كفه ، فتوضأ القوم كلهم . قالوا : كم كنتم ؟ قال : ثمانين وزيادة .

وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ وَمُسْلِمٌ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَعَا بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ، فَأُتِيَ بِقَدَحٍ رَحْرَاحٍ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ، فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ فِيهِ. قَالَ: أَنَسٌ: فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَاءِ يَتَّبِعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ، فَحَزَرْتُ مَنْ تَوَضَّأَ مَا بَيْنَ السَّبْعِينَ إِلَى الثَّمَانِينَ .

774: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Namaz vakti girince evleri yakın olanlar evlerine gittiler. Bazıları da yerlerinde kaldılar. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e taştan yapılmış bir kap getirdiler. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in eli sığmayacak kadar küçük olan bu kaptan oradaki bütün cemaat abdest aldılar. Bazıları Enes'e orada kaç kişi vardınız diye sorunca Enes seksen kişiden fazlaydık, dedi.

* Diğer bir rivayet ise şöyledir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir su kabı istedi. İçinde birazcık su bulunan fakat derin olmayan geniş bir kap getirdiler. Rasûlullah elini bu suya soktu. Enes diyor ki: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in parmakları arasında akan suya bakıyordum, sudan yetmiş seksen kadar kişi abdest aldı. (Buhari, Vudu 46, Müslim, Fezail 4)

775 - وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَأَخْرَجَنَا لَهُ مَاءً مِنْ تَوْرٍ مِنْ صُفْرٍ فَتَوَضَّأَ .

775: Abdullah ibni Zeyd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize geldi. Kendisine bakır bir kap içerisinde su getirdik, o su ile abdest aldı. (Buhari, Vudu 45)

776 - وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، وَمَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَتَّةٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا .

776: Cabir ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanında bir arkadaşı(Ebubekr)ile birlikte ensardan birinin yanına girdi ve şöyle buyurdu: "Bu gece yanınızda kırbada gecelemiş(soğuk) suyunuz varsa getir, yoksa ağmızla(bardaksız uzanıp şu dereden) içeriz." (Buhari, Eşribe 14)

777 - وَعَنْ حَذِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: إِنْ النَّبِيَّ ﷺ نَهَانَا عَنِ الْحَرِيرِ وَالذَّبْيَاجِ وَالشُّرْبِ فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، وَقَالَ: هِيَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا. وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ .

777: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizi ipek ve atlas giymekten, altın ve gümüş kaplarda su içmeyi(ve kullanmayı) yasakladı ve şöyle buyurdu: "Bunlar dünyada kafirlerin, ahirette de sizin olacaktır." (Buhari, Eşribe 28, Müslim, Libas 3)

778 - وَعَنْ أُمِّ سَلْمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: الَّذِي يَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ إِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ. وَفِي رَوَايَةٍ مُسْلِمٌ: إِنْ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي

آيَةَ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ. وَفِي رَوَايَةٍ لَهُ : مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَإِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ.

778: Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Gümüş kaplardan meşrubat içenler, karınlarına cehennem ateşi doldurmuş olurlar." (Buhari, Eşribe 28, Müslim, Libas 3)

* Müslim'in değişik bir rivayetinde "Gümüş ve altın kaplardan içen kimse" şeklindedir. (Müslim, Libas 1)

* Yine Müslim'in değişik bir rivayeti ise "Altın ve gümüş kaplardan yemek yiyip meşrubat içenler karınlarına cehennem ateşi doldurmuş olur" şeklindedir. (Müslim, Eşribe 2)

ELBİSELER (GİYECEKLER) KİTABI

BÖLÜM: 117

YASAKLANAN VE TAVSİYE EDİLEN RENKLER VE ELBİSE TÜRLERİ

قال الله تعالى : ﴿ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ﴾

“Ey Ademoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi(kalbinve ruhun güzelliği, utanma duygusu, hayırlı işler v.s) ise sizler için daha hayırlıdır,” (7 Araf 26)

قال الله تعالى : ﴿ وَجَعَلْ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ، وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ بَأْسَكُمْ ﴾

“Sizi sığağa karşı koruyacak elbiseler ve savaşlarda düşmanların silahlarından sizi koruyacak zırhlar yaratık...” (16 Nahl 81)

779 – وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله ﷺ قال : البسوا من ثيابكم البياض، فإنها من خير ثيابكم، وكفّوا فيها موتاكم .

779: İbni Abbas (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Beyaz elbiselerinizden giyiniz. Zira elbiselerin en güzel olanı beyaz olanlardır. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.” (Ebu Davut Tıbb 14, Tirmizi, Cenaiz 18)

780 – وعن سمرّة ؓ قال : قال رسول الله ﷺ : البسوا البياض، فإنها أطهر وأطيب، وكفّوا فيها موتاكم .

780: Semure (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Beyaz elbise giyiniz, çünkü beyaz daha temiz ve hoş görünümüldür. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.” (Nesai, Cenaiz 38, Hakim, Müstedrek IV. 185)

781 – وعن البراء ؓ قال : كان رسول الله ﷺ مرئوعاً. ولقد رأيته في حلة حمراء ما رأيته شيئاً قط أحسن منه .

781: Bera ibni Azib (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orta boylu idi, ben onu kırmızı bir elbise içinde gördüm. Hayatımda ondan daha güzel hiçbir şey görmedim. (Buhari, Menakıb 23, Müslim, Fezail 91)

782 - وعن أبي جحيفة وهب بن عبد الله رضي الله عنه قال : رأيتُ النبي صلى الله عليه وسلم بمكة وهو بالأبطح في قبة له حمراء من آدم، فخرج بلال بوضوئه، فمن ناضح ونائل، فخرج النبي صلى الله عليه وسلم وعليه حلة حمراء، كاني أنظر إلى بياض ساقيه، فتوضأ وأذن بلال، فجعلت أتبع فاه هاهنا وهاهنا. يقول يميناً وشمالاً : حيَّ على الصلاة، حيَّ على الفلاح، ثم ركزت له عنزة، فتقدم فصلَّى يمر بين يديه الكلب والحمار لا يمنع.

782: Ebu Cuheyfe Vehb ibni Abdullah (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i Mekke'de Ebtah denilen yerde deriden yapılmış kırmızı çadırında gördüm. Bilal elinde Rasûlullah'ın abdest aldığı kabı ile çadırdan çıktı. Sahabilerden bir kısmı o su ile vücudunu ıslatıyor bazıları da avuçla alıyorlardı. O esnada Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde kırmızı bir elbiseyle dışarı çıktı. Bembeyaz baldırları hala gözümün önünde gibidir. Sonra abdest aldı. Bilal ezan okudu. Ben o sırada sağa sola dönmekte olan Bilal'ın ağzını takib ediyordum. Hayyealessalah, Hayyealelfelah diyordu. Sonra Rasûlullah'ın önüne sütne olarak ucu sivri demirli bir asa dikildi. Peygamberimiz de öne geçip namaz kıldırdı. Sütrenin önünden köpek ve eşek geçiyordu da kimse onların geçişine mani olmuyordu. (Buhari, Salat 17, Müslim Salat 249)

783 - وعن أبي رمثة رفاعة التيمي رضي الله عنه قال : رأيتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم وعليه ثوبان أخضران.

783: Ebu Rimse Rıfaa et-Temimi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i üzerinde iki yeşil elbise ile gördüm. (Ebu Davud, Libas 19, Tirmizi, Edeb 48)

784 - وعن جابر رضي الله عنه أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم دخلَ يومَ فتحِ مكةَ وعليه عمامة سوداء.

784: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'nin fethedildiği gün başında siyah bir sarıkla Mekke'ye girdi. (Müslim, Hac 451)

785 - وعن أبي سعيد عمرو بن حريث رضي الله عنه قال : كاني أنظر إلى رسولِ الله صلى الله عليه وسلم وعليه عمامة سوداء، قد أرخى طرفيها بين كتفيه. وفي رواية له : أن رسولَ الله صلى الله عليه وسلم خطبَ الناسَ، وعليه عمامة سوداء.

785: Ebu Said Amr ibni Hureys (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in başında siyah bir sarık olup ucunu iki omuzu arasına uzatmıştı. O hali hala gözümün önünde gibidir. (Müslim, Hac 453)

* Müslim'in başka bir rivayeti şöyledir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başında siyah bir sarık olduğu halde halka hutbe okudu. (Müslim, Hacc 452)

786 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت: كفن رسول الله ﷺ في ثلاثة أثوابٍ بيضٍ سحوليةٍ من كُرسفٍ، ليسَ فيها قميصٌ ولا عمامةٌ.

786: Aişe (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Sehuliyye beldesinde (Yemen) imal edilmiş üç parça beyaz pamuk beziyle kefenlendi. Bu üç parça içerisinde gömlekle sarık yoktu. (Buhari, Cenaiz 19, Müslim, Cenaiz 45)

787 - وعن عائشة قالت: خرج رسول الله ﷺ ذات غداةٍ، وعليه مرطٌ مرحلٌ من شعرٍ أسودٍ.

787: Yine Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir sabah üzerinde deve semerlerinin resimleri bulunan siyah kıldan dokunmuş desenli bir elbise olduğu halde evden dışarı çıktı. (Müslim, Libas 36)

788 - وعن المغيرة بن شعبة قال: كنت مع رسول الله ﷺ ذات ليلةٍ في مسيرٍ، فقال لي: أَمَعَكَ مَاءٌ؟ قلت: نَعَمْ، فنزلَ عن راحلتهِ فمَشَى حتى تَوَارَى في سوادِ اللَّيْلِ، ثم جاء، فأفرغتُ عليه من الإداوةِ، فغسلَ وجههَ وعليه جبةٌ من صوفٍ، فلم يستطع أن يخرج ذراعيه منها حتى أخرجهما من أسفلِ الجبةِ، فغسلَ ذراعيه ومسحَ برأسه، ثم أهويتُ لأنزعَ خفيه فقال: دعهما فإني أدخلتهما طاهرتين. ومسحَ عليهما. وفي روايةٍ: وعليه جبةٌ شاميةٌ ضيقةٌ الكمين. وفي روايةٍ: أن هذه القضيَّة كانت في غزوةِ تبوك.

788: Muğire ibni Şube (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir gece Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber yolculukta idim. Bana: "Yanızda su var mı?" dedi. Ben evet diye cevap verdim. Bunun üzerine deveden indi, yürüdü ve karanlıkta kayboldu. Sonra geldi, ben tulumdan eline su döktüm, yüzünü yıkadı. Üzerinde yünden yapılmış bir cübbe vardı. Kollarını cübbenin yeninden çıkaramadı da cübbenin altından çıkarıp iki kolunu yıkadı, başına meshetti. Ben mestleri çıkarmak için elimi uzattım. "Onları bırak, ben mestleri abdestli iken giydim", buyurdu ve üzerlerine meshetti. (Buhari, Salat 7, Müslim, Taharet 77)

* Değişik bir rivayette: "Üzerinde yenleri dar bir şam cübbesi vardı" şeklindedir. (Nesai, Taharet 66)

* Bir başka rivayette ise: "Bu olay Tebuk gazvesinde idi" denilmiştir. (Nesai, Taharet 63)

BÖLÜM: 118

GÖMLEK GİYMEK

789 - عن أم سلمة رضي الله عنها قالت : كان أحب الثياب إلى رسول الله ﷺ القميصُ.

789: Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun)şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in en sevdiği elbise gömlek idi. (Ebu Davud, Libas 3, Tirmizi, Libas 27)

BÖLÜM: 119

GİYECEKLERİN UZUNLUK VE KISALIK ÖLÇÜLERİ VE KİBİR İÇİN GİYİLEN GİYSİ ŞEKİLLERİ

790 - عن أسماء بنت يزيد الأنصارية رضي الله عنها قالت : كان كم قميص رسول الله ﷺ إلى الرُسغ

790: Esmâ binti Yezid el Ensariyye (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in gömleğinin kolu bileğine kadardı. (Ebu Davud, Libas 3, Tirmizi, Libas 27)

791 - وعن ابن عمر رضي الله عنهما أن النبي ﷺ قال : مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. فقال أبو بكر: يا رسول الله ﷺ أن إزاري يَسْتَرُخِي إِلَّا أَنْ أَنْعَاهِدَهُ، فقال له رسول الله ﷺ : إِنَّكَ لَسْتَ مِنْ مِمَّنْ يَفْعَلُهُ خِيَلَاءَ .

791: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah kibirlenip büyüklük taslayarak elbisesinin eteğini (veya paçalarını) yerde sürüyen kimsenin kıyamet gününde yüzüne bakmaz.” Bunun üzerine Ebubekir: Ya Rasûlallah dikkat etmediğim takdirde benimde eteklerim yerde sürünüyor, dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) “Şüphesiz sen bunu büyüklük taslamak için yapmıyorsun”, buyurdular. (Buhari, Libas 2, Müslim, Libas 43)

792 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال : لا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا .

792: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kibrinden dolayı elbisesini sürüyerek yürüyen kimsenin yüzüne kıyamet günü Allah rahmet bakışıyla bakmaz.” (Buhari, Libas 1, Müslim, Libas 42)

793 - وعنه عن النبي ﷺ قال : مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ .

793: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Elbisenin iki topuktan aşağı uzanan kısmı(topuklardan aşağısı ayyaklar) ateştedir.” (Buhari, Libas 4)

794 - وعن أبي ذرٍّ رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال : ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ. قال : فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللَّهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. قال أبو ذرٍّ: خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قال : الْمُسْبِلُ، وَالْمُنَّانُ، وَالْمُنْفِقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ . وفي رواية له: (المُسْبِلُ إِزَارَهُ)

794: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Üç sınıf insan vardır ki Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz, onların yüzüne bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azap vardır.

Ravi diyor ki: Rasûlullah bu sözü üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun): Zıyan edenler kimlerdir ya Rasulallah? diye sorunca Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Elbisesinin eteğini veya paçalarını yerde sürükleyen kimse, yaptığı iyiliği başa kakan(minnet eden) kimse ve ticaret malını yalan yere yeminle satmaya çalışan kimsedir.” (Müslim, İman 170)

* Müslim'in diğer bir rivayetinde: “Kaftanını, her türlü elbisesini sürükleyen” şeklindedir. (Müslim, İman 171)

795 - وعن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي ﷺ قال : الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ، وَالْقَمِيصِ، وَالْعِمَامَةِ، مَنْ جَرَّ شَيْئًا خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

795: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Giyilen şeylerde uzatılmaya müsait olanlar çoğunlukla: Don (veya pantolon), gömlek (veya entari cübbe) ve sarıktır. Kim bunlardan birini büyüklük taslayıp çalım satmak için uzatırsa Allah kıyamet gününde onun yüzüne bakmaz.” (Ebu Davud, Libas 27, Nesai, Zinet 104)

796 - وعن أبي جري جابر بن سليم رضي الله عنه قال : رَأَيْتُ رَجُلًا يَصْدُرُ النَّاسُ عَنْ رَأْيِهِ لَا يَقُولُ شَيْئًا إِلَّا صَدَرُوا عَنْهُ ؟ قلتُ : من هذا ؟ قالوا : رسول الله ﷺ . قلتُ : عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ - مَرَّتَيْنِ - قال : لَا تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ، عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةُ الْمَوْتَى - قل : السَّلَامُ عَلَيْكَ قال : قلتُ : أنت رسول الله ؟ قال : أنا رسول الله الذي إذا أصابك ضرٌّ فدَعَوْتَهُ كَشَفَهُ عَنْكَ، وإذا أصابك عامٌ سنةً فدَعَوْتَهُ أَنْبَتَهَا لَكَ، وإذا

كُنْتَ بِأَرْضِ قَفْرٍ أَوْ فَلَاحٍ، فَضَلَّتْ رَاحِلَتُكَ، فَدَعَوْتَهُ رَدَّهَا عَلَيْكَ قَالَ : قُلْتُ : اِعْهَدْ إِلَيَّ .
 قَالَ : لَا تَسُبَّ أَحَدًا قَالَ : فَمَا سَبَبْتُ بَعْدَهُ حُرًّا وَلَا عَبْدًا وَلَا بَعِيرًا وَلَا شَاةً . وَلَا تَحْقِرَنَّ
 مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَإِنْ تَكَلَّمْتَ أَخَاكَ وَأَنْتَ مُنْبَسِطٌ إِلَيْهِ وَجْهُكَ ؟ أَنْ ذَلِكَ مِنَ الْمَعْرُوفِ
 وَارْفَعْ إِزَارَكَ إِلَى نِصْفِ السَّاقِ، فَإِنْ أَبَيْتَ فَإِلَى الْكَعْبَيْنِ، وَإِيَّاكَ وَإِسْبَالَ الْإِزَارِ فَإِنَّهَا مِنَ
 الْمَخِيلَةِ وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ الْمَخِيلَةَ، وَإِنْ أَمْرٌ شَتَمَكَ وَعَيْرَكَ بِمَا يَعْلَمُ فِيكَ فَلَا تُعَيِّرْهُ بِمَا
 تَعْلَمُ فِيهِ، فَإِنَّمَا وَبَالَ ذَلِكَ عَلَيْهِ .

796: Ebu Cürey Cabir ibni Süleyym (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir kimse gördüm ki insanlar onun görüşü ile hareket ediyorlar, ne söylerse onu yerine getiriyorlardı. “Bu adam kimdir?” diye sordum. Peygamberdir, dediler. Ben de iki defa “Aleyke’s Selam Ya Rasulallah” dedim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Aleyke’s Selam deme, Aleyke’s Selam ölümlere verilen selam şeklidir, es-Selamü aleyke = Selam sana olsun, de.” buyurdu. Ben de: Sen Allah’ın Rasulü müsün? diye sordum.

- Evet ben Allah’ın Rasulüyüm ki o Allah, başına bir bela gelip kendisine dua ettiğinde senden bela ve musibeti giderir. Sana kıtlık isabet ederse dua ettiğinde senin için mahsuller bitirir. Çölde ve boş arazilerde deveni kaybetse kendine dua edince deveni sana geri getirir, buyurdu. Bunun üzerine ben: Bana tavsiyede bulunsanız, dedim.

- Hiç kimseye sövme, buyurdu. Ben de ondan sonra ne hür ne de köle hiç kimseye, ne deve ne koyun hiçbir hayvana sövmedim. Sonra tavsiyesine şöyle devam etti: “Hiçbir iyiliği küçümseme, müslüman kardeşinle güler yüzle konuş, çünkü bu da bir iyiliktir (Allah’ın istediği şeylerdendir), elbisenin eteklerini ve paçalarını baldırlarına doğru kaldır. Eğer bundan hoşlanmazsan topuklarına kadar indir. Sakın etek ve paçalarını yerde sürüme, çünkü bu hal kibirden ve kendini beğenmişlikten ileri gelir. Allah da kibirlenip kendini beğenenleri sevmez. Eğer bir kimse sana söver ve sen de bulunduğunu bildiği bir şey sebebiyle seni ayıplarsa sen o kişi hakkında bildiğin şey sebebiyle onu ayıplama, onun bu davranışının günahı kendine aittir.” (Ebu Davud, Libas 24, Tirmizi, İsti’zan 27)

797 – وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : بينما رجل يصلي مسجلاً إزاره، قال له رسول الله ﷺ : اذْهَبْ فَتَوَضَّأْ . فَذَهَبَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ جَاءَ، فَقَالَ : اذْهَبْ فَتَوَضَّأْ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لَكَ أَمْرَتَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ ثُمَّ سَكَتَ عَنْهُ ؟ قَالَ : إِنَّهُ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ مُسَجَّلٌ إِزَارَهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ صَلَاةَ رَجُلٍ مُسَجَّلٍ .

797: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam elbisesinin etekleri(elbisesinin ucu) yerde sürüklendiği halde namaz kılıyordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona “Git abdest al” dedi. O da gidip abdest alıp geldi. peygamber ona tekrar: “git abdest al” buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlardan bir kişi: Ya Rasulallah niçin o kimseye abdest almasını emrettiniz de sonra sustunuz? diye sordu. Rasûlullah ta: “O elbisesini yerde sürüyerek namaz kılıyordu. Şüphesiz

ki Allah elbisesinin eteğini ve paçasını yerde sürüyerek namaz kılan kimsenin namazını kabul etmez”, buyurdular. (Ebu Davud, Libas 25)

798 - وعن قيس بن بشر التغلبي قال : أَخْبَرَنِي أَبِي - وكان جليسا لأبي الدرداء - قال : كان بدمشق رجلا من أصحاب النبي ﷺ يقال : له سهل بن الحنظلية، وكان رجلا متوحدا قَلَمًا يُجالسُ النَّاسَ، إنما هو صلاة، فإذا فرغَ فإنما هو تسبيحٌ وتكبيرٌ حتى يأتي أهله، فمررنا ونحن عند أبي الدرداء، فقال له أبو الدرداء : كَلِمَةٌ تَنْفَعُنَا وَلَا تَضُرُّكَ. قال : بعث رسول الله ﷺ سريَّةً فقدمت، فجاء رجلٌ منهم فجلس في المجلس الذي يجلس فيه رسول الله ﷺ، فقال لرجلٍ إلى جنبه : لو رأيتنا حين التقينا نحن والعدو، فحمل فلان وطعن، فقال : خذها مني، وأنا الغلام الغفاري، كيف ترى في قوله هذا ؟ قال : ما أراه إلا قد بطل أجره. فسمع بذلك آخر فقال : ما أرى بذلك بأسا، فتنازعا حتى سمع رسول الله ﷺ فقال : سُبْحَانَ اللَّهِ! لا بأس أن يُوجَرَ ويُحْمَدَ. فرأيتُ أبا الدرداء سرَّ بذلك، وجعل يرفع رأسه إليه ويقول : أنت سمعت ذلك من رسول الله ﷺ ؟ فيقول : نَعَمْ، فما زال يعيدُ عليه حتى إني لأقولُ لِيَبْرُكَنَّ عَلَى رِكْبَتَيْهِ. قال : فمررنا يوما آخر، فقال له أبو الدرداء : كَلِمَةٌ تَنْفَعُنَا وَلَا تَضُرُّكَ، قال : قال لنا رسول الله ﷺ : الْمُتْفِقُ عَلَى الْخَيْلِ كَالْبَاسِطِ يَدِهِ بِالصَّدَقَةِ لَا يَقْبِضُهَا. ثم مررنا يوما آخر، فقال له أبو الدرداء : كَلِمَةٌ تَنْفَعُنَا وَلَا تَضُرُّكَ، قال : قال رسول الله ﷺ : نِعْمَ الرَّجُلُ خَرِيمٌ الْأَسَدِيُّ! لَوْ لَا طُولُ جُمْتِهِ وَإِسْبَالُ إِزَارِهِ!. فَبَلَغَ خُرَيْمًا، فَعَجَّلَ، فَأَخَذَ شَفْرَةً فَقَطَعَ بِهَا جُمْتَهُ إِلَى أَدْنِيهِ، وَرَفَعَ إِزَارَهُ إِلَى إِنْصَافِ سَاقَيْهِ. ثُمَّ مَرَرْنَا يَوْمًا آخَرَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ : كَلِمَةٌ تَنْفَعُنَا وَلَا تَضُرُّكَ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِنَّكُمْ قَادِمُونَ عَلَى إِخْوَانِكُمْ، فَأَصْلِحُوا رِحَالَكُمْ، وَأَصْلِحُوا لِبَاسَكُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَأَنَّكُمْ شَامَةٌ فِي النَّاسِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَلَا التَّفَحُّشَ.

798: Kays ibni Bişr et-Tağlibi (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bana Ebu'd Derda'nın yakın dostu olan babam şöyle şöyle anlattı:

“Dımışka Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabından ibn-ül Hanzaliyye denilen bir kimse vardı. Bu adam yalnız başına yaşar ve insanlar arasına pek çıkmazdı. Hep namaz kılar, namazdan ayrılıp çoluk çocuğunun yanına giderken de tekbir ve tesbihlerle meşgul olurdu. Biz Ebu'd Derda'nın yanında otururken bu adam yanımıza uğradı. Ebu'd Derda ona:

- Bize fayda sağlayacak sana zararı dokunmayacak bir söz söyle, dedi. İbn-ül Hanzaliyye şunları söyledi:

- Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir seriyye göndermiş, bu seriyye vazifesini yaparak geri dönmüştü. Onlardan bir asker gelip Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in oturduğu yere oturdu ve yanındaki adama şöyle dedi:

- Düşmanla karşılaştığımız zaman bizi bir görseydiniz. Falan kimse düşmana saldırıp mızrağını sapladı ve "Al sana ben Gıfarlı bir delikanlıyım" dedi. Delikanlının bu sözünü nasıl buluyorsun, diye sordu. Öbür adam: "Bana kalırsa o kimsenin bütün sevabı yok oldu" cevabını verdi. Bu sözü işiten bir başkası: "Bu sözde bir sakınca görmüyorum" dedi. Bunun üzerine ikisi münakaşa ettiler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duydu ve: "Sübhanallah bu kişinin sevap kazanmasında ve övülmesinde bir sakınca yoktur" buyurdu.

Ben Ebu'd Derda'nın buna sevindiğini ve başını kaldırıp adama: - Sen bunu Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'den bizzat kendin işittin mi? diye sorduğunu gördüm.

Adam: Evet bizzat işittim, dedi. Ebu'd Derda adama aynı soruyu tekrar edip duruyordu. Hatta ben kendi kendime: Adam dizleri üzerine çöküp kalacak diyordum. Babam sözlerine şöyle devam etti. İbn-ül Hanzaliyye başka bir gün yine yanımıza uğramıştı. Ebu'd Derda bu defa ona:

- Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle, dedi. O da şunu söyledi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize şöyle buyurdu:

"Cihad için hazır tuttuğu atı yedirip içiren ve ona güzelce bakan kimse durmadan sadaka veren ve elini hiç kapatmayan kimse gibidir."

Bu zat başka bir gün bize yine uğramıştı. Ebu'd Derda yine ona:

- Bize fayda sağlayacak, sana zararı dokunmayacak bir söz söyle, dedi. Bunun üzerine İbn-ül Hanzaliyye şunları söyledi:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hüreym el Üseydi ne iyi adamdır. Keşke zülüfleri (favorileri) ile elbisesinin eteklerini uzatmasaydı." Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bu sözü Hüreym'e ulaşınca hemen eline bir ustura alıp zülüflerini kulak memesi hizasına kadar kesti, elbisesinin eteğini de baldırlarını örtecek kadar kısalttı.

İbn-ül Hanzaliyye bir gün yine bize uğramıştı. Ebu'd Derda'da kendisine: - Bize fayda sağlayacak, sana da zararı olmayacak biraz bir şeyler söyleyin, dedi. O da şu cevabı verdi: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim:

"Sizler müslüman olmayan kardeşlerinizin yanına gidiyorsunuz. Binit hayvanlarınızı düzene koyun, elbiselerinize de çeki düzen veriniz ki insanlar arasında yüzdeki güzellik timsali ben gibi parmakla gösterilen kimseler olunuz ki farkedilesiniz. Çünkü Allah çirkin görüntüyü ve kötü sözü sevmez." (Ebu Davud, Libas 25)

799 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : إِرْزَةُ الْمُسْلِمِ إِلَى نَصْفِ السَّاقِ، وَلَا حَرَجَ - أَوْ لَا جُنَاحَ - فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْكَعْبَيْنِ، فَمَا كَانَ أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ فَهُوَ فِي النَّارِ، وَمَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ .

799: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir müslümanın en güzel giyinmesi elbisesini inciğinin yarısına kadar uzatmasıdır. Topuklarına kadar uzatmasında bir günah yoktur. Topukları aşığı zaman cehennemliktir. Allah kibriden dolayı elbisesini yerlerde sürüyen kimsenin yüzüne rahmetle bakmaz.” (Ebu Davud, Libas 26)

800 - وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : مررتُ على رسولِ الله ﷺ وفي إزاري استرخاءً، فقال : يا عبدَ الله، ارفعِ إزارَكَ. فرَفَعْتُهُ ثُمَّ قال : زدْ ، فزِدْتُ، فما زِلْتُ أَتَحَرَّاهَا بَعْدَ . فقال بَعْضُ القَوْمِ: إلى أينَ ؟ فقال : إلى إنصافِ السَّاقَيْنِ .

800: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Elbisemin etekleri topuklarımdan aşağı sarkmış bir vaziyette Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna varmışım. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Abdullah elbisenin eteklerini yukarı kaldırdı” buyurdular. Ben de hemen kaldırdım. Sonra: “Biraz daha kaldırdı” buyurdu.” Ben biraz daha kaldırdım. Ondan sonra elbisemin uzunluğuna dikkat etmeye başladım. Topluluktan biri nereye kadar kaldırmıştın diye sordu. İbni Ömer: “İnciklerimin yarısına kadar kaldırmıştım” diye cevap verdi. (Müslim, Libas 47)

801 - وعنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : مَنْ جَرَى ثَوْبَهُ خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ القِيَامَةِ فقالت : أُمُّ سَلَمَةَ : فَكَيْفَ تَصْنَعُ النِّسَاءُ بِذِيُولِهِنَّ، قال : يُرْخِينَ شِبْرًا . قالت : إذا تَنَكَّشِفُ أَقْدَامُهُنَّ . قال : فَيُرْخِينَهُ ذِرَاعًا لا يَزِدْنَ .

801: Yine İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse kibirlenip kendini beğenerek elbisesini yerlerde sürürse Allah kıyamet gününde onun yüzüne bakmaz.” Bunun üzerine Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun):

- Ya Rasulallah kadınlar eteklerini nasıl yapacaklar? diye sordu. Rasûlullah da: “Onlar bir karış daha uzatırlar” buyurdu. Ümmü Seleme (Allah Ondan razı olsun) “O durumda ayakları açılır” dedi. bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Öyleyse bir arşın uzatırlar, daha fazla uzatmazlar” buyurdular. (Ebu Davud, Libas 36, Tirmizi, Libas 9)

BÖLÜM: 120

TEVAZU SEBEBİYLE LÜKS ELBİSE GİYMEMEK

802 - وعن معاذ بن أنس أن رسولَ الله ﷺ قال : مَنْ تَرَكَ اللَّبَّاسَ تَوَاضِعاً لِلَّهِ، وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهِ، دَعَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ حَتَّى يُخَيَّرَهُ مِنْ أَيِّ حُلِّ الْإِيمَانِ شَاءَ يَلْبَسُهَا .

802: Muaz ibni Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse gücü yettiği halde tevazu maksadıyla lüks elbise giymeyi terkederse kıyamet günü Allah o kimseyi bütün insanların huzurunda çağırır ve onu iman ehlinin giyeceği elbiselerden dilediğini giymede serbest bırakır.” (Tirmizi , Sıfat-ül Kıyame 39)

BÖLÜM: 121

ORTA YOLLU ELBİSELER GİYMEK

803 - عن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جدِّه ﷺ قال : قال رسولُ الله ﷺ : أَنْ اللَّهُ يُحِبُّ أَنْ يُرَى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ .

803: Amr ibni Şuayb (Allah Ondan razı olsun) babasından o da dedesinden rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şüphesiz Allah kuluna verdiği nimetinin eserini kulunun üzerinde görmekten hoşlanır.” (Tirmizi , Edeb 54)

BÖLÜM: 122

İPEK KULLANMANIN ERKEKLERE HARAM OLUŞU

804 - عن عمر بن الخطاب ﷺ قال : قال رسولُ الله ﷺ : لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ فَإِنَّ مَنْ لَبَسَهُ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ .

804: Ömer ibni Hattab (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İpek elbise giymeyiniz, çünkü ipeği dünyada giyen ahirette giyemez.”

805 - وعنه قال : سمعتُ رسولَ الله ﷺ يقولُ : إنما يلبسُ الحريرَ مَنْ لا خلاقَ لَهُ . وفي روايةٍ للبُخاري : مَنْ لا خلاقَ لَهُ في الآخرةِ .

805: Yine Ömer ibni Hattab (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i : "İpek elbiseyi sadece ondan nasibi olmayanlar giyer" buyururken işittim.

* Buhari'nin bir rivayetinde ise: "Ahirette ondan nasibi olmayan" şeklindedir. (Buhari, Edeb 66, Müslim, Libas 7)

806 - وعن أنسٍ رضي الله عنه قال : قال رسولُ الله ﷺ : مَنْ لبسَ الحريرَ في الدنيا لم يلبسه في الآخرةِ .

806: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dünyada ipek giyen kimse ahirette onu giyemez." (Buhari, Libas 25, Müslim, Libas 11)

807 - وعن علي رضي الله عنه قال : رأيتُ رسولَ الله ﷺ أخذَ حريراً فجعله في يمينه ، وذهباً فجعله في شماله ، ثم قال : إن هذين حرامَّ علي ذكوري أمتي .

807: Ali (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i gördüm. Sağ eline ipeği sol eline altını alıp: "Şüphesiz bunun ikisi de ümmetimin erkeklerine haram kılınmıştır" buyurdular. (Ebu Davud, Libas 11)

808 - وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه أن رسولَ الله ﷺ قال : حُرِّمَ لباسُ الحريرِ والذهبِ علي ذكوري أمتي ، وأُحِلَّ لإناثهم .

808: Ebu Musa el-Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İpek giyinmek ve altın kullanmak ümmetimin erkeklerine haram kadınlarına ise helal kılındı." (Tirmizi , Libas 1)

809 - وعن حذيفة رضي الله عنه قال : نهانا النبي ﷺ أن نشربَ في أنيةِ الذهبِ والفضةِ ، وإن نأكلَ فيها ، وعن لبسِ الحريرِ والديباجِ ، وإن نجلسَ عليه .

809: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) altın ve gümüş kaplardan içmemizi ve onların içinde yemek yememizi bize yasakladı, ipek ve atlas giymemizi ve üzerine oturmamızı da yasakladı. (Buhari, Libas 27)

BÖLÜM: 123

UYUZ HASTALIĞI OLANIN İPEK GİYEBİLECEĞİ

810 - عن أنس رضي الله عنه قال : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، لِلزُّبَيْرِ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ رضي الله عنهما في لبس الحرير لحكمة بهما .

810: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zübeyr ve Abdurrahman ibni Avf (r.ahüma)'ya yakalandıkları uyuz hastalığı sebebiyle ipek elbise giymelerine müsaade etti. (Buhari, Libas 29, Müslim, Libas 24)

BÖLÜM: 124

YIRTICI VE VAHŞİ HAYVAN DERİLERİNİ KULLANMAK

811 - عن معاوية رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ : لا تَرْكَبُوا الْخَزَّ وَلَا النَّمَارَ

811: Muaviye (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İpekle ve kaplan derisiyle kaplanmış eğer, semer ve minderler üzerine oturmayınız.” (Ebu Davud, Libas 39)

812 - وعن أبي المليح عن أبيه رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ نهى عن جلود السباع .

وفي رواية الترمذي : نهى عن جلود السباع أن تُفترشَ .

812: Ebu-l Melih (Allah Ondan razı olsun) babasından şöyle rivayet ediyor. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yırtıcı hayvan derilerini kullanmayı yasakladı. (Ebu Davud, Libas 40, Tirmizi, Libas 31, Nesei, Fer' 7)

* Tirmizi'nin değişik bir rivayetinde: “Yırtıcı hayvan derilerinden yatak ve yastık yapılmasını yasakladı”, şeklindedir.

BÖLÜM: 125

YENİ ELBİSE VE AYAKKABI GİYİLİNCE NASIL DUA EDİLECEĞİ

813 - عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : كان رسول الله ﷺ إذا استجد ثوباً سقاه باسمه - عمامة، أو قميصاً أو رداءً - يقول : اللهم لك الحمد أنت كسوتنيه، أسألك خيره وخير ما صنع له، وأعوذ بك من شره وشر ما صنع له .

813: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yeni olarak giydiği sarık, gömlek, rida gibi şeylerin adını söyleyerek şöyle dua ederdi:

“Allahümme lekel hamdü ente kesevtenî es’elüke hayrahü ve hayra ma sunia lehü ve euzü bike min şerrihi ve şerri ma sunia lehü = Allahım her türlü eksiksiz övgüler sana mahsustur. Bunu sen bana giydirdin. Senden bu elbisenin hayrını ve hayırda kullanılmasını istiyorum. Bunun şerrinden ve şerde kullanılmasından da sana sığınırım. (veya) Bu elbisenin yapıldığı organların hayrını senden ister, şerlerinden sana sığınırım.” (Ebu Davud, Libas 1, Tirmizi, Libas 28)

BÖLÜM: 126

ELBİSE GİYERKEN DE SAĞDAN BAŞLAMANIN MÜSTEHAAP OLUŞU

Bu konu ile ilgili hadisler (99 bölüm 721-727)hadislerde geçmişti.

BÖLÜM: 127

UYKU ADABI

814 - عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال : كان رسول الله ﷺ إذا أوى إلى فراشه نام على شقه الأيمن، ثم قال : اللهم أسلمت نفسي إليك، ووجهت وجهي إليك، وفوضت أمري إليك، وألجأت ظهري إليك، رغبةً ورهبةً إليك، لا ملجأ ولا منجى منك إلا إليك. آمنت بكتابك الذي أنزلت. ونبيك الذي أرسلت

814: Bera ibni Azib (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yatağına girdiğinde sağ tarafına yatar ve şöyle dua ederdi: “Allahım kendimi sana teslim ettim. Yüzümü sana çevirdim, işlerimi sana emanet ettim, rızanı isteyerek azabından korkarak sırtımı sana dayadım, sana sığındım. Sana karşı yine senden başka sığınak yoktur. İndirdiğin kitaba gönderdiğin peygambere inandım.” (Buhari, Deavat 5)

815 - وعنه قال: قال لي رسول الله ﷺ: إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ، وَقُلْ وَذَكَرْ نَحْوَهُ، وَفِيهِ: وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ .

815: Bera ibni Azib (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Yatağına gireceğin zaman namaz abdesti gibi abdest al, sonra da sağ yanın üzerine yat ve şu duayı (814. hadis) oku. Bu dua uyumadan evvel son sözün olsun.” (Buhari, Vudu 75, Müslim, Zikir 56)

816 - وعن عائشة رضي الله عنها قالت: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ حَتَّى يَجِيءَ الْمُؤَدَّنُ فَيُؤَدِّنُهُ.

816: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleri onbir rekat namaz kılar. Sabah olunca kısaca iki rekat (sabah namazının sünnetini) kılar. Sonra müezzin gelip cemaatin hazır olduğunu bildirinceye kadar sağ yanı üzerine yaslanıp uzanırdı. (Buhari, Deavat 5, Müslim, Misafirin 121)

87 - وَعَنْ حُدَيْفَةَ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ خَدِّهِ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا، وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَالِيَهُ النُّشُورُ .

817: Huzeyfe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleyin uyumak istediği zaman elini sağ yanağının altına koyar sonra da: “Senin isminle ölür, senin isminle dirilirim” derdi. Uykudan uyandıığında da “Bizi öldürdükten (uyuttuktan) sonra tekrar dirilten (uyandıran) Allah’a hamdolsun, dönüş de onadır” derdi. (Buhari, Deavat 7)

818 - وعن يعيش بن طخفة الغفاري ﷺ قال: قال أبي: بَيْنَمَا أَنَا مُضْطَجِعٌ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى بَطْنِي إِذَا رَجُلٌ يُحَرِّكُنِي بِرِجْلِهِ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ ضِجْعَةٌ يُبْغِضُهَا اللَّهُ. قَالَ: فَلَنْظَرْتُ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

818: Yaîş ibni Tihfe el Gifari (Allah Ondan razı olsun) babam bana şöyle dedi demiştir: Bir gün mescidde ben yüzükoyun yattığımda birisi beni ayağıyla

kımlatıyor ve: “Bu Allah’ın kızgınlığına sebep olan bir yatış tarzıdır” diyordu. Bir de baktım ki bunu söyleyen Rasûlullah değil mi!... (Ebu Davud, Edeb 95)

819 – وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: مَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ فِيهِ، كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ تِرَةً، وَمَنْ اضْطَجَعَ مَضْجَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ، كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ تِرَةً .

819: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim bir yerde oturur, Allah’ı zikretmeden kalkarsa Allah’a karşı eksik bir iş yapmış olur. Yine bir kimse yatağa yatar da orada Allah’ı zikretmezse yine Allah’a karşı eksik bir iş yapmış olur.” (Ebu Davud, Edeb 25)

BÖLÜM: 128

OTURMA VE YATMA ADABI

820 – عن عبد الله بن زيد أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ، وَأَضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى.

820: Abdullah ibni Yezid (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) mescidde bir ayağını diğer ayağının üzerine atmış sırt üstü yatarken görmüştür. (Buhari, Salat 85, Müslim, Libas 75)

821 – وعن جابر بن سمرة رضي الله عنه قال: كان النبي إذا صلى الفجر ترَبَّعَ في مَجْلِسِهِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ حَسَنًا.

821: Cabir ibni Semure (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğuncaya kadar yerinde bağdaş kurarak otururlardı.” (Ebu Davud, Edeb 26)

822 – وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم بفناء الكعبة مُحْتَبِيًا بِيَدَيْهِ هَكَذَا، وَوَصَفَ بِيَدَيْهِ الْاِحْتِبَاءَ، وَهُوَ الْقُرْفُصَاءُ.

822: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun), Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kabe’nin yanbaşında elleriyle dizlerini tutarak şöyle otururken gördüm, dedi ve uyluklarını karnına dayayıp kollarıyla dizlerini tutarak ve kaba etleri üzerine oturarak Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in oturuşunu tarif etti. (Buhari, İstizan 34)

823 – وعن قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَهُوَ قَاعِدٌ الْقُرْفُصَاءَ، فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم الْمُتَخَشَّعَ فِي الْجَلْسَةِ أُرْعِدْتُ مِنَ الْفَرْقِ.

823: Mahreme'nin kızı Kayle (Allah Ondan razı olsun)'dan: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i dizlerini karnına dayamış, elleriyle dizlerini tutup kaba etleri üzerine oturmuş vaziyette gördüm. Oturuşundaki bu huşu ve tevazuyu görünce korkudan irkildim. (Ebu Davud, Edeb 22)

824 - وعن الشَّريدِ بنِ سُوَيْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَنَا جَالِسٌ هَكَذَا، وَقَدْ وَضَعْتُ يَدِي الْيُسْرَى خَلْفَ ظَهْرِي، وَاتَّكَأْتُ عَلَى أَلْيَةِ يَدِي فَقَالَ: أَتَقْعُدُ قِعْدَةَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ؟ .

824: Şerid ibni Süveyd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: “Bir gün sol elimi arkaya atıp elimin ayasına dayanmış otururken Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana uğradı ve : “Allah’ın gazabına uğramış olanlar gibi mi oturuyorsun?” buyurdu. (Ebu Davud, Edeb 24)

BÖLÜM: 129

TOPLANTI VE TOPLANTI YERLERİNDE OTURMA ADABI

825 - عن ابنِ عُمَرَ رضي اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: لَا يَقِيمَنَّ أَحَدُكُمْ رَجُلًا مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ، وَلَكِنْ تَوَسَّعُوا وَتَفَسَّحُوا. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ، إِذَا قَامَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسِهِ، لَمْ يَجْلِسْ فِيهِ.

825: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz bir kimseyi oturduğu yerden kaldırıp sonra onun yerine kendisi oturmasın fakat açılarak ona yer verin.” İbni Ömer bir kimse kendisi için oturduğu yerden kalktığında onun yerine oturmazdı. (Buhari, Cuma 20, Müslim, Selam 28)

826 - وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَجْلِسٍ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ .

826: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz oturduğu yerden kalkar sonra tekrar dönüp gelirse oraya oturmaya herkesten daha fazla hak sahibidir.” (Müslim, Selam 31)

827 - وعن جَابِرِ بنِ سَمُرَةَ رضي اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كُنَّا إِذَا آتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ جَلَسْنَا أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَهِي .

827: Cabir ibni Semure (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Biz Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in huzuruna vardığımızda her birimiz nerede yer bulursa oraya otururdu. (Ebu Davud, Edeb 14, Tirmizi, İstizan 29)

828 - وعن أبي عبد الله سلمان الفارسي رضي الله عنه قال : قال رسول الله ﷺ لا يغتسل رجل يوم الجمعة، ويتطهر ما استطاع من طهر، ويدهن من دهنه، أو يمس من طيب بيته، ثم يخرج فلا يفرق بين اثنين، ثم يصلي ما كتب له، ثم ينصت إذا تكلم الإمام، إلا غفر له ما بينه وبين الجمعة الأخرى .

828: Ebu Abdullah Selman el-Farisi (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse Cuma günü gusül abdesti alır, elinden geldiği kadar temizlenir, yağından yağlanıp veya evinde bulunan güzel kokuyu sürüp camiye çıkar, iki kişinin arasına sokulmaya uğraşmaz, kılabilirdiği kadar nafile namaz kılar, imam hutbe okurken susup onu dinlerse, Cuma ile öteki Cuma arasındaki günahları bağışlanır. (Buhari, Cuma 6)

829 - وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال: لا يحل لرجل أن يفرق بين اثنين إلا بإذنهما .

829: Amr ibni Şuayb babası vasıtasıyla dedesi Abdullah ibni Amr ibni Âs (Allah Onlardan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) “Kendileri izin vermedikçe iki kişinin arasına oturmak bir kimseye helal olmaz” buyurdu. (Ebu Davud, Edeb 21, Tirmizi, Edeb 11)

830 - وعن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه ، أن رسول الله ﷺ لعن من جلس وسط الحلقة

وروى الترمذي عن أبي مجلز: أن رجلاً قعد وسط حلقة، فقال حذيفة: ملعون على لسان محمد، أو: لعن الله على لسان محمد من جلس وسط الحلقة .

830: Huzeyfe ibni Yeman (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) halka teşkil edenlerin ortasına oturanlara lanet etmiştir. (Ebu Davud, Edeb 14)

* Tirmizi'nin Ebu Miclez'den rivayetine göre: “Adamın biri gelip halka ortasına oturdu. Bunun üzerine Huzeyfe: Halka ortasına oturan kimse Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) diliyle lanetlenmiştir. Yahut Allah Peygamberi diliyle lanet etmiştir.” dedi.

831 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: خير المجالس أوسعها ..

831: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i “Oturma yerlerinin en hayırlısı en geniş olanıdır” buyururken işittim. (Ebu Davud, Edeb 12)

832 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ، فَكَثُرَ فِيهِ لَغَطُهُ فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ .

832: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kimse bir mecliste oturup uzun uzadıya faydasız sözlerle vakit geçirir de o meclisten kalkmazdan önce: Sübhane-kellahümme ve bihamdike eşhedü en la ilahe illa ente estağfiruke ve etubu ileyke = Allah’ım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka ilah olmadığına şahadet ederim. Senden bağışlanmamı diler ve sana tevbe ederim, derse o toplantıda yapmış olduğu hatalar bağışlanır.” (Tirmizi, Deavat 39)

833 - وعن أبي بَرزَةَ رضي الله عنه قال: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ بِأَخْرَةٍ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ مِنَ الْمَجْلِسِ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ لَتَقُولُ قَوْلًا مَا كُنْتَ تَقُولُهُ فِيمَا مَضَى؟ قَالَ: ذَلِكَ كَفَّارَةٌ لِمَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ .

833: Ebu Berze (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) meclisten kalkmak istediğinde son söz olarak şöyle dua ederdi: “Süphanekellahümme vebihamdike eşhedü en la ilahe illa ente estağfiruke ve etubu ileyke = Allahım seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ve hamdinle tesbih ederim. Senden başka ilah olmadığına şahitlik ederim, senden bağışlanmamı diler ve sana tevbe ederim.” Bunun üzerine bir adam:

- Ey Allah’ın Rasulü şimdiye kadar söylemediğin sözleri söylüyorsun, dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’de: “Bu söylediğim sözler mecliste işlenen hatalara ve kusurlara keffarettir” buyurdu. (Ebu Davud, Edeb 27)

834 - وعن ابن عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَلَّمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ حَتَّى يَدْعُوَ بِهَؤُلَاءِ الدَّعَوَاتِ: اللَّهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا تَحُولُ بِهِ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ، وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتِكَ، وَمِنْ الْيَقِينِ مَا تُهَوِّنُ بِهِ عَلَيْنَا مَصَائِبَ الدُّنْيَا. اللَّهُمَّ مَتَّعْنَا بِأَسْمَاعِنَا، وَأَبْصَارِنَا، وَقَوَاتِنَا مَا أَحْيَيْتَنَا، وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمَنَا، وَانصُرْنَا عَلَى مَنْ عَادَانَا، وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا، وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا، وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَرْحَمُنَا .

834: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in şu duayı yapmadan önce bir meclisten kalktığı pek az olurdu:

“Allahım sana karşı işlenecek günahlardan, aramızda perde olacak korkundan, bizi cennete ulaştıracak kulluğundan ve dünya musibetlerine karşı tahammülümüzü

kolaylaştıracak güçlü bir iman nasib et. Allahım bizi yaşattıkça, kulaklarımız, gözlerimiz ve her türlü gücümüzden bizi faydalandır. Aynı şeyleri soyumuza da nasib et. Bize zulmedenlerden intikamımızı al. Düşmanlarımıza karşı bize yardım et. Bizi dinimizden yaralama. Dünyayı en büyük gayemiz eyleme. Dünyalık bilgi ve yaşantılarla da sonumuzu getirme. Bize acımayanları üzerimize güçlü ve kuvvetli kılma.” (Tirmizi, Deavat 80)

835 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: مَا مِنْ قَوْمٍ يَقُومُونَ مِنْ مَجْلِسٍ لَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ، إِلَّا قَامُوا عَنْ مِثْلِ جِيْفَةِ حِمَارٍ، وَكَانَ لَهُمْ حَسْرَةٌ .

835: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Herhangi bir topluluk oturdukları meclisten Allah’ı zikretmeden kalkarlarsa merkeb leşi yanından kalkmış gibi olurlar. O meclis onlar için bir pişmanlık olur.” (Ebu Davud, Edeb 25)

836 - وعنه عن النبي ﷺ قال: مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسًا لَمْ يَذْكُرُوا اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ، وَلَمْ يُصَلُّوا عَلَى نَبِيِّهِمْ فِيهِ، إِلَّا كَانَ عَلَيْهِمْ تَرَةٌ، فَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُمْ، وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُمْ .

836: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir cemaat oturduğu mecliste Allah’ı anmaz ve peygamberine salat ve selam getirmezlerse bu toplantı onlar için bir pişmanlık olur. Allah dilerse onlara azab eder, dilerse bağışlar.” (Tirmizi, Deavat 8)

837 - وعنه عن رسول الله ﷺ قال: مَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ تَرَةٌ، وَمَنْ اضْطَجَعَ مَضْجَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ تَعَالَى فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللَّهِ تَرَةٌ .

837: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim bir yerde oturur, Allah’ı zikretmeden kalkarsa Allah’a karşı eksik bir iş yapmış olur. Yine bir kimse yatağa yatar da orada Allah’ı zikretmezse yine Allah’a karşı eksik bir iş yapmış olur.” (Ebu Davud, Edeb 25)

BÖLÜM: 130

RÜYA VE EDEBLERİ

قال الله تعالى : ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ﴾

Allahu Teala Kuranı Kerimde şöyle buyurmaktadır; Gece ve günüz ve uyumanız Allahın lütfundan (nasibinizi)aramanızda da onun varlığın delillerindedir.

838 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول : لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوءَةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ قَالُوا : وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ ؟ قَالَ : الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ .

838: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işittim dedi: "Nübüvvet (peygamberlik)ten ancak mübeşşirat kalmıştır." Ashab Mübeşşirat nedir? diye sorunca Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Salih rüyadır" buyurdu. (Buhari, Tabir 5)

839 - وعنه أن النبي ﷺ قال : إذا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ تَكْذِيبٌ ، وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ . وفي رواية : أَصْدَقُكُمْ رُؤْيَا أَصْدَقُكُمْ حَدِيثًا

839: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ahir zaman yaklaşınca mü'minin rüyası neredeyse yalan çıkmaz. Çünkü mü'minin rüyası nübüvvetin kırkaltı parçasından biridir." (Buhari, Tabir 26, Müslim, Rüya 6)

* Müslim'in diğer bir rivayeti şöyledir: "Sizden hanginiz en doğru sözlü ise onun rüyası da en doğrudur" şeklindedir. (Müslim, Rüya 11)

840 - وعنه قال : قال رسول الله ﷺ : مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَسِيرَانِي فِي الْيَقَظَةِ ، أَوْ كَأَنَّمَا رَأَى فِي الْيَقَظَةِ ، لَا يَتَمَثَّلُ الشَّيْطَانُ بِي .

840: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Beni rüyada gören kimse ahirette de uyanırken öylece görecektir veya sanki beni uyanırken görmüş gibidir. Çünkü şeytan benim şeklime giremez." (Buhari, İlim 38, Müslim, Rüya 11)

841 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه أنه سمع النبي ، يقول : إذا رأى أحدكم رؤيا يُحِبُّهَا ، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى ، فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا ، وَلْيُحَدِّثْ بِهَا - وفي رواية : فلا يُحَدِّثْ بِهَا إِلَّا مَنْ يُحِبُّ - وإذا رأى غير ذلك مما يكره ، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ ، فَلْيَسْتَعِذْ مِنْ شَرِّهَا ، وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ ، فَإِنهَا لَا تَضُرُّهُ .

841: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun), Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'i şöyle buyururken işitmiştir: "Sizden biriniz hoşuna giden bir rüya

görürse bu rüya Allah'tandır. Bu sebeple Allah'a hamdetsin ve o rüyasını başkasına anlatsın"

* Değişik bir rivayet şöyledir: "O rüyayı sadece sevdiğine söylesin. -başka bir rivayette göre; Sevdiği kişiye anlatsın -Hoşlanmadığı bir rüya görürse o şeytandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın ve onu hiç kimseye söylemesin. Bu takdirde rüya kendisine zarar vermez." (Buhari, Tabir 45, Müslim, Rüya 3)

842 - وعن أبي قتادة رضي الله عنه قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: الرؤيا الصالحة - وفي رواية: الرؤيا الحسنة - من الله، والحلم من الشيطان، فمن رأى شيئاً يكرهه فليئفث عن شماله ثلاثاً، وليتعوذ من الشيطان فإنها لا تضره .

842: Ebu Katade (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İyi rüya bir rivayete göre güzel rüya Allah'tandır. Fena rüya da şeytandır. Bir kimse hoşuna gitmeyecek bir rüya görürse sol tarafına üç defa nefes etsin, üflesin ve şeytandan da Allah'a sığınsın(Euzubillahi mineşşeytanirrecim desin). Bu takdirde o rüya kendisine zarar vermez."(Buhari,Tabir 4,Müslim,Rüya 1)

843 - وعن جابر رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: إذا رأى أحدكم الرؤيا يكرهها، فليبصق عن يساره ثلاثاً، وليستعذ بالله من الشيطان ثلاثاً، وليتحول عن جنبه الذي كان عليه .

843: Cabir (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz hoşlanmadığı bir rüya görünce sol tarafına üç defa tükürsün ve şeytanın şerrinden de üç defa Allah'a sığınsın(Euzubillahi mineşşeytanirrecim desin) ve yattığı taraftan öte yanına dönsün." (Müslim, Rüya 5)

844 - وعن أبي الأسقع وأثلة بن الأسقع رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن من أعظم الفري أن يدعى الرجل إلى غير أبيه، أو يري عينه ما لم تر، أو يقول على رسول الله صلى الله عليه وسلم ما لم يقل .

844: Ebul-Eska Vasile ibni-l Eska (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: "En büyük iftiralar (1) Kişinin kendi babasından başkasına neseb iddiasında bulunması (2) Görmediği rüyayı gördüğünü iddia etmesi (3) Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in söylemediği bir sözü ona nispet etmesidir." (Buhari, Menakıb 5)

BÖLÜM: 131

SELAM VE SELAMI YAYMAK

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَتَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ﴾

“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, sahiplerinden izin almadan, selam vermeden girmeyin...” (24 Nur 27)

قال الله تعالى : ﴿ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ
مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ﴾

“... Evlere girdiğiniz vakit, Allah tarafından bolluk bereket ve esenlik dileyerek, birbirinize mutlaka selam verin...” (24 Nur 61)

قال الله تعالى : ﴿ وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴾

“Bir selam aldığınızda daha güzel bir selam ile selamlayın veya en azından benzeri ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, herşeyin hesabını arayandır.” (4 Nisa 86)

قال الله تعالى : ﴿ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا
سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ ﴾

“İbrahim (a.s.)’ın meleklerden ağırlandığı misafirlerinin haberi sana geldi mi? O elçiler İbrahim (a.s.)’a gelip ona selam verdiklerinde size de selam olsun demişti..” (51 Zariyat 24-25)

845 - وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أن رجلاً سأل رسول
الله ﷺ : أي الإسلام خير؟ قال: تطعمهم الطعام، وتقرأ السلام على من عرفت ومن لم
تعرف.

845: Abdullah ibni Amr ibni As (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’e: İslam’da hangi amel daha hayırlıdır, diye sordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)’de: “Yemek yedirmen, tanıyıp tanımadığın kimselere selam vermendir” buyurdu.(Buhari, İman 20,Müslim,İman 63)

846 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال: لما خلق الله تعالى آدم ﷻ قال:
أذهب فسلم على أولئك - نضر من الملائكة جلوس - فاستمع ما يحيونك، فإنها

تَحِيَّتِكَ وَتَحِيَّةَ ذُرِّيَّتِكَ. فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا : السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فزَادُوهُ: وَرَحْمَةُ اللَّهِ .

846: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: “Allah Ademi yarattığı vakit, git şu oturan meleklerle selam ver, selamını nasıl karşılayacaklarını dinle. Çünkü senin ve çocuklarının selamı o olacaktır. Bunun üzerine Adem (a.s.) meleklerle: Esselamü aleyküm dedi. Melekler de: Esselamü aleyke ve rahmetullah, karşılığını verdiler. Onun selamına ve rahmetullahı ilave ettiler.” (Buhari, Enbiya 1, Müslim, Cennet 28)

847 - وعن أبي عُمارة البراء بن عازبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِسَبْعٍ: بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَنَصْرِ الضَّعِيفِ، وَعَوْنِ الْمَظْلُومِ، وَأَفْشَاءِ السَّلَامِ، وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ .

847: Ebu Umara Bera ibni Azib (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize şu yedi şeyi emretti:

1. Hasta ziyaretini
2. Cenazeye katılmayı
3. Aksırana “Elhamdülillah” derse “Yerhamükellah” demeyi
4. Zayıfa yardım etmeyi
5. Mazluma yardımcı olmayı
6. Selamı yaygınlaştırmayı
7. Yemin eden kimsenin yeminini yerine getirmesini temin etmeyi.

848 - وعن أبي هريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تَوْمِنُوا، وَلَا تَوْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوْ لَا أَدْلَكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ ؟ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ .

4/848: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Yaptığınız takdirde sizin birbirinizi seveceğiniz bir şeyi söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayınız.” (Müslim, İman 93)

849 - وعن أبي يوسف عبد الله بن سلام رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعَمُوا الطَّعَامَ، وَصَلُّوا الْأَرْحَامَ، وَصَلُّوا وَالنَّاسُ نِيَامًا، تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ .

849: Ebu Yusuf Abdullah ibni Selam (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i: "Ey insanlar! Selamı yayınız, yemek yediriniz, akrabalarınızla alakanızı ve yardımınızı devam ettiriniz. İnsanlar uyurken siz namaz kılınız ki bu yüzden selametle cennete giresiniz" buyururken işittim. (Tirmizi, Kıyame 42)

850 - وعن الطفيل بن أبي بن كعب أنه كان يأتي عبد الله بن عمر رضي الله عنهما ، فيغدو معه إلى السوق، قال: فإذا غدونا إلى السوق، لم يمر عبد الله على سقاطٍ ولا صاحب بيعةٍ، ولا مسكينٍ، ولا أحدٍ إلا سلم عليه، قال الطفيل: فجيئت عبد الله بن عمر يوماً، فاستتبعني إلى السوق، فقلت له: وما تصنع بالسوق، وأنت لا تقف على البيع، ولا تسأل عن السلع، ولا تسوم بها، ولا تجلس في مجالس السوق؟ وأقول: اجلس بنا هاهنا نتحدث، فقال: يا أبا بطن - وكان الطفيل ذا بطن - إنما نغدو من أجل السلام، فنسلم على من لقيناه.

850: Tufeyl ibni Ubey ibni Ka'b'dan: "Abdullah ibni Ömer'e gelir, onunla birlikte çarşıya çıkardım. Biz çarşıya çıkınca Abdullah ibni Ömer eski eşya satan, değerli eşya satan, yoksul veya herhangi bir kimseye uğrasa mutlaka selam verirdi. Bir gün yine Abdullah ibni Ömer'in yanına gelmiştim. Çarşıya çıkmak için kendisine arkadaş olmamı istedi. Ona: Çarşıda ne yapacaksın, alışveriş işlerine vakıf değilsin, eşya fiyatlarını sorup pazarlığa girmezsin, Pazar yerlerinde oturmazsın burada otur da konuşalım, dedim. Abdullah ibni Ömer: Ey Eba Batn (Tufeyl göbekli olduğu için böyle hitap etmiştir.) Biz sadece selam vermek üzere çarşıya çıkıyoruz, karşılaştıklarımıza da selam veriyoruz, cevabını verdi. (Malik, Muvatta, Selam 6)

BÖLÜM: 132

SELAM ALIP VERMENİN ŞEKLİ

851 - عن عمران بن الحصين رضي الله عنهما قال: جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال: السلام عليكم، فردَّ عليه ثم جلس، فقال النبي ﷺ: عشر. ثم جاء آخر، فقال: السلام عليكم ورحمة الله، فردَّ عليه فجلس، فقال: عشرون. ثم جاء آخر، فقال: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته، فردَّ عليه فجلس، فقال: ثلاثون.

851: İmran ibni Husayn (Allah Onlardan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e bir adam geldi ve: - es Selamü aleyküm, dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun selamına aynı şekilde karşılık verdikten sonra adam oturdu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "On sevap kazandı" buyurdu. Sonra bir başka adam geldi, o da: - es Selamü aleyküm ve rahmetullah, dedi. Peygamberimiz ona da verdiği selamın aynıyla karşılık verdi. O kişi de yerine

oturdu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Yirmi sevap kazandı” buyurdu. Daha sonra bir başka adam daha geldi ve: -es Selamü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatüh, dedi. Hz. Peygamber de o kişiye selamının aynıyla karşılık verdi. O kişi de yerine oturdu. Rasûlullah: “Otuz sevap kazandı” buyurdular. (Ebu Davud, Edeb 132, Tirmizi, İstizan 2)

852 - وعن عائشة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ : هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ. قَالَتْ: قُلْتُ: وَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ .

852: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Şu zat Cibril (a.s.)’dır. Sana selam ediyor” buyurdu. Ben de ve aleyküm selam ve rahmetullahi veberekatüh dedim. (Buhari, Bed’ul halk 6, Müslim Fezailüssahabe 90)

853 - وعن أنسٍ رضي الله عنه أن النبي ﷺ ، كان إذا تكلم بكلمة أعادها ثلاثاً حتى تفهم عنه، وإذا أتى على قومٍ فسلم عليهم سلم عليهم ثلاثاً .

853: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir söz söylediği zaman onunla ne kastedtiği anlaşılın diye sözünü üç defa tekrar ederdi. Bir topluluğun yanına geldiğinde de onlara üç defa selam verirdi. (Buhari, İlim 30)

854 - وعن المقداد رضي الله عنه في حديثه الطويل قال: كُنَّا نَرْفَعُ لِلنَّبِيِّ ﷺ نَصِيْبَهُ مِنَ اللَّبَنِ، فَيَجِيءُ مِنَ اللَّيْلِ، فَيُسَلِّمُ تَسْلِيمًا لَا يُوقِظُ نَائِمًا، وَيَسْمَعُ الْيَقْظَانَ، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَسَلَّمَ كَمَا كَانَ يُسَلِّمُ .

854: Mikdad (Allah Ondan razı olsun) uzun bir hadisinde şöyle demiştir. Biz Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in süt hissesini ayırıp kaldırırdık. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) geceleyin gelir, uyuyanı uyandırmayacak, uyanık olanlara işittirecek şekilde selam verirdi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir gece geldi yine her zamanki gibi selam verdi. (Müslim, Eşribe 174)

855 - وعن أسماء بنت يزيد رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، مَرَّ فِي الْمَسْجِدِ يَوْمًا، وَعُصْبَةٌ مِنَ النِّسَاءِ قُعُودٌ، فَأَلْوَى بِيَدِهِ بِالتَّسْلِيمِ .

855: Esmâ binti Yezid (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) günün birinde mescide uğradı. Kadınlardan oluşan bir cemaat orada oturmaktaydı. Hz. Peygamber onlara eliyle işaret ederek selam verdi. (Tirmizi, İstizan 9)

856 - وعن أبي جُرَيِّ الهَجِيمِيِّ رضي الله عنه قال: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، فَقُلْتُ: عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: لَا تَقُلْ عَلَيْكَ السَّلَامُ، فَإِنَّ عَلَيْكَ السَّلَامُ تَحِيَّةَ الْمَوْتَى .

856: Ebu Cüreyy el Hüceymî (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldim ve Aleykesselam Ya Rasulallah, dedim.

Peygamber efendimiz: “Aleykesselam deme çünkü aleyke’s Selam ölülere verilen selamdır” buyurdu. (Ebu Davud, Libas 24, Tirmizi, İstizan 27)

BÖLÜM: 133

SELAMIN ADABI

857 - عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: يُسَلِّمُ الرَّكَّابُ عَلَى الْمَاشِي، وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ . وفي روايةٍ للبخاري: وَالصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ .

857: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Binimli olan yaya yürüyene, yürüyen oturana, sayıca az olan çok olana selam verir.” Buhariden gelen bir rivayette göre ; “ Küçük olan büyüğe selam verir. ” (Buhari, İstizan 5, Müslim, Selam 1)

858 - وعن أبي أمامة صدي بن عجلان الباهلي قال: قال رسول الله : إن أولى النَّاسِ بِاللَّهِ مَنْ بَدَأَهُمْ بِالسَّلَامِ .

858: Ebu Ümame Suday ibni Aclan el-Bâhili (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “ Allaha en yakın(hayırlısı)olan kişi en başta selam verndir.” buyurdu. (Ebu Davud, edeb 133)

Ebu Ümameden gelen başka bir rivayette peygamber efendimiz(sallallahu aleyhi vesellem)e iki kişi karşılaştığında hangisi ilk önce selam vermesi gerekir? Diye sorulunca, peygamberimiz(s.av); “Allaha en yakını(hayırlısı) olanı” diye cevap verdi. (Tirmizi)

BÖLÜM: 134

SELAMI TEKRARLAMAK

859 - عن أبي هريرة رضي الله عنه في حديثٍ المسيءِ صَلَاتَهُ أَنَّهُ جَاءَ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ، فَرَدَّ عَلَيْهِ، فَقَالَ: ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ. فَرَجَعَ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم، حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

859: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) namazını gerekli kurallara riayet etmeyerek kılan kimse hakkındaki hadisinde belirttiğine göre o kişi mescide gelip namaz kıldı. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına geldi ve ona selam verdi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) selamına mukabelede bulundu ve “Dön namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın” buyurdu. Adam dönüp yeniden

namaz kıldı sonra peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına tekrar gelip selam verdi ve bu durum üç defa tekerrür etti. (Buhari, Ezan 95, Müslim, Salat 45)

860 – وعنه، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِذَا لَقِيَ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَإِنْ حَالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ، أَوْ جِدَارٌ، أَوْ حَجْرٌ، ثُمَّ لَقِيَهُ، فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ .

860: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz din kardeşine rastlarsa ona selam versin. Eğer ikisinin arasına ağaç, duvar, taş girer de tekrar karşılaşırsa yine selam versin.” (Ebu Davud, Edeb 135)

BÖLÜM: 135

EVİNE GİREN KİMSENİN SELAM VERMESİ

قال الله تعالى : ﴿ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ﴾

“... evlere girdiğiniz vakit, Allah tarafından bolluk, bereket ve esenlik dileyerek, birbirinize mutlaka selam veriniz...” (24 Nur 61)

861 – وعن أنسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا بَنِيَّ، إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ، فَسَلِّمْ، يَكُنْ بَرَكَةً عَلَيْكَ، وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ .

861: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Yavrucuğum ailenin yanına girdiğinde selam ver ki sana ve ev halkına bereket olsun.” (Tirmizi, İstizan 10)

BÖLÜM: 136

ÇOCUKLARA SELAM VERİLMESİ

862 – عن أنسٍ ﷺ أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صَبِيَّانٍ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، وَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُهُ .

862: Enes (Allah Ondan razı olsun) çocuklara rastladığı zaman onlara selam verir ve Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle yapardı, derdi. (Buhari, İstizan 15, Müslim, Selam 15)

BÖLÜM: 137

ERKEĞİN KADINA SELAM VERMESİ

863 - عن سهل بن سعد رضي الله عنه قال: كانت فينا امرأة - وفي رواية: كانت لنا عجوز - تأخذ من أصول السلق فتطرحه في القدر، وتكرر حبات من شعير، فإذا صلينا الجمعة، وانصرفنا، نسلم عليها، فتقدمه إلينا.

863: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Evlerimizle mescide giden yol üzerinde bir kadın diğer bir rivayete göre ihtiyar bir kadın vardı. Pazı köklerini alır tencereye kor biraz da arpa öğütürdü. Biz Cuma namazını kılıp döndüğümüzde ona selam verirdik. O da hazırladığı yemekten bize ikram ederdi.

864 - وعن أم هانئ فاختة بنت أبي طالب رضي الله عنها قالت: أتيت النبي صلى الله عليه وسلم يوم الفتح وهو يغتسل، وفاطمة تسترته بثوب، فسلمت، وذكرت الحديث.

864: Ümmü Hani Fahite binti Ebu Talip (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Mekke fethi günü Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelmişim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanıyordu. Fatıma'da bir örtüyle onu perdeliyordu. Ben de selam verdim. (Müslim, Hayz 70)

865 - وعن أسماء بنت يزيد رضي الله عنها قالت: مررنا النبي صلى الله عليه وسلم في نسوة فسلمنا عليهن. وأما لفظ الترمذي: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم، مر في المسجد يوماً، وعصبة من النساء قعود، فألوى بيده بالتسليم.

865: Esmâ binti Yezid (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Kadınlarla birlikte oturuyorduk. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) geçerken bize selam verdi. (Ebu Davud, Edeb 137) Tirmizi den gelen rivayete göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) günün birinde mescide uğradı. Kadınlardan oluşan bir cemaat orada oturmaktaydı. Hz. Peygamber onlara eliyle işaret ederek selam verdi. (Tirmizi, İstizan 9)

BÖLÜM: 138

İNANMAYANLARA SELAM VERİP ALMAK

866 - عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: لا تبدؤوا اليهود ولا النصارى بالسلام، فإذا لقيتم أحدهم في طريق فاضطروه إلى أضيقه.

866: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yahudi ve hıristiyanlara

öncelikle siz selam vermeyin. Yolda onlardan biriyle karşılaştığınızda, onları yolun kenarından yürümeye zorlayınız.” (Müslim, Selam 13)

867 - وعن أنسٍ رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: إذا سلمَ عليكم أهلُ الكتابِ فقولوا: وعَلَيْكُمْ .

867: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kitab ehli olanlar size selam verdiklerinde onlara “ve aleyküm” deyiniz.”

868 - وعن أسامة رضي الله عنه أن النبي ﷺ مرَّ على مجلسٍ فيه أخلاطٌ من المسلمينَ والمُشركينَ - عبدة الأوثانِ واليهودِ - فسَلَّمَ عليهم النبيُّ .

868: Üsame (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Müslümanlar, müşrikler (puta tapanlar) ve yahudilerden oluşan bir topluluğun yanından geçerken onlara selam verdi.” (Buhari, İstizan 20, Müslim Cihad 116)

BÖLÜM: 139

AYRILIRKEN SELAM VERMEK

869 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: إذا انتهَى أحدُكم إلى المجلسِ فليُسلم، فإذا أرادَ أنْ يقومَ فليُسلم، فليستِ الأولى بأحقَّ من الآخرةِ .

869: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz bir meclise vardığında selam versin, oturduğu meclisten kalkmak istediği zaman da yine selam versin. Bu selamlardan biri diğerinden farklı değildir.” (Ebu Davud, Edeb 139, Tirmizi, İstizan 15)

BÖLÜM: 140

EVLERE GİRME KAİDE VE EDEBLERİ

قال الله تعالى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَتَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ﴾

“Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere sahiplerinden izin almadan, selam vermeden girmeyin...” (24 Nur 27)

قال الله تعالى : ﴿ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ. ﴾

“Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler (büyükleri) gibi onlarda izin istesinler.”

870 - وعن أبي موسى الأشعريّ ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: الاستئذان ثلاث،
فإن أذن لك وإلا فارجع .

870: Ebu Musa el Eş'ari (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “(Bir yere girmek için izin) üç sefer izin istenilir. (Yani kapı üç defa çalınır.) İzin verilirse girin aksi halde dönün.” (Buhari, İstizan13, Müslim, Edeb 33)

871 - وعن سهل بن سعدٍ ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ: إنَّما جُعلَ الاستئذانُ من
أجلِ البصرِ .

871: Sehl ibni Sa'd (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İzin istemek ancak gözün evin ayıplarını görmemesi için şart kılınmıştır.” (Buhari, İstizan 11, Müslim Edeb 43)

872 - وعن ربِيعِ بنِ حِرَاشٍ قال: حَدَّثَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَامِرٍ اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ
وَهُوَ فِي بَيْتٍ، فَقَالَ: أَلِجْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِحَادِمِهِ: اخْرُجْ إِلَى هَذَا فَعَلَّمَهُ الاسْتِئْذَانَ،
فَقُلْ لَهُ: قُلْ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ؟ فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، أَدْخُلْ؟ فَأَذِنَ لَهُ
النَّبِيُّ ﷺ، فَدَخَلَ.

872: Rib'î ibni Hıraş (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir. Beni Âmirden bir adamın bize haber verdiğiğine göre bu kimse Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) evde iken: İçeri gireyim mi? diye izin istemişti. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hizmetçisine: “Çık bu adama izin istemeyi öğret. Önce es-Selamü aleyküm desin sonra gireyim mi diye sorsun” buyurdu. Adam peygamberimizin

söylediklerini duyarak es-Selamü aleyküm girebilir miyim? dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de ona izin verdi, o da içeri girdi. (Ebu Davud, Edeb 127)

873 - عن كِلْدَةَ بْنِ الْحَنْبَلِ رضي الله عنه قال: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ، فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَلَمْ أُسَلِّمْ، فقال النبي ﷺ: ارجع فقل السلام عليكم أَدْخُلُ؟

873: Kilde ibni Hanbel (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanına gittim, selam vermeden huzuruna girdim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Geri dön ve es-Selamü aleyküm gireyim mi? de." buyurdu. (Ebu Davud, Edeb 127, Tirmizi, İstizan 18)

BÖLÜM: 141

BİR YERE GİRMEK İÇİN İZİN İSTEYEN KİMSENİN "KİM O" SORUSUNA ADINI SÖYLEYEREK CEVAP VERMESİ GEREKTİĞİ

874 - عن أنس رضي الله عنه في حديثه المشهور في الإسراء قال: قال رسول الله ﷺ: ثُمَّ صَعِدَ بِي جِبْرِيلُ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَاسْتَفْتَحَ، فَقِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ مُحَمَّدٌ. ثُمَّ صَعِدَ إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ وَالثَّالِثَةِ وَالرَّابِعَةِ وَسَائِرِهِنَّ، وَيُقَالُ فِي بَابِ كُلِّ سَمَاءٍ؟ مَنْ هَذَا؟ فَيَقُولُ: جِبْرِيلُ.

874: Enes (Allah Ondan razı olsun)'dan rivayet edildiğine göre meşhur miraç hadisinde Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sonra Cibril beni birinci kat göğe çıkarıp oraya girmek için izin istediğinde, kim o? Denilince -Ben Cibrilim, dedi. Yanındaki kim? denildi. Muhammed, cevabını verdi. Sonra ikinci kat semaya çıkardı, kapının açılmasını istedi. kim o? Denilince -Ben Cibrilim, diye karşılık verdi. Yanındaki kim? denildi. Muhammed, cevabını verdi. Üçüncü, dördüncü ve diğer semalara yükseldikçe aynı sorular soruluyor ve aynı cevaplar veriliyordu." (Buhari, Bed-ül halk 43, Müslim, İman 259)

875 - وعن أبي ذر رضي الله عنه قال: خَرَجْتُ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْشِي وَحَدُهُ، فَجَعَلْتُ أَمْشِي فِي ظِلِّ الْقَمَرِ. فَالْتَفَتَ فَرَأَنِي. فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: أَبُو ذَرٍّ.

875: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Gecelerden birinde dışarı çıkmıştım. Bir de ne göreyim, Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tek başına gidiyordu. Ben de ayın ışığında yürümeye başladım. Rasûlullah başını çevirip beni görünce "Sen kimsin" buyurdular. Ben de Ebu Zer dedim. (Buhari, Rikak 13, Müslim, Zekat 33)

876 - وعن أم هانئ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ تَسْتُرُهُ، فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ فَقُلْتُ: أَنَا أُمُّ هَانِئٍ.

876: Ümmü Hani Fahite binti Ebu Talib (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Mekke fethi günü Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldim. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yıkıyor, Fatma'da onun insanların gözünden perdeliyordu. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)“Kim o?” buyurdu. Ben de Ümmü Hani'yim dedim. (Buhari, Gusl 21, Müslim, Hayz 70)

877 - وعن جابر رضي الله عنه قال: أتيت النبي ﷺ فدققت الباب، فقال: من هذا؟ فقلت: أنا، فقال: أنا أنا! كأنه كرهها.

877: Cabir (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldim. Kapısını çaldım. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): Kim o? dedi. Benim diye cevap verdim. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Benim Benim diyerek benim bu cevabımı beğenmediğini ifade ettiler. (Buhari, İstizan 17, Müslim, Adab 38)

BÖLÜM: 142

AKSIRANA “YERHAMUKELLAH” DEMEK GEREĞİ

878 - عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي ﷺ قال: إن الله يحب العطاس، ويكره التثأب، فإذا عطس أحدكم وحمد الله تعالى كان حقاً على كل مسلم سماعه أن يقول له: يرحمك الله، وأما التثأب فإنما هو من الشيطان، فإذا ثأب أحدكم فليرده ما استطاع، فإن أحدكم إذا ثأب ضحك منه الشيطان.

878: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Şüphesiz Allah aksıranı sever fakat esneyenden hoşlanmaz. Sizden biriniz aksırır ve Allah'a hamdederse bunu işiten her müslümanın yerhamukallah demesi gerekir. Esnemeye gelince o şeytandandır. Sizden birinizin esnemesi geldiği zaman onu gücü yettiği kadar engellemeye çalışsın. Çünkü siz esnediğiniz zaman şeytan size güler.” (Buhari, Edeb 125)

879 - وعنه، عن النبي ﷺ قال: إذا عطس أحدكم فليقل: الحمد لله، وليقل له أخوه أو صاحبه: يرحمك الله. فإذا قال له: يرحمك الله، فليقل: يهديكم الله ويصلح بالكم.

879: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biriniz aksırdığı zaman elhamdülillah desin.Kardeşi ve arkadaşı da ona yerhamu-kallah desin.Aksıran da, yehdikümüllahü ve yuslihu bâleküm =Allah yolunu göstere, hidayet versin, işlerinizi uygun ve yararlı hale getiresin, desin.” (Buhari, Edeb 126)

880 - وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: إذا عطس أحدكم فحمد الله فشمئوه، فإن لم يحمد الله فلا تشمئوه .

880: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'i "Sizden biriniz aksıracağı zaman elhamdülillah derse ona yerhamukellah deyiniz. Şayet Allah'a hamdetmezse siz de yerhamukellah demeyiniz", buyururken işittim. (Müslim, Zühd 54)

881 - وعن أنس رضي الله عنه قال: عطس رجلان عند النبي صلى الله عليه وسلم، فشمّت أحدهما ولم يشمّت الآخر، فقال الذي لم يشمئته: عطس فلان فشمئته، وعطست فلم تشمئني؟ فقال: هذا حمد الله، وإنك لم تحمده الله .

881: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında iki kişi aksırdı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) efendimiz onlardan birine yerhamukellah dedi. Diğerine ise hiçbir şey söylemedi. Kendisine yerhamukellah denilmeyen kişi: Filan kişi aksırdı ona yerhamukellah dediniz. Ben aksırdım, bana ise demediniz, deyince Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "O kişi elhamdülillah dedi, sen ise demedin" buyurdular. (Buhari, Edeb 127, Müslim, Zühd 53)

882 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا عطس وضع يده أو ثوبه على فيه، وخفض - أو غص - بها صوته .

882: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aksırdıkları zaman elini veya mendilini ağzına tutar böylelikle sesini kısmaya ve ağzını yummaya çalışırlardı. (Ebu Davud, Edeb 90, Tirmizi, Edeb 6)

883 - وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: كان اليهود يتعاطسون عند رسول الله صلى الله عليه وسلم، يرجون أن يقول لهم: يرحمكم الله، فيقول: يهديكم الله ويصلح بالكم .

883: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Yahudiler kendilerine yerhamukellah denileceğini ümid ederek Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in yanında yapmacıktan aksırırlardı. Peygamberimiz de onlara: "Yehdikümüllahü ve yuslihu bâleküm = Allah size hidayet versin ve halinizi düzeltsin" buyururlardı. (Ebu Davud, Edeb 93, Tirmizi, Edeb 3)

884 - وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا تشاءب أحدكم فليمسك بيده على فيه، فإن الشيطان يدخل فيه .

884: Ebu Said el Hudri (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden biriniz esnediği zaman eliyle ağzını tutsun, çünkü şeytan onun ağzına girer." (Müslim, Zühd 57)

BÖLÜM: 143

KARŞILAŞINCA TOKALAŞMAK YAPMAK

885 - عن أبي الخطاب قتادة قال: قلت لأنسٍ رضي الله عنه: أكانت المصافحة في أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ قال: نعم.

885: Ebul Hattab Katade şöyle demiştir. Ben Enes'e Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in ashabı birbiriyle el sıkışır mıydı? diye sordum. O da evet diye cevap verdi. (Buhari, İstizan 27)

886 - وعن أنسٍ رضي الله عنه قال: لما جاء أهل اليمن قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: قد جاءكم أهل اليمن. وهم أول من جاء بالمصافحة.

886: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Yemen halkı Medine'ye gelince Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Size Yemen halkı geldi, el sıkışmayı ilk başlatan onlardır." (Ebu Davud, Edeb 143)

887 - وعن البراءٍ رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ما من مسلمين يلتقيان فيتصافحان إلا غفر لهما قبل أن يفترقا.

887: Bera (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki müslüman birbiriyle karşılaşırlar da el sıkışırlarsa ikisi birbirinden ayrılmadan önce günahları bağışlanır." (Ebu Davud, Edeb 143)

888 - وعن أنسٍ رضي الله عنه قال: قال رجلٌ: يا رسول الله، الرجلُ منّا يلقى أخاه أو صديقَه، أينحني له؟ قال: لا. قال: أفيلتزمه ويُقبَّله؟ قال: لا. قال: فيأخذُ بيده ويُصافحه؟ قال: نعم.

888: Enes (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir adam: - Ey Allah'ın Rasulü bizden bir kimse kardeşi veya arkadaşıyla karşılaştığında onun için eğilebilir mi? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

- Hayır eğilemez, buyurdu. Adam:

- Ona sarılıp öpebilir mi? diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

- Hayır, buyurdular. Bu defa adam:

- Elini tutup musafaha edebilir mi? dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

- Evet, buyurdu. (Tirmizi, İstizan 31)

889 - وعن صفوان بن عَسَّالٍ   قال: قال يَهُودِيٌّ لِمُصَاحِبِهِ: اذْهَبْ بِنَا إِلَى هَذَا النَّبِيِّ   فَأَتَيْتَا رَسُولَ اللَّهِ   ، فَسَأَلَاهُ عَنْ تِسْعِ آيَاتِ بَيِّنَاتٍ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ إِلَى قَوْلِهِ: فَقَبَّلَا يَدَهُ وَرَجَلَهُ، وَقَالَ: نَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ.

889: Saffan ibni Assal (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Bir yahudi kendisi gibi yahudi olan arkadaşına: - Gel şu peygambere gidelim, dedi. ikisi birden Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e geldiler ve onu imtihan etmek için dokuz kesin ayetin ne olduğunu sordular. (Uzunca bir hadisin bu bölümü ilgilendiren bölümü dolayısıyla buraya alınmıştır.) Peygamberimiz cevaplandırdıktan sonra, onlar onun elini ve ayağını öperek: Şehadet ederiz ki sen gerçekten bir peygambersin, dediler. (Tirmizi, İstizan 33)

890 - وعن ابن عمر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قِصَّةٌ قَالَ فِيهَا: فَدَنَوْنَا مِنَ النَّبِيِّ   فَقَبَّلْنَا يَدَهُ.

890: İbni Ömer (Allah Onlardan razı olsun)'ın naklettiği uzunca bir hadisin bir bölümünde şöyle dedi: "Peygambere yaklaştık ve elini öptük." (Ebu Davud, Cihad 96)

891 - وعن عائشة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَدِمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ الْمَدِينَةَ وَرَسُولُ اللَّهِ   فِي بَيْتِي، فَأَتَاهُ فَفَرَعَ الْبَابَ، فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ   يَجْرُ ثَوْبَهُ، فَاعْتَنَقَهُ وَقَبَّلَهُ.

891: Aişe (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizim evimizde iken Zeyd ibni Harise Medine'ye gelmişti. Sonra Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'e gelip kapıyı çaldı. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'de elbisesini sürüyerek ayağa kalktı, onu kucakladı ve öptü. (Tirmizi, İstizan 32)

892 - وعن أبي ذرٍّ   ، قال: قال لي رسولُ الله   : لا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا، وَلَوْ أَنَّ تَلَقَى أَحَاكَ بِوَجْهِ طَلِيْقٍ .

892: Ebu Zer (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Kardeşini güler yüzle karşılamak bile olsa iyilikten hiçbir şeyi küçük görme", buyurdu.

893 - وعن أبي هريرة   قال: قَبَّلَ النَّبِيُّ   ، الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَقَالَ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ: إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ   : مَنْ لَا يَرْحَمَ لَا يَرْحَمُ .

893: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'nin oğlu Hasan (Allah Ondan razı olsun)'ı öpmüştü. Bunun üzerine Akra ibni Habis: "Benim on tane çocuğum var, fakat bunlardan hiç birini öpmedim, dedi. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)

“Merhamet etmeyene merhamet olunmaz” buyurdu. (Buhari, Edeb 18, Müslim, Fezail 65)

BÖLÜM: 144

HASTA ZİYARETİ VE CENAZE UĞURLAMAK

894 - عن البراء بن عازب رضي الله عنه قال: أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بعيادة المريض، وأتباع الجنائز، وتشميت العاطس، وإبرار المقسم، ونصر المظلوم، وإجابة الداعي، وإفشاء السلام

894: Bera ibni Azib (Allah Ondan razı olsun)'den rivayete göre şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bize hasta ziyaretini, cenazenin arkasından gitmeyi, aksırana yerhamukallah demeyi, yemin edenin yeminini yerine getirmesini temin etmeyi, haksızlığa uğrayana yardım etmeyi, davet edenin davetini kabul etmeyi ve selamı yaygınlaştırmayı tavsiye etti. (Buhari, Cenaiz 2, Müslim, Libas 3)

895 - وعن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم، قال: حق المسلم على المسلم خمس: رد السلام، وعبادة المريض، وأتباع الجنائز، وإجابة الدعوة، وتشميت العاطس.

895: Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Müslümanın müslüman üzerindeki hakkı beştir. Selam almak, hasta ziyaret etmek, cenazenin arkasından yürümek, davete icabet etmek, aksırana elhamdülillah derse yerhamukallah demek.” (Buhari, Cenaiz 2, Müslim, Selam 4)

896 - وعنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إن الله عز وجل يقول يوم القيامة: يا ابن آدم مررت فلم تعدني! قال: يا رب كيف أعودك وأنت رب العالمين؟ قال: أما علمت أن عبدي فلانا مرض فلم تعده؟ أما علمت أنك لو عدته لوجدتني عنده؟ يا ابن آدم استطعمتكم فلم تطعموني! قال: يا رب كيف أطعمكم وأنت رب العالمين؟! قال: أما علمت أنه استطعمك عبدي فلان فلم تطعمه؟ أما علمت أنك لو أطعمته لوجدت ذلك عندي؟ يا ابن آدم استسقيتكم فلم تسقوني! قال: يا رب كيف أسقيك وأنت رب العالمين؟! قال: استسقاك عبدي فلان فلم تسقه! أما علمت أنك لو سقيته لوجدت ذلك عندي؟.

896: Yine Ebu Hüreyre (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah kıyamet gününde şöyle buyurur: - Ey Ademoğlu hastalandım, beni ziyaret etmedin. Ademoğlu diyecek ki: Sen alemlerin rabbi iken ben seni nasıl ziyaret edebilirdim? Allah'ta:

- Falan kulum hastalandı, ziyaretine gitmedin. Onu ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun, bunu bilmiyor musun? Ey Ademoğlu, beni doyurmanı istedim, doyurmadın, buyurur. Ademoğlu: Sen alemlerin rabbi iken ben seni nasıl doyurabilirdim? der. Allah'ta:

- Falan kulum senden yiyecek istedi vermedin. Eğer ona yiyecek verseydin, verdiğini benim katımda mutlak bulacağını bilmez misin? Ey Ademoğlu, senden su istedim vermedin, buyurur. Ademoğlu: Ya Rabbi sana nasıl su vereyim, sen alemlerin rabbisin. Allah buyuracaktır:

- Falan kulum senden su istedi de vermedin, eğer ona istediğini verseydin verdiğinin sevabını katımda bulurdun, bunu bilmez misin? buyurur. (Müslim, Birr 43)

897 – وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: **عُودُوا الْمَرِيضَ، وَأَطْعَمُوا الْجَائِعَ، وَفُكُوا الْعَانِي.**

897: Ebu Musa (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hastayı ziyaret edin, aç olanı doyurun, esiri kurtarın." (Buhari, Cihad 171)

898 – وعن ثوبان رضي الله عنه، عن النبي ﷺ، قال: **إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا عَادَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ لَمْ يَزَلْ فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْجِعَ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا خُرْفَةُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ: جَنَاهَا.**

898: Sevban (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)şöyle buyurdu: "Bir müslüman hasta bir müslüman kardeşini ziyaret ettiğinde ziyaretinden dönünceye kadar cennet hurfesi içindedir. Ey Allah'ın elçisi, cennet hurfesi nedir? dediler. Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zamanı geldiğinde toplanan cennet yemişidir." (Müslim, Birr 40)

899 – وعن علي رضي الله عنه، قال: **سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَعُودُ مُسْلِمًا غُدْوَةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِنْ عَادَهُ عَشِيَّةً إِلَّا صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ لَهُ خَرِيفٌ فِي الْجَنَّةِ.**

899: Ali (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyururken işittim, demiştir. "Bir müslüman hasta olan bir müslüman kardeşini sabahleyin ziyarete giderse, yetmiş bin melek akşama kadar ona rahmet okurlar. Eğer akşamleyin ziyaret ederse, yetmiş bin melek onun için sabaha kadar rahmet ederler. Aynı zamanda o kimse için cennette toplanmış meyveler vardır." (Tirmizi, Cenaiz 2)

900 – وعن أنس رضي الله عنه، قال: **كَانَ غَلَامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُمُ النَّبِيَّ ﷺ، فَمَرِضَ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُهُ، فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ: أَسْلِمَ. فَنَظَرَ إِلَى أَبِيهِ وَهُوَ عِنْدَهُ فَقَالَ: أَطْعَمَ أَبَا الْقَاسِمِ، فَأَسْلَمَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ، وَهُوَ يَقُولُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ.**

900: Enes (Allah Ondan razı olsun)'den rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem)'in hizmetinde bulunan bir yahudi çocuk vardı. Günün birinde hastalandı. Peygamber onu ziyaret edip başucunda oturdu ve ona "Müslüman ol" buyurdu. Çocuk da babasının düşüncesini öğrenmek için onun yüzüne baktı. Babası: - Ebul Kasım'ın çağrısına uy, dedi. Çocuk da müslüman oldu. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu genci cehennemden kurtaran Allah'a hamdolsun" dedi ve dışarı çıktı. (Buhari, Cenaiz 80)

HADIS EZBER

أذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُوا عَن مَّسَاوِيهِمْ

*Emvâtinizin mahâsinini zikrediniz, mesâvisini yâd
etmekten ihtirâz eyleyiniz.*

Ölülerinizin iyiliklerini söyleyiniz, kötülüklerini hatırlatmaktan sakınınız.

إِتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهَا مُسْتَجَابَةٌ

*Mazlumun inkisâr-ı kalbinden ve bedduasından sakının
zira duasının müstecâb olacağı şüphesizdir.*

Mazlumun (zulme uğrayanın, kendisine haksızlık yapılanın) kabul olunması kesin olan
duasından sakınınız.

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

*Cenâb-ı Hak güzeldir, her güzel ef'âl ve a'mâli, her
güzelliği sever.*

Yüce Allah güzeldir, güzel olan her şeyi sever.

إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ

*Sözünde durmak, ahdini hüsn-i sûretle ifaya çalışmak,
imandandır.*

Verilen sözü en güzel biçimde yerine getirmeye çalışmak imandandır.

إِيَّاكَ وَمَا يَسُوءُ الْأُذُنَ

Kulaklara fena gelen sözden ve amelden sakın!

Duyulmasından hoşlanmayacağın her şeyden sakın!

TESBİHAT VE EVRAD

- HAFTADA BİR CEVŞEN
<http://cetele.org/cevsen/>
- HAFTADA BİR TEVHİDNAME
<https://onlinekeyfiyet.wordpress.com/tevhidname/>

VAAZ

AHLAK VAAZLARI

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_01.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_02.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_03.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_04.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_05.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_06.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_07.mp3

AHLAK HUTBELERİ

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_Hutbe_01.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_Hutbe_02.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_Hutbe_03.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_Hutbe_04.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_Hutbe_05.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_Hutbe_06.mp3

https://archive.org/details/fetullah-gulen/Fethullah_Gulen-Ahlak_Hutbe_07.mp3